

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗΣ

ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ
ΜΑΡΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΥ Β' ΖΑΧΑΡΙΩΝ

ΔΥΝΑΣΤΩΝ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

ΥΠΟ

ΠΑΥΛΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ (1)

1314—1329

(Πίναξ Α')

Οι Ζαχαρίαι, προσεπονομαζόμενοι di Castro ἢ di Castello ἐκ τῆς συνοικίας ἐν ἣ ἔκειτο ἡ οἰκία αὐτῶν, κατετάσσοντο κατὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα ἐν τοῖς πλουσιωτάτοις καὶ ἰσχυροτάτοις οἴκοις τῆς Γενούης. Κατὰ δὲ τὸ 1289 ἀπέθανεν ἐν τῇ ρηθείῃ πόλει ἐσχατόγηρως ὁ Ζαχαρίας, υἱὸς ἐτέρου Ζαχαρίου, καταλιπὼν ἕξ υἱοὺς ὧν μνημονευτέοι ὁ Ἐμμανουὴλ καὶ ὁ Βενέδικτος. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος μεταβάς εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ καὶ τῆς πανουργίας κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου ὅστις καὶ τῷ παρεχώρησε τῷ 1275 τὴν Φωκαίαν μετὰ τῶν παρακειμένων ὀρέων καὶ τῶν στυπτηριωρυχείων τῆς. Ἀπέκτησε δὲ ὁ Ἐμμανουὴλ Ζαχαρίας ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς στυπτηρίας καὶ ἐξ ἄλλων κερδοσκοπικῶν ἐπιχειρήσεων μεγάλην πλοῦτην, καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1288 καταλιπὼν ἑννέα ἀνήλικα τέκνα, ἐξ ὧν καὶ ὁ Τεδίτσιος ὁ μετέπειτα ἐπὶ πολὺν χρόνον χρηματίσας διοικητὴς Φωκαίας.

Τὸν Ἐμμανουὴλ τελευτήσαντα διεδέχθη ὁ οὐχ ἦττον δραστήριος ἀδελφὸς αὐτοῦ Βενέδικτος ὅστις διέπρεψεν ἐν διαφόροις πολέμοις, προμαχήσας ἀνδρείως πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐν Συρίᾳ Τριπόλεως καὶ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Πτολεμαίδος· ἄσπονδος δὲ ὧν ἐχθρὸς τῶν Μου-

(1) Ἀπόσπασμα ἐξ ἀνεκδότου συγγραφῆς «Τὰ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα νομίσματα τῶν δυναστῶν τῆς Χίου».

σουλμάνων και συνεργῶν μετὰ τοῦ πάπα Βονιφασίου Η' κατανάλισκε μέγιστα ποσὰ ἐκ τῆς κολοσσαίας αὐτοῦ περιουσίας εἰς σχέδια πρὸς ἐπανάκτησιν τῆς ἁγίας Γῆς. Ἄλλ' ἢ κατὰ τὸ 1301 παρασκευαζομένη σταυροφορία ἀπέτυχεν ἕνεκα τῆς ἀντιζηλίας τῶν θαλασσιῶν ἰταλικῶν κρατῶν καὶ ὁ Βενέδικτος ἐξηκολούθησε διατρίβων ἐν Φωκαίᾳ. Ἀναγκασθεὶς ν' ἀποδημήσῃ τὸ ἐπόμενον ἔτος, διώρισε διοικητὴν τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Γεδίτσιον ὅστις ἐπὶ τὰ ἔχνη τοῦ θείου βαίνων ὑπερησπίζετο ἐπιτυχέστατα τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν ἐπιθέσεων τῶν γειτόνων Τούρκων. Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ παρακείμεναι νῆσοι Χίος, Σάμος καὶ Κῶς εὕρισκοντο εἰς κακὴν κατάστασιν χρησιμεύουσαι ὡς ὀρμητήριον τῶν πειρατῶν, ὁ δὲ Βενέδικτος πλεύσας εἰς Ἀνατολὴν τῷ 1303 μετὰ στόλου ἰκανοῦ καὶ θέλων νὰ καταπαύσῃ τριαύτην οἰκτρὰν κατάστασιν παρεκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον ἢ νὰ πέμψῃ εἰς Χίον ἀρκετὴν φρουρὰν ἢ νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν νῆσον· ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἀπήντησεν ἐτοιμῶς εἰς ταῦτα, ἐκεῖνος κατέλαβεν ἀθαιρέτως τὴν νῆσον τῷ 1304. Μετὰ ταῦτα ἔλαβεν ἀπάντησιν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὅστις παρεχώρει αὐτῷ ὡς ὑποτελῆ τὴν Χίον ἐπὶ δεκαετίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ κυματίζῃ ὡς καὶ πρότερον ἢ αὐτοκρατορικῆ σημαία ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ὁ δὲ Βενέδικτος νὰ μὴ ὑποχρεοῦται εἰς τὴν τέλεσιν φόρου τινός, ἀλλ' εἰς μόνον αὐτοπροαίρετον εἰσφορὰν. Ὁ Βενέδικτος λοιπὸν γενόμενος οὕτω κύριος τῆς νήσου ἀνήγειρε τὰς καταπεπτωκυίας οἰκίας, ὠχύρωσε τὴν πόλιν καὶ ἐξεκαρπούτο τὰ μαστιχοδένδρα· ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1307.

Διάδοχος τοῦ Βενεδίκτου ἐγένετο ὁ ἐν Γενούῃ διαμένων πρωτότοκος υἱὸς αὐτοῦ Παλαιολόγος, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς μετέβη πάραυτα εἰς Χίον ἐνθα ἐγκαταστάς ἀπήτησε λόγον παρὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Γεδιτσίου περὶ τῆς ἐν Φωκαίᾳ πενταετοῦς αὐτοῦ διοικήσεως· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠὲ χαριστήθη ἐκ τοῦ δοθέντος ἐλέγχου ἀπέβηλιν αὐτὸν καὶ διώρισε διοικητὴν Φωκαίας τὸν Ἀνδρέλλον Καττάνεον δέλλα Βόλτα, σύζυγον τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Λιλιανῆς. Ὁ Γεδίτσιος ὁμοῦς πρὸς ἐκδίκησιν μετέβη πρὸς τοὺς ἐν Καλλιπόλει Καταλωνίους καὶ συμμαχήσας μετ' αὐτῶν ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Φωκαίας, ἥτις πολιορκηθεῖσα ἐξεπορθήθη καὶ οἰκτρῶς ἐληλατήθη. Ὁ Παλαιολόγος Ζαχαρίας ἐξακολούθων ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὰς μεγάλας κερδο-

σκοπικὰς πράξεις ἐπὶ τῶν μαστιχοδένδρων ἐν Χίῳ καὶ τῶν στυπτηριωρυχείων ἐν Φωκαίᾳ ἐπορίσατο ἄπειρα πλοῦτη, διώκησε δὲ τὴν Χίον μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1314 ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ, ἀφοῦ ἤδη ὀλίγον πρότερον εἶχεν ἐπιτύχει παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου νέαν ἐπικύρωσιν τῆς ἐπὶ τῆς Χίου κυριαρχίας αὐτοῦ δι' ἕτερα πέντε ἔτη. Ὁ Παλαιολόγος τελευτήσας κατέλιπε δύο υἱούς, τὸν Μαρτῖνον καὶ Βενέδικτον Β' πρὸς οὓς μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του ἐκληροδότησε τὴν Χίον, τὰς δὲ δύο Φωκαίας εἰς τὸν γαμβρόν του Ἀνδρέαν Καττάνεον.

Ὁ Μαρτῖνος καὶ ὁ Βενέδικτος Β' διαδεχθέντες τὸν πατέρα αὐτῶν ἐν τῇ κατοχῇ τῆς Χίου, ἠνωμένην δ' ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν ἀπέκρουον μετὰ δραστηριότητος τοὺς τε Τούρκους καὶ τοὺς Καταλωνίους πειρατάς. Μαρτῖνος ὁ Πρεσβύτερος, ἀνδρεῖος καὶ τολμηρὸς ὢν, ἐπὶ τοσοῦτον εἴλκυσε τὴν εὐνοίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαίας Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, ἐπιτίτλου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε αὐτός μετὰ τῆς συζύγου του Λίκατερίνης τοῦ Βαλουᾶ ἀνηγόρευσε τὸν Μαρτῖνον διὰ διπλώματος τῆς 21 Μαΐου 1315 βασιλέα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ παρεχώρησεν αὐτῷ τὰς νήσους Οἰνούσας, Προκόννησον, Γένεδον, Λέσβον, Χίον, Σάμον, Ἰκαρίαν καὶ Κῶν. Οἱ δύο ἀδελφοὶ συγκυριαρχοῦντες ἐπέτυχον παρὰ τοῦ Ἀνδρονίκου ἐν ἔτει 1319 νέαν παράτασιν τῆς κυριαρχίας των δι' ἕτερα πέντε ἔτη. Μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ὡς φαίνεται, περιῆλθον εἰς ἔριδας, ἀλλ' ἄγνωστον τίνι τρόπῳ κατώρθωσεν ὁ Μαρτῖνος νὰ μείνῃ μόνος κύριος τῆς Χίου· διὸ ἢ καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος παραχωρηθεῖσα κατὰ τὸ 1324 ἐπὶ ἑτέραν πενταετίαν ἐπικύρωσις ἐγένετο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μαρτίνου, ὅστις ἐξηκολούθει κυριαρχῶν καὶ πολεμῶν τοὺς Τούρκους μετὰ πλείστης ὄσης ἐπιτυχίας, ἤρξατο δὲ καὶ ἀνεγείρων νέον καὶ ὄχυρόν φρούριον.

Ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέβη Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος, πρὸς ὃν ἀπέστειλαν οἱ Χιοὶ ἕνα τῶν προϋχόντων, Λέοντα τὸν Καλόθετον, δι' οὗ περιγράψαντες τὰ πλούσια εἰσοδήματα τῆς Χίου ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὑποσχόμενοι τὴν σύμπραξιν των προσεκάλουν αὐτὸν ὅπως ἀποστείλῃ βοήθειαν καὶ ἐλευθέρωσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ Γενουηνοῦ δυνάστου. Ταύτοχρόνως δὲ καὶ ὁ Βενέδικτος, ὅστις σφετερισθεὶς 6,000 ὑπερπυρα ἐκ τῶν προσόδων τῆς Χίου εὕρισκετο εἰς ρῆξιν μετὰ τοῦ Μαρτίνου, εἶχε καταφύγει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐξαιτούμενος βοήθειαν

κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐκ τούτων λαβὼν ἀφορμὴν ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ἐπειδὴ ἔληγεν ἡ χορηγηθεῖσα τελευταία πενταετής ἐπικύρωσις τῆς κυριαρχίας προσέταξε τὸν Μαρτίνον νὰ κατεδαφίσῃ τὸ νέον φρούριον καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀνανέωσιν τῆς συνθήκης. Ἄλλ' ὁ Μαρτίνος οὐ μόνον δὲν ὑπήκουσεν ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἤρξατο νὰ ὀπλιζήται. Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐξέπλευσε κατὰ τῆς Χίου περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1329 μετὰ ἰσχυροῦ καὶ μεγαλοπρεπῶς παρεσκευασμένου στόλου ἐξ 105 πλοίων ὅστις μετ' ὀλίγον ἐκυρίευσε τὰς κεντρικωτέρας θέσεις τῆς νήσου· ὁ δὲ Μαρτίνος ἠναγκάσθη ἀφοῦ ἐβύθισε τρεῖς γαλέρας του ν' ἀποσυρθῇ ἐντὸς τῶν τειχῶν μετ' ὀκτακοσίων στρατιωτῶν. Μὴ δυνάμενος ὁμως ν' ἀνθῆξῃ παρεδόθη εἰς τοὺς πολεμίους. Καὶ εἰς μὲν τὴν σύζυγον, τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, Βαρθολομαῖον καὶ Κεντηρίωνα, καὶ τὴν συνοδίαν αὐτῶν ἐπετρέπη ἐλευθέρᾳ ἢ μετὰ τῶν θησαυρῶν των ἀναχώρησις, ὁ δὲ Μαρτίνος ἀπήχθη σιδηροδέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ ἀντήμειψε γενναίως τὸν Καλόθετον καὶ ἄλλους ἄρχοντας Χίου, τὸν δὲ Βενέδικτον διώρισεν ἑπαρχον τῆς Χίου παραχωρήσας αὐτῷ καὶ τὸ ἥμισυ τῶν τῆς νήσου προσόδων, ἀνερχομένων εἰς 120,000 ὑπέρπυρα. Ἄλλ' ὁ Βενέδικτος, μὴ ἀρκούμενος εἰς ταῦτα καὶ ἀπαιτῶν ὡς ἀμοιβὴν τῆς προδοσίας του τὴν κυριαρχίαν τῆς Χίου μετὰ πασῶν τῶν προσόδων αὐτῆς, ἀνεχώρησε μετὰ τριῶν γαλερῶν καὶ μετέβη εἰς Γαλατᾶν, ὁπόθεν τὸ ἐπιὸν ἔτος 1330 ὑποβοηθούμενος ὑπὸ ὀκτὼ γενουησιῶν πλοίων ἐξεστράτευσε ἐπὶ τὴν Χίον. Ἀποβίβασθέντες δὲ οἱ στρατιῶται τῶν Γενουησιῶν καὶ προσβαλόντες τὴν πόλιν ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν γενναίως, καὶ πολλοὶ μὲν τῶν μισθωτῶν τοῦ Βενεδίκτου ἐφρονεύθησαν, αὐτὸς δὲ ἀποχωρήσας ἠττημένος ἀπέθανε μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας ἐξ ἀποπληξίας.

Ἐν τούτοις ὁ Μαρτίνος ἐξηκολούθει στενάζων ἐν ταῖς εἰρηταῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ ἔτους 1338, ὅτε ἠλευθερώθη τῇ μεσαιτείᾳ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, μετὰ τινὰ δὲ ἔτη προσεχώρησεν εἰς τὸν σταυροφορικὸν στρατὸν τὸν ἐκστρατεύσαντα πρὸς ἄλωσιν τῆς Σμύρνης αὐτόθι δὲ παλεμῶν γενναίως ἐφρονεύθη τῇ 15 Ἰανουαρίου 1345 (1).

(1) Περὶ Ζαχαριῶν καὶ Ἰουστινιανῶν ἴδε τὰ διὰ μακρῶν γεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Παρλί

ΜΑΡΤΙΝΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ Β' ΖΑΧΑΡΙΑΙ

1314—1320;

Νομίσματα τοῦ Βενεδίκτου Α' Ζαχαρία καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Παλαιολόγου δὲν ἀνευρέθησαν ἔτι· κατ' ἀκολουθίαν δὲ ἔρχονται ὁ Μαρτίνος καὶ ὁ Βενέδικτος Β'. Ὅθεν ἔπεται ἔδω ἡ περιγραφή τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν νομισμάτων αὐτῶν.

1. ✠ · M · 7 · B · ΖΑΧΑΡΙΑΙ Θυρεὸς ἐν ᾧ τὸ οἰκόσημον τῶν Ζαχαριῶν.

Ἄπ. ✠ CIVITAS · SYI * Σταυρός.

Χρυσός. Ζυγίζει γραμμάρια 0,860.

2. ✠ · Ω · 7 · B · ΖΑΧΑΡΙΑΙ Σταυρός.

Ἄπ. IC—XC. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου.

Χρυσός. Ζυγίζει γραμμ. 0,919.

3. ✠ CIVITAS · SYI · Ω · 7 · B · ΖΑ· Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως Χίου μετὰ ἕξ πύργων.

Ἄπ. ✠ SERVORVM · IMPATORIS Σταυρός· ἐν ἐκάστη δὲ τούτου γωνίᾳ σφαιρίδιον.

Ἄργυρος. Ζυγίζει γραμμ. 1,450.

4. ✠ CIVITAS · SYI · Ω · 7 · B · ΖΑ· Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως Χίου μετὰ ὀκτὼ πύργων.

Ἄπ. ✠ SERVORVM · IMPATORIS Ὁ Σταυρὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἥτοι μέγας σταυρὸς μετὰ τεσσάρων μικρῶν ἐν ταῖς γωνίαις.

Ἄργυρος. Ζυγίζει γραμμ. 1,550.

Ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσεῖῳ. Ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ Schlumberger ἐν

ἐν τῇ διατριβῇ Giustiniani (Erseh und Gruber, Encyclopaedie. I Section, Theil 68, σελ. 308 καὶ ἐξῆς) καὶ Promis *La Zecca di Scio*. Ἡ τοῦ Παρλί πραγματεία μετὰ παρασθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Χρυσῆ ἀλλίδι, τόμ. Β' ἐν φυλλοῖς 43-49.

PMI · IVß · Σ · Θ · 7 · M και παρὰ τῷ δόρατι τῆς σημαίας DVX, τῶν γραμμάτων κειμένων ἐπαλλήλων.

“Οπ. IC—XC. ‘Ο Ἰησοῦς Χριστὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου.

Schlumberger, ἐντ’ ἀν. Πίν. XIX, ἀρ. 23.

Ἀντίγραφον τοῦ κακῶς διατετηρημένου καὶ λίαν τετριμμένου τοῦτου νομίσματος ἐλήφθη ἐκ τινος σχεδίου εὐρισκομένου παρὰ τῷ κ. Βικεντίῳ Promis. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι, ὡς φρονεῖ ὁ κ. Schlumberger, τὸ τῆς συλλογῆς Κουμάνου ὅπερ περιεγράψαμεν ἐν τῷ ὑπ’ ἀριθμὸν 8, ἀλλ’ ἄλλο νόμισμα ὅπερ ἀγνοοῦμεν ποῦ εὐρίσκεται.

‘Ο Promis, καί περ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἑαυτοῦ συγγράμματος ποιούμενος μνείαν τῆς πραγματείας τοῦ Κουμάνου, δὲν περιγράφει οὐδὲ εἰκονίζει τὸ ὑπὸ τοῦ ρηθέντος ἐκδοθὲν νόμισμα, δημοσιεύει δὲ μόνον τὸ ἀνωτέρω ὑπ’ ἀριθμὸν 6 τῆς ἐμῆς συλλογῆς. Ἐν τέλει δὲ ἀναφέρει ἀπλῶς τὰς ἐπιγραφὰς δύο ἄλλων νομισμάτων τῶν ἀδελφῶν Ζαχαριῶν, ἐχούσας ὡς ἐξῆς: M.&B.Z.SV·IMP· και M.&B.Z.S·V·IMP· λέγει δὲ ὅτι οὔτε τὰ νομίσματα εἶδεν οὐδὲ τῆς περιγραφῆς αὐτῶν ἔλαβε γνῶσιν. Εἰκάζει οὐχ ἥττον ὅτι ταῦτα ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐνετικῶν ματαπανίων. Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι αἱ ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ Promis ἐπιγραφαὶ εἶναι αἱ τῶν δύο παρ’ ἡμῶν περιγραφέντων ὑπ’ ἀρ. 8 καὶ 9 νομισμάτων κατὰ τι παρηλλαγμέναι ἀφοῦ ἐν οὐδενί Μουσεῖῳ εἶναι γνωστὰ ἄλλα τοιαῦτα νομίσματα. Τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας ὁ μὲν Κούμανος ἐξηγεῖ Martinus et Benedictus Zacharias Insulae Imperii Dux ὁ δὲ Promis ἐξηγεῖ Martinus et Benedictus Zachario Sii Vicarius Imperatoris. Ἀλλ’ ἐκ τῶν ὑπ’ ἀριθμὸν 3, 4 καὶ 5 νομισμάτων ὁδηγούμενοι δυνάμεθα νῦν ν’ ἀναγνώσωμεν ὀρθῶς καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν δύο τούτων νομισμάτων ὡς ἔπειτα: Martinus et Benedictus Zachariae Servi Imperatoris ἢ Martini et Benedicti Zachariae Servorum Imperatoris. ‘Ο αὐτοκράτωρ δὲ οὐ τινος ἀποκαλοῦνται δοῦλοι οἱ ἀδελφοὶ Ζαχαρία εἶναι ὁ Ἀνδρόνικος Β’ ὁ Παλαιολόγος.

Καθ’ ὅσον δ’ ἀφορᾷ τὸ σύστημα καθ’ ὃ ἐκόπησαν τὰ νομίσματα τοῦ Μαρτίνου καὶ Βενεδίκτου, διὰ μὲν τὰ χρυσᾶ, ἐὰν λάβωμεν ὡς βάζαι τὰ χρυσᾶ δουκᾶτα τῆς Γενούης τὰ κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν κοπέντα καὶ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν Janua quam Deus protegat, βλέπομεν ὅτι ζυγίζουσιν ἀπὸ γραμμαρίων 3,493 μέχρι γραμμ. 3,543

ὁ μέσος ὄρος τῶν ὁποίων εἶναι γραμμ. 3,518 τὸ δὲ τέταρτον αὐτῶν ἀναλογεῖ πρὸς γραμμ. 0,880. Τὰ δύο λοιπὸν ἀνωτέρω περιγραφέντα ἐκ χρυσοῦ ἀπέφθου νομίσματα εἶναι ἀναντιρρήτως τέταρτα τοῦ χρυσοῦ δουκᾶτου ἀφοῦ ὁ μὲν σταθμὸς τοῦ ὑπ’ ἀριθμὸν 1 νομίσματος κατὰ τινα μόνον χιλιοστὰ εἶναι ἐλάσσων, τοῦ δὲ ὑπ’ ἀριθμὸν 2 εἶναι καί τι ἀνώτερος τοῦ κανονικοῦ βάρους. Ἀλλ’ εἰς τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἐπικρατεῖ ἀνωμαλία, ἐπειδὴ τὰ μὲν ὑπ’ ἀριθμὸν 3, 4 καὶ 5 φαίνονται γρόσσα κοπέντα κατὰ τὸ σύστημα τῶν νομισμάτων τῆς Γενούης, ἡμίγροσσα δὲ τοῦ αὐτοῦ συστήματος τὰ ὑπ’ ἀριθμὸν 6 καὶ 7. Τὰ δὲ ὑπ’ ἀριθμὸν 8 καὶ 9 εἶναι προφανῆς ὅτι ἐκόπησαν κατὰ τὸ σύστημα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν γρόσσων ματαπανίων τῆς Ἐνετίας.

‘Ο ἅγιος Ἰσιδωρος ὁ παριστάμενος ἐν ταῖς νομίμασι τοῦ Μαρτίνου καὶ Βενεδίκτου ἐμαρτύρησεν ἐν Χίῳ ἐπὶ Τραϊανοῦ Δεκίου περὶ τὸ 250, ἡ δὲ μνήμη αὐτοῦ ἐορτάζεται τῇ 14ῃ Μαΐου. Τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐσώζετο ἐν Χίῳ μέχρι τοῦ ἔτους 1125, ὅτε ὁ δόγης Δομίνικος Μιχιέλης ἐπιστρέφων νικητῆς ἐκ Τύρου ἐξεπόρθησε μετ’ ἄλλων γήσων καὶ τὴν Χίον· τότε δὲ μεταξὺ ἄλλων πολυτίμων λαφύρων μετεκόμισεν εἰς Ἐνετίαν καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου, ὅπερ κατετέθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐν ἧ καὶ μέχρι τῆς σήμερον διαφυλάττεται.

ΜΑΡΤΙΝΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΜΟΝΟΣ

1320 ; — 1329.

‘Ο Βενέδικτος Ζαχαρίας ἐλθὼν εἰς ρῆξιν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἠναγκάσθη ν’ ἀναχωρήσῃ ἐκ Χίου· ὁ δὲ Μαρτίνος ἀναδείξας ἑαυτὸν μόνον κυριάρχην τῆς νήσου ἔκοψε τὰ ἐξῆς νομίσματα.

10. ‘Ο ἅγιος Ἰσιδωρος καὶ ὁ δυνάστης Μαρτίνος ὄρθιοι καὶ ἀντωποὶ κρατοῦντες διὰ τῆς δεξιᾶς σημαίαν. Τῇ δὲ ἀριστερᾷ ὁ μὲν ἅγιος κρατεῖ εὐαγγέλιον, ὁ δὲ δυνάστης εἰλητάριον. Παρὰ τὸν ἅγιον ·S·ISIDOR·SYI περὶ δὲ τὸν δυνάστην M·D·S·V·IMPATOR (Martinus Zacharia servus imperatoris) καὶ παρὰ τῷ δόρατι τῆς σημαίας DVX, τῶν γραμμάτων κειμένων ἐπαλλήλων,

"Οπ. $\overline{\text{I}\alpha} - \overline{\text{X}\alpha}$. 'Ο 'Ιησοῦς Χριστὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ εὐλογῶν, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατῶν τὸ εὐαγγέλιον. Ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα τοῦ Χριστοῦ τὸ σημεῖον τοῦ νομισματοκοπέου Ο.

"Αργυρος. Ζυγίζει γραμμ. 1,880.

Promis, Πίν. I, ἀρ. 3.

11. 'Ο ἅγιος 'Ισίδωρος καὶ ὁ δυνάστης Μαρτίνος ὄρθιοι καὶ ἀντωποὶ κρατοῦντες σημαίαν. Ἡ περὶ τὸν ἅγιον ἐπιγραφή λείπει· περὶ δὲ τὸν δυνάστην ἀναγινώσκεται $\text{M}\cdot\text{F}\cdot\text{S}\cdot\text{V}\cdot\text{I}\cdot\text{M}\cdot\text{P}\cdot\text{A}$. καὶ παρὰ τῇ δόρατι τῆς σημαίας DVX , τῶν γραμμᾶτων κειμένων ἐπαλλήλων.

"Οπ. $\overline{\text{I}\beta} - \overline{\text{X}\beta}$. 'Ο 'Ιησοῦς Χριστὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου.

"Αργυρος. Ζυγίζει γραμμ. 1,915.

Promis, Πίν. I, ἀρ. 4.

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 10 νόμισμα, ἀνῆκον ἄλλοτε τῷ Morel-Falio νῦν εὔρηται ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 11, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτὸ νόμισμα τὸ ὑπὸ τοῦ Promis δημοσιευθέν. Τρίτον τι κομμάτιον τῶν σπανιωτάτων τούτων νομισμάτων ὑπάρχει ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ ἐν Ρώμῃ κ. Marignoli.

Τὰ νομίσματα ταῦτα ὡς καὶ τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 8 καὶ 9 τῶν δύο ἀδελφῶν ἐκόπησαν κατὰ τε τὸ σύστημα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν γρόσσων ματαπανίων τῆς Ἑνετίας, ὧν ὁ κανονικὸς σταθμὸς εἶναι κόκκοι ἐνετικοὶ $42 \frac{1}{12}$ ἀναλογοῦντες πρὸς γραμμᾶρια 2,178. Βλέπομεν δὲ ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 8 ἔλκον γραμμ. 2,220 ὑπερβαίνει τὸν κανονικὸν σταθμὸν, ἐνῶ τὰ τοῦ Μαρτίνου εἶναι πολὺ ἐλαφρότερα. Ἄλλ' ἐντεῦθεν δὲν πρέπει νὰ υποθέσωμεν ὅτι ὁ Μαρτίνος ἔκοπτε τὰ ἑαυτοῦ νομίσματα ἐλαφρότερα τῶν ἐνετικῶν, ὅπως καρπωλῆ ἀθέμιτον κέρδος, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας φρονοῦμεν ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἀτελείας τῆς νομισματοκοπίας ἀφοῦ τοιαύτην ἀνωμαλίαν εὕρισκομεν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐνετικὰ νομίσματα. Οὕτως ἐκ δύο ματαπανίων τοῦ Λαυρεντίου Τιεπόλου, ἧπερ κέκτημαι ἐν τῇ συλλογῇ μου, ἀριστα διατετηρημένων, τὸ μὲν ἔλκει κόκκους ἐνετικούς 43 τὸ δὲ $39 \frac{1}{2}$ · ἐν δὲ ἄλλο τοῦ Ἰωάννου Δανδόλου ἔλκει μόνον κόκκους $37 \frac{5}{8}$.

'Ο Μαρτίνος ἐκτὸς τῶν ἐξ ἀργύρου γρόσσων ματαπανίων ἔκοψε καὶ

τὰ ἐξῆς νομίσματα ἐκ κράματος, ἅτινα εἶναι ἀπομίμῃσις τῶν δηναρίων τορνεσίων τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀχαιίας καὶ ἅτινα εἶχον ἐπίσης μεγίστην κυκλοφορίαν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς.

12. $\text{K}\cdot\text{M}\cdot\text{S}\cdot\text{P}\cdot\text{A}\cdot\text{C}\cdot\text{H}\cdot\text{A}\cdot\text{R}\cdot\text{I}\cdot\text{A}$. Σταυρός:

"Οπ. $\text{C}\cdot\text{I}\cdot\text{V}\cdot\text{I}\cdot\text{T}\cdot\text{A}\cdot\text{S}\cdot\text{S}\cdot\text{Y}\cdot\text{I}$ Πύργωμα.—Κράμα.

Δηνάριον.

13. $\text{K}\cdot\text{M}\cdot\text{S}\cdot\text{P}\cdot\text{A}\cdot\text{C}\cdot\text{H}\cdot\text{A}\cdot\text{R}\cdot\text{I}\cdot\text{A}$. Σταυρός.

"Οπ. $\text{C}\cdot\text{I}\cdot\text{V}\cdot\text{I}\cdot\text{T}\cdot\text{A}\cdot\text{S}\cdot\text{S}\cdot\text{Y}\cdot\text{I}$. Πύργωμα.—Κράμα.

Δηνάριον.

14. $\text{K}\cdot\text{M}\cdot\text{S}\cdot\text{P}\cdot\text{A}\cdot\text{C}\cdot\text{H}\cdot\text{A}\cdot\text{R}\cdot\text{I}\cdot\text{A}$. Σταυρὸς ἔχων πεποικιλμένα τὰ ἄκρα τῶν βραχιόνων διὰ τριῶν μαργαριτῶν.

"Οπ. $\text{C}\cdot\text{I}\cdot\text{V}\cdot\text{I}\cdot\text{T}\cdot\text{A}\cdot\text{S}\cdot\text{S}\cdot\text{Y}\cdot\text{I}$. Πύργωμα.—Κράμα.

Δηνάριον.

Promis, Πίν. I, ἀρ. 2.

ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ

ἸΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ.

'Ο ἡμέτερος διαπρεπῆς νομισματολόγος καὶ σεβαστὸς ἡμῶν φίλος κ. Π. Λάμπρος, ὁ τοσαῦτα λόγου ἄξια βιβλία ἐν τε χειρογράφοις καὶ ἐντύποις σπανιωτάτων ἐκδόσεων κατὰ καιρὸν δωροφορήσας τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, προσήνεγκε πρὸ μικροῦ τῇ ἡμετέρᾳ Ἱστορικῇ καὶ Ἐθνολογικῇ Ἐταιρίᾳ δῶρον περισπούδαστον, τὸ κατωτέρω ἐκδιδόμενον σιγίλλιον Διονυσίου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν διφθέρᾳ γεγραμμένον, ἐκδεδομένον δὲ τῷ, $\text{C}\cdot\text{D}\cdot\text{H}\cdot\text{H}$ († 1490) ἔτει.

'Ο Διονύσιος οὗτός ἐστιν ὁ πρῶτος μὲν τῷ ὀνόματι, ἕβδομος δὲ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν πατριαρχησάντων, δις ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἀναρρήθεις, τῷ 1472 - 78, καὶ αὖθις τῷ 1490 - 93. Ἦν δὲ Πελο-

ποννήσιος τὴν πατρίδα, ὑπηρέτης χρηματίας (κατὰ τὸν συντάξαντά τὸν Ἱστορικὸν Κατάλογον τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχῶν) τοῦ περιπύστου μητροπολίτου Ἐφέσου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, *παρ' οὗ καὶ τοὺς λόγους καὶ τὴν μοναδικὴν πολιτείαν ἐξεπαιδεύθη.* Πᾶν τοῦναντίον ὁμῶς ἐλέγχει ἡ ὑπογραφή αὐτοῦ, ἣς τὸ πανομοιότυπον παρέχομεν ἐν τέλει τοῦ μετὰ χεῖρας τεύχους.

Ἔστι δὲ τὸ σιγίλλιον τοῦτο συνοδικὴ πράξις ἐπὶ τῇ μεταθέσει ἢ μᾶλλον προδιόρισμῳ τοῦ Δημητριάδος ἐπισκόπου Βησσαρίωνος εἰς τὸν τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης θρόνον, ὑπὸ μόνῃς τῆς τοῦ πατριάρχου ὑπογραφῆς πεπιστωμένον, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ μνημονευμένων συνοδικῶν ἀρχιερέων, ἐξ ἔθους τῆς Ἐκκλησίας παλαιοῦ, τοῦ μόνον δηλαδὴ τὸν πατριάρχην ἐν ταῖς τοιαύταις πράξεσιν ὑπογράφεσθαι. Λεῖπει δὲ καὶ ἡ συνήθως ἐξηρητημένη ὑποκάτωθεν μολυβδίνη πατριαρχικὴ σφραγίς, πρόπαλαι ἐκπεσοῦσα, ὡς ἔοικεν.

Τίς δὲ ὁ Βησσαρίων οὗτος; Οὐδεὶς ἐστὶν ἄλλος, ὡς γε ἡμεῖς οὐκ ἀνευ λόγου ἀποφαινόμεθα, ἀλλ' ἡ ὁ ἐν τῷ χορῷ τῶν ἀγίων ταχθεὶς, καὶ ὑφ' ἀπάσης τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου ἐν μέρει κατὰ τὴν ἰε' Σεπτεμβρίου ἐορταζόμενος, κτήτωρ δὲ τῆς ἐν μεθορίοις τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου κειμένης περιφήμου μονῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τῆς ἐπικεκλημένης τῶν *Μεγάλων Πυλῶν*, καὶ κοινότερον *Τοῦ Δουσίκου*. Εἰς ὑπόστασιν δὲ τῆς ἀποφάνσεως ἡμῶν λέγομεν τὰ ἐξῆς.

Ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ ἀπόκειται χειρόγραφος *Ἀκολουθία Ἀσματικὴ* τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀνδρός, περιέχουσα καὶ τὸν βλον καὶ πολιτείαν αὐτοῦ εἰς τὴν χύδην γλῶσσαν ὑπὸ τινος Ἀναστασίου μεταπεφρασμένον. Ἐν ταύτῃ τοίνυν ἀναγινώσκομεν τὰ ἐν συνόψει ὡδε ἐκτιθέμενα: «Ὅτι πατὴρ αὐτοῦ ἦν ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ *Μεγάλῃ Πόρτα* λεγομένη, πόλις μετρία. «Ὅτι ἐν ἡλικίᾳ νεαρᾷ προσελήφθη ὑπὸ Μάρκου τοῦ μακαρίου μητροπολίτου Λαρίσσης ἐν πνευματικοῦ υἱοῦ τάξει. «Ὅτι τῆς ἐπισκοπῆς Ἐλασσόνης καὶ Δομενίκου χηρευσάσης, μὴ εὐρίσκων ὁ Λαρίσσης ἄλλον ἰκανώτερον ἐχειροτόνησεν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἐπίσκοπον· ἀλλ' ἐκ φθόνου τῶν χαιρεκᾶκων μὴ γινόμενος ἀπόδεκτος ὑπέστρεψεν εἰς Τρίκαλα. ἔδραν τῷ τότε οὖσαν τῆς μητροπόλεως, διὰ τὸ δεδηῶσθαι ἤδη τὴν Λάρισσαν ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων εἰς Θεσσαλίαν καὶ τὴν χώραν ἀπασαν καταστρεφαιμένων Τούρκων. «Ὅτι μετὰ τετραετίαν, τοῦ Σταγῶν ἐπισκόπου Νικάνορος

τὸ ζῆν μεταμειψαμένου, ὁ τῆς ἐπαρχίας λαὸς ἐξήτησατο τὸν Βησσαρίωνα πρὸς ἐπιτροπικὴν διοίκησιν αὐτῆς, ἐν ἣ καὶ διήνυσεν ἐξαετῆ χρόνον. «Ὅτι καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Μάρκου τῶν τῆδε ἤδη μεταχωρήσαντος, ψήφῳ κοινῇ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας καὶ ἀπαξιάπαντων τῶν τε κληρικῶν καὶ προϋχόντων, γνώμη δὲ καὶ παρακλήσει παντὸς τοῦ λαοῦ; μετετέθη εἰς τὸν Λαρίσσης θρόνον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου (τοῦ Α', 1520 - 43).

Τούτων δὲ οὕτω πως ἱστορουμένων, δύο τινὰ φαίνονται τῇ ἀποφάνσει ἡμῶν ἀντιπίπτοντα, τὸ μὲν χρονικῶς, παρ' ὅσον μεταξὺ τοῦ ἐν τῷ σιγίλλῳ σεσημασμένου 1490 ἔτους καὶ τοῦ 1520, ὅπερ ἐστὶ τὸ πρῶτον τῆς Ἱερεμίου πατριαρχίας, μεσολαβεῖ διάστημα τριακονταετής· τὸ δὲ ἱστορικῶς, καθότι ἐν μὲν τῷ σιγίλλῳ λέγεται ὁ Βησσαρίων Δημητριάδος ἐπίσκοπος, ἐν δὲ τῇ βιογραφίᾳ αὐτοῦ Ἐλασσόνης καὶ Δημονίκου. Πρὸς ταύτην λοιπὸν τὴν ἐναντιοφάνειαν ἀνθυποφέρομεν, ὅτι κατ' ἀναχρονισμόν καὶ παρ' ἱστορίαν ἐλέχθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ τὸν βλον συγγεγραφότος, ὅς οὐκ ἦν σύγχρονος τῷ ἀγίῳ, ἀλλὰ πολλῷ τῶν κατ' ἐκείνον χρόνον νεώτερος, ὡς δεικνύται ἐκ τούτων τῶν λόγων αὐτοῦ: «*Πατρίδα γοῦν τοῦ ἱερωτάτου ἐτούτου Βησσαρίωνος ἦτον καὶ εἶναι ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, ἡ ὀνομαζομένη Μεγάλῃ Πόρτα, καὶ εἶναι μετρία, καθὼς φαίνεται καὶ ἕως τῆς σήμερον, ἢ γοῦν μῆτε μεγάλη τόσον, μῆτε μικρή*»· καὶ προσωτέρω: «*Ἀλλὰ πρέπον εἶναι τὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὸ ἱερὸν καὶ ἁγιὸν τοῦ λειψανον, καθὼς ἔχομεν ἐκ παραδόσεως, ὅτι εἶναι καὶ τοῦτο παλαιὰ ὠφέλιμον τὰ τὸ ἡξεύρουσιν ὅσοι δὲν τὸ ἡξεύρουσιν*». Καθ' ἐν δὲ καὶ μόνον τὰ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ἱστορούμενα φαίνονται τῷ σιγίλλῳ συμφωνοῦντα, καθ' ὃ δηλαδὴ καὶ τούτῳ ἀναφέρεται, ὅτι καὶ ὁ ἱερός κληρὸς καὶ πάντες οἱ τῆς ἐπαρχίας Λαρίσσης λαϊκοὶ καὶ ἄρχοντες διὰ γραμμάτων αὐτῶν ἐξήτησαντο τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην τὴν προστασίαν αὐτῆς ἀναθέσθαι τῷ Βησσαρίωνι.

Ἄλλ' εἰς ἐπιρρώσιν τῆς ἀποφάνσεως ἡμῶν ἔρχονται καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐν τινι τῶν ἐκ τῆς *Τοῦ Δουσίκου* μονῆς εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην ἀποκομισθέντων χειρογράφων βιβλίων φέρεται ἡ σημείωσις ἡδε χειρὶ χατζῆ Γερασίμου ἀρχιμανδρίτου: «*1522 ἐτελειώθη ἡ μορὴ Δουσίκου*»· καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός: «*Ἰδοῦ σιμεῶ τοῦς γι.λαναγνώστας μου καὶ ἐν Χῶ' ἡμῶν ἀγαπιτοῦς ἀδελ-*

φρῶς ὅτι ὁ κοινὸς πατὴρ ἡμῶν ἅγιος Βησσαρίων ἀρχὴ ἐπίσκοπος Λαρίσσης καὶ κτήτορος τῆς του Δουσίκου μονῆς ἀνεπαύθη ἐν Κῶ ἐπι ἔτος Ἀδάμ 7100. ἀπὸ δε ΧΓ : αῤῥμά. Σεπτεμ. 15. ». Παρὰ ταῦτα δέ, γνωστοῦ ἤδη ὄντος ὅτι τὸν Μάρκον ἀποβιώσαντα διεδέξατο ὁ Βησσαρίων, τοῦτον δὲ ὁ αὐτοῦ ἀνεψιὸς Νεόφυτος (1), ὡς ἐπὶ λέξεως ἀναφέρεται ἐν σελ. 59 τῆς Ἀθήνησιν ἐκδοθείσης τῷ 1856 Ἀσματοκτικῆς Ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου, τὸν δ' αὖ Νεόφυτον ὁ μεθυστερον (τῷ 1572) ἐπὶ τὸν οἰκουμενικὸν ἀναρρήθεις Ὁρόνον Ἱερουσαλῶν ὁ τοῦπίκην Τρανός, καὶ πραγματικῶς μέγας καὶ λαμπρὸς τῆς Ἐκκλησίας ποιμὴν, κατὰ τὴν πατριαρχικὴν ἱστορίαν, ἔχομεν λοιπὸν ἀλληλοδιαδόχως τετρακτὺν ἀρχιερέων Λαρίσσης ἀπὸ πολλῶ πρότερον τοῦ 1490 ἔτους μέχρι τοῦ 1572, ἐν οἷς οὐδένα ἄλλον Βησσαρίωνα βλέπομεν ὅτι μὴ αὐτὸν τοῦτον τὸν περὶ οὗ πρόκειται ἡμῖν ὁ λόγος.

Κατὰ ταῦτα ἄρα αὐτόδηλον ὅτι τὰ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ χρονικῶς τε καὶ ἱστορικῶς τῷ σιγγίλλῳ ἀντιπίπτοντα, ὡς ἔφημεν ἀνωτέρω εἰπόντες, ἱστορήθησαν ἡμαρτημένως, καὶ ὡς τοιαῦτα διορθωτέα εἰσὶν ἐκ τοῦ ἀπαρεγχειρητοῦ ἔχοντος τὸ κῦρος πατριαρχικοῦ τοῦδε ἐγγράφου· τοῦθ' ὅπερ καὶ συνιστῶμεν ἰδίᾳ ταῖς σεβασμιαῖς πατράσι τῆς εἰρημένης ἱερᾶς μονῆς τῶν Μεγάλων Πυλῶν.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ σιγγίλλιον ἐκδίδομεν ἐνταῦθα, ἀπαράλλακτον καὶ ἀμετάβλητον τηρήσαντες τὴν τοῦ ἀρχετύπου γραφὴν καὶ τὴν στίξιν, ταύτην δὲ καὶ μόνην ἐπενεγκόντες τὴν μεταβολήν, ὅτι κεφαλαιοῖς ἐχρησάμεθα γράμμασιν εἰς διάκρισιν τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῆς τῶν περιόδων ἀρχῆς. Ἔχει δὲ οὕτω :

† Διονύσιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωνσταντίνουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Λαρίσσης γηρευσάσης πρὸ μικροῦ καὶ τοῦ οἴκειου καὶ γνησίου στερηθείσης ποιμένος· ἡ μετρίότης ἡμῶν

(1) Οὗτος φέρεται συνυπογεγραμμένος ἐν τῇ συνοδικῶς ἐκδοθείσῃ τῷ 1565 καθαιρέσει τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ. Ἀλλὰ καὶ ἐπιστολῇ αὐτοῦ εὑρηται πρὸς τὸν μέγαν τῆς Ἐκκλησίας βήτορα Ἰωάννην Ζυγομαλάν [Ἴδε Κρουσίου Τουρκογραφικ. σελ. 172 καὶ 257].

οὐ μικρὰν ἔθετο φροντίδα εἰς τὴν ταύτης προστασίαν καὶ πνευματικὴν διοίκησιν ἕτερον εἰσαγαγεῖν· καὶ τούτῳ ταύτην συναρμόσαι· καὶ ὡς πνευματικῆ νύμφη συνάψαι πνευματικῶς· τὸ γὰρ ὑπὸ τὰ ἔθνη τελεῖν οὕτω κενὴν, καὶ μετ' αὐτῶν τοὺς ἐν αὐτῇ χριστιανοὺς συναναστρέφεισθαι καθ' ἑκάστην· κἀντεῦθεν ἀπ' αὐτῶν ὅσοι ἀπλούστεροι εὐεπιβόλως ἔχειν καὶ τῶν ἀλλοτρίων λύμης μεταλαγχάνειν, καὶ τοῦτο λίαν ἀνεπιβεβη, ἢ τάχος ἕτερον ἀνακηρύξαι ταύτης ποιμένα καὶ νύμφιον πνευματικόν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἅπαν ἐγχειρῆσαι φρόντισμα. τὸν ταύτην καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν ἀξίως προστησόμενον. Τοίνυν δὲ, ἐπεὶ εὐρεῖν ἡ μετρίότης ἡμῶν ἐτοιμῶς ἐπιδεδημηκότα τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Δημητριάδος κυρὸν Βισαρίωνα· καὶ μετὰ γραμμάτων τῆς τε κλήρας ἐκείνης καὶ πάντων τῶν τῆς ἐνορίας αὐτῆς ἱερέων τε καὶ λαϊκῶν ἀρχόντων αἰτούμενον, τὴν προστασίαν αὐτῆς ἀναδέξασθαι, καὶ ἡ μετρίότης ἡμῶν ψήφοις τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ τε Ἡρακλείου Ἰσως σωματικῶς μὴ ἐπιδημήσαντος δι' ἣν κέκτηται ἀσθενίαν· ἀλλὰ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Μετρών καὶ Ἀθύρα τοποτηρητὴν αὐτοῦ ἐκπέμφαντα μετ' οἰκείας ἐγγράφου γνώμης καὶ υπογραφῆς· τοῦ Σηλυβρίας, ἔχοντος καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἀρχιερέως Βερροίας, μετέθηκεν αὐτὸν εἰς τὴν εἰρημένην ἁγιωτάτην τῆς Λαρίσσης μητρόπολιν.

Ἔσται τοίνυν ἀπὸ τοῦ νῦν· καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἀπολαύων καὶ τοῦ Ὁρόνου καὶ τῆς τιμῆς· ἐπιμελούμενός τε καὶ φροντίζων πάντων τῶν προσόντων αὐτῇ δικαίων καὶ προνομίων· καὶ πρὸ γε πάντων ὀφείλων τῷ ἱερῷ συνθρόνω ταύτης καθιδρῦθεις, ἀκωλύτως ἱεουργεῖν ἐν πάσῃ τῇ ὑπ' αὐτὴν ἐνορία. διδάσκειν τε καὶ παραινεῖν τὸν ἐν αὐτῇ χριστῶνυμον τοῦ Κυρίου λαόν. καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς τὰ ψυχοφελῆ καὶ σωτήρια· καὶ προάγειν ἐπὶ τὸ βέλτιον ταῖς πνευματικαῖς αὐτοῦ εἰσηγήσεσιν, ἅς αὐτῷ καὶ πείρα θείων λογίων καὶ γνώσεως καὶ λόγος καὶ πνευματικὴ σύνεσις· εὐλάβειά τε καὶ ἀρετῆ, ἐνέθησαν τε καὶ ἐχαρίσαντο· ἀναγνώστας σφραγίζειν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ πάσῃ τῇ ἐνορία αὐτῆς· ὑποδιακόνους διακόνους, καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖν τοὺς ἀξιολογῶν ἀναφαινομένους ἐρεῦνη καὶ δοκιμασία κανονικῆ· ἔτι γε μὴν καὶ ἐπισκόπους ἐγκαθίσταν, ταῖς ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ γηρευούσαις ἐπισκοπαῖς ἡνίκα δεήσει· ναοὺς τε θείους καθιεροῦν ἐπὶ σταυροπηγίῳ τῷ ἑαυτοῦ· καὶ τὰλλα πάντα ἀρχιερατικὰ τελεῖν ὡς

γνήσιος ἀρχιερεὺς Λαρίσσης καὶ ὧν καὶ ὀνομαζόμενος. ὀφειλόντων πάντων τῶν ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτῆς καὶ πᾶσαν τὴν ἐπαρχίαν ἐπισκόπων· κληρικῶν ἱερωμένων· ἱερομονάχων· μοναχῶν· ἀρχόντων· λαϊκῶν· καὶ παντὸς ἀπλῶς εἶπεν τοῦ χριστιανικωτάτου πληρώματος, ὑπέκειν αὐτῷ καὶ ὑποτάσσειται, ὅσα ἂν αὐτοῦς διδάσκει ὡς γνησίω ποιμένι καὶ ἀρχιερεὶ αὐτῶν· καὶ πνευματικῷ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ· καὶ μεσίτῃ ὄντι τὰ πρὸς τὸν Θεόν· καὶ οἰκονόμῳ τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ φροντιστῇ, ὡς λόγον ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Θεῷ ἀποδόσονται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, εἰδότην ἀκριβῶς, ὡς ἢ πρὸς αὐτὸν ἀποδίδοσθαι μέλλουσα τιμὴ· καὶ ὑποταγὴ· καὶ εὐπειθεία, πρὸς αὐτὸν ἀντικρὺς τὸν Θεὸν ἀναφέρεται· οὐ τὸν τόπον (1) καὶ τὴν εἰκόνα φέρει ὁ ἀρχιερεὺς ἐπὶ τῆς γῆς· ὡς περ εἴ τις ἀντιλέγει αὐτῷ πειραθεῖν κατὰ τι ἢ καὶ ἀντιπράττειν, καὶ παρὰ Θεοῦ ὀργῆς καὶ ἀγανακτίσεως πειραθήσεται, καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐπιτιμίῳ βαρυτάτῳ καθυποβληθήσεται.

Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτων πάντων δήλωσιν, ἀπολέλυται τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Λαρίσσης· ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ δευτέρας Θεσσαλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ σύλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος κυρῷ Βισαρίωνι, ἢ παροῦσα συνοδικῇ πράξις. ἐν ἔτει 524 ἢ ἰνδικτιῶνος ἡ'.

† Διονῦσιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος· Κωνσταντινουπόλεος Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενοικὸς πατριάρχης †

ΧΑΡΑΓΜΑΤΑ ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΑ

ΕΠΙ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΝΑΩΝ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ.

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ' ΖΗΣΙΟΥ.

Ἡ ἐθνολογικὴ ἐταιρεία κάλλιστα ποιούσα ἔστρεψε τὰς ἐρεῦνας αὐτῆς εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, περὶ ὧν

(1) Γραπτέον ἕως: τύπον.

ὑπὸ βαθέος σκότους κεκαλυμμένων ἑλλειπεστάτας ἔχομεν γνώσεις ἢ παντάπασι στερούμεθα τοιούτων. Ἡ ἀκριβεστέρα δὲ, κατὰ τὸ δυνατόν, τῶν χρόνων ἐκείνων ἔρευνα, διὰ τὴν ἑλλειψιν λεπτομερῶν ἱστορικῶν ἔργων, ζητητέα καὶ ἐν ἄλλοις μὲν πολλοῖς οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐγγράφοις μνημείοις τοῖς ἐπὶ τῶν λίθων ἢ τῶν κονιαμάτων ἀρχαίων μνημείων καὶ χριστιανικῶν ναῶν ἐπὶ μακροῦς πολλὰς αἰῶνας διατηρηθεῖσι. Τοιαύτην δὲ τινὰ βραχεῖαν συμβολὴν εἰς τὴν κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν θέλω προσπαθήσει νὰ δώσω εἰς συνεχῆ τινὰ φύλλα τοῦ Δελτίου τοῦδε.

Πρὸ πεντάετίας ἐξελέγχων τὴν ὀρθότητα τῆς ἀντιγραφῆς χριστιανικῶν τινῶν τοῦ Θεσείου ἐπιγραφῶν ὑπὸ τοῦ Πιττάκη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ δημοσιευθεῖσῶν ἐφημερίδι, παρετήρησα, ὅτι ὁ φιλοπονώτατος ἀνὴρ δὲν εἶχε προσέξει τὸν νοῦν ἢ μόνον εἰς τὰς διὰ μεγαλειτέρων γραμμῶν κεχαραγμένας, αἰτινες δυστυχῶς δὲν εἶνε καὶ αἱ ἀδρότεροι, εἶχε δὲ παραλίπει ἄλλας πλείονα σημασίαν ἐχούσας διὰ τὴν χριστιανικὴν ἢ τὴν ἐν γένει τῆς πόλεως ἱστορίαν. Ταύτας τὰς μήπω ἀντιγραφείσας μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Πιττάκη δημοσιευθεῖσῶν, διότι τὰς πολλὰς ἀνακριβῶς ἀνέγνω ὁ ἀείμνηστος ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, ἐπιπυλὸν ἐργαζόμενος κατάρθωσα ν' ἀντιγράψω. Ἐνθαρρυνόμενος δ' ὑπὸ τούτων ἐπεχείρησα τῇ ἀντιγραφῇ καὶ τῶν ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦ ἄστεως καὶ τῆς λοιπῆς Ἀττικῆς.

Τὸ ἔργον δὲν ἦτο εὐχερὲς δι' ἐμὲ μάλιστα ἰδιώτην τῆς παλαιογραφίας· διότι τὰ πλεῖστα τῶν χαραγμάτων τούτων ἔχουσι σημειωθῆ ἐπὶ τῶν λίθων ἐν σμικροτάτοις γράμμασι διὰ τῆς αἰχμῆς ἐγχειριδίου ἐπιπαλαιῶς, ἔχουσι δὲ φθαρῆ οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ἐπηρειαμοῦ τῶν καιρῶν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ χειρὸς ἀνθρώπου τοῦτο μὲν ἐκ κακονοίας τοῦτο δ' ἐξ ἐγγραφῆς ἄλλων ἀγροικοτέρων καὶ ἀσημοτέρων ἐπιγραφῶν ἐπὶ σημαντικωτέρων προγενεστέρων οὕτως, ὥστε ὁ ἐγκύπτων ἐπ' αὐτῶν ἀναγκάζεται πολλάκις ν' ἀναγιγνώσκῃ ὡς ἐν παλιμψήστῳ. Τὸ δὲ χερίστον ὅτι ταῦτα ἀδύνατον ν' ἀναγνωσθῶσιν ἢ ὑπὸ τὸν λάμποντα ἥλιον προσπιπτουσῶν τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μαρμαίροντος λίθου.

Τὰ χαραγμάτα ταῦτα εἶνε ἐξεσμένα συνήθως παρὰ τὴν κυρίαν εἴσοδον καὶ τὰς πλάγιας θύρας τῶν ναῶν, ὡς δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Θεσείου καὶ τοῦ Παρθενῶνος,

σπανίως ἐντὸς ἐν τῷ νάρθηκι, σπανιώτατα δὲ κατὰ τὸν ὀπισθόδομον. Ἀναφέρονται δὲ ὡς τὰ πολλὰ εἰς τὰ θρησκευτικὰ τῶν ἀνθρώπων αἰσθήματα· οὕτως εἶνε ἰκεταὶ πρὸς τὸν Θεὸν περὶ παροχῆς τῆς αὐτοῦ βοήθειας καὶ ἀναγγελίαι περὶ τῆς ἐν Κυρίῳ τελευτῆς ἀγαθοῦ τινος χριστιανοῦ, σπανιώτεροι δ' ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐπίσκεψιν μόνων πρὸς τέλεσιν λειτουργίας καὶ εἰς τὴν ἴδρυσιν ἢ ἀνακαίνισιν ναῶν. Σπανίζουσι μὲν, ὅμως δὲ σημαντικώτεροι εἶνε αἱ μνημονεύουσαι γεγονότων τοῦ ἄλλου τῶν Ἀθηναίων βίου. Οὕτω χάραγμα τι ἐπὶ τοῦ δωδεκάτου στύλου τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ Θησαυροῦ μνημονεύει λοιμοῦ τινος (θανατικοῦ) ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1555, ὑφ' οὗ «ἀπέθατον χιλιάδες λαοὶ καὶ Καστριῶται» (ἐν τῇ Ἀκροπόλει κατοικοῦντες Τούρκοι), ἑτέρα δὲ τις τοῦ 1770 ἐπὶ τοῦ ἐνδεκάτου στύλου τῆς αὐτῆς πλευρᾶς μαρτυρεῖ ὅτι «ἐγαλάσανε ἀραουτάδες τοῦ Πιρὶ (προάστειον τῶν Θηβῶν) καὶ ἠρίθωνε οἱ Πιριώτες εἰς τὴν Ἀθήνα.»

Κατὰ χρόνους δὲ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου μ. Χ. αἰῶνος, παρέχοντος ἡμῖν μετὰ τῶν δύο ἐπομένων μαρτύρια τῆς κατ' αὐτοὺς ζωῆς τῶν Ἀθηναίων, περὶ ὧν ὁ Φαλμεράϋερ παραπαίων ἔγραψεν, ὅτι κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους εἶχον ἐρημωθῆ. Αἱ πλείσται δὲ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, συχνότατα μάλιστα εἶνε αἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς χιλιετηρίδος ταύτης. Αἰτία τῆς βαθμιαίας ταύτης πλησμονῆς εἶνε ἡ κατὰ μικρὸν αὐξουσα ὑποχώρησις εἰς τοὺς χριστιανούς τῶν τῆς ἀρχαίας λατρείας ὀπαδῶν, οἵτινες ἀπειχόντο τοῦ νὰ χαράττωσι τὰ ἄσημα αὐτῶν ὀνόματα ἐπὶ τῶν σεμνῶν τῶν προγόνων ἔργων (1). Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν χρονολογίαν πλήν τινων τοῦ ὀγδόου καὶ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, αἵτινες ἔχουσι τὴν ἀπὸ Χριστοῦ χρονολογίαν, αἱ πλείσται μέχρι τοῦ πρώτου περίπου ἡμίσεως τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἀριθμοῦσιν ἀπὸ κτίσεως κόσμου. Ἡ δὲ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως χρονολογία ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1600, ἐν τῷ οὗτῳ ὑπάρχουσιν ὑπὲρ τὰς πεντεκαίδεκα ἐπιγραφαὶ τοῦ δεκάτου πέμπτου καὶ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος φέρουσαι τὴν ἀπὸ Χριστοῦ χρονολογίαν δι' ἀραβικῶν μάλιστα ἀριθμητικῶν σημείων, ὧν παλαιο-

(1) Σπάνια εἶνε τὰ ὑπὸ τῶν παλαιῶν μνημονεύμενα παραδείγματα τοιούτων χαραγμάτων ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μνημείων. (Λουζιανῶς ἑταιρ. διὰλ. 4, 3. Bekker anecd. 2 σ. 791. Gardthausen Griech. Palaeogr. σελ. 22). Ἡμεῖς μόνον ἐπὶ τοῦ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Θρασύλλου εὑρομεν περὶ τῆς ἐπτά, ὧν ἡ χαριεστέρα ἔχει οὕτως: ΕΥΤΥΧΕΙ ΘΕΟΔΩΡΕ.

τάτη μὲν εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ τρίτου στύλου τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ Θησαυροῦ «Κύριε βοήθει Ἰωακείμ. 1491 Ἰουνίου 1 (1)», ἐπίσημον δὲ φέρει χαρακτῆρα ἡ τῆς ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ μονῆς τοῦ Καρέα φέρουσα ἐπὶ μικροῦ ἀετώματος τὸ ἔτος τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς 1575 (2).

«Ἀρχομένου δ' ἔργου πρόσωπον χρῆθήμεν τήλαιυγές» κατὰ τὸ Πινδαρικὸν ῥῆμα· καὶ βεβαίως ἡ δημοσίευσίς ἔπρεπε ν' ἀρξῆται ἀπὸ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Θησαυροῦ ἢ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μνημείων. Ἀτυχῶς ἀπὸ διετίας μακρῶν τῶν Ἀθηναίων διατριβῶν δὲν ἠδυνήθην ν' ἀναθεωρήσω τὰ ἐπὶ τῶν μνημείων τούτων χαραγμάτα, ὅμως ἔχω δ' δι' ἀγαθῆς ἐλπίδος, ὅτι τυγχάνων προσεχῶς εὐκαιρίας οὐ μόνον θέλω ρίψει τὸ τελευταῖον ἐπὶ τῆς ἐργασίας βλέμμα, ἀλλὰ καὶ θέλω συντελέσει αὐτὴν καθ' ὅσον ἐλλείπει. Λοιπὸν γεύομεν τοὺς ἀναγνώστας ἤδη τῶν ἐν τῇ λεγομένῃ στοᾷ τοῦ Γυμνασίου τοῦ Ἀδριανοῦ χαραγμάτων ἅτινα πολλὰ μὲν δὲν εἶνε, ἀλλ' οὐδὲ καταφρονητέα. Τούτων τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1882 ὁ σεβασμιώτατος Μεσσηνίας, πολλὰ καὶ καλὰ συμβαλὼν εἰς τὴν χριστιανικὴν τῶν Ἀθηναίων ἱστορίαν ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Νέῃ Ἐφημερίδι (3) δύο μόνον, ἀλλ' οὐδετέραν αὐτῶν ἀκριβῶς ἀνέγνω, διὸ ἀναδημοσιεύομεν αὐτάς· ἤδη μετὰ τῶν ἄλλων.

Χαράγματα ἐπὶ τῆς στοᾶς τοῦ Ἀδριανοῦ.

Ὀλίγον ὑπὲρ τὴν βᾶσιν τοῦ πρώτου πρὸς νότον στύλου εἶνε κεχαραγμένη διὰ γραμμῶν μεγαλειτέρων τῶν συνήθων ἐφαρμμένων δ' ἐν πολλοῖς ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

1) Κ(ύρι)ε βο(ή)θ(ει) τῷ δού(λω) σου Βασι(λει)ῳ ἡγουμένῳ
(καὶ σώζοις) (4).

αὕτη δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ἀρχιεπισκόπου οὔτε ἀνεγνώσθη οὔτε κατ' ἀκολουθίαν ἠρμηνεύθη καλῶς· διότι ἀνέγνω «Κύριε βοήθει τῷ σῷ δούλῳ Ταρσίῳ ἡγουμένῳ καὶ ἱερέως». Ἄλλ' ἀναμ-

(1) Εἰς παλαιότερους ἀνάγεται χρόνος, ἢν ἔγραψεν ὁ Ἰσπανὸς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα «VII. Conzadus Spinula 1453 die 20 yanuaayo» ἐπὶ τοῦ ἐβδόμου στύλου τῆς νοτιοῦ πλευρᾶς τοῦ Θησαυροῦ.

(2) Gradthausen αὐτόθι σελ. 269 καὶ 387 καὶ ἐξῆς.

(3) Φύλλ. τῆς 21 Ἰανουαρίου, 1882 ἀριθ. 47.

(4) Ἴδε πίνακα Β', ἀριθμ. ἐπιγραφῆς 1.

φισθητήτως ἀντί Ταρρασίω ἀναγιγνώσκεται Βασίω, ὅπερ εἶνε συγκεκριμένον τὸ Βασιλείω, ἢ ἐξαλληλιμμένη δὲ τελευταία λέξις τῆς δευτέρας σειρᾶς δὲν εἶνε Ιερῶς, διότι, ἀφοῦ ἦτο ἡγούμενος, ἦτο περιττόν νὰ μᾶς εἴπῃ πλέον, ὅτι ἦτο καὶ Ιερέυς, κάλλιστα δὲ οὐ μόνον ἐν τέλει τῆς λέξεως ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ ὑποφαίνεται τὸ γράμμα C· διὸ ἡμεῖς μετὰ πεποιθήσεως σχεδὸν εἰκάζομεν, ὅτι ἡ λέξις ἦν σῶζις. Εἶνε δ' ἡ ἐπιγραφή αὕτη, ὡς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων μαρτυρεῖ, προγενεστέρα τῆς ἐν ἔτει 1577 ἰδρύσεως τοῦ αὐτόθι ναοῦ, περὶ ἧς λέγομεν ἥδη.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στύλου δύο περίπου μέτρα ὑπὲρ τὴν γῆν πρὸς νότον ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου τοῦ κατερειπωθέντος χριστιανικοῦ ναοῦ εἶνε κεχαραγμένα διὰ μικρῶν γραμμάτων τὰ ἐξῆς:

2) εκτησθ(η) (1) ο ασωμ(ατος) των σκαλιου εν ετι (2) , ζπε
εν μι(νι) (3) νοεβριου (4) ἔτους

μαρτυροῦσα περὶ τῆς αὐτόθι ἰδρύσεως ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν, περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν οὐ μόνον ἐκ τῆς προφορικῆς τῶν πρεσβυτέρων Ἀθηναίων παραδόσεως ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς στοᾶς χριστιανικῶν εἰκόνων τῶν εἰσέτι διατηρουμένων (5). Ὁμοιάζει δὲ τὰ πλεῖστα ἢ ἐπιγραφή αὕτη πρὸς ἑτέραν ἐπὶ τοῦ δευτέρου στύλου (6) κεχαραγμένην καὶ ἔχουσαν ὧδε:

3) εκτησθ(η) (7) ο ασωμ(α)του των πεμ. σκαλι(ων) εν ετει , ζπε
εν μι(νι) (8) δικεβρι(φ) στ'. (9).

Κατὰ ταύτας ὁ ναὸς οὗτος ἰδρῦθη μὲν τῷ 7085 ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἦτοι τῷ 1577 ἀπὸ Χριστοῦ, ὀνομάζεται δὲ κατὰ μὲν τὸ τοῦ πρώτου στύλου χάραγμα τῶν σκαλιων κατὰ δὲ τὸ τοῦ δευτέρου τῶν πεμ σκαλιων. Τὴν δευτέραν ταύτην δημοσιεύων ὁ Σεβ. Μεσσηνίας

(1) Γρ. ἐκτίσθη.

(2) Γρ. ἔτει.

(3) Γρ. μηνί.

(4) Γρ. Νοεμβρίου.

(5) Παρβλ. Pittakys L'ancienne Athènes σελ. 100. — Mommsen Athenae Christianae.

(6) Ὁ Σεβ. Μεσσηνίας γράφει ὅτι εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ πρώτου στύλου.

(7) Γρ. ἐκτίσθη.

(8) Γρ. μηνί.

(9) Γρ. Δεκεμβρίου.

λέγει, ὅτι διὰ τῆς λέξεως «Πεσκαλίου ὁ ἐγγαράξας ἠθέλησε νὰ σημάνῃ ἢ τὴν ὀνομασίαν τῆς θέσεως ταύτης ἢ τὸ ἐπώνυμον τοῦ κτήτορος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ναοῦ. » Καὶ ὅτι ὁ κτήτωρ πιθανῶς δὲν ὀνομάζετο Πεσκάλιος, πιστεύομεν, ὅτι θέλομεν δείξει διὰ τῶν κατωτέρω δημοσιευομένων χαραγμάτων, νομίζομεν ὅμως ὅτι οὐχὶ κακῶς εἴκασεν, ὅτι διὰ τῆς λέξεως δηλοῦται τῆς θέσεως τὸ ὄνομα. Διότι κατὰ τοὺς πρεσβυτέρους Ἀθηναίους ἢ ἰχθυόπωλις ἀγορὰ τῆς πόλεως εἰς προγενεστέρους χρόνους ἦν πρὸ τοῦ Γυμνασίου τοῦ Ἀδριανοῦ, γνωστὸν δ' ἔτι, ὅτι τὰ σήμερον καλούμενα ψαριόδικα οὐ πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν πολλῶν κατὰ τὴν ἰταλικὴν φωνὴν *πεσκαρια*. Πιθανὸν λοιπὸν ὅτι ὁ γράψας τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐζήτησε νὰ δηλώσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ τούτου τῶν Ταξιαρχῶν πρὸς διακρίσιν ἄλλων ἀπ' ὁμωνύμων (1). Καὶ ἠθέλον ταῦτα ἔχει πᾶν καλῶς, ἂν πρῶτον ἢ ἐπιγραφή ἦτο τῶν πεσκαλιου, ὡς γράφει ὁ Σεβ. Μεσσηνίας, καὶ οὐχὶ τῶν πεμ σκαλιων ἢ περι σκαλιων, δεύτερον δ' ἂν μὴ ἐν τῇ τοῦ πρώτου στύλου ἐπιγραφῇ ἐφέρετο ἀπλῶς τῶν σκαλιων. Μὴ λοιπὸν, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους τὸ ἔδαφος αὐτόθι ἦν χθονοματώτερον, ὑπῆρχον ἀναβαθμοὶ τινες (σκαλιὰ) (2), ἐξ ὧν ἡ θέσις αὕτη ἐπωνομάζετο; Τότε δὲ τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ δευτέρου στύλου *πεμ* σημαίνει *πέντε* καὶ δι' αὐτοῦ δηλοῦται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναβαθμῶν τούτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ *μ* δύναται ν' ἀναγνωσθῇ καὶ *ρι*, τότε ἔχομεν Ἀσώματος τῶν περισκαλιων, διότι πιθανὸν πέριξ τοῦ γυμνασίου τοῦ Ἀδριανοῦ νὰ ὑπῆρχον ἀναβαθμοί, ἴσως δ' ἐρμηνευτέα ἢ ἐπιγραφή καὶ οὕτως: «ἐκτίσθη ὁ ἀσώματος μετὰ τῶν πέριξ κελίων κτλ. »

Ἐπὶ τοῦ πρώτου στύλου παρὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἰδρύσεως (ἀρ. 2) εἶνε κεχαραγμένα τὰ ἐξῆς:

(1) Ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὁ Ἀσώματος καὶ οὐχὶ ὁ ναὸς τῶν Ἀσωματίων ὡς ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Μεσσηνίας, διότι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τότε φαίνεται ἐλέγετο καθ' ἑνικὸν ὁ Ἀσώματος, ὅπως καὶ τῶρα λέγεται Ἀσώματος ἢ μονὴ τῶν Ἀσωματίων Πετράκη, Ἀσώματος ἢ μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Ἀστερίου, Ἀσώματος τοῦ Χειλά κλπ. Μάλιστα δὲ οὗτος ἐλέγετο Ἀσώματος 'ς τὰ Παλαιά· οὕτως ἐπίσης καθ' ἑνικὸν λέγουσιν οἱ Ἀθηναῖοι Ὁ Ταξιαρχὴς ἀντὶ ὁ ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν καὶ ὁ αἰ Θεόδωρος ἀντὶ οἱ ἅγιοι Θεόδωροι.

(2) Καὶ σήμερον παρὰ τὴν ἀγορὰν ὑπάρχουσι θέσεις σκαλιὰ κτλ.

(4) μιχα(η)λ ὁ Χαρκανδ(υ)λ(ης) εν ετει , ζπε εν μι(νι) (1) νοευρι(ω) (2) Κα.

ὁμοια περιπτου ἐτέρω ἐπιγραφῇ ἐπὶ τοῦ δευτέρου στύλου ἐχούση ὡδε:

(5) μιχα(η)λ Χαροκο(νδύλης) εν ετει , ζπε μι(νι) (3) δεκεβρίου (4) στ.

Αἱ δύο αὐταὶ ἐπιγραφαὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τοὺς μῆνας, συμφωνοῦσι δὲ κατ' αὐτοὺς πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν ἰδίων στύλων ἐπιγραφὰς τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ μνημονεύουσιν Ἀθηναίου τινος Μιχαήλ Χαρκανδύλη, ὅστις καθ' ἡμᾶς, ἂν μὴ αὐτὸς ἔκτισε τὸν ναὸν τρυφτον μόνος, εἶχεν ὅμως συνετελέσει εἰς ἴδρυσιν αὐτοῦ· διότι ἄλλως δὲν ἐρμηνεύεται ἢ ἐν ἑκατέρῳ στύλῳ παρὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς κτίσεως τοῦ ναοῦ συνύπαρξις τοῦ ὀνόματος τοῦ Χαρκανδύλη τούτου καὶ ἄλλου τῆς οἰκογενείας μέλους, ὡς δημοσιεύομεν κατωτέρω. Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὸν οἶκον τῶν Χαλκανδύλων ἀνήκεν ὁ ναὸς οὗτος, ὅπως καὶ εἰς ἄλλους πλουσίους Ἀθηναίους ἀνήκον ἄλλοι ναοί (5). Ἄλλ' ὁ μνημονευόμενος οὗτος Μιχαήλ Χαλκανδύλης ἀνήκει εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀθηναίων, ἧς δύο ἔνδοξοι γόνοι ἐγένοντο ὁ Λαόνικος καὶ ὁ Δημήτριος ὁ μὲν διάσημος συγγραφεὺς ὁ δὲ φιλόλογος διακεκριμένος; Τοῦτο ἤκιστα σαφές· διότι γνωρίζομεν μὲν, ὅτι ὁ Λαόνικος ἀπέθανεν ἄπαις, οἱ δὲ ἐκ θυγατρὸς ἔγγονοι τοῦ Δημητρίου ἐν νεαρῶτάτῃ ἡλικίᾳ ἐτελεύτησαν ἄνευ ἐγγόνων (6)· πιθανὸν ὅμως, ὅτι ἄλλοις κλάδος ἐσώζετο ἐν Ἀθήναις, εἰς ὃν ἀνήκεν ὁ Μιχαήλ οὗτος καὶ ἡ Λουίζα, ἧς τὸ ὄνομα φέρεται ἐπὶ τοῦ δευτέρου στύλου παρὰ τὸ τοῦ Μιχαήλ.

Παρὰ τὰς ἀνωτέρω δῆλα δὴ ἐπιγραφὰς τοῦ δευτέρου στύλου ἔχουσι χαραχθῆ τὰ ἐξῆς:

(6) Λουηζη τω Χ(α)λ(καν)τ(υλη).

(7) Λουηζη του Χαλκανδηλη , ζ (= μ. χ. 1492).

(8) Λουηζη του Χαλκαντηλι μαῖο Λ ι νατανεφηλος(Τ)Η(ς) ετοιο , ζπε (= μ. χ. 1517).

(1) Γρ. μηνί. (2) Γρ. Νοεμβρίω.

(3) Γρ. μηνί.

(4) Γρ. Δεκεμβρίω.

(5) Οὕτω ἐλέγετο ὁ Ἀσώματος τοῦ Χαιλᾶ, ἡ Παναγία τοῦ Ἀγγέλου (Βενιζέλου;), ὁ ἅγιος Γεώργιος ὁ Καρύττης, ἡ Παναγία ἡ Δουβέργαινα, ἡ Παναγία τοῦ Σαίτα, Σωτήρας Κοιτάκη ἀπὸ τῶν κτητόρων βεβαίως.

(6) Παρβλ. Σάθα Νεοελληνική φιλολογ. σελ. 51 καὶ 63.

Ἡ Λουίζα αὕτη, ἐξήκοντα (ἐπιγρ. ἀρ. 8) ἢ ὀγδοήκοντα πέντε ἔτη (ἐπιγρ. ἀρ. 7) πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ πρὸ τοῦ Μιχαήλ Χαλκανδύλη, φέρεται ἀναγεγραμμένη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στύλου τρίς, ἀνήκουσα καὶ αὕτη βεβαίως εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, ζῶσα δὲ κατὰ τὰ τελευταία ἔτη τοῦ βίου τῶν μεγάλων αὐτῆς συγγενῶν (1). Μίονη διαφορὰ ἐγκείται ἐν τῷ δε, ὅτι οἱ μὲν γνωστοὶ συγγραφεῖς ἀναγράφονται συνήθως ὡς Χαλκοκονδύλαι ἢ Χαλκονδύλαι (2), οἱ δ' ἐν ταῖς ἀνωτέρω ἐπιγραφαῖς Χαρκανδύλαι καὶ Χαλκανδύλαι (3). Καὶ οὐ μόνον ἐν ταύταις ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἀθηναίοις, τοῖς πρεσβυτέροις μάλιστα, ἢ ἐν Ἀθήναις οἰκογένεια δὲν εἶνε ἄλλως γνώριμος ἢ ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαρχαντύλαι, ἐκ συγκοπῆς ἀναμφιβόλως ἀπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλαι. Ὅμως δὲ δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἄλλη εἶνε ἡ οἰκογένεια αὕτη, ἀλλ' ἡ αὐτή· διότι ἢ τὸ δεύτερον συνθετικὸν (κανδύλι) τοῦ ὀνόματος τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν νῦν ἐν Ἀθήναις ἀπογόνων τῆς οἰκογενείας ἐκείνων προῆλθεν κατὰ παραφθορὰν ἀπὸ τοῦ τῶν συγγραφέων (κονδύλι), ἢ οἱ συγγραφεῖς τὸ ἕζον ἐκεῖνο κανδύλι μετέτρεψαν εἰς κονδύλιον (4), χαλκοῦν μάλιστα, δύνανται δῆλον ὅτι ἐνέχον καὶ γενναιότητα (5), ζητήσαντες ὄνομα ἀντάξιον τῆς συγγραφικῆς δεινότητος αὐτῶν. Τὸ δὲ φραγκικὸν ὄνομα Λουίζα οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἐκπλήττη ἡμᾶς, ἐπειδὴ καὶ οἱ Χαλκοκονδύλαι εἶχον συγγενεῦσαι πρὸς τοὺς Ἀκιαγιουόλας (6), καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς δὲ τῆς μακρᾶς τῶν φράγκων παρέμειναν τοιαῦτα ὀνόματα παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις παρεφθαρμένα ὡς τὰ πολλὰ ἐκλιπόντα ἤδη· (Γουλέρμος=Γουλιέλμος,

(1) Λαόνικος † 1490, Δημήτριος † 1511.

(2) Ὁ Δημήτριος ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Σουλῆα καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ ἔργοις ἐπιγράφεται Χαλκανδύλης, τῷ δὲ Λαόνικου τὸ ὄνομα ἐν ἄλλοις χειρογράφοις εἶναι Χαλκονδύλης, ἐν ἄλλοις Χαλκοκονδύλης καὶ ἐν ἄλλοις ΧΑΛΚΟΚΑΝΔΥΛΑΣ. Παρβλ. Gardthausen αὐτόθι σελ. 320 «Demetrius Chalcondyles (auch Χαλκοκονδύλης)».

(3) Καὶ ἐν χαράγματι τινι ἐπὶ τοῦ κονιάματος τοῦ πρὸ τῆς Καισαριανῆς ναύσταυρου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τὰ ἐξῆς: «Δημητρὶς Χαρχαντιλις 15 μαῖου» κλπ. ἄτινα ἐν οἰκείῳ τόπῳ θὰ δημοσιεύσωμεν.

(4) Παρβλ. τὸ ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Λαόνικου ἀπαντῶν Χαλκοκονδύλας.

(5) Οὐχὶ δὲ ὡς ὁ Gardthausen (Beiträge zur Griechischen Paläographie p. 72) λέγει, διότι ὁ Λαόνικος εἶχε καὶ μετεχειρίζετο κονδύλια ἐκ χαλκοῦ, ἐπειδὴ αἱ μεταλλικαὶ γραφίδες δὲν εἶχον, νομιζόμεν, ἐφευραθῆ εἰσέτι.

(6) Σάθα Νεοελλ. φιλολογία σελ. 51.

Φιντιρίκος = Φρειδερίκος, Βενάρδος, Λιναρδής = Λεονάρδος, Νερούτζος = Νέριος κλπ.)

Ἐπί τοῦ αὐτοῦ δευτέρου στύλου εἶνε κεχαραγμένα καὶ τὰ ἐξῆς:

(9) † ο νηκολις το(υ) Βηλαροκκ εκτισε(;) εν(ε)τοι στωγ(;) μ(ηνι) μαΗ(ω) κ.

Αὕτη, ἂν καλῶς ἀνέγνωμεν τὸ ἔτος στωγ', λιλαν ἐφθαρμένον ὑπὸ τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῶν καιρῶν, ἀνάγεται εἰς τὸ 6803 ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἥτοι εἰς τὸ 1295 ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως· ἐν τοσοῦτῳ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δὲν μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς παλαιότητος ταύτης. Τίς δὲ εἶνε ὁ Βηλαρόκκας οὗτος; εἶνε τὸ ὄνομα τοῦ παραφθορᾶ ἢ κακῆ γραφῆ τοῦ ὀνόματος De la Roche καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Φράγκων ἡγεμόνων τῆς πόλεως ἀκμάζουσαν τότε (1295) ἐπὶ Γουίδωνος τοῦ Β'.

Παρὰ τὰ ἄνω χαράγματα εἰσὶν ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου στύλου δύο σταυροὶ μετὰ γραμμάτων, ὧν ὁ μὲν εἰκάζομεν, ὅτι δηλοῖ συντόμως τὸ ὄνομα Θεοδώρα (ἐπιγρ. ἀρ. 10) ὁ δὲ τὸ ὄνομα Θεοδώρητος (ἐπιγρ. ἀρ. 11) ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου μόνον ταῦτα:

(12) ετους, ζιε (= μ, γ. 1507)

Πλὴν δὲ τῶν χαραγμάτων τούτων κατὰκτενται ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Γυμνασίου τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ ἐνεπίγραφοι πλάκες δύο, ἔχουσαι τὰ γράμματα ἀναγεγλυμμένα, αἱ ἐξῆς:

(13) † ἐνθάδε κεῖται τῆς Ἀττικῆς ὁ γόνος
κλάδος εὐγενῆς ἐξ εὐγενῶν γονέων
Λεονάρδος τοῦνομα Κουτρικᾶς τε τούπικλην
πολλοῖς δὲ διαπρέπων καὶ λαμπροῖς δώροις
φύσεώς τε σύναμα τοῖς ἀπὸ τρόπων
γάμφῳ προσωμίλησεν εὐγενεστέρα
συζύγῳ κοσμίζ τε καὶ σεμνοτάτῃ
κυρία Κασιοῦ (1) Ουγατρί τοῦ Ματθαίου
ἐκ τ' ἐκλάμπρου γένους τῶν Γασπαρέων.
Ὅσοι γοῦν ἐγκύπτετε τοῖσδε τοῖς στίχοις
εὐχεσθε πρὸς κύριον ὑπὲρ ψυχικῆς
ἀναπαύσεως καὶ σωτηρίας.

Ἐκοιμήθη ἐν ἔτει ΑΨΟΓ μηνὶ Δεκεμβρίῳ Γ'.

(1) Κατὰ παραφθορὰν ἀπὸ τοῦ Κασσάνδρα· οὕτω παρ' Ἀθηναίους Ἀθούτσα ἀντὶ Ἀτθίς, Κοῦζα ἀντὶ Κρέουσα, Κλείνω ἀντὶ Κλειῶ κἄλ.

Ἐπί τῆς κορυφῆς τῆς πλακῆς εἶνε ἀναγεγλυμμένος ὁ δικέφαλος αὐτοκρατορικὸς ἀετὸς σύμβολον πασῶν τῶν ἀν' Ἑλλάδα εὐγενῶν οἰκῶν (1) δαῖγμα κενοδοξίας ἀλογίστου ἐν χρόνοις δουλείας Οηριώδους. Ὁ Λεονάρδος δὲ οὗτος Κουτρικᾶς (2) πιθανῶς πατήρ, ἀναμφιβόλως δὲ ἐγένετο συγγενῆς πρεσβύτερος τοῦ διασήμου φιλολόγου Παναγιώτου Κοδρικᾶ τοῦ Ἀθηναίου γεννηθέντος μὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀποθανόντος δὲ τῷ 1827 (3).

Ἐπί τεμαχίου δὲ τινος πλακῆς ἀναγιγνώσκονται τάδε:
(13) (Ἐνθάδε κεῖται Τερέζα.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΛΘΗΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ.

+ Ε Τ Σ Τ Ο Θ Α Π Κ Τ Κ Ο Σ Μ
Μ Φ Ε Β Ρ Δ Ι Ν Δ Κ Ο Ν Τ
Κ Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ω Κ Ι Ω
Δ Ρ Θ Γ Γ Α Ρ Ι Ο Σ Τ Ο Φ Ι Α
5 Τ Α Τ Ο Η Μ Τ Ε Κ Ν Ε Κ
C V N Φ Ο Ν Θ Ε Κ Τ Ι C Α Μ . .
Τ Ο Χ Π Α Ν C Ε Π Τ Ο Ν Ν Α . .

(1) Ἴδε τὴν ἐν τῇ οὐδῇ τοῦ ναοῦ τῆς Καισαριανῆς ἐπιτυμβίαν πλάκα τοῦ Σωτηριανοῦ Ἀλεξάνδρου (Γέροντα) φέρουσαν τὸν δικέφαλον ἀετὸν, ὃν φέρει ὑπὲρ τὴν θύραν καὶ ὁ ἄλλοτε μέγα δυνάμενος οἶκος τῶν Μπενάκιδων ἐν Καλάμαις.

(2) Τοῦ θανάτου αὐτοῦ μνημονεύει καὶ ἐπιγραφή τις ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ Θεσείου ἡ ἐξῆς: « 1773 ἀπεθανε ὁ Λεονάρδος(ς) Κουτρικᾶς ».

(3) Ὁ Παναγιώτης Κοδρικᾶς δὲν ἠρέσκατο, φαίνεται, εἰς τὸ Κουτρικᾶς ἔχον παραγωγὴν τὸ ὄνομα κούτρα (κεκαρμένη καὶ μωρὰ κεφαλὴ) καὶ μικρὰ μεταβαλῶν ἔδωκεν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς ἔτυμον τὸν Κόδρον, ὅπως οἱ Χαλκοξανδύλαι μετέβαλον τὸ ἀληθές καὶ γνησίον Ἀθηναϊκὸν ὄνομα αὐτῶν τὸ ἔχον δεύτερον συνθετικὸν τὸ κανδύλι, ὡς εἶπομεν ἤδη. Ἐν ἐπιγραφῇ τινὶ ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου τοῦ Θεσείου ἀναγιγνώσκεται: « 1619 Γιαννάκος Κουτρικᾶς », οὗτινος ἀπόγονοι βεβαίως ἦσαν καὶ ὁ Λεονάρδος καὶ ὁ Παναγιώτης.

ΤΣΑΓΙΣΙΩΤΣΒΑΠ . . . . .
 ΟΡΙΣΑΝΤΚΠΡΟΣΤΑΞ . . . .
 10 ΠΑΝΤΑΤΑΝΠΑΡΧΟΝ . . .
 ΗΜΩΝΑΝΤΟΝΤΕΤΟ . . . .
 . . . ΩΝΑΔΕΛΦΩΝ . . . . .
 . . . ΝΗΜΟΣΥ . . . . .
 . . . . . ΑΝΤ . . .

† "Ετ[ους], στοθ' από κτ[ίσεως] κόσμ[ου],
 μ[ηνός] Φεβ[ρουαρίου] δ', ἐν[δικτιῶνος] δ', Κ[ω]ν[σ]τ[αντίνος]
 κ[αί] 'Αναστασῶ κ[αί] 'Ιω[άννης]

δρουγγάριος τὸ φίλ-

5 τατ[ον] ἡμ[ῶν] τέκν[ον] ἐκ

συνφ[ώνου] ἐκτίσαμ[εν]

τὸ[ν] πάνσεπτον ναὸν

τοῦ ἁγίου 'Ιω[άννου] τοῦ Βαπ[τιστοῦ],

ὀρίσαντ[ες] κ[αί] προστάξ[αντες]

10 πάντα τὰ ὑπάρχον[τα]

ἡμῶν αὐτ[ῶν] τε το . . . ;

[καί ;] τῶν ἀδελφῶν [ἡμῶν ;]

[εἰς μ]νημόσυ[νον]

[ἡμῶν τε καί ;] αὐτ[ῶν].

Τὴν ἐπιγραφήν ταύτην ἐποίησέ μοι γνωστὴν ὁ λόγιος φίλος 'Ιωάν-
 νης Θεοδότου, ὃς καὶ ἔσχε τὴν ἀξιόπαινον πρόνοιαν τῆς ἐκ τοῦ
 παντελοῦς ἀφανισμοῦ διασώσεως αὐτῆς. Εὐρέθη δὲ ἐν τοῖς ἐρειπίοις
 τοῦ ἐκ βάρων αὐτῶν κατεσκαμμένου ἡδὴ ναοῦ τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου
 τοῦ Προδρόμου, τοῦ κοινῶς ποτε Μαγγούτη ἐπιλεγομένου.

Ὁ ναὸς οὗτος, οὗ τὰ τείχη ἴσταντο ἔτι τῷ 1834, ὅτε τὸ πρῶτον
 ἀφικόμην εἰς Ἀθήνας, ἔκειτο ἐν τοῖς προσαρκτίοις προθύροις τοῦ
 ἀγιοταφίτικοῦ μετοχίου τῶν ἁγίων Ἀναργύρων δεξιᾷ τῶ ἀνερχομένου.
 Ἔστι δὲ ἡ ἐπιγραφή κεχαραγμένη ἐπὶ λίθου ὑποφαιου μήκους μὲν
 0,45 γ. μ., πλάτους δὲ 0,31, ἠκρωτηριασμένη δ' ὀλίγον ἐν τῇ δεξιό-

θεν πλευρᾷ καὶ ὑποκάτωθεν, καὶ ἀπετέθη πρὸς φύλαξιν ἐν τῷ οἴκῳ
 τοῦ εἰρημένου μετοχίου.

Τὸ ἐν αὐτῇ σεσημασμένον 6379 ἔτος τῆς κοσμογονίας προσπίπτει
 τῷ 871 σωτηρίῳ, ἐξ οὗ πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ εἰρημένος ναὸς ὑπῆρ-
 χεν ἐκ τῶν ἐν τῷ ἄστει τῆς σεμνῆς Παλλάδος ἀρχαιοτέρων ἰδρυμά-
 των τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐν πᾶσι δὲ σχεδὸν τοῖς στίχοις, ὡς βλέπει ὁ
 ἀναγνώστης, ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἰδιοτύπου τῆς βυζαντιακῆς γραφῆς,
 δηλονότι τοῦ συγκεκριμένου τῶν λέξεων. Οὕτως ἐν παραδείγματι,
 αἱ λέξεις αἱ παρ' ἐμοῦ ὀλογράφως ἀποδιδόμεναι ἐν τῷ διὰ μικρῶν
 χαρακτῆρων ἀντιγράφῳ φέρουσιν ἄνωθεν τὰ τῆς συγκοπῆς εἴτε συμ-
 πτύξεως συνήθη τοῖς Βυζαντινοῖς σημεῖα, ἥτοι κεραίας πῆ μὲν καμ-
 πύλας, ὡς ἐν τῇ πληθυντικῇ γενικῇ: Ἡμῶν (στίχ. 5), πῆ δὲ εὐθείας,
 ὡς ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς· μόνον δὲ τὸ Κ ἐν τῷ μορίῳ Καί, σημεῖον
 τῆς συμπτύξεως ἔχει κεραίαν ἐγκαρσίως τὸ κάτω κέρασ αὐτοῦ διατέ-
 μνουσαν. Σημειωτέα δὲ καὶ τὰ ἐν στίχ. 2, 6 καὶ 11 διὰ τοῦ Ο ἀντι
 Ω πληρμελῶς κεχαραγμένα, ὡς καὶ ἐν στίχ. 7, ἐνθα ἐξ ἀβλεψίας ἡ
 καὶ ἀμαθείας τοῦ γλύπτου ἐχαράχθη ἐν τῷ ἄρθρῳ Χ ἀντι Ν.

Ἡ δὲ ἐν στίχ. 4 φερομένη προσωνομία: Δρουγγάριος ἐστὶ στρα-
 τιωτικοῦ ἀξιωματος δηλωτικῆ, παραχθείσα ἐκ τοῦ: Δροῦγγος, ἐξ οὗ
 καὶ ἐπίρρημα ἐπλάσθη: Δρουγγιστί, τουτέστι κατὰ δροῦγγους παρα-
 τάττεσθαι. Περὶ τούτων λοιπὸν Λέων ὁ Σοφὸς ἐν τοῖς Τακτικοῖς
 αὐτοῦ λέγει: « Πρώτη κεφαλὴ ὁ στρατηγός, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ με-
 γάρχει καὶ τουρμάχει, εἴτα δρουγγάριοι » [Διάτ. Δ', 5']. Καί:
 « Δρουγγάριος δὲ λέγεται ὁ μίαις μοῖρας ἀρχων, ἥτις ὑπὸ τοῦ μέ-
 ρους τοῦ τουρμάρχου τάσσεται. Μέρος γάρ ἐστὶν ἡ τούρμα, τὸ ἐκ
 τριῶν μοιρῶν, ἥγουν δροῦγγων, συγκείμενον ἄθροισμα. Μοῖρα δὲ
 ἐστὶν, ἥτοι δροῦγγος, τὸ ἐκ ταγμάτων, ἥτοι ἀνδρῶν τῶν λεγόμε-
 νων κομήτων συγκείμενον π.λῆθος » [Αὐτόθι θ'.—Πρβλ. καὶ Μαυρι-
 κίου Στρατηγικ. λόγ. Α', κεφ. γ']. Ἀλλὰ καὶ ὁ στόλαρχος ἐλέγετο:
 Μέγας δρουγγάριος ἢ καὶ ἀπλῶς Δρουγγάριος τοῦ βασιλικοῦ στόλου
 ἢ τοῦ π.λωῖμου, ὡς καὶ ὁ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων φρούραρχος:
 Μέγας ἢ καὶ ἀπλῶς Δρουγγάριος τῆς βιγ.λης (ἐκ τοῦ λατιν. *Vigilia*).
 Ὁδοῦ δὲ πάρεργον σημειούσθω, ὅτι ἡ ἐν σελ. 523 τοῦ προηγου-
 μένου τόμου δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφή τοῦ ἐν τῇ ἀκροπόλει Πατρῶν
 ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐκδέδοται τὸ πρῶτον ἐν τῷ πολυτίμῳ συγ-

γράμματι: *Expédition scientifique de Morée*, ἐξ οὗ μετείληφεν αὐτὴν καὶ ὁ Α. Kirchhoff ἐν τῷ *Corp. inscr. Graec.* τόμ. Δ', σελ. 356, ἀριθ. 8776.

ΑΡΓΟΥΣ ΚΑΙ ΝΑΥΠΛΙΟΥ ΠΑΛΑΙΟΙ ΙΕΡΑΡΧΑΙ

γιο

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ.

Τοῖς φίλοις ἀναγνώσταις τοῦ *Δελτίου* παρατιθέμεθα ἐπιτετραμμένην περιγραφὴν χειρογράφου τεύχους ἐξ ὧν κέκτηται ὁ ἀπὸ τινος χρόνου εἰς Ἀθήνας μετοικήσας ἀρχαῖος ἐν Ζακύνθῳ τυπογράφος κ. Σέργιος Χ. Ραφτάνης. Ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ ἀνεκαλύψαμεν σειρὰν ὅλην εἴκοσι καὶ τριῶν ἱεραρχῶν τῆς ἐπαρχίας Ἀργους, τῶν πάντων, πλὴν τριῶν, ἀγνώστων. Ἐκ δὲ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης παρωρμήθημεν εἰς τε τοῦ χειρογράφου τὴν περιγραφὴν καὶ τῆς τῶν ἱεραρχῶν ἀναγραφῆς τὴν δημοσίευσιν, μικρὰν οὕτω παρέχοντες συμβολὴν τῷ ἐγχειρήσοντί ποτε τὴν τοπικὴν τοῦ Ἀργους καὶ τοῦ Ναυπλίου ἱστορίαν συντάξαι.

Καὶ πρόπαλαι μὲν τὸ Ἀργος ἦν ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὸν Κορίνθου μητροπολίτην· ἐν ἔτει δὲ 1166 προσετέθη αὐτῇ καὶ τὸ Ναύπλιον διὰ χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ὡς ἐν τῇ δημοσιευομένῃ ἀναγραφῇ σημειοῦται. Μικρῷ δὲ ὕστερον, ἦτοι τῷ 1189, εἰς μητρόπολιν ἀνέδειξεν αὐτὴν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος. Πάντες τοίνυν οἱ ἐν τῇ ἀναγραφῇ καταλελεγμένοι ἱεράρχαι προέστησαν ἐκ διαδοχῆς ταύτης τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ διακοσιετηρίδα ὡς ἔγγιστα, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς I' ἕως τέλους τῆς IB' ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἐκ τῆς ἐμφερομένης τῶν χρόνων σημασίας συνάγεται. Ἐκ τούτων δὲ ὁ πρῶτος Πέτρος, ὁ καὶ ἐν ἀγίοις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας γεραιρόμενος τῇ γ' Μαίου, ἦν ἐν τοῖς χρόνοις Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, κατὰ τὰ ἐν τῇ ἀναγραφῇ σημειούμενα. Κατὰ δὲ τὸν *Συναξαριστὴν*, ὁ τὸ τηνικαῦτα τοὺς οἰκίας τοῦ οἰκουμενικοῦ

θρόνον διθύνων Νικόλαος ὁ Ἴταλός (1), ὁ καὶ ἄλλως *Μυστικὸς* ἐπιλεγόμενος, ὡς σύμβουλος χρηματίσας τοῦ βασιλέως, τὴν ἀρετὴν θαυμάζων τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν λογιότητα διὰ σπουδῆς εἶχεν ἀρχιερέα αὐτὸν ἀναδείξαι. Ὁ δὲ, τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπαναινόμενος, καὶ τὸν ἐπικείμενον πατριάρχην ὑπεκκλίνων ἀπέρχεται εἰς Κόρινθον μετὰ Παύλου τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, ἱεράρχου ὄντος τῆς ἐπαρχίας ταύτης, κάκει διήνυσεν ἱκανὸν χρόνον ἡσυχάζων. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ταῖς τῶν Ἀργείων καὶ Ναυπλιέων θερμαῖς δεήσεσιν ἐνδοῦς ἔστερξε τὴν ποιμαντορίαν αὐτῶν ἀναδέξασθαι ἀντὶ τοῦ τελευτήσαντος ἐπισκόπου. Πλὴν ἄλλ' ἀσυμβίβαστον δοκεῖ χρονικῶς τὸ ἐν τῇ αὐτῇ ἀναγραφῇ σημειούμενον, ὅτι παρῆν οὗτος ἐν τῇ λεγομένῃ Α' καὶ Β' οἰκουμενικῇ Συνόδῳ· τοῦτο μὲν, διότι ἡ Σύνοδος αὕτη συνεκροτήθη τῷ 879 ἔτει, ὅποτε οὐκ ἐτύγχανε προκεχειρισμένος ἐπίσκοπος· τοῦτο δὲ, διότι ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* αὐτῆς οὐκ ἐμφέρεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱεραρχῶν ὑπογεγραμμένος (2). Παρατιθέμεθα δ' ἐνταῦθα καὶ τὸ περὶ τοῦ τιμίου λειψάνου αὐτοῦ ἱστορούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνωτύμου συγγραφέως τοῦ *Συντόμου Χρονικοῦ*, τοῦ συνημμένως τῇ τοῦ Δούκα *Βυζαντινῆ Ἱστορίᾳ* ἐκδομένου, οὕτως ἔχον: «Τῷ 5720 ἔτει (+1421), *νεμήσει* ἰδ', *Ἰανουαρίου* κα', *ἡμέρα* γ', *Σιγουντοράνης* ἐπίσκοπος *Λατίνων* μετέκομισε τὰ τίμια *λεῖψανα* τοῦ ὁσιωτάτου Πέτρου ἐπισκόπου *Ναυπλίου* καὶ Ἀργους ἀπὸ τοῦ Ἀργους εἰς τὴν ἐπισκοπὴν *Ναυπλίου*. Φασὶ δὲ οἱ ἐκεῖσε εὐρεθέντες, ὅτι *σταυ* ἦνοιξαν τὸν ἅγιον τάφον ἐκεῖνον, ἐγένετο σεισμός ἐν τῷ τόπῳ, καὶ ἐξῆλθεν εὐωδία πλεῖστη καὶ ἐπλήρωσε τὸν χῶρον καὶ τὸν ἀέρα· καὶ ὁ τάφος πεπληρωμένος φωτός, καὶ τὰ τίμια *λεῖψανα* σεμνῶς κατακείμενα· ἃ καὶ λαβόμενοι τινὲς τῶν πιστῶν ἐγένοντο *πλεῖστα* *ἰάσεις*» (3). Τοῦ ὁσίου τούτου ἀνδρὸς σώζεται

(1) Ἴταλὸν αὐτὸν λέγει, ὡς ἐκ τῶν Ἴταλιωτῶν Ἑλλήνων ἔκοντα ἴσως τὸ γένος. Ὅθεν καὶ Ἐφραίμης ὁ χρονογράφος τοιαύδε περὶ αὐτοῦ ἱστορεῖ [ς 10032—36]:

Ἀρχιθύτης δέδεικτο τῆς Βυζαντιδος
Ἀνὴρ μοραχός, εὐλαβὴς, σοφὸς μέγας,
Κλῆσιν μὲν Νικόλαος, ἄξιος θρόνου,
Μυστικὸς ἄξια δὲ πρόσθεν τυγχάνων,
Ἐκφῶς Ἴταλῶν, εὐφυνῆς περὶ λόγους.

Ἐπατριάρχησε δὲ τῷ 895—906, καὶ αὖθις τῷ 911—925.

(2) Ὁρα Σπυριδ. Μήλια Συνόδ. Συλλογῆν, τόμ. Β', σελ. 929.

(3) Σελ. 198 τῆς ἐν Παρισ. ἐκδ.

Λόγος εἰς τοὺς ἀγίους ἐνδόξους καὶ θαυματουργοὺς Ἀναργύρους Κοσμάου καὶ Δαμιανόν, οὗ ἡ ἀρχή: «Ἀστέρες μὲν αἰσθητοὶ τῷ στερεώματι προδεικνύμενοι πρὸς θέαμα κινοῦσι μέγα.» παρ' Ἀλλατίου μνημονευόμενος (1), ἀνέκδοτος δ' ἔτι ὅσον ἡμεῖς οἴδαμεν. Καὶ ἕτερος δὲ λόγος αὐτοῦ φέρεται ἐν χειρογράφῳ τεύχει τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀριθ. 209, ἐπιγεγραμμένος: Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Πέτρου ἐπισκόπου Ἀργείων Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀγίαν Ἀγναν τὴν μητέρα [γρ. μητέρα] τῆς Θεοτόκου· οὗ ἡ ἀρχή: «Τῶν τοῖς μεγάλοις [γρ. τῆς μεγάλης] Ἀγγῆς μέλων [γρ. μέλλων] ἐπαύτων ἐπιχειρεῖν δέδοικα μὴ θράσους ἐποίσω γραφὴν ὡς τοῖς ἀνεφύκτοις [γρ. ἀνεφύκτοις] κατατολμῶν καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐπεκτεινόμενος δύναμιν». Ἄλλ' ἀτυχῶς ὀλίγιστα εἰσι τὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς περισωθέντα, ἀπολομένων τῶν λοιπῶν σὺν τοῖς τελευταίοις φύλλοις τοῦ χειρογράφου. Σημειωτέον δὲ ὅτι συνέχεον τινες τοῦτον πρὸς ἕτερον ὁμώνυμον καὶ σύγχρονον αὐτῷ, Πέτρον τὸν Σικελιώτην, ἱστορίαν τῆς τῶν Μανιχαίων τῶν καὶ Παυλικιανῶν λεγομένων αἰρέσεως συγγεγραφότα καὶ τρεῖς κατ' αὐτῶν Λόγους (2). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου, περὶ δὲ τῶν εὐαριθμητῶν ἀρχαιοτέρων τε καὶ νεωτέρων γνωστῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ταυτέστι τῶν πρὸ τῆς I' ἑκατονταετηρίδος καὶ τῶν μετὰ τὴν IB', παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τοῦ Μιχ. Λεκυιήνου τὴν Χριστιανικὴν Ἀνατολήν (3).

Τὸ τοίνυν χειρόγραφον, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἐστὶ σχήματος ὀγδόου ἐκ φύλλων συγκείμενον 449, γεγραμμένον δὲ περὶ τὴν IΕ' ἑκατονταετηρίδα. Περιέχονται δ' ἐν αὐτῷ τάδε:

α') Ἐπιτομή ἐκ τῶν Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ΝΗ'.

β') Βασιλεῖου τοῦ μεγάλου πρὸς Γρηγόριον τὸν ἴδιον ἀδελφόν *Περὶ θείας οὐσίας καὶ ὑποστάσεως* (4).

γ') Βίος τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἀγίου καὶ αἰδέμιου πατρὸς ἡμῶν Σταυρακίου ἱερέως τοῦ Μαλαξοῦ καὶ σκευοφόλακος τῆς

(1) Ἐν τῇ *Περὶ τῶν Συμίωνων καὶ τῶν αὐτοῖς συγγραφέντων Διατριβῇ*, σελ. 83.

(2) Ἰδὲ Migne *Ἑλλην. Πατρολογ.* τόμ. IΔ', σελ. 1231 ἐφ.

(3) *Le Quien Oriens Christianus*, τόμ. Β', σελ. 183 ἐφ.

(4) Ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἢ ἐπιγραφῇ ἔχει οὕτως: *Περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως* (ἴδρα τοῦ θείου πατρὸς Ἐπιστολ. ΑΗ'). Ἐν δὲ τῇ τοῦ χειρογράφου ἐπισημασθεῖσα ὁ ἀντιγραφεὺς διὰ κινναβάρειος ταῦτα: Ὁ λόγος αὐτός πάνυ διεκτριβωμένως θεολογεῖ τὰ κοινὰ καὶ ἴδια τῶν τριῶν ἀγίων ὑποστάσεων.

ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ναυπλοῦ (sic), παρὰ Ἰωάννου τοῦ Ζυγομαλά, ῥήτορος τῆς αὐτῆς μητροπόλεως, τῷ συντετυμημένῳ συνταχθεὶς λόγῳ (Τοῦτό ἐστι νεωτέρας χειρὸς γραφή, καὶ ἴσως αὐτοῦ τούτου τοῦ Ζυγομαλά, οὗ κτῆμα ὑπῆρχε πιθανῶς καὶ τὸ βιβλίον). Ἀρχεται: Ἐκτοτε μὲν, ὃ φίλη πατὴρ καὶ αἰδέσιμος, ἠνίκαι μοι ἡ ἀεὶ πτοσ ἐκεῖνη καὶ πέρα δεινῶν φωνῆ τὴν τοῦ κοινοῦ πατρὸς ἐγνώρισε τελευτήν, ἣ μου καὶ τὴν καρδίαν ξίφους διήλθε δίκην, κτλ.—Τελευτᾶ: οὗ γένωιτο τυχεῖν πάντας ἡμᾶς σαῖς τε ἀγλαῖς εὐχαῖς ἐλέει δὲ καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ τε καὶ προσκύνησις ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

δ') Διάλογος Θεοδώρου ἐπισκόπου Κυρῶν τὸ ἐπὶ κλητῆν Ἀβουκαρᾶ γενόμενος πρὸς τὸν τοῦ δρόμου (1) Ἐμέσης, αἰτησάμενον ἀποδείξειν ἀποδοθῆναι αὐτῷ ἀπὸ λογισμοῦ Ὅτι ἔστι Θεός, κτλ.

ε') Ἀριστοτέλους *Περὶ ψυχῆς* τὸ Α' καὶ Β'. (Ἐκ τοῦ Α' εἰσὶ δύο φύλλα ἀπεσχιόμενα).

ς') Τὰ ὄνματα, τὰ εὐρεθέντα ἐν τῷ συνοδικῷ γεγραμμένα κτλ. (Τοῦτό ἐστὶ τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον).

ζ') Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀκακηνοῦ ΙΔ' (2) (Ἡ τελευταία ἐστὶν ἀτελής).

η') Ἐκθεσις νέα ὅπως γράφει νῦν ὁ πατριάρχης τῷ πάπα καὶ τοῖς λοιποῖς πατριάρχεις καὶ ἀρχιεπισκόποις· κτλ.

(1) Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ συγγράμματος τούτου, τῶν κριτικῶν τις ἠμαρτημένην, ὡς ἔοικεν, ἐκλαβὼν τὴν γραφὴν ταύτην, ἑτέραν ἐξ εἰκασίας προῦτεινε, τὴν: Ὁρόνου, ταυτέστι τοῦ ἐπισκοπικοῦ τῆς Ἐμέσης [ἴδρα Migne *Ἑλλην. Πατρολογ.* τόμ. LΖ', σελ. 1449 ὑποσημ.]. Ἄλλ' ἡ εἰκασία πάνυ ἀστόχως ἐξενήνεκται. Ἐν τῶν ἀποστοτάτων γὰρ ἐστὶν ἀντικρὺς τὸ ὑπολαβεῖν ἐπίσκοπον ἄνδρα παρ' ἐπίσκοπου ἑτέρου ἀποδείξειν αἰτεῖσθαι, καὶ δὴ ἀπὸ λογισμοῦ, Ὅτι ἔστι Θεός. Ἡ γραφὴ ἔχει ὑγιᾶς καὶ οὐδαμῶς δεῖται Θεραπειᾶς, ἀτε ἐννοοῦσα τὸν τὴν ἐπιστάσαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ δημοσίου δρόμου ἐπιτετραμμένον, τοῦ ὑπὲρ ἧν πολιτικὸν ἀξίωμα ἐν τῇ Βυζαντινῇ κράτει, ἔχον καὶ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἀνώτατον προϊστάμενον, ὃς ἐκαλεῖτο: Λογυθέτης τοῦ Δρόμου, ἀναλογῶν πῶς τῷ καθ' ἡμᾶς: Γενικῶς διευθυντῆς τῶν ταχυδρομείων.

(2) Τοῦ Γεωργίου δηλαδὴ (περὶ τὸ 1350), περὶ οὗ καὶ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἴδρα Ἀλλατίου τὴν *Περὶ τῶν Γεωργίων καὶ τῶν αὐτοῖς συγγραφέντων Διατριβῆν* παρὰ Φαβριζίου [*Ἑλλην. Βιβλιοθ.* τόμ. I', σελ. 700].

θ') *Εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους ἐπιγράφαί διὰ στίχων* ("Ἐχουσιν ὡς ἐξῆς):

Σταυροῦ Πέτρον κύμβαλον ἐν Ῥώμῃ Νέρον.
 Ῥώμῃ ξίφει θνήσκοντα τὸν Παῦλον βλέπει.
 Εἰρηναῖος τέθνηκε Λουκᾶς ἐν τέλει.
 Ζωῆς ἕπρον πρόταριν ὑπὸ Ματθαῖος.
 Μάρκον θανατοῦ δῆμος Ἀλεξανδρέων.
 Καὶ μὴ θανῶν ζῆ καὶ θανῶν Ἰωάννης.
 Σταυροῦσί τε τρεῖς ἄνδρες ὁμῶς Ἀνδρέαν.
 Νεκροῦσι λόγῳ τὸν Θωμᾶν ἐν Ἰνδία.
 Βαρδολομαῖος σταυρικῶς θνήσκει πάθει.
 Καὶ τὸν Σίμωνά σταυρὸς ἐξάγει βίον.
 Μάχαιρα τέμνει τοὺς Ἰακώβου δρόμους.
 Ἰσοῦ Πέτρῳ δίδωσι Φίλιππος μόρον (1).

ι') *Μαξίμου τοῦ Πλανούδη στίχοι εἰς τὸν καθ' αὐτὸν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, ὃν ἀιήγειρεν ἡ Πρωτοβεστιαρία* (Εἰσὶ στίχοι ἠρωελεγεῖοι 18) (2).

ια') *Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτό* (Ἰαμβικοί 35).

ιβ') *Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτό* (Ἰαμβικοί 46).

ιγ') *Τοῦ αὐτοῦ στίχοι ἐπιτάφιοι* (Ἰαμβικοί 26).

ιδ') *Τοῦ αὐτοῦ στίχοι εἰς τὴν ὑπόκρισιν* (ἠρωελεγεῖοι 14).

ιε') *Τοῦ αὐτοῦ στίχοι πολιτικοί* (Οἱ πάντες 32, ὧν οἱ τελευταῖοι 4 ἐφοαρμένοι).

Ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ χειρόγραφον. Ἴδου δὲ καὶ ἡ ἀναγραφή:

(1) Οἱ στίχοι οὗτοι εἰσὶν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Πύργου Ἰωάννου τοῦ Μαυροπόδος ποιηθέντων λάμβων εἰς πλινθίους μεγάλους τῶν ἐορτῶν, οὗς πρῶτος ἐξέδωκε Ματθαῖος ὁ Βούστος ἐν Ἐτῶνῃ τῷ 1610, καθ' ἡμᾶς δὲ καὶ ὁ Μίση ἐν τόμῳ ΡΚ' σελ. 1120-200 τῆς *Ἐ.λ.θ.ν. Παιδαγωγίας*. Μετεκδοῦναι δ' αὐτοὺς ἔγνων ὡς παρέχοντας ἐνιαχοῦ γραφὴν διάφορον.

(2) Ὁ μὲν νόμος, ὃν ὁ Παχυμέρης μοναστήριον καλεῖ [Ἐἰς Ἀνδρόν. Παλαιολ. Α', λα'], ἔκειτο ἐν τύπῳ τῆς Κωνσταντινέως Κρίσει καλουμένῳ ἢ δὲ Πρωτοβεστιαρία, ὀνόματι Θεοδώρα, ἣν θυγάτηρ μὲν Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, ἀνεψιὰ δ' ἐξ ἀδελφῆς Μιχαήλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, καὶ σύζυγος Ἰωάννου Ῥαούλ τοῦ πρωτοβεστιαρίου, ὅθεν καὶ Πρωτοβεστιαρία καὶ Καντακουζηνή καὶ Παλαιολογία ἐπωνομάζετο. Σημειωτέον δέ, ὅτι οἱ ὑπὸ στοιχ. ι'—ιβ' στίχοι ἐκδέδονται ὑπὸ τοῦ περιλεσθῆος Δουκαγγίου ἐν ταῖς εἰς τὸ τοῦ Ζωναρᾶ Χρονικῶν σημειώσεσιν αὐτοῦ [τόμ. Β', σελ. 35. Παρίσι· ἐκ τοῦ καλουμένου Θουανείου κώδικος ληφθέντες. Ἐκ τούτου δὲ μετελήφθησαν καὶ ὑπ' Ἀνσ. τοῦ Βανδουρίου ἐν τῷ *Imper. Oriental.* τόμ. Α', μέρ. γ', σελ. 150.

Τὰ ὀνόματα, τὰ εὑρεθέντα ἐν τῷ συνοδικῷ (1) γεγραμμένα τῶν ἀοιδίων καὶ μακαρίων ἀρχιερέων καὶ ἐπισκόπων ἡμῶν Ναυπλοῦ (sic) καὶ Ἀργους εἰσὶ ταῦτα:

Πέτρος. Κωνσταντῖνος. Χριστοφόρος. Πέτρος. Ἰωάννης. Νικόλαος. Σισίνιος. Ἀνδρέας. Θεόδωρος. Σισίνιος. Πέτρος. Βασίλειος. Θεοφύλακτος. Σισίνιος. Γρηγόριος. Νικόλαος, ὁ καὶ κτήτωρ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου. Ἰωάννης, ὁ καὶ κτήτωρ τῆς γέρας (2). Γρηγόριος. Κωνσταντῖνος. Θεόδωρος. Λέων. Νικήτας. Ἰωάννης, ὁ ἀναβιβασθεὶς μητροπολίτης ἡμῶν Ναυπλοῦ καὶ Ἀργους.

Ὁ μὲν Λέων ἔκτισε τὸ μοναστήριον τῆς Νέης μονῆς, βασιλεύσας πρὸς Μαρουήλ τοῦ Κομνηνοῦ τῷ ,σχιβ' ἔτει (+1144) (3).

Ὁ δὲ Νικήτας διὰ χρυσοβοῦ[λ.]ον γραμμάτων τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἔλαβε τὸ πρακτικὸν τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Ναυπλοῦ καὶ Ἀργους τῷ ,σχιδ' ἔτει (+1166).

(1) Συνοδικὸν ὁ γραφεὺς ὀνομάζει ἐνταῦθα, ὡς ἔοικε, τὸν ἄλλως λεγόμενον Κώδικα τῆς μητροπόλεως εἴτε ἐπισκοπῆς.

(2) Ἐκκλησίας ὑπονοητέον νομίζω, οὐχί: μονῆς, ἥς κτήτωρ ἀναφέρεται κατωτέρω ὁ Λέων.

(3) Ἐν τῷ ἐντύπῳ τοῦ αὐτοῦ ἐστὶ τὸ πρῶτον τῆς τοῦ Μαρουήλ βασιλείας ἢ δὲ μονῆς, ἣν ὁ καθηγητὴς κ. Ζήσιος περιέγραψεν ἐν τῷ *Δελτίῳ* [τόμ. Α', σελ. 522], ἐκδοῦς καὶ τὴν σωζομένην τοῦ κτήτορος ἐπιγραφὴν, χρόνον φέρουσαν τὸ ,σχιβ' (+1144), τανῦν Ἀγία μονὴ καλουμένη καὶ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τιμωμένη, κεῖται βορειανατολικῶς τοῦ Ναυπλοῦ ἐν ἀποστάσει ἡμισείας ὥρας περίπου. Οὐδέμια δὲ ἀμφιβολία, ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Λέων καὶ οὐχ ἕτερός ἐστιν ὁ καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸ 1156 συγκροτηθείσῃ ἐν Κωνσταντινίῳ Συνόδῳ κατὰ τοῦ ὑποψηφίου πατριάρχου Ἀντιοχείας Σωτηρίου τοῦ Παντευγένου παραστάς, ὡς ἐν ταῖς Πρακτικαῖς αὐτῆς ἀναγράφεται [Ὅρα τοῦ σοφοῦ καρδινάλειος Ἀγγ. Μαῖου *Spicileg. Roman.* τόμ. 1', σελ. 62]. Ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν τὸ Ἄργος μητρόπολις ἀνεδέδεικτο, ὁρθῶς ἔχει ἐν τῇ χειρογράφῳ (Ὅρα κατωτέρω), καὶ μάτην ὁ Λεωνίτης ἐπειράθη ἀναγαγεῖν τὸ γεγονός εἰς τοὺς χρόνους Ἀλεξίου τοῦ μεγάλου· πρόδηλον γάρ, ὅτι ἐξ ἀδελφείας τοῦ ἀντιγραφῆως ἐγράφη τὸ ,σφιβ' ἀντὶ τοῦ ,σχιβ', ὅπως ἔχει ἐνταῦθα. Τούτουθεν ἄρα διορθωτέος ἐστὶν ὁ ἐν ἀπάσαις ταῖς μέχρι τοῦ νῦν γενομέναις ἐκδόσεσιν τῶν διαφορῶν Ἐκθέσεων τῆς τάξεως τῶν μητροπολιτικῶν κλπ. θρόνων ἡμαρτημένως φερόμενος χρόνος, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἐκδότου αὐτῶν *Gust. Parthey* ἐξαιρουμένου. Ἀπορίας δὲ μάλιστα ἄξιον ὅτι, εἰ καὶ τῶν ἐκδοτῶν οἱ πλείους συνείδον τὸ τῆ Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου βασιλεία ἀσυμβίβαστον τοῦ ἐν ἅπασιν ταῖς χειρογράφῳις σεσημασμένου χρόνου, οὐδεὶς ὅμως ὑπέσχετο ὅτι ἐκ γραφικῶν παροράματων ἡμάρτηται κατὰ μίαν ἑκατοντάδα, ἦτοι ἀντὶ τοῦ χαρακτῆρος χ ἐγγραφή φ. Διορθώσθω προσέτι καὶ τὸ ἀνωτέρω ἐν σελ. 32, σ. 17 τὴν προσοχὴν ἡμῶν διαφυγόν λογιστικὸν ἀμάρτημα, ἦτοι ἀντὶ ἐπὶ διακριτικῆς

Ἀνεβιβάσθη δὲ ὁ Ἰωάννης μητροπολίτης ἡμῶν Ναυπλίου καὶ Ἄργους ἐπὶ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου τῷ ,σχιζ' ἔτει (+1189).

Ὁ πρῶτος Πέτρος ἦν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τοῦ Μακρόντος ἐν τῇ Α' καὶ Β' οἰκουμένην ἁγία Συνόδῳ, πατριαρχοῦντος κυροῦ Φωτίου, τῷ ,σιξ' ἔτει (+857) (1), πατέρες πγ' [γρ.πγ'], ὅστις ἐχειροτόνησεν ἱερεῖα τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν νέον (2).

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Τοῖς δὲ τὰ πάτρια διερευνωμένοις λογίοις τῶν Ναυπλιέων καὶ Ἀργείων, καὶ μάλιστα πάντων τῶν ἐλλογίμων καθηγητῶν Ζησίῳ, ἀπόκειται ἡ περὶ τῶν ἐν τῇ ἀναγραφῇ ταύτῃ διειλημμένων ἐτέρων δύο ἱερῶν ἰδρυμάτων περαιτέρω διαφώτισις.

ΡΩΜΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΟΥ ΛΑΚΑΠΗΝΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΓΗΘ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Ἐν σελ. 657 τοῦ Α' τόμου τοῦ Δελτίου τοῦδε ἐξεθέμην δι' ὀλίγων περὶ τοῦ χειρογράφου, ἐξ οὗ ἐδημοσίευσα αὐτόθι τὰς πρὸς Συμεὼν τὸν ἐξουσιαστὴν Βουλγάρων δύο ἐπιστολάς τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ. Τοῦ χειρογράφου δ' ἐκείνου οὐ πρὸ πολλοῦ ἀποσταλέντος μοι παρὰ τῆς κεκτημένης αὐτὸ σεβασμίας μονῆς τοῦ Θεολόγου, τῆς ἐν Πάτρῳ, ὅπως ἐξερευνήσω αὐτὸ ἐπιστατικώτερον, καὶ τὰ παραλελυμένα καὶ συμπεφυρμένα φύλλα συναρμόσω, ἐπελαβόμεν τοῦ ἔργου, καὶ τὸν μικρὸν τῆς ἀνέσεως χρόνον περὶ τούτου διατρέψων ἀνεῦρον τὴν συνέχειαν τῆς δευτέρας ἐλλιποῦς ἐπιστολῆς, καὶ ἐπιπλέον

ὡς ἔγγιστα. . . ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Γ', γραπτέον: ἐπὶ τριακοσιετηρίδα περίπου. . . ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Θ'.

(1) Ἐὐ εἶδος τοῦτο ἐστὶν οὐχὶ τὸ τῆς συγκροτήσεως τῆς Συνόδου, περὶ ἧς ἐφθημεν ἀνωτέρω διαλαβόντες, ἀλλὰ τῆς πρώτης τοῦ μεγάλου Φωτίου πατριαρχίας τὸ πρῶτον.

(2) Ἀναχρονισμὸς φαίνεται κἀνταῦθα. Κατὰ γὰρ τὸν Συναξαριστὴν, ἔζη οὗτος κατὰ τὸ 862 ἔτος [Ἰδὲ Αὐγούστου ζ'], τουτέστιν ὅπου οὐκ ἦν ἐτι ὁ Πέτρος ἐπίσκοπος, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν.

καὶ τρίτην ἄλλην τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὸν αὐτὸν Συμεὼν. Τοσαύτην ὅμως ἐκ τῆς τοῦ χρόνου ἐπηρείας ἔπαθε λώβην τὸ πρῶτον τῆς συνεχείας φύλλον, ὥστε σχεδὸν κατεστραμμένον ἐστίν, ὡς δεικνύουσιν ἐν τῷ τύπῳ τὰ πολλὰ χάσματα, ἐν οἷς ἐδήλωσα τὰ ἠφανισμένα διὰ στιγμῶν ἰσαριθμῶν περίπου τοῖς ἐκλιποῦσι γράμμασι. Τοῖς οὖν περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους φιλοσοφοῦσιν ἀφίεται ἡ δέουσα κρίσις τῆς οἰκτρᾶς καταπτώσεως, εἰς ἣν τὸ τηνικαῦτα περιστήκεισαν τὰ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἢ τε ἐκτίμησις τῆς ταπεινῆς καὶ μονοουχί ἱκετευτικῆς γλώσσης τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὸν ληστρικὸν ἄρχοντα τῶν ἐπηλύδων ἀμαξοίκων καὶ συβωτῶν.

Ἐν τούτοις δὲ οὐκ ἄτοπον οὐδ' ἄκαιρον ἡγοῦμαι προσθεῖναι ὡδε, ὅτι ἐκ τινῶν διδομένων ἐπέρχεται μοι εἰκάζειν μὴ ποτε ὁ ἀνωνύμως συγγράψας τὴν συνέχειαν τῆς Θεοφάνους Χρονογραφίας εἶη Θεόδωρος ὁ Δαφνοπάτης. Ἡ εἰκασία μου δ' αὕτη στηρίζεται πως ἐν τοῖς ἑξῆς: α') Ὅτι παρὰ Σκυλίτζῃ μνημονεύεται ὁ Δαφνοπάτης μετὰ καί τινῶν ἄλλων ὡς ἱστορίαν συγγράψας, μέχρι τοῦ νῦν ἄγνωστον ἡμῖν, ἀλλ' οὐδὲ χειρόγραφον γοῦν ἐν τινὶ τῶν βιβλιοθηκῶν σωζομένην· ἦν ὅμως ψέγει ὁ ῥηθεὶς ταῦτα λέγων: «Ὁ γὰρ Δαφνοπάτης Θεόδωρος, Νικητᾶς ὁ Παφλαγῶν, Ἰωσήφ Γενέτιος (παρὰλείπω τοὺς λοιποὺς συντομίας χάριν), οἰκεῖται ἕκαστος ὑπὸ θεοῖν προστησάμενος, ὁ μὲν ἔπαινον βασιλέως, ὁ δὲ ψόγον πατριάρχου, ἕτερος δὲ φίλου ἐγκώμιον, καὶ ἐν ἱστορίαις σχήματι τὸν ἑαυτοῦ ἕκαστος ἀπὸ πληροῦντες σκοπὸν, πόρρω τῆ: τῶν εἰρημίων ἀνδρῶν πεπτώκασιν διανοίας. Ἀποτάδην γὰρ τὰ κατὰ τοὺς αὐτῶν χρόνους συνεγενθέντα καὶ μικρὸν ἄνωθεν ἱστορικῶς συγγραψάμενοι, καὶ ὁ μὲν συμπαθῶς, ὁ δὲ ἀντιπαθῶς, ὁ δὲ καὶ κατὰ χάριν, ἄλλος δὲ καὶ ὡς προσετέτακτο τὴν ἑαυτοῦ συνθεὶς ἱστορίαν, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ τῶν αὐτῶν ἀφηγήσει διαφερόμενοι, ἑλλήγου καὶ ταραχῆς τοὺς ἀκροατὰς ἐμπεπλήκασιν» (1). β') Ὅτι ὁ τῆς ἀνωτέρω ῥηθείσης συνεχείας συγγραφεὺς συνέταξε ταύτην ἐκ προστάγματος, ὡς αὐτὸς οὗτος λέγει ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ βιβλίου, Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου· ἐν δὲ τῇ αὐτῇ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἐτύγχανε τότε ἐν ἀξιώματι ὁ Δαφνοπάτης, ἦτοι πρωτασηκρήτης (= πρῶτος τῶν ἐξ ἀπορρήτων) καὶ πατρικίος, ὀψιαίτερον δὲ καὶ τῆς πόλεως ἑπαρχος, ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπιγράφει ἐν ἐτέρῳ

(1) Ἰω. Σκυλίτζῃ προοίμ. ἐν Κεδρηνοῦ Συνόψ. Ἱστορ. ἐκδ. Bonn.

ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ κειμένη (1). ὁ δ' αὐτὸς, ὡς ἔφθην ἤδη εἰπὼν ἐν τῷ Α' τόμῳ, ἔγραψε καὶ τὰς ἐκ προσώπου Ῥωμανοῦ τοῦ συμβασιλέως καὶ πενθεροῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐπιστολάς, ἐξ ὧν μόνον τὰς πρὸς τὸν Βούλγαρον Συμεὼν ἐξέδωκα. Οὐχ ὅλως ἄρα ἀπίθανον εἰς αὐτὸν τοῦτον ἀναθεῖναι τὸν αὐτοκράτορα τῆς ἱστορίας τὴν σύνταξιν· ὅς μάλιστα καὶ τὴν ὕλην παρέσχεν αὐτῷ πρὸς σύμψηξιν τοῦ ἔργου, ὡς ἐκ τοῦ προοιμίου ἐξάγεται.

γ') Αἱ τοῦ Συκλιτζή φράσεις: ὁ μὲν βασιλέως ἔπαινοι, ὁ δὲ ψόγον πατριάρχου, ὑπαινίττονται ἴσως, ἢ μὲν τὸν Δαφνοπάτην, ὡς ἐπαίνοις ἀφθόνοις ἐπιβραβεύοντα τὸν Ῥωμανὸν καὶ Κωνσταντῖνον, ἢ δὲ Νικήταν Δαβιδ τὸν Παφλαγόνα, ὡς ἀπὸ γνώμης κακεντρεχοῦς πολλὰ τοῦ ἱερωτάτου πατριάρχου Φωτίου καταφλυαρήσαντα καὶ καταψευδόμενον, καθ' ἃ δὴ πιστούμεθα καὶ ἐξ ἄλλης αὐτοῦ συγγραφῆς, τοῦ Βίου τοῦ ἐν ἁγίοις πατριάρχου Ἰγνατίου. Ἴσως δὲ καὶ ἡ ἑτέρα φράσις τοῦ αὐτοῦ ἱστορικοῦ: ἄλλος δὲ καὶ ὡς προσετέτακτο, ἀναφέρεται εἰς τὸν Δαφνοπάτην μᾶλλον ἢ εἰς τὸν Γενέσιον.

δ') Καὶ τελευταῖον, ὅτι οἱ λόγοι, οὓς ὁ Ῥωμανὸς ἀπέτεινε πρὸς τὸν Συμεὼν κατὰ τὴν ἐν τῷ αἰγιαλῷ τοῦ Κοσμιδίου γενομένην συνέντευξιν αὐτῶν, ἀπαντῶσιν αὐτολεξεί σχεδὸν καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς. Καὶ τὸν χαρακτήρα δὲ τοῦ λόγου ἐκατέρων παρεξετάζων πολλὴν εὐρήσει τὴν ὁμοιότητα.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τῆς εἰκασίας μου ταύτης γνώτωσαν ὅπωςδηποτοῦν οἱ τὴν κριτικὴν τρυτάνην κατέχοντες. Ἐγὼ δὲ παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν σελ. 666 τοῦ Α' τόμου, ἐνθα διεκόπη ἡ ἐπιστολή.

Ἀθήνησιν Φεβρουαρίου μεσοῦντος 1885.

. . . ου [ἐπι]βουλῆς, ἐχαρισά[μην], εἰ [δ]εῖ σὺν [Θεῷ] φάναι, τὴν ζωὴν. [Διὰ] τοι τοῦτο, καὶ ὡς πιστὸν αὐτοῦ φύλακα καὶ ἐκδικητὴν, πατέρα ἑαυτοῦ ἐπεγράψατο, καὶ κοι[νωνόν] τῆς βασιλείας πεποίηκε, παν . . . κινήσαντ[ος;] . . . [κη]ρ[ύξαν;] τός

(1) Ἐπιστολὴ τοῦ πατρικίου Θεοδώρου καὶ ἐπαρχοῦ τοῦ Δαφνοπάτου πρὸς τινὰ τῶν φίλων αὐτοῦ γαμήλιον ἑορτὴν ἔχοντα. — Ἐγένετό τι περὶ ἡμῶν, ὡ φίλων θαναμισώτατε, προσθήσω δὲ τῷ καιρῷ καὶ μυστικώτατε, ὅπερ, εἰ καὶ τινι ἄλλῳ, σοὶ μᾶλλον ἀνακαλύπτειν χρεῖων.

με ἐκ κ. . . . . [βασι]λέ[ως], καὶ οὐχ ὡς . . . . . πω . . . . ., ἀλλὰ . . . . . καὶ κηδεμόνα π[ρο]σέλαβεν . . . . . [τὴν] μάχαιραν ἐστιλβώσαμεν, οὐ . . . . . [βα]σιλέως ἀξιώματος ἀπὼ . . . . καὶ πόλεις, ἃς μὲν . . . . . δορυαλώτους πεποιηκ . . . . . τῆς βασιλείας ἐπιβησώμεθα . . . . ἀλλ' οὕτως ἡσύχως, ἀθορύβως, ... καὶ εἰρηνικῶς πρὸς ταυτονὶ τὸν βασιλικὸν θρόνον ἀνεβιβάσθην. Διὰ τοι τοῦτο, οὐδὲ ξένος καὶ ἀλλότριος τοῖς εὖ φρονοῦσι λογισθεῖν. Ἄλλ' εἰ συνορᾶν ἐθέλεις, μία ἐμοὶ κάκεινω δόξα, ὡς πατρὶ υἱῷ ἐν σῶμα καὶ μέλος διὰ τῆς τοῦ γάμου συναφείας γενόμενος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ βασιλεία κοινή. Μᾶλλον μὲν οὖν ἔδει τὰ σεαυτοῦ σκοπεῖν καὶ ἀναλογίζεσθαι, πῶς ἐν υἱοῦ τάξει διατελῶν (1), τῆς πνευματικῆς ἐκείνης ἀποπηδήσας υἰότητος, ὡςπερ πάλαι τῆς φυσικῆς, καὶ τὴν τάξιν συγχέας, καὶ φυρμὸν ἀμφοτέρων πεποιηκῶς, ὡςπερ κατὰ πατρὸς νεανιευσάμενος, ἐξ ὧν τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, ἀπεγενν[ήσω;] σκάνδαλον, βασιλέα ἑαυτὸν οὐ μόνον τοῦ ἰδίου ἀνηγόρευσας ἔθλους, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἐκείνων . . . . οὐ καὶ π[ολλ]ᾶς σε πνευματικῶς [νουθετ]ήσαντες ἀποστῆναι τῆς τοιαύτης ἐπιφημίσεως, οὐ μόνον οὐδεμιᾶς ἀποδοχῆς [ἢ] ἐξ[ι]ώθ[ημεν] παρὰ σοί, τούναντιον δὲ μᾶλλον . . . . . ροὶ ἐλογίσθημεν. Ὑπηγόρευε γὰρ ὁ . . . . . τὸ γράμμα τῆς σῆς ἀγχινσίας, ὡς . . . . ἐπιζητοῦντες ἀφορμὴν . . . . . περὶ τοῦ τῆς βασιλείας σοι γεγρ[αμμένου] ὀνόματος, καὶ ζητῶ, τίς μᾶλλον φιλονεικίας ἀφορμὴν εὐρέσθαι σπουδάζει, ὁ μὴ μόνον ἐν τῷ ἰδίῳ ἔθνει ἀρκούμενος, ἀλλὰ καὶ τὴν μηδ' ὅπωςοῦν ἀρμόζουσαν αὐτῷ κλήσιν σφετεριζόμενος, ἢ ὁ παραινῶν σοι καὶ συμβουλευῶν τοῖς ἰδίῳ ὄψωνίσι ἀρκεῖσθαι (2) καὶ μὴ περαιτέρω προβαίνειν. Πῶς δὲ οὐδὲ ἔκρινέ σου ἡ ὑψηλοτάτη καὶ δραστικὴ φρόνησις, ὡς οὐ περὶ τοῦ μηδ' ὀλως καλεῖσθαι σε βασιλέα γεγράφαμεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ σεαυτὸν γράφειν βασιλέα Ῥωμαίων, ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ἔξεστί σοι ποιεῖν ὁ βούλει· εἰ δὲ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, οὐδ' ἐν αὐτῇ. Πόθεν γὰρ σοι τὸ τοιοῦτον προσαρμολογήσεται ὄνομα; ἀπὸ προγόνων; πάντως αὐτὸς γινώσκεις. Ἄλλ' ἀπὸ τυραννίδος ἢ κατασχέσεως γῆς καὶ συμφώνων ἐνόρκων; οὐκ ἔστι

(1) Ὅρα τοῦ περιοδικοῦ τοῦδε τόμ. Α', σελ. 387 ὑποσημ.

(2) Παρὰ τὸ εὐαγγελικόν; καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὄψωνίσι ὑμῶν [Λουκ. γ', 14].

τούτο βασιλεία, ἀλλ' ἀπληστία· οἶδε γὰρ καὶ τὸ βίᾳ γινόμενον μὴ μένειν εἰς τὸ διηνεκές· οὐκ ἔστι τούτο, οὐκ ἔστι, κἂν αὐτὸς σπεύδῃς καὶ ἀγωνίζῃ ξένοις πτεροῖς οἷα κολοῖός καλλωπίζεσθαι, ἅπερ μετὰ μικρὸν διαρρύνετα φανερώσουσι μὲν τὴν ἀπὸ γένους σοι προσήκουσαν κλῆσιν, τὸ δ' ἐπίπλαστον καὶ νενοθευμένον τῆς σῆς διελέγξουσι γνώμης. Πῶς δὲ καὶ δύο βασιλεῖς ἔσονται, καθὼς αὐτὸς ματαιοπονεῖς, καὶ γένοι διεστηκότες, καὶ τρόποις διηρημένοι, καὶ τιμῇ βασιλείας ὑπερκείμενοι; Μετὰ ποίων δὲ καὶ Ῥωμαίων εἰρηνεύσεις σεαυτὸν ἀποκαλῶν βασιλέα Ῥωμαίων, τούτων μὴ διηρημένων; ὧν γὰρ τις ἐστὶ κύριος, οὐκ εἰρηνεύει μετ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐξουσιάζει. Καὶ εἰ ἐξουσιάζειν ζητεῖς, οὐκ εἰρηνεύειν ἐπιποθεῖς.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο προστέθεικας, ὡς πολλάκις ἀκούσαντες περὶ τούτου καὶ σιωπήσαντες, πάλιν περὶ αὐτοῦ σοι γεγράφαμεν, νῦν ἀποκρινόμεθα σὺν ἀληθείᾳ. Ἐβουλόμεθα οἴκαθεν ἐπιγινῶναι σε τὸ τοιοῦτον τῆς εἰρήνης πρόσκομμά τε καὶ σκάνδαλον, καὶ καλῶς τὸ κακὸν ἐννοήσαντα πρὸς διόρθωσιν αὐθαιρέτως ἐλθεῖν· ἐπεὶ δὲ τοῖς αὐτοῖς σε κατείδομεν ἐπιμένοντα καὶ οὐδαμῶς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀνανεύοντα, τήνκαυτα ὠρμήθημεν γράψαι σοι περὶ αὐτοῦ, ἵσως τῇ δικαίᾳ ταύτῃ ἐπιπλήξῃ διορθώσομέν σου τὸ σφαλλόμενον. Ἐπὶ δὲ τούτοις προσέκειντο καὶ ταῦτα, — Πῶς οὐ στενοχωρούμεθα ῥογεύοντες καὶ ἀννωνεύοντες (1) τὰ παραθαλάσσια κάστρα. — Καὶ βούλομαι σε γενόμενον σεαυτοῦ ἐπιγινῶναι, ὡς ἡμεῖς τὰς τοιαύτας ἐξόδους καταβαλλόμενοι ὡς ὑπὲρ τῶν οἰκείων καὶ πονοῦντες καὶ κίμνοντες, οὐκ ἔξω τι τοῦ δέοντος διαπραττόμεθα. Ἄ γὰρ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἰδεσπόζετο βασιλείων, ταῦτα καὶ παρ' ἡμῶν διακρατεῖται καὶ φροντίζεται, ὡς περ εἰ ἀλλοτρίων ἐπεμελούμεθα ἐπισφαλές ἦν καὶ ἐπίφογον· οἷός περ εἰ καὶ ὁ πνευματικὸς ἡμῶν ἀδελφός, τὸν μυθικὸν ἐκείνον ποιμένα μιμούμενος· ὅς ἐν ὥρᾳ χειμῶνος τὰ ἴδια, ὡς ἐδόκει, περιποιούμενος θρέμματα, σπηλαίῳ εἰσελάσας, κάκεισε ἀγρίους (σίε) αἰγας εὐρών, καὶ ταύταις τροφήν παρατιθέμενος ὡς ἂν ἡμερωτέρας ἐργάσοιτο, τῶν δὲ ἰδίων καταμελῶν, ἔλαθεν ἑαυτὸν λιμῶ μὲν θανατώσας τὰ ἴδια, ἀπο-

τυχῶν δὲ καὶ τῶν αἰγῶν δι' ἀγριότητα (1)· ὅπερ οἶμαι καὶ μᾶλλον τὸν πνευματικὸν μου παθεῖν ἀδελφόν. Καὶ γὰρ ὁ ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀσχολούμενος πράγμασι καὶ πονῶν ἐν αὐτοῖς, μείζονα τοῦ ἀπ' αὐτῶν κέρδους τὴν ζημίαν ὑφίσταται.

Καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τῷ παρὰ σοῦ γραφέντι ἀνταπολογούμεθα. Ἐπεὶ γὰρ ἔφησας πρέπον εἶναι τὸν μὴ κρατοῦντα παρὰ τοῦ κρατοῦντος ζητεῖν, τοῦτο ἀληθές ἡγούμενοι, παρὰ σοῦ τοῦ τὴν ἡμετέραν γῆν βίᾳ καὶ πολέμῳ κατέχοντος, ταύτην ἀποδοθῆναι ἡμῖν ἐπιζητοῦμεν· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὴν πρὸς τὸν πνευματικὸν μου ἀδελφὸν ἀγάπην ἐπιποθοῦμεν. Εἰ δέ γε δικαίως καὶ φιλαλήθως συλλογισασθαι βούλει, γνώση ὡς τὰ ἀλλότρια, καὶ περὶ ὧν συμφῶναις ἐνόμοις κατεῖχου, ταῦτα μηδέποτε ἀφελῆσθαι σπεύδεις τοῦ κατέχειν, οὐ κατέχεις. Ἄ γὰρ ὅψε ποτε ἀκουσίως μέλλεις ἀποδιδόναι, τί ὡς ὑπὲρ [ο]ίκ[είων] ἀγωνίζῃ; ἵνα μὴδὲ τὸν βίον καταλύων, μνήμην ἀγαθὴν ἀπολίπῃς, ἀλλ' αἰωνίζουσαν κακίαν; ἦν φεύγειν πάσῃ δυνάμει παραινῶ τῷ πεποθημένῳ μου ἀδελφῷ, καὶ ἀγαθὴν ἀκοὴν ἀντὶ πονηρᾶς τῷ βίῳ καταλιπεῖν. Ἔινων γὰρ αἱ μνήμαι μετ' ἐγκωμίων ἐξάδονται καὶ εἰς αἰεὶ μακαρίζονται; οὐχὶ τῶν εἰρηνικῶς ζησάντων; Ἔινων καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα βδελυκτὰ μέχρι τοῦ νῦν διαφημίζονται; οὐ τῶν εἰρήνην ἀπωσαμένων καὶ τὸ φιλόνεικον ἐλομένων; Διὰ ταῦτα οὖν χρὴ σε, πνευματικέ μου ἀδελφέ, ἀποθέμενον τὰ περιττὰ καὶ ἀνόνητα καὶ οὐ τοσοῦτον τὸ σῶμα περιποιούμενα, ὅσον τὴν ψυχὴν διαφθείροντα, γενέσθαι ποτέ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης, δυσωπούμενος εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ γε τὰς ἱεράς ταύτας καὶ θείας ἡμέρας, ἐν αἷς καὶ δαίμονες φρίσσοντες, τὸν πρὸς ἀνθρώπους διηνεκῆ καταπαύουσι πόλεμον. Ἴί χειρόν τοῦ πονηροῦ, ὅς ἐστὶ κακίας πάσης δημιουργός; ἀλλὰ καὶ οὗτος νυκτὶ φρίσσει καὶ τρέμει, καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους εἰρηνευόντων ἀφίσταται. Ἐκπληξίς οὖν με καὶ θάμβος κατέχουσι διενθυμούμενον, πῶς οὕτως ἀνειρηνεύτως καὶ ἐχθρωδῶς τὸ τῶν ἀγίων τούτων ἡμερῶν διέλθοις (2) στάδιον, κρεῶν μὲν ἀπεχόμενος, τῶν δὲ τοῦ ἀδελφοῦ σαρκῶν ἐμπιπλώμενος, καὶ φιλονεικίαις ἐπεντροφῶν καὶ ἔρισι· πῶς τὴν παναγίαν καὶ ζωοποιὸν τοῦ Χριστοῦ κατόψει ἀνάστασιν, οὕτω πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπεχθῶς διακείμενος· πῶς τῆς ἀχράντου καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τυθείσης σαρκὸς αὐτοῦ

(1) Ἀμφότερα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐπλάσθησαν ἐκ τῶν λατιν. *βγογο* (ἑλλην. ἀπανάμω, δίδωμι χρήματα) καὶ *Ληπονα* (=σιτηρέσιον). Ῥογεύειν ἄρα ἐστὶ τὸ τοῦ στρατιώτας μισθοδοτεῖν· ἀγνωτέμειν δὲ τὸ τὰ φρούρια ἐπισιτίζειν, αἰταρκεῖν.

(1) Ἴδε Κοραῖ Μύθ. Λίσσωπ. Συναγ. μῦθ. 150.

(2) Ἴδὲ χειρόγρ.: *Διέλθοις*.

μεταλάβης ὅλος ὢν ἡμαγμένος, ὅλος κεκληθωμένος καὶ πάντοθεν κατεσπλωμένος· ποίαις χερσὶ τὸν οὐράνιον καὶ ὑπέρλαμπρον ἐκείνον ὑποδέξῃ μαργαρίτην, ὅς τοὺς ἀξίως αὐτὸν μεταλαμβάνοντας δικαιοῖ, τοὺς δ' ἀναξίως ὑποδεχομένους κατακρίνει. Ἴδε, πνευματικέ μου ἀδελφέ, ἐπὶ ποίαν χαρὰν μέλλεις καταντῆσαι, καὶ μὴ δι' ἐπιθυμίαν παρερχομένην τῆς ἀφράστου ἐκείνης στερηθῆσῃ ἀγαλλιάσεως, Μέλη ἀλλήλων ἐσμέν. Γενώμεθα διὰ τῆς εἰρηνικῆς συμβάσεως ἐν σώμα, ἵνα καὶ συναρμολογηθῶμεν Χριστῷ τῇ πάντων κεφαλῇ.

Ἐπεὶ δὲ καὶ δώροις ἔφης αὕξεσθαι καὶ κρατύνεσθαι τὴν ἀγάπην, φαιμέν, ὡς ἡ ἀληθῆς ἀγάπη οὔτε δώροις ἐπικήροις αὕξεται, οὔτε λοιπαῖς φιλοφρονήσεσι περικρατεῖται, ἀλλὰ μόνῃ προαιρέσει κατορθοῦται· ὡς οἱ γε δώροις τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην κτᾶσθαι σπουδάζοντες, συμμέτοχοι τῆς τοῦ Σίμωνος τοῦ μάγου κατάρχε ἐσονται, ὡς τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ διὰ χρημάτων κτᾶσθαι οἰόμενοι. Ἐὰν οὖν αὐτὸς ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως τὴν εἰρήνην ἀσπάσῃ καὶ τὴν ἀγάπην, φανούμεθα καὶ ἡμεῖς περὶ σὲ μεγαλόδωροι, μηδενὸς φειδόμενοι τοῦ εἰς δύναμιν ἡμῶν ἤκοντος. Ὅσα μὲν οὖν διὰ τῶν πρώην μερηνύκαμέν σοι γραμμάτων, ταῦτα καὶ διὰ τῶν νυνὶ ἐπιθεβαιοῦμεν. Εἰ μὲν ὡς ἀληθῆς χριστιανός, καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς σεαυτοῦ ψυχῆς, ἀλλ' οὐχ ἕνεκέν τινος κέρδους βιωτικῶς τὴν εἰρήνην ἐπιζητεῖς, ἀποδίδους ἡμῖν τὴν τε γῆν ἡμῶν πᾶσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κᾶστρα, γράψον ἡμῖν, καὶ ἀποστελοῦμεν ἀνθρώπους τοὺς τῷ τοιοῦτῳ ἔργῳ διακονήσοντας. Ἔως δ' ἂν τὰ αὐτὰ οὐκ ἀποδίδως, οὐδὲ περὶ τῶν δεόντων συμφώνων γράφεις ἡμῖν, μὴ ἐλπίζε τοιαῦτά σοι δοθῆναί ποτε παρ' ἡμῶν, πλὴν ἑκατὸν καὶ μόνον σκαραμάγγια (1) εἰς προσθήκην τῶν προτέρων στοιχημάτων. Λόγων γὰρ εἰρηνοποιῶν εἰς μέσον μὴ προκειμένων, τίς ἢ ὠφέλεια τῶν ἀποστελλομένων, ὅπου γε καὶ ἀμφοτέρων ἡμῶν αὐτοψεὶ καθομιλησάντων, οὐδὲν τῶν [εἰς] (2) εἰρήνην συντεινόντων ἐγένετο.

Ἐγὼ μὲν οὖν ἤλπιζον, πνευματικέ μου ἀδελφέ, ὡς εἰ πρὸς ἀλλήλους εἰρηνεύσομεν καὶ ὁμονοήσομεν, ὅς ἂν ἐξ ἡμῶν προκαταλύσῃ τὸν βίον, καταλείψει τὸν ἕτερον τῶν ἑαυτοῦ παίδων προνοητὴν τε καὶ φύλακα καὶ δεύτερον πατέρα πνευματικόν· ἀλλ' ἐπεὶ Θεὸς τοῦτο γενέσθαι οὐκ εὐδοκεῖ, οὐδ' ἡμεῖς τῇ βουλῇ αὐτοῦ ἀντιπίπτομεν. Ἐπικα-

(1) Ὅρα τὴν ἐν σελ. 664 τοῦ Α' τόμου ὑποσημείωσιν.

(2) Προσέθηκα ἀγκύλαις περικλείσας τὴν προδηλῶς ἐκπεσοῦσαν πρόθεσιν.

λούμεθα δὲ αὐτὸν βοηθῆσαι ἡμῖν ἐν καιρῷ θλίψεως, καὶ γενέσθαι ὑπερασπιστὴν καὶ ἀντιλήπτορα, καὶ ἐπ' αὐτὸν τὰς ἐλπίδας τιθέαμεν, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ἐκδίκησιν ἐξαιτούμεθα.

Τῷ αὐτῷ Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Ἴδου καὶ πάλιν ἐγὼ πρὸς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐπανέρχομαι, καὶ τὴν παλαιὰν εἰρήνην ζητῶν οὐκ ἀφίσταμαι. Εἰ γὰρ εἰς ὧτα μὴ λέγειν οὐκ ἀκούοντων ἢ παροιμία διακελεύεται, ἀλλ' ὁ Χριστὸς φιλόανθρωπος ὢν· τῷ κρούοντι, φησὶν, ἀνοιγήσεται (1). Καὶ εἰ τὸν πολλαχῶς νοθετούμενον καὶ μὴ ὑπακούοντα καταλιμπάνειν ὁ Ἀπόστολος ἔφησεν (2), ἀλλ' ἐπιμένειν, καὶ παρακαλεῖν, καὶ ἐπιπλήττειν ὁ αὐτὸς μετὰ ταῦτα ἐπέτρεψεν (3), ἴσως ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιμονῆς καὶ παρακλήσεως τὸ σπουδαζόμενον γένηται. Τούτους καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι οὐ σιωπήσομεν κρούοντες, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἀπαύστως παρακαλοῦντες καὶ ἐπιπλήττοντες, ἕως ἂν τοῦ πνευματικοῦ μου ἀδελφοῦ τῶν οἰκτιρμῶν τὰ σπλάγχνα διανοιχθῇ. Εἰ γὰρ μικρὰ βάνις ἀποστάζουσα σκληρότητα λίθου καταδαπανᾷ, πῶς οὐχὶ μᾶλλον καρδίαν συνετὴν παράκλησις εἰρηνοποιός, καὶ λόγος παραινετικὸς ἀπαλῶναι καὶ καταμαλάξαι δύνησεται; ἐπεὶ καὶ ἀδελφοὶ μικρὸν πρὸς ἀλλήλους φιλονεικήσαντες διηλλάγησαν· καὶ πατέρες παῖδας ὀργισθέντες, μετὰ ταῦτα πρὸς ἑαυτοὺς εἰρήνευσαν. Ἡ γὰρ φιλονεικία διὰ μικροψυχίας γινομένη, ὑπὸ μεγαλοψυχίας καὶ εἰρηνικῆς καταστάσεως διαλύεται. Ἡμεῖς δὲ τούτων καταμελοῦντες τῶν παραινέσεων, πρὸς αἰματεκχυσίας καὶ ὄπλα καθ' ἐκάστην χωροῦμεν. Τίς ἢ ὠφέλεια; τί τὸ κέρδος; ποῖα τὰ ἐκ τῶν αἱμάτων ἀναφαινόμενα ἀγαθὰ; Εἰ γὰρ ἀδελφικὸν αἷμα ἀδίκως ἐκχυθὲν ὁ Θεὸς ἐβδελύξατο, καὶ τὸν ἐργάτην τοῦ φόνου στένειν καὶ τρέμειν ἐπὶ τῆς γῆς κατεδίκασε (4), νῦν οὐχ ἑνός, ἀλλὰ μυρίων ἀδελφῶν καθ' ἐκάστην ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρουμένων, τί περὶ τούτου διαλογίζῃ τὸν Θεὸν διανοεῖσθαι; Ὡ πόσον ἴσχυσε τοῦ ἀντικειμένου ἢ συνεργίῳ Ὡ πόσον ὀλεθρον ἀναμεταξὺ ἡμῶν ἐπεισῆγαγει Βαβαί, πῶς ὄνειδος

(1) Ματθ. ζ', 8.

(2) Τίτ. γ', 10.

(3) Β' Τιμ. δ', 2.

(4) Τούτέστι τὸν Κάιν [Γεν. δ', 12].

καὶ ἐπίχαρμα τοῖς γείτοσι καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν ἐγενόμεθα! (1) Μάθωμεν καὶ ὄψέ, πνευματικέ μου ἀδελφέ, ὅτι οὐ πρὸς τὸ κατασφάττειν ἀλλήλους παρὰ Θεοῦ ἐπλάσθημεν. Εἰς δοξολογίαν παρήχθημεν· εἰς κατανόησιν τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων κτισμάτων· εἰς γνῶσιν ἀληθινῆς πίστεως καὶ ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. Τάχα κατηγοροῦσιν ἡμῶν καὶ τὰ θηρία, ὅτι αὐτὰ μὲν πολλάκις τῶν θνησιμαίων σκηνωμάτων οὐχ ἄπτονται, ὡς περ τὸν ἑαυτῶν ἀρχηγὸν εὐλαβούμενα· ἡμεῖς δὲ καὶ μεληθδὸν τοῦτον τῷ ξίφει καταμερίζομεν, καὶ τῶν θηρίων ὁμότεροι καὶ ἀσυμπαθέστεροι καθεστήκαμεν. Μὴ, πνευματικέ μου ἀδελφέ, μὴ εἰς τοσαύτην ἀλογίαν ἔλθωμεν, ὥστε τὰ μὲν θηρία τὴν ἡμετέραν ἔχειν διαγωγὴν, καὶ πρὸς ἑαυτὰ εἰρηνεύειν, καὶ εὐγνωμονέστερα δείκνυσθαι, ἡμᾶς δὲ τὴν ἐκεῖνων ἀσπάζεσθαι ἀγριότητα· ἀλλὰ τοιαύτην εἰρήνην καὶ ἀγάπην ἐπιδειξώμεθα, ὡς παραζηλώσαι ταύτην τὰ κύκλω ἔθνη καὶ πρὸς θεογνωσίαν ἐπείγεσθαι. Πῶς γὰρ πιστεύουσιν οἱ μὴ Θεὸν γινώσκοντες, ὅτ' ἂν αὐτοὺς εἰρηνεύειν διδάσκοντες, αὐτοὶ ἂ διδάσκωμεν οὐ ποιοῦμεν; Ἴνα τί ἀμφοτέρων ἡμῶν ὁ λαός, οἱ μὲν ἐν αἰχμαλωσίᾳ καὶ φυλακαῖς καταλλίβονται, οἱ δὲ καὶ πρὸς δουλείαν παρ' ὑμῶν ἀπίστοις ἔθνεσιν ἐξεδόθησαν; Ποῖα στενάξω καὶ κλαύσωμαι; τῶν αἰχμαλώτων τὴν κακουχίαν, ἢ τῶν θανόντων τὴν ἀπειρίαν; τῶν ὀρφανευθέντων τὸν στεναγμὸν, ἢ τῶν ἐλεεινῶν γηρῶν τὰ δάκρυα; τὴν ἐρημίαν τῆς γῆς, ἢ τῶν πολέμων τὴν καταστροφὴν; Πόσα Θεοῦ θυσιαστήρια κατεσκάφησαν! Πόσοι ἱερεῖς καὶ μονάζοντες, οἱ μὲν τὴν θείαν ἐπιτελοῦντες μυσταγωγίαν, οἱ δὲ τὴν ἱερὰν δοξολογίαν ἐπὶ στόματος ἔχοντες ἀπεκτάνθησαν. Τῆς ἀνοχῆς σου Κύριε τοῦ ἐλέους!

Διὰ ταῦτα οὖν πάντα, πνευματικέ μου ἀδελφέ, οὐδενὸς τῶν κατὰ δύναμιν ἐφεισάμην ἢ φείσομαι, οὐ χρυσοῦ, οὐκ ἀργύρου, οὐχ(2) ἱματίων πολυτελῶν, οὐκ ἄλλου τινὸς ἀναγκαίου πράγματος. Πάντα γὰρ τὰ πρέποντα ἐποιήσαμεν. Ἄγιους ἄνδρας εἰς παράκλησιν ἀπεστείλαμεν(3). Πρεσβευτὰς πρὸς εἰρήνην λέγοντας ἐξεπέμψαμεν. Δῶρα τὰ μὲν προθύμως δεδώκαμεν, τὰ δὲ προθυμότερον ἐπηγγειλάμεθα δοῦναι, εἰ περ εἰρηνεύειν κατανεύσει ἢ σὴ ἀδελφότης. Πρὸς ἀλλήλους ἠνώθη-

(1) Παρὰ τὸ Δαυϊτικόν: Ἐγενήθημεν εἰς ὄνειδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν [Ψαλμ. σθ', 4].

(2) Τὸ χειρόγρ. Οὐκ.

(3) Ἴδε τὰ ἐν σελ. 661 τοῦ Α' τόμου ὑποσημειούμενα.

μεν. Τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα ὠμιλήσαμεν. Ὁ χρόνος παρέρχεται. Τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἀδηλον. Τὸ μέλλον κριτήριον ἀπαραίτητον. Λοιπὸν τί ἕτερον ὑπολέλειπται ἢ τὸ εἰρηνεύειν καὶ τῆς ἀλλήλων ἀγάπης καταπολαύειν; Οὐκοῦν παρακλήθητι, πνευματικέ μου ἀδελφέ, καὶ εἰ μὴ διὰ ταῦτα βούλει ὑπακούσαι, ἀλλ' οὖν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐντολήν· εἰ δὲ καὶ ταύτης παρακούσεις, τίνα σοι ἀξιοπιστότερον σύμβουλον τοῦ Θεοῦ προσενέγκωμεν; Οἰκτείρησον τέκνων πατέρας, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς πατὴρ ἐγένου. Ἐλέησον τέκνα πατέρων, διότι περ τέκνα σοι ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο. Ἐπικέμφθητι βρεφῶν ὀδυρμοῖς, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς βρέφος ἐγένου, καὶ παῖδας ἔσχες, καὶ μαστὸν ἐθήλασας, ἵνα καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἰδίων πιστεύης. Κόρος ἐστὶ, πνευματικέ μου ἀδελφέ, καὶ τῶν κακῶν ὡς περ καὶ τῶν καλῶν. Εἰ οὖν τὰ καλά, καὶ πρὸ τῆς πείρας ἔχοντα τὴν ἠδονήν, μετὰ τὴν γεῦσιν κόρον ποιεῖ, τὰ δὲ πρὸ τῆς πείρας ἔχοντα τὴν ἀηδίαν, πῶς οὐ μετὰ τὴν γεῦσιν ἀηδέστερα φανήσονται καὶ κόρον ποιήσουσι; Πολέμου δὲ ἀδελφῶν οὐδὲν ἐπίσταμαι ἀηδέστερον καὶ βαρύτερον. Γνώθι, γλυκύτατέ μου ἀδελφέ, ὅτι ἄλλων ποιησάντων τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πολέμου, καὶ παρὰ Θεοῦ δικαίως ἐξολοθρευθέντων, ἀδικόν ἐστι τὸν κοινὸν λαὸν μηδὲν ἀδικήσαντα κατασφάττεσθαι. Μὴ χεῖρονες βαρβάρων τῇ διαθέσει φανῶμεν, οἵτινες καὶ ὅπως οὖν μεθ' ἡμῶν εἰρηνεύοντες, καὶ ἀλλαγὴν αἰχμαλώτων ποιούντες, ὡς μὴ τελείας ὄντες πίστεως, οὐδὲ τελείαν εἰρήνην ἀσπάζονται. Σὺ δὲ, πνευματικέ μου ἀδελφέ, τελείας καὶ ὀρθοτόμου πίστεως ὢν ἐραστής, διατί μὴ πρὸς εἰρηνικὰς καὶ ἀδιαλύτους συμβιβάσεις συνέρχη; Ἐκκλινον γὰρ ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν, ὁ Δαυὶδ μεθ' ἡμῶν ἐπιστέλλει σοι· ζήτησον εἰρήνην καὶ διώξον αὐτήν(1). Ἀχρηστος πνευματικέ μου ἀδελφέ, ἢ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τελευταίας μεταμέλειαι. Πρὶν ὁ θάνατος ἐπιστῆ, τὸ ἀγαθὸν ποιήσον, μήπως αἰφνιδίως ἀναρπασθῆς, καὶ κατάκριμα μέγα τῇ σεαυτοῦ προξενήσεως ψυχῇ.

Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, πνευματικέ μου ἀδελφέ, εἰ καὶ τοιαῦτα γράφω, οἶδα ὅτι μεταμεληθήσῃ, καὶ πρὸς εἰρήνην αὐτομολήσῃ· οὐ γὰρ ἐνδέχεται ρίζης θεοσεβοῦς ὄντα σε μὴ ὁμοίους αὐτῆς καὶ τοὺς καρποὺς ἐκβλαστῆσαι. Μεταμεληθήσῃ δὲ οὐ ψευδῶς, οὐ δολερῶς, ἀλλ' ἀδόλως καὶ ἀληθῶς, μὴ κρυπτῶς σχηματιζόμενος, μὴ περὶ τῆς τοῦ πλείονος κατασχέσεως ἀνταγωνιζόμενος, μὴ περὶ τῆς τοῦ ἐλάττονος δόσεως

(1) Ψαλμ. λγ', 15.

ἀντικαθιστάμενος, μὴ περί τῶν ἀδυνάτων πολυπραγμονῶν καὶ πολυλογούμενος, ἀλλὰ περί τῶν δυνατῶν καὶ ζυγοστατῶν, καὶ διαλεγόμενος. Ὅρια γάρ, ἃ οἱ πατέρες ἡμῶν καλῶς καὶ δικαίως ἐξέθεντο, τίς οὕτως θρασύς, ὃς καταλύσει καὶ ὑπερβήσεται (1); Ἴνα οὖν, πνευματικέ μου ἀδελφέ, μὴ ὑπὲρ τούτων πάντων ἐκεῖθεν λόγον ἀπαιτηθῶμεν, ἐάσωμεν τὴν ἀκαιρον πλεονεξίαν, καὶ τὴν δέουσαν αὐτάρκειαν ἀγαπήσωμεν, καὶ εἰρήνη μεσιτευσάτω, καὶ ὁ Θεὸς δοξασθῆτω. Εἰ τοῦτο θελήσεις, πνευματικέ μου ἀδελφέ, ποιῆσαι, ὅφει τὸν οὐρανὸν ἀνεφγμένον, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας (2), καὶ συγχαίροντας ἐπὶ τῇ παρὰ σοῦ πρὸς ἡμᾶς εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ, συνεργίᾳ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ τὰ διεστῶτα τῷ οἰκείῳ εἰρηνοποιήσαντος αἵματι. Ἀμήν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ο ΠΟΤΑΜΙΟΣ

ΚΑΙ Η ΕΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝ ΤΟΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΝ ΜΟΝΩΔΙΑ ΛΥΤΟΥ

Ἀναμφισβήτητος εἶνε ἡ ἀξία ἣν ἔχουσι διὰ τὴν ἱστορίαν οἱ παντοῖοι λόγοι οἱ περισωθέντες εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, περιῶν καὶ ἄλλοτε ἐποικισάμενην λόγον διὰ μακροτέρων (3). Συλλογὴ τις αὐτῶν ὅσον ἐνεστι πλήρης καὶ μεθοδικῶς κατατεταγμένη ἤθελεν ἐν πολλοῖς διαφωτίσει τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐρισκόμεθα ἔτι ἐν τῷ σημείῳ τῆς καθ' ἐκάστους δημοσιεύσεως τῶν τοιούτων λόγων, πανηγυρικῶν, εἰσιτηρίων, πρεσβευτικῶν, μονωδιῶν καὶ ὅπως ἂν ἄλλως ἐπιγράφωνται. Τούτων εἶνε καὶ ἡ μονωδία εἰς τὸν βασιλέα κῆρ Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, ἐκδοθεῖσα παρὰ Θεοδώρου τοῦ Ποτακίου, ἧς τὸ πρῶτον ἤμισυ, σωζόμενον ἐν τῷ ὑπ' ἀρ.

(1) Παρὰ τὸ Σολομώντειον: *Μὴ μέταιρε ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου* [Παροιμ. κβ', 28].

(2) Καὶ τοῦτο παρὰ τὸ εὐαγγελικόν. [Ἰωάν. α', 52].

(3) Μιχαὴλ Ἀχομινάτου Τόμ. Α', σελ. 16', μα'-με'.

Phil. CCXLV κώδικι τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, ἐξέδωκεν ὁ κ. Κωνσταντῖνος Σάθας ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης (1). Ἀλλ' ἡ αὐτὴ μονωδία εὑρηται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 10 λαυδιανῷ κώδικι τῆς ἐν Ὁξωνίῳ βοδληϊανῆς βιβλιοθήκης (2), ἐξ οὗ ἐν ἔτει 1876 ἀντέβαλον μὲν τὸ ἤδη ὑπὸ τοῦ Σάθα ἐκδομένον μέρος, ἀντέγραψα δὲ καὶ τὸ ἐπίλοιπον μέχρι τοῦ τέλους. Εἶνε δ' ὁ Ὁξωνιακὸς κώδιξ γεγραμμένος εἰς 4^{ον} ἐπὶ χάρτου μέρος μὲν κατὰ τὸν ἰδ', μέρος δὲ κατὰ τὸν ιε' αἰῶνα. Κατὰ τούτους δὲ δημοσιεύω ἐνταῦθα τὴν μονωδίαν ὀλόκληρον, τὰς μὲν διαφόρους γραφὰς παρὰ τῷ Σάθα σημειόνων διὰ τοῦ Σ, τὰς δ' ἐπανορθουμένας γραφὰς τοῦ Ὁξωνιακοῦ κώδικος διὰ τοῦ Λ (3).

Ἔχει δὲ ἡ μονωδία ὡς ἐξῆς:

« Ἐμοὶ μὲν, ὦ παρόντες, τρόπαια καὶ νίκας κατὰ βαρβάρων καὶ γενναῖα βουλευμάτα κατ' ἐχθρῶν καὶ πόλιν ἀνάστατον, ἀοίκητόν τε γῆν ὑπὸ πολλῶν ἐκ παλαιοῦ γεγонуῖαν καὶ νῦν οἰκουμένην καὶ τριήρεις [ἐν] πελάγει φοβούσας τοὺς πολεμίους καὶ ἀσπίδας καὶ κράνη καὶ θώρακας καὶ παντοίων ὀπλων παρασκευὰς, ἃς ὁ βασιλεὺς νουεχῶς ἄγαν κατὰ τῶν πολεμίων πρὸ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς χρείας ἐξαρτύειν ἠπέιγετο, λέγειν διὰ σπουδῆς ποιούμενῳ ἡ μέλαινα τῶν Ῥωμαίων τύχη, τὰ εἰωθότα καὶ αὐθις δρᾶν βουλομένη, ἐκ τῶν τῆς ἀπωλείας βαρᾶθρων ἐξαίφνης ἀναπεπηδηκυῖα, ἐτέραν ἡμῖν πρόθεσιν προῦβαλε καὶ παλινφ-
 5 διαν ἄδειν, ὦ γῆ καὶ ἡλιε, παρεσκεύασε καὶ τὰ τοῦ βασιλέως ἐγκώμια πρὸς θρήνους καὶ ὄδυρμους ἔτρεψε καὶ τὴν ἡμετέραν χεῖρά τε καὶ γλῶτταν, ἣδη τῷ τάφῳ σπενδομένην ὑπὸ τε τῶν μακρῶν νόσων καὶ τῆς παρ' ἐλπίδα συνεχεθείσης ἡμῖν νυνὶ συμφορᾶς, μονωδίας καὶ τραγικᾶς ὑποθέσεις οἰκτρῶς ἱστουργεῖν παρώτρυνεν. Ἀλλ' οὐκ ἔχω τῶν
 10 τοῦ βασιλέως καλῶν τί πρῶτον ὀδύρωμαι, πότερον τὴν τῆς ἡλικίας

(1) Σελ. 196-200.

(2) *Henr. O. Coase Catalogi codicum manuscriptorum bibliothecae Bodleianae. Pars prima. Oxonii. MDCCCLIII* σελ. 496-497.

(3) Σημειωτέον ὅτι χάριν συντομίας δὲν περιέλαβον ἐν ταῖς ὑποσελίδοις ταύταις σημειώσεων οὔτε τὰς ἰδιαζούσας τῷ κώδικι, κατὰ τὰ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς βιβλιογράφοις ἐθιζόμενα, γραφὰς τὲ', δὲ', μηδὲ, οὐχ' οὔτε τὰ περὶ τὰ ἐγκλιτικά καὶ ἐγκλινόμενα καὶ τὰς κράσεις σφάλματα τοῦ βιβλιογράφου (χεῖρα τὲ, πειραθῆναι με, ἄλλοῦ του, τοσοῦτον γε κτλ.), οὔτε τὰς ὑφ' ἐν γεγραμμένας προθέσεις μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐξαρτωμένων λέξεων (προτοῦ, κατάκραι κτλ.), οὔτε τοιαύτας τινὰς ἄλλας κήρας.

3-4. τριήρεις πελάγει ΣΔ. — 13. συνεχεθείσης Σ. — 15. ὀδύρωμαι Σ.

ἀναδρομὴν, οὕτως εὐφυῶς ἄγαν ἔχουσιν διὰ πάντων, ἢ τὸ τοῦ προσώ-
 που εὐχρουν τε καὶ χάριεν καὶ τὴν ἐκείθεν ἐκπηδῶσαν φαιδρότητα, ἢ
 τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἡδὺ καὶ προσήνές καὶ ἡμερον καὶ πάντας ὑφέλκον
 || ἐκτόπως πρὸς τὸν τῶν ἑαυτοῦ καλῶν ἔρωτα. Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδ'
 5 ἱκανὸς ἂν εἶην τὰ ἐκείνου πάντα κατ' ἀξίαν ὀδύρεσθαι· καὶ διατεινομαι
 δέ γε τοῦτο τρανῶς πρὸ τοῦ γε ἐν τοῖς ἐφεξῆς πειραθῆναι με τῶν ἐλέγ-
 χων ἐς τὸ πᾶνυ τοὶ ἀκριβῆς, ἐπεὶ καὶ τὸ πάθος οὔτε δὴ τοσοῦτον ὅσον
 ἂν τις ἄλλος ἀρκούντως ἀνακλαύσασθαι δυνηθεῖη, οὐθ' ἡμεῖς, τοσοῦτω
 πελάγει συμφορᾶς ἀδοκῆτου συνειλημμένοι, τὸν νοῦν ἐρρωμένον κε-
 10 κτήμεθα; ὥστ' ἀποδοῦναι τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ Ἰωάννῃ τοὺς Ὁρήνους
 ἀξίους, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ τὸ φρονεῖν παντάπασιν ἀφρηθήμεθα·
 καὶ δέος μὴ, Ὁρήνους Ὁρήνους; ὡς εἰκὸς, ἐπὶ τῇ βασιλείῳς τελευτῇ συν-
 εῖρειν ἐθέλοντες, ὑπὸ τῆς ἄφνω κατασχούσης ἡμᾶς λύπης καὶ τι τῶν
 οὐ γιγνομένων παραφθεγεζαίμεθα. Τούτῳ δὴ τῷ πᾶθει σφόδρα κατ-
 15 εἰλημμαι· οὐδὲ γὰρ μικρὰν ὀρῶ βλάβην τοῖς Ῥωμαίοις συνενεχθῆναι,
 οὐδ' ὀλίγους τὸν ἀριθμὸν βεβλαφέναι τὴν τύχην νομίζω, ὅτι γε μὴ
 συλλήθδην εἰπεῖν σύμπαν τὸ κατὰλειμμα τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν
 ἐκτετριφθαι. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν πάντων ὅπως ῥώμης σώματος, ὅπως
 δὲ σπουδῆς ἐν οἷς τὸ πρᾶττειν προὔργιαίτερον ἐνομίζετο, καὶ ὅπως μὲν
 20 συνέσεως, ὅπως δὲ γνώμης μάλα χρηστῆς τε καὶ ἡμέρου καὶ φιλαν-
 θρώπου ὁ πάντ' ἄριστος οὗτος καὶ γενναῖος βασιλεὺς εἶχεν; Ἐξ ὧν οὐ
 μόνον αὐτός τ' ἐκεκόσμητο λίαν λαμπρῶς καὶ οἶονεῖ τι συμφόρημα
 καθειστήκει παντὸς ἀγαθοῦ καὶ κόσμος ἦν, εἰπεῖν, τῷ οἰκείῳ γένει
 περιφανῆς, ἀλλὰ καὶ σύμπαν τὸ τῶν Ῥωμαίων γένος σχεδὸν οὐ μι-
 25 κρὰν || οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ πλείστην ὅσῃν διὰ ταῦτα πάλιν
 ἐκαρποῦντο δῆπουθεν τὴν ὠφέλειαν. Καὶ τοῦτο παντί που γένοϊτ' ἂν
 δῆλον ἐκ τε ὧν ἐκεῖνος καιρῶν τῶν ῥωμαϊκῶν ἤρξε πραγμάτων, μηδὲν
 ἴδιον προσκτήσασθαι βουλευθεῖς μηδὲ τὰς ὀφρῦς ἐπηρκῶς πώποτε, ἀλλ'
 ὡς εἰς τις εἶναι τῶν ὑφ' αὐτόν γε ἐθελήσας μᾶλλον δοκεῖν, πλὴν μόνου
 30 τοῦ τῆς βασιλείας σχήματος, ὡς τε ὧν αὐθις οἱ δειλαῖοι Ῥωμαῖοι τῆς
 ἐκείνου χρηστῆς τε καὶ ἡμέρου καὶ φιλοτίμου γνώμης λαμπρῶς ἀπώ-
 ναντο. Εἰ δὲ καὶ μὴ πάντες τῶν τοῦ βασιλέως δωρεῶν καὶ τιμῶν καὶ

χαρίτων καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἀφθόνως ἀπολελαύκασιν, οὐ τῆς ἐκείνου
 θειοτάτης ψυχῆς καὶ γνώμης τοῦτ' ἂν τις τιθεῖη δικαίως, ὅτι γε μὴ
 τῆς ἀτάκτου τοῦ καιροῦ φορᾶς, πολὺ τι τὸ ἀνώμαλον καὶ ἄνισον κε-
 κτημένης καὶ πολλὴν ἐπαγούσης ὁσημέραι τοῖς τῶν Ῥωμαίων πρά-
 5 γμασι τὴν ζάλην τε καὶ σκοτόμαιναν καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων γνώμας
 ἐξαλλαττούσης αἰεὶ πρὸς διάφορα χρώματα καὶ ταῖς τῶν πραγμάτων
 μεταβολαῖς συναπτούσης, ἀναλόγως ταῖς τῶν φύσεων ιδιότησι. Τὰς
 γοῦν τοιαύτας τύχας καὶ κῆρας καὶ τοῦ τοιούτου πλάνου καὶ κύβου
 τὸν ἀστάθμητον δρόμον καὶ τὰς ἐκείθεν αἰεὶ μεταβολὰς τῶν εὐρίπων ὁ
 10 πάντ' ἄριστος ὑφορώμενος, οὐ πᾶνυ πρὸς πάντας τὸ φιλότιμον ἐπεδει-
 κνυτο τῆς ψυχῆς, ὡς περ καὶ ἐκ μέσης ἦρα ψυχῆς, ἀλλ' ἐσχίζετο δῆπου
 τὴν γνώμην, οὐκ ἐρρωμένους τοὺς λογισμοὺς ἐνίων ὀρῶν, ἀλλὰ δίκην
 παλιρροίας ὑδάτων ἄλλοτ' ἄλλως πρὸς ὃ ἂν ὁ καιρὸς διδῶ ῥᾶστα δῆ-
 πουθεν μεταβεβλημένους. Οὐ μὴν ἀλλὰ, || τούτων οὕτως ἐχόντων, εἰ
 15 καὶ μὴ πάντες, ἀλλ' οὖν οἱ πλείους εὖ πεπόνθασιν ὑπὸ τῆς ἐκείνου
 μεγαλοδώρου δεξιᾶς καὶ μάλιστα γὰρ τὸ δουλεῦον αἰεὶ καὶ σὺν μόχθῳ
 μακρῷ τὸ ζῆν ἐκάστοτε ποριζόμενον· τούτου γὰρ πλείστον ἔμελε τῷδε
 τῷ βασιλεῖ ὡς περὶ καὶ τῷ ἐκείνου πατρὶ, τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ Ἀν-
 δρονίκῳ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἄλλου του καιροῦ συγγράμματά τε καὶ
 20 διηγήματα· νυνὶ δ' ὁ παρῶν ἡμᾶς ἐπὶ τοὺς τοῦ βασιλέως Ὁρήνους κα-
 λεῖ. Οἶμαι γὰρ, εἰ καὶ μὴ πάλαι τοῖς ἀνθρώποις τὸ Ὁρηνεῖν ἐπὶ τοιαύ-
 ταις συμφοραῖς νενόμισται, νῦν ἂν ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως τελευτῆς δι-
 καίως τοῦτ' ἄρξασθαι. Τί γὰρ οὐκ ἂν τις τῶν ἐκείνου Ὁρηνήσειεν, ἢ
 μᾶλλον τί τις ἂν ἀξίως ὀδύραιτο; Οὐ γὰρ Σιμωνίδης, οὐ Πίνδαρος, οἱ
 25 ταῖς συμφοραῖς τοὺς Ὁρήνους ἀναλόγως ἱστουργεῖν δυνάμενοι, οὐδέ τις
 Ὀρφείως κιθάρᾳ καὶ Μουσαῖος καὶ Θάμυρις τοσοῦτον πάθος ἀξίως ἤρ-
 κεσαν ἂν ἀνακλαύσασθαι, οὐδ' εἶχον ἂν, ὡς γ' ἐμοὶ κριτῆ, πότερον
 ποτέρῳ τῶν ἐκείνου παρατιθέντες ἐλάττους τοὺς Ὁρήνους ἐργάσασθαι.
 Πάντα γὰρ παντάπασιν ἀλλήλοις ἐφάμιλλα καὶ οὐδὲν ὃ μὴ πρότερον
 30 πρὸς ἑαυτὸ τοὺς Ὁρήνους ἐφέλκεται· τὴν τε γὰρ ἡλικίαν τοιαύτην ἔλα-
 χεν, οἶαν ἐνὶ μηδενὶ τῶν πάντων παραβεβληθῆσθαι ῥῆδιον, τὴν δ' αὖ

4. || Κώδ. Α. φ. 88, 6. — 9. ἐρρωμένον Α. — 14. παρεφθεγεζαίμεθα ΣΑ — 18. οὐκ ἂν οἶδε Σ. — 19. προὔργιαίτερον ἐνομίζετο Α. — 25. || Κώδ. φ. 89, α. — 30. ὥστε ΣΑ. ἴσως γραπτέον ἐκ τε.

1. τοῖς Σ — 4. τῆς Α. πράγμασιν Α. — 9. εὐρίπων Α. Εὐρίπων Σ. — 14. || Κώδ. φ. 89, 6. Τὸ μεταβεβλημένους τῶν κωδίκων φαίνεται μοι διορθωτέον εἰς μεταβαλλόμενος. — 15. αὖ Σ. — 22. Γραπτέον πιθανῶς νενόμιστο. — 26. μουσαῖος θάμυρις Α. Τὸ δὲ καὶ προσετέθη ἤδη ὑπὸ Σάθα.

ὦραν τῇ μὲν ἡλικίᾳ μάλα συμβαίνουσιν, ἐπαίνου δὲ παντὸς ὑπερτέραν
 καὶ θαύματος· σχῆμα δ' ἀποιητόν τε καὶ κάλλιστον καὶ ὄγκου παντὸς
 ἀπηλλαγμένον καὶ τύφου καὶ οἶον οὐκ ἂν τις ἀξίως ἀγάσαιο· τὴν
 δ' αὖ ἐντυχίαν φαιδρὸς καὶ χαρίεις καὶ μάλα προσηνῆς καὶ μειλίχιος
 5 καὶ, εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἕμερον ἔφη τις ἂν ἐπιζάνειν || τῇ ἐκείνου
 γλώττῃ τε καὶ τῷ βλέμματι· ὅθεν οὐδ' ἦν ἂν ῥάδιον τοῖς καὶ ὁπίωσιν
 τῆς ἡδίστης τούτου καὶ χρηστῆς ὁμιλίας μετεσχηκόσι μὴ γεγανῶσθαι
 καὶ τῶν αὐτοῦ γε σειρήνων ἐξηρηθῆσθαι κατ' ἄκρας. Εἶτα τοσοῦτου
 κρυβέντος ὑπὸ γῆν ἀγαθοῦ σιωπὴν σχήσω; οἰμωγὰς οὐκ ἀφήσω; στε-
 10 ναγμοὺς οὐκ ἐκπέμψω; θρήνους οὐ συμμιξῶ τῷ πάθει; ῥύακας ἐκ τῶν
 ἔμῳ ὀφθαλμῶν δακρῶν οὐκ ἀναρρήξω; τίνος ἀδάμαντος φύσιν κτη-
 σάμενος; ὦ πάντ' ἐφορῶν ἦλιε, οἶον τὸ γεγονὸς ἰδεῖν ἠνέσχου! ἔδει
 σε γὰρ, ἀχλὺν ἀήθη τε καὶ στυγνὴν ἐκ τοῦ σχεδὸν περιθεβλημένον,
 κατῆφειάν τινα ξενίζουσαν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει δεικνύουσα καὶ τῷ
 15 παραδόξῳ τοῦ συμβάντος ἐπὶ τῷ πάθει σφόδρα συναλγεῖν δόξαι! Οὐ-
 ρανὲ, σιγῇ τὸ τοιόνδε πάθος οὐκ ἐχρῆν σε παραδραμεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς
 οἰκείας ἀναπεταννύοντα πύλας ἔδει σε βροντὴν ἀξίαν ἀφιέναι τοῦ πά-
 θους, ἵνα μὴ μόνον οἱ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκοῦντες τὸ τῆς συμφορᾶς ὑπερ-
 βάλλον σφοδρότερον αἰσθῶντο, ἀλλὰ καὶ οἱ ταῖς ἐσχατιαῖς ἐνδιατρι-
 20 βόντες πάντες καὶ τοσοῦτόν γε ἐκτετοπισμένοι αὐτίκα γνοῖεν ἐκ τῆς
 ἀτόπου ταύτης ἐκπλήξεως ἀδόκητόν τινα καινοτομίαν τῷ τῶν ἀνθρώ-
 πων βίῳ συμπεπτωκέαι. Γῆ, σὺ δὲ μηδέποτε κατακορῆς τηλικούτων
 συμφορῶν γεγонуῖα, οὐδὲ νῦν, ὡς ἔοικεν, ἀφέξεσθαι τῶν τοιούτων
 ἔμελλες· ἀλλ', εἴπερ ἐξ ἄρα τινὸς μηχανῆς αἰσθησὶν λαβοῦσα φωνὴν
 25 ἰσχύσεαι ἀφιέναι, φθέγγεαι τι καὶ αὐτὴ γοερὸν καὶ, οἷα μετάμελον
 ἐφ' οἷς εἰργάσω λαβοῦσα, σὺν οἰμωγῇ τινι φράσον· || ποῦ τὸν τῶν
 Ῥωμαίων ἀριστον βασιλέα κρύψασα ἔχεις; ποῦ τὴν θαυμαστὴν ἐκεί-
 νην ἡλικίαν καλύψασα κρύπτεις; ποῦ τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο κάλλος ἠφά-
 νισας; ὦ κεφαλὴ ἢ πρότερον μὲν ἀντ' ἄλλου τινὸς ἀγάλματος ὀρω-
 30 μένη, νῦν δὲ τῇ κόνει κεκαλυμμένη· ὦ κύκλοι τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνων
 ποῖ γῆς ἔδυτε; ὦ χρυσαὶ χεῖρες ἐκεῖναι ποῖ γῆς κέκρυφθε; ὦ πόδες

5. || Κωδ. φ. 90, α. — 7. γεγανῶσθαι ΛΣ. — 10. 11. ἐκ ἐμῶν Σ. — 16. ἐγγρεῖν Λ.
 — 24. ἐξάρα Λ. — 26. || Κωδ. φ. 90, β. — 31. χρυσαὶ Λ. κέκρυ(φθε); . . . Σ. Μέχρι
 τούτων μόνον σώζεται ἡ μονοδικία ἐν τῷ βιενναίῳ κώδικι καὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Σάβα· τὰ
 δὲ λοιπὰ ἐκδίδονται νῦν τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ὀξωνιακοῦ κώδικος.

οἴου δεσπότης ποῖ ποτε κατακέχωσθε; Πῶς, ὦ γῆ, μηδαμῇ τῶν τοι-
 ούτων γε φεῖδῃ, ἀλλὰ φύρδην, εἰπεῖν, πάντας ὑφ' αὐτὴν ποιουμένη,
 τοὺς τε πλείστου γ' ἀξίους ὁμοῦ τοῖς οὐδέσι καταμιγνύεις, καὶ οὐς
 ἔδει μᾶλλον ἐς μακροὺς ἡλίους περιεῖναι τῷ βίῳ κόσμου παντὸς ἕνεκα,
 5 τούτους ἀώρως ὑφαρπάζουσα εἰς τέφραν διαλύεις καὶ κόνιν; Καὶ ἵνα
 συνελὼν εἴπω, πῶς τὴν ἀγαθὴν τῶν Ῥωμαίων τύχην τῷ τάφῳ συν-
 ἔθαψας; Ὅντως ἀναιδῆς εἰ καὶ τοῖς καλοῖς ἐς τὸ παντελὲς βασκαί-
 νουσα καὶ οὐδέποθ' ἕως ἂν ἄστρα κατ' οὐρανὸν σώζηται κύματά τε
 θαλάττης ταῖς ἀκταῖς ἐντυγχάνη, τοιῶνδε συμφορῶν πάυση κατα-
 10 τρυφῶσα· οὐ γὰρ ἂν τοιοῦτον ἄνδρα τῇ κόνει κατέκρυψας. ὦ πάντων
 βασιλέων ἀρίστε, ποῖ ποτε γῆς ἔδυσ, ποῖ κέκρυψαι; τὴν δὲ σὴν καλο-
 κάγαθίαν τίς ποτε τύχη βλάσκανος τοῦ βίου διαγράψαι ἐσπούδακεν;
 ὦ πάντα φέρων χρόνος ἀληθῶς, τὰ δὴ φῶν, τὰ φανέντα καὶ πλει-
 15 στοῦ γ' ἀξία κρύπτεις. Οἷαν γὰρ ῥώμην σώματος ὡς μηδαμῇ φανεί-
 σαν ἔφηνας, οἶον κάλλος προδείξας ὡς μὴ γεγονὸς ἀπέδειξας, οἶον τὸν
 βουλευτὴν ἐκφῆνας καὶ παρρησιασάμενος ἄφνω καὶ παρ' ἐλπίδας ἀφῆρ-
 πασας. || Νῦν χαιρεῖ πᾶν γένος τοῖς Ῥωμαίοις πολέμιον, οὐκέτ' ὄντος
 τοῦ τὰ ὄπλα κινήσοντος· νῦν τὸ τῶν Περσῶν ἔθνος οὐ μικρὰν ἀγούσιν
 ἑορτὴν ἐπὶ τῷ συμβάντι, οὐκέτ' ἔχοντες τὸν ἀντιστησόμενον. Εἰ δὲ
 20 δεῖ τάληθέστερον εἰπεῖν, κάκεινοι θρηνοῦσι τὸν βασιλέα, οἱ μὲν τὴν
 φιλοτιμίαν ἐπαινοῦντες ἐκεῖνου, οἱ δὲ τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ ἐμ-
 πειρίαν θαυμάζοντες. Φιλεῖ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ καὶ πολέμιος τὰ τῶν
 ἐπαίνων ἀξία, εἰ καὶ παρ' ἐχθρῶν κατορθῶντο, θαυμάζειν εἰς δύναμιν.
 ὦ γένος Ῥωμαίων, οἶον ἔχοντες τὸν δεσπότην ἀπολωλέκατε· οἷαν
 25 ἀνθ' οἷας τύχην ἠλλάξασθε. Καὶ τίς μοι καιρὸς ἀρκέσει τῷ πάθει τοὺς
 θρήνους συνείρειν ὅπόσον γε βούλομαι, ἢ μᾶλλον πῶς ἂν οἷός τε γενοί-
 μην ἐξιπῶσαι τῷ πάθει τοὺς θρήνους; Εἰ καὶ . . . . φαινοίμην,
 πολλοστὸν τῆς τοῦ παντὸς ἀξίας δυναίμην ἂν ἀνακλαύσασθαι. Ἢ τε
 γὰρ ἰσχύς τῆς ἐμῆς ἐσβέσθη φωνῆς καὶ ἡ χεὶρ ναρκωθεῖσα τῆς τοῦ
 30 πρόσω φθορᾶς ἐπέχεται, μὴ δυναμένη τούτων ἑκατέρω τῷ καιρῷ τὴν

2. γυρδεῖν Λ. — 4. περιεῖν Λ. — 10. πάντα Λ. — 14. Μετὰ τὴν λέξιν σώματος φαί-
 νεται μοι ἐκπεσοῦσα μετοχὴ τις ἀρίστου, ἀντιστοιχοῦσα ταῖς ἐπομέναις προδείξας κτλ.
 Ἐν τῇ ἡζ ἔναντι τούτου τοῦ χωρίου σημειογραφεῖται: γνώμη. — 15. οἶον Λ. — 17.
 || Κωδ. φ. 91, α. — 27. Τὸ χωρίον εἶνε προφανῶς ἐφαρμύμενον· μοι φαίνεται ἐκπεσοῦσα
 πρὸ τοῦ φαινοίμην λέξις τις ἢ καὶ φράσις.

χρείαν συνεισενεγκεῖν ὑπὸ τῆς τοῦ συμβεβηκότος ἐκπλήξεως. Καὶ νῦν,
 ὦ βασιλεῦ, τὸ μὲ σὸν θεῖον σῶμα τῇ κόνει κεκάλυπται καὶ ἡ θειοτάτη
 σου ψυχὴ παρὰ τὸ κρεῖττον ἀπέπτῃ καὶ πρὸς τὴν ἀγήρω καὶ μακα-
 5 ρίαν ἐκείνην ζωὴν μεταβέβηκε, τῷ θεῷ καὶ ἀγγελικῷ σχήματι συν-
 επαρθεῖσα λαμπρῶς· ἡ δὲ βασιλὶς, τὴν μέλαιναν περιβεβλημένη στο-
 λήν, ἐλεεινὸν τι θέαμα καθορᾶται καὶ ὀρήνων μακρῶν ἀξία γίγνεται ἢ
 πρὸ ὀλίγου τοῖς ὄρωσι χαρὰν προμνωμένη, καὶ οἷά τις νύξ ἀσέληνος
 φαίνεται ἢ πρὸ μικροῦ πανσέληνος καὶ οἷον εἰπεῖν λαμπροτάτη σε-
 λήνη, || καὶ, τὴν χρείαν γοερῶς ὀρηνοῦσα, τὸν ταύτης αἴτιον ζητοῦσα
 10 οὐ παύεται καὶ ὄλων αὐτῇ ποταμῶν δεῖ μεταστάντων εἰς δάκρυα ὥστε
 τὴν ἑαυτῆς ἀδόκητον ὀρηνεῖν συμφορὰν. Τίς οὖν, ὦ γῆ καὶ ἥλιε, εἰ
 καὶ λίθου καὶ δρυὸς τὴν φύσιν σκληρότερος εἶη καὶ σιδήρου παντὸς
 φάναι ἀμαλακτότερος, οὐκ ἂν καμφοίη τοῖς ὄδυρμοῖς καὶ πρὸς δάκρυα
 καὶ ὀρήνους ἅμα κινηθείη καὶ στεναγμούς; Τίς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦθ'
 15 ὄρων οὐκ ἂν φύσιν αἰγείρων, ὡς ὁ λόγος, ἀλλάξασθαι βουληθεῖη, ὅτι
 μὴ πρὸς τασαύτην ὄλωσ συμφορὰν ἀντισχεῖν δύναίτο; τίς οὐκ ἂν ἀψύ-
 χων φύσιν λαθεῖν εὐξαιτο; Ταῦθ' ὁ σὸς ἄωρος θάνατος, ὦ βασιλεῦ,
 παρεσκεύασε. Καὶ σὺ μὲν ἐν ταῖς οὐρανίοις σκηναῖς πολιτεύῃ χαίρων
 καὶ ἀγαλλόμενος, οἱ δὲ σὲ ποθοῦντες δυστυχῶς τὸν λοιπὸν πάντα βίον
 20 ἀνύσουσιν. ὦ βασιλέων ἡμερώτατε, οἷόν σοι τανῦν ὑφαίνω λόγον, οἷον
 μονωδῶ ὀρήνον, οἷά περ ἄδειν θέλων οἷοις ἐμπέπτωκα, τίσιν ἐγχειρεῖν
 βουλόμενος ποίοις ἐνέτυχον; Οὐδέποτε σοι τοιόνδε τι προσοίσειν ἤλπισα·
 ὃ γὰρ οὐκ ἐβουλόμην οὐδ' ἐλπίζειν ἠθέλον· ἀλλὰ τῇ μὲν γραφίδι
 χρῆσθαι, χρῆσθαι δ' ὑπὲρ ἐγκωμίων ἐβουλόμην καὶ κρότων, ἀλλ' οὐχ
 25 ὑπὲρ ὄδυρμῶν τε καὶ ὀρήνων τῶν ἐπὶ σοί. Καὶ τοίνυν μνημεῖα μὲν τῶν
 σῶν ἀγαθῶν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ οὐκ ὀλίγα λείπεται, σὲ δὲ γῆ
 καλύπτει καὶ τάφος. Τί ἔτι; δεῖ γὰρ πανταχόθεν τοὺς ὀρήνους ἐράνου
 δίκην συνειλοχέσθαι καὶ τῇ τοῦ βασιλέως ἀώρω τελευτῇ προσαρμόττειν,
 τὸν ἐνόητα γε ἡμῖν τρόπον. Νῦν μὲν ἡ τῶν ἐν τέλει φατρία πάντες ὡς
 30 κοινὸν φίλον καὶ εὐεργέτην κόπτονται καὶ ὀρηνοῦσι τὸν βασιλέα, ἄλλος
 ἄλλο τι || τῶν ἐκείνου καλῶν τραγωδοῦντες καὶ τὴν συμφορὰν ἀλλήλοις
 συμμερίζομενοι· νῦν δὲ τὸ τῶν στρατιωτῶν ἅπαν σύνταγμα, κατὰ δε-
 κάδας τε καὶ κατὰ πλῆθος εἰπεῖν ἠθροισμένοι, τὸ πᾶθος ὄλωσ φέρειν
 οὐκ ἔχουσι, καὶ τὸν βασιλέα ζητοῦντες καὶ ὀλοφυρόμενοι τὸν προμη-
 5. μέλαινα Λ.—9. || Κώδ. φ. 91, 6. — 13. ἀμαλακότερος Λ.—26. ἀλλελεπται Λ.—31.
 || Κώδ. φ. 92, α.

θεὰ ὀδύρονται. Νῦν μὲν τὸ πλῆθος ἅπαν, τὴν τοῦ βασιλέως τελευτὴν
 ἐκκοπὴν τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν παντελῆ νομίζοντες, πένθος κινουσιν
 ἀπαραμύθητον, τηλικαύτην τοῦ κοινοῦ ζημίαν οὐχ ὑφιστάμενοι· νῦν δ'
 ἡλικία πᾶσα καὶ τάξις πᾶσα καὶ, ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅσον τε τῆς ὑφειμένης
 5 μοίρας καὶ ὅσον ὄψις εἶη τῆς πόλεως, ἄλλοι κατ' ἄλλα μέρη τῶν ὁδῶν
 συνιστάμενοι καὶ ἀπηγορευκότες ἅπαν τὸ εὐελπι, τὴν τοῦ βασιλέως
 στέρησιν ὀρηνοῦσι καὶ κόπτονται καὶ ὀδύρονται. Καὶ τί δεῖ μακρολο-
 γεῖν, τοὺς τοῦ βασιλέως ὀρήνους ἐκ τῆς λογικῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως
 ἐπεξεργαζόμενον, ἐξὸν κακ τῶν ἀψύχων συστήσασθαι; Νῦν ὄρη, τέμπη,
 10 πεδία, νάπαι, λειμῶνες, ἄλσῃ, ποταμὸν τε καὶ λίμναι καὶ πηγαί, πᾶνθ'
 ὁμοῦ τὴν ἄωρον τοῦ βασιλέως ὀρηνεῖ τελευτὴν, εἰ καὶ μὴ λόγῳ, τῷ γε
 μὴ δυνατῷ πεφυκέναι, ἀλλ' οὖν ἐρημίας τοῦ ταῦτα κοσμοῦντος καὶ
 μηδὲν ἔτι κοσμήσοντος. Νῦν ἡ τῶν Ῥωμαίων γῆ τὸν ἑαυτῆς ἀποθέ-
 βληται κόσμον, ἡκιστ' ἔχουσα τὸ παρ' αὐτοῦ κεκοσμηθῆσθαι, οὐδέ γε
 15 τοῦ λοιποῦ κοσμηθῆσεσθαι μέλλουσα. Νῦν μὲν κάλλη ναῶν καὶ ψυχῶν
 σοφῶν σεμνεῖα καὶ φροντιστήρια καὶ ποικιλία κτισμάτων καὶ τᾶλλα
 πάντα, παρ' οἷς ὁ βασιλεὺς καιροῦ καλοῦντος ἐφοίτα, πολὺ τι τὸ ἀτερ-
 πές ὑπεμφαίνειν δοκεῖ, τῆς τοῦδε παρουσίας ἐστερημένα· || νῦν δὲ ποι-
 κιλμάτα πάντα τεχνῶν καὶ στολαὶ διάφοροι καὶ περιφανεῖς, λιθοκόλ-
 20 λητοὶ τε καλύπτραι καὶ τὰ χρυσόπαστα τῶν ἱματίων καὶ λίθοι καὶ
 μάρμαροι καὶ πᾶν ὃ τι τίμιον ἡκιστ' ἔχει ταῦτα τὸ λαμπρὸν ἀποσώ-
 ζειν, τοῦ κοσμοῦντος οὐκ ἔντος. Οὐ γὰρ ὑπ' ἐκείνων ὁ βασιλεὺς ἐκο-
 σμεῖτο, ἀλλ' ὑπὸ τοῦδε μᾶλλον ἐλαμπρύνετο ταῦτα. Νῦν τὰ τῶν
 ζώων γένη, ὅποσα γε δήπου ταῖς θήραις εἴωθεν ὑποπίπτειν, κάκεινά
 25 μοι δοκεῖ τὸν βασιλέα ζητεῖν καὶ οἷονεῖ δυσχεραίνειν, τὸν ὀρηνητὴν ἐν
 τοῖς ζῶσιν οὐκ ἔχοντα καὶ τό γ' ἡσυχῇ βιῶναι τοῦ διώκεσθαι μονοῦ
 χειρὸν τιθέμενα. Νῦν οἴκοι πάντες βασιλῆοι καὶ αὐλαὶ καὶ δρόμοι οἱ
 τὸν βασιλέα φέροντες οἰκτρὰ πάντα καὶ ἄκοσμα καὶ ἐρημίας ἀπάσης
 πλήρη. Εἰ γὰρ δεῖ τάληθές εἰπεῖν ἐν βραχεῖ, ὃ ψυχὴ σώματι γίγνεται
 30 καὶ ὃ φῶς ἐν κόσμῳ σχεδὸν πέφυκε, ταῦτ' ἦν ὁ βασιλεὺς ἅπασιν, ἀντι-
 ψυχῆς, ἀντί φωτός, ἀντ' ἄλλου του τῶν ἐν βίῳ τιμίων μικροῦ τοῖς
 ὄλοις γιγνόμενος. Τοὺς μὲν γὰρ ἀνθρώπους ἐκόσμει μάλαι λαμπρῶς τῇ
 γλώττῃ καὶ οἷς ἐκεῖνος ἐκ τοῦ ῥάστου προσφέρεσθαι εἴωθε, μονονουχί
 τοῖς λόγοις ψυχὴν ἐνιείς, τὰ δ' ἄλλα πάντα τῇ γε ἑαυτοῦ παρουσίᾳ
 12. δυνατὸν Λ. — 18. || Κώδ. φ. 92, 6. — 21. ἔχειν Λ. — 29. ψυχῆ Λ.

καὶ μόνον φαινόμενος: Ἐμοὶ μὲν οὖν, ὧ παρόντες, οὐχ ὅσα ἐχρῆν ἐπὶ τῆ τοῦ βασιλέως τελευτῇ, ἀλλ' ὅσα ἐξῆν εἰρηκότι, καιρὸς ἂν εἴη πεπαῦσθαι. Εἰ μὲν γὰρ πλείστα λέγοντες δυοῖν θάτερον κατορθοῦν ἐμέλλομεν, ἢ τοὺς θρήνους ἐξισοῦν γε τῷ πάθει ἢ τὴν λύπην κουφοτέρων ἐργάσασθαι, εἰκότως ἂν τοῖς θρήνοις ἐνδιετριβομεν. Ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν οὐχ οἶόν τε εἴη, εἰ καὶ μυρία θρηνηῶν τις ὀδύροιτο, ὁ δὲ καὶ μᾶλλον μᾶλλον πρὸς πᾶν τούναντιον τὰς τῶν ἀχρωμένων ψυχὰς ἐρεθίζει, || καὶ τὴν λύπην δὲ φλογὸς δίκην ἀνάπτει σφοδρῶς, διὰ τοι ταῦτα σιγᾶν οἶμαι δίκαιον. Ὑμεῖς δὲ οὐ μόνον ὀδυρμῶ καὶ θρήνῳ τὴν εἰς τὸν βασιλέα εὐνοίαν δεῖξατε, ἀλλὰ καὶ οἷς πρὸς <τε> τὰς βασιλίδας διατεθήσεσθε ταύτην καθαρὰν παραστήσατε. Οὕτω γὰρ ἂν τὰ τε δίκαια ποιήσοιτε καὶ παρὰ τοῦ κοινοῦ δεσπότητος προσηκούσας τὰς ἀμοιβὰς ἀπολήψοισθε.»

Ἡ μονωδία αὕτη, ἂν μὴ ἐγγράφη ὅπως ἐκφωνηθῆ κατὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ τοῦ βασιλέως, πάντως ὁμως δὲν εἶνε πολὺ μεταγενεστέρα τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συμβάντος τῇ 16 Φεβρουαρίου 1391. Ὅτι δὲ μᾶλλον ἐξεφωνήθη ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ τέλους αὐτῆς, ἐν ᾧ πρὸς τὸ ἀκροατήριον ἀποτεινόμενος ὁ ῥήτωρ ζητεῖ νὰ προκαταλάβῃ τὰς πρὸς τὰς βασιλίδας διαθέσεις τοῦ πλήθους. Εἰκάζω δὲ ὅτι ταῦτα λέγων ἐννοεῖ τὴν Εὐδοκίαν, τὴν τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, τοῦ τῆς Τραπεζοῦντος αὐτοκράτορος. Ουγατέρα, ἦν ὁ Ἰωάννης ἐξειδίωσατο ἀντὶ τοῦ υἱοῦ Μανουὴλ δι' ὃν ἦτο προωρισμένη, καὶ τὰς Ουγατέρας τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ ταῦτα οὕτω λεγόμενα δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι τόπον ἢ τῶν πραγμάτων εὐθὺς μετὰ τὸν τοῦ Ἰωάννου θάνατον ὄντων μετεώρων διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Μανουὴλ εὐρισκομένου ἐν Προύσῃ παρὰ τῷ Βαγιαζήτ.

Ἐχει δὲ ἡ ὅλη μονωδία χαρακτῆρα αὐλικῆς κολακείας καὶ φέρει εἰς ἀπορίαν τὸν γινώσκοντα ἄλλοθεν τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου, ἀνδρὸς, ὅστις ἐνταῦθα μὲν παρίσταται ὡς ὁ σωτὴρ τοῦ Βυζαντίου καὶ πατὴρ τοῦ κράτους, παρὰ δὲ τῆς ἱστορίας εἰκονίζεται ὡς ἄνθρωπος « ὅστις διαρκῶς ὑπνῶν ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἡδονπαθείας δὲν ἔσχε τὴν ἀπαιτούμενην ἐνέργειαν οὔτε διὰ τὰς μεγάλας ἠκακίας τὰς ἀποτελούσας τοὺς τυράννους οὔτε διὰ τὰς μεγάλας ἀρε-

1. ἐκολ Λ. — 3. κατορθεῖν Λ. — 6. ὀδύρευτο Λ. μᾶλα μᾶλλον Λ. — 7. || Κιῶδ. φ. 99, α. — 8. φλογὸς δε Λ. — 10. τὸ τε ἀφαιρετέον.

» τὰς τὰς ἀποτελούσας τοὺς ἀγαθοὺς ἡγεμόνας» (1). Ἀλλ' οὐχ ἦττον ἀναγνωρίζομεν ἐν μέσῳ τοῦ καπνοῦ τῶν θυμιαμάτων τοῦ ἀύλοκόλακος ἀληθεῖς τινὰς εἰκόνας, ἐν αἷς καὶ τὴν διὰ πάσης τῆς μονωδίας διήκουσαν περιγραφὴν τῆς γνωστῆς καὶ ἄλλοθεν καλλονῆς τοῦ Καλοῖω-άννου καὶ τοῦ μειλιχίου αὐτοῦ ἠθους.

Ἀλλὰ τίς εἶνε ὁ συγγραφεὺς ταύτης τῆς μονωδίας καὶ ὅποιον τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ; Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κώδιξιν ἐν οἷς σώζεται ἡ μονωδία αὕτη, λέγεται ἔργον Θεοδώρου τοῦ Ποτακίου. Ἀλλ' ἤδη ὁ κ. Σάθας ἐκδίδων τὴν μονωδίαν παρετήρησεν ὅτι ὁ Θεόδωρος Ποτάκιος «πιθανῶς ἐστὶν ὁ αὐτὸς Θεόδωρος Ποτάμιος (sic) τοῦ ὁποίου» καταγράφει ὁ Χρῦσανθος ἐπιστολὰς εἰκοσι περισωζομένης ἐν τῇ κατ' » Ἀθῶνα μονῇ τῶν Ἰβήρων» (2). Τὴν δ' εἰκασίαν ταύτην, ἣν ἀπεδέξάμην ὡς ὀρθὴν γράφων περὶ ἀνυπάρχτων ὀνομάτων (3), κατέστησεν ἔτι πιθανωτέραν ἡ μελέτη αὐτοῦ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κώδικος, σωζομένου εὐτυχῶς, ἡ ἐπεχείρησα κατὰ τὴν ἐν τῷ θέρει τοῦ ἔτους 1880 διαμονήν μου ἐν Ἀγίῳ Ὄρει. Ὁ κώδιξ οὗτος, λαβὼν κατὰ τὴν ὑπ' ἐμοῦ γενομένην κατάταξιν τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τῆς εὐαγοῦς τῶν Ἰβήρων μονῆς τὸν ἀριθμὸν 184, εἶνε χαρτῶς, σχήματος ὀγδόου, γέγραπται δὲ μέρος μὲν κατὰ τὸν ιδ', μέρος δὲ κατὰ τὸν ιε' αἰῶνα καὶ σύγκειται ἐκ φύλλων 267. Καὶ περὶ μὲν τοῦ κώδικος ὅλου γενήσεται λόγος ὅταν ποτὲ ἐκδοθῆ ὁ ἐμὸς κατάλογος τῶν ἀγιορειτικῶν χειρογράφων· ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ὁ λόγος ἔστω περὶ μόνων τῶν ἐπιστολῶν τοῦ συγγραφέως τῆς εἰς Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον μονωδίας. Αὗται εἶνε γεγραμμέναι χειρὶ τοῦ ιε' αἰῶνος, φέρονται δ' ἐν τῷ κώδικι μόναι δεκατρεῖς, ἐπιγραφόμεναι τοῦ σωφοτάτου (sic) Θεοδώρου τοῦ Ποτακίου. Εἶνε δ' αἱ ἐξῆς:

φ. 121, α «τῷ Κυδώνῃ»

» » » «τῷ Πόθῳ»

φ. 121, β «τῷ αὐτῷ»

φ. 122, α «τῷ αὐτῷ»

(1) Lebeau Histoire du Bas-Empire ἐκδ. τοῦ Saint-Martin. Tom. K', σελ. 481.

(2) Σάθας Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη τόμ. Α', σελ. ρλε'. Ἴδε καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱερουσαλὴμων Χρυσάνθου ἀρχομένου τοῦ ιη' αἰῶνος συνταχθέντα «βιβλίων τινῶν ἐκ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων τῶν ἐν τοῖς μοναστηρίοις τοῦ Ἀθῶνος κατάλογον» παρὰ Σάθα ἐν Μεσ. Βιβλ. τόμ. Α', σελ. 282.

(3) Παρνασσῶς τόμ. Α', σελ. 501.

- φ. 122, β «τῷ αὐτῷ»
 » » » «Ἀθηνοδώρῳ»
 φ. 123, α «τῷ Γερμιστῷ καὶ Ἀθηνοδώρῳ»
 φ. 123, β «Καντακουζηνῷ τῷ θεῷ τοῦ βασιλέως»
 φ. 124, β «τῷ Θεσσαλονίκῃς κῦρ Ἰσιδώρῳ»
 φ. 125, α ἀνεπίγραφος
 φ. 126, α «τῷ υἱῷ τοῦ Οἰναιώτου»
 » » » «τῷ Κυδώνῃ»
 φ. 127, α «τῷ βασιλεῖ».

Οὐδαμῶς δ' ἀπίθανον νὰ συνεποσοῦντό ποτε ἄπασαι αἱ ἐν τῷ κώδικι ἀναγεγραμμένοι ἐπιστολαὶ αὗται εἰς εἴκοσιν, ὅσας ἐσημείωσεν ὁ Χρῦσανθος, ἀλλ' αἱ ὑπόλοιποι ἀπωλέσθησαν, τοῦ κώδικος συναπαρτιζομένου τανῦν, καθ' ἃ φαίνεται, ἐκ δύο μερῶν, ὧν τὸ ἕτερον δὲν ἦτο συμπεπηγμένον μετὰ τοῦ λοιποῦ, ὅτε ὁ Χρῦσανθος ἐμελέτησε τὴν βιβλιοθήκην τῆς τῶν Ἰβήρων μονῆς, ἐν ᾗ ἀφ' ἑτέρου λείπουν νῦν τινὰ ἐκ τῶν ὑπ' ἐκείνου ἀναγεγραμμένων ὡς περιλαμβανομένων ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν κώδικι.

Τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἡ πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκῃς σταλεῖσα ἐγράφη πάντως πρὸ τοῦ 1384, καθ' ὃ ἔτος οὗτος καθηρέθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ὡς ἐγκαταλιπὼν τὸ ποιμνιὸν του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κινδύνου (1). Τὸ δ' ἔτος τῆς συντάξεως τῶν ἄλλων ἐπιστολῶν δὲν δύναμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς· ἀλλὰ τοῦτο καὶ γίνεται δῆλον περὶ τῶν πλείστων ὅτι ἐγράφησαν ἐν χρόνοις ἐμφυλίων σπαραγμῶν καὶ κινδύνων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, οἷοι οἱ ἐπὶ τῆς μακρᾶς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου. Οὕτως ἡ πρὸς τὸν Πάθον πρώτη ἐπιστολὴ ἄρχεται διὰ τῶν ἐξῆς· «Χάρις τοῖς βασιλεῦσιν, ἀπαλλαγείσι μὲν τῆς πρώτης
 » πρὸς ἀλλήλους διαφορᾶς καὶ τῆς μελαίνης δέ γε τύχης ἡμᾶς ὅψι καὶ
 » μόλις ὅπως οὖν ἀπαλλάξασιν, ὑφ' ἧς τὸ ἡμέτερον γένος, τοσοῦτον
 » ἤδη χρόνον φθειρόμενον, οὐκ ἔτι γένος οὐδ' ἔθνος, ἀλλὰ κατάλειμμα τι
 » γένους γεγένηται καὶ οἷον οὐκ ἂν τις ῥᾶδίως γνωρίσειε πότερον γένους
 » μέρος ἢ ἔθνος ἔθνος καθέστηκε, καὶ ὅτι τῷ τῆς εἰρήνης καλῷ ὑπο-
 » ψία μὲν ἀπελήλαται πᾶσα, φόβος δὲ ἄπας ἐκκέκρουσται καὶ τοῦ
 » δέους ἀπαλλαγέντες οἱ φίλοι τοῦ γράφειν ἀλλήλοις ἀδεῶς ἤρξαντο».

Τοιαῦτα δὲ λέγονται καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ, τῇ δευτέρᾳ τῶν πρὸς τὸν

(1) Miklosich καὶ Müller Acta patriarchatus Constant. CCCLXXVIII.

Κυδώνῃν· «ἐκείνος ἂν σοι παραστήσαι (1) ἀληθῶς τὴν τε τῆς ἡμε-
 » τέρας ψυχῆς διάθεσιν καὶ ὅπως εὐφῆμως ἄγειν ἐς αἰετὶ διὰ σπουδῆς
 » ποιῶμαι τὰ σά. Ἐβουλόμην δέ γε καὶ γράμμασι συχνοῖς τουτί παρι-
 » στᾶν καὶ ὁ τῆ γλώττῃ δεικνύειν οὐκ εἶχον φιλοτίμως φεύγων τὸ φορ-
 » τικόν, τοῦτο τούτοις ἀναπληροῦν, καὶ τῷ διδόναι (2) τε καὶ λαμβά-
 » νειν μεγίστην εἶχον ἂν καρποῦσθαι τὴν ἡδονήν. Ἐπεὶ δὲ πονηρὸς
 » Τελχίν (3) τοῖς τῶν Ῥωμαίων καθάπερ βασκίνας πράγμασι πάντ'
 » ἄνω καὶ κάτω κυκᾶν ἐσπούδακε καὶ πολλὴν τινὰ τὴν τῆς κακίας
 » ὀμίχλην ἡμῖν ἐπήνεγκεν ὡς φιλονεικῆσαι μικροῦ καὶ τὸ κατάλειμμα
 » τοῦ γένους ἡμῶν τὸ μικρόν τε καὶ εὐτελὲς παντελῶς ἀφανίσαι, καὶ
 » τεῦθεν ἄλλα τε μυρία προβῆναι δεινὰ παρεσκεύακε καὶ δὴ καὶ τοὺς
 » φίλους ἀλλήλους ἐπιστέλλειν κεκώλυκεν, ἠλγοῦμεν μὲν, ὡς εἰκὸς ἦν,
 » ἐφέρομεν δ' οὖν οὐκ ἐθελονταὶ τῆ τῆς τύχης ἀνάγκῃ βίᾳ πειθόμενοι.
 » Τοῖν γὰρ βασιλείοις ἐς ἄκρον ἐπὶ μεγίστῳ κακῷ τῶν Ῥωμαίων ἀν-
 » τικαθισταμένοι ἀλλήλοισιν, ἐπέκλυζε τὰ δεινὰ τῆς ἐμφυλίου στάσεως
 » δίκην φλογὸς ἀναρριπισθείσης καὶ οὔτε τι βούλευμα ὑγιὲς ὑπὲρ τῶν
 » κοινῶν ἦν οὔτε πράξις ἀνάλογος πρὸς τὴν τῶν δεινῶν ἀποσόβησιν,
 » ἀλλ' ἕκαστος ἑκατέρω τῶν βασιλείοισιν τὰ πρὸς ἡδονὴν βουλευόμενοι
 » καὶ τὰ γε σφίσι αὐτοῖς αἰσχρὰν τιμὴν καὶ πλοῦτον ἀσελγῆ προξενή-
 » σοντα, τὰ τῶν Ῥωμαίων ἐς τοῦτο τύχης συνήλασαν ἀφ' οὗ δὴ καὶ
 » πλείστοι τιμῆς μὲν μεγίστης παρὰ τὴν ἀξίαν τετυχήκεσαν, πλούτου
 » δ' αὖ ἀδίκου καὶ παραλογωτάτου κύριοι καθεστήκεσαν. Ἐν γὰρ δι-
 » χροστασίᾳ (4), φασίν, ὁ μὲν πάγκακος τυγχάνει τιμῆς, ὁ δὲ καὶ ὅπως οὖν
 » μετεσχῆκῶς τοῦ βελτίονος Ὁρήνων ἀξία πάσχει καὶ τραγικῶν ἐμπί-
 » πλαται συμφορῶν, ὃ δὴ καὶ ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον συμπέπτωκε».
 Ἐκ δ' ἄλλων ἐπιστολῶν τοῦ Ποταμίου μανθάνομεν ὅτι ἔζη μακρὰν
 τῆς βασιλευούσης ἐπὶ μακρόν, οὐκ ὀλίγον ἀχθόμενος ἐπὶ ταύτῃ τῇ ὑπερ-
 ορίᾳ. Οὕτως ἔγραψε τὰ ἐξῆς ἐν τῇ αὐτῇ πρώτῃ τῶν πρὸς τὸν Πάθον
 ἐπιστολῶν, ἧς ἀνεκοινώσαμεν ἄνωτέρῳ τὴν ἀρχήν· «πρὸς γὰρ τοῖς
 » ἄλλοις κακοῖς, οἷς ἡμῖν ἢ παρεληλυθῆτα παρεσκεύακε δεκαετηρίς, καὶ
 » βεβαρβαρώσθαι πεποίηκε, τοῦτο μὲν ὅτι βαναυσώδεσιν ἀνθρώποις ἐς

(1) Κωδ. παραστήσαι

(2) Κωδ. διδῶναι

(3) Κωδ. τέλχιν

(4) Κωδ. διχροστασι

» τὸ διηνεκές συνδιήγομεν καὶ χωρίους ἐνδιετρίβομεν Μούσης τε καὶ
 » παιδείας ἑλληνικῆς εἰς ἅπαν (1) ἀπωκισμένοις, τοῦτο δ' ὅτι καὶ
 » βιβλίων ἀπάντων ἀποστερηθέντες τῇ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καινο-
 » τομίᾳ οὐκ εἶχομεν ὁποῦδ' ἴποτε τρόπῳ τοῖς λόγοις μετ' ἀκριθείας προσ-
 » φέρεσθαι καὶ χρῆσθαι τούτοις θαρρούντως οἶονεὶ τῆς στάθμης οὐκ
 » οὔσης, ἀλλὰ συσπειρώμενοι τῇ οἰκίᾳ μόνοι μόνοις ἡμῖν αὐτοῖς γε διε-
 » λεγόμεθα, τῶν προτέρων ἐκείνων ἀναμιμνησκόμενοι μαθημάτων.
 » Πρὸς γοῦν τῷ μὴ προσκτῆσασθαι τι τῶν βελτιόνων ἐν τῇ τῆς πα-
 » τρίδος φυγῇ καὶ τούναντίον πεπονθέναι συμπέπτωκε.» Ὁμοίως δὲ
 καὶ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν πρὸς τὸν Πόθον ἐπιστολῶν γράφει ὁ Ποτάμιος·
 » καὶ με σοφίζεσθαι φῆς μεταβεβλήσθαι φάσκοντα πρὸς ἀήθη τινὰ καὶ
 » βάρβαρον γλώτταν οἶα πολὺν ἤδη χρόνον τοιούτοις ἐνδιαιτώμενον
 » καί, μετ' εἰρωνείας τῇ ῥητορείᾳ χρώμενον, οὕτω μᾶλλον τὸ τῶν
 » λόγων ἐπιδείκνυσθαι κάλλος καὶ τὴν ἐν τούτοις ἰσχὺν ἀπᾶτη σοφι-
 » στικῇ συγκρούπτειν (2) δῆθεν πειρώμενον.» Ἐν δὲ τῇ πρὸς Γεμιστὸν
 καὶ Ἀθηνόδωρον ἐπιστολῇ ἀναγινώσκομεν καὶ τάδε· «ἐπαινώ δ' αὖ
 » τοὺς ταύτην αἰρουμένους θαυμάζειν καὶ κοινωνοὺς ὑμῖν τοῦ καλοῦ
 » γιγνομένους οἷς ἐπαινεῖν αἰροῦνται τὸν ὑμέτερον βίον· καὶ γὰρ πλῆθος
 » ὁρῶντες τοὺς ἀφικνουμένους ἐκαίθεν, ἐκλεγόμενοι τοὺς βελτίους πυ-
 » θανόμεθα περὶ τῶν ὑμετέρων συχνῶς, εἰ καλῶς ταῦτα σὺν γε θεῷ
 » καὶ μετ' ἐπιφόρου πνεύματος τῆς λαμπρᾶς τύχης χωροῖη. Πάντων
 » δ' ὁμοῦ τὰ καλὰ λεγόντων ὁμοίως καὶ ὡς ἀπὸ μιᾶς γλώττης νῦν
 » μὲν ὅπως ἔχετε συμπνοίας τε καὶ συμφυίας ἀδόντων, ὡς μίαν μὲν
 » δοκεῖν εἶναι ψυχὴν, δύο δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνης κινούμενα, νῦν δ' ὅπως
 » ἐσπουδακότερες εἴητε περὶ τοὺς λόγους διατεινομένων καὶ ταῦτ' ἐν
 » τοσοῦτῳ βαρβάρου γλώττης πελάγει, καὶ νῦν μὲν ὅπως διὰ σπου-
 » δῆς πεποίησθε τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας λόγους καὶ ταῦτ' ἐν τῇ τῆς
 » ἀσεβείας πυθμένι ἐν ᾧ μάλιστα καὶ τὸ τῆς εὐσεβείας κράτος ὑμῖν
 » προσήκει παρρησιάζεσθαι, νῦν δ' ὅπως ὁμοῦ πάντας σχεδὸν τοὺς
 » ἀπὸ Χριστοῦ τὴν κλήσιν ἐσχηκότας καὶ δεομένους ἐν καιρῷ τῆς
 » παρ' ὑμῶν βοηθείας εὖ ποιεῖν προτεθύμησθε καὶ μηδενὸς τῶν ἐκ
 » Θεοῦ δεδομένων ὑμῖν ἀγαθῶν ἀποστερεῖν, χαίρομεν.»

Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν Καντακουζηνὸν ἐπιστολῇ εὐρίσκομεν γεγραμ-

(1) Κωδ. εὐράπαν

(2) Κωδ. συγκρούπτειν

μένα εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τὰ ἐξῆς· «τοῦ καλοῦ Χρυσολωρᾶ συνάμα τῷ
 » χρηστῷ Βρυεννίῳ διαπρεσβεύειν τὰ τοῦ βασιλέως μέλλοντος πρὸς
 » τὸν βάρβαρον καὶ διὰ τὸ τῆς ἀγούσης κοινὸν καὶ ὡς ἡμᾶς ἀφιγμέ-
 » νου, πολλὴ μὲν ἡμῖν ἐπήει χαρὰ τῆς τοῦ ἀνδρὸς διὰ χρόνου συνου-
 » σίας ὡς ἐρμαίου τινὸς ἐξαπίνης τετυχηκόσιν, οὐκ ὀλίγη δ' αὖθις ἡδονὴ
 » τὴν ἐμὴν κατέσχε ψυχὴν ῥέοντος ἐκείνου τῷ πόθῳ..... Σὲ δ' αὖθις
 » ἀμείβεσθαι λόγοις ἐθέλων ὑπὲρ τε τῶν καλῶν ὧν ἐσχῆκεις καὶ τοῦ
 » τῶν ἡμετέρων μεμνησθαι, ὑπὸ τε τῆς ἀγροικίας ἢ συνέζων (1) καὶ
 » ὄφθην (2) ἤδη τρισκαιδέκατον ἔτος καὶ τῆς συρφετώδους ταύτης καὶ
 » μοχθηρᾶς πολιτείας, ἣ δὴ μοι συνοικεῖν ἄχρι καὶ ἐς τὴν τήμερον
 » συνηνέχθη, ἔτι τε καὶ τοῦ τῶν βίβλων ἀπασῶν μακρὰν (3) ἀπωκίσθαι·
 » (τὰς (4) μὲν ἀπαλωλέκαμεν αὐτόσε ἐπ' ἀλλήλους τραπέντες καὶ τὰ
 » ἀλλήλων ὡς ἀλλοφύλων ἀφειδῶς διαρπάζοντες, τὰς δ' οἰκτρῶς ἄγαν
 » τῇ ληστρικῇ καὶ συνεχεῖ τῶν τριήρων ἐφόδῳ τῆδε ἐζημιώμεθα.) ὑπὸ
 » γοῦν τῶν αἰτιῶν ὧν εἰρήκαμεν τούτων τοῦ τε Ἑλληνοσ λόγου καὶ
 » τοῦ ἀττικίζειν μακρὰν ἀπεσχοιτισμένοι, οὐκ ἔχομεν χρῆσθαι τῇ γρα-
 » φίδι θαρρούντως ὥστε τοὺς ἐμοὺς ἀμείβεσθαι φίλους τοῖς καθήκουσι
 » λόγοις καὶ κοσμεῖν τὰ γιγνόμενα. Ὅθεν καὶ δέει τοῦ παραληρεῖν
 » μᾶλλον ἢ τι τῶν εἰκότων δόξαι λέγειν τοῖς φίλοις τὸ σιγᾶν πρὸς
 » πάντας εἰλόμην, βέλτιον τοῦτ' εἶναι νομίσας ἢ λέγειν προκρίναι τὰς
 » τε τῶν φίλων ἀκοὰς ἀποκναίειν καὶ τῇ πατρίδι πολλὴν προξενεῖν
 » τὴν αἰσχύνην, ἣ δὴ καὶ χάριτας ὅτι πλείστας τε καὶ μεγίστας
 » ὀφείλω ὧν τέ με ἤνεγκε χάριν καὶ ὧν ἔθρεψεν ἐπιμελῶς καὶ ὧν ἐπαι-
 » δευσεν ἱκανῶς καὶ λόγοις ἐκόσμησεν ἐκ νέου (5) εὐθὺς, εἰ καὶ ὁ μα-
 » κρὸς ὕστερον χρόνος ῥέων ταῖς ἀλληλοδιαδόχοις συμφοραῖς παντα-
 » χόθεν κατεργαζόμενος ἡμᾶς ἐκμυζᾶν πειρῶτο (6) καὶ τὴν τῶν ἡμε-
 » τέρων λόγων ἀκμὴν ἀμβλύνειν ἐσαεὶ σχεδὸν μηχανῶτο.» Ἔελος ἐν
 τῇ τελευταίᾳ τῶν ἐπιστολῶν, τῇ πρὸς τὸν βασιλέα, φέρονται τάδε· «τὰ
 » δ' ἐφεξῆς τῷ θεῷ πάντως ἐπιτρεπτέον τῷ δυναμένῳ τὰ τοιαῦτα

(1) Κωδ. συνέζη

(2) Ἴσως γραπτέον ὄφθην

(3) Κωδ. μακρῶν

(4) Κωδ. τὰ

(5) Κωδ. νέας

(6) Κωδ. ἐκμυζεῖν πειρῶτο

» πρὸς τὸ κρεῖττον μετασκευάζειν ῥαδίως, καὶ ὅ τῶν ἐμῶν εὖ οἶδ' ὅτι
 » μελήσει τῇ συνήθει(1) φιλανθρωπία χρωμένῳ, εἰ καὶ ἐγὼ δοῦλος
 » ἀγνώμων περὶ τὸν εὐεργέτην φανείς καὶ κακῶς διατεθείς περὶ τάκει-
 » νου, μακρὰν ἀεὶ γιγνοίμην ἐκείνου. "Ὅθεν δὴ καὶ συμπύπτει μοι τὰ
 » δεινὰ καθ' ἐκάστην δίκην νεφάρων τῆς ἐκείνου βοηθείας ἐστερημένῳ.»

Αἱ ἐπιστολαὶ ὧν παρεθέσαμεν ἀποσπάσματα πείθουσιν ὡς ἐκ τῶν
 χρόνων ἐν οἷς ἐγράφησαν, οὓς μανθάνομεν ἐκ τῶν εἰς οὓς ἀπευθύνονται,
 ὅτι ὁ γράψας αὐτὰς Θεόδωρος ὁ Ποτάμιος εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ γράψας
 τὴν εἰς τὸν θάνατον Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου μονωδίαν. "Ὡστε
 κατὰ ταῦτα διορθωτέον καὶ τὸ ὄνομα Ποτάμιος τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς
 τῆς μονωδίας ἐν τοῖς δύο σωζομένοις αὐτῆς ἀπογράφοις εἰς Ποτάμιος,
 ὅπερ φαίνεται ὑπάρξαν τὸ ἀληθές ὄνομα τοῦ συγγραφέως. Περὶ δὲ
 τούτου ἱκανὰ μὲν διδάσκουσι τὰ παρατεθέντα τῶν ἐπιστολῶν ἀπο-
 σπάσματα, ἀλλ' ἀνεπαρκῆ πρὸς γνῶσιν ἐντελῆ τῶν κατ' αὐτόν. "Ὅτι
 δ' ὅμως ἤτό τις τῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς γνωρίμων ἀποδεικνύουσιν
 αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας εἰς οὓς ἐπιστέλλει.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΠΛΑΝΟΥΔΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΜΒΡΑΝΩΝ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 184 κώδικι τῆς ἐν Ἀγίῳ "Ὁρει εὐαγοῦς μονῆς
 τῶν Ἰβήρων περιέχεται μεταξὺ ἄλλων ἐπιστολῶν τοῦ γνωστοῦ λο-
 γίου μοναχοῦ τοῦ ἰδ' αἰῶνος Μαξίμου τοῦ Πλανούδη, αἵτινες εἶνε ἐν
 συνόλῳ ἑκατὸν εἴκοσι καὶ μία τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἡ ἐξῆς (κώδ. φ. 96,
 α-β) ἦν δημοσιεύομεν ἐνταῦθα ὡς περιέχουσιν ἀξίας λόγου εἰδήσεις
 περὶ τῆς παρασκευῆς τῆς μεμβράνης.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐπιγραφομένη «τῷ αὐτῷ» ἐστάλη, ὡς φαίνεται
 ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς προηγουμένης ἐπιστολῆς, εἰς τινα Μελχισεδῆκ,
 ἔχει δ' ὡς ἐξῆς·

« Ἐπειδὴ καθάπαξ ὑπέστης ἡμῖν τὰ κατὰ τὰς μεμβράνας ὑπηρε-

(1) Κώδ. συνήθη

» τήσασθαι, πάντως ἂν ἀνάσχοιο κὰν εἴ τι προσεπιστείλωμεν (1) οὐδ'
 » ὀχληρὸν ἢ δυσχερές σοι τὸ γραφόμενον δόξειεν, ὡς δεῖ ταύτας εἶναι
 » λεπτάς, μήπως ἐξ ὀλίγων παχεῖαν καὶ γαστρώδη συνθῶμεν βίβλον,
 » ἀλλ' ἐκ πολλῶν ἰσχυοτέραν καὶ ὡς φάναι εὐζωνοτέραν, ἔτι μὴδ' ὥφ'
 » ταύτας περικεχρίσθαι, ὅπερ αἱ παλαιῶσαι δέχονται μὲν ἐπὶ τοῦ ῥοῦ
 » τὰ γράμματα, οὐκ ἐφ' ἑαυτῶν, εἰ δέ που ὕδωρ θεάσονται, αὐτίκα
 » σὺν τῷ ῥοῦ καὶ τὰ γεγραμμένα ἀπέπτυσαν καὶ ἀπετινάξαντο, καὶ
 » ὁ τοῦ γράφοντος πόνος εἰς ἀέρα φρουδὸς ἐχώρησε. Τὸ γὰρ ῥόν, ἐν
 » μεταιχμίῳ τῶν τε γραμμάτων καὶ τῆς μεμβράνης κείμενον, ἐπειδὴν
 » ἐκκλυσθῆ συνεκκλύζει ἑαυτῷ καὶ τὰ γεγραμμένα. Ἐπέμφθη σοι δὲ
 » καὶ δύο μέτρα διφύλλων διὰ τούτου δὴ τοῦ παρόντος, ὧν ἐπὶ μὲν
 » θατέρῳ τῷ μείζονι μεμβράνας ὠνήση μικρὰς τοῦ ἡμίσεος τιμή-
 » ματος, δίφυλλον ἐν ἐκάστης ἀποδιδούσης ὡς τό τε μήκος ὄρεξ καὶ
 » τὸ πλάτος, ἐπὶ δὲ τῷ λοιπῷ τῷ ἐλάττονι τοῦ λοιποῦ τιμήματος
 » ὠνήση μείζους ὡς ἐκάστην εἰς δύο δίφυλλα τέμνεσθαι, τοῦ μήκους
 » κἀνταῦθα πάλιν παρόντος ὑμῖν καὶ τοῦ πλάτους διὰ τοῦ μέτρου.
 » Ὡς μὲν || (2) ὄν καὶ καθαρέλους εἶναι δεῖ ταύτας, τοῦτ' αὐτὸς οὐ
 » βούλομαι λέγειν· σὺ γὰρ αὐτὸς φροντίσεις. Ὡς δὲ διὰ ταχέων δεῖ
 » πέμπεσθαι, τοῦτο καὶ πάνυ λέγω καὶ πάλιν αὖ μάλλα λέγω. Καὶ
 » γὰρ εἰ μὴ θάττον ἔλθοιεν, ἀμβλυτέραν ποιεῖς τὴν χάριν. Ἐγὼ δὲ
 » σε βούλομαι διὰ πάντων εὐδοκιμεῖν καὶ τοῖς φίλοις οὐδὲν ἥττον τα-
 » χείας παριστάνειν τὰς χάριτας.»

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μανθάνομεν τὴν ἐν τῷ δεκάτῳ τετάρτῳ
 αἰῶνι ἐξακολούθησιν τῆς χρήσεως τῆς μεμβράνης, ἣτις καὶ ἄλλως
 εἶνε ἡμῖν γνωστὴ διὰ τῆς εὐρέσεως χειρογράφων γεγραμμένων ἐπὶ
 τοιαύτης ὕλης, εἰ καὶ αὕτη καθίσταται σπανιωτέρα ἀπὸ τοῦ δεκάτου
 τρίτου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ἀντικατασταθεῖσα τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τοῦ
 βομβυκίνου, εἶτα δὲ μετὰ τινὰς αἰῶνας ὑπὸ τοῦ κοινοῦ χάρτου. Μαν-
 θάνομεν δ' ἐξ αὐτῆς καὶ τὸ κυριώτατον προσὸν τῆς καλῆς μεμβρά-
 νης, τὴν λεπτότητα, ἣν ἀπὸ παλαιῶν ἤδη χρόνων ἐπεδίωκον οἱ βι-
 βλιογράφοι. Ἦδη Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, κατηγορῶν τῶν συγγρά-
 νων ὡς μὴ διατριβόντων περὶ τὰ χριστιανικὰ βιβλία, ἐπιλέγει ὅτι καὶ
 οἱ ὀλίγοι ὅσοι κέκτηνται τοιαῦτα τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὁμοίως διάκεινται,

(1) Κώδ. προσεπιστελλομεν

(2) || Κώδ. φ. 96, 6.

δήσαντες αὐτὰ καὶ ἀποθέμενοι διὰ παντὸς ἐν κιβωτοῖς· καὶ ἡ πᾶσα αὐτοῖς σπουδὴ περὶ τὴν τῶν ὑμένων λεπτότητα κτλ. (1) Διακρίνονται δ' αἱ παλαιότεραι μεμβράναι τῶν κατασκευαζομένων κατὰ τοὺς τελευταίους τῶν μέσων αἰώνων χρόνους διὰ τὴν μείζω αὐτῶν λεπτότητα. Ἀναφέρονται δὲ καὶ ὀνομαστικῶς κώδικες διάσημοι ἐπὶ τῇ λεπτότητι τῶν μεμβρανῶν, οἳ οἱ σιναϊτικὸς καὶ ὁ βατικανικὸς κώδιξ τῆς Ἁγίας Γραφῆς (2).

Τὸ δὲ ὦν οὗ τὴν χρῆσιν ἀπαγορεύει ὁ Πλανούδης κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν περγαμηνῶν φαίνεται ὅτι ἐπεχρίετο ἐπ' αὐτῶν πρὸς λείανσιν καὶ λεύκανσιν τοῦ τριχωταῦ μέρους τῶν δερμάτων καὶ ἐμπέδωσιν τῆς γραφῆς ἐπ' αὐτοῦ. Καὶ γνωστὰ μὲν εἶνε ἄλλα μέσα ὧν ἐγίνετο χρῆσις πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν, οἷον ἡ κίσσηρις καὶ ἡ ἄσβεστος (3), τοῦ δὲ ὦου γίνεται τὸ πρῶτον, καθ' ὅσον γνωρίζω, μνεία ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιστολῇ τοῦ Πλανούδη.

Διδακτικὴ τέλος εἶνε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Πλανούδη εἰς τὸν Μελχισεδὲκ διδομένη ἐντολὴ περὶ ἀγορᾶς φύλλων περγαμηνῆς καθ' ὠρισμένα αὐτῷ στελλόμενα μέτρα. Βλέπομεν ἐντεῦθεν τὴν κατὰ τεμάχην πώλησιν τῶν μεμβρανῶν, αἵτινες διηροῦντο εἴτα εἰς δίφυλλα κατὰ τὴν γραφὴν τῶν κωδίκων. Ἐννοεῖται δὲ δίφυλλον τὸ ἀπαρτιζόν ἐν ὅλῳ, διὰ τῆς ἐν τῷ μέσῳ διαιρέσεως εἰς δύο φύλλα, σελίδας τέσσαρας· λυπηρὸν δ' εἶνε ὅτι ὁ Πλανούδης, ἀρκούμενος εἰς τὴν πρὸς τὸν φίλον ἀποστολὴν τῶν δειγμάτων, δὲν ὀρίζει τὰ μέτρα δι' ἀριθμῶν, οὐδὲ προσθέτει τὴν τιμὴν, ἧς ἡ γνώσις ἤθελεν ἀποδοθῆ ἡμῖν ἀξία λόγου.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐκ τῆς ἐπιστολῆς δὲν ἐξάγεται ἂν ὁ Πλανούδης ἔγραφεν ἐξ ἀποκέντρου μέρους πρὸς τὸν Μελχισεδὲκ διαμένοντα ἐν μεγάλῃ καὶ ἐμπορικῇ πόλει ἢ τούναντιον ἴσως ἂν ὁ μὲν Πλανούδης διέτριβεν ἐν τῇ βασιλευσῆ ἢ ἄλλῳ τινὶ κέντρῳ, ἢ δ' ἀγορὰ τῶν μεμβρανῶν παρὰ τοῦ Μελχισεδὲκ ἐμελλε νὰ γείνη κατ' ἀγροὺς παρ' αὐτοὺς τοὺς τόπους ἐν οἷς παρεσκευάζοντο αἱ μεμβράναι.

ΣΗΜΡ. II. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΠΕΡΙ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΛΙΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΥΠΟ

ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΦΛΩΡΙΑΟΥ

Βιβλιοφύλακος τῆς ἐν Πάτρῳ σεβασμίας μονῆς.

Νικηφόρος ἱερομόναχος ὁ τὸ ἐπώνυμον Χαρτοφύλαξ, ἀνὴρ εὖ ἤκων παιδείας τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς, γέννημα ἦν καὶ θρέμμα τῆς περικλεοῦς νήσου Κρήτης. Καὶ ἐν τίνι μὲν αὐτῆς πόλει ἐγεννήθη ἄδηλον, καθὼς καὶ ἐν ποίῳ ἀκαδημίᾳ ἐξεπαιδεύθη· δύναται δὲ τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι τὰ μὲν ἐγκύκλια μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι, ἔρωτι δὲ ἀνωτέρας παιδείας φλεγόμενος μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου ἐτελειοποίησε τὰς σπουδὰς του, διδαχθεὶς τὴν ἱερὰν θεολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν, καὶ τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ἦκμασε δὲ μετὰ τὰ μέσα τοῦ 15' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13' αἰῶνος, σύγχρονος ὦν τοῖς τότε ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ διαλάμψασι, τῷ τε ἀοιδίμῳ τῆς Ἀλεξανδρείας Πατριάρχῃ Μελετίῳ τῷ Πηγᾷ (ὅς καὶ σοφώτατον διδάσκαλον τῆς σεβασμίας ἡμῶν μονῆς καλεῖ αὐτὸν ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ ἐπιβραβευθέντι αὐτῇ σιγίλλῳ κατὰ τὸ ,αφῆζ' Ἰανουαρ. 10', ὅτε ἐτύγγανεν ὦν ἐπιτηρητῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου) (1) καὶ τῷ αὐτοῦ μαθητῇ Μαξίμῳ τῷ Πελοποννησίῳ, Κυρίλλῳ τῷ Λουκάρει, Μαξίμῳ τῷ Μαργουνίῳ καὶ Γαβριήλ τῷ Σεβήρῳ, οἷς καὶ ἀντεπέστειλε. Πρῶτος δ' αὐτὸς συνέστησε τὴν τῆς Πάτμου σχολὴν, διδάσκων ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ μονῇ τοῦ Ἐυαγγελιστοῦ καὶ Θεολόγου Ἰωάννου τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, τὴν τε ἱερὰν θεολογίαν καὶ τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν, πιθανῶς δὲ καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Καὶ ἐν ποίῳ μὲν χρόνῳ ἦλθεν εἰς Πάτμον καὶ συνηριθμήθη τῇ ἐν τῇ μονῇ ἀδελφότητι, τοῦτο εἰκάζεται ἐκ τινος ὑπομνήματος συντεθειμένου ὑπ' αὐτοῦ τούτου καὶ ἐν τῷ ΣΕΒ' χειρογράφῳ τεύχει τῆς μοναστηριακῆς βιβλιο-

(1) Τὸ σιγίλλιον τοῦτο τεταγμένον ἐν ἀριθ. 38 ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων τοῦ γραμματοφυλακίου τῆς μονῆς, ἐξέδωκε πρὸ εἰκοσαετίας ὁ φίλος Σακελλίων ἐν τῷ Ἐυαγγελικῷ Κήρυκι ἔτ. Θ'. 1865, σελ. 133.

(1) Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου ὁμιλία εἰς Ἰωάννην 16' παρὰ Migne Ἑλλ. Πατρολ. τόμ. LIX σ. 187.

(2) Is. Gardthausen Griechische Paläographie σ. 41.

(3) Ἐνθ' ἀν. σ. 40. — Wattenbach Das Schriftwesen im Mittelalter ἔκδ. B' σ. 170 κ. ἑ. — Birt Das antike Buchwesen σ. 365.

θήκης εύρισκομένου (1). Ἐγένετο δὲ καὶ καθηγούμενος τῆς αὐτῆς μονῆς, ὡς αὐτὸς ὑπογράφεται ἐν τινι πρὸς Μαξιμόν τὸν Πελοποννήσιον ἐπιστολῇ (2). Ἐδίδαξε δὲ διαρκῶς καὶ ἐπωφελῶς ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη, ὡς δηλοῖ ἡ ἐφεξῆς ἐπιστολή (3). Οὗτος ἀκοδόμησε τὸν πρὸ τοῦ πυλῶνος τῆς μονῆς μικρὸν ναὸν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, ἔσωθεν τῆς θύρας τοῦ ὁποίου ἐπέγραψε τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα:

Μύσταις Ἰησοῦ τοῦ θεανθρώπου Λόγου,
Πόθῳ ζέοντι καὶ μέσῃς ἐκ καρδίας,
Νικηφόρος Κρῆς τῆς μονῆς ἄρχας ποτὲ
Ταύτης, νεῶν ἤγειρα τοῦτον ἐκ βάρων·
Ἵμεῖς δὲ, σεπτῇ δωδεκάς Ἀποστόλων,
Καὶ πάντες ὅσοι τῆς δεκαπλῆς ἐπτάδος,
Ἰβξευμενίζειν τὸν Θεὸν καὶ δεσπότην
Ἐμῶν ἕκατι μὴ λίποιτε πταισμάτων.
αζγ'. ἐν μηνί Ἰουνίῳ.

Μετὰ δεκαετίαν δὲ ἀνήγειρε καὶ τὸ πρὸς δυσμᾶς τῆς μονῆς ὡσεὶ τέταρτον ὥρας ἀπέχον μονύδριον (κακητήριον εἴτε κλίσιμα) τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ναῖσκον τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ, ἔσωθεν τῆς θύρας τοῦ ὁποίου ἐπέγραψε:

αζιγ'.

Νούσῳ ἐπ' ἀργαλήν Νικηφόρος εὔξατο Λουκᾶ
Μύστη Χριστοῦ Κρῆς νηὸν ἀναθέμεναι.
Ῥάϊσ' ὁ δ' ἦνίκα νούσου, λύτερης μνήσατ' ἄρ' εὐχῆς,
Καὶ τὸν ἐδείματο οἷ σηκὸν ἀριπρεπέα.

Ἄδηλος δὲ εἰς ἡμᾶς εἶναι καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν προεχειρίσθη εἰς τὴν τῆς Λαοδικείας μητρόπολιν. Ὑπεδείχθη δὲ καὶ ὡς ὑποψήφιος τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχικοῦ θρόνου κατὰ τὸ 1620, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ὑπὸ στοιχ. Δ συνοδικοῦ ὑπομνήματος. Σιώζεται δ' ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς μονῆς ἡ ποιμαντικὴ αὐτοῦ ἀργυρᾶ ράβδος, οὕτως ἀπλῶς φέρουσα τὸ ὄνομα αὐτοῦ: «*Νικηφόρου Λαοδικείας τῆς Φρυγίας*». Ἐὶ δὲ σκευοφυλάκιον τοῦτο, ἐντὸς τοῦ καθολικοῦ κείμενον, ἀριστερᾶ εἰσιόντι τὸ τοῦ ναοῦ ἄδυτον, καὶ Ἰβξω σκευοφυλάκιον λεγόμενον, πρὸς διάκρισιν τοῦ ἔσωθεν αὐτοῦ τοῦ ἀδύ-

(1) Ὅρα ἔμπροσθεν στοιχ. Α.

(2) Ὅρα ὡσαύτως στοιχ. Β.

(3) Ὅρα στοιχ. Γ.

του ὑπάρχοντος ἐτέρου σκευοφυλακίου, ἀκοδόμησεν ἰδίαις δαπάναις ὁ Νικηφόρος πρὸς φυλακὴν τῶν ἑαυτοῦ βιβλίων καὶ ἐπέγραψεν: «*Ἐνθάδε τεθησαύρισται τὰ βιβλία Νικηφόρου Λαοδικείας τοῦ Κρητός, προηγουμένου τῆς μονῆς ταύτης, οἰκοδομήσαντος ἐπὶ τούτῳ τοῦτο οἰκίδιον. Ἐτει Χριστοῦ αζγκ'*» (1). Ἀπεβίωσε δὲ τῷ 1628, ὡς φαίνεται ἐν τῷ βιβλίῳ, ἐν ᾧ, κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν τῆς μονῆς, ἐγγράφονται οἱ ἀποβιοῦντες τῶν ἀδελφῶν: «*1628. Ὀκτωβρίου 14. Ἐκοιμήθη ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Λαοδικείας καὶ διδάσκαλος Νικηφόρος ὁ Κρητικός*». Πόσον δὲ παρώτρυνε καὶ ἄλλους ὁ αἰδιμος πρὸς ἔρωτα τῆς παιδείας, δείκνυται ἐξ ἀποσπάσματος ἐπιστολῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀποστατίδου Νεοφύτου Ῥοδινοῦ τοῦ Κυπρίου (2).

Α.

Ἐπὶ ἔτους τῆς τῶν ὄντων παραγωγῆς ζπζ', ἀπὸ δὲ τῆς σωτηρίας ἡμῶν αφοθ', κατὰ μῆνα Αὐγούστου, τοῦ ὀσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῦ πατρὸς κυρίου Μακαρίου τῆν τῆς ἡμετέρας ταυτησί εὐαγεστάτης καὶ βασιλικωτάτης μονῆς ποιμαντικὴν ἐργασίαν ἐκ Θεοῦ διέπειν καὶ διέρχεσθαι λαχόντος, τοῦ τε ἐν ἱερομονάχοις αἰ-

(1) Τὰ βιβλία ταῦτα ἐναπέκειντο ἐν τῷ ῥηθέντι σκευοφυλακίῳ μέχρι τοῦ 1859, ὁπότε τὸν κατάλογον τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ χειρογράφων μετὰ τοῦ ἐλλογίμου φίλου Κ. Ι. Σακκελίωτος συντάττοντες μετεκομίσαμεν αὐτὰ εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Ἦσαν δὲ πάντα ἐκκλησιαστικὰ ἐν μεμβράνῃ, οἷον τοῦ Μ. Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων. Πολλὰ δὲ καὶ ἔντυπα, καὶ δὴ ἐκ τῶν πρώτων ἐκδόσεων, σῴζονται εἰσέτι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, τὸ ὄνομα φέροντα τοῦ Νικηφόρου ὡς κτήτορος, ἐκκλησιαστικὰ τε καὶ ἐξωτερικὰ, ἐν οἷς διακρίνεται καὶ ἡ τοῦ Πινδάρου εἰς σῆμα τέταρτον μετὰ σχολίων, ἧς ἐν τῷ περιελίδιῳ εὐρηγται ἕτερα σχόλια χειρόγραφα ἀνέκδοτα, ἀπὸ ἐπιμελῶς ἀντιγραφέντα ὑπὸ τοῦ φιλοπόνου νέου Ἀλκιβιάδου πατριώχου υἱοῦ τοῦ φίλου Σακκελίωτος, πατρικῆ ὑπέκοντος προτροπῇ, ἐξεδώθησαν ἐν Ἀθήναις τῷ 1875 ἀναλώμασι τοῦ περιοδικοῦ Ἀθηναίου. Ἀεπτομερεστάτην δὲ τοῦ βιβλίου τούτου περιγραφὴν ἐδημοσίευσεν ὁ διαληφθεὶς φίλος ἐν τόμῳ ΙΕ' τῆς Πανδώρας, σελ. 445, ὅπου ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται. Καὶ ἕτερον δὲ τοῦ αὐτοῦ εὐρίσκειται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, τὸ ἐξῆς: «*Εὐριπίδου Τραγωδίαί ἑπτακαίδεκα, ὧν ἔτιαι μετὰ ἐξηγήσεων. Ἐν Πενετρίᾳ παρὰ Ἀλδῶ 1503*» εἰς σῆμα ὄγδοον. Μετήλλαξε δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο κτήτορας τέσσαρας, ὧν τελευταῖος ὁ Νικηφόρος, ὡς ἕκαστος οἰκείᾳ χειρὶ ἐσημειώσατο, οἷον: «*Ἐκ τῶν τοῦ Κωνσταντινου Πατριαρχίου (Ἰβῆτα ὁ δεῦτερος ἔγραψε) ποτὲ μὲν, ἔτι δὲ ἐκ τῶν τοῦ Γεωργίου τοῦ Μαξιμου. Μαξιμου ἐπισκόπου Κυθήρων. Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ χαρτοφύλακος*».

(2) Ὅρα ἔμπροσθεν στοιχ. Ε.

δεσίμου πατρὸς κυρίου Ἰωσήφ τὴν ἐπίκλησιν Μεταλέου τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀρχὴν κεκτημένου, τοῦ ἱεροῦ δὲ τῆς νέας Ῥώμης, τῆς Κωνσταντίνου φημί, καὶ θείου θρόνου τοὺς οἰκίας τὸ τηνικαῦτα τοῦ παναγιωτάτου καὶ δεσπότη ἡμῶν κυρίου Ἱερεμίου διθύνοντος καὶ διακυβερνῶντος, ἐπὶ ἰνδικτιῶνος ὀγδόης, συνήχθημεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀπαξάπαντες οἱ τῆς μονῆς ἀδελφοί, ἐπιποθοῦντές τε καὶ ἰμειρόμενοι τοῦ τῆς μακαρίας ἐν τε ἀκολουθίαις τὸ ἐξαιρετόν, ἐν τε σιτηρεσίοις καὶ ἐν ἀμφιβάσμασι κοινοῦ διαύλου διαγωγῆς καὶ ξυνδαιτήσεως, καὶ περὶ τούτου αὐτοῦ τοῦ μακαρίου φημί καὶ ἰσαγγέλου κοινοῦ ἐν πᾶσι καὶ ἀφρόντιδος βίου κοινολογησάμενοι, εὐρομεν καθ' ἕκαστον ἡμῶν οὐκ ἐπαχθῶς πρὸς τοῦτο ἔχοντα, ἀλλ' ἀσμένως ἀπαξάπαντας καὶ μεθ' ὅσης ἂν εἴποις τῆς περιχαρείας τε καὶ θερμότητος ἀποδεχομένους, καὶ τῷ καλῷ καὶ ψυχωφελεῖ τουτωῖ ξυμφωνοῦντάς τε καὶ συναινοῦντας σκοπῷ, πρὸς τὸ κάλλιστον καὶ θεοειδὲς τοῦ πράγματος ἀποβλέποντας· ὃ δὴ καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν οὐ προεθέμεθα, πρὶν ἢ καὶ τοῦ διαληφθέντος παναγιωτάτου δεσπότη ἡμῶν καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου συναινοῦσαν τῇ ἡμετέρῃ τὴν αὐτοῦ ἔξοιμεν γνώμην· ὃ καὶ κατὰ σκοπὸν ἡμέτερον γέγονε· μετὰ βάρους γὰρ μᾶλλον ἢ παραινέσεων, τὸ κάλλιστον καὶ αὐτὸς τῆς τοιαύτης ἐννενοητικῆς διαγωγῆς, παροτρύνων ὑπῆρχεν ἡμᾶς, εἰ μὴ τὸ καλῶς οὕτω καὶ θεοφιλῶς κοινῇ βουλευθὲν ἡμῖν ἐκπερανθήσοιτο. Διήγομεν τοιγαροῦν τὸν μακάριον καὶ θεαρέστον, τὸν κοινὸν τουτωνί βίον, εὐδαιμόνως, καὶ ὡς ὑφ' ἐνὶ σώματι πολλὰ καὶ διάφορα μέλη ὑπ' ἀλλήλοις συνηρμοσμένοι, ἀλλήλων κηδόμενοι, τῆς τε τοῦ ἔκτοθεν σκήνου σωτηρίας καὶ τοῦ ἐνδοθεν αὐτῷ ἐγκατοικοῦντος πνεύματος, καὶ πρὸς ἀλλήλους φιλοστοργότερον ἢ πρὸς υἱοὺς πατέρες καὶ πρὸς ἀδελφοὺς ἀδελφοί, ὡς ἀδελφοὶ τῷ ὄντι πνευματικοὶ καὶ τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς ἡμῶν υἱοὶ διακείμενοι. Ἀλλὰ φεῦ, κακῆ τύχῃ, οὐκ εἰς πολλοῦ τοῦ χρόνου τοῦ καλοῦ καὶ ψυχωφελοῦς τουτῆ σκοποῦ τὸν καρπὸν συλλέγειν καὶ δρέπεσθαι δεδυνήμεθα, οὐκ ἀρκουσῶν δηλονότι τῶν τῇ μονῇ προσουσῶν προσόδων τε καὶ κτημάτων εἰς ἐπάρκειαν τῶν καθ' ἕκαστην ἐπισυμβαινουσῶν ἡμῖν ἀναλώσεων. Τουτί δὲ ἐπράττετο διὰ τὸ ἐγγειτονοῦσαν εἶναι, φεῦ, τὴν μονὴν τοῖς τὰ τοῦ κόσμου φρονούσι λαϊκαῖς, καὶ οἶονεὶ αὐτοῖς σύνοικον οὔσαν, οὗς τρεῖς καὶ τετράκις περὶ τοὺς δέκα, καὶ περὶ τοὺς πεντεκαίδεκα, ἔσθ' ὅτε καὶ περὶ τοὺς πλείους τῶν πέντε πρὸς τοῖς

εἴκοσιν, ἐν τῇ τῆς μονῆς τραπέζῃ καθ' ἕκαστην ἑώρας ἐστιωμένους. Ἐνθεν ται καὶ εἰς παντελῆ τὰ περὶ τὴν μονὴν ἐλθεῖν ἐκινδύνευεν ἀπώλειαν, καὶ, ἐν' οὕτως εἶπω, κατασκαφὴν ἐκ βάρων αὐτῶν, ἀναξίως, οἶμοι, τῆς τοῦ καλῶς καὶ θεοφιλῶς αὐτὴν τῷ ἡγαπημένῳ ὀπαδῷ καὶ ἐπιστηθίῳ φίλῳ τοῦ Ἰησοῦ μου Χριστοῦ ἀνεγείραντος δούλου τῷ ὄντι καὶ θεράποντος ἀληθοῦς τοῦ Χριστοῦ, πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου γνώμης θεαρέστου καὶ εὐκρινοῦς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης· ὃ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἂν ἐγεγόνει, εἰ μὴ κηδόμενος τῶν τῆς μονῆς ὁ διαληφθεὶς καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἱερὸς καὶ σεμνοπρεπὴς ἀνὴρ Ἰωσήφ, ὁ τὴν τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἔφθην εἰπὼν, λαχὼν ἀρχὴν προεφθάκει παραγενόμενος πρὸς τὸν παναγιώτατον διαληφθέντα πατριάρχην (ἔτυχε γὰρ ἔτι ὁ αὐτὸς ἐγκαθιδρῦσθαι τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντίνου), ἀναγγέλλων καὶ δὴλην αὐτῷ τὴν ἐσχάτην τῇ μονῇ ἀπειλουμένην προσγενήσεσθαι ἀπώλειαν ποιῶν, εἰμὴ γε αὐθις εἰς τὴν προτέραν τοῖς ἀδελφοῖς διαγομένην διαγωγὴν, τὴν ἰδίως φημί, καθ' ἕκαστον ἐν σιτηρεσίοις καὶ ἀμφίσι ἐνδιατρέφεσθαι, ἐπαναστρέψοιτο. Οὐ διήμαρτε τοῖνον ὁ ἀνὴρ τοῦ σκοποῦ· ἐπινεύων γὰρ ἦν αὐτῷ ὁ παναγιώτατος, τὸ συνοῖσον καὶ τὸς προνοῶν τῆς μονῆς, τηλικαύτῃ περιπεσεῖν κινδυνεύουσης ἀνάγκη. Εὐληθῶς δὲ παρ' αὐτοῦ πιττάκιον ἔγγραφον, τὴν προτέραν, ὡς εἴρηται, τοῖς ἀδελφοῖς συγχωροῦν διαγωγὴν, ἐπανῆκεν εὐθὺς εἰς ἡμᾶς, τὰ πραχθέντα αὐτῷ τοῦ συνοῖσοντος ἕνεκεν τῆς μονῆς διαγγέλλων. Τοιγαροῦν τὴν καλῶς τὸ τηνικαῦτα καὶ ἐν ἀγαθῷ καὶ θεαρέστῳ κοινὴν ἡμῖν ἡργμένην τῷ σκοπῷ δίαιταν, εἰ καὶ μὴ κακῶς, οἶδε τὸ παντέφορον ὄμμα, ἀποσεισθεῖσαν ἡμῖν, ἀλλὰ τῷ μὴ παντελῶς ἐκ βάρων αὐτῶν τὴν μονὴν κατασκαφήσεσθαι ταῖς ἐπιουσίαις δαπάναις, καταλιπόντες, τό γε νῦν εἶναι, τὸν πρότερον αὐθις διάγειν ἐσκεψάμεθα βίον κατὰ τὴν τοῦ ἐνισταμένου μηνὸς Ὀκτωβρίου α' ἀφπά. Συνάγονται δὲ τὰ πάντα ἔτη τουτῆ τοῦ κοινοβίου, ἔτη δύο καὶ μῆν εἰς. Σεσημειώται δὲ ταῦτα εἰς μνήμην τῶν μεταγενεστέρων, ὡς μὴ καὶ τοῖς τοιοῦτόν τι τεθαρρήκότες ἐπιχειρήσεσθαι ὡς καλὸν, εἰ καὶ μὴ κακὸν, ἄπαγε, τῆς μονῆς αὐθις τοῦ συμφέροντος ἐναντιοὶ ᾧσιν, ὡς καὶ ἡμεῖς. Καθ' ὃν γὰρ καιρὸν ἡ διαληφθεῖσα τοῦ κοινοβίου ἤρκει διαγωγὴ, διαρκέσασα, ὡς εἴρηται, ἐπὶ ἔτη δύο καὶ μῆνα ἕνα, ἐξακοσίων πρὸς τοῖς δισχιλίαις νομίμασιν ἀποτεθησαυρισμένη ποσότης καθέστηκε τῷ τῆς μονῆς σκευοφυλακίῳ· τούτων δὲ πάντων ἅμα τε

τῶν προσόδων ἀπασῶν τῆς μονῆς δαπανηθέντων, κατελείφθημεν, αὐτοῦ παυσάμενου, τοῖς λαϊκοῖς ὀφείλοντες ἄρχουσι περὶ τὰ ἐννεακόσια νομίσματα.

† *Μέμνησθε οἱ τούτοις ἐντυγχάνοντες τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἱερομονάχου Νικηφόρου τοῦ Κρητός, ὃν ἡ γῆμη παιδύθεν Χαρτοφύλακα οἶδεν ἐπικαλεῖν.*

Β (1).

Μάξιμος ἱερομόναχος Μιχαήλ τῷ Κράλῃ.

Πενταετῆ φασὶ τοῖς τῷ Πυθαγόρᾳ φοιτᾶν αἰρουμένοις ἐπιτετράφθαι σιωπὴν ἄγειν, ὡς ἂν ἦ τε τῶν προσφοιτώντων πρὸς τὸν καθηγητὴν ὑπακοή, κακείνου ἢ καινοτέρα πρὸς ἐκείνους ἀλαζονεῖα φανεῖη. Διὸ καὶ οὐδὲν ἕτερον αὐτοῖς τοῦ: *Αὐτός ἐγρα, ἐπετέτραπτο λαλεῖν.* Σοὶ δὲ δις ἤδη τῷ σοφῷ Νικηφόρῳ κατὰ Πάτμον φοιτήσαντι, καὶ τῶν λόγων ἐκείνου ἐς κόρον καταστρυφήσαντι, οὐκ οἶδ' ἄνθ' ὅτου τὸ λαλεῖν ὄλωσ, καὶ ταῦθ' ἐξαετίας παριππευσάσης, οὐκ ἐπετράπη. Ἄλλ', ὡς ἔοικεν, ἐπετράπη μὲν (εἰ μὴ που μακρότερον Πυθαγόρου τοῖς μαθηταῖς ἐπενόησε Νικηφόρος τὴν σιωπὴν), οὐ μὴν δὲ πρὸς πάντας τῷ λαλεῖν χρῆσθαι. Εἰ γὰρ μὴ ταῦθ' οὕτως εἶχε, πάλαι ἂν ἔλυσας τὴν σιωπὴν, λακωνικὴν γοῦν γράφας ἐπιστολήν. Τί γὰρ ἂν ἄλλο εἴη τὸ ἀπεῖργόν σου τὴν παιδείου οὕτω μακρᾶ χρῆσθαι σιγῇ, καὶ ταῦτα συνεχῶς ἐπιστελλόντων, συνειδέναι οὐκ ἔχω. Πλὴν ἀλλὰ τοῦ λοιποῦ οὐκ ἂν φθάνοις ἐπιστέλλων, τὰ κατὰ σὲ ὡς ἔχει δηλῶν; Ὡς δὲ καὶ τό γε νῦν εἶναι τὸ πρόθυμον ἡμῶν πρὸς τὴν σὴν λαγιότητα ἐκδηλον γένοιτο, οὐ δίκαιον ἠγησάμεθα καὶ μὴ διὰ τοῦ παρ' ὑμᾶς νῦν ἐρχομένου προσειπεῖν σου τὴν ἀγάπην. Εἰ σοὶ φίλον τὰ καθ' ἡμᾶς εἰδέναι, παρ' αὐτοῦ γε εἴση· εἰ δὲ ποθ' ἡμῖν γένοιτο ἐς Κωνσταντίνου ἀφικέσθαι, τότε δὴ καὶ ἃ φίλου, καὶ ὅσα φίλου, καὶ ὡς φίλον, διὰ ζώσης φωνῆς πεύσῃ. Ἐρρώσο. αχβ'.

Γ.

Νικηφόρος ὁ καθηγούμενος Πάτμου τῷ ὀσιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κυρέῳ Μαξίμῳ εὖ πράττειν.

Χαίρω σοφῶν ἐντυγχάνων γράμμασι, καὶ οἶμαι τῶν ἄλλων οὐδενὶ

(1) Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὡς καὶ ἡ ἐπαμένη μετελήφθησαν ἀπὸ τῶν Τύπων ἐπιστολῶν Θεοφίλου τοῦ Κορυθαλέως σελ. 162-64. Ἐνετ. αψψ'.

κατὰ τοῦτο παραχωρεῖν τῶν πρωτείων· οὕτω καθ' ὑπερβολὴν τῷ πάθει τούτῳ κεκράτημαι· εἰ δὲ καὶ παρὰ φίλων ἐγγαρχθεῖσι, πάσης (ἴσ. πάσης) ἂν οἶμι με τῆς ἡδονῆς πληροῦσθαι. Καὶ σοῖς τοίνυν ἐντυχῶν γράμμασιν ἀποσταλθεῖσί μοι παρὰ σου, καὶ σοφοῦ καὶ φίλου, πῶς οὐκ ἔμελλον οὐ μετρίως ἡσθῆναι; τοῦτο μὲν, διὰ τούτων τὸ πρὸς ἡμᾶς εὖνουν σου καὶ τὸ τῆς φιλίας εἰλικρινές στοχαζόμενος· τοῦτο δὲ, καὶ τὸ ἐν λέξεσι κομψόν, καὶ τὸ τῶν ὀνομάτων ἀττικόν καὶ ἀκριβῶς ἑλληνικόν ἐν τούτοις κατανοῶν. « Αἱ γὰρ γὰρ Ζεῦ τε πάτερ (φαίην ἔν κἀγὼ κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν Ἀγαμέμνονα), καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπόλλων, τοιοῦτοι δέκα μοι εἶεν υἱες Ἀχαιῶν », τάχ' ἂν ἐξῆς τὰ νῦν ἀπαιδεύσας τὸ τῶν Ἑλλήνων δυστυχές γένος ἀνήνεγκε, καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἀποκατέστη εὐγένειαν, σοφοῖς καὶ αὖθις κατακοσμηθὲν ἀνδράσι, καὶ ὡς τὸ πάλαι γεγονός ἐπίφθογον. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὡς τῷ Θεῷ δοκεῖ, οὕτω καὶ γενήσεται. Σὺ δέ μοι, φίλτατε (καλῶ δέ σε ὡς υἱόν, τοῦ χρόνου τοῦτό μοι φιλοτιμουμένου), φιλοπόνως πρόσκεισο τῇ ἀναγνώσει τῶν τε ἡμετέρων νῦν καὶ τῶν θύραθεν, τῶν πρὶν ἡμετέρων· ἐκ μὲν τῶν, τὴν ὕλην λαμβάνων καὶ τὸ τῶν λόγων ὑποκείμενον· ἐκ δὲ τῶν, τὸ εἶδος (εἰ χρὴ οὕτω φάναι), καὶ διὰ τοῦτο κατακοσμῶν αὐτούς ἐρασιμωτέρους τε ἀποδεικνύων, ἵνα καὶ ἡμᾶς μὲν εὐφραίνῃς τοιαῦτ' ἐργαζόμενόν σε πυνθανομένους, καὶ τὸ γένος δὲ τὸ ἡμέτερον ἐπὶ ποσὸν γοῦν ἐπιδοῦναι δυνήθῃ· τὸ δ' ἐξαιρετόν καὶ πρῶτον, ἔν' ὃ Θεὸς δοξάζεται, καὶ παρὰ πάντων εὐλογῆται, ὃν εὖχομαι ἐρρώσθαι σε, μεμνημένον καὶ ἡμῶν ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ἱκετηρίοις σου ἐντεύξεσιν. Ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς σεβασμίας μονῆς Πάτμου τῇ ζ' Μαρτίου αχζ'.

Δ (1).

† Ἐπειδὴ μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ μακαρίτου ἡμῶν πατριάρχου κυροῦ Τιμοθέου . . . . . ἔτι τότε πατριαρχεύοντος, τινὲς ἐξ ἡμῶν τῶν ἀρχιερέων εἰς τὸ μὴ ἀρπαγῆναι τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὑπὸ τινος δίχως γνώμης συνοδικῆς, καθάπερ ἐθρυλήθη, ἔκριναν μετὰ καὶ γνώμης τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν καὶ χρησίμων ἀρχόντων, [καὶ] ἐμήνυσαν διὰ γραμμῶν καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀρχιερέων, πρὸς τούτοις

(1) Ἐκ τῶν Ἀνδρον. Κ. Δημητρακοπούλου Προσθ. καὶ διορθ. εἰς τὴν Νεοελλην. φιλολογ. Κωνστ. Σάθα, σελ. 39.

δὲ καὶ τὸν μακαριώτατον καὶ σοφώτατον πατριάρχην Ἀλεξανδρείας κύριον Κύριλλον, εἰς τὸ παραγενέσθαι ἐνταῦθα καὶ σκέψασθαι περὶ τούτου, καὶ ἦλθον μεν σὺν Θεῷ καὶ ἀνεπληρώσαμεν τὴν ὑπέρ[τιμον] Σύνοδον. Τούτου χάριν καὶ συναχθέντες ἐν τῷ πατριαρχικῷ καὶ θεῷ ναφ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου ἐποιήσαμεν ψήφους κανονικὰς δι' αὐτὸν τὸν ἁγιώτατον καὶ ὑψηλότατον Ὁρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν αἷς καὶ ἐθέμεθα πρῶτον μὲν τὸν προρρηθέντα μακαριώτατον πατριάρχην Ἀλεξανδρείας κύριον Κύριλλον· δεύτερον τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Λαοδικείας κύριον Νικηφόρον· καὶ τρίτον τὸν θεοφιλέστατον καὶ μουσικώτατον ἐπίσκοπον Ῥαιδεστών καὶ Πανίδου κύριον Μελχισεδέκ. Πλὴν πρὸ τῶν λοιπῶν ἐξελεξάμεθα ἄξιον καὶ ἐπιτήδειον εἰς τὴν τοιαύτην ἐπιστάσιαν τὸν ἐπ' ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ διαβόητον . . . μακαριώτατον κύριον Κύριλλον. Ὅθεν καὶ εἰς δῆλωσιν κατεστρώθησαν ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ὑπογράφομεν οἰκιοχείρως. Ἐν ἔτει , σρκθ' Νοεμβρίου δ'. Ἰνδικτιῶνος Δ'.

[Ἐπονται αἱ ὑπογραφαὶ εἴκοσι καὶ ἕξ ἀρχιερέων.]

Ε (1).

Ἀνθρώπου κάγω πάντα κῶλων (ὃ δὴ λέγεται) σείσας καὶ τοῦ οὐ ἐφιέρην οὐχ' οἷός τε ὦν ἐν μετοχῇ γενέσθαι ἐν Ἑλλάδι τῇ ἐμῇ πατρίδι, ἄλλως τε καὶ τοὺς σοὺς πρὸ ὀφθαλμῶν ἀεὶ θέμενος λόγους, οὓς μοι πολλάκις ἔρησθα, οὐδὲν προτιμᾶν λέγων τῆς παιδείας, ἀλλὰ πάντων κατατολμᾶν, τῆς εἰς Ἰταλίαν φερούσης ἠψῶμην ὄλη ψυχῇ, καὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ καθ' ἡμᾶς φροντιστηρίου ἐγκρατῆς (ὡς αὐτός με ἐνοῦ θέτεις) ἐγενόμην. Ὅπόσοις δὲ δυσχερέσι καθ' ὁδὸν ἐνέτυχον, νῦν μὲν πειραταῖς κατὰ θάλατταν, νῦν δὲ κλύδωσιν ὑποβρυχίους ἡμᾶς ποιῆσαι ἀπειλοῦσιν, ἀσθενείαις ἄλλοτε, καὶ τοῖς τούτων παραπλησίαις, περιττὸν ἂν ἦν μοι διεξέρχεσθαι, ἀπερ δὴ καὶ περ οὕτως ὄντα δεινὰ, τὴν ἔφεσιν, ἣν οἶσθά με ἔχοντα εἰς τοὺς λόγους παρασαλεῦσαι οὐκ ἔσχυσαν.

Ἐν δὲ τῷ τῆς χειρογράφῳ τεύχει τῆς μοναστηρ. βιβλιοθήκης εὔρηνται αἱ ἐξῆς τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ ἀοιδίου Μελετίου τοῦ Πηγᾶ πρὸς τὸν Νικηφόρον:

(1) Ἐκ τῶν Κ. Οἰκον. σωζομ. Φιλολογ. λ.σ. 434.

Ἐπιστολὴ λε'.

Νικηφόρω.

Προσεπιεῖν σε οὐκ ἄγνοῶν, πῶς σε προσείπω οὐ γινώσκω. Ἐβουλόμην σὺν παραγεγόμενον εἰς μέσον τινὰ διδάσκειν ἐμέ. Ἀλλὰ δυσχεραίνεις χαλεπαίνοντί μοι ἐφ' οἷς πράττων διδάσκεις. Ἐγὼ μὲν σὺν εὐχαρίῃ ἂν πολλοῖς οὐκ Ἑλλάδ' μόνον καὶ Μωδὰδ τοὺς προφητεύοντας εἶναι ἐν καιρῷ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος, ἀλλὰ μὴ εἶναι οἷους ἂν ἐλέγξειεν ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τῇ Μωσείῳ καθέδρᾳ καθεζομένους. Φέρω βαρέως ἄνδρα σε καὶ φίλον ὄντα, καὶ πράττειν καὶ λέγειν εὐεϊδῶτα προσπλέκεσθαι τοῖς παρὰ τῶν ἱερῶν νόμων καθαιρέσει καὶ ἀναθέματι ὑποβεβλημένοις. Γλῶσσαν δὲ κινουμένην τὸ τοῦ λόγου ὄργανον, ἣν παρὰ τοῦ Λόγου εἰλήφαμεν, καὶ περ ἔσθ' ὅτε πυρίνην. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς πῦρ τὴν κακίαν καταναλίσκον, δεῖ πύρινον εἶναι τὸ ἐν ᾧ τὴν κακίαν καταναλίσκει. Οἶδας, νομίζω, προτέρας εἶναι τῶν δευτέρων ἐνδελεχειῶν τὰς πρώτας ἐνδελεχείας, ὡς σε ἡ καλὴ φιλοσοφία ἐπαίδευσεν, ὁμοφώνως τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν. Ἐπειδὴ γὰρ (φησὶν) ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἄβελ πρῶτον, μετὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ, αὐτοὺς ἡμᾶς θέλει Θεὸς, μετὰ δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα, λόγῳ παιδεύω, λόγῳ παιδεύομαι· οὐ γὰρ ἀνέχομαι τῇ σκηνηῇ ταυτηί, ἣ καὶ παίζει πολλοὺς καὶ πολλοὺς παίζεται, συμπεριφέρεσθαι τινας, καὶ τοὺς συμπεριφερομένους οἰκτεῖρων, οὐ μηχαναῖς, ἀλλὰ λόγῳ καὶ μόνῳ (Θεὸς μάρτυς) ἢ ἀνακαλοῦμαι, ἢ ἐλέγχω. Σήμερον μέλλων παραιτήσασθαι ἣν ὑπεσχόμην ὑπόσχεσιν τοῦ προσμεῖναι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀξιῶ καὶ σὲ παραγενέσθαι. Γνώση γὰρ τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης τὸ εἰλικρινές, τοῦτο μὲν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὴν σὴν ἀγάπην. Ἐρρώσο. ἀφῆγ'.

Ἐπιστολὴ ρλά.

Νικηφόρω ἱερομονάχῳ τῷ Χαρτοφύλακι.

Δεδέγμεθά σου, φίλον τέκνον, τὰς ἐπὶ τῇ φθασάσῃ παραιτήσεις σιωπῇ φιλανθρώπως οὕτως, ὥστε σε καὶ ἀτίμητον τῶν ἐγκλημάτων

ἀπολύσαι· κ' οὐ δέδοια (γρ. δέδια) μή σου τῆ συνέσει τὸ καθ' ἡμᾶς εὐθεράπευτον ἐπιστολῶν αὐθις καθηγήσῃται παραλείψεις. Τεκμαιρόμεθα δὲ τουτὶ κάξ ὧν γράφεις. Εἰ γὰρ τὸ μεγίστους τινὰς ὑπολαβεῖν, καὶ ἀπροσίτους ἡμᾶς εἶναι σοφία καὶ ἀρετῆ, τὸ τρισόλβιον τῆς γλώττης κατέσχε σοι, λύσει πάντως τὸ εὐπροσίτους καὶ πάνυ μετρίους καταλαβεῖν ἀμφοτέρωθεν. Ἄλλως δὲ καὶ τὸ δις προσπταίειν ταύτῃ ἥκιστα γε πρὸς σοφοῦ. Γράφε τοίνυν ἐπιστέλλων, ἐπιδιορθούμενος καὶ τὴν προλαβοῦσάν σου σιωπῆν, καὶ παραμυθούμενος τὰς ἡμετέρας ἀθυμίας, ὧν πολλῶν καὶ χαλεπῶν οὐσῶν, ἐκείνη τῶν ἄλλων ὑπερεκτῆκει μου τὴν ψυχὴν, τὸ καθορᾶν τὰ καθ' ἡμᾶς παιδείας ἄγαν ἐστερημένα. Ταύτην δὲ ἢ μόναι, ἢ διαφερόντως καταψύχουσιν αἱ τῶν σπουδαίων ἐπιστολαί, ἀγάπης καὶ σοφίας τῆς αὐτῶν οὔσαι τεκμήριον. Τὴν δὲ ὑπόθεσιν τῆς χήρας (1), ἣν ὡς ἠδίκημένην παρὰ τινῶν συνίστησί σου παρ' ἡμῖν ἢ σύνεσις, κεκρίκαμεν, κωλύσαντες αὐτὴν καὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι, καὶ τοῦ ἀδικεῖν. Ἠδίκησε γὰρ οὐ μετρίως τοῦ τε ἄνδρός παραβάσα τὴν διαθήκην καὶ τοῦ υἱοῦ, οὐκ αὐτῇ ἀλλὰ τῷ μοναστηρίῳ τὴν κληρονομίαν καταλειψάντων· τὰς δὲ διαθήκας ἀμφοτέρας κρατεῖν παρὰ πᾶσι τό τε δίκαιον καὶ ὁ νόμος ἀπαιτεῖ. Ἐρῶσω ἐν Κυρίῳ.

Ἐπιστολὴ σκγ'.

Νικηφόρω ἱερομονάχῳ.

Ῥοπήν τινα ἐπὶ τὰ βέλτιστα κού τὴν τυχοῦσαν Ῥοπήν ἐσχηκέναι τὰ καθ' ὑμᾶς ταῖς ἡμετέραις ὑποθήκαις καὶ παραινέσεσι μηνύεις. Ἦσθην ἐγὼ· ἀλλὰ πῶς οἶει; ψυχῆς ἐκ μέσης. Τουτουῖ γὰρ χάριν καὶ παρ' ὑμᾶς διαπόντιοι φοιτήσαντες μετὰ τὰς εἰς Θράκην καὶ τὴν βασιλεύουσαν ἀποδημίας τε καὶ διατριβὰς τὰς πολυάθλους ἐκείνας καὶ ὑπερφυεῖς, λόγοις εὐκαίροις τε καὶ (κατὰ Παῦλον εἰπεῖν) (2) ἀκαίροις τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ παρεκαλέσαμεν. Καὶ τί γὰρ ἄλλο ἐλπίζειν εἰκός, πυρὸς βληθέντος εἰς καρδίας εἰς τὸ εἰλικρινέστατον χριστιανίζούσας, οἷας τὰς ἐν Πάτρῳ ἔστιν ἰδεῖν; Ἐγὼ δ' ἤδη καὶ

(1) Ὁ λόγος περὶ τῆς χήρας Νικολάου Σαρακήνη τοῦ οἰκιστοῦ τῆς Σάμου, κληροδοτήσαντος τῇ μονῇ ἅπασαν τὴν αὐτοῦ περιουσίαν, ἐν ἣ ἦν καὶ τὸ κατὰ τὸ Ἱεραῖον (Κολώναν) τῆς εἰρημένης νήσου μετόχιον.

(2) Β' Τιτ. δ', 2.

αὐθις ἐπιδημήσαι (εἰ νεύσοι Θεός) ἐτοιμῶς ἔχω, καὶ τὸ βεβλημένον πῦρ γανύμενος θεᾶσθαι (ἴσως: θεάσασθαι) ὡς ἤδη ἀνήφθη. Σὺ δὲ, σοφώτατε υἱὲ καὶ πεφιλημένε, ταῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀναβάσει χαῖρε ὡς ἰδίῳις ἀγαθοῖς, τῶν παρακατατεθειμένων σοι νέων τῆ παιδείᾳ ὑπεραγρυπνῶν. Τυχόν τινα, ἐξ ὧν παρακατέχομεν ἢ παρακατατιθέμεθα, Κύριος Σαβαώθ ἐξαναστήσοι πάλιν, καὶ εἰ μὴ εἰς κτίσιν, ἀλλά γε εἰς ἀνάκτησιν τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, Βεσελεήλ. Ἐρῶσω. ἀφίξ'.

Τὰς δὲ ἐφεξῆς τέσσαρας ἐπιστολάς μοι μετέδωκεν ὁ ἐλλόγιμος φίλος μου κ. Ἰωάννης Σακκελίων μετὰ καὶ τῶν συνημμένων σημειώσεων αὐτοῦ, περὶ ὧν πραγματεύεται ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ αὐτοῦ.

Ἰεροθέῳ τῷ φιλετάτῳ μοι.

Εἰς συμπλήρωσιν τῶν Περί Νικηφόρου Χαρτοφύλακος τοῦ Κρητὸς βιογραφικῶν ἀποσημειώσεων, ἃς φιλοπόνως ἔχεις συνεργανισάμενος, μεταδίδωμί σοι καὶ γὼ τεσσάρων ἄλλων ἐπιστολῶν τὰ ἀντίγραφα. Τούτων ἡ μὲν Α' εὔρηται ἐν ἡ ἐκεκτῆμην ποτὲ χειρογράφῳ Συλλογῇ ἑκατὸν δέκα καὶ ἑπτὰ ἐν συνόλῳ ἐπιστολῶν τοῦ σοφωτάτου Μαξίμου Μαργουνίου ἐπισκόπου Κυθῆρων, ἣν καὶ προσήνεγκα ἐν ἔτει 1847 τῇ ἐν Ἀθήναις Δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ διὰ τοῦ βιβλιοφύλακος Γ. Ἀποστολίδου Κοσμητοῦ· ἡ δὲ Β' περιέχεται ἐν σελ. 75β τοῦ ἐμοῦ χειρογράφου τεύχους, ὅπερ, ὡς οἶδας, πρὸς ταῖς αὐτογράφους ἐπιστολαῖς καὶ τοῖς ἐπιγράμμασι Μελετίου ἐκείνου τοῦ Πηγᾶ, περιέχει καὶ ἄλλων τινῶν λογίων ἀνδρῶν σπουδάσματα καὶ ἐπιστολάς. Ἔστι δὲ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ γνωστοῦ ἐκκλησιαστικοῦ διδασκάλου Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου πρὸς τινα Κωνσταντῖνον τοῦ ἡμετέρου Νικηφόρου μαθητὴν, ἐν ἣ ποιεῖται εὐφημον αὐτοῦ μνηεῖον. Ἡ Γ', ἀτυχῶς ἀτελής, ἐστὶν αὐτοῦ τούτου τοῦ Νικηφόρου πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν δομῆστικόν καὶ Μιχαῆλον τὸν πρωτοκανόναρχον, δῆλον ὅτι τῆς Μ. Ἐκκλησίας· κεῖται δὲ ἐν σελ. 680 τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου. Ἀμφότεροι δ' οὗτοι ἦσαν, ὡς εἰκάξω, ἐκ τῶν τοῦ Νικηφόρου μαθητῶν. Ἐν γὰρ σελ. 929-30 τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου μου εὔρηται δύο ἀνάξια λόγου ἐπιγράμματα, τὸ μὲν ὀκτάστιχον ἐπιγραφόμενον: *Εἰς τὸν ἡμέτερον διδάσκαλον· οὐ ἡ ἀρχή:*

Εἰ μαθέειν ἐθέλεις ἔνδον τίς γ', ὃ ξένη, ναίει,
 "Ἔστι γε Νικαφόρος δ' ἔξοχος ἐν σοφίῃ.

τὸ δὲ δεκάστιχον ἀρχόμενον:

Χαῖρε φάντερον ἡλίου φάος ἱερώτατόν τε,
 Ἐμπάντων μερόπιον ὀλβιόδαιμον ἄνερ.

Ταῦτα δ' εἰσὶ Δομειστίκου τινὸς στιχουργία, ὡς ἐξ ἄλλου προτεταγμένου αὐτῶν τετραστίχου συμπεραίνεται, οὐ ὁ πρῶτος στίχος περιέχει τὸ ὄνομα αὐτοῦ. "Ἔστι δὲ πιθανῶς ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ἄτερος δηλαδὴ τῶν πρὸς οὓς ἐπιγέγραπται ἢ Γ' ἐπιστολή, ὡς περ καὶ ἢ πρὸ αὐτῆς τοῦ Μαξίμου. Ὁ δὲ πρωτοκανόναρχος Μιχαήλ ἐστὶν Ἰσως ὁ τὸ ἐπώνυμον Κράλης, μαθητῆς καὶ οὗτος τυγχάνων τοῦ Νικηφόρου, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ὑπὸ τὸ στοιχ. Γ' ἐπιστολῆς τῶν Ἀποσημειώσεων σου. Τελευταῖον δὲ, τὴν Δ' ἐπιστολὴν μετεἶληφα ἐκ τῶν Ἰωάννου Λαμίου: *Gabrielis Severi et alior. Graecor. recensior. Epistolae. Florent. 1754.*, σελ. 95. Δυστυχῶς ὁμως τὴν ἐκδοσιν ταύτην ῥυπαίνει φορυτὸς ὄλος σφαλμάτων καὶ διαστροφῶν. "Ἐρρώσό μοι.

Ἐν Πάτρῳ 17 Μαΐου 1878.

Ὁ σὸς Ι. Σ.

Α'.

Νικηφόρῳ τῷ σοφωτάτῳ Μαξίμῳ.

Τὰ δίκαια συμμάχων χρῆζει, ἵνα τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν, αὐτὰ καθ' αὐτὰ καὶ ἄλλοις ὄντα φαίνηται. Σὺ δ', ὦ σοφώτατε, καὶ πρὸς τοῦτο πέφυκας ἄμα καὶ προαιρῆ, φιλοσοφίαν ἐπαγγελλόμενος. Βί δὲ οὐ τοῦτο, τυχὸν παρακινδυνεύει φιλοσοφία τοῦ δικαίου ἀποτυγχάνουσα, ἢ ἐν ἑαυτῇ, ἢ καὶ ἐν οἷς σπινθῆρ τίς οἰκετός ἐντεθειώρηται, κατὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον καὶ ἔξω φιλόσοφος φάνηθι, ὅποιαοῦν δεινὰ πασχούσῃ, συνηγορήσαι καὶ προσνεῖμαι ταύτῃ τὰ δίκαια. Οὕτω γὰρ τῷ ὄντι φιλοσοφήσεις τὰ ἄριστα, καὶ μὴ κατὰ τὴν κρατούσαν τῶν χυδαιστερῶν, τὸ γε νῦν εἶναι, ὑπόληψιν, φιλοσοφίαν ἡγούμενος τῷ ἄλλως ἢ γράφομεν πρὸς ταύτην διατεθεῖσθαι, ὃ, μὴ γένοιτο, ἀποτρόπαιον. Οἶσθα πάντως πρὸς ὃ μοι τὰ τοῦ λόγου οὕτω συνύφανται (1). "Ἐρρώσο,

(1) Ὑπαινίττεται, νομίζω, τὴν κατ' αὐτοῦ τυρευθεῖσαν τότε συκοφαντίαν ὡς ἑτεροδοξοῦντος καὶ τὰ Λατίνων δῆθεν φρονοῦντος, ἣν σφόδρα ὑπέθαλπεν ὁ Φιλαδέλφειας (τῶν

ἱερῶν ἀνδρῶν πανοσιώτατέ μοι καὶ σοφώτατε. Ἐνετίθηεν Βοηδρομιῶνος ζ' Ἰσταμῆνου, κατὰ τὸ ἀφῆ' ἔτος τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ.

Β'.

Μιάξιμος Κωνσταντῖνω.

Ἐέναν τῷ ὄντι μοι ἐφάνη καὶ πέραν θαύματος τὸ λεχθέν σοι, αἰτοῦντι μέντοι γε μὴ τοῦθ' οὕτω φανῆναι. Ἀλλὰ πῶς οὐ ξενισθεῖη τις, καὶ δὴ καὶ θαυμάσειε, νεκροῦ ἀκούων φθεγγομένου καὶ φιλοσοφοῦντος κρεῖττον ἢ κατὰ φιλοσόφους; Πῶς δ' οὐχὶ παράδοξον τουτί πᾶσι τοῖς εὔφρονοῦσιν εἶη ἄν, παραπλήσιον ὄν ἐκείνῳ τῷ θαύματι, τῷ κατὰ τῆς χήρας τὸν υἱὸν τὸν εὐκομιζόμενον ἔξω τῆς πόλεως (1); Πλὴν ἀλλ' οἶδ' ἔγωγε ποίαν δὴ τὴν νεκρότητα φῆς εἶναι παρὰ σοί. Καὶ γὰρ νεκροτήτων τρόποι πολλοί: ὁ τοῦ σώματος, καθ' ὃν ζῆ τις νεκρὸς ὢν, οἷός ἐστιν Ἀβραάμ' ὁ τῆς ψυχῆς, κατὰ τό: «*Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς*» (2). ἄλλος ὁ διὰ τῆς φιλοσοφίας γινόμενος, κατὰ τὸν λέγοντα: «*Φιλοσοφία ἐστὶ μελέτη θανάτου*» (3), καὶ κατὰ τό: «*Νεκρώσατε τὰ μέλη ἡμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορεύεσθε, καὶ τὰ ἐξῆς*» (4). ἕτερος δ' αὖ τρόπος νεκρώσεως ὁ διὰ τοῦ βαπτίσματος, περὶ οὗ εἴρηται τό: «*Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος ἐσταύρωται*» (5) εἴτουν νεκρῶνται. Τοσοῦτων δὲ ὄντων τρόπων νεκρώσεως, οὐχ' ἕτερόν τινα εἶναι ὑπολαμβάνω τὸν ἐν σοί, ἢ τὸν ἐκ φιλοσοφίας

ἐν Ἐνετίᾳ ὀρθοδόξων) μητροπολίτης Γαβριήλ Σεβήρος ἐχθρικῶς πρὸς τὸν ἄνδρα διακείμενος. Δῆλον δὲ τοῦτο: α') ἐκ τῶν πρὸς τὸν τότε πατριαρχοῦντα Ἱερεμίαν τὸν Β' ἀπολογητικῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν, ἐνθα συντετριμμένη τῇ καρδίᾳ ἄμα δὲ καὶ σοφῶς ἀνασκευάζει τὰ τῆς συκοφαντίας: καὶ β') ἐκ τῶν πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς διαφερομένους τούτου: ἐπιστολῶν τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, πρὸς διαλλαγὴν προτρεπτικῶν, αἵτινες εὑρηνται ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ μου κἂν τῷ Γ' τῆς μοναστηριακῆς βιβλιοθήκης [Ἴδε καὶ τὰς παρὰ τοῦ φίλου Κ. Σάββα ἐν τῷ Βιογραφικῷ Σχεδιάσματι περὶ Ἱερεμίου τοῦ Β' ἐκδοθείσας ἐπιστολάς τοῦ Μαργουῆλου πρὸς τὸν Ἱερεμίαν τοῦτον, σελ. 98-135 καὶ 192.].

(1) Λουκ. ζ', 11 ἐφ.

(2) Ματθ. ν', 29.

(3) Ἴδε Πλάτ. Φαιδ. §. 16'.

(4) Κολοσ. γ', 5.

(5) Ῥωμ. γ', 6.

ἐγγεγονότα, νεκρώσαντι, κατὰ Παῦλον, τὰ ἐπὶ γῆς μέλη. Ταύτην δὴ τὴν νεκρωσιν ἐν τῷ σώματί σου περιφέρων (1), λέγειν τολμᾶς κατὰ Παῦλον (ἄνθρωπος γὰρ κἀκεῖνος) μετὰ Παῦλον: « Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ » (2). « ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ (καὶ τοὶ ζῶν ἦν ἡνίκα ταυτὶ ἔλεγε), ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός » (3). Τοῦτον δὴ οὖν τὸν τρόπον νεκρὸς ὢν καὶ αὐτός, καλῶς σοι εἴρηται νεκρὸς εἶμι καὶ παρὰ πᾶσι τοῦτο λογιζομαι, ἀφ' οὗ ἐς Κωνσταντίνου ἦκα. Τῆς γὰρ φιλοσοφίας κατὰ Πάτμον πρὸς τοῦ σοφοῦ Νικηφόρου (παρ' ὃν καὶ αὐθις φοιτῆσαι βούλει) ἐμφορηθεὶς, κατ' ἐκείνην πάντως ζῆν ἔγνωσ ἐς Κωνσταντίνου παραγεγονώς, οὐ κατὰ τὰ ἔθνη Κωνσταντινουπόλεως ἀνθ' ὅτου καὶ λυπῆ, μὴ κατὰ βουλήν σοι τὰ πράγματα ἀπαιτοῦντα (ἴσ. ἀπαρτῶντα) εὐρών. Τούτου δὴ χάριν καὶ αἰτεῖς διακαῶς παρὰ τῆς ἐμῆς ἐπιστολῆς τὸ κατηφές ἀποσκευασθῆναί σου τῆς ἱερᾶς ψυχῆς. Καὶ γὰρ οὐκ ἔστι (φησ) τις μηχανή, δι' ἧς ἂν αὐθις ἀναζωπυρηθῆσῃ, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐμῆς ἐπιστολῆς τοῦτο πάθους. Ἐμοὶ δὲ τὸ κατ' ἐμὲ σκοποῦντι καὶ νεκρὰ τὸ παράπαν τὰ πάνθ' εὐρίσκοντι, τό: « Ἱατρὲ θεράπεισον σεαυτὸν » (4) ἔπεισέ μοι λέγειν. Ἴσθι δὲ, ὡς (κατὰ τὸν λέγοντα) (5) « Σώματος μὲν νόσον θεραπεύει τέχνη, ψυχῆς δ' ἀρρώστιαν ἰᾶται λόγος ». Ἐπεὶ οὖν τὰ φάρμακα τοῦ συναμφοτέρου ἔγνωσ, σὸν ἂν εἴη προσφόρως τούτοις χρῆσθαι. « Δίδου γὰρ (φησι) (6) σοφῷ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται ». Ἐν Αἰγύπτῳ. ἀχά.

Γ'.

Τοῖς τιμιωτάτοις καὶ ἀγαπητοῖς ἐν Κυρίῳ, Κωνσταντίνῳ μεγάλῳ Δομειστικῷ καὶ Μεγαλήῳ Πρωτοκανονάρχῳ, Νικηφόρῳ ἱερομόναχῳ ὁ Χαρτοφύλαξ καὶ ἐκκλησιαρχῆς μονῆς Πάτμου.

Αὐτὸν περὶ τὴν Ἐκκλησίαν πάλιν καινοτομία τε καὶ συγχύσεις, ὡς

(1) Β' Κορ. δ', 10.

(2) Γαλ. γ', 14.

(3) Αὐτ. β', 20.

(4) Λουκ. δ', 23.

(5) Ἐν τῇ Ψευδοφαλαρίδος ἐπιστολῇ α' τὸ λόγιον ἔχει οὕτω: Σώματος μὲν γὰρ ἀρρώστιαν θεραπεύει τέχνη, ψυχῆς δὲ νόσον ἱατρὸς ἰᾶται θάνατος.

(6) Σολ. Παροιμ. θ', 9.

πυνθάνομαι, φίλτατοί μοι, ἀπεῖρξαν ἡμῖν τὸν αὐτόσε πλοῦν, παρεσκευασμένοις πρὸς τοῦτον πρὸ πολλοῦ τυγχάνουσι, καὶ νῦν μόνον περιμ. . . . [ἴσ. καὶ ταῦτ' ἄν μόνον περιμένουσιν], ἥπερ ἐπιβάντας καταλαβεῖν ὑμᾶς τοὺς φιλτάτους, καὶ τῷ παναγιωτάτῳ τὰ εἰκότα ἀπολογήσασθαι, περὶ ἧς οὐχ' οἱοί τε ἐγενόμεθα ὑπηρετῆσαι αὐτῷ ἀγίας θελήσεως. Κατῆρε δὲ ἐνταῦθα καὶ ἡ ναῦς πρὸς καιρὸν ὡς πόθου εἶχόμεν, καὶ οἷαν ἐβουλόμεθα. Ἄλλ', ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, κατέσχον ἡμᾶς πάλιν ἐνταῦθα αἱ αὐτόθι τῆς Ἐκκλησίας γινόμεναι ταραχαί τε καὶ περιπέτειαι, βαρέως φέροντας, ὡς ἴστε, ἡμᾶς, τοιαῦτα περὶ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ ἐνωτίζεσθαι, μὴ ὅτι γε αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς θεᾶσθαι. Εἴπερ δὲ σὺν Θεῷ ἐπὶ τὴν προτέραν . . . . (Λείπει τὸ ἀκόλουθον φύλλον)

Δ'.

Τῷ Πανιερωτάτῳ μητροπολίτῃ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλαδελφείας κυρίῳ Γαβριήλ τῷ Σεβήρῳ Νικηφόρῳ ἱερομόναχῳ ὁ Χαρτοφύλαξ αὐξήσειν Θεοῦ Πνεύματος.

Οὐ παύεται ἡ κακία τοὺς ἑαυτῆς ὑπουργοὺς κατὰ τῶν τὴν ἀρετὴν μετιόντων διερεθίζουσα πᾶσι τρόποις κακῶσειν τούτους, καὶ ἦν ἔχουσι πρὸς πάντας ἀγαθὴν ὑπόληψιν σμικρῶναι μηχανωμένη, οὐ φέρουσα τούτους δι' ἀρετὴν εἰς ὕψος ὄντας ὄραν, εἰς ὅπερ αὐτῇ διὰ πονηρίαν ἀναβῆναι οὐ δυνατόν. Τοιοῦτόν τι περὶ σὲ τὴν τιμιωτάτην κεφαλὴν ἐναγχος συμβεβηκέναι πυθόμενος, καὶ λελύπημαι σφόδρα, καὶ ἤσθην τὰ μέγιστα· τὸ μὲν, τὴν τῶν διαβαλλόντων ὀδυρόμενος ἀπώλειαν· τὸ δὲ, σὲ τὸν διαβληθέντα λαμπρότερον τὰ νῦν ἢ πρότερον ἀναφανῆναι μεμαθηκώς, ὥστε ξεῖναι [γρ. ὡστ' ἐξεῖναι] μοι λέγειν ἀπ' ἐναντίας τῷ σοφῷ Σολομῶντι, ὅτι: « Συκοφαντεῖ ἀνδρα οὐχὶ ταπεινοῦ » (1), ὡς αὐτὸς διακελεύεται, ἀλλ' ἀνυψοῦ, ὡς ἐπὶ σοὶ γεγονὸς τεθεώρηται. Χαίρω τοιγαροῦν καὶ συγχαίρω σοι, πανιερώτατε δέσποτα, τῆς τοιαύτης κατὰ σοῦ τό γε νῦν ἔχον σκευωρηθείσης διαβολῆς παρὰ τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον ἀνώτέρῳ φανέντι. Πῶς γὰρ οὐ; τὴν σὴν τιμὴν κοινὴν εἶναι παντός τοῦ γένους ἡμῶν,

(1) Ἴσως παρὰ τό: « Συκοφαντεῖ ἀνδρα οὐχὶ ταπεινοῦ ». (Ἐκκλ. ζ', ἡ).

τοῦ ποτὲ μὲν περιφανεστάτου, τανῦν δὲ καὶ λίαν δυστυχεστάτου τυγ-
 χάνοντος, λογιζόμενοι; τὴν σὴν, λέγω, τοῦ μόνου σχεδὸν ὑπολειφθέν-
 τος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις σπινθῆρος τῆς ἀρετῆς, καὶ αἰονεὶ ζω-
 τικῆς δυνάμεως τοῦ ἀπονεκρωθέντος τοῦ [ἰσ. γρ. τουτουῦ] σώματος
 ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων; Εἴης τοίνυν εὐκητῶν [γρ. εὐεκτῶν] ψυχῆ τε
 καὶ σώματι, πάτερ μου πανιερώτατε, εἰς τε καλλωπισμὸν καὶ κόσμον
 τοῦ ἡμετέρου γένους, καὶ καταρτισμὸν τούτου, καὶ πρὸς οὐρανοὺς
 χειραγωγίαν διὰ τῶν πνευματικῶν ὑποθημῶν [γρ. ὑποθηκῶν ἢ ὑπο-
 θημοσυνῶν] τε καὶ παραινέσεων, μᾶλλον δὲ διὰ τῶν ἐν σοὶ, ὡς ἐν
 παραδείγματι, θεωρουμένων ἀνεξελείπτων τῆς ψυχῆς σπουδαίων ἐξεων.
 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τησοῦτον [γρ. τοσοῦτον]: Περὶ δὲ τῶν κατ'
 ἐμὲ, εἰ περὶ τούτων τις λόγος παρὰ τῆ σὴ ἀγιωτάτη [ἐξεῖρήνη, ὡς
 εἴκει, τὸ οὐσιαστικόν: κορυφῆ, ἢ γοῦν γρ. ἀγιότητι], γινωσκέτω σου
 ἡ ἀρχιερωσύνη, ὡς ἦδη, σὺν Θεῷ, εὐθὺ Ῥώμης πλέομεν, καὶ ἄλλων
 ἕνεκα ὑποθέσεων, ὡς παρὰ τῶν ἡμετέρων πάσι [γρ. πεύση] καταλε-
 πτότερον, καὶ πρὸς ταύταις ἄλλης τινὸς ἀναγκαιοτέρας, ἣν ἡ πάντα
 κυκῶσα καὶ συγχέουσα κακία διαταράξατο. Διεβέβλητο γὰρ ὁ πάντα
 καλὸς ἀγαθὸς Νικόλαος ὁ Γριμάνης (1) παρὰ τινῶν πονηρῶν καὶ
 μισοκάλων ἀνθρώπων, ὡς αὐτὸς εἶη καθηγεμῶν καὶ προδότης τοῖς . .
 . . . Ἀγαρηνοῖς τῆς λήψεως πειρατικῆς τινος νηὸς τοῦ μεγάλου
 μαγίστρου τῆς νήσου Μελίτης, ὥστε κατ' αὐτοῦ κινήθη τὸν ῥη-
 θέντα μάλιστα εἰς τοσαύτην μεγίστην καὶ ἀνυπέβλητον ὀργήν,
 ἀποφύνασθαι μεγίστην [γρ. μεγίστων] ἄξιον ἔσεσθαι δωρεῶν τὸν
 ὑπεξαγαγόντα τοῦτον τῆς παρούσης ζωῆς, οὐ τὸ μὲν ἕτερον τῶν ὄν-
 των [γρ. ὄτων], κατὰ τὸν Μακεδόνα (2), τοῖς διαβόλλουσι παρα-
 σχόντα, τὸ δὲ φυλάξαντα τῷ διαβαλλομένῳ, ἀλλ' ἄμφω ταῦτα τοῖς
 διαβόλλειν ἐθέλουσιν ἀκέραια [γρ. ἀκέραια] παραχωρήσαντα. Τού-
 του τοίνυν ἕνεκα ἀξιούμεν σου τὴν πανιερότητα ἐνδείξασθαι τὴν πρὸς
 πάντα εἰθισμένην σου καλοκαγαθίαν καὶ εὐνοίαν [καὶ] πρὸς τὸν δια-
 ληφθέντα κύριον Νικόλαον, συνιστῶσαν τοῦτον τῆ ἐκλαμπροτάτη γε-

(1) Τῶν Γριμανιδῶν τὸ γένος ἄχρις ἡμῶν σωζόμενον ἐτελεύτησεν ἐν τῷ προσώπῳ
 τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου Βενιαμὶν καθηγουμένου τῆς ἡμετέρας μονῆς.

(2) Ἀλέξανδρον δῆλον ὅτι, περὶ οὗ ταῦτά φησι Πλούταρχος: «Λέγεται δὲ καὶ τὰς
 δίκας διακρίνων ἐν ἀρχῇ τὰς θανατικὰς, τὴν χειρὰ τῶν ὄτων τῷ ἑτέρῳ προστιθέναι,
 τοῦ κατηγοροῦ λέγοντος, ὅπως τῷ κινδυνεύοντι καθαρὸν φυλάττηται καὶ ἀδιάβλητον»
 ('Ἀλέξ. μθ').

ρουσίᾳ τῶν Ἐνετῶν, ἀνδρα χριστιανικώτατον καὶ εὐσεβέστατον, καὶ
 τὰ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς πιστότατον ὁμοῦ καὶ εὐνοϊκώτατον· αἰτή-
 σασάν τε γράμμα παρ' αὐτῶν δηλοῦν τὴν, ἣν ἐνεδείξατο πρὸς αὐτοὺς
 τῷ τῆς μάχης καιρῷ εὐνοίαν τε καὶ προαιρέσιν ἀγαθὴν διὰ τε σιτη-
 ρεσίῳ [γρ. σιτηρεσίῳ] ὅτι πλείστων κομιζομένων παρ' αὐτοῦ δι'
 ὀλκαδίου [γρ. ὀλκαδίων] ἰδίων εἰς Κρήτην, καὶ ἄλλων ἀγγελιῶν
 ἀναγκαιοτάτου [γρ. ἀναγκαιοτάτων] εἰς προφυλακὴν τοῖς πιστοῖς,
 ὡς ἐπίσταται καλῶς ὁ γαληνότατος πρίγκηψ, καὶ οἱ πλείους τῆς ἐκ-
 λαμπροτάτης αὐτοῦ Γερουσίας, ὅ, τε ἐκλαμπρότατος κύριος Ἰάκωβος
 ὁ Φωσκαρίνης καὶ ὁ ἐκλαμπρότατος Λουκᾶς ὁ Μικέλης. Περὶ οὖν
 τούτων, ὡς ἐκ προσώπου ἰδίου τοῦ ῥηθέντος κυρίου Νικολάου ἐπι-
 στέλλω σοι, δέσποτά μου πανιερώτατε. Σὺ δὲ, ὡς νουεχῆς τε καὶ
 περὶ ταῦτα πρακτικώτερον ἔχων, οἰκονόμησον τὸ βέλτιον· ὥστε, ἦν
 πρὸς αὐτὸν ἔχων διατελεῖς εὐνοίαν καὶ ἐν Χριστῷ φιλίαν, καθαρητέ-
 ραν [γρ. καθαρωτέραν] ἀναδείξαι διὰ ταύτης σου τῆς συνδρομῆς καὶ
 πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκλαμπροτάτην Γερουσίαν τῶν Ἐνετῶν τούτου συ-
 στάσεως. Ἐῤῥώσω, δέσποτά μου πανιερώτατε, μεμνημένος καὶ ἡμῶν
 ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν ἱεραῖς σου ἐντεύξεσιν. Τὰ γράμματα ἀποσταλθή-
 τωσαν εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον καρδινάλιον Μουντάλτον (1) ἐπίτροπον
 τῆς καθ' ἡμᾶς σεβασμίας μονῆς. Ἀπὸ Ζάρας (2) ἐν ἔτει ἀπὸ Χρι-
 στοῦ γεννήσεως αφθ', ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ ᾗ.

(1) De Montcalto. Οὗτος διαδεξάμενος ἐν ἔτει 1585 τὸν πάπαν Γρηγόριον τὸν ΙΓ'
 μετωνομάσθη ἀντὶ Φήλικας Σήξτος Ε', καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1590. [Vitae et Res Ge-
 stae Pontif. Romanor. τόμ. Δ', στήλ. 111.]. Ὁ δὲ Νικηφόρος τὴν πρὸς τὸν Φιλα-
 δελφείας ἐπιστολὴν ταύτην γράφων ἠγγόει προδηλῶς τὴν πρὸ τετραετίας ἤδη γενομένην
 ἀνάρρησιν τοῦ καρδινάλειος ἐπὶ τὸν παπικὸν Ὀρόνον. Φαίνεται δ', ὅτι τῶν τότε καιρῶν
 τὸ ἀνώμαλον, εἰς τοιαύτην ἀνάγκην περιήγαγε τὴν ἱεράν μονήν, ὥστε καὶ καρδινάλειος
 καθιστάναι ἐπιτρόπους, ἵνα δι' αὐτῶν τυγχάνη τῆς προστασίας τῆς ἀγίας Ἐδρας ἀπὸ τῶν
 συνεχῶν καὶ παντοίων ἐπηρειῶν τῶν Ἐνετῶν καὶ Μελιταίων. Τοῦτο δὲ πιστοῦται καὶ
 ἄλλως ἐκ τῶν ἐν τῷ γραμματοφυλακίῳ αὐτῆς διατηρουμένων βουλευτῶν διαφόρων μακα-
 ριωτάτων παπῶν.

(2) Πόλις παραθαλάσσιος πρωτεύουσα τῆς Δαλματίας.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΙΝΩ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΥΠΟ

Β. Α. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ

Ἡ Αἴνος, ἡ παλαιτάτη καὶ περιφανὴς αἰολικὴ πόλις, ἡ καὶ ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ὡς ἐλευθέρα πόλις ἀκμάσασα, καὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους οὐχ ἤττον ὀνομαστή, ἦν μέχρι πρὸ μικροῦ ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς πόλις σημαίνουσα διὰ τε τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν αὐτῆς· διότι ὡς μοὶ διηγοῦντο γέροντες, πρὸ τριακονταετίας αὕτη ἤρθημι μικρᾶς τε καὶ μεγάλης χωρητικότητος πλοῖα ἕως τριακόσια. Διαμετεκορίζοντο δὲ τῷ ὄντι πρὸ δεκαπενταετίας ἔτι, διὰ τῆς πόλεως ταύτης καὶ διὰ τοῦ παρ' αὐτῇ ποταμοῦ Ἐβρου, πλωτοῦ ὄντος μέχρι Φιλιππουπόλεως, τὰ προϊόντα τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Εὐρώπην καὶ τὰν Ἀπάλιν· ἀλλ' ἀφ' οὗτου ὁ σιδηρόδρομος ἐγκατέστη εἰς Δεδεαγάτς, νῦν ἀνοῦσαν κωμόπολιν καὶ ἔδραν μουτεσαριφλικίου, ἡ Αἴνος ἐξέπεσεν, ἡ εὐμάρεια τοῦ βίου ἐξέλιπε, τὰ νεῦρα τοῦ τόπου ἠτόνησαν, ὁ τὸ πάλαι ἐν αὐτῇ λατρευόμενος κερδῶς Ἑρμῆς ἤχετο ἀπιῶν διὰ παντὸς καὶ βλέπομεν τὴν ἄλλοτε εὐθαλῆ καὶ φαιδρὴν πόλιν, νῦν μεμαρασμένην καὶ φθίνουσαν ὄλονέν, διατηροῦσαν ὀλίγην μὲν ἐμπορίαν δημητριακῶν, ξυλικῆς, τυροῦ καὶ τῶν περιζητήτων αὐτῆς ἰχθύων, τῶν καπνιστῶν ἢ λυκουρένων κοινῶς καλουμένων. Ἔχει ὁμοίως ἔτι κτηνοτροφίαν σχετικῶς ἀρίστην, ἕνεκα τῶν πλουσίων βοσκῶν, ἐξ ἧς πολλάκις ἡ Σύρος, ἡ Ἀλεξάνδρεια ὠφελεῖται. Οὐ μικροῦ δὲ λόγου ἀξία εἶναι καὶ ἡ ἀγγειοπλαστικὴ βιομηχανία, ἣτις τὰ μέγιστα ἐπαινεῖται· οἱ δὲ κατασκευαζόμενοι μέγιστοι καὶ στερεότατοι πίθοι ἐπιζητοῦνται ἐκ τῶν ἐλαιοφόρων ἐπαρχιῶν, ὡς τῶν Κυθωνιῶν, τῆς Μυτιλήνης, τοῦ Βώλου πρὸς ἀποταμίευσιν ἐλαίου. Ἡδὴ ἕνεκα τῆς παρακμῆς τῆς ἐμπορίας τοῦ τόπου, οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων μετανέστησαν εἰς Δεδεαγάτς, ἄλλοι ἀπὸ πολλοῦ ἐγκατέστησαν ἐν Ἀδριανουπόλει, Φιλιππουπόλει, Πειραιεῖ, Σμύρνῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἔνθα τῷ ὄντι διακρίνονται διὰ τὴν δραστηριότητα αὐτῶν, ἀφέντες καὶ οἰκίας ἐρήμους καὶ συγγενεῖς (1). Ἐκεῖνα ὁμοίως, ὡς ἀπὸ αἰσθησιν ἐμποιοῦσι τῷ

(1) Ἡ Αἴνος νῦν, ἔχει περίπου τρισχιλίους κατοίκους, ὑπολογιζομένων καὶ τῶν 80 - 90

τὴν πόλιν ἐπισκεπτομένων εἶναι τὸ φιλόξενον τῶν κατοίκων, διατηρούντων ἀκμαῖον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ἡ μέγιστη ἐπικράτησις βυζαντιακῶν ὀνομάτων, ὡς Πουλχερία, Πελαγία, Ζηνοβία, Θεοκτίστη κτλ. ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν (Ξανθίππη, Πολυξένη, Πολύμνια, Ἡλέκτρα) καὶ τοῦ *Μαρία* ἢ *Μαριγῶ*, ὅπερ κοινότατον εἶναι διότι ἡ Θεοτόκος εἶναι πολιοῦχος τῆς Αἴνου (1). Περιβλεπτα δὲ εἰσὶν ἐν Αἴνῳ καὶ ἡ ἀκρόπολις, ὑψηλὴ καὶ ἐρυμνοῖς τεύχεσι τετειχισμένη, ἐν ἣ τὸ διοικητήριον καὶ ἡ μητρόπολις, οἱ πολλοὶ ἱεροὶ ναοὶ καὶ ναῖσκαί, ἀρχαῖοι καὶ νέοι, αἱ μεγάλαὶ οἰκοδομαὶ τῶν σχολείων αἱ ἀνακαινισθεῖσαι κατὰ τὸ 1847, εὐρύχωροι, εὐάεροι, μεθ' ὄλων τῶν ἐξαρτημάτων, περιβόλου, ἐν ᾧ καὶ βυζαντιακὴ τρουλλωτὴ ἐκκλησία κομφοτάτη, περὶ ἧς παρακατιόντες γράφομεν, καὶ βιβλιοθήκη περιέχουσα ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους τόμους συγγραμμάτων τὸ πλεῖστον θεολογικῶν καὶ φιλολογικῶν.

Ἡ τῆς Αἴνου ἐπαρχία τετιμημένη διὰ μητροπολιτικοῦ θρόνου, κατὰ τὸ μετὰ τὰς τελευταίας ἐν Ἀνατολῇ μεταβολὰς Συναγματίον τῶν θρόνων, μεταξὺ Μελενίκου καὶ Μηθύμνης τὴν 32^{αν} σειράν κατέχοντος, περιλαμβάνει δεκατρία χωρία ἐν οἷς δυστυχῶς ἡ παιδεία δὲν εἶναι διαδεδομένη· ἐπισκεψάμενοι τὰ χωρία πρὸ διετίας ἠγήσαμεν ἀληθῶς ἐπὶ τῇ καταστάσει ταύτῃ. Μόνον εἰς Ἀγλασμα, χωρίον πεντάωρον ἀπέχον τῆς Αἴνου καὶ περὶ τὰς 140 ἕως 150 οικογενείας ἐλληνικὰς ἀριθμοῦν ὑπάρχει γραμματοδιδασκαλεῖον, ἡ ἀτελὲς δημοτικὸν σχολεῖον, καὶ ἐν ἐνὶ ἢ δυοῖς χωρίοις στοιχειωδέστατα γραμματοδιδασκαλεῖα. Ἐξαιρέσις εὐτυχῶς ποιοῦνται οἱ τῆς Αἴνου κάτοικοι, οἵτινες καὶ ἀνεπτυγμένοι εἶναι, καὶ διὰ τὴν φιλοξενίαν αὐτῶν διακρίνονται, ὅπερ ἄλλως δὲν εἶναι πολὺ σὺνηθες ἐν ταῖς λοιπαῖς θρακικαῖς πόλεσιν· ἕνεκα δὲ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Πειραιῶς, τῆς Σύρου, τῆς Σμύρνῃς, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ἐν Αἴνῳ ἐτίμησαν τὰ γράμματα καὶ ἐφιλοτιμήθησαν νὰ συστήσωσιν

ὀθωμανικῶν οικογενειῶν, αἵτινες ἀποζῶσιν ἐκ τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας καὶ αἵτινες πρὸ διετίας ἀνήγειραν ἐπὶ ἐξαιρέτου θέσεως σχολῆς κτρίον λειτουργούσης νῦν τακτικῶς ἄλλοτε εἶχεν ὑπεροκτασιχιλίους κατοίκους.

(1) Ἡ Θεοτόκος ἔχουσα ἐξ ναοῦς ἐξαχῶς τιμᾶται ὡς *Ἐλεῦσα*, *Ταξειδαρία*, *Ὁδηγήτρια*, *Χαριτωμένη*, *Φανερωμένη*, *Παντοβασίλισσα* (=παντάνασσα) περὶ τούτων κατωτέρω.

ἐκπαιδευτήρια ἐν τῇ πόλει αὐτῶν· ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος παρέσχον τεκμήρια τρανὰ τοῦ φιλομούσου τούτου πόθου. Μαρτύρια ἔστωσαν ἡμῖν τὰ κατωτέρω τὸ πρῶτον εἰς φῶς φερόμενα ἐκκλησιαστικά σιγγίλλια καὶ γράμματα (1).

Α'.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ (2) ἐλέω Θεοῦ

ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ἑώμης
καὶ Οἴκουμενικὸς πατριάρχης.

« Πολλοῖς μὲν πολλάκις διατεθρύλληται ὅσα καὶ οἶα τὰ τῆς παιδείας ἀγαθὰ, αὕτη καὶ γὰρ ἡμῖν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φαύλου διάκρισιν περιποιεῖ, τὰ μὲν ἐλέσθαι, τὰ δὲ φυγεῖν παρκοινοῦσα, ὑπ' αὐτῆς τὰ ἦθη κοσμούμεθα, ἐπαινετοὺς ἡμᾶς αὐτοὺς παρεχόμενοι, αὕτη πῶς οἰκονομητέον, πῶς πολιτικοῖς χρηστέον πράγμασι ἐκδιδάσκει τοὺς μετειληφότας καὶ τῇ ψυχῇ οἶον κάλλιστον περιτίθησι κόσμου, τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας αὐτῇ περιποιούσα, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἢ δυνατὸν ὅμοιον Θεῷ ἀποφαίνουσα· διὰ ταῦτα καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη Ἐκκλησία ὅταν κατίδῃ πόθον φιλοθέων τινῶν εἰς σύστασιν κοινῆς σχολῆς πρὸς διδασκαλίαν τοῦ τοιούτου θείου τῆ ὄντι χρήματος δεομένων τῆς παρ' αὐτῆς ἀντιλήψεως πρὸς εὐστάθειαν, καὶ διαμονὴν, προθύμως πάνυ καὶ ἀφθόνως ἐπιδαφιλεύεται αὐτοῖς τὴν ἀντίληψιν· περὶ τοιαύτης γοῦν κοινῆς σχολῆς τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων φρον-

(1) Τὸ πρῶτον τῶν ὧδε δημοσιευομένων σιγγιλλίων καὶ ἄλλοτε ὑφ' ἡμῶν ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Νεολόγῳ Κωνσταντινουπόλεως (ἀρ. 3772) γραφόντων περὶ τῶν Σχολῶν ἐν γενεῖ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ἀναφερόμενον ἐν αὐτῷ μοναστήριον τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος καὶ εἰς τὸ κατωτέρω ἐν ἑτέρῳ σιγγιλλίῳ μνημονευόμενον τῆς Σκαλιωτῆς δηλοῦμεν ἐνταῦθα τόσον μόνον ὅτι κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην τρία μοναστήρια ὑπάρχουσι τὸ τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος, ἥδη προσηρτημένον ταῖς σχολαῖς, τὸ τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης Σκαλιωτῆς, κτισθὲν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Κορνηνοῦ (κατὰ τὸ 1140) καὶ εἰς σταυροπήγιον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τούτου Μανουὴλ τοῦ Κορνηνοῦ ἀνωψωθὲν καὶ ἕτερον τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου. Τῶν δύο τούτων μονῶν, τὰ ἀρχαῖα σιγγιλλιῶδη γράμματα ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Νεολόγῳ τῆς 12 μαΐου 1882 μετὰ τῆς περιγραφῆς αὐτῶν, πλην τοῦ κατὰ τὸ 1608 ἐκδοθέντος ἐπὶ Νεοφύτου τοῦ Β'. τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν, τῆς μονῆς τῆς Σκαλιωτῆς ἀνήκοντος.

(2) Ὁ ἀπὸ Δέρκιων, ἀνὴρ ἐνάρετος καὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐλληνικῆς παιδείας ἐγκρατής. Πραΐστη καὶ τῆς Μεγάλης Σχολῆς τοῦ Γένους, καὶ τῆς Βιζύτης. (Πίλεονα ὄρα ἐν Χρονικοῖς τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μ. Γεδεών). — 1794-1797, ὅτε ἀνέρχεται τὸ πρῶτον Γρηγόριος ὁ Ε'.

τίζοντες καὶ οἱ τιμιώτατοι προεστῶτες τῆς ἐπαρχίας Αἴνου, καὶ βουλόμενοι συστήσαι ἐν τῇ πολιτείᾳ Αἴνω τῇ πατρίδι αὐτῶν, παρέστησαν ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἱερᾶς συνόδου, καὶ ἔχοντες τὰς γνώμας καὶ τῶν λοιπῶν πάντων πατριωτῶν αὐτῶν ἀνήγγειλαν ὁμοφώνως ὅτι κατὰ τὴν πατρίδα αὐτῶν διατελεῖ πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων, ἱερὸν καὶ σεβάζμιον πατριαρχικὸν σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος, ἔχει δὲ ὑφ' ἑαυτῷ καὶ μετόχιον μίαν Ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, κειμένην περὶ τὸ μέσον τῆς πολιτείας Αἴνου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῶν καιρικῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἀμελείας τῶν ἐν αὐτῷ ἡγουμενευσάντων ἐρείπιον ἐγένετο καὶ καταδαφίσθη, ἀποβαλὼν τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ κάλλον ἡν καὶ λαμπρότητα, μηδενὸς δυναμένου τοῦ λοιποῦ μονάσαι ἐν αὐτῷ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ὑπ' αὐτῇ μετόχιον ἢ ῥηθείσα Ἐκκλησία διαμένουσα ἀπροστάτευτος κινδυνεύει παθεῖν καὶ ἐξήτιλος (sic) γενέσθαι, διὰ τοῦτο οἱ αὐτοὶ προεστῶτες βουλόμενοι ἀνακτήσασθαι μετὰ καιρὸν ἀμφότερα τὰ ἱερά ἐκεῖνα καταγώγια, ἔγνωσαν κοινῶς καὶ ὁμοφώνως συστήσασθαι ἐν τῇ παροχῇ τῆς ῥηθείσης Ἐκκλησίας τοῦ Τιμίου Προδρόμου, καὶ ἀνεγεῖραι κοινὴν σχολὴν τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων ἀπὸ κοινῶν καὶ ἰδίων ἀναλωμάτων, διορίσασθαι τε διδάσκαλον ἐπὶ μισθῷ, ἐπιμελούμενοι εἰς αὔξησιν αὐτῆς καὶ ἐπίδοσιν τῶν ἐλευθέρως φοιτῶντων μαθητῶν, ἀποκαθιστάντες οἱ τὰ πρῶτα ἐκεῖ φέροντες καὶ ἐπίσημοι καὶ ἀποδεδειγμένως κοινωφελεῖς ἐπίτροπον, ὃν ἂν αὐτοὶ ἐξελέξωνται ὅπως δι' ἐκείνου οἰκονομῶνται αἱ ἀνάγκαι τῆς σχολῆς. Ἐζήτησαν δὲ προσηλωθῆναι τὴν ῥηθείσαν ἐκκλησίαν καὶ τὸ εἰρημένον ἱερὸν πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος εἰς τὴν ῥηθείσαν σχολὴν μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ κινήτων τε καὶ ἀκινήτων, ὥστε εἶναι κτήματα αὐτῆς ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα διεξαγόμενα καὶ διακυβερνώμενα ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν διορισμένου παρὰ τῶν προκρίτων καὶ ἐπισήμων τῆς Πολιτείας Αἴνου ἐπιτρόπου, ὀφείλοντος κατ' ἔτος διδόναι αὐτοῖς καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμὸν περὶ πάντων τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς σχολῆς ταύτης ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ κατὰ καιρὸν ἱερωτάτου μητροπολίτου Αἴνου. Κατὰ γοῦν τὰς θερμᾶς αὐτῶν παρακλήσεις καὶ κοινὰς δεήσεις, ὡς πρὸς θεοφιλεῖ σκοπὸν ἀφορώσας καὶ εἰς τὴν κοινὴν

ώφέλειαν τῆς πατρίδος αὐτῶν ἔγνωμεν προσαρμόσαι τὴν ῥηθεῖσαν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ εἰρημένον ἱερὸν πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον μετὰ πάντων τῶν κτημάτων αὐτοῦ καὶ πραγμάτων τῆ συγκροτηθεῖσα ταύτη σχολῆ καὶ ἐνώσαι ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ εὐλογήσαντες αὐτοὺς ἐπηνέσαμεν τὸν πρόθυμον καὶ τὸν περὶ τὰ τοιαῦτα κοινωφελῆ θεάρεστον αὐτῶν ζῆλον. Τούτου χάριν καὶ γράφοντες γνώμῃ κοινῇ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ συγκροτηθεῖσα αὕτη σχολὴ τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων εἴη καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκεται κοινῇ εἰς ἐπίδοσιν τῶν φοιτῶντων εἰς αὐτὴν μαθητῶν, ἔχουσα ὑφ' ἑαυτῆ ὡς προῖκα τὴν ῥηθεῖσαν ἐκκλησίαν τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, καὶ τὸ εἰρημένον ἱερὸν πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων τῶν τε ἡδὴ ὄντων καὶ τῶν εἰσώποτα (sic) προσγενησομένων ἄν, ὥστε εἶναι κτήματα αὐτῆς ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα διεξαγόμενα καὶ διακυβερνώμενα ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς προκρίτων καὶ ἐπισήμων καὶ ἀποδεδειγμένως κοινωφελῶν τῆς πολιτείας Αἰνῶν, καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν διωρισμένου ἐτησίως ἐπιτρόπου, ὅστις ὀφείλει ἐπιστατεῖν προθύμως εἰς τὰ πρὸς αὐξήσιν καὶ βελτίωσιν τῆς σχολῆς καὶ οἰκονομεῖν συμφερόντως τὰς προσόδους καὶ τὰς δαπάνας αὐτῆς καὶ φροντίζειν τῆς ἀνέσεως τοῦ κατὰ καιρὸν διδασκάλου, καὶ τῆς μαθήσεως τῶν φοιτῶντων ἐν αὐτῇ μαθητῶν καὶ ἐτησίως διδόναι καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμὸν τῶν τε ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐνώπιον καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Αἰνῶν πρὸς τοὺς προκρίτους καὶ ἐπισήμους τῆς πολιτείας ταύτης, ὑφ' ὧν ἔχει διεξάγεσθαι καὶ οἰκονομεῖσθαι ἡ ῥηθεῖσα κοινὴ σχολὴ καὶ τὰ συνημμένα καὶ ὑποκείμενα αὐτῇ ἢ τε Ἐκκλησία τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ τὸ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος μετὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ ἀφιερωμάτων κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, ὡς ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως προσηλωθέντα αὐτῇ μνημονευομένου δὲ ἐν τοῖς ἱεροῖς τούτοις καταγωγῆς τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος κατὰ πάσας τὰς ἱεράς τελετάς καὶ ἀκολουθίας, ὡς γενόμεναι μηδενὸς τολμῶντος ποτὲ ἀποξενῶσαι καὶ ἀποσπᾶσαι

αὐτὰ τῆς ῥηθείσης σχολῆς μήτε τοῦ κατὰ καιρὸν ἱερωτάτου Μητροπολίτου Αἰνῶν, μήτε ἄλλου τινὸς ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ προσώπου δυναμένου ἐνόχλησιν τινα ἢ ἐπήρειαν προξενῆσαι τῇ ῥηθείσει Σχολῇ ἢ τοῖς συνημμένοις ἡδὴ αὐτῇ κτήμασι καὶ ἀφιερώμασιν ἄλλ' ὑπὸ μόνης τῆς διοικήσεως καὶ ἐπιστασίας τῶν προκρίτων τῆς πολιτείας Αἰνῶν καὶ ἐπισήμων καὶ τὰ πρῶτα φερόντων ἔχει διεξάγεσθαι καὶ διευθετεῖσθαι. Ταῦτα γοῦν ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς. Ὅς δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν Χριστιανῶν ἱερωμένος ἢ λαϊκὸς ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ, νέος ἢ γέροντος τολμήσῃ ποτὲ κακοβούλως διασεῖσαι τὴν εὐστάθειαν καὶ διαμονὴν τῆς συγκροτηθείσης ταύτης κοινῆς σχολῆς καὶ ἐμμέσως τε ἢ ἀμέσως παρενοχλῆσαι καὶ ζημιῶσαι αὐτήν, ἢ ἐπιχειρήσῃ ἀποξενῶσαι καὶ ἀποσπᾶσαι αὐτῆς τὴν ῥηθεῖσαν Ἐκκλησίαν τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ τὸ εἰρημένον ἱερὸν σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἢ τὰ προσηλωθέντα αὐτῇ καὶ ἀφιερωθέντα κινητὰ καὶ ἀκίνητα πράγματα καὶ καθοιονδῆποτε τρόπον προξενῆσαι τῷ κοινωφελῆ καὶ θεαρέστῳ τούτῳ ἔργῳ βλάβην τινα ἢ κάκωσιν, καὶ ἀνατρέψαι τὰ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἀποφανθέντα, οἱ τοιοῦτοι ὁποῖοι καὶ ἂν ᾦσιν ὡς ἀλαζόνες καὶ κακότροποι καὶ κοινοβλαβεῖς ἀφωρισμένοι ὑπάρχωσι παρὰ τῆς ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου μακαρίας Τριάδος τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι καὶ τυμπανιαῖοι καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνοι καὶ ἐνοχοὶ τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης, καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικοι. Εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων ἐνδειξιν ἀπελύθη τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν σιγγιλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα καταστρωθὲν κἂν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐδόθη εἰς τὴν ἐν Αἰνῶ συγκροτηθεῖσαν κοινὴν σχολὴν τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἐννενηκοστῷ ἔκτῳ κατὰ μῆνα μάρτιον ἐπινεμήσεως δεκάτης τετάρτης.

† ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως

Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης

† Νικομηδείας ΔΘΑΝΑΣΙΟΣ	† Δέρκων ΜΑΚΑΡΙΟΣ
† Καισαρείας ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ	† Θεσσαλονίκης ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ
† Ἐφέσου ΜΕΛΕΤΙΟΣ	† Ἀγκύρας ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ
† Ἡρακλείας ΜΕΛΕΤΙΟΣ	† Ἰκονίου ΜΑΚΑΡΙΟΣ
† Νικαίας ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ	† Βερροίας ΦΙΛΟΘΕΟΣ.

Τὸ δὲ σιγγιλιῶδες γράμμα, δι' οὐ προσηλώθη τὸ ἱερὸν μοναστήριον τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπιλεγομένης Σκαλωτῆς, πρὸς τὴν ἐν Αἰνῷ ἑλληνικὴν σχολὴν γενόμενον ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ ἀπὸ Σιναίου (1) ἀρχιερατεύοντος ἐν Αἰνῷ τοῦ τέως δευτερεύοντος Κυρίλλου (2), ἔχει ὡς ἑξῆς:

Β'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ἐλέω Θεοῦ
ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

« Τὰς προσαγομένας αἰτήσεις τῶν εὐσεβῶν, αἷς οὐ μόνον τὸ εὐλόγοφανές καὶ δίκαιον πρόσεστιν ἀλλὰ καὶ τοῦ κοινῆ συμφέροντος ἢ ἐχέγγυος πληροφορία παρομαρτεῖ, σχολείων κοινῶν ἐπισύστασιν πραγματευομένη καὶ ἐπαύξηνσιν τοῦ Θεοσδότου τῆς παιδείας καὶ μαθήσεως χρήματα ἀνευδοιάστως προβαλλομένη, ταύτας ἀποδέχεσθαι οἶδεν εὐμενῶς ἢ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ γραμμάτων σιγγιλιωδῶν αὐτῆς ἐτοιμῶς ἐπικυροῦν· πρόδηλον γὰρ ὡς οὔτε ἄλλως τὴν σκοπούμενην ὠφέλειαν τοῖς ἰδίοις τέκνοις τοσοῦτον ἐπιμνηστεύεται ἢ κοινῆ μήτηρ καὶ τροφὸς, ὅσον διὰ τῆς συστάσεως καὶ ἐπισυστάσεως τῶν κατὰ μέρος φροντιστηρίων, ἀφ' ὧν ὡς ἀπὸ πηγῶν πολυκρούων προχέοντες καὶ ἀενάως μετοχετεύοντες τὰ ζωόρρυτα νάματα τῆς παιδείας, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναπηγάξει μέγιστα καὶ ἐξαισια ἀγαθὰ, ἢ τῶν ἠθῶν διακόσμησις, ἢ τοῦ νοῦς τελειότης, ἢ τῶν ἀγαθῶν καὶ φαύλων διάκρισις, ἢ πρὸς τὰς πράξεις οἰκονομία, ἢ κατάληψις τῶν Θείων Γραφῶν, ἢ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπου πρὸς Θεὸν ἐξομοίωσις, καὶ πάνθ' ὅσα συλλήβδην οἱ ταύτην ἐξυμνηκότες ἔκτοτε τῶν θύραθεν σοφῶν καὶ τῶν πνευματεμφόρων Πατέρων καὶ Διδασκάλων διαβεβαιωσάμενοι, παρέδωκαν ἡμῖν καὶ κατέλιπον.

« Τί δ' ἡμῖν βούλεται ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος προοιμιάζειν; Ὁ λόγος δηλώσει προΐων. Προσεκομίσθη γὰρ ἤδη τῇ ἡμῶν Μετριότητι,

(1) 6 Ἰουλίου 1830-1834.

(2) Τῷ 1847 ἐγένετο οὗτος Ἀμασειᾶς ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ ἀποθανόντος Καλλίνικου, καὶ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1855 Οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

προκαθημένη συνοδικῶς, κοινῆ ἐνυπόγραφος ἀναφορὰ τῶν κατοίκων χριστιανῶν τῆς πολιτείας Αἰνῶν, ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν διαλαμβάνουσα ὅτι πρὸ χρόνων ἱκανῶν διὰ κοινῆς τῶν ἐγκατοίκων συνεισφορᾶς καὶ ἀναλωμάτων, συνεκροτήθη ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ταύτῃ, χάριν φωτισμοῦ καὶ ἐπιδόσεως τῶν τέκνων αὐτῶν, κοινῆ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων Σχολῆ, ἣτις τέως μὲν καλῶς ἦν διευθυνομένη καὶ διαψιλέστερα τὰ τῆς ἐπιδόσεως τοῖς προσερχομένοις παρέχουσα, ὥστε κατὰ τὸ εὐαγγελικόν, εἰς τριάκοντα καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐφάνη καρποφορήσασα· ἀπὸ τινῶν δὲ χρόνων διὰ τὰς γνωστὰς κεντρικὰς περιπετείας, καὶ ἀνωμαλίας καὶ τὰς κοινὰς ἀμηχανίας, δυσχερείαις τὰ κατ' αὐτὴν περιέπεσον, καὶ ζημίαις ποικίλαις καὶ κακώσεσι καὶ εἰς τὸ ἀνοικονόμητον σχεδὸν περιέστη, ὥστε μηδ' αὐτὰς τὰς διδασκαλικὰς συντάξεις πορίζεσθαι ἐκ τῶν μικρῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς.

« Ταῦτα δὲ οὕτως ἔχοντα κάπῃ τὸ χεῖρον χωροῦντο ἀναγγείλαντες τὰ τῆς σχολῆς μετὰ κοινῆς αὐτῶν θλίψεως καὶ ἀθυμίας οὐδὲν ἤττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον παρέστησαν ὑπορρέοντα καὶ ἀστατοῦντα καὶ τὰ τοῦ ἐκεῖσε πλησίον κειμένου ἱεροῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ τιμωμένου μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ἐπιλεγομένου δὲ τῆς Σκαλωτῆς· ἀπὸ τινος γὰρ καιροῦ διὰ τὴν κακὴν οἰκονομίαν καὶ διοίκησιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀσκουμένων καὶ τὴν ἰδιορρυθμίαν, καὶ τὰς λοιπὰς ἰδιοτελεῖς καταχρήσεις αὐτῶν, εἰς ἀθλίαν περιέστη κατάστασιν τὸ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον, ἀφαιρεθὲν τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ λαμπρότητος. Περὶ τούτων γοῦν περιαλγεῖς ὄντες οἱ ῥηθέντες χριστιανοὶ καὶ μήτε τὴν ἀμηχανίαν τῆς Σχολῆς, καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς προκύπτουσαν περὶ τὰς προόδους τῶν μαθητιῶντων ζημίαν φέρειν ἔχοντες, περὶ τε τοῦ ἱεροῦ καταγωγίου τὸν προσήκοντα χριστιανικὸν ἐνδεικνύμενοι ζῆλον προσέδραμον διὰ κοινῆς αὐτῶν, ὡς εἴρηται, ἀναφορᾶς, τῇ φιλοστόργῳ προστασίᾳ καὶ ἀντιλήψει τῆς κοινῆς τῶν εὐσεβῶν μητρὸς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ὡς εἰς ὄρμον γαλήνιον, καὶ ἐκτραγωδήσαντες οὕτω τὰ τῆς Σχολῆς, καὶ τοῦ Μοναστηρίου, καὶ τὴν ἐν μέρει ἐκατέρου ὑπαρξίν τοῦ λοιποῦ ὡς διαμονὴν ἀδύνατον ἀποδείξαντες ἐξητήσαντο θερμῶς καὶ ἐπιμόνως ἐνωθῆναι τὸ ἱερὸν τοῦτο μοναστήριον μετὰ τῆς Σχολῆς καὶ προσηλωθῆναι αὐτῇ ἀναποσπάστως μετὰ πάντων αὐτοῦ τῶν κτημάτων καὶ μετοχιῶν ἀναπληρουμένου τοῦ ἐλλείποντος τῇ

Σχολῆ ἀπὸ τῶν τοῦ ἱεροῦ καταγωγίου προσόδων, διοικεῖσθαι δὲ καὶ αὐτὸ τούντεῦθεν Θεοφιλῶς καὶ εὐρύθμως, πλουτοῦν μὲν, ὡς καὶ πρότερον, τὸ τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας προνόμιον, διεξαγόμενον δὲ διὰ τῆς ἐπαγρυπνήσεως ἐποπτείας τε καὶ ἐπιμελείας ἐπιτρόπων ἀνδρῶν ζηλωτῶν, κοινῇ γνώμῃ τῶν καταίκων τῆς Πολιτείας ἐκλελεγμένων κατασφαισθῆναι δὲ ταῦτα πάντα καὶ ἐπικυρωθῆναι δι' ἐκδόσεως ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγγιλιώδους ἐν μεμβράναις γράμματος.

« Καὶ δὴ τὴν αἵτησιν αὐτῶν εὐμενῶς προσηκόμεθα, ὡς πανταχόθεν τὸ εὐλογον ἔχουσαν· αὐτὸ τε γὰρ τὸ ἱερὸν σκήνωμα ἀνώτερον διατηρηθήσεται τοῦ λοιποῦ πάσης καταχρήσεως καὶ τῆς ἐπαπειλουμένης φθορᾶς, τῇ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τῶν Θεοφιλῶν ἐκείνων ἀνδρῶν σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ, αἱ τε πρόσοδοι αὐτοῦ, οὐχ ὡς πρότερον ἐπὶ μάτην ἔχουσι δαπανᾶσθαι, καὶ ἐν μοίρᾳ προκείσθαι ἰδιωφελείας καὶ διαρπαγῆς, ἀλλ' ἐπαρκέσουσι ταῖς τῆς Σχολῆς προυργιαιτάταις ἀνάγκαις, πρὸς φωτισμὸν καὶ ἐπίδοσιν τῶν ὁμογενῶν, καὶ ἐπαύξεισιν τοῦ Θεοδότου τῆς παιδείας χρήματος, ἧς οὐδὲν ἄλλο ἀνθρώποις λυσιτελέστερον ἢ Θεοφιλέστερον. Οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ παράδειγμα μιμήσεως πρόκειται ἡμῖν, ἀμιλλωμένοις πρὸς τὰς προκατοχικὰς τοιαύτας Θεορέστους φιλοτιμίας. Καὶ πρὸ χρόνων γάρ, κατὰ τὸ παρεληλυθὸς αψῶστ' σωτήριο ἐτος ἐπὶ τοῦ ἀοιδίου πατριάρχου κυροῦ Γερασίου, ἀρτισυστάτῳ οὔσῃ τῇ αὐτῇ Σχολῇ, προσηλώθη τὸ ἐκείσε ἱερὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Παντελεήμενος, καὶ ἡ ὑποκειμένη αὐτῷ ἱερὰ Ἐκκλησία τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἐντὸς τῆς Πολιτείας ταύτης Αἴνου κειμένη, οὐχ ὅπως πρὸς οἰκονομίαν τῶν ἀναγκῶν τῆς Σχολῆς, ἀλλὰ πρὸς διάσωσιν ἀμφοτέρων τῶν ἱερῶν σκηνωμάτων, ἅτε τοῦ μὲν ἐρειπίου καταστάντος καὶ πάντα ἐκλελοιπότης διὰ τὴν τῶν μοναστηριακῶν ἀμέλειαν καὶ φαυλότητα, τῆς δὲ ἱερᾶς Ἐκκλησίας τὸν αὐτὸν ἐπαπειλουμένης κίνδυνον ἐλλείψει τοῦ προστατεύσοντος.

« Διὰ ταῦτά γοῦν γράφοντες, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ εἰρημένον ἱερὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τὸ τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ἐπιλεγόμενον δὲ τῆς Σκαλωτῆς, καὶ πλησίον τῆς πολιτείας Αἴνου κεί-

μενον ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον ἕως οὐ τὰ τῆδε ψῦχος καὶ καύσων περιπολεύη, μετὰ πάντων τῶν μετοχίων καὶ λοιπῶν κτημάτων αὐτοῦ καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων κινήτων τε καὶ ἀκινήτων τῶν τε ἤδη ὄντων καὶ τῶν εἰσέπειτα προσγενησομένων, καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται προσηλωμένον ἀδιαλύτως καὶ ἠνωμένον ἀδιασπᾶστως καὶ ἀναφαιρέτως ἀφωσιωμένον πρὸς τὴν ἐν πολιτεία ταύτῃ κοινῇ τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων σχολῆν, ἔχουσαν ὡς προῖκα, αὐτὸ τε τὸ ἱερὸν μοναστήριον, καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτὸ καὶ ἀλλαχοῦ κείμενα μετόχια καὶ κτήματα, καὶ πράγματα αὐτοῦ ἀναπόσπαστα εἰς τὸ παντελές· διοικῆται δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο μοναστήριον κατὰ μὲν τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν, ὡς ἐπεκράτησεν ἐξ ἀρχῆς, διατηρουμένης τῆς μοναχικῆς εὐταξίας καὶ κοσμιότητος τῶν ἐν αὐτῷ ἀπκουμένων πατέρων, καὶ τῆς ἀπαρατρέπτου φυλακῆς τῶν μοναχικῶν καθηκόντων αὐτῶν, τῆς τε ἀδιαλείπτου ἐκτελέσεως τῶν εὐδιατάκτων ἱερῶν ἀκολουθιῶν διενεργουμένης, καὶ μνημονευομένου ἐν αὐτῷ, ὡς καὶ πρότερον, τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ἔξακολουθοῦντος δὲ καὶ τοῦ μνημοσύνου τῶν ἀοιδίων κτητόρων τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς. Ἡ δὲ ἐξωτερικὴ οἰκονομία καὶ διοίκησις τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων αὐτοῦ καὶ πραγμάτων, καὶ ἐν γένει τὰ χρηματικὰ πάντα, καὶ ἡ δοσοληψία αὐτοῦ ὑπάρχῃ ὁλοσχερῶς ἀνατεθειμένη τοῖς κατὰ καιροὺς ἐκλεγομένοις καὶ κοινῇ γνώμῃ τοῦ τε κατὰ τόπον ἀρχιερέως ἱερωτάτου μητροπολίτου Αἴνου διοριζομένοις ἐπιτρόποις τῆς Σχολῆς, οἵτινες καὶ τῶν ἄλλων ἐκεῖ προκριτότεροι ἀπαιτοῦντες ὑπάρχειν, καὶ ἀποδεδειγμένοι ζηλωταὶ καὶ κοινωφελεῖς ἄνδρες. Οὗτοι δὲ ὀφείλουσιν ἐπιστατεῖν προθύμως καὶ μετὰ ζήλου καὶ ἐπιμελεῖσθαι ἀόκνως τοῦ ἔργου αὐτῶν, καὶ λαμβάνοντες τὰς ἐκασταχόθεν προσόδους τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου οἰκονομεῖν συμφερόντως καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ φροντίζειν τε ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω αὐξήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος καὶ ὑπὲρ τῆς εὐρυθμίας καὶ βελτιώσεως τῆς κοινῆς Σχολῆς καὶ τῆς μαθήσεως, καὶ τῆς προσόδου τῶν φοιτῶντων ἐν αὐτῇ μαθητῶν καὶ προνοεῖν ὑπὲρ τῆς ἀνέσεως τοῦ κατὰ καιρὸν διδασκάλου, ἀποδίδοντες ἐν καιρῷ τοὺς διδασκαλικοὺς μισθοὺς καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Σχολῆς ἀναγκαῖα διαπράττοντες, ἀποστέλλοντες δὲ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου ὠρισμένον καὶ τεταγμένον ἐτήσιον πρὸς τὸ κοινὸν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας γρ: ἐξήκοντα, ἔτι δὲ καὶ

τὰ συνήθως στελλόμενα κατ' ἔτος τῷ Οἰκουμένικῳ Πατριάρχῃ προῦ-
όντα τοῦ τόπου κατὰ τὸ ἔκπαλαι· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ ὀφείλει καὶ διδόναι
κατ' ἔτος λογαριασμὸν περὶ πάντων ἐνώπιον τοῦ κατὰ τὸν ἀρχιε-
ρέως καὶ τῶν προεστώτων καὶ τῶν προκαθεζομένων προκρίτων καὶ
λοιπῶν χριστιανῶν τῆς πολιτείας.

« Ταῦτα μὲν οὖν ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς· ὅς δ' ἂν καὶ
ὁποῖος τῶν ἀπάντων ἱερωμένος ἢ λαϊκὸς οἰασθῆποτε τάξεως, γνώμης
σκαιότητι καὶ κακοβουλίᾳ νικώμενος τολμήσῃ ποτὲ διασεῖσαι κρυφίως
ἢ φανερώς ἐμμέσως ἢ ἀμέσως τὴν ἑνωσιν ταύτην καὶ προσήλωσιν τοῦ
ιεροῦ τούτου μοναστηρίου τῆς Σκαλωτῆς πρὸς τὴν Σχολὴν καὶ ἀπο-
σπᾶσαι ἀπ' αὐτῆς καὶ ἀποξενῶσαι τοῦτο, ἢ τοὶ τῶν μοναστηριακῶν
κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ μετοχιῶν καὶ τῶν προσόδων αὐτῶν,
τῶν πρὸς τὴν σχολὴν ταύτην ὀλοσχερῶς ἀφοσιωθέντων, ἐφάψασθαι
καὶ οἰκειοποιηθῆναι, ἢ τοῖς κατὰ καιροὺς ἐπιτρόποις τῆς τε Σχολῆς
καὶ τοῦ μοναστηρίου ἐνόχλησιν καὶ ἐπήρειαν ἐπενεγκεῖν καὶ βλάβην
καὶ ζημίαν προξενῆσαι τῷ κοινωφελεῖ τούτῳ καταστήματι, καὶ ὅπως
βουληθῆ ἀνατρέψαι μέχρι κεραίας τὰ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἐκπε-
φασμένα, ὁ τοιοῦτος, ὡς ἀλαζὼν καὶ πολέμιος τῶν Θεαρέστων ἔργων
καὶ βάρβαρος καὶ κακόβουλος, ἀφωρισμένος ὑπάρχει παρὰ τῆς ἀγίας
καὶ ὁμοουσιῦ καὶ ζωοποιῦ καὶ ἀδαιρέτου μακαρίας Τριάδος, τοῦ
ἐνὸς τῆ φύσει μόνου Θεοῦ καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ
ἄλυτος μετὰ θάνατον καὶ τυμπανιαῖος καὶ πάσαις καὶ πατρικαῖς καὶ
συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος καὶ ἔνοχος τοῦ πυρός τῆς γεέννης καὶ τῷ
αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος.

« Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ διηνεκῆ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέ-
τερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν συγγιλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα,
καταστρωθὲν καὶ τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλ-
λης Ἐκκλησίας καὶ ἐδόθη πρὸς τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ Αἴνου κοινὴν σχο-
λὴν τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων. Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ
τριακοστῷ δευτέρῳ κατὰ μῆνα Ἰανουάριον, ἐπινεμήσεως ΙΒ'.

† ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ δ. λέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως

Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμένικος πατριάρχης

† Χαλκηδόνης ΖΑΧΑΡΙΑΣ

† Βωδενῶν ΙΩΑΚΙΜ

† Δέρκων ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

† Δυρραχίου ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ.

† Μεθύμνης ΙΑΚΩΒΟΣ

Τὰ δὲ ἐπὶ τῇ προσηλώσει τῆς εὐαγοῦς ταύτης μονῆς εἰς τὰς Σχο-
λὰς ἀνταλλαγέντα μεταξὺ τοῦ Οἰκουμένικοῦ πατριαρχείου, τοῦ μη-
τροπολίτου Αἴνου, τοῦ ἡγουμένου γράμματα κατὰ χρονολογικὴν τάξιν
εἶναι τάδε:

Γ'.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

« Τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Αἴνου καὶ ὑπερτίμῳ ἐν ἀγίῳ πνεύματι
ἀγαπητῷ καὶ περιποθῆτῳ ἀδελφῷ, καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν με-
τριότητος κύρ Κυρίλλῳ, καὶ τοῖς τιμίῳις προεστώσι καὶ χρησίμοις προ-
κρίτοις εὐλογημένοις χριστιανοῖς τῆς πολιτείας ταύτης τέκνοις ἐν Κυ-
ρίῳ ἀγαπητοῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ἐλέω Θεοῦ

ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ Οἰκουμένικος πατριάρχης.

« Ἰερώτατε μητροπολίτα Αἴνου καὶ ὑπέρτιμε ἐν ἀγίῳ πνεύματι
ἀγαπητὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος κύριε Κύριλλε καὶ
τίμιοι προεστώτες καὶ χρήσιμοι πρόκριτοι εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς
πολιτείας ταύτης τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάριν εἶη ὑμῖν καὶ
εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

« Τὴν σταλεῖσαν πρὸς ἡμᾶς κοινὴν ἐνυπόγραφον ἀναφορὰν σας
ἐλάβομεν εὐμενῶς καὶ ἰδόντες τὰς θερμὰς παρακλήσεις περὶ τῆς ἐνώ-
σεως τοῦ αὐτόθι γεινιάζοντος ἱεροῦ ἡμετέρου σταυροπηγιακοῦ μονα-
στηρίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐπιλεγομένου τῆς Σκαλωτῆς μετὰ
τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ κοινῆς ἐλληνικῆς Σχολῆς, ἅτε δὴ τοῦ μὲν
καταχρήσει βεβυθισμένου καὶ εἰς φθορὰν ὑπορρέοντος, τῆς δὲ Σχολῆς
ἐν ἀμνηχανίᾳ εὐρισκομένης καὶ στερῆσει πόρων ἀναλόγων ἐπενεῦσαμεν
εἰς τὰς κοινὰς αἰτήσεις σας ἅτε πραγματευομένας εὐρυθμίαν ἀμφο-
τέρων τῶν θεοφιλῶν καταστημάτων ὑπὸ τὴν εἰλικρινῆ καὶ μετὰ ζήλου
κοινὴν συναντίληψίν σας. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐξεδώκαμεν γράμμα ἡμέτερον
καὶ συγγιλιῶδες ἐν μεμβράναις ἀποφαινόμενον καὶ ὀριζόμενον τὴν ἐνω-
σιν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ μοναστηρίου μετὰ τῆς Σχολῆς καὶ διοίκησιν καὶ

χρηματικὴν ἐξωτερικὴν οἰκονομίαν καὶ ἀνατιθέμενον ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐκλεγομένοις κοινῇ γνώμῃ τῆς τε Ἱερότητός σου καὶ τῆς ὑμῶν τιμιότητος διατηρουμένων τῶν προνομίων τῆς σταυροπηγιακῆς αὐτοῦ ἀξίας ἀπαρτρέπτων καὶ φυλαττομένων τῶν ἱερῶν ἐθίμων καὶ ἐκκλησιαστικῶν τάξεων, καθὼς ἐξ αὐτοῦ τοῦ σιγγιλιώδους γράμματος πληροφορηθήσεσθε.

« Γράφοντες δὲ καὶ διὰ τῆς παρουσίας ἡμῶν ἐπιστολῆς ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν ὑμῖν ὅπως εὐγνωμονοῦντες εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην πρόνοιαν προσενεχθῆτε μετὰ κοινοῦ ζήλου καὶ συμπνοίας εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἐν τῷ ἱερῷ σιγγιλίῳ ἐνοιῶν καὶ ἀναλαβόντες τὴν ἀρίστην οἰκονομίαν αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου ἐπιμελήσθε ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως κυβερνῶντες καὶ οἰκονομοῦντες ἐμφρόνως τὰς προσόδους αὐτοῦ ἐπὶ καλῇ ἀποκαταστάσει τῆς κοινῆς αὐτόθι σχολῆς καὶ προόδου καὶ φωτισμοῦ τῶν τέκνων σας καὶ λοιπῶν φιλομαθῶν· νὰ διορίσητε δὲ κοινῇ γνώμῃ ζηλωτὰς καὶ εὐσυνειδήτους ἄνδρας εἰς τὴν ἐπιτροπὴν διὰ νὰ ἐπιστατῶσι προθύμως καὶ εἰλικρινῶς εἰς τὰς δασοληψίας τῶν ὁποίων τοὺς λογαριασμοὺς νὰ λαμβάνητε κατ' ἔτος ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῆς Σῆς Ἱερότητος, ὅστις θέλει πληροφορεῖ ἀκριβῶς περὶ πάντων καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ ἐπαγρυπνῆς δὲ ἐξαρχικῶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ περὶ τῆς ἀνεπιλήπτου διαγωγῆς καὶ πολιτείας τῶν ἐνασκουμένων πατέρων, καὶ ἥδη κατὰ πρῶτον νὰ ἐπιμεληθῆς εἰς τὴν πληροφορίαν τῆς μοναστηριακῆς ταύτης ἀπαριθμήσεως πρὸς πάντας τοὺς συνασκουμένους πατέρας συμβουλευῶν αὐτοῖς τὰ πρὸς εὐπειθειαν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν ὁμολογουμένην εὐκλειαν καὶ τῆ ἱερᾶ μετανοίας αὐτῶν διὰ νὰ μένωσιν ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον ἱερατικὸν ἔργον χωρὶς νὰ προκύψῃ σκάνδαλον παρὰ τινος καὶ ταραχὴ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Οὕτω ποιήσατε ἐπιμελούμενοι μετὰ ζήλου χριστιανικοῦ, καθ' ἣν ἔχετε φιλόκαλον χριστιανικὴν προθυμίαν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν.

«αὐλβ' Φεβρουαρίου 16'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀδελφός καὶ εὐχέτης ὑμῶν.

Δ'.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

«Τοῖς ὀσιωτάτοις, τῷ τε ἡγουμένῳ καὶ λοιποῖς πατράσι τοῦ ἐν τῇ

ἐπαρχίᾳ Αἴνου κειμένου, ἱεροῦ καὶ σεβασμίου ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου, τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐπιλεγομένου τῆς Σκαλωτῆς, τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοῖς τῆς Ἡμῶν Μετριότητος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ἐλέω Θεοῦ

ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

« Ὀσιώτατοι, ὃ τε ἡγούμενος καὶ λοιποὶ πατέρες τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἴνου κειμένου ἱεροῦ καὶ σεβαστοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐπιλεγομένου τῆς Σκαλωτῆς τέκνα ἐν Κ' ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν Μετριότητος· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ εὐλογία καὶ συγχώρησις. Ἐστω γνωστὸν τῇ ὀσιότητί Σας ὅτι γενομένης κοινῆς πληροφορίας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν παρὰ τῶν κατοίκων τῆς πολιτείας Αἴνου, ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν περὶ τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου, καὶ τῶν συμβαινουσῶν καταχρήσεων, δι' ἃς κινδυνεύει στερηθῆναι τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ λαμπρότητος, καὶ συγχρόνως αἰτήσεως αὐτῶν κοινῆς καὶ παρακλήσεως γενομένης ὅπως ἐνωθῆ μετὰ τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Αἴνου κοινῆς ἑλληνικῆς σχολῆς, ἣτις ἀμοιρεῖ πόρων ἀναλόγων πρὸς ἐξοικονόμησιν αὐτῆς ἐπὶ κοινῇ βλάβῃ τῶν φιλομαθῶν ὁμογενῶν συμπολιτῶν καὶ ὅπως διὰ τῆς τιαούτης ἐνώσεως τό τε ἱερὸν μοναστήριον ἀπαλλαγῇ τῶν συμβαινουσῶν καταχρήσεων, ἐπιστατούμενον τὰ γε χρηματικὰ ὑπὸ τῶν τῆς πολιτείας Αἴνου προκρίτων χριστιανῶν, καὶ ἡ κοινὴ Σχολὴ λάβῃ ἀνακουφισμὸν καὶ εὐκολίαν ἐκ τῶν μοναστηριακῶν προσόδων, διὰ ταῦτα ἀποδεξάμενοι τὰς κοινὰς αὐτῶν αἰτήσεις, ἅτε δὴ οὐ μόνον τῆς εὐρυθμίας τοῦ ἱεροῦ καταγωγίου φροντίζοντες καὶ ἐφιέμενοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἐπιδόσεως τῶν ὁμογενῶν προνοοῦντες, ἐξεδώκαμεν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγγιλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα ἀποφαινόμενον τὴν ἐνωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου μετὰ τῆς ἐν Αἴνῳ κοινῆς σχολῆς καὶ διατάττον, ὥστε τὰ μὲν ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἡ διατήρησις τῶν ἱερῶν καθηκόντων, ἀκολουθιῶν τε καὶ λοιπῶν εἰς τὸ πνευματικὸν ἀναγομένων, ὑπάρχωσιν ἀνατεθειμένα ὑμῖν τοῖς μονα-

στηριακοῖς πατράσι κατὰ τὸ ἔκπαλαι φυλαττομένων καὶ τῶν σταυροπηγιακῶν προνομίων ἀπαρατρέπτων, τὰ δὲ χρηματικά, καὶ τῆς δασοληψίας ἢ οἰκονομίας καὶ λοιπῆς ἐξωτερικῆς διοικήσεως ἐπιστατῆται ὀλοσχερῶς· παρὰ τῶν τιμιωτάτων προκρίτων τῆς πολιτείας Αἴνου, καθὼς ἐξ αὐτοῦ τοῦ σιγγιλιῶδους ἐμφανισθησομένου καὶ τῆ Ὁσιότητι Σας ἔσεσθε ἐντελῶς πεπληροφορημένοι.

« Γράφοντες τοίνυν διὰ τῆς παρούσης πατριαρχικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν τῆ ὀσιότητι Σας ὅπως πληροφορούμενοι τὴν ἀμετάθετον ταύτην ἐκκλησιαστικὴν διαίτησιν καὶ ἀπόφασιν, γενομένην ἐπὶ τῆ βίσει τῆς καλῆς οἰκονομίας καὶ εὐρυθμίας ἀμφοτέρων τῶν θεοφιλῶν καταστημάτων, τοῦ τε ἱεροῦ μοναστηρίου καὶ τῆς κοινῆς σχολῆς κλίνητε εὐπειθῶς τὸν αὐχένα εἰς τὰ οὕτω θεοφιλῶς ἀποφανθέντα, καὶ γνωρίζητε τοῦ λοιποῦ ἐφόρους καὶ διοικητὰς ἀπάσης τῆς χρηματικῆς καὶ ἐξωτερικῆς διοικήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου τοὺς τιμιωτάτους προεστῶτας καὶ προκρίτους τῆς Αἴνου ἔχοντας ἐν πάσῃ ἀδείᾳ διευθετεῖν τὰ τῆς εὐρυθμίας καὶ καλῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, μηδενὸς ἐναντιουμένου τὸ παρᾶπαν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς τέως χρηματιστάσης ἐφορίας τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου κατὰ καιροῦς Ἑρακλείας ἀκυρουμένης καὶ ἀπρακτοῦσης εἰς τὸ ἐξῆς, καθὼς γράφομεν τῷ ἡδὴ ἁγίῳ Ἑρακλείας κυρίῳ Διονυσίῳ.

Οὕτω ποιήσατε σύμπαντες προσέχοντες καλῶς μὴ ποτε φανῆ τις ἐξ ὑμῶν ἀντιτείνων καὶ ἀπειθῶν εἰς τὴν ἀμετάθετον ἐκκλησιαστικὴν ἀπόφασιν, καὶ τὴν δι' ἱεροῦ σιγγιλιῶδους διαίτησιν, καὶ ὅλως ἀντιβαίνων καὶ σκάνδαλα προξενῶν, ἐπειδὴ γνωστὸς γενόμενος ὁ τοιοῦτος θέλει λαμβάνει παρευθῆς τὰ ἐπιχειρᾶ τῆς ἰδιορρυθμίας του, μετανοῶν ἀνωφελῶς ὕστερον· ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ἡμῶν.

αὐλβ' Φεβρουαρίου ιγ'.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

Ε'

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

« † Ἱερώτατε μητροπολίτα Αἴνου, καὶ ὑπέριμε, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφεῖ καὶ συλλειτουργεῖ τῆς Ἡμῶν μετριότητος κύρ

Κύριλλε καὶ τίμιοι προεστῶτες καὶ χρήσιμοι πρόκριτοι εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς πολιτείας ταύτης, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητὰ, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

« Ἐνδοῦσα ἢ Ἐκκλησία προλαβόντως εἰς τὰς διὰ τῆς σταλείσης κοινῆς ἀναφορᾶς Σας παρακλήσεις Σας περὶ τῆς προσηλώσεως τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς Σκαλωτῆς πρὸς τὴν κοινὴν Σχολὴν τῆς πολιτείας ταύτης ἐξέδωκε γράμμα αὐτῆς σιγγιλιῶδες καὶ ἦνωσε τὸ μοναστήριον ἐκεῖνο μετὰ τῆς σχολῆς, πραγματευομένη τὸν φωτισμὸν τῶν τέκνων Σας διὰ τῆς ἐκ τοῦ μοναστηρίου καὶ τῶν περιττευόντων εἰσοδημάτων αὐτοῦ βοήθειας πρὸς τὴν Σχολὴν. Ἐνετείλατο δ' ἡμῖν ἕνα διαιτήσητε εὐφρόνως καὶ φρονίμως τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, καὶ μὴν ἤθελε προκύψει καμμία ἔρις, καὶ ταραχὴ καὶ ἐπήρεια τοῖς μοναστηριακοῖς πατράσιν ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης. Ἄλλ' ὅμως μανθάνομεν ἤδη ἀπὸ κοινῆς κλαύσεως τῶν πατέρων ὅτι ἐφέρθητε ἰταμώτερον πρὸς τὴν ὀσιότητά των, καὶ οὐ μόνον λόγους ἀπροσφόρους ἀλλὰ καὶ τρόπους δυναστικούς καθήψασθε αὐτῶν καὶ παρεπικράνατε καὶ εἰς ὀλιψὴν κοινὴν καὶ ἀγανάκτησιν ἐκινήσατε αὐτούς, εἰς τρόπον ὅπου ἀποδυσπετήσαντες προσέδραμον ἡμῖν προσκλαιόμενοι καὶ προβάλλοντες τὸν παντελεῖ διασκορπισμὸν των.

« Ἐφ' ᾧ καὶ οὐ μικρὰν τοῦτο προὔξενησεν ἡμῖν τὴν δυσαρέσκειαν, καθότι ἀγκαλὰ καὶ ὑπεχωρήσαμεν εἰς τὴν ἔνωσιν ἐκείνην διὰ τὸ πρόβλημα τῆς ὠφελείας τῆς Σχολῆς, δὲν ἀνεχόμεθα ὅμως ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους τὴν ταραχὴν καὶ τὴν διασκορπισμὸν τῶν μοναστηριακῶν πατέρων καὶ τὴν ἐρήμωσιν τοῦ μοναστηρίου· ἐπειδὴ μὴτε δύναται ποτε νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ ὀνομασθῇ μοναστήριον ἄνευ Καλογήρων, τῶν ὁποίων ἢ συγκράτησις καὶ εἰρηνικὴ διαβίωσις εἶναι ὁ πρῶτος σκοπός, καὶ τὸ τέλος τῆς συστάσεως καὶ ὑπάρξεως τῶν ἱερῶν καταγωγίων.

« Ἐκ τούτων λοιπὸν λαβόντες νύξιν καὶ προκαταλαμβάνοντες καὶ ἄλλας ἀφορμὰς ὅπου εἴμποροῦν νὰ φέρουν καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ζάλην καὶ ἐνόχλησιν καὶ πρὸς τὴν πράξιν τῆς ἐνώσεως κλονισμὸν καὶ ἀντὶ ὠφελείας νὰ ἐπακολουθῆσῃ κατάκρισις καὶ μῶμος, ἔγνωμεν νὰ σᾶς ὑπαγορεύσωμεν τὰ δέοντα διὰ τῆς παρούσης πατριαρχικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς καθότι καὶ τοὺς εἰρημένους πατέρας εἶδομεν λίαν ἐπτοημένους καὶ ἀπευκταιώτερα ὑποπτευομένους ἐναντίον των, δι' ἣν αἰτίαν

καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἀποβλέποντας. Ἀλλὰ τούτους μὲν καθησυχάσαμεν συμβουλαῖς χρησάμενοι καὶ τρόποις ἐπιμόνοις: ὑμεῖς δὲ ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν ὅπως ὀρθότερον καὶ φρονιμώτερον διατιθέμενοι εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καθησυχᾶσθε τοὺς διαληφθέντας μοναστηριακούς, καὶ ἀποβάλλετε κάθε ψυχρότητα καὶ δυσαρέσκειαν ἀπὸ τῶν καρδιῶν αὐτῶν· καὶ οὐ μόνον μηδὲ μέχρι λόγου νὰ φανῆτε κατεπεμβαίνοντες καὶ περιφρονοῦντες καὶ παραπικραίνοντες αὐτούς, ἀλλὰ μάλιστα καὶ νὰ τοὺς σέβησθε καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾶτε καὶ νὰ φροντίσθε τὰ πρὸς ζωοτροφίαν, καὶ ἐνδυμασίαν καὶ περιθάλψιν των, νὰ μὴ ταραττήτε τὴν ἡσυχίαν των, μήτε νὰ δίδητε αἰτίας σκανδάλων καὶ προσκλαύσεων.

« Πρὸς τούτοις νὰ μὴ ἤθελεν ἀπέρχονται εἰς τὸ μοναστήριον φαιμέλαι καὶ γυναῖκες καὶ παιδία ἐπὶ λόγῳ συμποσίων ἢ κατοικίας, καὶ ἐνοχλῶνται ἐκ τούτου οἱ πατέρες, μήτε νὰ γίνωνται πρὸς τὴν ὁσιότητά των ἰδιόρρυθμοὶ ἐπιταγαὶ διοικήσεως, καὶ οἰκονομίας των, νὰ ἦναι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἀνεπηρέαστοι καὶ ἐλεύθεροι. Ἐπι δέ, ἐπειδὴ καθὼς ἐγνώσθη ἡμῖν, τὰ ἔξοδα τῆς καλλιεργείας τῶν κτημάτων καὶ τῶν πραγμάτων τοῦ τρέχοντος χρόνου ἐγένοντο μὲ χρέη αὐτῶν ἴδια καὶ ὀφείλονται, διὰ τοῦτο ἐντελλόμεθα ὑμῖν ὅπου νὰ πληρώσθε πρὸς τὴν ὁσιότητά των, ὅλα τὰ ἔξοδα αὐτῶν, ὃν τρόπον ἀνεδέχθητε καὶ τὰ λοιπὰ χρέη.

« Ἦν δὲ σφραγίδα τοῦ Μοναστηρίου, ἐὰν κοινῶς καὶ παρ' ὑμῶν καὶ τῶν παρὰ τῶν πατέρων ἐγκριθῆ νὰ τὴν διανεύητε, ὥστε καὶ ὁ ἡγούμενος νὰ κρατῆ ἐν τμημα, εἰ δὲ μὴ νὰ τὴν συντρίψητε, καὶ σφραγίσαντες νὰ τὴν ἀποστείλητε πρὸς ἡμᾶς. Ἐπι τούτοις εἰς κάθε διαίτησιν ὑποθέσεως μοναστηριακῆς, ἢτοι κτημάτων καὶ ὑποστατικῶν καλλιεργείας, πωλήσεως γεννημάτων, διορισμοῦ ταξειδίων καὶ ἄλλων, νὰ παρευρίσκηται καὶ ὁ ἡγούμενος· καθότι τοῦτο οὐ μόνον ἡ μοναστηριακὴ εὐσχημοσύνη ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ ὑποθερμαίνει καὶ τὸν ζῆλον τῶν Πατέρων, ὥστε νὰ μὴ φαίνωνται ἀλλότριοι καὶ ἀποξενωμένοι τῶν τοῦ μοναστηρίου ὑποθέσεων καὶ ὑπουργιῶν, ἐνὶ λόγῳ νὰ παύσωσι τὰ σκάνδαλα καὶ μὲ κοινήν εἰρήνην καὶ φρόνησιν καὶ τρόπον ἄμαχον καὶ εὐφημον νὰ διατιῶνται τὰ πάντα καὶ νὰ μὴ γίνωνται ἀγωγαὶ καὶ παράπονα καὶ ταραχαί, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε φέρουσι καλὰ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἀγαθὸν καὶ κοινωφελὲς ἀνατρέπουσι καὶ καταρ-

γοῦσιν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν πάντων.

αωλβ'. Ἀπριλίου ιζ'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀδελφός καὶ εὐχέτης.

Ϛ'.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

† Τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Αἰνου καὶ ὑπερτίμῳ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ καὶ περιποθήθῳ ἡμῖν ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρ Κυρίλλῳ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ἐλέω Θεοῦ
ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

« † Ἱερώτατε μητροπολίτα Αἰνου καὶ ὑπέριμε κυρ Κύριλλε χάρις εἴη τῇ φίλῃ ἡμῖν Ἱερότητί Σου ὡς εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Πρὸ τινῶν ἡμερῶν παραγενόμενος ἐνταῦθα ὁ ἡγούμενος καὶ δύο ἄλλοι συμμοναστηριακοὶ τῆς Σικαλωτῆς προσεκλαύθησαν ὅτι τάχα ἐγένετο πρὸς αὐτοὺς περιφρόνησις καὶ κατάχρησις τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπὸ μέρους τῶν νεωστὶ λαβόντων τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου ὅτι ἔχουσι λαμβάνειν δικαίᾳ τινὰ ἀποδεδειγμένα παρὰ τοῦ μοναστηρίου, ἀφ' ὧν ἕκαστος ἐξ ἰδίων αὐτοῦ ἐφύτευσε καὶ ἔσπειρεν ἐπὶ τῆς μοναστηριακῆς γῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἐπικαρπία γενήσεται ἤδη ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Σχολῆς κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐκδεδομένου ἀρτίως συνοδικοῦ γράμματος.

« Πρὸς ἀποζημίωσιν αὐτῶν ἐπὶ τοῖς εὐλόγοις ἐζήτησαν καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἡμετέρα ἐκκλησιαστικὴ ἐπιστολὴ ἀποτεινομένη εἰς τὴν Ἱερότητά σου, καὶ πρὸς τοὺς τιμιωτάτους προκρίτους διὰ νὰ συντηρηθῆ ἡ περὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου γενομένη διευθέτησις. Εἰς τοῦτο ἀπετείνεται ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ γένηται ἐπ' αὐτῇ ἄλλη παρεξήγησις ἀπὸ μέρους τῆς ὁσιότητός των, καὶ προκύψωσι σκάνδαλα καὶ διαπληκτισμοί, προβαλλομένων ἴσως τῶν μοναστηριακῶν παραλόγους ἀπαιτήσεις ποσοτήτων ἀναποδείκτων καὶ ἀφο-

ρώντων εἰς ἀνατροπὴν, ὃ μὴ γένοιτο, τοῦ γενομένου σιγγιλιώδους ἱεροῦ γράμματος, διὰ τοῦτο γράφοντες ἡμεῖς αὖθις τῇ ἱερότητί Σου ἐπίτηδες διὰ τῆς παρουσίας ἡμετέρας ἐπιστολῆς ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομέν σοι, ὅπως εἰ μὲν οἱ διαληφθέντες οὗτοι μοναστηριακοὶ βαδίζουσιν ὁδὸν συμβιβασμοῦ, περιορίζοντες τὰ προβλήματα τῶν εἰς τὸ ἀληθὲς καὶ δίκαιον προστατεύσης αὐτοῦς καὶ ἡ ἱερότης σου καὶ φροντίσης περὶ τῆς ἀναπαύσεώς των καὶ τῆς εἰς τὸ ἐξῆς περιθάλψεως κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ συνοδικοῦ ἐν κεφαλαίοις γράμματος, ὥστε νὰ μὴ ἀποστερηθῶσιν οὐδενός, ὅσα αὐτοῖς ἀναγκαῖα πρὸς διατροφήν ἀνετον, καὶ ἐνδυμασίαν ἀνάλογον τῷ ἐπαγγέλματι αὐτῶν· εἰ δὲ καὶ ἀποθλέψωσιν εἰς ἄλλας ἰδιοτελείας καὶ προτείνωσιν ἀπαιτήσεις ἀπιθανοὺς καὶ ἀναποδείκτους περιπλέκοντες τὴν ὑπόθεσιν εἰς κινήματα παράλογα καὶ πραγματευόμενοι τοιοῦτῳ τρόπῳ τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως, τότε ἡ ἱερότης Σου μετὰ τῶν προκρίτοτέρων τῆς Πολιτείας συσχεψάμενος, θέλεις ἀναγγεῖλει πρὸς ἡμᾶς τὸ πρᾶγμα· πρὸς δὲ τοὺς ῥηθέντας μοναστηριακοὺς θέλεις ὁμιλήσει τὰ δέοντα, ὡς ἀπὸ μέρους ἡμῶν, καὶ θέλεις προεῖπει αὐτοῖς ἀπροκριματίστως ὅτι, ἐὰν κινήσωσι ταραχὰς καὶ ζητήσωσι πάλιν νὰ ἔλθωσιν ἐνταῦθα εἰς βασιλεύουσαν, διὰ νὰ παρενοχλήσωσι τὴν Ἐκκλησίαν, ἡμεῖς γινώσκοντες τὸν πρωταίτιον τῶν ταραχῶν, θέλομεν ἐνεργήσει κατ' αὐτοῦ τὴν πρέπουσαν παιδείαν μὲ πολλὴν ἀυστηρότητα· καθότι δὲν ἀνεχόμεθα πλέον νὰ περιέλθῃ τὸ μοναστήριον εἰς χεῖρας ἰδιοτελεῖς καὶ νὰ περιπέσῃ αὖθις εἰς τὰς προτέρας καταχρήσεις.

α "Ὅθεν ἡ ἱερότης Σου ἀμέσως θέλεις ἀναγγεῖλει ταῦτα ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας συμφώνως μετὰ τῶν προκρίτων πρὸς τὸν ἐν Ἡρακλείᾳ ἤδη περιφερόμενον συμμοναστηριακὸν Καλλίνικον, καὶ ἐὰν δὲν ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς τὴν μετάνοιάν του, νὰ γράψῃς περὶ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς, νὰ καταπέισης ἐν τούτῳ καὶ τὸν ὀσιώτατον ἡγούμενον εἰς τὸ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἡγούμενεάν του καὶ νὰ τῷ πληροφορήσῃ, ὅτι ἡ ἱερότης Σου διωρισμένος παρ' ἡμῶν ὡς ἐπόπτης τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου θέλεις φροντίζει εἰς τὸ νὰ διενεργῶνται ἀπαραβίβτως ὅσα ἀφορῶσι πρὸς ἀνάπαυσίν του, καὶ πρὸς περίθαλψιν ὅλων τῶν συμμοναστηριακῶν· ἐὰν ὅμως δὲν πεισθῇ κατ' οὐδένα τρόπον, θέλεις ἐκλέξει ἡ ἱερότης Σου ἄλλον ἡγούμενον πρόσφορον καὶ δεδοκιμασμένον κατὰ γνώμην καὶ τῶν προκρίτων, καὶ θέλεις ἀναγγεῖλει ἡμῖν διὰ νὰ ἐπιβε-

βαιώσωμεν ἐνταῦθα ἐκκλησιαστικῶς τὴν ἀποκατάστασίν του. Οὕτω ποιήσον διὰ τῆς συνήθους σοι φρονήσεως καὶ ἀξιοτήτος· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ τῆς ἱερότητός Σου.

φωλδ'. Μαΐου α"

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ἡ προσήλωσις αὕτη τοῦ εὐαγοῦς τούτου μοναστηρίου ταῖς σχολαῖς δὲν διήρκεσε εἰμὴ μόλις πεντεκαιδεκαετίαν, ὅτε ἡ ἀπὸ παλαιάτων χρόνων ἐπικρατήσασα τάξις ἐπανῆλθεν εἰς τὰ τῆς μονῆς, διατηρούσης νῦν τὴν σταυροπηγιακὴν αὐτῆς ἀξίαν· ἡγούμενος δὲ ταύτης διατελεῖ ἀπὸ εἰκοσαετίας ὁ ὀσιώτατος κύρ Θεόκλητος, πρῶτον μοναχὸς ἐν αὐτῇ. Τὸ τελευταῖον λοιπὸν σιγγίλιον, δι' οὗ ἡ Σκαλωτὴ ἀποσπᾶται ἀπὸ τῶν Σχολείων τῆς Αἴνου ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ζ'.

ΑΝΘΙΜΟΣ· ἐλέω Θεοῦ

ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ἱώμης καὶ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

α† Ἰὼν ὅσα ἐν τῷ παρόντι συγκεκλήρωται βίῳ τῆς οἰκείας ἐσθ' ὅτε τινὰ θέσεως ἐξοικισθέντα, στήσιν ἐκ τούτου καὶ τάξιν μεταβάλλειν εἴωθεν, ὡς τοὺς προσφιλεῖς τῆς σφῶν καταστάσεως ὄρους τέως ἀποβαλόντα· διὸ οἱ προστασίαν κοινῶν ἀνειληφότες πραγμάτων, οἱς τοῦ δικαίου πρὸ πάντων φροντίς καὶ τοῦ προσήκοντος καὶ τοῦ νομίμου ἐπανάγειν πειρῶνται καὶ ἐπανορθοῦν, καθιστᾶν τε κατὰ χῶρον ἐξηκριβωμέναις νομικαῖς διαιτήσεσιν εἰ γὰρ καὶ οὗτοι ἀμελῶς περὶ τὰ τοιαῦτα διέκειντο, πάντας ἂν τὰ πάντα ἀσάτως ἐφέροντο πρὸς τὸ βουλόμενον ἐκάστου ἀείποτε μεθελκόμενα· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐνεργούμενα ἐπὶ τῶν κοσμικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ὀρώμεν· ἐπὶ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ θείων, ἄλλως τάχα συμβήσεται; Οὐμενονν, ἀλλὰ πολλῶν γε κρείττονι τῷ λόγῳ τὰ ἱερά καὶ ἐκκλησιαστικὰ διευθετεῖσθαι δέον κατὰ τὴν κανονικὴν ἀκρίθειαν, καὶ περιστάσεις ποικίλαι ποικίλην

(1) Ὁ ἀπὸ Ἐφέσου, ὁ ΣΤ'ος Λη αὐτοῦ πατριαρχεῖα 1845—18 Ὀκτωβρίου 1848.

αὐτοῖς τὴν μορφήν ἀντιχρωματίσωσι καὶ πρὸς τὸ εὐθετον νόμιμόν τε καὶ θεοφιλὲς ἀποκαθίσταται, ἀξιοχρέω προνοία καὶ δυνάμει τῆς τῶν Ἱερῶν κοινῆς προστάτιδος ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καθάπερ ἔγνωμεν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος ποιήσασθαι. Τὸ γὰρ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Αἰνίου κείμενον ἱερόν καὶ σεβάσμιον ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τὸ τιμώμενον ἐπὶ τῷ ἐνδόξῳ ὀνόματι τοῦ παναγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἐπιλεγόμενον τῆς Σκαλωτῆς, καίτοι ἀνέκαθεν καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ καταβολῆς, ἐλευθερίας τυχόν καὶ ἀδουλωσίας παντελοῦς διοικούμενόν τε καὶ διεξαγόμενον θεοφιλῶς ὑπὸ τῶν ἐνασκουμένων πατέρων κατὰ τοὺς τύπους καὶ τῶν λοιπῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων, ἔμπης τὸ παρεληλυθὸς ἀνωμαλῶς σωτήριον ἔτος ἐπὶ τοῦ παναγιωτάτου προκατόχου ἡμῶν κύρ Κωνσταντίου δεινὴν ὑπέστη ὑποδούλωσιν, κάκωσιν τε καὶ ἀνωμαλίαν, καὶ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ τάξεων παράλυσιν· καὶ γὰρ οἱ τῆς πολιτείας Αἰνίου πρόκριτοι χριστιανοὶ βουλευθέντες καὶ ἐλπίσαντες ὠφέλειαν καὶ ἀνακουφισμὸν ἀπὸ τῶν προσόδων αὐτοῦ γενέσθαι τῇ σχολῇ αὐτῶν ἀπορούση χρηματικῶς, καὶ ἐν κινδύνῳ πτώσεως γενομένη, προσέφυγον μετ' ἐπιμόνων δεήσεων τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὡς ἐξευρεθέντα πόρον τῇ σχολῇ παραστήσαντες ὑπαγορευομένην ἀπαραιτήτως τὴν ἔνωσιν καὶ προσήλωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου μετὰ τῆς σχολῆς αὐτῶν, οἷα δὴ κατωρθωτικὴν ἐσομένην, ταύτῃ μὲν τοῦ διασωθῆναι καὶ στηῖναι τῆς παντελοῦς ἐξοντώσεως, τῷ δὲ ἱερῷ μοναστηρίῳ εὐταξίας καὶ βελτιώσεως καὶ τῶν ἐπιπολαζουσῶν δῆθεν καταχρήσεων ἀπαλλαγῆς, τοιούτοις προβλήμασι καὶ λιπαραῖς ἐπαγγελίαις ἀκαμάτου ζήλου αὐτῶν καὶ προστασίας ὑπὲρ ἀμφοτέρων τῶν καταστημάτων, ἔτι δὲ καὶ συνήθει φιλοστόργῳ προνοίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ὁμογενοῦς νεολαίας, ἐξέλαβον τότε οἱ ῥηθέντες πρόκριτοι τῶν Αἰνιτῶν χιοὶ πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγγιλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα, δι' οὗ ἀφωσιούτο τὸ ῥηθὲν ἱερόν μοναστήριον καὶ προσηλουῖτο μετὰ τῶν κτημάτων καὶ προσόδων αὐτοῦ πρὸς τὴν σχολὴν τῆς πολιτείας Αἰνίου· καὶ τοιαύτην μὲν ὑπέστη τὴν ὑποδούλωσιν τὸ ἱερόν σκῆνωμα τοῦτο, ἥτις οὐ τοσοῦτον ἐπιλήψιμος ἔδοξεν ἀλλὰ καὶ διήρκεσεν ἂν, ἂν μὴ ἐναντία τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐλπίδων ἐξενηνόχαι τὰ ἐπακόλουθα· οὐ μόνον γὰρ οὐδεμίαν ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης προσεγένετο τῇ σχολῇ ὠφέλεια, ἀλλὰ καὶ τὸ ἱερόν

μοναστήριον εἰς ἐρήμωσιν περιέστη μονογού, ἅτε δὴ τῶν μὲν ἐνασκουμένων πατέρων πρὸς τὴν καινοτομίαν καὶ κατάργησιν τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ἔξεων δυσαρεστηθέντων, καὶ γε δικαίως, κἀντεῦθεν διασκορπισθέντων ἄλλοθι ἄλλου (δεινὸν γὰρ καὶ σθένιον ἠγήσαντο αὐτούς τε δουλεύειν καὶ ὑποκείσθαι προσώποις λαϊκοῖς, καὶ τὴν μετάνοιαν αὐτῶν κατὰ τὸ δοκοῦν ἐκείνοις διεξάγεσθαι ὡς κοσμικὸν καταγώγιον) τῶν δὲ κτημάτων καὶ τῶν προσόδων τῶν μοναστηριακῶν, δι' ἔλλειψιν γνησίας προστασίας καὶ ἐπιμελείας ἐκλιπόντων, ἢ εἰς μερικωτέρας ἰδιωφελείας ἀναλισκομένων· καὶ μέχρι μὲν τεσσάρων ἢ πέντε χρόνων οὕτω διέκειντο τὰ κατὰ τὸ ἱερόν τοῦτο σκῆνωμα. Τελευταῖον δὲ ἐν συναισθήσει γενομένοι τοῦ δεινοῦ οἱ διαληφθέντες χριστιανοί, καὶ ἔνθεν μὲν τὴν φθορὰν καὶ ἐρήμωσιν τῆς μονῆς ὀρῶντες προβαίνουσιν, ἔνθεν δὲ ἀντὶ χρηματικῆς τινος ἐπαυξήσεως πρὸς ὠφέλειαν τῆς σχολῆς μὴ δυνάμενοι ἀντέχειν ταῖς προκυπτούσαις δαπάναις καὶ ἐξόδοις χαίρειν εἰπόντες τῇ μοναστηριακῇ ἐπιστάσει καὶ διοικήσει προσκαλεσάμενοι τοὺς ὀσιωτάτους πατέρας καὶ λαβόντες παρ' αὐτῶν ὅσα εἶχον λαμβάνειν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου γρόσια ἑπτὰ χιλιάδες καὶ ἐξοφλήσαντες τέλεον πρὸς αὐτό τε καὶ τὴν αὐτῶν ὀσιότητα παρέδωκαν αὐτοῖς τὸ σιγγιλιῶδες ἐκεῖνο γράμμα καὶ πᾶσαν τὴν διαχείρισιν τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας παραιτησάμενοι αὐτοὶ οἰκειοθελῶς οἰασοῦν ἐπιμεξίας πρὸς τὸ ἱερόν μοναστήριον, ὅπερ καὶ ἔκτοτε διαμένον ἀνεπηρεάστως ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ οἰκονομίαν τῶν μοναστηριακῶν πατέρων, μόλις ἀπήλλακται τῆς κακώσεως, τὴν προτέραν ἀναλαβὸν εὐκοσμίαν καὶ εὐταξίαν. Ἦδη γοῦν ἡ αὐτῶν ὀσιότης ὅτε ἠγούμενος κύρ Καλλίνικος καὶ οἱ λοιποὶ συνασκούμενοι πατέρες τῆς προτέρας ἡσυχίας, ὡς εἴρηται, ἀπολαύσαντες, ἐπειδὴ ζήλῳ διακαεῖ κενημένοι πρὸς τὴν ἐπανάκλησιν καὶ στερέωσιν τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας αὐτονομίας τε καὶ ἀδουλωσίας τῆς μετάνοίας αὐτῶν προσήνεγκον ἡμῖν κοινὴν αὐτῶν ἀναφορὰν, προκαθημένοι συνοδικῶς κομίσαντες καὶ τὸ διαληφθὲν περὶ τῆς ἐνώσεως σιγγιλιῶδες γράμμα καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἀνωμάλου ἐκείνης ἐποχῆς τῆς κοσμικῆς φάμεν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου διοικήσεως ἐπιγεγονότα, ὡς ἀνωτέρω ἐκτίθενται, παραστήσαντες μετὰ θλίψεως, ἐδεήθησαν θερμῶς ἀκυρωθῆναι καὶ καταργηθῆναι τὸ ὅπως ποτε προσκδοθὲν εἰρημένον σιγγιλιῶδες γράμμα, ἀνανεωθέντα δὲ τὰ ἀνέκαθεν ἐπιχειρηγημένα προνόμια τῆς σταυροπηγια-

κῆς ἀξίας καὶ χάριτος τῆς μετανοίας αὐτῶν κατοχυρωθῆναι καὶ ἀσφαλίσθῆναι δι' ἐκδόσεως ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγγιλιώδους ἐν μεμβράναις γράμματος ἐπὶ τῷ διαμένειν ἀπρόσβλητα ἐσαεὶ καὶ πάσης ἄλλης ἐνδεχομένης ἐπηρείας ἀνώτερα, τούτου χάριν τὴν αἴτησιν αὐτῶν εὐμενῶς προσηκόμενοι ὡς εὐλογον καὶ δικαίαν καὶ σύμφωνον ταῖς ἀρχαιοτάταις περὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος ἐκκλησιαστικαῖς ἀποφάσεσιν, ἀναπτύξαντες γὰρ τοὺς ἱεροὺς ἐκκλησιαστικοὺς κώδικας εὐρομεν κατεστρωμένον καὶ ἐπεξήλομεν γράμμα πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγγιλιώδες τοῦ ἀοιδίου ἐν πατριαρχαῖς κυροῦ Νεοφύτου κατὰ τὸ ἀχρῆ' σωτήριο ἐτος ἐκδεδομένον, ἐνῶ ἀναφέρεται ἕτερον παλαιγενὲς ἐν μεμβράναις ἱερὸν σιγγιλίον ἐκδοθὲν κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἑπτακοσιοστὸν ἑβδόμον σωτήριο ἐτος κατὰ μῆνα μᾶλλον ἐπινεμήσεως ιεπς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀοιδίου πατριάρχου κυροῦ Γαβριὴλ τοῦ παλαιοῦ, καὶ περιέχον ὅτι ἐνεφανίσθησαν καὶ προσεκομίσθησαν ἐνώπιον τῆς Ἐκείνου Παναγιότητος, καὶ ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου παλαιγενῆ ἀρχαιότερα πατριαρχικὰ σιγγιλιώδη γράμματα τῶν ἀοιδίων πατριαρχῶν τοῦ τε πρὸ ἑκατὸν πεντήκοντά που χρόνων διυθύναντος τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον κυροῦ Διονυσίου καὶ τοῦ κυροῦ Ἱερεμίου καὶ τοῦ μεθύστερον κυροῦ Νεοφύτου καὶ ἕτερον τοῦ ἀπὸ Προύσης ἐν τοῖς κατ' ἐκείνον χρόνοις πατριαρχεύσαντος κυροῦ Παρθενίου, ἀποφαινόμενα καὶ σαφῶς παριστῶντα τὸ σεβάσμιον τοῦτο ἱερὸν μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐπιλεγόμενον τῆς Σκαλωτῆς ὑπάρχειν ἀνέκαθεν πατριαρχικὸν σταυροπήγιον καὶ πλουτῆσαι κατὰ καιροὺς τὴν παντελῆ ἐλευθερίαν διὰ τῶν εἰρημένων παλαιγενῶν ἐπικυρωτικῶν συστατικῶν τε καὶ πατριαρχικῶν σιγγιλιῶν γραμμάτων εἰς τὸ διεξάγεσθαι τὸν ἅπαντα χρόνον ἀδούλωτον καὶ ἀκαταζήτητον παρὰ παντὸς προσώπου. Τοιούτων τοίνυν προκειμένων τῶν περὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου καταγωγίου ἐκδοθεισῶν κατὰ καιροὺς ἐκκλησιαστικῶν ἀποφάσεων, ἀλύτοις ἀραῖς καὶ ἐπιτιμίαις ἀσφαλιζουσῶν τὸ παντελεύθερον, καὶ ὅλως ἀνεπίβιατον αὐτοῦ παντὶ προσώπῳ ἱερωμένῳ καὶ λαϊκῷ, καθάπερ φαίνεται ἐν τῷ διαληφθέντι ἱερῷ σιγγιλίῳ τοῦ ἀοιδίου κυροῦ Νεοφύτου μνείαν ποιουμένῳ καὶ τοσοῦτων ἄλλων ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν σιγγιλιῶν γραμμάτων, συνωδᾶ τούτοις γράφοντες καὶ ἡμεῖς τῇ χάριτι τοῦ παναγίου πνεύματος ὀριζόμεθα καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων

καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι λίαν ἀγαπητῶν καὶ περιποθητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τοῦ προεκδοθέντος σιγγιλιώδους γράμματος, τοῦ διαλαμβάνοντος τὴν ἔνωσιν καὶ προσήλωσιν τοῦ διαληφθέντος ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς Παναγίας Σκαλωτῆς μετὰ τῆς σχολῆς τῆς Πολιτείας Αἴνου ἀκύρου μένοντος καὶ ἀνισχύρου, καὶ τῆς ὁπῶς ποτε χώραν λαβούσης ἐνώσεως ἐκείνης ἀπρακτούσης τέλειον, καὶ ἄρδην καταργουμένης, ἅτε δὴ πρὸς τοῖς λοιποῖς μηδὲ ὑπαρξίν λαβεῖν καὶ ἐνέργειαν δυναμένης διὰ τοὺς ρηθέντας λόγους, τὸ διαληφθὲν ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγόμενης Σκαλωτῆς ἐπιλεγόμενον, καὶ κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἴνου ὑπάρχη μετὰ τῶν παρεκκλησιῶν αὐτοῦ, ἦτοι τοῦ ἀγίου Δημητρίου ἔξωθεν τῆς μονῆς καὶ τοῦ ἑτέρου τοῦ Ταξιάρχου κατὰ τὸν μισθὸν Δουκουγιάνι καὶ μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων καὶ πραγμάτων αὐτοῦ τῶν τε ἤδη ὄντων καὶ τῶν εἰσέπειτα προσγενησομένων, ὥσπερ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς οὕτω καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον, ἕως οὐ τὰ τῆδε ψῦχος καὶ καύσων περιπολεύῃ καὶ λέγεται παρὰ πάντων καὶ γινώσκειται ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν ἐλεύθερον, ἀδούλωτον, ἀσύδοτον, ἀκαταπότητον ἀνενόχλητον καὶ ἀνεπηρέαστον παρὰ παντὸς προσώπου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ καὶ διατελῆ ἐς αἰεὶ ἀνώτερον πάσης δουλαγωγίας μεποιήσεως τε καὶ μεταρρύθμισεως ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς, διευθυνόμενον Θεοφιλῶς καὶ διοικούμενον ἀνενοχλήτως καὶ ἀνεπηρεάστως ὑπὸ τε τοῦ κατὰ καιροὺς ἡγουμένου αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐνασκουμένων πατέρων κατὰ τοὺς ὅρους καὶ τύπους τοὺς μοναστηριακοὺς, μήτε τῶν Αἰνιτῶν χριστιανῶν, μήτε ἄλλου οἰουδήποτε προσώπου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ δυναμένων ἐφ' οἰαδήποτε αἰτία καὶ προφάσει ἐπιμιχθῆναι τῇ διοικήσει καὶ οἰκονομίᾳ καὶ διεξαγωγῇ αὐτοῦ καὶ τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων αὐτοῦ, ἢ ἐπεμβῆναι τὸ σύνολον ἢ ἰδιοποιηθῆναι πολὺ ἢ ὀλίγον μοναστηριακὸν εἰσόδημα, ἢ ἐνόχλησιν τινα καὶ ἐπήρειαν προξενῆσαι τῇ ἐν αὐτῷ μονάζουσιν, οἵτινες μνημονεύοντες, ὡς τὸ πρότερον τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ἔχουσι διοικεῖν ἐλευθέρως καὶ διεξάγειν ἀνενοχλήτως καὶ ἀνεμποδίστως τὴν ἱερὰν ταύτην μετάνοιαν αὐτῶν, ἀγωνιζόμενοι μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως αὐτῆς καὶ τὰ πρόσω ἀυξήσεως καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν σταυροπηγιακῶν αὐτῆς προνομίων, συζῶντες ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ

τῆ κατὰ Χριστὸν καὶ πολιτευόμενοι Θεαρέστως καὶ κατὰ τύπον τοῦ Μοναχικοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑποκείμενοι, εἰμὴ μόνῳ τῷ κατὰ καιροὺς οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, ἀποστέλλοντες ἐγκαίρως καὶ τὸ μετὰ προσθήκης ἤδη γροσίων πεντήκοντα προσδιορισθὲν ἐτήσιον γρ. διακόσια πρὸς τὸ κοινὸν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπὶ τῷ λαμβάνειν τὴν συνήθη ἀπόδειξιν. Ἐν χρεῖα δὲ χειροτονίας γενόμενοι ἔχουσιν ἐπ' ἀδείᾳ προσκαλεῖν ὃν ἂν βούλονται τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων ἐπὶ τῷ ἐπιτελεῖν τὰς χειροτονίας αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ ἐν στερήσει ἡγουμένου γενόμενοι ἔχουσιν ἐκλέγειν τὸν ἐκ τῆς ὀλομελείας αὐτῶν κοινῇ γνώμῃ ἄξιον καὶ δόκιμον ἐγκριθέντα, καὶ τοῦτον δηλοποιεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τῷ ἐπικυροῦσθαι τὴν ἡγουμενείαν αὐτοῦ διὰ πατριαρχικοῦ γράμματος. Ἐπειδὴ δὲ ἀνέκαθεν ἐπεκράτησεν ἔχειν τὴν ἐφορείαν τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου τὸν κατὰ καιροὺς σεβάσμιον γέροντα ἅγιον Ἡρακλείας ἐπικυροῦντες καὶ ἡμεῖς τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ἔθος, ἵνα ὅτε ἤδη σεβάσμιος γέρον ἅγιος Ἡρακλείας περισπούδαστος ἡμῖν ἐν Χῷ ἀδελφὸς κύρ Διονύσιος καὶ οἱ μετὰ ταῦτα διάδοχοι τῆς αὐτοῦ Ἱερότητος ἐφορεύωσι τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου, προστατεύοντες τὰ κατ' αὐτὸ τῷ ἐνόοντι ζήλῳ καὶ φιλοτιμούμενοι ὑπὲρ παντὸς ἀφορῶντες τὴν εὐστάθειαν αὐτοῦ καὶ καλὴν διεξαγωγὴν, ὠφέλειάν τε καὶ βελτίωσιν. Ταῦτα μὲν οὖν ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς· ὅς δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν ἀπάντων ἱερωμένος ἢ λαϊκὸς γνώμης σκαιότητι καὶ ἀνευλαθείᾳ κεινημένος τολμήσῃ ποτὲ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διασεῖσαι τὴν σταυροπηγιακὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀδουλωσίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου καταγωγίου, καὶ κατεξαναστῆναι τοῖς Θεοφιλοῦς μοναστηριακῆς αὐτοῦ διοικήσεως καὶ διεξαγωγῆς μεταποιῆσαι καὶ μεθαρμόσασθαι ταύτην ἐπιχειρῶν ἢ ἐπιμιγνύμενος τῇ διοικήσει αὐτοῦ ἢ τῶν κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων καὶ εἰσοδημάτων αὐτοῦ ὅλως ἄψεσθαι καὶ ἰδιοποιηθῆναι καὶ ὅλως βουληθῆ ἀνατρέψαι μέχρι κεραίας τὰ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἐκπεφασμένα, ὁ τοιοῦτος, ὡς ἀλαζῶν καὶ ἀνευλαθῆς καὶ κακόβουλος ἀφωρισμένος ὑπάρχη παρὰ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδαιρέτου μακαρίας Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῆ φύσει μόνου Θεοῦ καὶ καθαρὰ καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος, καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν

ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγγιλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα καταστρωθὲν κὰν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἐδόθη τοῖς ὀσιωτάτοις τῷ τε ἡγουμένῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πατράσι τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἴνου κειμένου ἱεροῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης Σκαλωτῆς.

Ἐν ἔτι σωτηρίῳ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἐβδόμῳ κατὰ μῆνα μάιον ἐπινεμήσεως Εἴης.

† ΑΝΘΙΜΟΣ ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ἡρακλείας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ	† Δαρίας ANANIAS (;)
† Χαλκηδόνος ΙΕΡΟΘΕΟΣ	† Σμύρνης ΛΘΑΝΑΣΙΟΣ
† Κρήτης ΝΕΟΦΥΤΟΣ	† Αἴνου ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ
† Ἀδριανουπόλεως ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ	† Σβορνικίου ΚΥΡΙΑΛΟΣ.
† Νεοκαισαρείας ΚΥΡΙΑΛΟΣ	

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΔΙΗΓΗΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1650 ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΘΗΡΑΝ ΕΚΡΗΣΕΩΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΔΑΜΠΡΟΥ.

Μία τῶν περιέργων ἐκρήξεων τῆς ἐν Θήρᾳ ἠφαιστείου ἐνεργείας ὑπῆρξεν ἢ ἐν ἔτει 1650, ὅτε ἀνεφάνη παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Θήρας Κολοῦμβον νήσις ἐκλιποῦσα ἔπειτα περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἥτις νῦν εὐρηται εἰς βάθος δεκαοκτῶ μόνον μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης, καθ' ἣν περιέργῳ παρουσιάσθησαν φαινόμενα, σώζονται διχόφοροι διηγήσεις, αἱ ἐξῆς· πρῶτον ἡ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ἰατροῦ Ἰω. Βούρου ἐκδοθεῖσα ἐκ χειρογράφου τινὸς ἐν Νάξῳ εὑρεθέντος, ἥτις ἐγγράφη εἰς τὴν καθωμιλημένην παρὰ Θηραίου μάρτυρος αὐτόπτου (1), ἥς καὶ ἔμμετρος παράφρασις ὑπὸ τοῦ Καισαρίου Δαπόντε εἶχε δημοσιευθῆ τῷ 1770 ἐν Βενετίᾳ· δεύτερον ἔμμετρος ἐν τῇ καθωμιλημένη διήγησις γεγραμμένη ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ ὅπερ εὔρεν ὁ Ἰω. Βούρος καὶ δημοσιεύεισα ἐν τῷ Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ (2)· τρίτον δὲ σύντομος διήγησις τοῦ Κρητὸς Τζάνε Μπουνιαλῆ (3)· τέταρτον ἐκθεσις τοῦ Ἰησουίτου Richard, ὅστις ἔζησεν ἐν Θήρᾳ ἀπὸ τοῦ 1644 μέχρι τοῦ 1675 καὶ ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις ὀλίγα μετὰ τὴν ἐκρήξιν ἔτη (4) καὶ πέμπτον ἀνώνυμὸς τις ἰταλιστὴ γεγραμμένη ἐκθεσις. Ἐν δὲ τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἴδιον λόγον ἐποιήσαντο περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης τοῦ 1650, στηριχθέντες εἰς τὰς ἀνωτέρω καταλεχθείσας πηγὰς, οἱ Γάλλοι Ρόγιος (5) καὶ Ρουγιό (6) καὶ ὁ ἡμέτερος Κλων Στέφανος (7).

Ἐντυχὼν δ' ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 131 κώδικι τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει εὐαγοῦς μονῆς τοῦ Δοχειαρίου, γεγραμμένῳ ἐπὶ χάρτου κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα, ἀνεκδότῳ διηγήσει περὶ τῆς ἐν λόγῳ ἐκρήξεως, περιεχομένη ἐν τοῖς φ. 1, α—5, β τοῦ κώδικος, ἐκδίδω αὐτὴν ἐνταῦθα, ὅπως αὐξηθῶσιν αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς σπουδαίας ἐκρήξεως τοῦ 1650, ἥτις παρέχει εἰς τοὺς γεωλόγους ἀφορμὴν πολλῶν μελετῶν καὶ πολλὰ μέχρι τοῦδε παρουσιάζει τὰ μφισθητούμενα καὶ ἀνεξήγητα ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τῶν περὶ αὐτῆς εἰδήσεων (8).

Σημειωτέον δ' ὅτι εἰς τὰς διαφορὰς τοῦ κώδικος ἐνέγραψα μόνως

(1) Ἀναέλιμου Ἀνθολογία τῶν κοινοφελῶν γνώσεων. 1837, φυλλάδιον Μαρτίου σ. 50 κ. ἑ.

(2) Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1879 ὑπὸ Ἐιρηναίου Ἀσωπίου σ. 130 κ. ἑ.

(3) Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτης γενομένου. Ἐνετίησιν ἀρχαί. σ. 205.

(4) Relation de ce qui s'est passé du plus remarquable à Saint-Erini. A Paris. 1657.

(5) Histoire et plénomènes du volcan et des îles volcaniques de Santorin. Paris. 1842.

(6) Santorin et ses éruptions. Paris. 1879 σ. 12 κ. ἑ.

(7) Πιπὰ τῇ Θήρᾳ ἐκρήξις τοῦ 1650 ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 7' σ. 66 κ. ἑ.

(8) Ρουγιό ἐνθ' ἀν. σ. 18 κ. ἑ.

τὰς ἐχούσας τινὰ σημασίαν διὰ τὴν σταθερότητα τῆς νεοελληνικῆς γραφῆς ἐν κώδιξι τῶν παρελθόντων αἰώνων ἢ δι' ἄλλον λόγον, παρῆλειψα δὲ τὰς ἀσημάντους ἀνορθογραφίας τοῦ βιβλιογράφου.

αρχν' μηνί Σεπτεβρίῳ ἰδ'.

Ἐδῶ γράφομεν διὰ τὰ σημεῖα καὶ τέρατα ὅπου ἐγένοντο εἰς τὸ νησί τῆς Σαντορήνης. Ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος εἰς τὰς ἰδ' τοῦ Σεπτεβρίου μηνὸς ἐκίνησαν σεισμοὶ μεγάλοι καὶ φοβεροὶ κάθε 5 ἡμέραν καὶ κάθε νύκτα ἕως τῆς κς' τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἡγουν ἡμέρᾳ Εἴη· καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο ἕνας φοβερός σεισμὸς, καὶ ἐσεισθήσαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς, καὶ μὲ τὸν σεισμὸν ἐβγήκε μεγάλη βρῶμα ὡσάν ἀπὸ || βοτάνι καὶ τεάφι. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐβγήκε μία φλέβα μέσα εἰς τὸ πέλαγος ἀλάργου ἀπὸ 10 τὸ νησί ἕως δέκα μίλια, καὶ ἐβγήκεν ὡσάν κάστρον μικρὸν καὶ ἐσηκόνετον ἕψηλά καὶ πάλιν ἔπεφτε μέσα εἰς τὸ βάλθος πότε ἔξη πότε ἐπτὰ φοραὶς τὴν ἡμέραν ἕως τὰς κθ' τοῦ αὐτοῦ μηνός. Καὶ τῇ Κυριακῇ μετὰ τὸν ὄρθρον ἐσήκωσεν ἕνα σύννεφον ὡσάν ἕνα φοβερόν καὶ μέγα βουνόν, καὶ ἐφάνη πῶς ἐπῆγεν εἰς τὸν οὐρανόν, 15 καὶ ὅσον ἐπήγαγεν ἀπάνω || ἐχαμοβρόνταν· καὶ ὅταν ἐφθασεν ἀπάνω εἰς τὸν οὐρανόν, ἐγένοντο σεισμοὶ μεγάλοι καὶ φοβεροὶ καὶ βρονταὶς μὲ φωταὶς μεγάλαις, καὶ ἐκατέβαιναν ἀπὸ τὸν οὐρανόν ὡσάν λάτζαις, ὅπου ἄνθρωπος δὲν ἐνθυμᾶται ἢ ταὶς ἤκουσε νὰ γένουν καμμίαν φορᾶν. Καὶ ἐβγήκεν ὅλος ὁ κόσμος μικροὶ καὶ 20 μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰ κάστρη καὶ ἀπὸ τὰ σπίτια μὲ ταὶς ἀγίαις εἰκόνες ἔξω εἰς τὸν κήμπον μὲ πολλὰ δάκρυα, καὶ ἔλεγον ὅτι ἐφθασεν ἡ συντέλεια || τοῦ κόσμου, καὶ ἐσυγχωροῦνταν ἕνας τὸν ἄλλον μὲ πολλὰ καὶ πικρὰ δάκρυα. Καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἐσπερινοῦ ἐγένοντο τρεῖς σεισμοὶ ἀπὸ τοὺς προσητέρους μεγα- 25 λήτεροι, ὅπου ἤθελε νὰ γυρίσῃ τὸ νησί ἀνω κάτω. Καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην ὅπου ἦτον ὁ κόσμος συναγμένος, ἦτον ἐκεῖ μία πέτρα πολλὰ μεγάλη· καὶ ἐκατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανόν ἕνα ἀστροπελέκι καὶ ἐκτύπησεν ἐκείνην τὴν πέτραν καὶ τὴν ἔκαμεν ὡσάν

8. || Κώδ. φ. 1, β. — 10. ἐβγήκεν (ὡς καὶ κατωτέρω). — 15. || Κώδ. φ. 2, α. — 20. κάστρη. — σπήτια. — 21. εἰκόναις. — 22. || Κώδ. φ. 2, β. — 24. προσητέρους.

ἀλεύρι· καὶ ὁ λαὸς ὁ ἥλος δὲν ἔπαθε τίποτε. Καὶ ἐκείνην τὴν
 ἡμέραν ἐπῆγαν εἰς τὸν αἰγιαλὸν εἴκοσι παλληκάρια νὰ γυρεύουν
 ὀψάρια. ὅπου τὰ ἔρριχνεν ἡ θάλασσα ἔξω, καὶ ἦλθεν ἡ βρῶμα
 τῆς θαλάσσης, καὶ ἐξεψύχθησαν ὅλα τὰ παλληκάρια. Καὶ ὅταν
 5 ἐπέρασε μία ὥρα τῆς νυκτὸς, ἔπαυσαν οἱ σεισμοὶ καὶ αἱ βρονταὶ
 καὶ αἱ ἀστραπαὶ, καὶ ἐβγῆκε μία εὐωδία καλὴ, καὶ ἐβάστα ὡς
 μίαν ὥραν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐφούσκωσεν ἡ θάλασσα καὶ ἀνέβηκεν
 ἀπάνω εἰς τὸ νησί ἥ ὡς δύο μίλια, καὶ ἐπῆρεν ἐρημοτοίχια καὶ
 παρακκλήσια ὅπου εὐρίσκονταν ἀνάμεσα εἰς τὰ χωράφια, ὅπου
 10 δὲν ἄφησε μήτε θεμέλιον. Ὡσαύτως καὶ τρία καμίνια φορτωμένα
 καὶ καράβια ὅσα ἔφτασε καὶ χωράφια καὶ ἀμπέλια ὅλα τὰ ἐπῆρε.

Καὶ ἐξημερόνοντας ἡ Δευτέρα ἐπλάκωσε καταχνία ὡς ἂν καπνὸς
 ὅλον τὸ νησί, καὶ ἐκτύπα τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ ἴμια καὶ ἐτυ-
 φλαίνονταν, καὶ ἔμεναν οἱ ἀνθρώποι τυφλοὶ ὁ μὲν ἔξη ἡμέραις, ὁ
 15 δὲ ἑπτὰ, ἥ ὁ δὲ ὀκτῶ ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ πουλῖα ὀλί-
 γον μέρος ἀπόμειναν, τὰ δὲ ἄλλα ἐψόφησαν καὶ ἐγέμισεν ὁ κά-
 μπος. Ὅμοίως καὶ τὰ ἀργυρὰ ὅπου καὶ ἂν ἦσαν ἐγίνονταν κόκ-
 κина, καὶ τὰ ἐσφόγγιζαν καὶ ἤρχονταν εἰς τὴν τάξιν τους καὶ
 πάλιν ἐκοκκίνιζαν. Τὰ χρυσάφια ἐγίνονταν ὡς ἂν ἀσήμι, τὰ νερὰ
 20 ἐπίκρισαν καὶ ἐφαίνονταν ἀπάνω ὡς ἂν λάδι. Καὶ περνῶντας ὀκτῶ
 ἡμέραις ἔως τὴν ἄλλην Δευτέραν ἐσήκωσε πάλιν ἕνα σύννεφον
 καὶ ἐπλάκωσεν ἕνα ἥ μέρος τοῦ νησίου. Καὶ εὐρέθησαν ἐκεῖ σα-
 ράντα ἀνθρώποι γεωργοὶ καὶ ἀπέθαναν ὅλοι, καὶ τὰ ζῶα ὅσα
 εὐρέθησαν ἐκεῖ ἐψόφησαν. Καὶ ἤρχονταν δύο καραβόπουλα σαν-
 25 τορηνέικα φορτωμένα σιτάρι, καὶ τὸ μὲν ἕνα ἐξέπεσε μακρὰ ἀπὸ
 τὸ νησί καὶ ἐκινδύνευσε καὶ ἐγλύτωσε, τὸ δὲ ἄλλον ἦτον σιμὰ εἰς
 τὸ νησί ὡς τρία μίλια, καὶ ἦσαν μέσα ἐννέα παλληκάρια καὶ
 ἀπέθαναν ὅλοι, καὶ τὸ καραβόπουλον ἐβγῆκεν ἔξω. Μετὰ δὲ ταῦτα
 ἦλθε μία ἥ βρῶμα — τίς λόγος νὰ τὴν διηγηθῆ, ποῖα ἀκοὴ νὰ
 30 τὴν ἀκούσῃ; — ὅπου ἔπεφταν οἱ ἀνθρώποι ὡς ἀπαιθαμμένοι. Καὶ
 ὅταν ἦτον νότος δὲν τοὺς ἐπαράβλαβεν, ὅταν δὲ ἤθελε γυρίσει

1. ἥ Κώδ. φ. 3, α. — 2. παλληκάρια (ὡς καὶ κατωτέρω). — 3. ἔρριχνεν. — 8. ἥ Κώδ.
 φ. 3, 6. — 14. ἐτυφλαίνονταν. — 15. ἥ Κώδ. φ. 4, α. — 16. ἐψόφησαν (ὡς καὶ
 κατωτέρω). — 17. ἀργυρὰ. — 19. ἐκοκκίνιζαν. — ἀσήμι. — 22. ἥ Κώδ. φ. 4, 6. —
 24. σαντορηνέικα. — 29. ἥ Κώδ. φ. 5, α.

γραῖος, εἶχαν μεγάλην στενοχωρίαν. Καὶ Θεοῦ βοηθείᾳ δὲν ἀπέ-
 θανε τότε τινὰς, διότι δὲν ἐβάσταξεν ἡ βρῶμα πολὺ, μόνον ἔως
 τρεῖς ὥραις. Καὶ ἐπέρασε σαράντα ἡμέραις καὶ ἄνεμος δὲν
 ἔπνεεν. Καὶ εἶχεν ὁ κόσμος μεγάλην στενοχωρίαν, καὶ ἀναφτεν ἡ
 5 φωτῖα ἔως ἥ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Καὶ τὸ βράδυ τοῦ ἁγίου Νι-
 κολάου ἐβγῆκαν τρεῖς σιφουνοὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἐβγῆκεν εἰς τὴν
 ἀρχὴν τὸ κακόν, καὶ ἐκεῖνοι οἱ σιφουνοὶ ἐφάνηκαν πῶς ἐπῆγαν
 εἰς τὸ μέρος τοῦ πονέντε, καὶ ἀπόμεινε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ
 ὁ τόπος καθὼς ἦτον καὶ πρῶτα, καὶ ἡ πέτρα ὅπου ἐφάνη εἰς τὴν
 10 θάλασσαν ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ.

Τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ἱστορικὰ σημεῖωματα ἐλήφθησαν ἐκ
 κώδικος ἀποκειμένου παρὰ τῆς κ. Κωνσταντίνῃ Ἰατρίδῃ, δημάρχῳ
 Καρπενησιῶν, πάνυ φιλοφρόνως χορηγήσαντι ἡμῖν τοῦτον πρὸς με-
 λέτην. Περιέχει δ' ὁ κώδιξ ἀντίγραφον πάντων τῶν εἰς τὴν ἴδρυσιν
 τῆς ἐν Καρπενησίῳ ἐλληνικῆς σχολῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος
 αἰῶνος ἀναφερομένων ἐγγράφων, πρὸς δὲ ἐπιστολῶν λογίων τῆς παρ-
 ελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης, ἰδίᾳ τοῦ
 ἐκ Βρανικῶν τῶν Ἀγρᾶφων Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου. Ἐγγραφή δὲ
 ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ νῦν κατόχου Γ. Ἀν. Ἰατρίδου, ἀνδρὸς εὐπαι-
 δεύτου καὶ φιλόστορος, χρηματίσαντος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν γραμ-
 ματέως τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς ἐπαρχίας Καρπενησίου Γιολδάση.

« αὐτῆς » (1762) Μαΐου. Ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, καθ' ἣν ἐτελεῖτο
 τότε ἡ ἐβδομαδιαία ἀγορά, ἐπιπεσόντες κατὰ τῆς πόλεως ταύτης
 [τοῦ Καρπενησίου] οἱ λήσταρχοι Γιολδάσης καὶ Γουρκέτος, ὧν ὁ μὲν

5. ἥ Κώδ. φ. 5, 6.

πρῶτος (;) τουρκαλβανός, Ἕλληνα δὲ ὁ δεύτερος, ἔχοντες καὶ ἑτέροισ
 μεθ' ἑαυτῶν κακούργους ἐπέκεινα τῶν τριακοσίων, πολλὰ κακὰ εἰρ-
 γάσαντο τοῖς δυστυχέσι κατοικοῖς, πᾶσαν μὲν τὴν κινητὴν αὐτῶν οὐ-
 σίαν διαρπάσαντες, πολλοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἀπαγαγόντες· ἐξ ὧν
 καὶ τινες (ἐν οἷς καὶ ὁ Ν. Λέλης) ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἀπέθανον, οἱ
 λοιποὶ δὲ, μετὰ πολύμηνον ταλαιπωρίαν καὶ κακοπάθειαν, διὰ λύ-
 τρων πολλῶν διεσώθησαν. (Τὴν σημείωσιν ταύτην εὐρομεν ἐν τινι
 παλαιῷ μηναιῷ τῆς μονῆς τοῦ Κουμασίου) ».

« *αψῆς* (1766). Ἐριζόντων τῶν προϋχόντων τῆς ἐπαρχίας ταύ-
 της τοῦ Καρπενησίου, τίς πρῶτος αὐτῆς ἀρξεται, καὶ ὡς ἐκ τούτου,
 ὡς ἐπόμενον ἦν, εἰς φατρίας διαιρεθέντων καὶ κόμματα, τῶν τε πα-
 θῶν ἐξαφθέντων, καθὰ συμβαίνει ἐν τοῖς τοιούτοις, διεβλήθη παρὰ
 τῇ ὀθωμανικῇ ἀρχῇ, τῇ τότε τῆς ἐπαρχίας διοικούσῃ, ὑπὸ τοῦ
 ἐναντίου κόμματος ὁ Ἰωάννης Παλαιόπουλος, ὁ καὶ Λογοθέτης, ὡς
 σκανδαλοποιὸς καὶ ταραξίας καὶ πολλῶν κακῶν τοῖς ὑπηκόοις πρό-
 ξενος. Αὕτη δὲ ἐπιβεβαιώσασα τὰ κατὰ τούτου δι' ἀναφορᾶς πρὸς
 τὴν ὀθωμανικὴν αὐλὴν, ἐνήργησεν ἵνα ἐκδοθῇ διάταγμα τῆς ἀναιρέ-
 σεως τοῦ ἀλλοῦ τούτου Παλαιοπούλου. Ἐστάλη οὖν τοῦτο πρὸς τὸν
 ἐπιτετραμμένον τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μακεδονίας, Θετ-
 ταλίας, Ἠπείρου καὶ πάσης Ἑλλάδος, τὸν τουρκιστὶ *Δερμπερτιάτ*
καζηνι λεγόμενον, ἰδίως δὲ τὴν τῆς Τρίκκης ἡγεμονίαν διευθύνοντα,
 καὶ ἐν Λαρίσῃ τότε διατρίβοντα, διαταττόμενον, ἵνα ἐνεργήσῃ ὅτι
 αὐτὸ τοῦτο τὸ διάταγμα διακελεύεται. Οὐκοῦν ἐκεῖνος, τῷ βασιλικῷ
 ὑπέκλιον κελύσματι, διέταξε τὸν φρούραρχον τῆς ἐπαρχίας ταύτης,
 Χατζήαγας δ' ἦν ὄνομα αὐτῷ, ὅπως ἀποταμῶν τὴν κεφαλὴν τοῦ
 Παλαιοπούλου, ἀποστείλῃ ταύτην πρὸς αὐτὸν τὴν ταχίστην. Αὐτίκα
 τοῖνον οὗτος μεταπέμπεται τὸν δυστυχῆ αὐτὸν Παλαιόπουλον, καὶ
 ἤδη τὴν ἐξωτέραν τῆς οἰκίας, ἐν ἣ ὁ ὀθωμανὸς οὗτος κατέλυε, ἀνα-
 βαίνοντα κλίμακα, περὶ τε τὸ μέσον τῶν βαθμίδων γενόμενον, βάλ-
 λει τοῦτον καιρίως διὰ πυροβόλου Λίθου τις, ὅς ἦν πρὸς τοῦτο διο-
 ρισθεὶς, πεσόντα τε καρατομεῖ, τὸ τε σῶμα αὐτοῦ εἰς τὴν κατὰ τὴν
 λεωφόρον γέφυραν μετατεθέν, προστάξει τοῦ κρατοῦντος, διέμενε
 ἐκεῖ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἄταφον ». (1)

(1) Τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Παλαιοπούλου τούτου ἐξιστορεῖ καὶ δημοῦδες ἄσμα, ἐκ-
 δοθὲν ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ. (Ἄθ. 1880 σ. 30). Σ. τ. Ε.

« *Τῷ αὐτῷ ἔτει*. Τῇ ἰ.ε. Αὐγούστου. Μετέστη τῶν τῆδε ὁ ἐν μα-
 καρίᾳ τῇ λήξει γενόμενος ἀοίδιμος ἱεράρχης τῆς ἐπαρχίας ταύτης
 Νεκτάριος (α), ἀρχιερατεύσας μετὰ τὸν ἀπὸ Μυτιλήνης Κωνσταν-
 τιν ἀπὸ τοῦ αψμῆ ἔτους. (α) Ἐξ Ἰωαννίνων ἦν οὗτος· λαϊκὸς δὲ
 ἔτι ὧν ἐσχολάρχησεν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Σερρών, Νικόλαος καλούμενος ».

« *αψῆς* (1766). Προεχειρίσθη τὴν προεδρίαν τῆς ἐπισκοπῆς ταύ-
 της Λητζᾶς καὶ Ἀγρᾶφων, χηρευούσης τότε ποιμένος, ὁ ἀοίδιμος
 Διονύσιος, ὁ ἀπὸ τινος χωρίου τῆς Θετταλίας, οὐ μακρὰν τῆς Λαρί-
 σης κειμένου, καὶ Πακράτος λεγομένου, ἔλκων τὸ γένος. Ποιμᾶνας
 δὲ Θεοφιλῶς τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποιμνιον 27 ἔτη, καὶ παραιτησά-
 μενος τὴν ἐπαρχίαν εἰς τὸν πρωτεύοντα τῶν ἑαυτοῦ διακόνων Δοσί-
 θεον, χειροτονηθέντα ἐπίσκοπον κατὰ τὸ αψηγ' ἐν τῷ κατὰ τὴν πό-
 λιν ταύτην ἱερῷ ναῷ τῆς ἁγίας Τριάδος τῇ ιζ' Ἰουλίου, ὑπὸ τε τοῦ
 Λαρίσης Διονυσίου, (α) τοῦ Νέων Πατρῶν Πολυκάρπου (β) καὶ αὐ-
 τοῦ δὲ τῷ πρῶτῳ Λητζᾶς, αὐτὸς μὲν καρπούμενος τὰ νενομισμένα
 δικαιώματα ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, τοῦ τε Μεγάλου χωρίου καὶ τοῦ
 Νεοχωρίου τῆς Κοστριάδος, διέμενε ἐνταῦθα ἡσυχάζων, τὰ δὲ τῆς
 λοιπῆς ἐπαρχίας περιοδεύων ἀπελάμβανεν ὁ διάδοχος. Κατὰ δὲ τὸ
 αψιζ' τρυχωθεὶς ὑπὸ τοῦ γήρωος, καὶ νοσήσας μικρὸν τι, μετὰ πε-
 πτον ποιεῖται τὸν ἐκ τῆς μονῆς τῆς Φουρνᾶς πνευματικὸν Γαβριήλ,
 ὃ τινι τοῖς λογισμοῖς αὐτοῦ τὸ τελευταῖον ἐξομολογησάμενος, καὶ τὸ
 θεῖον τῶν μοναχῶν ἐνδυσάμενος σχῆμα, ἀνεπαύσατο τοῦ βίου κατὰ
 τὴν κγ' τοῦ Ἀπριλίου ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτῳ, ὀγδοηκοντούτης ὡς ἔγ-
 γιστα γενόμενος, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν τῷ νοτίῳ
 περιβόλῳ, ὅπου προετάφη καὶ ὁ τούτου προκάτοχος Νεκτάριος. Λό-
 γον δὲ ἐπιτάφιον ἐξεφώνησε τότε ὁ ἐκ τοῦ Μαυρίλου Ζαχαρίας ἱερεὺς,
 ὁ πατὴρ τῶν Αἰνιάνων (γ)-α) Βυζάντιος ἦν οὗτος τὴν πατρίδα, ἐξ
 ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, Καλλιάρχης τὸ ἐπώνυμον, προβιβασθεὶς δὲ εἰς
 τὴν τῆς Ἐφέσου μητρόπολιν κατὰ τὸ αωδ' καὶ διαμείνας ἐν ταύτῃ
 ἄχρι τοῦ αωκά. Ἐλαβε καὶ οὗτος τὸν δι' ἀγχόνης μαρτυρικὸν ἐν
 Κωνσταντινουπόλει θάνατον, διὰ τὴν τότε κινηθεῖσαν ἑλληνικὴν ἐπα-
 νάστασιν, εἰς τῶν εὐκλεεστέρων ἀρχιερέων γενόμενος. — β) Πατρὶς
 τούτου ἦν ἡ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν Τσαρίτσανη, τῆς τε καθ' ἡμᾶς
 καὶ τῆς Θύραθεν παιδείας ἐγκρατῆς, καὶ δεινὸς εἰς τὸ γράφειν, καὶ
 ποιητῆς. Ὁ βίος δὲ αὐτοῦ ἀνοίκειος ὅλως τῷ ἀρχιερατικῷ ἀξιώματι

οὐ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἀρετῆς, ἀλλὰ σκάνδαλον τῷ ὑπ' αὐτὸν ποιμνίῳ γενόμενος, λάτρις εἰς ἄκρον τῆς κοιλίας ὢν, καὶ τῆ κραιπάλη καὶ μέθη διημερεύων. Πρὸς τοῦτον λέγεται εἶπεῖν τινα μηλωτορράφον, ἐξ Ἰωαννίνων μὲν ὀρμώμενον, ἐν τῇ Νέῃ δὲ Πάτρῃ διαμένοντα. Ὡ δέσποτα! Καλὸν τυρὶ καὶ νόστιμον εἰς σκύλλιον τομάρι. Ἔδωκε δὲ τέλος τοῦ βίου ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῶν Νέων Πατρῶν, κατὰ τὸ αὐαῖ. — γ') Μετήλλαξε τὸν βίον οὗτος κατὰ τὸ αὐαῖ ἐν τῇ Νέῃ Πάτρῃ, πολλὰ παθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ αὐαῖ ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν καὶ οὐδ' αὐτὸ ἀπέφυγε τὸ χαρώνειον δεσποτήριον». (1)

« αὐαῖ ». Τῇ 17ῃ Ἰουλίου ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὁ ἐκ τῆς Κουρήτιδος καὶ ταύτης καπετᾶνος ὢν Φώτιος, καταδιωκόμενος τότε ὑπὸ τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασιᾶ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἐκ τῆς Θεσπρωτίας Ἀλβανὸν Σάκκον Ἰσάμην λεγόμενον, τὸν τε Καλὸν Ὀσμανζέζαν, Ἀλβανὸν καὶ τοῦτον, καὶ εἰς διακοσίους περίπου ἀριθμούμενοι, ἐληίζοντο τὰ κατὰ τὴν Λίτωλιαν χωρία. Αὐτοὶ οὗτοι ἐπιπεσόντες καὶ κατὰ τοῦ Μεγάλου Χωρίου, διήρπασαν ὅλην τὴν κινήτην τῶν κατοίκων περιουσίαν· πυρπολήσαντες δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῶν οἰκιῶν, καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους ἀπαγαγόντες, διελθόντες διὰ τοῦ Κρικέλου καὶ Δορνίστης, μηδεμίαν ἐκεῖ βλάβην προξενήσαντες, κατήλθον εἰς τὰ κατὰ τὴν Κουρήτιδα χωρία, ὅπου μετὰ χρόνου οὐ πολλοῦ παρέλευσιν λαβόντες καὶ τὰ λύτρα, ἀπέλυσαν τοὺς αἰχμαλώτους».

« αὐαῖ ». Τῷ αὐτῷ μηνί, ἐν τῷ χωρίῳ Κοζίτσα τῶν Κραθάρων, ὁ τῆς ἐπαρχίας ταύτης Δερβέναγας Ἀλβανός, Μάλιος Μέτσιος λεγόμενος, προσκαλέσας τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Ἀράχοβα Νικόλαον Σισιμάνην, προϊστάμενον τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων ἐφόνευσεν αὐτὸν διὰ πυροβόλου ἐντὸς τῆς οἰκίας ἐν ἣ κατέλυε. Ἐπεσον δὲ καὶ ἕτεροι δύο ἐκ τῶν ὀπλοφόρων αὐτοῦ ὑπηρέτων, ἀντιπυροβολησάντων κατὰ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Δερβέναγα, πληγωθέντος βαρέως κατὰ τὸν δεξιὸν πόδα καὶ τοῦ Σαντικ Ντάρεζι τουρκαλβανοῦ, μεγίστην δειξάντος ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν

(1) Τούτων τοῦ Ζαχαρίου ἱερέως Λινιᾶνος καὶ τοῦ Νέων Πατρῶν (Ἰπάτης) Πολυκάρπου ἀναγινώσκονται ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι ἐπιστολαὶ εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γεγραμμέναι. Σ. τ. Ἐ.

ἄθλιον Σισιμάνην. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν περὶ τὸν Δερβέναγαν Ἀλβανῶν τέσσαρες ἐφονεύθησαν ταυτόχρονως. Κατὰ δὲ τὸ αὐαῖ ἀπελθὼν εἰς Ἄρταν καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Ἰωάννης Σισιμάνης καὶ παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν ἐκεῖ τηνικαῦτα διατρίβοντα Βελῆ πασιᾶν, κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἅμα ἐξελθὼν εἰς τὴν αἰθουσαν συνελήφθη παρὰ τῶν τοῦ ἡγεμόνος δορυφόρων, ὅτε δύο ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσεν ὁ ἀκολουθῶν αὐτῷ τουρκαλβανός ὀπλοφόρος Μελέτσος καλούμενος. Ἐπεσε δὲ καὶ αὐτός, πιστότατος φανείς, καὶ τῆς ἰδίας ζωῆς μὴ φεισάμενος. Ὁ δὲ Σισιμάνης ἐν τῷ δεσποτηρίῳ βληθεὶς ἔδωκε τέλος τοῦ βίου διὰ πνιγμονῆς, τοῦ Βελῆ πασιᾶ τοῦτο προστάξαντος. Συγχρόνως δὲ καὶ ὁ τούτου πατήρ, ὁ νέος τῆς Ἡπείρου φάλαρις, ἐβύθισεν ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Ἰωαννίνων τὸν τοῦ Νικολάου Σισιμάνη υἱόν, ὀνόματι Μήτσιον, εἰκοσιπενταετῆ τὴν ἡλικίαν».

« αὐαῖ ». Ἀῆσταρχός τις τουρκαλβανός Ἰμπραίμης (Μπράχος Κερίζης κοινότερον) λεγόμενος, μεθ' ἑτέρων ὁμοίων, πολλοὺς περὶ αὐτοὺς συναγείραντες κακούργους, καὶ ὑπὲρ τοὺς τετρακοσίους ἀριθμούμενοι, ἐξ ὧν τὸ τριτημόριον ἦσαν Ἕλληνες, ἐπέτρεχον ληϊζόμενοι τοὺς κατὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Φθιώτιδα ἀγρούς τε καὶ κώμας καὶ τὰ μὲν τούτων πυρπολοῦντες, τὰ δὲ ἀρπαγῆς ποιούμενοι. Ὁ δὲ τῶν Ἰωαννίνων σατράπης, Ἀλῆ πασιᾶς ὁ Τεπελένιος, ὡς ἐμπεπιστευμένος τὴν ἀσφάλειαν τῶν λεγομένων Δερβενίων, εἰδοποιηθεὶς τὰ κατ' αὐτούς, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ περιφρόνησιν θεωρῶν, ὅσα παρ' ἐκείνων κατὰ τῶν ὑπηκόων ἐπράττοντο, ἀποστείλας μετὰ πολυαριθμοῦ στρατιᾶς τὸν χαζνατάρην (ταμίαν) αὐτοῦ Ἰσουφάραβον, καὶ πολέμου γενομένου ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ κατὰ τὰ χωρία τοῦ Ἀλμυροῦ, ὅπου συνεκεντρώθησαν, πολλοὺς μὲν ἐφόνευσεν, πολλοὺς δὲ ἐζώγρησεν· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν διασφθέντων τότε, οὐκ ὀλίγοι μετὰ ταῦτα συνελήφθησαν προδοθέντες».

Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι περιέχεται καὶ τὸ κατωτέρω ἀντίγραφον ἀναφορᾶς ὑποβληθείσης κατὰ διαταγὴν τοῦ βεζίρου Ἀλῆ πασιᾶ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Καρπενησίου τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἀλῆς διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου νὰ στρατεύσῃ εἰς ἐπικουρίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ μὴ ὀδηγήσῃ αὐτοπροσώπως τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, προσέταξε τοὺς κατοίκους τῶν ὑπ' αὐτὸν βιλαετιῶν νὰ συντάξωσι τοιαύτας ἀναφορὰς πρὸς τὸν

Πατριάρχην, ὅπως ἐκ τῶν παραστάσεων τούτου πειθομένη ἡ Πύλη, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ βεζίρου ἐν Ἰωαννίνοις εἶναι ἡ ἀρίστη ἐγγύησις πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῷ πασαλικίῳ, συναινέσῃ νάντικαταστήσῃ αὐτὸν ὀδηγῶν τοὺς Ἀλβανούς ὁ υἱὸς τοῦ Μουκτάρ. Γινώσκουμεν δὲ καὶ ἄλλοθεν ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ τὸν Ἀλῆν στρατείαν κατὰ τοῦ Πασβάνογλου τῷ 1798, ὠδήγησε τὸν ὑπ' ἐκείνου σταλέντα ἐπικουρικὸν ἐξ Ἀλβανῶν στρατὸν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Μουκτάρ ἐν τε τῷ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμῳ, κραταιῶς ἐν Σιλιστρίᾳ ἀγωνισθεὶς, (1) καὶ ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ κατὰ τοῦ Ἰσορτζιμ πασαῖ τῆς Ἀδριανουπόλεως. (2)

Ἡ ἐν λόγῳ ἀναφορὰ πρὸς τὸν Πατριάρχην ἔχει ὡς ἔπεται :

« Πρὸς τὸν Πατριάρχην, ἐκ μέρους ὅλης τῆς ἐπαρχίας, κατὰ προσταγὴν τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασιᾶ.

« Οὐδεὶς ὑγιῶς ἔχων ἰατροὺς προσκαλεῖται, οὐδ' ἀπὸ πρύμνης πλέων λιμένων ἐφίεται· ἀλλὰ νοσῶν καὶ τὴν θάλασσαν εἰς ὕψος ὑπὸ χειμῶνος ἠρμένην ὁρῶν, καὶ ἰατροὺς μεταπέμπεται, καὶ λιμένας φαντάζεται, ἐν' ὃ μὲν ὑγείας πράγματος τῶν ἐν τῷ βίῳ ποθεινοτάτου, ὁ δὲ ἀσφάλειαν ἑαυτοῦ εὐρεῖν δυνηθῶσι. Τί δ' ἡμῖν ὁ λόγος βούλεται; κακῶς πάσχουσι τὸ σωματίον, καὶ θαλαττεύουσιν ἐν σφοδρῷ τῷ χειμῶνι εὐκαρμεν, παναγιώτατε δέσποτα· διὸ θεραπείας καὶ σωτηρίας δεόμενοι, οὐκ ἔχομεν ἄλλοθι που τὸ καταφύγιον, ἀλλ' ἢ πρὸς τὴν ὑμετέραν θεοτάτην παραγιότητα, συμπαθεστάτην τε οὔσαν, καὶ τὴν ψυχὴν, εἰ δέοι, τῶν ἰδίων τέκνων προθυομένην, καὶ ταῖς εὐποιίαις μᾶλλον ἢ Κροῖσος ἐκεῖνος τῷ ἑαυτοῦ πλούτῳ χαίρουσαν. Ἐνθεν τοι τοιαύτην οὔσαν εἰδότες, θαρρούντως ἤκομεν αἰτησόμενοι τὴν παρ' αὐτῆς βοήθειαν.

« Ὁ ὑψηλότατος καὶ ἐκλαμπρότατος τῆς τῶν Ἰωαννίνων ἐπαρχίας ἡγεμὼν Ἀλῆ πασιᾶς ὁ ἐφένδης ἡμῶν, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς λεγομένων Δερβενίων ἀξιοπρεπέστατος κηδεμίων, ἐξ ὅτου βασιλικῇ προμηθείᾳ τὴν τῶν Δερβενίων πεπίστευται προστασίαν, οὕτως ἐγρηγορῶν τε καὶ ἀοκνῶν, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ συνετῶς ἄγαν τῆς τοιαύτης προστασίας προέστη, ὡς πάντας τότε μόνον δύνασθαι εἰπεῖν ἡσυχίᾳ τε καὶ ἀνέσει τὸν ἀέρα εἰσπνεῦσαι. Λοιπὸν ἐξ ἐκείνου ἄχρις οὐ ἐκστρατεῦσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς κραταιᾶς βασιλείας προστέτακται, μήτε ὑπὸ ληστῶν

(1) Βλ. Χατζῆ Σεκρέτη Ἀληπασιάδα ἐν Κ. Ν. Σάθα, Ἱστορ. διατριβαῖς. σ. 283 κ. ἑ.

(2) Ἀραβαντινοῦ, χρονογραφ. τῆς Ἰπείρου τ. Α'.

τινος ἐπηρεασθέντες, τῶν πρῶν τοῖς βασιλικοῖς δρόμοις ἐνεδρευόντων, χώρας τε καὶ κώμας, ναὶ μὴν καὶ πόλεις αὐτὰς ἀδεῶς ληϊζομένων, πάντων δὲ πάντως τῶν τὴν γῆν ταύτην ἐχόντων ἐν ἐλευθερίᾳ ἀκροτάτῃ καὶ ἡσυχίᾳ διαγόντων. Ἐκστρατεύσαντι δ' αὐτῷ, καθ' ἃ προσετάχθη, καὶ ἐντεῦθεν ἀπάραντι, καὶ φόβος ἅπας εὐθὺς συναπήχθη, ὁ τοὺς πονηροὺς διακατέχων τὸ πρότερον, αὐτοῦ παρόντος. Ταῦτ' ἄρα οὐκέτι οὔτε ὁδοὶ ληστῶν ἐλεύθεραι, οὔτε χωρία κινδύνων ἦσαν ἐκτός, πάντα δὲ τεταραγμένα καὶ φόβων μεστά. Ἡδὴ δ' ἐπεὶ σὺν Θεῷ νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος κατὰ τῶν ἐχθρῶν πρὸς ἡμᾶς ἐπανῆλθεν, οὐ χρόνου χρεῖα ἐγένετο, οὐκ ἄλλου τινός, ἀλλ' ἐκπύστου μόνον τῆς παρουσίας αὐτοῦ γενομένης, πάντα ἔχετο τὰ κακὰ ἀπιόντα, οὐδενὸς λοιπὸν φοβουμένου, ἀλλ' ἀνέσεως καὶ ἡσυχίας ἀπάντων πληρουμένων· ἀφανεῖς γὰρ αὐτίκα οἱ ἄτακτοι ἐγένοντο ἅπαντες. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦρος φανέντος ἐκστρατεῦσαι αὐτὸν πάλιν μεμαθήκαμεν, καὶ διὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ τὰ παρελθόντα κακὰ πάλιν ἡμᾶς καταλήψεσθαι ἐλπίζομεν, καὶ ταῦτα χεῖρω καὶ μείζω τῶν προτέρων ἔσως, δεόμεθα θερμῶς καὶ μετὰ δακρύων ἱκετεύομεν τὴν ὑμετέραν Θεοφροῦρητον παναγιότητα, ὅπως ἐκ πατρικῆς οἰκτεήρασα στοργῆς τοὺς δυστυχεῖς ἡμᾶς, ταῦτα πάντα πρὸς τὴν ὑψηλοτάτην Πόρταν ἀνευέγκῃ, ἐκεῖθεν τε οἷς οἶδε τρόποις ἐξαιτήσασα, ἵνα μείνη μὲν ἡ αὐτοῦ Ὑψηλότης ἐνταῦθα, ἀντ' αὐτοῦ δὲ πέμψῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μουκτάρπεην ἢ τινα ἄλλον τῶν ἐπισήμων. Οὕτω γὰρ καὶ ἃ ἡ αὐτοῦ Ὑψηλότης προστέτακται πληρωθήσεται, καὶ οἱ τοὺς τόπους τούτους τοὺς βασιλικοὺς οἰκοῦντες ἡμεῖς πτωχοὶ μὲν, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν διάπυροι εὐχέται τῆς κραταιᾶς βασιλείας, ἀσφαλῶς καὶ ἀφόβως βιώσομεν. Τὰ μὲν οὖν ἃ πάσχουμεν ἡμεῖς δεινὰ τοιαῦτα, καὶ ἡ τούτων θεραπεία οὕτως, οὐκ ἄλλως γενήσεται. Δεόμεθα δὲ καὶ αὐθις, καὶ θερμῶς ἱκετεύομεν, μὴ παριδεῖν ἡμᾶς ἐν τοσούτοις ὄντας κακοῖς, προμηθεύσασθαι δὲ ἡμῶν ὅσον οἶόν τε, καὶ ἀντιλαβέσθαι τὴν ὑμετέραν θειοτάτην παναγιότητα, ἧς αἱ πανάγια καὶ θειπειθεῖς εὐχαὶ εἶησαν ἡμῖν φρουροὶ τε καὶ φύλακες διὰ βίου παντός.»

ΔΥΟ ΑΝΕΚΑΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
 ΤΟΥ
 ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ.

Αἱ κατωτέρω δημοσιευόμεναι ἐπιστολαὶ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν Στούρτζαν εὐρηνταὶ εἰς χεῖρας τῆς ἐν Ὀδησσῷ θυγατρὸς αὐτοῦ, τῆς πριγκηπίσσης Μαρίας Γαγαρίν, ἣτις εὐμενῶς ἐπέτρεψε τὴν ἐν τῷ παρόντι *Δελτίῳ* δημοσίουσιν.

A'.

Poros le 7/19 Septembre 1828.

Mon cher Stourdza, Vous avez laissé partir Boulgaris sans lui donner un mot pour moi. Tout accablé que je suis de fatigue et de travail, je ne laisserai pas néanmoins partir mon fidèle Wimer sans vous donner signe de vie.

Boulgaris est ici depuis avant hier. Moi aussi je ne fait que d'arriver de Calamata, où j'ai voulu, d'après le precept Italien qui *vuole creda e chi non vuole mandi*, voir de mes propres yeux ce qui se passe autour des places de la Messénie.

Ibrahim Pacha part, et les Français arrivent pour le chasser; cependant ils auront encore à faire quelque chose des Turcs, que la convention d'Alexandrie laisse dans les forteresses de la Messénie et à Patras. Cette opération achevée il faudra les engager à faire davantage et ils se laisseront forcer la main.

Ce qu'il y a de plus heureux, c'est que le Sultan a encore une fois rejeté comme il le devait, les ouvertures de l'Angleterre et de la France—le Reis-Effendi a déclaré une fois pour toutes que la Porte *ne traiterait jamais* avec les Rajas rebelles, et moins encore avec les médiateurs des Puissances Etrangères. J'espère que Mr de Riboaupierre enverra au M. I. (1)

(1) M. I. = Ministère Impérial.

toutes les communications très-intéressantes qu'il a reçu de Constantinople.

Mes dépêches viennent aussi solliciter votre protection. Elles sont dictées à la hâte et le plus souvent on ne me donne pas le temps de les relire à tête reposée.

Ma santé se soutient et c'est aussi un miracle.— Tout ce que j'ai autour de moi est tombé malade durant les chaleurs du mois de Juillet et du mois d'Août; j'en ai souffert; mais je n'ai pas voulu céder et ma santé a tenu bon.

Adieu mon cher Stourdza— conservez-vous. Embrassez mille et mille fois de ma part votre petite Marie, si elle est avec vous—sans cela écrivez lui—je baise les mains à Mme Stourdza votre mère, à Roxandre et à votre épouse, je dis mille choses au comte Edling.

Tout à vous.

CAPODISTRIAS.

Nous sommes quitte de la peste—L'êtes vous? Je l'espère.

B'.

Nauplie le 5/17 Mai 1831.

J'ai reçu très exactement, mon cher Stourdza, votre lettre de 12/24 Mars. Je vous réponds à la hâte aujourd'hui pour ne pas laisser passer une bonne occasion sans vous donner signe de vie.— De tout ce qu'on vous dit sur l'état actuel de la Grèce, retranchez les 9 dixièmes. Ces hommes de malheur qui s'efforcent depuis quelque temps de faire ici une parodie de la grande et immortelle *semaine* (1)—donnent leurs rêves comme des réalités ou leurs desseins révolutionnaires comme des faits. Ces hommes sont appuyés, et il ne vous sera pas difficile de deviner *par qui et pourquoi*. Malgré cependant leurs efforts ils n'ont réussi jusqu'ici qu'à maintenir les troubles de Limeris—à faire protéger par les Hydriotes le journal insensé

(1) Υπαινίσσεται τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830.

de Sieur Polizoides (1), et à jeter deux ou trois bandits dans les provinces du Peloponnèse et de la Grèce Orientale. Ils ont voulu insurger le peuple, le peuple les a chassés partout. Ne pouvant faire leur grande semaine par le peuple ils tâchent de le faire par des bandits, et par la désorganisation du Gouvernement et de sa branche la plus vitale—celle des finances. Je tache de déjouer ces coupables menées. Et je ne vois pas trop comment se fait-il, que j'aie eu jusqu'ici quelque succès. Il y en a puisque la maladie ne s'étend pas; elle peut cependant gagner du terrain du moment que le Gouvernement manquera des subsides étrangers, et que les négociations de Londres seront une pitoyable mystification. Alors je n'aurai plus de moyens pour résister et les intrigants auront la protection que leur procureront les choses du dehors, et les agents étrangers qui campent et qui vont et viennent en Grèce. Quoique malade plus que de coutume et souffrant, quoique accablé de travail et de désagréments je ne suis nullement découragé—je suivrai fort et ferme ma marche et Dieu m'aidera. Dans cet état de choses je n'ai pas le courage de vous dire achetez des terres en Grèce—je vous dirai donc attendez, ou venez vous même voir ce qu'il vous convient le plus de faire. Je m'arrête ici, je suis surmené—je viens d'une longue course, j'ai fait pàque à Modon et j'ai parcouru toutes les provinces qui avoisinent Spartes, car j'ai visité plusieurs parties de Maïna. Je vous écrit de ma main, mes deux secrétaires sont dans la boîte à l'encre.—Canas fait bien—mais il a besoin encore d'être dressé.

Baisez les mains à Madame votre mère, saluez votre épouse et Marie et ne m'oubliez pas auprès de votre sœur Roxandre et du Comte Edling. Je vous embrasse.

Tout à vous

CAPODISTRIAS.

(1) Τὸν « Ἀπόλλωνα. »

ΚΡΗΤΙΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

ΥΠΟ

Γ. ΙΑΚ. ΚΑΛΑΪΣΑΚΗ

Α'.

Νεράιδες — Σφανταχτά — Καταχανάδες — Δαίμονες — Ἀτσούπάδες — Γηθειαῖς — Βασκανία — Καλή καὶ κακή ὥρα — Καλὸς δαίμων — Ἀδερφοδιώχτης — Στοιχειά.

Αἱ Νεράιδες, παρίστανται ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν Κρητῶν πάρθενοι λευχειμονοῦσαι, ἀπαστράπτουσαι ἐκ καλλονῆς, διάγουσαι συνήθως παρὰ τοὺς ποταμοὺς καὶ τοὺς ρύακας, τὰς πηγὰς καὶ τὰ φρέατα, ἐμφανιζόμεναι τὴν νύκτα καθ' ὀμάδας ἐν ἄσμίᾳσι, κυρίως εἰς τοὺς ἐλαφροὺς ἢ παχύνους, οὓς καλοῦσι *Νεραζοδιάριδες* εἴτε περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀκριβῶς, ὥραν ἣν οἱ Κρηῖτες καλοῦσι τὸ *σύσηλο τοῦ ἡλίου* καὶ ἀφανιζόμεναι ἅμα ὡς μαῦρος ἀλέκτωρ ἤθελε φωνήσῃ. Οὐδεμίαν βλάβην προξενοῦσιν, ὡς οἱ καταχανάδες, οἱ δαίμονες καὶ ἄλλα ἐναέρια κακοποιὰ πνεύματα, ἀλλὰ τὸ μόνον φόβητρον τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐστὶν ὅτι ἀσχολοῦνται παντοειδῶς τινὶ τρόπῳ θὰ καταπίσωσι τὸν συντυχόντα νὰ ὀμιλήσῃ αὐταῖς, διὰ νὰ τὸν ἀφαιρέσωσι τὴν λαλίαν. Διὰ τοῦτο ὅταν βωβαθῇ τις λέγουσιν οἱ *Νεράιδες* τοῦ *ἡήρασι τῇ λαλίᾳ* του. Προσέτι δ' ἀσθενειῶν τινῶν καὶ τῆς ἡλιθιότητος ἀποδίδουσι τὴν ἀφορμὴν εἰς *ράπισμα*, ὅπερ ὁ παθὼν ἔλαβε παρὰ *Νηρηίδος*, καὶ περὶ τῶν τοιούτων λέγουσιν, ὅτι ἔχει *παλαμζά*. Ἀγαπῶσαι δὲ τὸν χορόν, τρέχουσιν ὅπου ἤθελον ἀκούσῃ βοσκὸν κρούοντα τὴν λύραν, ὀρχοῦμεναι.

Διηγοῦνται ὅτι μόνιμος αὐτῶν διαμονὴ ἐστὶν εἰς τὸ χωρίον « *Καρπάνι* » (1) κατὰ τὴν θέσιν *Πλακοῦρα*, καὶ ὅτι ἐσπέραν τινὰ ἐν ᾧ διήρχετο ἐκεῖθεν βοσκὸς κρούων τὴν λύραν ἐμφανισθεῖσαι τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ διανυκτερεύσῃ μετ' αὐτῶν. Ἐχόρευον λοιπὸν ὑπὸ τὸν ἦχον τῆς λύρας ἕως τὰ χαράγματα, ὅτε κράξαντος ἀλέκτορος ἀνεφώνησεν

(1) Χωρίον ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μελέχα ἐν Κυθωνία.

ἡ εὐειδεστέρα δὲ κόκκινος, ὁ γαλανός, ὁ χοχλιοῦδος καὶ ὁ μαῦρος, πάραυτα δ' ἐγένοντο ἄφαντοι καταλιποῦσαι μόνον τὸν βοσκὸν μὲ τὴν λύραν του, ὁ ὁποῖος ἐκ τρόμου διετέλεσεν ἐπὶ ἕξ μῆνας κλινήρης. Καὶ ὑπὸ τὸ χωρίον Κάτω-Ἀστρακοῦς (1) ὑπάρχει σπήλαιον εὐρύτατον, οὗ ἐκ τοῦ βάθους πηγάζει ὕδωρ ἄφθονον καὶ διαυγέστατον. Δοξάζουσιν κοινῶς, ὅτι καὶ τοῦτό ἐστι κατοικία τῶν Νηρηίδων, διὸ καλοῦσιν αὐτὸ Νεραϊδόσπηλο. Ἐπειδὴ δ' ἐνίοτε θολοῦνται τὰ ἐκρέοντα ὕδατα, πιστεύουσιν ὅτι τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις αἱ Νηρηίδες λούωνται. Διηγούνται πρὸς τούτους, ὅτι μετὰ πᾶσαν δεκαετίαν, ὅτε συνήθως ἀποστεירוῦται ἡ πηγὴ, ἐκρέουσι μετὰ τῶν ὑδάτων πορτογάλια μετὰ φύλλων πορτοκαλλεῶν καὶ ὅτι συχνότατα ἀκούονται ἐκ τῶν μυχῶν τοῦ σπηλαίου ἦχοι χοροῦ καὶ λύρας.

Ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν μουσικὴν λέγουσι περὶ αὐτῶν, ὅτι ἄδουσι τόσον λιγυφώνως, ὥστε πέρριουσι τὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι οἱ ναῦται μεταδίδουσιν εἰς ὄλον τὸν κόσμον τοὺς μουσικοὺς ἦχους τῶν διαφόρων ἀσμάτων, ἀκούοντες αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Νεράιδας κατὰ τὴν διέλευσίν των ἐκ τῆς νήσου Θήρας.

Σφανταχτά. — Ἐκτὸς τῶν Νηρηίδων πιστεύονται νυκτερινὰ φαντάσματα, κοινῶς σφανταχτά, ἢτοι ἡ ἐμφάνις κακοποιῶν πνευμάτων, τοῦ δαίμονος παρουσιαζομένου ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ὡς γέροντος, κυνός, θηρίου ἢ ἵππου σπινθηροβολοῦντος ἐκ τῶν ποδῶν, ἰδίως εἰς τόπους σκοτεινοὺς καὶ μεμονωμένους ἢ ἐνθα διεπράχθησαν κακούργηματα καὶ ἰδίᾳ ἐν τοῖς πεδίοις σπουδαίων μαχῶν, ἐνθα κεῖνται τὰ ὅστα τῶν κατ' αὐτὰς πεσόντων. Ὡς εἰς τὸ χωρίον Βάμος (2) εἰς τὴν τοποθεσίαν μοναχὴ ἐλθὼν, λέγουσιν ὅτι σφαντάσσει, διηγούμενοι, ὅτι κατὰ πᾶσαν νύκτα Πέμπτης πρὸς τὴν Παρασκευὴν βλέπουν πυροβολῆσαι καὶ λυχνιὰ ἀκτῆ. Γνωστόν, ὅτι εἰς τὴν καταστρεπτικωτάτην διὰ τοὺς Τούρκους μάχην τῶν Βρυσῶν κατὰ τὴν αἱματηρὰν τοῦ 1866 κρητικὴν ἐπανάστασιν, κατατροπώσαντες οἱ Ἀποκορωνιώται καὶ Σφακιανοὶ τὰς ὀρδὰς τῶν Αἰγυπτίων κατέσφαξαν αὐτοὺς μέχρις ἐνός ἐν τῇ θέσει ἐκεῖνῃ.

Τὰ αὐτὰ δοξάζουσι καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἀλικιανῷ (3) Πύργου, τοῦ

(1) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδα.

(2) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀποκορώνου καὶ ἄλλοτε ὕληκλήρου τῆς Διοικήσεως Σφακίων.

(3) Χωρίον τερπνὸν ἐν Κυδωνίᾳ μέλαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ὄραν ἀπέχον τῆς πόλεως Χανίων.

ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἄρχοντος Da-Molin (1570), ἐνθα διεδραματίσθησαν τὰ κατὰ τοὺς «Κρητικοὺς Γάμους». Ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν Ζαμπέλιος ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι τοῦ συγγράμματος τούτου παρέχει ἡμῖν πιστὴν εἰκόνα τῆς περὶ φαντασμάτων δοξασίας τῶν κατοικῶν τῶν μερῶν ἐκείνων. «Ὅσαι, λέγει, εἰς τὰ παραφοιτῶντα ἐκεῖ πρὸ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ἢ τό γε δὴ χειρὸν κατὰ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν. Πνεύματα κακοποιά, καταχανάδες, λαμίαι, τερατοπρόσωπα φαντάσματα συνέρχονται ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Νήσου εἰς διαβολικοὺς προσαθθατισμούς. Οἱ συλλειτουργοῦντες δαίμονες κρούουν τύμπανα νυκτερινά, σείουν χειρόδεσμα, κωδωνίζουσι ἀλύσεις καὶ φαιδρύνουσι τὰ ὄργια αὐτῶν βρυχώμενοι μὲ μυκηθμοὺς καταπτοῦντας τὰς πέριξ πεδιάδας».

Καταχανάδες. — Καταχανάδες ὀνομάζουσι τοὺς βρικόλακας, ἢτοι ἀνθρώπους κακοβαφτισμένους ἢ κακοθαμμένους, εἴτε πολλὰ κακὰ διαπράξαντας ἐν τῷ βίῳ, οἱ ὁποῖοι ἐγειρόμενοι νύκτωρ ἐκ τοῦ τάφου, συνεργεῖα σατανικῆ, ἐμφανίζονται μετὰ τῶν δαιμόνων, ἰδίᾳ τοῖς σχετικοῖς καὶ οἰκείοις, οὓς ἐκφοβίζουσι, καὶ διαταράττουσιν ἐν ταῖς ἰδίαις ἐστίασι. Ἐνεκα τῆς δοξασίας ταύτης ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ λέγωσι καταρώμενοι ἡ γῆ νὰ μὴ σὲ χωνέψῃ! — ἡ μαῦρη γῆ νὰ σ' ἀναξερᾶσῃ! Ἐξαιρετικῶς δὲν ἀναφέρονται ὡς βρικόλακες ὀθωμανοὶ· ἀλλὰ δοξάζουσιν, ὅτι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν μεταμορφοῦνται τὴν νύκτα ἐκάστης Πέμπτης πρὸς τὴν Παρασκευὴν εἰς μαῦρα καὶ λευκὰ κυνάρια ὑλακτοῦντα.

Δαίμονες. — Οἱ κυρίως δαίμονες προσωποποιοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς μαῦρα ἀνθρωπόμορφα τέρατα, μὲ μεγάλους στρογγύλους ἐρυθροὺς ὀφθαλμοὺς, μακρὰν καὶ ὀξεῖαν πυρίνην γλῶσσαν, ὀδόντας ὁμοίους, οὐρὰν ἐπιμήκη, ὄνυχας ὀξεῖς, μακροὺς καὶ καμπύλους, φορτωμένοι μὲ ἀλύσεις, λέρια καὶ μακρὰ ἀγκιστροειδῆ σιδηρὰ δόρατα, καρακατσοῦνες, πρὸς ἄγραν τῶν κολασμένων ψυχῶν. Μεταμορφοῦνται τὴν νύκτα εἰς ὄνους, οὓς καλοῦσιν Ἀτσουπάδες (1), διὸ ἀγανακτοῦντες οἱ ὄνηλάται κατὰ τὰς ὁδοπορίας ἀποκαλοῦσι τοὺς ὄνους των διαόλου πρᾶμμα — διαόλου γέννημα — διαλογαζδάρους. Περὶ Ἀτσουπάδων ἢ Ἀτσουπάδων διηγούνται, ὅτι δύο χωρικοὶ ἀναχωρήσαντες

(1) Οἱ Ἀτσουπάδες ἐν ταῖς ἀνατολικωτέραις ἐπαρχίαις τῆς Κρήτης καλοῦνται Ἀνασκελάδες.

περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐκ τοῦ χωρίου τῶν καὶ συναντήσαντες καθ' ὁδὸν ὄνον συνεφώνησαν νὰ παραλάβωσι καὶ ἀναβαλῶσιν αὐτὸν ἐναλλάξ μέχρι οὗ φθάσωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἄφ' οὗ ἐπέβη αὐτοῦ ὁ ἕτερος, ὁ ὄνος ὑψοῦτο βαθμῆδόν καὶ φθὰς μέχρι ὕψους ἑκάτον ὀργυιῶν ἐγένετο ἀφαντος, ὁ δὲ ἀναβάτης ἐξέπνευσεν ἐκ τῆς πτώσεως. Ταῦτα ἰδὼν ὁ ἕτερος καὶ ἐξ ἀμηχανίας μὴ διανοηθεὶς ν' ἀπαγγεῖλη τοὺς ὕμνους τῆς Θεοτόκου, ὡς τὸ μόνον τῶν δαιμόνων καὶ πάσης κακοποιῶν ὑπάρξεως ἀλεξιτήριο, ἐβυστηρήθη (1) καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν.

Ἄλλοτε ὁ δαίμων ἐμφανίζεται ὡς πυρά, ἀστραπὴ μετὰ βροντῶν, ὡς κύων καὶ ὑπὸ διαφόρους ἄλλας μορφὰς ἔφιππος, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐξῆς διστίχου:

Ἄπάντησα τὸ διάολο ἔστη σέλλα καθαλλάρη
Καὶ μοῦ διπλοπαράγγειλε πῶς θάρη νὰ σὲ πάρη.

ἢ ὡς τράγος καὶ ἀεῖ, ὡς ἐξάγεται τῆς ἐξῆς παραδόσεως. « Ὁ Μπερσῆμ Ἄγᾶς ἐπήγαυε καθαλλάρης εἰς ταῖς Στέρνοις. Ἐπὶ τὴν στρατὰ τοῦ συναπάνταξ μιὰ κατσικὰ (2) ὀλόψαρη μὲ δυὸ ῥιφάκια ἄσπρα· τὰ ῥέχτηκε, ἐξεπέζεψε, ἐπῆρε τὸ ἓνα καὶ τὸ ἕκατσε ἔστα γόνατά του. Ἐπὶ δρόμο τὸ χάιδευε καὶ τοῦ ἔλεγε — «χαρῶ σε ῥιφάκι μου.» τότε γυρίζει καὶ τὸ ῥίφι καὶ τοῦ λέει — «χαρῶ σε κ' ἐγὼ ἀγαδάκι μου.» Ὁ Ἄγᾶς τὸ νοιώσει πῶς ἦτονε ὄξ' ἀπὸ δῶ καὶ ἐφώναζε «ὄχρουτς-μπιλλάχ.» ἀλλ' ὅσο ἔσπρωχνε τὸ ῥίφι γιὰ νὰ τὸ ῥήξῃ τόσο ἐμακραίνανε καὶ τὰ τέσσαρά του ποδάρια ὥστε ν' ἀποῦ φτάζανε ἔστη γῆ καὶ ὕστερα ἐχάθηκε ἀπ' ἐμπρός του. Ἐὰν ἔφταξέ εἰς τὸ σπίτι του ὁ Ἄγᾶς εἶχε καταπιωμένη τὴ γλῶσσά του ἀπὸ τὸ φόβο του, ἀρρώστησε καὶ ἔσε λίγαις ἡμέραις ἔχασε τὸν ἀπάνω κόσμον ».

Σημειωτέον, ὅτι οἱ ὀθωμανοὶ ἐμβάπτοντες τὴν χεῖρα εἰς μελάνην σχηματίζουν διὰ τῆς ἐπιθέσεως αὐτῆς ὀπισθεν τῶν θυρῶν μιαν σφρακελίαν πρὸς ἀποσκοράκισιν τῶν δαιμονίων. Τοῦτο βεβαίως παρελήθη ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐσφράγισεν ὁ Μωάμεθ τὸ

(1) Βυστήρισμα λέγεται τὸ νὰ εὐρίσκηται τὸ σῶμα εἰς τιαύτην κατάστασιν ὥς νὰ ἐδάρη ἀνηλεῶς· προσέτι ὁ σεληνιασμός, ἡ ἠλιθιότης καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ἀνάτοι πολλὰκις ἀσθένειαι, αἵτινες καταλαμβάνουσι ἐξ ἀπροόπτου τὸν ἄνθρωπον ἀποδίδονται εἰς ἐπενέργειαν σατανικὴν.

(2) Αἰεῖ.

συναϊτικὸν βεράτιον, οὗ καὶ τὰ ἀντίτυπα τὰ διδόμενα διὰ τὴν ἀσυνδοσίαν εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ Σινᾶ ἐξαρτωμένας Μονὰς, φέρουσι τὴν σφρακελίαν αὐτήν, ὅπερ βεβαίως ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως. Ἐκ τούτων ἀπεδόθη ἡ κακὴ σημασία εἰς τὰ σφράκελα καὶ ἐθεωρήθη μισητὸς ὁ ἀριθμὸς πέντε παρὰ τοῖς Κρησί (1), παρ' οἷς θεωρεῖται ὕβρις καὶ τὸ γροῦ ἐκ τοῦ κατὰ τῶν δαιμόνων ἐμφυσήματος ἢ ἐμπτύσματος. Διὸ ἀποφεύγουσι τὴν χρῆσιν οὐ μόνον τῆς λέξεως ταύτης ἀλλὰ καὶ πάσης ἄλλης καταληγούσης εἰς αὐτήν, ὡς τοῦ σιναγροῦ, δυναμένης νὰ παρεξηγηθῇ καὶ προξενήσῃ σκάνδαλον· ἐπίσης ἀποφεύγουσι καὶ τὴν πρωτοπρόσωπον ἐκφρασιν παντὸς δυσοιῶνου ῥήματος, οὐδὲ λέγουσι τὸν ἀριθμὸν πέντε ἐὰν μὴ συνοδεύσωσιν αὐτὸν διὰ τοῦ μὲ συμπάθειο — ἢ ἔστων ἐχθρῶν μας τὰ μάτια. Ἐπειδὴ δὲ νομίζουσιν ὅτι οἱ δαίμονες μεταμορφοῦνται καὶ εἰς χοίρους, ἢ ὅτι ἐμφωλεύουσιν ἐν αὐτοῖς, ἄμα συναντήσωσι χοῖρον λέγουσιν ὄχρουτς (2) ἰδίως οἱ ὀθωμανοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκ θρησκευτικῶν παραδόσεων ἀπαγορεύεται ἡ βρώσις χοιρείου κρέατος.

Οἱ δαίμονες, οἱ καὶ ἄλλως πειρασμοί, ἐξ' ἀπ' ἐδῶ καὶ μουζωμένοι, ὠργισμένοι, καταριμένοι, τρισκατάρατοι, κουτσοὶ καὶ τρικέρηδες, ἐκτὸς τῆς μονίμου αὐτῶν διαμονῆς τῶν ταρτάρων τοῦ ἄδου, διατρίβοντες ἐπὶ τῆς γῆς σταθμεύουσιν ἰδίως εἰς τὰ δίστρατα ἢ σταυροδρόμια, ὅτε θεωροῦνται προστάται τῆς μουσικῆς. Διὸ ὅπως μάθητις νὰ παίξῃ τὴν λύραν δέον νὰ κρούσῃ αὐτήν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου τὸ πρῶτον εἰς δίστρατον, ὅθεν νὰ μὴ ἀκούηται κράξιμον ἀλέκτορος, ἀφ' οὗ προηγουμένως χαράξῃ περὶ ἑαυτὸν κύκλον δι' ἐγχειριδίου μαύρην λαβὴν ἔχοντος καὶ εἶτα ἐμπήξῃ αὐτὸ εἰς τὴν γῆν ἐντὸς τοῦ κύκλου.

Οἱ ἐξορκισταὶ (δραβαστάδες) ἐξορίζουσι τοὺς δαίμονας εἰς ὠρισμένα ἄγωνα καὶ ἀκατοίκητα μέρη, ὡς εἰς τὴν παραλίαν τοῦ χωρίου Χωραφάκια (3) ἐνθα ἀπολήγει ῥύαξ εἰς μικρὰν ἀμμώδη ἔκτασιν Καλαθᾶς ὀνομαζομένην, προστάζοντες αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι διὰ τοῦ ὄνου τοῦ μικροῦ δακτύλου τοῦ ποδός, ἵνα μὴ προξενήσωσι βλάβην δι' ἄλλ-

(1) Ἐτέραν ἐξήγησιν τοῦ φασκελιώματος βλ. ἐν τῇ περὶ εὐχῶν καὶ καταρῶν πραγματείᾳ τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν Νεοελληνικοῖς ἀναλέκτοις τ. Β' φυλλ. 6.

(2) Ὀβχρουτς — "Ἐξέλθε, προστακτικὴ τοῦ ἀραβικοῦ ῥήματος χάρετς = ἐξέρχεσθαι.

(3) Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μελέχα ἐν Κυδωνίᾳ.

λου μέλους τοῦ σώματος ἐξερχόμενοι, καὶ ἐπιβάλλοντες ἔργα δύσκολα πρὸς ἀπασχόλησιν, οἷον νὰ πληρώσωσι πύθον ἀπύθμενον διὰ φλοιοῦ κοχλίου, ἢ νὰ μεταφέρωσι κατὰ κόκκον τὴν ἄμμον ἀπὸ τῆς παραλίας εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ ρύακος τούτου λόφου, ὁ ὅποιος, καίτοι ὑψηλὸς καὶ βραχὺδῆς, ἔχων εἰς διάφορα μέρη ἄμμον καλεῖται διὰ τὸν λόγον αὐτὸν *Καταχαυοκεφάλια*. Ἐκεῖ πλησίον ὑπάρχει καὶ κοίλωμα γῆς *Σκόλακας* καλούμενον, ἐνθα ἐξορίζουσι τοὺς βρικόλακας.

Ἄλλοιμονον ἐὰν τὰ ἐξαχθέντα δαιμόνια δὲν ἐξορισθῶσιν ἐνεκεν ἀνικανότητος τοῦ ἐξαγαγόντος αὐτά. Διηγούνται, ὅτι εἰς τὸ χωρίον Ἀσπροσυκιά (1) ὑπῆρχεν ἀνδρόγυνον δαιμονιζόμενον, προσεκλήθη δ' εἰς ἐξορκιστῆς νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ τοῦ κακοῦ καὶ ἐξήγαγε τῆς κοιλάδας αὐτῶν μίαν λεγεῶνα δαιμόνων, οἱ ὅποιοι μείναντες εἰς τὸ χωρίον, διότι δὲν ἐγνώριζε τὸν τρόπον νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ καὶ ἐκεῖθεν, ἐξωλόθρευσαν αὐτὸ κατὰ κράτος· διὸ σήμερον μόλις κατοικεῖται ὑπὸ τεσσάρων ἢ πέντε οἰκογενειῶν, ἐνῶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἠρίθμει ὑπὲρ τοὺς ἐβδομήκοντα ἄνδρας τοῦ πολέμου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω προσωνομιῶν ἀποκαλοῦσι τοὺς δαίμονας *διαόλους* ὡς εἰς τὴν παροιμίαν « Ἀπὸ τοῦ διαόλου τὸ μυτᾶτο μὴδὲ τυρὶ μὴδ' ἀλότυρο » τὸν ὄρκον « ὁ διαόλος νὰ μὲ πάρῃ ἄν . . . » τὴν φράσιν ἔχω τὰ *διαόλιά μου* καὶ τὰς βλασφημίας οἱ *διαόλοι* « στή ψυχὴ σου — οἱ διαόλοι 'στὰ 'σωθικά σου — ὁ διαόλος νὰ σὲ πάρῃ — οἱ διαόλοι νὰ σὲ πάρουσι καὶ νὰ σὲ σηκώσουσι » συνηθέστατα δὲ χρῶνται τοῦ *Διάλε* ἀποκόπτοντες μίαν συλαβὴν, ὡς εἰς τὰς βλασφημίας *Διάλε* τὸ μνημά σου — *Διάλε* τὸν τόπο 'ποῦ θὰ θέσῃς — *Διάλε* τὸ θέαμά σου — *Διάλε* τὸ φανέρωμά σου — *Διάλε* τὰ βήσανά σου — *Διάλε* τῆ μούρη (2) σου — *Διάλε* τὰ κόκκαλά σου — *Διάλε* τ' εἰς ἀποθαμμένως σου — *Διάλε* τὰ κόκκαλα τῶν ἀποθαμμένω σου — *Διάλε* τ' εἰς ἀπομενάρους (3) σου — *Διάλε* κάτσε μέσα σου — *Διάλε* τὰ πάσπαλά (4) σου· τὸν ὄρκον *Διάλε* τὰ βασανίζομαι ἄν . . . τὰς φράσεις *Διάλε* τῆ δροσιά — *Διάλε* τὸ πᾶμα — *Διάλε* τὸ 'να —

(1) Ἐν ἓκ τῶν ἑπτὰ χωρίων τοῦ Ἀληκάμπου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀποκορώνου.

(2) Πρόσωπον.

(3) Οἱ ἀπομείναντες, οἱ ζῶντες.

(4) Τὰ πάσπαλα καὶ ἡ πασπάλη, κόνις.

Διάλε τὸ ψίχαλο — *Διάλε* τὸ δῶρος, ἰσοδυναμούσας πρὸς τὸ *τίποτε*· καὶ ἑτέραν *Διάλε* τὴν *τρίχα* = μικροῦ ἐδέησε, ὡς εἰς τὸ δίστιχον :

Διάλε τὴν τρίχα 'ποῦ 'θελε νὰ ξεφανερωθοῦμε

'Σὰν τὰ ψαράκια 'στὸ γιγᾶ 'στὰ δέχτρα νὰ πιαστοῦμε.

Ἐκ δὲ τῶν βλασφημιῶν οἱ *διαόλοι μέσα σου*, *νᾶναι κι' ἀρσενικο-θῆλυκοι νὰ γεννηθοῦντε* — 'στὸ γέρο τῷ μύρζω τῷ *διαόλω* — 'στοῦ *διαόλου* τῆ *μάννα* καὶ ἐκ τῆς κολακευτικῆς λέξεως *διαολάκι* κατατακτέον τοὺς δαίμονας εἰς θήλειους καὶ ἄρρενας, μικροὺς καὶ μεγάλους, νέους καὶ γέροντας, μυριάδας, κόσμον ὀλόκληρον, γόνιμον ἀλλ' ἀθάνατον, καθόσον ἐν οὐδεμιᾷ παραδόσει ἀναφέρεται ὁ θάνατος τῶν δαιμόνων.

Θεωροῦσιν αὐτοὺς συναναστρεφομένους συνεχέστερον μετὰ τῶν βοσκῶν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐξῆς τεμαχίου :

Καὶ δὲν τὸν θείω τὸν βασκό γιατί φορεῖ τοὺς δόμους (1),

Γιατί σφιχταγκαλιάζεται ἀργά (2) μὲ τοὺς δαιμόνους.

Προσέτι δ' ὡς ἄρχοντας τῶν φιλαργύρων, τοὺς ὁποίους σφραγίζουσι, διὸ αἱ φράσεις ὁ *διαόλος* τὸν ἔχει *βουλωμένο* — ὁ *διαόλος* τοῦ *πάτησε* τῆ *βουλίλα* δηλοῦσι τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς φιλαργυρίας· ὡς πρωταιτίους πάσης καταστροφῆς καὶ παντὸς δυστυχήματος, διὸ ἐν περιπτώσει χρηματικῆς ἰδίως ἀπωλείας φέρεται παρὰ τῷ λαῷ ἢ παροιμία: *Ἀπὸ τὰ καλοδουλεμένα πέρῃ*· ὁ *διαόλος* τὰ μισά, καὶ ἀπὸ τὰ κακοδουλεμένα δροσιὰ δὲν ἀφίγει, λαμβανομένη καὶ ὡς παράδειγμα, ὅτι δέον ἀπέχειν τοῦ σφετερισμοῦ τῶν ἀλλοτρίων· ἔτι δὲ καὶ ὡς προξένους πασῶν τῶν ἀσθενειῶν, μὴδ' αὐτῶν τῶν τραυμάτων ἐξαιρουμένων. Διὸ οἱ πάσχοντες ἴδιαι ἐξ ἀποστημάτων καταφεύγουσιν εἰς γραιδία, ἄτινα θέτοντα τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς μέλους τοῦ σώματος ἀπαγγέλλουσι διαφόρους γοητείας γηθειᾶς καλουμένας, ὧν μίαν τὴν συνηθεστάτην παραθέτομεν ὡδε :

« Εἰς τῶνομά σου Θε μου κι' Ἀφέντη μου Χριστέ μου κι' Ἀγιά μου Παντελεήμονα πρῶτε γιατρέ τοῦ κόσμου. Ὡς ἐπήγαιν' Ἀἰς

(1) Οἱ βοσκοὶ κατασκευάζουσιν ἐξ ἀκατεργάστου δέρματος αἰγὸς εἶδος πετσόλου ἴσον κατὰ τε τὸ πάχος καὶ τὸ μέγεθος πρὸς μέτριον δίπυρον. Ἀνὰ δύο τούτων βάπτουσιν ὑφ' ἑκάστον τῶν ἐντοπίων ὑποδημάτων. Εἶνε δὲ βαρῆα ἀλλὰ στερειώτατα, διατηρούμενα καὶ εἰς τὰ κρημνωδέστερα μέρη ὑπὲρ τὸ ἔτος.

(2) Ἀφ' ἐσπέρας, τὴν νύκτα.

Γιάννης κάτω 'στό 'γιαλό 'στό περιγιάλι νά βαφτίση νά φωτίση, νά χαρή και νά γυρίση, ε'τὴ στράτα τοῦ συναπαντοῦν χίλιοι μύριοι σκοτωμένοι και φοβεῖται και γιαέρνει (1). "Άγγελος κύριος τ' ἀπάντηξε και λέει του, ποῦ 'πάεις "Αἰ Γιάννη; Ἐπήγαινα κάτω 'στό 'γιαλό 'στό περιγιάλι νά βαφτίσω, νά φωτίσω, νά χαρῶ και νά γυρίσω, κι' εἰς τὸ δρόμα μ' ἀπαντήχουν χίλιοι μύριοι σκοτωμένοι και φοβοῦμαι και γιαέρνω. Και γιαέντα Γιάννη δὲν εἶπες μὲν γηθειὰ και ὦρα νά μὴ πάθῃς; — Παρασκευὴ 'βαρῆκαν (2) οἱ Ἑβραῖοι τοῦ Χριστοῦ, Σάββατο ἔβρεθηκε γερός (3), μηδ' ὠμυασε, μηδ' ὠμιασε (4) μηδὲ κακὸ δὲν ἔπαθε· ἔτσά (5) νά μὴ πάθῃ κακὸ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (ἡ χεῖρ, ὁ ποῦς κτλ.) ». Ἡ γοητεία καταλήγει δι' ἐνὸς κόμβου, ὃν δένουσιν εἰς τὸ ἄκρον μαγδηλίου τεθειμένου ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέλους και καταθέτουσιν εἰς τὴν γῆν λέγουσαι· « Δέξαι γῆ τὸν πόνον τοῦ (δεινός) και δός του τὴν ὑγειὰ του ».

Ἄξια ἰδίας μνείας ἐστὶ πρόληψις ἐπὶ προλήψεων, ὅτι ἵνα εἴπῃ τις γηθειὰν πρέπει νά ἦναι ἄπλυτος και ἀκατούρητος, διὰ νά ἦναι δὲ ἰαματικὴ δέον ὅπως μάθῃ αὐτὴν ἀνὴρ παρὰ γυναικός.

Γοητείας ἀπαγγέλλουσι και ἐπὶ διαφόρων ἄλλων περιστάσεων, ὡς εἰς ἀποδιώξιν μυρμηκῶν τὴν ἐξῆς:

« Μελίντακα, γεροντομελίντακα, πάρε τ' ἀλάϊ σου (6) και τὸ καλάϊ σου, ἄμε 'στὰ ὄρη 'στὰ βουνά, νά φάῃς δίβουλα και τρίβουλα ἀγριο-λυμπινάκια, ἀπὸ τὸ σπῖτι μας κι' ἀπὸ τὸν κόπο μας (7) νά λείπῃς ».

Και ἐκριζωθέντος ὀδόντος ρίπτουσιν αὐτὸν εἰς ὀπήν γῆς λέγοντες:

« Νά ποντικέ τ' ὀδόντι μου και δός μου τὸ 'δικό σου

'Νά κοκκαλίζω τὰ κουκκιά και τὸ παξιμαδάκι ».

τὸν δὲ πάσχοντα ἀπὸ ἐξανθήματα ἐν τῷ στόματι, ἄφτρα ἐν Κρήτῃ καλούμενα, καθίζουσιν ἀπέναντι τῆς σελήνης, εἶτα ἀνοίγοντες τὸ στόμα του λέγουσιν:

(1) Ἐπιστρέφει.

(2) Ἐτραυματίσαν.

(3) Ἀκέραιος, ὑγιής.

(4) Αἵμασε, αἱμάτωσε; Σ. τ. Π.

(5) Οὕτως.

(6) Δέξις τουρκικῆ, σημαίνουσα στρατιωτικὸν σύνταγμα.

(7) Κόπον λέγοντες ἐν Κρήτῃ ὑπονοοῦσι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας, τὰ εἰσοδήματα.

'Απόψε ἄστρα και ἄφτρα·

ταχὺ ἄργά (1) μηδ' ἄστρα μηδ' ἄφτρα.

Βασκανία. — Και ἡ βασκανία, ἥτις ἐν Κρήτῃ λάβωμα και 'μάτι καλεῖται, ἀποδίδεται εἰς φθοροποιὸν ἐνέργειαν τοῦ δαίμονος, διοχετευομένην διὰ τοῦ βλέμματος τοῦ βασκαίνοντος εἰς ἀξιοθαύμαστα ἀντικείμενα ἢ ὄντα ἐμψυχα. Ὡς βασκαίνοντας θεωροῦσι κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἔχοντας ἠνωμένας τὰς ὀφρεῖς σμιχταφροῦδιδες. Και τὰ μὲν βασκανθέντα ἄψυχα καταστρέφονται, τὰ δένδρα και τὰ φυτὰ μαραίνονται, και μάλιστα ἐπικρατεῖ ἡ πρόληψις, ὅτι ἡ βασκανία ἔχει τὴν δύναμιν δένδρα νά ἐκριζώσῃ· τὰ δὲ ζῶα και οἱ ἄνθρωποι ὡς τὰ φυτὰ μαραινόμενοι κυριεύονται ὑπὸ ἀθυμίας, ἐνίοτε ὑπὸ ἀδιαθεσίας ἀποληγούσης εἰς ἀσθένειαν μὴ θεραπευομένην ἕως οὗ κρυφίως ἀποκόψωσι τὸ ἄκρον τῆς ζώνης τοῦ δῆθεν βασκάναντος και τὸ καύσωσιν ἐν θυμιατηρίῳ πρὸ τοῦ πάσχοντος, βάλλοντες συγχρόνως εἰς τὸ πῦρ τρία γαρύφαλλα· εἰς δὲ ταῦτα κροτήσωσι σημεῖον θεραπείας. Ἀποθαυμάζων τίς τινα πτύει αὐτὸν τρίς εἰς τὸν τράχηλον λέγων ἀλάβωτά του! ἢ ἀφθάρμιστά του! ἀνθ' οὗ οἱ ὀθωμανοὶ λέγουσι μάχρα-λάχ ὅπερ και γράφουσιν ἐπὶ οἰκιῶν ἢ ἄλλων ἀξιοθαυμάστων ἀντικειμένων.

Ἐκτὸς τῶν προεκτεθέντων ἀπαγγέλλουσι κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον και τὴν ἐξῆς γοητεῖαν τῆς βασκανίας:

« Εἰς τῶνομά σου Θεέ μου κτλ. Ἐκίνησε ὁ ὀφθαλμός, ὁ ὀδυρμός, ὁ φταρμός, ὁ καταποντισμός, τσῆ κακῆς ὥρας τὸ γέννημα νά 'πάῃ ἀπάνω 'στὰ ὄρη 'στὰ βουνά, βουνά νά χαλάσῃ δένδρα νά ξερριζώσῃ, ἀλώνια νά ξεστραλικώσῃ, (2) βούγρια (3) νά ξεζευλώσῃ, (4) ὄζα (5) νά ξετσαφαρώσῃ (6) και τὸ μοναχογιεὸ νά θανατώσῃ. Ἐστὴ στράτα τ' ἀπάντηξε Μιχαήλ Ἀρχάγγελος και λέει του, ποῦ 'πάεις ὀφθαλμέ, ποῦ 'πάεις ὀδυρμέ, ποῦ 'πάεις καταποντισμέ, κακῆς ὥρας γέννημα; Δὲν τᾶξερα Μιχαήλ Ἀρχάγγελε πῶς ἤθελες νά μὲ ἐρωτήσης,

(1) Ἄργα—Αὔριον τὸ ἑσπέρας.

(2) Καταστρέφω τὰ στραλλία, τὰ σύνορα.

(3) Βοῦς.

(4) Ἀφαιρῶν τὸν ζυγὸν ἀπὸ τοὺς ἀροτριῶντας βόας τοὺς ἀπομακρύνω.

(5) Ζῶα, ἰδίχ τὰ πρόδατα· οἱ δὲ βόες λέγονται ζευτικά ἐκ τοῦ ζευγνύω.

(6) Ἀφαιρῶ ἀπὸ τοῦ τραχήλου τῶν προβάτων τὰ ταῦφάρα, τοὺς χαλκίνοὺς κωδωνίσκου ἢ λέρια.

μὰ ἄν μ' ἐρώτησες λέω σου· πῶ ἀπάνω ἔτὰ ὄρη ἔτὰ βουνά, βουνά νὰ χαλάσω, δένδρα νὰ ξερριζώσω, ἀλώνια νὰ ξεστραλικώσω, βούγια νὰ ξεξευλώσω, ὄζα νὰ ξετσαφαρώσω, καὶ τὸ μοναχογιὸ νὰ θανατώσω καὶ ὅσα λειβάδια πέρασα τὰ ξέρανα. Ἄμε (1) κακῆς ὥρας γέννημα κάτω ἔτὸ ἴγαλό ἔτὸ περιγιάλι, ναῦρης ἀρκούδι καὶ κατσοχοίρο, ν' ἀρμέξης νὰ κάμης τυρὶ κι' ἀποτύρι νὰ φάης, νὰ χορτάσης. Καὶ ὅσοι τῶδανε ἐθαυμάζανε, καὶ ὅσοι φάγανε ἀποθάνανε. Ἄπο τ' Ἀδάμη ἔρχομαι ἔτ' Ἀδάμη κατεβαίνω, τ' Ἀδάμη τ' ἄρματα κρατῶ κι' ὅπου τὰ ἴγιζω ἴγιαίνω (2)».

Καλὴ καὶ κακὴ ὥρα. — Προληπτικῶς πιστεύουσι « καλὴν καὶ κακὴν ὥραν » ὡς φαίνεται ἐκ τῶν φράσεων ἢ καλὴ ὥρα τὸ ἴγροικᾶ — κακῆς ὥρας γέννημα, ἐκ τοῦ χαιρετισμοῦ ὥρα καλὴ καὶ ἡ ὥρα ἢ καλὴ σύνηδες κατὰ τὴν ἐναρξιν πάσης ἐπιχειρήσεως, ἰδίᾳ πρὸς κυνηγούς ἀπερχομένους εἰς κυνηγεσίαν.

Καλὸς δαίμων — Ἐκ δὲ τῶν φράσεων εἶμαι ἄσπιδι κακόν μου ἢ ἔσπιδι καλόν μου ἀγγελον ἐκ τῆς ἀπειλητικῆς θὰ σὲ κάμω τὰ ὄρη τ' Ἄγγέλους σου χαχαλιές, (3) καθὼς καὶ ἐξ ἄλλης εἶδα τ' Ἄγγέλους μου χαχαλιές, στενοχωρίαν ὑπέμετρον δηλούσης, ὑποθετέον ὅτι διακρίνονται δαίμονες οὐ μόνον τοῦ κακοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ καλοῦ, ἐπὶ τὸ εὐρημότερον ἄγγελοι προσαγορευόμενοι, ὅπως αἱ Νηρηίδες διὰ τὸν αὐτὸν λόγον Καλαῖς Νουνοκεράδες καλοῦνται. Διὰ δὲ τῆς παροιμίας· Ὅπου δὲ βολεῖ (4) τὸ Ἄγαλλου τὰ πάη δ' ἰδὸς στέλνει μὰ γερόντισσα πιστῶς εἰκονίζεται τῶν δαιμόνων τὸ πολυάσχολον καὶ κατὰ παρομοίωσιν τῶν γυναικῶν ἢ τῶν γραιδίων ἢ πολυμηχανία.

Ἀδερφοδῶχτης. Κακῆς ὥρας γεννήματα θεωροῦσι καὶ τοὺς ἔχοντας τὸν ἀδερφοδῶχτην, παρ' οἷς διακρίνουσιν ἐκ γενετῆς μικρὸν μελανωπὸν στίγμα κατὰ μέσον τοῦ μετώπου. Οἱ μετ' αὐτοὺς γεννώμενοι ἀδελφοὶ ἀποθνήσκουσι πάντες εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, διὸ αἱ μητέρες προσκαλοῦσι τοὺς θιαβαστάδες ὅπως καύσωσι τὸ στίγμα ἐκεῖνο. Διὰ νὰ ἐπιζήσωσι δὲ τὰ ἑαυτῶν τέκνα ἄμα ὡς γεννηθῶ-

(1) Ὑπαγε.

(2) Θεραπεύω.

(3) Ὅσον χωρεῖ τὸ κοῖλον ὀλοκλήρου τῆς χειρός, τὸ ὄπισθον καὶ χουφτα λέγεται.

(4) Δὲν μοῦ βολεῖ = Δὲν εὐκαιρῶ.

σιν ἐγκαταλείπουσιν αὐτὰ εἰς σωρὸν κόπρων, εἶτα παρουσιάζεται ξένος τις, παραλαμβάνει τὸ βρέφος καὶ τὸ πωλεῖ δῆθεν εἰς τὴν μητέρα ἀντὶ εὐτελοῦς ἀργυρίου, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ πληρώνη εἰς αὐτὴν κατὰ μῆνα πέντε ἢ δέκα παράδες μέχρι τῆς ἀπογαλακτίσεως. Κατὰ τὸ διάστημα ἐνὸς ἔτους ἐξακολουθεῖ ὁ πωλητὴς νὰ χορηγῇ τὰ εἰς τὸ βρέφος ἀναγκασιῶν ἐνδύματα· ἄμα δὲ τοῦτο ἀρχίσῃ νὰ ψελλίζῃ λέξεις πυρώνουσι κλίβανον καὶ πρὸ τῆς πυρᾶς ἐκφοβίζουσιν αὐτὸ ὅτι θὰ τὸ καύσωσιν ἐὰν δὲν ὁμολογήσῃ τίνα ἀγαπᾷ πλειότερον τὰ νινάκια ἢ τὸν ἀδερφοδῶχτην; καὶ εἰ μὲν ἀπαντήσῃ τὰ νινάκια, σημεῖον ἐκλείψεως τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ τοῦναντίον σιωπήσῃ, τότε ἡ μήτηρ ζητεῖ ἀργυροῦν νόμισμα ἀπὸ τεσσαράκοντα μοροστέραιαι· διὰ τοῦ συναχθέντος ἀργυρίου κατασκευάζεται σταυρὸς δι' ὠρισμένων τεσσαράκοντα σφυρηλασιῶν, ἀγιάζεται εἰς τεσσαράκοντα λειτουργίας καὶ ἀναρτᾶται εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ παιδὸς ὡς ἱερὸν φυλακτήριον.

Στοιχεῖά. — Μεταξὺ τῶν ἀκαθάρτων ἀλλ' ἥττον ἐπιβλαβῶν πνευμάτων κατατάσσονται καὶ τὰ στοιχεῖά διαιρούμενα εἰς δύο κατηγορίας· ἥτοι « στοιχεῖά τῶν οἰκιῶν »· διότι πιστεύουσι ὅτι πᾶσαν οἰκίαν ἔχει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ζῶον οἰονδήποτε καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀσώματος ὄφιν ἄγρυπνος, ὅστις ἐξορκιζόμενος γίνεται πάραυτα πρόξενος τῆς κατὰστροφῆς τοῦ οἴκου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ καὶ « στοιχεῖά τῶν θησαυρῶν » ὅπερ φαντάζονται ὡς ἀράπηδες, ὀρθίους, γυμνοὺς, μὲ σπινθηροβολοῦντας ὀφθαλμοὺς, καὶ σιδηρᾶ ῥόπαλα εἰς τὰς χεῖρας, ἀγρύπνους φύλακας κεκρυμμένων θησαυρῶν, οὓς καλοῦσι βιδὸς στοιχειωμένο. Εἰς τοὺς ἐγχωρίους μύθους ἀναφέρονται ὡς φουροὶ τοιούτων θησαυρῶν εἰς ὑπόγεια σπήλαια κατόπιν τεσσαράκοντα σιδηρῶν πυλῶν, τὰς ὁποίας δὲν δύναται τις νὰ παραβιάσῃ ἄνευ προηγουμένης θυσίας ἀνθρωπίνου αἵματος. Ἐκ τούτου καθιερώθη τὸ ἐστοιχεῖωσεν, ἐπὶ τῶν διαρκῶς καὶ ἀκλονήτως ἐγκαθισταμένων εἰς τι μέρος, καθὼς καὶ τὸ ἐπῆγε κ' ἐστοιχεῖωσεν, ἐπὶ τῶν βραδυνόντων ἐπανελθεῖν ἐνθεν μετέβησαν ἐπὶ ταχεῖα ἐπανόδῳ. Προκειμένου δὲ περὶ θησαυρῶν σημειωτέον, ὅτι ὁ ὄνειρευόμενος τοιοῦτον ὀφείλει νὰ τηρήσῃ ἄκραν μυστικότητα, καθόσον ἄλλως ὁ θησαυρὸς μετατρέπεται εἰς ἀνθρακας εἴτε εἰς . . . . Τὰ δ' ἐπὶ τῶν χειρῶν σχηματιζόμενα λευκόφαια ἀνεξιτήλα στίγματα ἀποδίδουσιν εἰς τὸ ὅτι ὁ φέρων αὐτὰ ἐκοιμήθη ἐν ἀγνοίᾳ εἰς τόπον στοιχειωμένο.

Εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῶν στοιχείων ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὴν διάπραξιν μεγάλων ἀμαρτημάτων ἀφ' ἑτέρου ἀποδίδονται καὶ τὰ αἷτια τῶν ἐρημώσεων ἢ καταποντισμοῦ χωρίων καὶ πόλεων ὀλοκλήρων. Διηγούνται δέ, ὅτι ἡ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφερομένη πόλις Κόριον, παρὰ τινὶ λίμνῃ ἢ ἐν αὐτῇ τῇ λίμνῃ τοῦ Κουρνᾶ, (1) ἔχουσα καὶ ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Κορησίας καὶ Κόρης καλουμένης, κατεποντίσθη ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀμαρτημάτων, ἅπερ κατὰ καιροὺς οἱ κάτοικοι αὐτῆς διέπραξαν· διὸ ἔκτοτε κατέστη ἡ λίμνη ἐκείνη ἀπύθμενος. Τὰ αὐτὰ πρεσβεύουσι καὶ περὶ τῆς Δυτικῆς Μινώας (2).

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΣΥΛΛΕΓΕΙΝΑΙ ΤΗΟ
Σ. ΚΑΡΑΒΙΤΟΥ.

1.

Τῆς Παναγῆς τὸ πόδι.

(Φιλιατρά Τριφυλίας).

Εἰς τὴν θέσιν Στόμνιο ἔς ἓνα πωρὶ ἀπάνου, ποῦ τὸ βαροῦν τὰ κύματα, φαίνεται ἓνα ἀχνάρι μουλαριοῦ· εἶναι τοῦ μουλαριοῦ τῆς Παναγίας. Μία φορά, ἔπανε πολλὰ χρόνια, ἔκανε τόση φουρτοῦνα, ποῦ καὶ τὰ ψάρια ἀκόμα ἐπεταγόντανε ὄξω ἀπὸ τὴν Θάλασσα. Ἐνα καράβι ἐκόντευε νὰ πέσῃ ἔξω καὶ νὰ γίνῃ τριψαλα ἀπάνου ἔστὰ τροχειλιά. Τότε ὁ καπετάνιος καὶ οἱ ναῦταις ποῦ ἦσαν καλοὶ χριστιανοί, ὄχι σὰν κ' ἐμᾶς τώρα, ἔκαμαν τὸ σταυρὸ τους μὲ πίστι, καὶ εἶπανε— « Βοήθα, Παναγιά μου » : καὶ ἡ Παναγία ποῦ ἦτανε ἐκεῖ κοντὰ κα-

(1) Μία μόνη λίμνη ὑπάρχει ἐν Κρήτῃ ἢ τοῦ Κουρνᾶ μίαν περίπου ὥραν πρὸς μεσημβρίαν τοῦ κόλπου Ἀλμυροῦ, ἔχουσα πεντακοσίων βημάτων περιφέρειαν.

(2) Μινώα ἢ Δυτικὴ ἔκειτο εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ Ἀμφικελικοῦ Κόλπου ἢ Κόλπου τῆς Σούδας ἐπὶ τῆς παραλλίας τοῦ ἀκρωτηρίου Μελέχα, ἐνθα ὁ ἀπύθμενος λιμενίσκος.

θάλλα ἔστὸ μουλάρι τῆς, ἐζύγωσε καὶ ἔρρηξε τρία χαλικάκια ἔστὴ θάλασσα, καὶ εὐτὺς ἡ θάλασσα ἔγινε λάδι λαπάντε, καὶ τὸ καράβι ἐγλύτωσε. Καὶ ἀπὸ τότε φαίνεται τὰ χνάρι τοῦ μουλαριοῦ τῆς Παναγίας ἀπάνου ἔς ἐκεῖνο τὸ πωρὶ.

2.

Τῶν Καναλάκια.

(Φιλιατρά).

Ἐστὸ ποτάμι ἔστὴ θέσιν Καναλάκια τὴ νύχτα καὶ κάθε καλοκαίρι τὸ μεσημέρι ἀκούγονται βιολιά, ταβούλια καὶ ἄλλ' ἄργανα. Εἶναι ἡ Ἀνεράιδες ποῦ γλεντᾶνε. Μία ἡμέρα δυὸ συννυφάδες ἐπλένανε, καὶ μὲς ἔστὸ δειλινὸ ἐσώσανε τὸ πλύσιμο. Ἐμαζώξανε τὰ σκουτιὰ τους ποῦ τὰ εἶχανε ἀπλωμένα ἀπάνου ἔστὰ κλαριά γιὰ νὰ στεγνώξουνε, τὰ ἐφόρτωσαν ἀπάνου ἔς τᾶλογο, κ' ἐτραβήξανε ἴσα γιὰ τὴ χώρα. Ἐτὸ δρόμο ἐθυμήθηκε ἡ μία, ποῦ ἔκανε καὶ τὴ μαμμὴ, ὅτι ἐλησρόνησε μὴ μπαλιά ἀπάνου ἔσὲ μὴ λυγιά, κ' ἐγύρισε νὰ τὴν πάρῃ. Τὴν πῆρε τὴ μπαλιά, κ' ἐτρόβηξε νὰ φύγῃ, ποῦ ἀκούει κουβέντες ἔπισω τῆς. Γυρίζει καὶ τί νὰ ἰδῇ! δυὸ νεράιδες πῶλαμπε οὔλη ἡ ῥεμματιὰ· ἡ μία ἔρρηχνε νερὸ τῆς ἄλλης γιὰ νὰ λουστῇ, ποῦ εἶχε τὰ μαλλιά τῆς ξέπλεγα, καὶ τῆς ἐσκέπαζαν οὔλαις τοῖς πλάταις· ἐκείνη ποῦ ἐλουζότανε λέει τῆς ἄλληνῃς. — « Μωρὴ Χρυσουγὴ, ῥῆξέ μου νερὸ γλήγορα νὰ βγοῦν οἱ σαπουνάδες, μὴ μᾶς φύγῃ ἡ τσάτσα μαμμὴ, καὶ τότε πῶς θὰ γεννήσω ; » τῆς ἔρρηξε νερὸ, καὶ τῆς ἐπέσανε καὶ οἱ δύο ἔστὰ κοντὰ· ἐκείνη ἢ κακομοίρα τί νὰ κάμῃ; τὸ βάνει ἔστὰ πόδια καταπάνου τὸν ἀνήφορο, ἔπ' οὔτε σκυλί θὰ μπορούσε νὰ τὴν φτάσῃ· ἀλλὰ οἱ ἀνεράιδες θὰ τὴ φτάνανε, ἂν δὲν ἤξερε τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας ἀπ' ὄξω, καὶ δὲν τοῖς ἐξώρκιζε μὲ τὸ « Ἀγγελος πρωτόστατης ». — « Ἄιντε, καμμένη, τῆς εἶπανε τότες οἱ Ἀνεράιδες, ἔχε χάρι ποῦ ἤξερες τῆς Παναγίας τοὺς χαιρετισμοὺς . . . » Κ' ἔτσι ἐγλύτωσε.

3.

Τῶν Καναλάκια.

(Φιλιατρά).

Εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν μὴ φορά ἐπήσινε μὴ μικρομάννα κ' εἶχε κρε-

μάση από 'να πλάτανο τή νάκα μέ τὸ παιδί της, ποῦ ἦτανε 'σάν τὰ κρύα νερά. Ἀλλά οἱ ἀνεράιδες τῆς τὸ κλέψανε, καὶ τῆς ἔβαλαν 'στὴ νάκα ἓνα ἄλλο κατσιμουδιασμένο, γογάρικο, κατσομαλλιασμένο 'π' οὔλο ἐνιαούριζε. Καὶ ἀπὸ τότε καμμιά καλὴ μάννα δὲν παίρνει τὸ παιδί της (ἂν εἶναι μάλιστα βυζαστουρίδι) κοντά της, ὅσαις φοραῖς τυχαίνει νὰ 'πάη 'ς τὸ ποτάμι.

4.

Τὰ σμερδάκια.

(Φιλιατρά).

Κοντὰ 'στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ ποῦ λέγεται "Αγιο-Λιᾶς εἶναι ἓνα κάρκανο, ποῦ τραβάει κάτου βαθειά, ποῦ δὲ βρίσκει τὴν ἄκρη του κἀνεῖς. Ἐκεῖ λοιπὸν εἶναι ἡ φωλιὰ τοῦ σμερδακιῶνε. Ἐνα κοντό-βραδο, μέσ' 'στὸ σούρουπο, ἓνας ζευγολάτης βλέπει τὸ βόιδι του νὰ σέρνεται κατὰ τὸ κάρκανο, 'σάν νὰ τὸ τραβάγανε ἀπὸ τὰ κέρατα. Πηλαλάει ὁ καλὸς σου κ' ἀρπάχνει τὴ νωρὰ τοῦ βοιδοῦ του. Ἀλλὰ 'σάν εἶδε πῶς ἐσουρνότανε κ' ἐκεῖνος μαζί μέ τὸ βόιδι ἐξάπολυκε τὴ νωρὰ ποῦ βαστοῦσε, κ' ἐτραβήχτηκε ἐκείθενε κἀνοντα τὸ σταυρό του. Τὸ βόιδι ἔπεσε μέσ' 'στὸ κάρκανο μουγκρίζοντα. Τότε ἐκατάλαβε δὲ καὶ ὁ ζευγολάτης ὅτι τὸ βόιδι του τὸ τραβήξανε τὰ σμερδάκια, γιὰτὶ ἀπόκοντα εἶδε σπιθες καὶ φωτιά, λαμπάδες-λαμπάδες, νὰ βγαίνουνε ἀπὸ τὴν τρούπα τοῦ κάρκανου. Ἐφυγε κἀνοντα τὸ σταυρό του καὶ λέγοντα « Μήστητι μου Κύριε, ». Ἀλλὰ ἐσκιάχτηκε τόσο πολὺ, ὥστε ποῦ ἔκοψε τὸ αἰμά του, καὶ ἔγεινε οὔλο ὄμπυο· καὶ ἀπὸ τότε πλιὰ δὲν εἶδε τὴν ὑγειά του.

5.

Τὸ τουρκικὸ λητρουβειό.

(Γαργαλιάνοι).

Τὸ τούρκικο λητρουβειό, (δὲν ὑπάρχει τώρα) πολλὰς φορὰς ἀκουγότανε τὴ νύχτα νὰ γυρίζη μοναχό του. Σὲ τοῦτο τὸ λητρουβειό ἓνας λητρουβάρης ἐξεράθηκε ἀπὸ τὸ φόβο του, γιὰτὶ ὅταν ἐπῆγε νὰ

συγυρίση τ'ἀλλογὸ του εὐρῆκε μέσ' 'στοῦ ἄχερου τὴ σκάφη 'ξαπλωμένον ἓναν ἀράπη μέ τὴ ματσοῦκά του καὶ μέ τὴ ταιμποῦκά του ἀναμμένη.

6.

Ἡ Λάμνα.

(Κυπαρισσία καὶ ἀλλαγοῦ).

Ἐνὸς ἀγωγιάτη ἢ γυναῖκα (Λάμπω τὴν ἔλεγαν) εἶχε χάση τέσσερα παιδιὰ της ἅμα ἐπάταγαν 'ς τὰ τρία τέσσερα χρόνια· ἀπὸ βραδύς τὰ ἐκοίμιζε καλὰ, καὶ τὴν αὐγὴ τὰ εὕρισκε σκασμένα 'στὸ στρώμα τους. Τῆς τὰ πνίγε μιά λάμνα, καὶ νὰ πῶς τὸ κατὰλαβε. Σ' ἓνα ταξειδί τοῦ ἀντρός της ἐσκιαζότανε νὰ κοιμηθῆ μοναχὴ της, καὶ γιὰ τοῦτο ἐκάλεσε μιά γειτόνισσά της νὰ τῆς κἀμῃ συντροφιά. Εἶχε τότε ἓνα παιδί 'στὴν κούνια, κ' ἄλλο 'στὴν κοιλιὰ. Ἡ γειτόνισσά της ἐλαφροκοιμότανε, καὶ μυτγα νὰ πέρναγε τὴν ἀκουγε 'στὸν ὕπνο της· μέσ' 'στὰ μεσάνυχτα τὸ λοιπὸν ἀκούει κοῖκ! τὴ πόρτα, καὶ βλέπει νὰ 'μπαινῆ μιά ἀσπροφόρα 'ψηλὴ καὶ νὰ 'πηγαίνῃ ἔσα 'στὸ σκαφίδι τοῦ παιδιοῦ· ἡ γειτόνισσα τότε φωνάζει τῆς μάννας τοῦ παιδιοῦ σκιαχτὰ—σκιαχτὰ: « Μωρὴ Λάμπω! . . Λάμπω. » Σ' τὴ φωνὴ ἐτούτης γυρίζει ἡ Λάμνα σιγὰ—σιγὰ καὶ φεύγει. Πριχοῦ 'ἔγῃ ὁμως ἀπὸ τὴ πόρτα γυρίζει καταφαρμακωμένη καὶ λέει τῆς Λάμπως ποῦ εἶχε ξυπνήσῃ ἀπὸ τοῖς φωναῖς τῆς γειτόνισσάς της: — « Ἄγιντε, καμμένη! ἔχει χάρι εὐτουνῆς (καὶ ἔδειξε τὴ γειτόνισσα) εἶδεμὴ οὔτε ἐκεῖνο ποῦ ἔχεις 'στὸ σκαφίδι θὰ γλύτωνες, οὔτε κ' εὐτοῦνο ποῦ ἔχεις 'στὴν κοιλιὰ! ».

7.

Οἱ Χαλαζονέτικοι μύλοι.

(Χαλαζόνι, χωρίον Τριφυλλίας).

Μακρὰ ἀπὸ τοὺς μύλους τούτους! Ἐνας μυλωνᾶς (Θωμᾶς Κόνιαρης), δὲν 'πᾶνε πολλὰ χρόνια ποῦ ἀκούσατε τί ἔπαθε. Μιά ἡμέρα τοῦ παρουσιάζεται ἓνας Ὀθραῖος ἔμπορος, καὶ δὲν ἦταν ἄλλος παρὰ ὁ ἴδιος ὁ τρισκατάρατος, (Χριστὸς κοντά σας), καὶ τοῦ τάζει ἀχτί-

μητο πλοῦτος ἄμα τρία χρόνια δὲν ἔπῃ ἔστην Ἐκκλησιᾶ καὶ δὲν κάμη τὸ σταυρό του. Ὁ μυλωνᾶς ἐδέχτηκε. Ἀλλὰ προτοῦ νὰ περάσουνε τὰ τρία χρόνια ἕνας μπάρμπας του τὸν ἐνοιώσε, καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἀπάνου, καὶ μὲ τὰ πολλὰ κῆτου τὸν κατῆφερε νὰ ἔπῃ ἔστην Ἐκκλησιᾶ. Ἀμα ἔφτασαν ἔστην πόρτα τῆς Ἐκκλησιᾶς, τοῦ μυλωνᾶ τοῦ φάνηκε πῶς κάποιος τὸν ἐσπαλιόρισε· γυρίζει, κυττάει δὲ βλέπει κἀνένα. Ἐκαμε τὸ σταυρό του κ' ἐμπῆκε ἔστην Ἐκκλησιᾶ. Ἀμα τελείωσε ἡ λειτουργία κ' ἐβγήκε, τοῦ φάνηκε καὶ τῶρα πῶς κάποιος τὸν σπαλιόρισε καὶ δυνατώτερα μάλιστα. Ἦν χρειάστηκε ὁ ἄνθρωπος κ' ἄρχισε τὰ κλάματα ἄν μικρὸ παιδί.

Ὁ κακομοίρης! σὲ κἀνα δυό — τρεῖς ἡμέραις εὐρέθηκε πινημένος μέσα σὲ μιὰ σπηλιᾶ, καὶ τὸ κορμί του ἦτανε καταμελανιασμένο σὺν πισσωμένο!

8.

Γιατὶ γκαρίζει ὁ γάϊδαρος.

(Χωρὶα Ζακύνθου)

Ὁ Διζέβλος οὔτε τὸ φτωχὸ τὸ γάϊδαρο δὲν ἀφίνει ἀπειραγο. Τρεῖς τέσσερες φοραῖς τὴν ἡμέρα πααίνει καὶ τοῦ λέει ἔτ' αὐτί: « ἔψοφῆσανε οὐλαὶς οἱ γαιδάραις! » Ὁ γάϊδαρος τὸν ἀφιδεύεται καὶ βάνει τὰ κλάματα ἄν γάϊδαρος: « ΓΚΑζ! ΓΚΑζ! ΓΚΑζ! ». Ἐ τὰ τελευταῖα ὁ Διζέβλος γιὰ νὰν τὸν κογιονάρη πιότερο τοῦ λέει: « Σώπα, οὐρέ, κ' ἔμεινε καὶ μιὰ γιὰ σέ ». Καὶ ὁ γάϊδαρος παύει τὰ κλάματα τότες καὶ ἀρχίζει νὰ ρωτᾷ: « Ἀμ ποῦ; Ἀμ' ποῦ; Ἀμ' ποῦ; »

9.

Ὁ Ἀγρίλης (1).

(Τριφυλία).

Ἐ τῆ θέσει Ἀγρίλη ἦταν τὸν παλαιὸ καιρὸ μιὰ καλὴ πολιτεία. Ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἔρχονται κάθε τόσο Μπαρμπαραέζοι κ' Ἀλτζερῖνοι

(1) Ἀπαράλλακτοι ταῦτη παραδόσεις φέρονται καὶ περὶ τινῶν ἄλλων θέσεων τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας, ἀλλ' ἔχνη ἀρχαίας οἰκίσεως εὐρηνται μόνον ἐν τῇ θέσει Ἀγρίλη, ἧτις παρὰ τὴν θάλασσαν κειμένη καλύπτεται νῦν ὑπὸ ἀδράς φυτείας σταφιδαμπέλων.

καὶ νὰ τὴν κουρσεύουν, καὶ νὰ παίρνουν σκλάβους ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἀναγκάστηκαν οἱ κάτοικοι νὰποτραβηχτοῦν βαθύτερα ἔτῃ στεριά κ' ἔτσι λίγο — λίγο ἐρήμωσε κ' ἡ πολιτεία τούτη.

10.

Ὁ μυλωνᾶς καὶ τὰ Λυκοκάντζαρα.

(Τριφυλία).

Ἐ τῆς Τουρκιάς τὸν καιρὸ, τοῦ Χριστοῦ ἀνήμερα, ἕνας μυλωνᾶς, ἄν τὸν Ἀρριδᾶ νὰ εἰποῦμε, ἐσηκώθηκε ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα γιὰ νὰ ψῆση τὴ γουρνοποῦλά του, ποῦ εἶχε μαδημένη ἀπὸ βραδύς. Ἀναψε τὴ φωτιά, ἀλάτισε τὴ γουρνοποῦλα, καὶ ἄν τὴν ἐσοῦγλισε, ἐκῆθησεν ἀνύποπτα καὶ τὴν ἐγύριζε Ἀξαφνα τοῦ παρουσιάζεται ἕνας Λυκοκάντζαρος! γδυμνοκώλης καθὼς ἦτανε εἶχε περάση ἀπὸ τὴν τροῦπα ποῦ ἔβγαине τὸ νερὸ τῆς δέσης· ἐκράτειγε ἔτὸ χέρι του μιὰ βεργίτσα, καὶ ἔτῃν ἄκρη τῆς βεργίτσας εἶχε ἔμπηγμένο ἕνα σφαρδακλάκι. Τὶ τὸν θέλεις τὸ μυλωνᾶ; τὰ χρειάστηκε γιὰ καλὰ· οὔτε τὸ σταυρό του δὲν ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ κάμη. — « Πῶς σὲ λένε μπάλμπα; » τοῦ λέει (γιατὶ τέτοια ἔπωρικὰ ποῦ εἶναι, μαθές, τὰ λυκοκάντζαρα ψευδίζου κ' ὄλα). Τὶ τοῦ σκαρφίστηκε τοῦ μυλωνᾶ, καὶ τοῦ λέει: — « Ἀτός μου, μὲ λένε. — Ἀ, μπάλμπ' ἀτέ μου, ὠλαῖο ὄνομα ἔχεις δὲ μοῦ τ' ἀλείφεις καὶ μένα; » Καὶ ἔτσι λέγοντας, ἐζύγωνε τὸ σφαρδακλάκι, καὶ τὸν ἄλειφε ἀπάνου ἔτῃ γουρνοποῦλα, καὶ τὸν ἐγλυφε. Καὶ πάλι: — « μπάλμπα ἀτέ μου, ἄλειφ' τὸ μου καὶ μένα » καὶ τὰ ἴδια, ἄλειφε τὸ σφαρδακλάκι ἔτῃ γουρνοποῦλα, καὶ τὸν ἐγλυφε.

Εἶσι δὲ τὰ ἔχνη ταῦτα πλίνθοι ὄπται, τάφοι, πῖθοι καὶ πολλαὶ ἐπιτυμβιοὶ πλάκες, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐκταφέντα ὑπὸ φυτουργῶν· οἱ τάφοι φαίνονται ὀρωρυγμένοι ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, αἱ δὲ ὀλίγαι πλάκες ἄς ἐπρόφθασα νὰ ἴδω ἦσαν ἀπλατῆ, ἀνεπίγραφοι, καὶ δύο μόνον ἐξ αὐτῶν ἔφερον ἄτεχνον ἀπίκασμα σταυροῦ.

Σχετικὸν δὲ τῇ παραδόσει περιεσώθη ἔτι μέχρις ἡμῶν καὶ τὸ κατωτέρω ἄσματιον·

Γιὰ χορεῦτε, κορασίδες, — καὶ πηδᾶτε, παλληκάρια,

Ὡστε νᾶβγη τὸ φεγγάρι, — τὰ λεδέτια ἔτὸ κεφάλι,

Τὸ παιδί ἔτῃν ἀμασκάλη, — . . . . .

Ἐνὲς τῶν πρεσβυτέρων, οὗς ἔτυχε νὰ ἐρωτήσω περὶ τοῦ ἄσματιοῦ τούτου μὲ ἀπηνήτησαν ὅτι ἤθετο ὡς ὑπόρχημα ἐπὶ τῶν αἰχμαλωτισομένων ὑπὸ τῶν πειρατῶν, οἵτινες βίβ' ἠνάγκαζον αὐτοῦν νὰ χορεύωσιν πρὶν τοὺς βίβωσι εἰς τὰς λέμβους των.

Ὁ μυλωνᾶς ὑπομόνεψε. ὑπομόνεψε, ἀλλὰ ἐστὸ ἴστερόν, ποῦ κόν-
τευε νὰ ψηθῆ κ' ἡ γουρνοποῦλα, τῆ σηκώνει, καὶ τοῦ δίνει μιὰ ἐστὶ
μουτρα τοῦ καλοῦ σου τοῦ λυκοκάντζαρου, ποῦ καθὼς ἐξεμάταγε,
τὸν ἔκαμε τῆς κακῆς δεομένης. Βάνει ταῖς φωναῖς ὁ λυκοκάντζα-
ρος: — « Τρεχᾶτε, ἀδέλφια! σῶστέ με ἀδέλφια! Κήκηκα, κήκηκα! »
Ἄλλ' ἴσα μὲ ποῦ νάρθουν τὰ δέλφια, προφτάνει ὁ μυλωνᾶς, καὶ
μαζί μὲ τῆ γουρνοποῦλα, φορτώνει τὰ δυὸ σακκιά τὰλεύρι ἀπάνου ἐς
τὸ μουλάρι του· κάθεται ἐστὶ μέση κ' ἐκεῖνος, καὶ ἴσάν ἐκουκουλώ-
θηκε μ' ἓνα σάισμα καλῆ, βαρεῖ καὶ φεύγει.

Δὲν περνᾷει ὥρα πολλή, ποῦ τριγυρίζουν οἱ ἄλλοι λυκοκάντζαροι
τὰ δέρφι τους τὸ καιμένο, καὶ ἀρχίζουν νὰ ρωτᾶνε: — « Ποιὸς σ' ἔκαψε
βλέ; βλέ, ποιὸς σ' ἔκαψε; — Μ' ἔκαψε ὁ Ἄτός μου, μ' ἔκαψε ὁ Ἄτός
μου. — Βλέ, τί λές; πῶς ἔκαμες κ' ἐκήκηκες ἀτός σου; Στραβὸς
ἦσουνε, ἢ μεθυσμένος, κ' ἐδῆκες κ' ἐπεσες ἀπάνου ἐστὶ Ἰράκα; —
Ὅχι! δὲν ἐκήκηκα ἀτός μου, ἀλλὰ μ' ἔκαψε ὁ Ἄτός μου, μ' ἔκαψε
ὁ Ἄτός μου! — Τί θὰ εἶπῃ δὲν ἐκήκηκες ἀτός σου, ἀλλὰ σ' ἔκαψ' ὁ
ἀτός σου; βλέ, μὴ λάχη καὶ εἶσαι μεθυσμένος; » Κι' ἀρχίσανε τὰ
γέλοια, κι' ἄλλος ἔλεγε τὸ κοντό του, κι' ἄλλος ἔλεγε τὸ μακρὸ του,
κι' ἄλλος τὸν ἐπείραζε ἀπὸ δῶθε, κι' ἄλλος τὸν ἐπείραζ' ἀπὸ κείθε.

Ἀπὸ τὰ πολλά, ἴσάν τὸν πῆραν καὶ ἐστὸ περιγέλοιο, τοὺς εἶπε
ὅτι τὸν ἔκαψε μὲ τῆ γουρνοποῦλα ὁ μπάρμπα-Ἄτός μου, ὁ μυλω-
νᾶς, ποῦ ἐφόρτωσε καὶ ἔφυγε. — « Βρέ, τὸν κερατᾶ! τρεχᾶτε νὰ τὸν
φτάσουμε, » λένε καὶ τρέχουν. Πᾶνε, φτάνουν τὸ μουλάρι· ἀρχίσανε
νὰ λένε ἀναμεταξύ τους: (ὁ μυλωνᾶς, κρυμμένος ἀποκάτου ἀπὸ τὸ
σάισμα, τ' ἀκουγε, κ' ἐχτύπαγαν τὰ φυλλοκάρδια του ἴσάν τοῦ
λαγοῦ, γιατί ἓνας νᾶκανε ἔτσι τὸ σάισμα, ὦπ! τσάργα μας! — « Ἐ
τῶνα πλευλό, ἔ καὶ τᾶλλο· ἔ καὶ τὸ ἐπανωγόμι. Πίσω εἶν' ὁ γιντίς,
'ἐστὶ χούλχουλη κλυμμένος! »

Γυρίζουν πίσω ἐστὸ μύλο. Κυττᾶνε δεξιᾶ, ἀριστερά, ἀπάνου, κᾶ-
του, ἐστὶ χούρχουρη τοῦ μύλου, δὲν τὸν βρῖσκουνε. « Ἄ! τὸν κε-
ρατᾶ, ἐστὸ μουλάρι του θὰ εἶναι, τρεχᾶτε νὰ τὸν φτάσουμε. » Λένε
καὶ τρέχουν. ἴσάν ἐφτάσανε τὸ μουλάρι, ἀρχίζουν πάλι τὰ ἴδια. —
« Ἐ τῶνα πλευλό, ἔ καὶ τᾶλλο· ἔ καὶ τὸ ἴπανωγόμι. Πίσω εἶν' ὁ
γιντίς, ἐστὶ χούλχουλη κλυμμένος! »

Καὶ γυρίζουν πίσω ἐστὸ μύλο. Νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε, ἴσα μὲ

ποῦ νὰ φτάσῃ ὁ μυλωνᾶς ἐστὸ χωριό, οἱ λυκοκάντζαροι ἐπήγανε ἐστὸ
μουλάρι, κ' ἐγύρισαν ἐστὸ μύλο, τρεῖς — τέσσερες φοραῖς. Μὲς' ἐστὸ
χωριό ἀπ' ὄξω — ἀρχίζε νὰ χαράζῃ μάλιστα — τὸν ἔφτασαν τὴν
τελευταία φορά τὸ μυλωνᾶ. Τὰ λυκοκάντζαρα τὸν εἶδανε, γιατί εἶχε
ξεκουκουλωθῆ μὲ τὴν ιδέα ὅτι ἐζύγωσε ἐστὶ χώρα. Τί νὰ κάμῃ τότε;
Ἐμπρὸς γκρεμός, καὶ πίσω τράφος. Ἐβάριγε τὸ μουλάρι, ἀλλ' ἐκεῖνο
παραφορτωμένο καθὼς ἦτανε, δὲν ἔμπορειγε νὰ τρέξῃ. Νὰ ξεκαβαλ-
λικῆ, καὶ νὰ τὸ βάλλῃ ἐστὶ πόδια; Ἦτανε μουνδιασμένος ἀπὸ τὴν
καβάλλα. Τὰ λυκοκάντζαρα ἐρχόντανε βουή! ἴσάν εἶδε πλεῖα πῶς τὸ
πρᾶμμα δὲν ἔπαιρνε ἄλλον ἀφορεσμό, βάνει ταῖς φωναῖς μὲ οὐλά
του τὰ δυνατὰ: « Τρεχᾶτε, γειτόνοι, μὲ τὰ δέντρινα δαυλιᾶ, γιὰ νὰ
μὲ γλυτώσετε ἀπὸ τὰ λυκοκάντζαρα! Τρεχᾶτε, γειτόνοι, μὲ τὰ δέν-
τρινα δαυλιᾶ » Καθὼς ἀκοῦνε ἔτσι οἱ γειτόνοι ἀρπάζχουν δένδρινα
δαυλιᾶ, καὶ πετᾶχουνται. Ἀμα τοὺς εἶδανε τὰ λυκοκάντζαρα, μπούφ!
τὸ κύνουνε, κ' ἐγένηκαν μπουχός, κι' ὅποσον ἠύρεν — ἠύρεν πιάσ' τον
καὶ καβάλλα τον. Ἐτσι ἐγλύτωσε ὁ μυλωνᾶς, καὶ τὰ παράσταινε
ἐστὶ πολλοὺς πολλὰς φοραῖς. Ἐγὼ μονάχα δὲν τὸν εἶδα νὰ τὸν ρω-
τήσω, καὶ δὲν εἰξέρω ἂν ἀλήθεια σᾶς λέου, ἢ ψέμματα.

11.

Τὰ Λυκοκάντζαρα καὶ ἡ μαμμῆ.

(Τριφυλία)

Μιὰ νύχτα, δυὸ-τρεῖς ἡμέραις πᾶν ν' ἀγιαστοῦν τὰ νερά, ἐβρον-
τήξανε τὴν τράππα τῆς γρηα-Βακκαβίνας, ποῦ ἔκανε τῆ μαμμῆ.
Ἐυτούνη συνειθισμένη, βλέπει, ποῦ συχνὰ τῆς μιλάγανε γιὰ γέν-
ναις, χωρὶς νὰ ρωτήσῃ, ἢ νὰ κυττάξῃ ἀπὸ τὸ παραθύρι ποιὸς ἦταν
ποῦ τῆς βρόντηξε τὴν τράππα, πιάνει καὶ διπλώνεται μὲ τὸ μαν-
τηλλό τῆς, καὶ κατεβαίνει κάτου ἐστὸ δρόμο. Κυττάει δὲ βλέπει
κάνένα. Λέει: — « τί νὰ ἦτανε; ἐγὼ ἄνθρωπο δὲν βλέπω », ποῦ νὰ
σου! καὶ τὴν τριγυρίζανε τρεῖς λυκοκάντζαροι, κρατῶντας κ' ἓνα γάι-
δαρο, μὲ συμπάθειο. Τὰ χρειάστηκε ἡ μαμμῆ, μὰ τί νὰ κάμῃ; ἔς
ἔκανε κι' ἄλλως. Οἱ λυκοκάντζαροι τῆς εἶπανε: — « Καβάλλα, κυρὰ
μάννα, καὶ μὴ φωνάζῃς γιατί ἀλλοίμονο ἀπὸ σένα! τράβα χωρὶς νὰ

Ἐγάλῃς τσιμουτιά! » Ἡ μαμμὴ ἐκαβάλληκε. Πᾶνε, πᾶνε, φτάνουνε ἕνα γιοφυράκι ἀποκάτου ἑστὴν καμάρια του ἐκοιλοπόναγε μιὰ λυκοκαντζαρίνα. Σκοτάδια ἐκεῖ. — « Ἐλα, κυρά-μάννα, τῆς εἶπανε· ξαπέζεψε κι' ἂν ἔχῃς τύχη κ' εἶναι ἑρηνικὸ τὸ παιδί ποῦ θὰ γεννηθῇ, θὰ ἰδῆς καὶ τὸ δικό μας φιλότιμο. Ἄν τύχη ὁμως κ' εἶναι θηλυκό, μαζί με' δαῦτο θὰ σὲ πνίξουμε! »

Ἐν κήμπωσῃ ὥρα ἐλευτερώθηκε καλὰ ἡ λυκοκαντζαρίνα· τὸ παιδί ποῦ ἔκαμε ὁμως, τὸ ἔψαξε ἡ μαμμὴ καὶ τὸ βρῆκε κορίτσι! Τὸ τυχερό της ποῦ τότε οἱ μαμμῆδες συνειθίζαν κ' ἐσούρνανε λαμπαδίτσαις γιὰ νὰ τοῖς ἀνάβουνε καὶ νὰ βλέπουνε καλὰ, ἅμα ἤθελαν νὰ δένουν καὶ νὰ κόβουνε τ' ἀφάλι τοῦ παιδιοῦ. Ἔτσι καὶ ἡ γρηά-Κακκαθίνα εἶχε ἑστὴν τσέπη της μιὰ λαμπαδοῦλα, καὶ νὰ τί τὴν ἐφώτισε ὁ Θεὸς νὰ κἀμῃ. Πιάνει καὶ φτάνει ἀπὸ τῆ λαμπαδοῦλα ἕνα σημάδι κερνικό, καὶ τὸ βάνει ἑστὴ θέσι τοῦ θηλυκοῦ. Ἐπειτα ἀνάβει ὅση τῆς ἀπέμεινε καὶ λέει ἑς τοὺς λυκοκαντζαράλους: — « Ἐλάτε νὰ ἰδῆτε τὸ παιδί ποῦ σᾶς ἔκαμε ἡ λεχῶνα. » Ἐκύτταξαν οἱ λυκοκάντζαροι, καὶ πέρνοντας τὸ κέρινο σημάδι γι' ἀληθινὸ, ἐχρυσουρανίσανε: — Μπράβο σου, τῆς εἶπανε, κυρά μάννα, (ὡσὰν νὰ τῶκαμε ἡ μαμμὴ τὸ παιδί), φάσκωσ' το τώρα, καὶ ἄν θὰ φύγῃς νὰ ἰδῆς κ' ἐμεῖς τί θὰ σοῦ δώσουμε. » Ἡ μαμμὴ ἐφάσκωσε τὸ παιδί, καὶ ἐσηκώθηκε νὰ φύγῃ κρυφά, γιὰτὶ ὅσο νᾶναι ἐσκιαζότανε. Ἀλλὰ τὴν ἐννοιωσαν· τὴν πιάνουνε τὸ λοιπόν, καὶ τὴ βάνουν μπροστὰ γιὰ νὰ χορέψῃ. Ἦν νὰ κἀμῃ ἡ μαμμὴ, ἐμπῆκε ἑστὸ χορὸ ἤθελε καὶ δὲν ἤθελε. Ἀφέντικὸς ὀρισμὸς καὶ τὰ σκυλιὰ δεμένα· ἢ καθὼς λέει μιὰ παροιμία: « Ἦν ἔχεις γέρο ποῦ χορεύεις, δὲ μ' ἀφίνουν οἱ δαιμόνοι. »

Ἄμα ἐχόρεψε τοὺς λέει: — « Νᾶχουτε τὴν εὐχή μου· νὰ μ' ἀφήσουτε νὰ φύγω τώρα, γιὰτὶ ἔχω κι' ἄλλαις λεχῶναις. — Νὰ κοπιᾶσης, τῆς εἶπανε, κυρά μάννα. » Ἦν δίνουν κ' ἕνα τσουκάλι φλωριά, καὶ γιὰ συντροφιά ἕνα συντροφό τους, καὶ τὴν ἐξέβγαλαν καὶ κἀμποσο διάστημα, με' μεγάλαις χαραῖς.

Ἦν ἄλλη ὁμως ἡμέρα, ἅμα ἐλύσανε τὸ παιδί, καὶ εἶδανε τὸ τί τοὺς εἶχε φτιάσῃ ἡ μαμμὴ, — τὸ κέρινο σημάδι εἶχε λειώσῃ ἀπὸ τὴ ζέστα — ἐθύρωσαν, καὶ εἶπανε οὔλοι με' θυμὸ καὶ με' παράπονο:

Α1 κυρά μαμμὴ, σημάδι ἀπὸ κερὶ;
Κάρβουνο νὰ γίνῃ, τὸ τσουκάλι τὸ φλωριά!

Καὶ πράγματι τὰ φλωριὰ ἐγείνανε κάρβουνα, καὶ ἡ μαμμὴ ἔμεινε με' τὴ χαρὰ μοναχά, καὶ ἑς τὰ κρύα τοῦ λουτροῦ, κι' ἐμεῖς ἐδῶ ἑς τοῖς ζέσταις μας, καὶ ἑς τὰ μπαμπάκια μας.

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ

ΕΥΛΑΒΕΡΕΝΤΑ ΓΡΟ

Σ. ΚΑΡΑΒΙΤΟΥ.

1.

Ἦν ἑπιθαμένων τὰ σκουτιὰ δὲν πρέπει νὰ φορζῶνται,
Μόν' πρέπει νὰ κρεμάγουνται ἑς γκρεμισμένο πύργο,
Νὰ τὰ λερῶνῃ ὁ κορνιαχτός, καὶ νὰ τὰ λερῶνῃ ὁ ἥλιος,
Νὰ λερῶνουν καὶ νὰ πέφτουνε, ὡς λερῶνῃ τὸ κορμί τους.

2.

Ἦν ἑπιθαμένων τὰ σκουτιὰ, δὲν πρέπει νὰ φορζῶνται,
Μόν' πρέπει νὰ κρεμάγουνται ἑς τρία σταυροδρόμια,
Νὰ τὰ ρωτᾶνε οἱ φίλοι τους, καὶ οὔλοι οἱ συγγενεῖς τους:
— « Ροῦχα μου, ποῦ εἶν' ὁ ἀφέντης σας, καὶ ποῦ εἶναι τὸ κορμί σας; »

3.

Πουλάκι εἶχα ἑς τὸ κλουβί, καὶ τῶχα ἡμερωμένο,
Τὸ τὰίζα τὴ ζάχαρη, τὸ πότιζα τὸ μόνχο,
Κι' ἀπὸ τὸ μόνχο τὸν πολὺ, κι' ἀπὸ τὴ μυραυδιὰ του,
Μοῦ σκανταλίστη τὸ κλουβί, καὶ μοῦ φυγε τὰ γῆδόνι,
Κι' ὁ πουλολόγος ἔπει κοντά, με' τὸ κλουβί ἑς τὸ χέρι.
— « Ἐλα πίσω, πουλάκι μου, ἔλα πίσω, παιδί μου,
Ἐκεῖνα ποῦ δὲ σοῦ ἔκαμα, νὰ σοῦ τὰ κἀμῶ τώρα.
— Γύρισε πίσω, μάννα μου, ἑς τὰ ἄλλα τὰ παιδιὰ σου,

Κ' ἐγὼ 'πίσω δὲν ἔρχουμαι, καὶ 'πίσω δὲν γυρίζω,
 'Τὶ ὁ κυνηγὸς ποῦ μ' ἔπιασε, δὲ 'μπορῶ νὰ τοῦ φύγω. »

4.

Γιὰ 'πὲς μου, τί τοῦ ζήλεψες αὐτοῦ τοῦ Κάτου κόσμου;
 'Ἐφτοῦ βιολιὰ δὲν παίζουνε, παιγνίδια δὲ βαροῦνε:
 'Ἐφτοῦ σὺ-δυὸ δὲν κάθονται, σὺν-τρεις δὲν κουθεντζάζουν,
 Εἶναι οἱ υἱοὶ 'ξαρμάτωτοι, κ' οἱ υἱαῖς 'ξεστολισμέναις,
 Καὶ τῶν μαννάδων τὰ παιδιὰ, 'σὰν μῆλα ραβδισμένα.

5.

Πουλάκι 'βγήκε ἀπὸ τῆ γῆ κι' ἀπὸ τὸν κάτου κόσμο·
 Μήτε 'σὲ πέτρα κάθησε, μήτε 'ς ἔληξας κλωνάρι·
 Μόν' 'πῆγε κι' ἀποκούμπησε, 'ς τῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.
 'Τρέχουν ματάκια θλιβερά, τρέχουν καρδιαῖς καυμέναις:
 — « 'Πὲς μας, 'πὲς μας, πουλάκι μου, τ' εἶδες 'ς τὸν κάτου κόσμο;
 — 'Τὶ νὰ σᾶς πῶ τὸ δύστυχο, τί νὰ σᾶς 'μολογήσω,
 Εἶδα τὰ φεῖδια σταυρωτά, καὶ τοῖς ὄχλιαῖς κουβάρια,
 Εἶδα τοὺς υἱοὺς 'ξαρμάτωτους, τοῖς υἱαῖς 'ξεστολισμέναις
 Καὶ τῶν μαννάδων τὰ παιδιὰ, 'σὰν μῆλα ραβδισμένα. »

6.

Καράβι 'βγαίνει ἀπὸ τῆ γῆ, κι' ἀπὸ τὸν κάτου κόσμο·
 Φέρνει 'ς τὴ πρύμνη γέροντες, 'ς τὴν πλώρη παλληκάρια,
 Κι' ἀπάνου 'ς τῆ κουβέρταν του, οὐλο μικρὰ παιδάκια.
 'Τρέχουν οἱ μάνναις γιὰ παιδιὰ, κ' οἱ ἀδερφαῖς γι' ἀδέρφια
 'Τρέχουν κ' οἱ κακορρίζικαις γιὰ τοὺς νοικοκυραίους.
 Μὰ φύσηξε κακὸς καιρὸς, κ' ἔφυγε τὸ καράβι.
 Μείναν οἱ μάνναις σκούζοντα, οἱ ἀδερφαῖς βρουχιώντα,
 Μείναν κ' οἱ κακορρίζικαις τὰ χέρια σταυρωμένα.

7.

'Ανάθεμα ποῦ φύτευε μηλιὰ 'ς τὸν κάτου κόσμο,
 Κ' ἐκρέμασε χρυσὸ σπαθί, καὶ κόκκινο μαντήλι,

Καὶ 'πᾶν οἱ υἱοὶ γιὰ τὸ σπαθί κ' οἱ υἱαῖς γιὰ τὸ μαντήλι,
 Καὶ 'πᾶν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ, νὰ σώσουνε τὰ μῆλα.

8.

Νὰ 'ἔξερα πότε θὰ 'ρθῆς ἀπὸ τὸ μαῦρον "Ἄδη,
 Γιὰ νὰ σαρώσω τὴν αὐλή, καὶ νὰ τὴ βολιμώσω,
 Νὰ γίνω γῆς νὰ μὲ πατᾶς, γιοφύρι νὰ περᾶσης,
 Νὰ γίνω καὶ γλυκομηλιὰ, 'ς τὸν ἴσκιό μου νὰ κάτσης,
 Νὰ ρήχνω τ'ἀνθη ἀπάνου σου, τὰ μῆλα 'ς τὴν ποδιὰ σου,
 Νὰ ρήχνω καὶ τοὺς κλώνους μου, νὰ σὲ χαιδολογᾶνε.

9.

Νὰ 'ἔξερα πότε θὰ 'ρθῆς ἀπὸ τὸν κάτου κόσμο!
 Νὰ κάμω γιόμα νὰ γευτῆς, καὶ δειπνο νὰ δειπνήσης,
 Νὰ πλύνω καὶ τὰ ροῦχά σου, νὰ ρθῆς νὰ τὰ φορέσης.
 — « Ἄν κάμης γιόμα γιέψου τό, κι' ἄν κάμης δειπνο δειπνα,
 Κι' ἄν πλύνης καὶ τὰ ροῦχά μου, βάλε φωτιὰ καὶ κάφ' τα:
 'Τὶ ἐγὼ 'πίσω δὲν ἔρχουμαι, καὶ 'πίσω δὲ γυρίζω·
 'Πάου 'ς τῆς "Ἀρνης τὰ βουνά, 'ς τῆς "Ἀρνησας τοὺς κάμπους,
 'Π' ἀρνέταις ἢ μάννα τὸ παιδί, καὶ τὸ παιδί τὴ μάννα,
 'Π' ἀρνιῶνται καὶ τ' ἀντρόγενα, τὰ πολυγαγαπημένα. »

10.

Πολλὰ καλὰ κάνει ὁ Θεός, κι' ἓνα καλὸ δὲν κάνει:
 Γιοφύρι μέσ' 'ς τὴ θάλασσα, καὶ δεμοσιὰ 'ς τὸν "Ἄδη!
 Κι' ἄν δὲν ἐκίναγα νὰ ρθῶ, ἄς μοῦ 'κοβαν τὰ πόδια,
 Κι' ἄν δὲ σὲ καλογνώριζα, ἄς μοῦ 'βγαναν τὰ μάτια,
 Κι' ἄν δὲ σ' ἐσφιχταγκάλισα, ἄς μοῦ κοβαν τὰ χέρια,
 Κι' ἄν δὲ σ' ἐγλυκοφίληγα, ἄς μοῦ 'κοβαν τὰ χεῖλι.

11.

Σῦρε καὶ ματαγύρισε, βασιλικὸ μ' ἀπίδι,
 Νὰ μὴ μ' ἀφήκης καὶ μὲ φάεις τῆς χωρισιᾶς τὸ 'φίδι.

— « Πάου, μὰ μὴ μὲ καρτερᾶς, ὦραϊο μου ρουμπίνι,
Τὶ ἐμὲ τὸ φεῖδι, μ' ἔφαγε, κ' ἡ χωρισιά μας γίνη. »

12.

Κυρά, ποῦ κάθισαι ἴψηλά, τῶρα κατέβα κάτου,
Καὶ κάτσε μὲ τοῖς ἄμοιραις, καὶ κάτσε μὲ τοῖς χήραις,
Καὶ τίνυχ' τὸ κεφάλι σου, νὰ γκρεμιστῇ ἡ κορῶνα,
Τίναξε καὶ τὸ δάχτυλο, νὰ πέσ' ἡ ἀρρεβῶνα . .
— « Μένα ἡ κορῶνα μούπεσε, κ' ἡ ἀρρεβῶνα χάθη. »

13.

Ἐνὰ προσήλις κάθουνται μάννα καὶ δυχατέρα,
Κ' ἐλέγανε τὰ λόγια τους, σεντούκι κλειδωμένο (1).
Τῶρα χαθῆκαν τὰ κλειδιά, κ' ἀνοιξε τὸ σεντούκι,
Κ' ἐσκρόπισαν τὰ λόγια τους, ὅταν τᾶχερα ἔς τάλῶνι,
Ποῦ τὰ φυσάει ἕνας καιρός, καὶ δὲν τὰ συμμαζώνει.

14.

Τῆς μικρομάννας τάρφανά, τὰ καλομαθημένα,
Κινᾶν νὰ ἴπαν ἔς τῆ μάννα τους, φωμάκι γιὰ νὰ φᾶνε.
Ἐβρίσκουν τὸ σπίτι σφαιλιστό, καὶ τὰ κλειδιά ἔς τοῖς πόρταις!
Κινᾶν καὶ ἴπαν ἔς τὸν μπάρμπα τους, φωμάκι γιὰ νὰ φᾶνε.
Τὰ βλέπει ὁ μπάρμπα κρύβεται κ' ἡ θειά τοὺς κλεῖ τὴν πόρτα.
— « Φευγάτε τὰ στριγγλιάρικα, τὰ κακομαθημένα! »

15.

Ἐλάτε νὰ συγκλάψουμε, ἐμεῖς οἱ λυπημέναις,
Νὰ μαζωχτοῦν τὰ δάκρυα μας, νὰ γίνουν τριὰ ποτάμια,

(1) Τὸ μοιρολόγι τοῦτο θρηνηθεῖται ἐπὶ τῆ θανάτιο μητρὸς καταλιπούσης θυγατέρα ἄγαμον. Διὰ δὲ τῆς φράσεως « σεντούκι κλειδωμένο » θελεῖ νὰ δηλώσῃ τὴν μεγάλην καὶ ἀμοιβαίαν μεταξὺ μητρὸς καὶ θυγατρὸς ἐμπιστοσύνην.

Τὸ ἴνα νὰ πάη τὴ Μπαρμπεριά, τᾶλλο νὰ ἴπαη τὴ Δύσι,
Τὸ τρίτο τὸ φαρμακερό, νὰ ἴπαη τὸν Κάτου κόσμο:
Γιὰ νὰ γιφτοῦν οἱ ἀνιφτοί, νὰ πιούν' οἱ διψασμένοι,
Νὰ βάλουνε οἱ γραμματικοὶ νερὸ ἔς τὰ καλαμάρια,
Νὰ πάρουν οἱ μπαρμπέρηδες νερὸ ἔς τὰ μπαρμπεριά τους,
Νὰ πάρουνε κ' οἱ λυγεραῖς, νὰ βρέξουν τὰ μαλλιάτους.

16.

Τ' ἀκούς, μαννοῦλα μ', τί σοῦ λέου, καὶ τί σοῦ παραγγέλω;
Στείλέ μου βάζιο τοῦ Βαγζῶν, καὶ τὴ Λαμπρὴ λαμπάδα,
Καὶ τὸ μεγάλο Σάββατο, στείλέ μου τὰ σκουτιά μου.
Νάλλᾶξω καὶ νὰ στολιστῶ, νὰ ἴπαου ἔς τὴν ἐκκλησιά μου,
Ποῦ ἴπαν οἱ νέοι παίζοντα, κ' οἱ νιαῖς χαμογελῶντα,
Ποῦ ἴπαν καὶ τὰ μικρὰ παιδιά, παίζοντα ταῖς κουλούραις.

17.

Ἄς τὸ γυρίσω κ' ἄς τὸ εἰπῶ, κ' ἄλλιῶς τὸ μοιρολόγι.
Μήτε ἀπὸ χήρα τ' ἀκουσα, μήτε ἀπὸ παντρεμμένη.
Τοῦ Χάρου ἡ μάννα τό λεγε, τό λεγε μοιρολόγι.
— « Μαζῶτε, νιαῖς, τοὺς ἀντρες σας, μαννάδες, τὰ παιδιά σας,
Τὶ ἔβγηκε ὁ γυιός μου ὁ Χάρουλας, ἔβγηκε πρῶτος κλέφτης.
Οὔλο τοῖς νύχτες περπατεῖ, καὶ τοῖς αἰγάις κουρσεύει,
Κ' ὀπῶβρη τρεῖς παίρνει τοὺς δυό, κ' ὀπῶβρη δυό τὸν ἕνα,
Κ' ὀπῶβρη τοὺς μονάκριβους, δὲν τοὺς ἀφίνει ἴπισω. »

18.

Τὶ τῶχω γῶ κ' ἄν ἔδραμες, τί τῶχω γῶ κ' ἄν ἦρθες;
Ἐβῆκες ματάκια σφαιλιστά, χεράκια σταυρωμένα,
Ἐβῆκες καὶ τὸ κορμάκι μου, ἔς τὸν φῆδη ἔξαπλωμένο!
Μοῦ δεσαν τὰ χεράκια μου μ' ἔννιὰ λογιῶνε ῥάμμα,
Μὲ πράσινα, μὲ κίτρινα, μὲ μπλάβα, μὲ γεράνια,
Μοῦ ραψαν τὰ ματάκια μου μ' ἔννιὰ λογιῶν μετᾶξια,

Με πράσινα, με κίτρινα, με μπλόβα, με γεράνια.
Περκαλεθῆτε ἔς τὸ Θεό, τᾶχτε κεριά ἔς τοὺς ἄγιους,
Νὰ πιᾶσῃ μιὰ ψιλή βροχή, μιὰ σιγαλή ψιχάλα,
Γιὰ νὰ σαποῦν τὰ ράμματα, νὰ λερώσουν τὰ μετάξια,
Ν' ἀνοίξουν τὰ ματάκια μου, νὰ ἰδοῦν ἀπάνου κόσμο.

19.

Ὁ Χάρος κάνει μιὰ χαρὰ, ἴπαντρεύει τὸν ὕγιό του
Καλεῖ τὰς νιαῖς γιὰ τὸ χορό, τοὺς νιοὺς γιὰ τὰ τραγούδια,
Καλεῖ καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ, λουλούδια νὰ τοῦ πᾶνε.

20.

Γιὰ ἰδῆς τὰς πῶς δὲ θλίβονται, γιὰ ἰδῆς τὰς πῶς δὲν κλαῖνε.
Ὡς νὰ ἦμαι γρήα ἴπεργρηα, μικρὸ παιδί ἔς τὴν κούνια!
Ἐγὼ εἶμαι νιὰ καὶ τρυφερή, εἶμαι καὶ νιονυφοῦλα . . .
Πάλε οἱ καμμέναις θλίβονται, πάλε οἱ καμμέναις κλαῖνε,
Πάλι κι' οἱ κακορρίζικες τὰ μοιρολόγια λένε . . .

21.

Ἐγὼ γιὰ τὸ χατήρι σου, τρεῖς βάρδαις εἶχα βάλῃ:
Εἶχα τὸν ἥλιο ἔς τὰ βουνά, τὸν ἀητὸ ἔς τοὺς κάμπους,
Καὶ τὸ βοριᾶ τὸ δροσερό, τὸν εἶχα ἔς τὰ καράβια.
Μὰ ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε, κι' ὁ ἀητὸς ἀποκοιμήθη,
Καὶ τὸ βοριᾶ τὸ δροσερό, τὸν πῆραν τὰ καράβια.
Κ' ἔτσι τοῦ δόθηκε καιρὸς τοῦ Χάρου καὶ σ' ἐπῆρε.

22.

Νὰ τὸ ἤξερα, παιδάκι μου (1), τὸ πῶς σ' ἐδέχτη ὁ Χάρος;
Ἐὰν σ' ἐδέχτηκε καλά, λαμπάδα νὰ τοῦ στείλω.

(1) Εἰς τινα ἐκ τῶν ἄνω μοιρολογίων προτίμησα τὴν κλητικὴν: παιδάκι μου: ὡς τρυφερωτέραν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι αὕτη ἀντικαθίσταται διὰ τῶν: μαννοῦλά μου, πατέ-

— « Σὰν μ' ἐρωτᾷς, μαννοῦλά μου, νὰ σοῦ τὸ ἴμολογήσω.
Μαῦρα φειδάκια μοῦδωκε νὰ τὰ βοσκολογήσω.
Ἐ τὰ πόδια μου βοσκολογᾶν, ἔς τὰ ἴστηθι μου κοιμᾶνται,
Κι' ἀπάνου ἔς τὸ κεφάλι μου, ἐφτειάσαν τὴ φωλιά τους.
Ὅταν πεινάσουν γιὰ φαί, τρῶνε ἀπὸ τὸ κορμί μου,
Κι' ὄντα διψᾶσουν γιὰ νερό, πίνουν τὰ δάκρυά μου,
Ποῦ χύνουν τὰ ματάκια μου, σὰ βρύση βουρλωμένη.

23.

Κι' ἂν κλαῖτε κι' ἂν θλιθώσαστε, κἀλλιο εἴσαστ' ἀπὸ ἴμένα!
Ἐσεῖς δειπνᾶτε μὲ τὸ φῶς, κοιμᾶστε ἔς τὰ στρωμένα,
Μὰ ἔγὼ εἶμαι ἔς τὰ σκοτεινά, ἔς τὰ κρουοπαγωμένα,
Χωρὶς παχειὰ ἴπαπλώματα, δίχως παχειὰ στρωσίδια.

24.

Σήμερον ἡ μαννοῦλά σου, ἔχει χαρὰς μεγάλαις. (1)
Στέκει ἔς τοῖς βρύσαις γιὰ νερό, καὶ ἔς τοῖς μηλιαῖς γιὰ μῆλα,
Καὶ ἔς τοῖς καλάῖς νοικοκυραῖς, γιὰ παστρικά πεσκίρια.
— « Βρυσούλαις, δόστε μου νερό, μηλιαῖς, δόστε μου μῆλα,
Καὶ σεῖς καλάῖς νοικοκυραῖς, τὰ παστρικά πεσκίρια.
Καινούργιος φίλος μοῦρχεται, ἀπ' τὸν ἀπάνου κόσμο,
Δὲν εἶν' ἕξενος κι' ἀλαργινός, μόν' εἶναι τὸ παιδί μου. »

25.

Τί νὰ σοῦ στείλω, κόρη μου, ἐφτοῦ ἔς τὸν Κάτου κόσμο;
Μῆλο ἂν σοῦ στείλω σέπεται, κυδῶνι μαραγκιάζει.
Σοῦ στέλνω γλυκοστάφυλο, κ' ἐκεῖνο ξερρωγιάζει.
Σοῦ στείλα καὶ τὰ δάκρυα μου, μ' ἕνα χρυσὸ μαντήλι,
Μὰ ἦταν τὰ δάκρυα καυτερά, κ' ἐκάψαν τὸ μαντήλι.

ρα(άκη) μου, ἀδελφοῦλά μου, ἀδερφοῦλη μου, δυχατέρα μου, ἀντραδερφοῦλη μου ἢ κου-
νιαδε μου, ἀγαπημένη μου συννυφάδα, νυφοῦλά μου, στεφάνι μου ἀξετίμητο, κλπ. ἀνα-
λόγως τῆς συγγενείας, δι' ἧς ἡ θρηνοῦσα μετὰ τοῦ θρηνομένου νεκροῦ συνδέεται.

(1) Πρὸ νεκροῦ ὀρφανοῦ ἐκ μητρός.

26.

Τί μὲ τηρᾶς, γυναῖκά μου, ἴσάν ξένη, ἴσά διαβάτρα;
 Καὶ δὲν τρέχουν τὰ μάτια σου, ἴσά σιγαλὴ ψιχάλα,
 Καὶ δὲ λέει τάχειλι σου, πῶς λέει τὸ χελιδόνι;
 Μὴ λές πῶς ἴπισω θελάρθῳ, καὶ ἴπισω θὰ γυρίσω;
 Θὰ κάμης χρόνους νὰ μὲ ἰδῆς, καιροὺς νὰ μὲ ἀπαντήσης.
 Θὰ ἔβγουνε τὰ ματάκια σου, κυττάγοντα τὴ στράτα,
 Καὶ θὰ μαλιᾶση ἡ γλῶσσά σου, ῥωτῶντας τοὺς διαβάτραις:
 — « Διαβάτραις μου, στρατιῶταί μου, καλοὶ μου στρατολάτραις,
 Μὴν εἶδατε τὸν ἄντρα μου, τὰ φύλλα τῆς καρδίας μου; »

27.

Ἐφτοῦ ποῦ ἴπᾶς, παιδάκι μου, τήρα μὴν πολυαργήσης,
 Τήρα μὴν κάμης ἔξιμνηο, τήρα μὴν κάμης χρόνο.
 Γιατί τὸ ἔξιμνηο εἶν' πολὺ, κι' ὁ χρόνος βουρλισμάρα!
 — « Μακάρι νὰ ἴταν ἔξιμνηο, μακάρι νὰ ἴταν χρόνος.
 Φεύγω αἰώνια, μάννα μου, γιὰ νὰ μὴν ἔρθω πίσω
 Σὴν τὸ τρεχοῦμενον νερό, ποῦ πᾶει καὶ δὲ γυρίζει. »

ΠΕΡΙΠΑΙΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ (1).

ΣΥΛΛΕΓΜΕΝΑ ΓΗΘ
 Χ. ΚΟΡΥΛΛΟΥ.

1.

Γιὰ τὴ Βελλιά. Ζήτ.

(Φελλόη τῶν Καλαβρύτων).

Μιὰ φορά, ὅταν κόντευαν νὰ θεριστοῦν τὰ κριθάρια, ἓνας βελλαί-
 τής ἐπῆγε πρὸς νεροῦ τοῦ ἓνα κριθάρι μέσα καὶ ἐκεῖ ἐπέρασε ἀπὸ

(1) Περὶ πλείστον χωρίων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, ὡς καὶ τινῶν τῆς Λιγυαλείας, ὑπάρχουσιν ἀνέκδοτα, μαρτυροῦντα τὴν φιλοσκωμμοσύνην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὰ

πίσω τοῦ ἓνας κολοσαφρᾶς (1). ἐκεῖνος ἐτρόμαξε καὶ πετάγεται ἀπὸ
 τὸ κριθάρι μισομαγαρισμένος καὶ λέει ἴστους ἄλλοινοὺς: — « Μωρὲ παι-
 διά! Ἐκεῖ ἴστο κριθάρι καὶ λύκος ἦταν' καὶ τσακάλι, ζήτ ἐπέρασε
 καὶ ἴπᾶει. » Γιὰ τοῦτο ὄντας ἀπαντήσουν οἱ ἄλλοι χωριάτραις, κἀνέναν
 βελλαίτη τοῦ λένε ζήτ.

2.

Γιὰ τὰ Ἄρφαρά. Ἐφάγανε τὸ γαιδοῦρι.
 (Δῆμος Λιγυρίας τῆς Λιγυαλείας).

Μιὰ φορά κἀμποσοὶ Ἄρφαραῖοι ἤσαν ἓνα γάιδωρο καὶ τὸν ἐσκό-
 τωσαν γιὰ ἀγριογούρουνο καὶ τὸν ἐμοιραστήκανε. Ἐἄλλα χωριά ἴσαν
 τὸ μάθανε τοὺς βγάλανε σάτυρα καὶ τοὺς λένε:

Κάτου στὴ Χούνη (2)

Σκοτώσαν τὸ γουρούνι.
 Τὸ ἴδᾶραν τ' ἀπογδάρανε
 Τοῦ Μπέκρη τὸ γαιδοῦρι.
 Ὁ Λιάπης ἴπῆρε τὴν τσουλιά (3).
 Ποῦχε μεγάλη φαμελιά.
 Ὁ τσὺρ (4) Κανέλλος ἄρχοντας
 ἴπῆρε τὰ δυὸ τ' ἄρ. . . . .
 ἴσ' ὁ Κουβέλης ὁ λεβέντης
 ἴσῆνος ἴπῆρε τὴ νουρά
 ἴσ' ἔκρουγε τὸν ταμπουρά.

3.

Γιὰ τὸ Λειβαρζι. Κριτσαφάγι.
 (Δῆμος Ἰωφίδας τῶν Καλαβρύτων).

Οἱ Λειβαρζινοὶ ἦσαν πολλοὶ καὶ παλληκάρια, καὶ ὄντας ἀκούγαν
 ντουφεκιαῖς κατὰ τὸ λεχουράτικο βουνό, ἐβγαίνανε καὶ ἐπέρνανε τὸ

ἄποια, διηγούμενοι, περιπλίζουσιν ἀλλήλους οἱ χωρικοὶ ὡσάκις συναντῶνται καθ' ὁδὸν ὡς
 συνοδοιπόροι, ἢ συνεργάζωνται εἰς τοὺς ἀγροὺς κτλ. Πιστεύω ὅτι ἕτεροι συνάδελφοι θὰ
 συλλέξωσι καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τοιοῦτου εἶδους ἀνέκδοτα.

(1) Σαύρα. (2) Τοποθεσία. (3) Κοιλιά. (4) Ὁ Κύρ Κανέλλος.

κυνήγι τῶν λεχουρίτων. Μία φορά ἀπὸ τοῖς πολλαῖς οἱ λεχουρίταις σφάζουν ἓνα γάιδαρο, τότε γδέρνουνε, τοῦ κόβουν τὰ πόδια καὶ τὸ κεφάλι καὶ ὕστερα ἀρχινᾶνε τοῖς ντουφεκιαῖς. Οἱ λειβαρζινοὶ, ἀκούγοντας τοῖς ντουφεκιαῖς, τρέχουνε καὶ βρίσκουν τὸ γαιδούρι καὶ τὸ πήρανε πῶς ἦτανε λάφι καὶ τὸ φάγανε. Ὅταν πέρασε τὸ γιόμα, ἐβγήκαν οἱ λεχουρίταις ἐστὴ ράχη καὶ ἐφώναξαν: «Ὅποιος ἐκακκάβωσε νὰ ἔξακκαβώση, γιατί δὲν ἦταν λάφαγκας, ἦταν κρίτσωνας, τοῦ γέρο Πούντζα ὁ γάιδαρος». Πετᾶγεται ἡ Παπαγιαννιά καὶ λέει: «Ἐγώφαγα τὴν ὠματιά (1) κι' ἄς ἦταν λύκος μὲ τ' αὐτιά».

4.

Γιὰ τὴν Ποροβίτσα. Κλώ.

(Δῆμος Ἀκράτας τῆς Λίγιαλειας).

Μία φορά ἓνας Ποροβίτσανος, ἐπειδὴ ἀπόστασε ἀπὸ τὴν πολλὴ δουλειά, εἶπε τῆς γυναίκας του νὰ πάη ἐστὸ χωράφι κι' αὐτὸς κάθεται ἐστὸ σπίτι καὶ κάνει τοῖς δουλειαῖς τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ γυναῖκά του τοῦ ἔλεγε πῶς δὲ νογᾶει, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἐκαταπιχάστηκε καὶ ἀπὸ ξύλο καὶ ἔτσι ἡ γυναῖκα, θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, ἐπῆγε ἐστὸ χωράφι.

Ἐκεῖνος καὶ σὰν ἔφυγε ἡ γυναῖκα, γιὰ νὰ μὴν τοῦ πάρη ὁ ἀητὸς τοῖς κότταις, τοῖς ἔδωσε ὄλαις τὴ μιά μὲ τὴν ἄλλη καὶ τοῖς ἄφησε νὰ βόσκουν ἀπ' ὄξω. Ἔβαλε τὰ σκουτιὰ ἐστὸ κοφίνι νὰν τὰ κοφινιάση, χωρὶς νὰν τὰ βρέξῃ, καὶ ἀπὸ πάνου ἔρρηξε τὴ στάχτη μὲ τὴ ἄρακα, ὅπως τὴν ἔβγαλε ἀπὸ τὸ φούρνο, ποῦ τὸν ἔκαψε γιὰ νὰ φουρνίσῃ τὸ ψωμί. Ὑστερα ἔβγαλε τὰλεύρια ὄξω νὰν τὰ κρησαρίσῃ, γιὰ νάχη ἔννοια τοῖς κότταις. Ἐν ᾧ ἐκρησάριζε ὁ ἀγέρας ἔπερνε τὰλεύρια τὰ σκουτιὰ ἀνάψανε ἀπὸ τὴ χόβολη τῆς στάχτης, ἔρχεται ὁ ἀητὸς παίρνει μιά κόττα καὶ κοντὰ πᾶνε κ' οἱ ἄλλαις, γιατί ἦσανε δεμέναις ἡ μία μὲ τὴν ἄλλη.

Τότε ὁ Ποροβίτσανος, γιὰ νὰ μὴν ἔρθῃ ἡ γυναῖκά του τὸ βράδυ καὶ τὸν μαλλώσῃ γιὰ ὅσα κακὰ ἔπαθε, ἐπῆρε κάμπόσα αὐγά καὶ τὰ βάλε ἐστὸ παχνὶ καὶ ἐκάθησε ἀπάνου γιὰ νὰν τὰ κλώξῃ καὶ νὰ βγάλῃ ἄλλαις κότταις, σὰν τοῦ τοῖς πῆρε ὁ ἀητὸς. Τὸ βράδυ σὰν

(1) Τὸν στόμαχον.

ἦρθε ἡ γυναῖκά του, ἐμπῆκε τὸ βόιδι ἐστὸ σπίτι καὶ ἐπῆγε ἐστὸ παχνὶ ἀλλὰ, σὰν εἶδε τὸν Ποροβίτσανον μέσα, ἀρχίνησε νὰ φασάη καὶ νὰ μουκρίζῃ. Πάει ἡ γυναῖκά του γιὰ νὰ ἰδῇ γιατί φασάει τὸ βόιδι, βλέπει τὸν ἀντρα τῆς ἐστὸ παχνὶ καὶ ἔκανε οὖλο κλώ, κλώ, σὰν κλώσσα. — «Βρὲ ἀντρα, τοῦ λέει, τί κάνεις εὐτοῦ; — Γυναῖκα, τῆς λέει, μοῦ ἐπῆρε ὁ ἀητὸς τοῖς κότταις καὶ ἐκάθησα νὰ βγάλω ἄλλαις γιὰ ἔλα ἐδῶ καὶ τήραξε μὴν ἐβγήκε καμυῖα, γιατί κάτι μὲ τσιμπάει ἀπὸ κάτω.» (Φαίνεται ὅτι ἦσαν τὰ τσούφλια τῶν αὐγῶν ποῦ ἐσπᾶσανε καὶ ἐκεῖνα τὸν ἐτσιμπάγανε). Πάει ἡ γυναῖκά του, βάνει τὸ χέρι τῆς ἀπὸ κάτου καὶ πιάνει τ' ἀχαμνάτου καὶ τοῦ λέει μωρ' τοῦτα μαλιάσαν' κιόλα γιατί τὰ πῆρε γιὰ πουλάκια.

Γιὰ τοῦτο ὄντας ἀπαντήσουν οἱ ἄλλοι χωριέταις κἀνέναν Ποροβίτσανο τοῦ φωνάζουν Κλώ, Κλώ!

5.

Ποίημα γιὰ τὰ Χασοχώρια.

Βερσοβά¹ μὲ τὸ σοφρᾶ,
 Ἄρφαρά¹ μὲ τὰ φαγιά.
 Ἡ Σβυροῦ² ἡ ψυροῦ, ἡ κατακονιδαροῦ
 Βλοβοκά¹ βλογοκομμένη
 Βεργουβίτζα² βεργωμένη.
 Ἴσιλαρδῆ³ μὲ τὸ δαδι
 Βελλὰ² μὲ τ' αὐγά
 Συνεβρό² μὲ τὸ νεφρό
 Ἡ Σελιάννα² ἡ σουλτάνα
 Ἡ Ἀράχωβα² ἡ μαρδάνα.
 Τὸ Περθῶρι² τὸ κακζῶρη
 Τὸ ξελιμασμένο χῶρι
 Πῶφαγ' ἓνα λιάρο βόιδι
 Κ' ἓνα μούσκουρο γαιδούρι.

(1) Δῆμος Λίγιρας. (2) Δῆμος Φελλῶης. (3) Χωρίον τοῦ δήμου Φελλῶης διαλυθέν.

BYZANTHARA AINIGMATA

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΥΠΟ

ΕΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΡΩΤΗ.

Περὶ τὰ βυζαντιακὰ αἰνίγματα ὀλίγη τις μέχρι τοῦδε κατεβλήθη προσοχή. Εἰ καὶ δὲν εἶνε λίαν σπάνια ἐν τοῖς σωζομένοις χειρογράφοις, ἐλάχιστα ὅμως εἶνε τὰ δεδημοσιευμένα, οὐδ' εἰς μίαν κ' ἑκατοντάδα ἀνερχόμενα. Πλὴν τινῶν σποράδην ἐκδεδομένων, συλλογὰς βυζαντιακῶν αἰνιγμάτων ἐδημοσίευσε πρῶτος μὲν ὁ Boissonade ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῶν αὐτοῦ Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων, (1) εἶτα δ' ὁ Hilberg ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ἐρωτικοῦ διηγήματος Εὐσταθίου τοῦ Μακροβολίτου περὶ τῶν καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν. (2) Καὶ ἐκ μὲν τῶν ὑπὸ τοῦ Γαλάτου λογίου ἐκδεδομένων δεκαοκτὼ μὲν εἶνε ποιήματα τοῦ Ψελλοῦ, τεσσαράκοντα καὶ τρία δὲ Βασιλείου τοῦ Μεγαλομίτου, πέντε δὲ τοῦ Αὐλικαλάμου, ἐκ δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ Hilberg δεδημοσιευμένων ἑνδεκά μὲν ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου Μακροβολίτου, ὧν ἕκαστον συνοδεύεται ὑπὸ ἑμμέτρου λύσεως τοῦ ῥήτορος Μαξίμου τοῦ Ὀλοβόλου, δύο δὲ ῥητῶς ἀναφέρονται εἰς τὸν Αὐλικαλάμον, ἑννέα δὲ εἶνε ἀνώνυμα. Εἶνε δ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐκδόσεων τὰ αἰνίγματα γεγραμμένα εἰς χωλιάμβους πλὴν δύο μὲν ἀδεσπότην ἐκτεταμένων εἰς ἑξαμέτρους, τεσσάρων δὲ πεποιημένων εἰς ἠρωελεγεῖα, ὧν τρία τῶν τοῦ Ψελλοῦ, καὶ τριῶν μὲν τοῦ Ψελλοῦ, πέντε δὲ τῶν τοῦ Μεγαλομίτου, γεγραμμένων εἰς πολιτικούς στίχους. Ἐποιήθησαν δὲ πάντα ἐν τῇ ἀπτικίζούσῃ πλὴν ἑνὸς τῶν τοῦ Μεγαλομίτου, τοῦ ὑπ' ἀρ. κα', γεγραμμένου ἐν τῇ δημῳδῇ γλώσσῃ. Εἰς τοῦτο προσθετέα καὶ τὰ ἐν δημῳδῇ γλώσσῃ γεγραμμένα δύο αἰνίγματα τὰ ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ ἀναγεγραμμένα καὶ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα (3).

(1) Anecdota graeca. Parisiis. MDCCCXXXI σελ. 429 - 455.

(2) Εὐσταθίου πρωτονισβελισσίου τοῦ Μακροβολίτου τῶν καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν λόγοι ια'. Eustathii Macrobolitae protonobilissimi de Hysmines et Hysminiae amoribus libri XI. Recensuit Isidorus Hilberg. Vindobonae. MDCCCLXXVI. σελ. 203 - 214.

(3) Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης τόμ. Δ' σ. 589.

Ἀναβάλλων εἰς ἴδιαν πραγματείαν, γραφησομένην μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ συλλεχθέντων βυζαντιακῶν αἰνιγμάτων, τὸν περὶ τοῦ εἴδους τούτου παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐν σχέσει πρὸς τὰ αἰνίγματα τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων γενικώτερον λόγον, ἀρχομαι τῆς δημοσιεύσεως ἀνεκδότων αἰνιγμάτων διὰ συλλογῆς ἀνώμου περιλαμβανούσης εἰκοσιπέντε τοιαῦτα. Περιέχεται δ' αὕτη ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 347 κώδικι τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει εὐαγοῦς μονῆς τοῦ Διονυσίου, γεγραμμένῃ ἐπὶ χάρτου κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, ἐν φύλλοις 185, α - 190, β.

Τὰ αἰνίγματα ταῦτα εἶνε πεποιημένα εἰς χωλιάμβους. Εἰ καὶ δὲν γνωρίζομεν τὸν ἀνώνυμον αἰνιγματῶδον, ἐκ τῆς ποιότητος τῶν στίχων, ἐν οἷς μᾶλλον ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν ἐπικρατεῖ ἢ ἡ προσῳδία, καὶ οἷτινες ὡς τὸ πλεῖστον στεροῦνται τῶν δυνάμεθα νὰ εἰκασωμεν ὅτι ἐποιήθησαν ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας, ἴσως κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον ἢ δέκατον πέμπτον αἰῶνα. Ἐπ' ἴσης δὲ κακῶς εἶνε πεποιημένον ὑπὸ μετρικὴν ἔποψιν καὶ τὸ τελευταῖον τῶν αἰνιγμάτων, συντεταγμένον εἰς δακτυλικούς ἑξαμέτρους.

Ἄξια δὲ παρατηρήσεως εἶνε καὶ ἡ γλωσσικὴ ἀκαταστασία καὶ τὸ ἀσύντακτον τῶν αἰνιγμάτων τούτων, ἐν οἷς ἰδίως ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ εἰ μεθ' ὑποτακτικῆς (1) καὶ ἡ συχνὴ ὀνομαστικὴ ἀπόλυτος (2). Σημειωτέα δὲ ἡ νέα λέξις βαρυβαστάκτης (3) περὶ ὄνου λεγομένη, ἣτις ὑπενθυμίζει τὸν τῆς κοινῆς γλώσσης βασταγόν.

Τὰ ἐνταῦθα δημοσιευόμενα αἰνίγματα δὲν συνωδεύοντο ἐν τῷ κώδικι τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς λύσεως, ἣτις εἰς τὰ πλεῖστα αὐτῶν προσετέθη βραδύτερον ὑπὸ μεταγενεστέρως χειρὸς. Ἐδημοσίευσαι δὲ τὴν λύσιν ταύτην ὑφ' ἕκαστον τῶν αἰνιγμάτων εἰς ὃ ἀναφέρεται. Δὲν εἶνε δ' αὕτη πάντοτε ἐπιτυχής. Οὕτως ἡ ὀρθὴ ἐννοια τοῦ ὑπ' ἀρ. ιζ' αἰνιγματος εἶναι τόπος καὶ οὐχὶ δέξια, τὸ δὲ κ' ἐξηγητέον διὰ τῆς λέξεως κηρίον καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ μέλισσα. Ὑποπτος δὲ μοι φαίνεται καὶ ἡ λύσις Ἄννα τοῦ ὑπ' ἀρ. η'. Τὰς δ' ὀρθὰς λύσεις ἐνέγραψαι

(1) Εἰ . . . ἔξσης ΚΔ' 9.

(2) δράσας . . . εἰμι 5' 10 - 11. — τεμών . . . εὐρέθη Ζ' 9 - 10, — ἐχθαλὼν . . . εἰμι Θ' 8) - 9. — ἀποξέσας . . . δηλοῦσι ΙΖ' 5 - 7,

(3) ΙΗ' 8.

έντός παρενθέσεως παρά τὰς ἐν τῷ χειρογράφῳ ὑπαρχούσαις· ἐπ' ἴσης δ' έντός παρενθέσεως ἐδημοσίευσα καὶ τὰς λύσεις τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἐξηγηθέντων ἀλύτων. Τὴν δὲ σημασίαν τῶν ὑπ' ἀρ. γ' καὶ κε' δὲν ἠδυνήθην νὰ εὔρω. Ἐπ' ἴσης ὑπ' ἐμοῦ προετέθησαν οἱ τε ἀριθμοὶ οἱ ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τῶν αἰνιγμάτων καὶ ἡ κατὰ πέντε στίχους ἀρίθμησις. Εἰς δὲ τὰς ὑποσελίδους σημειώσεις περιέλαβον μόνον τὰς σπουδαιότερας πῶς παραλλαγὰς καὶ τὰ λάθη τοῦ χειρογράφου, παραλιπὼν λάθη τακτικὰ τοῦ βιβλιογράφου οἷα τὸ τὲ τὰ περὶ τὴν γραφὴν τῶν ἐγκλιτικῶν καὶ ἐγκλινομένων λέξεων σφάλματα, οἷον κλήσις μου, ἀστειὸν τι, πρῶτον μου, τέρψεως εἰμι, κτῶνται τι, δεῦτερον τε, γλῶσσαν γ' καὶ εἴ τι τοιοῦτον.

Ὁ ἐν τοῖς δημοσιευμένοις ένταῦθα αἰνίγμασιν ἐπικρατῶν χαρακτήρ εἶνε ὁ γραμματικὸς καὶ ἡ ἀριθμητικὴ δύναμις τῶν στοιχείων τῶν ἀποτελούντων τὴν εὔρεθησομένην λέξιν. Σχεδὸν τυπικῶς ἀναγράφεται ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ λέξις καὶ τῶν γραμμάτων τῶν ἀποτελούντων τὰς συλλαβὰς, ὡς καὶ τὸ γένος τῶν λέξεων, τὸ ὀρθὸν ἢ πλάγιον τῶν πτώσεων, ὁ ἀριθμὸς ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τῶν στοιχείων τῆς λέξεως, ψηφίζομένων, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί. Οὐκ ἀσυνήθης δ' εἶνε ἡ δι' ἀποκοπῆς γραμμάτων εὔρεσις νέων λέξεων. Θεωρῶν περιττὴν τὴν ἀνάλυσιν ἐκάστου τῶν αἰνιγμάτων, περιορίζομαι εἰς τὴν δι' ἐνὸς παραδείγματος κατὰδειξιν τοῦ τρόπου καθ' ὃν νοεῖται ὁ ψηφισμὸς τῶν γραμμάτων. Ἐν τῷ κδ' αἰνίγματι λέγεται ὅτι τὰ ἐπτὰ γράμματα τῆς λέξεως ἀποτελοῦσι τὰ ἐπτὰ τετραπλασίως σὺν δυσὶν ἑκατοντάσι τριπλασίως, ἦτοι $7 \times 4 = 28 + 2 \times 100 \times 3 = 600$, ἐν ὅλῳ 628. Καὶ πράγματι τοιαύτην ἔχουσι δύναμιν ὡς ἀριθμοὶ λαμβανόμενα τὰ γράμματα ἀποτελοῦντα τὴν λέξιν σκληρὸς ἣν σημαίνει τὸ αἶνιγμα, ἦτοι

$$\begin{array}{r} \sigma = 200 \\ \kappa = 20 \\ \lambda = 30 \\ \eta = 8 \\ \rho = 100 \\ \omicron = 70 \\ \varsigma = 200 \\ \hline 628 \end{array}$$

Σημειωθήτω δ' ἐν τέλει καὶ τοῦτο, ὅτι ἐνίστε πρὸς λύσιν ἢ κατανόησιν τῶν αἰνιγμάτων τῆς συλλογῆς ταύτης ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἐπικουρία τῆς γραφογνωσίας, τοῦ ποιητοῦ ὑπαινισσομένου τὸ σχῆμα γράμματός τινος ἐκ τῶν ἀποτελούντων λέξιν τινά. Οὕτως ἐν τῷ αἰνίγματι ὑπ' ἀρ. θ' ἀναγινώσκομεν τὸν στίχον γραμμαὶ δὲ συνιστῶσι τρεῖς με ἐν γράμμα, δι' ὧν δηλοῦται τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀλφαβήτου ν. Καὶ δύναται μὲν διὰ τούτων νὰ περιγρῶφῆται τὸ κεφαλαῖον Ν, ἀλλὰ δύναται νὰ νοηθῆ καὶ τὸ τῆς μικρᾶς γραφῆς, ὅπερ πολλάκις συνέκειτο ἐπ' ἴσης ἐκ τριῶν γραμμῶν. Ἐν δὲ τῷ ς' αἰνίγματι, τῷ ζ' καὶ τῷ κδ' ὑπονοεῖται τὸ σ, πάντοτε δὲ τὸ τῆς μικρᾶς γραφῆς, περὶ οὗ καὶ μόνου ἠδύνατο νὰ ῥηθῆ, ὡς γίνεται ἐν τοῖς αἰνίγμασιν ἐκείνοις, τὸ μὲν ὅτι συνίσταται ἐκ κοίλης καὶ εὐθείας γραμμῆς, τὸ δὲ ὅτι ποιεῖ αὐτὸ εὐθεῖα γραμμὴ καὶ καμπύλη, τέλος δ' ὅτι εἶνε συντεθειμένον ἐκ δύο προσφιδιῶν, μακρᾶς καὶ βραχείας, ἐννοουμένων ένταῦθα δῆλα δὴ τῶν σημείων τοῦ μακροῦ (—) καὶ βραχείου (υ), ὧν τὸ μακρὸν ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ βραχείου δύναται νὰποτελέσῃ τὸ σ.

Α'

Εἰς τοῦ χοροῦ πέφυκα τῶν ἐναρέτων
ξένως ἐναθλῶν τῷ ἀσκητικῷ βίῳ.

Τῆς κλήσεως τὰ πέντε γράμματα δέ μου
συλλαβαῖς δυσὶν ἀριθμὸν γεννᾷ τόνδε,

5 μονάδων τετράδα θ' ἑκατὸν τετράκις.

Στεροῦμαι τοῦ πρώτου τῶν γραμμάτων, ξένε,
καὶ πάλιν πρόσφορός μοι ἡ κλήσις πέλει.

Ἀκούσας καινὸν ἄλλο τι μέγα μάθε
ἐναλλάξ ἦν εἴπησ ἐς ἀρχὴν ἐκ τέλους

10 τῆς κλήσεώς μου τῆς πρώτης τὰ στοιχεῖα,
ὅλως οὐκ ἀλλοιοῦται τοῦνομα, ξένε.

Σάβας.

Β'

Ἄνθρωποι χερσὶ καὶ σίδηρος καὶ λίθος
ἔστησαν τεκτῆναντές μ' ὄρθιον στῦλον,

Α' 2. ἐν ἀθλῶν.

βάρη δὲ ὡς μέγιστα γειναίως φέρω.

- Κλῆσιν δέ μοι ποιεῖ τετράς τῶν γραμμάτων
 5 ἀριθμὸν ποιούντων, εἴ τις εὔρειν θέλει,
 ἑκατὸν ὀκτάκις δέκα τε ὀκτάκις.
 Σὺ δ' ἐκβαλὼν τὸ πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων
 γένους εὖροις κλῆσιν γ' ἑλληνικοῦ, ξένε,
 ἰδιάζουσιν γλῶσσάν γ' ἐξευρηκότος.
 10 Τὸ δεύτερόν τ' αὖ ἐκβαλὼν τῶν γραμμάτων
 θείαν εὖροις κλῆσιν σεβασμιωτάτην
 ἦν αὐτὸς αὐτὸν θεὸς κέκληκε φθίσας
 τῷ Μωϋσεὶ χρηματίζων ἐν τῷ ὄρει. ||

Κλέων.

Γ'

Ἐγὼ τίκτω τὴν μητέρα τοῦ πατρός μου,
 γυνὴ δὲ τοῦ δι' αὐτοῦ κτισθέντος πέλω.
 Συλλαβῶν τοῦνομά μου δ' ἐστὶν ἐκ δύο,
 ἅς συνιστᾷ μία τετράς τῶν γραμμάτων.

- 5 Τὸ δ' ἔσχατον τῶν γραμμάτων πρῶτον φέρω,
 τὸ πρῶτον δ' αὖ ὡς τοῦσχατον ἔχω πάλιν,
 αἰεὶ γε τῶν μέσων τυγχανόντων μέσων.

Δ'

Ἢ μὲν γε κλῆσις ἐστὶ μοι μία λέξις
 ἐκ τεσσάρων γραμμάτων συντεθειμένη.
 Κύριος δ' εἰμι φύσεως ἀνθρωπίνης,
 κινῶν ἀεικινήτως ἀνθρώπων πάντα,

- 5 ἐμοὶ δὲ καὶ τῷ συμφυεῖ μοι σαρκίῳ
 ἐστὶν ἄσπονδος κατ' ἀλλήλων ἡ μάχη.
 Σὺ δ' ἐξελὼν τὸ πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων
 αἰσθησὶν ἐνσώματον αὐτίκα λέγεις.

- Καὶ δεύτερον δ' αὖθις ἂν ἐξέλῃς γράμμα
 10 μάνθανε τετράπουν με ζῶον αὐτίκα.

Νοῦς - οὖς - ὄς.

Ε'

Τῶν γηπόνων ζῶων εἰμι κερασφόρον
 βροτοῖς τ' ἀρήγω ἐν χρείαις τλησιπόνους.
 Τετράς δὲ γραμμάτων ἐν μιᾷ τῇ λέξει
 ποιεῖ τὸν τῆς ἐπωνυμίας μου λόγον.

- 5 Πληροὶ δ' ἀριθμὸν τὰ στοιχεῖα μου τόνδε,
 τὰ δώδεχ' ἐξάκις ἑκατὸν θ' ἐξάκις.
 Τὸ πρῶτον δ' ἐκβαλὼν τῶν στοιχείων, ξένε, ||
 αὐτίκα εἶπας ἐν τῶν αἰσθητηρίων.
 Τὸ δεύτερόν τ' αὖ ἐκβαλὼν τῶν γραμμάτων,
 10 εὐρές με βρωτὸν ζῶον τετράπουν πάλιν.
 Τὸ τρίτον δ' αὖ ἂν ἐκβάλῃς τῶν γραμμάτων,
 ἔμεινα ἐν τῶν στοιχείων τῶν τοῦ λόγου.

Βοῦς.

Σ'

Ὅρμῆν ὑγρὴν ἢ κλῆσις μου παριστάνει.
 Ρέω κατὰ πρανοῦς, ἐμπιπλῶ δ' αὖ βάθη.
 Τετράς συνιστᾷ τοῦνομά μου γραμμάτων.
 Ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων μου δ' ἐστὶν ὅδε,
 5 ἐπτὰ δεκάδες θ' ἑκατοντάδες τόσαι.

- Ἄν ἐκβάλῃς τὴν πρώτην ἑκατοντάδα,
 ἐν τῶν πέντ' αἰσθητηρίων χρηματίζω.
 Τὸ δεύτερον δ' ἂν ἐκβάλῃς γράμμα,
 μοχθηρὸν ζῶον εὐρήσεις με τετράπουν.
 10 Τοῦτ' αὐτὸ δ' εἰς καὶ τὸ τρίτον δράσας γράμμα,
 σύμφωνόν εἰμι τῶν στοιχείων τοῦ λόγου,
 γραμμαῖς κοίλῃ τ' εὐθείᾳ συνιστάμενον.

Ἦοῦς.

Ζ'

Ἐγὼ μέλος πέφυκ' οὐκ ἀνθρώπου μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ζῶων δι' ἑμοῦ κινουμένων.
 Ἐν πᾶσι τούτοις κατώτατον εὐρέθην.
 Στοιχεῖα δ' αὖ τῶν συνιστώντων τὸν λόγον
 5 δις δύο κλήσεως ποιεῖ μου τὸν λόγον,
 σύμφωνα δύο καὶ φωνήεντα δύο.
 Ποιεῖ δ' ἀριθμὸν τὰ στοιχεῖα δὴ τάδε ||
 πεντηκοντάδας πεντεκαίδεκα μόνας.
 Τεμῶν κεφαλὴν μου δὲ τὴν τῶν γραμμάτων,
 10 ἀνώτατον μελῶν τῶν ἄλλων εὐρέθην.
 Τὸ ταχθὲν μοι δὲ δεύτερον τῶν γραμμάτων
 ἂν ἐξελεῖν βουληθείης ὡς τὸ πρῶτον,
 ζῶου πέφυκα κλήσις τῶν τετραπόδιων
 εἰς βρῶσιν τοῖς βροτοῖς ἐκκειμένου μόνον.
 15 Τῶν γραμμάτων δ' ἂν ἐκβάλῃς καὶ τὸ τρίτον,
 ἔν λείπομαι τῶν στοιχείων τῶν τοῦ λόγου,
 ποιεῖ δέ μ' εὐθεῖα γραμμὴ καὶ καμπύλη.

Πούς.

Η'

Ἐχω γραμμάτων τετράδα. Τί τυγχάνω ;
 Ἐνὸς στεροῦμαι ταῦτό τυγχάνω πάλιν.
 Προήγαγον δὲ πάντα τὰ π' ἑμοῦ ὄντα.
 Στεροῦμαι καὶ τοῦ δευτέρου καὶ τυγχάνω
 5 ἐκ τῶν προηγμένων ὀλίγ' ἄττα μέρη,
 ποικιλία τῶν ἐν λειμῶσιν εὐόσμων.
 Ἐχει δὲ γράμματά του ταυτί τὰ τρία
 ἀστεῖόν τι· καὶ εἰ βούλει μαθεῖν, μάθε.
 Τὴν ἐσχατιὰν τῶν τριῶν γραμμάτων

Ζ' 1. πέφυκα. — 7. || Κωδ. φ. 186, 6. — 11. μοι δεύτερον. — 16. ἐν λείπομαι.
 — 17. εὐθεῖα. — 18. Πούς.

Η' 3. τὰ π'. — 5. ὀλίγάττα.

10 ἔχω καταρχὴν, τὴν μέσσην ἔχω μέσσην
 καὶ τὴν καταρχὴν ἀντὶ τοῦ τέλους φέρω.
 Ἄννα.

Θ'

Ἐγὼ κινῶ τὰ πλοῖα σὺν τῷ ἀέρι·
 κλήσις δὲ μοί ἐστι γένους οὐδετέρου.
 Ταύτην δὲ γράμματα συνιστᾷ δις τρία. ||
 Ἄν μου τὴν πρώτην ἀφανίσῃς τριάδα,
 5 ἔμεινα κλήσις ὠραίου τῶν ἀνθέων.
 Τῆς δευτέρας δὲ ἐκβαλὼν πρῶτον γράμμα,
 ὄντως ὄν εὐρήσεις με, εἰ σοφὸς, νόει.
 Τὸ δεύτερόν τ' αὖ ἐκβαλὼν τῶν γραμμάτων,
 πολλοστόν εἶμι στοιχεῖον τῶν τοῦ λόγου.
 10 Γραμμαὶ δὲ συνιστῶσι τρεῖς με ἔν γράμμα.
 Ἰστίον.

Ι'

Γένους μὲν θήλεος τὴν κλήσιν μου μάθε,
 ψύχους δ' ἐν ἀκμῇ ἀνωθεν τρέχω κάτω,
 ἐνηλλάγην δὲ τῷ ψύχει τοῦ ἀέρος
 μεταβαλοῦσα τὴν γνησίαν μου ὄψιν,
 5 κρυμὸν τε ἐμποιῶ ὅλοις τοῖς ἐμπνόοις.
 Ἐχει δ' ἡ κλήσις τετράδα τῶν γραμμάτων.
 Ἀφαιρέσει δὲ τοῦ πρώτου μεταπίπτω
 εἰς ἄλλο τοῦ λόγου μέρος κεκλημένον
 κατὰ γραμματιστὰς μετοχὴν, ὃ ξένε·
 10 δηλοῖ δὲ τὸν ἦκοντα ἐν τῷ παρόντι.
 Χιῶν.

ΙΑ'

Τὸν ἐμφανῆ καὶ τὴν μίαν τῶν νησίδων
 ἡ δισύλλαβος κλήσις μου ἐμφανίζει,

Θ' 3. || Κωδ. φ. 187, α.

Ι' 5. κρυμμένον.

τοῖς δυοῖ τῶν γενῶν τε οἰκείως ἔχει.

Ταύτην τελειοῖ ἢ πεντάς τῶν γραμμάτων.

5 Ἀριθμὸς τούτων δ' αὖ δις τὰ ἕξ ὑπάρχει
σὺν ἅμα ταῖς ἕξ πεντηκοντάσι, ξένε.

Ἐὰν δ' ἀποξέσης πρῶτον τῶν γραμμάτων, ||
γόμφον σιδήρεον λέξεις παραυτικά.

10 Ἐκβαλὼν δ' αὖ τὸ δεύτερον σὺν τῷ τρίτῳ,
μέρος λόγου λέγεις γε τοῦνομα ἄρθρον
ὑπεῖκον ὀρθῆς ἄρρενός τε τοῦ γένους.

Δῆλος.

IB'

Ζωύφιον κάκιστον καὶ κερδαλέον
οἰκοῦν θαλάμους ἀδῆλως κεκρυμμένους,
κλοπαῖς, φθοραῖς πάσαις φιλοῦν κακουργίαις,
τριγραμμάτῳ τε συλλαβῇ κεκλημένον.

5 Τὸ πρῶτον ζημιωθὲν τῶν γε γραμμάτων
ἀμείψεται εἰς μείζον ζῶον αὐτίκα
ἔλαττον τὴν κακουργίαν κεκτημένον.

Μῦς.

II'

Θριγγοῖς τε καὶ οἰκοῖς τὴν εἴσοδον νέμω.

Θήλεια κλήσις τετραγράμματος δέ με
γνωρίζει τοῖς μαθεῖν θέλουσι τίς πέλω.

5 Ἔασον δ' οὖν τὸ πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων
καὶ τὴν ἀνειδέον ποιητικὴν κόσμου
ἐκ τοῦ θεοῦ κτισθέντος εὔρες αὐτίκα.

Πύλη.

ΙΔ'

Ἐγωγε τῆς μουσικῆς τυγχάνω μέρος,
ἄσματα κινῶ, κοσμῶ τὰς πανηγύρεις.

IA' 7. || Κώδ. φ. 187, 6.

IB' 6. ἀμείψεται.

Τρία δὲ γράμματα τὴν κλήσιν μου λέγει·

ἀλλ' ἀριθμὸν ποιήσουσί γε δις τὰ ἕξ

5 ὀκταπλασιασμῷ τῶν γ' ἑκατὸν ὁμῶς.
Νόει δὲ ὦν σοφὸς τὴν σύνεσιν, ξένε.

Ἔδῃ.

IE'

Ζῳοῖς μὲν εἰς σκέπην τὸ πρῶτον εὐρέθην, ||
ἔπειτα καὶ ἀνθρώποις κατεσκευάσθην.

Εἰ βούλει κλήσιν μαθεῖν τὴν ἐμήν, ξένε,

τρισύλλαβος πενταγράμματος ὑπάρχει

5 οὐδετέρου κατὰ γραμματιστὰς γένους.

Ἀριθμὸς τῶν εἰρημένων μου γραμμάτων

ἑπταπλασιασμὸς μὲν τῶν τριάκοντα,

πενταπλασιασμὸς δ' αὖ τῶν πέντε πέλει.

Ἄν με στερήσης τοῦ πρώτου τῶν γραμμάτων,

10 ἄκρα γῆς γίνομαι τῆς Πελοποννήσου.

Ἀλλὰ καὶ δεύτερον ζημιώσας γράμμα.

ἑαρινὸν τῶν εὐόσμων λέγεις ἄνθος.

Καὶ εἰς τὸ τρίτον τοῦτ' αὐτὸ δράσας, ξένε,

ὃ βούλει τῶν ὄντων παντὶ κόσμῳ νόει.

Ἑρεον.

ΙΓ'

Ἐγὼ βροτοῖς καὶ ζῳοῖς δίδωμι πόμα·

ἐγὼ ποταμοῖς καὶ λίμναις ὕδωρ νέμω·

ἐγὼ τῶν τεσσάρων ἐν στοιχείων βλύζω.

Ἐκ δύο γραμμάτων δὲ συλλαβαὶ δύο,

5 μία λέξις ποιεῖ μου τὴν κλήσιν, ξένε.

Τὰ γράμματ' ἀριθμὸν δὲ ποιήσει τόνδε,

τρισῶς τὰ τριάκοντα καὶ τρεῖς τὰ τρία.

Ἐάσαι πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων θέλεις;

IE' 1. τοπρῶτον. — || Κώδ. φ. 188, α. — 4. πεντεγράμματος.

- 10 Τὸ ταχθὲν μοι μετ' αὐτὸ λαβῶν ὡς ἄρθρον,
τὴν πατρίδ' ὄντως εἶποις καὶ κοινὸν τάφον,
εἰ δὲ ὡς ῥῆμα τοῦ λόγου τὸ ἐν μέρος ||
ἀμφιβολίαν ποιούσαν εἶποις λέξιν,
κεκτημένην καὶ ἀστεϊὸν τι· καὶ μάθε,
ταυτίζονται τὰ ἄκρα τῶν γεγραμμένων,
15 ἴσταται δ' οὖν ἀκινήτως ὃ ἦν μέσον.

Ἡγηγή.

ΙΖ'

- Πλείω δύναμιν ποιῶ οἷς ἂν ἐντύχω,
γραφαῖς δὲ τῶν προσωπιδῶν εἶμι μία.
Συλλαβαὶ δύο, γράμματα δὲ οὖν πέντε
τὴν κλήσιν τὴν ἐμὴν ποιεῖ ἀραρότως.
5 Ἀποξέσας τὸ πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων,
ἀχθηφόρον τὰ λοιπὰ ζῶον τετράπουν
δηλοῦσι μαστιγούμενον, μοχθοῦν πάνυ
καὶ καρτερῶς φέρον τὸν τοιοῦτον μόχθον.

ᾠξεῖα. (Ἦόγος)

ΙΗ'

- Κάματον δηλοῖ ἡ κλήσις μου καὶ θλίψιν
ἦν συνιστᾷ πεντὰς τῶν γραμμάτων, ξένη·
τῶν δ' ἀριθμὸς τρεῖς τὰ τριάκοντα τρία
πρὸς δυσὶν ἑκατοντάσι, σοφὴ, νόει·
5 Σὺ δ' ἐκβαλὼν τὸ πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων,
τλησικάρδιον ζῶον ἐν πόνοις, μόχοις
ἐρεῖς με ζῶων τῶν τετραπόδων πλέον.
Βαρυβαστάκτην εἶποις ἂν ὡς φασὶ με.

(Ἡόγος.)

ΙΓ' 11. δ' ὡς. — || Κώδ. φ. 188, 6.

ΙΗ' 4. θλίψιν. — 3. τριακοντατρία,

ΙΘ'

- Ἐξ ἀψύχων με ὑλῶν συντεθειμένον
σιδήρου καὶ πτερῶν, ξύλου τινῶν τ' ἄλλων
ὡς πτηνὸν ἴσταμαι, ὡς σίδηρος βάλλω,
ὡς δ' ἀψυχὸν τελῶ ταῦτ' ἀπροαιρέτως. ||
5 Τὴν κλήσιν μοι ποιεῖ δὲ πεντὰς γραμμάτων.
Ἄν μου τὸ πρῶτον τούτων σιγήσης γράμμα
ἐρεῖς λιμνώδη καὶ καλαμώδη τόπον
εἰς οὐδὲν ἄλλο χρήσιμον τὸ παρ' ἅπαν.

Ἡβέλος.

Κ'

- Ζῶον μικρὸν σοφίας μείζονος γέμον
ἐξ ἀνθῶν ποικίλων συνέλεξέ με,
χρήσιμον χρείαις μικραῖς τε καὶ μείζοσι,
ναὶ μὴν ἀναγκαίαις τε ὑπάρχειν μάλα.
5 Ἐπωνυμία μου δὲ τοῦ τρίτου γένους.
Διπλῆ συνιστᾷ τήνδε τριάς γραμμάτων
ἀριθμὸς δ' ἐστὶ τῶν τοιούτων γραμμάτων
τὰ πέντε δεκάκις, τρισσῶς δὲ τὰ τρία
πρὸς τοῖς γε πεντήκοντα τετράκις ὅμως.
10 Ἀφαιρέσει δὲ τοῦ πρώτου τῶν γραμμάτων
πληρῶ δακρύων· τὰς ὄψεις ἐκ τῆς θεάς,
τὸ κοινὸν κατάλυμα πᾶσι δεικνύον.
Τοῦ δευτέρου δ' αὖ τοῦτο δὴ πεπονθότος,
Πελοποννήσου γῆς ἄκρα γε τυγχάνω.
15 Ἡ τοῦ τρίτου δ' ἀφαιρέσεις πάλιν, ξένη,
τέρψιν πολλὴν χορηγοῦν τεκταίνει μ' ἄνθος.
Καὶ ὁύτερον τῶν γραμμάτων ἂν ἀνέλθῃς
ὄντως ἂν εὐρήσεις με· αὐτὸς δ' οὖν σκόπει.

Ἡμέλισσα. (Ἡηρίον.)

ΙΘ'. 3. πτηνῶν. — 8. τοπαράπαν.

Κ' 3. τὸ τε λείπει. — 8. δὲ τρία. — 12. δεικνύον.

ΚΑ'

Τοῖς ἐμπνόοις ἅπασιν οἰκείως ἔχω.
 Τούτοις γὰρ εἰμι κοινὴ κλήσις ὡς γένος· ||
 τετραγράμματος δυσύλλατος δ' ἐστὶ μοι.
 Φέρουσι δ' ἀριθμὸν τὰ γράμματα τόνδε·
 5 τρίς τὰ ἑκατὸν τρισσῶς καὶ τρίς ἐννέα.
 Ἄν ἐξαλείψῃς μου πρῶτον τῶν γραμμάτων,
 εὔροις με τῶν πτηνῶν παραυτικά τόκον.
 (Ζῶον.)

ΚΒ'

Ταμείον τέρψεώς εἰμι καὶ ἡδονῆς.
 Παρασκευάζω δ' οὖν σκιρτᾶν τὴν καρδίαν.
 Δηλοῖ με θήλεια κλήσις δυσύλλατος,
 ὀρισθεῖσα τέσσαροι τῶν γε γραμμάτων
 5 ἀριθμὸν τικτόντων ἑκατὸν ἐξάκις
 καὶ τὰ ἑπτακαίδεκα πάλιν ἐξάκις.
 Τὸ πρῶτον ἂν ἀφαιρέσῃς τῶν γραμμάτων,
 ἀποφράδα κλήσιν καὶ μισητὴν λέξεις.
 Ἄλλ' οὖν τὰ ταύτης τρία γράμματα, ξένη,
 10 κτῶνται τι ὠραῖσμα, εἰ μάθοις, τόδε·
 τὸ πρῶτον ταυτόν ἐστι τῆ γε ἐσχάτῳ,
 μένει δ' ἀμφοῖν ἀεὶ μέσον τὸ ὄν μέσον.
 (Χαρά.)

ΚΓ'

Πέφυκα σώματος ἀνθρωπίνου μέρος·
 ὕπερθεν τὴν κεφαλὴν καὶ γὰρ ἀνέχω.
 Τὴν κλήσιν συνιστᾷ μοι πεντὰς γραμμάτων.

ΚΑ' 2. || Κωδ. φ. 189, 6. — γράμματά μου.

ΚΒ' 7. ἀφαιρέσεως.

Τούτων διαγράψας τὴν πρώτην δυάδα
 5 πτερωτὸν εὐρήσεις με οἰωνὸν δίπουν.
 τὸ δ' αὖ μετ' αὐτὴν ἐκβαλὼν τρίτον γράμμα
 ὑπεῖκον ἄρθρον εἴποις θήλεος γένους. ||
 (Ἀύχην.)

ΚΔ'

Ὠμοῦ καὶ ἀγρίου μία κλήσις πέλει
 δυσύλλατος σὺν ἑβδομάδι γραμμάτων,
 συμφώνων πέντε καὶ φωνηέντων δύο,
 ὄμοῦ τελειούντων τὸν ἀριθμὸν τόνδε·
 5 τὰ ἑπτὰ τετραπλασίως θέλων μάθε
 σὺν δυσὶν ἑκατοντάσι τριπλασίως.
 Ἄφες τὸ πρῶτον τῶν στοιχείων, εἰ θέλεις,
 καὶ τὸν δεικνύντα τίς τί λήψεται μάθε.
 Εἰ δ' αὖ καὶ δεῦτερον τῶν γραμμάτων ξέσης,
 10 γνῶσθαι τινὰ βατταρίζοντα καὶ ὕθλον.
 Ἐάσας δὲ καὶ τρίτον τῶν γε γραμμάτων,
 τῶν τεσσάρων ὠρῶν μιᾶς καιρὸν λέξιν
 τερπνῆς ἐμφαίνουσιν εἴποις παραυτικά.
 Σὺν τῷ τετάρτῳ δ' αὖ καὶ πέμπτον ἐξελὼν,
 15 ὑπεῖκον ἄρθρον ἀρρενικοῦ τοῦ γένους
 ὀρθῆς τε καὶ εὐθείας εὔρες αὐτίκα.
 Τὸ θ' ἕκτον ἀφείς, ἐν γε εὐρήσεις γράμμα
 προσωδιῶν ἐκ δύο συντεθειμένον,
 μακρᾶς τε καὶ βραχείας δ' οὖν κεκλημένων. ||
 (Χιληρός.)

ΚΕ'

Εἰμί δ' ἔγωγε ὁ ὢν· σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλεο σῆσιν·
 οὐρανὸν ἐνδέδυμαι, περιβέβλημαι δὲ θάλασσαν.

ΚΓ' 5. οἰωνόν. τὸ με λείπει. — 7. || Κωδ. φ. 190, α.

ΚΔ' 8. δεικνύντα. — 19. || Κωδ. φ. 190, 6.

- Γαῖα δέ μου στήριγμα ποδῶν· περι σῶμα δὲ κέχυτ' ἀήρ
καὶ ἄστρων με χορὸς περιδέδρομε πάντη.
- 5 Ἐννέα γράμματά τ' ἔχω· τετρασύλλαβός εἰμι νόει.
Λί τρεῖς πρῶται δύο γράμματ' ἔχουσιν ἐκάστη,
ἢ λοιπὴ δὲ τὰ λοιπὰ, καὶ εἰσι σύμφωνα τὰ πέντε.
Τοῦ παντός δὲ ἀριθμὸς πεντηκοντάδες ὀκτώ
τρὶς τε τριάκοντα τ' ἠδὲ τρεῖς δύο· γνοὺς δὲ τίς εἰμι
- 10 οὐκ ἀμύητος ἔση σοφίης πολυήρατος ἀνὴρ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΩΝ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΣΗΝ

ΚΑΙ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΝ

(1884 - 1885) (1).

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΗ.

AMIGIS, E. DE, Konstantinopel. Aus dem italienischen übersetzt von Agnes Burchard. 2te Ausgabe. Rostock, 1881. W. Werther. 8^{ov} σ. VIII, 240. 5 δραχ.

BAEDEKER, Griechenland. (Βελ. ἐν Liter. Centralblatt. 1884 ἀρ. 41).

ΒΑΡΑΘΥΝΙΩΤΗΣ Δ. Κ. Παρὰ τὸν Ἑρασίνον. (Ποικίλη Στοά 1885 σ. 403-420).

BECKMANN J. D. In Constantinopel. (Gartenlaube. 1884 φ. 21).

BENT J. T. The Cyclades, or Life among the Insulars Greeks. London, 1885. 8^{ov}.

BESUCH. Ein-auf Cypern im Sommer 1884. (Allgemeine Zeitung. Beilage. 1884. ἀρ. 321).

ΚΕ' 3. περι δὲ σῶμα. — 4. 5. Οἱ στίχοι ὁπωσδήποτε διεφθαρμένοι. — 9. τῆδὲ τρεῖς δύο.

(1) Βλ. τ. Α' σ. 169-180. 731-752.

BROSTEANU P. Die Romänen in Macedonien, Thrazien, Thessalien, Epirus und Griechenland (Aus allen Welttheilen 1884 φ. 7).

CURTIVS E. Athen und Eleusis (Deutsche Rundschau. 1884 τευχ. 8).

DEHN P. Land u. Leute in der europäischen Türkei. Nach den Aufzeichnungen Wilhelm Pressel's mitgetheilt. (Das Ausland. 1885 φ. 10. 11).

ΔΕΛΛΑΚΟΒΙΑ Ν. Ἡ νῆσος Κύθηρα. (Ἐσπερος φ. 87. 88).

ΔΗΜΗΤΡΕΑΣ Μ. Γ. Ποῦ στηρίζεται ἡ ἐπικρατήσασα δοξασία περὶ τῆς ταυτότητος τῆς Θέρρης καὶ Θεσσαλονίκης. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1885 σ. 1-9).

ΔΡΟΣΙΝΗΣ Γ. Ἡ ἄλμυνη τοῦ Ἀγγελοκάστρου. (Ἐστία 1885 φ. 482. 483).

DUBOIS. De Co insula, facultati litterarum Parisiensi ad gradus doctoris rite capessendos thesim proponebat etc. Paris, 1884. Berger-Levrault 8^{ov} σ. 78 καὶ 3 πίν.

ΕΠΑΡΧΙΑΙ. Αἱ ἐπαρχίαι μας. Ἀθήνα. (Ἀκρόπολις 1. 3. 7. 20 Ἰουν. 1884) ὕδρα. (αὐτ. 24 Ἰουν. 4 Ἰουλ. 1884).

ΓΑΠΑΛΑΣ ΖΑΦ. Δ. Περὶ τῆς νήσου Σικίνου. Πραγματεία ὑπὸ ἀρχαιολογικῆν, ἱστορικῆν καὶ στατιστικῆν ἔποψιν. Ἐν Ἀθήναις, 1885. Εἰς 16^{ov} σ. 62.

GEORGIADIS D. Smyrne et l'Asie Mineure au point de vue économique et commercial, avec préface de M. Arthur Mangin. Ouvrage accompagné d'une carte de l'Asie Mineure et d'un plan de la ville de Smyrne. Paris, 1885. 8^{ov} σ. XX, 268. 7 δρ.

GEROLD ROSA V. Ein Ausflug nach Athen und Corfu. Mit Zeichnungen von L. H. Fischer. Wien, 1885. C. Gerold's Sohn. 8^{ov} σ. VI, 223. 6 δρ.

GIRARD, Souvenirs d'une campagne dans le Levant. La Grèce en 1883. (Revue maritime et coloniale. Νοεμβρ Δεκεμβρ. 1884).

HERTZBERG G. G. Athen. Historisch-topographisch dargestellt. Mit einem Plans von Athen. Halle a S. 1885. 8^{ov} σ. VII, 243. ἑσταχωμ. 4 δρ. 50.

Κ. Νάξος. (Ἀκρόπολις 9 Σεπτ. 1884).

ΚΑΝΕΛΛΗΣ Ε. Γ. Ὀκταήμερος πειρήγησις ἐν τῇ νήσῳ Μυκόνῳ. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8^{ov} σ. 15, λ. 50.

ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ Γ. Σρακιά καὶ Σρακιανολ. (Ἐξδομάς φ. 51).

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. Ἀπό — εἰς Χίον. (Ἀπόλλων φ. 22. 23. 24).

LOESCHKE G. Vermuthungen zur griechischen Kunstgeschichte und zur Topographie Athens. Programm der Universität Dorpat zum 12 December 1884. 8^{ov}.

LOLLING H. G. Die Meerenge von Salamis, mit Tafel. (Historische u. philologische Aufsätze E. Curtius gewidmet. Berlin, 1884).

— Mittheilungen aus Thessalien. I. Ormenion und Aisoncia. (Mittheilungen des deutschen arch. Institutes in Athen. 1884 σ. 97-116).

— Zur Topographie von Doris (αὐτ. σ. 305 κα).

MELINGO, Skizzen aus Athen. (Wissenschaftliche Beilage der Leipziger Zeitung. 1883. φ. 50. 67. 1884 φ. 8-11. 43. 62. 67).

MEZIÈRES A. Souvenirs d'un voyage en Grèce. (Revue internationale. 1885 τ. V φ. 1. 4)

MILCHHOFFER A. Ueber die Lage des Kolonos in Athen (Historische u. philologische Aufsätze E. Curtius gewidmet. B. 1884).

- ΜΟΥΡΑΙΟΣ Μ. Τὸ Λεβήσιον τῆς Λυκίας (Ἔσδομας φ. 47).
- MURRAY'S Handbook for Travellers in Greece, including the Ionian Islands, Continental Greece, the Peloponnese, the Islands of the Aegean, Crete, Albania, Thessaly and Macedonia; and detailed Description of Athens. In two Parts. Fifth edition. London, 1884. (Βιβλ. ἐν The Quarterly Review, 1885 τ. 159 σ. 278-322).
- ΜΥΡΤΑΚΙΑΝΗΣ Β. Α. Ἡ Αἴνος. (Ἔσδομας 1885 φ. 52).
- ΝΗΣΟΣ. Ἡ — Χίος. (Ἔσπερος φ. 93-96).
- ΟΗΝΕΦΑΛΣΧ-ΡΙΧΤΕΡ, Cyprern. (Unsere Zeit. 1884. φ. 3. 6).
- ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ Σ. Α. Ἡ νῆσος Πεπάρηθος. (Βιβλ. ὑπὸ Π. Zurborg ἐν Philolog. Rundschau, 1884 φ. 9).
- PATMOS. (The Scottish Review 1885 φ. 9).
- ΠΕΤΡΗΣ Ν. Μία λέξις περὶ Θεσσαλονίκης. (Ἀπόλλων 1885 φ. 22).
- REISE. Eine — in Griechenland. (Globus 1884 φ. 9-12)
- SCHLUMBERGER G. Les îles des Princes etc. Paris, 1884. 12ον.
- ΣΠΙΘ ΑΡΝΗ, Βλέμματα ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ βίου καὶ τῆς ἑλληνικῆς τοπιογραφίας. Μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ [ὑπὸ I. Περβάνογλου]. Ἐν Αἰψίῳ, 1885. 8ον σ. XII, 232. Μετ' εἰκόνων. Ἐσταχιομένον 7 ὄρ.
- ΣΟΛΟΜΟΣ Ν. Γ. Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις. Ἀθήνηθεν — Θήβας. (Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1885 σ. 386-416).
- USSING J. L. Fra Hellas og Lilleasien i Foraaret 1882. Kjöbenhavn, 1883 Gyldendal. 8ον σ. 268 μετὰ 2 πιν. 5 ὄρ. (Βιβλ. ὑπὸ J. B. Stennessen ἐν Berliner phil. Wochenschrift, 1884 φ. 23).
- ΣΥΓΟΜΑΛΑΣ Δ. Μ. Πραγματεία περὶ τῆς Χίου. Ἀθήνησιν, 1884. 8ον σ. 16.

Πίνακες γεωγραφικοί.

- ΧΑΡΤΗΣ. Τηλεγραφικός — τῆς Ἑλλάδος. Carte télégraphique de Grèce. Ἐν Ἀθήναις, 1884. Κλίμαξ 1:700.000.
- ΧΡΥΣΟΧΟΥΣ Μ. Χάρτης ταχυδρομικός τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῆς γενικῆς διευθύνσεως τῶν ταχυδρομείων. Ἐν Ἀθήναις, 1884.
- Πίναξ τῆς μεσημέρινης Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας. Ἰκθόσεις Β' μετὰ διορθώσεων καὶ προσθηκῶν. Ἐν Ἀθήναις, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1884. Κλίμαξ 1:300.000. 15 Δρ
- CURTIUS E. u. KADRETT, J. A. Karten von Attika. Berlin, 1884. (Τευχ. III φ. 7-11. Σπάτα. Βάρη. Παφίνα. Περὰτι. Πάρτο Πάρτη). D. Reimer. 15 ὄρ. (Βιβλ. ὑπὸ M. Kridmann ἐν Philol. Anzeiger, 1885 φ. 2. 3—ἐν Cultura 1884 σ. 766-767 — ἐν Literar. Centralblatt φ. 49).
- KIEPERT R. Schul- Wand- Atlas der Länder Europas. Lief. VII. Stumme physikalische Schul- Wandkarte der Balkan- Halbinsel. Berlin 1884. D. Reimer. Κλίμ. 1:1000.000. φυλλ. 6. 9 ὄρ. 40.
- ΚΟΚΚΙΑΝΗΣ Ιω. Χάρτης τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Συντάχθη ὑπὸ ἀμύρωνσιν 1:300.000. Ἐχαράχθη καὶ ἐτυπώθη ἐν τῇ καισαροκρατικῇ στρατ. γεωγρ. Ἰνστιτούτῳ ἐν Βιέννῃ 1884. 13 ὄρ. 50.

- STEPHEN, Zwei Karten von Mykenai. (Βιβλ. ἐν Allgem. Zeitung. Beilage 1884 φ. 89.—ἐν Philolog. Anzeiger 1885 σ. 84-87.—ὑπὸ H. Lolling ἐν Wochenschrift f. Klass. Philologie 1884 φ. 37).

Ἀπογραφικῆ, ἐμπορίου, συγκοινωνία.

- CALLIGIONI, Statistica della navigazione e del commercio di Smirne nel 1883. (Bolletino consolare. Roma Νοεμβρ. 1884).
- CANAL. Le — de Corinthe. Bulletin de la société internationale du canal maritime de Corinthe. Paris, 1884, 1885, 2e et 3e année.
- CANALE. Il — di Corinto. (Marina e commercio. Roma. Ἰουν. 1884).
- ΔΕΜΑΘΑΣ Ν. Περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος. (Ἀττικὸν ἡμερολόγιον 1885 σ. 447-454).
- ΕΜΜΗΒΙΚΟΣ Ε. La Grèce et ses voies de communication, à propos du chemin de fer de Thessalie. (Revue du monde latin. Δεκ. 1884).
- ΕΡΓΑΣΙΑΙ. ΑΙ — τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου (Ἐστία. φ. 477).
- ΚΑΤΕΡΜΙΑΝΗΣ Γ. Θεσσαλικοὶ σιδηροδρόμοι. (Ἀκρόπολις 21 Ἀπριλ. 11, 17 Μαΐου 1884).
- MALTESO D. Movimento commerciale del porto di Patrasso. (Bolletino consolare Αὔγ. 1884).
- MANZAVINO N. G. La dette publique du royaume de Grèce. (Revue du monde latin. Ἀπριλ. 1885).
- MAYOR ED. Il canale di Corinto. Roma 1884 Fratelli Bocca. 8ον σ. 95. (Ἐκ τοῦ Bolletino Consolare. Φεβρ. Μαρτ. Ἀπριλ. 1884).
- MAZZA P. Salonico; suo progresso, scuole, popolazione del Vilayet, commercio de' esportazione e di importazione durante l'anno 1882. (Bolletino consolare. Φεβρ. 1884).
- ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ, Α. Αἱ πρό πεντηκονταετίας μεγάλοι τῶν Ἀθηναίων οἰκίαι. (Ἐστία φ. 470).
- ΠΙΝΑΚΕΣ τῶν ἐπαρχιῶν Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1881. (Ἐπισημογραφίον ἐσωτερικῶν. Ἐπισημογραφίον δημοσίας οἰκονομίας καὶ στατιστικῆς). Ἐν Ἀθήναις, 1884. 4ον σ. 74.
- ΠΙΝΑΚΕΣ. Ἀνακεφαλαιωτικοί — τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ ἔτη 1881 καὶ 1882 καὶ κίνησις τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας κατὰ τὸ ἔτος 1882 (μετ' ἐκθέσεως ἀναλυτικῆς). Ἐν Ἀθήναις, 1884. (Ἐπισημογραφίον οἰκονομικῶν. Στατιστικὸν γραφεῖον). Βίς φύλλον σ. 0', 129.
- PIRRONE G. Navigazione italiana dei porti dell' Isola di Creta. (Bolletino consolare. Σεπτ. 1884).
- SIMONDETTI L. Statistica della navigazione nel distretto consolare di Constantinopoli. (αὐτ. Νοεμβρ. 1884).

Φυσικῆ γεωγραφία.

- ΑΠΟΡΙΣ. Μετεωρολογικῆ — τοῦ 1883. (Παρνασσός 1884 τ. II. σ. 99).
- BUECKING H. Ueber die Lagerungsverhältnisse der älteren Schichten in Attika. (Sitzungsberichte der preuss. Akademie den Wissenschaften zu Berlin. Philos.—hist. Klasse. 1884 τ. 39 σ. 935-950).

- ΧΑΛΦΟΣ Ν. Πίναξ τῶν ἐν Ἑλλάδι φυομένων ξυλωδῶν φυτῶν. (Ἐστία φ. 487. 488).
- ΧΙΛΟΡΟΣ Ν. Waldenverhältnisse Griechenlands. München, 1884. 8^{ον} σ. 45.
- ΔΑΜΠΕΡΓΗΣ ΑΝ. Κ. "Ἐκθεσις χημικῆς ἀναλύσεως τῶν ἐν Αἴγλη ἱαματικῶν ὑδάτων. (Γαληνός 1884 φ. 35-38. 40).
- ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ Π. Γεωργικὴ στατιστικὴ ἐν Ἑλλάδι. (Ἀκρόπολις 15 Νοεμβρ. 1884).
- Περὶ τῆς θέσεως τῆς γεωργίας ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ περὶ γεωργικῶν βελτιώσεων ἐν Ἑλλάδι. (Ἀκρόπολις 9 Σεπτ. 1884).
- ΓΟΣ, L'agriculture en Thessalie, polite étude d'économie rurale et d'agriculture comparée. Paris, 1884 G. Masson. 8^{ον} σ. 109.
- ΧΕΛΔΡΑΪΚ Θ. Περὶ βοτανικῆς ἐκδρομῆς ἐν Ἀττικῇ. (Παρνασσός 1884 τ. II' σ. 180 κα).
- NEUMANN C. u. PARTSCH J. Physikalische Geographie von Griechenland mit besonderer Rücksicht auf das Alterthum. Breslau, 1885 W. Koehner. 8^{ον} σ. XII, 476. 11 δρ. 25.
- ΣΜΙΘ Ι. Φ. ΙΟΥΑ. Περὶ μεγάλων καταπτώσεων χιόνος καὶ χαλάζης ἐν Ἑλλάδι. (Παρνασσός 1884. τ. II' φ. 1).
- Description physique d'Attique. Météorologie et phénoménologie. (Association littéraire Parnasse. Section des sciences). Athènes, 1884. C. Beck. 4^{ον} σ. 28. (Βιβλ. ὑπὸ Klein ἐν Deutsche Literaturzeitung. 1885 φ. 2).
- ΤΣΑΜΟΠΟΥΛΟΣ, Περὶ τῶν ἐν Θερμοπύλαις μεταλλικῶν ὑδάτων. (Γαληνός 1884 φ. 29).

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ.

Γενικά.

- HERTZBERG G. F. Geschichte der Byzantiner und des Osmanischen Reiches bis gegen Ende des 16 Jahrhunderts. Mit Illustrationen. (Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen hsg. von W. Oncken). Berlin, 1883. Grote 8^{ον} σ. 692. 16 δρ. 40. (Βιβλ. ὑπὸ Σ. Η. Λάμπρου ἐν Deutschen Literaturzeitung 1885 ἀρ. 2).
- ΛΑΜΠΡΟΣ Σ. Π. Ἱστορικὰ μελετήματα. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8^{ον} σ. η', 224 δρ 5. (Βιβλ. ὑπὸ Σ. Παναγιωτοπούλου ἐν Ἑβδομάδι φ. 51. 52).
- ΠΑΠΑΦΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ Κ. Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον πρὸς διδασκαλίαν τῶν παιδῶν. Ἐν Ἀθήναις, 1884. Α. Κορομηλάς. 8^{ον} σ. 240 λ. 80.
- SATHAS C. N. Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge publiés sous les auspices de la Chambre des députés de Grèce. Paris, Athènes 1883, τ. V. 4^{ον} σ. 341. Δρ. 20. τ. VI. 1884. σ. IV, 333. Δρ. 20. (Βιβλ. τοῦ 15' τόμ. ὑπὸ Σ. Η. Λάμπρου ἐν Deutschen Literaturzeitung 1885 ἀρ. 2.— τῶν τόμ. I-IV ὑπὸ Φλωρίσκου, Νέα Ὀλη διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τῶν μέσων χρόνων ἐν Ἀγγελίαις τοῦ ἐν Κιέβω Πανεπιστημίου. 1883 φ. 10 σ. 373-390).

Ἱστορία τῶν μέσων χρόνων (330-1453).

- BRANDILEONE S. I primi Normanni d'Italia in Oriente. (Rivista storica italiana. "Ετ. I φ. 8).
- ΜΠΡΟΥΝ Μ. Βυζαντινοὶ ὁ ἰούζνοϊ Ἰτάλι ὁ IX-X βεζάγ. (Οἱ Βυζάντιοι ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ κατὰ τὴν Θ' καὶ Ι' ἑκατονταετηρίδα ἐν Δελτίῳ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ἰωσσίας, 1883 τ. 37).
- CENTERWALL J. Julianus affälligen: en bild frän den döende antiken. Stockholm, 1884 C. E. Fritze. 8^{ον} σ. 236. (Βιβλ. ὑπὸ L. B. Stenorsen ἐν Berliner philolog. Wochenschrift 1885 φ. 6).
- CHETAIL, Vie de l'empereur Julien surnommé l'Apostat. Saint-Étienne, 1884. 42^{ον} σ. 224 3 δρ.
- ΔΕΒΙΔΟΥΡ Α. L'impératrice Théodora. Paris, 1885. Dentu. 42^{ον}.
- DURUY V. Histoire des Romains depuis les temps les plus reculés jusqu'à l'invasion des Barbares. Tome VII et dernier: de l'avènement de Constantin à la mort de Théodose, commencement de l'invasion des Barbares. Paris, 1884, Hachette. 8^{ον} μέγα σ. 740 μετὰ 4 γεωγραφικῶν πινάκων καὶ πολλῶν εἰκόνων.
- FISCHER Studien zur byzantinischen Geschichte. (Μπεζομπράζωβ Π. Βυζαντία ὁ XI βέκα. Τὸ Βυζάντιον κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα ἐν τῇ Ἑφημερίδι τοῦ Ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, 1884).
- ΦΛΟΡΙΝΕΚΙ, Πολιτίτσεςαγχα ι κουλτούρναγχα μπορμπά νά Γρέτσεςκομ Βοστόνε ὁ πέρβοϊ πολοβίνε XIV βέκα. (Πολιτικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ πόλη ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀνατολῇ κατὰ τὴν πρώτην πενηκονταετηρίδα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν Ἀγγελίαις τοῦ ἐν Κιέβω Πανεπιστημίου 1883. φ. 2. 3. 9. σ. 31-44. 63-87. 318-342).
- HOUSSAYE H. L'impératrice Théodora. (Revue des deux mondes 1 Φεβ. 1885).
- JEEP L. Zur Geschichte Constantin des grossen. (Historische u. phil. Aufsätze E. Curtius gewidmet B. 1884).
- JURIEN DE LA GRAVIÈRE, La marine des empereurs et les flotilles des Goths. (Revue des deux mondes 1 Φεβρ. 1884).
- ΚΡΙΤΙΚΟΣ Σ. Σχέσις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πρὸς τὰς δακωριμουνικὰς ἰδ'α φυλάς καὶ ἐπιδρασις τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπ' αὐτῶν. Ἱστορικὴ μελέτη. (Ἐσπερος φ. 77. 78).
- ΛΑΜΠΡΟΣ Σ. Π. Τὸ περὶ κτίσεως Μονεμβασίας χρονικόν. (Ἱστορικὰ μελετήματα σ. 97-128).
- Ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. (αὐτ. σ. 129-144).
- Ἡ ἀποστασία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Μανιάκη. (αὐτ. σ. 152-166).
- LARGAJOLI D. Teodora. Un' Augusta bizantina del VI secolo. (Nuova Antologia 1885, τ. 50 φ. 6).
- MEYER G. Constantin Sathas u. die Slavenfrage in Griechenland (Meyer, Essays und Studien. Berlin, 1885).
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Σ. Γ. Ἦνες ἤλθον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐν Ἑλλάδι. (Ἑβδομάς φ. 13-22. 24. 26-31).

- ΠΕΤΡΙΔΗΣ Α. Παρατηρήσεις τινές ἐπὶ τοῦ ζητήματος τίνες ἦλθον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐν Ἑλλάδι. (Ἀπόλλων 1885 φ. 21. 22).
- ΡΟΖΕΝ ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. (Οὐσπένσκη θ. Ἱμπεράτωρ Βασίλια Μπολγαρομπόιτσα μπαρώνα Β. Ρ. Ρόζενα. Ἐν Ἐφημερίδι τοῦ Ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. 1884 σ. 284-315. — Φλορβιανη, Μπαρώνα Ρόζενα Βασίλια Μπολγαρομπόιτσα. Ἐν Ἀγγελλίαις τοῦ ἐν Κιέβω Πανεπιστημίου 1883. φ. 4 σ. 131-152).
- RUBIO Y LLUCH A. La expedicion y la dominacion de los Catalanes. (Βιβλ. ὑπὸ A. Mortel-Patio ἐν Revue critique 1884 φ. 27. — ὑπὸ Wäsche H. ἐν Berliner philol. Wochenschrift 1884 φ. 27. — ἐν Liter. Centralblatt 1884 φ. 32).
- SARDOU, Theodora. (Gaudonax ἐν Revue des deux mondes 15 Ἰαν. 1885. — J. J. Weiss ἐν Journal des Débats 5 Ἰαν. 1885. — Doucioua G. ἐν Le Monde 4 Ἰαν. 1885. — Bryce J. ἐν Contemporary Review, Φεβρ. 1885).
- ΣΚΑΜΠΑΝΟΠΥΡΕ Ν. Βυζαντισμοῦ γοσσοῦδάρτσο ι τσέρκωδς 6 XI βέκε. (Τὸ βυζαντιακὸν κράτος καὶ ἡ ἐκκλησία κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταστηρίδα). Ἐν Πετροῦπὸλαι, 1884.
- ΒΕΣΣΕΛΟΦΕΚΙ Α. Βυζαντισαγία πύθεστ ὄμπ αὐμπιένι ἱμπεράτορα Νικήφορα Φωκί 6 σταρλίννομ μπολγάρσκομ περεσκάζε. (βυζαντιανὴ παράδοσις περὶ τοῦ βασιλέως Νικήφορου τοῦ Φωκῆ ἐν τινι παλαιῇ βουλγαρικῇ συνταγματικῇ ἐν Ἐφημερίδι τοῦ Ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως 1884 σ. 76-90).
- ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ Κ. Στοιχειώδης ἱστορία βυζαντινὴ καὶ βυζαντινὴ. Ἰδέοσις τρίτη. Ἐν Ἀθήναις 1884. 8ον σ. 151. 84. 4 ὄρ. 80.

Ἱστορία νεωτέρα (1453-1885)

- [ANNINOS X.] Δάφναι καὶ τρόπαια (Ἐφημερίς 28-31 Μαρτίου. 2-10. 17. 29. 30. 31 Ἀπριλίου. 1. 7. 15. 18. 23 Μαΐου 1. 4. Ἰουνίου 19 Ἰουλίου 1884).
- Ἐν ᾧ πέπτουσι τὰ ὑπουργεῖα. (Ἐβδομάς φ. 54).
- ANNIVERSAIRE. Le soixante — troisième — de l'indépendance de la Grèce. (Revue du monde latin. Ἀπρίλ. 1884).
- BEER A. Die orientalische Politik Oesterreichs seit 1774. Prag, Leipzig, 1884. 8ον σ. 832 (Βιβλ. ὑπὸ E. Bourgeois ἐν Revue critique 1884 φ. 33).
- BLANCARD J. Études sur la Grèce contemporaine: Alexandre Maurocordato. (Revue du monde latin. Σεπτ. Ὀκτ. Νοέμβρ. 1884).
- Études sur la Grèce contemporaine: Les Melaxas. (αὐτ. Ἰαν. Φεβρ. 1885).
- CALIMACHU AL. PARADOYULU, Despre Alexandru Maurocordatu Exarhitulul si despre activitatea sa politica si literara. Bucuresti, 1884.
- CASTELLAR E. Helenos y Latinos en el siglo XV. (Revista de España φ. 405).
- ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΣ Π. Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος. (Ποικίλη Στοά, 1885 σ. 434-469).
- ΧΡΟΝΟΣ Ἀθηναίων. Ἰδέσ ἀνάμνησιν τῆς ΚΕ' Μαρτίου 1821. Ἐκτακτον φύλλον. 25 Μαρτίου 1885.
- D'ANRIE A. Les Grecs et le Congrès de Berlin. (Revue du monde latin Σεπτ. 1884).
- ΔΕΒΙΑΖΗΣ Σ. Νεοελληνικά. Α'. "Ανθιμος Ἀργυρόπουλος. (Ἐβδομάς φ. 41) Β'. "Η

- ἑστία τῆς φιλικῆς εταιρίας ἐν Ζακύνθῳ. (αὐτ. φ. 15). Γ'. Δημήτριος Γουζέλης (αὐτ. φ. 16). Δ'. Σπυρίδων Βεντούρας. (αὐτ. φ. 19). Ε'. Θεόδωρος Δημάδης. (αὐτ. φ. 30).
- ΕΠΙΓΡΑΦΟΝ. Ἐν — τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ ἐπαναστάσεως. (Ἐστία φ. 445).
- ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ. Ἡ κατὰ τὸ 1821 — τῶν ἐλλήνων ἐν Λεβαδείᾳ. (Ἐβδομάς φ. 56).
- ΕΡΥΛ. Πολεμικά — τῶν Κεφαλληνῶν ἀπὸ τοῦ 1821-1827 (Ἐβδομάς φ. 10).
- ΕΓΗΜΟΡΦΟΠΟΥΛΟΣ ΔΙΟΝ. Ἀνέκδοτον ἀπόσπασμα ἐκθέσεως τοῦ στρατηγοῦ — (Ἐβδομάς φ. 12-14).
- ΦΟΡΝΕΖΗ ΕΡ. Οἱ Φιλέλληνες. (Ἐβδομάς φ. 1-24. 26. 27).
- ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΖΑΧΑΡΕΝΙΑ, Ἀπορνημονεύματα γυναικὸς πρεσβυτίδος συγχρόνου. Ἐν Ἀθήναις 1884. 8ον σ. 55 ὄρ. 1.
- ΓΑΛΕΜΟΣ Ο. Ἀγαμνήσεις. (Ποικίλη Στοά. 1885 σ. 330-339).
- ΚΡΕΜΟΣ Γ. Π. Ἱστορικὰ ἐπανορθώματα. Ἀλῆ πκσῶς. (Παρνασσός 1884 τ. σ. 64 κε. 139 κε.)
- ΚΡΗΤΙΚΟΣ Σ. Οἱ ἐκ τοῦ οἴκου Μαυροκορδάτων ἡγεμονεύσαντες ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἡγεμόνες. (Ἐσπερος φ. 83. 84).
- ΚΡΙΑΡΗΣ. Κωνσταντῖνος — (Ἐστία φ. 442. — Ποικίλη Στοά. 1885),
- ΛΑΚΩΝΙΚΑ. Περὶ τῆς ἀπὸ τῆς Μάνης εἰς τὴν νῆσον Κύρνον ἐλληνικῆς ἀποικίας. (Ἐβδομάς φ. 59. 60).
- LAMANSKY Secrets d'État de Venise. (Βιβλ. ὑπὸ L. Leger ἐν Revue critique 1884 φ. 19. — ἐν Journal des Savants 1884 σ. 531-532).
- ΛΑΜΠΡΟΣ Σ. Π. Ἡ παράδοσις τῶν Ἰωαννίνων. (Ἱστορικὰ μελετήματα σ. 167-172). — Τὰ ἀρχαῖα τῆς Βενετίας καὶ ἡ περὶ Πελοποννήσου ἐκθεσις τοῦ Μαρτίνου Μικελ. (αὐτ. σ. 173-220).
- ΜΑΓΓΙΝΑΣ Σ. Ἱστορικὰ γεγονότα, ἀφορῶντα εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν ἐγγράφων Γάτση Μαγγίνα. (Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1885 σ. 182-224).
- ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ ΕΠ. Μετὰ δεκαπέντε ἔτη. (Ἀκρόπολις 13-16 Νοεμβρίου 1884).
- ΠΑΓΑΝΕΑΝΗΣ Σ. Πρό τριῶν καὶ ἐξήκοντα χρόνων. (Ἰανουαρίου 1822) (Ἐβδομάς φ. 44). [—] Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης. (αὐτ. φ. 36. 37).
- ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΣ Κ. Α. Ῥωστικά περὶ Ἑλλάδος ἐγγράφα. (Παρνασσός 1884 τ. Η'. σ. 579 κε.). — Ῥῶσσοι ἀγωνισθέντες καθ' ἡμῶν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἰονικῶν ἡμῶν ἀγῶνα. (Ἐστία φ. 472. 479).
- ΠΑΝΑΣ Π. Ἰωσήφ Μομφεράτος. (Ἐβδομάς φ. 38. 39). — Ἐκλογικαὶ ἀναμνήσεις, 1850. (Ἐβδομάς φ. 57). — Ὁ ἐν Ῥουμουνίᾳ μισελληνισμός. (αὐτ. 35-43).
- Π[ΑΠΑΔΕΞΑΝΔΡΗΣ] Ν. Χαρίλαος Τρικούπης. (αὐτ. φ. 35).
- ΠΑΡΑΡΡΙΓΟΡΟΥΙΟ C. Les prédictions sur la fin de l'empire ottoman. (Revue du monde latin. Ἀπρίλ. 1884).
- [ΠΕΡΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Ι.] Ἡ ἡγεμονία Σοφία Παλαιολόγου μεταβαίνουσα εἰς Ῥωσίαν. (Ἐσπερος φ. 87).
- ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ Α. Ν. Γεννηθῆτω φαῖς! (Ἀκρόπολις 23 Μαΐου 1884). — Τρίτη ἀπάντησις πρὸς Ἀσημάκη Χαραλάμπη. (αὐτ. 8 Λύγούστου 1884).
- ΠΟΛΙΤΗΣ Ν. Γ. Ἡ νεότης τοῦ Ῥήγα. (Ἐστία φ. 470).
- ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ Γ. Π. Ἑλλάσσοις Ἱστορικαὶ σελίδες ἐκ τῆς Θεραπειάδος. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1885 σ. 98-163).

ΠΡΟΝΟΙΑΣ. Σύνταξις. — Ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ τῆς 25 Μαρτίου 1821 ἐν Πειραιεὶ ἐν ἔτει 1884. Ἐν Πειραιεὶ, 1884. 8ον σ. 81.

ΣΑΚΚΕΑΙΩΝ Ι. Περὶ τοῦ γένους Μαχμούτ τοῦ Μιχάλογλου. (Ἐβδομάς φ. 45).

SARIPOLIS N. La Grèce et l'Italie (Revue de Belgique, 15 Ἰουν. 1884).

TURCS. The Ottoman — in Europe. (The Westminster Review. Ἀπρ. 1885 σ. 303-328).

VINCENT CL. Contemporary Life and thought: The politics and finance of Greece (The contemporary Review. Ἀπρ. 1885).

ΖΗΣΙΟΥ Κ. Γ. Ἡ ἐρήμωσις τῶν Ἀθηνῶν. 1688-1690. (Ἐβδομάς φ. 59).

— Ἱστορικαὶ σημειώσεις. (αὐτ. φ. 56-59).

— Καταστροφὴ τοῦ Παρθενῶνος ὑπὸ τῶν Βενετῶν, 1687. (Ἐβδομάς φ. 53).

Ἐκκλησιαστικὴ καὶ μοναστικὴ ἱστορία.

ΒΑΦΕΙΑΝΗΣ ΦΙΑ. Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἀπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1884 τ. Α'. 8ον.

— Ἐπίτομος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἀπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρις ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. (1-1453 μ. χ.) Πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1884. Ἀδ. Δεπάστα, 16ον σ. ις', 283. 2 δρ. 50.

BILDER aus der griechischen Kirche des Orients. (Allgemeine evangel.-Luther. Kirchenzeitung, 1884 φ. 17).

BORNEMANN F. W. B. In investiganda monachatus origine quibus de causis ratio habenda sit Origenis. Gottlugae, 1885, 8ον σ. 80.

CONSIDÉRATIONS générales sur le christianisme; IVe siècle: L'empereur Constantin; par un Catholique. Saint-Étienne, 1884 16ον σ. 136.

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ Α. Στοιχειώδης ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἐγκριθεῖσα κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας κηρυχθέντα διαγωνισμὸν χάριν τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων. Ἐν Ἀθήναις, 1884. Α. Κωνσταντινίδης 8ον σ. 160. 4 δρ. 80.

FISCHER FR. De Patriarcharum Constantinopolitanorum catalogis et de chronologia octo primorum patriarcharum; accedunt eiusdemmodi catalogi duo adhuc non editi. (Commentationes philologicae Ienenses. Lips. 1884 τ. II).

FRANÇAIS. Le patriarchat œcuménique et le schisme de Photius. (La nouvelle Revue. 15 Ἰαν. 1885).

GARNETT R. Photius. (Encyclopaedia Britannica. τ. 18).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. Ι. Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1885. 8ον σ. 215.

ΓΟΥΡΟΣ Γ. Ἡ ἐν Πίστη τῆς Οὐγγαρίας ἐλληνικὴ τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησία. ("Ἡσπερος φ. 81-83).

GOSZRAU W. Der Patriarch Joakim III, die griechische Synode und die Pforte. (Wissenschaftliche Beilage der Leipziger Zeitung. 1884 φ. 40.)

ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ ΕΡΘ. Γρηγορίου τοῦ Ε' σιγγιλιώδες γράμμα περὶ τῆς ἐν Πύργῳ ἱερᾶς μοῆς. (Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον. 1885 σ. 352-361).

KLÖSTER. Die — auf dem Borge Athos. (Das Ausland 1885 φ. 10-12).

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. Ἡ μονὴ Καισαριανῆς καὶ ἡ Κυλλοῦ πῆρα τῶν ἀρχαίων. (Δελτίον Ἐβδομάδος φ. 11-12).

— Ἡ μονὴ τῆς Φανερωμένης. (αὐτ. φ. 27).

ΛΟΠΟΥΧΙΝ Α. Π. Σνοσένια Ἀμερικάνοι ἐπισκοπῶν Ἰσέρνι πὸ βοκρόσου ο σοῦθενένι Ἰσέρνι. (Σχέσεις τῆς ἀμερικανικῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικήν, ἐν Χριστιανικοῖς ἀναγνώσμασι (ρωσσ.) 1883 Ἀύγ. Σεπτ. σ. 152-187. 353-375).

ΠΕΤΡΗΣ Ν. Βραχεῖα περιγραφὴ τῶν κυριωδεστέρων ἐν Λευκάδι μονῶν. (Παρνασσός 1881 τ. Η' σ. 310 κε.).

ROMANO G. Cenni storici sulla comunità israelitica di Corfu. Versione dal greco di M. Belleli. (Mosé. Corfu' 1885 φ. 1-4).

ΣΚΑΜΠΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Βυζαντιακὸν κράτος καὶ ἐκκλησία κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα. Ἐν Περτρούπολει, 1884. (ῥωσιστ').

ΤΕΡΝΟΒΕΚΗ. Γρέτσσεκαγια τσέρκωδ 6 περίοδ Βσελένσιχ Σομπόρωδ. (Ἡ ἐλληνικὴ ἐκκλησία κατὰ τὴν περίοδον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐν Ἀγγελλαις τοῦ ἐν Κιέβω Πανεπιστημίου. 1883. φ. 1-8).

ΤΕΡΖΕΤΤΙ Μ^η Α. La Grèce ancienne et moderne considérée sous l'aspect religieux. Paris, 1884. Leroux 16ον σ. 271 2 δρ. 50.

VICARIAT de la Macédoine (Les missions catholiques. Φεβρ. 1885).

VOGUE E. M. Ἀπὸ Βυζαντίου εἰς Μόσχαν. Ταξιδίον ἐνός πατριάρχου. Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Α. Ν. Σβορώνου. (Ἀπόλλων 1885 φ. 21-23).

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

ΒΑΥΕΤ Ο. L'art byzantin. (Βιβλ. ὑπὸ Ad. Bötticher ἐν Berliner philol. Wochenschrift 1884 φ. 47).

— La fausse donation de Constantin. (Annuaire de la Faculté des lettres de Lyon. Ἰετ. Β' φ. 1).

— Le peintre byzantin Man. Panselinos. (Revue archéologique. Μαῖου. Ἰουν. 1884).

BÖTTICHER A. Die fränkischen Bauten in Morea. (Allgemeine Zeitung. Beilage. 1885 ἀρ. 21).

BRUNN PH. Constantinople, ses sanctuaires et ses reliques au commencement du XIVe siècle (Δελτίον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ῥώσας. 1883 τ. 36).

CHOISY, L'art de bâtir chez les Byzantins. (Βιβλ. ὑπὸ C. Bayot ἐν Revue critique 1884. φ. 26.— ἐν Liter. Centralblatt 1885 φ. 16).

DIEHL CH. Le pierre de Cana. (Bulletin de correspondance hellénique. 1885 τ. IX σ. 28-42.— Μετάφρασις ἐν Ἀκροπόλει 1. 2 Μαῖου).

— Peintures byzantines de l'Italie méridionale. (αὐτ. 1884 σ. 264 κε. 1885 σ. 207 κε.)

— Ravenne, études d'archéologie byzantine. (L'art. 15 Ἰαν. 1885).

ΔΡΑΓΑΤΗΣ Ι. Χ. Ἐπιγραφή χριστιανικὴ. (Δελτίον τῆς Ἐβδομάδος φ. 42).

ΗΡΕΙΝΤΗΣ Π. Ν. Χριστιανικὴ σφραγίς (?) ἐξ Αἰγίου. (Πλάτων 1884 τ. Ζ' σ. 41-43).

- ΗΡΕΙΩΤΗΣ Π. Ν. 'Απόκρισις πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν κκ. Δραγάτη καὶ Λαμπάκη γραφέντα ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς 'Εβδομάδος. (αὐτ. 1885 σ. 174-187).
- FREEMAN E. A. Destruction at Athens. (The Academy 1885 σ. 9-20).
- GONSE L. L'art de bâtir chez les Byzantins. (Gazette des beaux arts. Φεβρ. 1885).
- ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. Δι κατακόμβαι τῆς Χαλκίδος. (Δελτίον τῆς 'Εβδομάδος φ. 28-29).
 — 'Η ἐν Χαλκίδι βασιλικὴ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. ('Εβδομάς φ. 34).
 — Περιοδεῖα ἀνά τὴν Βοιωτίαν (Δελτίον τῆς 'Εβδομάδος φ. 42).
 — Συβέρου οἶκος (αὐτ. φ. 43).
 — Ὑπόμνημα περὶ τοῦ τρόπου τῆς διασώσεως τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων. ('Εβδομάς φ. 24-25).
- ΛΑΜΠΡΟΣ Π. Νομίματα τῶν ἀδελφῶν Μαρτίνου καὶ Βενεδίκτου Β' Ζαχαριῶν, δυναστῶν τῆς Χίου. 1314-1329. 'Ἐν Ἀθήναις 8^{ον} μέγα σ. 15 (καὶ ἐν Δελτίῳ τ. Β' σ. 5 κέ.).
 — Περιέργον μεσαιωνικὸν ἄγνωστον νόμισμα τῆς Χίου. (Παρνασσός 1885 σ. 71 κέ.).
 — Θεοτόκης Μ. Ἐπίκρισις ἐπὶ περιόδου τινὸς τοῦ συγγράμματος Νομίματα καὶ Μετάλλια τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας τοῦ κ. Παύλου Λάμπρου. 'Ἐν Κερκύρα, 1884 16^{ον} σ. 32. (Καὶ ἐν ἔφημ. Φωνῇ τῆς Κερκύρας 21 Ἰουν. 1884 κ. ἐ.).
 — Σ. Π. (Περὶ τῆς ἐν τῷ ναφί τῶν ἁγίων Θεοδώρων ἐπιγραφῆς (Δελτίον τῆς 'Εβδομάδος φ. 23).
- MELCHISEDECU P. S. ÉPISC. Despre iconole miraculoso de la Alton. Bucaresti, 1883.
- ΠΑΡΗΑΤΗΣ Α. Γ. Τὰ βυζαντινὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ περὶ αὐτῶν ἰδρύματα μεθ' ἐνὸς χάριτος τοπογραφικοῦ. 'Ἐν Ἀθήναις, 1885. 8^{ον} σ. 350, 15 ὄρ.
- [ΠΕΡΡΑΝΟΡΑΟΥΣ Ι.] Ἐρσιπια βυζαντινῆς ἐκκλησίας παρὰ τὴν Ἥλιδα. ('Ἑσπερος φ. 84).
- ΠΕΡΡΑΚΗΣ Π. Βραχεῖαι τινὲς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων. (Δελτίον τῆς 'Εβδομάδος φ. 22).
- SCHLUMBERGER G. Les îles des Princes, suivi de le Palais et l'église des Blachernes, la grande muraille de Byzance. Souvenirs d'Orient. Paris, 1884. Calmann Levy. 42^{ον} σ. 425. 3 ὄρ. 50. (Βιβλ. ὑπὸ H. Wüschke ἐν Berliner philol. Wochenschrift 1884 φ. 51. — ἐν Journal des Savants. 1884 σ. 231-342).
 — Sigillographie de l'empire byzantin. Avec 1100 dessins par L. Dardel Paris, 1884. E. Leroux, 4^{ον} σ. VII, 749. 100 Δρ. (Βιβλ. ὑπὸ S. Reinach ἐν Revue critique 1885 φ. 7. — ἐν Journal des Savants 1884 σ. 594-596. — ὑπὸ O. Bayet ἐν Revue archéologique. 1885 τ. V σ. 253-256).
- SCHULZ J. Die byzantinischen Zellen-Emaills der Sammlung Swenigorodskoi ausgestellt im städtischen Saermont-Museum in Aachen. Aachen, 1884. Bart. 8^{ον} σ. 83 μετὰ 14 εἰκόνων. (Βιβλ. ὑπὸ Jaennike ἐν Deutschen Literaturzeitung 1885 φ. 4).
- SEPP J. N. u. SEPP B. Die Felsenkuppel eine justianische Sophien-Kirche und die übrigen Tempel Jerusalems. Vorurtheilung des altarabischen Ursprungs der sogenannten Omar-Moschee durch das Architekten-Schiedsgericht in München etc. München, 1882 8^{ον} σ. XXIV, 176. 3 ὄρ. 75 (Βιβλ. ἐν Liter. Centralblatt 1885 φ. 2).

- ΣΠΡΟΚΙΑΛΗΣ Ν. Ἡ μεσαιωνικὴ χρυσὴ κλωστή. ('Εβδομάς φ. 15).
- USPENSKI, Ματεριάλοι διὰ ἱστορίαι ζεμλεβλαδένια 6 XIV βέκι. Χιλανδάρσκοι Πράκτικ. ("Ἦλη διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γεωκτησίας κατὰ τὴν ἸΔ' ἑκατονταετηρίδα ἐν Δελτίῳ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ῥωσίας 1883, τ. 38).
- ΒΕΛΟΥΔΗΣ Ιη. Ἀρχαῖον χριστιανικὸν μνημεῖον· μετάφρ. Σ. Κ. Παπαγεωργίου. (Παρνασσός 1884 τ. Η' σ. 561-567).

ΚΟΙΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ.

- ΛΕΩΠΙΟΣ ΕΙΡ. Κάρφος καὶ δοκός. ('Αττικὸν ἡμερολόγιον 1884. 1885).
- ΒΕΛΟΥΔΟΥΝ ΜΟΝΔΗΥ. Étude de dialecte chypriote. (Βιβλ. ὑπὸ G. Meyer ἐν Literar. Centralblatt 1884 φ. 40 καὶ ἐν Berliner philolog. Wochenschrift 1884 φ. 31/32).
 — Quid Korais de neohellenica lingua senserit. Thesim proponbat facultati litterarum Parisiensi—Paris, 1883. Ern. Thorin 8^{ον} s. 71 (Βιβλ. ὑπὸ G. Meyer αὐτ.).
- BOLTZ A. Die hellenischen Taufnamen. (Βιβλ. ὑπὸ Bender ἐν Gymnasium 1884 φ. 10).
- ΧΑΤΖΙΑΔΙΚΗΣ Γ. Ν. Μελέτη ἐπὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς ἢ βάσανος τοῦ ἐλέγχου τοῦ ψευδοαττικισμοῦ. 'Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8^{ον} σ. 104. 2 ὄρ. 50. (βιβλ. ἐν Νέα Ἡμέρα 27 Ἀπριλ. 4 Μαΐου 1885).
 — Ἀνακοίνωσις περὶ τῶν συγχρόνων γλωσσικῶν σπουδῶν. ('Εβδομάς φ. 54).
- ΧΑΛΠΟΣ Ν. Πίναξ τῶν ἐν Ἑλλάδι φυόμενων ξυλωδῶν φυτῶν. ('Ἑστία φ. 487.488).
- DEFFNER M. Leitfaden der deutschen und neugriechischen Conversations-sprache. Athen, 1884. K. Wilberg. 2 ὄρ. 50.
- ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Κ. Ἀθανασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. ('Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος. 1884 τ. ΙΕ' σ. 116-120).
 — Ἀθανασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐκδόσις δευτέρα. 'Ἐν Ἀθήναις, 1884, 8^{ον} σ. 188.
 — Διὰ περὶ γλώσσης συζητήσεις. (Δελτίον τῆς 'Εβδομάδος φ. 41).
- ΚΟΝΤΟΣ Κ. Σ. Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις. (Δελτίον τῆς 'Εβδομάδος φ. 19-32. 34. 35. 37. 39. 41. 'Εβδομάς φ. 45. 46. 48. 50. 53. 55. 57). (Βιβλ. ὑπὸ Δ. Ν. Βεργαροδάκη ἐν Νέα Ἡμέρα 27 Ἀπριλ. 4 Μαΐου 1885).
 — Ποικίλα φιλολογικά. (Παρνασσός 1884 τ. Η' σ. 46 κέ. 139 κέ. 205 κέ. 304 κέ. 373 κέ. 417 κέ.)
 — Κασμιύτης Κ. Π. Παρατηρήσεις εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατ' ἐπιτομήν ἐκ τῶν φιλολογικῶν διατριβῶν τοῦ καθηγητοῦ Κ. Κόντου ληφθεῖσαι καὶ ταχθεῖσαι κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν. 'Ἐν Ἀθήναις, 1883. 8^{ον} σ. 88. 2 ὄρ.
- ΚΟΥΡΗΣ Σ. Τ. Περὶ τραπεζουντίας διαλέκτου. (Πλάτων 1884 τ. Ζ' σ. 53-71).
- KRUMBACHER K. Beiträge zu einer Geschichte der griechischen Sprache. Teil einer der philosophischen Fakultät der Universität München eingerichteten Habilitationsschrift. Weimar, 1883. 8^{ον} σ. 65. Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Zeitschrift f. vergleichende Sprachforschung τ. XXVII, σ. 481-545. (Βιβλ. ὑπὸ G. Meyer ἐν Berliner philol. Wochenschrift 1884 φ. 37. ὑπὸ W. Meyer ἐν Wochenschrift für klassische Philologie

1885 φ. 1. ὑπὸ *J. Sitzler* ἐν *Phil. Rundschau*. 1884 φ. 51. ὑπὸ *J. Psichari* ἐν *Revue critique* 1884 φ. 49).

ΔΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Α. Ἡ γλῶσσα. (Ποικίλη Στοά. 1885 σ. 66-78).

MEYER G. Das heutige Griechisch. (Essays u. Studien. Berl. 1885).

MIKLOSICH F. Die türkischen Elemente in den süd und osteuropäischen Sprachen. (Griechisch, Albanisch, Rumänisch, Bulgarisch, Servisch, Kleinerussisch, Grossrussisch, Polnisch). I Heft Wien, 4^{ov} σ. 102. Gerold's Sohn. 6 δρ. 30. (Ἐκ τοῦ Denkschriften der K. K. Akademie der Wissenschaften).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ. Ἡ. (Ἀζρόπολις 15 Ἰουλίου 1884).

ΦΑΡΑΥΣ Ν. Β. Διατριβὴ περὶ αὐτοῦ καὶ ἀπνευματιστοῦ γραφῆς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν Μασσαλία, 1884 σ. 1', 21 (Βιβλ. ἐν Δελτίῳ τῆς Ἑστίας φ. 425-429).

PSICHARI J. Essai de phonétique néo-grecque. Futur composé du grec moderne. Paris, 1884, 8^{ov} σ. 47 (Extrait des Mémoires de la Société de linguistique τ. V. τευχ. 5).

ΡΟΥΔΗΣ Ε. Δ. Περὶ τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς γλώσσης. (Ἑστία φ. 486).

ΣΚΥΛΙΣΣΗΣ Ι. Γ. Γλωσσικαὶ παρακρούσεις. (Ποικίλη Στοά. 1885 σ. 382-400. Ἀπόλλων φ. 22. 24).

ΖΗΚΙΑΝΗΣ Γ. Δ. Παρατηρήσεις σύντομοι εἰς τὴν καθομιλημένην (Ἑβδομάς φ. 56).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΟΓΝΩΣΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. Μαυρογορδάτειος—ἦτοι γενικὸς περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἀνά τὴν Ἀνατολὴν βιβλιοθήκαις ἐπίσημομένων ἐλληνικῶν χειρογράφων, καταρτισθεῖσα καὶ συνταχθεῖσα κατ' ἐντολὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου ὑπὸ *A. Παπαδοπούλου* τοῦ *Κεραμῆως*. Τόμος Α'. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1884, 4^{ov} σ. κ', 44. (Βιβλ. ὑπὸ *A. Μηλιαράκη* ἐν Δελτίῳ τῆς Ἑστίας. Ἐν Deutschen Literaturzeitung 1885 φ. 2).

COLLEZIONE Fiorentina di Facsimili paleografici greci e latini, illustrata da *Gir. Vitali o Cesare Paoli*. Firenze, 1884. G. P. Vieusseux. Εἰς φύλλον τευχ. I. 50 δρ. (Βιβλ. ἐν Journal des Savants 1884 σ. 410-412).

FÜNSTER R. Zur Handschriftenkunde u. Geschichte der Philologie. (Rheinisches Museum f. Philol. τ. XL σ. 453-461).

GITLBAUER M. Die Ueberreste griechischer Tachygraphie in Codex Vaticanus graecus 1809. Zweiter Faszikel. Wien, 1884, Gerold 4^{ov} σ. 48 μετὰ 14 πινάκων 10 δρ. (Βιβλ. ὑπὸ *O. Lehmann* ἐν Berliner philolog. Wochenschrift 1885 φ. 1).

JEHNSTEDT V. Ἡ Πορφυριέδρα καὶ ψαλτήρι 862 Γόδα. (Πορφυριακὸν ψαλτήριον τοῦ ἔτους 862 ἐν Ἑφημερίδι τοῦ Ὑπουργείου τῆς δημοσ. ἐκπαιδεύσεως. Νοεμ. 1884).

MILLER E. Bibliothèque royale de Madrid. Catalogue des manuscrits grecs. (Supplément au catalogue d'Triarte). Paris 1884 4^{ov} σ. 116. (Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque nationale τ. XXXI, μερ. II).

MUELLER K. K. Neue Mittheilungen über Janos Laskaris und die Medicaische Bibliothek. (Centralblatt für Bibliothekwesen 1884 φ. 9).

OMONT H. Les manuscrits grecs de British Museum. London, 1884. 4^{ov} σ. 440. 19 δρ. 70.

— Les manuscrits du suppl. grec de la bibliothèque nationale. (Βιβλ. ἐν Journal des Savants 1884 σ. 288-289).

— Catalogue des manuscrits grecs de la bibliothèque de Bruxelles. (Revue de l'instruction publique en Belgique. τ. 18 φ. 1. 2).

ROCCHI P. ANT. Codices Cryptenses, seu Abbatiae Cryptae ferratae in Tusculano, digesti et illustrati cura et studio—Romae 1884, 4^{ov} σ. 539 36 δρ.

WEIL, Mémoire sur un parchemin grec de provenance égyptienne. Paris, 1884, 4^{ov} σ. 10. (Mémoires de l'Acad. des Inscriptions τ. 31).

ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ.

BAUMANN OSC. Ueber Tuzi nach Sculari. (Globus 1884 φ. 7).

BONAPARTE L. L. Albanian in Terra d'Otranto. (Transactions of the Philological Society. London, 1884).

CADICAMO, La leggenda di Garentina (L'Adolescenza 1884 II. s. 65 κε.).

CAILLARD V. H. P. Albania and the Albanians. (The fortnightly Review. Ἀπριλ. 1885).

ΚΟΥΛΟΥΡΙΑΤΗΣ Α. Ι. Ἀλβανικὸν ἀλφαβητάριον. (Βιβλ. ὑπὸ *G. Meyer* ἐν Berliner phil. Wochenschrift 1884. φ. 31. 32. ὑπὸ *K. Krumbacher* ἐν Blätter f. d. bayr. Gymnasialschulwesen. 1884. τ. XX. φ. 4. 5).

MEYER G. Albanische Studien. Wien, 1884 II. Die albanesischen Zahlwörter. 8^{ov} σ. 82. (Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Sitzungsberichte der phil. hist. Classe der K. K. Akademie der Wissenschaften Wien 1884 τ. OVII σ. 259 κε. (Βιβλ. τοῦ I τεύχους ὑπὸ *H. Suchard* ἐν Literaturblatt f. german. u. rom. Philologie τ. V φ. 5. ὑπὸ *L. Bentzen* ἐν Revue critique 1884 φ. 31. Ἐν Liter. Centralblatt 1884 φ. 23. τοῦ II τεύχ. αὐτ. 1884 φ. 51. Ἀμφοτέρων τῶν τευχῶν ὑπὸ *V. Henry* ἐν Revue critique 1885 φ. 4).

— Ueber Sprache und Literatur der Albanesen. (Nord u. Süd τ. XXIV σ. 211-226 καὶ ἐν *G. Meyer*, Essays u. Studien zur Sprachgeschichte u. Volkskunde. Berlin, 1885). Lingua e letteratura degli Albanesi. (L'Ateneo Veneto. Ἰαν. φεβρ. 1885).

— Della lingua e della letteratura albanese. (Nuova Antologia 15 Ἀπριλίου 1885).

— Zur älteren Geschichte der Albanesen, (Zeitschrift f. allgemeine Geschichte, Kultur-, Literatur und Kunstgeschichte. 1884 φ. 9).

— *Garlato A.* Gustavo Meyer, l'Albania e l'Italia (Ateneo Veneto 1884 τ. II σ. 298-312).

RADA G. Poesie albanesi. Napoli, 1884 τ. VI.

ROUKIS A. Ethnographische und statistische Mittheilungen über Albanien. (A. Peltormann's Mittheilungen Ozt. 1884).

ΜΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Ἄπὸ κτίσεως μέχρι ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Γενικά.

ΦΛΟΡΙΝΕΚΙ Πολιτισμικάγια ἰ κουλτούραγια μπομπά νά Γρέτσσεκομ. Βοστόκε 6 πέρ-
βοῖ πολοβίνα XIV βέκα. (Πολιτικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ πάλη ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἰ-
νατολῇ κατὰ τὴν πρώτην πεντηκονταετηρίδα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν Ἀγγελίαις τοῦ
ἐν Κιέβου Πανεπιστημίου. 1883. φ. 2. 3. 9. σ. 31-44. 63-87. 318-342).

ΣΚΑΜΠΑΛΑΝΟΒΙΤΣ Ν. Βυζαντισκάγια ναοῦνα ἰ σκόλι 6 XI βέκα. (Βυζαντιακὴ ἐπι-
στήμη καὶ σχολαὶ κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα ἐν Χριστιανικοῖς ἀναγνώσμασι
Μαρτ. Μαίου 1884).

Συλλογαί.

Ἄνέκδοτα. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. Μαυρογορδάτειος. — Ἄνέκδοτα ἑλληνικὰ συγγραμμάτια καὶ
ἄλλα κείμενα κατ' ἐκλογὴν συλλεγόντα ἐκ τῶν ἐν τῇ Μαυρογορδάτειῳ βιβλιο-
θήκῃ ἀναγραφόμενων χειρογράφων καὶ νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενα ὑπὸ Α. Παπα-
δοπούλου τοῦ Κεραμείου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1884. 4^{ον} σ. 22.

Ἀποφθέγματα. LOUTZING F. Zu Wiener Aporgraphensammlung. (Philo-
logus τ. 43 σ. 219-243).

Βιοὶ ἄγιων. ΜΝΗΜΕΙΑ ἀγιολογικὰ νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενα ὑπὸ Θεοφίλου Ἰωάννου.
Ἐν Βενετίῳ, 1884, 8^{ον} σ. 26', 515 (Βιβλ. ὑπὸ Α. Μηλιαράκη ἐν Δελτίῳ τῆς
Ἐστίας φ. 398).

Ἐπιτομαί. ΕΞCERPTONUM Constantini de natura animalium libri duo. Ari-
stophanis historiae animalium epitome subiunctis Aeliani Timothei
aliorumque eelogis edidit Spiridon P. Lambros. Berolini, 1885. (Sup-
plementum Aristotelicum editum consilio et auctoritate Academiae
litterarum regiae Borussiae. Vol. I pars I). 8^{ον} σ. XX, 282 12 δρ. 50.
(Βιβλ. ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου ἐν Δελτίῳ τῆς Ἐστίας φ. 433).

— ΛΑΜΠΡΟΣ Σ. Η. Ἐπὶ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν Ἰνδικοῦ τοῦ Κτησίου. (Ἱστορικὰ
μελετήματα σ. 61-68).

Γεωπονικά. GEMOLL, Untersuchungen über die Geoponica. (Βιβλ. ὑπὸ H.
Bockh ἐν Philol. Rundschau 1885 φ. 1. ὑπὸ Helmreich ἐν Philolog.
Anzeiger 1884 σ. 435-438).

Ἱστοριογράφοι. RÖCKE, Studien zu byzantinischen Geschichtsschreibern.
(Blätter f. d. Bayer. Gymnasialschulwesen. 1884 τ. 20 σ. 277-282.
1885 τ. 24 σ. 4 κε.)

Λειτουργίαι. SWAINSON C. A. The Greek Liturgies, chiefly from Original
Authorities. With an Appendix containing the Coptic ordinary Ca-
non of the Mass, from two manuscripts in the British Museum. Lon-
don, 1884 4^{ον} σ. 440. 19 δρ. 70.

Μουσικαί. ΤΖΕΤΖΗΣ Ι. Δ. Νέαι ἐκκλησιαστικαὶ μελωδίαι. (Δελτ. τῆς Ἐστίας φ. 428).

Νεαρά. COZZA-LUZI J. De legum custode et athenaeo constantinopolitano
seu Novella imp. Constantini Monomachi descripta a Ioanne Eucha-

ilensi et ab A. eard Mai latine versa. (Studii e documenti di storia o
diritto, 1884 φ. 4).

Νεαρά. FERRINI, Novella di Constantino Monomaco per la prima volta tra-
dotta ed illustrata. (Archivio giuridico. 1884 τ. 33 φ. 5. 6).

Παροιμιογράφοι. CRUSTUS, Analecta ad paroemiographos. (Βιβλ. ἐν Liter.
Centralblatt 1804 φ. 10. — ὑπὸ E. Maass ἐν Deutschen Literaturzeit-
ung 1884 φ. 19. — ὑπὸ Jungblut ἐν Berliner philol. Wochenschrift
1884 φ. 35. — ὑπὸ L. Cohn ἐν Philolog. Anzeiger 1884 σ. 524-531. — La
Cultura 1884 σ. 572-573.

— COBET, Zenob. IV, 11. 12 (Mnemosyne τ. XII σ. 185. 225).

— JUNGBLUT H. De paroemiographis. (Βιβλ. ὑπὸ J. Sitzler ἐν Philol.
Rundschau 1885 φ. 25).

Πατέρες τῆς ἐκκλησίας. JEEP L. Quellenuntersuchungen zu den griechischen
Kirchenhistorikern. (Besonderer Abdruck aus dem vierzehnten Sup-
plementbande der Jahrbücher f. Klassische Philologie). Leipzig, 1884
B. G. Teubner. 8^{ον} σ. 123. 3 δρ. (Βιβλ. ὑπὸ W. Fischer ἐν Berliner phil.
Wochenschrift 1885, φ. 10).

Ποιηταί. Π[ΟΛΙΤΗΣ] Ν. Γ. Στιχογραφικὰ παλγνια. (Ἐστία φ. 485-488).

Σχολιασταὶ Αἰσχύλου. AESCHYLII fabulae cum lectionibus et scholiis codicis
Medicei et in Agamemnonem codicis Florentini ab Hieron. Vitelli
denuo collatis edidit N. Wecklein. Berolini, 1885. Calvary. (Βιβλ. ὑπὸ
Lewis Campbell ἐν The Academy φ. 665).

— Ἀριστοφάνους. MARTIN M. A. Les scolies du manuscrit d'Aristophane
à Ravenne. (Βιβλ. ὑπὸ L. Cohn ἐν Philolog. Anzeiger 1883 σ. 433-435).

— — SCHNEE R. Die Aristophanes-Scholien im Codex Ambrosianus.
(Zeitschrift f. die österreichische Gymnasien. Νοέμβρ. 1884).

— Δημοσθένους. WANGRIN A. Quaestiones de scholiorum Demostheni-
corum fontibus. Pars prior. De Harpocrationis et Aelio Dionysio
Pausaniaque atticistis. Halle, 1884, 8^{ον} σ. 39. (Βιβλ. ὑπὸ L. Cohn ἐν Phi-
lolog. Anzeiger, 1885 σ. 55-58).

— Λουκιανού. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ Δ. Διορθωτικὰ εἰς τὰ ἀρχαῖα εἰς Λουκιανόν σχόλια.
Jena, 1885 8^{ον} σ. 51. (Βιβλ. ὑπὸ E. Ziegler ἐν Philolog. Rundschau, φ. 13).

— Ὀμήρου. LEIDENROTH F. P. Indicis grammatici ad Scholia Veneta
A excerptis locis Herodianis specimen. Berolini, 1884. S. Calvary,
8^{ον} σ. 65. 3 δρ. 75.

— — MAASS E. Die Hiascholien des Codex Lipsiensis. (Hermes τ. XIX σ.
264-289). — Die Hiascholien des Codex Leidensis (αὐτ. σ. 534-575).

— Ηνδάρου. SCHOLIA in Pindari epinicia, ed. E. Abel. (Βιβλ. ὑπὸ Willa-
mowitz ἐν Deutschen Literaturzeitung, 1884 φ. 30, ὑπὸ M. Schmidt ἐν
Berliner phil. Wochenschrift 1884 φ. 40-41. — ὑπὸ O. Schröder ἐν
Wochenschrift f. Klass. Philologie 1885 φ. 3. — ὑπὸ R. Volkmann ἐν
Philolog. Rundschau 1885 φ. 11. — ὑπὸ L. Bornemann ἐν Philolog. An-
zeiger 1885 σ. 26-30).

— Πλάτωνος. GIESING, De Scholiis Platonieis. (Βιβλ. ὑπὸ L. Cohn ἐν Phi-
lol. Anzeiger 1885 σ. 48-55).

Σχολιασταὶ Σοφοκλέους. HEIMREICH, Kritische Beiträge zu Würdigung der alten Sophoklesscholien. (Βιβλ. ὑπὸ L. Rautenberg ἐν Philolog. Rundschau 1884 φ. 35.— Ἐν Philolog. Anzeiger 1884 σ. 589-591).

Ἕμνογράφοι. LINDE, Ueber syrische, griechische und lateinische Himmelfahrtslieder und deren Uebersetzung. (Blätter f. Hymnologie 1884 φ. 5).

Συγγραφεὶς.

ΑΝΩΝΥΜΟΙ. Acta graeca sancti Eustathii martyris. (Analecta Bollandiana. Brux. 1884 φ. 1).

— Ἀδήλου συγγραφῆς τοῦ ὀγδοῦ αἰῶνος ὑπόμνημα εἰς Γερμανὸν Δ' Κωνσταντινούπολεως. (Ἀνέκδοτα ἑλληνικὰ ἐκδιδόμενα ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμῆως σ. 1-17).

— Anonymi in Aristotelis sophisticos elenchos paraphrasis, ed. Mich. Hayduck. (Commentaria in Aristotelem graeca edita consilio et auctoritate academiae litterarum regiae Borussiae, Berolini, 1884 G. Reimer, τ. XXIII, μέρ. IV 8^{ον} σ. VI, 81. (Βιβλ. ἐν Berliner phil. Wochenschrift φ. 45, ὑπὸ E. Heitz ἐν Deutschen Litteraturzeitung 1885 φ. 3.

— Χρονικόν. Τὸ περὶ κτίσεως Μονεμβάσιος — (Σ. Η. Δάμπρου, Ἱστορικὰ μελετήματα σ. 97-128).

— Ἀποστασία. Ἡ — καὶ ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Μανιάκη (αὐτ. σ. 152-166).

ΑΝΑΤΟΛΙΟΣ. Anecdota Laurentiana et Vaticana in quibus praesertim codicis Iustiniani summae ab Anatolio confectae plurima fragmenta continentur. Edidit, recensuit, prolegomenis, notis, indicibus, versione latina instruxit E. G. Ferrini. Berolini, 1884, S. Calvary. Φύλλ. σ. 52. 3 δρ.

ΑΝΝΑ. Annae Comnenae Porphyrogenitae Alexias ex recensione Augusti Reifferscheidti. Lipsiae, 1885 (Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum Teubneriana) 8^{ον} τ. I σ. XXVIII, 263. 4 δρ. 50. τ. II σ. 344, 4 δρ. 90. (Βιβλ. ὑπὸ W. Fischer ἐν Berliner philol. Wochenschrift 1885, φ. 13.— ὑπὸ F. Hirsch ἐν Wochenschrift f. Klass. Philologie φ. 14).

ΓΑΛΗΝΟΣ. Galeni Pergameni, Claudii, Scripta minora. Recensuerunt Joann. Marquardt, Iwanus Müller, G. Helmreich. Vol. I ex recensione I. Marquardt. Lipsiae, 1884. Teubner, 8^{ον} σ. LXIV, 129, 2 δρ. 25. (Βιβλ. ἐν Litter. Centralblatt, 1885 φ. 13, ὑπὸ J. Hberg ἐν Berliner philol. Wochenschrift 1885 φ. 15).

— Cobet G. G. Ad Galenum. (Mnemosyne, 1884 τ. XII σ. 468 κέ. 1885 τ. XIII σ. 1-14).

— Κυριακόπουλος Δ. Η. Ἀνόρθωσις. [Ἐς Γαληνὸν θ' σ. 907.] (Ἠλλάτων 1885 τ. Ζ' σ. 127).

— Wellmann E. Codex Hamilton 329. (Rheinisches Museum f. Philologie 1885 τ. 40 σ. 30-37).

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ. Benoit A. Saint Grégoire de Nazianze, archevêque de Constantinople et docteur de l'église, sa vie, ses œuvres et son époque. Paris, 1885. Poussielgue frères. 12^{ον} τ. I σ. 403, τ. II σ. 400 7δρ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ. Dräseke J. Ueber die dem Gregorius Thaumaturgos zugeschriebenen vier Homilien und den Χριστός Πάσχω. (Jahrbücher f. protest. Theologie 1874 φ. 4).

— Puntoni V. Scritti alle orazioni di Gregorio Nazianzeno. (Studi di filologia greca, 1884 τ. I τευχ. 3).

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ. Landwehr, Griechische Handschriften aus Fayum. II Excerpte aus der Schrift Gregors von Nyssa, Θεωρία εἰς τὸν τοῦ Μωυσέως βίον. (Philologus τ. 43 φ. 4).

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Gregorii Palamae archiepiscopi Thessalonicensis, Proseropoeia animae accusantis corpus et corporis se defendentis, cum iudicio. Aureolum libellum, philologis, philosophis et theologis aequè commendabilem, post Adr. Turnebum graece denuo separatim editum emendavit, annotavit et commentariolo instruxit Albertus Jahnus. Halle, 1884. Pfeffer, 8^{ον} μέγα σ. XII, 61, 3 δρ. 45. (Βιβλ. ἐν Litterar. Centralblatt 1885 φ. 16.— ἐν Theolog. Litteraturzeitung 1885 φ. 4.— ὑπὸ Bonwetsch ἐν Deutschen Litteraturzeitung φ. 9.— ὑπὸ Wäsche ἐν Berliner philol. Wochenschrift 1885 φ. 14).

ΔΑΜΑΣΚΙΟΣ. Heitz E. Der Philosoph Damascius. (Strasburger Abhandlungen zur Philosophie. Freiburg, 1884).

ΕΥΔΟΚΙΑ Patzig A. Die Textur im Violarium der Eudokia. (Philologus τ. 43 σ. 249-259).

ΕΥΣΕΒΙΟΣ. Eusebii canonum epitome ex Dionysii Telmaharensis chronico petita. Sociata opera veterunt notisque illustravit Carolus Stiefried et Henricus Gelzer. Lipsiae, 1884 Teubner 4^{ον} σ. VIII, 94. 7 δρ. 50. (Βιβλ. ὑπὸ C. Frick ἐν Berliner philol. Wochenschrift, 1885 φ. 17).

ΘΕΜΙΣΤΙΟΣ. Themistii quae fertur in Aristotelis Analyticorum priorum librum I paraphrasis, ed. Max Walliers. (Commentaria in Aristotelem graeca edita consilio et auctoritate academiae litterarum regiae Borussiae. Berolini, 1884 τ. XXIII μέρ. III) 8^{ον} σ. X, 164. (Βιβλ. ὑπὸ E. Heitz ἐν Deutschen Litteraturzeitung, 1885 φ. 3.— ὑπὸ F. Susemihl ἐν Berliner phil. Wochenschrift 1885 φ. 15).

ΘΕΟΔΩΣΙΟΣ. Δάμπρος Σ. Η. Ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινούπολεως καὶ Θεοδόσιος ὁ γραμματικὸς. (Ἱστορικὰ μελετήματα σ. 129-144).

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ ἐπισκόπου Κύρου ἐπιστολαὶ δύο ἐν δεύσει πενήτηντα ἐκ πατριακοῦ χειρογράφου τεύχους νῦν πρῶτον τύποις ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Ἰωάννου Σακκελλίου. Ἄθηναισι αἰωπε'. 8^{ον} σ. η', 45. (Βιβλ. ἐν Δελτικῷ τῆς Ἑστίας φ. 431. ὑπὸ L. Duchesne ἐν Bulletin critique 1 Ἀπριλίου).

— Bertram A. Theodori doctrina christologica (Βιβλ. ἐν Litter. Centralblatt. 1884 φ. 18. ἐν Polybiblion 1884 τ. XLI σ. 203-204).

ΘΕΟΦΑΝΗΣ. Theophanis Chronographia; rec. De Boor τ. I. (Βιβλ. ὑπὸ Wä— Vol. II, Theophanis vitas, Anastasii bibliothecarii historiam, tripertitam, dissertationem de codicibus operis Theophanei, indices continens. Lipsiae, 1885. Teubner 8^{ον} σ. 788: 37 δρ. 50.

— Wäsche ἐν Berliner Philol. Wochenschrift. 1884 φ. 29, 30).

ΘΕΟΦΙΛΟΣ. Institutionum paraphrasis, rec. Ferrini. (Βιβλ. ὑπὸ J. Merkel ἐν

- Deutschen Litteraturzeitung. 1885 φ. 4. ὑπὸ *J. Telfy* ἐν Berliner phil. Wochenschrift 1884 φ. 43).
- ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ. *Chetail*, Vie de l'empereur Julien surnommé l'Apostat. Saint-Etienne, 1884. 12^{ον} σ. 224. 3 δρ.
- *Centerwall Jul.* Julianus affällingen: en bild från den döende antiken. Stockholm, 1881. C. E. Fritzö. 8^{ον} σ. 296. (Βιβλ. ὑπὸ *L. B. Stenersen* ἐν Berliner philol. Wochenschrift 1885. φ. 6).
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΛΑΛΑΣ. *Frick O.* Zur Kritik des Joannes Malalas. (Historische u. philolog. Aufsätze, Ern. Curtius gewidmet. Berl. 1884).
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΥΤΑΙΡΗΣ. *Röckl*, Studien zu byzantinischen Geschichtsschreibern. (Blätter f. d. bayor. Gymnasialschulwesen 1884 τ. XX σ. 277-282. 1885 τ. XXI σ. 4. κε.)
- ΚΟΪΝΤΟΣ. La guerre de Troie ou la fin de l'Iliade d'après Quintus de Smyrne, traduction nouvelle par *E. A. Berthault*. Paris, 1884. 8^{ον} σ. XXII, 315. (Βιβλ. ἐν Journal des Savants 1881. σ. 528-530).
- *Zimmermann A.* Zu des Quintus Smyrnaeus Posthomerica. (Neue Jahrbücher für Philologie u. Pädagogik 1885. τ. 131 σ. 41-48).
- ΚΟΡΠΟΣ JURIS. *Seuffert L.* Die Gesetzgebung Justinians. (Deutsche Rundschau 1884 φ. 9).
- ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ. *Σακελλίου Ι.* Περὶ τοῦ γένους Μαχμοῦτ τοῦ Μεγάλου. (Ἑβδομάς φ. 45).
- ΚΥΡΙΑΛΟΣ. *Παγίδας Νεόφ.* Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀρχιεπίσκοπος. Ἐν Λειψία, 1884. 8^{ον} σ. 126.
- ΛΑΟΜΕΔΩΝ ὁ ΛΑΚΑΠΗΝΟΣ. *Λάμπρος Σ. Η.* Περὶ τοῦ ἀνεκδότου χρονικοῦ Λαομέδοντος τοῦ Λακαπηνῶ. Ἱστορικά μελετήματα σ. 145-151).
- ΛΟΡΓΟΣ. *Dalri e Chio di Longo Soffsta.* Abruccone ed Anzia di Senofonte Efesio nelle versioni di *A. Caro* e *A. M. Salvini*. Nuova edizione a cura di *Felice Martini*. Firenze, 1885 Barbera. 32^{ον} σ. 401. (Βιβλ. ἐν Ateno Veneto Ἰαν. φεβρ. 1885.—ὑπὸ *B[longhi]* ἐν Cultura σ. 18-19.—ἐν Nuova Antologia 15 Ἀπριλ. 1885).
- ΜΑΚΑΡΙΟΣ. *Ἀρσένιος ἀρχιμ.* Μακάρι Μαγνηζισκοῦ ἐπίσκοπος 6 κοντσέ IV, ινατσάλε V βέκα. (Μακάριος ὁ Μαγνησίας, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἐν Χριστιανικοῖς ἀναγνώσμασι. Μάιος Ἰουν. 1883 σ. 597-632).
- ΜΙΧΑΗΛ ΑΚΟΜΙΝΑΤΟΣ. *Μιχαήλ Ἀκομινάτος καὶ ὁ ἐν Φλωρεντία κώδιξ ὑπὸ Η. Ν. Παπαγεωργίου.* (Βιβλ. ὑπὸ *F. Hirsch* ἐν Wochenschrift f. Klass. Philologie. 1885 φ. 13).
- ΜΙΧΑΗΛ ΑΤΤΑΛΕΙΑΤΗΣ. Βλ. Ἰωάννης Σκυλλίτης.
- ΜΙΧΑΗΛ ΓΑΓΚΑΣ. Βλ. Λαομέδων ὁ Λακαπηνός.
- ΝΕΟΦΥΤΟΣ. *Tannery P.* Le scholie du moine Néophytos sur les chiffres Hindous. (Revue archéologique, 1885 σ. 99-102).
- ΝΙΚΟΛΑΟΣ ὁ ΜΕΘΩΝΗΣ. *Ἀρσένιος ἀρχιμ.* Νικολάι Μεθώνσκι ἐπίσκοπος XII βέκα ἰεγὼ σοτσινένια. (Νικύλαος ὁ Μεθώνης, ἐπίσκοπος τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος καὶ τὰ συγγράματα αὐτοῦ ἐν Χριστιανικοῖς ἀναγνώσμασι 1883 σ. 11-26. 308-357).
- ΝΟΝΝΟΣ *Stowasser J. M.* Nonniana. K. k. Gymnasium zu Freistadt. (Oberösterreich.) 8^{ον} σ. 18.

ΕΒΕΝΟΦΩΝ ὁ ΕΦΕΣΙΟΣ. Βλ. Λόγγος.

- ΣΤΟΒΑΙΟΣ. *Stobaei Anthologii libri duo priores qui inscribi solent eclogae physicae et ethicae*, recensuit *C. Wachsmuth*. Berolini, 1884. Weidmann. 8^{ον} τ. I. σ. 502. II σ. 332. (Βιβλ. ὑπὸ *E. Miller* ἐν Deutschen Litteraturzeitung. 1884 φ. 33.—ὑπὸ *B[longhi]* ἐν Cultura 15 Ἰουν. 1884).
- *Apell O.* Zu Stobaeus. (Philologus τ. 43, σ. 353-356).
- *Hense O.* Die Reihenfolge der Eklogen in der Vulgata des Stobäischen Florilegium. (Rheinisches Museum f. Philologie, τ. 39 φ. 3).
- — De Stobaei florilegiis exceptis Bruxellensibus. (Βιβλ. ὑπὸ *F. Lortzing* ἐν Philol. Anzeiger 1884 σ. 591-598).
- *Thiancourt O.* De Ioannis Stobaei eclogis earumque fontibus, Par. 1885. Hachette. 8^{ον} σ. 99.
- *Thomas P.* Le codex Bruxellensis du Florilège de Stobée. (Βιβλ. ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτόθι).
- ΥΠΑΤΙΑ. *Παπαγεωργίου Σ. Κ.* Ὑπατία ἡ Ἀλεξανδριανὴ φιλόσοφος. (Νέα Ἡμέρα. 1885 φ. 1515-1516).
- ΦΩΤΙΟΣ. *Garnett R.* Photius. (Encyclop. Britannica 1885 τ. 18).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Α'. Γενικά.

- RANGABÉ A. R. u. SANDERS D. Geschichte der neugriechischen Litteratur. (Βιβλ. ὑπὸ *A. Bollz* ἐν Magazin f. d. Lit. In- u. Auslandes. 1885 φ. 13).
- ΔΕΒΙΑΖΗΣ Σ. Νεοελληνικά. (Ἑβδομάς. φ. 11. 15. 16. 19. 30).
-
- ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ. Ποιητικὴ — ἦτοι συλλογὴ ἐκλεκτῶν ἀσμάτων συλλεγέντων ὑπὸ *N. Μεγαλοπούλου* μετὰ εἰκόνων τῶν τε ἡρώων καὶ ποιητῶν. Ἐν Ἀθήναις, 1885. Ν. Μεγαλόπουλος. 12^{ον} σ. 15', 544.
- ΑΝΑΓΝΩΜΑΤΑ. Νεοελληνικά — πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἐγκρίσει τοῦ ἐπιτῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργείου μετὰ σημειώσεων καὶ εἰκόνων ὑπὸ *Γ. Δροσίνη* καὶ *Γ. Κασδάνη*. Ἐν Ἀθήναις, 1884. Α. Κωνσταντινίδης. 8^{ον} τόμος Α' διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Α' τάξεως· 1 δρ. 80. — τ. Β' διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Β' τάξεως· σ. 292. 2 δρ. 15. — τ. Γ' διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Γ' τάξεως· σ. 242. 1 δρ. 80.
- Νεωτέρων Ἑλλήνων λογογράφων καὶ ποιητῶν κατὰ τὸ ἀπὸ 23 Ἰουνίου 1884 Β. Δ. Ἐκδίδονται μετὰ συντόμων βιογραφιῶν καὶ εἰκόνων ὑπὸ *Εὐαγ. Κοφινιώτου*. Ἐν Ἀθήναις 1884. 12^{ον} τ. Α' διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων· σ. ζ', 344. 1 δρ. 80. — τ. Β' διὰ τὴν Β' τάξιν· σ. 392. 2 δρ. 15. — τ. Γ' διὰ τὴν Γ' τάξιν· σ. 320. 1 δρ. 80.
- Νεοελληνικὴ ἀνθολογία κατὰ τὸ ἀπὸ 23 Ἰουνίου 1884 πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου, ὑπὸ *Χ. Παύλου*. Ἐν Πάτραις, 1884. 12^{ον} τάξις Α' σ. 276. 1 δρ. 80. — Τάξις Β'· σ. 332. 2 δρ. 15. — Τάξις Γ'· σ. 267. 1 δρ. 80.

ΓΕΡΜΑΝΟΣ Γ. Κ. Ὁ Παρνασσός τῶν παιδίων, ἤτοι συλλογὴ παιδαγωγικῶν ἁσμάτων καὶ ποιημάτων πρὸς γῆρσιν ἐν ταῖς δημοτικαῖς σχολαῖς. Τεῦχος πρῶτον. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 12^{ον} σ. 128. λ. 80.

B'. 1453-1821

ΒΡΟΚΙΝΗΣ ΛΑΥΡ. Σ. Βιογραφικὰ σχεδάρια τῶν ἐν ταῖς γράμμασιν, ὠραταῖς τέχναις καὶ ἄλλοις κλάδοις τοῦ κοινωνικοῦ βίου διαλαμφάντων Κερκυραίων ἀπὸ τῶν μέσων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης μετὰ προσθήκης πλεῖστον τε καὶ ποικίλων σημειώσεων καὶ ἄλλων εἰδήσεων περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ φιλολογικοῦ καὶ κοινωνικοῦ αὐτῶν βίου. Ἐν Κερκύρα, 1884. Τεῦχος Β'. (Περὶ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη). 8^{ον} σ. 16', 99-368).

ΣΑΘΛΕ Κ. Ν. Κρητικὸν θέατρον. (Βεβλ. ὑπὸ Ε. Τεσα ἐν Ateneo Veneto 1884 σ. 533-593).

ΑΜΗΡΟΥΤΣΗΣ Γ. Θεοφάνους Μηδαίας καὶ Γεωργίου Ἀμηρούτση ἐπιστολαί. (Ἀνέκδοτα ἑλληνικὰ συγγραμμάτια, ἐκδιδομένα ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμείου σ. 18-22).

ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ. Σαδὼθ Α. Βησσαρίων Νικέζικο κλπ. (Βησσαρίων ὁ Νικαίας λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ 23 Ὀκτωβρίου 1883 ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐν Πετροπόλει ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας ἐν Χριστιανικοῖς ἀναγνώσμασι. Νοεμβρ. Δεκεμβρ. 1883 σ. 657-668).

ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ. Gemull W. Zu Gennadius de viris illustribus. (Neue Jahrbücher f. Philologie u. Pädagogik. τ. 127 φ. 12).

ΓΟΥΖΕΛΗΣ Δ. Δεβιάζης Σ. Νεοελληνικά. Γ'. Δημήτριος Γουζέλης. (Ἐβδομάς φ. 16).

ΔΑΝΙΑ. Διήγησις Δανιὴλ μητροπολίτου Ἐφέσου καὶ περιόδος τῶν ἀγίων τόπων. Σύγγραμμα ἑλληνικὸν τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος ἐκδοθέν, βουισσιὰ μετὰφρασθὲν καὶ διερμηνευθὲν ὑπὸ Γαβριὴλ Δεσταύνη. (Πραβουλάδου Παλαιστίνου συμπόριον. 8 Βιπουσκ. Σ. Πέτερμπουργ, 1884). 8^{ον} μέγα σ. XII, 69.

ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ. Παγκόσμιος πανήγυρις. (Παρνασσός 1884 τ. Η' σ. 711 καὶ 844 κ. ε')

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΝΙΚΗΦ. Βροκίνης Α. Σ. Βιογραφικὰ σχεδάρια. Ἐν Κερκύρα, 1884 τευχ. Β'.

ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΜΗΔΑΙΑΣ. Βλ. Ἀμηρούτσης Γ'.

ΚΕΦΑΛΛΑΣ Ν. Χιώτης Π. Νικόλαος Κεφαλάς. (Κυψέλη 1884 φ. 11, 12).

ΚΟΡΑΙΗΣ Α. Ἀνέκδοτος ἐπιστολή. (Παρνασσός 1885. τ. Θ' σ. 157-159).

— Beauvoisin M. Quid Korais de neohellenica lingua senserit. Paris, 1883. Rev. Thorin 8^{ον} σ. 70.

ΛΑΣΚΑΡΙΣ ΙΑΝΟΣ. Müller K. K. Neue Mittheilungen über Janos Laskaris und die Medicische. Bibliothek. (Centralblatt für Bibliothekwesen. 1884 φ. 9).

ΜΑΡΤΕΛΛΟΣ Α. Δεβιάζης Σ. Ἀνέκδοτος μασσαλιωτικὸς θούριος. (Ἐστία φ. 453).

ΜΑΥΡΟΚΟΡΑΛΤΟΣ Α. Galimachi, Al. Papadopolu, Despre Alexandru Mavrocordatii Exarocitulii si despre activitatea sa politica si literara. Bucuresti, 1884.

ΣΥΔΙΑΣ Μ. Ταιτσέλης Η. Α. Μακαρίου Σουδιᾶ παραλλαγή ὕμνου τινὸς τοῦ Ῥγγα Φεραίου. (Παρνασσός. τ. Η' σ. 567-571).

ΠΑΛΟΘΑΝΟΙ. Δεβιάζης Σ. Οἱ Παδοδάνοι (Κυψέλη 1885 σ. 262-264).

ΡΗΓΛΕ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ. Ἀνέκδοτος ὕμνος. (Παρνασσός 1884. τ. Η' σ. 327-330).

— Βλ. Σουδιᾶς Μ.

ΦΙΛΙΠΠΙΑΝΣ Δ. Μηλιάρικης Α. Δανιὴλ Φιλίππιδης καὶ ἡ γεωγραφία αὐτοῦ (1791). (Ἐστία φ. 476-479).

— Ζερλέντης Π. Γ. Προσθήκαι καὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ περὶ Δανιὴλ Φιλίππιδου γραφέντα. (Ἐβδομάς φ. 58).

ΦΟΥΤΙΑΔΗΣ. Λάμπρος, μετ' εἰκόνας. (Ἐσπερος φ. 74).

ΧΡΥΣΟΛΟΡΑΣ ΕΜ. Legrand E. Notice biographique sur Manuel Chrysoloras. Paris, 1884 8^{ον} σ. 16.

Γ'. 1821-1886.

ΒΛΑΧΟΣ Α. Περὶ ἔθνικοῦ θεάτρου. (Ἐστία φ. 471, 472).

EDMONDS E. M. Greek Lays, Idylls, Legends etc. A selection from recent and contemporary Poets. Translated by. With introduction and notes. London, 1885 Trübner. 12^{ον} σ. XIII, 264.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ. Φιλολογική — τοῦ 1884. (Δελτίον τῆς Ἐβδομάδος φ. 44).

ΚΙΝΗΣΙΣ. Φιλολογική καὶ καλλιτεχνική — τοῦ 1884. (Δελτίον τῆς Ἐστίας φ. 418).

ΛΑΜΠΕΡ ΙΟΥΛΙΑ. Οἱ σύγχρονοι ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος. Μετάφρασις Εὐφρασίας Κετσεᾶ. (Παρνασσός 1884 τ. Η' σ. 653 καὶ 1885 τ. Θ' σ. 20 καὶ 96 καὶ 198 καὶ.)

ΣΠΑΝΑΘΗΣ Ν. Τὰ ἑλληνικά γράμματα ἀπὸ τοῦ 1821-1880. (Δελτίον τῆς Ἐβδομάδος φ. 46).

ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ Γ. Δ. Πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ κίνησις τοῦ ἐν Ῥωμανίᾳ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν παρούσαν ἑκατονταετηρίδα. (Ποικίλη στοά. 1885 σ. 360-369).

ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ Γ. Ὑπαλλήλου πάρεργα. Μπουμπουλῆνα (ἢ ἡ ἀλωαὶς τῆς Τριπολιταῆς) καὶ Ἀρκαδίον (ἢ αἱ ἐν Κρήτῃ σφαγαί), δράματα. Ἐκδόσεις δευτέρα. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8^{ον} σ. 158. 3 δρ.

ΑΝΝΙΝΟΣ Χ. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Ἐν Ἀθήναις, 1884. Α. Κορομηλάς. 12^{ον} σ. 248. 8ρ. 4.

— Ἡ εὐτοχία καὶ τὸ ὑποκάμισον, διήγημα. (Ἐστία φ. 470).

— Ἐν ᾧ πίπτουσι τὰ φύλλα. (Ἐβδομάς φ. 36).

— Ὁ πνευματισμὸς, διήγημα. (Ἐβδομάς φ. 44).

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Α. Ι. Τόμυρις, Λάμπρος Τζαβέλλας καὶ Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα δράματα. ἔτι δὲ εἰς ὑπάλληλος κηπουρὸς, κωμῶδιαι. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8^{ον} σ. 444. 4 δρ.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΑΔΗΣ Π. Κ. Καλλιτέχνης ἔρωσις. (Ποικίλη στοά. 1885 σ. 102-115).

ΜΙΣΘΙΣΤΟΡΙΑ πρωτότυπος. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 12^{ον} τ. Α' σ. 1', 228. τ. Β' σ. 208. 5 δρ.

ΒΑΚΛΑΟΠΟΥΛΟΣ ΔΑ. Α. Ὁ δερβίσης ἤτοι οἱ ἐν Τουρκίᾳ χριστιανοὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα.

ΒΑΛΛΑΒΑΝΗΣ Γ. Α. Δύστηνος γυνή, σκιαγραφία. (Κυψέλη φ. 11-12).

— Ἐβρήνη. (αὐτ. φ. 8).

ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΣΗΣ Α. Ἀνέκδοτον ποίημα. (Ποικίλη στοά. 1885 σ. 494-495).

- ΒΛΑΔΗΣ Σ. Δ. Προμηθεύς καὶ ἄνθρωποι. (Ποικίλη στοά 1885 σ. 401-2).
 — Οἱ γέρανοι τοῦ Ἰβόκου. (Βιβλ. ὑπὸ *A. Ballz* ἐν *Magazin f. die Literatur* 1884 φ. 30).
- ΒΙΖΥΗΝΟΣ Γ. Μ. Ἰδρυμα. (Ἔστια φ. 466).
 — Ἀτθίδες αὔραι. Ἐκδοσις Γ' δημοῦδης. Ἐν Λονδίῳ 1884. 8ον 5 δρ. (Βιβλ. ἐν Ἐφημερίδι 21 Ἰουλίου 1884).
 — Ἔβγα ν' ἀκούσης τὸ πουλί· ἔσμα. Μουσικὴ Α. Κατακουζηνοῦ. (Ποικίλη στοά. 1885).
 — Ἡ μάγισσα. (Ἔστια φ. 453).
 — Ὁ νέος ναύτης, ποίημα. (Ἔστια φ. 440).
 — Τῆς ζωῆς τὸ ποτάμι. (Ἔστια φ. 458).
 — Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξείδιον, διήγημα. (Ἔστια φ. 442-444).
 — Τὸ φθινόπωρον, ποίημα. (Ἔστια φ. 462).
- ΒΙΚΕΛΛΕ Δ. Εἰς ξένην, ποίημα. (Ἔστια φ. 470).
 — Ἡ πρώτη ἀμυγδαλιά. (αὐτ. φ. 480).
 — Στίχοι. Ἐκδοσις νέα. Ἐν Ἀθήναις, 1885. Α. Κορομηλάς. 16ον σ. 140. 2δρ. (Βιβλ. ὑπὸ *E. F. Ζαλοκώστα*. Ἐν Δελτίῳ τῆς Ἔστιας φ. 427).
- ΒΛΑΧΟΣ Α. Σ. Αἰ κινούμενα τράπεζαι. (Ποικίλη στοά. 1885 σ. 33-37).
 — Ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ μικροῦ φίλου μου Γ. Σ. ποίημα. (Ἔστια φ. 459).
 — Ὁ πρῶτος λαχνός, σκιαγραφία. (Ἔστια φ. 455. 456).
 — Τὸ δῶρον τῆς θείας, διήγημα. (Ἔστια φ. 470).
- ΒΡΑΪΛΛΕ ΑΡΜΕΝΗΣ Π. Δεβιάλης Σ. Πέτρος Βραΐλλας Ἀρμένης. (Παράρτημα Κυψέλης Β' τοῦ φυλλαδίου 9). Ἔς 4ον σ. 11.
 — Θωμᾶ Η. Πέτρος Βραΐλλας Ἀρμένης, σκιαγραφία. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1885 σ. 216-219).
 — *Kuzúles N. Pierre Braïlla Armeni, étude contemporaine.* (Journal d'Athènes, 1885).
- ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ Γ. Μ. Ἀναμνήσεις Σμύρνης, διήγημα. (Ἔβδομάς φ. 56).
 — Ἡ ἀρραβωνιστικὴ τοῦ Μεσολίνη. (αὐτ. φ. 34).
 — Μετὰ τὴν φιλοξενίαν. (αὐτ. φ. 40).
 — Τὸ τάξιμο τοῦ Σφακιανοῦ. (αὐτ. φ. 26).
- ΔΡΟΣΙΝΗΣ Γ. Αἱ δύο ἀμυγδαλαί. (Ἔστια φ. 459).
 — Ἀλώπηξ μὲ τρεῖς πόδας. (αὐτ. φ. 458).
 — Δὲν ἐνοικιάζεται. Σκηπὴ τοῦ ἀθηναϊκοῦ βίου. (Ἔστια φ. 442).
 — Εἰδύλλια. Ἀθήνησιν, 1884. 12ον σ. 136. 2 δρ. 50). Βιβλ. ἐν Ἐφημερίδι 7 Αὐγούστου 1884 — ὑπὸ *H[ελαμῆ Κ.]* ἐν Ἀκροπόλει 12 Αὐγούστου 1884).
 — Εἰς δύο φλας, ποίημα. (Ἔστια φ. 485).
 — Θαλασσινὰ ἀναμνήσεις. (Ἔστια φ. 456).
 — Ἡ Γοργόνα, ποίημα. (Ἔστια φ. 448).
 — Ἡ κόρη τῆς ἀνοξέως (αὐτ. φ. 464).
 — Ἡ μικρὰ χανοῦμισσα (αὐτ. φ. 477. 478).
 — Ἡ τριανταφυλλιά μου, ποίημα (αὐτ. φ. 470).
 — Ἡ φωτογραφία. (Ἔστια φ. 465).
 — Οἱ μενεξέδες. (αὐτ.)
 — Ἐὰ δύο ἀστέρια. (Κλειώ. φ. 1).

- ΔΡΟΣΙΝΗΣ Γ. Τὰ λόγια τῆς γρηῆς, ποίημα. (Ἔστια φ. 441).
 ΘΩΜΑ Π. Δράμα τοῦ νέου ἀνατολικοῦ βίου. (Ἔστια φ. 443).
 ΓΕΡΟΚΑΝΗΣ Κ. Πρωῖναι ἐντυπίσεις. (Ἔβδομάς φ. 17-19).
 Κ. ΑΝΔΡ. Δ. Ἡ Ἀσήμε, διήμα. (Ἔβδομάς φ. 55).
 ΚΛΗΒΑΔΕ Σ. Ι. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου. Ποίησις. Ἐν Κερκύρα, 1885. 8ον μέγα σ. 23.
 ΚΑΜΠΑΣ Ν. Ἐριως πλανηθεῖς. (Ἔστια φ. 454).
 Κ[ΑΜΠΟΥΡΟΓΑΟΥΣ] Δ. Γ. Ἱστορία ἐνὸς τρελλοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀθήνας. (Ἔβδομάς φ. 15).
 — Ὁ λόγιος νέος. (Ποικίλη στοά. 1885 σ. 377-381).
 — Ἰο. Ζήλεια ποίημα. (Ἔστια φ. 470).
- ΚΑΠΡΑΛΗΣ Κ. Δ. Ὁ ὑποψήφιος γαμβρός. (Ποικίλη στοά 1885 σ. 480-490).
 ΚΑΡΡΕΡ Φ. Παράπτωμα καὶ τιμωρία. (Κυψέλη φ. 1-11).
 ΚΟΚΚΟΣ Δ. Ἡ ἄρρωστη, ποίημα. (Ἔστια φ. 442).
 — Κατακλυσμὸς. Δευτέρα παρουσία. Ἐν Ἀθήναις 1885. 16ον σ. 35 δρ. 1.
- ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ Δ. Α. Κάμμα τραγωδία εἰς πράξεις τρεῖς. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Θ' τόμου τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1885. 8ον μέγα σ. 41.
 — Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους. Κωμῳδία. Ἐν Ἀθήναις, 1884. Α. Κορομηλάς. 16ον σ. 60.
- ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ Α. Ἡ ἐπιστροφή, διήμα. (Ἔβδομάς φ. 44).
 — Ὁ ἀγγλικὸς ὕμνος. (αὐτ. φ. 47).
 — Ὁ πυρπολητής. (Ποικίλη στοά 1885 σ. 260-265. — Ἔστια φ. 472).
 — Τὸ τέλος τοῦ ὄνειρου. (Ἔστια φ. 440).
 — Χάριν ἀντὶ χάριτος, διήγημα. (αὐτ. φ. 470).
- ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Α. Εἰς τοὺς ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἀντιπάλους καὶ διώχτας μου. (Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1885 σ. 475-479).
 — Χαρακτῆρες. (Παρνασσός. 1885 τ. Θ' σ. 151 κέ. — Ποικίλη στοά. 1885).
 — Μῦθος. (Ποικίλη στοά σ. 497-498).
- ΜΑΛΛΙΑΡΑΚΗΣ Μ. Ὁ καπετὰν Γιάννης διήγημα πρωτότυπον. Ἔσπερος φ. 73-74).
 ΜΑΤΙΕΣ Α. Σ. Τὸ κρέμα. Παράδοσις Ζακυνθία. (Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον. 1885 σ. 460-466).
- ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Γ. Ι. Ἡ οἰκογένεια τῶν Κρέβερ ἢ φίλα καὶ ἔρωσ. δράμα εἰς πράξεις τρεῖς, μεταποιηθὲν ἐκ τοῦ ὁμωνύμου καὶ πρωτοτύπου μυθιστορήματος. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 16ον σ. 56. 1 δρ.
- ΜΠΕΤΣΟΥ Μ. Ὁ ἄγνωστος. (Ποικίλη στοά. 1885 σ. 48).
 — Χορὸς Ζαλόγγου. (Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον. 1885 σ. 455-458).
- ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ Γ. Δ. Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος τὸ τριακοσιᾶδραχμον ἔπαθλον. Ἐν Ἀθήναις, (1885). 16ον σ. 17', 88.
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ Ι. Ν. Θερεϊανδρ Δ. Ἰωάννης Ν. Οἰκονομίδης. (Νέα Ἡμέρα 1885).
 ΠΑΡΑΝΕΦΗΣ Σ. Κ. Αἱ κόραι τῶν νησῶν. (Ἔβδομάς φ. 46).
 — Ἡ ὀλισθήσασα. (αὐτ. φ. 49-50).
- ΠΑΛΑΜΑΣ Κ. Ἐπιστολή, ποίημα. (Ἔστια φ. 439).
 — Ἡ κόρη τῆς Λήμνου. (αὐτ. φ. 482).
 — Οἱ μάρτυρες τῆς ἐπιστήμης, ποίημα. (αὐτ. φ. 465).
 — Ὁ ὑπολογιστὴς, διήγημα. (αὐτ. φ. 461).
 — Παιδικὸν ταξείδιον. (αὐτ. φ. 467).

- ΠΛΑΛΙΑΣ Κ. Περρασμένα νιάτα. (Ἔστιά φ. 486).
 — Τὸ σχολεῖον, ποίημα. (αὐτ. φ. 470).
 — Τὸ ταξίδι. (Ποικίλη στοά. 1885 σ. 37).
 — Τραγούδια τῆς πατρίδος μου. (Ἔστιά φ. 444).
- ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ Δ. Ἡ γυφτοπούλα. (Ἀκρόπολις 21 Ἀπριλίου — Ὀκτωβρίου 1884).
- ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ Δ. *Ralumbho V. Poésies neo-helléniques.* (Le Muséeon 1885. τ. IV σ. 232-239).
- ΠΑΡΛΕΧΟΣ ΔΧ. Ἄσματιον. (Ἔστιά φ. 461).
 — Ἐκταφή. Ὁ δερβίσης τῶν Ἀθηναίων, ποίημα. (Ἔστιά φ. 470).
 — Εἰς πτηνόν, ποίημα. (αὐτ. φ. 455).
 — Ἐν περιπάτῳ. (Ἀκρόπολις ἡ Νοεμβρ. 1884).
 — Ἡ μάσσα, ποίημα. (Ἔστιά φ. 473).
 — Μαρία Χαλκοκονδύλη. (Ποικίλη στοά 1885 σ. 491-494).
 — Οἱ δύο ἀδελφοί, ποίημα. (Κλειώ φ. 1).
 — Πρὸς τὸν Σωτήρα. (Ἀπόλλων φ. 22).
- ΠΟΔΕΜΗΣ Ι. Ἡ ἀνεμυῖνη, ποίημα. (Ἔστιά φ. 478).
 — Ἡ μάγισσα. (Ἑβδομάς φ. 19).
 — Ἡ νεφούλα. (Ἑβδομάς φ. 30).
 — Ἡ φλογέρα. (αὐτ. φ. 14).
 — Ἡ φωτιά. (αὐτ. φ. 41).
- ΠΡΟΒΕΛΕΥΣ Α. Θηρευτῆς νεοσσῶν (Ποικίλη στοά 1885 σ. 498-500).
 — Ὁ ρεμβασμὸς τοῦ γέροντος. (Ἔστιά φ. 484).
- ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΚΑΘΩΝ. Ἡ Θεοδώρα, ποίημα δραματικὸν εἰς μέρη πέντε μετὰ σημειώσεων. Ἐν Λειψίᾳ 1884. 8ον μέγα σ. η', 278 μετ' εἰκόνων. (Βιβλ. ὑπὸ Γ. Α. Ξ[αρθοπούλου] ἐν Ἡμερολογίῳ τῆς Ἀνατολῆς 1885 σ. 207-212).— ἐν *Journal des Savants* Mart. 1885.— Ἑσπερος φ. 79).
 — *Vogl K.* Αἱ δύο Θεοδῶραι. Σαρδου καὶ Ραγκαβῆς. (Κλειώ φ. 7. 8).
- ΡΟΥΠΗΣ Ε. Δ. Πάρεργα. Ἐκδιδόντος Δ. Ι. Σταματοπούλου. Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθήναις, 1885. Α. Κορομηλάς. 12ον σ. κδ' 230. 2 δρ. 75.
- Ρ[ΟΥΚΗΣ Α.] Ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸ τέκνον, διήγημα. (Ἔστιά φ. 483-486).
- [ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Δ. Α.] Δ. Κ. Βαρδουσιώτη (Ἀπόλλων φ. 22).
- ΣΟΛΩΜΟΣ Δ. *Lebiázis S.* Τὰ περὶ τὸν Σολωμὸν καὶ ὁ φιλελλην Κανίνης (Κυψέλη φ. 6-8. 10-12).
- ΣΟΥΡΗΣ Γ. Ὁ Ῥωμῆος ἐφημερίς — ποῦ τὴν γράφει ὁ Σουρῆς. Ἔτος Β'. Γ'.
 — Ἡ πρωτοχρονιά, ποίημα. (Ἑβδομάς φ. 44).
 — Ὁ κύριος Κωνσταντινουᾶς. (Ἑβδομάς φ. 31).
 — Ὁ χαρτοπαλιτῆς τῆς πρωτοχρονιάς. (Ἔστιά φ. 470).
 — Ῥεμβασμοί. (Ἑβδομάς φ. 27).
- ΣΤΑΗΣ Δ. Ἡ παράφρων γραῖα. (Ἀπόλλων φ. 24).
- ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΣ Ν. Ι. Ἡ γειτόνισσά μου, διήγημα. (Ἑβδομάς φ. 53. 54).
 — Μιά νύχτα 'ς τὸ χωριό. (Κυψέλη φ. 6. 7).
 — Ὁ Μπάρμπα Θωμάς, διήγημα. (Ἔστιά φ. 440. 441).
 — Τὸ γραφτό του. Παράδοσις Λευκαδία. (Ἀττικὸν ἡμερολόγιον 1885 σ. 470-472).
 — Τὸ στοιχεῖο τῆς λιμνῆς, παράδοσις Λευκαδία. (Κυψέλη φ. 11).
- ΤΡΙΚΟΠΗΣ Σ. Ἀρσένης Γ. Α. Σπυρίδων Τριπούρης. (Ποικίλη στοά 1885 σ. 470-477).

- ΥΠΕΡΙΔΗΣ Γ. Κ. Ἡ Κλεανθίνη, διήγημα. Ἐν Σμύρνῃ, 1883. 12ον.
 — Ὁ Δημήτριος. Ἐν Σμύρνῃ 1883. 12ον.
 — Ὁ πύργος τοῦ Παπαθανάσηλ, διήγημα. Ἐν Σμύρνῃ. 1884. 12ον.
 — Τὰ τέκνα τοῦ ἀχθοφόρου, αμυρναϊκὸν μυθιστόρημα, Ἐν Σμύρνῃ, 1884 1885. 12ον τ. Α' σ. 248. τ. Β' σ. 311. τ. Γ' σ. 298. τ. Δ' σ. 325.
- ΦΕΡΜΠΟΣ Π. Ι. Ὁ φιλάργυρος, μῦθος. (Ἔστιά φ. 470).
 [ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ] Τίμοσον, Γιάννος. (Ἀκρόπολις 27-30 Ἀπριλ. 1-8 Μαΐου 1885).

Ἐκπαίδευσις.

- B[ELGER] CHR. Die Stellung des Latein in den höheren Schulen Neugriechenlands. (Berliner philol. Wochenschrift 1884 φ. 31/32).
- ΔΙΑΤΑΓΜΑ περὶ ἐγγραφῆς καὶ ἐξετάσεων μαθητῶν ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τῆς μέσης ἐκπαίδευσως. Ἐν Ἀθήναις 1884. 8ον σ. 31.
- ΕΚΘΕΣΕΙΣ. Ὑπουργεῖον τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσως. Ἐκθέσεις τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης καὶ τῆς κατωτέρας ἐκπαίδευσως. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 4ον σ. 18. 226. 42. 25. 5.
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ. Ἡ στρατιωτικὴ—τῶν μαθητῶν. (Ἔστιά φ. 441).
- ΕΛΕΓΧΟΣ τῶν ἀπολυθέντων, προβιδιασθέντων καὶ μετεξεταστέων κριθέντων μαθητῶν τῶν γυμνασίων ἐν ταῖς γενικαῖς ἐξετάσεσι τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1883-1884. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8ον.
- ΚΑΘΩΝΙΣΜΟΣ. Στρατιωτικὸς—τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων. Ἐγκριθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργεῖου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσως καὶ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργεῖου τῶν στρατιωτικῶν. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 16ον σ. 16.
- ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ Η. Τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον (Ἑσπερος φ. 90-92).
- ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ τῶν δημοδιδασκάλων καὶ δημοδιδασκαλισσῶν τῶν ἀξιουμένων ἀξίσεως τοῦ μισθοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν ΔΡΠΔ' νόμον. Ἐν Ἀθήναις, 1885. 8ον σ. 43.
- MUSTERSCHULE. Eine — zu Athen. (Berliner philol. Wochenschrift. 1884 φ. 31/32).
- ΝΟΜΟΣ. Ὁ περὶ μισθῶν τῶν δημοδιδασκάλων ΔΡΠΔ' νόμος καὶ τὰ περὶ ἐκτελέσεως αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8ον σ. 13.
- ΠΑΠΑΜΑΡΚΟΥ Χ. Περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκπαίδευσως τῆς ἑλληνίδος νεολαίας. (Ἔστιά φ. 475).
- ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ Μ. Ἡ εὐαγγελικὴ σχολὴ καὶ τὸ φιλολογικὸν γυμνάσιον. (Ἀμάλθεια. Ἀπριλ. 1885).
- ΠΑΡΙΣΗΣ Σ. Μ. Ἄνωτέρα καὶ μέση ἐκπαίδευσις ἤτοι συλλογὴ τῶν διεπόντων τὴν ἀνωτέραν καὶ μέσην ἐκπαίδευσιν νόμον Β. Διαταγμάτων καὶ ἐγκυκλίων τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσως ὕπουργοῦ ἀπὸ τοῦ 1883-1884. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8ον σ. 15', 616. 10 δρ.
- ΠΥΛΗ. Ἡ—καὶ ἡ ἐν Τουρλίᾳ ἑλληνικὴ παιδεία. (Ἀκρόπολις 23 Ἰουνίου 1884).
- WEIL R. Verein Παρνασσός. (Berliner philol. Wochenschrift 1884 φ. 31/32).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ. Νεοελληνικά.— Κρητικὰ παραμύθια ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Ι. Ζωγραφακῆ.

(Παρνασσός 1884, τ. Η' σ. 330-334 τ. Θ' σ. 233-238).—Μοιρολόγια (ξόδια) Θήρας ἐκ τῆς συλλογῆς Κ. Πεταλά. (αὐτ. σ. 410-412).—Δημιόδοι προλήψεις Κρήτης ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Ι. Ζωγραφάκη. (αὐτ. σ. 412-414).

ΑΠΘΟΛΟΓΙΑ. Παιητικὴ—ἦτοι συλλογὴ ἐκλεκτῶν ᾠμάτων συλλεγέντων ὑπὸ Ν. Μιχαλοπούλου. Ἐν Ἀθήναις 1885. 12ον σ. 17' 544.

ΔΕΜΑΤΑ. Ἀνέκδοτα δημοτικά. — Ἑπίρου. (Κλεῦ. φ. 2. 3).

BENT J. T. Notes from Greek Islands. (The Athenaeum 1885 σ. 87-88).

— The Cyclades. London, 1885. Longmans. (Βέλ. Saturday Rev. 25 Ἀπριλ.).

ΒΙΚΕΛΛΑΣ Δ. Τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἀθηναίων. (Ἑστία φ. 440).

ΒΙΖΥΠΙΝΟΣ Γ. Μ. Πρωταμαγιά. (Ἀκρόπολις 1. 2 Μαΐου 1884).

ΣΟΟΤΕ Λ. C. Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς ἑταιρίας. (The Folklore journal. Αὐγ. 1884. σ. 235-243).

ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ Ι. Μ. Ὁ κουζουλός. Κρητικαὶ παροιμίαι. (Ἑβδομάς φ. 16).

ΔΕΣΤΟΓΝΗΣ Γ. Ῥοζιτάνια ο γρέτσεσιχ μπογατύρασιχ μπιλίναχ. (Βιβλ. ὑπὸ Α. Βεσσαρόφσκη ἐν Ἑφημερίδι τοῦ Ῥωσσοικῶ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως 1884 σ. 142-145).

DORA D'ISTRIA. Le surnatural dans le monde animal. Τὸ ὑπερφυσικὸν ἐν τῷ ζωικῷ κόσμῳ. (Κυψέλη 1885 φ. 13-15).

ΕΚΘΕΣΙΣ τῆς φιλολογικῆς ἐπιτροπῆς περὶ τοῦ ζωγραφείου ἀγῶνος. (Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος. 1884 τ. 116' σ. 116-120).

GARNETT LUCY M. J. Greek Folk-songs from the Turkish provinces of Greece, ἡ δούλη Ἑλλάς: Albania, Thessaly, (not yet wholly free), and Macedonia: Literal and metrical translations by-classified, revised, and edited, with an historial introduction on the survival of Paganism. By J. S. Stuart Glennie. London, 1885. Elliot Stock. 8ον σ. XXXI, 260. (Βλ. The Athenaeum 1885 φ. 2984. 2985. 2986. — Βέλ. ἐν Ἑφημερίδι 28 Ἀπριλ.—ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου ἐν Δελτίῳ Ἑστίας. 12 Μαΐου).

ΓΙΑΡΚΟΣ. Κι' ὁ θεὸς τὸ θέλει, ἦτοι βυζαντινὰ ἀναμνήσεις. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1885 σ. 67-91).

HOLZER E. C. Zum ABC der Liebe. (Berliner philol. Wochenchrift 1885. φ. 17. 18).

Κ. ΑΝΔΡ. Δ. Ὁ Μάϊος ἐν Λεχαινοῖς. (Ἑβδομάς φ. 62).

ΚΑΛΛΙΦΩΝ Β. Δ. Συλλογὴ παροιμιῶν. (Ἡμερολ. τῆς Ἀνατολῆς 1885 σ. 177-184).

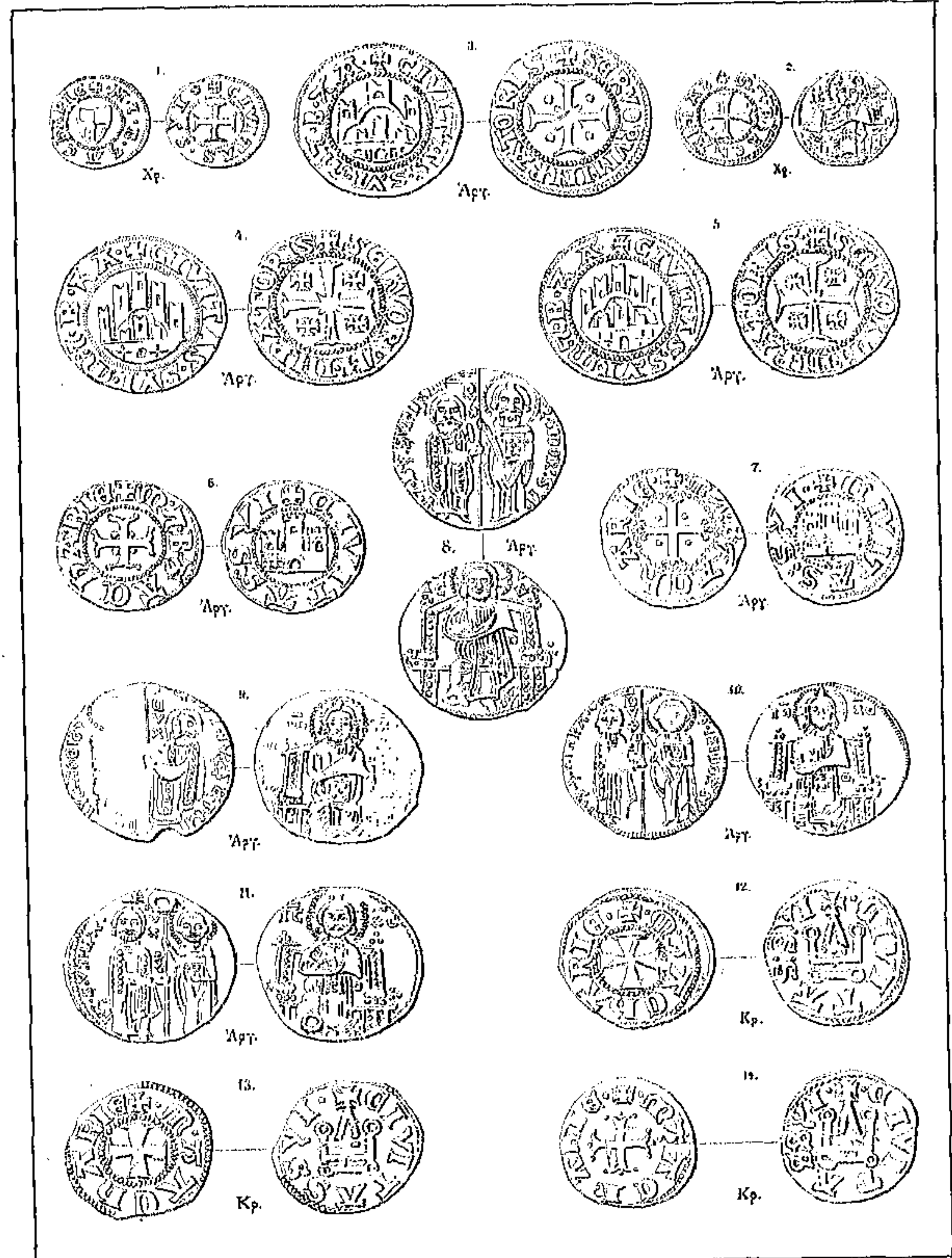
ΚΑΜΠΟΥΡΟΥΔΟΥ ΜΑΡΙΑΝΝΑ Γ. Ἀθηναϊκαὶ παροιμίαι. (Ἑβδομάς φ. 12. 13. 15. 17. 19. 21. 22. 24. 26. 27).

ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗΣ Ι. Γάμοι ἐν Γαλαξειδίῳ. (Ἀπόλλων φ. 18. 23).

ΚΟΝΔΡΑΚΗΣ Ι. Δ. Κρητικαὶ δοξασταί. (Ἑστία φ. 440).

ΚΥΡΙΑΖΗΣ Δ. ᾠσματα ἡρωϊκὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἐμπεριέχοντα ἑννέα ᾠσματα καὶ ὀλίγα μαθήματα ἐκκλησιαστικὰ παρ' αὐτοῦ συνταχθέντα καὶ τονισθέντα. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8ον σ. 68. 1 δρ. 50.

LEGRAND ÉM. Quatre contes grecs recueillis à Smyrne en 1875 et traduits par— (Extrait de la Revue de l'Histoire des religions). Paris, 1884. 8ον σ. 24.

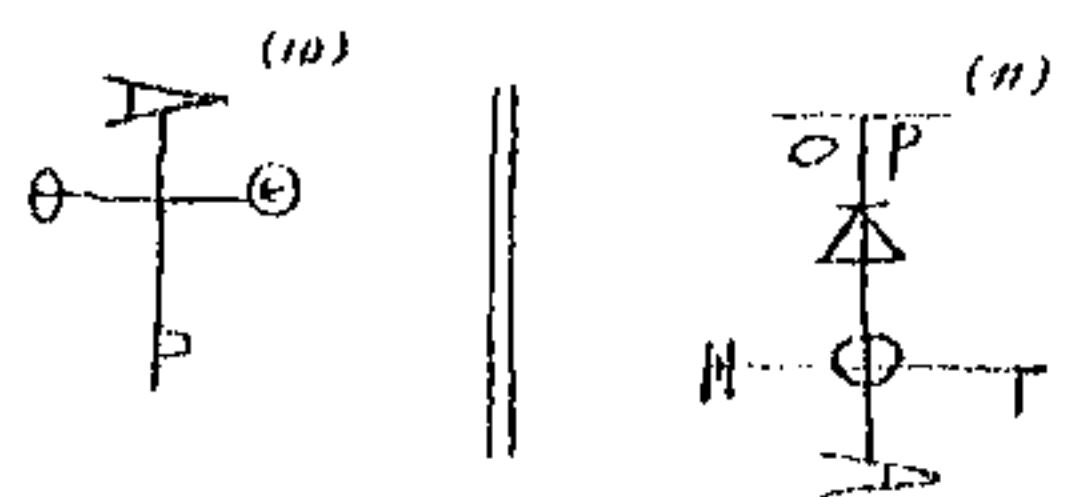
† Αὐτὸν ὡς ἐλθὼν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπο
 πρὸς Κωνσταντῖνον ἠκούσαντες ὁσήμερον
 ἔρχεται καὶ οἱ κοινωμένοι αὐτοῦ δεχόμενοι

(Στόλος Α')

(2) ΕΚΤΗ^{ωδ} ο ασω τωγ
ονλα χιπ^ω Ρ^ω ετ^ω λ^ω ππε
ψ^ω μ^ω μοεβρι^ω ετ^ω ος

(4) μι^ω χα^ω ρ^ω κ^ω α^ω
ψ^ω ετ^ω λ^ω ππε^ω ψ^ω μ^ω μο
βρι^ω κα

(1) + κε βο^ω τ^ω Δ^ω β^ω α^ω σ^ω η^ω γ^ω μ^ω εν^ω
κ^ω ~~ω~~

(Στόλος Β')

(3) ΕΚΤΗ^{ωδ} ο ασω^{μ^ω} των^ω ππε^ω
οκα^ω λ^ω ετ^ω λ^ω ππε^ω
ψ^ω μ^ω μοεβρι^ω ετ^ω ος

(5) μι^ω χα^ω ρ^ω κ^ω α^ω
χρ^ω κ^ω ο^ω ετ^ω λ^ω ππε^ω
μ^ω μοεβρι^ω ετ^ω ος

λ^ω δ^ω η^ω λ^ω η^ω τ^ω ο^ω λ^ω α^ω

λ^ω δ^ω η^ω λ^ω η^ω τ^ω ο^ω
κα^ω λ^ω α^ω μ^ω
ετ^ω ος

(12) ετ^ω ος λ^ω α^ω

(8) λ^ω δ^ω η^ω λ^ω η^ω τ^ω ο^ω
χα^ω χα^ω γ^ω τ^ω η^ω λ^ω ι^ω
μοι^ω ο^ω αι^ω γ^ω α^ω τ^ω α^ω
ρε^ω φ^ω η^ω λ^ω ο^ω ε^ω η^ω
ετ^ω ο^ω ι^ω ο^ω λ^ω κ^ω ε^ω

(9) + ο^ω ρ^ω η^ω κ^ω ο^ω
λ^ω λ^ω ε^ω τ^ω ο^ω
β^ω η^ω λ^ω α^ω ρ^ω ο^ω
κα^ω ε^ω κ^ω α^ω
βε^ω
ψ^ω τ^ω ο^ω ι^ω
τ^ω ω^ω γ^ω ρ^ω α^ω η^ω
κ^ω

(13)

+ ΕΝΘΑ ΔΕΚΕΙΤΑΙ Η ΑΤΙΚΗ ΟΓΩΝ Ε
ΚΛΑΔΟΣ ΕΝ ΓΕΝΕΪ ΕΞ ΕΝΙΕΝΩ ΓΟΝΕΩ
ΛΕΟΝΑΔΟΣ ΘΝΟΜΑΚ & ΦΙΚ ΦΤΕ ΦΠΙΚΧΝ
ΠΟΛΛΟΙΣ ΔΕ ΔΙΑΦΡΕΤΩ ΚΥΛΑΗΡΟΪ ΔΩΡΟΪ
ΦΥΣΕΩΣ ΤΕ ΣΥΝΑΗΑ ΘΡΑΪΟΦΟΤΤΩ
ΓΑΗΩΤΡΟΣ ΩΜΙΛΗΣ ΕΝΕΝΙΕΝΕΣ ΡΑ
ΣΥΖΥΓΩ ΚΟΣΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΝΟΤΑΤΗ
ΚΥΡΙΑΚΑ ΣΙΘ ΘΥΓΑΤΡΙ ΞΗΜΑΤΟΛΙΘ
ΕΚΤΕ ΚΛΑΪΡΟ ΓΕΝΟΣ ΔΙΣ ΠΑΡΕΩ
ΟΣΟΙ ΓΕΝΕΓΚΥΠΤΕΤΕ ΔΙΣ ΔΕ ΔΕ ΕΙΧΟΙΣ
ΕΝ ΧΕΣ ΘΕΙΡΟ ΚΥΡΙΟΝ ΥΠΕΡ ΨΥΧΙ
ΚΗΣ ΦΑΤΑΝΨΕΩΣ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΑΣ
ΕΚΟΙΜΗΘΗ ΕΝ ΕΤΣ ΔΤΟΓ ΜΗΝΙ ΔΚΕΒΡΙΩ Γ

(14) ΤΑΙ ΤΕΡΕΣΑ

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ἌΣΜΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ἈΔΕΛΦΟΥ

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

(*W. Woltner, Der Lenorenstoff in der slavischen Volkspoesie in Archiv für slavische Philologie. Berlin, 1882 t. VI σ. 239-269. — Jean Psichari, La Ballade de Lenore en Grèce. Extrait de la Revue de l'histoire des religions. Paris, 1884. E. Leroux. 8^{ον} σ. 40*).

Κοινότατον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ γνωστότατον εἶναι τὸ δημῶδες ἄσμα περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, τοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν ὑποσχέσεως ἐπανάγοντος εἰς τὴν μητέρα ἐκ τῆς ξένης τὴν ἀδελφὴν. Τὴν μεγάλην τούτου διάδοσιν μαρτυροῦσιν αἱ μέχρι τοῦδε γνωσταὶ ἡμῖν δεκαεπτὰ παραλλαγαὶ αὐτοῦ, αἱ ἐν τέλει δημοσιευόμεναι (1). Προέρχονται δ' αἱ παραλλαγαὶ αὗται ἐκ διαφόρων ἐλληνικῶν χωρῶν, ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς, ἐκ τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἐκ τῶν Κυκλάδων, ἐκ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐκ τῆς Βάρνης, ἐκ τῆς Κρήτης καὶ ἐκ τῆς Τραπεζοῦντος· ὅθεν ἐκ τούτου κρίνων, ἕως δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι οὐδαμοῦ τῆς ἐλληνικῆς γῆς εἶναι ἄγνωστον τὸ ἄσμα.

Περὶ τοῦ ἄσματος τούτου πολλὰ ἐγράφησαν ὑπὸ ἀλλοδαπῶν μάλιστα λογίων. Διὰ τὰς ποιητικὰς καλλονάς, διὰ τὸ πλαστικὸν τῶν

(1) Τούτων ἑπτὰ μὲν εἰσιν ἀνέκδοτοι, τῶν δὲ λοιπῶν αἱ πλεῖστα κατεχωρίσθησαν ἐν συλλογαῖς δυσσευρέτοις καὶ δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ἄψιν ὑπὸ τῶν ἀσχοληθέντων εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἄσματος. Ὁ κ. Ψυχάρης (σ. 36) ποιεῖται μνησὶν καὶ ἑτέρας ἀνεκδότου παραλλαγῆς ἐκ τῆς νήσου Κῶ, ἣν σκοπεῖ νὰ δημοσιεύσῃ βραδύτερον. Οὐχὶ ἄσχετος τῷ ἄσματι εἶναι καὶ τὴς δημῶδης παράδοσις τῆς Λεβαδείας, καθ' ἣν βρικὸς λακας προσκαλεῖ τὴν νύκτα μαῖαν, καὶ φέρει ταύτην ἔφιππος εἰς τὴν κατοικίαν του, διὰ νὰ παραστῇ εἰς τὸν τοκετὸν τῆς συζύγου του.

εικώνων, τὴν γοργότητα καὶ τὸ σθένος τοῦ διαλόγου, τὴν ἀπέριττον διήγησιν, ὁμαλῶς καὶ βαθμιαίως διαγεύουσαν καὶ ἀποκορυφουῦσαν ἐν τέλει τὸ δραματικὸν ἐνδιαφέρον, τὸ ἔσσμα τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀναντιρρήτως ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς δημώδους φιλολογίας, οὐ μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων λαῶν. Καὶ εἰσὶ μὲν τινες οἱ εἰκάσαντες ὅτι εἶναι παρειακτὸν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν ποιήσει, ὀθνείας φαντασίας γέννημα, πειθόμενοι περὶ τούτου ἐκ τῆς πενθίμου ἐμπνεύσεως τοῦ ἔσματος, τῶν ζοφερῶν παραστάσεων καὶ τῆς τραγικῆς ὑποθέσεως. Ἀλλ' ἐν τῇ δημῶδει ποιήσει τοῦ ἡμετέρου ἔθνους τοσοῦτον εἶναι συνήθη τᾶσματα, τὰ ἀποπνέοντα συναίσθημα βαθείας μελαγχολίας καὶ ὀδύνης, καὶ ἐπαλγῶς διατιθέντα τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος, ὥστε γνώστης ἄριστος καὶ ἐμβριθέστατος τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας, εἰ καὶ οὐχὶ ἄνευ ὑπερβολῆς τινος, αὐτὸ δὴ τοῦτο ὑπέλαβεν ὡς τὸν κύριον χαρακτῆρα τῆς ποιήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (1). Πλὴν τῶν μοιρολογίων, τῶν ἔσμάτων τοῦ Χάρου, τῶν τῆς ξενιτεῖας, ὧν αὐτὸ τὸ θέμα προκαλεῖ τοὺς θλιβεροὺς λογισμοὺς, ὁ χαρακτῆρ οὗτος κατισχύει καὶ ἐν πολλοῖς διηγηματικοῖς ἔσμασι, τοῦ ἀκριτικοῦ μάλιστα κύκλου. Ὅθεν τὸ ἐπιχείρημα περὶ τῆς ἀσυμφωνίας καὶ τῆς ἀναρμοστίας τῶν ἐν τῷ ἔσματι ἰδεῶν πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι παντελῶς ἀσύστατον καὶ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐπιρρωνύει τὴν εἰκασίαν περὶ τῆς ξενικῆς προελεύσεως τοῦ ἔσματος. Ἐξ ἐναντίας ὁμως ἄξιοι πολλῆς προσοχῆς καὶ ἀυστηρᾶς βασιάνου εἰσὶν οἱ ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐρεῦνης τῶν ἔσμάτων διαφόρων λαῶν ἀπορρέοντες λόγοι, οὓς φέρουσι τινες πρὸς ἀπόδειξιν τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ τῶν λόγων τούτων τὸ βέβαιον ἢ μὴ προτιθέμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ.

Ὁ Φωριέλ, ὁ πρῶτος ἑλληνικῶν δημοτικῶν ἔσμάτων ἐκδότης, δημοσιεύσας ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἢ *νυκτερινὴ περπατησιὰ*, παραλλαγὴν ἀτελεῖ καὶ κολοβὴν τοῦ ἔσματος, εἰ καὶ ἐν πολλοῖς παρενόησε τοῦτο, ὡς ἐκ τῆς μεταφράσεώς του ἐμφαίνεται, ἐξῆρε μὲν τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ποιητικὴν δύναμιν αὐτοῦ, κατέδειξε δὲ καὶ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν γνωστὸν αἶνον (Ballade) τοῦ γερμανοῦ Βύργερ, τὴν Λε-

(1) Σ. Ζαμπέλλου, Πόθεν ἢ κοινὴ λέξις τραγουδοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1858.

νώραν (1). Ὁ δὲ τῆς συλλογῆς τοῦ Φωριέλ γερμανὸς μεταφραστῆς, ὁ ὄνομαστὸς Βίλελμ Μύλλερσ ἐν ἰδίᾳ μὲν πραγματείᾳ, δημοσιευθεῖσῃ ἐν τῇ ἐφημερίδι *Morgenblatt* τῷ 1825, διέλαβε περὶ τῆς σχέσεως τῆς προλήψεως, ἐφ' ἧς στηρίζεται τὸ ἑλληνικὸν ἔσσμα, πρὸς γερμανικοὺς, ἀγγλικοὺς καὶ σκωτικοὺς μύθους καὶ ἔσματα καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν Βυργέριον Λεωνόραν (2). ἐν δὲ ταῖς σημειώσεσι τῆς μεταφράσεως ἐμνημόνευσε καὶ τῆς καταπληκτικῆς ὁμοιότητος τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ σερβικοῦ δημῶδους ἔσματος τῆς Γελίτσας καὶ τῶν ἀδελφῶν της, τοῦ ἐν τῇ συλλογῇ τῆς *Talvi* δεδημοσιευμένου (3). Ὁ φιλέλληνας Ἐνετὸς Τωμασαῖος, συγκρίνων τὸ δημῶδες ἑλληνικὸν ἔσσμα τῷ τεχνικῷ ἔργῳ τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ, θεωρεῖ τὴν Λεωνόραν πολλῶ ὑποδεεστέραν ἐκείνου. « *Al paragone, λέγει, di questa Arete, l' Eleonora del Bürger è amplificazione rettorica, celia profana* » (4). Μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐπίσης ἀποφαίνεται ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔσματος καὶ ἕτερος ἰταλὸς, πρὸ τοῦ Τωμασαίου γράψας (5).

Καὶ ταῦτα μὲν οὗτοι περιοριζόμενοι εἰς ἀπλὴν κατάδειξιν τῆς ὁμοιότητος τῶν δύο ἔσμάτων καὶ συγκρίνοντες τὴν ποιητικὴν ἑκατέρου ἀξίαν. Ὁ δ' ἐξετάζων τὸν λόγον τῆς ὁμοιότητος τούτων, πείθεται ἀδιστακτικῶς ὅτι δὲν εἶναι αὕτη τυχαία. Ὁ Βύργερ ποιῶν τὴν Λεωνόραν τῷ 1773, δὲν ἐγίνωσκε βεβαίως τὸ μετὰ πεντηκονταετίαν περίπτου δημοσιευθὲν τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν ἔσσμα, ὡς ὑπέθεσεν ἀπιθάνως ὁ ἡμέτερος ποιητῆς Ζαλοκώστας (6). ἐνεπνεύσθη ὁμως ἐκ δημοτικῶν ἔσμάτων καὶ μύθων τῆς πατρίδος του, ἴσως οὐχὶ ἀσκέτων τῷ ἑλληνικῷ, ἀφηγουμένων δὲ πῶς νεκρὸς ἐραστῆς ἢ μνηστήρ, οὐ τὸν αἰώνιον ὕπνον ἐτάραττον οἱ θοῆναι τῆς φίλης του, ἐγείρεται τοῦ τάφου, πορεύεται πρὸς αὐτὴν ἀγνοοῦσαν τὸν θάνατόν του, τὴν πείθει νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ καὶ ἐν νυκτερινῷ δρόμῳ ἄγει αὐτὴν εἰς τὸ νεκροτα-

(1) *Fauriel, chants populaires. 1825. τ. II σ. 405.*

(2) Τὴν πραγματεῖαν ταύτην γινώσκω ἀτυχῶς μόνον ἐξ ὕσων μνημονεύει αὐτὸς ὁ Müller ἐν *Fauriel, Neugriech. Volkslieder, Leipz. 1825. τ. II σ. 96.*

(3) αὐτ.

(4) *N. Tommaseo, Canti popolari. Venez. 1842. τ. III. σ. 341.*

(5) *Bagnolo, Romanze popolari dei Greci moderni. 1839. σ. 129.*—Διὰ βραχέων συγκρίνει τὴν Λεωνόραν τῷ ἑλληνικῷ ἔσματι καὶ ὁ κ. Ἄγγ. Βλάχος ἐν *Χρυσάλιδι. 1863 τ. Α' σ. 277.*

(6) Ἐν *Εὐτέρπῃ τ. Ζ'.*

φειον, θνήσκουσιν διότι δὲν ἐσεβάσθη τὴν γαλήνην τῶν τελευτώντων (1).

Ὁμοίως τοῖς γερμανικοῖς ἄσμασι παραδόσεις, ἀπαντῶμεν καὶ παρ' ἄλλοις συγγενέσι λαοῖς. Εἶναι γνωστὴ ἡ παράδοσις αὕτη τοῖς Ἰρλανδοῖς (2)· πολλὰ σουηδικὰ (3) καὶ δανικὰ ἄσματα (4) ἔχουσι τοιαύτην ὑπόθεσιν· καὶ παλαιὸς τις σκωτικὸς αἶνος τοσοῦτον ὁμοιάζει τῷ τῆς Λενώρας, ὥστε ἄγγλοι τινὲς ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἐκ ταύτης ἐνεπνεύσθη ὁ Βύργερ (5).

Ὁ πρῶτος τούτων τύπος εὔρηται, νομίζομεν, ἐν τῷ μύθῳ τῆς Σιγρουν καὶ τοῦ Ἑλγι, ὅστις, ὡς ἐκτίθεται ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ τῶν γερμανικῶν λαῶν Ἐδδα, συσχετίζεται τῇ δοξασίᾳ, καθ' ἣν τὰ δάκρυα τῶν οἰκείων ἐνοχλοῦσι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ τάφῳ (6). Οἱ θρηνοὶ τῆς Σιγρουν κατὰ γούσι τὸν σύζυγον ἐκ τῆς Βαλάλας. « Ἐνεκα σοῦ, » ὑποτίθεται λέγων ὁ Ἑλγι, ἔνεκα σοῦ, ὦ Σιγρουν ἐκ τοῦ ὄρους τῶν Ἰδονῶν (Sevalföll), ὁ Ἑλγι ἐστὶ κατάρρυτος αἵματι· προτοῦ νὰ κατακλιθῆς, χρυσῇ ἡλιόμορφῃ γύναι, χεῖς σκληρὰ δάκρυα· αἵματι τῆρὰ κατασταλάζουσι ταῦτα ἐπὶ τοῦ ψυχροῦ στήθους τοῦ βασιλέως... Καίπερ ἀπολέσαντες ζωὴν καὶ κτήματα, δυνάμεθα ὁμῶς

(1) Βλ. W. Wackernagel, Zur Erklärung und Beurtheilung von Bürgers Lenore. Basel, 1835 καὶ ἐν M. Haupt's Altdutschen Blätter. Lpz. 1836 τ. I σ. 174-202. ἴδιως σ. 193 κέ.— Wollner σ. 239-243.— Πλὴν τῶν ὑπὸ τούτων ἀναφερομένων συγγραφέων βλ. προσέτι καὶ Hoeker, Deutscher Volksglaube. 1863 σ. 127.— Simrock, Deutsche Volksbücher. VIII, 596 εἰς ἀρ. 13.— Thoad. Bernaleken, Mythen u. Bräuche des Volkes in Oesterreich. Wien, 1859 σ. 75-81.— J. M. Wagner ἐν Deutsch. Museum 1862 σ. 802 κέ.

(2) C. Maurer, Isländische Sagen σ. 73 κέ.

(3) Hoffmann ἐν Haupt's Altdutschen Blätter I σ. 202-203.

(4) Τοῦ ἱπποτου Lage καὶ τῆς Ἑλσης· τὸ πρωτότυπον ἐν Udvalgte danske Viser af Nyerup. I σ. 210-217. γερμ. μετάφρ. Wilhelm Grimm, Altdän. Heldenlieder σ. 73, 74.— Wackernagel ἐνθ. ἀν. σ. 188-189.— Ἐλευθέραν ἑλληνικὴν μετάφρασιν βλ. ἐν Παράσχου, Ποιήμασι 1881 τ. Α' σ. 311-314.

(5) Wackernagel ἐνθ. ἀν. σ. 189 κέ.— Wollner σ. 240-241.

(6) Βλ. περὶ τῆς δοξασίας ταύτης Roehholz, Deutscher Glaube und Brauch. Berlin, 1867 τ. I σ. 207-208.— Ἡ αὕτη δοξασία ἐπακράτει καὶ ἐν Ἰνδιῇ. Βλ. Παγγοῦδάνσαν, μετάφρ. Γαλανοῦ II', 86 σ. 112. « τὰ γὰρ πολλὰ δάκρυα καταθλάει τὸν νεκρὸν, ὡς φασιν οἱ σοφοὶ ἄνδρες ». Ὁ πολυμαθέστατος λαογράφος F. Liebrecht (Zur Volkskunde 1879 σ. 197) εἰκάζει, ὅτι τὸ θέμα τοῦ μύθου τῆς Λενώρας προήλθεν ἐκ τῆς συνηθείας τοῦ συνθάπτειν ζῶσαν τὴν σύζυγον τῷ νεκρῷ τοῦ συζύγου· ἐπομένως ὁσάκις τοῦτο δὲν συνέβαιεν ὑπετίθετο, ὅτι ὁ σύζυγος ἀρπάζων αὐτὴν τὴν ὠδήγει εἰς τὸν τάφον του.

νὰ πίνωμεν ἐτι· ἡδέα πότα· ὅθεν οὐδεὶς πρέπει νὰ ψάλλῃ θρηνον· καὶ ἂν πολυτρήτον ἐκ πληγῶν βλέπει τὸ στήθος ». Ὁ νεκρὸς Ἑλγι ἐπέχεται ἔφιππος, διότι πρὶν ὁ ψάλτης τῆς Βαλάλας (ὁ ἀλέκτωρ Balgofnir) φωνήσῃ ἐγείρων τὸν τροπαιοῦχον λαὸν ὀφείλει νὰ εὔρεθῇ τέραν τῆς γεφύρας Ἀνεμοκόρυθος (Vindhialmr, τοῦ Γαλαξίου)· ἡ δὲ Σιγρουν θνήσκει μετ' ὀλίγον (1).

Πλὴν τῶν γερμανικῶν λαῶν καὶ οἱ σλαβικοὶ ἐν ποικίλαις παραλλαγαῖς, ἐν παραμυθίαις καὶ δημοτικοῖς ἄσμασιν, ἔχουσι τὸν αὐτὸν μῦθον. Προστίθεται δὲ ἐν ταῖς πλείσταις σλαβικαῖς παραλλαγαῖς καὶ ἕτερον ἐπεισόδιον. Καθ' ἣν στιγμὴν φθάνουσιν εἰς τὸν τάφον, ἡ κόρη ἀποδιδράσκουσα καταφεύγει εἰς μίαν οἰκίαν, καὶ κλεῖει διὰ μοχλοῦ τὴν θύραν. Ἡ οἰκία ὁμῶς, παρὰ τὸ νεκροταφεῖον κειμένη, εἶναι ἐκείνη ἐν ἣ ἀποθέτουσι τοὺς νεκροὺς πρὸ τῆς ταφῆς, εὐρίσκεται δ' ἐν αὐτῇ ἐν πτώμα (ἢ τρία κατὰ τινὰ παραλλαγὴν). Ὁ διώκτης ζητεῖ τὸν νεκρὸν τὴν παράδοσιν τῆς μνηστῆς του. Ἐν ταῖς πλείσταις παραλλαγαῖς ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ νεκρὸς σπεύδει προθύμως νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν αἴτησιν, πρὶν ὁμῶς κατορθώσῃ νὰ νοιῶξῃ φωνεῖ ὁ ἀλέκτωρ καὶ ἡ κόρη σφύζεται. (Ἐν ἐνὶ τῶν παραμυθίων τούτων κατορθοῦσιν ἀμφότεροι οἱ νεκροὶ νὰ συλλάβωσι τὴν κόρην, ἣν καὶ διαμελίζουσιν, ἐν ἑτέρῳ δὲ ὁ διώκτης ἀποπέμπεται ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ νεκροῦ). Ὁ Wollner παρατίθησιν ἐν περιλήψει τέσσαρα παραμύθια τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας, ἐν πολωνικόν, ἐν τσεχικόν, ἐν μοραβικόν, ἐν σερβικόν καὶ ἐν κροατικόν (2).

Τὰ δημῶδη ἄσματα τῶν νοτίων Σλάβων παρουσιάζουσι τὸν μῦθον ὑπὸ τύπον διάφορον, καὶ δὴ ὁμοιότατον τῷ ἑλληνικῷ καὶ τῷ ἄλβανικῷ ἄσματι. Τὸν νεκρὸν ἐραστὴν ἢ μνηστῆρα ἀντικαθίστησιν ὁ ἀδελφός, ὅστις κατὰ γει νύκτωρ ἐκ τῆς ξένης τὴν ἀδελφὴν (3). Ἡ τοιαύτη ὁμοιότης παρέσχε τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸν W. Wollner ἐν ἰδίᾳ

(1) Edda. Helgakvidha Hundingsbana II.

(2) Wollner σ. 243 κέ.— Τοῖς ὑπὸ τούτου μνημονευομένοις παραμυθίοις προστεθείσθω καὶ ἐν παραπλήσιον βωσσικόν παρὰ Ralston, Contes populaires de la Russie; trad. Bureyre σ. 288.

(3) Ἐν δημοτικῷ ἄσματι τῆς γαλλικῆς Βρετανίας, ὅπερ δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν περὶ τοῦ προκειμένου μύθου γραφάντων, ὁ νεκρὸς μνηστῆρ τῆς Gwennola, ὁ ταύτην ἔφιππος ἀγαγὼν νύκτωρ εἰς τὴν κατοικίαν τῶν νεκρῶν, εἶναι καὶ ὁμογάλακτος αὐτῆς ἀδελφός. (La Villemarqué, Barza Breiz. 1846 τ. I σ. 271 κέ.)

πραγματεία, ἥς τὴν ἐπιγραφὴν ἀναγράφομεν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης, νὰ ἐξετάσῃ ἐπιμελῶς τὴν πρὸς ἀλληλα σχέσιν τῶν ἄσμάτων τούτων· κατέληξε δ' εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ μὲν ἀλβανικὸν ἄσμα ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, ὃ δὲ ἀρχικὸς τοῦ ἄσματος τύπος εἶναι σλαβικός, καὶ δὴ σερβικός. Τὴν τελευταίαν ὁμῶς εἰκασίαν τοῦ ἐξήνεγκεν ὁ Βόλλνερ μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως, τοῦτο μόνον θεωρῶν βέβαιον, ὅτι τὸ σερβικὸν δὲν ἐποιήθη κατὰ μίμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ὁμολογῶν ἅμα, ὅτι δὲν δύναται νὰ ποφανθῇ ἂν τὸ ἑλληνικὸν ἐλήφθη ἐκ τοῦ σερβικοῦ, ἢ ἂν ἐκάτερον ἰδίᾳ ἀνεπτύχθη. Κατηγορηματικώτερον ὁμῶς ὑποστηρίζει τὴν γνώμην ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα εἶναι δάνειον ἐν τῇ *Περὶ τοῦ αἴνου τῆς Λεωώρας ἐν Ἑλλάδι* πραγματεία τοῦ ὁ κ. Ψυχάρης, ἐνισχύων μὲν καὶ ἀναπτύσσων τὰ τοῦ Βόλλνερ ἐπιχειρήματα καὶ νέα ἴδια προσάγων. Ὁ κ. Ψυχάρης, ὃν εὐφροσύνως βλέπομεν ἐπιδοθέντα εἰς τὴν μελέτην τῆς δημῶδους ἡμῶν φιλολογίας καὶ τῆς γλώσσης, ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως τῶν σλαβικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἄσμάτων συνάγει πορίσματα πολλὰ τῶν τοῦ Βόλλνερ τολμηρότερα. Κατ' αὐτόν, τὸ σερβικὸν ἄσμα εἶναι τὸ πρῶτον, ἐξ οὗ ἐλήφθη τὸ βουλγαρικόν· ἐκ τῶν Βουλγάρων τὸ παρέλαβον οἱ Ἄλβανοί, καὶ τελευταῖοι ἐκ τούτων οἱ Ἕλληνες.

Πρὸ τοῦ Βόλλνερ καὶ τοῦ Ψυχάρη, ἐν ἐκτάσει πραγματευθέντων περὶ τοῦ θέματος τούτου, καὶ ἄλλοι ἐγνωμάτευσαν ὑπὲρ τῆς σλαβικῆς ἀρχῆς τοῦ ἄσματος, εἰ καὶ ἀνεγνώριζον τὴν ποιητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ (1). Ὁ μὲν Β. Μύλλερ καὶ ὁ Θ. Κινδ περιωρίσθησαν νὰ ὑποδείξωσι τὴν ὁμοιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ τῷ σερβικῷ τῆς Γελίτσας καὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς (2)· ἀλλ' ὁ Σάνδερς εἰκάζει ὅτι τὸ ἀρχικὸν ἄσμα εἶναι τὸ σλαβικόν, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀδελφῶν ἐννέα, ἰδιάζει τοῖς σερβικοῖς μάλιστα ἄσμασι (3)· ὁ Δοζον, οὐδένα ἐπάγων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του λόγον, ἀποφαίνεται ὅτι τὴν πρώτην ἔμπνευσιν αὐτοῦ ἔσχον οἱ Σέρβοι (4). Οὐδεὶς δὲ ἰσχυρίσθη, καθ' ὅσον γινώσκομεν, τὸ ἀντίθετον, πλὴν τῶν ἐκδοτῶν τοῦ ἔπους τοῦ Βασι-

(1) Μόνος ὁ Wollner (σ. 267) κρίνει τὸ σερβικὸν ὑπέρτερον τοῦ ἑλληνικοῦ.

(2) Fauriel-Müller II σ. 96. — Th. Kind, Anthologie neugriche. Volkshieder. Lpz. 1861 σ. 208.

(3) D. H. Sanders, Das Volksleben d. Neugricchen. 1845 σ. 314.

(4) A. Dozon, Chansons populaires Bulgares Paris, 1875 σ. XXIV.

λείου Διγενῆ Ἀκρίτα, τῶν κκ. Κ. Ν. Σάθα καὶ Αἰμ. Λεγρᾶν, οἵτινες ἐν τινι σημειώσει καλοῦσι τὴν βουλγαρικὴν παραλλαγὴν τοῦ ἄσματος μίμησιν πολλῶ ὑπολειπομένην τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου (1).

Περὶ τῆς πρὸς ἀλληλα σχέσεως τῶν ἄσμάτων, περὶ ὧν ὁ προκείμενος λόγος, ἔχομεν γνώμην ἐναντιουμένην ἀντικρως τῇ τοῦ κ. Ψυχάρη, πειθόμενοι ἐκ παμπόλλων τεκμηρίων, ὅτι τὸ μὲν ἑλληνικὸν ἄσμα εἶναι τὸ πρωτότυπον, κατὰ μίμησιν δὲ τούτου ἐποιήθησαν, ἰδίᾳ καὶ ἀσχέτως ἀλλήλοις διαπλασθεῖσαι, ἢ ἀλβανικὴ παραλλαγή καὶ ἢ βουλγαρικὴ, ἣτις πάλιν εἶναι ἢ πηγὴ τῆς τε σερβικῆς καὶ τῶν λοιπῶν σλαβικῶν μύθων καὶ ἄσμάτων. Περὶ δὲ τῆς ἀρχῆς τῶν ὁμοίων ἄσμάτων καὶ παραδόσεων τῶν γερμανικῶν λαῶν, ἀπέχομεν νὰ διαλάβωμεν, ἀποστέργοντες εἰκασίας, ἀμοιρούσας ἀσφαλοῦς βίας.

Προτοῦ νὰ προβῶμεν εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν κρίσεων καὶ τῶν συμπερασμάτων τῶν κκ. Βόλλνερ καὶ Ψυχάρη, ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ παραθέσωμεν προηγουμένως τὸ κείμενον τῶν ὁμοίων ἄσμάτων, ἢ περιλήψιν τούτων. Ἀρχόμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ σερβικοῦ, ὅπερ διὰ τὴν ἀποδιδομένην αὐτῷ σπουδαιότητα μεταφράζομεν κατὰ λέξιν καὶ ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ πρωτοτύπου ἐκ τῆς συλλογῆς τῆς Talvj (2).

Τοῦ Γιούθαν καὶ τῆς Γελίτσας.

Μία φορὰ ἀνοῦσαν μίας μάννας
πολυαγαπημένα ἐννιά ἀγόρια.
κ' ὕστερη, μονάκριβη ἡ Γελίτσα.
Τοὺς ἀνάστησ' ὅλους, καὶ οἱ γιοὶ τῆς
ἐφθασαν 'σὲ γάμου ἡλικία,
κ' ἦρθε καὶ ἡ κόρη 'στὸν καιρὸ τῆς,
καὶ πολλοὶ γαμπροὶ τήνε γυρεῦσαν.
"Ἐνας ἦταν Μπάνος καὶ ἀφέντης,

(1) Les exploits de Digenis Akritas epopée publiée par Sathas et Legrand P. 1875 σ. 276. — Ὁ Wollner σαρκαστικῶς ἀναφέρει τὴν παρατήρησιν ταύτην, κατακρίνει δὲ καὶ τὰ περὶ μιμήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὡς μὴ στηριζόμενα εἰς λόγον τινά. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι τὸ βουλγαρικὸν ἄσμα εἶναι ὑποδέεστερον τοῦ ἑλληνικοῦ, προατίθησι δὲ μόνον ὅτι τὸ σερβικὸν εἶναι ἀνώτερον ἀμφοτέρων.

(2) Talvj (Th. A. Louis v. Jacob) Volklieder der Serben. 2^{ae} ἐκδ. 1835 τ. I σ. 160-164. — Vuk, II, 9 σ. 38. — Γαλλ. μεταφρ. παρὰ Dozon, ἐνθ. ἀν. σ. 324-324.

Ένας άλλος ἦταν καπετάνιος,
καὶ ὁ τρίτος ἦταν χωριανός των.
Ἦθελεν ἡ μάνα τὸ χωριάτη,
μὰ τὸν Μπαῖνο οἱ γιοὶ τῆς προτιμοῦσαν,
ποῦ μακριὰ ἀπὸ ξένη ἦρθε χώρα.
— « Σῦρε, λένε τῆς καλαδερφῆς των,
σῦρε μὲ τὸν Μπαῖνο, ἀδερφοῦλα,
πέρα εἰς τὸν ξένον τόπο σῦρε.
Θάρχωνται τὰδέρφια νὰ σὲ βλέπουν,
θάρχωνται ἔς τὸ χρόνο ἓνα φεγγάρι,
καὶ μιὰ ἑβδομάδα ἔς τὸ φεγγάρι. »
Ἦκουσαν αὐτὰ ἡ ἀδερφή των,
πέρα μὲ τὸν Μπαῖνο ἴπαι ἔς τὰ ξένα.
Μὰ μεγάλο θαῦμα γίνη τότες.
Ἦρθε μαύρη τοῦ Θεοῦ πανοῦλλα,
τὰ ἐννιά τὰδέρφια τὰ θερίζει,
καὶ ἔρημη, μονάχη μένει ἡ μάνα.
Ἔτσι ἐπεράσαν τρία χρόνια,
Ολιβερά ἐστενάξ' ἡ Γελίτσα.
— « Οὐρανέ μου, τί μεγάλο θαῦμα !
Τὴ κακὸ ἔς τὰδέρφια μ' ἔχω κάμη,
ποῦ ποτὲ δὲν ἦρθαν νὰ μὲ ἰδοῦνε ! »
Καὶ οἱ συννυφάδες τῆ μαλλώναν.
— « Ἄκληρη ! δὲ θέλουν νὰ σε ἔξερουν,
καὶ γι' αὐτὸ νὰ σὲ ἰδουν δὲν κινᾶνε ! »
Ολιβερά στενάζει ἡ Γελίτσα,
Ολιβερά στενάζει ἡμέρα νύχτα,
ὡς π' ὁ Θεὸς ψηλά τὴν ἐλυπήθη
καὶ ἔσ' ἑνὸς ἀγγέλους του φωνάζει.
— « Σῦρτε, ἀγγελοὶ μου, σῦρτε κάτω,
εἰς τὸ ἄσπρο μνήμα τοῦ Γιαννάκη,
τοῦ Γιαννάκη τοῦ μικροῦ ἀδερφοῦ τῆς.
Βάλτε του ψυχὴ ἀπ' τὴν ψυχὴ σας,
ἴφτειάστε του ἄλογο τὴν ἄσπρη πλάκα,
καὶ χαρίσματα τὸ σάβανό του,
γιὰ νὰ πάη νὰ ἰδῆ τὴ Γελίτσα. »
Ἦρέξαν οἱ ἀγγελοὶ τοῦ Κυρίου,
εἰς τὸ ἄσπρο μνήμα τοῦ Γιαννάκη.
Ἄπ' τὴ πλάκα ἴφτειάνουν τὸ ἄλογο του,
βάνουν καὶ ψυχὴ ἔς τὸ παλληκάρι.
ἀπ' τῆς γῆς τὸ χῶμα ἄρτους πλάθουν,
καὶ ἀπ' τὸ σάβανό του τὰ κανίσια,
γιὰ νὰ πάη νὰ ἰδῆ τὴ Γελίτσα.
Ἦρέχει γλήγορα τὸ παλληκάρι,
καὶ ὡς τὸ σπῆτι εἶδε, ἀγναντεύει

ἀπὸ μακριὰ τὴν ἀδερφή του.
πρὶν νὰ φθάσῃ, ἐχόθη ἡ Γελίτσα
γιὰ νὰ τὸν δεχτῆ τὸν ἀδερφό τῆς.
τὸν σφιχταγκαλιάζει καὶ στενάζει,
καὶ μὲ πόνον κλαίει καὶ τοῦ λέει.
— « Γιάννη μου, τὸ λόγο δὲν θυμᾶσαι,
ποῦ μοῦ δίνατ', ὅταν ἤμουν κόρη,
ποῦ μοῦ δίνατ' ὅλα μου τὰδέρφια,
πῶς συχνὰ θάρχόστε ἔς τὴ Γελίτσα,
θάρχεστε ἔς τὸ χρόνο ἓνα φεγγάρι,
καὶ καθ' ἑβδομάδα ἔς τὸ φεγγάρι ;
Τώρα ἐπεράσαν τρία χρόνια
καὶ κάνεις δὲν ἦρθε γιὰ νὰ μὲ ἰδῆ. »
Καὶ τοῦ λέει πάλι ἡ Γελίτσα.
— « Πιές μου, πῶς ἐγένης τόσο μαῦρος,
ἴσως νὰ ἔβγῃκες μέσα ἴπὸ τὸ μνήμα ; »
Τὸ παιδί ὁ Γιάννης λέει τότε,
— « Μὴ μου λές, Γελίτσα, τέτοια λόγια,
τί κακὸ μεγάλο μὲ εὔρηκε.
Οἱ ὄχτῶ ἀδερφοὶ μας ἴπαντρευτῆκαν,
καὶ ὄχτῶ νυφάδες συγυριοῦσα,
καὶ ἐννιά ἄσπρα σπῆτια χτίταιμ' ὅλοι,
καὶ γι' αὐτὸ μὲ βλέπεις τόσο μαῦρο. »
Τρεῖς ἡμέραις ἄσπραις ἐπεράσαν,
γιὰ ταξιδ' ἡ κόρη ἐτοιμαζόταν.
πλούσια χαρίσματα ἐτοιμάζει,
γιὰ τοὺς ἀδερφοὺς καὶ τῆς νυφάδες.
γιὰ τοὺς ἀκριβοὺς τοὺς ἀδερφοὺς τῆς,
φαρμακίαις ἴτοιμάζει ἀπὸ μετὰξι,
θήραις, δαχτυλίδια γιὰ τοῖς νύφες.
Τὴν ἐμπόδιζ' ὅμως ὁ Γιαννάκης.
— « Μὴν ἐρθῆς μαζί μου, ἀδελφοῦλα,
μείνε καὶ λιγάκι ἀνάμεινέ μας,
νὰρθουν οἱ ἀδερφοὶ μας νὰ σε ἰδοῦνε. »
Δὲν τὸν ἄκουσ' ὅμως ἡ Γελίτσα,
τὰ χαρίσματά τῆς ἴφτειασ' ὅλα.
Τὸ λοιπὸν ὁ Γιάννης ξεκινάει
καὶ μ' αὐτὸν ἡ δούλα ἡ Γελίτσα.
Πρὶν κοντοζυγώσουν εἰς τὸ σπῆτι,
φτάνουν ἴμπρός ἔς ἓν ἄσπρο ἴρημοκλήσι.
Στέκεται ὁ Γιάννης καὶ τῆς λέει.
— « Μιὰ στιγμή καρτέρει, ἀδελφοῦλα,
ὡς νὰ ἴπαι ἔς τὸ ἄσπρο ἴρημοκλήσι,
τὸ χρυσὸ δαχτύλι νὰβρω μέσα,
τὸ χρυσὸ δαχτύλι, ποῦ μοῦ χάθη

ἔς τὰ δερφοῦ τοὺς γάμους τοῦ μεσαίου. »
 Καὶ ἔς τὸ μνήμα ἴπαι ὁ Γιαννάκης,
 καὶ καιρὸ στεκόταν ἡ Γελίτσα,
 καὶ τὸν ἀδερφό της καρτεροῦσε.
 Καρτεροῦσε κ' ὕστερα μονάχη,
 τὸ παιδί τὸ Γιάννη πάει ναῦρη.
 Ἐμπρὸς ἔς τὴν ἐκκλησίαν βλέπει τάφους,
 ἔγκαιρα σκαμμένους ἕνα πλήθος,
 καὶ ἔς τὸν τάφ' ἀπάνω τὰ δερφοῦ της,
 πόνος κοφτερός τήνε θερίζει.
 Ἰάει ἔς τὰ σπρὸ σπῖτι της τρεχάτη
 καὶ νὰ κρᾶζη κοῦκκος μέσ' ἀκούει
 κείνο λάλημα δὲν ἦταν κοῦκκου,
 μόν' τῆς μάννας ἦταν μοιρολόγι.
 Ἐσυρ' ἀπ' τὸν ἄσπρο τὸ λαιμό της,
 ἔσυρε στριγγή φωνὴν ἡ κόρη.
 — « Ἄνοιξε τὴ θύρα, δόλγα μάννα. »
 Κι' ἀποκρίθ' ἡ μάννα ἀπὸ μέσα.
 — « Πήγαινε, Πανοῦκλα τοῦ Κυρίου!
 Ὅλοι κ' οἱ ἐννιά μου γιοὶ ἴπεθάναν
 ἤρθες καὶ τὴ γρηᾶ νὰ πάρης μάννα; »
 Καὶ τῆς ἀποκρίνεται ἡ Γελίτσα,
 — « Ἄνοιξε τὴ θύρα, δόλγα μάννα,
 δὲν εἶν' ἡ Πανοῦκλα τοῦ Κυρίου,
 μόν' ἡ ἀκριβὴ σου εἶναι κόρη. »
 Τρέχει καὶ τὴ θύρ' ἀνοίγ' ἡ μάννα,
 δέρνεται, στενάζει σὰν τὸν κοῦκκο,
 σφιχτοαγκαλιάζονται κ' οἱ δύο,
 καὶ νεκραὶς κ' οἱ δύο πέφτουν χάμω.

Τὸ ἄσμα τοῦτο, κατὰ τὴν παρατήρησιν τῆς Talvj (1), εἶναι μοναδικὸν ἐν τῇ δημῳδῇ σερβικῇ ποιήσει, οὐδ' ἀπαντᾷ ἐν αὐτῇ ἄλλο παράδειγμα τοιαύτης ἐπανόδου νεκροῦ. Καὶ ἐν ταῖς μετέπειτα δὲ γενομέναις συλλογαῖς δημοτικῶν ἄσμάτων τῶν Σέρβων, καθ' ὅσον ἡμεῖς τοῦλάχιστον εἰξεύρομεν, δὲν ἐδημοσιεύθη ἕτερα παραλλαγή τούτου.

Ἐν δὲ τῇ δημοτικῇ ποιήσει τῶν Βουλγάρων εὐρίσκομεν τέσσαρας παραλλαγὰς, παρουσιαζούσας ἐνίας διαφορὰς ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς σερβικῆς, περιέρχους καὶ ἀξίας μελέτης. Ἡ πρώτη τούτων ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Μιλαδίνωφ καὶ ἐν γερμανικῇ μεταφράσει

(1) Talvj, Uebersichtliches Handbuch einer Geschichte der slavischen Sprachen u. Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volkspoesie. Deutsch von Brühl. 1852 σ. 256 κέ.

ὑπὸ τοῦ Ῥόζεν (1). Ἔχει δὲ οὕτω: « Ἄλλοι, Δόγκα, Ἔλιν Δόγκα! Ἡ Δόγκα προξενιέται μακριά, πέρα ἀπὸ τὴ Ῥούμελη. Νὰν τὴ δώση δὲ θέλει ἡ μάννα, ὅμως τὰ πεφάσισαν οἱ ἀδελφοὶ της, καὶ τῆς ὑποσχέθηκαν, ὅταν θελήσῃ νὰ ἔλθῃ κατόπιν εἰς τὰ περβίτζα (2), πῶς θὰ τὴν φέρουν μὲ τ' ἄλογά των, πῶς θὰ ῥήχνουν τουφέκια καὶ τσιρίτι θὲ νὰ τρέξουν. Ἄλλ' ἡ μάννα καταριέται — « Ἄλλοίμονο παιδιὰ μου ἀγαπημένα! Νὰ δώση ὁ Θεὸς ὅταν τὴ συντροφεύετε, νὰ γυρίσετε μὲ τὴν πανοῦκλα, τὴ μαύρη καὶ ἄπονη, καὶ ἡ πανοῦκλα νὰ σας πάρῃ καὶ τοὺς ἐννιά ἀδελφοὺς καὶ ὅλα τὰ παιδιὰ σας! » Καὶ ὅπως καταράστηκεν ἡ μάννα, ἔτσι καὶ συνέβη ἔς τοὺς ἀδελφοὺς. Σὺν ἐγύρισαν ὀπίσω ἀπὸ τὴν συνοδίαν, ἔφεραν μαζί τους τὴν πανοῦκλα, τὴ μαύρη καὶ ἄπονη, καὶ ἡ πανοῦκλα ἐπῆρε καὶ καὶ τοὺς ἐννιά ἀδελφοὺς καὶ ὅλα τὰ παιδιὰ τους καὶ ἀφῆκε μοναχὴ τὴ μάννα, καὶ ἡ μάννα ἐγένη μαῦρος κοῦκκος, καὶ ἐγύριζε μέρα νύχτα καὶ ἔκραζε θλιθερά.

« Ἡ Δόγκα περίμενε, περίμενε τρία χρόνια, νὰρθουν οἱ ἐννιά ἀδελφοὶ νὰ τὴν πάρουν γιὰ τὰ περβίτζα καὶ ἔκλαιγε θλιθερά, καὶ ἔλεγε παραπονεμένα: — « Θεέ μου, Θεέ ἀγαπημένε! Δὲν ἔλεγαν τὰ δέρφια μου, ποῦ μ' ἐπάντρεψαν τόσο μακριά πῶς θὰ μὲ πάρουν γιὰ τὰ περβίτζα; Κάνεις δὲν ἔρχεται νὰ μὲ προσκαλέσῃ. Καὶ ὁ Κωσταντῆς, ὁ μικρότερος ἀπ' οὐλά μου τ' ἀδέρφια, καὶ ἐκεῖνος θὰ μ' ἐλησμόνησε, καὶ ἄς ὠρκίζετο εἰς τῶνομα τῆς ἀδελφῆς του, καὶ ἄς ὠρκίζετο πάντα ἔς τὴ ζωὴ τῆς Δόγκας! »

« Ἐλυπήθη ὁ Θεὸς τὴ Δόγκα, κ' ἕναν ἄγγελό του στέλνει ἕναν ἄγγελον Κυρίου, νὰ ξυπνήσῃ τὸν Κωσταντῆ. Ἐνα πέταλο τοῦ κἀνει ὁ ἄγγελος πῆττα, καὶ τὴν πλάκα του τσίτσα καὶ λέει ἔς τὸν Κωσταντῆ. — « Σήκω, τί πρέπει νὰ ταξειδέψῃς, νὰ ἴπῃς ἔς τὴν ἀδελφῆ σου, καὶ νὰν τὴ φέρῃς γιὰ τὰ περβίτζα ». Τρέχει ὁ Κωσταντῆς ἔς τὴν ἀδελφῆ του, καὶ καθὼς τὸν βλέπει ἡ Δόγκα, πέφτει ἀμέσως ἔς τὸ λαιμό του. — « Ἄχ! ἀδερφέ μου, ἀγαπημένε μου ἀδερφέ! ἀλλὰ γιατί εἶσαι τόσο κίτρινος; Σὺ ἦσουν μὲν φορὰ ὁ ἐμμορφότερος ἀπὸ τοὺς ἐννιά ἀδερφοὺς ». Λέει ὁ Κωσταντῆς ἔς τὴν ἀδελφῆ του. —

(1) Miladinow, Bylgarski narodni Pjesni. Agram, 1861 ἀρ. 200. — Rosen, Bulgarische Volksdichtungen. Lpz. 1879 ἀρ. 103.

(2) Τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν τῆς νόμφης εἰς τοὺς γονεῖς, πανηγυριζομένην μετὰ πομπῆς.

« Ἀδελφή μου, ἀγαπημένη μου ἀδελφή! Πῶς εἰμποροῦσα νὰ ἦμ' ὁμορφος ἀδελφή! Εἶναι τώρα τρία χρόνια ποῦ κοίτομαι ἄρρωστος 'ς τὸ κρεβάτι. Ἄς τα ὅμως τώρα! Πάρε αὐτὰ τὰ χαρίσματα, πάρε καὶ τὸ παιδί σου, ἀδελφή, γιατί θέλω νὰ σέ 'πάω 'ς τὸ σπίτι γιὰ τὰ περβίτζα ». Ἡ Ἐλιν Δόζκα πῆρε τὸ παιδί της, καθαλλικεύουν γρήγορα τ'ἀλλογο καὶ κινοῦν. Ἔτσι ἐπήγαιναν τὸ δρόμο τους, ὅσο ποῦ ἔφθασαν 'ς τὴν ἐκκλησιά. Τότες τοὺς κελαδεῖ ἓνα πουλί, ἀπὸ τὸ δέντρο ἓνα πουλάκι. — « Ἀλλοίμονο Δόζκα, καιμένη Δόζκα! Ξέρεις μὲ ποῖόν ταξειδεύεις; Μὲ τὸν Κωσταντῆ τὸν πεθαμένο! » Παραξε-νεύεται ἡ Ἐλιν Δόζκα, καὶ μὲ τὸ πουλί καὶ μὲ τὸ λάλημά του ὅμως λέει μὲ τὸ νοῦ της: Ἴσως τὸ πουλί μὲ περιπαίζει, γιατί ἄρρωστος εἶν' ὁ ἀδερφός μου, κ' εἶν' ἡ ὄψις του χαλασμένη. Ἄμα φτάσανε 'ς τὴν ἐκκλησιά ἐχάθη ὁ ἀγαπημένος ἀδερφός ἀπὸ μπροστά της, κ' ἔμεινε μοναχὴ ἡ Δόζκα, χωρὶς νὰ 'ξέρη τί νὰ κάμῃ. Ἔτσι ἐτρέ-θηξε γιὰ τὸ σπίτι της, ἀλλὰ μέγα θαῦμα εἶδε ἐκεῖ. Μανταλωμέναις ἦσαν οἱ πόρτες, ἀψηφιά ἦταν 'ς τὴν αὐλή φυτρωμένη, καὶ μέσα ἐκα-θότανε ἡ μάννα, ποῦ νύχτα μέρα ἐστέναζε καὶ 'σὰ μαῦρος κοῦκκος ἐμοιρολόγα. Καθὼς ἔτρεξεν ἡ Δόζκα 'ς τὴν ἀγκαλιὰ τῆς γρηῆς μάν-νας, καὶ ἡ μάννα τὴν ἀγκάλιασε, τόσο σφιχτὰ ἀγκαλιαστήκαν, ποῦ παρ' ὀλίγον νὰ πνιγοῦν ἀπὸ τὰ κλάματα καὶ τὰ μοιρολόγια, καὶ χω-ρὶς νὰ τὸ καταλάβουν πάτησαν καὶ σκότωσαν τὸ παιδί. Καὶ τέτοιο τέλος ἔλαβεν ἡ κακὴ κατάρρα ».

Ἡ δευτέρα παραλλαγή ἐδημοσιεύθη ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μετα-φράσει ὑπὸ τοῦ Δοζών (1). Παρατίθεμεν ταύτην ὀλόκληρον ἐνταῦθα.

« Μιὰ μάννα εἶχε, εἶχε ἐννιά υἱοὺς καὶ μία κόρη, τὴ Βέκιγζα. Ἡ Βέ-κιγζα μεγάλωσε, ἔγινε μεγάλη, ἦρθαν γιὰ τὴ Βέκιγζα προξενήτραις, πέρα ἀπὸ ἐννιά πράσινα δάση, πέρα ἀπὸ ἐννιά χωριὰ 'ς τὸ δέκατο. Ἡ μάννα της δὲν τὴν ἔδινε, μὰ ὁ ἀδερφός της Δημητάρ θέλει νὰ τὴν δώσῃ, καὶ ἔλεγε 'ς τὴ μάννα του. — « Ἐλα, ἄς δώσωμε τὴ Βέκι-γζα, πέρα ἀπὸ ἐννιά πράσινα δάση, πέρα ἀπὸ ἐννιά χωριὰ 'ς τὸ δέ-κατο, γιατί εἴμαστε πολλὰ ἀδέλφια, καὶ μιὰ φορὰ τὸ χρόνο θὰ 'πη-γαίνωμε νὰ μένωμε ἄλιγον καιρὸ 'ς τῆς ἀδελφῆς μας. Ἐδωκαν τὴ

(1) Dozon, Chansons populaires bulgares inédites. Paris, 1875 σ. 130-133. 319-321. — Τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν ἐλ. καὶ παρὰ Sathas-Logrand ἐνθ. ἀν. σ. 276-277.

Βέκιγζα, τὴν ἔδωκαν καὶ τὴν 'πάντρεψαν, πέρα ἀπὸ ἐννιά πράσινα δάση, πέρα ἀπὸ ἐννιά χωριὰ 'ς τὸ δέκατο. Μαῦρο σύγγεφο ἔπεσε ἀπάνω 'ς τὸ σπίτι τοῦ Δημητάρ, καὶ πέθαναν οἱ ἐννιά ἀδελφοί, καὶ οἱ ἐννιά νυφάδες μαζί, κ' ἔμεινε καταμόναχη ἡ μάννα, γιὰ νὰ κου-νάει ἐννιά κούνιες καὶ 'σὲ ἐννιά τάφους κερὰ νανάφτη. Ἄναβε τὰ κερὰ καὶ μὲ κρασί ἔβρεχε τοὺς τάφους· δὲν ἐπήγαινε 'ς τὸν τάφο τοῦ Δημητάρ, καὶ δὲν τὸν ἔβρεχε μὲ κρασί, ἀλλὰ τὸν καταριότανε μὲ φοβεραῖς κατάραις. — « Δημητάρ, τάφο νὰ μὴν ἔχῃς! ποῦ μοῦ 'πάν-τρες μακριὰ τὴ Βέκιγζα ».

« Ἐλυπήθη ὁ Θεός, καὶ ὁ Δημητάρ ἐβγήκε ἀπὸ τὸν τάφο καὶ 'πῆγε 'ς τὴ Βέκιγζα. Ἄμα τὸν εἶδε ἡ Βέκιγζα τοῦ ἐφίλησε τὸ χέρι, καὶ εἶπε 'ς τὸ Δημητάρ. — « Ἀδελφέ μου, ὦ ἀδελφέ μου Δημητάρ, γιατί τὸ χέρι σου μυρίζει 'σὰν κουφοξυλιά καιμένη καὶ 'σὰν κόκκινο χῶμα; » Λέει ὁ Δημητάρ τῆς Βέκιγζας. — « Ἐκτίσαμε ἐννιά σπίτια, καὶ γι' αὐτὸ τὸ χέρι μου μυρίζει 'σὰν κουφοξυλιά καιμένη καὶ 'σὰν κόκκινο χῶμα. Ἐλα, Βέκιγζα ἀδελφή μου, νὰ σε 'πάω νὰ ἰδῆς τοὺς συγγενεῖς μας ». Ἐξεκίνησε ἡ Βέκιγζα μὲ τὸν ἀδελφὸ της τὸ Δημη-τάρ γιὰ νὰ 'πάῃ νὰ ἰδῆ τοὺς συγγενεῖς της. Πᾶνε, πᾶνε πᾶνε, πέρασαν ἀπὸ 'να μεγάλο κάμφο, ἔφθασαν 'ς τὸ πράσινο τὸ δάσος, μὲσ' 'ς τὸ δάσος ἦταν ἓνα μεγάλο δένδρο, καὶ 'ς τὸ δένδρο ἀπάνω ἓνα πουλάκι ἐσφύριζε, ἐσφύριζε καὶ ἔλεγε. — « Ποιὸς ἄκουσε ποτὲ καὶ ποιὸς εἶδε νὰ περπατῆ ζωντανὸς μὲ 'πεθαμένο καθὼς ὁ Δημητάρ μὲ τὴ Βέκιγζα! » Λέει ἡ Βέκιγζα 'ς τὸ Δημητάρ. — « Ἀδελφέ μου, ὦ ἀδελφέ μου Δημητάρ, τί λέει τὸ πουλάκι; » Λέει ὁ Δημητάρ 'ς τὴ Βέκιγζα. — « Βέκιγζα, ἀδελφή μου Βέκιγζα, ὦ διαλεμμένη κόρη, ψεύ-τικο εἶναι τὸ πουλάκι ». Ἐάν ἐκοντοζύγωσαν 'ς τὸ σπίτι, λέει ὁ Δη-μητάρ 'ς τὴ Βέκιγζα. — « Βέκιγζα, ἀδελφή μου Βέκιγζα, 'πήγαινε 'μπροστά 'ς τὸ σπίτι καὶ ἐγὼ θὰ μείνω πίσω νὰ ποτίσω τ'ἀλλογὸ μου κ' ὕστερα σὲ φτάνω ». Στάθη ὁ Δημητάρ, ἡ Βέκιγζα τράβηξε τὸ δρόμο της, ὁ Δημητάρ ἐμπῆκε 'ς τὸν τάφο, ἡ Βέκιγζα ἔφθασε 'ς τὸ σπίτι, ἐκτύπησε τὴν πόρτα καὶ λέει 'ς τὴ μάννα της. — « Ἐβγα, μάννα, νὰ με δεχτῆς ». Ἄμα βγήκε ἡ μάννα καὶ εἶδε τὴ Βέκιγζα, λέει 'ς τὴ Βέκιγζα. — « Βέκιγζα παιδί μου Βέκιγζα, ποιὸς σ' ἔφερε ὡς ἐδῶ; » Λέει ἡ Βέκιγζα τῆς μάννας της. — « Μάννα, γρηῆ μάννα μου,

μ' ἔφερε ὁ ἀδελφός μου ὁ Δημητάρ ». Ζωνταναῖς ἀγκαλιστῆκαν, 'πεθαμέναις ἐχώρισαν ».

Ἐν ἑτέρῳ βουλγαρικῷ ἄσματι τῆς συλλογῆς τῶν Miladinow (1) φέρεται παρηλλαγμένος ὁ πρῶτος τύπος.

Ἡ Γιάννα κλῆθται ἔξω τῆς οἰκίας της, κεντᾶ τὸ φόρεμά της καὶ καταριέται τὴν μάνναν της, ὅπου τὴν ὑπάνδρευσε πολὺ μακριά, πέρα ἀπὸ τὰ ἐννιά ὄρη, ὅπου πρόβατο δὲ βελάζει καὶ πετεινὸς δὲν κράζει, μὲ ἄνδρα φονέα, σκληρὸν καὶ φοβερὸν ληστήν· μὲ ἄνδρα ὅπου τελευταῖον τῆς ἔφερε δισάκκι, καὶ ἦυρε μέσα διπλωμένα τὸ κεφάλι καὶ τὸ χέρι τοῦ ἀδελφοῦ της, τοῦ λιβέντη Γιώργη. Μόλις ἐτελείωσε τοὺς λόγους καὶ ἀκούει νὰ τὴν κράζῃ ὁ μικρότερος ἀδελφός της·

— « Τρέξε, Γιάννα, τρέξε, τρέξε νὰ προφτάσῃς,
 ἔς τοὺς χαραῖς τῶν δύο ἀδελφιῶν μας, τρέξε.
 — Ἀδερφέ μου στάσου, ἄνθη νὰ μαζέψω,
 ἄνθη νὰ στολίσω μιά καλὴ λαμπάδα.
 — Τρέξε, Γιάννα, τρέξε, τί τὰ θές τὰ ἄνθη;
 — Ἀδερφέ μου, στάσου, πῆτταις νὰ φουρνίσω,
 πῆτταις γιὰ τὸ γάμο καὶ κρασί νὰ φέρω.
 — Τρέξε, Γιάννα, τρέξε, τὸ κρασί τί θέλεις;
 — Ἀδερφέ μου, θέλω χάρισμα νὰ φέρω.
 Ἀδερφέ μου, στάσου γιὰ νὰ σὲ βρωτήσω,
 γιὰ νὰ σὲ βρωτήσω τί θελά φορέσω.
 Νὰ φορέσω μαῦρα ἢ τριανταφυλλένια; »
 Ἐσηκώθ' ἡ Γιάννα καὶ τὸν ἀκλουθᾷ,
 καὶ μαζὶ περνοῦνε τὰ ἐννιά τὰ ὄρη,
 καὶ ἐννιά τραγουῖδια τραγουδᾷ ἡ Γιάννα·
 πρὶν ἔς τὰ δέκα φτάσῃ λιθανιαῖς μυρίστη.
 — « Ἀδερφέ μου, στάσου, λιθανιαῖς μυρίζουν.
 — Τρέξε, Γιάννα, τρέξε, κι' ἔργισεν ὁ γάμος ».
 Ἦν' ἀκούει τὴ μάννα νὰ μοιρολογᾷ κτλ.

ὁ ἀδελφός καὶ πάλιν προφασίζεται, φθάνουν εἰς τὸ σπίτι καὶ βλέπει τὸ λείψανον τοῦ ἀδελφοῦ της καὶ ἀπὸ τῆ λύπη 'πεθαίνει καὶ αὐτή.

Ἐν ἑτέρῳ δὲ ἄσματι, ἀποσπᾶσματι μᾶλλον τοῦ ἀνωτέρω, καταριέται κόρη τὴν μητέρα, ὅτι τὴν ὑπάνδρευσε μὲ ληστήν· τὸ πρῶτ' τῆς ἔφερε τὸ χέρι ἐνός νέου· ἀπὸ τὸ δακτυλίδι ἐγνώρισε πῶς ἦτον τὸ χέρι τοῦ ἀδελφοῦ της Κωνσταντῆ (2).

(1) Miladinow, ἐνθ. ἀν. ἀρ. 229.— Rosen ἀρ. 32.

(2) Miladinow ἀρ. 218.— Rosen ἀρ. 65.

Τὸ ἀλβανικὸν τέλος ἄσμα τοῦ Κωσταντῆ καὶ τῆς Γαρεντίνας εἶναι σχεδὸν ἀπαράλλακτον τῷ ἑλληνικῷ, ὀλιγίστας καὶ ταύτας ἀσημέντους παρουσιάζον διαφορὰς. Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά ὑγιούς καὶ μὲ μίαν κόρην, τὴ Γαρεντίναν· ἡ μάννα καὶ οἱ ὀκτώ ἀδελφοὶ δὲν θέλουν νὰ τὴν ὑπάνδρυσουν εἰς τὰ ξένα, ὁ Κωσταντῆς θέλει. Ὑπεσχέθη εἰς τὴν μάνναν του ἂν τύχῃ πίκρα ἢ χαρὰ αὐτὸς νὰ πάγῃ νὰ τὴν φέρῃ. Τὴν ὑπάνδρυσαν, ἦλθε χρόνος δύστυχος, οἱ ἐννιά ἀδελφοὶ ἐσκοτώθησαν εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ ψυχοσάββατον ἡ μάννα ἀνάθει ἀπὸ ἕνα κερί ἔς τοὺς ἄλλους τάφους καὶ λέει ἀπὸ ἕνα μοιρολόγι, ἔς τοῦ Κωσταντῆ τὸν τάφο ἀνάθει δύο κεριὰ καὶ λέγει δύο μοιρολόγια, καὶ τοῦ ἐνθυμίζει τὴν ὑπόσχεσίν του. Ὅταν ἔκλεισε ἡ ἐκκλησιὰ σηκώνεται ὁ Κωσταντῆς. Γίνεται ἡ πλάκα ἄλογο, τὸ κρικέλι τῆς πλάκας ἀσημένιο χαλινάρι. Εὐρίσκει τὰ παιδιὰ τῆς ἀδελφῆς του ποῦ ἐκυνηγοῦσαν χελιδόνια· τὰ ἐρωτᾶ ποῦ εἶναι ἡ μάννα τους· λέγουν εἰς τὸ χορό· ἔς τὸν πρῶτον γῦρον τοῦ χοροῦ δὲν τὴν εὐρίσκει· τὴν εὐρίσκει ἔς τὸ δεύτερον· ἐρωτᾶ ἐκείνη τί φορέματα νὰ βάλῃ· ἔλα κατὰ πῶς εἶσαι, τῆς ἀποκρίνεται. Εἰς τὸν δρόμον ἡ Γαρεντίναν τὸν ἐρωτᾶ διατὶ οἱ ὄμοι τοῦ εἶναι μουχλιασμένοι.— Ἐμούχλιασαν ἀπὸ τὸν καπνὸν τῶν τουφεκιῶν.— Γιατὶ ἔπεσαν τὰ μαλλιά σου;— Ἀπὸ τὸν κουρνιαχτὸν τοῦ δρόμου δὲν βλέπουν καλὰ τὰ μάτια σου.— Γιατὶ δὲν ἔρχονται νὰ μᾶς ἀπαντήσουν οἱ ἀδελφοὶ μας καὶ τὰ ἑξαδέλφια μας;— Θὰ εἶναι παραπέρα, καὶ θὰ ῥήχνουν τὸν λιθάρι.— Γιατὶ τὰ παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ μας εἶναι κλεισμένα καὶ χορταριασμένα;— Τὰ ἐκλείσαν γιὰ νὰ μὴ 'μπαινῇ ὁ ἄνεμος ». Ἐφθασαν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἐκκλησιάν, ἐμπῆκε ὁ Κωσταντῆς γιὰ νὰ προσκυνήσῃ, ἡ Γαρεντίναν ἐπῆγε ἔς τὴν μάνναν της.— « Ἄνοιξε τὴ θύραν, μάννα.— Ποῖος εἶναι;— Ἐγὼ εἶμαι, μάννα, ἡ Γαρεντίναν.— Πῆγαινε τὸ δρόμον σου, σκύλε θάνατε, μοῦ πήρες τοὺς ἐννιά ὑγιούς, καὶ ἔρχεσαι τώρα νὰ μὲ πλανέσῃς μὲ τὴ φωνὴν τῆς κόρης μου γιὰ νὰ μὲ πάρῃς κ' ἐμένα ». Ἀνοίγει τέλος τὴν θύραν, μανθάνει ὅτι τὴν ἔφερον ὁ Κωσταντῆς, ἀγκαλιάζονται καὶ ἔς τὸ ἀγκάλιασμα ἀπάνω μάννα καὶ κόρη ἐξεψύχησαν (1).

(1) Rada, Rapsodie d'un poëma albanese. Firenze, 1866 ἀρ. 17 σ. 29-33, μετ' ἰταλικῆς μεταφράσεως.— Γαλλικὴ μετάφρασις παρὰ Dozon σ. 327-331. Ἐτέρα ἐπὶ τῆ βᾶσει καὶ ἄλλης παραλλαγῆς, ὑπὸ Dora d'Istria, ἐν Revue des deux Mondes. 15 Μαΐου 1866.— Ἐν τῷ περιοδικῷ L'adolescenza (Corigliano Calabro 1884.

“Οτι τὸ ἄσμα τοῦτο ἐποιήθη κατὰ μίμησιν ἑλληνικῶν εἶναι πρόδηλον, ὡς καὶ ὁ Δοζὼν καὶ Βόλλνερ παραδέχονται. Ἄλλ’ ὁ κ. Ψιχάρης εἰκάζει ὅτι διὰ τῶν Ἀλβανῶν, παραλαβόντων ἐκ τῶν Σλάβων, ἐγνώσθη ὁ μῦθος τοῖς Ἕλλησι, διότι ἡ ἄλβανικὴ παραλαγὴ περιέχει λεπτομερείας, ὧν τινὲς μὲν εἰσιν εἰλημμένοι ἐκ τῶν σλαβικῶν, τινὲς δ’ ἐπαναλαμβάνονται ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς (1). Λαμβανομένων ὁμῶς ὑπ’ ὄψιν πασῶν τῶν ἑλληνικῶν παραλλαγῶν, καταφαίνεται ὅτι οὐδεμίαν ἀξίαν λόγου διαφορὰν παρουσιάζει ἡ ἄλβανικὴ ἀπὸ τούτων πλήν ἴσως τῆς λεπτομερείας, περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Κωνσταντίνου ἀναπτομένων δύο ἀνθ’ ἐνὸς κηρίων, λεπτομερείας ἀγνώστου τοῖς σλαβικοῖς ἄσμασιν. Ἄλλως δὲ τσαῦτα εἶναι τὰ τεκμήρια τὰ ἐλέγχοντα τὴν ἑλληνικὴν ἀρχὴν τοῦ ἄσματος, ὥστε ἄσκοπον κρίνομεν νὰ ἐνδιατρίψωμεν διὰ μακρῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἐὰ ὀνόματα εἶναι ἑλληνικά, μικρὸν παραφθαρέντος μόνον τοῦ τῆς Ἀρετῆς (2). Εὐρηται δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντῆ καὶ ἐν ἄλλοις ἄλβανικοῖς ἄσμασι, τὰ δὲ ἄσματα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐξ ἑλληνικῶν τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου (3). καὶ οὐ μόνον ὀνόματα ὁμοία ἀπαντῶσιν, ἀλλὰ καὶ λέξεις ἑλληνικαὶ παρεντίθενται ἐν τοῖς τοιούτοις ἄσμασιν ἄνευ ἀνάγκης, διότι ὑπάρχουσι ταύτοσημοὶ τούτων ἄλβανικαὶ (4). Ἔδει δὲ νομίζομεν, ὁ κ. Ψιχάρης νὰ ἐπιστήσῃ καὶ εἰς τοῦτο τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἄσμα τοῦ Κωνσταντῆ καὶ τῆς Γαρεντίνας δὲν ψάλλεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς βορείου Ἀλβανίας, οἵτινες ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους γειτνιασεως καὶ κοινωνίας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ παραλάβωσιν ἐκ τούτων καὶ νὰ τὸ μεταφράσωσιν, κατὰ τὴν εἰκασίαν του· ἀλλὰ ψάλλεται ὑπὸ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανῶν, τῶν ἐκ Πελοποννήσου μεταστάντων, οἵτινες ὡς

γινώσκει ὁ κ. Ψιχάρης, τηροῦντες ζωηρὰν τὴν μνήμην τῆς παλαιᾶς πατρίδος, ἀνήρχοντο κατὰ τὴν ἀνοιξιν μέχρις ἐσχάτων εἰς τὰ ὄρη, καὶ μετὰ πόθου στρεφόμενοι πρὸς τὸ μέρος τῆς Πελοποννήσου ἔφαλλον:

Μῶρι ἐ μπούκκουρα Μῶρες κτλ.

« Μωριᾶ, ὠραῖέ μου Μωριᾶ, δὲν θὰ σὲ ἴδω πλέον
» Ἐκεῖ ἔχω τὴν μάννα μου, ἐκεῖ τὸν ἀδελφὸ μου,
» ἐκεῖ καὶ τὸν πατέρα μου ἔς τὴ μαύρη γῆ κρυμμένον » (1).

Πλὴν τῶν ὁστῶν τῶν πατέρων των, ἡ Πελοπόννησος οὐδὲν ἔχνος διεφύλαξε τῆς βραχυχρονίου διόδου τῶν Ἀλβανῶν μεταναστῶν· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οὐδεμίαν ἔσχε ῥοπήν ἡ δημώδης φιλολογία καὶ τὰ ἦθη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὸ πνεῦμα ἐκείνων, οἵτινες τοσοῦτον προσφιλῆ διέσωσαν τὴν μνήμην τῆς θετῆς πατρίδος αὐτῶν, « τοῦ ὠραίου Μωρέως; »

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἄλβανικῆς δῆθεν ἀρχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος. Ἀλλὰ δὲν εἶναι πειστικώτεροι καὶ αἱ προσαγόμενοι λόγοι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης περὶ μιμήσεως σλαβικῶν πρωτοτύπων. Οἱ λόγοι οὗτοί εἰσιν διττοί· οἱ μὲν στηρίζονται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα φράσεων τινῶν πρὸς σλαβικάς, οἱ δὲ εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ μύθου καὶ τὰς ἐν τῷ ἄσματι ἀναπτυσσομένας ἐννοίας.

Ἐξετάσωμεν πρῶτον τοὺς στηριζομένους εἰς τὴν ὁμοιότητα φράσεων.

Δύο τοιαῦται ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Βόλλνερ καὶ τοῦ Ψιχάρη· ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐννέα ἀδελφῶν, καὶ ἡ ἐπιφώνησις: « Θέ μου μεγαλοδύναμε μεγάλο θάμμα κάνεις ». Ὁ μὲν κ. Βόλλνερ φέρει ἀπλῶς καὶ ἐν παρόδῳ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ὑπὲρ τῆς πρωτοτυπίας τοῦ σερβικοῦ ἄσματος, ὁμολογῶν ὅτι ἐνδεχόμενον ἢ ὁμοιότης νὰ ἦναι τυχαία (2)· ἀλλ’ ὁ κ. Ψιχάρης ἀποδίδωσι μεγάλην σημασίαν εἰς τοῦτο, μάλιστα ἐλέγχει πῶς τὸν Βόλλνερ διότι δὲν ἐποίησε τὸ αὐτό (3). Ἄπορον ἀληθῶς φαίνεται ἡμῖν πῶς ἐπείσθησαν νὰ προσφύγωσιν εἰς τοιαύτην συκίνηνην ἐπικουρίαν· βεβαίως οὐδὲ λόγου ἔξ ἡξιούμεν τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα, ἂν μὴ προσήγοντο ὑπὸ σπουδαίων ἀνδρῶν πρὸς ἐνίσχυσιν παρακεκινδυνευμένης εἰκασίας.

(1) Rada σ. 91.— Μέχρι σήμερον παρέμεινεν ἡ συνήθεια μόνον ἐν Casal-puono ἐν Basilicata.

(2) Wollner σ. 267.

(3) Psichari σ. 23 κέ.

Π. σ. 65 κέ.) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ουλιανῶ πραγματεία περὶ τοῦ ἄσματος τούτου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν La leggenda di Garontina. Μὴ ἔχων ταύτην πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀγνοῶ ἂν προστιθῆσθε τι εἰς ὅσα περὶ τοῦ ἄσματος γινώσκωμεν.

(1) Psichari σ. 26 κέ.

(2) Ἄβτη εἶναι καὶ τοῦ Dozon ἡ γνώμη (ἐνθ. ἀν. σ. 327), ἣν ἀσπάζεται ὁ Wollner (σ. 267).

(3) Ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Rada τοιαῦτα ἄσματα εἰσὶ τὰ ἐπόμενα: ὁ γιὸς τῆς χήρας (σ. 28-29)· ἡ ἀρπαγὴ (σ. 61-64)· ὁ Γιάννης καὶ ὁ δράκος (σ. 46)· ὁ κόντης καὶ ἡ κλυσέδρα (σ. 71-72)· ἡ κακὴ γυναῖκα (σ. 73-74)· ἡ κακὴ πεθερὰ (σ. 81-82).

(4) Ὡς proxenil (Rada, πολλαχοῦ) calhike (καλίγια, ὑπαδήματα, ὅπερ μὴ ἐννοήσας ὁ ἐκδότης προσφεύγει εἰς γελοῖαν ἐτυμολογίαν)· χρυσιωμένη (σ. 50). στολισμένη (σ. 50) κ.λ.π.

Πρὸ τεσσαράκοντα καὶ πλέον ἐτῶν ὑπεστήριξεν ὁ Σάνδερς, ὅτι τὸ ἄσμα τοῦ Κωνσταντῆ καὶ τῆς Ἀρετῆς ἐλήφθη ἐκ σλαβικῶν, διότι « οὐδαμοῦ τῶν ἐλληνικῶν ἄσμάτων βλέπομεν ἀποδιδομένην ἰδιόζουσαν ἔννοιαν εἰς τὸν ἀριθμὸν ἐννέα, ἐνῶ τὸνναντίον παρατηρεῖται » ἐν τοῖς σερβικοῖς » καὶ ἔφερον ἐκ σερβικῶν ἄσμάτων τὰ ἐπόμενα παραδείγματα: « ἐννιά χρόνια » « ἡ Γελίτσα καὶ οἱ ἐννιά ἀδελφοί της » « ἐννιά θυγατέρες » « ἕνας γιὸς καὶ ἐννιά κόραις ». Ὁ Βόλλνερ ὁμολογῶν ἴσως, ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἀγνωστος ὁ ἀριθμὸς ἐννέα καὶ τοῖς Ἕλλησι ἀναφέρει δύο χωρία τῆς συλλογῆς τῶν ἐλληνικῶν καὶ ἀλβανικῶν παραμυθίων τοῦ Hahn (.). Ἄλλ' ὁ κ. Ψυχάρης παρατηρεῖ, ὅτι δὲν ἔχουσι τὸν τόπον τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τὰ ἐλληνικὰ παραμύθια, ἐν οἷς ἀληθῶς ἀναφέρεται κάποτε ὁ ἀριθμὸς ἐννέα· διότι τὰ παραμύθια δὲν τηροῦσιν ὅσον τὰ δημώδη ἄσματα ἀκριβῶς καὶ πιστῶς τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα· ἐν δὲ τοῖς ἐλληνικοῖς ἄσμασι σπανιώτατα γίνεται μνεία τοῦ ἀριθμοῦ ἐννέα, ἐν ᾧ τὸνναντίον ἐν τοῖς σερβικοῖς συχνότατα ἀπαντῶμεν αὐτὸν καὶ δὴ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον, τῶν ἐννέα ἀδελφῶν. Φέρει δὲ καὶ τὰ ἐπόμενα παραδείγματα ἐκ τῆς συλλογῆς σερβικῶν ἄσμάτων τοῦ Δοζῶν: « ἐννιά χρόνια » « ἐννιά πλεξίδες » « ἐννιά θυγατέρες » « ἐννιά νέοι ἀδελφοί » « ἐννιά γυναικαδέλφια » « ἐννιά ἀδελφοί ».

Ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἐννέα, εἴτε ὡς σύμβολον, εἴτε ἀπλῶς, ἀναφέρεται ἐν μύθοις καὶ ἄσμασι πολλῶν λαῶν, καὶ δὴ καὶ τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων, εἶναι πάσης ἀμφιβολίας ἀνεπίδεκτον. Ἀρκούμεθα δε μόνον νὰ παραπέμψωμεν εἰς εἰδικῶς περὶ τούτου πραγματευθέντας (2). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ποιήσει τοῦ καλῆ ἡμᾶς λαοῦ, ἀπαντᾷ συχνότατα ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐπόμενα παραδείγματα, ὀλίγα ἐκ καμπόλων, ἐκ τοῦ προχείρου ἐσταχυολογημένα.

Ἐννιά ἀδελφοί ἐν διαφόροις ἄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου: « ἐννιά ἀδελφοί τῆς Εὐγενούλας » (3) ἢ τῆς Ἀρετῆς (4) προσέτι ἐννιά

ἀδελφοί ἀναφέρονται ἐν ἄσματι τῆς Χάλκης (1), τῆς Καρπάθου (2), τῆς Κερκύρας (3), τῆς Ἡπείρου (4)· ὁμοίως καὶ ἐν ἄλλοις ἄσμασι τῆς Μονεμβασίας (5), τῆς Κρήτης (6), τῆς Καρπάθου (7), ἐννιά ἀδελφοί ἀντιτιθέμενοι πρὸς ἕνα (8). Προσθεθείτω δὲ ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαὸς θεωρεῖ εὐτυχῆ μητέρα, μητέρα « ἐπὶ τέκνοις εὐφραϊνομένην » κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦ Ψαλμωδοῦ (9), τὴν ἔχουσαν ἐννέα υἱοὺς καὶ μίαν κόρην. Τούτου ἕνεκα συνήθη ἡ εὐχὴ εἰς νεογάμους « ἐννιά γυιοὺς καὶ μιά μηλιά » ἥτις καὶ ἐν γαμηλίῳ μεσσηνιακῷ ἄσμα ἐκφέρεται οὕτω:

Νὰ κάμης τοὺς ἐννιά υἱοὺς καὶ μιά γλυκομηλίτσα. (10)

Πλὴν τῶν ἀδελφῶν καὶ ἄλλα πράγματα εὐρίσκομεν κατ' ἐννεάδας ἀναφερόμενα ἐν δημοτικοῖς ἄσμασι τῶν ἐλλήνων. Ἐν ἄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου ἔχομεν: « ἐννιά δράκους » (11), « ἐννέα ἡμεροβράδια-ἐννεὰ χιλιάδες » (12), « ἐννιά τσοπάν' ἐννιά κοπάδι' ἄρνια » (Τραπεζοῦντος) (13), « ἐννιά θηρία » (Ἰμβρου) (14), « ἐννιά λογιῶν πυργάρι » (15), « ἐννιά μηλιαῖς » (16), « ἐννιά καρναῖς » (17), « ἐννιά πύργους ἀσήμι » (18) κ. λ. π. Ἐν ἄλλοις δ' ἄσμασι: « ἐννιά χιλιάδες ἄστρα » (19), « ἐννιά μόδια λουζάρι » (Καρπάθου) (20), « ἐννέα πύρ-

(1) Passow ἀρ. 523.

(2) Αὐτ. ἀρ. 525.

(3) Ν. Δοσίου, Καρτοφυλάκιον. Κέρκυρα, 1880 σ. 51.

(4) Ὁ ἐν ΚΠ. ἑλλην. φιλ. σύλλογος, τ. ΙΔ' σ. 269.

(5) Diefner's Archiv f. Mittell-u. Neugr. Phil. σ. 88.

(6) Ε. Δ. Φραντζεσκάκη, Ἡ Ἀριάδνη. Ἀθ. 1883 σ. 58.

(7) Wescher, Δωρικὸν ψήφισμα Καρπάθου. μετάφρ. Μανωλακάκη. Ἐν Ἀθήναις 1878 σ. 81.

(8) Ἱατρῶδης σ. 81.

(9) Τὸ ῥητὸν τοῦτο ἀναφέρει εἰς τὴν μάμμην τοῦ Διγενῆ ὁ ποιητὴς τοῦ ἔπους (στ. 166 κέ. ἐκδ. Σάθα καὶ Λεγρᾶνδ).

(10) Ὁ ἐν Κωνσταντίν. ἑλλ. φιλ. σύλλογος τ. Η' σ. 505.

(11) Φιλολογ. συνέδημος σ. 431.

(12) Εὐξείνος Πόντος. 1830 σ. 126.

(13) Passow ἀρ. 505.

(14) Ὁ ἐν Κωνστ. ἑλλ. φιλ. σύλλογος τ. Η' σ. 538.

(15) Νεολλ. ἀνάλεκτα. Α' σ. 79.

(16) αὐτ. σ. 85.

(17) αὐτ. σ. 87.

(18) Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡπειρον δημοτικῶν ἄσμάτων σ. 142.

(19) Wescher, ἐνθ. ἀν. σ. 74.

(20) αὐτ. σ. 78.

(1) Hahn, Griech. u. alb. Märchen. ἀρ. 4, τ. I σ. 186. ἀρ. 400. σ. 124.

(2) Nork, Etymologisch-mythologisches Wörterbuch. ἐν ἄρβρ. neun. — J. Blochwitz, Kulturgeschichtliche Studien. Lpz. 1882 σ. 246-256 (neun). — Stark Niobe σ. 28.

(3) Passow ἀρ. 413. 414. 415. 417.

(4) Εὐξείνος Πόντος. Τραπεζοῦς. 1880. σ. 143.

κους λοβάριν » (Κύπρου) (1), « ἐκάλεσε ἑννιά χιλιάδες κόσμο » (Ἰμβρου) (2), « ἑννιά χωριά - δέκα βιλαέτια » (Εὐβοίας) (3) κ.τ.λ. Ἄν τὰ παραδείγματα ταῦτα, ἀντιτασσόμενα τοῖς ὑπὸ Σάνδερς καὶ Ψυχάρη παρατεθειμένοις σερβικοῖς, δὲν ἐπαρκῶσι οὐχὶ νάποδειξωσι τὰ σερβικά ἐκ τῶν ἑλληνικῶν εἰλημμένα, ἀλλὰ νά πείσωσιν, ὅτι οὐδὲν μαρτυρεῖ ἢ χρῆσις ἐν τοῖς ἄσμασι τοῦ ἀριθμοῦ ἑννέα, τότε ὁ ἔχων ὑπομονὴν καὶ ἔρεξιν ἅς ἐπιχειρήσῃ ἀκριβῆ καὶ πλήρη ἀπαρίθμησιν τῶν σχετικῶν χωρίων, καὶ θά ταχθῶμεν προθύμως ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ μνημονεύοντος συχνότερον ἐν τοῖς ἄσμασί του τὸν ἀριθμὸν ἑννέα.

Οὐδ' ἢ ἐκ τῆς ἐπιφωνήσεως « Θέ μου μεγαλοδύναμε, μεγάλο θάμμα κάνεις! » εἰλημμένη ἀπόδειξις εἶναι προσφυστέρη. Ἡ σημασιολογία ὡς ἀντιστοιχὸς σερβικῆ· *Mili Boje! veliko velikoga!* σημαίνει *Εὐσπ. λαχτε Θεέ! ὦ τοῦ μεγάλου θαύματος!* Εἶναι δὲ καθ' ἡμᾶς περιέργος οὐχὶ ἡ ὁμοιότης, ἀλλ' ἡ μικρὰ διαφορὰ τῆς σερβικῆς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ῥήσεως. Διότι βεβαίως φράσεις, ἐπαναλαμβανόμεναι συχνότατα ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις, τοῖς βίοις τῶν ἁγίων καὶ τοῖς διάφοροις ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις, ἅτινα πάντα εἰσὶν ἐκπαλαί μεταπεφρασμένα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὰς σλαβικὰς γλώσσας, ἄπορον εἶναι πῶς οἰκειόταται γινόμεναι τῷ λαῷ δὲν διειρηθήσαν ἀπαράλλακτοι καὶ ἀναλλοίωτοι.

Ἄλλος ἐξωτερικὸς λόγος, ὃν φέρει ὁ κ. Ψυχάρης ὑπὲρ τῆς πρωτοτυπίας τοῦ σερβικοῦ ἄσματος, εἶναι ἡ μνεῖα τῆς πανούκλας ἐν τῷ ἑλληνικῷ, μαρτυροῦσα κατ' αὐτὸν ἐπίδρασιν σλαβικὴν. « Ἡ λέξις θακατικὸ ἢ σημαίνουσα ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὴν ἐπιδημίαν ταύτην, δὲν εἶναι, λέγει, εὐχρηστος ἐν τῇ δημώδει ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ. Ἐγὼ τοῦλάχιστον σπανιώτατα ἐνέτυχον αὐτῇ. Ἐν ᾧ τούτωναντίον, ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Δοζῶν δις ἢ τρίς γίνεται μνεῖα τῆς πανώλους » (4). Ὁ κ. Ψυχάρης συνεπέρανεν ὅτι σπανιώτατα γίνεται μνεῖα τῆς πανώλους ἐν μνημείοις τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, διότι ἴσως δὲν εἶχε πρόχειρα καὶ ἐπαρκῆ βοηθήματα, ἢ ἠγνόει ὅτι ἢ

(1) Σακελλαρίου, Κυπριακὰ τ. Γ' σ. 85.

(2) Ὁ ἐν Κωνστ. ἑλλην. φιλ. σύλλογος τ. Θ' σ. 345.

(3) Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρίας Α' σ. 135.

(4) Psichari σ. 25.—Θνήσκουσιν οἱ ἀδελφοὶ ἐκ πανώλους κατὰ τὴν Γ' καὶ τὴν Θ' παραλλαγὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς οὐδαμῶς γίνεται μνεῖα ταύτης.

πανώλης εἶναι ποικιλώνυμος ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, καὶ ἐπομένως ὅτι δὲν ἔπρεπε νάναζητῆ τὰς περὶ ταύτης ιδέας καὶ μυθικὰς παραστάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μόνον ὅπου ἐνετύγχανε τῇ λέξει θανατικῷ. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς οὐ μόνον πλείστους μύθους εἶχε περὶ τῆς πανώλους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν προγόνων του παρέλαβε καὶ διειρηθήσεως πρὸς ἀποτροπὴν αὐτῆς δεισιδαίμονας τελετὰς, αἷς ὁμοίας ἀπαντῶμεν καὶ παρὰ σλαβικοῖς λαοῖς (1).

Ἡ κορωνὶς ὅμως τῶν ὑπὸ τοῦ Βόλλνερ καὶ τοῦ Ψυχάρη προσαγομένων ἀποδείξεων τῆς πρωτοτυπίας τῶν σλαβικῶν ἄσμάτων συνίσταται εἰς ἐσωτερικοὺς λόγους, μάλιστα εἰς τὴν κατίσχυσιν δῆθεν ἐν τούτοις τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς, αἰσθήματος, ὡς λέγουσιν, ἰδιόζοντος τοῖς σλαβικοῖς λαοῖς. « Τὸ ἄσμα ὑπάγεται κατ' ἐμέ, » παρατηρεῖ ὁ Βόλλνερ, ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῷ κυριωτάτης ιδέας, εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐν τῇ σερβικῇ ἰδίως ποιήσει πολυπληθῶν ἄσμάτων, τῶν ὑμνούντων τὴν στοργὴν ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς. Τὸ τοιοῦτο τῇ νοτιοσλαβικῇ ποιήσει ἰδιόζον αἰσθημα διαφαίνεται προδήλως ἐν τῷ σερβικῷ ἄσματι, ὁμοίως καὶ ἐν τῷ βουλγαρικῷ, εἰ καὶ ἄσθενέστερον, ἐκλείπει δὲ παντελῶς ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἀλβανικοῦ ». Ὁ δὲ κ. Ψυχάρης, ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι πρώτη γένεσις τῶν ἄσμάτων εἶναι ἡ δοξασία περὶ ἐνοχλήσεως τῶν νεκρῶν ὑπὸ τῶν ὀρήνων καὶ τῶν δακρύων τῶν ζώντων, ἢ ἐν τοῖς ἄσμασι καὶ τοῖς μύθοις τῶν γερμανικῶν λαῶν καὶ τοῖς σλαβικοῖς παραμυθίοις διατυπωμένη, εἰκάζει, ὅτι παραλαβόντες τὸ θέμα τοῦτο οἱ Σέρβοι προσήρμοσαν πρὸς τὰ ἥθη καὶ τὰς ιδέας αὐτῶν, ἀντικαταστήσαντες τὸν μνηστῆρα ἢ ἐραστὴν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ὑποθέτοντες δὲ καὶ τὸν γάμον τῆς ἀδελφῆς εἰς τὰ ξένα, οὐδὲν ἐνέχοντα τὸ ἀπᾶρον ταῖς συνηθείαις τοῦ σερβικοῦ λαοῦ. Τούναντίον οἱ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες, μιμηθέντες τὸ ἄσμα, ξένοι ὅμως πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ κατισχύοντα αἰσθημα καὶ ιδέας, παρεμόρφωσαν αὐτό. Οὕτω δὲ παρίσταται ἡμῖν τὸ συνηθέστατα ἐν τῇ συγκριτικῇ ἐρεύνη τῶν μύθων παρατηρούμενον φαινόμενον, τῆς βαθμιαίας ἐξασθενήσεως μύθου, καθ' ὅσον

(1) Βλ. τὴν ἡμετέραν πραγματεῖαν περὶ τῶν ἀσθενειῶν κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἔθνολ. ἑταιρίας τ. Α' σ. 10 κἄ. 19 κἄ.

ἀπομακρύνεται τῆς ἀρχικῆς πηγῆς αὐτοῦ, μέχρις ὅτου ὀλίγα μόνον τηρεῖ ἀνεπίγνωστα ἴχνη τῆς πρώτης ἐμπνεύσεως. Οὕτω καὶ αὐτὸ τὸ σερβικὸν ἄσμα, εἰ καὶ τὰ μάλιστα προσεγγίζει τῷ ἀρχικῷ μύθῳ, εἶναι ὁμῶς τούτου ἀσθενέστερον.

Ταῦτα ὁ κ. Ψυχάρης, προσπαθὼν νὰ διίδη τὴν ἐν ἀρχῇ ἔννοιαν τοῦ μύθου, δι' ἐρμηνευτικῆς μεθόδου, ὡς φρονοῦμεν, πλημμυλοῦς καὶ ἀκροσφαλεστάτης. Οἱ ἀρχέτυποι μῦθοί εἰσιν ἀπλούστατοι, τὴν ἔννοιάν των ἐν ἑαυτοῖς περιέχοντες, μόνον δ' ὅταν αὕτη λησμονηθῇ προστίθεται ἕτερα, ἀλλοτρία τοῦ καθαυτοῦ μύθου, ἀπορρέουσα δὲ ἐκ τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν ἠθῶν τοῦ ἐπαναλαμβανόντος τοῦτον λαοῦ. Ἐν τῷ προκειμένῳ ἡ πρώτη ἔννοια περιέχεται ἐν τῇ ἐπανόδῳ νεκροῦ ἐραστοῦ εἰς τὴν ἐρωμένην, καὶ τοιοῦτον ἀπλοῦν καὶ ἀπέριττον ἀνευρίσκομεν τὸν μῦθον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Λησμονήσαντες δὲ τὴν πρώτην ταύτην ἔννοιαν ἣτις ἐστὶν ἴσως ἡ κατὰ τὸ ἔαρ ἀναζωογόνησις τῆς πρὶν νεκρωμένης φύσεως, καὶ ἀκαταλήπτου καταστάματος αὐτοῖς τοῦ μύθου, οἱ παραλαβόντες αὐτὸν λαοὶ ἐξεῦρον ἰδίαν ἕκαστος ἐξήγησιν τούτου, ἣν ἠρῶσθησαν ἐκ τῶν οἰκείων αὐτοῖς ἰδεῶν καὶ δοξασιῶν· οἱ μὲν γερμανικοὶ λαοὶ τὴν ἐκ τῶν θρήνων προξενουμένην τοῖς νεκροῖς ὀδύνην· ὁ δ' ἑλληνικὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκπληρώσεως καὶ πέραν τοῦ τάφου ἱερᾶς ὑποσχέσεως· καὶ οἱ σλαβικοὶ ἄλλος ἄλλην. Διατί δὲ ὁ κ. Ψυχάρης προτιμᾷ τὴν γερμανικὴν δοξασίαν καὶ ταύτην ὑπολαμβάνει ὡς τὴν πηγὴν τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς ὁμοίων μύθων; Μὴ καὶ ἡ ἐν τῷ νεοελληνικῷ ἄσματι ἀναπτυσσομένη ἰδέα δὲν εἶναι ἐπίσης ὡραία, καὶ μὴ δὲν προσηρμόσθη προσφυέστατα τῷ μύθῳ, ἀποτελεσθέντος ἐν τῷ ἄσματι ἐνιαίου καὶ καλλιτεχνικωτάτου συνόλου;

Τούτων οὕτως ἐχόντων καταπίπτουσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἐπιχειρήματα τῶν διαβλεπόντων ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἄσματι παρεφθαρμένην μίμησιν σλαβικῶν πρωτοτύπων, ἄγνοιαν δὲ παντελῆ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἠθῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐλέγχουσιν οἱ ἰσχυρισμοὶ περὶ τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς ὡς αἰσθήματος τοῖς Σέρβοις μάλιστα ἰδιόζοντος, μονονουχί δ' ἀγνώστου τοῖς Ἕλλησι. Δὲν ἔπρεπε, νομίζομεν, ὁ κ. Ψυχάρης οὕτω διαρρήδην νὰποφανθῇ, ὅτι οὐδὲν ὁμοιον ἀπαντᾷ ἐν τῇ δημῳδῇ ἑλληνικῇ ποιήσει (1). Τὸ αἰσθημα τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς

(1) Psichari σ. 23.

εἶναι ἐπίσης καὶ ἑλληνικὸν κατ' ἐξοχὴν αἰσθημα, ὀρθότατα δὲ καὶ ἀληθέστατά εἰσι τὰ περὶ τούτου ὑπὸ τινος τῶν ἡμετέρων ποιητῶν γραφέντα (1). Ἄν συνήθης τοῖς Σέρβοις ὄρκος εἶναι ὁ κατὰ τῶν ἀδελφῶν, μὴ καὶ ἡμεῖς δὲν ἀκούομεν συχνότατα ὁμοίους ὄρκους; (2) Δὲν ἐξύμνησεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὴν ἀδελφικὴν στοργὴν, καὶ δὲν θεωρεῖ ταύτην ὕψιστον ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθόν;

Τρία πράγματα μ' ἀρέσασιν εἰς τὸν ἀπάνυ κόσμον
Τὸ κότεργο ποῦ περπατεῖ καὶ τᾶλογο ποῦ τρέχει,
τὰ δυ' ἀδελφάκια τὰ καλά, ὅταν εἶν' ἀγαπημένα (3).

καὶ δὲν κρίνει ἡ δημῳδῆς ποιήσις ἀναθέματος ἄξιον τὸν ἀμφισβητοῦντα τὴν ἰσχὺν τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης;

Ἀνάθεμά τον ποῦ τὸ εἶπῃ « τὰδέρφια δὲν πονοῦνται »
τὰδέρφια σκίζουν τὰ βουνά καὶ δέντρα ξερρίζοῦν,
τὰδέρφια ἐκυνηγήσανε κ' ἐνίκησαν τὸ Χάρο (4).

Ἄνευ δὲ προκαταλήψεως περὶ μιμήσεως σλαβικῶν ἰδεῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξετάζοντες τὸ σερβικόν, τὸ βουλγαρικόν καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα, καταλήγομεν εἰς ἀντίθετα τῶν τοῦ κ. Ψυχάρη πορίσματα. Οὗτος καίπερ ἀνομολογῶν τὴν ποιητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος, ὁμῶς φρονεῖ, ὅτι ἐν τῇ βουλγαρικῇ, τῇ ἀλβανικῇ καὶ τῇ ἑλληνικῇ παραλλαγῇ, παρατηρεῖται τις διαφθορὰ καὶ ἐξασθένησις τοῦ ἐν ἀρχῇ αἰσθήματος, οὐ ἕνεκα μεταβληθεῖς ὁ πρωτόθετος μῦθος

(1) Σ. Ν. Βασιλειάδης, Ἄττικαὶ νόχτες. Ἄθ. 1873. τ. Α' σ. 35 κέ. « τὸ αἰσθημα τῆς φιλαδελφίας εἶναι τὸ κυριεῦον καὶ τὸ ἐθνικώτερον αἰσθημα, ὡς ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι παρ' ἀπάσῃ τῇ ἐσπερίᾳ ἰθὺρίῳπῃ τὸ κυριεῦον καὶ ἐθνικώτερον αἰσθημα εἶναι τὸ αἰσθημα τοῦ ἔρωτος. . . Ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἡμῶν ἄσμασι, τὸ αἰσθημα καὶ αἱ σκηναὶ τῆς φιλαδελφίας κατέχουσι τὴν εὐρυτέραν θέσιν εἰς τὰς μᾶλλον συγκινητικὰς καὶ περικαλεῖς εἰκόνας. Εἶναι τι ἀληθῶς ἑλληνικὸν καὶ κατασκευαστικώτατον ἢ ἀδελφικὴ αὕτη στοργὴ ἐν πολλοῖς ἄλλοις δημοτικοῖς ἄσμασι, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τοῖς ἐπιγραφόμενοις ἢ Κλεφτοποῦλα, οἱ Χαραμίδες, ἢ Ἰέρουρα τῆς Ἄρτας, εἶνέ τι μεστόν τοσαύτης ἀρετῆς, περιπαθείας, ἀφροσύσεως καὶ τοσαύτης ουσίας, ὥστε αἱ νέαι αὐταὶ ἀδελφαὶ δύνανται εὐτόλμοις νὰ δώσωσι τὰς χεῖρας εἰς τὰς μεγάλας ἐκείνας ἀδελφᾶς των, οἷα ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἡλέκτρα, κπλ. »

(2) Νὰ χαρῶ τὰδελφιά μου' ἐς τὴ ζωὴ τῶν ἀδελφῶ μου.

(3) Passow ἀρ. 467.

(4) Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημῳδῶν ἄσματων σ. 275.

προσηρμόσθη εἰς τὰ ἦθη καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν Σέρβων. Οἱ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες, λέγει ὁ κ. Ψυχάρης, ἤκιστα ἐννοήσαντες τὸ κατισχύον ἐν τῷ σερβικῷ αἰσθημα, ἀντικατέστησαν τὰς πρὸς τὴν ἀδελφὴν ὑποσχέσεις δι' ὄρκου πρὸς τὴν μητέρα· ἄλλως δὲ ὁ γάμος ἐν τῇ ξένη εἶναι τι ἄηθες τοῖς Ἕλλησιν, ἀπεχθανομένοις τὴν ξενιτεῖαν, ἐν ᾧ τούναντιον ἐν Σερβίᾳ μεγάλην τιμὴν ὑπολαμβάνουσιν αἱ νεάνιδες τὴν ἀποκατάστασιν ἐν μακρινῇ χώρᾳ. Τούτου ἕνεκα πάντες οἱ ἀδελφοί, ἐν τῷ σερβικῷ ἄσματι, ἐκ φιλαδελφίας στέργουσι τὸν ἐν τῇ ξένη γάμον τῆς ἀδελφῆς, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες, ἀγνοοῦντες τὸ ἔθιμον ἐκεῖνο, παρέλαβον ἔτοιμον τὸ θέμα, χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ ἐννοήσωσι περὶ τίνος ἐπρόκειτο (1).

Τί ὁμῶς συνάγομεν ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐρεύνης τῶν σλαβικῶν καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἄσμάτων, ἂν μὴ σκοτιζώμεθα ἐκ τῆς πεπλανημένης γνώμης, ὅτι ἐν τοῖς τελευταίοις δάνεια αἰσθήματα ἀναπτύσσονται καὶ ἰδέαι ἀγνωστοὶ παρὰ τῷ λαῷ; Ἐν τῷ ἐλληνικῷ ἄσματι βλέπομεν ἁρμονικὸν καὶ ἄρτιον ὄλον, ἐν ᾧ δραματικώταται περιπέτειαι, μετὰ δυνάμεως καὶ τέχνης θαυμαστῆς ἐκτιθέμεναι, εἰς ἓνα μόνον τείνουσι σκοπὸν, εἰς τὴν κατὰδειξιν τῆς ἰερότητος ὑποσχέσεως, ἧς τὸ βῆρος καὶ ἐν τῷ τάφῳ αἰσθάνεται ὁ δούς. Ἡ ἐν τῷ ἐλληνικῷ ἀδιέσπαστος καὶ ἔλλογος τῶν γεγονότων ἀλληλουχία χαλαροῦται καὶ ἐκλείπει ἐν τοῖς σλαβικοῖς, τὰ δ' ἀμίμητα ἐπεισόδια, ἐν οἷς εἰδυλλιακὴ χάρις ἀβιάστως συγκιρναῖται μετὰ φρίκης τραγικῆς, ἢ ἄψυχος μίμησις ἀμαυροῦσα καθίστησι ψυχρὰ καὶ ἀγνώριστα. Ἐν τῷ ἐλληνικῷ ἄσματι, ὁ μῦθος ἀπῆτει, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, νὰ νυμφευθῇ ἡ κόρη εἰς Βαβυλῶνα. Ἡ μήτηρ ἐν τοῖς γαμηλίαις ἐλληνικοῖς ἄσμασι, παρίσταται πάντοτε, ἐν μόνον διαβλέπουσα ἐν τῷ γάμῳ, τὸν ἀπὸ τῆς κόρης χωρισμόν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ θέλουσα νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ(2).

(1) Psichari σ. 27-28

(2) Γαμηλίον ἄσμα Πελοποννήσου ἐν Λελέκου, Δημοτικῆ ἀνθολογία, σ. 142.

Ὅλοι ἠθέλανε, ὄλοι ἀγαπᾶνε,
καὶ ἡ μαννοῦλά της, κελνὴ δὲ θέλει.

Ἔτερον ἠπειρωτικὸν ἐν Χασιώτου συλλογῇ σ. 43.

ὄλοι βούλονται νὰ μᾶς τὴ δώσουν
κι' ὁ ἀφεντούλης της δὲν μᾶς τὴ δίνει·
ὄλοι δύνονται νὰ μᾶς τὴ δώσουν.
κι' ἡ μαννοῦλά της δὲ μᾶς τὴ δίνει.

Ὅθεν καὶ ἐν τῷ ἄσματι τούτῳ δὲν στέργει τὸν γάμον, ἀρ' οὐ μάλιστα οὗτος πρόκειται νὰ γίνῃ μετὰ ξένου ἐκ μακρινῆς χώρας· δὲν στέργουσι δέ, διὰ τὴν πρὸς τὴν ξενιτειάν ἀντιπάθειαν τοῦ Ἕλληνοσ, καὶ οἱ ἀδελφοί, πλὴν τοῦ Κωνσταντῆ, ὅστις δὲν ὀρμᾶται εἰς τοῦτο ἐκ φιλαυτίας, ὡς ὑπέλαβεν ὁ Βόλλνερ(1). Αἱ παρακελεύσεις τοῦ Κωνσταντῆ πρὸς νύμφευσιν τῆς ἀδελφῆς εἰς τὰ ξένα, παντελῶς ἄλλην ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν τῷ Ἕλληνι ἀκροατῇ· ὁ νοῦς τούτου προσηλοῦται μόνον εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ξενιτευομένου ἀδελφοῦ, τοῦ μακροταξειδάρη· τὸ αἰσθημα τῆς ἰδιοτελείας ἐξαφανίζεται πρὸ τοῦ πόθου, τοῦ ἐλληνικωτάτου πόθου, τῆς μειώσεως τῶν ἀφορήτων δεινῶν τῆς ξενιτειᾶς. Ὁ Κωνσταντῆς θὰ εὕρισκῃ παρηγορίαν ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν ἣ ὁ οἶκος τῆς ἀδελφῆς, καὶ αὕτη δὲν θὰ αἰσθανθῇ τὸν πόνον τῆς ξενιτειᾶς, συχνότατα βλέπουσα τὸν ἀδελφόν. Ἄλλ' ἡ μήτηρ φέρει ἄλλην ἀντίρρησην, ἀπορρέουσαν ἐξ ἀκραιφνοῦς ἐλληνικοῦ αἰσθήματος, τοῦ οἰκογενειακοῦ φίλτρου, τοῦ ἐπιτάσσοντος τὴν συμμετοχὴν πάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἐν τοῖς εὐτυχήμασι καὶ ἐν τοῖς δυστυχήμασι. Καὶ ὁ Κωνσταντῆς ὑπόσχεται ὅτι ἂν τύχῃ λύπη ἢ χαρὰ, πάντως θὰ φέρῃ τὴν ἀδελφὴν εἰς τὴν μητέρα, ἐπιλαθόμενος νὰ μνησθῇ τῆς ὑπὸ τοῦ θανάτου λύσεως τῆς ὑποσχέσεως, ἔνοχος οὕτω γενόμενος ὕβρεως, κατὰ τὰς ἐλληνικὰς δοξασίας, ὕβρεως ἦν ἀμειλίκτως τιμωρεῖ τὸ θεῖον. Ὑβρις εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τῆς μητρὸς πρόσκλησις τοῦ νεκροῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑποσχέσεως, τῆς ὕβρεως δὲ ταύτης δίδωσι δίκην θνήσκουσα. Ἐπῆλθε χρόνος δύστυχος, ἀπέθανον οἱ ὀκτὼ ἀδελφοί, ἐφορευθῆ καὶ ὁ Κωνσταντῆς, διότι μόνον οἱ βιαίως θανόντες ἐγείρονται τοῦ τάφου, κατὰ τὰς προλήψεις, ἃς ὁ λαὸς ἡμῶν ἐτήρησε μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὁ Κωνσταντῆς ἔταξεν ἐγγυητὴν τῆς ὑποσχέσεως τὸν Θεόν(2), καὶ οὗτος ἐφορᾷ εἰς τὴν ἐκ-

(1) Wollner σ. 268.

(2) Ὅμοιον τύπον ὑποσχέσεως ἀπαντῶμεν καὶ ἐν ἑτέροις ἄσμασι

Βάλλω τὸν ἥλιον νηγγυστὴ καὶ τὰ βουνα μαρτύρους.

(Ἐραπεζούντιον· Φιλολ. συνέδημος 1849 σ. 431).

Βάλαν τὸν ἥλιο μάρτυρα καὶ τὸ φεγγάρ' ἐγγύη.

(Ἰατρῶδης σ. 66).

καὶ παρὰ τῷ βυζαντινῷ χρονογράφῳ Γεωργίῳ τῷ ἁμαρτωλῷ (Χρονικὸν Δ'. 248 σ. 630 Murai): « δέδωκεν ἐγγυητὴν τὸν μεγαλομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρον ».

τέλεσιν ταύτης. Ἀνίσταται τοῦ τάφου ὁ νεκρός, πορεύεται εἰς τὸν οἶκον τῆς ἀδελφῆς, καὶ ἐκτυλίσσονται πρὸ ἡμῶν σκηναὶ ἀπαραμίλλου κάλλους, ἢ συνάντησις ἐν τῷ χορῷ, ἢ ὑπὸ τῶν πτηνῶν ἀποκάλυψις τῆς φρικτῆς ἀληθείας, ἢ ἀγωνία τῆς ἀδελφῆς προσπαθούσης νὰ ἐξακριβώσῃ ταύτην καὶ ἢ συνάντησις τῆς μητρὸς καὶ τῆς κόρης. Μόνον παράχορδον καὶ ψεκτέον ἐν τῇ ὅλῃ οἰκονομίᾳ τῆς διηγήσεως εἶναι ὁ θάνατος ταύτης, ἀνεξήγητος ὢν καὶ ἀδικαιολόγητος. Ἄλλ' ἴσως εἶναι τοῦτο προσθήκη μεταγενεστέρα, ἢ δὲ λύσις ἐν τῷ ἀρχετύπῳ ἄσματος ἦν διάφορος, καὶ δὴ ἢ ἐν τῇ Δ' παραλλαγῇ μεταμόρφωσις τῆς ἀδελφῆς εἰς γλαῦκα, τὸ δυσοίωνον πτηνὸν τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς. Ἡ μεταμόρφωσις φέρεται καὶ ἐν ἑτέρᾳ μεσσηνιακῇ παραλλαγῇ, ἧς τοὺς τρεῖς τελευταίους στίχους ἐδημοσιεύσαμεν πρὸ ἐτῶν.

Παρακαλεῖται ἔς τὸ Θεὸ ἢ Ἀρετὴ καὶ λέει.

—α Θε' μου καὶ κάμε με πουλί, κάμε με κουκουβάγια,

νὰ περπατῶ ἔς τοὺς ἐρημιαίς, νὰ κλαίω τοὺς ἀδελφούς μου » (1).

Τοιούτη λύσις καὶ τεχνικωτέρα εἶναι, καὶ σύμφωνος καθόλου ταῖς μυθολογικαῖς παραστάσεσι τοῦ ἡμετέρου λαοῦ, καθ' ὅς ἢ μεταμόρφωσις ἐπέρχεται ἢ πρὸς τιμωρίαν στυγεροῦ ἐγκλήματος ἢ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀναξιοπαθοῦντος ἀπὸ μεγίστης ὀδύνης καὶ θλίψεως.

Τοιοῦτο μὲν τὸ ἐλληνικὸν ἄσμα· τὰ δὲ σλαβικὰ ἀμοιροῦσι τῶν κατὰ μέρος καλλονῶν τούτου ἢ διατηροῦσι μόνον ἴχνη παραμορφωμένα αὐτοῦ, ἐλλείπει δ' ἐξ αὐτῶν καὶ ἢ τεχνικὴ συναρμογὴ τῶν καθ' ἕκαστον, ἢ τὴν ἐνότητα τοῦ συνόλου ἀπαρτίζουσα, καὶ ἢ ἐσωτερικὴ δικαιολογία τῶν ἐκτεθειμένων γεγονότων. Τὴν κόρην ζητοῦσιν εἰς γάμον ἀπὸ τὰ ξένα, ἀορίστως καὶ ἀσαφῶς, οὐχὶ ἐξ ὠρισμένης χώρας, καὶ δὴ ἐκ τῆς Βαβυλωνος, ὡς ἐν τῷ ἐλληνικῷ. Στέργουσιν οἱ ἀδελφοί, οὐχὶ ὅμως καὶ ἢ μήτηρ· ἀκατάληπτον τοῦτο, ἀφ' οὗ ὁ γάμος ἐν τῇ ξένῃ οὐδὲν ἔχει τὸ ἀπᾶδον πρὸς τὰ σλαβικὰ ἔθιμα· μόνον ἐν τῇ δευτέρᾳ παραλλαγῇ τοῦ βουλγαρικοῦ ἄσματος, τῇ μάλιστα προσεγγιζούσῃ τῷ ἐλληνικῷ, δὲν δέχονται οἱ ἄλλοι ἀδελφοί, πλὴν τοῦ Δημητάρ, συνηγοροῦντος ὑπὲρ του γάμου. Ὑπισχνοῦνται οἱ ἀδελφοὶ ὅτι θὰ ἐπισκέπτονται τακτικῶς τὴν ἀδελφὴν των· ἀλλὰ θνήσκουσιν ἐκ πανώλους· διατί; τὸ σερβικὸν ἄσμα καὶ ἢ δευ-

(1) Πανδώρα· 1867 τ. ΙΗ' σ. 94.

τέρα παραλλαγὴ τοῦ βουλγαρικοῦ οὐδαμῶς ἐξηγοῦσι τοῦτο· ἀλλ' ἢ πρώτη τοῦ βουλγαρικοῦ παραλλαγῇ ἀναφέρει τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου εἰς κατάραν τῆς μητρὸς, κατάραν σκληροτάτην καὶ ἀδικαιολόγητον· διότι χωρὶς νὰ φανῇ ἐναντιουμένη εἰς τὴν ὁμόφωνον θέλῃσιν τῶν υἱῶν, ἐπικαλεῖται ὅμως κατ' αὐτῶν τὴν πανώλη, ὅπως θείσῃ καὶ τοὺς ἐννέα υἱοὺς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν· δηλονότι διὰ τὴν ὑπανδρείαν τῆς θυγατρὸς τῆς εἰς τὰ ξένα ζητεῖ τὸν ὄλεθρον συμπάσης τῆς οἰκογενείας αὐτῆς.

Ἡ θυγάτηρ ἐν τῇ ξένῃ θλίβεται μὴ βλέπουσα τοὺς ἀδελφούς· ὁ Θεὸς τὴν εὐσπλαγχνίζεται καὶ διατάσσει ἀγγέλους τοῦ νὰ ζωογονήσωσιν ἕνα τῶν ἀδελφῶν, ἵνα τὴν ἐπισκεφθῇ. Ὅποια ἢ διαφορὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἄσματος ἀπὸ τῶν σλαβικῶν! Ἐν ἐκείνῳ ὁ Θεὸς, ὡς ἐγγυητῆς τῆς ὑπὸ τοῦ Κωσταντῆ δοθείσης τῇ μητρὶ ὑποσχέσεως, μεριμνᾷ περὶ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς. Δὲν παρίσταται ὅμως αὐτοπροσώπως δρῶν, διότι οἰοσδῆποτε λόγος θὰ ἦτο ταπεινότερος τῆς περὶ τοῦ θείου μεγαλείου ιδέας· ἀλλ' ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποσιωπήσεως τὸ ἄσμα προσκτᾶται δύναμιν καὶ ὕψος· τὰ πάντα μαρτυροῦσιν, ὅτι ἐκτελεῖται βουλὴ Θεοῦ, εἰ καὶ μόνον τὰ πτηνὰ ὑποδηλοῦσι τοῦτο, τὰ διὰ τοῦ κελαδήματος ἐκφράζοντα τὴν φρικτὴν ἐπὶ τῷ θεάματι τοῦ πρὸ αὐτῶν παρελαύνοντος ζεύγους καὶ ἀναφωνοῦντα ὅτι διορῶσι μέγα θαῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἐν ταῖς σλαβικοῖς ὅμως ἄσμασιν ὁ Θεὸς δὲν ἀπαξισεῖ νὰ ὀρίσῃ μετὰ πολλῆς λεπτολογίας πάντα ὅσα ἤθελον συντελέσῃ πρὸς ἐπίτευξιν, οὐχὶ τῆς ἐκτελέσεως ἑρᾶς ὑποσχέσεως, ἀλλὰ τῆς προσαίρου παραμυθίας θλιβομένης ἀδελφῆς. Διατάσσει τοὺς ἀγγέλους τοῦ νὰ ἐμβάλωσι ψυχὴν εἰς τὸν ἀδελφόν, καὶ καθοδηγεῖ αὐτοὺς πῶς νὰ κατασκευάσωσι δῶρα βδελυρώτατα· ἄρτους ἀπὸ τὸ χῶμα τοῦ τάφου καὶ χαρίσματα ἀπὸ τὸ σάβανον, κατὰ τὸ σερβικὸν ἄσμα, ἢ πῆτταν ἀπὸ ἕν πέταλον καὶ ἀγγεῖον οἴνου ἀπὸ τὴν πλάκα τοῦ τάφου, κατὰ τὴν πρώτην τοῦ βουλγαρικοῦ παραλλαγῆν. Αἱ ἀποτρόπαιοι σκηναὶ τοῦ χοροῦ τῶν Μακαβρῶν τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης, οὐδὲν παρούσας εἰσοῦσι προσόμοιον τοιαύτῃ εἰδεχθεῖ εἰκόνι.

Φθάνει ὁ ἀδελφὸς εἰς τὸν οἶκον τῆς ἀδελφῆς, αὕτη περιπτυσσομένη ἐλέγχει αὐτὸν τρυφερῶς διότι τὴν ἐγκατέλιπε καὶ τὸν ἐρωτᾷ ἀποτόμως διατί ἐγένη τόσο μαῦρος, ὡς νὰ ἐξῆλθε ἐκ τοῦ τάφου. Τοιαύτας ἐρωτήσεις ποιεῖται καὶ ἐν τῷ ἐλληνικῷ ἄσματι ἢ ἀδελφῇ·

ἀλλ' ἀφ' οὗ πρῶτον τὰ πτηνὰ ἐνέβαλον αὐτῇ τὰς δεινὰς ὑπονοίας. Ἐν τῷ σερβικῷ ἢ ἀδελφῇ θέλει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον, ὅπου βεβαίως δὲν τὴν ἀναμένει ἢ μήτηρ· οὐδένα λόγον ἔχει ἢ τοιαύτη ἀπόφασις, μόνον ὑπὸ τῆς δευτέρας βουλγαρικῆς παραλλαγῆς ἀτελῶς δικαιολογουμένη· οἱ ἀδελφοὶ εἶχον ὑποσχεθῆναι νὰ τὴν φέρωσιν εἰς τὰ περβίτια, ἔθιμον βουλγαρικόν, οὐ ἀντίστοιχον σερβικόν δὲν εἰξεύρομεν. Ἄλλ' ἢ ἀποστολὴ τοῦ ἀδελφοῦ ἔληξε· τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα ἦτο νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἀδελφὴν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτὴν εἰς τὴν μητέρα· ὅθεν ἢ ἐπάνοδος οὐ μόνον ἀνευ λόγου γίνεται, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅμως ὁ ἀδελφός, καίπερ εἰδὼς ὅτι εἰς ὄλεθρον ἄγει τὴν ἀδελφὴν, ἀσθενῶς ἀποτρέπει ταύτην, εἶτα δὲ πειθόμενος τὴν παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ· τὸ ἀσυνεῖδητον ὄργανον τῆς θείας βουλήσεως παρίσταται ἀντιστρατευόμενον ταύτῃ. Ἐναγκαλισθεῖσα τὴν μητέρα ἢ θυγάτηρ ὀνήσκει, ὀνήσκει δὲ καὶ ἐκείνη ἀνευ αἰτίας.

Τοιαύτη ἢ οἰκονομία τοῦ σερβικοῦ μάλιστα ἄσματος, ὃ ὑπέρτερον τοῦ ἐλληνικοῦ ἀνεκῆρυξεν ὁ Βόλλνερ. Ἐὰν πάντα ἐλέγχουσιν, ὅτι ἐποιήθη κατὰ μίμησιν βουλγαρικοῦ προτύπου, διότι τὰ βουλγαρικὰ ἄσματα, μᾶλλον προσεγγίζοντα τοῖς ἐλληνικοῖς, διετήρησαν εἰ καὶ οὐχὶ πλήρη καὶ ἀδιάφθορον τὴν ἐσωτερικὴν δικαιολογίαν τῶν γεγονότων, ἄπερ ἀφηγοῦνται. Διεφύλαξαν δὲ τὰ βουλγαρικὰ καὶ πλείονα ἔχνη τῆς ἐλληνικῆς ἐπιδράσεως. Τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντῆ παρέμεινεν ἐν τῇ πρώτῃ βουλγαρικῇ παραλλαγῇ. Οἱ ἀδελφοὶ πάντες, καὶ οὐχὶ μόνος ὁ Κωνσταντῆς, ὑπισχνοῦνται τῇ ἀδελφῇ ἀπ' εὐθείας (1) νὰ τὴν φέρωσιν εἰς τὰ περβίτια· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ παραλλαγῇ μόνος ὁ Δημητᾶρ ὑπισχνεῖται τοῦτο, μὴ στεργούσης τῆς μητρὸς νὰ νυμφεύσῃ μακρὰν τὴν κόρην τῆς, ὡς ἐν τῷ ἐλληνικῷ. — Ἡ μάννα καταρᾶται τοὺς ἀδελφοὺς πάντας. — Ἡ μάννα, κατὰ τὴν πρώτην παραλλαγὴν, μετὰ τὸν θάνατον τῶν υἱῶν, ἐγένετο μαῦρος κοῦκκος, ἦτοι ἔκραζεν ὡς κοῦκκος, ἀλλὰ δὲν μετεμορφώθη· (ἐν τῷ σερβικῷ ἀκούεται ἐκ τῆς οἰκίας τὸ μοιρολόγι τῆς μάννας, ὡς λάλημα κούκκου). — Ἐν τῇ Α' καὶ τῇ Β' παραλλαγῇ ἢ ἀδελφῇ ἀποτόμως ἅμα ἰδοῦσα τὸν ἀδελφὸν ἐρωτᾷ, διατί εἶναι κίτρινος, ἢ διατί μυρίζει χῶμα, καὶ ἀπαντᾷ

(1) Καὶ ἐν τῇ Η' ἐλληνικῇ παραλλαγῇ ὁ Κωνσταντῆς ὑπισχνεῖται εἰς τὴν ἀδελφὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν μητέρα.

ἐκεῖνος προφασιζόμενος. — Ὅμοιος ἐν ταῖς αὐταῖς παραλλαγαῖς πτηνὸν ἀπορεῖ βλέπον διερχόμενον νεκρὸν μετὰ ζῶντος. — Ἐν τῇ Γ' παραλλαγῇ ἀναφέρεται ξηρὰ ἢ ἐρώτησις τῆς ἀδελφῆς περὶ ἀλλαγῆς τῆς ἐσθῆτος, ἐλλείπει δὲ ἢ ἐν τῷ ἐλληνικῷ φερομένη ἀπόκρισις τοῦ ἀδελφοῦ, μετὰ λεπτότητος ὑπαινισσομένου τὰς ἐπισυμβάσας τῇ οἰκογενεῖα μεγάλαις συμφορᾶς. — Μένει ὁ ἀδελφός πρὸ τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἀφανίζεται, μόνη δὲ πορεύεται εἰς τὴν ἔρημον κεκλεισμένην οἰκίαν ἢ ἀδελφῇ. — Ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ ὀνήσκουσιν ἀμφότεραι.

Οἱ λόγοι ὅμως οὗτοι δὲν θὰ ἤρκουν, καθ' ἡμᾶς, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γνώμης ὅτι κατὰ τὸ ἐλληνικὸν πρότυπον ἐποιήθησαν τὰ σλαβικὰ ἄσματα. Ἴνα βεβαιωθῇ ἢ ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἕτερον ἔθνος μετάδοσις ἄσμάτων ἢ ἄλλων μνημείων τῆς δημῶδους ἀγράφου φιλολογίας δεόν νὰ προσεπικουρῶσι καὶ λόγοι ἱστορικοί, ἀποδεικνύοντες ὅτι ὑπῆρχέ ποτε φιλολογικὴ ἐπικοινωνία τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, ὅτι μνημεῖα τοῦλάχιστον τῆς γραπτῆς φιλολογίας μετεφράσθησαν ἐκ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην γλῶσσαν. Ὅθεν καὶ ἂν μὴ ὑπῆρχεν ἄλλο τεκμήριον τῆς πρωτοτυπίας τοῦ ἐλληνικοῦ ἄσματος, πάλιν δυσκόλως θὰ συνετασσόμεθα τῇ γνώμῃ τοῦ κ. Ψυχάρη, εἰκάζοντος ὅτι τοῦτο ἐποιήθη κατὰ μίμησιν σλαβικῶν, διότι βέβαιον εἶναι, ὅτι οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες παρέλαβόν τι ἐκ τῆς σλαβικῆς φιλολογίας, ἠκιστα δὲ ἄσματα δημῶδη. Ἐκ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων μόνος Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς, καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν, ποιεῖται μνημείων σλαβικῶν ἄσμάτων. « Τῆς γε μὴν ἐπομένης θεραπείας . . . ἦσαν οἱ φωναῖς ἐχρῶντο καὶ μέλεσι τραγικῶς ἢ ἤδον δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν, ὧν οἶον κλέος ἀκούομεν, οὐδέ τοι » ἴδμεν » (1). Σφόδρα δὲ καταφρονητικῶς λαλεῖ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων τῶν Βουλγάρων ὁ αὐτὸς συγγραφεύς· « λῆρος γὰρ τοῖς » ἐκεῖ παιδεύσις ἅπασα καὶ ῥυθμὸς καὶ μουσα ἐμμελῆς ἱερᾶς ὕμνων » δίας, βάρβαρον ἠσκηκόσι γλῶτταν ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἦθη μάλια γέ » τοι εὐφυῶς προσήκοντα σκαπάνῃ. Οὐ γὰρ μιζοβάρβαρον μὲν, εὐ » ρυθμον δὲ τὸν ἦχον προῦφερον, . . . ἀλλ' ὅλον βοσκηματώδη καὶ » ὄρειον καὶ ὀποῖον ἂν οἱ νομάδων ἄσαιεν παῖδες, ὅποτε πρὸς τὰς

(1) Νικηφ. Γρηγορ. Η', 18 σ. 377 Bonn.

» βαχίας και τὰς νάπας τὸ ποιμνιον ἄγοιεν ὦρη ἐν εἰαρινῇ, ὅτε τε
» γλάγος ἄγγεα δεύοι» (1) Πάνυ ἔρα ἀμφίβολον, ὅτι τοιαῦτα ἄσματα
ἐζήλωσαν οἱ βυζάντιοι, καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν μετέφρα-
σαν.

Δὲν συμβαίνει ὁμῶς τὸ αὐτὸ τοῖς Σλάβοις· τὰ πρῶτα τούτων φι-
λολογικὰ δοκίμια εἶναι μεταφράσεις ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ, ἢ πρώτη φι-
λολογικὴ κίνησις τῶν σλαβικῶν ἐθνῶν ἐκδηλοῦται ἐν τῇ μεταφράσει
καὶ μιμήσει ἐλληνικῶν πρωτοτύπων. Πρῶτοι οἱ Βούλγαροι ἔσχον φι-
λολογίαν, μεταφράσαντες ἀπὸ τοῦ Ἰ' ἰδίᾳ αἰῶνος καὶ μετέπειτα Ἑλ-
ληνας ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς, λειτουργικά καὶ ἀσκητικὰ βιβλία,
καὶ πληθὺν ἄλλων ἔργων, ἐκ δὲ τῆς βουλγαρικῆς παρέλαβον ταῦτα
Ρῶσοι καὶ Σέρβοι (2). Ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μεταφρα-
σθεῖσιν ἐλληνικοῖς ἔργοις συγκατελέγετο πιθανῶς καὶ τὸ ἔπος τοῦ
Διγενῆ Ἀκρίτα, πρὸς ὃ στενωτάτην ἔχει σχέσιν τὸ δημῶδες ἄσμα
τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, εἰς τὸν ἀκριτικὸν ἀναμφηρίστως ὑπαγόμενον κύ-
κλον. Τὸ κείμενον τῆς βουλγαρικῆς μεταφράσεως δὲν περιεσώθη μέ-
χρις ἡμῶν, ἀλλ' ἢ σωζομένη ῥωσικῆ ἐγένετο, κατὰ τοὺς σλαβολό-
γους, ἐκ νοτιοσλαβικῶν καὶ δὴ σερβικῶν μεταφράσεων (3)· οἱ δὲ Σέρ-
βοι τὰ πλεῖστα ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῶν ἐλληνικῶν ἔργα δὲν μετέφρασαν
ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλ' ἐκ βουλγαρικῶν μεταφράσεων (4).

Ἄλλ' ὑπάγεται ἀληθῶς εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον τὸ δημῶδες ἄσμα
τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ; διότι τούτου ἀποδεικνυμένου καὶ ἡ πηγὴ τῶν
σλαβικῶν παραλλαγῶν αὐτοῦ γίνεται κατὰδηλος (5).

Τὴν γνώμην ταύτην ἐξήνεγκον πρῶτοι οἱ ἐκδόται τοῦ ἔπους κκ.
Σάθας καὶ Λεγρὰνδ (6), ἀλλὰ πλὴν τοῦ Rambaud (7), πάντες οἱ

(1) Αὐτ. σ. 379.

(2) B. Jirceek, Geschichte der Bulgaren. Prag, 1876.— A. N. Pypin u. V. D. Spasovich, Geschichte der slavischen Literaturen. Leipzig, 1880 τ. I.

(3) Wesselofsky, Bruchstücke des byzantinischen Epos in russischer Fas-
sung. ἐν Russischen Revue. 1875 τ. VI σ. 540. Βλ. καὶ Pypin, ἐνθ. ἀν. σ. 212.

(4) Pypin, αὐτ. σ. 202 κε.

(5) Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἰς τὴν ἐκδόσιν τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους (σ. XLIX) οἱ κκ. Σάθας
καὶ Λεγρὰνδ λέγουσιν ὅτι « πολλοὶ βυζαντινοὶ χρονογράφοι ἀναφέρουσιν, ὅτι δημῶδη ἐλ-
ληνικὰ ἄσματα ἦσαν κοινότατα ἐν σλαβικαῖς χώραις.» οὐδεμίαν ὁμῶς ἐπάγουσιν μαρτυ-
ρίαν τούτου.

(6) Sathas-Legrand αὐτ.

(7) Ἐν Revue des deux Mondes 1875 τ. X σ. 933.

μνημονεύσαντες ταύτης τὴν ἐθεώρησαν ἀπίθανον καὶ ἀβάσιμον (1).
Καὶ ἦτο εὐκόλος ἢ ἀνασκευὴ αὐτῆς. Πρὸς ἀπόδειξιν ἔφερον δύο μόνον
λόγους, οὐχὶ πολὺ ἰσχυροὺς ἀναμφιβόλως. Τὴν ταυτότητα (ἐν τῇ Ἰ'
παραλλαγῇ) τοῦ ὀνόματος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κωνσταντίνου Εὐδοκίας
καὶ τῆς συζύγου τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα,
καὶ ἔπειτα τὴν ἄρνησιν τῆς συζύγου τοῦ Ἀνδρονίκου Δούκα νὰ νυμ-
φεύσῃ τὴν θυγατέρα τῆς τῷ ἐμίρη Μουσοῦρ. Ὅθεν μετὰ πολλῆς εἰ-
ρωνείας μνημονεύων καὶ ἀνασκευάζων τοὺς λόγους τούτους ὁ Βόλλνερ
ἀποφαίνεται, ὅτι παντὶ ἔχοντι ὀφθαλμοὺς εἶναι πρόδηλον ὅτι οὐδὲν
κοινὸν ἔχουσι πρὸς ἀλληλα τὸ ἔπος καὶ τὸ δημῶδες ἄσμα· ὁ δὲ κ.
Ψιχάρης ὅτι ὅλως διάφορα τῶν ἐν τῷ ἄσματι εἶσι τὰ ἐν τῷ ἔπει ἐκ-
τιθέμενα γεγονότα, καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ περίληψις τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἔπους
καταδεικνύει τὸ ἀβάσιμον τῆς εἰκασίας τῶν ἐκδοτῶν αὐτοῦ.

Ἡ ἐκδοσις καὶ ἄλλων κειμένων τοῦ βυζαντιακοῦ ἔπους, διευκολύ-
νουσα καὶ σπουδαίως ὑποβοηθοῦσα τὴν μελέτην τῆς σχέσεως τούτου
πρὸς τὴν δημῶδη ποίησιν (2) καὶ ἡ γνώσις πλειόνων παραλλαγῶν τοῦ
ἄσματος, καθιστᾷσιν ἡμῖν δυνατὴν τὴν ἀπόδειξιν τῆς γνώμης περὶ
τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐλληνικοῦ ἄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, ἣν μετὰ πολ-
λῆς ὀξυνοίας ἐξήνεγκον οἱ πρῶτοι ἐκδόται τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Οἱ
πολεμήσαντες τὴν γνώμην ταύτην δὲν εἶχον ὁμολογουμένως ἄδικον,
κρίνοντες ἀνεπαρκῆ τὰ προσαγόμενα πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς ἐπιχει-
ρήματα. Ἄλλ' αἱ μὴ ἐξετασθεῖσαι παραλλαγαὶ τοῦ δημοτικοῦ ἄσμα-
τος καὶ τὰ δημοσιευθέντα κατόπιν κείμενα τοῦ ἔπους παρέχουσιν ἡμῖν
ἀποδείξεις πειστικωτάτας περὶ τῆς σχέσεως τούτου πρὸς ἐκεῖνο. Οὐ-
δεμίαν δὲ ῥοπήν ἔχει, νομίζομεν, εἰς τὸ ζήτημα ἢ ἐξέτασις περὶ τοῦ
πότερ' εἶσι τὰ παλαιότερα καὶ ἀρχέτυπα, τὰ δημοτικὰ ἄσματα ἢ τὸ
ἔπος· εἴτε ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων τοῦ λαοῦ ἐποιήθη

(1) Σ. Π. Λάμπρου, Βιβλιοκρισία περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σάθας καὶ Λεγρὰνδ σ. 2,
καὶ ἐν Ἀθηναίῳ. — F. Liebrecht, Zur Volkskunde. 1879 σ. 196. — Wollner
σ. 264 κε. — Psichari σ. 12 κε.

(2) Ὁ πρῶτος τόμος συλλογῆς τῶν δημοτικῶν ἐλληνικῶν ἄσμάτων, ἣν σκοποῦμεν
νὰ ἐκδώσωμεν, περιέχει ὑπὲρ τὰ ὀκτακόσια ἄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου ἐκδοθέντα τε
καὶ ἀνέκδοτα. Τὸ μέγα πλῆθος αὐτῶν καταφαίνεται ἐκ τῆς συγκρίσεως πρὸς τὴν συλλο-
γὴν τοῦ Passow, ἣτις καίπερ περιλαμβάνουσα σχεδὸν πάντα τὰ μέχρι τοῦ 1860 γνω-
στὰ ἄσματα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, περιέχει ἑπτακόσια περίπου ἄσματα παντοίας ὕλης, ὧν
ὀλίγα μόνον τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου.

τὸ ἔπος, εἴτε ἐξ ἐπεισοδίων τοῦ ἔπους μεταβαλλομένων ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ παραφθειρομένων διεπλάσθησαν τὰ ἄσματα, προδήλου οὔσης τῆς πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητος τοῦ ἔπους καὶ τῶν ἄσματων, οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ταῦτα ἐποιήθησαν κατὰ μίμησιν σλαβικῶν. Πιθανώτατον ἀπ' ἐναντίας, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς μῦθος μετεδόθη τοῖς Σλάβοις διὰ τῆς αὐτῆς καὶ τὸ ὑπὸ ὑπὸ τούτων μεταφρασθὲν ἑλληνικὸν ἔπος ὁδοῦ, ἂν μὴ ἐλήφθη ἐξ αὐτῶν τῶν σλαβικῶν τούτου μεταφράσεων.

Εἰσι δ' αἱ ὁμοιότητες τοῦ ἔπους καὶ τοῦ ἄσματος αὗται :

Α'. Τὰ ὀνόματα τῶν δρώντων προσώπων· ὁ ἀδελφὸς ὀνομάζεται Κωνσταντῖνος ἐν πάσαις ταῖς παραλλαγαῖς τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος καὶ ἐν τῇ Α' τοῦ βουλγαρικοῦ, πρεσβύτερος δὲ τῶν ἀδελφῶν ἐν τῇ Ζ' ἑλληνικῇ παραλλαγῇ. Ἐν τῷ ἔπει ὁ πρεσβύτερος τῶν ἀδελφῶν λέγεται ἐπίσης Κωνσταντῖνος (1). — Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος εἶναι συνηθέστατον ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου.

Τὴν ἀδελφὴν ὀνομάζει Εἰρήνην (κὺρ Ἐρήν) ἢ τραπεζουντία Η' παραλλαγή. — Εἰρήνη δὲ καλεῖται ἢ ἀδελφὴ καὶ ἐν τῷ ἔπει (2).

Ἐν ταῖς πλείσταις ὁμῶς τῶν παραλλαγῶν ὀνομάζεται Ἀρετὴ, τὸ δ' ὄνομα τοῦτο δὲν εἶναι σπάνιον ἐν ἄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου (3). Ἐπίσης ἐν τοῖς αὐτοῖς ἄσμασι ἀναφέρεται συχνάκις καὶ τὸ ὄνομα τῆς Εὐδοκίας (4).

Β'. Ἡ μάγνα εἶναι χήρα. Ρητῶς ἀναφέρεται τοῦτο ἐν τῇ ΙΓ' καὶ τῇ ΙΔ' παραλλαγῇ· αἱ λοιπαὶ ὑποδηλοῦσι τὴν χηρείαν τῆς μητρὸς, μὴ μνημονεύουσαι τὸν πατέρα, πλὴν τῆς ΙΕ' ἐν ἣ γίνεται καὶ

(1) Σάθα-Λεγράνδ στ. 303. — Lambros, Collection des romans Grecs. P. 1880. στ. 187. — Μηλιαράκη, Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας. Ἐν Ἄθ. 1881, στ. 320.

(2) Ἐν τῷ κειμένῳ οὗ μνημονεύει ὁ Δαπόντες. (Lambros σ. C.). — Μηλιαράκη, στ. 68. — Λάμπρος στ. 67.

(3) Μανούσου Β' σ. 29. — Lagrand, Recueil αρ. 138. — Ἑθνικ. Ἡμερολ. 1865. σ. 42 κε. τοῦ 1866 σ. 258-259. — Βύρωνος τ. Β' σ. 191-192 κλπ. — Ἐν τραπεζουντικοῖς ἄσμασι τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἢ θνήσκουσα μνηστὴ τοῦ Κωνσταντῆ λέγεται Ἀρετὴ (Εὐξείνος Πόντος, 1880 σ. 143, 224, 239) ἢ Εἰρήνη (Deffuro's Archiv σ. 123).

(4) Βλ. πλὴν τῶν ἀφηγουμένων τὴν ἀρπαγὴν τῆς Εὐδοκίας ὑπὸ τῶν Ἀπελατῶν καὶ ἐν ἱμβριον ἄσμα ἐν τῷ ἐν ΚΠ. ἑλλ. φιλ. συλλ. τ. Θ' σ. 359.

πατὸς μνεῖα. Κατὰ τὸ ἔπος, ὅτε ἠρπάγη ἢ Εἰρήνη ὁ πατὴρ ἦτο εἰς τὸν πόλεμον (1), ἢ εἰς ἔξοριαν (2), ἢ

εἰς κάποιον ταξίδι.

Ἐκεῖνο ποῦ τὸν ἐξώρισαν λαὸν νὰ συναθροίσῃ (3).

ὅθεν καὶ μόνῃς τῆς μητρὸς ζητεῖται ἢ συγκατάθεσις διὰ τὸν γάμον (4).

Ἐν τῇ ῥωσικῇ ὁμῶς μεταφράσει τοῦ ἔπους, ἡ μάγνα εἶναι πτωχὴ χήρα ἐκ βασιλικοῦ γένους (5).

Γ'. Ἀριθμὸς ἀδελφῶν. Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ποδοθῇ ἰδιάζουσά τις ἔννοια εἰς τὸν ἀριθμὸν ἐννέα τῶν ἀδελφῶν. Δύο τῶν παραλλαγῶν (ἢ Η' καὶ ἢ ΙΓ') ἀναφέρουσιν ὀκτὼ ἀδελφούς, Κατὰ τὸ ἔπος πέντε ἦσαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀνδρονίκου (6), κατὰ δὲ τὴν ῥωσικὴν μετάφρασιν τρεῖς (7).

Δ'. Τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶν κ' ἡλιος δὲν σοῦ τὴν εἶδε (8). Ἐς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζες κτλ. Τὴν ἐξήγησιν τούτων παρέχει τὸ ἔπος. Μάντις ἢ ἀστρολόγοι προεῖπον τῷ πατρὶ, ὅτι θ' ἀρπάσῃ ὁ Ἀμιράς τὴν κόρην, ὅταν γείνη δώδεκα ἐτῶν· καὶ διὰ τοῦτο ἔκτισεν ἐκεῖνος πρὸς κατοικίαν τῆς ἰδίου παλάτιον καὶ ἐπιμελῶς τὴν ἐφρούρει (9).

Ε'. Προξενεῖα ἀπὸ τῆ Βαβυλωνά. Ἐν τῷ ἔπει ὁ Ἀμιράς, ὁ νυμφευθεὶς τὴν Εἰρήνην λέγεται κύριος Συρίας, καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ Μηλιαράκη ἐκδοθεῖσαν διασκευὴν τοῦ Εὐσταθίου,

ἐτράφη εἰς τὴν Συρίαν.

Ἐς τὴν Βαβυλωνά τὴν καλὴν, τὴν πόλιν τὴν μεγάλην (10).

(1) Λάμπρ. στ. 121.

(2) Ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς Κρυπτοφέρρης. (Lambros σ. XCII).

(3) Μηλιαράκη στ. 290, 508.

(4) Μηλιαράκη στ. 576 κε. — Λάμπρ. 507. — Σάθ. — Λεγράνδ στ. 138.

(5) Wesseloisky ἐθν. ἀν. σ. 546.

(6) Σάθα-Λεγράνδ στ. 67 κε. — Μηλιαρ. στ. 32, 502 κε. — Λάμπρ. στ. 23 κε. — Κείμενον παρὰ Δαπόντε (Λάμπρ. σ. C.). Ἐν καππαδοκικῷ ἄσματι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου ἀναφέρονται ἐννέα υἱοὶ τοῦ Ἀνδρονίκου, ὧν ὁ εἰς ὀνομάζεται Κωνσταντῖνος. (Δελτίον τῆς Ἰστορ. Ἑταιρίας τ. Α' σ. 719).

(7) Wesseloisky σ. 546.

(8) Προβλ. Δούκ. κεφ. 39 σ. 291 Βουη. «παρθένου, ἃς οὐχ εἶδρα ἡλιος». — Μηλιαράκη, στ. 1757 «ἐκείνην [Εὐδοκίαν] ὅπου ὁ ἡλιος, οὔποτε δὲν εἶδεν ὅλως.» στ. 1766 «νὰ μάθῃ δὲν ἐδύνετον ὁ ἡλιος ἂν τὴν εἶδεν.»

(9) Μηλιαράκη, στ. 51 κε. — Λάμπρ. στ. 45 κε. — Κείμενον παρὰ Δαπόντε. (Λάμπρ. σ. C.)

(10) Μηλιαράκη, στ. 302-303.

Αι πλείσται τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔπηματος ἀναφέρουσιν ὀνομαστικῶς τὴν χώραν, ὁπόθεν ἐζητεῖτο εἰς γάμον ἢ κόρη· τὰ σλαβικὰ ὁμῶς ἀορίστως λέγουσιν, ὅτι ἐνυμφεύθη εἰς τὰ ξένα. Ἡ ἀοριστία αὕτη ἰδιόζυξ καὶ τῇ ῥωσικῇ μεταφράσει τοῦ ἔπους· « πάντες οἱ τοπικοί, » οἱ γεωγραφικοὶ καὶ οἱ ἱστορικοὶ προσδιορισμοὶ ἐλλείπουσιν ἐκ ταύτης, ἢ γενικῶς καὶ ἀορίστως ὑποδηλοῦνται. Ἐὐ γεωγραφικὸν μάλιστα μέρος περιορίζεται εἰς ἀπλήν μνησίαν τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἀραβικῆς χώρας, τῆς ἑλληνικῆς πόλεως, τοῦ Εὐφράτου καὶ τῶν τοιοῦτων » (1).

Γ'. Ἡ μήτηρ δυσφορεῖ νὰ νυμφεύσῃ τὴν κόρην τῆς εἰς τὰ ξένα. Ἐν τῷ ἔπει φοβεῖται μὴ ὁ γαμβρός, ὡς ἔθνικός, ἀποδειχθῆ ἄστοργος, ἐστερημένος εὐγενῶν αἰσθημάτων (2).

Ζ'. Βάνει ἐγγυητὴν τὸν Θεὸν ὅτι θὰ φέρῃ τὴν ἀδελφήν. — Ἐν τῷ ἔπει ὁ Ἀμιράς, ὁ νυμφευθεὶς ταύτην, τὸν Θεὸν δίδει μάρτυρα νὰ ὑποστρέψῃ πάλιν (3).

Η'. Κατάρρα τῆς μητρός. Ἐν τῷ ἔπει ἡ μήτηρ παρακελεύουσα τοὺς υἱοὺς ὅπως σπεύσωσι νὰ ἐπαναγγίξωσι τὴν ἀδελφήν, ἀπειλεῖ ὅτι θὰ τοὺς καταρασθῆ, ἂν μὴ ποιήσωσι τοῦτο· ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς Κρυπτοφάρρης :

καὶ τὴν κατάραν τὴν ἐμὴν λήψασθε καὶ πατροίαν,
εἰ τοῦτο οὐ ποιήσητε καθὼς ὑμῖν ὑπέσχεον (4).

Ἐν τῇ τοῦ Εὐσταθίου διασκευῇ ἡ μήτηρ ἀπατείνει τὸν λόγον πρὸς τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον·

μὴν φοβηθῆς τὴν θάνατον παρὰ μητρός κατάραν·
μητρός κατάραν φύλαγε, κομιμάτια κατακύπτου·
καὶ ὅταν ἀποθάνετε ἐσεῖς οἱ πάντες ὅλοι,
τότεσ ἄε τήν(ε) πάρουσιν ἐκεῖνοι πάντες ὅλοι (5).

(1) Wesseloſsky σ. 45.

(2) Μηλιαράκ. στ. 588 κε. — Σάθ. - Λεγρ. στ. 150 κε. Σημειωτέον ἐν παρόδῳ, ὅτι μετὰ τὸν 157 στίχον οὐδὲν λείπει ὡς ἐσφαλμένους ἐσημείωσαντο οἱ ἐκδοταί, διότι τὸ « ταῦτα » ἀναφέρεται εἰς τὰνωτέρω. Ὅθεν ἀβάσιμος ἢ εἰκασία τοῦ κ. Ψιγάρη καὶ τὰ πορίσματα ταύτης περὶ Βυζαντινῶν καταφρονούντων τὰ δημιῶδη ἔπηματα. Ἐὐναντίον πᾶσαι αἱ διασκευαὶ τοῦ ἔπους, μάλιστα δὲ ἡ ὑπὸ Μηλιαράκη, εἰσὶν ἀνάπλεσι δημιῶδων ἔπημάτων ἢ στίχων ταιούτων, ὡς ἐν αἰετῶν τύποι θάπυαλέξωμεν.

(3) Σάθ. - Λεγρ. στ. 414. — Μηλιαράκ. στ. 866.

(4) Λάμπρ. σ. ΧCΙ.

(5) Μηλιαράκ. στ. 325 κε. Βλ. καὶ στ. 854 κε. — Σάθ. Λεγρ. στ. 402 κε.

Θ'. Ἡ μήτηρ ζητεῖ τὴν θυγατέρα ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον. Καὶ ἐν τῷ ἔπει ἀπὸ αὐτὸν ζητεῖ τὴν θυγατέρα ἢ μήτηρ, αὐτὸς πρωταγωνιστεῖ ἐν τῇ λυτρώσει τῆς ἀδελφῆς, οἱ δὲ λοιποὶ τέσσαρες ἀδελφοὶ σκιάζονται ἐξ ὀλοκλήρου ὑπ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ διασκευῇ τοῦ Πετριτζη ἡ μήτηρ λέγει τῷ Κωνσταντῖνῳ :

Ἔπαρε τὰ ἀδελφια σου, υἱέ μου Κωνσταντίνε,
καὶ σῦρε καὶ πολέμα τὸν 'ς ὅποιον τύπον εἶνε·
καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν Θεὸν νὰ φανῆς ἀντραιωμένος
καὶ Ἀμιράς ὁ ἄπιστος νὰ 'βγῆ ἐντροπιασμένος.
Ἐλπίζω καὶ τὴν κόρη μου καὶ σένα ἀδελφή σου
νὰ τῆνε φέρῃς γλήγορα 'ς τὴ συνοδιὰ μαζί σου . . .
Καὶ παρευθὺς ὁ Κωνσταντῆς τὴν κεφαλή του γέρνει
καὶ τῆς μητρός του τὴν εὐχὴ μὲ ὑπακοὴ παίρνει,
καὶ 'σάν ἐπῆρεν τὴν εὐχὴ σελλιώνει τὸ φαρὶ του
ὁμοίως κ' οἱ ἐπ'λοιποὶ καὶ ἄλλοι ἀδελφοὶ του (1).

Ἐν δὲ τῇ διασκευῇ τοῦ Εὐσταθίου·

Αὐτὸς (Κωνσταντῖνος) δ' ἀκούσας τῆς μητρός τοὺς λόγους παραυτίκα
τὸν μαῦρον ἐπιπάλησε 'ς τὸν Ἀμιράν ἐπῆγεν
καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ ἐφθάσασιν κατόπιν·
ἄλλογα ἐκαθ' ἑαυτοὺς ἀρματωμένοι οὔτοι.
Καὶ ὡς εἶδεν ὁ Ἀμιράς τὸν νέον Κωνσταντῖνον,
τῆς κόρης τὸν αὐτάδελφον, ποῦρχετον πρὸς ἐκεῖνον κτλ. (2)

Ι'. Ἄλογον τοῦ νεκροῦ Κωνσταντῆ. Ἐν τῷ ἔπει περιγράφεται θαυμασίως ὁ ἵππος τοῦ Κωνσταντῖνου·

Φαριν ἐκαθαλλέμευεν φητιλόν, ἀστερεᾶτον,
ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον χρυσὸν ἀστέρα εἶχε,
τὰ τέσσαρά του 'νύμια ἀργυροτζάκιωτ' ἦσαν,
καλλιγοκάρφια ἀργυρᾶ ἦτον καλλιγωμένον κτλ. (3)

Καὶ κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ Πετριτζη·

Τὸ ἄλογο τοῦ Κωνσταντῆ ἔτρεγεν 'ς τὸν ἀέρα.
εἰς τὸ κεφάλι εἶχενε ἕναν χρυσὸ ἀστέρα· κτλ. (4)

(1) Λάμπρ. στ. 187 κε.

(2) Μηλιαράκ. στ. 332 κε.

(3) Μηλιαράκ. στ. 338 κε.

(4) Λάμπρ. στ. 201 κε.

ΙΑ'. Ὁ Κωνσταντῆς ἐπανάγει τὴν ἀδελφὴν εἰς τὴν μητέρα. Ἐν τῷ ἔπει ὁ Κωνσταντῆς νικήσας ἐν μονομαχίᾳ τὸν ἄρπαγα Ἀμιράν ἀνακτᾶται τὴν κόρην, ἣν πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἐπανάγουσιν εἰς τὴν μητέρα.

Ἴσως τις ἀντείπῃ, ὅτι εἰ καὶ τοσαύτη καταπληκτικὴ ὁμοιότης παρατηρεῖται ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, ὅμως ὁ μῦθος τοῦ ἔσματος καὶ τοῦ ἐν τῷ ἔπει ἐπεισοδίου οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν πρὸς ἄλληλα. Διότι οὐδαμῶς τοῦ ἔπους ἀναφέρεται ἢ ἐκπλήρωσις τῆς ὑποσχέσεως ὑπὸ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, ἢ ἐπάνοδος τῆς κόρης εἰς τὴν μητέρα καὶ ὁ θάνατος ταύτης, ἀπερ ἀποτελοῦσι τὴν βῆσιν τοῦ μύθου ἐν τῷ δημοτικῷ ἔσματι. Ἀλλ' οὐδαμῶς ἄπορον, οὐδὲ δυσεξήγητον θὰ φανῇ τοῦτο τοῖς μελετήσασιν τὴν σχέσιν τῶν δημοτικῶν ἔσμάτων καὶ τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Ἐν μὲν τοῖς δημοτικοῖς ἔσμασιν ἐκτίθενται εἰς τὸν Διγενῆ ἢ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀναφερόμενοι μῦθοι καὶ παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, πλούσια λείψανα τῆς παλαιᾶς τῶν προγόνων μυθολογίας, οἱ δ' εὐήμερίζοντες διασκευασταὶ τοῦ ἔπους ἀποφεύγουσι τὸναντίον ἐφ' ὅσον δύνανται πᾶν τὸ μυθώδες καὶ ἀπίθανον, πρότυπον ἔχοντες τὰς βυζαντινὰς ἐμμέτρους χρονογραφίας. Ἀπλῆ σύγκρισις διαφόρων κλάδων τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου πρὸς παραπλήσια τοῦ ἔπους ἐπεισόδια οὐδεμίαν καταλείπει περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Παραδείγματα πρόκεινται ἡμῖν τὰ κατὰ τὴν μνηστείαν τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς Εὐδοκίας, τὰ κατὰ τὴν ἄρπαγὴν ταύτης ὑπὸ τῶν Ἀπελατῶν, τὰ κατὰ τὴν πάλιν τούτου καὶ τῶν Ἀπελατῶν ἢ τοῦ Χάρου καὶ πλείστα ἄλλα. Οὕτως ἐν τῷ δημῳδαί ἔσματι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ ἔχομεν νέαν ποιητικὴν διασκευὴν μύθου ἐλληνικοῦ ἀρχαιοτάτου, ἐν τῷ ἔπει ὅμως ἀνευρίσκομεν ἐκεῖνα μόνον τὰ στοιχεῖα τούτου, ὅσα ἦσαν ἐπιτηδειότερα εἰς προσαρμογὴν πρὸς ἱστορικὴν ἀφήγησιν.

Εἶναι δ' ὁ ἐλληνικὸς μῦθος, ὁ περὶ ἐπάνοδος νεκροῦ ἕρκου εἰς εἰς τὴν ἐρωμένην. Ἦν νεωτάτην τούτου διάπλασιν ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Θαυμασιῶν διηγήσεων Φιλέγοντος τοῦ Ἐραλλιανοῦ, καθ' ἣν ἡ νεκρὰ Φιλίνιον, νύκτωρ προσέρχεται εἰς τὸν ἀγνοοῦντα τὸν θάνατον αὐτῆς μνηστῆρα· προσέρχεται δὲ θεῖα βουλήσει· «οὐ γάρ» ἄνευ θείας βουλήσεως ἦλθον ἐνταῦθα.» ὑποτίθεται λέγουσα (1). Παραπλήσιος εἶναι ὁ μῦθος τοῦ Πρωτεσίλαου, ὅστις «καὶ μετὰ θάνατον

(1) Φιλέγοντος Ἐραλλιανοῦ, περὶ Θαυμασιῶν Α', 1.

» ἐρῶν τῆς γυναικὸς κατὰ μῆνιν Ἀφροδίτης ἠτήσατο τοὺς κάτωθε
» ὄντας ἀνελθεῖν, καὶ ἀνελθὼν εὐρὴν ἐκαίνην ἀγάλματι αὐτοῦ περι-
» κειμένην. Αἰτήσαντας δέ, φασί, μὴ ὑστερεῖν αὐτοῦ ξίφει διεχρή-
» σατο ἑαυτήν.» (1) ὁ ἀρχέτυπος δὲ μῦθος, εἶναι ὁ τοῦ Ἀδωνίδος, τοῦ μετὰ θάνατον διὰ τὸν ἔρωτα τῆς Ἀφροδίτης ἀνιόντος εἰς τὴν γῆν καὶ δύο μοῖρας τοῦ ἐνιαυτοῦ παρὰ ταύτην διάγοντος (2).

Οὕτω τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ ἐν τῷ δημῳδαί ἐλληνικῷ ἔσματι μύθου, εὐρίσκωμεν οὐχὶ ἐν σλαβικοῖς προτύποις, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μυθολογίᾳ. Ἄν δὲ πειραθῶμεν νάναζητήσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ μύθου τούτου ἐν τοῖς φυσικοῖς φαινομένοις, δέον νὰ μὴ συνταυτίσωμεν αὐτὸν τοῖς σεληνιακοῖς, ὡς ἐποίησεν ὁ κ. Ψυχῆρης (3), ἀλλὰ τοῖς παγκοίνοις πᾶσι σχεδὸν τοῖς λαοῖς μύθοις περὶ ἀναζωογονήσεως τῆς φύσεως ἐν τῷ ἔαρι.

ΔΗΜΩΔΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ἌΣΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

Α'.

(Ἀθῆναι) (4).

Μάννα μὲ τοὺς ἐννεξ' σου γυροὺς καὶ μὲ τῆ μισά σου κόρη...
πραγματευτῆς τὴν γύρεψε πραγματευτῆς τὴν θέλει

(1) Ἰδύσταθ. εἰς Ἰλιάδ Β, 701 σ. 325. — Λουκιαν., Νεκρ. διάλ. 23. — Σχόλ. εἰς Ἀριστοτέλ. Κοινὴν ἀπολογίαν σ. 374 C. «τοὺς κάτω δαίμονας ἠτήσατο καὶ ἀφείθη μίαν ἡμέραν, καὶ συνεγένετο τῇ ἑαυτοῦ γυναικί.» — Ἠρόδ. Φιλοστρατ., Ἱρωῆζ. 2 σ. 663. — Κατ' ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ μύθου ὁ Ἱρωῆσιλαος ἀναβιοῖ προσαίριως, δεήσει τῆς γυναικὸς (Hygin., Fab. 103. «Quod uxor Laodamia Acasti uila cum audisset eum perisse, mens petit a diis, ut sibi eum eo tres horas colloqui liceret. Quo impetrato a Mercurio reductus [tres horas eum eo colloquuta] est. Quod iterum eum obisset Protesilaus [dolorum pati non potuit Laodamia]. Βλ. καὶ fab. 104. — Μυθ. Ἀκομηνηζ. τ. Α' σ. 334 ἐκδ. Λάμπρου. «Ὀῦκουν πάντω τι μυθεῖδες λογιζομαι, εἰ Πρωτεσίλαος ἢ εἰ τις ἄλλος ἔρωτι γυναικὸς ἰδίας ἀναβιοῦναι λέγεται, ὅπότε καὶ νῦν ταῦτόν τι σχεδὸν καινοτομηθὲν ἔγνωμεν.»)

(2) Ἡ πρώτη μῆσις τοῦ μύθου τούτου παρὰ Πανυσίδη (Ἀπολλοδώρ., Γ', 18', 4). — Βλ. ἐν ἐκτάσει G. Grove, De Adonide. Lips. 1877 σ. 13 κς. — W. H. Roscher, Ausführliches Lexikon der Mythologie. L. 1884 σ. 70. 72.

(3) Psichari σ. 40.

(4) Παρὰ τῆς κυρίας Μαρίας Γρ. Καμπούρογλου.

- όπουχε πύργους τὸ φλωρί και μόδια τὸ λογάρι.
 Τὴν Ἀρετὴ ἐγύρευε, γυναῖκα γιὰ νὰ πάρη.
- 5 — «Καὶ πῶς νὰ τήνε δώσω ἡ γὼ τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα
 ὅπ' ἔχω γιούς ἀρματωλοὺς και ἴπῳ ἔς τὸ σεφῆρι
 κι' ἂν τύχη λύπη ἢ χαρὰ ποιός ἴπῳ νὰ μοῦ τὴν φέρη; »
 Πετᾶχτηκε ὁ Κωσταντῆς, ὁ μικροκωσταντᾶκης,
 ὅπ' ἦτανε μικρότερος ἀπ' ὄλα του τ' ἀδελφια·
- 10 — « Δὸς τήνε, μάννα, δὸς τήνε τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα·
 κι' ἂν τύχη λύπη ἢ χαρὰ και τὴν ἀναζητήσης
 νεκρὸς ἂν ἦμαι ἢ ζωντανὸς θὰ ἴπῳ νὰ σοῦ τὴν φέρω. »
 Κ' ἡ μάννα τ' ἀπεφάσισεν ἔς τὰ ξένα νὰ τὴ δώσει.
 Σαρᾶντα ἴπῳ κ' ἔρχονται ἔς τῆς Ἀρετῆς τὴν πόρτα·
- 15 κόβουν τῆς νύφης τὰ προικιά και τοῦ γαμπροῦ τὰ ρούχα.
 Κ' ἡ Ἀρετὴ καθότανε κοντὰ ἔς τὸ παραθύρι,
 καμάρωιε και κένταγε ὀλόχρυσο μαντήλι.
 Τὴν Ἀρετὴ παντρέψανε, τὴν στείλανε ἔς τὰ ξένα·
 μὰ ἴτυχε χρόνος δίσεχτος και μῆνας μαυρισμένος
- 20 τοῦ βασιλιᾶ βουλήθηκε και σήκωσε σεφῆρι . . .
 κ' ἡ μάννα τους ἴσαν τό μαθε ἔπεσε ν' ἀποθάνη·
 τὴν Ἀρετὴ ἐγύρευε τὴν Ἀρετὴ γυρεύει·
 — « Ἄχ! ποῦ ἴσαι, Κωσταντᾶκη μου, τὴν Ἀρετὴ νὰ φέρης,
 ὅπου τήνε παντρέψαμε πολὺ μακριὰ ἔς τὰ ξένα,
 25 και τώρα τὴν ἀναζητῶ τὰ μᾶτια μου νὰ κλείση. »
 Κι' ὁ Κωσταντῆς τινάχτηκε ἔς τὸ χῶμα του ἀπὸ κάτω.
 κ' ἔπιασε τὸ στρατὶ στρατὶ, στρατὶ και μονοπάτι
 ἔς τὸ σπίτι τους ἐβρέθηκε κ' ἔλυσε τ' ἄλογό του
 κ' εὐθὺς ἐκαβαλλίκεψε ἔς τὴν Ἀρετὴ ἴπηγαίνει,
- 30 ἔς τὴν πόρτα τῆς ἐστάθηκε κ' ἡ πόρτᾶ ἦταν κλεισμένη
 τῆς πόρτας ἔδωσε κλωτσιὰ και ἔς τὴν αὐλὴ εὐρέθη.
 — « Καλὸς τονε τὸν Κωσταντῆ πῶς ἦλθες τέτοιαν ὥρα;
 — Σὴκ', Ἀρετὴ μου κι' ἄλλαξε κ' ἡ μάννα σὲ γυρεύει.
 — Πῆς μου, ἂν ἦναι γιὰ χαρὰ νὰ βάλω τὰ χρυσά μου
 35 κι' ἂν ἦναι γιὰ λυπητερά τὰ μαῦρα νὰ φορέσω.
 — Ἐλ', Ἀρετὴ, νὰ φύγωμε καλὴ εἶσαι ὅπως εἶσαι. »
 Ἰ τὴν στρατὰ ποῦ ἴπηγαίνανε, πουλάκια κηλαδοῦσαν,

- δὲν κηλαδοῦσαν ἴσαν πουλιὰ μήτε ἴσαν χελιδόνια
 μόν' κηλαδοῦσαν κ' ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ λαλίτσα·
- 40 — « Ποιός εἶδε τέτοιο θάμμασμα, ποιός εἶδε τέτοιο θάμμα
 νὰ περπατοῦνε ζωντανοὶ μὲ τοὺς νεκροὺς ἀντάμα;
 — Ἀκοῦς, ἀκοῦς, κύρ Κωσταντῆ, τί λένε τὰ πουλάκια;
 — Πουλάκια ἴναι κι' ἄς κηλαδοῦν, πουλάκια ἴναι κι' ἄς λένε.
 — Θαρρῶ, θαρρῶ, κύρ Κωσταντῆ, πῶς χωματιᾶς μυρίζεις.
 45 — Ἰ τὴν στρατὰ ποῦ ἐρχοῦμανε μ' ἔπιασε μιὰ βροχοῦλα
 και βράχηκαν τὰ ρούχᾶ μου και χωματιᾶς μυρίζω.
 — Θαρρῶ, θαρρῶ, κύρ Κωσταντῆ, πῶς λιθανιᾶς μυρίζεις;
 — Ἰ τὴν στρατὰ ποῦ ἐρχοῦμανε μ' ἔπιασε ἔρημοκκλήσι
 και στέγνωσα τὰ ρούχᾶ μου και λιθανιᾶς μυρίζω. »
- 50 Ἐφτασε ἔς τῆς μαννούλας του τὸ μαυρισμένο σπίτι,
 τὴν Ἀρετὴ τὴν ἔφησε ἔς τῆς μάννας τῆς τὴν πόρτα.
 Ἀπέρασ' ὄλαις τοῖς αὐλαῖς χωρὶς νὰ βρῆ κανένα,
 ἐπῆγε και ἐστάθηκε ἔς μιὰ μικρὴ πορτοῦλα·
 ἀκούει τὴ μάννα νὰ βογγᾶ νὰ λέρη τ' ὄνομά τῆς.
- 55 — « Ἄχ! ποῦ εἶσαι, ποῦ εἶσαι Ἀρετὴ τὰ μᾶτια μου νὰ κλείσης;
 — Νὰ ποῦρθα ἡ γὼ μαννοῦλά μου, γιὰ νὰ μὲ ἴδῃς νὰ γιάνης.
 — Ἄχ! καλῶς ἦρθες, Ἀρετὴ, ποιός σ' ἔφερε παιδί μου;
 — Ὁ Κωσταντῆς μας μ' ἔφερε, και κάτω ξεπεζεύει.
 — Δὲ θὰ ἦτανε ὁ Κωσταντῆς θὰ ἦταν' κανένας ἄλλος
 60 και ὁ Κωσταντῆς σκοτώθηκε ἔδῳ και σαράντα μέραις·
 τὸ περασμένο σάββατο τοῦ καμα τὰ σαράντα.
 — Καλὰ τὸ λέγαν τὰ πουλιὰ ἔς τὴν στρατὰ ποῦ περνοῦσα·
 ποιός εἶδε τέτοιο θάμμασμα, ποιός εἶδε τέτοιο θάμμα
 νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς νεκροὺς ἀντάμα; »
- 65 Κ' ἐσφιχταγκαλιαστήκανε μάννα και θυγατέρα,
 και μ' ἔνα ἀναστεναγμὸ δύο ψυχαῖς ἐβγήκαν.

Β'.

("Ολυμπος) (1)

Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά ὕγρους, τὴ μῖαν τὴ θυγατέρα!
 'ς τὸν ἥλιο τὴν ἐχτένιζε καὶ 'ς τὸ φεγγάρι τὴν πλέγει.

Προξενητάδες ἔρχονται πὸ μέσ' ἀπὸ τὴν Πόλι,
 ῥωτοῦσαν καὶ ξαναρωτοῦν, ποῦ ναῦρουν τέτοια κόρη,

5 τέτοια 'ψηλὴ τέτοια λιγνὴ, τέτοια μαυρομματούσα,
 'πῶχει τὸ 'μάτι 'σάν ἐληξ, τὸ 'φρύδι 'σὰ γαιτάνι,
 τὸ δόλιο τὸ 'ματόφυλλο σαλονικιὸ μπιρσίμι.

Τὰδέρφια τῆς δὲν τ' ἔδιναν, ἡ Κώστας μόν' τὴ δίνει.

— « Ἐγὼ, μάννα μ', τὴν Ἀρετὴ θὰ σ' φέρν' ἀπὸ τὰ ξένα,

10 τὸ καλοκαίρ' ἐννιά φοραῖς καὶ τὸ χειμῶνα πέντε. »

'Ἦλθε καιρὸς ἀδύστευτος κί' ἀδύστευταις ἡμέραις,
 'πεθαίνουν τὰ ὄχτῶ 'δερφιὰ, 'πεθαίνει κί' ἡ Κωσταντίνος,
 Κ' ἡ μάνν' τ' τὸν ἀναθέμιζε καὶ τὸν ἀναθεμοῦσεν.

— « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντῆ μ', καὶ Μικροκωσταντίνέ μ'!

15 ποῦ μ' ἔδωκες τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα. »

Πουλᾶκι 'πήσσε κ' ἔκατσε 'πάν' 'ς τὸ μνημόρ' τοῦ Κώστα,
 μὰ δὲ λαλοῦσε 'σάν πουλί, 'σάν τᾶλλα τὰ πουλάκια,
 μόν' ἐλαλοῦσε κ' ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.

— « Σήκω καλέ μ', σήκω Κώστα μ', ἡ μάννα σου σὲ θέλει.

20 ἡ μάννα σου σ' ἀναθεμάει, σὲ πικρῶναθεμάει,
 ποῦ ἔδωκες τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα. »

Σηκώθηκεν ἡ Κωσταντῆς, κ' ἡ μικροκωσταντίνος,
 καὶ 'πήσσε 'ς τὴν Ἀρετὴ, νὰ 'πάνη νὰν τὴ φέρη.

Καὶ κίνησε καὶ 'πάγαινε 'π' ὄξω μερῖὰ 'π' τὴ χώρα.

25 Ἐκεῖ εὔρηκε τὴν Ἀρετὴ, μέσ' 'ς τὸ χορὸ χορφεύει.

— « Ἄγντ' Ἀρετὴ μ', ἄγντε καλὴ μ', κ' ἡ μάννα σου σὲ θέλει.

— Κώστα μ', ἂν εἶνε γιὰ κακό, νὰ 'πάνω νὰ 'ξαλλάξω,

Κώστα μ' ἂν εἶνε γιὰ καλὸ νὰ ἔρθω ὅπως εἶμαι.

— « Ἄγντ' Ἀρετὴ μ', ἄγντε καλὴ μ', κ' ἔλα κατὰ πῶς εἶσαι. »

(1) Παρὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ κ. Δ. Ὀλυμπίου, καθηγητοῦ

30 'Σ τὸ δρόμον ὅπου 'πάγαιναν, 'ς τὴ στράτ' ἀπὸ 'παγαλιουν,
 ἡ Ἀρετὴ τὸν ἔλεγε κ' ἡ Ἀρετὴ τὸν λέγει.

— « Κώστα μου, γιατί μαύρισες, τί εἶσ' ἀραχνισμένος;

— Ἐννιά χαραῖς παραίτησα καὶ τὴ 'δική μου δέκα. »

'Σ τὴν στράταν ὅπου 'πάγαιναν, 'ς τὴ στράτα ποῦ 'παγαίνουν,

35 πουλάκι 'πήσσε κ' ἔκάθησε ἐπάν' 'ς ἀραιὸν κλαδάκι

οὐδὲ λαλοῦσε 'σάν πουλί, 'σάν τᾶλλα τὰ πουλάκια,

μόν' ἐλαλοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.

— « Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ γίνεται τὸν φετεινὸ τὸ χρόνο,
 νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!

40 — Κώστα μ', τί λέει τὸ πουλί, τί λέει τὸ πουλάκι;

— Ἄγντ' Ἀρετὴ μ', ἄγντε καλὴ μ', πουλάκι εἶνε κί' ἄς λέη. »

Καὶ κίνησαν καὶ 'πάγαιναν 'π' ὄξω μερῖὰ 'π' τὴ χώρα.

— « Σῦρ' Ἀρετὴ μ', σῦρε καλὴ μ', κ' ἡ μάννα σου σὲ θέλει.

τὸ μαντηλάκι μ' ἔχασα νὰ 'πάνω νὰ τὸ εὔρω. »

45 Καὶ κίνησεν ἡ Ἀρετὴ ὄξω μερῖὰ 'π' τὴν πόρτα.

Βροντᾶ τὴν πόρτα ἐννιά φοραῖς, τὸ παραθύρι πέντε.

— « Τὸ ποιὸς εἶνε, τὸ ποιὸς βροντᾶ νὰ καταιβῶ νᾶνοιξω;

— Ἐγὼ, μάννα μ', εἶμ' ἡ Ἀρετὴ σ', ἡ μικροθυγατέρα σ'. »

Κατέβηκε ἀγκαλιάστηκαν κί' ἀπέθαναν κ' οἱ δύο.

Γ'.

(Πάρος) (1).

Μιὰ μάννα μὲ τ' ἐννιά τῆς γιούς καὶ μονοθυγατέρα,

'ς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε 'ς τὸ φέγγος τὴνε πλέκει,

νὰ μὴ τὸ μάθη ἡ γειτονιά, πῶς ἔχει θυγατέρα.

'Ἀπ' τὴ Σουδιὰ τὸ μάθανε καὶ προξενεῖα τῆς φέρα.

5 Καὶ οἱ ὄχτῶ δὲν θέλασι κί' ὁ Κωσταντίνος θέλει.

— « Μάννα κί' ἄς τὴν παντρέψωμεν τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,

νᾶχω κ' ἐγὼ παρηγοριὰ 'ποῦμαι ταξειδευμένος,

ὅπου τὸ διάβα μ' εἶναι ἐκεῖ 'πηγαίνοντας κ' ἔρχοντας.

(1) Παρὰ τοῦ κ. Ι. Πρωτοδίκου, καθηγητοῦ.

- κι' ἄν εἶναι πίκρα καὶ χαρὰ ἐγὼ νὰ τήνε φέρνω. »
- 10 Καὶ ἄν τὴν ἐπαντρέψανε καὶ πέρασεν ὁ γάμος,
ἦρχεν ὁ χρόνος βίσεκτος καὶ οἱ ὀχτῶ ἔπεθναν,
ἐπέθανε κι' ὁ Κωσταντῆς ὁ μακροταξειδάρης.
Καὶ τῶν ὀχτῶ τὰ μνήματα ἐβγάλανε χορτάρια
καὶ τοῦ καμμένου Κωσταντῆ στράταις καὶ μονοπάτια.
- 15 Ἰάει κ' ἐρχέται ἡ μάννα του, τὸν ἀναθεματίζει·
— « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντῆ, ὦ μύρια ἀνάθεμά σε!
πῶς θέλησες καὶ πάντρεψες τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα. »
Κι' ὁ Κωσταντῆς τ' ἀνάθεμα πολὺ τὸ ἐφοβεῖτο·
τὸ Θεὸ ἐπαρεκάλεσε τὸ μέγα ἅγιο Γεώργη.
- 20 Ἡ πλάκα γένηκε ἄλογο κι' ἀτός του καθαλλάρης
καὶ πῆγε καὶ τὴν εὔρηκε μέσα ἔς τ' ἀρχοντικόν της.
Εὐρῆκέ την καὶ χόρευε μὲ δεκοχτῶ κορζία.
— « Καλό ἔς τονε τὸν Κωσταντῆ τὸν μακροταξειδάρη.
— Σκόλασε, ἀδελφιμ', τὸ χορὸ ἔς τῆς μάννας σου νὰ πᾶμε.
- 25 — Πές μου, ἀδελφέ μου Κωσταντῆ, τί εἶναι τόση βία:
ἄν εἶναι ὀλιφι νὰ ὀλιφτῶ κι' ἄν εἶν' χαρὰ νὰλλάξω
νὰ βάλω ἀπόξω τὰ χρυσὰ καὶ μέσα τὰ βελουῖδα.
— Δέν εἶναι ὀλιφίς νὰ ὀλιφτῆς μηδὲ χαρὰ νὰλλάξῃς.
Ἰὸ μέσα βάλε τὰ χρυσὰ κι' ἀπόξω βάλε μαῦρα.
- 30 Ἔλα ἀδελφή μου Ἀρετὴ ἔς τῆς μάννας μας νὰ πᾶμε. »
Ἐ τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνανε ἔς τὴ στράτα ποῦ διαβαίνα
ἐκηλαδοῦσαν τὰ πουλιὰ κι' ὄλα τὰ χελιδόνια.
Δέν κηλαδοῦνε ἄν πουλιὰ, ἄν ποῦ λαλοῦν τὰ ἀηδόνια
μόν' κηλαδοῦν κ' ἐλέγασιν ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
- 35 — « Ὡ θάμμα ποῦ τὸ ἔκαμεν αὐτός ὁ ἀπεθαμένος.
Ἐχτές ἦτο ἔς τὴ γῆ νεκρός σήμερα ἀναστημένος. »
— « Ἄχ, ἀδελφέ με Κωσταντῆ, μὴ εἶσαι ἀποθαμένος;
τί ναι ποῦ λέγουν τὰ πουλιὰ καὶ κηλαδοῦν τὰ ἀηδόνια;
— Ἐννοια σου, ἀδελφιμ' Ἀρετῆ, ἔς τῆς μάννας μας ἄς πᾶμε.
- 40 Ἀπρίλης εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάϊς καὶ φωλεύουν. »
Κι' ὅτε ἀντιγναδιέσανε ἐμπρός ἔς τὸν ἅγιο Γεώργη
ἔλειωσ' ὁ νιὸς ἄν τὸ κερὶ κι' ἔσβυσε ἄν λαμπάδα.
— « Ἰήγαϊν', ἀδελφι μ' Ἀρετῆ, εἰς τὴν καλή σου μάννα.

- Τώρα πιστεύω, Κωσταντῆ, πῶς εἶσαι ἀπεθαμένος. »...
- 45 — « Ἄν εἶσαι φίλος, διέβαινε, ἄν εἶς' ἐχθρός μου, πέρνα,
ἄν εἶς' ὁ Πικροχρόντας δέν ἔχω πλὴν νὰ πύρης
μόνον τὴν Ἀρετοῦσά μου καὶ κείν' εἶναι ἔς τὰ ξένα.
— Σήκω, μάννα μου, κι' ἀνοιξε κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἀρετοῦσα
ποῦ μ' ἔφερε ὁ Κωσταντῆς ὁ μακροταξειδάρης. »

Δ'.

(Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν) (1).

- Θέλτε νὰκοῦστε κλάματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια;
Ἐβγαῖτ' ἀπὸν ἔς τὸν Ἀη' Ἀεζ', ἔς τὸν Ἅγιο Κωσταντῆνο,
νὰ ἰδῆτε τὴν Κωσταντινιά, πῶς στρώνει, πῶς κοιμᾶται,
μὲ τοὺς ἐννιά της τοὺς ὕγρους, μὲ τὴν Ἀρέτω δέκα.
- 5 Δέτε π' ἀρραβωνιάζουνε τὴν Ἀρετῶ ἔς τὰ ξένα.
Κάνένας δέν τη θέλησε τὴν Ἀρετῆ ἔς τὰ ξένα,
μόνον ὁ Κώστας ὁ μικρὸς ἤθελε νὰν τη δώσουν.
— « Μαννοῦλα, νὰν τη δώσουμε τὴν Ἀρετῶ ἔς τὰ ξένα,
ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πραγματευτής, ποῦ εἶμαι καὶ πεζοδρόμος,
- 10 νὰ τρώῃ τᾶλογο ταῆ, νὰ τρώω κ' ἐγὼ μαντᾶτα.
— Κώστα μ', ἄν μ' εὔρη θάνατος, ποιὸς θὰ ἤθελε τὴ φέρη;
— Ἐγὼ παγαίνω κ' ἔρχομαι δέκα φοραῖς τὸ χρόνο.
Ἰαγαίνω δυὸ τὴν ἀνοιξὶ καὶ τρεῖς τὸ καλοκαίρι,
καὶ δύο τὸ φθινόπωρο καὶ πέντε τὸ χειμῶνα. »
- 15 Μὰ ῥθε καιρὸς κ' ἐπέθαναν οἱ ἐννιά της γιοὶ κι' ὁ Κώστας,
κ' ἡ μάννα τους ἀπέμεινε ἔς τὸ σπίτι κουκουβάγια.
Ὅλο τὸν Κώστα καρτερεῖ, τὸν Κώστα καταριέται.
— « Πέτρα νὰ γίνῃ ὁ Κωσταντῆς, λιθάρι νὰ μὴ λειώσῃ,
ἔπῳστειλε τὴν Ἀρέτω μου, τὴν Ἀρετῶ ἔς τὰ ξένα!... »
- 20 Κ' ἡ γῆς ἀνεταράχτηκε κι' ὁ Κωσταντῆς ἐβγήκε.
Βάνει τὸ μνήμά τ' ἄλογο καὶ τὰ σανίδια σέλλα,
νὰ πᾶῃ γιὰ τὴν Ἀρετῆ, νὰ πᾶῃ γιὰ τὴν Ἀρέτω·
μπελτὰ καὶ τὸν δεχότανε ἡ γῆς γιὰ νὰν τὸν λειώσῃ.
- (1) Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ κ. Γ. Δροσίνη.

Ἄπάνω ποῦ ἀγνάντευε ἔς τῆς Ἀρετῆς τὸ σπίτι,

25 βλέπει καὶ τὴν Ἀρέτω του ἔς τὰ λώνια ποῦ χορεύει.

— « Πάψτε, γυναῖκες, τὸ χορὸ, πάψτε καὶ τὰ τραγούδια!

Βλέπω τὸν Κώστα κ' ἔρχεται, πολ' εἶνε λερωμένος.

— Ἔγ' σου, χαρὰ σου, Ἀρέτω μου! — Καλὸ ἔσ' τονε τὸν Κώστα!

Κώστα μου, τί εἶσαι κίτρινος καὶ τί εἶσαι λερωμένος;

40 — Ἀρέτω μου, ἤμουν ἄρρωστος, τώρα πεντ' ἔξη χρόνους.

— Κώστα μου, ἂν εἶνε γιὰ καλὸ νάρθῃ ὅπως κι' ἂν εἶμαι,

ἂν ἴσως ἤλθες γιὰ κακὸ τὰ μαῦρα νὰ φορέσω.

— Σήκω, Ἀρετῆ, νὰ φύγωμε κι' ἄς εἶν' ὅπως κι' ἂν εἶνε. »

Ἐπὶ τὸ δρόμο ποῦ παγαίνανε, ἔς τῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα·

35 — « Ἐρᾶθ', Ἀρετῶ, ἔς τὸ σπίτι μας, κ' ἐγὼ κοντὰ θελά 'ρθῶ,

κ' ἐγὼ θὰ πάω ἔς τὴν ἐκκλησιᾶ, θὰ πάω νὰ προσκυνήσω. »

Κι' ἀκόμη δὲν ἐπρόφθασε ἔς τὸ σπίτι γιὰ νὰ πάη,

ἀκούει τὸ μνημῆμα κι' ἀνοιξε, τὴν πλάκα καὶ βροντάει.

Ἐπὶ ὑποψία βάλθηκε ἔσ' ὑποψία μεγάλη,

40 ποῦ ὁ Κώστας δὲν ἐφάνηκε πίσω γιὰ νὰ γυρίσῃ.

Ἐπὶ τὴν πόρτα πῆγε κ' ἔκατσε τῆς μάννας τῆς μιλάει.

— « Ἄνοιξε, μάννα, γιὰ νὰ μπῶ, νὰ μπῶ γιὰ νὰ καθήσω.

— Ἀρέτω μου, ποιὸς σ' ἔφερε τὸν τόσο δρόμο ποῦ ἔρθες;

— Μάννα μ', ὁ Κώστας μ' ἔφερε καὶ πίσω κουβεντίζζει.

45 — Ἀρέτω, ὁ Κώστας πέθανε ἐδῶ καὶ τόσους χρόνους!

— Ἄνοιξε, μάννα, γιὰ νὰ μπῶ, γιὰ θὰ λιγοθυμήσω.

— Ὁ δρόμος ὅπου σ' ἔφερε, πίσω νὰ σὲ γυρίσῃ! »

Κ' ἡ Ἀρετῶ ἀπελπίστηκε, τὴν προσευχὴ τῆς κάνει.

— « Θέ μου γιὰ κάνε με πουλί, κάνε με κουκουβάγια,

50 νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνὰ καὶ δίπλα τὰ λαγκάδια,

νὰ κλαίω τοὺς ἐννὶ' ἀδερφοὺς, τὸν Κωσταντῖνο δέκα! »

Κι' ἀμέσως ἔγεινε πουλί, ἔγεινε κουκουβάγια.

Ἐπὶ τὴν ἐκκλησιᾶν ἐπέταξε, ἔς τοῦ Κωσταντῆ τὸ μνημῆμα,

κι' ἄρχισε νὰ μοιρολοᾷ, κι' ἄρχισε καὶ νὰ κλαίῃ.

55 — « Ἐγὼ εἶμαι ἡ στρίγγλα ἡ Ἀρετῆ, κ' ἡ στρίγγλα ἡ Ἀρετοῦσα,

ποῦ εἶχα τοὺς ἐννὶ' ἀδερφοὺς, τὸν Κωσταντῖνο δέκα.

Σήκω, καμμένε Κωσταντῆ, σήκω νὰ φιληθοῦμε! »

Ε'.

(Βάρνα) (1).

Μάννα, μαννά, καλὴ μαννά, ἴσ' ἂν τὴ γλυκειά μου μάννα!

Μάννα μαννά, καλὴ μαννά, τῆς Ἀρετῆς ἡ μάννα,

ποῦ εἶχε τοὺς ἐννὶὰ τοὺς γιουούς, τὴν Ἀρετῆ τὴν κόρη.

Ἐπὶ τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουε, ἔς τᾶστρη τὴν ἔχτενίζει,

5 ἔς τᾶστρη καὶ ἔς τὸν αὐγερινὸν ἐπλέκε τὰ μαλλιά τῆς.

Κάνεις καὶ δὲν τὴν ἤξευρε ἀπὲ τὴ γειτονιά τῆς,

τοῦ Βασιλῆ ὁ γιὸς τὴν ἤξευρεν ἀπὲ τὴν Βαβυλῶνα.

Προξενητάδες ἔστειλε τὴν Ἀρετῆ γυρεύουν.

Ἐπὶ ὄχτῳ ἀδέρφια δὲν τό στερξάν, μόν' Κωνσταντῆς τό στρέει.

10 — « Δὸς τῆνα, μάννα μ', δὸς τῆνα τὴν Ἀρετῆ ἔς τὰ ξένα,

ἔς τὰ ξένα καὶ ἔς τὴν ξενητειά, μέσα ἔς τὴ Βαβυλῶνα,

νὰ ἔχω κ' ἐκεῖ παρηγοριᾶ, νὰ ἔχω κ' ἐκεῖ κονάκι,

ὄντας πάγω ἔς τὴν πρᾶμματειᾶ ἐκεῖ καὶ νὰ κονέψω.

— Καλὰ τὸ λέγεις, Κωσταντῆ μ', καλὰ τὸ βάνεις ὁ νοῦς σου·

15 μ' ἂν ἔρτη ὁ χρόνος δίσεχτος κ' ἡ ἡμέρα πικραμένη,

ποιὸς νὰ με τήνε φέρῃ;

— Ἐγὼ πηγαίνω, μάννα μου, ἐγὼ καὶ σὲ τῆ φέρνω. »

Ἐρθεν ὁ χρόνος δίσεχτος, κ' ἡ ἡμέρα πικραμένη·

τὰ ὄχτῳ ἀδέρφια πέθαναν, κι' ὁ Κωσταντῆς ποθνήσκει.

20 Ἡ μάννα, ἡ καλὴ μαννά, τῆς Ἀρετῆς ἡ μάννα,

ἔς οὐλα τὰ μνημῆματα ἔκλαιε, ἔς οὐλα παρηγοριούνταν,

ἔς τοῦ Κωσταντῖνου ἔκλαιε, ἔκλαιε κ' ἐβλαστημοῦσε.

— « Ἀνθήμενά σε, Κωσταντῆ, καὶ μυριανθήμενά σε,

ὁπῶδωσες τὴν Ἀρετῆ πολὺ μακρὰ ἔς τὰ ξένα,

25 ἔς τὰ ξένα καὶ ἔς τὴν ξενητειά, μέσα ἔς τὴ Βαβυλῶνα! »

Ἀπὲ τὰ κλαῖτα τὰ πολλὰ, κι' ἀπὲ τοὺς βλαστημιαῖς τῆς

τὰ μνημῆματα βαρέθησαν, κι' ὁ Κωσταντῆς βαρέθηκε.

Κάνει τὸ κιβούρι τοῦ ἄλογο, τὸ σάβανό του σέλλα·

σύρνει καὶ πάει ἔς τὴν ξενητειά, μέσα ἔς τὴ Βαβυλῶνα.

(1) Παρὰ τοῦ κ. Χρ. Ι. Μυστακίδου.

- 30 Ἦν ἡῦρ' ἐκεῖ ποῦ χόρευε, καὶ 'ς τὸ χορὸ πιασμένη.
 — « Ἄγντε Ἀρετὴ, μωρ' Ἀρετὴ, γλυκειά μου ἀδερφή μου!
 — Ποιὸς ξένος εἶν' αὐτὸς ἐδῶ, ποῦ 'ξέρει τ' ὄνομά μου;
 — Δὲν εἶμαι ξένος, Ἀρετὴ, μόν' εἶμαι ὁ ἀδελφός σου,
 ἄγντε Ἀρετὴ, κ' ἡ μάννα μας γιὰ νὰ σὲ ἰδῆ γυρεύει.
 35 — Πιές μου κι' ἂν εἶνε γιὰ καλὸ, μὲ τὰ χρυσά μου νᾶρθω,
 'πιές μου κι' ἂν εἶνε γιὰ κακὸ τὰ μαῦρά μου νὰ βάλω.
 — Ἄν θέλῃς βάλ' τὰ μαῦρά σου, κι' ἂν θέλῃς τὰ χρυσά σου.»
 Πῆραν τὸ δρόμο τὸ δρομὶ, τὰ δυὸ τὸ μονοπάτι
 'Σ τὸ δρόμον ὅπου 'πήγαιναν, 'ς τὴ στράτα ποῦ διαβαίνουν,
 40 τὰ δυὸ πουλάκια κελαϊδοῦν, μοιρολογοῦν καὶ λένε·
 — «Γιὰ διῆς θᾶμμα κι' ἀντίθαμμα, ποῦ γίνεται 'ς τὸν κόσμον,
 νὰ περπατῆ ἡ ζωντανὴ μὲ τὸν ἀπεθαμένο!
 — Ἄκουσε, ἄκ' σε, Κωνσταντὴ μ', τί τὰ πουλάκια λένε!
 — Πουλάκια 'νε, κι' ἄς κελαϊδοῦν, πουλάκια 'νε κι' ἄς λένε.
 45 Ἄγντε νὰ 'πάμε, Ἀρετὴ, γιατί μείναμε 'πίσω.»
 Βρίσκει τοῖς πόρταις μὲ κλειδιά, καὶ τὰ κλειδιά μὲ μούχλια.
 Χτυπᾷ τὴν πόρτα δυνατὰ τὰ παραθύρια τρίζουν . . .

Τ'.

(Βάρνα) (1).

'Σάν τὴν μαννά, 'σαν τὴ μαννά, 'σαν τὴ γλυκειά τὴ μάννα,
 ὅπουχε τοὺς ἐννιά της γιουούς, τὴν Ἀρετὴ θαυτέρα.

'Σ τὰ σκοτεινά τὴν ἔλουε, 'ς τᾶστρη καὶ 'ς τὸ φεγγάρι,
 κ' ἡ γειτονεῖα δὲν τοῦ 'ξερε, 'πῶχει τέτοια ὄρη καὶ κόρη,

5 μόνη τοῦ βασιλέ ὁ γιουὸς ἀπὲ τὴ Βαβυλωνά.

Προξενητάδες ἔστειλε, τὴν Ἀρετὴ γυρεύει

τὰ ὄχτῳ τὰ δέρφια δὲ στρεουν, κι' ὁ Κωνσταντῖνος στρέει.

— Δός τηνα, μάννα, δός τηνα, τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,

'ς τὴν ξενητεῖα ποῦ πορπατῶ, 'ς τὴν ξενητεῖα ποῦ τρέχω,

(1) Παρὰ τοῦ αὐτοῦ.

- 10 κ' ἐκεῖ σπῖτι νὰ ἔχουμε, κ' ἐκεῖ σπῖτι νὰ κάμω.
 — Καλὰ, παιδί μ', νὰ δώσουμε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα·
 μ' ἂν ἔρθῃ τὸ θανατικὸ, κ' ἡ ἔρημη πανοῦκλα,
 ποιὸς θελᾷ 'πάη καὶ ποιὸς θάρθη, τὴν Ἀρετὴ νὰ φέρη;
 — Ἐγὼ παῖνω κ' ἔρχουμαι, τὴν Ἀρετὴ σοῦ φέρνω.»
 15 Ἦρθεν ὁ χρόνος δίσεχτος, κ' ἡ ἡμέρα πικραμένη,
 τ' ὄχτῳ τὰ δέρφια 'πέθαναν κι' ὁ Κωνσταντῖνος 'πονήσκει·
 κ' ἡ μάννα, ἡ καλὴ μαννά, τῆς Ἀρετῆς ἡ μάννα,
 'ς οὐλα τὰ μνήματ' ἔκλαιε, 'ς οὐλα παρηγοριούνταν,
 καὶ 'πήγαινε 'ς τοῦ Κωνσταντῆ, παρηγοριὰ δὲν εἶχε.
 20 — « Ἀνάθεμά σε, Κωνσταντῆ, καὶ μυριανᾶθεμά σε,
 ποῦ ἔδωσες τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.»
 Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος 'σαν τᾶκουσε βαρεῖα τοῦ κακοφάγχε,
 μιὰ τᾶκουσε, δυὸ τᾶκουσε, 'ς τὸ τρίτο δὲν 'πομένει·
 κάνετ τὸ κιβούρι τ' ἄλογο, καὶ σέλλα του τὸ μνήμα,
 25 καὶ πῆρε τὸ δρομὶ δρομὶ, 'ς τὴν Ἀρετὴ 'πήγαίνει.
 — « Ἄγντε Ἀρετὴ, κερά Ἀρετὴ, κ' ἡ μάννα σὲ φωνάζει.
 — Γιὰ 'διῆς τῆς σκύλας τὸν ὕγιό, ποῦ 'ξέρει τ' ὄνομά μου.
 — Ἐγὼ δὲν εἶμαι σκύλας γιός, μόν' εἶμαι ὁ Κωνσταντῖνος.
 — Ἄ μὲ φωνάζης γιὰ καλὸ, νὰ βάλω τὰ χρυσά μου,
 30 κι' ἂν μὲ φωνάζης γιὰ κακὸ, νὰ βάλω τὰ λερά μου.
 — Ἄ θέλῃς μὲ τὰ μαῦρά σου, ἄ θές μὲ τὰ χρυσά σου.»
 'Σ τὸ δρόμον ὅπου 'πάγαιναν, 'ς τὴ στράτα ποῦ διαβαίνουν,
 καὶ τὰ πουλάκια κελαϊδοῦν, καὶ κελαϊδοῦν καὶ λένε·
 — « Πῶς περπατεῖ ὁ ζωντανὸς μὲ τὸν ἀποθαμένο!
 35 — Ἄκουῦς, ἀκουῦς, κύρ Κωνσταντῆ, τί λένε τὰ πουλάκια;
 — Πουλιὰ 'νε κι' ἄς τὸ κελαϊδοῦν, πουλιὰ 'νε κι' ἄς τὸ λένε.»
 . . . . .

Ζ'.

(Μάδυτος)

Μιὰ μάννα ἦταν ἡ καλὴ, μιὰ μάννα καλομάννα,
 ποῦ εἶχενα τ' ἐννιά τσοῖ γιοῖ, τὴν Ἀρετὴ τὴν κόρη.

- Ἐς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουνε, ἔς τὴν φέξι τὴν χτενίζει,
ἔς τᾶστρο καὶ ἔς τὸν αὐγερινὸν κάθεται καὶ τὴν πλέκει.
- 5 Προξενητάδες ἦρθαν ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα,
νὰ πάρωνε τὴν Ἀρετὴν ἔς τὰ μακριὰ τὰ ξένα.
Γοῖς ὄχτώ τ' ἔς οἱ γιοὶ δὲ θέλανε, καὶ ὁ Κωνσταντῆς γυρεύει.
— «Μάννα μ', καὶ ἄς τὴν δώσωμε τὴν Ἀρετὴν ἔς τὰ ξένα.
— Ἐὰ γένη θλίψι καὶ χαρὰ ποιὸς πάγει νὰ τὴν φέρη;
10 — Ἐὰ γένη θλίψι καὶ χαρὰ γὼ πάγω καὶ τὴν φέρνω.
— Ἐὰ γένη θλίψι μοναχὴ ποὸς πάγει νὰ τὴν φέρη;
— Ἐὰ γένη θλίψι μοναχὴ γὼ πάγω καὶ τὴν φέρνω.»
Ἦρθε ὁ χρόνος δύστυχος καὶ ὁ μῆνας ἄνω κάτω
ἔπεθάνανε γοῖς ὄχτώ τ' ἔς οἱ γιοὶ, καὶ ὁ Κωνσταντῆς ἀτὸς του
15 καὶ ἡ μάννα του ἔμπαινόβγαυε μὲ τὰ μαλλιά ἔς τὰ χέρια.
Τ' ἔς ὄχτώ τση γιοῦ τοὺς ἔκλαιε, τὸν Κωνσταντῆν βλαστήμα.
— «Ἀνάθεμά σε, Κωνσταντῆ, ἐσὲ καὶ τὸ καλὸ σου,
ποῦ μ' ἔκαμες καὶ ἔδωσα τὴν Ἀρετὴν ἔς τὰ ξένα.»
Καὶ ὁ Κωνσταντῆς τὸ ἔννοιασε ἔπο μὲς ἀπὸ τὸ μνημῆμα.
20 κάνει τὴν πέτρα ἄλογο τὴν σέλλα σαλιβᾶρι,
καὶ τὰ ξανθὰ του τὰ μαλλιά τὰ κάνει μαξιλλάρι.
— «Χριστέ μου, νὰ τὴν εὕρισκα ἔς τὸ χορὸν νὰ χορεύη!»
Δῶκε ὁ Θεὸς καὶ ἡ Παναγιά, εἰς τὸ χορὸν χορεύει.
— «Ἐλα ἐδῶ, μωρὸ Ἀρετῆ, ἔλα νὰ πορπατοῦμε.
25 — Γὰρ δέτε τὸ μαργέλο γιό, ποῦ ἔξερει τ' ὄνομά μου!
— Δὲν εἶμαι γὼ μαργέλος γιός ποῦ ξέρω τὸνομά σου,
μόν' εἶμαι γὼ ὁ Κωνσταντῆς, τὸ πρῶτό σου τᾶδέρφι,
— Ἐὰν εἶσαι σὺ ὁ Κωνσταντῆς, τὸ πρῶτό μου τᾶδέρφι,
ποῦ ἔν' τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιά, καὶ ἡ μαύρη σου γενιά;
30 — Ἐς τὴν ἀρρωστὴ μ' ἐπέσανε τώρα σαράντα ἡμέραις.
Ἄγιντε Ἀρετῆ μ', νὰ πηγαίνουμε, ἄγιντε νὰ περπατοῦμε.
— Ἐὰν ἦναι θλίψι ἢ χαρὰ, νὰ βάλω τὰ χρυσὰ μου,
ἂν ἦναι θλίψι μοναχὴ νὰ βάλω μαῦρα νὰ ῥθω.
— Ἄγιντε Ἀρετῆ, νὰ πηγαίνουμε, καὶ ἄς εἶσαι καθὼς εἶσαι.»
35 Ἐς τὴν στράτα ποῦ πηγαίνουνε καὶ ὅπου περιπατοῦνε,
ἀκοῦν τᾶγδόνια καὶ λαλοῦν καὶ τὰ πουλιὰ καὶ λένε·
— «Δὲν εἶδαμε τοὺς ζωντανοὺς μὲ τοὺς νεκροὺς νὰ λειῶνται;

- Ἀκοῦς, ἀκοῦς, βρέ Κωνσταντῆ, καὶ τὰ πουλιὰ τί λένε;
Δὲν εἶδαμε τοὺς ζωντανοὺς μὲ τοὺς νεκροὺς νὰ λειῶνται.
- 40 — Ἄγιντε Ἀρετῆ μ', νὰ πηγαίνουμε, ἄγιντε νὰ περπατοῦμε!
Πουλάκια νὰ καὶ καὶ ἄς κελαδοῦν, πουλάκια νὰ καὶ ἄς λένε!
Ἄγιντε Ἀρετῆ, ἔς τὴν μάννα σου, τὴν πολυαγαπημένη,
νὰ πάω καὶ ἐγὼ ἔς τὸ μνημῆμά μου, τὸ καταραχυσμένο.»
Κτυπᾷ τὴν πόρτα ἡ Ἀρετῆ, καὶ ἡ μάννα τὴς κατ'βαίνει,
σφιχτὰ ἀγκαλιάζει τὴν Ἀρετῆ καὶ πέφτει ἀποθαμένη.

Η΄.

Τραπεζοῦς.

(Σάβ. Ἰωαννίδου, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος. Ἐν Κηφύλῃ, 1870
σ. 283-284 ἀρ. 15.)

- Βαί τὴν μάνναν, βαί τὴν μάνναν, βαί τὴν καλὴν τὴν μάνναν,
ποῖ ἔχ'σεν τοσοῦτο ὄχτώ τοσοῦτο υἱὸς καὶ τὴν Ἐρὴν τὴν κόρην.
Τὴν κύρ Ἐρὴν προξέναναν βαρεῖα μακρὰ ἔς τὰ ξένα,
ἔς τὰ ξένα ἔς σάνεγνώριμα ἔς σὸ μ'γάλλ' τὴν Ῥωμανίαν
5 καὶ οἱ ἑπτὰ καὶ ἐθέλεσαν καὶ ὁ Κωνσταντῆς θέλει.
— «Ἄγωμ', ἀδέλφη μ', ἄγωμεν ἔς σὴν καλλορριζικίαν.»
Ἐρὴν κλαίει καὶ θλίφεται — «Ἐγὼ μακρὰ καὶ πάγω.
Ναί, ψύ' μ', ἔμμορφέ μ' Κωνσταντῆ, ἄσκεμα συντυχαίνεις
ἂν ποίγν τᾶδέλφα μου χαρὰν ἐμὲν τοῖς στηχαριάζ' με;
10 καὶ ἂν ἀποθάν' ἡ μάννα μου, ἐμὲν ποῖος καλεῖ με;
Ἐγὼ Κωνσταντῆς ὤμοσεν ἔς ἴσ' αἰῶνα καὶ ἔς τὰ βαγγέλια.
— «Ἐὰν κάμ' τᾶδέλφια μου χαρὰ, ἐγὼ σὲν στηχαριάζω,
ἂν ἀποθάν' ἡ μάννα μου, ἐγὼ ἐσὲν λαλῶ σε.»
Ἐρθεν ὁ χρόνος δισεχτόν, τὰ μῆνας ὠργισμένα·
15 ὅλ' ἔνταμαν ἐπέθαναν, ὅλ' ἔνταμαν ἐθάψαν.
Κλαίει ἡ μάννα τοὺς ἑπτὰ, κλαίει καὶ τὸν Κωνσταντῆν,
π' ἐπαῖρεν ὄρκον καὶ ὄμοσμαν καὶ πῆγεν ὠμυσομένος.
Ἐγὼ Κωνσταντῆς ὁ καλὸν ἀφικᾷ γῆς καὶ ἐνεπέμεν·

αὐτὸν ἢ γῆ ἢ ἐδέχτηκεν, [οὐδὲ καὶ τὰ θερία.]

- 20 Ἄ Γιώρ' εἰς δεῖ ἄττον ἄλογον, καὶ ἢ Παναγία σέλλαν,
ὁ ποιητῆς δεῖ ἄ πνοήν, καὶ ἄτος λαγκεύ' καὶ σ' κοῦται.
Ἐπῆγεν καὶ πεκούμπηξε ἔς σὴ κῦρ Ἐρῆν ἔς τὴν πόρταν.
Καὶ ἄτ' ἔλουζεν τὸ νήπιον, καὶ ἔς σὴν κλίνην ἐβάλλεν.
— « Καλό, καλό ἔς τὸν ἀδελφὸ μ', καλῶς καὶ ἀπ' ὄθεν ἔρθες;
25 ἂν ἔν καὶ ἔρθες ἰὰ χαράν, χρυσὰ ἄς ἀνελλάζω,
καὶ ἂν ἔν κ' ἔρθες ἰὰ πίκρεμαν, ἄς ἔμπαινω ἰὰ μαῦρα.
— Εἰὰ ἄφ' εἰς, εἰὰ ἄφ' εἰς, κάλε ἀδελφὴ μ', σείτ' στέκεις ἄγ' τ' ἄς πᾶμαι
— Καὶ ντ' ἔπαθες, ναὶ ἀδελφε μ', καὶ κούφαναν τ' ἔμμάτα σ';
— Τῶμματά μ' ἔκούφαναν ἀπὲ τὴν ἀγρυπνίαν.
30 — Καὶ ντ' ἔπαθες, ναὶ ἀδελφε μ', καὶ ζάγκωσαν τὰ δόντια σ';
— Ἐὰ δόντια μου ἐζάγκωσαν ἄς τὴν ἀνοφαγίαν.
— Καὶ ντ' ἔπαθες ξαν', ἀδελφε μ', καὶ νέλλαξεν τὸ χρῶμά σ';
— Ἄτὸ δὲν κ' ἔν' ἐλέρωσα ἄς σὴν ἀναπλυσάδαν.
— Ἄς τρώγουμεν, καὶ ἄς πίνουμε, ἄς κείμες καὶ κοιμοῦμες,
35 ἄς πλύσκουμες, καὶ ἀθθίσκουμες καὶ ἄετς σ' κοῦμες καὶ πᾶμες.
— Εἰὰ σοῦς, εἰὰ σοῦς, καλέ ἀδελφὴ μ', σείτ' εἶμες, ἄειτε ἄς πᾶμε...
— « Ἄπ' ἔμπρου πᾶεις τὸ κόρα' σον, καὶ ἀποῦν πῖς τὸ βλεμύριν.
— Ἄκους, ἀκους, ναὶ ἀδελφὴ μ', ντὸ λέγ' νε τὰ πουλόπιζα;
Ἄπ' ἔμπρου πᾶεις τὸ κόρα' σον, καὶ ἀποῦν πῖς τὸ βλεμύριν.
40 — Εἰὰ ἄρες, σοῦς, καλ' ἀδελφὴ μ', ἄτ' ἔνταν θέλ' νε λέγ' νε.
Εἶνε μικρὰ καὶ παλαλά' πορπάτ' καὶ ἄειτ' ἄς πᾶμε.»
Ἐπῆγαν καὶ ἔνταμῶθανε ἔς σοῦ Ἄ Γιωργῆ τὴν πόρταν.
Δεῖ τὸν Ἄ Γιώρη τᾶλογον, τὴν Παναγίαν τὴν σέλλαν,
καὶ τὸν ποιητὴν τὸ πνοή, καὶ κείνος ἐξηπνοῦσεν.

Θ'.

τ. III σ. 382 κα. — Γαλλικὴ ἐλευθέρᾳ ἔμμετρος μετάφρ. Belloc, Bonapart et les Grecs. P. 1826 σ. 147-150] — Ζαμπελίου, Ἄσματα δημοτικά. Κερκ. 1852 σ. 713. [Passow, Carm. popul. Lips. 1860 ἀρ. 517. — Εὐτέρπη τ. Ζ' σ. 380. — Χρυσάλλης, 1863 τ. Α' σ. 276. — Α. Vlachos, Neugr. Chrestomathie. Lpz. 1870 σ. 96-97. — Μετ' ἔμμετρον γερμ. μεταφράσεως Th. Kind, Anthologie neugriechischer Volkslieder. Lpz. 1861. σ. 96 κα. — Ἐμμετρος ἀρχαία ἑλληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ Φιλίππου Ἰωάννου, Φιλολογικὰ πάρεργα. 1865. καὶ ἐν Δελέκου Δημοτικῆ ἀνθολογίᾳ σ. 203 κα.].

- Μάννα, μὲ τοὺς ἐννιά σου γιζοὺς καὶ μὲ τὴ μιὰ σου κόρη,
τὴν κόρη τὴ μονάκριβη, τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶν, κ' ἥλιος δὲ σοῦ τὴν εἶδε.
Ἄ τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζες, ἔς τὸ φέγγος τὴν ἐπλέκες,
5 ἔς τᾶστρη καὶ ἔς τὸν αὐγερινὸ τ' ἔφκιζανες τὰ σγουρά της
ὅπου σοῦ φέρναν προξενιά ἀπὸ τὴ Βαβυλώνη,
νὰ τὴν παντρέψης μακρυὰ, πολὺ μακρυὰ ἔς τὰ ξένα.
Οἱ ὄχτῳ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε, κί' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
— « Δός τῆνε, μάννα, δός τῆνε, τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα,
10 ἔς τὰ ξένα ἔκει ποῦ περπατῶ, ἔς τὰ ξένα ποῦ παγαίνω,
νᾶχω κ' ἐγὼ παρηγοριά, νᾶχω κ' ἐγὼ κονάκι.
— Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντῆ, κί' ἄσχημ' ἀπηλογήθης.
Κί' ἄ μῶρτη, γιέ μου, θάνατος, κί' ἄ μῶρτη, γιέ μου, ἀρρώστια,
κί' ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρά, ποιὸς θὰ μοῦ τῆνε φέρη; »
15 Ἐὸ Θεὸ τῆς ἔβαλ' ἐγγυτῆ, καὶ τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους,
ἂν τύχη κ' ἔρτη θάνατος, ἂν τύχη κ' ἔρτη ἀρρώστια,
κί' ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρά, νὰ πᾶη νὰ τῆνε φέρη.
Καὶ ἴσαν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα,
κ' ἔμπῆκε χρόνος δίσεφτος καὶ μῆνας ὠργισμένος,
20 κ' ἔπεσε τὸ θανατικὸ, κ' οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ πεθάναν,
ἔβρεθηκε ἢ μάννα μοναχῆ, ἴσαν καλαμιὰ ἔς τὸν κάμπο.
Ἄ τὰ ὄχτῳ μνήματα δέρνεται, ἔς τὰ ὄχτῳ μοιρολογάει.
ἔς τοῦ Κωσταντῖνου τὸ θαφτὸ ταῖς πλάκαις ἀνασκώνει.
— « Σήκου, Κωσταντινάκη μου, τὴν Ἀρετὴ μου θέλω.

Στεχ. 4. ἔς τᾶφεγγα. Ζαμπ. Pass. K. ἤλουγες. P. 5. Τὴν ἐσφιτικοκορδέλλιαζες ἔξω ἔς τὸ φεγγαράκι. 6. στελλὰ P. 7. τὰ μακρυὰ P. 11. ἔς τὴν στράτα ποῦ διαβαίνω. P. 12. φρόνιμος. P. 15. τῆς βάζει. P. 19. κ' ἔρχεται: χρόνος δύσεφτος, καὶ οἱ ἐννέα πεθάναν. P. 23. ἀνέσπα τὰ μαλλιὰ της. P.

Fauriel, Chants populaires P. 1825 II σ. 406 κα. [γερμ. μετάφρ. μετὰ τοῦ κειμένου Fauriel-Müller, Lpz. 1825 τ. II σ. 64 κα. — Ellissen, Versuch einer Polyglotte der Europäischen Poesie. 1846 σ. 367 κα. — G. P. v. Schmidl-Phiseldack, Auswahl neugriechischen Volksprosaen. 1827 σ. 20-25. Ἄγγλικὴ μετάφρ. ὑπὸ Ch. Brinsley Sheridan: Fauriel, The songs of Greece. 1826 σ. 207-210. — Ἰταλικὴ μετάφρ. Tommaseo Canti popolari. Ven. 1842

- 25 Ἐὖθις μου βάλες ἐγγυτή, καὶ τοὺς ἁγίους μαρτύρους,
 ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρὰ νὰ 'πᾶς νὰ μου τῆ φέρης. »
 Ἐάνθεμα τὸν ἔβγαλε μέσ' ἀπὸ τὸ κιβούρι.
 Κάνει τὸ σύγνεφ' ἄλογο, καὶ τᾶστρο σαλιθάρι,
 καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιά καὶ 'πᾶς νὰ τήνε φέρη.
- 30 Παίρνει τὰ ὄρη 'πίσω του καὶ τὰ βουνὰ 'μπροστά του,
 ἔβρισκε τὴν κ' ἔχτενίζονταν ὄξου 'ς τὸ φεγγαράκι.
 Ἐπὸ μακρυὰ τὴν χαιρετᾷ, κ' ἀπὸ μακρυὰ τῆς λέγει
 — « Περβάτση, Ἐρετοῦλά μου, κυράνα μας σὲ θέλει.
 — Ἐλοιμόν, ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἡ ὥρα!
 35 ἀνίσως κ' εἶναι γιὰ χαρὰ νὰ βάλω τὰ χρυσά μου,
 κ' ἂν ἦναι πίκρα, 'πὲς μου το, νᾶρτω κατὰ πῶς εἶμαι.
 — Περβάτση, Ἐρετοῦλά μου, κ' ἔλα κατὰ πῶς εἶσαι. »
 Ἐ τῆ στράτα ποῦ διαβαίνανε, 'ς τῆ στράτα ποῦ 'παγαίναν,
 ἀκοῦν πουλιὰ καὶ κηλαδοῦν, ἀκοῦν πουλιὰ καὶ λένε.
- 40 — « Ποιὸς εἶδε κόρην ὁμορφὴ νὰ σέρνει ὁ 'πεθαμένος!
 — Ἐκουσε, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
 Ποιὸς εἶδε κόρην ὁμορφὴ νὰ σέρνει ὁ 'πεθαμένος!
 — Ἐωλὰ πουλιὰ κ' ἄς κηλαδοῦν, λωλὰ πουλιὰ κ' ἄς λένε. »
 Καὶ παρεκεῖ ποῦ 'παγαίναν, κ' ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε.
- 45 — « Τὶ βλέπομε τὰ θλιβερά, τὰ παραπονεμένα,
 νὰ περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!
 — Ἐκουσε, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
 πῶς περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.
 — Πουλάκια εἶναι κ' ἄς κηλαδοῦν, πουλάκια εἶναι κ' ἄς λένε.
- 50 Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιθανιαῖς μυρίζεις!
 — Ἐχτὲς βραδὺς ἐπηγάμε πέρα 'ς τὸν ἄη Γιάννη,
 κ' ἐθύμασέ μας ὁ παπᾶς μὲ περισσὸ λιθάρι. »
 Καὶ παρεμπρὸς ποῦ 'πήγανε, κ' ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε.
 — « Ὁ θεὸς μεγαλοδύναμε, μεγάλο θᾶμμα κάνεις,

Στ. 27. Καὶ μέσα τὰ μεσάνυχτα πάγεινὰ τῆς τὴν φέρει. F. 33. Γιὰ! ἔλα, Ἐρετοῦλά μου. F. 35. Ἐν ἡ χαρὰ 'ς τὸ σπῆτι μας. F. 36. Κ' ἂν πίκρα, ἀδερφάκι μου, νὰ ἔρθ' ὡς καθὼς εἶμαι. F. 37. Μηδὲ πίκρα, μηδὲ χαρὰ, ἔλα. F. 40. Γιὰ! ἔλας κοπέλλαν εὐμορφὴν νὰ σὺρ' ἀπαιθαμμένον! F. 41. Ἐκουσε — καὶ τὰ πουλιὰ τί λένε; F. 43. Πουλάκια 'ναι κ' ἄς — πουλάκια 'ναι κ' ἄς λ. F. 51. ἔξω 'ς τὸν F. 52. μὲ τὸ πολὺ λ. F.

- 55 τέτοια. πανώρησα λιγερὴ νὰ σέρνη 'πεθαμένος! »
 Ἐάκουσε πάλι ἡ Ἐρετὴ κ' ἐρράγισε ἡ καρδιά της.
 — « Ἐκουσε, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
 Ἐπὲς που, ποῦ εἶν' τὰ μαλλάκια σου, τὸ πηγορὸ μουστάκι;
 — Μεγάλῃ ἀρρώστια μ' εὔρηκε, μ' ἔρρηξε τοῦ θανάτου,
 60 μου πέσαν τὰ ξανθὰ μαλλιά, τὸ πηγορὸ μουστάκι. »
 Ἐβρίσκουν τὸ σπῆτι κλειδωτό, κλειδομανταλωμένο,
 καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα ποῦ ἦταν ἀραχνιασμένα.
 — « Ἐνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε, καὶ νὰ τὴν Ἐρετὴ σου!
 — Ἐν εἶσαι Χάρος, διάβαινε, κ' ἄλλα παιδιὰ δὲν ἔχω,
 65 ἡ δόλια ἡ Ἐρετοῦλά μου λείπει μακρυὰ 'ς τὰ ξένα.
 — Ἐνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε, κ' ἐγὼ εἶμ' ὁ Κωσταντῆς σου.
 Τὸ θεὸ σου βάλα ἐγγυτή, καὶ τοὺς ἁγίους μαρτύρους,
 ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρὰ, νὰ 'πᾶω νὰ σοῦ τῆ φέρω. »
 Κ' ὥστε νὰ 'θῆ ἔς τὴν πόρτα της, ἐβγῆκεν ἡ ψυχὴ της.

Στ. 60 Ποῦ. Z. 64. ἔρος — κ' ἂν ἦσαι ἔρος διάβα. F. 65. Καυμένη. F. 67. Ἐγγυτή σῶδαλα τὸ θεὸ. Z. 69. νᾶνοῖξη τὴν πόρτα της ἐξέβγεν ἡ ψυχὴ της. Ἐκ τῆς παρά Γραμμῆ παραλλαγῆς ἐλλείπουσιν οἱ στίχοι 2. 3. 7. 8. 10. 13. 16. 18. 20-22. 28-30. 42-48. 53-62.

I'.

(Λ. Μανούσου, Τραγοῦδια ἔθνεα Κέρκυρα, 1850. Β' σ. 73-76. [Γάλλικὴ μετάφρασις ἐν Sathas-Legrand, Les exploits de Digenis Akritas σ. 4 κέ. — Psi-dhari σ. 7-9]) (1).

Μάννα, μὲ τοὺς ἐννιά σου γιούς καὶ μὲ τὴν μιά σου κόρη!
 Τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶν καὶ ἦλιος δὲν τὴν εἶδε.
 'ς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζες, 'ς τὸ φέγγος τὴν ἐπλέκες,
 'ς τᾶστρο καὶ 'ς τὸν ἀειμερινὸ τ' ἔκανες τὰ σγουρά της.
 5 Ποῦ προξενιά σοῦ φέρνανε, γιὰ νὰ τήνε 'παντρέψης,
 νὰ δώσης τὸ παιδάκι σου πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
 Οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κ' ὁ Κωσταντῆνος θέλει.

(1) Ἐν τῇ παραλλαγῇ ταῦτη χάσματα συνεπλήρωσε προδήλως ὁ ἐκδότης ἐκ τῆς παρά Φωριέλφ. Θ' καὶ τῆς παρά Τωμασαίω. Γ' παραλλαγῆς.

- « Δός τ'ηνε, μάννα, δός τ'ηνε, τὴν Εὐδοκιά 'ς τὰ ξένα,
'ς τὰ ξέν' αὐτοῦ, ποῦ περβατῶ, 'ς τὰ ξέν' αὐτοῦ, ποῦ 'πάω,
10 ναῦρω κ' ἐγὼ παρηγοριά 'ς τὴ στράτα ποῦ διαβαίνω.
— Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντή, κι' ἄσχημ' ἀπηλογήθης.
'Α μῶρθη, γιέ μου, θάνατος, ἄ μῶρθη, γιέ μου, ἀρρώστια,
κι' ἂν τύχη πίκρα, γὴ χαρά, ποιὸς θὰ μοῦ τήνε φέρη; »
Τὸ Θεὸ τῆς βάζει ἐγγυτὴ, καὶ τοὺς ἀγίους μαρτύρους,
15 ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρά, νὰ 'πᾶ νὰ τῆς τὴν φέρη.
— « Ἐγὼ σ' τὴ φέρνω, μάννα μου, τὴν Εὐδοκιά νὰ βλέπης
τὸ καλοκαίρι τρεῖς φοραὶς καὶ τὸ χειμῶνα δύο. »
Κι' ἀφόντις τὴν 'παντρέψανε τὴν Εὐδοκιά 'ς τὰ ξένα,
ἔρχεται χρόνος δίσεφτος, καὶ μῆνας ὠργισμένους,
20 κ' ἔπεσε τὸ θανατικό, τὸ δόλιο τὸ κουκούδι,
κ' ἐξάλειψε τ'ς ὄχτῶ ἀδελφούς, τὸν Κωσταντὴ ἐσκοτῶσαν.
'Ἡ Εὐδοκιά τ'ς ἀπόμεινε πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
Εὐρέθη ἡ μάννα μοναχὴ, 'σὰν καλαμιά 'ς τὸν κάμπο
'σὰν ἐκκλησιὰ ἀλειτούργητη, 'σὰ χῶρα κουρσεμένη.
25 Κι' ἀπὸ τὴ Ὀλεψι τὴν πολλὴ ἔπεσε τοῦ θανάτου,
τὴν Εὐδοκιά 'πεθύμησε νὰ ἰδῆ 'ς τὴν ἀρρωστία της.
'Σ οὐλα τὰ μνήματα ἐκλαιγε, καὶ 'ς ὅλα ἐμοιρολόγα,
'ς τοῦ Κωσταντίνου τὸ θαφτὸ ἀνέσπα τὰ μαλλιά της.
— « Γιὰ σήκου, Κωσταντάκη μου, τὴν Εὐδοκιά μου θέλω·
30 τὸ Θεὸ μοῦ βάλεις ἐγγυτὴ καὶ τοὺς ἀγίους μαρτύρους,
ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρά, νὰ 'πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης,
τὸ καλοκαίρι τρεῖς φοραὶς καὶ τὸ χειμῶνα δύο. »
Τ'ἀνάθεμα τὸν ἔβγαλε μέσ' ἀπὸ τὸ κιβούρι.
'Ἡ πλάκα ἐγένηκε ἄλογο, τὸ χῶμα ἐγένη σέλλα,
35 τῶραιοξανθὰ του τὰ μαλλιά γινῆκαν σαλιθάρι,
κι' ὁ σκούληκας ἀπὸ τὴν γὴ ἐγένη ὁ Κωσταντίνος.
Φτερνιά δίνει τοῦ μαύρου του, 'ς τὴν Εὐδοκιά προφτάνει.
'Ἐπῆγε καὶ τὴν εὔρηκε 'ς ἐννιά χοροὺς πιασμένη
ἐννιά χοροὶ χορεύανε, κι' ἀπὸ τ'ς ἐννιά κρατιότουν.
40 Κι' ἀπὸ μακριὰ τσῆ σαλαγᾶ, κι' ἀπὸ σιμά τσῆ λέει.
— « Προβάτησ', Εὐδοκοῦλά μου, 'ς τὴ μάννα μας νὰ 'πᾶμε.
— Ἀλλοῖμονο, ἀδελφάκι μου, καὶ τί εἶνε τούτη ἡ ὥρα;

- ἂν ἦ χαρὰ 'ς τὸ σπίτι μας, νὰ βάλω τὰ χρυσά μου,
κι' ἂν πίκρα εἶναι, ἀδελφάκι μου, νὰ ἔρθω, ὡς μ' ἡῦρε ἡ ὥρα.
45 — « Ἐλα, Εὐδοκιά, 'ς τὸ σπίτι μας, ἔλα, ὅπως σ' ἡῦρε ἡ ὥρα. »
'Σ τὴ στράταν, ὅπου διάβαιναν, 'ς τὸ δρόμο, ὅπου 'παγαίναν,
ἓνα πουλάκι ἀρχίνησε κελαϊδιστὰ νὰ λέγη·
— « ὦ Θεὲ μεγαλοδύναμε. μεγάλο θᾶμμα κάνεις,
νὰ περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!
50 — « Ἀκουσες, Κωσταντίνέ μου, τί λέγει τὸ πουλάκι;
Πῶς περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.
— Λωλὸ πουλί, κι' ἄς κηλαδᾶ, λωλὸ πουλί κι' ἄς λέη,
λωλὸ πουλί, κι' ἄς χαιρέται μὲ τὸν κελαϊδισμό του! »
Πιλὸ παρᾶξω ἐπήγανε, κι' ἄλλο πουλί τοὺς λέει.
55 — « Τί βλέπω τὸ βαρζόμοιρο, τὸ παραπονεμένο!
νὰ περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!
— Ἀκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λέγει τὸ πουλάκι;
— Πουλάκια εἶναι, κι' ἄς κελαδοῦν, πουλάκια εἶνε κι' ἄς λένε·
— Φοβοῦμαι σε, ἀδελφάκι μου, καὶ λιθανιαῖς μυρίζεις.
60 — Ἐχτὲς βραδύς ἐπήγαμε, πέρα 'ς τὸν Ἄη Γιάννη,
κ' ἐθύμισέ μας ὁ παπᾶς μὲ τὸ πολὺ λιθάρι. »
Καὶ παρεμπρὸς ἐπήγανε, κι' ἄλλο πουλί τοὺς λέει·
— « ὦ Θεὲ μεγαλοδύναμε. μεγάλο θᾶμμα κάνεις,
τέτοια πανώρηα κορασιά νὰ σύρνη ἀπεθαμένο! »
65 Τᾶκουσε πάλι ἡ Εὐδοκιά κ' ἐρράϊσε ἡ καρδιά της.
— « Ἀκουσες Κωσταντάκη μου, τί λέγει τὸ πουλάκι;
Ποῦ εἶν' τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιά, τὸ πηγορὸ μουστάκι;
— Μεγάλῃ ἀρρώστια μ' εὔρηκε, καὶ μ' ἔρρηξε θανάτου,
ἐφύγαν τὰ ξανθὰ μαλλιά, τὸ πηγορὸ μουστάκι.
70 Σύρε, Εὐδοκιά μου, σπίτι σου, τώρα σύρε ἀδερφή μου,
τί ἐγὼ θὰ 'πάω νὰ κοιμηθῶ, γιατί εἶμαι ἀγρυπνισμένος,
κι' ἀπὸ τὴ στράτα τὴν πολλὴ εἶμαι ἀγανακτισμένος.
— Ἐλα νὰ 'πᾶμε, Κωσταντή, ἀντάμα εἰς τὸ σπίτι.
— Ἐγὼ μυρίζω λιθανιαῖς καὶ δὲν 'μπορῶ νὰ ἔρθω. »
75 Ἐκίνησε κ' ἐπήγαινε μονάχη της 'ς τὸ σπίτι·
'Βρίσκει τὸ σπίτι κλειδωτό, καὶ τὰ κλειδιά σπασμένα,
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα κλειδομανταλισμένα.

- Σκύφτει φιλεῖ τὴν κλειδωνιά, καὶ δάκρυα τὴ γεμίζει,
καὶ πέρνει πέτρα ἀπὸ τὴν γῆ, 'ς τὰ κεραμίδια ῥήχνει.
- 80 'Σὰν τὰκουσεν ἡ μάννα της, βογγᾷ κι' ἀναστενάζει.
— « Ἐβγα, χτικιὸ ἀπ' τὴν πόρτα μου, χτικιὸ ἀπ' τὴ γειτονιά μου,
τί μένα μου ζεμάτισες τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου.
'Ἐξάλειψές μου τοὺς ὕγρους, καὶ μ' ἔρμισσες τὸ σπίτι,
μόν' ἡ Εὐδοκιά μ' ἀπόμεινε πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
- 85 'Ἀνάθεμα τὸν Κωσταντή, καὶ μυριανάθεμά το,
ὅπου μου τὴν ἐπάντρεψε τὴν Εὐδοκιά 'ς τὰ ξένα.
— « Ἄνοιξε, μάννα μου ἄνοιξε, κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ Εὐδοκιά σου.
— Ἄν ἦσαι χάρος (1) διάβαινε, κι' ἂν ἦσαι χάρος διάβα,
καυμένη ἡ Εὐδοκοῦλά μου λείπει μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
- 90 — Ἄνοιξε, μάννα μου ἄνοιξε, νὰ ἰδῆς τὴν Εὐδοκιά σου . . .
Καλῶς σ' εὐρῆκα, μάννα μου ! — Καλὸ 'ς τὴν Εὐδοκιά μου !
Καὶ ποζὸν ἦρθες ἐδῶ νὰ ἰδῆς ; νὰ ἰδῆς τὰ ἐννιά σου ἀδέρφια ;
Τὰ ὄχτώ σου ἀδέρφια ἀπέθαναν, τὸν Κωσταντὴ ἐσκοτῶσαν.
— Τώρα, μάννα μὲ ἤφεραν ὁ Κωσταντῆς 'ς τὸ σπίτι. »
- 95 Κ' ἐσφιχταγκαλιαστήκανε μάννα καὶ θυγατέρα,
κ' ἐπέσανε κ' οἱ δυὸ μαζί 'ς τὴν γῆν ἀπεθαμέναις.
Κ' ἐπῆγαν καὶ ταῖς ἔθαψαν 'ς τὰραχνιασμένο χῶμα.

ΙΑ'.

Κρήτη.

(Jeannarakí, "Ἀσματα Κρητικά σ. 229-231 ἀρ. 293.)

- Μιά μάννα εἶχ' ἐννιά τσοῦ γιουὺς καὶ μιὰ τὴ θυγατέρα,
'ς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουγε, 'ς τὸ φέγγος τὴ χτενίζει,
'ς τὸ φεγγαράκι τὰργυρὸ τὴνε σουραδοπλέκει.
Κ' ἡ γειτονεῖα δὲν τό 'ξευρε πῶς εἶχε θυγατέρα
5 καὶ προξενεῖα τῇ μπέψανε ἀπὸ τὸ Σαλονίκι.
Οἱ ὄχτ' ἀδέρφοι δὲ θέλουνε κι' ὁ Κωσταντῆνος θέλει
(1) Παρὰ Μανούσῃ γέρος.

- α Δὸς τῆνε, μάννα, δὸς τῆνε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
νᾶχῶ κ' ἐγὼ παρηγοριὰ 'ς τὰ ξένα νὰ γυρίζω.
— Κι' ἂν τύχη ὁ χρόνος βίσεκτος ποιὸς 'πᾶ νὰ τὴνε φέρη ;
- 10 — Δὸς τῆνε, μάννα, δὸς τῆνε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
κι' ἂν τύχη ὁ χρόνος βίσεκτος ἐγὼ 'πᾶ νὰ τὴ φέρω.
— Δὲν τὴνε δούδω, Κωσταντῆ, τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
κι' ἂν τύχη ὁ χρόνος βίσεκτος ποιὸς 'πᾶ νὰ μου τὴ φέρη ;
- 15 — Δὸς τῆνε, μάννα, δὸς τῆνε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα
κι' ἂν τύχη ὁ χρόνος βίσεκτος ἐγὼ 'πᾶ νὰ τὴ φέρω. » —
Καὶ δούδει τὴν ἡ μάνναν τῆ τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα.
Τυχαινεὶ ὁ χρόνος βίσεκτος οἱ ἐννιά ἀδέρφοι 'ποθαίνουν.
Κ' εἰς τῶν ὄχτῶ τὰ μνήματα βιόλαις καὶ ματζιοράναις
κ' εἰς τοῦ καιμένου Κωσταντῆ στραταῖς καὶ μονοπάθια.
- 20 Κ' ἐπέρασε κ' ἡ μάνναν τοῦ κι' ἀναθεμάτισέν τον.
— « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντῆ, κ' ἐσὲ καὶ τὸ καλὸ σου,
ἀποῦ μου τὴν ἐξώριζες τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα. »
Καὶ πάλι ξαναπέρασε κι' ἀναθεμάτισέν τον.
— « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντῆ, κ' ἐσὲ καὶ τὸ καλὸ σου,
25 ἀποῦ μου τὴν ἐξώριζες τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα. »
Τὸ τόσο μυριανάθεμα ὁ Κωσταντῆς βαρέθη.
Κάνει τὸ μνημῆν τ' ἄλογο καὶ τὸ λαζάρι σέλλα
καὶ τὰ κιβουροχάλικα σκάλαις καὶ χαλινάρια.
Παίζει τοῦ μαύρου του βιτσιὰ 'ς τὸ Σαλονίκι φτάνει
- 30 ἔβρίσκει τὴν κόρη 'ς τὸ χορὸ μὲ τρεῖς παπαδοπούλαις.
— « Καλῶς τονε τὸν Κωσταντῆ ποῦ φέρνει τὸ μαντᾶτο
'Ἄν εἶνε θλιψὶ νὰ θλιφτῶ κι' ἂν εἶν' χαρὰ ν' ἀλλάξω,
κι' ἂν εἶνε γιὰ τὸ γάμο σου ὀλόχρουσα νὰ βάλω.
— Δὲν εἶνε θλιψὶ νὰ θλιφτῆς, μηδὲ χαρὰ ν' ἀλλάξης,
- 35 Μηδὲ καὶ γιὰ τὸ γάμο μου ὀλόχρουσα νὰ βάλῃς.
'Ἡ μάννα σου σ' ἐζήτηξε καὶ θέλει σε νὰ 'πάῃς. » —
'Ἀποῦ τὴ χέρα τὴν ἀρπᾷ 'ς τὸ μαῦρο τὴν καθίζει,
παίζει βιτσιὰ τ' ἀλόγου του, 'σὰν τὸν ἀέρα 'πάει.
Καὶ ὄντεν ἐπερνούσανε κοντὰ 'ς τὸν αἰ Γιώργη
- 40 γροικᾷ ἡ κόρη μιὰ μιλιὰ παράξενη καὶ λείει
— « Γιὰ ἰδὲ κοράσιον ὁμορφον τὸ σέρνει ὁ ἀποθαμένος ! »

— «Γροικᾶς το, Κωσταντῖνο μου, τ' ἀηδόνι ἔντα λέει;

— Γροικῶ το, Ἀρετοῦσά μου, καὶ τὰ γνῶρίζω κιόλας.»

Καὶ ὄντεν ἐπερνούσανε ἔς τὰ μνήματ' ἀποπάνω.

45 — «Κατὲς τῶρ', Ἀρετοῦσά μου, ἔς τὸ σπίτι μας νὰ 'πάης;
γιατὶ χρωστῶ τ' Ἀγιοῦ κερί, τοῦ μάκρους μου λαμπάδα.

— Κατέχω, Κωσταντῖνό μου, ἔς τὸ σπίτι μας νὰ 'πάω.

Μὰ γιάντα, ἀδερφάκι μου, μ' ἀφίνεις εἰς τὸ δρόμο;» —

Ἡ κόρη δὲν ἐπρόφταξε νὰ 'πῆ ἄλλο λόγο,

50 κ' ὁ Κωσταντῆς ἐχάθηκε ἔς τὴ μέση τῶ μνημάτω.

Παίρνει τὴν παραπόμεσι ἔς τὸ σπίτιν τση καὶ 'πάει,

Ἔβρισκε τσοῖ πόρταις σφαλιχταῖς καὶ τὰ κλειδιά παρμένα

καὶ τὰ πορτοπαράθυρα σφιχτὰ περατωμένα.

Φωνιάζει τσῆ μαννούλας τση ὀγιά νὰ τῆς ἀνοιξῆ.

55 — «Ἄν εἰς' ἀέρας πῆγαινε κ' ἂν εἰς' ὁ Χάρος διάβα,

ἂν εἰς' ὁ πρικοχάροντας δὲν ἔχω μπλιὸ παιδάκια,

ὄξω τὴν Ἀρετοῦσά μου κ' εἶναι μακριὰ ἔς τὰ ξένα.

— Ἄνοιξε, μάννα μ', ἀνοιξε, μὰ ἢ γι' Ἀρετοῦσά σου 'μαι.

— Ἄν εἰς' ἀέρας πῆγαινε κ' ἂν εἰς' ὁ Χάρος διάβα,

60 ἂν εἰς' ὁ πρικοχάροντας δὲν ἔχω μπλιὸ παιδάκια,

ὄξω τὴν Ἀρετοῦσά μου κ' εἶναι μακριὰ ἔς τὰ ξένα.

— Ἄνοιξε, μάννα μ', ἀνοιξε, μὰ ἢ γι' Ἀρετοῦσά σου 'μαι.

— Ἄν εἰς' ἀέρας πῆγαινε κ' ἂν εἰς' ὁ Χάρος διάβα,

ἂν εἰς' ὁ πρικοχάροντας δὲν ἔχω μπλιὸ παιδάκια,

65 ὄξω τὴν Ἀρετοῦσά μου κ' εἶνε μακριὰ ἔς τὰ ξένα.

— Ἄνοιξε μάννα μ', ἀνοιξε, μὰ γι' ἢ γι' Ἀρετοῦσα.

— Δείξε τὸν ἀρραβῶνά σου ἀποῦ τὴ κλειδωνιάστρα,

κ' ἂν εἰς' ἢ γι' Ἀρετοῦσά μου ἐγὼ θὰ σὲ γνωρίσω.» —

Δείχνει τὸν ἀρραβῶνάν τση ἀπὸ τὴν κλειδωνιάστρα

70 κ' ἡ μάνναν τ' ὥστε νὰ τὸ ἰδῆ ἀνοιξ' εὐτὺς τὴν πόρτα,

κ' ἐσφιχταγκαλιαστήκανε κ' εὐτὺς ἐξεψυχῆσαν.

Οἱ στίχοι 31 - 36 ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τινῶν τριῶν. Τὸ ἔσμα φάλλεται ἐν Κρήτῃ κατὰ τοὺς γάμους.

IB'.

Κρήτη.

([Ἐλπίδος Μελαίνης] Κρητικὴ μέλισσα. Ἐν Ἄθ. 1873 σ. 20-22.)

Μιὰ μάννα μὲ τ' ἔς ἐννιά της γιούς, μὲ μιὰ της θυγατέρα,

ἔς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουε, ἔς τὸ φέγγος τὴ χτενίζει,

καὶ ἔς τὰποξημερώματα τήνε σειραδοπλέκει.

Καὶ προξενιὸν τῆς μπέψανε ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη,

5 οἱ ὄχτ' ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κ' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.

— «Δὸς τήνε, μάννα, δὸς τήνε τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα,

κ' ἂν τύχη θλιψί, γιὰ χαρὰ, ἐγὼ θὰ σοῦ τὴ φέρω.»

Ἐρχεται χρόνος βίσεχτος κ' οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ 'ποθαίνουν.

Κ' ἡ μάννα συχνοπήγαινε ἔς τῶν γιῶν της τὰ μνημούρια,

10 κ' εἰς τῶν ὄχτῶ τὰ μνήματα φύτευσε κυπαρίσσια,

κ' εἰς τοῦ καιμένου Κωσταντῆ στράταις καὶ μονοπάθια,

γιατὶ αὐτὸς ἐξώρισε τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα.

Κ' ὁ Κωσταντῆς τὴν ἀκουσεν ἀπὸ τὸν Ἄδη μέσα.

— «Σιώπασε, μάννα, σιώπασε! μὰ γὼ θὰ σοῦ τὴν φέρω.»

15 Κάνει τὸν Ἄδην ἄλογο, τὴν πλάκα κάνει σέλλα,

τὰ 'πανωπλάκια τῶν πλακῶν σκάλαις καὶ χαλινάρια,

παίζει βιτσιάν τοῦ μαύρου του ἔς τὴ Σαλονίκη φτάνει,

κ' εὐρίσκει τὴν καὶ χόρευε ἔς τὸν κάμπο ξεζωνάτην.

— Καλὸ ἔς τονε τὸν Κωσταντῆ, ἂν ἦν χαρὰ μεγάλη,

20 κ' ἂν ἦνε γιὰ τὸ γάμο του ὀλόχρυσά νὰ βάλῃ.

— Δὲν εἶναι θλιψί νὰ θλιφτῆς, μηδὲ χαρὰ νὰλλάξῃς,

μηδὲ καὶ γιὰ τὸν γάμο μου ὀλόχρυσά νὰ βάλῃς.»

Κ' ἀπὸ τὸ χέρι τὴν ἀρπᾶ ἔς τὸ μαῦρο τὴν καθίζει.

— «Προπάτει δά, Ἀρετοῦσά μου, ἔς τὸ σπίτι μας νὰ 'πάμε.»

25 Ἐς τὴ στράτα ποῦ 'πηγαίνασι πουλάκια κελαδοῦσαν.

— «Γιὰ δὲ κοράσιον ὁμορφον τὸ σύρνει ἀποθαμένος.»

— «Γροικᾶς το, Κωσταντῖνε μου, καὶ τὰ πουλιὰ ἔντα λέσι;

— Προπάτει, Ἀρετοῦσά μου, πουλάκια 'ναι κι' ἄς λέσι'

προπάτει, Ἀρετοῦσά μου, ἔς τὸ σπίτι μας νὰ 'πάμεν,

30 καὶ μὴ των ἀφρουκάξεσαι, μὰ ψέμματα τὸ λέσι.»

(Ἐφθάσανε ἔς τὸν Ἅγιον Γιάννη.)

— « Κατέχεις δά, Ἀρετοῦσά μου, ἔς τὸ σπίτι μας νὰ πάγης;

— Ἄ δὲν ἀλλάξαν οἱ αὐλαῖς, κ' οἱ στράταις δὲ ῥημάξαν.

— Χρωστῶ δά τ' ἁγίου κερι, χρωστῶ του καὶ λιβάνι,
χρωστῶ καὶ τὴν ψυχουλά μου γιὰ νὰ τοῦ τήνε πάγω.

35 Προπάτει, Ἀρετοῦσά μου, μὰ ὀλαῖδισαῖς εἶναι. »

(Ἡ Ἀρετοῦσα κρούει τὴν θύραν τῆς μάννας τῆς.)

— « Ἄνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε, κ' ἡ Ἀρετοῦσά σου ἴναι,

— Ἐμένα ἡ Ἀρετοῦσά μου ἔς τὰ ξένα ἴναι παντρεμμένη.

— Ἄνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε! μὰ ἡ Ἀρετοῦσά σου ἴναι.

Δὲ μοῦ πιστεύεις, μάννα μου; ἡ Ἀρετοῦσά σου ἴμαι.

40 — Βγάλε τὴν ἀρραβωνά σου ἀπὸ τὴν κλειδαρίτσα,
δειξέ μου σημαδάκι. . . »

Κ' εὐτύς ὡς εἶδ' ἡ μάννα τῆς τὸ χρυσὸ σημαδάκι,

ἄνοιξ' ἀγκαλιαστήκανε καὶ πέσανε ὀμάδι.

ΙΓ'.

Ἐπτάνησος.

(Tommaso, Canti popolari. Ven. 1842 τ. III σ. 347-348 μετ' ἐμμέτρου ἰταλ. μεταφράσεως. [Passow, Germ. pop. αρ. 518. — Ἀγγλ. μετάφρ. ἔμμετρ. ὑπὸ Γ. Garnett, Greek Folk-songs. σ. 120-128].)

Τσῆ καλομμάννας τὸ παιδί, τσῆ χήρας θυγατέρα,

ποῦ προξενιά ἐφέρονε μέσα ὄχ τῆ Βαβυλωνά,

τὰ ἑφτὰ ἀδέρφια δὲ θέλουνε, κὶ ὁ Κωσταντίνος θέλει.

— « Μάννα, ἄς τὴν παντρέψωμε τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα.

5 — Καὶ ποιὸς θὰ μοῦ τὴ φέρνη ἐδῶ τὴν Ἀρετὴ νὰ βλέπω;

— Ἐγὼ σ' τὴ φέρνω, μάννα μου, τὴν Ἀρετὴ νὰ βλέπης,

τὸ καλοκαίρι τρεῖς φοραῖς καὶ τὸ χειμῶνα δύο. »

Κὶ ἀπότσι τὴν παντρέψανε τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα,

τὰ ἑφτὰ ἀδέρφια ἐπεθάνανε, τὸν Κωσταντᾶ ἐσκοτώσαν,

10 κ' ἔμεινε ἡ μάννα θλιβερή, ἴσαν καλαμιά ἔς τὸν κάμπο.

Μέρα καὶ νύχτα ἔκλαιγε ἀπάνου ἀπὸ τὸ μνήμα,

καὶ μάλιστα ἔς τὸν Κωσταντᾶ ἔβγανε τὰ μαλλιά τῆς.

— « Ἀσήκω ἀπάνου, Κωσταντᾶ, νὰ πᾶ νὰ μοῦ τὴ φέρης,

ὅπου μώνιπενζάριζες, τὴν Ἀρετὴ νὰ φέρνης.

15 τὸ καλοκαίρι τρεῖς βολαῖς, καὶ τὸ χειμῶνα δύο. »

Ἀπὸ τὴν κλάψα τὴ πολλὴ ὁ Θεὸς τὴ συνακούει,

κ' ἐγίν' ἡ πλάκα ἄλογο, τὸ χῶμα ἐγίνη σέλλα,

καὶ τὸ σκουλίκι ὁ Κωσταντῆς νὰ πᾶ νὰ τήνε φέρη.

— « Καλῶς σὲ ἠύρηκ', Ἀρετῆ. — Καλὸ ἔς τὸν Κωσταντᾶ μου.

20 — « Ἐλα νὰ πᾶμε, Ἀρετῆ, νὰ πᾶμε εἰς τὸ σπίτι.

— Γιὰ πῆς μου, ἂν ἦναι γιὰ καλὸ νὰ βάλω τάργυρά μου,

γιὰ πῆς μου ἂν ἦναι γιὰ κακό, νὰ πᾶμε καθὼς εἶμαι.

— « Ἐλα νὰ πᾶμε, Ἀρετῆ, νὰ πᾶμε καθὼς εἶσαι. »

Ἐ τὴ στράτα ὅπου πηγαίνανα, ἕνα πουλί ἐκελάζει.

25 — « ὦ Θε μεγαλοδύναμε, μεγάλο θᾶμμα κάνεις,

νὰ προβατοῦνε οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους! »

— « Ἄκουσ', ἄκουσε, Κωσταντᾶ, τί λέει τὸ πουλάκι.

— Πουλάκ' εἶναι κὶ ἄς κηλαζδῆ, πουλάκ' εἶναι κὶ ἄς λέη! »

Ἐ τὴ στράτα ὅπου πηγαίνανε πάλι ἐματακηλάζει

30 — « ὦ Θε μεγαλοδύναμε, μεγάλο θᾶμμα κάνεις,

νὰ προβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους! »

Κ' ἡ Ἀρετῆ τὸ ἄκουσε κ' ἐρράησ' ἡ καρδιά τῆς.

— « Ἄκουσ', ἄκουσε, Κωσταντᾶ, τί λέει τὸ πουλάκι.

— Πουλάκ' εἶναι κὶ ἄς κηλαδῆ, πουλάκ' εἶναι κὶ ἄς λέη. »

35 Ἐ τὴν στράταν ὅπου πηγαίνανε τὴ χώρα ξαγναντεύουν.

— « Πήαινε, πήαινε Ἀρετῆ, πήαινε εἰς τὸ σπίτι,

κ' ἐγὼ νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ, γιὰτ' εἶμαι ἄγρυπνισμένος,

κὶ ἀπὸ τὴ στράτα τὴν πολλὴ εἶμαι ἀγανακτισμένος.

— « Ἐλα νὰ πᾶμε, Κωσταντᾶ, ἀντάμα εἰς τὸ σπίτι.

40 — Ἐγὼ μυρίζω λιβανισαῖς καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἔλθω. »

ἔς τὸ σπίτι τῆς ἔταξ ἔσωσε, τὴ μάννα χαιρετάει.

— Καλῶς σ' ἠύρηκα, μάννα μου! — Καλὸ ἔς τὴν Ἀρετῆ μου.

Καὶ ποιόνε ἦλθες ἐδῶ νὰ ἰδῆς, νὰ ἰδῆς τὰ ὄχτώ σου ἀδέλφια;

Ἐ ἑφτὰ ἀδέλφια ἐπεθάνανε, τὸν Κωσταντᾶ ἐσκοτώσαν.

45 — Τώρα, μάννα, μὲ ἔφερε ὁ Κωσταντᾶς 'ς τὸ σπίτι. »
 Κ' ἐσφιχταγκαλιαστήκανε μάννα καὶ θυγατέρα,
 κ' ἐμείνανε κ' οἱ δυὸ ξεραῖς, κ' οἱ δυὸ ἀπειθαμέναις.
 Κ' ἐπῆγαν καὶ τ' ἔχῶσανε 'ς ἀραχνιασμένο χῶμα.

Στ. 14. μόνικενιάριζες = μοὶ ὑπέσχεσθαι. Λέξις παρεφθαρμένη ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ῥήματος m'impegno.

Στ. 16-17. Ἄλλως: Ἐσχίστηκε τὸ μνημῆμά του, κ' ἐβγήκε Κώστας ὄξιν.
 Φτιάνει τὸ μνημῆμά του, ἄλογο, τὸ σάβανό του σέλλα.
 ἢ Τὸ λάκκο του ἔφτιασε ἄλογο, τὸ σάβανό του σέλλα

ΙΑ'.

Ζάκυνθος.

(Tommaso, Canti popolari. V. 1842 τ. III σ. 347-350 μετ' ἐμμέτρου ἰταλικῆς μεταφράσεως. [Passow. ἀρ. 519].)

Ἐψῆς ὀπώλιανόβρεχε ὁ Γζάννης ἐτραγούδα,
 κ' ὅλα τὰ δέντρα ἐμάρανε, κ' ὅλα ἔξεριζωθῆκα.
 Ἐμάρανε καὶ μιὰ ξανθὴ, μιᾶς χήρας θυγατέρα,
 ποῦ ἦτανε δώδεκα χρονῶ καὶ ἥλιος δὲν τὴν εἶγδε.
 5 'ς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, 'ς τὸ φέγγος τὴ χτενίζει,
 'ς τ' ἄστρη καὶ 'ς τὸν ἀμερινό τ' ἔπλεγε ὀργυζῶν πλεξίδα.
 Μιὰ προξενιά τ' ἔστειλανε γιὰ νὰ τὴνε 'παντρέψη.
 Οἱ ἐγγιὰ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε, κ' ὁ Κωσταντῆνος θέλει.
 — « Μάννα, κ' ἄς τὴν 'παντρέψωμε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
 10 γιὰτὶ 'ς τὰ ξένα περβατῶ, 'ς τὰ ξένα 'πάω καὶ μένω.
 Κ' ἐγὼ σοῦ τάζω, μάννα μου, γιὰ νὰ σοῦ τὴνε φέρνω
 τὸ καλοκαίρι δυὸ φοραῖς καὶ τὸ χειμῶνα μιὰ. »
 Μὰ ῥταν οἱ χρόνοι δίσεφτοι, κ' οἱ μῆνες ὀργισμένοι,
 οἱ ἐγγιὰ ἀδερφοὶ ἐπεθάνανε τὸν Κωσταντᾶ ἐσκοτώσα.
 15 Ἡ μάννα τους βαρεζὰ ἀρρωστει, βαρεζὰ εἶναι ἀρρωστημένη,
 τὴν Ἀρετὴ ἐπιθύμησε νὰ ἰδῆ 'ς τὴν ἀρρωστιά της.
 — « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντᾶ, καὶ σὲ καὶ τὴ βουλή σου,
 πὼ πάντρεψες τὴν Ἀρετὴ πολλὰ μακριὰ 'ς τὰ ξένα. »

Ἐς ὅλα τὰ μνημάτ' κλαίγε, καὶ 'ς ὅλα μοιρολόγια,
 20 καὶ 'ς τοῦ καιμένου Κωσταντᾶ ἐτράβαε τὰ μαλλιά της.
 Τ' ἀνάθεμα τὸν ἔβγαλε μέσ' ἀπὸ τὸ κιβούρι.
 Τὴν πλάκα κάνει γι' ἄλογο, τὸ χῶμα κάνει σέλλα,
 καὶ τὰ ξανθὰ του τὰ μαλλιά τὰ κάνει σαλιβάρι.
 Φτερνιά δίνει τοῦ μαύρου του, 'ς τὴν Ἀρετὴ ἀριθάρει.
 25 — « Πᾶμε, Ἀρετὴ, 'ς τὸ σπίτι μας, πᾶμε κάμει δουλειὰ μας. »
 . . . . .

ΙΒ'.

Στερεὰ Ἑλλάς.

(Α. Ἰατρίδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων. Ἄθ. 1859 σ. 87-88.)

Χαρὰ 'ς τὴ μάννα τὴν καλὴ καὶ 'ς τὸν καλὸν πατέρα,
 ὅπ' ἔχει τοὺς ἐγγιὰ ὑγροὺς, τὴν Ἀρετοῦλα δέκα.
 Ἐνὴ συμπεθερεζὰ ῥχεται τὴν Ἀρετὴ νὰ πάρουν.
 Ὅλα τὰ δέρφια δὲ στεργοῦν, κ' ὁ Κωσταντῆς τὸ στέργει.
 5 — « Μάννα μου, κ' ἄς τὴ δώσωμε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
 ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πραγματευτῆς, νᾶχω τὸ γύρισμά μου,
 νᾶχη καὶ τ' ἄλογό μ' ταγή, κ' ἀτός μου τὸ κονάκι.
 — Κώστα μ', 'σὰν ἔρθ' ὁ θάνατος, τὴν Ἀρετὴ δὲ γλέπω.
 — Μάννα μ', 'σὰν ἔρθ' ὁ θάνατος, 'πάγω καὶ σοῦ τὴν φέρω. »
 10 Ἦρθε καιρὸς κακόμοιρος καὶ χρόνος ὀργισμένος,
 ὅλα τὰ δέρφια 'πέθαναν κ' ὁ Κωσταντῆς ἐχάθη.
 Κ' ἡ μάννα τους ποῦ κείτουνταν τὸν Κώστα καταριέται.
 — « Τὴν πίσσα νᾶχη ὁ Κωσταντῆς 'ς τὸν ἄδῃ ὀποῦ κοιμάται,
 'π' ἔκαμε τὴ συμπεθερεζὰ τὴν Ἀρετὴ νὰ δώσω. »
 15 Κ' ἀπὸ τὸ βαρυστέναγμα, κ' ἀπ' τὴ βαρεζὰ κατάρρα,
 ἐγείν' τὸ χῶμα ἄλογο καὶ τὰ σανίδια σέλλα,
 κ' αὐτὰ τὰ πλευροσάνιδα ἐγείναν ὁ Κωστάκης.
 Σηκῶθ', ἐκαβαλλίκεψε, 'ς τὴν ἀδερφή του 'πάγει.
 — « Γειά σου, χαρά, κύρ Ἀρετὴ! — Καλὸ 'ς τὸν Κωσταντῆ μου.
 20 — Ἐλα μαζί μου, ἀδερφή, 'ς τὴ μάννα μας νὰ πᾶμε.
 σὲ θέλει, σ' ἐπιθύμησε, μ' ἔστειλε νὰ σε πάρω. »
 Ἐς τὸ δρόμον ὀποῦ 'πήγαιναν, 'ς τὸ δρόμο ποῦ διαβαίνουν,

- πουλάκι τοὺς ἀπάντησε ἔς τὴν ῥίζαν ἐνὸς δέντρου·
δὲν ὠμοιοῦσε ἄν τὰ πουλιὰ, δὲ λάλει ἄν τὰ κηδόνια,
25 μόν' ὠμιλοῦσε κ' ἔλεγεν, ἀνθρωπινὴ ὁμιλία.
— « Δὲν εἶνε κρίμα κ' ἁμαρτία, παραξενιά μεγάλη,
νά περπατῆ ὁ ζωντανὸς μὲ τοὺς ἀποθαμένους; »
Κ' ἡ Ἀρετὴ τὸν κύτταξε, γύρισε καὶ τοῦ λέει.
— « Πέ μ', ἀδερφέ μου Κωνσταντή, τί χωματζίτς μυρίζεις; »
30 — Προχτές τὰμπέλι ἔσκαφτα καὶ χωματζίτς μυρίζω.
— Γιὰ πέ μου, ἀδερφούλη μου, τί λιθανζαῖτς μυρίζεις;
— Ἐφές ἤμουν ἔς τὴν ἐκκλησιὰ καὶ λιθανζαῖτς μυρίζω.
— Ἄμ' ὥρας ὥρας, Κωνσταντή, μυρίζεις καὶ κηρίλαις.
— Ἐφές λαμπάδες ἔχυνα, μυρίζω καὶ κηρίλαις. »
85 Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντά, ἔς τὴν ἐκκλησιὰ προφτάνουν.
Βαρεῖα χτυπᾷ τάλόγου του κ' ἀπ' ἐμπροστά της χάθη.
Ἐκίνησε καὶ πήγαινε μονάχη της ἔς τὸ σπίτι.
Πάγει, βρῖσκει τὴ μάννα της, βαρεῖα γιὰ νὰ πυθάνη·
καθὼς τὴν εἶδ' ἡ μάννα της, σφιχτὰ τὴν ἀγκαλιάζει.
40 — « Κόρη μ', ποιὸς σ' ἔφερεν ἐδῶ, τόσο μακρι' ἀπ' τὰ ξένα; »
— Μάννα μ', ὁ Κώστας μ' ἔφερε, μάννα μ', ὁ ἀδερφός μου,
κ' ἦρθ' εἰς τὴν ἄκρα τοῦ χωριοῦ καὶ δὲν τὸν ματαεῖδα.
— Κόρη μου, ὁ Κώστας πέθανεν, ἐδῶ καὶ πέντε μῆνες! »
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε καὶ ἡ ψυχὴ της ἔβγαλε.

ΙΓ'.

Πελοπόννησος.

(Λελέκου, Δημοτικὴ ἀνθολογία. Ἄθ. 1868 σ. 203-207.)

- Ποιά μάννα ἔχει ἐννιά γιούς καὶ τὴν Ἀρέτω δέκα;
Συμπεθεριὸ πάει κ' ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ ἔς τὰ ξένα,
κ' ἡ γειτονιά δὲν τό ἤξερε, πῶς εἶχε θυγατέρα.
— « Νὰ τήνε δώσουμε, μαννά, τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα,
5 ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πρᾶμματευτῆς νὰ ἔχω τὸ γύρισμά μου.
— Κώστα μ', κ' ἂν ἔρθῃ θάνατος, ποιὸς πάει νὰ τὴν φέρῃ;
— Μάννα μ', κ' ἂν ἔρθῃ θάνατος γὼ πάω καὶ τὴν φέρνω. »
Μά ῥθε καιρὸς καὶ πέθανεν ὁ Κωνσταντῖνος πρῶτα . . .

- Κ' ἀπ' τὰ πολλὰ τὰ κλάμματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια,
10 τὸ μνημ' ἀναταράχθηκε, κ' ὁ Κωνσταντῖνος ἔβγαλε,
καὶ τ' ἄρματά του φόρεσε, ἔς τὴν Ἀρετὴ παγαίνει . . .
κ' ἀπ' τὸ χορὸ ἐκόπηκε, ἔς τὸ σπίτι της παγαίνει.
— « Κώστα μ', κ' ἂν ἦρθες γιὰ κακό, τὰ μαῦρα νὰ φορέσω.
15 — Ἀρέτω μ', ἦρθα γιὰ καλό, ἦρθα γιὰ νὰ σε πάρω. »
Τὴν στράταν, ὅπου παγαίναν, τὴν στράταν ποῦ παγαίνουν,
πουλάκι πῆγε κ' ἔκατσε ἔς τοῦ μαύρη τὰ καπούλια.
Δὲν ἐκελάδισε ἄν πουλί, μήτε ἄν κηλιδόνι,
μόν' ἐκελάδισε κ' ἔλεγε ἀνθρωπινὴ κουβέντα.
20 — « Δὲν εἶναι κρίμα κ' ἄδικο, παράπονο μεγάλο,
νά προβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀποθαμένους;
— Κώστα μ', τί λέει τὸ πουλί, Κώστα μ', τί λέει τὰ κηλιδόνι;
— Πουλάκι εἶν' κ' ἄς κηλιδῆ, πουλάκ' εἶναι κ' ἄς λέῃ!
— Κώστα μου, τὰ ματάκια σου πολὺ κοκκινισμένα.
25 — Τὴν στράταν ὅπου ἐρχόμουν, ἐκεῖ γιομίσαν χοῦμας·
Φύσαε ἀέρας καὶ βορίζας γιομίσαν τὰ σκουτζά μου. »
Κινήσανε καὶ πήγαινε ἔς τῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.
— « Ἄεντε, Ἀρέτω μ', ἔς τὸ καλὸ νὰ φίσω τ' ἄρματά μου. »
Τὸ μνημ' ἀναταράχτηκε κ' ὁ Κωνσταντῖνος ἐμπῆκε.
30 Σταυρὸ βαίνει τὰ χέρια της, ἔς τὴν μάννα της παγαίνει.
— « Μὲ ποιὸν ἦρθες, Ἀρέτω μου, ποιὸς σέ ἔφερε, Ἀρέτω;
— Ὁ Κωνσταντῖνος μ' ἔφερε καὶ μὲ τὸν Κωνσταντῖνο. »
Ψιλὴ φωνίτσα ἔβαλε ἡ δόλμα της ἡ μάννα.
— « Ὁ Κωνσταντῖνος πέθανε τώρα δώδεκα χρόνους! »

ΙΖ'.

Ἡ λεία.

(Πανδώρα. 1862 τ. ΙΙ' σ. 367-368.)

- Καλότυχά εἶναι τὰ βουνά, καλότυχοι κ' οἱ κάμποι
καλότυχη κ' ἡ Ἀρετὴ, ποῦ τὴν παντρολογᾶνε·
ὅπου εἶχε τοὺς ἐννιά ἀδερφοὺς, τὰ δεκαοχτὼ ἑσδέφρια·
συμπεθεριὰ τῆς φέρνανε τὴν μισὰ μερὰ τὴν ἄλλη,
5 κ' ἓνα καλὸ συμπεθεριὸ πολὺ μακριὰ ἔς τὰ ξένα.

Κάνεις δὲν ἀπεκρίθηκε ἀπὸ τοὺς ἐδικούς της,

παρὰ ὁ Κώστας μοναχὰ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη·

— « Μαννοῦλα, νὰ τὴν δώσωμε τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα

ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πραγματευτῆς, ποῦ εἶμαι μπεζεριάνης,

10 γιὰ νὰ περνῶ νὰ τρώ' ψωμί νὰ τῶχω κι' ἀποκούμπι.

— Κώστα, ἂν μ' εὔρη θάνατος ποιὸς πᾶει νὰ τὴν φέρῃ;

τὸ καλοκαίρι δυὸ βολαῖς καὶ τὸ χειμῶνα πέντε;

— Μαννοῦλ', ἂν σ' εὔρη θάνατος ἐγὼ πᾶξ καὶ τὴν φέρνω,

τὸ καλοκαίρι δυὸ βολαῖς καὶ τὸν χειμῶνα πέντε. »

15 Ἦλθαν τὰ χρόνια δύστυχα κ' οἱ μῆνες ποντισμένοι

ἔπεθάναν καὶ οἱ ἐννιά ἀδερφοί, τὰ δεκαοχτὼ ἕαδέρφια.

Ἐὖς ὅλους τοὺς γιούς βάνει κερὶ ἔς ὅλους τοὺς γιούς λίβανι,

τὸν Κώστα καταριότανε, βαρεῖα κατάρρα λέει·

— « Ὅλοι μου οἱ γιοὶ νὰ λειώσουνε, κι' ὁ Κώστας νὰ μὴ λειώσῃ

20 ὅπ' ἔδωκε τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ ἔς τὰ ξένα. »

Πουλάκι πέρνα τᾶκουσε, τοῦ Κώστα πᾶει τὸ λέει

— « Κώστα ἡ μάννα σ' καταρᾶει, βαρεῖα κατάρρα λέει·

Ὅλοι μου οἱ γιοὶ νὰ λειώσουνε κι' ὁ Κώστας νὰ μὴ λειώσῃ

ὅπ' ἔδωκε τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ ἔς τὰ ξένα. »

25 Κ' ἡ γῆ ἀναταράχτηκε κι' ὁ Κώστας ἐσηκώθη·

βάνει τὸ σάβαν' ἄλογο καὶ τὸ σανίδι σέλλα.

Ἐκίνησε κ' ἐδιᾶθηκε νὰ φέρῃ τὴν Ἀρέτω.

Ἐτὴ στράτα ὅπ' ἐπάγαινε, ἔς τὴ στράτα ποῦ παγαίνει

τὸ Θεὸ παρακαλιότανε, τὸ Θεὸ παρακαλιέται·

30 — « Θε' μου νὰ ἔρῳ τὴν Ἀρετὴ ἔς τὴ βρύσι νὰ λευκαίνῃ. »

Καθὼς περικαλιότανε ἐδιᾶει καὶ τὴν ἡύρε.

Ἀπὸ μακριὰ τὴν χαιρετᾶ κι' ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει·

— « Γιὰ σου, χαρὰ σου, Ἀρετὴ. — Καλό ἔστονε τὸν Κώστα.

— Ἄντε, ἀδελφή, νὰ φύγωμε ἔς τὴ μάννα μας νὰ πᾶμε.

35 Ἡ μάννα μας ψυχομαχᾶει βαρεῖα γιὰ νὰ ἔπεθάνῃ. »

Ἐκίνησαν κ' ἐδιᾶκανε ἔς τῆς μάννας τους τὸ σπῖτι.

— « Γεῖά σου, χαρὰ σου, μάννα μου. — Καλό ἔστην τὴν Ἀρέτω.

— Ἀρέτω μου ποιὸς σ' ἔφερε, ποιὸς θὰ σὲ πᾶρῃ πίσω;

— Μάννα μ' ὁ Κώστας μ' ἔφερε, κείνος μὲ πᾶει πίσω. »

Προσθήκη

Ὁ κ. Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς, εἰσηγητῆς τῆς φιλολογικῆς ἐπιτροπείας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, κρίνων τὴν προκειμένην πραγματείαν ὑποβληθεῖσαν εἰς τὸν ζωγράφειον τοῦ συλλόγου ἀγῶνα, παρατηρεῖ τὰ ἐπόμενα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀδελφῶν, περὶ οὗ ἐν σ. 225 διαλαμβάνομεν.

« Ἡ περὶ τῶν τριῶν ὁμῶς τέκνων διαφωνία δὲν φαίνεται ἡμῖν τυχαία, διότι ἐν καππαδοκικῇ (Συνασσός) παραλλαγῇ τοῦ δημῶδους ἄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, ἣν ἐγνώρισε φέτος τῷ Συλλόγῳ ὁ κ. Π. Καρολίδης, παρατηροῦμεν νῦν πρῶτον ὅτι ἡ μάννα ἦτο μήτηρ τριῶν ἀδελφῶν καὶ μιᾶς θυγατρὸς (ἀνωνύμου). Τὴν παραλλαγὴν ταύτην ἀγνοεῖ ἀκόμη ὁ κ. Πολίτης· ἐπειδὴ δὲ διαφέρει τῆς γενικῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, προθυμοποιούμεθα νὰ παράσχωμεν ὧδε συνοπτικὴν τινὰ ἀνάλυσιν τοῦ καππαδοκικοῦ ἄσματος. Τὴν θυγατέρα « γύρεψαν κάτω μακρὰν ἔς τὰ ξένα », τὰ δύο τέκνα, δὲν ἤθελον νὰ τὴν στείλωσι, ἀλλ' ὁ τρίτος (ὁ Κωνσταντῖνος) πείθει μὲν τὴν μητέρα, ἀνευ δὲ οὐδεμιᾶς αἰτιολογίας. Δὲν μαρτυρεῖ λοιπὸν τὸ καππαδοκικὸν ἄσμα ὅτι ὁ υἱὸς ἦτο μακροταξειδιάρης. Μετὰ πάροδον δὲ πολλοῦ χρόνου, ἀγνωστον πῶς, τὰ μὲν δύο τέκνα τῆς ἀποθνήσκουσι, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐχράθη. Ἡ μήτηρ καταρωμένη ζητεῖ νὰ τὸν ἰδῇ. Ἐν τῇ κατάρρα τῆς (νὰ μὴ σὲ κόψῃ ἡ πλάκα, νὰ μὴ σὲ φάγῃ τὸ χῶμα) ἐπιπλήττει αὐτὸν ἀπόντα, διότι δοὺς τὴν κόρην τῆς κάτω μακρὰν ἔς τὰ ξένα, δὲν ἔχει νῦν αὐτὴν παροῦσαν ὅπως μετέχῃ τῆς χαρᾶς ἢ τῆς λύπης τῆς μητρὸς· προστίθῃσι δὲ ἡ δυστυχῆς μήτηρ

ἂν τύχῃ κι' ἀφιθάνατος, κάνεις κοντὰ μ' οὐκ ἔνι.

ὁ Κωνσταντῖνος ἀκούει ἐν τῷ τάφῳ τὴν ἐπιπληξίν, πολὺ τοῦ βαρροῦσε (κακοφάνη), κάμνει τὴν πλάκα τοῦ μνήματος ἄλογον, τὸ χῶμα χαλιτάρι, ἀφίνει τὸ μνήμα του παρακαταθήκην τῷ Θεῷ καὶ ἀπέρχεται ἔφιππος :

Ἄς πᾶγω κι' ἂν ποτ' ἔρχωμαι, τὸ μνήμα ἄς ἔνι δικόν μου.

Εὔρε τὴν ἀδελφὴν του ἔς τὸ χορὸ πιασμένην, ἀντιχαιρετῶνται ἀμ-

φότεροι, ὁ ἀδελφὸς προτρέπει τὴν ἀδελφὴν νὰ ἐνδυθῇ τὰ καλλίτερά της φορέματα, αὕτη δὲ

ἐφύρεσε, καμάρωσεν ἐννεῶν καστρώ ἀγιφὸρι

καὶ ἵππευσεν ὀπισθεν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐφθασαν εἰς τὰ μισόστρατα καὶ αἱ χελιδόνες τοῦ κάρπου ἐλάλου.

κρίμα ἴναι ἐκεῖνὸ τὸ κορηεὸ ἴς τὸ χαμένον ὀπίσω

Ἡ ἀδελφὴ ζητεῖ ἀπλῶς τὴν ἐρμηνείαν τῆς λαλιᾶς, οὐδὲν ἀπαντᾷ ὁ ἀδελφὸς καὶ μετὰ μικρὸν πλησιάζουσι τὴν θύραν τῆς μητρικῆς οἰκίας, ὅτε ὁ ἀδελφός, προφάσει ἀπωλείας τοῦ δακτυλίου του, καταλείπει αὐτὴν ὑποσχόμενος νὰ ἐπανέλθῃ. Ἡ ἀδελφὴ, κατὰ σύστασιν τοῦ ἀδελφοῦ, κρούει τὴν θύραν μετὰ χαρᾶς καὶ φωνάζει τὴν μητέρα της εἰδοποιούσα τὴν ἄφιξιν αὐτῆς καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ μήτηρ ἐνόμισεν ἑαυτὴν ὀνειρώττουσαν, ἀλλ' ἐν δευτέρῃ φωνήσῃ ἐρωτᾷ τὴν κόρην τίς μετέφερεν ἐκ τοῦ ξένου τόπου. Ἡ κόρη ὀνοματίζει τὸν ἀδελφόν, ἡ δὲ μήτηρ εἰδοποιεῖ τὸν θάνατόν του καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν κατάραν της· μεθ' ὃ λύεται τὸ δράμα.

« Ὁμολογουμένως τὸ ἔσμα τοῦτο συντομώτατον ὄν, διαφέρει κατὰ πολὺ τῶν ἄλλων γνωστῶν παραλλαγῶν. Ἐλλείπει δηλαδὴ παντελῶς τὸ ὄνομα τῆς κόρης, ἡ πρὸς τὴν μητέρα τοῦ ἀδελφοῦ ὑπόσχεσις, ἡ αἰτιολογία αὐτοῦ πρὸς ἀποστολὴν τῆς ἀδελφῆς εἰς τὰ ξένα, ἡ τῆς ἀδελφῆς ἐπίμονος κατανόησις τῆς τῶν χελιδόνων λαλιᾶς, κυρίως δὲ ὁ τῆς μητρὸς καὶ ὁ τῆς θυγατρὸς θάνατος, ὃν ἀπαντῶμεν ἐν τοῖς λοιποῖς ἔσμασιν καὶ ὃν ὁ κ. Πολίτης ἀνεξήγητον καὶ ἀδικαιολόγητον εὐρίσκει· διὸ καὶ ὑποτίθῃσι λίαν εὐφυῶς, ὅτι οὗτος εἶναι προσθήκη μεταγενεστέρα. Ἴσως λοιπὸν τὸ καππαδοκικὸν τοῦτο ἔσμα διασώζει τὴν ἀρχαϊκωτέραν τοῦ μύθου παράδοσιν, ἀφοῦ μάλιστα γινώσκομεν ὅτι ὁ ἀκριτικὸς κύκλος πηγάζει ἐκ Καππαδοκίας. Διὸ συνιστῶμεν τὴν μελέτην τοῦ ἔσματος τούτου τῷ κ. Πολίτη, ὡς καὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἡμετέρας ὑπόνοιᾶς περὶ ὑπάρξεώς ποτε ἐτέρας διαφόρου τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους διασκευῆς, ἐξ ἧς μετεφράσθη τὸ ῥωσικὸν κατ' εὐθείαν ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ μεταδοθέντος τοῖς Ῥώσοις ἐκ Ἰραπεζοῦντος διὰ τῆς Κριμαίας (ἣτις, ὡς γνωστὸν, ἦν κτῆμα τῆς τραπεζουντίας αυτοκρατορίας) καὶ ἐξ ἧς πηγάζουσιν ἴσως πολλὰ δημῶδη ἔσματα ἀνα-

γόμενα εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον. Τὴν δὲ ὑπόνοιαν ἡμῶν ταύτην ὑποστηρίζουσι τὸ πρῶτον τὰ ἐν Καππαδοκίᾳ ἠδόμενα πολυάριθμα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου δημοτικὰ ἔσματα, διαφέροντα ἐνιαχοῦ σημαντικῶς τῶν σχετικῶν ἔσμάτων ἄλλων χωρῶν, δεύτερον αἱ τοῦ ῥωσικοῦ ἔπους διαφωνίαι πρὸς τὸ ἐλληνικόν, καὶ τρίτον αἱ ἐν Πόντῳ περὶ Ἄκριτα παραδόσεις, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτοῦ ψαλλόμενα σχετικὰ ἔσματα, ἅτινα θεωροῦμεν μεταγενεστέραν ἀνάπτυξιν τῶν καππαδοκικῶν (1). Τοῖς ποντικοῖς δὲ καὶ καππαδοκικοῖς ἀκριτικοῖς ἔσμασι συγγενεύουσι τὰ κυπριακὰ· διὸ, δὲν εἶνε ἴσως τολμηρὸν νὰ εἴπη τις ὅτι τὰ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ἠδόμενα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου ἔσματα βασίζονται ἐπὶ παραδόσεων ἐτέρας τάξεως, ἣτις ὅμως πηγάζει ἐκ τοῦ αὐτοῦ κύκλου ἐξ οὗ καὶ τὰ καππαδοκικὰ, καὶ τὰ κυπριακὰ καὶ τὰ ποντικὰ. »

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ζ' ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ ΤΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΩΝΥΜΟΝ

Γ Η Θ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Παράδοξος πάντως ἐξ αὐτῆς πρώτης ὄψεως φανήσεται τῷ ἀναγνώστῃ ὁ πρόδηλος τοῦ πράγματος ἀναχρονισμὸς· μεταξὺ γὰρ Γρηγορίου τοῦ ἀγιωτάτου καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μεσολαβοῦν ἔστιν ἐπέκεινα τῶν πέντε ἑκατονταετηρίδων χρονικὸν διάστημα. Φέρε οὖν τὰ περὶ τούτου ἐξηγησώμεθα.

Πρόκλος ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (ὅς, κατὰ Νικηφόρον Κάλλιστον τὸν Ξανθόπουλον, ἤδη παραμελήσας τὸν μελεμακα, πρῶτα μὲν τῷ θεῷ Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ ἱεραρχοῦντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρελπετα, ὑπουργὸς αὐτῷ καὶ συνεργὸς τῶν λόγων

(1) Ἡ ἀνέκδοτος ἔτι συλλογὴ τοῦ κ. Π. Καρολίδου περιέχει πολλὰ δημοτικὰ καππαδοκικὰ ἔσματα ἀναγόμενα εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον.

γινόμενος, καὶ ὅση γρεῖα τοῦ σώματος ἐκείνῳ γινόμενος (1), εὐθὺς ὡς ἀνερέρηθη ἐπὶ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἐκείνου (τῷ 434) εἰσηγήσατο τῷ τηνικαῦτα ἀυταρχοῦντι Θεοδοσίῳ τῷ Μικρῷ ἀνακομίσει εἰς τὴν βασιλίδε πόλιν τὸ ἐν Κομόνοις τῆς Καππαδοκίας ἀποτεθησαυρισμένον ἱερὸν λείψανον τοῦ χρυσορρόημονος διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας (2). Τοῦ βασιλέως δὲ πεισθέντος εἰς τοῦτο, ἀποστέλλονται μὲν οἱ ἐπὶ τῇ διακονίᾳ ταύτῃ ταχθέντες, ἀλλὰ (κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ αὐτοῦ Ξανθοπούλου (3) καὶ Μαυρικίου διακόνου τῆς Μ. Ἐκκλησίας, τοῦ συγγράψαντος τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς Μηναίοις φερόμενα Συναξάρια, οὐ ἔνεκα καὶ Συναξαριστῆς ὀνομάζεται), τοῦ ἀγίου μὴ ἐπιδόντος ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀκινήτου μείναντος, ὁ βασιλεὺς δι' ἐπιστολῆς γράμμασιν ἐρυθρῶς γεγραμμένης καὶ τῷ τοῦ ἀγίου στήθει τεθείσης, ἐδυσώπει ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν ὡς παισὶ φιλοπύτορσι, καὶ τοὺς αὐτὸν ποθοῦντας εὐφραῖναι. Οὕτω δὲ ἀνακομισθὲν τὸ τοῦ Θεοῦ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου ἱερὸν σκῆνος κατετέθη ὑπὸ τὸ ὕψιστῆριον τοῦ πανσέπτου ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (4). Σφάλλεται δὲ δεινῶς ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἱστορικοῦ Καταλόγου τῶν ἐπισκόπων καὶ πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως λέγων ἐν σελ. 25 τὴν ἀνακομιδὴν γενέσθαι ζῶντος ἔτι τοῦ Ἀρκαδίου· τούτου μὲν γὰρ ὁ θάνατος συνέβη τῷ 408, τοῦ δὲ μακαρίου Χρυσοστόμου ἐνὶ ἔτει πρότερον.

Καὶ ὁ Πορφυρογέννητος τοίνυν κατὰ μίμησιν τοῦ Θεοδοσίου φαίνεται γράψας τὴν προκειμένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν θεσπέσιον Γρηγόριον, οὐ τοῦ ἱερὸν λείψανον ἦν τεθησαυρισμένον ἐν Ἀριανζῷ τῆς Καππαδοκίας, ἐνθα καὶ ἐγεννήθη καὶ τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο τῷ 389

(1) Ἐκκλ. Ἱστορ. ΙΔ', λη'.

(2) Θεοφάν. Χρονογρ. σελ. 80. — Συναξρ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Ζ', με'. — Κεδρην. τόμ. Δ', σελ. 270. — Ζωναρ. ΙΙ', κβ'. — Ἐφραίμ. Χρον. 5. 747 καὶ 9706.

(3) Ἐνθα ἀνωτ. ΙΔ', μγ'.

(4) Ἰδε. Μην. Ἰανουαρ. κζ'. Σημείωσαι δὲ ὅτι ἡ αὐτὴ τοῦ Θεοδοσίου ἐπιστολὴ κεῖται καὶ παρὰ Ξανθοπούλου ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ὑποδειχθέντι τόμῳ, φέρεται δὲ καὶ ἐν ἀνεκδότῳ Κοσμᾶ τοῦ Βεσπτήτωρος (ἤμαζε περὶ τὰ μέσα τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος) λόγῳ εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οὗ ἡ ἀρχή: "Ἰκονοῦται πάντως ἡμῖν, ὡ φιλόχριστος πατήρ ἡμῶν καὶ φιλόχριστος ἄθροισμα τῶν μεγάλων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Μεθυστῶν αὐτῶν τοῦ κεκραγῆναι κτλ., σωζομένη ἐν χειρογράφῳ τεύχει τοῦ καθηγητοῦ Ἀντ. Φραζάσιλη. Ὁ δ' αὐτὸς Λόγος εὑρηται καὶ ἐν ἄλλῳ χειρογράφῳ τῆς Βοδληϊανέου βιβλιοθήκης, κατὰ Καθάτον [Seriptor. eccles. Histor. Liter. τόμ. Β', Dissert. I, σελ. 6 τῆς ἐν Βασιλεῖ ἐκδόσεως. 1745].

ἔτει. Τῆς δὲ ἀνακομιδῆς αὐτοῦ καὶ καταθέσεως ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ποιεῖται μνησίαν ἢ Ἐκκλησία τῇ 19' Ἰανουαρίου. Καθ' ἣ δ' ἐν τῷ Συναξαριστῇ σημειοῦται Νικόδημος ὁ τῆς ὀσίας λήξεως, ἐν τῇ Ἀθωίτιδι μονῇ τῶν Ἰβήρων εὑρηται Λόγος διαλαμβάνων περὶ τῆς ἐπανόδου τῶν λειψάνων τοῦ Θεοῦ τούτου Γρηγορίου, οὗ ἡ ἀρχή: Πανήγυριν ἱερὰν καὶ ὑπέρλαμπρον. Τοῦτον δὲ τὸν Λόγον, ἐκ χειρογράφου τοῦ τῆς Σαρδινίας βασιλέως μεταληφθέντα, ἐξέδωκαν οἱ Βολλανδισταὶ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἁγίων (1), ἐν ᾧ καὶ ἡ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πορφυρογεννήτου ἔννοια μνημονεύεται.

Γέγραπται δὲ, ὡς εἰκάζομεν, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολὴ μετὰ τὸ 944 ἔτος, ὅποτε δηλαδὴ ὁ Κωνσταντῖνος ἦν μόνος τῶν τῆς βασιλείας σκῆπτρων ἐπειλημμένος. Πρότερον γὰρ ἐφ' ὄλην εἰκοσιπενταετίαν σχῆμα μόνον καὶ ὄνομα τῆς βασιλείας εἶχε, κατὰ τὰ ἱστορούμενα· παρειαδὺς γὰρ ἐν τοῖς βασιλείοις ὁ τηνικαῦτα δρουγγάριος τῶν πλωίων (= ναύαρχος) Ρωμανὸς ὁ Λακαπηνός, ὁ καὶ γέρων ἀκούων, ὡς φύλαξ τῆς καὶ πρόμαχος τοῦ νεαροῦ βασιλέως κατὰ Λέοντος τοῦ Φωκᾶ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιφανῶν, ἔρωτα τῆς βασιλείας τρεφόντων, καὶ τοὺς δεδομένους πρότερον φρικωδεστάτους ὄρκους μὴ ποτε κατὰ τοῦ βασιλέως φρονῆσαι μηδ' ἐπιθέσθαι τῇ βασιλείᾳ ἀθετήσας, ἑαυτὸν τε ἀνηγόρευσε βασιλέα, κατὰ μικρὸν δὲ καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοῦ υἱούς, πρῶτός τε αὐτοκράτωρ ἀνευφημεῖτο, μετ' αὐτὸν δ' οἱ υἱοί, καὶ τελευταῖος πάντων ὁ Κωνσταντῖνος, μεταβαλὼν οὕτω τὴν μόναρχον βασιλείαν εἰς πολυαρχίαν (2).

Τὴν τέως οὖν ἀνεκδοτον ἐπιστολὴν ταύτην, περιεχομένην ἐν τῷ χειρογράφῳ, περὶ οὗ πολλάκις ἤδη ἐποιησάμεθα λόγον (3), ἐκδίδομεν ἐνταῦθα, συμπληρώσαντες ἐνιαχοῦ, τὸ γε εἰς ἡμᾶς ἦκον, τὰ ἐκ τῶν διαβρωμάτων τῶν σπητῶν ἐκλελοιπότα, παρέχοντες δὲ καὶ τὴν πρώτην αὐτῆς σελίδα ἐν πανομοιοτύπῳ χάριν τῶν περὶ τὰ παλαιογραφικὰ περιέργως ἐχόντων.

(1) Acta Sanctorum, μην. Μαΐου 0', τόμ. Β', σελ. τοῦ ἑλλην. καιμένου XLII τῆς νεωτέρας ἐκδόσεως. Paris. el. Rom. 1866.

(2) Κεδρην. τόμ. Β', σελ. 321. — Ζωναρ. ΙΓ', ιζ'.

(3) Ἰδε. Ἀθηναίου τόμ. Θ', σελ. 285, τοῦ μετὰ χειρὸς Δελτίου τόμ. Α', σελ. 657 καὶ Β', σελ. 38, καὶ ἐπὶ πλέον τὸν πρόλογον τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου ἑναγχοῦ ἐκδοθεισῶν ὑφ' ἡμῶν τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ἀνεκδοτῶν ἐπιστολῶν τοῦ μακαριωτάτου Θεοδώρητου ἐπισκόπου Κύρου.

Ἐπιστολή ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου σχεδίασθεῖσα καὶ ἀποσταλεῖσα τῷ μεγάλῳ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ ἕνεκα ἀνεκομίζετο.

Ἐπειδήπερ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν [τῆ] καθαρᾶ σου καρδίᾳ ἐπαναπαυόμενος, καὶ τῷ ἡγιασμένῳ καὶ ἀμέ[μ]πτῳ σου βίῳ ἐπευφρανθεὶς ἀρχιερέα σε [τῶν] αὐτ[ο]ῦ μυστηρίων ἔχρισε (1), καὶ τὰ ἐπουρά[νια] τῆς Τριάδος διδάγμα[τα] ἐν σοὶ ἀπεκάλυψε, καὶ Θεολόγον σε δεύτερον [τῷ] κό[σ]μῳ ἀνέδειξε, καὶ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν καὶ πάντα τὸν κόσμον διὰ τῶν [σ]ῶν ἐρώτισε διδασχῶν, καὶ φίλον αὐτοῦ ἐπιστήθιον ἄλλον ὡς Ἰωάννην πεποίηκε, καὶ τῆς αὐτοῦ ἐμφανείας καὶ ὄψεως κατηξίωσε, καὶ μιμητὴν σε τοῦ ἐλέους καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ ἀπειργάσατο, ἵνα καὶ αὐτὸς ἐκεῖνον μιμούμενος συμπαιθῆς καὶ ἐλεῆς καὶ ἐπισκέπτῃ τοῖς παρακαλοῦσί σε, καὶ τὰς αἰτήσεις αὐτῶν φιλευσεθεὶς οὕτως ἀποπληροῖς, τούτου ἕνεκα κἀγὼ, οὐχ ὡς βασιλεὺς ἢ κυριεύων, ἀλλ' ὡς κοινὸς καὶ ἰδιώτης καὶ εἰς τῶν πολλῶν, τοῦ βασιλ[ικ]οῦ ἀξιώματος ἀποβαλλόμενος τὸ λαμπρόν, μετ' εὐτελοῦς σοὶ καὶ ταπεινοῦ τοῦ σχήματος προσέρχομαι, ἄγιε· καὶ εἰ μὴ πάρειμι τῇ σαρκί, ἀλλ' οὖν νοητῶς καὶ κατὰ πνεῦμα τῇ σῇ τιμίᾳ σορῶ παρεστά[ναι] δοκῶ, καὶ σὲ τὸν ποθούμενον ἐνοπτρίζόμενος καὶ δακρύων προχέων πηγᾶς, τὴν παρούσαν πεποίημαι δέησιν. Εἰσάκουσον τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ἱκεσίας· ταῖς αἰτήσεσιν ἐπικάμφθητι, [καὶ] φανέρωσον σεαυτὸν τοῖς ποθοῦσί σε, καὶ π[ρὸς] αὐτοὺς μετὰ δόξης ἐπάνελθε. Ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς ἀνωθεν, καὶ παρακαλοῦντας [καὶ δεομ]ένους σου μὴ παρόψη, μηδὲ ἀποπέμ[ψ]ης κενούς. Ἰστόρησον τὸν ἐγκάρδιον ἡμῶν πόθον, τὴν ζέουσαν πίστιν, καὶ ὅτι πρὸς σὲ [ὄλο]ν ἐμαυτὸν ἐκ νεότητος ἀνεβέβην, καὶ [τοῖς] σοῖς ἀγίοις λόγοις προσομιλῶν τὸν φωτισμὸν ἐδεξάμην τῆς γνώσεως· οὐ γὰρ κ[ατ'] ἐξουσίαν ἢ δεσποτείαν παρακαλοῦμέν σε πρὸς ἡμᾶς μεταβῆναι, ἀλλὰ δουλικῶς σοὶ προσερχόμενοι τὴν ἱκεσίαν προσάγομεν. Μὴ οὖν ἀναβάλλῃ, ἄγιε τοῦ Θεοῦ Θεολόγε, μηδὲ πρὸς τὴν αἴτησιν ἡμῶν ἀνανεύσης. Μὴ νικήσωσι τὰ πολλὰ ἡμῶν παραπτώματα τὴν χριστομίμητόν σου φιλανθρωπίαν. Ἐπάνελθε πρὸς τὰ σὰ Θρέμματα, πρὸς τὴν πόλιν, ἣν

(1) Τὸ χειρόγρ. : "ἔχρησε.

αὐτὸς [τῷ] τ[ῆς] Θεολογίας σου φωτὶ κατελάμπρυνας· πρὸς τὴν ποιμνην, ἣν ἐκ μικροῦ πρὸς τασοῦτον πλάτος ἐπηύξησας. [Ἐ]λθὲ εἰς τὰ ἴδια προθύμως, ὡςπερ Χριστὸς πρότερον, καὶ δεξόμεθ' σε [προθυ]μότερον μετὰ πίστεως· οὐ δίκαιον γὰρ κρι[νο]μεν σὲ τὸν τοῦ κόσμου φωστῆρα [καὶ π]ολλοὺς [δι]ὰ τῆς σῆς θεολογίας φωτ[αγ]ωγήσαντα, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὀρθόδο[ξ]ον . . . . .] ἐκτὴς ταύτης ὀρᾶσθαι, καὶ ὡςπερ [εἰς] ταφὴν νομιζέσθαι [ὑπ]ερρο[ω]μένην], ἀλλὰ παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθ' σου μετὰ συντετριμμένης ψυχῆς, καὶ τῇ ἀγίᾳ σορῶ νοη[τῶς] προσπίπτομεν ἐπακοῦσαι, ἐπιναεῦ[σαι] τε τῇ ἡμετέρᾳ αἰτήσῃ, καὶ τὸ σεβάσμιον καὶ [ἀγν]ότατόν σου σκῆνωμα φανερώσαι τοῖς παρ' ἡμῶν ἀπεσταλμέν[οις], ἵνα φανερούμενου σου [καὶ π]ρὸς ἡμᾶς ἐπανιόντος, δοξασθῇ μὲν Θεὸς ὁ διὰ [σοῦ ;] πάντοτε δοξαζόμενος, δοξασθῆς δὲ καὶ αὐτὸς ἀξίως τῶν κόπων καὶ πόνων, ὧν ὑπὲρ τοῦ χριστιανικοῦ συστήματος ἐνεδείξω, τὴν ἐνταῦθα κατάπαυσιν ἀντὶ τῆς μικρᾶς προτιμώμενος, καὶ συνεῖναι ἡμῖν διὰ παντὸς προαιρούμενος, τοῖς νῦν τε καὶ μετέπειτα καὶ τιμῶσι καὶ δοξάζουσί σου τὰ μεγαλεῖα.

ΠΑΡΑΧΑΡΑΧΘΕΝΤΟΣ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΟΥ ΕΛΕΓΧΟΣ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Ὀλίγιστοι δυστυχῶς καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐπὶ τῶν δακτύλων μετρούμενοι, κατὰ τὸ λόγιον, εἰσὶν οἱ περὶ τὴν ἔρευναν τῆς τοπικῆς ἱστορίας ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις φιλατίμως ἀσχοληθέντες καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν εἰς φῶς προαγαγόντες. Μυρίων δ' ἐπαίνων οὗτοί εἰσιν ἄξιοι, ἅτε τὸ κατὰ δύναμιν συντελέσαντες ἕκαστος εἰς συμφόρησιν ἀναγκαιοτάτης ὕλης, ἐξ ἧς ποτε ἀνεγερθήσεται ὁλομερῶς τὸ μέγα καὶ φωταυγὲς ἀνάκτορον τῆς καθόλου ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους· διότι, ὡς γνωστόν, ἐκ τῶν κατὰ μέρος συναπαρτίζεται τὸ ὅλον. Τούτων ὁμῶς

πάντων ὑπερτερῆ ὁ ἐλλόγιμος καὶ ὀτρυνὸς ἐξερευνητὴς τῆς νήσιωτικῆς ἱστορίας κ. Ἀντώνιος Μηλιαράκης, ἀρίγνωτος ἐκ τῶν περισπουδάζων αὐτοῦ συγγραφῶν, ἦτοι τῶν *Κυκλαδικῶν*, φιλοπονήματος ἐπαξίως βραβευθέντος ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις *Συλλόγου* πρὸς ἐπίφωσιν τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν ἐν *Γαλλίᾳ*, τῆς τε κατὰ μέρος περιγραφῆς *Ἀνδρου καὶ Κέου* καὶ τῆς πέρυσιν ἐν τῷ *Δελτίῳ* τῆς *Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας* ὡς καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει ἐκδοθείσης λεπτομεροῦς καὶ εἰς τὰ μάλιστα ἀπηκριβωμένης περιγραφῆς τῆς Ἀμοργοῦ μετὰ καὶ πίνακος γεωγραφικοῦ. Μεθ' ὅσης δὲ θυμηδίας καὶ διαφέροντος, ἅτε νησιώτης τυγχάνων, ἀνεγνώσκον τὰ κάλλιστα ταῦτα τοῦ κ. Μηλιαράκη σπουδάζματα, μετ' ἴσης ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀνίας ἀνελογιζόμεν ἑμαυτῶ, ὅποσον ζημιούσι τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἀναθάλλουσαν φιλολογίαν αὐτῆς οἱ πλείστοι τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων, οἵτινες ἀντὶ τοῦ καταγίνεσθαι εἰς ἔργα σπουδαῖα καὶ ὀνήσιμα καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν παιδείσεως ἀντάξια, οἷά εἰσι λ. χ. ἢ περὶ τὰ πύτρια μερικωτέρα ἔρευνα, ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν πλείστων ὄσων φιλοπονημάτων τῶν σοφῶν Γερμανῶν, ὡς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔθνος εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ἐγκυψάντων, καὶ ὅσα τοιαῦτα τὰ εἰς τὴν κατὰ τόπον ἱστορίαν μάλιστα ἀναγόμενα, ἐπιδιδύουσιν ἐαυτοὺς ὅλη ψυχῇ καὶ διανοίᾳ εἰς ματαιοσχόλους μεταγλωττίσεις ἀλλοθρόωι καὶ δυσωνύμων μυθιστοριῶν, ἐξ ὧν οὐχὶ μόνον αἱ νεαρᾶι ψυχαὶ ἀποθηλύνονται, ἀλλὰ καὶ ἦθη παρειαγόνται ἐκφυλα καὶ ἐκλελυμένα, τὴν τῶν πατρῶν ἡμῶν ἀγνότητα κατασπιλοῦντα, καὶ τὸ δὴ χεῖριστον, διαφθείρουσι τῆς θείας ἡμῶν γλώσσης τὸ κάλλος ἐκ τῶν λεληθότως εἰσφρευσῶν ξενοφωνιῶν. Ἀλλὰ χωρεῖτω ὁ λόγος ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ὁρθότατα ὁ κ. Μηλιαράκης παρατηρεῖ ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Ἀμοργοῦ (σελ. 601), ὅτι αἱ περὶ τῆς αὐτόθι ἱερᾶς μονῆς τῆς Χοζοβιωτίσσης παραδόσεις τῶν μοναχῶν εἰσι μυθικαί· ὅτι δηλαδὴ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἐτύγγανεν ὧν ἐν Πάτρῳ μετὰ τοῦ ἁγίου Γερασίμου (τίς οὗτος;), ἐκεῖθεν δὲ μετέβησαν ἀμφότεροι εἰς Ἀμοργόν, ἐνθα ὁ αὐτοκράτωρ ἐξέδωκε χρυσόβουλλον ὀρίζον ἵνα αἱ μοναὶ τῆς Πάτρου καὶ Ἀμοργοῦ ὧσιν ἀδελφικαί, καὶ διορίζηται ἡγούμενος τῆς μονῆς Πάτρου ἐκ τῶν τῆς Ἀμοργοῦ μοναχῶν, καὶ τῆς Ἀμοργοῦ ἐκ τῶν τῆς Πάτρου· καὶ ὅτι τὸ ἀρχικὸν χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλε-

ξίου καὶ ἄλλα σκεύη μετεκόμισαν οἱ πατέρες εἰς Πάτρῳ, κτλ., ταῦτα πάντα εἰσὶν ἀληθῶς μυθεύματα κακῶς καὶ ἀφυῶς πλασθέντα ἐλλείψει παντελεῖ πάσης οἰασθηποτοῦν ἱστορικῆς μαρτυρίας περὶ τῆς ἀληθοῦς γενέσεως τῆς διαληθθείσης μονῆς. Οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐν σελ. 650 ἐκδοθὲν χρυσόβουλλον ὡς δῆθεν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου ἐπιχορηγηθὲν αὐτῇ, καὶ τοῦτό ἐστι παρακεχαραγμένον ἐκ τοῦ ἐν Πάτρῳ διατηρουμένου γνησίου ἀρχετύπου, ὡς προῖων δείξει ὁ λόγος.

Οὐδέποτε ἀπῆλθεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος εἰς Πάτρῳ· ἀλλὰ μόνον, καθ' ἃ παρέλαβον οἱ τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Θεολόγου πατέρες ἐκ τῆς κατὰ διαδοχὰς παραδόσεως, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου συντέλειαν τῆς οἰκοδομῆς, ἀπέστειλεν αὐτόσε τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφὸν Νικηφόρον κομίζοντα σὺν τοῖς ἄλλοις βασιλικοῖς ἀφιέρωμασι καὶ τὴν ἐν προτομῇ φυσικοῦ μεγέθους ἀξιοθέατον εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, τὴν ἐν τῷ ἔσω νάρθηκι τοῦ ναοῦ νῦν ἀνακειμένην δεξιᾷ εἰσιόντι. Ἡ τοιαύτη δὲ παράδοσις πιστοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ γραμματοφυλακίῳ τῆς μονῆς διατηρουμένης ἀρχαίας ἀπογραφῆς (ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων ἀριθ. 15) οὕτως ἐπιγεγραμμένης: *Κώδηξ σὺν Θεῷ τῆς σεβασμίας τοῦ ἡγαπημένου τῷ Χριστῷ Θεολόγου μοιῆς τῆς Πάτρου, γεγονῶς ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας τοῦ πανοσιωτάτου πατρὸς ἡμῶν μοναχοῦ κυροῦ Ἀρσενίου κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, ἰνδικτιῶνος δ' τοῦ εψθ' ἔτους († 1200) (1), ἐν ἧ καὶ ἡ εἰκὼν αὐτῆ ἀναφέρεται μετὰ τοῦ ἀργυρηλάτου πλαισίου αὐτῆς, ἀναγλύπτους φέροντος ἀνωθεν μὲν τὸν Χριστόν, ὑποκάτωθεν δὲ τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν βαστάζοντα τὸν ἑαυτοῦ σταυρόν, ἐν δὲ τοῖς πλαγίοις τὴν χορείαν τῶν δώδεκα ἀποστόλων· τὸ δ' ὑπὸ τοῦ εἰκονιζομένου κρατούμενον ἀνεφγμένον Εὐαγγέλιον, ὡσπερ δὲ καὶ ὁ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ περιβάλλων στέφανος, ἀργυρήλατα καὶ αὐτὰ ὄντα, ἔχουσι τὴν τ' ἐπιφάνειαν καὶ τὰ γράμματα δι' ἐγκαύσεως ἐξειργασμένα.*

Κἀγὼ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἤκουον παρ' ἀνδρῶν Ἀμοργίων, ὅτι πάντα τὰ τῆς μονῆς τῆς Χοζοβιωτίσσης ἐπίσημα ἔγγραφα κατεῖχοντο ὑπὸ τῆς τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτρου· ἀλλ' ἀπιστον ἐφαίνετό μοι τὸ πρᾶγμα μὴ δυναμένῳ κατανοῆσαι ἐπὶ τίνι τάχα λόγῳ ἢ σκοπῷ κατεκράτει αὐτῆ ἔγγραφα μηδαμῶς αὐτῇ προσήκοντα, ἀλλ' εἰς κτήσεις ἀναφερό-

(1) Ἴδε καὶ Πανδῶρ. τόμ. Κ', σελ. 19.

μενα μονῆς ξένης καὶ δὴ αὐτοδεσπότου. Ὅτε ὁμως ἐπελαβόμεν μετὰ τοῦ ἰσαδελφου φίλου Ἱεροθέου Φλωρίδου βιβλιοφύλακος τῆς τοῦ Θεολόγου μονῆς, ἐξ Ἀμοργίων ἔλκοντας τὸ γένος μητρόθεν, τοῦ ἔργου τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἐν τῇ μοναστηριακῇ βιβλιοθήκῃ ἀποτεθησαυρισμένων χειρογράφων, καὶ τῆς ἐξερευνήσεως καὶ ἀντιγραφῆς ἀπάντων τῶν ἐν τῷ γραμματοφυλακίῳ αὐτῆς βασιλικῶν χρυσοβούλλων, πατριαρχικῶν σιγιλλίων, κτλ., τότε δὴ ἐπιστάθη ψηλαφητῶς, ὅτι τὰ τεὼς διαθρολούμενα ἦσαν αὐτόχρημα μυθοπλαστία· οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἔγγραφο εὔρομεν εἰς ἄλλην ἀνήκον μονήν.

Ἐἶπον ἀνωτέρω, ὅτι τὸ χρυσοβούλλον Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου προέρχεται ἐκ παραχαράξεως τοῦ ἐν Πάτρῳ ἀποκειμένου ἀρχετύπου, καὶ εἰς τοῦτο μάλιστα καὶ ὁ παρὼν ἔλεγχος ἀφορᾷ. Οὐδεμίαν δὲ ἀμφιβολίαν, ὅτι καὶ ὁ κ. Μηλιαράκης, καὶ ὁ τὸ ἀντίγραφον παρασχὼν αὐτῷ δήμαρχος Ἀμοργίων κ. Ι. Βλαβιανός, ἀνυπόπτως καὶ ἀγαθῇ τῇ πίστει γνήσιον ὑπέλαβον τὸ βασιλικὸν τοῦτο ἔγγραφο, ὅπως καὶ πᾶς ἄλλος οὐδόλως ἂν ὑπώπτεισε τὸ ἐναντίον, ἔστω καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἐκ τῆς παρακοπῆς καὶ μεταπλάσεως ἐπενεχθεῖσαν ἀλλοίωσιν καὶ ἀσάφειαν, ἣν καὶ ἡ ὀξύνοια τοῦ κ. Μηλιαράκη διεῖδεν (σελ. 603), εἰ μὴ ὑπῆρχεν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχέτυπον, ὅπερ καὶ παρατίθεται κατωτέρω, ἵνα ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα ἀντιπαραβολῆς γένηται ἐκδηλωτέρα ἢ τοῦ παραχαράκτου κακοτεχνία. Ἴστι δὲ τοῦτο ἐν περγαμηνῇ γεγραμμένον, ἀριθμὸν φέρον 27 τῶν ἐν τῷ μοναστηριακῷ γραμματοφυλακίῳ διατηρουμένων πολιτικῶν ἔγγράφων (1). Περιεργείας δὲ χάριν προσαρτῶ καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου πανομοιότυπον ὑπογραφὴν (2). — Ἀλλὰ τίς ποτ' ἐστὶν ὁ παραχαράξας αὐτό; εὐλόγως ἂν τις ἐρωτήσκειν. — Αὐτὸς ἑαυτὸν, ἀποκρίνομαι, ἔλαβε φειράσας ἡμῖν. Οὐδεὶς ἐστὶν ἄλλος ἀλλ' ἢ ὁ ἐν τέλει τοῦ ἀντιγράφου ὑπογεγραμμένος διδάσκαλος Ἀμοργίου Κοσμάς Δημητριάδης ὁ ἐκ τῆς μονῆς τῆς Χοζοβιωτίσσης. Ἴνα γὰρ εὐλογοφανῆ λόγον εἶχεν οὗτος, ἢ καὶ τί διέφερον αὐτῷ ἵνα αἰτήσῃ παρὰ τῶν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ αἰμυνήστου κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος ἐκ Πάτρου εἰς Λῆγιναν ἀποσταλέντων νεβασμίων πατέρων τῆς γεραρᾶς μονῆς τοῦ Θεολόγου, καὶ λάβῃ ἀντίγραφον χρυσοβούλλου εἰς κτήσεις ἀναφερομένου μονῆς ξένης ὡς

(1) Αὐτόθι τόμ. ΙΘ', σελ. 342.

(2) Ὅρα τὸν ἐν τέλει πίνακα ΙΒ'.

πρὸς αὐτόν; Οὐδένα ἄλλον πάντως, ὡς ἐστὶν αὐτόδηλον, εἰμὴ, τοῦτο μὲν, ἵνα περιβάλλῃ ἱστορικὸν δῆθεν κύρος τὸν ἐν τῷ κευθμῶνι τοῦ σκότους χαλκευθέντα μῦθον ὡς ἀρχαίαν τάχα καὶ ἀψευδῆ παράδοσιν, ὅτι δηλαδὴ τῶν ἐπισήμων τῆς Χοζοβιωτίσσης ἔγγράφων κάτοχος ὑπῆρχεν ἢ ἐν Πάτρῳ μονῇ· τοῦτο δέ, ἐν' ἔχῃ τὸν τευθεν ἢ μονῇ τῆς Χοζοβιωτίσσης ἐν τοῦλάχιστον ἐπίσημον ἔγγραφον δηλοῦν τὴν ἄλλως ἀδηλον καὶ ἀμάρτυρον αὐτῆς ἀρχαιότητα, ἔγνω ὁ χρηστός διδάσκαλος ἀναξίως τῆς παιδείας καὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ σχήματος παραχαράξαι τὸ βασιλικὸν ἔγγραφο καὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν οὕτως ἀστόχως καὶ ἀσυνέτως μεθαρμόσαι· οὐδ' ἐλογίσαστο ἐν ἑαυτῷ τὸ παράπαν, ὅτι ἐσχάτην ἂν ὠφλίσκανον μωρίαν οἱ πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ κυβερνήτου ἀποσταλέντες ἐκ Πάτρου πατέρες, εἴ γε ἐκόμιζον πρὸς τὸ ἐπιδειξαι αὐτῷ οὐχὶ τῆς οἰκείας ἀλλὰ ξένης μονῆς χρυσοβούλλα. Μὴ προνοῶν δέ, ὅτι ἠδύνατό ποτε ὁ πάντ' ἐκκαλύπτων καὶ εἰς φῶς ἄγων χρόνος καταφανῆ ποιῆσαι τὸν μυστῆρον δόλον, στηλογραφήσας αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ οἰκεῖον ὄνομα παρέδωκεν αὐτὸ τοῖς ἐπιγινομένοις εἰς αἰώνιον τοῦ πράγματος μαρτύριον.

Καὶ δὴ πρῶτον μὲν ὁ ἀγαθὸς διδάσκαλος οὐδόλως ἐπέστησε τὸν νοῦν εἰς τὸ τοῦ χρυσοβούλλου προοίμιον, ἵνα ἐξ αὐτοῦ διδαχθῇ, ὅτι τό : Ἔρχεται καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, κτλ., ὑπαινίττεται τὴν Πάτμον, ὡς δεξαμένην ποτὲ ἐξόριστον τὸν διαφερόντως ἠγαπημένον τοῦ Σωτῆρος μαθητὴν Ἰωάννην τὸν Εὐαγγελιστὴν, τοῦθ' ὅπερ ἀριδηλότερον ἀναφέρεται ἐν τῇ δευτέρᾳ παραγράφῳ τοῦ ἀρχετύπου, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης. Γαύτην δέ, ὡς ἀσύμφορον οὔσαν πρὸς τὸ σκοπούμενον τῆς παραχαράξεως, παρέκοψε καὶ μετέπλασεν ἀφυῶς, παριδῶν ἄλλας φράσεις τὸ τῆς παραποιήσεως ἀδέξιον κατελεγχούσας. Οὕτω λ. χ. : τὸ ἀνακεχωρηκὸς τοῦ τόπου καὶ ἰδιάζον νοεῖ ὡσαύτως τὴν Πάτμον, ἅτε δὴ μακρὰν τῆς ἠπείρου κειμένην καὶ ἀπομεμονωμένην, τουτέστιν ἀκατοίκητον (1), οἷα ἐτύγγανεν ὄντως ἐφ' ὄλους αἰῶνας μέχρις ἀρχῶν τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, οὐχὶ δὲ τὴν ἐξ ἀμνημονεύτων αἰῶνων διηνεκῶς κατοικουμένην Ἀμοργόν. Ἐπίσης δὲ ἀκρίτως καὶ ἀμαθῶς ἀκρωτηριάσας διέστρεψε καὶ τὴν μικρῷ κατωτέρω φερομένην φράσιν :

(1) Ἴδε τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθέν χρυσοβούλλον Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ ἐν Παρδῶρ. τόμ. ΙΒ', σελ. 540, καὶ ἐν τῇ πέρυσιν ἐκδοθείσῃ ἐνταῦθα Ἀκολουθίᾳ τοῦ δαίου Χριστοδούλου σελ. 16'.

καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν ἀγιαστικὴν χάριν, ἣν ἐπαφῆκε τῷ τόπῳ διὰ τῆς ἰδίας χάριτος (ἐπαφῆκε τὴν χάριν διὰ τῆς χάριτος!!)· καὶ ὁμῶς διέλαθε τὸς νοῦν τοῦ ἐλλογιμωτάτου διδασκάλου, ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης ἀλογίστου παρακοπῆς καὶ διάστροφῆς τῶν ἐν ταύτῃ τῇ τοῦ ἀρχετύπου παραγράφῳ διαλαμβανομένων, παρείχετο τῷ ἀναγνώστῃ ὑπολαβεῖν, ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου εἰς Ἀμοργὸν ποτε ἐπιδημάσασα ἐπαφῆκεν οὕτω τῇ νήσῳ τὴν ἀγιαστικὴν αὐτῆς χάριν (!!!).

Ἐπειτα, ἐν ᾧ τὸ βασιλικὸν ἔγγραφον διαλαμβάνει: *Εἰς μέντοι περισσοτέραν ἀσφάλειαν, καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ, τὰ ταύτη προσόντα κτήματα ἢ βασιλεία μου τῷ παρόντι περιλαμβάνει χρυσοβούλλῳ λόγῳ αὐτῆς, ἃ καὶ ἔχουσιν οὕτως, ἐν ἀμηχανίᾳ ὧν ὁ ἄκοσμος παραχαράκτης περὶ τῆς ἐπ' ἀκριδῆς καταγραφῆς ἀπάντων τῶν τῆς μονῆς κτημάτων καὶ μετοχίων, ὧν τὰ πλεῖστα προέρχονται ἐκ προσφορῶν καὶ ἀφιερώσεων νεωτέρων χρόνων, περιωρίσθη εἰς τὸ σημειώσασθαι μόνον τὸ ἐν τῇ νήσῳ Ἴω μετόχιον τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ τοῦτο οὐκ ἄπο σκοποῦ· ἀντεποιεῖτο γάρ ποτε, ὡς ἤκουσα, τὴν κτήσιν αὐτοῦ τὸ κοινὸν τῶν Ἰητῶν· περὶ δὲ τῶν ἄλλων προσέφυγεν εἰς τὸ συνηθέστατον: καὶ τὰ λοιπὰ, ὡς ἂν εἰ ἦσαν ταῦτα ἔξωθεν ὑπονοούμενα.*

Τοῦ ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ μνημονευομένου Γεωργίου τοῦ Ζαγαρομάτου ἢ δημοσία ὑπηρεσία περιωρίζετο ἐν τῷ θέματι Μελανουδίου καὶ Μυλάσου (μέρους τῆς Ἰωνίας καὶ Καρίας)· ὅθεν οὐδεμίαν εἶχεν οὕτως ἐπὶ τῶν νήσων δικαιοδοσίαν, ἵνα ἐκδῶ ἀναγραφικὴν ἀποκατάστασιν τῶν μετοχίων τῆς ἐν Ἀμοργῷ μονῆς. Αἱ νῆσοι εἶχον ἴδιον ἀναγραφέα εἴτε ἀπογραφέα. Οὕτως ἐν παραδείγματι, ἐπ' Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ κριτῆς καὶ ἀναγραφεὺς τῶν Κυκλάδων νήσων ὑπῆρχε Νικόλαος ὁ Ἰζάντζης, ὃς προστάξει βασιλικῇ ἀπελθὼν εἰς Πάτριον κατ' Αὐγούστον τοῦ 1088 ἔτους, καὶ ἀναμετρήσας αὐτὴν παρέδωκε τῷ ὀσίῳ Χριστοδούλῳ τῷ καὶ κτήτορι τῆς τοῦ Θεολόγου μονῆς (1). Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ τὸ παρὸν χρυσοβούλλον ἐκδόντος αὐτοκράτορος Μιχαὴλ ὑπῆρχε τοιοῦτος Λέων ὁ Εὐσκαμμάριος, οὗτινος δύο ἀποκαταστατικὰ ἔγγραφα περὶ τῶν ἐν ταῖς νήσοις Κῷ καὶ Λέρῳ κτήσεων καὶ μετοχίων τῆς τοῦ Θεολόγου μονῆς ἐξέδωκε πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ Δ' τόμῳ τοῦ Ἀθηναίου σελ. 233 μετὰ καὶ τῆς πανομοιότυπου ὑπογραφῆς αὐτοῦ οὕτως ἐχούσης: Ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν

(1) Τὸ πρακτικὸν τούτου ὄρα ἐν τῇ ἀνωτέρῳ δηλωθείσῃ Ἀκολουθίᾳ σελ. 17'.

αὐθέντου καὶ βασιλέως ἀπογραφεὺς τῆς νήσου Ῥόδου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν καὶ τῶν λοιπῶν Κυκλάδων νήσων Λέων ὁ Εὐσκαμμάριος. Ὡστε καὶ ἐκ τούτου ἔτι ἐλέγχεται ἀριδῆλως τὸ τῆς παραχαράξεως ἐπονείδιστον ἔγκλημα.

Τελευταῖον δὲ οὐκ εἶασεν ἀπαραχάρακτον οὐδ' αὐτὸν τὸν ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ σεσημασμένον χρόνον τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἢ μᾶλλον ἵνα καταλίπη ἔνδειξιν τῆς παχυλῆς αὐτοῦ ἀνιστορησίας, ἔγραψεν ἔτος μὲν τὸ 6707, ἰνδικτιῶνα δὲ ἕκτην, ἀγνοῶν ὅτι ἀνέτρεχεν οὕτως εἰς τὸ 1199 σωτήριον ἔτος, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἕκτον τῆς βασιλείας Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου τοῦ Κομνηνοῦ· τούτῳ δὲ προσπίπτουσα ἦν οὐχ ἡ ἕκτη ἀλλ' ἡ δευτέρα ἰνδικτιῶν. Τὸν τοιοῦτον δὲ ἀναχρονισμὸν συνιδῶν καὶ ὁ κ. Μηλιαράκης διορθοῦν ἐπειράθη.

Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανά μοι δοκοῦσι πρὸς περίτρανον ἀπόδειξιν τῆς ὑπὸ τοῦ ὀσιωτάτου θεραπευτοῦ τοῦ Ὑψίστου τολμηθείσης παραχαράξεως. Τὸ δὲ γνήσιον χρυσοβούλλον ἔχει ὡς ἔπεται:

Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου χρυσοβούλλος λόγος.

† Ἐρχεται καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, ὡς περὶ δὴ καὶ ἀπὸ τῶν προσώπων, συγκρότησις εἰς τὴν διέθεσιν τῆς ψυχῆς, καὶ μεγάλης προσθήκης αἴτιον τοῦτο καθίσταται, πρὸς τῷ ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ πράγματιος δικαίῳ προσθεμένης καὶ τῆς ἐντεῦθεν ποιότητος τοῦ καλοῦ· καὶ τοσοῦτον πλέον τοῦθ' οὕτω γίνεται, ὅσον ἂν πλεονα προσῆι τῷ τόπῳ τὰ ἀγαθὰ. Ἐπενεκτέον δὲ καὶ ὧν ἕνεκα ταῦτα ἡ βασιλεία μου προεξέθετο.

Ἡ κατὰ τὴν Πάτριον εὐαγεστάτη τοῦ κατ' ἐξαιρετὸν ἠγαπημένου Χριστοῦ καὶ Εὐαγγελιστοῦ Θεολόγου μονῆ, πολλὰ καὶ πολυτρόπως ἔχουσα τὰ συνιστῶντα τὴν ταύτης σεμνότητα, τὸ ἀνακεχωρηκὸς τοῦ τόπου καὶ ἰδιάζον, τὴν θεάρεστον τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων διαγωγὴν, τὴν τοῦ πνευματικῶς αὐτῆς προϊσταμένου χρηστοθήειαν (1), καὶ πρὸ πάντων, καὶ ἐπὶ πᾶσι, τὴν ἀγιαστικὴν χάριν ἣν ἐπαφῆκε τῷ τόπῳ διὰ τῆς αὐτοῦ χρονιωτέρας διατριβῆς, καὶ τῆς ἐπιχορηγηθείσης αὐτόθι τούτῳ πνευματικῆς δυνάμεως, ὁ ἐπιστήθιος ἀπόστολος

(1) Γερμανὸς ἦν ὁ τὸ τηνικαῦτα τὴν τῆς μονῆς ἐγκεχειρισμένος προστασιαν [Ἴδε Ἀθηναίου τόμ. Δ', σελ. 234].

τοῦ Χριστοῦ. Τόσαῦτα μὲν οὖν καὶ τοιαῦτα ἔχουσα τὰ καλὰ, καθ' ἕκα-
στον τούτων τῇ διαθέσει τῆς βασιλείας μου καὶ ἰσχύεται. Τοίνυν
καὶ δείγμα ταύτης ὁ παρῶν χρυσόβουλλος **Λόγος** ἐξετέθη τῆς βα-
σιλείας μου καὶ ἐπεφιλοτιμήθη τῇ τοιαύτῃ μονῇ· δι' οὗ καὶ κρατύνει
μὲν καὶ ἀσφαλίζεται ἡ βασιλεία μου πάντα τὰ προσόντα αὐτῇ πα-
λαιγενῆ δικαιοῦματα, χρυσόβουλλά τε καὶ ὀρισμούς, καὶ ἀναγραφικὰς
ἀποκαταστάσεις καὶ ἐκδόσεις ἐγγράφους, καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ ἐν χαρ-
τώοις δικαιοῦμασι, καὶ τὴν αὐτῶν ἰσχύον, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων
κατοχὴν καὶ νομὴν βεβαιωτέραν καὶ ἀρραγεστέραν περιποιεῖται αὐτῇ,
κατὰ πάσας τὰς περιλήψεις αὐτῶν. Εἰς μέντοι περισσοτέραν ἀσφά-
λειαν, καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ, τὰ ταύτῃ προσόντα κτήματα ἡ βασιλεία
μου τῷ παρόντι περιλαμβάνει χρυσοβούλλῳ **Λόγῳ** ταύτης· ἃ καὶ
ἔχουσιν οὕτως :

Μετόχιον ὁ Πύργος, ὁ κατὰ μὲν τὸν Μαιάνδρον καὶ ἐγγὺς τῶν Πα-
λατίων δικάζεται, προσεκυρώθη δὲ τῇ μονῇ διὰ χρυσοβούλλου τοῦ
ἀοιδίμου βασιλέως καὶ Θείου τῆς βασιλείας μου κυροῦ (Θεοδώρου Κο-
μνηνοῦ τοῦ Λάσκαρι (1), ἀνεθεωρήθη δὲ καὶ παρὰ τοῦ περιποθήτου
Θείου τῆς βασιλείας μου, τοῦ πανυπερσεβῆστου κυροῦ Γεωργίου τοῦ
Ζαγοραμμάνου (2), καὶ περιορίσθη δι' ἐγγράφου αὐτοῦ περιορισμοῦ·
ὃν δὴ ὀρισμὸν καὶ τὸ κῦρος ἔχειν ἡ βασιλεία μου διορίζεται, καὶ
πάντα τὰ τοῦ τοιοῦτου μετοχίου δίκαια ἐπὶ τε τοῖς ὑποστατικοῖς καὶ
τοῖς προσκαθημένοις ἐν αὐτῷ παροίκαις καὶ δουλευταῖς. Ἡ μονὴ τῆς
ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κεχιονισμένης, ἡ καὶ αὐτῇ πλησίον μὲν
τῶν Παλατίων διακειμένη, συστάσα δὲ καὶ βελτιωθεῖσα παρὰ τοῦ
οἰκείου τῇ βασιλείᾳ μου Γεωργίου τοῦ Μονοχυτρά, καὶ προσκυρωθεῖσα
τῇ τῆς Πάτριου μονῇ διὰ τῆς δωρηθείσης αὐτῇ δυνάμεως διὰ χρυ-

(1) *Παλάτια* καὶ νῦν ἐτι καλοῦνται τὰ τῆς ἀρχαίας Ἰωνικῆς πόλεως Μιλήτου ἐρεί-
πια, ἣν ἡμαρτημένως ὁ ἀοιδίμος Κοραῆς Μέλασσο φησὶν ὀνομάζεσθαι νῦν [Συρίχθ.
Ἱερατ. σελ. 329], ὑπὸ τῆς Μελετίου Γεωγραφίας [σελ. 467] παρενεχθεῖς, ὡς εἶπεν.
Μέλασσος γὰρ καλεῖται καὶ καθ' ἡμᾶς ἐτι ἡ καρικὴ πόλις Μόλασσοσ εἴτε Μόλασσα
(τά), οὐχὶ δὲ Μεσσί, ὡς ἔχει παρὰ Μελετίου [αὐτόθι σελ. 462], καὶ ἀπ' αὐτοῦ πάλιν
παρὰ Κοραῆ ἐν ταῖς εἰς Στράβωνα Σημειώσεσιν [τόμ. Δ', σελ. 298].

(2) Τούτον Ἰωάννης μὲν ὁ Βατάτζης εἶχε τιμήσας τῇ τοῦ πρωτοβέστυριου ἀξιώ-
ματι, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις τῇ τοῦ παρικοιμωμένου [Ἀεροπολίτ.
σελ. 165]. Τὸ δὲ ἀποκαταστατικὸν αὐτοῦ ἐγγράφον διατηρεῖται ἐν τῇ τῆς μονῆς γραμ-
ματοφυλακίῳ, ἀριθμὸν φέρον 97 πολιτικῶν ἐγγράφων [Ἴδὲ καὶ Πανδῶρ. τόμ. Ιθ',
σελ. 438].

σοβούλλου τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως καὶ Θείου τῆς βασιλείας μου κυροῦ
Ἰωάννου τοῦ Δούκα (1), μετὰ πάντων τῶν προσαρμοσάντων αὐτῇ
δικαίων καὶ προνομίων, καὶ καθὼς ἐκεῖνος ταύτην ἀποκατέστησεν,
ἤγουν παροίκων, δουλευτῶν, ἀμπελίων, χωραφίων, ἤγουν τῆς Κουλού-
ρας, τῆς Αἴγας, τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τῆς Ἀσησοῦ, καὶ τῶν
περὶ αὐτὰ, κατὰ τὴν ἀρχαίαν τούτων νομὴν, καὶ κατὰ τὰς περιλή-
ψεις τῶν προσόντων αὐτῇ δικαιομάτων. Μετόχιον ἐν τῇ νήσῳ Κῶ
ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος, ἡ ἐκ τῆς τοῦ τόπου κλήσεως ἐπονομαζομένη
τῶν Σπανδῶν (2), μετὰ πάντων τῶν ἀρχαίων τε καὶ νέων δικαίων
αὐτοῦ, ἤγουν χωραφίων τῶν ἐν τοῖς Περιπάτου, τοῖς Πετρορείοις,
καὶ τῆς Ἀντιμαχίας (3), τοῦ μύλωνος τοῦ περιελθόντος τῇ μονῇ ἐκ
προσενέξεως τοῦ Διογένους, τοῦ διακειμένου ἐν τοῖς τοῦ Εὐδρομα-
ρίου (4), καὶ τῶν ἐν αὐτῇ προσκαθημένων ξένων καὶ τῷ δημοσίῳ
ἀνεπιγνώστων, καὶ τῶν λοιπῶν αὐτῆς δικαίων, κατὰ τὴν γεγυνοῦσαν
πατριαρχικὴν παράδοσιν καὶ ἀποκατάστασιν. Ἐὰ ἐν τῇ νήσῳ Λέρνη
μετόχια, ὧν τὸ μὲν ἐν ἐπονομάζεται Παρθένιον, τὸ δὲ ἕτερον Τεμέ-
νια (5), μετὰ πάντων τῶν προσαρμοσάντων ἀνεκαθεν αὐτοῖς δικαίων,
καὶ τῶν ἐν αὐταῖς προσκαθημένων παροίκων καὶ δουλευτῶν, ἀνεπι-
γνώστων ὄντων καὶ τούτων παντάπασι τῷ μέρει τοῦ δημοσίου. Ἐν
τοῖς Φυγέλοις (6) μετόχιον ὁ ἅγιος Γεώργιος μετὰ πάντων τῶν δι-
καίων αὐτοῦ.

(1) Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐν ἀριθ. 26 πολιτ. ἐγγράφων κατατεταγμένον
[Πανδ. αὐτόθι σελ. 342].

(2) Ὁ μὲν ναὸς τῆς Θεοτόκου αἰῶται ἐτι, *Κουβουκλιανή* ἐπιλεγόμενος ὡς ἀπὸ τοῦ
βυζαντινοῦ μῦθου αὐτοῦ· τοῦ δὲ τόπου ἡ κλήσις παρέφθαρται εἰς τὸ : 1^η Ἀσπερδιού·
ὅπερ ἐστὶ κωμῶδιον τερπνότατον ἐν ταῖς τοῦ Ὠρομέδοντος εἴτε Δικαίου ὑπηρεταῖς
κείμενον.

(3) *Κώμη* ἐστὶ νῦν ἡ Ἀντιμαχία, ἐνθα καὶ φρούριον ἀνεγέγερται κατ' ἀρχομένην τὴν
115^η ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Ἱπποτῶν· ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς φλιᾶς τῆς
ἐσωτέρας αὐτοῦ πόλης φέρεται κεχαραγμένον τὸ ἔτος 1414· ἐπὶ δὲ τῆς ἐξωτέρας μεθύ-
στερον προσεποικοδομηθείσης, τὸ 1507. Τῆς κώμης δὲ ταύτης καὶ Πλούταρχος μέμνη-
ται [*Κερρ. ἐλλήν. νη'*].

(4) Μικρῇ παρηλλαγμένη ἐφυλάχθη τῆς τοποθεσίας ταύτης ἡ ὀνομασία, 1^η *Λύδομα-
ρίου* λεγομένη νῦν· καὶ ἐστὶ παρὰ τὴν κώμην Πηλεῖον κατὰ τὸ καλούμενον *Λιανοπότιον*,
ἐνθα ὑπάρχουσιν ἕξ ὑδρόμυλοι.

(5) Περὶ Λέρνης Παρθενίου καὶ Τεμενίων ἱκανά μοι σεσημείωται ἐν τῇ πέρυσιν ἐκ-
δοθείσῃ *Ἀπολουθία* τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου σελ. 77-80.

(6) Τὸ *Φύγελλον* καὶ πληθ. *Φύγελλα* πολίχιον ἦν τῆς Ἰωνίας ἐν τῇ Ἐφεσίων πα-
ραλίᾳ, *Πύγελλα* ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων καλούμενον, ὅπερ ἦν : « Ἰδρυμα Ἀγαμείμονος,

Ταῦτα μὲν οὖν εἰσὶ τὰ παλαιγενέσι δικαίοις προσαρμόσαντα κτήματα τῆ εὐαγεστῆ τῆς Πάτμου μονῆ· καὶ κρατύνει καὶ ἐπικυροῖ ταύτη ἡ βασιλεία μου τὴν αὐτῶν δεσποτείαν τε καὶ κυριότητα τῶ παρόντι χρυσοβούλλῳ **Λόγῳ** αὐτῆς, κατὰ τὴν ἀνέκαθεν κρατήσαν νομὴν· προσεπιφιλοτιμιᾶται δὲ τῆ τοιαύτῃ μονῆ ἡ βασιλεία μου κατ' ἰδίαν φιλοτιμίαν αὐτῆς καὶ ψυχικῆς αὐτῆς ἕνεκα σωτηρίας, διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου **Λόγου** αὐτῆς, τὸ χωράφιον τὸ πλησιάζον μὲν τῷ μετοχίῳ τῆς τοιαύτης μονῆς τοῦ Πύργου, καὶ ἐπονομαζόμενον ἡ Γωνία τοῦ Πετάκη, καὶ συμποσούμενον εἰς ποσότητα ζευγαριῶν τεσσάρων, κατεχόμενον δὲ ἀρτίως παρὰ τοῦ μέρους τοῦ περιποθήτου γαμβροῦ τῆς βασιλείας μου, τοῦ πρωτοσεβαστοῦ κυροῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ τοῦ Λάσκαρι· ἀποσπᾶ γὰρ αὐτὸ ἀπ' ἐκείνου ἡ βασιλεία μου καὶ προσκυροῖ τοῖς δικαίοις τοῦ τοιούτου μετοχίου τοῦ Πύργου, καὶ διορίζεται ἀναποσπᾶστως καὶ ἀναφαιρέτως κατέχεσθαι παρὰ τοῦ μέρους τῆς τοιαύτης μονῆς, ὡς περ εἰ μὴ δὲ ἐκτὸς προσετέθη ἐκ νέου, ἀλλ' ἀρχῆθεν προσηνωμένον ταύτῃ ἐτύγχανε.

Καθέξει τοίνυν ἡ τοιαύτη μονὴ ταῦτα ἀνενοχλήτως πάντῃ καὶ οἰκούμενον ὑπὸ μέρους τῶν ἐκείνου λαῶν· πυγαλγίας γὰρ τινος καὶ γενέσθαι, καὶ κληθῆναι, κάμνοντας δ' ὑπὸ τοῦ πάθους καταμείναι, καὶ τυχεῖν οἴκειου τοῦδε ὀνόματος τὸν τόπον» [Στρ. ΙΔ', α', § 20. Κορ.]. Συνηρῶ τῆ Γεωγράφου φησὶ καὶ ὁ ἀρχαιότερος ἱστορικός Θεόπομπος [παρ' Ἀρποκρ. λ. Πύργου]. Ὁὕτω δ' ἀπαντᾷ γραφόμενον τοῦνομα καὶ παρ' ἄλλοις τῶν παλαιῶν συγγραφέων [Πρβλ. Ξενοφ. Ἑλλην. Α', 6', 2. — Πολυαίν. Στρατηγ. Ζ, κγ'. — Τ. Α' 6. XXXVII, 11. — Στέφ. Βυζ. ἐν λ. — Μιχ. Ἀτταλ. Ἱστορ. σελ. 223. Bonn. — Σουλδ. καὶ Φώτ. ἐν λ.]. — Φύγελα (*Phygeia*) δὲ γράφεται παρὰ Πλίνιον [V, 30], Πομπων. Μέλι [I, 17] (οἱ καὶ εἰκοτολογοῦσιν ὑπὸ φυγάδων συνοικισθῆναι τὸ πολίγνιον, καθὰ καὶ τοῦνομα ὠθέν δηλοῖ), καὶ Κοινστ. τῆ Πορφυρογεννήτῃ [Ἐκθ. τῆς βασιλ. τιτλ. Β', μδ']. Ἐμμοιγε μέντοι ἀποδεκτὴ ἐστὶν ἡ τοῦ Ἰδυσταθίου γνώμη, ἅτε τῆ σεβασμῆς συνάδουσα ἀρχαιότητι. Φησὶ γάρ: «Ἡ φυγὴ δὲ παρώνυμα καὶ τὰ περὶ τὴν ἀντικρὸν Νίον, πάλαι μὲν Πύγελα, παρὰ δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα Φύγελλαι, λόγῳ παραφθορῆς» [Παρεκθ. εἰς Ἰλ. Β, σελ. 310. Rom. — Πρβλ. καὶ Σουλδ. ἐν τῷ προτέρῳ ἄρθρῳ Πύγελλαι]. Καὶ Φύγελλαις δὲ οἶκος ἐν Ἐφέσῳ γεννηόμενος μνημονεύεται παρὰ Διοσκορίδῃ [Γλ. ἱατρ. Β', ε']. Ἀλλὰ καὶ ἀνδρὸς κύριον ὄνομα Φύγελλος εὔρηται παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ [Β' Τιμόθ. α', 15]. Ὅτι δὲ Φύγελα ἐστὶ καὶ νῦν ὀνομάζεται ὁ τόπος οὗτος, ὡς φησὶν ὁ Ἀρδουίνος ἐν ταῖς εἰς Πλίνιον σημειώσεις [ἐκθ. August. Taurin. 1831], τοῦτο οὐκ ἔχεται ἀληθείας, καθὰ ἔγωγε εἰς νέαν καὶ παλαιάν Ἰφέσον παραγενόμενος ἐξηρέυνησα. Ἐκ γοῦν τῆς τοῦ Ἀτταλειάτου ἀφηγήσεως συνάγεται ὅτι παράλιος ἦν τόπος τὰ Φύγελλα, εὐθετος εἰς μεγάλου ἐγκαθόρμισιν στόλου [ἐνθ. ἀνωτ.]. Ὁ δὲ Βρεττανὸς περιηγητῆς Chundler παρατηρεῖ ὅτι ἐκεῖτο ἐπὶ τινος ὑψώματος μεταξύ παλαιᾶς καὶ νέας Ἐφέσου [Travels. σελ. 176. — Πρβλ. καὶ Leake's Asia Minor, σελ. 261].

ἀδιασείστως, καὶ ἀνεπηρέαστως, καὶ ἐκτὸς πάσης συζητήσεως καὶ ἀπαιτήσεως, καθὼς καὶ πρότερον κατεῖχε ταῦτα καὶ ἐνέμετο, ἢ καὶ ἰσχυροτέρως καὶ βεβαιότερως, τῆ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου **Λόγου** τῆς βασιλείας μου· ὅς καὶ ἀφραγῆς καὶ ἀπερίτρεπτος διαμένειν ὀφείλων εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἐπεβραβεύθη τῆ τοιαύτῃ μονῆ τῆς Πάτμου, γεγεννημένος κατὰ μῆνα τὸν Μάιον τῆς δευτέρας Ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ ἐβδόμου ἔτους († 1259), ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος. †

† **Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος** †

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΑΜΟΙΡΟΥΤΖΗ

ΝΥΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ

ΤΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

Γεώργιος Ἀμοιρούτζης ὁ Τραπεζούντιος εἶπε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν πρώτων τῆς Τουρκοκρατίας χρόνων εἰς τῶν γνησίων τύπων τοῦ βασιλῆ τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων, ἀλλόκοτον κρᾶμα εὐκάμπτου δουλοπρεπείας καὶ ὑπούλου δυσυποταξίας. Ἐντεῦθεν δ' ὁ βίος αὐτοῦ κατὰ τὰς περισωθείσας ἤρην ἄλλως ἀντιφατικῶς εἰδήσεις παρίσταται ἐν πολλοῖς ὡς αἰνίγμα δυσεπίλυτον. Ἐν ᾧ ἔχομεν αὐτοῦ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν μέγαν συμπολίτην του Βησσαρίωνα, τὸν ἀνάδοχον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Βασιλείου, ἐν ᾗ ἀπολοφύρεται τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζούντος, τὴν πτώσιν τοῦ αὐτοκράτορος Δαυίδ οὐ ὑπῆρξε πρωτοβεστιάριος καὶ τὴν παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν αἰχμαλωσίαν τῶν οἰκείων, ἡ ἱστορία παριστάνει αὐτὸν οὐχ ἥττον ὡς αὐτόχρημα προδότην τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ βασιλείας. Ἐν ᾧ ἐπιστέλλων πρὸς τὸν Βησσαρίωνα γράφει ὅτι ὁ υἱὸς

καὶ μαστιζόμενος καὶ αἰκίζόμενος ὑπὸ τοῦ δεσπότη ὅπως ἐξομότη, ἀποποιεῖται νὰ προδώσῃ τὴν πάλτριον δόξαν, ἐτέρωθεν μανθάνομεν ὅτι οὐ μόνον ὁ υἱὸς ἐξώμοσεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ, ὅστις καὶ ἀπέβη διώκτης τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοθρήσκων. Ἐν ᾧ ἀφ' ἐνὸς ὁμολογεῖται ἢ περὶ τὴν ἰατρικὴν, τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν ἐνδελεχῆς αὐτοῦ διατριβῆ, ἀφ' ἑτέρου παριστάνεται παραδιδόμενος μετὰ τρυφῆς εἰς τὸν πολυθέλητρον ἔρωτα τῆς ἐκ Μουχλίου χήρας τοῦ τελευταίου δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Φράγκου τοῦ Ἀτσαγιόλη καὶ κόπτων διὰ τὸν ἔρωτα τῆς πελοποννησιακῆς σειρῆνος τὰ γένηα τοῦ χάριν αὐτοῦ καθαιρουμένου πατριάρχου Ἰωάσαφ. Τὰς περιέργους ταύτας ἀντιθέσεις τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως πολλαχῶς ἀπεπειράθησαν διὰ διαφόρων εἰκασιῶν νὰ ἐξομαλύνωσιν οἱ ἱστορικοὶ, ἄνευ λόγου, νομίζω, καθότι ἡ ἐρμηνεία τῆς συνυπάρξεως τῶν ἀντιθέτων τούτων ὁρμῶν ζητητέα ἐν τῇ πρώτῃ ἐμφανίσει τοῦ τύπου τοῦ ῥαγιᾶ, ὡς εἶπον ἀνωτέρω. Ὁ Ἀμοιρούτζης ἠπάτα ἴσως πάντας, ἐξοικονομῶν τὰς περιστάσεις, καὶ ἐσχηματίζετο μὲν οἷον αἰ πενθῶν ὅτε ἔγραφε πρὸς τὸν Βησσαρίωνα ἐξαιτούμενος χρήματα πρὸς ἐξαγορὰν τοῦ υἱοῦ καὶ χορηγίαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, χωρὶς νὰ κατατρώχῃται διὰ τοῦτο ὑπὸ μυχίου ἄλγους ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς Ἰραπέζουντος, ἐλάμβανε δὲ πρὸ τοῦ κυριάρχου τὴν δουλικὴν στάσιν τοῦ λάτρου καὶ ἠρύετο ἐκ τούτου δύναμιν χωρὶς νὰ ἦτο ἀνάγκη καὶ νὰ ἐξισλαμισθῇ.

Τοῦ Γεωργίου Ἀμοιρούτζη γνωστὰ ἔργα εἶνε ἡ ὑπὸ Boissonade τὸ πρῶτον δημοσιευθεῖσα ἐπιστολὴ πρὸς Βησσαρίωνα (1) καὶ ἡ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 3043 κώδικι τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων ἀνέκδοτος περὶ ἐνώσεως γνώμη « ἣν ἔδωκεν ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου » καθότι μετέτρεξε τῆς συνόδου ταύτης. Πλὴν τούτων ἀναφέρονται τοῦ αὐτοῦ « Περὶ τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ συμβεβηκότων πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ναυπλίου Δημήτριον, διάλογος περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Τούρκων (2) ὡς καὶ διατριβὴ ἀποκειμένη ἐν τῇ λαυρεντιακῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας ἧς φέρεται ὁ ἐξῆς τίτλος λατινιστὶ *Scheda G. Amirucii quod intellectus non sit communis omnium hominum, ut quidem*

(1) *Anecdota Graeca* Τόμ. Ε' σελ. 389-401. Ἴδε καὶ Migne Ἑλλ. Πατρολογίας Τόμ. CXXI σελ. 723-728.

(2) *Σάθα* Νεοελληνικῆ φιλολογίας σελ. 62.

existimant senisse Aristotelem. Τοῦ αὐτοῦ δ' ἐξετυπώθη ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1514 βιβλίον *De iis quae geographiae debent abesse* (1). Ἄλλ' ὅτι ὁ Ἀμοιρούτζης ἦτο καθ' ὅλου ἐκ τῶν εὐπαιδευτοτάτων τῶν συγχρόνων μαρτυρεῖ Κριτόβουλος ὁ Ἰμβριος, ὅστις ποιεῖται λόγον καὶ περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ Μωάμεθ ἐν τοῖς ἐξῆς: « Ἦν δὲ καὶ τις ἀνὴρ τῶν μετὰ βασιλείως Γεώργιος Ἀμοιρού- » κης τοῦνομα, φιλοσοφίαν ἄκρας, ὅση περὶ τε τὸ φυσικὸν ἔχει καὶ » δογματικὸν τό τε μαθηματικὸν τε καὶ γεωμετρικὸν καὶ τὰς ἀναλο- » γίας τῶν ἀριθμῶν καὶ ὅση τῶν ἀπὸ τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς, » προσέτι δὲ καὶ πλήρης πάσης ἐγκυκλίου παιδείας, ῥητορικῆς τέφημι » καὶ ποιητικῆς. Περὶ τούτου μαθὼν ὁ βασιλεὺς μετακαλεῖται τὸν » ἀνδρα καὶ πείραν ἱκανὴν ἐκ τε τῆς ξυντυχίας καὶ ὁμιλίας λαβῶν » τῆς τε παιδείας καὶ σοφίας αὐτοῦ, θαυμάζει τε τοῦτον διαφερόν- » τως καὶ χάρας τῆς προσηκούσης ἀξιοῖ παρ' αὐτῷ καὶ συχνὰς ὡς » αὐτὸν εἰσόδοις καὶ ὁμιλίαις τιμᾶ, δόγματα τῶν παλαιῶν αὐτῷ » προτιθεῖς καὶ φιλοσόφους ἀπορίας καὶ συζητήσεις καὶ λύσεις· ἔστι » γὰρ τῶν ἄκρας φιλοσόφων ὁ βασιλεὺς » (2). Διὰ μακρῶν δὲ περι- » γράφει κατωτέρω ὁ Κριτόβουλος τὰς περὶ τὴν γεωγραφίαν τοῦ Πτο- » λεμαίου ἐντολῇ τοῦ Μωάμεθ ὑπὸ τοῦ Ἀμοιρούτζη γενομένης μελέ- » τας. « Ἐσχόλαζε δὲ (ὁ Μωάμεθ) καὶ φιλοσοφίᾳ, ὅση τε Ἀράβων » καὶ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων μάλιστα ἐς τὴν Ἀράβων μετενεχθεῖσα, » ξυνῶν τε ὁσημέραι τοῖς τούτων ἡγεμόσι καὶ διδασκάλοις (εἶχε δὲ » οὐκ ὀλίγους περὶ αὐτῶν) καὶ ξυζητῶν ἅμα καὶ ξυμφιλοσοφῶν αὐτοῖς » καὶ τοῖς τῆς φιλοσοφίας δόγμασι προσανέχων καὶ μάλιστα τοῖς ἀπὸ » τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς. Ἐντυχῶν δὲ πού καὶ τοῖς τοῦ Πτο- » λεμαίου διαγράμμασιν, ἐν οἷς ἐκεῖνος ἐπιστημονικῶς τε καὶ φιλοσό- » φως τὴν τοῦ κόσμου περιήγησιν καὶ περίοδον πᾶσαν ἐκτίθειται, πρῶ- » τον μὲν ἠβουλήθη κατακεκερματισμένην οὔσαν αὐτὴν ἐν τῇ δέλτῳ » καὶ δυσδιάγνωστον, μιᾶ ὑφῇ παραδοῦναι ξυνημμένως ἐν ἐνὶ πέπλῳ » καὶ πίνακι, σαφεστέραν τε οὔσαν οὕτω καὶ εὐληπτοτέραν ξυμπερι- » λαβεῖν τε ἅμα τῇ διανοίᾳ καὶ κατασχεῖν καὶ γνῶναι καλῶς· καὶ

(1) *Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου* Ἐπανόρθωσις σφαλμάτων παρατηρηθέντων ἐν τῇ Νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ τοῦ κ. Σάθα σελ. 9.

(2) Κριτοβούλου IV, 9, 2-3 παρὰ Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. Ε' σελ. 142-143.

» γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι οἱ ἔδοξέ που τὸ μᾶθημα τοῦτο καὶ σπουδαιό-
 » τατον. Μετακαλεσάμενος οὖν Γεώργιον τὸν φιλόσοφον ἀνατίθησιν
 » αὐτῷ τὸν τοῦ πράγματος πόνον ξὺν ἀξιώσει καὶ φιλοτιμίᾳ βασι-
 » λικῇ. Καὶ ὅς ἀναδέχεται τοῦτον ἀσμένως, ὑπουργῶν προθύμως τῷ
 » βασιλέως σκοπῷ καὶ κελεύσματι, καὶ δὴ μετὰ χειρὸς τὸ βιβλίον
 » λαβῶν καὶ τὸ θέρος ὅλον ἐνδιατρίψας τε καὶ σχολάσας αὐτῷ καὶ
 » ἱκανῶς ἐκμελετήσας τε καὶ τὴν τούτου γνῶσιν ἀναλεξάμενος, διέ-
 » γραφεν ἄριστα καὶ ἐπιστημονικώτατα πᾶσαν τὴν τῆς οἰκουμένης
 » περίοδον ἐν ἐνὶ πέπλῳ καὶ πίνακι γῆς καὶ θαλάσσης ὁμοῦ, ποτα-
 » μούς τε φῆμι καὶ λίμνας καὶ νήσους καὶ ὄρη καὶ πόλεις καὶ πάντα
 » ἀπλῶς παραδούς ἐν τούτῳ καὶ κανόνας καὶ μέτρα καὶ ἀποστάσεις
 » καὶ τᾶλλα πάντα εἰδέναί καλῶς, καὶ παραδίδωσι βασιλεῖ σπούδασι μᾶ-
 » τε καὶ μᾶθημα πάνυ ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον τοῖς σπουδαίοις τε
 » ἅμα καὶ φιλοπόνοις καὶ φιλοκάλοις. Ἐκτίθεται δὲ καὶ τὰ ὀνόματα
 » τῶν χωρῶν καὶ τόπων καὶ πόλεων ἀραβικῶς ἐν τῷ πίνακι, χρησά-
 » μενος ἐρμηνεῖ τῷ σφετέρῳ υἱεῖ, καλῶς ἠσκημένῳ τὴν Ἀράβων τε
 » καὶ Ἑλλήνων. Ἡσθεῖς οὖν πάνυ τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ βασιλεὺς, καὶ
 » τὴν σοφίαν τε καὶ περινοιαν τοῦ Πτολεμαίου θαυμάσας, ἀλλὰ δὴ
 » καὶ τοῦ ἐκθεμένου τοῦτο καλῶς, δωρεῖται τοῦτον πολυτρόπως καὶ
 » φιλοτιμῶς, κελεύει δὲ καὶ πᾶσαν τὴν βίβλον ὑπ' αὐτῶν ἀραβι-
 » κῶς ἐκδοθῆναι, μισθοὺς μεγάλους ὑπὲρ τούτου καὶ δῶρα ἐπαγγελιά-
 » μενος. » (1).

Τὰ δ' ἐνταῦθα δημοσιευόμενα ποιήματα τοῦ Ἀμοιρούτζη, ἄγνωστα ὄντα μέχρι τοῦδε, περιέχονται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2611 κώδικι τῆς ἐν ἀγίῳ Ὁρει μονῆς τοῦ Διονυσίου, γεγραμμένῳ ἐπὶ χάρτου κατὰ τὸν ἰζ' αἰῶνα. Καὶ τρία μὲν τούτων ἀπευθύνονται εἰς τὸν ἀμνηρᾶν, ἥτοι τὸν Μωάμεθ, δύο δ' εἶνε ἐρωτικά ἐπιγράμματα. Ἰδί καὶ δὲν φέρουσι χρονολογίαν αἱ στίχοι οὗτοι, δυνάμεθα μετὰ πεποιθήσεως νὰ εἰπωμεν ὅτι ἐποιήθησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος, ἥτοι μετὰ τοῦ 1461 καὶ τοῦ 1475, ὅτε πιστεύεται θανῶν ὁ Ἀμοιρούτζης. Κατὰ ταῦτα τὸ πρῶτον τῶν εἰς τὸν Μωάμεθ ποιημάτων, γεγραμμένον εἰς ὁμοιοτελεύτους τροχαίκοις στίχους, εἶνε τὸ παλαιότατον τῶν γνωστών ὁμοιοτελεύτων κοσμικῶν ποιημάτων τῆς νεοελληνικῆς γραμματολογίας, ἀρχαιότερον κατὰ εἴκοσι καὶ τρία τοῦλάχιστον ἔτη

(1) Κριτοβούλου V, 10, 2-8, σελ. 155-156.

τοῦ περὶ θανατικοῦ τῆς Ῥόδου ποιήματος Ἐμμανουήλ τοῦ Γεωργιλλᾶ. Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ποίημα εἶνε γεγραμμένον ἐν τῷ κώδικι κατὰ δύο σελίδας, τὰ δὲ λοιπὰ καταλογάδην. Τὰ τρία ταῦτα ποιήματα δεικνύουσιν οὐ μόνον τὴν πρὸς τὸν σουλτάνον ὑποταγὴν, ἀλλὰ καὶ κολακίαν καὶ λατρείαν καὶ θαυμασμόν πρὸς τὸν νικηφόρον καὶ ἐλλόγιμον μονάρχην. Ἄχθεται δ' ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βλέπων τὸν Τραπεζοῦντιον φιλόσοφον εἰσάγοντα τὴν Μοῦσαν προσφωνοῦσαν ὡς ἴδιον τέκνον τὸν Μωάμεθ, ἐν δὲ τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ ἀπευθυνόμενον πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τὸν τύπον τῶν χαιρετισμῶν, οὗς εἰς τὴν Παναγίαν καθιέρωσεν ὁ ἀκράθιστος ὕμνος τῶν εὐλαβῶν Βυζαντινῶν. Τί δὲ νὰ εἰπωμεν περὶ τῶν δύο ἐρωτικῶν ἐπιγραμμάτων; Ἐρως ἀνίστατε μάχαν! Πῶς ἠδύνατο νὰ μὴ ὑποταχθῆ εἰς τὸν θεὸν ὁ κατὰ τὸν Χρονογράφον τοῦ Δωροθέου Μονεμβασίας (1) πεπονηρευμένος, εὐμορφος, ἐπιτήδειος, ὑψηλὸς καὶ εἰς τὸ δοξάρι θαυμαστός Ἀμοιρούτζης; Εἶνε ἄρα γε τολμηρὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ ποιήματα ταῦτα τοῦ ἐρωτολήπτου Τραπεζοῦντιου ἐγράφησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φλογὸς τῶν ὁρμάτων τῆς περικαλλοῦς Μουχλιωτίσσης;

Δημοσιεύω δ' ἐνταῦθα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ποιήματα, ἀναγράφων μόνον τὰς σπουδαιοτάτας τῶν διαφορῶν τοῦ κώδικος, παραλείπων δὲ τὴν σημείωσιν τῶν πολλῶν ἀνορθογραφιῶν. Τὰ ποιήματα ταῦτα φαίνονται ἐνιαχοῦ παρεφθαρμένα καὶ ἀκαταγόγητα· ἀλλὰ δὲν ἀπετόλμισα νὰ ποπειραθῶ τῆς ἐπανορθώσεως ταιούτων χωρίων, ὧν ἡ νόσο; ἴσως δὲν ἔγκειται εἰς λάθος τοῦ βιβλιογράφου, ἀλλ' εἰς τὴν ὀλιγὴν παρὰ τῷ στιχουργῷ αἰσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ τῶν κανόνων τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

« Στίχοι τοῦ Ἀμοιρούτζη εἰς τὸν Ἀμνηρᾶν. »

Μοῦσα λάλει μοι σεμνά,	ὑπὲρ πάντας ἀριστεύς,
Μοῦσα λάλει μοι. τερπνά'	ὅπλοισ μὲν αἰεὶ συνῶν,
μέλπε θεῖαν ἀοιδίην,	λόγων δ' οὔποτε ἀπῶν.
τέρπε. λιγυρὰν ῥοδὴν.	« Χαίροις φαινὸς ἀστήρ,
5 Ἀκροᾶται βασιλεὺς	10 χαίροις φωτεινὸς φωστήρ.

(1) Ἐκδ. Βενετίας 1681 σελ. 409-410.

Χαίρε λόγων έραστά
 και Μουσῶν όμιλητά.
 Μή ξενίζου τήν έμην
 έπακούων νῦν φωνήν.
 15 Οὐ γάρ άλλοτρία σοί,
 εἰ και τοῖς πολλοῖς δοκεῖ,
 ή συνουσία σοι άει,
 άλλ'έκεινή γάρ εἰμι.
 Οὐκ έξάγει τῆς μορφῆς
 2 Οτὸ δοχεῖον τῆς στολῆς
 άπαν έστιν είδος σόν
 και πρὸς τούτοις τὸ έμόν.
 Πέφνησας ώς άριστεύς
 και Έλλήνων βασιλεύς.

Τίτλος. άμνηροῦτζι. άμνηράν. — 4 λυγηράν. — 8 δοῦποτε. — 15 σό. — 16 εἰ. —
 18 έκεινή. — 28 άρωγῶν. — 31 έποιήτω. — 33 άχιλεῦ. — 34 βασιλεύ. — 36 κα-
 ταντάς.

«Έτεροι στίχοι έπαίνου εἰς τὸν Ἄμνηράν τοῦ αὐτοῦ.»

Αὐτοκράτωρ μέγιστε αὐτοκρατόρων
 άναξ χάν υπέρτατε τῶν υπερτάτων,
 ήλιε φανότατε ό χρυσαυγέσιν
 άκτίσει ταις σαῖς πᾶν τὸ υπεῖκον λάμπων,
 5 φέγγων καθηδύνων τε διαφιλεστάτως.
 Χαίροις άναξ σκηπτουῦχε τῆς οἰκουμένης
 εἰ γάρ και εἰσὶ τινες αὐχοῦντες κράτει,
 άλλὰ τρόμφ εἰκουσι τῷ σῷ γε κράτει.
 Διό γε τούτων σὺ βασιλεύς έν γαίῃ
 10 πάνταιν άνάκτων κραταιῶν τῶν έν τέλει.
 Χαίροις δικαιοτάτε άνάκτων άναξ.
 Μόνος στέφος φιλεῖς γε δικαίου άγαν.
 Ὅθεν δίκαια δρῶντας εὖ ποιεῖς λίαν,
 τοὺς άδικα δέ δρῶντας τιμωρεῖς μάλα,
 15 τοὺς μὲν βασιλικαῖς [τοῖς] δώροις σου στέφων,

25 Πῶς άλλότρια τὰ σοῦ,
 πῶς οὖν ξένα τὰ σαυτοῦ ;
 Εἰς δουλείας τὸν ζυγόν
 οὔτω πέρας άγαγών
 έκρινεν ώς παῖς έμός.
 30 ό Ἄλέξανδρος οὐμὸς
 έποιεῖτο ἴδια
 και τὰ τῶν Περσῶν καλά.
 Κᾶν τοῖς όπλοις Ἄχιλλεῦ,
 άλλὰ χαίροις βασιλεῦ,
 35 ὡςπερ δὴ και τὰς άρχάς
 και τῆς τύχης κατ'αὐτάς
 κληρονόμος γένοιο. »

τοὺς δ' αὖ φρικώδει ρομφαίξ τίνων . . .
 Χαίροις ό φιλῶν τῆς σοφίας τὰ βάθη
 και βασιλείας πλατύνων σῆς τὰ κράτη.
 Χαίροις ό κράτει τήν σοφίαν λαμπρύνας
 20 και τῆ σοφίξ βασιλείαν πλατύνας.
 Και γάρ, καθά ήλιος άστέρων φάος
 τῆ λαμπρότητι τῆ κρατίστη οὐδ' ὄλως
 έξ ὀράσθαι, άλλὰ καλύπτει μάλα,
 οὔτω γάρ, δόξα σῷ, πανοικτίρμον, Κράτει,
 25 πάντων άμαυροῖς βασιλειῶν τὰ κράτη.
 Χαίροις βασιλεύσοις τῆς άπάσης γαίης,
 χαίροις τε πᾶσιν χάριν άξίαν νέμοις.

4 άκτίσει. υποῖκον λάμπει. — 5 καθηδύνονται. — 7 εἰ. — 8 τρόμφω οἴκουσι.
 — 9 τούτων. — 16 διαφ φιρικώδη. — 23 εἰ. — 24 τὸ πανοικτίρμων. — 25 άμαυ-
 ροῖς. — 27 νέμοις.

« Τοῦ αὐτοῦ. »

Ἔρων ό μακρὸς κἀναριθμητος χρόνος
 πολλάς έδειξεν άρετάς έν τῷ βίῳ,
 σοφίαν και φρόνησιν, άνδρείαν, τόλμαν,
 δικαιοσύνην ήλαράν, εὐποιαν.
 5 Ἐαῦτα γάρ πάντα οὐκ έσχεν άμα δεῖξαι.
 Ἄλλοτε δ' άλλο και έν άλλαις γε δεῖξας,
 εἰς μίαν συνήγαγε ψυχὴν άρίστην
 βασιλέως τρισαριστέως . . . . .
 άγαλμα καλὸν άναστήσας τῷ βίῳ,
 10 ὡ νίκας και τρόπαια και μακρὸν βίον
 άνωθεν θεὸς και λαμπρὸν τέλος δῶν.

1 κᾶν αριθμητος. — 2 διαφόρους έδειξε. — 5 άναδειξαι. — 6 άλλο. δεῖξαι

« Τοῦ αὐτοῦ έρωτικοί. »

Βέλη εκ τῶν ὀμμάτων σου βάλλουσι τὰς καρδίας.
 Βαβαῖ τῶν θεωμένων σοι ! Οἱ δ' ὅμως άγαπῶσι

καὶ χαίρουσι φλεγόμενοι, φιλοῦσι τετρωμένοι.
Φεῦ οἶον ἔρωτα γεννᾶς, φεῦ οἶον πόθον τίχτεις.

2 ἢ δόμω.

« Τοῦ αὐτοῦ. »

Εἰς οἶκον εἰδὼν σέ ποτε κάτωθεν ἐκ τοῦ κήπου,
καὶ τῆ σκιᾷ τοῖς ὄμμασι σοῦ προϊόντως ἦλθον,
καὶ θάμβος ἔσχε με εὐθὺς καὶ πόθος σὺν ἐκπλήξει.
Φεῦ οἶον φέρεις ἔρωτα, ἢ νίκας οἶας τρέφεις.

1 οἶδον.

Η ΠΕΡΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΟΥ ΠΡΟΝΟΗΤΟΥ ΚΟΡΝΕΡ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Η. ΛΑΜΠΡΟΥ

Πρῶτος Βενετὸς γενικὸς προνοητὴς τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη κατάκτησιν ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς βενετικῆς πολιτείας ὁ Ἰάκωβος Κορνέρ, ὅστις διώκησε τὰ τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1688 μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1690, καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡ ἐπιτροπεία τῶν συνδίκων καταστιχωτῶν διοργάνου τὰ κατ' αὐτήν (1).

Περὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ τῆς καταστάσεως τῆς Πελοποννήσου ἐν τοῖς χρόνοις τῆς σχεδὸν τριετοῦς αὐτοῦ ἀρχῆς πολλὰς λεπτομερείας διδάσκουσιν αἱ πρὸς τὴν πολιτείαν ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ὑπὲρ τὰς τριάκοντα, ὧν ὁ φάκελος ἀπόκειται ἐν τοῖς βενετικοῖς ἀρχείοις. Τὸ δὲ ὅλον ἀνακεφαλαιοῦται ἐν τῇ μετὰ τὴν κατάθεσιν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀπευθυνθείσῃ πρὸς τὴν γερουσίαν ἐκθέσει ἣν ὑπέβαλε πειθόμενος εἰς τὸ κρατοῦν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἔθνος.

Ὁ Κορνέρ φαίνεται ἐκ τε τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῆς ἐκθέσεως ἐγκύ-

(1) Ἰδ. Σπυρ. Η. Λάμπρου Ἱστορικὰ Μελετήματα. Ἐν Ἀθήναις, 1884 σ. 173-220.

ψας μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ ἔργον, ὅπερ, ὡς αὐτὸς λέγει ἐν τῇ ἐκθέσει, ἦτο ἡ ἀγαθὴ διοργάνωσις τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς παροχὴ τελείας εὐτυχίας. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἦτο παντῶν εὐχερὲς ἕνεκα πολλῶν λόγων. Πρέπει νάναλογισθῶμεν ὅτι ἐν τῇ νέα τῶν Βενετῶν κτήσει ἡ ἀλλαγὴ τῆς δεσποτείας καὶ ἡ δύσκολος φύσις τῶν ὑπηκόων, συνειθισμένων εἰς ἀλλοίαν ἀρχὴν, ἐπηύξανον τὰς δυσχερείας. Ἄλλως δ' ἡ χώρα οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ μόλις λήξαντος πολέμου εἶχε δεινῶς πάθει, ἀλλὰ καὶ συνεταράσσετο ἔτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς διοικήσεως τοῦ Κορνέρ ὑπὸ τῶν ἀπὸ τῶν Τούρκων κινδύνων καὶ τῆς ἀλλοπροσάλλου συμπεριφορᾶς τοῦ Μανιάτου Λιβερίου Γερακάρη, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Λιμπεράκη, ὅστις οὐκ ὀλίγα παρεῖχε πράγματα εἰς τοὺς Βενετοὺς, ὅτε μὲν ἀνακυκῶν τὴν Μάνην, ὅτε δ' ἀπειλῶν αὐτοὺς μετὰ τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Βενετοὶ εὗρον τὴν χώραν ἐξηρημαμένην καὶ μέγα ἔτι μέρος ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ ταλαιπωρουμένην. Καὶ ὁ μὲν λοιμὸς, ὅστις ἐν ἀρχῇ σποράδην ἐλυμαίνετο τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς ἀγρότας (1), ἀργότερον, ἤδη κατ' Αὐγουστον τοῦ 1688 εἶχε περιορισθῆ εἰς τὴν Μάνην καὶ τὴν Κόρινθον (2), εἰ καὶ πάλιν ἔπειτα εἶχεν ἀναφανῆ παρὰ τὴν Ναύπακτον καὶ τὰ Σάλωνα (3). ὅτε δ' ὁ Κορνέρ συνέταττε τὴν πρὸς τὴν γερουσίαν ἐκθεσιν ἠδύνατο ἤδη νὰ γράψῃ ὅτι ἡ χώρα ἀπολαύει ἄκρας ὑγείας. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ λοιμοῦ αἰσθητὰ ὑπῆρχον ἐν ἀρχῇ καὶ τὰ ἐκ τῆς σιτοδείας κακὰ (4). Ἦτο δ' αὕτη φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς ἐρημώσεως ἣν εὗρον οἱ Βενετοὶ ἐν Πελοποννήσῳ. Οἱ κάτοικοι τῆς χερσονήσου πλὴν τῶν τῆς Κορινθίας καὶ τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Μάνης ἀνῆρχοντο μόλις εἰς 86468. Μετὰ συγκινήσεως ἀναγινώσκομεν ἐν τινι τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κορνέρ ὅτι κατὰ τὴν τριήμερον ἀπὸ Πατρῶν εἰς Καλάβρυτα πορείαν οὐδὲ μίαν ψυχὴν ζῶσαν εἶδεν (5). Ἐν δὲ τῇ πλουσιωτάτῃ χώρᾳ τῶν Καλαβρύτων, ἣτις ἦτο ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις παραδεδομένη εἰς τοὺς τρυφηλοὺς Τούρκους, δὲν εὗρεν Ἑλληνας,

(1) Ἐπιστολὴ 6^α sola.

(2) Ἐπιστολὴ 8^α ἐκ Πατρῶν 2 Αὐγ. 1688.

(3) Ἐπιστολὴ 13^α.

(4) Ἐπιστολὴ 9^α Σεπτ. 1688.

(5) Ἐπιστολὴ 11^α τῆς 8 Νοεμβρίου 1688.

ἀλλὰ μόνον δεκατρεῖς Ἄλβανούς, τραχεῖς καὶ ἀπαιδεύτους, οἵτινες καταφυγόντες αὐτόσε ἀπετέλουν μόλις που χωρίον ἄνευ δήμογερόντων καὶ διοικήσεως. Τὰς δ' ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγκαταλελειμμένας ἀγέλας μενούσας ἀδеспότους ἐν τοῖς περιχώροις εἶχον σφετερισθῆ οἱ Ἄλβανοί (1). Ἀλγεῖ δὲ βλέπων ὁ Βενετός ἄρχων ἡμελημένας καὶ ἀκαλλιεργήτους τὰς ἄλλως εὐφόρους τῆς Ἀρκαδίας γαίας (2). Ἡ ἐρήμωσις αὕτη καὶ ἀφορία εἴλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Κορνέρ, ὅστις ἠγωνίσθη νὰ προσελκύσῃ κατοίκους ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, δι' ἐλαττώσεως τῶν φόρων χάριν αὐτῶν καὶ χορηγήσεως εἰς αὐτοὺς γαιῶν ἐγκαταλελειμμένων ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ἡ ἐκλογὴ τῆς χώρας ἀφέθη ἐλευθέρᾳ εἰς τοὺς προσερχομένους, οἵτινες ἐξελέξαντο τὴν Αἰγιαλείαν, τὰ Καλάβρυτα καὶ τὰς Πάτρας διὰ τὴν μείζω τῶν γαιῶν εὐφορίαν. Ὅτε δ' ὁ Κορνέρ ἔγραφε τὴν πρὸς τὴν γερουσίαν ἐκθέσιν αὐτοῦ, οἱ ἔποικοι οὗτοι ἀνήρχοντο ἤδη εἰς ἑξακισχιλίους· ἀλλὰ διὰ τὰς παρεχομένας τοῖς ἐπήλυσις εὐκολίας καὶ ἀτελείας ἠλπίζετο ἡ συρροὴ καὶ ἄλλων πολλῶν ἐκ τε τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἡπείρου. Πράγματι δ', ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν διαδόχων τοῦ Κορνέρ, ἡ ἐπιδιωκομένη αὐξήσις τῶν κατοίκων ἐπῆλθεν, οὕτως ὥστε τῷ 1701 ὁ πληθυσμὸς τῆς Πελοποννήσου εἶχεν ὑπερβῆ τὰς διακοσίας χιλιάδας. Οὐκ ὀλίγοι δ' ἦσαν οἱ ἐξ Ἀθηναίων ἔποικοι. Ἄξια σημειώσεως εἶνε τὰ ὀνόματα γυναικῶν ἅτινα εὐρίσκομεν ἐν τινι καταλόγῳ συνημμένῳ εἰς τινὰ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κορνέρ. Αἱ Ἀθίδες αὗται τοῦ τελευταῖου δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος δὲν καλοῦνται, ὡς εἰκός, οὔτε Καλλιστώ, οὔτε Ἀπολλωνία, οὔτε Φιλίστιον, οὔτε Διονυσιοδώρα, ἀλλὰ Μπίλια, Γεωργούλα, Γιαννούλα, Κανέλλα, Μαρούλα, Γαρουφαλιά, Ζαχάρω, Χρυσάφω, Διαμάντω, Νικολέτα, Βενετσιάνα, Ἰαμβέλλα, Παναγιώτα, Κονδύλω, Πανώρηα, Παγώνα, Ἀνδριάνα, Καλόγρηα.

Ἀκριβῆ συνειδήσιν ἔχοντες οἱ Βενετοὶ ἄρχοντες τῆς διὰ τὴν Πελοπονησιακὴν πολιτείαν σημασίας τῆς Πελοποννήσου, δραστηρίως ἐργάζοντο ὑπὲρ τοῦ συνοικισμοῦ αὐτῆς καὶ ὑπὲρ τῆς γεωργίας. « Οὐδεὶς » δύναται νὰ ἀρνηθῆ, γράφει ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ ὁ Κορνέρ, ὅτι ἡ κατὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ Μωρέως εἶνε πολυτιμωτάτη ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν,

(1) Αὐτόθι.

(2) Αὐτόθι.

» καθότι διὰ τε τὴν ἔκτασιν τῆς περιφερείας αὐτοῦ καὶ τῶν πολλῶν
» ἀγαθῶν ὧν ἔτυχε παρὰ τῆς φύσεως περὶ τε τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς,
» τὴν ἀφθονίαν τῶν προϊόντων καὶ τὸ εὐκρατον τοῦ ἀέρος ὡς τὸ πλεῖ-
» στον πρᾶου καὶ αἰθρίου οὐδενὸς ἔχει νὰ φθονήσῃ τὰς εὐδαιμονεστά-
» τας καὶ εὐφορωτάτας τῶν χωρῶν. Κείμενος ἐν καλῷ εἴλκυσε πάν-
» τοτε εἰς τοὺς λιμένας αὐτοῦ τὰ ἐμπορεύματα τῆς γείτονος Ἑλλά-
»δος. » Ὁ Βενετός εὐπατρίδης μετὰ καυχήσεως, ἦν ἐμπνέει τὸ με-
γαλεῖον τῆς ἰδίας πατρίδος, ἀναλογίζεται ὅτι εἰς αὐτὴν θὰ ὀφείληται ἡ ἀναγέννησις τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι, ἐν ᾧ αἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἀκμάσασαι πόλεις παρῆλλον μόλις διατηρήσασαι τὸ ὄνομα αὐτῶν, ἡ βενετικὴ πολιτεία, οἷον εἰ συνοφίζουσα τούτων ἀπασῶν τὴν δόξαν, ἀποσβεννύει αὐτῶν τὴν αἴγλην καὶ ἐλαττώνει τὴν τιμὴν τῆς μνήμης αὐτῶν. Ἡ Πελοπόννησος εἶνε κατὰ τὸν Κορνέρ οἷον εἰ ὁ λαμπρότατος λίθος τοῦ βασιλικοῦ τῆς Βενετίας διαδήματος, καὶ ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ τοῦ κράτους αὐτῆς. Διὰ τοῦτο προέβαινε κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν μετὰ συνέσεως, πραότητος καὶ δικαιοσύνης εἰς τὸ ἔργον τῆς διοργανώσεως, φρονῶν ὅτι οὐδὲν ὄπλον εἶνε ἰσχυρότερον πρὸς ἄμυναν τοῦ ἡγεμόνος ἢ ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ.

Ὁ Κορνέρ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων, περιοριζόμενος εἰς τὰ κυριώτατα, καθὼς ἤδη γνωρίσας τῇ γερουσίᾳ τὰς λεπτομερείας διὰ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, προβαίνει ἀπὸ τῶν σπουδαιότερων καὶ γενικωτέρων εἰς τὰ μερικώτερα, ἀπὸ τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν φρουρίων καὶ τελευταῖ ἀναγράφων ὅσα νομίζει ἄξια τῆς προσοχῆς τῶν κυβερνητῶν.

Ἐν τοῖς πρώτοις δ' ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ τῆς θρησκείας, μακρὸν δὲ περὶ τῶν κατ' αὐτὴν ποιῆται λόγον ἐν τῇ ἐκθέσει. Ἡ διατραγώδησις τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως τῆς ἐκκλησίας ἐν Πελοποννήσῳ εἶνε θέμα κοινὸν εἰς τοὺς ἐκ Βενετίας ἄρχοντας, οὐδ' ἀποδοτέον τὴν εἰκόνα ταύτην εἰς μῖσος τῶν ἀλλοδόξων εὐπατριδῶν πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ οὐ μόνον ἐπιεικῶς ἀνεξίθρησκοι ἀποδεικνύονται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς δεινότητος ἀντεπεξέρχονται κατὰ τῶν παρεκτροπῶν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ λατινοφρόνων κληρικῶν. Ἡ ἀγανάκτησις αὐτῶν ἔχει ἄλλην ἀρχήν. Ἐρχόμενοι ἐκ πόλεως ἐχούσης ναοὺς περιφανῶς κεκοσμημένους, συνειθισμένοι εἰς τὴν πομ-

πικὴν τέλεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν καὶ εἰς τὴν ἀναστροφὴν μεθ' ἱεραρχῶν πλουσίων τὴν περιβολὴν καὶ ὡς τὸ πλεῖστον εὐπαιδευ-
των, θεωροῦντες, ὡς πᾶς Βενετὸς, καθημερινὸν καθῆκον τὴν εἰς τὸν ἅγιον Μάρκον χάριν προσκυνήσεως φοίτησιν, ἐξεπλήσσοντο ἅμα τῇ εἰς Πελοπόννησον μεταβάσει εὐρίσκοντες ἀκαλλεῖς τὰς πλείστας ἐκ-
κλησίας καὶ πολλάκις ἠρειπιωμένας καὶ ποταπὰ αὐτῶν τὰ σκεύη, τοὺς κατοίκους ἤμιστα προσανέχοντας εἰς τὴν τέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν τύ-
πων, τοὺς δ' ἱερεῖς πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων πενυχροὺς, πτωχοὺς καὶ ἀγραμμάτους. Ἡ θρησκεία, λέγει ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ὁ Κορνέρ « ἔκειτο
» τεθαμμένη ἐν μέσῳ παρμεγίστων καταχρήσεων ἐπιτήδες διατρεφο-
» μένων ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κακοπιστίας, οὐδὲ διετήρει τῆς θρησκείας
» πλέον τι ἢ τὸ ὄνομα. Ἐνεποιεῖ φρίκην τὸ βλέπειν τὸ μὲν ἱερὸν με-
» ταπεποιημένον οἶονεῖ εἰς τρώγλην, τὴν δ' εὐλόθειαν ἐγκαταλελειμ-
» μένην καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν λελησμονημένην, ἐπικρατοῦσαν δὲ παρὰ
» τοῖς ἱερεῦσι μόνον τὴν σιμωνίαν καὶ τὸ συμφέρον. » Πολλὰ τῶν κα-
κῶν τούτων ἐβελτιώθησαν διὰ τῆς ἐπιμεμημένης φροντίδος τῶν Βε-
νετῶν καὶ διὰ τῆς ἐπιδεικνυομένης ἀνεξιθρησκείας, ἧς τὴν συναίσθη-
σιν προσεπάθησαν ναυξήσωσι παρὰ τοῖς ἐγκατοίκους διὰ τῆς ἀποφά-
σεως νὰ μὴ ἀπαλλοτριῶνται αἱ ἐλληνικαὶ ἐκκλησίαι τῶν κτημάτων
ἅτινα εἶχον ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες,
κατὰ τὸν Κορνέρ, κατέφευγον ἐνίοτε εἰς δόλους, ἀπαιτοῦντες ὑπὸ τὸ
πρόσχημα τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν ἐκκλησιῶν τὰ κτήματα ἅτινα
ἦσαν ἐκπαλαί εἰς αὐτὰς δωρημένα, ἀλλ' ἀποκρύπτοντες ὅτι οἱ
Τούρκοι ἀπελάμβανον ἐξ αὐτῶν τὴν δεκάτην. Κατελάμβανον δ' ἐκ-
τεταμένας γαίας, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐχρησίμευον μᾶλλον εἰς
εὐμάρειαν τῶν ἱερέων ἢ εἰς κόσμον τῶν ἐκκλησιῶν. Ὡς δ' ἐν τῶν κυ-
ριωτάτων μέσῳ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων θρησκευτικῶν
πραγμάτων προτείνει ὁ Κορνέρ τὴν προσήκουσαν πλήρωσιν τῶν χη-
ρευουσῶν ἐπισκοπικῶν ἐδρῶν διὰ τῆς εἰς ταύτην ἀναμίξεως τῆς βε-
νετικῆς πολιτείας· καὶ τοῦτο καθότι οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐπισκόπων ἦσαν
ἀξιοὶ ἐλέγχου, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἀπόφασις τῶν συνδίκων καταστιχω-
τῶν, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ δημοσιεύσωσι προκήρυξιν ἀπαγορεύου-
σαν τὰς εἰς τοὺς ἐπισκόπους δωρεὰς, ἕνεκα τῶν γενομένων καταχρή-
σεων (1). Τὴν αὐτὴν δ' ἀκοσίαν καὶ ἀταξίαν ἐλέγχει καὶ παρὰ

(1) Ἐπιστολὴ 18^α τοῦ Κορνέρ.

τοῖς λατινοδόξοις τῆς Πελοποννήσου, ὧν τινες μὲν οἶον οἱ Δομινικα-
νοὶ καὶ Θηρεσιανοὶ μοναχοὶ διῆγον αὐστηρότερον πῶς βίον, οἱ δὲ λοι-
ποὶ ἦσαν οὐκ ὀλίγον ἀξιόμεμπτοι. Ἐπισφαλῆ δὲ θεωρεῖ τὴν εἰς τὴν
χριστιανικὴν πίστιν μετάστασιν Ὁθωμανῶν. Ἀνήρχοντο δ' οἱ ἐκ
Τούρκων Χριστιανοὶ ἐν Πελοποννήσῳ εἰς τετρακισχιλίους, ὑποκρino-
μένους κατὰ τὸν Κορνέρ τὸν Χριστιανὸν ὅπως ἀπολαμβάνωσιν ἀποι-
νεῖ τὴν ἐλευθερίαν, παρασκευάζοντες τὴν ἐν καιρῷ ἐπιβουλήν.

Ἰδίας προσοχῆς ἀξιοῖ ὁ Κορνέρ τὴν γενομένην τακτοποίησιν τῶν
κατὰ τοὺς Βενετοὺς ἐν Πελοποννήσῳ ὑπαλλήλους. Πολλὰς δ' εἰς αὐ-
τὸν παρέσχε φροντίδας τὸ ζήτημα τῆς στρατολογίας καὶ ἡ ἐν τῇ
χερσονήσῳ ἀναζωογόνησις τοῦ ἐκλειποῦτος πνεύματος τῆς στρατιω-
τικῆς πειθαρχίας, ἧτις συνεδέετο πρὸς πολλὰς δυσχερείας ἕνεκα τοῦ
ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐθισμού τῶν ἐγκατοίκων εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης.
Καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν συναλλαγὴν διατρίβοντες ἐκ
τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς χερσονήσου ἦσαν ἤμιστα ἐπιτήδειοι πρὸς
τὸν χειρισμὸν τῶν ὀπλων. Οἱ δ' Ἀλβανοὶ, ἔχοντες ὠραιότατην σω-
ματικὴν κατασκευὴν, ἀντειχον μὲν εἰς τὰς κοπώσεις, ἀλλὰ καὶ οὗτοι
πεδινοὶ ὄντες ἐμίλουν τὸ ὄνομα τοῦ στρατιώτου καὶ ἀπηχθαίνοντο τὰ
πολεμικὰ ἔργα. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ὁ Κορνέρ προέβη εἰς
τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀρίστων ἐκ πάσης χώρας ἐκ τῶν ἐχόντων ἡλικίαν
μεταξὺ τοῦ δεκάτου ὀγδόου καὶ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου ἔτους, οἵτι-
νες ἀνήρχοντο εἰς 20120, καταγομένους ἐκ χωρίων 1170, διανε-
μημένων εἰς εἴκοσι καὶ μίαν ἐπαρχίαν, μὴ περιλαμβανομένων ἐτέρων
4427 ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἄνω καὶ Κάτω Μάνην. Εἰς τὸν διάδοχον
δ' αὐτοῦ ἀπέλιπεν ὁ προνοητὴς τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐν Κορίνθῳ. Οὕ-
τως ὁ Κορνέρ ἐθεώρει ἔργον τοῦ μέλλοντος τὴν εἰς πόλεμον ἀσκήσιν
καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐγκατοίκων.

Τὸ πλεῖστον τῆς ἐκθέσεως τοῦ Κορνέρ καταλαμβάνει ἡ ἀφήγησις
τῶν τελεσθέντων στρατιωτικῶν ἔργων. Ἀποστέλλας εἰς τὴν κυρίαρ-
χον διαγράμματα τῶν φρουρίων καὶ ὀχυρωματικῶν ἔργων τῆς χερσο-
νήσου, περὶ ὧν πολλάκις ποιεῖται λόγον ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ (1),

(1) Ἰδ. τὴν ἐπιστολὴν Βα, τὰ συνημμένα τῇ 13^α ἔγγραφα περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ
ἐν Μονεμβασίᾳ ὀχυρώματος καὶ περὶ τῶν ἐν Μάνῃ φρουρίων, τὸν συνημμένον τῇ 16^α κα-
τάλογον τῶν στελλομένων σχεδίων τῶν φρουρίων Ναυπάκτου, Ἰλίου, Ἀντιρρίου, Πα-
τρῶν, Ἄργους, Χλεμουτζίου, Ἀρκαδίας, Βαρδούνιας, Μιστρᾶ, Καλαβρύτων, τὰς ἐπι-

δὲν περιγράφει αὐτὰ λεπτομερῶς ἐν τῇ ἐκθέσει, ἀλλὰ περιορίζεται εἰς γενικώτερον περὶ αὐτῶν λόγον, ἰδίως ἀναγράφων τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν, ὧν τινες μὲν κοιναὶ εἰς πάντα, τινὲς δ' ἰδιάζουσαι. Τὰ δὲ φρούρια καὶ αἱ ὄχυραὶ θέσεις περὶ ὧν ποιῆται εἰδικώτερον λόγον εἶνε τὸ Ναύπλιον, ἡ Μονεμβασία, τὰ τῆς Μάνης, ἡ Κορώνη, ἡ Καρύταινα, ἡ Μεθώνη, τὰ δύο Ναβαρίνα, ἡ Ἀρκαδία, τὸ Χλεμουτζι ἀπέναντι τῆς Ζακύνθου, αἱ Πάτραι, ἡ Κόρινθος.

Καὶ ἐν μὲν Ναυπλίῳ, τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ βασιλείου τοῦ Μωρέως καὶ παλαιᾷ ἔδρᾳ τοῦ Μωρα-πασᾶ, κατέλαβε τὴν κορυφὴν τοῦ Παλαμηδίου, ὡς ἀναφέρει, ἐνώσας αὐτὴν μετὰ τοῦ φρουρίου. Περὶ δὲ τῶν ἐν Μάνη φρουρίων ποιῆται λόγον ἕνεκα τοῦ ἀνυποτάκτου τῶν τραχείων Μανιατῶν, οἵτινες, ὡς ἐπὶ τῶν Τούρκων δὲν εἶχον ὑποταγὴν ἐντελῶς, καὶ νῦν οὐκ ὀλίγας πρῆρχον εἰς τοὺς Βενετοὺς μερίμνας. « Φαίνεται, λέγει ὁ Κορνέρ ἐν τῇ ἐκθέσει, ὅτι διασώζουσι λείψανα » τῆς ἀγριότητος τῶν προγόνων αὐτῶν, ἐμφαινομένης καὶ παρ' αὐταῖς » ταῖς γυναῖξιν οὐκ οἶδα τίνος ἀνδρικής τέλμης. Αἱ παρελθοῦσαι » ἐπιτυχία καθιστῶσιν αὐτοὺς φύσει νεωτεριστὰς ». Ἐπιζητοῦντες διηνεκὴ τήρησιν τῶν προνομίων αὐτῶν ἀπήτουν διοίκησιν νοήμονα καὶ ἰδιαζόντως προσεκτικὴν ἐν διαφορᾷ πρὸς τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κορνέρ μανθάνομεν πολλὰς λεπτομερείας περὶ τῶν κατὰ τὴν Μάνην. Ἐξ αὐτῶν ἡ 24^α, σπελλομένη ἐκ Πατρῶν τῇ 27 Ἀπριλίου 1690, περιλαμβάνει συνημμένην κρυπτογραφικὴν εἶδησιν περὶ τῶν συντρόφων τοῦ Λιμπεράκη καὶ κρυπτογραφικὴν σημείωσιν τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Ἐν Κελεφᾷ ἀναφέρονται ἐκ τῶν περὶ Λιμπεράκη ὁ Τριγόνας, ὁ Μπότσας, ὁ Χύτας, ὁ Γερακάρης, ἐκ δὲ τῶν ἐν Ζαρνάτα ὑπόπτων ἦτο καὶ ὁ Ταυλάριος Βοῦλτσος. Ἐν καταλόγῳ τινὶ τῶν προύχόντων τοῦ Κελεφᾶ ἀνευρισκομεν τὰ ὀνόματα Πετροπουλάκη, Κορωναίου, Μαυρομιχάλη, Κουτίφαρη, Ζαννετάκη, Στεφανοπούλου, Τριγόνα, Λουκάκου, Γερακάρη. Μετὰ πικρίας δ' ἐκφράζεται ἤδη ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ περὶ τῶν Μανιατῶν, βλέπων τὴν χώραν τὸ μὲν ἐξηρημαμένην, τὸ δ' ἐν ἐκρύβῳ καταστάσει ὡς ἐκ τῶν δεινῶν ἐμφυλίων ἐρίδων.

Λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ φρουρίου τῆς Κορώνης ἀναφέρει ὁ Κορνέρ ἐν τῇ ἐκθέσει, ὅτι ἐκ τῶν ἐπιτεταμένων ἐκ τῶν ἐπιστολῶν 17^α καὶ 19^α· τὰ δὲ σὺν τῇ 17^α σταλέντα σχέδια, ἔργον τοῦ μηχανικοῦ Λεονάρδου Μαύρου, λείπουσι νῦν δυστυχῶς ἀπὸ τοῦ οἴκειου φακέλου.

νὲρ ὅτι αἱ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἐπιγενόμεναι εἰς αὐτὸ ζήμια ἐπηνωρθώθησαν κατὰ τὸ ἐνόν.

Ἴδιον λόγον ποιῆται ἐν τῇ ἐκθέσει ὁ Βενετὸς προνοητὴς περὶ τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ἴσθμοῦ. Οἱ Βενετοὶ ἀπέδιδον εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον τὴν μεγάλην σημασίαν ἣν βλέπομεν αὐτὸν ἔχοντα κατὰ πάσας τὰς περιόδους τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας διὰ τε τὸ φύσει ὄχυρόν τῆς θέσεως καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν πηγαίων ὑδάτων. Ἔνεκα δὲ τῶν λόγων τούτων ἡ Κόρινθος ἀπέβαινε καταλληλοτάτη πρὸς στρατώνευσιν πολλῶν στρατιωτῶν· διὸ προέβη ὁ Κορνέρ εἰς τὴν κατασκευὴν στρατῶν διὰ χιλίους στρατιώτας. Ἄλλ' ὅμως ἐναργῶς παριστάνει τὴν ἀνάγκην πυροβόλων ἐπὶ τοῦ Ἀκροκόρινθου, ἐφ' οὗ μόνον ὀκτῶ ὑπῆρχον, ἀνεπαρκῆ προφανῶς πρὸς ὄχύρωσιν τοῦ ἐπ' αὐτοῦ φρουρίου. Ὁ δ' Ἴσθμὸς, πάντοτε ὦν σπουδαῖος καθ' ὃ χωρίζων κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προνοητοῦ δύο θαλάσσας πρὸς πολλὴν βλάβην τῆς ναυτιλίας καὶ ἐνόμων δύο ἡπείρους πρὸς μεγάλην διατάραξιν τῆς ἡσυχίας τῆς χώρας, ἀξιοῦται παρ' αὐτοῦ ἰδιαζούσης προσοχῆς ἤδη, ὅτε ἡ Πελοπόννησος ἠπειλεῖτο ἀκόμη παρὰ τῶν Τούρκων, μάλιστα μετὰ τὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1690 συνεννόησιν τοῦ Λιμπεράκη πρὸς τὸν σερασκέρην, οὗ ὁ στρατὸς εὑρίσκετο ἐν Θήβαις (1). Ἐπαισθητὴ δ' ἦτο καὶ ἡ ἀνάγκη λιμένος ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ πρὸς ἀσφαλῆ προσόρμισιν τοῦ βενετικοῦ στόλου, ἰδίως ἐν χειμῶνι. Ὁ Κορνέρ ἐκθέτει πρὸς τὴν γερουσίαν τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήσεις του, περὶ ὧν καὶ ἴδιον λόγον ἐποιεῖτο ἐν συνημμένῳ τῇ ἐκθέσει φύλλῳ.

Τελευταίαν δὲ περιγράφει ὁ Κορνέρ ἐν τῇ ἐκθέσει τὴν Ναύπακτον καίπερ μὴ ἀνήκουσαν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Μωρέως, ἀφ' οὗ οὐχ ἦττον δὲν ἠδύνατο νὰ χωρισθῇ, συνδεομένη μετ' αὐτοῦ ἀρρήκτως διὰ τε τὸ ὄχυρόν τῆς θέσεως, τὴν ξυλείαν καὶ τᾶλλα πλεονεκτήματα ἐν οὕτως ἀμέσῳ γειτονίᾳ.

Μετὰ τὴν ἀνά τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου περιήγησιν αὐτοῦ ὁ Κορνέρ πλὴν τῆς κακῆς καταστάσεως τινῶν ἐξ αὐτῶν, ὧν ἐγένοντο αἱ ἐκ τῶν ἐνόμων πρόχειροι ἐπισκευαί, ὁμολογεῖ ὅτι εὐρεν οἰκτρὰν τὴν κατάστασιν τῶν πλείστων λοιπῶν δημοσίων κτιρίων, ἧς κυριώτατον αἴτιον ἦσαν τὰ ἐλεεινὰ ὕλικὰ ὧν ἐποιοῦντο χρῆσιν οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν οἰκοδομίαν. Ἐφ' ᾧ θερμῶς συνιστᾷ ὁ προνοητὴς τὴν ἀπο-

(1) Ἐπιστολὴ 25^α seconda.

στολήν καταλλήλου διὰ τὰς ἐπισκευὰς ὑλικοῦ ἐφ' ὅσον τοιοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὔρεθῆ ἐν τῇ χώρᾳ. Ἀλλὰ καὶ πολεμοφοδίων ἦτο ἀνάγκη. Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅπως ἀνεπαρκῶς ἦτο ὠχυρωμένος ὁ Ἀκροκόρινθος. Πλὴν τούτου ῥητὴν ὑποβάλλει αἴτησιν ὁ Κορνέρ περὶ ἀποστολῆς ἐναυσμάτων διὰ τὰ πυροβόλα. Τῶν ὑπαρχόντων ἐν τοῖς φρουρίοις πολεμοφοδίων ἰδίας εὐρίσκομεν ἀναγραφὰς προσηρημένας εἰς τὴν ὑπ' ἔψιν ἐκθεσιν τοῦ γενικοῦ προνοητοῦ. Ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγκαταλειμμένα ἐφόδια δὲν ἦσαν πάντα εὐχρηστα. Ἰδίως παρίστατο ἀνάγκη ὅπως ἡ ὑπάρχουσα ἀφθονος πυρίτις ἀνακατασκευασθῆ ὡς σχεδὸν παντελῶς ἀχρηστος.

Ἡ δὲ κατάστασις τοῦ ἀνα τὴν Πελοπόννησον στρατοῦ τῆς βενετικῆς πολιτείας δὲν ἦτο ἀρίστη, ὡς ἐξάγομεν ἐκ τε τῆς ἐκθέσεως καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κορνέρ. Ὁ ὅλος στρατὸς ἀνήρχετο κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1690 εἰς 3552. Τούτων 2421 ἀπετέλουν τὰς φρουρὰς ἐν Ἀργολίδι, Κορίνθῳ, Μονεμβασίᾳ, Κελεφᾷ, Ζαρνάτῃ, Κορώνῃ, Μεθώνῃ, τοῖς δύο Ναβαρρίνοις, Χλεμουτζίῳ, Πάτραις καὶ Ῥίῳ, Ναυπάκτῳ καὶ Ἀντιρρίῳ καὶ τὰς παρὰ τῷ στρατηγῷ, τοῖς συνδίοις καταστιχωταῖς καὶ τοῖς ἐκτάκτοις προνοηταῖ τοῦ βασιλείου. Πλὴν δὲ τούτων ὁ λοιπὸς στρατὸς συνέκειτο ἐκ 1131 στρατιωτῶν, ὧν 214 μὲν ἀπετέλουν τὸ τάγμα τῶν Ἑλβετῶν θυρεοφόρων τῶν ἐν Ναυπάκτῳ διαρκῶς διαμενοντων, 255 δ' ἀπήρτιζον τὸ ἱππικὸν καὶ 662 συνεποσοῦντο ἐν τοῖς ἐν Κορίνθῳ διατρίβουσι δύο τάγμασι τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῖς τρισὶ λόχοις τοῦ Ἑλληνος Πολυκαλά. Σημειωτέον δ' ὅτι καθ' ἃ βλέπομεν ἐκ τῆς κατὰ χώρας καὶ ἀρχηγούς ἀναγραφῆς τῶν στρατευμάτων τῆς προσηρημένης εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ γενικοῦ προνοητοῦ, ἐν τοῖς ἀξιωματικοῖς ὑπῆρχον καὶ ἀρκετοὶ Ἕλληνες, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν. Τοιοῦτοι εἶνε ὁ Νικόλαος Γυροπόδης, ὁ Μάρκος Πολυκαλάς, ὁ Ματθαῖος Κεφαλάς, ὁ Δημήτριος Ἀρδαβάνης, ὁ Νικόλαος Λάσκαρις καὶ ἄλλοι (1). Οἱ λόχοι τῶν Ἑλλήνων τούτων ὀπλαρχηγῶν, συνιστάμενοι πιθανῶς ἐξ Ἑλλήνων, δὲν ἦσαν πολυάριθμοι. Οὕτως οἱ μὲν περὶ τὸν Νικόλαον Γυροπόδην ἀνήρχοντο εἰς τεσσαράκοντα καὶ πέντε, οἱ δὲ περὶ τὸν Λά-

(1) Ἰδ. τὴν ἀναγραφὴν ταύτην ἐπιγραφομένην Ristretto delle millitie che s' atrovano nelli pressidii tutti del Regno di Morea il giorno d'oggi con distinctione delli reggimenti lasciati dall' armata, tanto d' infanteria como di ca-

σκάρην τελευτῶντος τοῦ 1688 περιωρίζοντο εἰς δώδεκα μόνον ἑλεεινοὺς πεζοὺς (1).

Τὸ ἔργον τοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο εὐχερὲς οὐδ' ἡ θέσις τῶν στρατιωτῶν ἀξιόζηλος. Ὁ Κορνέρ λαλεῖ μετὰ συγκινήσεως περὶ τῶν δεινῶν ἀτινα ὑφίσταντο, καταβαλλόμενοι μὲν ὑπὸ τῶν μόχθων, ἀποθαρρυνόμενοι δ' ὑπὸ τῆς γυμνότητος ἐν μέσῳ χειμῶνι. Ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ ἔτη καὶ ὑπερέκεινα ἄλλα ἐνδύματα δὲν ἐστάλησαν πρὸς κάλυψιν τῶν ὑπερτρειςχιλίων στρατιωτῶν πλὴν τριακοσίων ἀλλαγῶν. Καὶ ὅμως ἀπέναντι χορηγηθησομένων ἐνδυμάτων ἐκρατεῖτο τὰκτικῶς ἀπὸ τοῦ γλίσχρου αὐτῶν μισθοῦ ποσὸν δραχμῶν τεσσάρων. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ πρὸς πληρωμὴν τοῦ στρατοῦ ἀποστελλόμενα ἐκ Βενετίας ποσὰ ἦσαν ἐπαρκῆ. Οὐχ ἦττον κατῴρθωσεν ὁ Κορνέρ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα, οὐ μόνον τὴν προσήκουσαν λογιστικὴν τάξιν εἰσαγαγῶν, ἀλλὰ καὶ γενόμενος ἐνήμερος περὶ τὰς πληρωμὰς τοῦ στρατοῦ κατὰ

vallaria, nel modo sarà qui dichiarato. Ἡ ἀναγραφὴ ἐγένετο κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1690. Δημοσιεύομεν δ' ἐνταῦθα τὴν ἀνακεφαλαίωσιν αὐτῆς, ἔχουσαν ὡδε:

	<i>Summa in ristretto</i>	millitie dei pressidij	millitie d'armata
Romania		N ^o 499	
Corinto		» 124	
in d ^o li 2 reggimenti d' armata o le tre compagnie del Polienla			N ^o 662
Malvasia		» 360	
Chielesù		» 132	
Zaruata		» 63	
Coron		» 285	
Modon		» 222	
Navarin Nuovo		» 119	
Navarin Vecchio		» 36	
Castel Tornese		» 41	
Patrasso e Castel di Morea		» 86	
Lepanto e Castel di Rumelia		» 256	
in d ^o il reggimento de scutheri d' armata			» 214
Fuori di pressidij compagnie quattro con l' Ecc ^{mo} General, Sindici e N. N. H. H. Proveditori straordinarii in Regno doi		» 198	
Reggimenti di cavalleria d' armata doi, compreso una compagnia de capeletti			» 255
		N ^o 2421	N ^o 1131

(1) Ἰδ. ἐπιστολὴν τοῦ Κορνέρ πρὸς τὸν Μοροζίνην συνημμένην εἰς τὴν 13^a.

τὰ τέλη τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ διὰ τῆς κατ' ὀλίγον ἐπελθούσης αὐξήσεως τῶν ἐσόδων τῆς χερσονήσου.

Πρὸς διατροφήν τοῦ στρατοῦ ἀπητοῦντο μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ νωποῦ ἄρτου, ἀντικαταστήσαντος εἰσηγήσει τοῦ Κορνέρ τὸν διπυρίτην, 96450 ἐν ὅλῳ μερίδες κατὰ μῆνα. Διὰ δὲ τὴν πληρωμὴν τοῦ ὅλου στρατοῦ καὶ τὴν συντήρησιν τῶν δύο γαλερῶν τῶν νήσων ἀπητοῦντο κατ' ἔτος τσεκίγια βενετικά 87732, ἥτοι 902586 σημερινὰ δραχμαί.

Ὁ Κορνέρ δὲν πραγματεύεται τὰ κατὰ τὰ τέλη, ἐκμισθώσεις καὶ ἄλλα εἰσοδήματα τῆς χώρας ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν συνδίκων καταστιχωτῶν. Κατὰ καθῆκον δ' ὑποβάλλων ἀπολογισμὸν τῶν ἐκ τοῦ ταμείου αὐτοῦ διελθόντων δημοσίων χρημάτων, ἀναφέρει ὅτι ταῦτα ἀνῆλθον εἰς 101000 τσεκίγια, ἥτοι 1,039088 σημερινῶν δραχμῶν. Τὰ δ' ὅλα ἔσοδα τοῦ βασιλείου ἀνῆλθον εἰς 250000 βεάλια, ἥτοι 1,275000 σημερινῶν δραχμῶν.

Ἄλλὰ τὸ ἔργον τῶν Βενετῶν ἐν Πελοποννήσῳ εὕρισκετο ἔτι ἐν ταῖς ἀρχαῖς αὐτοῦ, οὐδ' ἔμελλον νὰ περιορισθῶσι τὰ εἰσοδήματα τῆς ἄλλως πολυδαπάνου χώρας εἰς ὃ σημεῖον εὕρισκοντο ὅτ' ἔδιδεν εὐθύνας πρὸς τὴν γερουσίαν ὁ Κορνέρ. Ἡ δὲ βαθμιαία αὐξήσις τῶν προσόδων τῆς χώρας ὀφείλεται ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν γνῶσιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῶν τῶν φυσικῶν πόρων τῆς πελοποννησίας γῆς, περὶ ὧν τρανὰ ἤδη δείγματα μερίμνης εὕρισκοντο ἐν ταῖς ἐκθέσεσι τῶν συνδίκων καταστιχωτῶν καὶ ἐν τῇ τοῦ Κορνέρ. Ἡ ξυλεία τῶν πεδιάδων τοῦ Χλεμουτζίου, τῶν περιχώρων τῶν Πατρῶν, τῆς Κορινθίας καὶ τῆς Ναυπάκτου, οἱ περὶ τὴν Κόρινθον θειῶνες, τὰ αὐτόθι θειῶδη ἄλατα, ἡ πύσσα καὶ ἡ πρὸς βαφὴν σισυρῶν χρήσιμος γῆ, τὸ ἄλας τῆς Θερμησίας, ἡ ἐν Δημητσάνῃ καὶ Στεμνίτσα μεταλλίτις ἢ χρησιμεύουσα εἰς τοὺς Τούρκους πρὸς κατασκευὴν πυρίτιδος, τὰ σιτηρὰ καὶ τὸ ἔλαιον τῆς Πελοποννήσου ἐπισπῶσι τὴν ἰδιόζουσαν προσοχὴν τοῦ προνοητοῦ, γνωρίζοντος ὀπόσῃν περὶ τὰ τοιαῦτα φυσικὰ ὠφελήματα φροντίδα κατέβαλλεν ἡ κυρίαρχος πολιτεία. Ἀναγράφει λοιπὸν τὰ τοιαῦτα μετ' ἐπιμελείας καὶ ὑποβάλλει διαφόρους περὶ τῶν τοιούτων ἀξέψεις καὶ προτάσεις, πόρισμα προσεκτικῆς μελέτης.

Καίπερ δὲ τοιαῦτα διαπράξας καὶ μετὰ ὀρησκειτικῆς εὐλαβείας

ἐρμείνας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ, τελευτῶν τὴν ἐκθεσιν περὶ εὐθυνῶν αὐτοῦ ἐπικαλεῖται τὴν συγγνώμην τῆς γερουσίας διὰ τὰς παρουσιαζομένας ἀτελείας, ἀναγνωρίζων ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ συντελέσῃ τὸ ἔργον ὡς ἐβούλετο, κωλυόμενος τὸ μὲν ὑπὸ τῶν συνεχῶν πολεμικῶν διαταράξεων, τὸ δ' ὑπὸ τῶν ἄλλων παρουσιαζομένων δυσχερειῶν.

Τελευτῶν δὲ παρατηρῶ ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκθεσις τοῦ Κορνέρ, ἦν δημοσιεύω ἀμέσως κατωτέρω, τηρῶν τὴν γραφὴν τοῦ πρωτοτύπου πλὴν τῆς καταχρηστικῆς γραφῆς πλείστων οὐσιαστικῶν διὰ κεφαλαίων γραμμάτων, ἧς τὴν τήρησιν δὲν ἐθεώρησα ἀναγκαίαν (1), ἀπόκειται ἐν τοῖς βενετικῶς ἀρχείοις τῶν Φράρων ἐν τῷ τμήματι Collegio V (Secreta), ἐν τῷ φακέλῳ (folla) 86. Φέρει δὲ χρονολογίαν 23 Ἰανουαρίου 1690, τοῦθ' ὅπερ εἶνε περιέργον καθότι ὁ Κορνέρ διώκησε τὴν Πελοπόννησον μέχρι τοῦ 1690 τελευτῶντος, διὸ καὶ αἱ ἐν τοῖς βενετικῶς ἀρχείοις ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ἐξικνοῦνται μέχρι τῆς 19 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους τούτου. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐκθεσις ὑπεβλήθη πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἀρχῆς τοῦ Κορνέρ, καθ' ὅσον ῥητῶς γίνεται δῆλον ἐξ αὐτῆς ὅτι ἐγράφη μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς. Ἡ δὲ φαινομένη περὶ τὸν χρόνον διαφωνία ἐξηγεῖται ἐκ γραφικῆς παραδρομῆς περὶ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ χρόνου οὐκ ἀήθους κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ νέου ἐνιαυτοῦ, ὅτε ἀκόμη ἡ χεὶρ ἐνίοτε μηχανικῶς φέρεται εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς χρονολογίας τοῦ παρελθόντος ἔτους.

RELAZIONE DEL N. U. GIACOMO CORNER
RITORNATO DALLA CARICA DI PROVVEDITOR GENERAL
IN MOREA

Serenissimo Principe,

Gravissimo è il cimento, Serenissimo Principe, Augustissimo Senato, a cui quest' oggi mi chiaman le leggi di spiegare in faccia della più eletta sapienza del mondo, ciò che

(1) Σημειωτέον ὅτι δι' ἔλλειψιν τῶν οἰκείων τυπογραφικῶν χαρακτήρων τὰ βαρύτερα αὐτῶν καὶ ἡ ἀντικατεστάθησαν κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τῶν ὀξυτόνων.

nel difficilissimo e nuovo governo della Morea mi sarà occorso d'operare per il fine di ben organizzarlo et per stabilire a popoli il godimento d'una perfetta felicità. Quanto volentieri io mi ritirerei da così periglioso anfratto, in cui se ben riguardo ai difetti dello spirito et agli accidenti che hanno per sempre interrotto il filo alle mie debolissime ma zelanti applicationi, so di non poter comparire, che difforme e mostruoso. Tuttavia mai sia vero, che l'oggetto de' miei privati riguardi che mai prevalse nel corso di tant'anni vittimati nel servizio di questa patria tra gli incendij della guerra di Candia e tra gli azzardi del mare mi distolga dall'ubbidienza degl'editti, e m'imprima altri affetti che di rassegnatione et ossequio. Mi giovarà certamente di venir accompagnato dai riflessi di quanto sian' ardui in ogni cosa i principij, e singolarmente nell'intraprender la Reggenza d'un Regno nuovamente acquistato, ove la novità del dominio e la ripugnante natura de' sudditi avvezzi a differente commando moltiplicano le difficoltà; ove li moti della guerra fanno germogliar li disordini a correctione de quali hanno poco luogo le leggi, che tacciono tra i fragori dell'armi.

Mi sgomentarono queste ponderationi sin dal punto che l'E.E. V.V. si sono degnate di commettere alle mie stacchezze cura così pesante, ma cadendo finalmente ogni rispetto dal mio animo, che fu sempre professore di cieca ubbidienza, mi sottoposi alla carica, e da essa ritornando per dono della pubblica generosità mi presento carico di rossori al racconto de' miei operati e dello stato del Regno; nell'esecutione di che fuggendo di riferire ciò che valer può a pompa d'eruditione, di cui ne fu madre fertile la Morea per li sognati ritrovamenti de favoleggiatori, e per li successi ben gravi de' quali ne fu sempre meraviglioso teatro, mi ridurrò (fin dove giu la sfera delle mie commissioni) alla consideratione di quanto può conferire alla pubblica utilità, che come è l'unico oggetto di tal'istituto, così è il fine primario d'un applicato cittadino. Per ben colpire a questo segno fruttuoso mentre mi si offe-

riscono in massa confusa mille oggetti per la varietà delle materie, che cader sogliono nel governo d'un Regno, metodo facile e più limpido mi sarà principiar dalle considerationi della maggiore importanza e di scender dal più generico alla spetialità; toccar le materie importanti alla religione e stato de' popoli; passar all'esame della constitutione delle fortezze, e chiuder finalmente col raccordo di ciò che servir potesse a publico giovamento.

Tralascierò la descriptione del Regno in ordine alle ispetioni geografiche della sua situatione, confini e dimensioni, delle quali notizie n'è in possesso la virtù dell'Eccellentissimo Senato e molte penne de celebri autori destati alle glorie di Vostra Serenità l'hanno esattamente delineato, e mi darò più fruttuosamente a descriverlo in ciò che riguarda alle inclinazioni degl'habitanti, che anderò motivando secondo mi caderà in acconcio nel progresso della relatione, confidando con tal mezzo d'incontrar meglio l'aspettatione di V.V. E.E. che m'attendono a questi pesati riflessi.

Non può negarsi, che l'acquisto della Morea non sia per ogni rispetto pretiosissimo; mentre e per la vastità del suo giro e per li molti pregi che fruisce della natura nella fecondità del terreno, nella molteplicità dei raccolti, nella temperie dell'aria per lo più placida e serena non ha egli che invidiare alle provintie più ubertose e felici. La commodità del sito opportuno invitò sempre alle sue scale le merci della Grecia vicina, e a Vostra Serenità porta una giusta confidenza di veder col tempo risorta la negotiatione col Levante. Vi fiorirono le repubbliche più rinomate da secoli antepassati, ma ne conservano a pena il nome, hor che questa saggia et immortale republica, epilogando le glorie di tutte, confonde lo splendore d'esse, e ne discredita la memoria. Quanto per lui s'estende in mare il dominio, altrettanto s'avvicina la pubblica maestà all'antica veneratione dell'Arcipelago, meritando certamente queste tante doti che lo arricchiscono d'esser custo-

dito come gemma più risplendente del Reggio diadema e come pupilla del Governo.

Languivano al mio ingresso sfiorate queste sue bellezze tra letali parosismi del contagio che barbaramente regnava, e tra le piaghe che v'havevano aperte le contingenze di guerra. Come però dalla sola mano pietosa di Dio Signore deve riconoscersi il vantaggio della perfetta salute che gode, così io anderò esponendo di quali antidoti mi sia servito, non dirò per rimmetterlo nel suo primiero vigore, che questa sarà operatione del tempo, e d'altra isporienza, che della mia, ma per farlo respirare quanto fosse possibile a quel stato che più complir può agli interessi della patria.

E per cominciar dalla materia più degna, e per rendermi più accetto alla pietà dell'Eccellentissimo Senato, la di cui premura maggiore stà nella tutela della religione, rappresenterò quanto credo a proposito per ravvivarla al suo dovuto decoro. Stava ella sepolta fra enormissimi abusi studiosamente fomentati dalla misericordia turchesea, nè di religione altro a pena riteneva il nome. Movea horrore il vedere convertito quasi in spelonca il santuario, abbandonata la devotione e scordata la dignità, prevaler ne' sacerdoti solo la simonia e l'interesse con pratica sì dannata e frequente che pareva fatto costume la cautela. Mentre però questi eccossi trahevano la principal sorgente dalla negligenza e avidità de' prelati, ho loro di luogo in luogo con discreta reprehensione aperti gli occhi, perchè si ravvedano, e viddi assistito dal favore di Dio l'ardor del mio zelo, venendo al presente nella maggior parte delle chiese mantenuta la propria decenza, e moderata di molto l'ingordiggia de' religiosi con singolare contento de' popoli et applauso verso la publica pietà. Per sradicare intieramente le pessime introductioni, che v' hanno preso piede, sarà molto per contribuire che alle sedi episcopali che andranno vacando per la morte degli attuali metropolitani vengano preposti religiosi sudditi con li requisiti dell'età canonica, probità de' costumi e sofficiente dottrina, poichè questi appa-

gandosi d'osigare li diritti in forma legittima e consueta nell'isole non li corcaranno con quei mezzi detestabili e poco decenti ove che li presenti, essendo in lungo possesso di questo abuso, tolerano mal volentieri li decreti temporali che glie lo proibiscono, e l'amareggiarli è cosa non ben consigliata per l'arbitrio che tengono sopra li popoli, il cuore de quali viene maneggiato da sei arcivescovi che risiedono nelle principali provincie, e dieciotto suffraganei di non poca autorità. Ho proceduto sempre di tal affare con tutte le forme della destertà, accogliendo questi primarij ministri con ogni dimostrazione di stima, anzi di sovente mi son fatto vedere a proteggere con forme ardenti et interessate il loro rito per legar l'amore della religione con quello del principato, e di Vostra Serenità che è imagine della religione medesima.

Il decreto preso di non spogliare le chiese Greche dei beni, che possedevano sin dal tempo de' Turchi, servì per accreditar infinitamente la publica osemplarità, nè vi è che allegare in contrario a così santa resolutione; ben devo far consapevole l'Eccellentissimo Senato di ciò che per avventura le fosse taciuto dalla sagacità delli religiosi supplicanti per capo di loro particolar civanza.

Instano questi con vistoso protesto di refabricare le chiese demolite, et implorano in un istesso tempo li beni, che ab antiquo le dotavano, occultando, che a Turchi corrispondessero l'equivalente della X^{ma} e terzo sopra essi beni. Riportano favorevole rescritto alle loro supplicationi, e si mettono ad occupare poderi spatiosi le rendite de quali servono in fine più a commodo del sacerdote che al decoro della chiesa. Replica io non intendo di porre confine agli atti della pietà publica, che finalmente restituisce a Dio ciò ch'ebbe dalla Divina Onnipotenza, ma non so aggiustarmi all'inconveniente; onde crederei che avvenendo simili incontri di beneficiare le chiese fosse bene haver sempre sotto l'occhio l'autentiche investiture tradotte in nostro idioma a chiara cognitione della verità.

Anco nel rito Latino vi è d' accusare li suoi disordini poichè se ben li Padri Domenicani osservanti e gli altri dell' Ordine di Sta Teresa menano vita austera e mortificata, edificando chi si specchia nella morigeratezza de loro costumi, vi sono ad ogni modo alcuni altri, che se ben da me ripresi e castigati, passandola con genio indulgente alla sodisfatione de loro poco honesti appetiti, postergano il debito dell' esemplarità per darsi in braccio alle proprie concupiscenze. Ciò nosce, perchè ad ogni apertura di speditione di religiosi in Regno, vi si cacciano li più scandalosi e penitentiati come in esilio più in punitione de' loro delitti che a correctione degl' altrui. L' ammonire per questo li superiori ad estraher li più accostumati et idonei a radicare il culto divino sarà cosa di singolare profitto che valerà anco ad istillar coll' esempio affetto di pontualità ne professori del rito Greco.

Dopo la causa principale della religione, só che niente più isiste al cuore della pubblica paterna carità, che il conciliarsi gli animi de quei sudditi, et obbligar la loro devotione con li mezi della blanditie a detestare il tirannico passato governo, o benèdire li retti istituti di questa clementissima Repubblica. Io certamente conoscendo che niun' arma è più forte alla difesa del principe che l' amore de' popoli l' ho coltivato con l' arti tutte della soavità, e mentre da una parte il zelo degl' Eccellentissimi Signori Sindici faceva loro assaggiare il gusto dell' interesse, io vi davo mano provocandole il possesso della quiete e del commodo coll' esimerli, per quanto ho potuto, dalle molestie de malviventi, che su gli occhi loro ho più volte severamente corretti, così che se ne sono appagati alle rimostranze dell' ottima publica intentione. È indubitabile, che il primo elemento consiste nella dolcezza quando tal' uno non la converta in fomento di libertà, niuna cosa però può giovar più per attrahere la loro benevolenza, che il vedersi retti con indipendente distributiva, nè scoprire certi oggetti di partialità o interesse in chi deve giudicarli.

Fu parto della sovrana sapienza il decreto d' astringer li mi-

nistri a giurar le cancellerie e dar le pieggiarie solite, che rimase applaudito da ogni genere di persone, considerandosi questo per l' unico freno all' estorsioni che venivano da medesimi praticate. Vedo ad ogni modo tal uno de rappresentanti comparite alla carica o senza ministro o con ministro tolto dall' isole che poi ponendosi a spalleggiar gli adherenti e loro traffici causa il danno e la mormoratione de sudditi. L' ispe-rienza, che m' ha qualche volta commosso agli atti di risentimento, mi fa parlar con questo calore, ma pure quando li rappresentanti abbiano libertà di partire da Venetia senza li ministri muniti delli suddetti requisiti, è forza tollerar con conivenza questa condition di persone per non inorrere nel mal peggiore, che è di lasciar le cariche prive del necessario ministero. M' accerto che persuaso da una così grave importanza vorrà l' Eccellentissimo Senato, che il decreto suaccennato habbia luogo, quando anco credesse di riddurre le cariche di Morea alla conditione de reggimenti eletti per il Serenissimo Maggior Consiglio che per mio riverentissimo senso troverei aggiustatissimo.

Invigilando l' Eccellenze Vostre a costituire nella miglior difesa il paese col vigor delle proprie forze si sono degnate d' incaricarmi all' institutione delle cernide e di far risorgere in Regno la già estinta militar disciplina. Le habituatione de' quei popoli avvezzi agli esercizi di pace, me ne difficoltarono non poco l' impresa, non però in modo tale, che col mezzo d' assidue diligenze non me ne riuscisse l' intento. Li più benestanti, che passano col nome de Greci, sono di genio dedito al traffico et alla mercatura, ne sanno piegarsi ad impugnar l' armi; li territoriali che corrono sotto titolo d' Albanesi sono di bellissima corporatura, resistenti alla fatica, assuefatti ad una vita stentata, ma non conoscendo altra professione che la coltura della campagna, odiano il nome di soldato e della guerra.

Non ostante però valendomi di quelle maniere insinuanti che dalla publica autorità mi furono dettate, sono andato colli

motivi del loro bene e sicurezza, estraendo quelli dell' età più robusta in cadaun territorio, di cui ho tenuta la descriptione dell' anime, e calcolandovi quelli che sono tra gli anni 18 et 45, ascendono al numero di ventimille cento vinti tre divisi in 1170 villaggi et distribuiti in 21 territorio, non compresi li 4427 dell' Alta e Bassa Maina. Resterà ancora alla virtù dell' Eccellentissimo Successore di consumar l' effetto nell' attinenze di Corinto, quando tenga la descriptione dell' anime; havendo intanto all' E.S. consegnati li rolli per lume nell' estrattioni che occoressero di farsi. Haverei desiderato l' incontro d' eleggere le cariche di sargente maggiore, e le superiori sin da quando l' E. E. V. V. me ne delegarono l' autorità, ma presentatesi al concorso persone di poca capacità all' impiego, ho dovuto rigettarle, e diferirne per capo di publico interesse la promotione. Conferentissima per tal causa sarà l' esecutione del deliberato in tal proposito ne prossimi tempi, cioè di rintracciar da ogni luogo soggetti di buona condotta et attitudine, questi solo potendo istradar con ottime regole l' uso dell' armi anco nella rozzezza di quella gente. Non è però lecito per dar attributi al calore devoto, con che ho procurato di cooperare in questo rilevante interesse così adular le confidenze, che fossero state per avventura insinuate circa il servizio di questa gente, che si fondi in essa eccedente capitale, e s' addormentino le mature e necessarie applicationi di munire il Regno con non apparenti rinforzi. Non può richiamarsi in dubbio, che lo studio d' agguerrire il paese, et di dar principio agl' insegnamenti della militia non sia punto di tutto il momento, e non habbia a maturar frutti considerabili, ma col solo corso degli anni. Vive ancora troppo impresso negli animi de quo' popoli il terrore del nome Turchesco, nè sanno sepelirlo, così chè non passi dal cuore alla lingua, e non lo confessino apertamente. In altri se toglier devo in questo luogo di libertà la maschera al vero, non resto senza gelosia, che vivano ancora le scintille dell' antiche simpatie, e in fatti alcuni affetti violenti, che nascono con noi, non muojono che

con noi. Non parlo de Turchi fatti Christiani, che in numero di quattro e più mille vestono simulata apparenza di religione per goder forse un' impune libertà di covare à un tempo l' insidie, fidando, che l' Eccellentissimo Senato sia disposto di guardarli più tosto con occhio attento e con diffidenza, che promettersi un' interessata difesa.

Perchè l' interesse della populatione tiene tanta affinità con quello delle cernide nell' uniformità dell' oggetto, ch' è di rin vigorire il Regno, parmi a questo luogo di concatenare questa alla già discorsa materia, riferendo con la solita moderatione ciò che di giovevole havessero sortito le mie diligenze e li maneggi per tal fine adoperati.

Al numero dell' anime del Regno per l' ultime notizie, che mi caderono all' occhio, non comprese quelle del distretto di Corinto, Alta e Bassa Maina, non ascendeva a più che a ottanta sei milla quattrocento sessanta otto, inclusovi ogni sesso, età e grado; cosa posso dire insensibile, rispetto alla capacità di quelle smisurate campagne. Presi per essentialissimo l' affare, e meditai d' estender le pratiche più fisse in terra ferma per condurre de que' popoli al passaggio, nè caderono infruttuose perchè guadagnato l' animo d' alcuni de primati di miglior credito con le proposte del loro utile, e con la certezza d' un cortese trattamento, si sono finalmente disposte di trasportar la loro habitatione et animali sul Regno, e Vostra Serenità a questo giorno conta vicino a 6 mille sudditi di tal natura con il vantaggio d' haver minorati li tributi e spopolati varij luoghi, che riconoscevano l' inimico. A loro ellectione ho lasciato l' arbitrio di collocarsi più in uno che nell' altro territorio, et havendo prescelto quelli di Vostizza, Calaurita e Patrasso per il concetto della fecondità, che hanno sopra gli altri, si mantengono in essi con li seminati di terreni concessigli dalla publica generosità. Il maggior profitto, che possa per hora ritrahersene, sarà l' abandonar lo studio de vantaggi, mentre il rinuntiar al tenue benefittio di certe gravezze è un' investita di larga usura, che può partorir col

tempo stimabili emolumenti, potendo questa sola dispensa dagl'aggravij invitar al concorso le genti della Gianina e paesi interiori della Grecia, che vivono attenti all'esempio, e tanto più quanto che anca l'inimico deposta la solita avidità con quelli del confine, va simulando il loro genio colle lusinghe e colle promesse di liberalità.

Mi restarebbe ancora per adempimento del primo assunto il dilungarmi alla ponderatione d'alcuni altri particolari meno rilevanti, ma potendo haver questi il suo luogo nell'occasione, che devo esplicar lo stato dello fortezzo, mi rimetto a trattarne con tal congiuntura, studioso non meno di brevità, che desideroso di riddurmi ad un punto sopra tutti essentialissimo.

Sarebbe cosa otiosa il descriverlo scrupolosamente ad una ad una ne suoi confini, circuito e qualità delle fortificationi, se l'effetto medesimo può haversi al solo rimirar delli disegni da me trasmessi con la sua pianta, profili e prospettive per render più esattamente appagata la publica sodisfatione. Più a proposito sarà ventillar il bisogno e difetto d'esse, perchè possa la maturità di V. V. E. E. comprenderne la constitutione et applicarvi li compensi valevoli a redimerlo da quelle mancanze che al presente pur troppo si fanno visibili.

Altri de loro difetti sono communi a cadauna; altri sono peculiari, onde per manutentione dell'ordine propostomi sin dal principio, prenderò prima a versare sopra quelli, e di là mi farò strada agl'altri per compiere al debito con la distinctione maggiore.

Nel giro che mi è occorso di fare passando alla visita delle medesime, ho ritrovate universalmente in gravissimo sconcio le publiche fabbriche; pendevano cadenti le habitationi de rappresentanti; rovinosi li quartieri, in procinto di precipitio li depositi, e il danno deriva dalla fragilità della materia con che li Turchi erano soliti di costruirle. Sin dove li mozzi hanno potuto servirmi ho intensamente applicato al ristauero delle medesime et in particolare a cuoprire et ampliare li ma-

gazenì per difesa delle monitioni. Si vede anco in Patrasso eretto un' assai capace deposito, un consimile se n'è aggiunto alla piazza di Lepanto; fabricati quartieri in Corinto sufficienti all'allogio di mille soldati, assicurati in qualche in qualche parte gli altri, che erano, come dissi, per diroccare.

Voleva l'obbligo, e mi chiamava il desiderio a stabilire perfettamente in ogni una delle piazze raggiustati ricovri alle militie, et a conservatione de publici capitali; ne l'ho ultimato per sola angustia del bisognevole, costretto tante volte a mendicar poche tavole da bastimenti, che per accidente approdavano per divertir, alli danni più imminenti. Non sarà cosa di gran momento o dispendio il riparare al male, che accenno, basterà rimetter al suo giusto numero le maestranze, inviar legname e ferramenta requisiti d'indispensabile necessità, senza li quali è impossibile che non deteriori la conditione delle fabbriche stesse, et io col solo impulso del zelo ne formo questo ossequioso motivo.

Quanto è degno de publici riflessi il mancamento hora mentovato, considerabile giudico quello che da se medesimo si fa palese nelle monitioni e apprestamenti necessarij ad una buona difesa. Se ben più volte l'ho significato alla publica Providenza che s'è anco disposta a qualche speditione, ad ogni modo perchè le indigenze pressanti della guerra hanno richiamate sempre le provisioni dal Regno all'armata, non so dispensarmi dal inviarlo a Vos. Serenità con note separate, nelle quali spiccando ciò che esiste in essere, vi si accoppia al confronto quanto ricerca il buon riguardo di munirle nella forma che si conviene. Come scorrendo le medesime vi ritroveranno un'urgentissima premura di micchia, così comprenderanno abbondar di non poca quantità di polvere Turchesca, la conditione della quale essendo inhabile ad alcun uso gioverà il rifabbricarla o disporre nella maniera più conferente. E per quello riguarda all'alimento de' presidij mentre s'è introdotta la fabrica di pan fresco in cadauna delle piazze à risparmio de biscotti con quel vantaggio, chi è noto, mi cessa

la causa di multiplicar per tal riguardo gli incomodi a Vostra Serenità.

La congiuntura di questo riflesso, che versa sopra il bisogno delle monitioni, m'apre adito a sottoporre alle ponderationi della publica intelligenza ciò che da me fu trovato necessario di stabilire a cautella del dispenso delle medesime. Ne tempi primieri ogni consegna di monitioni e di danaro, che si faceva a capitanij delle compagnie veniva rapportata ne rolli, ch'essendo il fondamento del debito serviva altresí per formar li ristretti alle compagnie medesime; sopra qualche ricorso degl'uffitiali che mal tolleravano di veder in arbitrio de ministri l'appostarli a lor voglia debitori, e di non haver appresso di se il lume del loro debito fu introdotto dalla virtù dell'Eccellentissimo Signor Andrea Valier nel suo glorioso Generalato da Mar l'uso de libri, non ad altro fine che di privata compiacenza e cautella. L'introduzione di questi diedo ansa all'incuria de ministri di andar a poco a poco neglendo l'antico e savio costume di rapportare il debito anco nelle copie de rolli, o negli autentici, di modo che come una volta gli uffitiali stavano con totale dipendenza da libri del principe, hora il principe s'attrova a questa infelice conditione di non poter formar li ristretti alle compagnie, se non riceve dalle mani del capitano il libro bollato, che tante volte smarritosi o a colpa di qualche incendio o d'altro inopinato accidente, ha involto il publico interesse tra gravissimi pregiuditij e confusioni. Il disordine ha provocato l'attenzione del mio humilissimo zelo a ravvivare la già abbollita consuetudine d'estender il debito ne' rolli, nè però distrugger quella de libri bollati. Così conciliato col privato contento il publico riguardo, sarà l'interesse di V.V.E.E. immune da rischi, e li capitanij non haveranno materia di querellarsi nel veder la sussistenza delle loro cautioni. E perchè mai perisca l'osservanza di questa regola (a mio devoto credere) salutare, s'è comminato a ministri sotto pena di pagar del proprio di esprimer nelli mandati l'obligatione di dar debito nelli rolli e

nelli libri bollati et di non estrarre le fedì solite a cautione de monitioni, se non con dichiarazione d'essere estratta dalle copie de' rolli, o dagli autentici. La progetto a piedi della publica autorità, perchè quando conosca che possa da essa derivarne qualche utile effetto degni d'animarla con la sua sovrana approvatione.

Fra queste mancanze che devotamente raccordo per sola gelosia di publico servizio, non vedo sorpassar quella della notabile diminutione a che sono riddotti li presidij. Due mille quattrocento vinti un fante armano dodici piazze, li due Castelli di Morea e Rumelia e li tre d'Arcadia, Argos e Termis. Stanno per lo più di posto fisso le povere militie non senza grave patimento et amare doglianze. Se la fatica le opprime, la nudità nel cuore del verno le esanima, non essendo in 31 mese capitati altri vestiti per cuoprirle che sole 300 muto, e pure per tal'effetto se le sono sempre trattenute le quattro lire per paga; e perciò oltre l'interesse ben grande che ne ha Vostra Serenità per la sicurezza de recinti comple anco il non lasciarle esposte al rigore et alli disaggi, che finalmente le infermano, o almeno le rallentano nella pontualità del servizio.

Hanno questi motivi espresse al vivo le indigenze universali delle piazze, onde sopravanza ancora di far qualche tocco sopra l'essere di cadauna per intiera assolutione del debito che mi sono arrogato.

La città di Napoli di Romania, che gode la distinctione di capitale del Regno, siede alle falde di un promontorio, che si spicca in mare, nè per altro unito al continente che per una lingua di terra. Tre forti recinti elevati sull'eminenza la cuoprono e con castello di mare stringe l'ingresso al porto assai capace e sicuro. Patisce le offese del monto Palamida, a riparo delle quali so esser stato suggerito l'occuparne la sommità, e logarne la communicatione colla fortezza di che quando ne fosse possibile la pratica aggiungerebbe gran qualità al sito della medesima per altro vantaggioso.

Il prescioglier questa alla residenza degl' Eccellentissimi Generali sarà a mio parere molto proprio, non meno per il nome e nobiltà della piazza, sopra ogn'altra popolata, che per esser ella stata sempre la sede del Morapassà o comandante supremo della Morea, che per tal fine vi eresse un palaggio (per quanto porta il costume Turchesco) assai pomposo e magnifico.

Fuori del golfo di Napoli s'innalza non molto lungi, sopra un scosceso diruppo la piazza di Malvasia così protetta dalle difese formatevi dalla natura, che sembra insuperabile agli attentati della forza. Il mare la divide dal Regno, e un ponte la ricongiunge.

Dovrà vertir l' unica cura a rimettere nella stagione opportuna qualche pregiuditio inferito nelle mura del basso recinto, e di tenervi in copia le vettovaglie, per altro Vostra Serenità può assicurarsene d' un perpetuo dominio.

Di qua progredendo il cammino per quel tratto di mare che da Capo Malio s' estende a Capo Matapan s'entra ne confini della Maina, che divisa in Alta e Bassa viene la prima regolata dalla piazza di Zarnata, e la seconda e soggetta alla giurisdizione di Chelefà, l' un e l' altra irregolare et di poca conseguenza.

Queste due fortezze furono fabbricate da Turchi per solo freno alla licenza de Mainotti, e per verità quei popoli mai assoggettiti dalla forza ottomana come non sono capaci di tutta la servitù così dovressi haver mira di non lasciarli in possesso di tutta la libertà; pare che ritengano qualche reliquia della ferocia de loro anttori, scoprendosi nelle stesse femmine un non so che di maschile ardimento. Li passati successi li mostrano d' indole proclive alle novità, vogliono constantissima manutentione de loro privilegi, et il governo d' una mano delicata a differenza degli altri che incalliti ai rigori della forza, non sentono gl' impulsi della soavità, e per tal causa non ogni talento sarà accomodato a quella reggenza diftile, che richiede tutto il senno e tutto il consiglio.

Siegue in ordine la piazza di Corone, a cui pure non mancano li suoi pregi, per esser ella collocata alla sublimità d' un promontorio, munita di torrioni all' antica, capo d' un fertilissimo et ampio distretto. Sono note all' Eccellentissimo Senato le offese ch' ella ha rilevato nella sua espugnatione, alle quali io non ho tralasciato di riparare, rimettendo la breccia Maltese, e rimediando a' que' maggiori precipitij, che venivano minacciati alla parte della breccia grande, come hanno divotamente rappresentato li miei dispacci e disegni sottoposti all'occhio di V. V. E. E. Se fosse possibile condurre al suo fine le operationi deliberate per chiuder la breccia e riunire la mura, riuscirebbe di molta sicurezza, et ogni buon riguardo vivamente lo consiglia.

Al territorio di questa è aggregato quello di Caritena, che tra li altri villaggi comprendendo in se quelli di Dimitiana e Stiminizza copiosi di terra minerale, se ne approfittavano li Turchi per la fabbrica della polvere che riusciva (per quanto ho potuto penetrare) d' assai buona conditió. Io lo raviso alla Serenità Vostra perchè mentre vi si ritrovano de pratici per manipularla, possa valersi dell' opera loro e coglere questo vantaggio.

In distanza di mezza giornata giace Modone città che poco dilata la linea del suo angusto territorio, ben in se medesima raccoglie condizioni bastanti per una valida resistenza, poichè oltre l' esser attorniata da una grossa muraglia fiancheggiata da suoi torrioni, viene guardata alla parte del mare da un forte castello, e ben assicurata alla parte di terra da una batteria, che vi custodisce l' ingressò. Il mare da ponente garbino la dibatte non senza danno della mura, che fu in maniera sussistente riparata; onde quando si perfetioni il terrapieno del riparo e stabiliscano li parapeti alla parte di terra potrà con giustizia passar in concetto di piazza assai considerabile.

Lasciando Modone si presenta Navarino Nuovo di vaga prospettiva, ma soggiace anch' egli all' imperfetioni del sito espo-

sto al bersaglio di alcune eminenze, senza fossa e pallisata, che lo circondi, nè ha maggior prerogativa, che rader con doppia batteria l'imbocatura del suo porto, ch'è di gran circuito.

A prospetto d'esso vi sorge la fortezza di Navarino Vecchio molto più stimabile per li riguardi della sua situatione col beneficio di cui resta così sottratta all'offesa che poco cura le regole dell'arte per fortificarsi. Si drizza su la sommità d'un sasso distaccato dal continente, a cui due sole strade, che possono agevolmente tagliarsi, v'aprono ristretto accesso, nè in altro so ritrovarla peccante, che alla porta, ove si riduce tutto il debole, rimediabile però col travaglio di qualche operatione, di cui n'è il sito capace.

Succede alle due prenarrate piazze radendo la linea litorale il castello d'Arcadia, se ben piantato su la cima d'un grebbano signoreggiato però dal suo levante et ostro siroco da monti superiori, è diviso in due recinti interiori che vi formano altrettante ritirate.

Li Turchi nella disperatione di resistere alla forza dell'armi pubbliche hanno fatto volare alcuni torrioni e se ne contempla tuttavia nelle rovine lo sfogo della barbarie, se ben per opera de nostri sia stato refabbricato quello che sovrasta alla porta unica del castello stesso. Viene guarnito da una squadra de soldati con la directione d'un governatore, ch'è custodia sufficiente nel sito, in che giace lontano da sospitioni.

A faccia dell'isola del Zanto risiede Castel Tornese, luogo di poco giro nè molto habitato, ma di frequentato commercio per la commodità che vi porge la sua situatione. Non v'ha in Regno città, ch'abbia d'intorno più ampie e doviziose pianure non sarse di legname habile al publico bisogno, unendo a roveri da quali si tagliano stortami per la casa dell'arsenal, qualche numero d'cesi, che servono di materia a flassi per letti d'artiglieria.

Disgiunta da questa piazza quant'è il cammino d'una giornata apparisce quella del Patrasso di struttura antica et

irregolare, più celebre se considerata come scala di negotio e piazza di mercato, che se si riguarda all'ordine delle sue fortificationi. Tiene sotto di se alla campagna il Castello di Morea, ch'è uno de Dardanelli eretti per guardia all'entrata del golfo quale scedendo su la spiaggia del mare come in grembo d'un palludoso terreno, ben fornito di muro con doppio recinto, et attorniato dall'acqua che inonda un largo fosso sarà sempre in stato di fare un'ottima difesa, ne sarebbe senza dubbio mal speso il riflesso, che s'impiegasse per ampliarvi qualche fortificatione, potendosi in questo solo riponer tutto il capitale per cuoprire il contorno.

Ha gran parte di terreno boschivo, copioso de roveri da quali mentre mi è sortito di formare un apparato di 1600 stortami per servizio delle pubbliche navi e galere mi vedo obbligato hor che è ridotta al termine l'operatione coll'imbarco anco de medesimi, che ho fatto seguire prima di mia partenza, di soggiugnere a publico lume il costo ch'essendo di eccchini 170 viene ogni legno condotto alla marina et imbarcato a rilevar nel riparto che si forma la spesa di soldi 54, di quella moneta non eccedente soldi 36 se si riporta all'essere di questo valute. Ma perchè il vantaggio, che ridonda dal provvedimento di questi legni ne stati di Vostra Sorenità non si disperda con il discapito che risulterebbe recidendo li fecondi di vallonia con pregiudizio di quel dato importante, ho procurato che ne tagli seguiti vadano esenti gli alberi di tal natura, giudicando altrettanto necessaria questa osservatione in quelli occorressero per l'avvenire. In qualche distanza da Patrasso a costa della strada che conduce da Vostizza a Corinto si ritrova quantità abbondante di zappini, legno giudicato di qualità molto idonea per coperte et altre opere morte delle navi, et io lo significo per non trascurar alcuna di quelle notizie, che può esser confacente al servizio delle cose pubbliche.

Girato il Regno con l'ordine che porta la situatione delle piazze, viene a chiudersi il punto della sua circonferenza in Corinto. Circonda l'ambito di questa fortezza per lo spatio

di tre miglia la sommità d'un alpestre montagna, quale separandosi in tre distinte eminenze, viene ad elevar nella più sublime un castello, che da se medesimo in altri tempi sottomessa già la città si sostenne lunga stagione contro aggressioni potenti. Come all'occhio di chi la rimira cinta d'horide balze sembra da ogni angolo impenetrabile, così a quel lato, che fa fronte all'Istmo, cedendo l'asprezza del monte, stendesi alquanto più agevole la salita, per assicurare la quale, abbenchè si veda prolungato un posto, viene però giudicato necessario l'aggiungervi una torre, che in forma più sicura lo guardi e fiancheggi. Il drizzare anco qualche operatione che cuopra la porta, sarà altrettanto provido, quando è mal sicuro, che ella resti com'al presente indifesa. Se ben questa piazza non giunge col tiro delle sue batterie ad impedire il passo al nemico, e molto meno a difendere le marine, tuttavia è importantissima per essere l'antemurale e propugnacolo del Regno, e per le singolari prerogative dell'acqua sorgente e della capacità, che la rendono habile ad alloggiar un grosso numero de soldati. Quantunque sia per apparire dalle note che rassegnò a publici riflessi quanto sia poco fornita d'artiglieria, ad ogni modo è così notabile il difetto che non so dispensarmi dal ripeterlo; otto soli pezzi armano tutto il suo giro, che è di tre miglia, onde à molti posti da quali potrebbesi dannificar l'inimico in caso tentasse d'appressarsi vi manca il cannone, nè deve così confidarsi nelli vantaggi del sito che agl'aiuti della natura non abbiano ad accoppiarsi quelli della previdenza per costituirli con li mezzi tutti inspugnabile.

Disceso dalla fortezza già m'attrovo sull'Istmo, quella pietra di scandalo, non son se più pregiudiziale perchè separi due mari con tanto incommodo della navigazione, o perchè unisca due terre con tanto disturbo alla quiete del Regno.

Al pensar d'escavarlo fu a un tempo idea troppo vasta, in cui vi si perdè la potenza de Cesari, che havendovi stancato infruttuosamente il braccio d'eserciti innumerabili, diedero

motivo alla saggia Grecia di desumer dal vano attentato della sua escavatione il geroglifico dell'impossibile. L'escludervi con una linea di muraglia terrata da un mare all'altro fu meditatione approvata in altri secoli, ne quali non havea per anco studiati si fieri stromenti la guerra. Mentre però la sapienza dell'Eccellentissimo Senato dalle proposte prodotte et esaminate sul luogo dalla virtù de più isperimentati soggetti, haverà larga materia di ventillare il più conferente, non reputo fuori del caso soggiunger qualche notizia intorno le circostanze del sito per quello approfittar potesse in riflesso di così alto rimareo. Da tre strade s'apre la Rumelia quasi da tre porte il passaggio su lo stretto. L'una piega alla dritta verso il Golfo di Lepanto, et è quella, che guida il passo di Livadia, e vien detta Psata, la seconda è situata nel mezo e s'addimanda di Macriplai. Giace la terra sul braccio sinistro al confine della Megaride, che dopo il corso di pochi miglia torce verso Atene, e la chiamano Acani. Della prima è il sentiere così angusto, che non potrebbe praticarsi il trasporto del cannone che con somma difficoltà; ben l'altre due sono più piane e spatiose, et in particolare quella di Macriplai, agevola la condotta dell'artiglieria, havendo rilevato nell'incontro che ho voluto internarmi in terra ferma non esservi defilati, che incomodino la marcia d'un esercito che può anzi avanzarsi in fronte di otto soldati, osservabile essendo, che quando anche restasse chiuso l'adito di questa strada, può non ostante con breve scanso dalla medesima haverli il transitò per un vallone all'intorno del colle contiguo, e riesce da ogni parte molto comodo anco per il vantaggio dell'acqua che si ritrova nel progresso del cammino. Pervenutosi poi su lo stretto si dilatta molto più il terreno di modo che se ben è grebbanoso et ineguale, non osta però ad un'armata, che non possa distendersi in ordinanza senza punto esser obligata a disordinarsi. Questa facilità che hanno li nemici di calare dalla Rumelia rende tanto più necessaria la fissatione agl'oggetti, a' quali versa la publica mente per il munimento

di quel importantissimo passo. Io non ommetto di rifletterne l'essentialità, poichè se ben lontano, mi corrono però sempre le stesse premure di non veder soggetto a così miserabili contingenze chi ne è alla direttione, e di rimirare assicurato un' interesse, che sarà sempre del peso maggiore.

Sarebbe certamente desiderabile il poter aprire un porto nel Golfo di Lepanto per l'opportunità di ricovrarvi qualche numero di galere anco nella più rigida stagione, et haverle in pronto in caso di qualche insorgenza allo Stretto. Questo esperimento per le ragioni addotte alla publica intelligenza nell'humilissime mie lettere di n° 19 riesce impraticabile al sito della Torreta, ove pareva che il terreno segnasse li vestigij di un antico porto, onde abbandonato d'applicazione quel porto, mi sono rivolto a cercarlo diligentemente sull'una e l'altra riva del Golfo medesimo, e come dalla Morea, ch'era il luogo più atto e sicuro, niente mi è riuscito di ritrovar a proposito, così costeggiando le spiagge opposte di Rumelia da Lepanto verso levante, ho rimarcato, che s'incurvano alcuni seni di fondo aggiustato al bisogno, d'ampiezza proporzionata, sufficientemente coperti da venti, poco distanti dall'acqua, e li descrivo in un foglio separato a publico lume.

Prima che io mi diparta da questo Golfo, ho materia d'humiliar all'Eccellentissimo Senato un'altra notizia da cui ne può provenire qualche giovamento.

Alle montagne dello Stretto s'attacca un braccio di monti, che stendendosi sul Golfo lo bipartisce e ne forma due, l'uno di Livadia o l'altro di Corinto; da questi scaturiscono alcune vene di solfo, vitriol e terra di cui se ne vagliono alla tintura de pollami; si raccolgono in oltre catrami di buon genere, e v'è una copia considerabile di zappini habili al servizio che ho di sopra espresso. Questi effetti sono essenzialmente bisognosi non meno per riguardo delle publiche esigenze, che per uso e comodo del paese, onde quando ne seguisse un'accurata dispositione, se ne potrebbe sperar non così minuto profitto.

Se ben la città di Lepanto, che giace su le rive di Rumelia, è separata dal Regno, non però deve escludersi da qualche riflesso, che riferir si possa alle qualità dell'esser suo. Si va sollevando in colle appartata in cinque recinti, fasciata da muraglia antica et affatto irregolare, nell'ascender che fa sul dorso del monte si scopre all'offese della campagna e del Golfo infilata anco dall'eminenze vicine. Il suo piccolo mandraccio, per quanta fatica s'adopri in tenerlo iscavato, si va ad ogni mossa di siroco levante interrando, onde come può servir di ritiro a qualche legno leggero, così non deve farsi fondamento per introdurvi galere. A un tempo molto si dilatava il circuito del suo ricco distretto, che di presente squarciato in tre parti viene ad angustiarsi notabilmente. Le pertinenze di Patrazihi, Lianochedi, Dhomocos, Forzala et Almeros che più s'avvicinano al confine contribuiscono a Turchi; quello di Messolongi, Angelocastro e Carponissi sono state riportate alla Rappresentanza di S. Maura, nè dall'antica sua giurisdizione altro a Lepanto sopravanza che l'attinanze di Venetico, Apocoro, Cravari, Lidorichi, Vitrignizza e Salona. È soggetto a questa il castello di Rumelia, ch'è l'altro del Dardanelli sito anch'egli in basso piano, sopra una punta di terreno che s'avanza in mare, quale se ben non fortificato alla moderna, ad ogni modo venendo tagliato con un largo fosso dalla terra ferma, et havendo a quella parte un' assai forte castello, viene considerato per l'asilo de quei popoli, che si stimano meglio protetti al calore di questo che della piazza di Lepanto. Anco da questo territorio si somministrano legnami atti al publico bisogno, poichè non molto disgiunti dal mare vi sono li boschi di Cavialini e Stolongo, da quali può recidersi qualche quantità d'olmi per la fabbrica de letti da cannone, et in quelli di Salona crescono legni di grandezza proporzionata a formar alberi da trinchetto per uso delle galere.

Ombreggiato lo stato del Regno entro a que' termini che furon circoscritti alla carica debolmente da me sostenuta, e

che più si riferiscono alla direzione dell'armi ispezione primaria della medesima, senza intrudermi nelle materie de dattij, affittanze et altre attinenti al Magistrato degl' Eccellentissimi Signori Sindici, dall' intelligenza de quali ne havranno l'E.E.V.V. una diffusa contezza, e dovuto pur anco, che al loro occhio sublime esponga il conto del soldo passato per mia cassa, quale consistendo in cento un mille cecchini dimostro in foglio a parte, con qual misura, et a' quali occorrenze si siano impiegati, onde il tutto lucidamente e con la più desiderabile distinzione apparisca.

Per quello spetta alla somma intiera delle rendite del Regno, prima che io vi giugnessi all' amministrazione si ritraevano scarsissimi proventi, mentre l' angustia del tempo e lo sconcerto delle cose non havea per anco lasciato luogo alla dispositione economica et a quell'ordine che ne è poi fruttuosamente seguito, con tutto ciò trovai li presidij saldati con il soldo d' armata, e con quello che havea industriosamente raccolto il N. H. ser Zorzi Benzon della di cui puntualità e zelo devo farne con giusta verità un' assertione tanto più ingenua quanto che n' ho ricevuto il fondamento del maneggio delle cose, e dal tempo che mi danno franchezza di rendervi questa conveniente ragione. Aumentate poi di giorno in giorno le pubbliche entrate, ho col ritratto delle medesime soddisfatti per tutto il Novembre decorso gli Illustrissimi Rappresentanti salariati, milizie e le due galere dell' isole, e mentre le somme di danaro spedito dal Commissariato per le truppe d' armata non sono sempre state equivalenti al bisogno et all' importar delle paghe loro, come dimostra l' annesso conto, si sono pure per esse esborsati dal monte delle rendite del Regno cecchini 20 mille. Gl' ogli dell' anno 1688 et li sali di Termis si sono trasmessi per publico comando a Venetia, gli orzi e le biade riservate a mantenimento della cavalleria. E pure nel debito di supplire a tante incombenze, non ho perduto di vista quello di non valermi di pur un soldo delle rate vicine a maturarsi per lasciar a dispositione dell' Eccellentis-

simo Successore tutta la somma intatta che si calcola ridotta nell' anno presente a 250 mille Reali.

Restringo finalmente li periodi di questa tediosa narrativa a far vedere in tre fogli distinti le forze tutte, che ha in Regno l' Eccellentissimo Senato, e dall' altro canto faccio spiccare con esattezza tutti gli aggravii che vi corrono, onde habbia campo la publica providenza di bilanciare le cose e prendere le misure, che più s' addattano al suo reale servizio. Le milizie ordinarie del Regno destinate di guarnigione nelle fortezze, inclusevi le 4 compagnie che assistono di guardia alle cariche del Generalato, degli Eccellentissimi Sindici et Illustrissimi Provveditori Extraordinarij in Regno consistevano alla rassegna di Novembre caduto in 2421 tra fanti et uffitiali. Quelle d' armata così di cavalleria come d' infantaria si riducono a 1131 soldato, computativi li 214 del reggimento de Svizzeri che stanno di continuo rinforzo in Lepanto, si che in tutto rilevano soldati 3552.

Per l' alimento di quelli d' armata vi s' impiegano in cadaun mese trenta una mille quattro cento settanta ration di pan fresco, et per quelle del Regno sessanta quatro mille novecento ottanta, onde a sussistenza di tutte corre il consumo di rationi nonanta sei mille quattrocento cinquanta, che corrisponderebbe a vinti otto migliaia di biscotto al mese.

Calcolando poi con la stessa pontualità d' ordine l' importar d' una paga, apparisce che per le truppe d' armata vi si ricercano 1751 cecchini, a sovegno delle due galere dell' Isole 464 e per il stipendio ordinario de presidij 5096 cecchini, che moltiplicati in dodici paghe importano all' anno cecchini 87732.

Parerà sempre poco tutto il contribuito dalla tenuità del mio talento rispetto all' immenso debito, che mi correva di servire la benemerita patria, et a riguardo della necessità d' espurgare il Regno dal torbido delle sue confusioni e ridurre a quel grado di perfetione che si vede negl' altri stati del Serenissimo Dominio con sì bella simetria regolati dalla

publica sapienza, ma pure quando militi a favore delle mie debolezze l'essere considerato tra continue distrattioni di guerra hor nelle replicate marchie di Malvasia hora d'accorrere nella custodia dello Stretto, o quando di rivogliermi a Lepanto contro gli insulti di Liberachi in che si sono consumate non solo le campagne intere, ma etiandio l'hore del verno, e quelle che più si dovean spendere in dar legge ai sconcerti del Regno, ardirò di confidare la fortuna del publico adorato gradimento non già all'humiltà de' miei operati, ma alla svisceratezza della buona intentione et al fervore con che mi sono affaticato nello studio d'ogni publico vantaggio. Molte regole benchè proficue ne furono comportate dalla costitutione de tempi, ne' dallo stato afflitto del Regno, et io benchè le conoscessi in se medesime salubri, ho dovuto astenermene per non rendere nocivo il rimedio nell'applicarlo fuori di tempo. Sia comunque si voglia io mi conosco tutt' ombre e tutto imperfettioni, ma questo è l' unico caso, che potea far comparir l' Eccellentissimo Senato infinitamente generoso, mai più essendosi presentata alle gratie del compatimento debolezza infinita, termine che s'aggiusta alla grandezza degli animi di cadauna di V. V. E. E. A supplemento delle mie mancanze degni l' Eccellentissimo Senato d'accogliere l'ossequiosa oblatione che faccio del rimanente de' miei giorni, che io voto tutti con le poche fortune della casa al Nume adorato della publica Maestà, avanti cui m'abbasso in profonda veneratione.

Havrei sollevato V. V. E. E. da così lungo tedio, se il riguardo d' esercitar un atto di tutta giustitia non mi chiamasse ancora à raccordar le lunghe vigilie e li sudori sparsi del fedelissimo Fabio Sio nel sostenimento del suo laborioso ministero di Segretario da lui adempito con quella rassegnatione che se ben nota esige però la verità delle mie attestazioni a ravivarla negli occhi della publica Grandezza.

Aspira sopra ogni cosa all'acquisto del publico ossequiatissimo gradimento, a paragone di cui considera ogli meno pre-

tioso ogn' altro guiderdone, con tutto ciò se l' illibattezza in così gelosa functione, se l' assiduità nelle fatiche, se la professione di tutta la modestia sono quelle parti, che animano gli effetti della publica generosità, lo che ne rimasi sodisfattissimo lo confermo pienamente adorno delle medesime, e guidico col motivo d' esse ben collocate le gratie solite dispensarsi dalla regia munificenza del Principe a consolatione di chi fedelmente lo serve. Gratie.

Dal Lazareto Vecchio li 23 Genaro 1690. (s. n.).

GIACOMO CORNER

Ritornato di Provveditor General in Morea.

ΕΓΓΡΑΦΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΣΧΟΛΗΝ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΣΙΦΝΟΥ

ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΑΙΩΝΟΣ

Τὰ ἐφεξῆς δημοσιευόμενα πέντε ἔγγραφα, ἐκ τοῦ γραμματοφυλακίου τῆς ἐν Πάτρῳ γεραρᾶς μονῆς τοῦ Θεολόγου μεταληφθέντα, παρ᾽ ἔχουσιν εἰδήσεις τινὰς περὶ τῆς ἐν Σίφνῳ ἑλληνικῆς σχολῆς.

Καὶ Δανιὴλ μὲν, πρὸς ὃν ἀποτείνεται τὸ Α' τούτων, ἦν ὁ περίπυστος ἐκεῖνος διδάσκαλος τοῦ ἐν Πάτρῳ φροντιστηρίου τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, ὡς ἐκαλεῖτο τὸν τότε χρόνον ἡ αὐτόθι περιώνυμος σχολή, ὁ Κεραμεὺς τὸ ἐπίκλην. Δραγουμάνος δέ, οὐ μνεία γίνεται ἀνωνύμως ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ ἐφεξῆς Β', ἦν ὁ ἐκ Πάρου Νικόλαος Μαυρογένης, διερμηνευτὴς χρηματίσας τοῦ περιβοήτου ἀρχιναυάρχου τῆς Τουρκίας Τσεζάερλη (τουτέστιν Ἀλγερινοῦ) Χασάν-πασᾶ, εἶτα δὲ καὶ ἡγεμῶν τῆς Βλαχίας τῷ 1786 ἀναγορευθεὶς, οὐκ ὀλίγως δὲ κατατομηθεὶς μετὰ τετραετῆ περιόδου ἡγεμονίαν.

Μισαήλ δέ, ὁ τὸ ἐπώνυμον Μαργαρίτης, πρὸς ὃν ἐπιστέλλεται τὸ Β', ἦν ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων μαθητῶν τοῦ ἀοιδίμου Δανιήλ, ὃν καὶ τελευτήσαντα διεδέξατο ἐν τῇ τοῦ φροντιστηρίου σχολαρχία.

Τὸ Γ' ἐστὶ πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ Νεοφύτου τοῦ Ζ', πατριαρχήσαντος τῷ 1789-1794, καὶ αὖθις τῷ 1799-1801, δι' ἧς ἐντέλλεται τῷ Μισαήλ εἰς Πάτριον ἀπελθεῖν, καὶ τὴν ἐν τῷ φροντιστηρίῳ ὑποδιδασκαλίαν ἀναλαβεῖν πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ οἰκείου διδασκάλου.

Τὸ Δ' ἐστὶ τοῦ ρουφελίου, τοῦ καὶ ἄλλως εἰσιγραφίου (= συνεργασίας) τῶν γουναράδων. Ἦν γὰρ ἡ τούτων συνεργασία τὰ πρῶτα φέρουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μέγα τῷ τότε παρὰ ταῖς κρατούσιν ἰσχύουσα. Ὅθεν αὐτὴ ἦν ἡ μέχρι καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐπιτροπεύουσα τε καὶ διαχειριζομένη τὰ κεφάλαια τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν Πάτριου, Ἰωαννίνων, Ἀδριανουπόλεως καὶ τινῶν ἄλλων ἔτι. Εἰρήσθω μάλιστα πρὸς αἰδίδιον τοῦ πράγματος μνήμην, ὅτι ἀρχομένης τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, Μανωλάκης ὁ ἀρχιγούναρις, ὁ ἐκ τοῦ ἐνδόξου οἴκου τῶν Ὑψηλαντιδῶν, ἀνὴρ ἐξόχως ἐν τῇ σουλτανικῇ αὐλῇ εὐνοούμενος, πλούτῳ δὲ κομῶν ἀμφιλαφεῖ, καὶ διαπύρῳ φλεγόμενος ἔρωτι πρὸς διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ταῖς τοῦ μεγακλεοῦς διδασκάλου Μακαρίου ἐνδιδούς ὑποθήκαις, οὐ μόνον οἰκείους ἀναλώμασιν ἀνήγειρε τὸ τῆς ἐν Πάτρῳ σχολῆς οἰκοδόμημα, ἀλλὰ καὶ πεντακισχίλια κατέθετο γρόσια ἐν τῷ ταμείῳ τῆς, ἧς προϊστάτο, συνεργασίας, ἅτινα καὶ ὑπῆρξαν ὡς πρώτη ἀφορμὴ τῆς κατὰ τὸν ἐπιόντα χρόνον πολλαπλασιάσεως τῶν κεφαλαίων αὐτῆς.

Τέλος δὲ τὸ Ε' ἐστὶ συνοδικὴ ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Νεοφύτου, κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἐντονιώτερον ἐντελλομένη τῷ Μισαήλ ἀπελθεῖν ἀνυπερθέτως πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων τοίνυν, ὧν τὴν γραφὴν ἐτηρήσαμεν ἀπαράλλακτον ὡς ἔχει ἐν τοῖς ἀρχετύποις, συνάγεται, ὅτι ὁ Μισαήλ ἐδίδαξεν ἐν Σίφνῳ δεκαετῆ περίπου χρόνον, καρποφόρως πάντως, καὶ ἀμοιβαίᾳ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ κοινῶς τῶν Σιφνίων εὐαρεστήσει· ἄλλως γὰρ, εἰ μὴ τοιοῦτόν τι ἦν τὸ μεσολαβοῦν, οὐκ ἂν ἐφαίνετό πως ὀκνῶν πρὸς τὴν ἐκ τοῦ παραυτίκα ἐκτέλεσιν τῆς προτέρας πατριαρχικῆς ἐντολῆς.

Ὅτι δὲ « εἰς ἀγνωστον ἀκριβῶς ἐποχὴν φαίνεται διδάξας ἐν Σίφνῳ πρὸ τῆς ἐν Πάτρῳ σχολαρχίας του καὶ ὁ περίφημος διδάσκα-

λος Δανιήλ ὁ Κεραμεύς », ὡς αὐταῖς λέξεσιν ἀναφέρεται ἐν σελίδι 20' τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Καρόλου Ι. Γκιών ἐκδοθείσης τῷ 1876 Ἱστορίας τῆς γῆσου Σίφνου, ἐρανισαμένου ἴσως τὴν τοιαύτην εἶδησιν ἀπὸ τοῦ Σχεδιάσματος κτλ. τοῦ ἑλλογίμου κ. Μ. Παράνικα, τοῦτο οὐκ ἔχεται ἀληθείας. Εὐθὺς γὰρ ὡς ὁ Δανιήλ ἀπεφοίτησε τῆς σχολῆς, εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπάρας διετέλεσε διδάσκων ἐν τοῖς οἴκοις τῶν Καλλιμαχιδῶν καὶ Σούτσων, μεγάλων διερμηνευτῶν τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης, μέχρι τοῦ 1769, ὁπότε συνοδικῶς διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου τοῦ Β', κατήρην εἰς τὴν ἐνεγκαμένην, καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐν τῷ φροντιστηρίῳ διδασκαλίαν τῶν γραμματικῶν, καθηγητοῦ τῶν φιλοσόφων μαθημάτων τυγχάνοντος συγχρόνως Βασιλείου τοῦ Κουταληνοῦ. Μετὰ δὲ τὴν τούτου τελευτὴν (τῷ 1773) τὴν ὄλην τοῦ φροντιστηρίου διοίκησιν ἀναδεξάμενος, καὶ ἐπὶ τριακονταετίαν μετὰ πολυφάτου κλέους διδάξας μετήλλαξε τὸ ζῆν τῷ 1801, τοῦτον δὲ τὸν Μισαήλ καταλιπὼν διάδοχον, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω.

Λ'.

Τῷ σοφολογιωτάτῳ καὶ ἐν μονάζουσιν δσιωτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Δανιήλ διδασκάλῳ τῆς κατὰ Πάτριον ἱερᾶς σχολῆς. προσκυνητῶς.

Τὴν ὑμετέραν σοφωτάτην ἑλλογιμότητα εὐλαβῶς ἀσπαζόμεθα δουλικῶς προσκυνοῦντες.

† Ἦν καὶ διαφυλάττοι ὁ ἅγιος Θεὸς ἐν ἀκροτάτῃ τῇ ὑγιείᾳ εὐδαιμονίᾳ τε καὶ μακροβιότητι, σὺν πάσῃ τῇ περὶ αὐτὴν εὐαγεῖ συνοδικῇ. Ὁ ἐνδοξότατος ἀρχὼν καὶ δραγουμάνος, ζήλῳ εὐσεβείας καὶ φιλομουσίας διεγειρόμενος, ὡς καὶ ἡ σοφολογιότης τῆς τὸ ἐπίσταται, ὑπερασπίζεται ἔργῳ καὶ λόγῳ κάθε σχολεῖον, καὶ τὰ πρὸς σύστασίν του καὶ αἰωνίαν διαμονὴν προσεκτικῶς φροντίζει καὶ ἐπιμόνως. Ἡ κατ' ἐξοχὴν ὁμῶς καὶ κυρία του κλίσις μὲ ἀσύγκριτον ὑπερβολὴν φαίνεται νὰ ἐδόθη εἰς τὸ ἐδικόν μας εὐρισκόμενον κατὰ Σίφνον σχολεῖον, μὲ τὸ νὰ ἐχρημάτισε καὶ ἡ ἐνδοξότης του πρὸς καιρὸν ἕνας τρόφιμος καὶ μαθητὴς τοῦ σχολείου μας τούτου· εἰς τὸ ὁποῖον ἀποδιδούς ὡς εὐχάριστος τὰ τροφεῖα, δὲν ἐλλείπει πάντοτε προνοούμενος τῶν ἀναγκαιῶν καὶ καθηκόντων πρὸς σύστασίν του. Καὶ ἐπεὶ εἶδεν, ὅτι εἰς πάντα τ' ἄλλα καλῶς ἔχει (πλὴν διδασκάλου ἀξίου), διὰ τοῦτο προσκαλεσάμενός μας τοὺς ψηφισθέντας δύο παρὰ τῆς ἐνδοξότητός του

εἰς τὰ προίστασθαι τοῦ σχολείου, μᾶς ἠνάγκασε πέρυσιν εἰς Ναξίαν νὰ ζητήσωμεν αὐτόθεν διὰ διδάσκαλόν μας τὸν λογιώτατον ἐν μοναχοῖς κύριον Μισαήλ, διὰ τε τὴν ἐπαινουμένην παρὰ πᾶσι τῶν Πατριῶν μαθημάτων παράδοσιν καὶ τοῦ ὑποκειμένου ἀρετὴν καὶ τὰ ἦθη· ἐν οἷς προσέθηκεν, ὅτι φροντίσει ἢ ἐνδοξότης του τὰ λοιπὰ, καὶ θέλει γράψῃ καὶ τὰ προσήκοντα ἀπὸ μέρους του. Πάλιν ἐφέτο, εὐθὺς ποῦ ἦλθε, πρῶτον ἐρώτημα τῆς κατὰ πρόσωπον συντυχίας του ἦτον τοῦτο, ποῖαν ἀπόκρισιν ἐλάβετε ἐκ τῆς Πάτμου. Τοῦ ἀπεκρίθημεν, ὅτι τὰ προσταχθέντα τὰ ἀνηγγείλαμεν ὅλα διὰ τινος ἱερομονάχου Συμεῶνος Πατριῶ, πλὴν κἂν ἀπόκρισιν δὲν μᾶς ἔδωσαν. Δὲν ἀπηλπίσθη μὲ ὄλον τοῦτο, ἀμὴ καὶ τώρα μᾶς ἐθαύροποίησε μὲ τὸν κυριακὸν λόγον ἢ ἐνδοξότης του, «ζητεῖτε, εἰπέ μας, καὶ εὐρήσατε» (1)· στείλετε ἄνθρωπον δίχως ἄλλο· θέλω τοὺς γράψω ἐκ δευτέρου, λέγει, ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐκ Κώου. Ἐγὼ ἀκούω τὰς ἀρετὰς τῶν ἀνθρώπων· ὅθεν νὰ παρακούσουν εἰς τέλος δὲν εἶναι τρόπος. Κατὰ τὴν προσταγὴν λοιπὸν τοῦ ἄρχοντος δραγουμάνου, ἰδοὺ ἐξαποστέλλομεν ἄνθρωπον ἐπὶ τούτου τὸν παρόντα γραμματοκομιστὴν κύριον Κωνσταντῖνον Παλαιὸν τὸ ἐπίκλην, δίδοντές τον τοῦ προσώπου μας πληρεξουσιότητα πᾶσαν, καὶ στερκτοὶ ὄντες εἰς εἴτι πράξι ἐλθὼν αὐτόσε περὶ τοῦ διδασκάλου, καὶ ἔξω τούτου καὶ τῶν λόγων καὶ παρακλήσεων ὅπου ἢ τιμιότης του ἤθελε σᾶς προσφέρει, παρακαλοῦμεν θερμῶς καὶ ἡμεῖς, οἱ, τε ἐπιτροπεύοντες τοῦ σχολείου, προεστῶτες τῆς νήσου, οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου καὶ τὸ κοινὸν ἅπαν πλῆθος, νὰ ἐκπληρώσετε τὴν ἐφῃσιν τοῦ ἄρχοντος καὶ τὸν πόθον, καὶ ἡμῶν τὴν αἴτησιν καὶ τὴν χρεῖαν εἰς τὸ θεάρεστον καὶ ψυχοσωτήριον τοῦτο ἔργον, ὅπου σᾶς προσκαλούμεθα· καὶ πάντως ἔχετε παρὰ μὲν τοῦ μισθοποδοτοῦ Θεοῦ τὰς ἀμοιβὰς ἀξίας, παρὰ δὲ τοῦ ἄρχοντος καὶ ἡμῶν τὴν εὐχαρίστησιν καὶ ὑποχρέωσιν αἰώνιαν. Οὕτω δεόμεθα αὐθις καὶ εἴθε μὴ ἀποτύχομεν τῆς ἐλπίδος καὶ τοῦ αἰτήματος.

ἀπὸ πάντων Σεπτεμβρίου 6.

ὁ τῆς ὑμετέρας λογιώτητος ὄλος πρόθυμος διὰ πάντα
γεώργιος γρηπάρης.

τῆς ὑμετέρας λογιώτητος ὄλος πρόθυμος διὰ πάντα
Ἰωάννης Καμπάνης.

(1) Ματθ. ζ', 7.

B'.

Τὴν ὑμετέραν ἐλλογιμότητα πατρικῶς εὐχόμενοι ἡδιστα ἀγορεύομεν.

† Τοῦ ἀγίου Θεοῦ ἀδιαλείπτως δεόμενοι ὅπως διαφυλάττη, περιφρουρῇ τε καὶ σκέπη ὑγιαίνουσιν, εὐημεροῦσαν, μακρόβιον, καὶ πάντων τῶν ἐφετῶν τῆς καταθυμίων ἐπιτυχάνουσιν, ὧν ἐφίεται. Οἱ πτερόεντες, καθ' Ὅμηρον, λόγοι, μὲ τὸ νὰ δύνανται ἐκασταχόσε φοιτᾶν ὡς ἐλεύθεροι, ἔφθασαν τάχιστα μὲ τὴν πτήσιν ἕως αὐτοῦ τοῦ ἄρχοντος δραγουμένου, δηλοποιούντες φωνῇ λαμπρᾷ καὶ ἀνακηρύττοντες τὰς καταστάσεις πάσας ἐπαινουμένας τῆς ὑμετέρας ἱερᾶς κατὰ Πάτμον σχολῆς, τὴν τῶν καθηγητῶν προκοπὴν ἄκραν, λέγω, ἐπιμέλειάν τε τῶν μαθημάτων τὴν ἀκατάπαυστον, τὰ χρηστὰ ἦθη, καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς τῆς ὄντως χρυσῆς ψυχῆς σας, ἣν θεωρία καὶ πράξις ρυθμίζουσαι διθύνουσι. Πληροφορίαν τέτοιαν λαβὼν ὁ ἄρχων ἀπὸ τοὺς λόγους, θεῶι ἀνέλαβε ζῆλον ὡς ἐραστῆς τῶν καλῶν. Καὶ ἐπειδὴ πρὸ χρόνων ἤδη ὀλίγων ἀνεδέχθη τοῦ ἐδικοῦ μας σχολείου τὴν πᾶσαν πρόνοιαν καὶ τὴν χρεῖαν, ἐστοχάσθη ὡς φρονιμώτατος οἰκονόμος, πῶς εἶναι χρεῖα νὰ προσκαλέσῃ τὴν σοφολογιότητά της μὲ κάθε πρέπουσαν εὐχαρίστησιν διὰ διδάσκαλον τοῦ ἐδικοῦ μας κατὰ Σίφνον σχολείου. Ὅθεν δὲν ἔλειψε πέρυσιν ἀναγκάζων ἡμᾶς εἰς Ναξίαν, καὶ τώρα πάλιν ἐφέτο παρακινῶντας, ὅτι νὰ στείλωμεν ἐπὶ τούτου ἕνα μας ἄνθρωπον εἰς τὴν Πάτμον, ἵνα παρακαλέσῃ, [ὀμι]λήσῃ, συμφωνήσῃ, δηλοποιήσῃ μετ' ἀκριθείας κάθε κατάστασιν ὅπως ἔχει, καὶ τέλος πάντων, ἂν πείσῃ, τὸν συνοδεύσῃ ἕως τῆς Σίφνου. [Ἡ]μεῖς λοιπὸν ἀνυπερθέτως πληροῦντες τὰ προσταχθέντα, ψηφίσαντες ἀποστέλλομεν τὸν παρόντα γραμματοκομιστὴν κύριον Κωνσταντῖνον Παλαιὸν τὸ ἐπίκλην, χαρίζοντές του παντελῆ ἄδειαν καὶ πληρεξουσιότητα εἰς εἴ τι πράξει ἐλθὼν αὐτόσε, στερκτοὶ ὄντες εἰς κάθε λόγον, ὑπόσχεσιν, συμφωνίαν, καὶ γράμματα, ὡς περ νὰ εἴμεσθην αὐτοπροσώπως αὐτοῦ παρόντες· ὁ καὶ μάλιστα γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἰδιοχείρως ἐν τῷ παρόντι γράμματι προκειμένων ὑπογραφῶν μας. Παρακαλοῦμεν ὁμῶς καὶ λίαν δεόμεθα, ἐγὼ δηλαδὴ ὁ τυχὼν ἀμαρτωλὸς ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου, ὁ κληρὸς ἅπας, οἱ προεστῶτες τῆς νήσου, οἱ ἐπίτροποι τῆς

σχολῆς, οἱ μαθηταὶ ὅλοι καὶ τὸ κοινὸν ἅπαν, παρακαλοῦμεν μὴν πα-
ραβλέψετε . . . . (1) μεσιτείαν ποῦ σᾶς προσφέρει, καθὼς μᾶς εἶπε
διὰ γραμμᾶτων, μήτε ἡμῶν τὴν αἴτησιν· ἀλλ' ἐκπληρώσατε τὴν ἀγα-
θὴν μας τοῦ πόθου προθυμίαν μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ καλοῦ ἐρχομοῦ
σας. Ἐνδειξασθε ἀντιδιδομένην ἡμῖν τὴν διάθεσιν, καὶ ἡμῖν ποθοῦσιν
ἀντιχαρίσαθε αὐθις δεόμεθα, ἵνα παρὰ μὲν τοῦ πλουσιωδῶρου Θεοῦ
ἀπείρους ἔζητε τοὺς μισθοὺς, ὡς νόμον ὅλον πεπληρωκότες, παρὰ δὲ
τοῦ ἄρχοντος καὶ ἡμῶν πάντων, χρέος, εὐγνωμοσύνην, εὐχαριστίαν
καὶ αἰώνιαν τὴν ὑποχρέωσιν.

αψλᾶ Σεπτεμβρίου 6.

† Ὁ Σίφνου **Μελέτιος** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου.
ὁ τῆς ὑμετέρας λογιώτητος ὅλος πρόθυμος διὰ πάντα
γεώργιος γρηπάρης.
τῆς ὑμετέρας λογιώτητος ὅλος πρόθυμος διὰ πάντα
Ἰωάννης Καμπάνης.

Γ'.

**Νεόφυτος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπό-
λεως νέας Ἰωάννης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

† Ὁσιώτατε καὶ λογιώτατε διδάσκαλε τῆς ἐν Σίφνῳ κοινῆς σχο-
λῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, τέκνον ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὸν τῆς ἡμῶν
μετριότητος κύρ Μισαήλ, χάρις εἶη σου τῇ λογιότητι, καὶ εἰρήνη
παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία, καὶ συγχώρησις. Κατὰ ζή-
τησιν ἐνθερμον τοῦ διδασκάλου σου κύρ Δανιήλ, ὅστις δέεται ἐνταῦθα
διὰ νὰ ἀπέλθῃς ἢ λογιότης σου εἰς τὸ σχολεῖον αὐτοῦ καὶ νὰ ἀποκα-
τασταθῇς ὑποδιδάσκαλος ὡς καὶ πρότερον, γράφομεν ἐπίτηδες, καὶ
ἐντελλόμεθα, καὶ παραγγέλλομεν σοὶ εὐχετικῶς, ὅπου παρευθὺς νὰ
κινήσῃς καὶ νὰ ἀπέλθῃς ἐκεῖ, καὶ νὰ ἐμμενῆς ὑποδιδάσκαλος, ἐπιμε-
λούμενος τῶν διδασκομένων μαθητῶν εἰς τὰ τῆς προκοπῆς αὐτῶν αὐ-
ξήσεώς τε καὶ βελτιώσεως, καὶ κοσμιότητος τῶν ἠθῶν αὐτῶν, διὰ
νὰ ἔχη καὶ ὁ ῥηθεις διδάσκαλος κύρ Δανιήλ μετρίαν ἀγασιν, καὶ ἀνά-

(1) Δελωθήται ἡ λέξις.

παυσιν τῶν πόνων τοῦ. Ἐγένετο δὲ καὶ φροντίς περὶ τοῦ ἀρκοῦντός
σοι μισθοῦ, οὕτινος τὴν πληροφορίαν θέλεις πληροφορηθῆς ἤδη ἀπὸ
γράμματος τῶν τιμιωτάτων ἐπιτρόπων τῆς σχολῆς, οἱ ὅποιοι ἐτησίως
θέλουσιν ἐξαποστέλλει ἀνελλιπῶς πρὸς τὴν λογιότητά σου πρὸς ἀνά-
παυσιν τῶν πόνων σου. Ὅθεν ποιήσον προθύμως καὶ ταχέως καθὼς
σοὶ γράφομεν ἐξ ἀποφάσεως, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἶη μετὰ σοῦ.

αψλᾶ Ἰουνίου κζ'.

† Ὁ **Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου.**

Δ'.

Ἐλλογιμώτατε διδάσκαλε κύρ Μισαήλ, τὴν ἐλλογιμότητά της
εὐλαβῶς προσκυνοῦντες ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

† Διατηροῦν αὐτὴν ὁ τῶν ὅλων Κύριος καὶ Θεὸς υἰαίνουσιν
κατ' ἄμφω μετ' ἐπιτεύξεως τῶν ὧν ἐπιποθεῖ καὶ ἐφίεται θεόθεν ἀγα-
θῶν. Μετὰ τὴν ἔρευναν τῆς υἰαίας της τὴν φανερόνομεν, ὅτι ὁ δι-
δάσκαλος τῆς ἐν τῇ Πάτρῳ σχολῆς κύρ Δανιήλ κοινῇ διαγνώσει ἔγραψε
τῷ παναγιωτάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ ἀγίᾳ καὶ ιερᾷ
συνόδῳ, ὁμοίως καὶ εἰς ἡμᾶς, ζητῶντας ἐκεῖ ἐπὶ πόνου τὴν λογιότητά
της ὅπως ἀναλάβῃ τὴν φροντίδα τῆς αὐτῆς σχολῆς, ἐπειδὴ καὶ ὁ
ὑποδιδάσκαλος ἀνεχώρησε καὶ ἦλθεν εἰς βασιλεύουσιν, καὶ ἔμειναν οἱ
ἐν αὐτῇ μαθηταὶ εἰς ἄκραν ἀμηχανίαν. Λοιπὸν ἐκρίθη εὐλογον παρὰ
τε τοῦ παναγιωτάτου δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ
παρὰ τῆς ἀγίας καὶ ιερᾶς συνόδου, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν φίλην αὐτῆς
πατρίδα καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν φροντίδα τῆς σχολῆς, καὶ θέλει ἔχει
τὸν μισθὸν παρὰ Θεοῦ καὶ τὸν ἔπαινον παρὰ ἀνθρώπων· ἐδιορίσθη δὲ
καὶ ὁ μισθὸς της παρὰ τοῦ παναγιωτάτου δεσπότη γρόσια τετρα-
κόσια νὰ λαμβάνῃ κατ' ἔτος. Ὅθεν νὰ ἀπέλθῃ, καθὼς τὴν γράφει
καὶ ὁ παναγιώτατος δεσπότης, διὰ νὰ μὴν γίνῃ ἡ ἐρήμωσις τῆς σχο-
λῆς εἰς τὰς ἡμέρας μας. Ἡ λογιότης (1), εἰμεθα βέβαιοι, ὅτι
μετὰ πάσης προθυμίας θέλει ἀναλάβῃ τὴν ἐπιστάσιαν τῆς σχολῆς
κατὰ τὸν ἑκπαλαι ἐγκάρδιον αὐτῆς πόθον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ

(1) Οὕτως ἐκ παροράματος ἀντὶ : λογιότητά της.

παρόντος μας, τὰ δὲ ἔτη τῆς ἐλλογιμότητός της εἶψαν παρά Θεοῦ πλείστα καὶ πανευδαίμονα.

τῆς ἐλλογιμότητός της.

αψλβ' Ιουλίου 5'.

ὄλωσ πρόθυμοι

ἅπαντες οἱ γέροντες καὶ ἐπίτροποι τοῦ ρουφετίου τῶν γουναράδων τὴν προσκυνοῦν..

Ε'.

† **Νεόφυτος** ἑλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος **Κωνσταντινουπόλεως** νέας **Ῥώμης** καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ὁσιολογιώτατε διδάσκαλε τῆς ἐν Σίφνῳ σχολῆς τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων, ἡμέτερε κατὰ πνεῦμα υἱὲ ἀγαπητὲ κύρ Μισαήλ, χάρις εἶη σοι τῆ ὀσιολογιότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ, εὐλογία, καὶ συγχώρησις. Ἦν εἰς ἀπάντησιν τῆς προσταλείσης σοι ἡμετέρας πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς γράμμα σου ἐλάβομεν, καὶ εἶδομέν σε φανεροῦντα, ὅτι δυσκόλως πως ἔχεις μετακινήθῃναι καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἐν Πάτρῳ κοινὴν σχολὴν τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων, προβάλλων αἰτία τινὰ δίχα εὐλογοφανοῦς προφάσεως. Ὅθεν ἐπειδὴ ἀναγκαιῶς ἀπαιτεῖται ἢ εἰς τὰ ἐκεῖ ἔφιξις σου, διὰ τὴν ἀποκατασταθῆς ὑποδιδάσκαλος, ὡς σοι προεγράφομεν, διὰ τὴν ἄνεσιν τοῦ διδασκάλου σου κύρ Δανιήλ, ὡς γηράσαντος καὶ μὴ δυναμένου ἀντέχειν καὶ εἰς συντήρησιν καὶ αὔξησιν τῆς ἐκεῖ καρποφόρου σχολῆς, καὶ βελτίωσιν καὶ ἐπίδοσιν τῶν μαθητῶν, γράφομέν σοι αὐθις κατὰ τὴν αἴτησιν τοῦ διδασκάλου σου, καὶ τὴν παράκλησιν τῶν τιμιωτάτων ἐπιτρόπων τῆς σχολῆς ἐκείνης, καὶ διὰ τῆς παρούσης ἡμετέρας πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομέν σοι εὐχετικῶς, ὅπως, ἄρα τῷ ἐγχειρισθῆναι σοι ταύτην παραλαβὴν τὰ δίκαιά σου, καὶ τὸν συμφωνηθέντα μισθὸν τῆς διδασκαλίας σου παρὰ τῶν προκρίτων καὶ ἐπιτρόπων τῆς ἐν Σίφνῳ ταύτης σχολῆς, ὡς αὐτοῖς γράφομεν, ἀπάρης ἀνυπερθέτως καὶ ἀπέλλῃς κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν διδασκάλόν σου κύρ Δανιήλ, διὰ τὴν ἀποκατασταθῆς ὑποδιδάσκαλος, ὑπείκων αὐτῷ καὶ ἐπιμελούμενος εἰς αὔξησιν τῆς τροφῆς σου ἐκείνης

σχολῆς, παρ' ἧς τοῦ εἶναι ἡξιώθης. Περὶ δὲ τῆς σχολῆς τῆς ἐν Σίφνῳ γίνεται φροντίς παρὰ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῆς εἰς ἀποκατάστασιν ἑτέρου διδασκάλου καὶ συντήρησιν αὐτῆς καὶ αὔξησιν· ἐπειδὴ σκοπὸς τῆ Ἐκκλησίᾳ, οὐχ ὅτι τὴν μίαν ἀποκλείσαι τὴν δ' ἄλλην βελτιῶσαι, ἀλλ' ἀμφοτέρας ἔχειν συνισταμένας. Διὸ ποιήσον καθὼς σοι γράφομεν ἐξ ἀποφάσεως, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος εἶη μετὰ σοῦ.

αψδβ' Νοεμβρίου

† **Ὁ Κωνσταντινουπόλεως** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

† **Ὁ Καισαρείας Γρηγόριος** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

† **Ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

† **Ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

(κενὸς ὁ χώρος)

† **Ὁ (δυσανάγνωστος ἢ ὑπογρ.)** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

† **Ὁ Διδυμοτείχου Παῖσιος** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

† **Ὁ Παραναξίας Νεόφυτος** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

† **Ὁ Ἐφέσου Σαμουήλ** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

† **Ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

† **Ὁ Νικαίας Καλλένικος** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

† **Ὁ Δέρκων** (λελωθῆναι τὸ ὄνομα).

† **Ὁ Ἄρτης Μακάριος** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

(κενὸς ὁ χώρος)

† **Ὁ (δυσανάγνωστος ἢ ὑπογρ.)** καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

ΒΡΑΧΕΙΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ

ΥΠΟ

Λ. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗ

Ἡ ἀρχαία λέξις ὑπόδημα, ἐκ τοῦ ὑποδέω, ὅθεν ὑπόδησις ἀνυπόδητος κτλ. ἰσοδυναμεῖ μετὰ τῆς λατινικῆς caliga ἐκ τῆς ἐλληνικῆς κάλον, ξύλον. Ἐκ ταύτης τὸ γνωστὸν καλοπόδιον, ὑποκοριστικὸν τοῦ καλόπους, κακῶς πολλάκις προφερόμενον καλαπόδιον. Τὸ ὑπόδημα

caliga ἦτο ἐξ ἀρχῆς ξύλινον, περιδεδεμένον μὲ ἱμάντια δερμάτινα καὶ ἐνίοτε μὲ σπαρτία. Μέχρι τῆς παρακμῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, τὸ ὑπόδημα τῶν στρατιωτῶν ἐκαλεῖτο calceamentum militare, ἦτοι ὑπόδημα στρατιωτικόν. Ἐκ τούτου ἐκαλεῖτο ἐνίοτε ὁ στρατιώτης caligarius. Τὰ ποικίλα σχήματα τοῦ ὑποδήματος τούτου, ἀναφαίνονται ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ κίονος τῆς Ῥώμης καὶ τῶν σωζομένων εἰκόνων καὶ νομισμάτων. Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ φορῶν τὰ ὑποδήματα ταῦτα ἐκαλεῖτο καλιγάτος (1). « Στρατιώτας ἐνόπλους οὓς ὁ νόμος καλιγάτους καλεῖ » (Meursius). « Σκυτεὺς σαγγάριος (γρ. τζαγγάριος) καὶ καλιγάριος ». Ἔχομεν καὶ καλίγιον ὑπόδημα, κακῶς πολλὰκις γραφόμενον καλήγιον. Παρ' ἡμῶν καὶ κυρίως παρὰ τοῖς Ἑπτανησίοις σώζεται ἡ λέξις αὕτη. Καλληγάς καὶ καλληγάρης τὸ πάλαι ὁ ὑποδηματοποιός. Ἐνεκα τῆς ἀμαθείας τοῦ λαοῦ, ἐσφαλμένως γράφονται αἱ λέξεις αὗται. Καλληγάρης καὶ Καλληγᾶς δέον νὰ γράφονται μεθ' ἐνός λ καὶ μετὰ ι ἀντὶ η. Τὸ αὐτὸ λέγω καὶ περὶ τινῶν ἄλλων λέξεων· π. χ. ὁ ῥάπτων τὰ σκαραμαγγία ἐνδύματα τῶν Βυζαντιῶν, γράφεται σκαραμαγκᾶς ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ σκαραμαγγᾶς. Ἀγκᾶς ὁ ἀγγειοποιός, ἀντὶ ἀγγᾶς. Ἐν Βυζαντίῳ μνημονεύεται συνοικία καλουμένη Καλιγαρέα, πλησίον τῆς χερσαίας πύλης καλουμένης τὸ πάλαι τοῦ Χαρσίου, καὶ τὴν σήμερον Ἐγρῆ-καπῆ. Παρὰ τοῖς νησιώταις τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καλίγιον ἐτρέπη εἰς καλίθιον, καὶ καλιθόνω, πεταλόνω, ἀντὶ τοῦ καλιγόνω. Πέταλον παρὰ τοῖς Ἀγγλοῖς a horse shoe.

Ἐκ τῆς λέξεως ταύτης caliga καὶ ἐνίοτε calliga, παράγεται τὸ νῦν παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις, καὶ κυρίως παρὰ τοῖς Γάλλοις, galloches, καὶ παρ' ἡμῶν αἱ κοιναὶ καλόσαι, γαλόσαι καὶ γαλέντσαι.

Κατὰ τοὺς ἱστορικούς, δῆλον εἶναι ὅτι τὰς καλουμένας galloches ἢ gallicas τῶν Ῥωμαίων, ἐκάλουν οἱ Ἕλληνες κρηπίδας καὶ οἱ Ῥωμαῖοι crepidae. Ἐνῶ ὁμως αἱ galloches εἶχον πᾶτον ἐκ ξύλου μόνον, αἱ κρηπίδες τοῦ αὐτοῦ σχήματος ὑποδήματα, κατεσκευάζοντο ἐκ διπλοῦ καὶ τριπλοῦ δέρματος. Λέγει ὁ Ἡσύχιος, « κρηπίς ὑποβάθρα, θεμελίωσις, ὑπόδημα ». Ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ,

(1) Περὶ τῶν ὑποδημάτων τῶν ἀρχαίων συνέγραψαν ὁ B. Balduinus de calce antiquo, καὶ ὁ Ἰούλιος Nigronus de caliga veterum, ἐν Λειψία 1733. Ἀμρότερα εἶναι λίαν σπάνια συγγράμματα.

« κρηπίς ὑπόδημα μὲ τακούνια ἢ ναλτζάδες ». Ὁ Γαληνὸς λαλῶν περὶ κρηπίδων λέγει « ἐνὶ καλίποδι ἀμφοτέρας ὑποδύομεν », ἦτοι ὡς σήμερον λέγομεν, τὰ δύο ποδάρια εἰς ἓνα παπουτζί.

Ἐν λατινικῇ ἐπιγραφῇ, ἀναγινώσκομεν Sutor caligarius. Galligarius-Calligula ἢ Galligula ὑποκοριστικόν, ἐκαλεῖτο τὸ calceamentum pastorum, ὑπόδημα ποιμενικόν ἢ τῶν ποιμένων. Ἐν ἑτέρᾳ ἐπιγραφῇ, μνημονεύεται officii in caliga, ἦτοι ἐν ὑπηρεσίαις ἐν τῷ στρατῷ. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τὸ caliga ἦτο ὑπόδημα στρατιωτικόν.

Περὶ τῆς λατινικῆς λέξεως calceus ὑπόδημα ἐκ τῆς calx ἀστράγαλος, πάλμπολα εἶναι τὰ γεγραμμένα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λατινικῶν γραμμᾶτων. Ἐκ ταύτης καὶ ἡ ἡμετέρα κάλτζα. Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει, ὅτι τὸ πάλαι ἐκάστη τάξις ἀνθρώπων εἶχεν ἴδια ὑποδήματα. Λέγει ὁ Κικέρων, militare calceos, ἀλλάσσω ὑποδήματα, ἦτοι γίνομαι γερουσιαστής, Οὗτοι εἶχον ἡμισέληνον ἐπὶ τῶν ὑποδημάτων. Λέγει ὁ Σενέκας à caliga ad consulatum pervenisse.

Οἱ Ῥωμαῖοι μεγιστᾶνες καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Βυζάντιοι, ἐφόρουσαν ὑποδήματα, ἦτοι πέδιλα ἐρυθρὰ, ἐρυθρόχροα ἢ φοινικόχροα, καλούμενα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων calcei mullei. Ταῦτα ἀκολούθως ἐμιμήθησαν καὶ οἱ Πάπαι τῆς Ῥώμης.

Σανδάλια ἐκαλοῦντο ἕτερον εἶδος ὑποδημάτων, κυρίως τῶν γυναικῶν. Ἦσαν ἐρυθρὰ, μετὰ χρυσῶν ἢ ἐπιχρῦσων κοσμημάτων. « Αἰσχρὰ γοῦν ἀληθῶς τὰ σανδάλια ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς ἐστὶ τὰ χρυσᾶ ἀναθέματα ».

Ἐτερον ὑπόδημα ξύλινον ἐκαλεῖτο soccus, φορούμενον ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν τοῦ θεάτρου. Τοῦτο σώζεται ἀπαράλλακτον ἐν τοῖς λουτροῖς τῶν Ὁθωμανῶν. Ἐκ τοῦ ὑποκοριστικοῦ socculus, παράγεται τὸ ἰταλικόν soccolo καὶ soccolo, καὶ τὸ παρ' ἡμῶν τζούκαρον. Εἰκονίζεται ἐν ἀρχαίοις εἰκόσι ὅτε μὲν μετὰ τεσσάρων σκελῶν, ὅτε δὲ ὀλόκληρον φέρον τὸ σχῆμα καὶ μέγεθος τοῦ ποδός. Τὸν σόκκον τοῦτον ἐκάλουν πολλάκις οἱ Ῥωμαῖοι colthurnum, Ἕλλην. κόθορνος, ὅθεν κατὰ τὸν Βυζάντιον ἡ κοινὴ κουντοῦρα. Λέγει ὁ Ἡσύχιος « Κόθορνος, ὑπόδημα ἀμφοτέροις τοῖς ποσὶ πεποιημένον, τινὲς καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ἐφαρμόττειν φασι τὸ ὑπόδημα τὸν κόθορνον ». Ὁ κόθορνος, ἦτο ὑπόδημα ἐνίοτε ὑψηλότατον.

Ἔτερον εἶδος ὑποδημάτων, εἶναι τῶν Βυζαντίων τὰ τζαγγία. Ὁ τούτων ἐργάτης ἐκαλεῖτο τζαγγάρης, τῶν δὲ βασιλικῶν ὑποδημάτων τζαγγᾶς. « Ὑποδήματα μέχρι ὡς γόνυ φοινικοῦ χρώματος, ἃ δὲ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδεῖσθαι θέμις, ἃ καλοῦνται τζαγγία καὶ ὁ ταῦτα ποιῶν τζαγγᾶς ». Ἡ λέξις αὕτη ἄγνωστος τοῖς Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις εἶναι Σανσκριτική, djanghiá, ὁ ποῦς, djanghâla ταχὺς ὠκύπους ἔλαφος. Ἡ σημερινὴ τῶν Ἰνδῶν γλῶσσα ἔχει djanghe, ὁ μηρός, jaano τὸ γόνυ, ὅθεν τὸ ἡμέτερον συγγενὲς γόνυ, γόνατον. Ἐπὶ τῶν τζαγγίων τούτων ἦσαν κεντημένοι ἀετοὶ διὰ χρυσῶν συρμάτων.

Μνημονεύεται καὶ ἕτερον ὑπόδημα καλούμενον φαικᾶσιον. Λέγει ὁ Ἡσύχιος « φαικᾶσιον, ὑποδήματος εἶδος γεωργικοῦ ». Ὀλίγα περὶ τούτου γινώσκωμεν. Ἦσαν ὑποδήματα δερμάτινα λίαν ἔλαφρά καὶ ἐπιτήδεια εἰς μακρὰν ὁδοιπορίαν.

Ἦσαν καὶ ἕτερα καλούμενα Σικυῶνια, ἐν χρήσει κατ' ἀρχὰς παρὰ ταῖς πλουσίαις γυναῖξι τῆς Σικυῶνος. Λέγει ὁ Ἡσύχιος « Σικυῶνια, γυναικεῖα ὑποδήματα ». Ὁ δὲ Κικέρων (I de oratore). Τὰ Σικυῶνια δὲν ὑποδέομαι ἂν καὶ εὐάρμοστα εἰς τοὺς πόδας διότι δὲν εἶναι ἀνδρικά, quia non sunt viriles, ἤτοι μὴ ἐμπρέποντα εἰς ἄνδρας. Ἦσαν λευκὰ καὶ λεπτά. « Ὑποδήματα ἐκ Σικυῶνος » (Λουκιανός).

Πλὴν τούτων, ἔχομεν καὶ πλεῖστα ἄλλα ὀνόματα ὑποδημάτων τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐργασίαν ἀγνοοῦμεν. Ἔχομεν τὰς βασιλίδας, ὑποδήματα τῶν Ἀθηναίων βασιλέων. Τὰ Ῥοδιακὰ τῆς νήσου Ῥόδου, τὰς Θεσαλλίδας καὶ ἐμβάδας ὑπὸ τῶν Θρακῶν κατασκευασθέντα, χαμηλότερα τῶν ξυλίνων ὑποδημάτων τῶν κωμικῶν. Ἐπειτα τὰς εὐμαρίδας καὶ τὰ διάβαθρα, κοινὰ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὑποδήματα καθὼς καὶ τὰ πέδιλα. Μνημονεύονται προσέτι διπόδια, πέλυτρα καὶ ἐνίοτε πέλυντρα, ἀνταπόδια καὶ ἀναξυρίδες ὀνόματα μᾶλλον τῶν ἱμαντίων ἀνερχομένων μέχρι τοῦ γόνατος καὶ τοῦ μηροῦ. Μνημονεύονται καὶ ἕτερα ὀνόματα ὑποδημάτων, ἀγνώστου σχήματος καὶ μεγέθους. Λέγει ὁ Ἡσύχιος. « Βλαῦδες, ἐμβάδες, κρηπίδες, σανδάλια » εἶδη ὑποδήματος. Νυμφίδες, ὑποδήματα τοῦ γάμου, τυρρηνικὰ καλούμενα καὶ σανδάλια, κεκοσμημένα μετὰ λωρίων χρυσῶν μετὰ τῶν ὀπαίων ὑπέδυσε τὴν Ἀθηναίαν ὁ Φειδίας. Ἐνδρομίδες, τῆς Ἀρτέμιδος ὑποδήματα. Βαυκίδες, ὑποδήματα τῶν γυναι-

κῶν τῆς Ἰωνίας. Περιβαρίδες, ὑποδήματα τῶν Θεραπεινῶν. Μνημονεύονται καὶ ἀμφισφύρια καὶ ἀκροσφύρια, ὑποδήματα ἀνερχόμενα μέχρι τῶν σφυρῶν.

Ἐπάρχει τὴν σήμερον παρὰ τοῖς Ἕλλησι ἕτερον ὑπόδημα μᾶλλον οἰκιακόν, καλούμενον raptouffus. Ἡ λέξις αὕτη σύγκειται ἐκ δύο ἑλληνικῶν πᾶς καὶ φελλός. Ὁμοιάζουσι τὰς καλουμένας κρηπίδας. Σύγκειται ὁλοτελῶς ἐκ φελλοῦ ἢ μᾶλλον οἱ πᾶτοι ὁλόκληροι. Ἐκ τῶν δύο τούτων λέξεων, ἐσχηματίσθη ἡ λέξις παντόφελλοι. Ὁ Πλίνιος γράφων περὶ τῆς χρήσεως τοῦ φελλοῦ (Βιβ. 16 κεφ. 8) λέγει ἡ χρῆσις αὐτοῦ γίνεται ἐν τῇ χειμερινῇ ὑποδήματι τῶν γυναικῶν. Illius usus (suberis τοῦ φελλοῦ) fuit in hyberno foeminarum calceatu.

Ἔχομεν ἡμεῖς λέξιν ἑλληνικὴν κάττυμα τὴν ὁποίαν τινὲς μεταφράζουσι τακοῦνι. Κάττυμα ἐκαλεῖτο τὸ δέριμα προσραπτόμενον εἰς τὸν πᾶτον τοῦ ὑποδήματος, καὶ οὐχὶ τὸ τακοῦνι ἐπὶ τοῦ ὁποίου βασίζεται ὁ ἀστράγαλος. Τακοῦνια κατὰ τὴν σημερινὴν σημασίαν, δὲν φαίνονται ἐν τοῖς ἀγάλμασι καὶ εἰκόσι τῶν ἀρχαίων. Ὑποδήματα κεκαττυμένα ἐκαλοῦντο τὰ λατινικὰ supracia ἐκ τοῦ ῥήματος supringo ὑποδύω, ῥάπτω ἢ προσράπτω τὰ κατωτέρω μέρη τοῦ ὑποδήματος· τὸ μέρος τοῦτο τὸ προσραπτόμενον ἐκαλεῖτο supracium, καὶ παρ' ἡμῖν κάττυμα, ὅπως ἀλλότριον τοῦ σημερινοῦ τακουνίου.

Κ Ρ Η Τ Ι Κ Α Ι Π Ρ Ο Λ Η Ψ Ε Ι Σ

Γ Η Ο

Γ. Ι Α Κ. Κ Α Λ Λ Ἰ Σ Α Κ Η

Β'.

Περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν γένει σώματος. — Προλήψεις τῶν νεανίδων. — Περὶ τοῦ γάμου. — Δεσμάτα. — Κληθόνες. — Ὀνείρα. — Παρμαῖς. — Περὶ τῶν καιρῶν. — Προλήψεις περὶ ἐμφύγων καὶ ἀφύγων.

Περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν γένει σώματος. — Ἐν Κρήτῃ ἀντὶ τῆς λέξεως πρόληψις χρῶνται τῇ λέξει παρατήρημα, ὡς ἀπὸ 'χαρὲ καλὸ' ἢ «σὲ κακὸ παρατήρημα»· δοξάζουσι δέ, ὅτι πάσης

ἐπιχειρήσεως ἢ ἐκβάσις συνήδει πρὸς τὰ παρατηρήματα, τὰ ὅποια ἐν ἀρχῇ ποιῆται ὁ ἐνδιαφερόμενος· ἔχουσι δὲ καὶ σχετικὴν πρὸς τοῦτο προομίαν « τῆς καλῆς ἡμέρας τῆς φαίνεται ἀφ' ὅτου θὰ ἔξημερώσῃ ».

Ἡ ἐπικρατοῦσα δοξασία, περὶ τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ἐξασκεῖ ἡ τύχη ἐπὶ τινῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος, εὔρηται ἐν τῷ ἐπομένῳ δίστιχῳ·

Τρίτη γεννᾷτ' ὁ φρόνιμος, Τετράδη ἀντρεπωμένος,
Πέμπτη ὁ κακορρίζικος καὶ Παρασκή ὁ ξένος.

Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι ἡ Τρίτη διὰ τὴν γέννησιν ὑπολαμβάνεται εὐοίωνος, ἐν ᾗ πανταχοῦ σχεδόν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κρήτῃ, θεωρεῖται αὕτη ἡμέρα ἀποφρᾶς· τούτου ἕνεκα ἀποφεύγουσι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν ἐναρξίν οἰουδήποτε ἔργου, οὐδὲ κείρουσι τὴν κόμην, καθὼς καὶ τὴν Τετάρτην δὲν κόπτουσι τοὺς ὄνυχας, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἀκόλουθον λόγιον·

Τὴν Τρίτη τρίχα μὴ σοῦ ὄγη καὶ τὴν Τετράδη ἴνυχι.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος φέρεται καὶ τὸ δίστιχον·

Ποτὲ Τετραδοπάρασκα τὰ ἴνυχα σου μὴ κόψης,
καὶ Κυριακὴ μὴ χτενιστῆς, ἂν θέλῃς νὰ προκόψης.

Ἐκτὸς τῶν προλεχθέντων εὔρηται περὶ ὀνύχων καὶ ἐτέρα πρόληψις « ἔς τοῦ φίλου σου τὸ σπῆτι κατούρησε καὶ ἔς τοῦ ἐχθροῦ σου κόψε τὰ νύχια σου » σχετιζόμενα πρὸς τὸ δίστιχον·

Ὅπ' ἀγαπᾷς κατούρησε καὶ ὅπου μισᾷς χτενίσου
Καὶ ὅπου πολλὰ κακοθελᾷς κάτσε κουτσανυχίσου.

Περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ ἰδίως τῆς κεφαλῆς παρατηροῦσι τὰ ἐξῆς· ὑπολαμβάνουσιν οἰωνόν ἐνδόξου μέλλοντος ἂν τὸ ἄρρεν φέρῃ κατὰ τὸν τοκετὸν προσιώπιδά, ἣν ἐξαγαγόντες εἰς τρεῖς ἄλλεπαλλήλους λειτουργίας ἀναρτῶσι πρὸ τῶν εἰκότων τῶν ἐφεστῶν ἁγίων· ἂν ἔχη τις ἐν τῇ κεφαλῇ δύο κορυφὰς σημαίνει ὅτι θὰ νυμφευθῇ δις· τὰ μεγάλα ὦτα προσιωνίζονται μακροβιότητα· τὰ λεπτὰ χεῖλη εἰρωνεῖαν καὶ τὰ παχέα ἀγαθότητα· οἱ ἀραιοὶ ὀδόντες πλουτισμόν· τὸ αἰφνίδιον καὶ ἀναίτιον ἐρύθημα τῆς ἐτέρας τῶν παρεῶν ἢ τῶν ὠτων κακολογίαν τοῦ ἐρυθριῶντος· ἢ ἀπότομος διεύθυνσις μιᾶς μόνης τριχῆς τῆς κεφαλῆς πρὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ ἢ ἀκούσια σπασμωδικὴ κίνησις τοῦ ἐτέρου τῶν ὀφθαλμῶν προμηνύουσι τὴν προσεχῆ ἔλευσιν οἰκείου ἢ φι-

λου ἀπόντος πρὸ καιροῦ· τὸ αὐτὸ προμηνύει καὶ ἡ περὶ λύχνον ἀνημμένον πτησίς ψυχῆς· ἀκούσιον δῆγμα τῶν χειλέων ἢ τῆς γλώσσης ἰδίως κακολογίαν τοῦ δηχθέντος, λέγοντος· « νὰ φῆ τῇ γλώσσῃ του ὅποιος μὲ γλωσσοτρώει »· κνισμὸς τοῦ δεξιοῦ ὠτός προσεχὲς καλὸν ἀκουσμα καὶ τοῦ ἀριστεροῦ τὰν ἀπαλιν. Μέτωπον εὐρὸν σημεῖον εὐφύτας· τρίχες μαῦραι σταθερότητος καὶ ξανθαὶ ἀκακίας, ἐρυθρόξανθοι δὲ μετὰ γαλανῶν ὀφθαλμῶν μαχθηρίας, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐξῆς·

Τρίχα κόκκινη καὶ μάτια γαλανὰ
φυχὴ τοῦ διαβόλου, καρδιὰ τοῦ Σατανᾶ.

Διὰ τοὺς ἔχοντας μακρὰν τὴν κόμην λέγουσι « μακρὰ μαλλιά καὶ λίγη γνώσι »· τὴν κόμην δὲ κείρουσι μόνον ὅταν ἡ σελήνη ᾖ πασιφαῆς. Τοὺς σπανοὺς θεωροῦσι δυστρόπου καὶ πονηρᾶς φύσεως, καθὼς καὶ τοὺς ἔχοντας σωματικὰ ἐλαττώματα, ἐκ γενετῆς ἰδίως, οὓς παράσουμους, παραζούβαλλους, παρασοῦσουμους καὶ μισεροὺς καλοῦσι· περὶ αὐτῶν εἴρηται τὸ λόγιον « ὁ Θεὸς σημαδεύει τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους γὰρ νὰ γνωρίζωνται » καὶ τὸ δίστιχον

Ἀπὸ ποτάμι καὶ βροχῆ ἀπ' ἀστραπῆ καὶ χιόνι,
ἀπὸ σπανοῦ καὶ μισερό· Θεὸς νὰ μᾶς γλυττώνη·

ὅτι δὲ φρονοῦσι περὶ σπανῶν ἀνδρῶν τοῦτο καὶ περὶ γυναικῶν δασυτρίχων, ὡς εἰς τὴν προομίαν « ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ σπανοῦ ἀνδρα καὶ ἀπὸ μαλλιαρῆς γυναῖκα ».

Τὰ λευκὰ στίγματα τῶν ὀνύχων τῆς μὲν δεξιᾶς χειρὸς σημαίνουσιν εὐχᾶς, τῆς δ' ἀριστερᾶς κατάραις· ἂν τὰ δάκτυλά εἰσιν ἀραιὰ εἶναι τοῦτο σημεῖον ἀσωτίας, φιλαργυρίας δὲ ἂν ἐνούμενα στρέφονται εὐκόλως πρὸς τὰ ἄνω. Τὸν κνισμὸν τῆς μὲν δεξιᾶς ὑπολαμβάνουσιν ὡς μῆνυμα μελλούσης πληρωμῆς τῆς δ' ἀριστερᾶς παραλαβῆς χρημάτων. Καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ σώματος θεωροῦσιν ὀκνηροὺς τοὺς ἔχοντας ὑψηλὸν ἀνάστημα.

Προλήψεις τῶν νεανέδων. — Αἱ νεάνιδες περιτυλίσσουσιν κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Μαρτίου εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα ὀλίγην χρωματιστὴν μέταξαν « Μάρτης » καλουμένην, ἣν φέρουσι μέχρι τῆς λήξεως τοῦ αὐτοῦ μηνός, ὅτε ἀναρτῶσιν αὐτὴν εἰς κάλυκα· ἂν ἀνοιξῇ δὲ ὠραῖον τριαντάφυλλον εἶναι οἰωνὸς ἄριστος· ρίπτουσιν αὐτὴν καὶ εἰς κλίβανον καὶ ἂν οὗτος θερμανθῇ ταχέως ἢ κόρη ἔσεται καθ' ὅλον τὸ ἔτος ῥοδόχρους. Μῆλον καθαίρουσαι ρίπτουσι πρὸς τὰ ὀπίσθεν ὀλό-

κληρον τὸν φλοιὸν καὶ τεκμαίρονται τὸ ὄνομα τοῦ μέλλοντος συζύγου αὐτῶν ἐκ τοῦ γράμματος, πρὸς ὃ θὰ ὁμοιάζῃ τὸ σχῆμα τοῦ ριφθέντος φλοιοῦ. Πρὸς δὲ στρωννύουσι τὰς νυμφικὰς παστῆδας ἵνα προξενουῶσι ταχέως.

Ἐὰν βρέχῃ ἐν ἡ κόρη πλύνει τὰ φορέματα αὐτῆς, συζευχθήσεται μεθύσῃ· ἐὰν δὲ βρέξῃ ἀφ' οὗ τὰ πλυθέντα ὑπὸ ὑπάνδρου κρεμασθῶσι διὰ νὰ στεγνώσωσι σημεῖον ὅτι αὕτη δὲν ἀγαπᾶται ὑπὸ τοῦ ἀνδρός της.

Προλήψεις τοῦ γάμου — Ὁ μεταβαίνων εἰς προξενεῖο κόρης πρέπει νὰ φορῇ παράταιρα ὑποδήματα πρὸς ἐπιτυχίαν. Τὴν τέλεσιν γάμων ἀποφεύγουσι κατὰ τὸν μῆνα Μάιον ὡς ἀπαίσιον, οὐδὲ φυτεύουσι κατ' αὐτὸν ἄνθη. διότι ταῦτα θὰ χρησιμεύσωσιν εἰς νεκρῶσιμον στολισμόν· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν κόπτουσι ἐνδύματα. Ἐὰν προικιὰ πρέπει νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ δι' ἄλλης ὁδοῦ ἢ ἐκείνης ἣν θὰ διέλθῃ ἡ γαμήλιος συνοδία, τὴν ὁποῖαν ἐκλέγουσι διευθυνομένην πάντοτε πρὸς τὰ δεξιὰ. Τὰς νυμφικὰς λαμπάδας ἀνάπτουσι συγχρόνως καὶ προοικωνίζονται, ὅτι θὰ προαποθάνῃ ἐκ τῶν νυμφίων ἐκείνος, οὗ ἡ λαμπὰς ταχύτερον τήκεται. Δοξάζουσιν, ὅτι τελουῦνται οἱ γάμοι πτωχῶν, ὅτε βροχῆς οὕσης δὲν ἐπισκιάζεται ὁ ἥλιος, καὶ λέγουσιν·

Ἥλιος καὶ βροχῆ

Ἡοῦ παντρεύοντ' οἱ φτωχοί.

καὶ «φτωχὸς γεννᾶται» ἐὰν εἰς ὀμήγυριν ἐπικρατήσῃ λεπτῶν τινῶν γενικῆ σιγῆ.

Ἐὰν βρέξῃ ὅταν οἱ νυμφιοὶ μεταβαίνωσιν εἰς τὸν νυμφικὸν οἶκον θὰ εἶναι καλορριζικοὶ

Νύφη βρεμμένη

Καλορριζικισμένη,

Εἰσερχόμενοι εἰς αὐτὸν ὀφείλουσι νὰ πατήσωσι τὸν οὐδὸν πρῶτον διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδός, ἵνα εἰσέλθωσι δεξιᾶ. Ἐκεῖ ἰστάμενοι τρώγουσι τὸν καρπὸν καρύου μετὰ μέλιτος ἵνα διέλθωσι γλυκὺν βίον. Συγχρόνως κρατοῦνται χιαστῶς ἄνω τῆς εἰσόδου δύο γυμνά ξίφη, ὑπὸ τὰ ὅποια διέρχονται, ἀφοῦ προηγουμένως χαραχθῇ σταυρὸς ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου τῆς θύρας διὰ τῆς αἰχμῆς ἐγχειριδίου τοῦ γαμβροῦ. Μόλις εἰσέλθωσιν εἰς τὸν οἶκον πρέπει νὰ καθίσωσιν εἰς τὰ γόνατα τῆς νύμφης ἄρρεν,

ὅπερ συντελεῖ εἰς τὴν γέννησιν ἀρρένων. Μετὰ δὲ τοὺς γάμους, ὅταν τὸ πρῶτον μεταβαίνῃ ἡ νύμφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀρχῆται τῶν ἐπισκέψεων, πρέπει νὰ μὴ ἐπισκεφθῇ χήραν ἀλλὰ «τρία νοικοκυριὰ μονοστέφανα».

Δεσμίματα. — Μετὰ τῶν περὶ γάμου προλήψεων, στενώτατα συνδέεται ἑτέρα, οὐ μικρᾶς σπουδαιότητος. Δοξάζουσιν, καὶ μετὰ μεγάλης πεποιθήσεως, ὅτι ἔχει τὴν ἐξουσίαν γλῶσσα ἀνθρώπινος καλοῦσα τὸν δαίμονα νὰ διατάξῃ αὐτόν, ἵνα καταστήσῃ τὸν νυμφίον ἀνικανὸν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συζυγικῶν καθηκόντων, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ δέσιμον. Πολλὰ εἰσι τὰ περὶ τούτου λεγόμενα, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν, ἕνεκα τῆς τηρουμένης ἄκρας μυστικότητος, ὅτι οἱ τριαυτὰ ἐπαγγελόμενοι μεταχειρίζονται διαφόρους ἀκαθάρτους οὐσίας, πολλὰς ἀράς, ὑβρεῖς καὶ ἄλλα μέσα βάρβαρα καὶ ἀπάνθρωπα, παχυλῆς ἀμαθείας ἀποκυήματα, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, καὶ ὅτι τελουμένων τῶν γάμων, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἀναφωνῇ «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς» ψιθυρίζει συγχρόνως ὁ δῆθεν ἰδιοποιούμενος τὴν λειτουργίαν ἢ τὴν συλλειτουργίαν τοῦ Σατανᾶ «εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ διαβόλου» δένει δὲ τρεῖς κόμπους εἰς σχοινίον ἢ μανδήλιον μεταξωτὸν καὶ οὕτω θεωρεῖται τὸ ἀνδρόγυνον δεμένον. Ἡ ἐπιτυχία βεβαιοῦται ὅταν οἱ νυμφιοὶ καταλαμβάνωνται ὑπὸ λιποθυμιῶν, ἀδιαθεσίας καὶ συζυγικῆς ἀνικανότητος διαρκούσης ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, μῆνας, ἔτος καὶ ἔτη ἐνίοτε ὀλόκληρα, ἕως οὗ ὁ ἴδιος ἤθελεν εὐδοκήσῃ, ἐν ὀνόματι καὶ πάλιν τοῦ διαβόλου, νὰ κάμῃ ἀντιδέσιμον, ἥτοι νὰ λύσῃ τοὺς κόμπους καὶ ἀναλάβῃ ὁ σύζυγος τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων τὴν ἐκτέλεσιν.

Ἄλλοι ἀντὶ τῶν κόμπων βάλλουσι μάχαιραν εἰς τὴν θήκην, ἢ θερμαίνουσι βελόνην καὶ κάμπτουσιν αὐτήν, μέχρις οὗ τὸ αἰχμηρὸν ἄκρον εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν πρὸς τὸ ἀντίθετον ἄκρον ὀπήν, ἢ ἐμπήγουσιν ἤλον εἰς στερεὸν ἔδαφος εἴτε εἰς φύλλα παπουτσοσυκῆς, ὅτε ἀντιἔθεσαν λέγουσιν ἐκάμρωται τὸ ἀνδρόγυνον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δέσιμον νομίζεται ὡς τὸ πάντων τελεσφοριώτατον· δι' αὐτοῦ οὐ μόνον κωλύεται ἡ σαρκικὴ μίξις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ θεᾷ ἀλλήλων γεννᾶται ἐν τῇ ἀνδρογύνῃ μεγίστη ἀποστροφή καὶ μῖσος. Αὐτολεξεῖ «τοὺς ἔχουν δεμένους μὲ τοῦ σκύλου τάντερα καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ

Ἰδὴ ὁ γεῖς τὸν ἄλλο» λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπων ἐριζόντων καὶ τὰ μάλιστα ἀποστρεφόμενων ἀλλήλους.

Ἐπτὰ εἰδῶν δεσίματα ἀπαριθμοῦνται, προλαβανόμενα ἔαν πρὸ τῶν γάμων μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων τὸ ἀνδρόγυνον καὶ δεθῇ ὑπὸ συγγενοῦς ἐλαφρῶς· διότι ὑπάρχουσιν ἐλαφρὰ καὶ δυνατὰ δεσίματα, δεύτερον δὲ δεσίμων οὐδεμίαν ἐπιρροὴν δύναται νὰ ἔχη. Γνωστόν, ὅτι αἱ κορυφαὶ βλαστῶν τῶν βάτων στρεφόμεναι πρὸς τὴν γῆν σχηματίζουσι νέας ρίζας· στέλεχος τοιαύτης ρίζης περιζωννύμενος ὁ ἀνὴρ κατὰ τὴν ὥραν τῶν γάμων, περιτετυλιγμένον μὲ δίχρουν μέταξαν, ἀπαλλάσσεται ἐπίσης τῶν συνεπειῶν ἐνδεχομένου δεσίματος.

Σημειωτέον, ὅτι καθὼς γηγεύουσι τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα πρὸς Θεραπείαν, τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ πρὸς ἀναζωογόνησιν, τοιοῦτοτρόπως δένουσι καὶ διαφόρους ἀσθενείας, τοὺς πυρετοὺς ἰδίως· προσέτι τοὺς ψύλλους, τοὺς κόρεις, τοὺς κώνωπας καὶ τοὺς μύρμηκας πρὸς ἀποδίωξιν καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ ζῶα πρὸς παρακώλυσιν συνουσίας. Ἐτι δ' εἰς τὰς κνήμας τῶν κριῶν ἐμπήγουσι τεμάχιον ὀστοῦ ἰχθύος ἢ λαγωῦ, ὅπερ, λέγουσιν, εὔρηται εἰς τὰς κνήμας ἀπάντων τῶν ἐξ αὐτῶν γεννωμένων προβάτων καὶ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ μὴ δύνωνται οἱ κλέπται νὰ τὰ ἀρπάξωσι· ἢ ὀστοῦν πέρδικος, ἵνα μὴ τὰ ποιμνία διασκορπίζωνται.

Σημειωτέον πρὸς τούτοις, ὅτι τὰ δεσίματα γίνονται ὅτε μὲν χάριν ἀστειότητος, ὅτε δὲ χάριν κερδοσκοπίας, ἵνα ἐπιτευχθῶσιν ἀμοιβαί πρὸς λύσιν τοῦ ἀνδρόγυνου, καὶ ἄλλοτε ἐκ καθαρᾶς κακοβουλίας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ποιοῦσι τὰ θεματικά μὲ πολύχρουν μέταξαν, δι' ἧς πληροῦντες πυροβόλον ἐκπυρσοκροτοῦσιν εἰς τὸν ἀέρα, ἵνα μὴ δύνηται πλέον νὰ λυθῇ τὸ ἀνδρόγυνον.

Κλήδονες.— Σχετίζονται ἐν μέρει πρὸς τὰς περὶ γάμου δοξασίας καὶ αἱ περὶ κληδονῶν. Οὗτοι πρέπει νὰ τεθῶσι τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐν ἀγγεῖῳ πλήρει ὕδατος, ὅπερ ἐκ πηγῆς ὑδρεύεται ἀλαλητὴ παρθένος ὀνόματι Μαρία, καλούμενον « ἀμίλητο νερό ». Ἐὶς τὸ ἀγγεῖον κλείουσι διὰ κλειθροῦ, ὅπως προφυλάξωσι δῆθεν τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἀστέρων, κατὰ παρετυμολογίαν ἴσως τῆς λέξεως κλήδονας. Ἐπειτα βάλλουσι εἰς πυρᾶν κλάδον ἐλαίας μελετώσαι τι, καὶ ἂν οὗτος ἤθελε κροτήσῃ καίόμενος, σημεῖον ἐπιτυχίας. Ἦν ἀκόλουθον, μετὰ τὴν πανηγυρι-

κὴν τῶν κληδόνων ἐξαγωγήν, ἐκάστη κόρη ἐκ τῶν παρευθεισῶν χύνει ὀλίγον ἀπὸ τὸ ἀμίλητο νερό εἰς ἀγγεῖον χάλκινον (σαγάνι) κρατούμενον ἐπὶ τῶν πέντε δακτύλων τῆς δεξιᾶς· εἶτα μελετᾷ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς καὶ ἂν μετὰ παρέλευσιν βραχέος χρονικοῦ διαστήματος περιστραφῇ τὸ ὕδωρ σημεῖον ἐπιτυχίας. Ἄλλαι κρατοῦσιν ἐν τῷ στόματι ὀλίγον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὕδατος, ἕως οὐ ἀκούσωσιν ἀνδρικὸν ὄνομα, τὸ πρῶτον δ' ὅπερ ἤθελεν ἠχῆσθαι εἰς τὰς ἀκοὰς ἐκείτης ἔσεται τὸ τοῦ μέλλοντος συζύγου αὐτῆς. Ἐὶς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ὕδατος βάλλουσι εἰς φιάλην, ἐν ἣ ῥίπτουσι τὸ λευκὸν ὄσῳ ἢ διαλελυμένον μόλυβδον, ὅτι δ' ἤθελε σχηματισθῆ δεικνύει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μελλονύμφου τῆς ῥιψάσης αὐτὴ κόρης. Εἶτα φυλάττουσι τὸν κλήδονα ἐν κιβωτίοις ἢ ἄλλοις μέρεσι προωρισμένοις εἰς διατήρησιν ἐνδυμάτων, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι δι' αὐτοῦ τὰ προφυλάττουσιν ἀπὸ τῶν σητῶν. Βάλλουσι αὐτὸν καὶ ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, ἔσεται δ' ἀλάνθαστον τὸ ὄνειρον, ὅπερ ἤθελεν ἰδῆ τὴν νύκτα ἐκείνην.

Ὄνειρα.— Ἀλάνθαστον θεωρεῖται καὶ τὸ ὄνειρον τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν, διὸ συνήθως λέγουσι « τοῦ Σαββάτου τὸ ὄνειρο ξεδηλαίνει ». Ἦν ἀφήγησιν ὀνείρων ἀπαγορεύουσιν ἐν ὥρᾳ νυκτός, καὶ πάντοτε ἀρχόμεναι αὐτῆς λέγουσι

Καλὸ κ' εὐλοημένο
 Ἐὶς Θεοῦ παραδομένο.

Ἐν τῇ παροιμίᾳ « τὰ ἔχει ὁ κλέφτης εἰς τὸ νοῦ ' του ἔχει ' τα καὶ ' τ' ὄνειρό ' του » ὑπολαμβάνει δοξασία τις τοῦ λαοῦ, ὅτι τὰ ὄνειρά εἰσιν συνέχεια ἢ μᾶλλον ἀπόρροια τῶν ἡμερησίων σκέψεων καὶ διαλογισμῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Πταρμός.— Ἰδὴ τὸν πταρνόμενον λέγουσιν « ὑγεία, ὁ Χριστὸς μαζί σου ». ὁ πταρμός δὲ δηλοῖ, ὅτι πρόσωπον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀγαπητόν, μνημονεύει τινός, ἔχει τὴν ἀθιλολή τοι. Ὁ πταρνόμενος μελετᾷ τρία πρόσωπα κατ' ἀρέσκειαν ἐπὶ τῶν τριῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς δι' ὧν ψαύει τὰς ὀφρῦς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ δακτύλου εἰς ὃν θὰ προσεκολλᾷτο μία θρίξ μαντεύεται ὁ μνημονεύων.

Προλήψεις περὶ τῶν καιρῶν.— Προγνωστικὰ τῶν καιρῶν,

*Αν ἡ ἡμισέληνος φαίνεται κάθετος προμηνύεται γαλήνη, ὀριζόντιος δὲ τρικυμία· διὸ εὔρηται παρὰ τῷ λαῷ :

“Ὅρτσα φεγγάρι, δίπλα γεμιτζή.
Δίπλα φεγγάρι, ὄρτσα γεμιτζή.

Ἐκτὸς τούτου κακοκαιρίαν δηλοῦσι τὰ ἀλλεπάλληλα καλπάσματα τῆς γαλῆς καὶ τὰ δῆγματα τῆς ὑδὸς ἐπὶ ξηρῶν ξύλων· τοὺς λαμπυρίζοντας ἀστέρας ἢ στεφάνην λευκὴν περὶ τὴν σελήνην ἐξηγοῦσι ὡς προμηνύματα ἀνέμου· ἐὰν ὁ σκώληξ ὁ ἔρπων συνήθως εἰς τὰς ἐξοχικὰς ὁδοὺς καὶ καλούμενος βρώμιος ἦναι ὑγρὸς, σημεῖον ἐπίσης βροχῆς, καὶ ἀνέμου σφοδροῦ ἐὰν ἢ οἶονεὶ διὰ χώματος ἐπιπεπασμένος· βραγδαῖται βροχαὶ προμηνύονται ὅταν οἱ καρκίνοι ἀπομακρύνονται τῶν χειμάρρων ἢ τῶν ρυάκων. Οἱ ναυτιλλόμενοι παρατηροῦσιν, ὅτι θὰ πνεύσῃ ἄνεμος ἐκ τῆς διευθύνσεως, πρὸς ἣν στρεφόμενη ἡ γαλῆ καλλωπίζεται· καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν λάτρων θεωροῦσιν ὡς μηνύουσαν ἄφευκτον τρικυμίαν. Τὴν πρωίαν τῆς μνήμης τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἂν ὁ οὐρανὸς ἢ ἀνέφελος προμηνύεται ἐλαφρὸς ὁ χειμῶν, καὶ τὰν ἀπάλιν ἐὰν ἢ νεφελώδης. Πρὸς τούτοις δοξάζουσιν ὅτι

‘Τοῦ Προφήτ’ Ἡλιᾶ
Ἰγάνει τὸ λάδι ἔς τὴν ἐληά.

Ὁρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ νομίζουσι δυναμένας νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ διαφόρων περιστάσεων, ὡς τὰς πρώτας καὶ τὰς τελευταίας ἐξ ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου « δρίμαις τ’ Αὐγούστου » καλουμένας. Κατ’ αὐτάς δὲν κόπτουσιν ἐνδύματα, οὔτε τρυγῶσι τὰς ἀμπέλους, οὐδὲ πλύνουσι φορέματα διότι καίονται· καὶ ἀναγκαζόμεναι αἱ γυναῖκες νὰ πλύνωσι βάλλουσιν ἐν ταῖς σκάφαις τεμάχια σιδήρου διὰ τὸ καλῶ.

Προλήψεις περὶ ἐμφύχων καὶ ἀψύχων καὶ περὶ διαφορῶν περιστάσεων. —Εἰς πᾶσαν περιστάσιν πρέπει νὰ λέγῃ τις «καλὸ μελέτα κ’ ἔρχεται» καὶ διὰ πᾶσαν ἐπιχείρησιν «ὁ Θεὸς νὰ τὰ φέρῃ δεξιὰ»· εἰς τὸν βῆχοντα ἢ προσκρούοντα κατὰ τὸ βᾶδισμα «ὁ Χριστὸς» καὶ εἰς τὰς ἐρυγὰς τῶν βρεφῶν «μόσκος». Ὁ ὁμιλῶν κατὰ πρόσωπόν τινος περὶ ἀντικειμένων ὀχληρῶν ἢ δυσαρέστων δέον νὰ εἴπῃ «ἐκείνουδ’ ἐκεῖ-ἡχαμκι θωρῶ καὶ λέω ἴτο-ἡ τιμὴ καὶ ροδόσταμο ἔς τὸ πρόσωπό σας». Ὁ διηγούμενος, ὅτι ὁ δαίνα πάσχει ἐπὶ τοῦ δαίνοσ μέλους

τοῦ σώματος, δεικνύων τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἰδίου σώματος λέγει «μὲ καλὸ μου ἴγγίζω». Ὁ καυχώμενος, ὅτι ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑγιαίνει ἢ δὲν ἔπαθε κακὸν λέγει «κουφὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ τ’ αὐτὶ - ἡ ἄς μεταξέσούρω» κινούμενος συγχρόνως ἐκ τῆς θέσεώς του· ἐπὶ τοῦ προκειμένου εὔρηται καὶ ἡ παροιμία «μεγάλῃ μπουκιὰ φάε μὰ μεγάλο λόγο μὴ ἴπῃς». Ὁ ἐρωτώμενος τί θὰ κάμῃ ἢ ποῦ πηγαίνει ἀπαντᾷ «εἰς τὸ καλὸ σου ἴρώτημα» καὶ ὁ γελῶν ὑπερμέτρως δέον νὰ λέγῃ «σὲ καλὸ μου νᾶναι». Εἰς τὸν λυγαίνοντα λέγουσι ψεῦδος ἀπίστευτον καὶ οὕτως ἀπαλλάττουσιν αὐτὸν τῆς ἐνοχλήσεως. Ὁ τριχώσας τὸν πόδα ἢ τὴν χεῖρα του πάσχει ἐπὶ τόσας ἡμέρας ὅσα εἰσὶ τὰ ἔτη τῆς ἡλικίας του. Περὶ τῶν τυχηρῶν ἀνθρώπων λέγουσι «χρυσὴ ὥρα γεννήθηκεν-ἡ ὅταν ἐγεννήθηκεν ἡ μοῖρα του ἐκλωθε μὲ τὸ χρυσὸ σφοντήλι»· περὶ δὲ τῶν ἀτυχῶν «ἄνοιξεν ἡ μοῖρά του ὅσ᾽ ἂν τοῦ καθροῦ τῆ χαχάλη».

Ὁ ἀφίνων πολλὰ ψιχία ἐπὶ τῆς τραπέζης ἔσεται πατὴρ πολλῶν τέκνων. Γυνὴ ἔγκυος οὐδὲν ἀπολύτως δέον νὰ λαμβάνῃ ἐν χερσὶ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ προφήτου Συμεῶνος, διότι τὸ τεχνησόμενον ἔσεται σημαδιακόν. Ἄν ἡ γυνὴ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγκυμοσύνης ἦναι ὠραιότερᾶ τοῦ συνήθους τέξεται θῆλυ, διὸ λέγουσιν

“Ὀμμορφη μούρη, ἄσκημη κόρη.
Ἄσκημη μούρη ὀμμορφος γιός.

Οἱ παῖδες μεταλαμβάνουσι τῶν ἐλαττωμάτων καὶ ἀρετῶν τοῦ ἀναδόχου ἢ ἐκείνου ὅστις ἤθελε δώσῃ αὐτοῖς τὸν πρῶτον ἀσπασμόν. Ὁ ἀνάδοχος δὲν πρέπει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ συντέκνου πρὸ τῆς βαπτίσεως, διότι θεωρεῖται κακὸς οἰωνὸς, οὐδ’ οἱ γονεῖς δέον νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὴν βάπτισιν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

Ὁ χασμάμενος ποιεῖ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῶν χειλέων ἵνα μὴ εἰσέλθῃ ὁ πειρασμός· τὸ αὐτὸ πράττουσι καὶ ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς ταρασσῆται σπασμωδικῶς ἢ γαργαλιζῆται τὸ οὖς, ἵνα ἴδωσιν ἢ ἀκούσωσι καλόν. Ὁ τρώγων ταχέως γοργοπαρδρεύεται. Ὁ πίνων τὴν νύκτα ὕδωρ θὰ πάθῃ ἀπὸ σπληνίαςιν. Δὲν πρέπει νὰ συρίζῃ τις τὴν νύκτα διότι συναθροίζει τοὺς δαίμονας. Ὅταν τὴν νύκτα περιίπταται ἐν τῷ οἴκῳ ἢ σβοῦρα ὁ οἰκοδεσπότης θὰ μάθῃ εἰδήσεις ἀπροσδοκῆτους· ὅπως δ’ αὐταὶ ὦσιν εὐνοϊκαὶ λέγει

Καλῶς τῆνε τὴ σβοῦρά μου,
Τὴν καλομαντατοῦρά μου,

“Όταν συμπέση νὰ μεταβῆ τις εἰς οἰκίαν ἐν ἣ γευματίζουσι σημαίνει ὅτι θὰ τὸν ἀγαπᾷ ἢ πενθερά του· ἐὰν δ' ὁ οἰκοδεσπότης θέλῃ ν' ἀποδιώξῃ τὸν ξένον ταχέως ρίπτει ὑπὸ τὸ κάθισμα αὐτοῦ ὀλίγον ἄλας, ἢ στρέφει ἀντιστρόφως τὸν ἄρτον ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἢ βάλλει τὸ σάρωθρον ὀπίσω τῆς θύρας. Ὁ πίνων τὸ ἐκ τῆς πόσεως ἄλλου ἀπολείφθην θὰ μάθῃ τὰ μυστικά του. Ἐὰν, ὅταν ράπτῃ τις, κομποδέσῃ τὸ νῆμα, σημαίνει ὅτι ἐκεῖνος εἰς ὃν ἀνήκει τὸ ραπτόμενον ἔνδυμα θὰ σχίσῃ πολλά τοιαῦτα· καὶ ὅταν κομποδέσῃ ἢ ζώνῃ τινος κακὸς οἰωνός. Δὲν πρέπει δὲ ν' ἀπαριθμῆ τις ὅσα ἔχη, διότι ἐλαττοῦνται.

Ἡ συνάντησις ἱερέως καὶ ἢ μετ' αὐτοῦ συνοδοιπορία θεωρεῖται κακὸς οἰωνός. Ἄν τινι τούτων συναντήσῃ κυνηγὸς πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ ὀλίγα βήματα. Δὲν πρέπει νὰ ἐρωτήσῃ τις τὸν κυνηγὸν ποῦ πηγαίνει, διότι τῷ γίνεται πρόξενος ἀποτυχίας. Ὁ δὲ κυνηγὸς συναντῶν ὄφιν πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ, διότι θεωρεῖται κακὸς οἰωνός.

Τὴν ἐσπέραν τῆς Πεντηκοστῆς περιμένουσι νὰ ἴδωσι τὸ σχίσμα τῆς οὐρανοῦ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὕψη, πιστεύοντες, ὅτι ἀπολαμβάνει ἕκαστος ὅτι τότε ζητήσῃ διηγουῦνται, ὅτι πτωχὸς τις μόλις ἐπρόφθασε νὰ ζητήσῃ χίλια (γρόσια) καὶ τὴν ἐπαμένῃν τὰ χεῖλη του ἔφθανον μέχρι τῶν γονάτων. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθιερώθη νὰ λέγωσι μετὰ ἐπιτυχίαν «ἦτο ἀνοικτὸς ὁ οὐρανὸς ὅταν ἐμελέτησε».

Θραύονται τὰ ὑέλινα σκεύη τοῦ φονεύσαντος βάτραχον καὶ τρυπᾶται τὸ τηγάνι ἐκείνου ὅστις δὲν ἤθελε κάμῃ τηγανίταις τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης Ἁγίου Ἀνδρέου (30 Νοεμβρίου)· διὰ τοῦτο λέγεται Ἁγιος Ἀνδρέας ὁ τρυποτηγανίτης. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (29 Αὐγούστου) νηστεύουσι πᾶσαν βρωσὴν καὶ πόσιν, ἵνα καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἀπαλλαχθῶσιν ἀπὸ πυρετούς· διότι δοξάζουσιν ὅτι ὁ Ἁγιος Ἰωάννης εἶναι προστάτης τῶν πυρεσσόντων καὶ ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀναφαίνεται τὸ νόσημα, ὡς μαρτυρεῖ ἐκ τοῦ ἐξῆς

Εἰς τοῖς εἰκοσιεννιά τ' Αὐγούστου
Ἰβαν' ὁ βίγας μέ τους γιούς του.

Ἐν τῇ παροιμίᾳ ταύτῃ:

Ἁγιοῦ μὴν τάξης τάξιμο,
Καὶ κουζουλοῦ κουλούρι

ὑπεμφαίνεται ἢ εἰς τὰ τάξιματα πεποιθήσις καὶ ἡ δοξασία, ὅτι δὲν ἀπαλλάσσεται τις τοῦ κατατρύχοντος αὐτὸν νοσήματος ἐὰν δὲν ἐκτελέσῃ τὸ τάξιμον.

“Όσα δένδρα κοπῶσι «τὴν ἴγῳσι τοῦ φεγγαριοῦ τ' Αὐγούστου δὲν λαθρακιῶν». Τὴν προτελευταίαν ἐβδομάδα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς δὲν ἐπιάζουσιν αἱ ὄρνιθες, διότι τότε τὰ ὠὰ εἶναι κούφια, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐβδομάς ἐκείνη λέγεται Κουφοβδομάδα. Περὶ ὄρνιθων λέγεται, ὅτι ὁσάκις ἀνατινάξωσι τὰς πτέρυγας αὐτῶν τόσοι ξένοι μέλλουσι νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν οἶκον.

Ἄν εἰς τὴν Θεάν τῆς σελήνης ἐκτεθῇ τὸ προζύμιον καθίσταται ἄχρηστον. Ἄν τὴν νύκτα μετρήσῃ τις τοὺς ἀστέρας ἀναφαίνονται ἐπὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ μυρμηκίαι. Ἄν ἀφ' οὗ ἐκβάλῃ τις τὰ πέδιλά του πέσῃ τὸ ἐν ἀντιστρόφως πρὸς τὸ ἄλλο, σημεῖον μετοικεσίας· ταύτην προμηνύει καὶ ἡ ἐμφάνισις πτερωτῶν μυρμηκῶν. Ἄν λάβῃ τις εἰς χεῖρας χρυσὸν, ὅταν κατὰ πρῶτον ἴδῃ νέαν σελήνην, θέλει εὐπορήσῃ.

Ἐκ τῶν πρωτοδρεπῶν προϊόντων, καὶ ἰδίως τῶν σταφυλῶν, ρίπτουσι ῥάγας τινὰς ἐν τῷ οἴκῳ λέγοντες

“Ὁξω φύλλοι καὶ κοργοὶ
Καὶ μέσα μαύρη βῶγα.

“Όταν πρωτοφάγῃ τις προφαντὸν λέγει εἰς τὸν παρατυχόντα

Ὁ ὕπνος μου ἔς τὰ μάθια σου
Καὶ ἡ βαργιοῦλά μου ἀπάνω σου.

“Όταν χυθῇ ἐν τῷ οἴκῳ ἔλαιον ὀγουρσουζὰ καὶ τούναντιον ὀγουρι ἐὰν χυθῇ καφές ἢ οἶνος. Τὸ ὄξος λέγουσι τὴν νύκτα γλυκάδι, ἵνα μὴ μετατραπῶσιν εἰς ὄξος οἱ ἐν τῷ οἴκῳ οἶνοι. Καὶ βελόνην δὲν παραδίδουσιν εἰς χεῖρας ἀλλήλων, πρὸς πρόληψιν σκανδάλων, οὐδὲ σάπωνα, ἢ ῥά, ἢ ψαλίδα, ἢ μάχαιραν· ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ λέγουσι

Τὰ ψαλίδια καὶ μαχαιρία
Δὲν τὰ δίδουσι ἔς τὰ χέρια.

Καὶ

Λεῖψ' ἀπὸ τ' αὐγά
Νὰ μὴν εὐρῆς καυγά.

ΠΕΡΙΠΑΙΓΜΑΤΑ ΤῶΝ ΧΩΡΙΩΝ.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΤῆΣ
Χ. ΚΟΡΥΛΛΟΥ

Ἐξὰ τὴν Ποταμιά. Πρῶ.

(Δῆμος Κραθίδος τῶν Καλαβρῦτων).

Μιά φορά ἓνας Ποταμίτης ἐπῆρε δανεικὸ ἓνα γαϊδούρι γιὰ νὰ κουβαλήσῃ δερμάτια ἀπὸ τὸ χωράφι ἐστὸ ἀλώνι του. Ὄντας ἐπήγαινε τὸ γαϊδούρι ξεφόρτωτο, δὲν ἐδυσκολευότανε πουθενά, ἀλλὰ ὄντας ἐγύριζε φορτωμένο, ἔσέ μιά μεριά πού ἦσαν πουρνάρια καὶ ἐστὴ μέση ἐπέρναγε ὁ δρόμος, ἐπιέστηκαν τὰ δερμάτια ἐστὰ πουρνάρια καὶ δὲν ἐπήγαινε τὸ γαϊδούρι οὔτε προστὰ οὔτε πίσω. Ὁ Ποταμίτης δὲ χάνει καιρὸ, βγάνει τὸν πρῶτο βόλο του (1) καὶ πιάνει μιά ἴσκα καὶ τσούχνει φωτιά γιὰ νὰ κάψῃ τὰ πουρνάρια νὰ περάσῃ τὸ γαϊδούρι φορτωμένο. Κοντὰ ἐστὰ πουρνάρια ἀνάψανε καὶ τὰ δερμάτια, καὶ ὁ γαϊδαρος, γιὰ νὰ μὴν καῖ, ἔβαλε τὰ δυνατὰ του καὶ ἀφοῦ ἐκάη καὶ ἡ ἔγκλά του (2), ἐπετάχτη ξεσαμάρωτος καὶ ἔφευγε γκαρῦζοντας, γιὰτι ἀνάψαν καὶ τὰ μαλλιά τῆς κοιλίδος του καὶ ἐκαυγόσαντε. Ὁ Ποταμίτης τοῦ φώναξε ἀπὸ πίσω « Πρῶ τσ' ἐκάη ἡ τσουλιά σου τσ' εἶσαι τσαὶ ξένο ἐρμαδικό ».

Ἐκαὶ ἄλλο γὰρ τοὺς Ποταμίταις.

Μιά φορά ἓνας Ποταμίτης ἔχασε τὸ γαϊδούρι του καὶ ἔφαχνε νὰν τῶβρη. Ἦλθ' ἔσέ μιά ράχη ἦτανε ἓνας λύκος κ' ἔτρωγε τὸ γαϊδούρι τοῦ Ποταμίτη, καὶ καθὼς ἐβάρηγε ὁ ἥλιος μέσ' ἐστὸ κουφάρι τοῦ γαϊδουριοῦ (ἦτανε κοντὰ ἐστὸ βασιλεμμα), ὁ Ποταμίτης τὸ ἐπῆρε γιὰ σκαφίδα καὶ τὸ λύκο γιὰ μάστορα πού τὴν ἔφτιανε καὶ τοῦ φωνάζει: « Ἐ βρὲ σὺ πού πελεκᾷς ἐφτόν' τὴν κότσινη σκαφίδα, μὴν εἶδες τὸ

(1) Πυρόλιθον.

(2) Ἡ περὶ τὴν κοιλίαν ζώνη ἢ κρατούσα ἀμετακίνητον τὸ σαγμαρίον.

γαϊδούρι μου ; » Ὁ λύκος ἐτράβαγε ἀπὸ τὸ γαϊδούρι καὶ ἔτρωγε κ' ὁ Ποταμίτης, ἔσάν τὸν ἔβλεπε πού πιθασήκωνε τὸ κεφάλι του, ἐνόμισε πῶς τοῦ ἔλεγε ὄχι οὔλο ἓνα καὶ ὠρμιζότανε. Ἦότες τοῦ φωνάζει ὁ Ποταμίτης: « Βρὲ μὴν ὀρκολογιέσαι, χριστιανέ, τσαὶ σοῦ πιστεύω ».

Ἐκαὶ ἄλλο.

Εἰς τὴν Ἀπάνου Ποταμιά (γιὰτι εἶναι δύο χωριά, Ἀπάνου καὶ Κάτου Ποταμιά), ἔσ' ἓνα βράχο πού περνάει ἀποκάτου τὸ ποτάμι, ἦτανε ἓνα λεῦκο θεώρατο (1) καὶ ἐπειδὴ εἶχε ἀπάνου του πολλὰ ξύλα καλὰ γιὰ ἀλέτρια, γιὰ ζυγούς, γιὰ χερούλια καὶ ἄλλα σύνεργα τοῦ ζευγαριοῦ, ἀποφασίσανε οἱ Ποταμίταις νὰν τὸ κόψουνε. Λοιπὸν ἐγῆκε ἓνας χωριανὸς κ' ἐδιαλάλησε ὅτι: « προσταγὴ τοῦ Δημογέροντα, οἱ Ἀπάνου Ποταμίταις καὶ οἱ Κάτου Ποταμίταις νὰ πάρουν φωμί καὶ τῆς τριχταῖς τῶν ζῶων τους ἐστὸ τράστο τους (2) καὶ νὰ πᾶνε νὰ κόψουνε τὸ λεῦκο ». Ἐμαζωχτήκανε λοιπὸν καὶ τὰ δύο χωριά γιὰ νὰ κόψουνε τὸ λεῦκο, καὶ γιὰ νὰ μὴν τοὺς πείσῃ κάτου ἐστὸ ποτάμι, τὸ ἔδεσανε μὲ τοῖς τριχταῖς κ' ἐδεθήκανε κ' ἐκεῖνοι καὶ τὸ ἐτραβάκανε κατὰ τὸ ἴσωμα καὶ ὁ γέρο Λινάρδος μ' ἓνα τσεκουρι τῶκοβε ἐστὴ ρίζα. Ὄντας ἐκόντευε νὰ κοπῆ καὶ ἀρχίνησε νὰ τρίξῃ, τοὺς ἐφώναζε ὁ γέρο Λινάρδος νὰ τραβᾶνε καλὰ μὴν τοὺς πάρῃ. Ἐλιγούλι κόβεται τὸ λεῦκο, πέφτει ἐστὸ ποτάμι καὶ τοὺς συνεπαίρνει οὔλους τοὺς Ποταμίταις καὶ τοὺς ἐξεπαντούλωσε. Μιά σκιζούλα ἐπῆρε ἐστὴ μύτη τὸ γέρο Λινάρδο καὶ τοῦ τὴν ἐξέγδαρε κομματάκι. Ὁ γέρο Λινάρδος, ἔσάν ἔβαλε τὸ χέρι του καὶ εἶδε αἵματα νὰ τρέχουν ἀπ' τὴ μύτη του « μωρέ! φονικό πῆγε νὰ γένη » εἶπε. Τηράει κάτου ἐστὸ λαγκάδι καὶ βλέπει οὔλους τοὺς Ποταμίταις ἔαπλωμένους καὶ σκοτωμένους, κ' ἐνόμισε ὅτι ἐγελάκανε καὶ τοὺς φωνάζει: « μωρέ φονικό πῆγε νὰ γένη κ' ἐσεῖς γελάτε ; ».

Ἐξὰ τὴ Βελιθίνα. Τὴ Θεοῦσα.

(Δῆμος Κερπινῆς τῶν Καλαβρῦτων).

Μιά φορά, τὸν Ἀλωνάρι, οἱ Βελιθινιώταις ἠύρανε μιά μεγάλη

(1) Ὑψηλότερον.

(2) Πήρα.

χελώνα και τήν ἐκάμανε Θεοῦσα και ἀνάψανε κεριά και τὰ ἐκολλήσανε ἐστὸ καύκαλό της και τήν ἐπῆραν ἀπὸ κοντά, ὅπου ἐπάγαινε, κ' ἐκάνανε τὸ σταυρό τους. Ἡ χελώνα ἐτράβηξε κατὰ τ' ἀλώνια τοῦ ἦσαν οἱ θεμωνιαῖς και ἐχώθη μέσ' ἐστὰ δερμάτια κ' ἐπῆραν φωτιά τὰ δερμάτια κ' ἐκαήκανε. Τότε, ἓνας Βιλιθινιώτης εἶπε: « Μὴ λυπᾶστε, βρέ παιδιὰ! ἢ Θεοῦσα τὰ ἔδωσε ἢ Θεοῦσα τὰ ἔπῆρε.

Γρά τὸς Ῥογούς. Τὴν ἁγία Κολοτσύθα.

(Δῆμος Κερπινῆς τῶν Καλαβρύτων).

Ἄπ' ὄξω ἀπ' τ' Ἁγιο Δῆμα (1) τῆς Ἐκκλησίας ἐστὸς Ῥογούς ἐφύτρωσε μιὰ φορά μιὰ γλυκοκολοκυθιά και ἐσκάλωσε ἐστὸν τοῖχο και μέσ' ἐστὸ στενὸ παρεθυράκι τοῦ Ἁγίου Δήματος, ὅπου ἦτανε κ' ἓνας σταυρὸς σιδερένιος χτισμένος (ὅπως ἐς οὐλαῖς τοῖς ἐκκλησιαῖς), ἔδωσε ἓνα κολοκύθι μὲ τὸν καιρὸ τὸ κολοκύθι ἐμεγάλωσε, ἐμεγάλωσε κ' ἔφραξε τὸ παρεθυράκι κ' ὁ παπᾶς, ἴσᾳ δὲν ἔβλεπε ἐστὸ ἱερό, ἀνέβηκε και τῶκοψε. Ἀλλὰ ἴσᾳ εἶδε ὅτι ἀπάνου ἐστὸ κολοκύθι ἦτανε τυπωμένος κ' ὁ σταυρὸς τοῦ παρεθυριοῦ, μαζώνει τὸ χωριὸ νᾶρθῃ νὰ ἰδῆ τὸ θάμμα τῆς Ἁγίας Κολοτσύθας. Ὡς καθὼς εἶδανε οἱ Ῥοῖταις τὸ σταυρὸ ἀπάνου ἐστὴν κολοκύθα, ἐβγάλανε τὰ φέσα τους κ' ἐκάναν τὸ σταυρὸ τους κ' ἐφωνάζανε « προστσυνοῦμε τὴν Ἁγία Κολοτσύθα » και τῆς ἀνάβανε κεριά και λιθάνια. Τῆ χρονιά ἐκεῖνη ἦτανε μεγάλη ξέρα και οἱ Ῥοῖταις γιὰ νὰ βρέξῃ ἐπῆραν τὴν Ἁγία Κολοκύθα κ' ἐβγῆκαν ἐστὰ χωράφια κ' ἐκάμανε λιτανεία, κ' ὕστερα τὴν ἔστησαν ἀπάνου ἐς ἓνα ριζιμὸ λιθάρι γιὰ νὰ φέρῃ τὴν βροχὴ και ἐκεῖνοι ἐφύγανε. Ἐν λιγουλάκι κάποιος ἐπέρασε, φαίνεται, κ' ἐκύλισε τὴν κολοκύθα τὸν κατήφορο κ' ἔγεινε πεστίλια (2). Πᾶν οἱ Ῥοῖταις νᾶβρουν ἁγία Κολοκύθα, ναί! Παίρνουν τὸν κατήφορο ψαχτά, βρῖσκουν τὰ κομμάτια της ρωτᾶνε, βρέ ποῖος ἔσπασε τὴν ἁγία Κολοκύθα; Κανείς δὲν εὑρισκότανε. Τότε κ' ἐκεῖνοι ἐκάμανε ἀφορισμὸ και εἶπανε: Νὰ χάσῃ τὴν πρώτη του κλήρα ὅποιος μᾶς ἔσπασε τὴν ἁγία Κολοκύθα.

(1) Ἁγιον Βῆμα.

(2) Κομμάτια.

Γρά τὸ Σκουπι. Ἐσπείρανε τ' ἀλάτι.

(Δῆμος Παίων τῶν Καλαβρύτων).

Οἱ Σκουπιώταις, γιὰ νὰ μὴν πηγαινόρχωνται ἐστὴν Πάτρα γιὰ νὰ φέρνουν ἀλάτι, ἀποφασίσανε μιὰ φορά νὰν τὸ σπείρουνε. Τὸ λοιπὸν ἐδιαλέξαν ἓνα χωράφι ἴσο και ἐσπείρανε τ' ἀλάτι και γιὰ νὰ μὴν τὸ λειώσῃ ἢ δροσά, τὸ σκεπάσανε μὲ πλάκες. Μιὰ αὐγὴ ἐσηκώθηκανε νὰ πᾶν νὰ ἰδοῦνε ἂν ἐφύτρωσε, κ' ἓνας ἐσήκωσε μιὰ πλάκα κ' ἔβαλε τὴ γλῶσσά του ἀποκάτου γιὰ νὰ ἰδῆ ἂν ἦτανε ἀρμυρό. Ἀποκάτου ἀπὸ τὴν πλάκα ἦτανε μιὰ ὄχιᾶ (1) και τὸν ἔφαγε ἐστὴ γλῶσσα. Πετάγεται μιὰ κοπανιά ὁ Σκουπιώτης και ἐξερόφτυγε: τὸν ρωτᾶν οἱ ἄλλοι, βρέ ἀρμυρὸ εἶναι: « Ἀρμυρὸ και φαρμακερό », τοὺς λέει ἐκεῖνος.

Και ἄλλο.

Μιὰ φορά κάμποσοι Σκουπιώταις ἐπήγαιναν ἐστὸ χωριὸ τους φορτωμένα τὰ ζᾶ τους ἀλάτι ἀπὸ τὴν Πάτρα. Ἐστὸ δρόμο ἀγοράσανε κάμποσα ἀγγούρια, μὲ συχώρεσι, και ἴσᾳ δὲν εἶχαν ἀλάτι νὰν τὰ φᾶνε, ἐστείλανε ἓναν ἐς ἓνα χωριὸ κοντακιανὸ γιὰ νὰ ἀγοράσῃ ἀλάτι. Ἐστὸ χωριὸ τὸν ἐρωτήσανε ποῦθεν ἔρχεται και τί ἔχει φορτωμένο και ἴσᾳ ἀκούσανε ὅτι ἔχει φορτωμένο ἀλάτι και ἐπῆγε τόσο δρόμο γιὰ ν' ἀγοράσῃ τὸν ἐκαραγκιοζιλεύανε γιὰ τὴν κουταμάρα του, αὐτουνοῦ και τῶν συντρόφων του. Ἐκεῖνος, ἀφ' οὐ ἐγύρισε μὲ τὸ ἀλάτι, εἶπε κ' εἰς τοὺς ἄλλουνοὺς τὴν κουταμάρα τους και ἔτσι ἀποφασίσανε οὐλοῖ τους κ' ἐπετάξανε παράμερα ἀπὸ τὴν στράτα ἀπὸ ἓνα δύο χούφταις ἀλάτι γιὰ νὰ φυτρώσῃ νὰν τὸ βρῖσκουνε ὄντας θὰ ξαναπερνᾶνε.

(1) Ἐχιθνα.

52

Φωτιά τρώει τὸ σίδηρο κι' ὁ σκῶρος τρώει τὸ ξύλο
Σὺ μῶφαγες τὰ νιᾶτά μου ποῦ ἦτανε 'σάν τὸ μήλο.

53

Ἀνάμεσα 'ς τὰ φρύδια σου χρυσάφ' εἶναι πλεγμένο,
Κι' ὅποιο πουλάκι κι' ἂν διαβῆ πιάνεται τὸ καμμένο.

54

Ἄν ἴσως καὶ δὲ σ' ἀγαπῶ νὰ πέσω ἀπ' τᾶλλογό μου
Καὶ τὸ σπαθάκι ποῦ φορῶ νὰ κόψῃ τὸ λαϊμό μου.

55

Ἄν ἴσως καὶ δὲ σ' ἀγαπῶ τὰ μάτια μου νὰ χάσω
Καὶ τὸ γελέκι ποῦ φορῶ 'ς τὴ γῆ νὰ τὸ χαλάσω.

56

Αὐτοῦ που 'πᾶς, ἀγάπη μου, μὲ τὸ καλὸ 'σάν φτάσης,
Ἄλλαις κοπέλλαις θὲ νὰ ἰδῆς καὶ μένα θὰ ξεχάσης.

57

Γαρουφαλιά μου κόκκινη, ὅπου κι' ἂν 'πᾶς μυρίζεις,
Κι' ἂν ἔμπης μεσ' 'ς τὴν ἐκκλησιὰ τάντρογωνα χωρίζεις.

58

Ἄν ἴσως καὶ δὲν σ' ἀγαπῶ ἢ γλωσσά μου νὰ πέσῃ,
Ἐ κεφαλή μου νὰ κοπῆ ἀντάμα μὲ τὸ φέσι.

59

Κοντακιανή μου λεμονιά ἐγὼ θὰ σὲ κεντρώσω
Κι' ἀπάνω 'ς τὸ κεντράδι σου ψυχὴ θὰ παραδώσω.

60

Ἄς κάνω τὴν ὑπομονὴ ὡσάν τῆς γῆς τὸ χῶμα
Ποῦ τὸ κεντοῦν καὶ δὲ 'μιλεῖ γιὰτὶ δὲν ἔχει στόμα.

61

Ἄν ἤξερα ὁ δύστυχος πῶς θὲ νὰ καταντήσω
Δὲ θᾶνοιγα τὸ στόμα μου ἀνθρώπου νὰ 'μιλήσω.

62

Δὲν ξέρω ἀπὸ τὴν πόρτα σου ποῖο φύλλο θὲ ν' ἀνοίξω.
Νὰ κόψω τὸ κεφάλι μου καὶ μέσα νὰ τὸ ρήξω.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πρακτικὰ τῆς γενικῆς συνόδου τῆς 9 Ἰουνίου 1885.

Ἐγένετο τῆ 9 Ἰουνίου 1885 ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ μουσείου τῆς
ἐταιρίας παρόντων τῶν ἐπομένων ἐταίρων: Ἰω. Ἰζέτζη, Σπ. Π.
Λάμπρου, Ν. Γ. Πολίτου, Λ. Μηλιαράκη, Τιμ. Φιλήμονος, Δημ.
Καμπούρογλου, Γ. Δροσίνη, Γ. Κασδόνη, Κ. Ζησίου, Θ. Μαρίνου,
Σπυρ. Σακελλαροπούλου, Χαρ. Ἀννίνου, Γ. Κρέμου, Ἄλ. Ὀλυμ-
πίου, Δημ. Βόρρέ, Μιχ. Κατσίμπαλη, Γ. Ν. Μαντζαβίνου, Μ. Π.
Λάμπρου, Π. Λάμπρου, Παν. Ἀντωνιάδου, Θ. Νικ. Φιλαδελφῆος,
Δ. Κ. Παπαγεωργίου, Ν. Χ. Ἀποστολίδου, Ἄλ. Ν. Μελετοπού-
λου, Ν. Μοσχάκη, Γ. Ζέζου, Δ. Μακκά, Ε. Τσίλλερ, Στ. Ἀν-
δροπούλου, Ἰω. Σακκελιῶνος, Γ. Ζολώτα, Ἄ. Πασπάτη, Κ. Πα-
λαμά, Παν. Κονδύλη, Ἄλ. Μαρινοπούλου, Ἄλ. Βαρούχα, Γ.
Καπετανάκη, Ἄθ. Σακελλαρίου, Ν. Ἰγγλέση, Γ. Μαζαράκη, Ν.
Μπαλάνου, Κ. Βάμβα, Ἰω. Δαμβέργη, Γ. Βισβίτζη, Χ. Χριστίδου,
Γ. Βιζυηνοῦ, Ἄπ. Βαρζέλη, Εὐστ. Πινιατόρου, Ἰφ. Κοκκίδου,
Ἄθ. Μπάτσα, Ε. Καφινιώτου, Κ. Γραμματικοπούλου, Στ. Βάλβη,
Λ. Καράλη, Κ. Κουτσαλέξη, Ἄθω Ῥωμανοῦ, καὶ Οἱ. Ἰασονί-
δου. Τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρόντων ὑπερβαίνοντος τὸ τρίτον τῶν ἐν
Ἀθήναις εὐρισκομένων ἐταίρων, ὁ Πρόεδρος ἐκήρυξε συγκεκροτημέ-
νην τὴν σύνοδον, καὶ ἀνέγνω τὴν ἐπομένην ἐκθεσιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ
διοικητικοῦ συμβουλίου.

(Ἐπεταὶ ἡ ἐκθεσις ἐν τέλει).

Ἐβίτα ὁ κ. Πρόεδρος προσεκάλεσε τὸν ταμίαν κ. Θ. Νικ. Φιλαδελ-
φέα νὰ ἐκθέσῃ τὰ κατὰ τὸ ταμεῖον, οὗτος δὲ ἀνέγνω τὴν ἐν τέλει

προσηρτημένην ἔκθεσιν, μεθ' ἧς ὁ ἔφορος τοῦ Μουσείου κ. Ἀλ. Ν. Μελετόπουλος ἀνέγνω τὴν ὁμοίως προσηρτημένην ἐν τέλει ἔκθεσιν περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Μουσείου.

Ἐκ τοῦ εἰς αὐτὸν ἀναφερομένου μέρους τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Προέδρου ἀφορμώμενος ὁ ἑταῖρος κ. Γ. Μαζαράκης ἀφηγήθη τὰ κατὰ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρίας, δι' ἧς ἐβεβαίωσε τὴν σύνοδον, ὅτι ἐκτὸς τῶν κόπων οὐς κατέβαλε καὶ δαπάνας ὑπέστη οὐ μικράς. Παρεπονέθη προσέτι κατὰ τῆς ὀλιγορίας τοῦ συμβουλίου, ὅπερ πλὴν προχείρου ἀποδείξεως παραλαβῆς τῶν εἰς τὸ μουσεῖον καὶ τὴν βιβλιοθήκην κατατεθέντων ἀντικειμένων, οὐδεμίαν ἄλλην ἀπόδειξιν ἔδωκεν αὐτῷ· ὅθεν στερεῖται τακτικῆς ἀποδείξεως παραλαβῆς τῶν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἑταιρίας δι' αὐτοῦ δωρηθέντων ἐγγράφων. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου, συνειδῶς τὴν εὐθύνην, ἣν ὑπεῖχε πρὸς τοὺς δωρητάς, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαλέσῃ τὴν ἑταιρίαν εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπως λάβῃ τὰς ἀποδείξεις, καὶ ἀποζημιωθῇ διὰ τὰς δαπάνας, ἃς ὑπέστη, καὶ ἃς τὸ συμβούλιον ἠρνήθη ν' ἀποτίσῃ αὐτῷ.

Ὁ κ. Πρόεδρος παρετήρησε τῷ κ. Γ. Μαζαράκη, ὅτι ἐκλέξας ἄλλο στάδιον διεκδικήσεως τῶν ἀπαιτήσεων αὐτοῦ, τὰ δικαστήρια, ἠκιστα προσῆκε νὰ ἐπαναλάβῃ ταύτας ἐνώπιον τῆς γενικῆς συνόδου τῶν ἑταίρων, ἧτις εἰς οὐδεμίαν δύναται νὰ προβῇ ἀπόφασιν, ἀφ' οὗ περὶ τῆς ὑποθέσεως ἀπόκειται τῇ δικαιοσύνῃ ν' ἀποφασίσῃ.— Ὁ δὲ κ. ἀντιπρόεδρος κρινάς περιττόν, ὡς εἶπε, ν' ἀνασκευάσῃ ἀνακριβεῖς βεβαιώσεις τοῦ κ. Μαζαράκη, περιωρίσθη μόνον νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ βραδύτης τῆς ἐκδόσεως ἀποδείξεως ἦν ἀναγκαῖον παρακοινοῦθημα τῆς ἀτελοῦς ἐκθέσεως τοῦ κ. Μαζαράκη, ἧς ἡ ἐξέλεξις μόλις πρὸ μικροῦ ἐπερατώθη, καταγραφέντων ἐν καταλόγοις τῶν δωρημάτων, ἅτινα ἐκόμισεν.

Ἡ συνέλευσις τῶν ἑταίρων ὁμοφώνως ἀποφανεῖσα, ὅτι θεωρεῖ περιττὴν τὴν περαιτέρω συζήτησιν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἐνέκρινεν εἶτα τοὺς λόγους τῆς ἀναβολῆς τῆς συγκλήσεως τῆς συνόδου μέχρι σήμερον, καὶ ἀπεφάσισε προτάσει τοῦ κ. ἐφόρου τοῦ μουσείου νὰ δωρηθῶσι τῇ ἀρχαιολογικῇ ἑταιρίᾳ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Μαζαράκη κομισθέντα ἀντικείμενα, τὰ προγενέστερα τῶν χρόνων, ὧν τὴν ἐξέτασιν σκοπεῖ ἡ ἡμετέρα ἑταιρία.

Μεθ' ἧς ἐγένετο ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου συμβουλίου ψηφισάντων πεντή:

κοντα καὶ ἐνὸς ἑταίρων, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ψηφολεκτῶν κ. κ. Ἀθ. Ῥωμάνου καὶ Θεμ. Μαρίνου. Γενομένης δὲ διαλογῆς ἐξελέχθησαν κατὰ τὸ προσηρτημένον τῇ παρουσίᾳ πρωτόκολλον ὑπαγεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Προέδρου, τοῦ Ἀντιπροέδρου, τοῦ Γραμματέως καὶ τῶν ἑταίρων κκ. Ἀθαν. Ῥωμάνου, Θεμ. Μαρίνου, Ἰφ. Κοκκίδου, καὶ Στ. Βάλβη, Πρόεδρος μὲν ὁ κ. Γ. Φιλήμων διὰ ψήφων 45. Ἀντιπρόεδρος δὲ ὁ κ. Σ. Π. Λάμπρος διὰ ψήφων 41. Γραμματεὺς ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης διὰ ψήφων 44. Ταμίας ὁ κ. Ἀπ. Βαρζέλης διὰ ψήφων 44. Ἐφορος τοῦ ἀρχείου ὁ κ. Α. Μηλιαράκης διὰ ψήφων 42. Ἐφορος τοῦ μουσείου ὁ κ. Ἀλ. Ν. Μελετόπουλος διὰ ψήφων 46. Σύμβουλοι τακτικοὶ οἱ κκ. Α. Πασπάτης διὰ ψήφων 45. Σπ. Σακελλαρόπουλος διὰ ψήφων 43. Θ. Νικ. Φιλαδελφεὺς διὰ ψήφων 41. Δ. Βορρὲς διὰ ψήφων 37 καὶ Γ. Κρέμος διὰ ψήφων 37. Σύμβουλοι δὲ ἀναπληρωματικοὶ οἱ κκ. Γ. Κασδάνης διὰ ψήφων 37, Κ. Ζησιου διὰ ψήφων 28, καὶ Στ. Βάλβης διὰ ψήφων 33, καὶ μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς οἱ κκ. Δ. Κοκκίδης διὰ ψήφων 43. Ἐμμ. Δραγούμης διὰ ψήφων 41, καὶ Κ. Γραμματικόπουλος διὰ ψήφων 40.

Ἡ συνεδρίασις διελύθη ἐν τέταρτον τῆς ὥρας μ. μ.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Γ. Γ. ΦΙΛΗΜΩΝ

Ὁ Γραμματεὺς
Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

Τὸ ἀνωτέρω πρακτικὸν ἀναγνωσθὲν ἐν τῇ συνεδρίᾳ τοῦ συμβουλίου τῆς 17 Ἰουνίου ἐνεκρίθη, μετὰ τῆς προσθήκης τῆς παραλειφθείσης ἀποφάσεως τῆς συνόδου, ἀποδεχθείσης τὴν πρότασιν τοῦ πρώην ταμίου, καθ' ἣν τὰ ἐν τῷ ταμείῳ χρήματα, ὅσκις ὑπερβαίνωσι τὸ ποσὸν δρ. πεντακοσίων, ὑποχρεοῦται ὁ ταμίας νὰ καταθέτῃ παρὰ τινι τῶν ἐνταῦθα τραπέζων, μεθ' ἧς τὸ συμβούλιον θὰ συνεννοηθῇ προηγουμένως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ἰουνίου 1885.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Γ. Γ. ΦΙΛΗΜΩΝ

Ὁ Γραμματεὺς
Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

Ἐκθεσις τῶν ἐργασιῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου.

(ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ προέδρου κ. Γ. Ι. Φιλήμονος).

Κύριοι,

Κατὰ τὸ 8 ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας ἡ γενικὴ σύνοδος τῶν ἐταίρων συγκαλεῖται τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ τοῦ Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους. Τὴν διάταξιν ταύτην δὲν ἠδυνήθημεν νὰ τηρήσωμεν, ἐπελθούσης ἐν τῇ μεταξὺ χρόνῳ τῆς μεγάλης ἀυξήσεως τῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐταιρίαν, ἥς δεῖγμα εἶναι τὸ μικρόν, ἀλλ' εὐπρεπὲς τοῦτο μουσεῖον, ἐν ᾧ χαιρετίζομεν ὑμᾶς σήμερον, καὶ ὑποχρεοί ὄντες νὰ παραλάβωμεν, κατατάξωμεν καὶ καταγράψωμεν ἐν εἰδικαῖς καταλόγοις, οὐ μόνον τὰ ὑπὸ φιλογενῶν δωρητῶν εἰς τὸ μουσεῖον καὶ τὸ ἀρχεῖον τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας προσενεχθέντα, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπὸ τῆς Σ. Κυβερνήσεως κατατεθείσας ἐν τῷ μουσεῖῳ πολυτίμους συλλογὰς, περὶ ὧν κατόπι θὰ διαλάβω, καὶ νὰ παραδώσωμεν οὕτω εἰς τὸ ὑπὸ τῆς γενικῆς συνόδου ἐκλεχθησόμενον νέον συμβούλιον ἐν πλήρει τάξει τὸ μουσεῖον, τὸ ἀρχεῖον καὶ τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἐταιρίας. Ταῦτα δὲ πάντα δὲν ἦτο ἐφικτὸν νὰ συντελεσθῶσιν ἐντὸς τοῦ βραχέος χρονικοῦ διαστήματος τῆς διοικητικῆς περιόδου τοῦ συμβουλίου, διότι ἡ κυρία ὠθησις πρὸς ἐπαύξησιν τῶν ἡμετέρων συλλογῶν καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐδόθη μόλις μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐκθέσεως τῶν μνημείων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἡ δὲ αἴθουσα αὕτη παρεδόθη ἡμῖν βραδύτερον.

Ὡς ἐνθυμεῖσθε, κατὰ τὴν ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ λήγοντι τοῦ προπαρελθόντος ἔτους γενικὴν σύνοδον ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ ἡμετέρα ἐταιρία, συμπράττουσα μετὰ τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ, διοργανώσῃ ἐκθεσιν μνημείων, ἀναφερομένων εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱερὸν ἀγῶνα καὶ συντελούντων εἰς τε τὴν διαφώτισιν τῆς ἱστορίας τούτου καὶ τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ ἔθνικοῦ αἰσθήματος. Θεωρῶ περιττὸν ν' ἀφηγηθῶ ὑμῖν λεπτομερῶς τὰ περὶ τῆς ἐκθέσεως ταύτης, ἥς ἡ ἐπιτυχία ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν εὐλαβῆ καὶ πρόθυμον συμμετοχὴν τῶν κατεχόντων κειμήλια, ἅτινα οἱ μὲν ἀποστείλαντες

δικαίως τηροῦσι μετὰ στοργῆς ὡς οἰκογενειακὰ ἐνθύμια, ἀλλ' ἅτινα διὰ τῆς ἐκθέσεως ἀπεδείχθησαν μνημεῖα ἔθνικὰ. Γινώσκετε, κύριοι, ὅτι ἡ ἐκθεσις αὕτη, ἣν οἱ ἐν Ἀθήναις ἐπεσκέφθησαν κατὰ μυριάδας, προῦκάλεσε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων, ἀνερρίπισε τὴν ἀνάμνησιν τῶν πανελληνίων ἀγῶνων καὶ τὴν τιμὴν τῶν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἀγωνισαμένων. Ἐκ τῶν τοιούτων δὲ αἰσθημάτων εὐλογον ἦτο νὰ ὑπεκκαυθῆ ὁ πόθος τῆς ἰδρύσεως μονίμου ἐκθέσεως, ὑπομνησκούσης εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ μαρτύρια τῶν πατέρων καὶ παρεχούσης ζωηρὰν καὶ ἀληθῆ εἰκόνα τοῦ βίου αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ἐν τοῖς πρώτοις προὔτιθετο καὶ ἡ ἡμετέρα ἐταιρία, συμφῶνως τῷ κανονισμῷ αὐτῆς. Διὸ ἐθεωρήσαμεν καλὸν ν' ἀποταθῶμεν πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ὅπως φανῆ ἀρωγὸς εἰς τὸ ἡμέτερον ἔργον, ἐμπιστευομένη εἰς τὴν ἐταιρίαν τὰς συλλογὰς, ἃς εἶχεν ἐκθέσει, αἵτινες ἄλλως ἐν τοῖς ὑπουργείοις καὶ τοῖς δημοσίοις γραφείοις ἀποκείμεναι ἦσαν ἐλάχιστα προσिताὶ τῷ κοινῷ. Μετὰ χαρᾶς δ' ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι τὴν κυβέρνησιν εὐρομεν ἐμφορουμένην τῶν αὐτῶν ἰδεῶν, διὸ καὶ προθυμότερα παρέσχεν ἡμῖν πᾶσαν συνδρομὴν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἔθνικοῦ σκοποῦ. Ἐπὶ τούτῳ δὲ παρεχωρήθη ἡμῖν ἡ αἴθουσα αὕτη, εἰς ἣν μετεκομίσσαμεν τὰ τῆς ἐταιρίας ἐκ μιᾶς τῶν αἰθουσῶν τοῦ δημαρχείου, ἣν μετ' εὐμενείας εἶχε παραχωρήσει ἡμῖν ὁ κ. δήμαρχος Ἀθηναίων, ἐφ' ᾧ καὶ εὐχαριστοῦμεν αὐτῷ.

Εἰς τὴν νέαν ταύτην αἴθουσαν κατατέθησαν, πλήν τῶν παλαιότερων καὶ νεωτέρων δωρεῶν καὶ ἐξ ἀγορᾶς προσκτημάτων τῆς ἐταιρίας, καὶ τὰ ἀντικείμενα ὅσα εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν μνημείων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος εἶχον ἐκτεθῆ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, τοῦ τῶν ναυτικῶν καὶ τοῦ ναυστάθμου, ἅτινα δύνανται εὐλόγως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐκ τῶν ἀρίστων κοσμημάτων τοῦ ἡμετέρου μουσείου. Ὅθεν καθῆκον ἡμῶν κρίνομεν νὰ ὁμολογήσωμεν θερμὰς εὐχαριστίας τῇ τότε προέδρῳ τῆς Κυβερνήσεως, διὰ τὴν εὐμενῆ καὶ πρόθυμον ἀρωγὴν, ἣν παρέσχε πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ.

Οὐχ ἦττον δ' ὀφείλομεν νὰ εὐχαριστήσωμεν καὶ ἀπαντας τοὺς διὰ τῶν δωρεῶν αὐτῶν καὶ τοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς ἐταιρίας συντελέσαντας πρὸς πλουτισμὸν τῶν ἡμετέρων συλλογῶν. Καὶ δὴ πρῶτον δέον νὰ ποιήσω μνηεῖαν τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, οὐ μόνον δωρήσαντος ἱκανὰ ἀντικείμενα εἰς τὸ μου-

σειον και πολυτιμον συλλογήν ἐγγράφων εἰς τὸ ἀρχεῖον, ἀλλὰ καὶ χορηγήσαντος κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος βοήθημα ἐκ δρ. 2500, ὅπερ προθύμως ἐπεψηφίσαστο ἡ βουλή, καὶ ἀναγράψαντος ἴσον βοήθημα ἐν τῷ ὑποβληθέντι ὑπὸ τοῦ προκατόχου ὑπουργείου εἰς τὴν διαλυθεῖσαν Βουλὴν προϋπολογισμῷ. Πιεποιθαμεν δὲ ὅτι καὶ ἡ νέα Βουλὴ, ἐφάμιλλος τῆς προκατόχου εἰς γενναίας συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν σκοπῶν, καὶ τὸ νῦν ὑπουργεῖον, οὐ μόνον θέλουσι διατηρήσῃ τὸ βοήθημα τοῦτο, ἀλλὰ καὶ θέλουσι ἐξακολουθήσῃ παρέχοντες γενναίαν ὑποστήριξιν, ἧς ἡ ἀρτισύστατος ἡμῶν ἐταιρία ἔχει μεγάλην ἀνάγκην. Ἐπίσης δέον νὰ ἐκφράσω τὰς θερμὰς τῆς ἐταιρίας εὐχαριστίας πρὸς ἅπαντας τοὺς δωρήσαντας ἀντικείμενα εἰς τὸ μουσεῖον, τὸ ἀρχεῖον καὶ τὴν βιβλιοθήκην, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναγράφονται μὲν κατ' ὀλίγον ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς ἐταιρίας, δημοσιεῦνται δ' ἐνίοτε καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν συγγραμμάτων, ὧν τοὺς ἐκδότας εὐχαριστοῦμεν ἐπὶ τῇ ἀφιλοκερδεῖ ὑπηρεσίᾳ, ἣν οὕτω παρέχουσιν εἰς τὴν ἐταιρίαν. Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ πρὸς τοὺς ὀνόμασι τῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐταιρίας ἀναγραφέντων εὐεργετῶν ἧτοι τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, τῶν κκ. Θ. Μαυρογορδάτου, Κ. Ζάππα καὶ Σταύρου Μεταξᾶ καὶ τῶν δωρητῶν κκ. Μαρίας Δ. Γαληνοῦ, Ἀνδρέου Συγγροῦ, Ν. Λύτρα, Ἰω. Νεγρεπόντη, Ε. Χαριλάου καὶ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, καὶ τοὺς κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν διοικητικὴν περίοδον τοῦ συμβουλίου συνδραμόντας αὐτήν, οὓς τὸ συμβούλιον ἀνέγραψεν εἰς τοὺς δωρητάς, ἐπόμενον τῷ κανονισμῷ. Εἰσὶ δ' οὗτοι ἡ φιλόμουσος κυρία Ἀλτάνη Γ. Καλοῦ, δωρησαμένη πολυτίμη γυναικεῖα ἐνδύματα εἰς τὸ μουσεῖον, ὁ κ. Μιχ. Μελάς, προσενεγκὼν εἰς τὸ ταμεῖον δρ. 250, οἱ κκ. Παῦλος Λάμπρος καὶ Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος, δωρησάμενοι πολυτίμους συλλογὰς ἐγγράφων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κ. Ἰωάννης Δημητρίου, δωρησάμενος ὄπλα τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, πιστούμενα δι' ὑπογραφῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, ὁ ἐν Ἀθήνῃ κ. Ἰωάννης Παντελίδης, δωρησάμενος πολυτίμον πλήρη ἐνδυμασίαν γυναικὸς Λημνίας, καὶ οἱ κκ. Σωκράτης Πάλλης ἐν Σύρῳ, καὶ Ἐπαμ. Σταματιᾶδης, ἐν Σάμῳ, δωρησάμενοι συλλογὰς ἐγγράφων σπουδαίων ἀναφερομένων, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Χίου καὶ τῆς Σάμου. Εὐχαριστοῦμεν ἐπίσης καὶ τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐταιρίᾳ, ἣτις προθύμως ἐδάνεισεν ἡμῖν τέσσαρας ξυλῖνας

θήκας ἐκ τῶν ἐν τῇ μουσείῳ ἡμῶν, ἀπαλλάξασα ἡμᾶς οὕτως, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, σπουδαίας πρὸς τοὺς γλίτχρους πόρους ἡμῶν δαπάνης.

Τελευταῖον ὀφείλω νὰ γνωρίσω ὑμῖν καὶ ἕτερον πολυτίμον δῶρημα. Ὁ πρῶτον ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας κ. Νίκολσων, συγγενὴς ἐκ συζύγου τοῦ ἐπιφανοῦς φιλέλληνος Ἀμιλτῶνος, ἐπὶ τῇ εἰσηγήσει μου, προθύμως ἐδέχθη νὰ παρακαλέσῃ τὸν ἐπιζῶντα υἱὸν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου πλοίαρχον κ. Rowan Hamilton, ὅπως δωρήσῃται τῇ ἐταιρίᾳ ὅμοιον ἀντίγραφον τῆς παρ' αὐτῷ εἰκόνας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ὁ φιλότιμος καὶ πατρῶζων υἱὸς προθύμως ἐδέχθη τὴν γενομένην αὐτῷ εἰσηγήσειν, κατ' αὐτάς δὲ ἔλαβον παρὰ τοῦ ἐν Λονδίῳ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἑλλάδος ἐπιστολήν, δι' ἧς μοι γνωρίζει, ὅτι ἡ εἰκὼν παρεδόθη αὐτῷ καὶ ἀπεστάλη. Ἡ εἰκὼν, παραλαμβανομένη μετὰ τινος ἡμέρας, θέλει κοσμήσῃ τὴν σειρὰν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν μεγάλης ἐποχῆς.

Τὰ εὐχαριστήρια δὲ τῆς ἐταιρίας ὀφείλονται καὶ εἰς τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, δι' ὧν ἐπετεύχθη ἡ ἐπιζητηθεῖσα τάξις τοῦ μουσείου, τοῦ ἀρχείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης. Καὶ δὴ τοῦ μὲν μουσείου ἡ κατάταξις εἶναι πλήρης, καθ' ὅσον ἐπιτρέπει ὁ χῶρος, εἰ καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὀριστική. Τὰ ἀντικείμενα ἐξετέθησαν, ὡς βλέπετε, μετὰ τῆς ἐφικτῆς φιλοκαλίας, καὶ οὕτως ὥστε νὰ ᾔηται εὐπρόσιτά τε καὶ εὐεξέλεγκτα, τεθέντος ἐπὶ ἐκάστου αὐτῶν δελταρίου, δηλοῦντος τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν προέλευσιν. Συνετάχθησαν δὲ τρεῖς εἰδικοί κατάλογοι, εἰς τῶν δωρεῶν, εἰς τῶν ἀγορῶν τῆς ἐταιρίας, καὶ εἰς τῆς τάξεως τῶν ἀντικειμένων κατ' εἶδος. Τοῦ δὲ ἀρχείου συνετελέσθη ἐπίσης εἰδικὸς κατάλογος, ἐν ᾧ περιγράφεται ἕκαστον τῶν ἐγγράφων, ὧν τινὰ ἐξετέθησαν εἰς θεῶν τοῦ κοινοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Τὰ δὲ λοιπὰ εἶναι τακτοποιημένα ἐν φακέλλοις κατ' ἀριθμούς, ἀνταποκρινομένους πρὸς τοὺς τοῦ καταλόγου. Οὕτως εὐρίσκειται εἰς θεῶν τὸ νέον συμβούλιον τῆς ἐταιρίας νὰ παραδώσῃ εὐθὺς ἀπὸ τῆς αὔριον τό τε μουσεῖον καὶ τὸ ἀρχεῖον εἰς τὴν θεῶν καὶ τὴν μελέτην τῶν φιλιστόρων. Ἐλπίζομεν δὲ καὶ εὐχόμεθα, ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ δύναται νὰ συντελεσθῇ καὶ εὐρετήριον τῶν ἐν τοῖς ἐγγράφοις ὀνομάτων καὶ πραγμάτων ἀπάντων, ἔργον βαρὺ μὲν καὶ δυσχερές, ἀλλὰ τὰ μάλιστα δυνάμενον νὰ διευκολύνῃ πᾶσαν μελέτην.

Σημειωθήτω δέ, ὅτι τοῦ μὲν μουσείου τὰ ἀντικείμενα συμποσοῦνται μέχρι τοῦδε ἐν ὄλῳ εἰς ἑξακόσια, δωρηθέντα ὑπὸ πεντήκοντα ἐννέα δωρητῶν καὶ ἕννα προερχόμενα ἐξ ἀγορᾶς τῆς ἐταιρίας, τὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου ἀνέρχονται εἰς 2139 εἰς ἃ προσθετέα ἐξ ἀγορᾶς τῆς ἐταιρίας 51, τὸ ὅλον 2190, δωρηθέντα ὑπὸ 52 δωρητῶν τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἐντυπα εἰς 785 τόμους δωρηθέντα ὑπὸ ἑκατὸν δώδεκα δωρητῶν. Σπουδαιοτάτη ἐν αὐταῖς ἡ δωρεὰ τοῦ κ. Παύλου Λάμπρου, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν καὶ φυλλαδίων 613, ὧν τὰ πλεῖστα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπτανησίων ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας. Τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἐκτεθειμένα χειρόγραφα ἀριθμοῦνται εἰς τριάκοντα ἕν.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ἔργων τούτων ἐξηκολούθησε καὶ ἡ δημοσίευσις τοῦ Δελτίου τῆς ἐταιρίας, συμπληρωθέντος μὲν τοῦ Α' τόμου ἐκ τεσσάρων ἐν ὄλῳ τευχῶν, ἐκδοθέντος δὲ κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα τοῦ πέμπτου τεύχους καὶ ἐκτυπούμενου ἤδη τοῦ ἕκτου. Εἰσὶ δὲ οἱ συνεργάται τοῦ δελτίου ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε ἐκδομένοις τεύχεσιν οἱ κύριοι: Α. Σ. Ἀλεκτορίδης, Ν. Χ. Ἀποστολίδης, Κ. Α. Γουναρόπουλος, Γαβρ. Δεστούνης, Γ. Δροσίνης, Κ. Γ. Ζησίου, Στέφ. Μ. Θωμόπουλος, Γ. Ἰακ. Καλαϊσάκης, Μαριάννα Γρ. Καμπούρογλου, Σ. Καραβίτης, Ι. Δ. Κονδυλάκης, Χ. Κορύλλος, Γ. Λαμπάκης, Π. Λάμπρος, Σ. Π. Λάμπρος, Émile Logrand, Α. Μηλιαράκης, Β. Α. Μυστακίδης, Θ. Παπαδημητρακόπουλος, Δ. Παπανικολάου, Κ. Πληζιώτης, ἐπίσκοπος Σταυρουπόλεως, Ν. Γ. Πολίτης, Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος, Ι. Σακελίων, Θ. Χ. Φιλαδελφεύς, Ἱερόθεος Ἱερομόναχος Φλωρίδης, Γ. Χατζιδάκης καὶ εἰς ἀνώνυμος. Τούτοις ἐκφράζομεν τὰς εὐχαριστίας τῆς ἐταιρίας διὰ τὸν ζῆλον περὶ τὴν διαφώτισιν τῆς πατρῆου ἱστορίας, γλώσσης καὶ λαογραφίας, ὃν ἐπέδειξαν ἐν ταῖς διατριβαῖς αὐτῶν, δι' ὧν τὸ Δελτίον τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας, ἐκτιμᾶται προσηκόντως καὶ λίαν εὐμενῶς κρίνεται ὑπὸ τῶν δυναμένων νὰ κρίνωσι ταῦτα λογίων τῆς ἑσπερίας καὶ τῆς βορείου Ἑυρώπης.

Τὰ περὶ τοῦ ταμείου τῆς ἐταιρίας μανθάνετε ἐκ τῆς παρὰ τοῦ κ. ταμίου ἀναγνωσθησομένης ἐκθέσεως· ἐξ αὐτῆς θέλετε πληροφορηθῆ, ὅτι οἱ πόροι τῆς ἐταιρίας εἰσὶ γλίσχροι. Τοῦτο ἀποδοτέον, ὡς μοι φαίνεται, κυρίως εἰς τὴν ἐνσκήψασαν οἰκονομικὴν κρίσιν καὶ εἰς τὴν

μὴ τόσο εὐάρεστον κατάστασιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐμπορίου, ὅπερ ὑπῆρξεν ὁ γεννητὸς χορηγὸς τῶν ἐθνικῶν ἰδρυμάτων. Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι τῶν ἐν γένει χρηματιστικῶν ὑποθέσεων, βελτιουμένων, καὶ τὰ τοῦ ταμείου τῆς ἐταιρίας ἡμῶν ἔσονται ἀνθηρότερα.

Ἐκ δὲ τῶν ἀποφάσεων τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου μνημονεύω ἐνταῦθα τὰς σπουδαιοτέρας, ὅσας δέον νὰ γνωρίζωσι τὰ μέλη τῆς ἐταιρίας.

Τὸ συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς ἔγκρισιν τῆς ἐκδόσεως λαχείου ὑπὲρ τῆς ἐταιρίας, ἀλλ' οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἐπετεύχθη ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ὑποβολῆς ὑπὸ τοῦ προκατόχου ὑπουργείου εἰδικοῦ νομοσχεδίου περὶ λαχείων, εἰ καὶ δὲν συνεζητήθη τοῦτο ἐν τῇ Βουλῇ. Ἐλπίζομεν ὅτι τὸ νέον συμβούλιον, ὑπ' ὄψιν ἔχον τὰς ἐκ τοιούτου λαχείου δυναμένας νὰ ἐπέλωσιν ὠφελείας εἰς τὴν ἐταιρίαν, θέλει δραστηρίως συνεννοηθῆ μετὰ τῆς κυβερνήσεως πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ.

Παρακλήσει τοῦ κ. Γ. Μαζαράκη, ἐπιβαίνοντος τοῦ «Ναυάρχου Μιαούλη» ὡς ὑπολογιστοῦ, τὸ προεδρεῖον ἀπεδέχθη, ὅπως οὗτος παραλαμβάνῃ τὰ τυχόν ἐκ τῶν μερῶν, ἐνθα ἔμελλε νὰ καταπλεύσῃ ὁ Μιαούλης, κατὰ τὸν περίπλου αὐτοῦ δωρηθησόμενα τῇ ἐταιρίᾳ ἀντικείμενα. Προθύμως δ' ἀπεδέχθη καὶ τὴν αἴτησιν αὐτοῦ, ὅπως παρακαλέσῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν νὰ παράσῃ αὐτῷ διὰ τοῦ κυβερνήτου τοῦ πλοίου τὰς τυχόν ἀπαιτούμενας πρὸς τὸ ἔργον εὐκολίας. Ἡ δ' αἴτησις ἡμῶν αὕτη ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου. Ἄμα δὲ τῇ δι' ἐπιστολῶν ὑπὸ τοῦ κ. Μαζαράκη ἀνακοινώσῃ τῆς ἐνάρξεως δωρεῶν, τὸ συμβούλιον ἐνέκρινε τὴν πρότασιν τοῦ προέδρου, ὅπως ἀνακουφίσῃ τὸν κ. Μαζαράκην πρὸς τελεσφορωτέραν ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου δι' ἀποστολῆς δραχμῶν διακοσίων, ὡς καὶ ἑτέρων δραχμῶν τεσσαράκοντα δύο καὶ λ. 70, ἃς εἶχεν οὗτος εἰσπράξῃ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκ συνδρομῆς μελῶν τῆς ἐταιρίας. Ἐπίσης δ' ἐνέκρινε τὸ συμβούλιον ἀργότερον νὰ πληρωθῶσιν αὐτῷ καὶ ἕτεραι δραχμαὶ διακόσιαι, εἰς ὅσας συνεποσοῦντο τὰ παρ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ προτελευταίου σταθμοῦ τοῦ Ναυάρχου Μιαούλη ἐν συνόλῳ εἰς διαφόρους ὀφειλόμενα, ὧν τὸ ποσὸν ἀνέγραφεν ἐν ἰδιωτικῇ πρὸς τὸν γραμματέα τῆς ἐταιρίας ἐπιστολῇ. Ἐπανελθὼν δ' ὁ κ. Μαζαράκης, σὺν τῇ ὑπ' αὐτοῦ καταθέσει τῶν περισυλλεχθέντων δωρημάτων ἀπῆ-

τει δι' ἐκθέσεως ἀπὸ τὸ συμβούλιον τῆς ἐταιρίας, ὅπως πληρωθῶσιν αὐτῷ δραχμαὶ περὶ τὰς δισχιλίαις, λόγῳ δανείων, ἅπερ κατὰ τὸν πλοῦν τοῦ Μικαύλη συνῆψε πρὸς διαφόρους. Τὸ συμβούλιον, ὡς εἰκός, ἠναγκάσθη νὰ πορρίψῃ τὴν ἀπαιτήσιν ταύτην, πλὴν 100 δραχμῶν, ἃς ἐν ὀνόματι τῆς ἐταιρίας, εἰ καὶ μηδεμίαν ἔχων πρὸς τοῦτο πληρεξουσιότητα, ἐδανείσθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, αἵτινες καὶ ἐπληρώθησαν παρὰ τῆς ἐταιρίας ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν δανειστήν. Ἄλλ' ὁ κ. Μαζαράκης ἠγειρεν ἀγωγὴν κατὰ τῆς ἐταιρίας, ἀπαιτῶν τὴν πληρωμὴν δραχμῶν τρισχιλίων, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἐδαπάνησε ταύτας πρὸς ἐκτέλεσιν ἐντολῆς τῆς ἐταιρίας κατὰ τὴν τετράμηνον περιόδου διάρκειαν τοῦ περίπλου τοῦ πλοίου, ἐν ᾧ ὑπῆρέτει. Τὸ συμβούλιον, προστατεῦον τὰ συμφέροντα τῆς ἐταιρίας, ἀνέθηκε τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῆς εἰς τὸν δικηγόρον κ. Θ. Μαριολόπουλον. Ἀλλὰ μέχρι τοῦδε τὸ δικαστήριον τῶν ἐν Ἀθήναις πρωτοδικῶν δὲν ἐξέδωκεν ὀριστικὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπόφασιν.

Ἀναγκασθέντες δὲ νὰ ποιήσωμεν λόγον περὶ τῆς δίκης ταύτης, σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὰ εἰς τὸν κ. Μαζαράκη παραδοθέντα ἀντικείμενα, παρελήφθησαν ἐπὶ ἀποδείξει ἅπαντα, πλὴν τινῶν ὧν ποιεῖται λόγον ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ, χωρὶς νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τὴν ἐταιρίαν, ἥτοι νομίσματος τετραδράχμου ἀθηναϊκοῦ, ὅπερ ὡς προφορικῶς ἀνέφερον εἰς τὸν ἔφορον τοῦ μουσείου παρέδωκεν εἰς τὸ νομισματικὸν μουσεῖον, δύο πιστολῶν ἀφειδισῶν παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ πλοίῳ, τρυβλίων τινῶν ἰταλικῆς ἢ ῥοδίας κεραμευτικῆς ἐργασίας, δοθέντων παρ' αὐτοῦ εἰς συμπλωτῆρας, κατὰ μεταγενεστέραν ἐντολὴν τῶν δωρητῶν, ὡς ἀναφέρει ἐν τῇ ἐκθέσει του. Ἄλλων δὲ τινῶν δωρημάτων, ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως εἰδικῆς περιγραφῆς, ἔστω καὶ γενικωτάτης εἶναι ἀδιάγνωστοι οἱ δωρηταί. Τέλος δὲ τινὰ τῶν παρ' αὐτοῦ κομισθέντων εἶνε ὅλως ἄσχετα πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐταιρίας, ἐν οἷς ἀρχαῖά τινά ἀντικείμενα, ἅτινα προτείνει τὸ συμβούλιον νὰ δωρηθῶσι δι' ὑμετέρας ἀποφάσεως εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐταιρίαν.

Ὁ ἐνταῦθα παρεπιδημήσας μαρκήσιος Βυλο προσήνεγκε τῇ ἐταιρίᾳ δρ. 500, ἵνα δι' αὐτῶν ἀνακαθάρῃ δύο πρὸς τὴν βορείαν κλιτὸν τῆς Ἀκροπόλεως βυζαντιακὰ ἐκκλησιάδια. Παρακληθεῖς δ' ὑπὸ τῆς ἐταιρίας ὁ μηχανικὸς κ. Ν. Μπαλάνος νὰ ὑπολογίσῃ τὴν πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενην δαπάνην ἀνήνεγκεν, ὅτι ἀπαιτοῦνται δραχμαὶ τοῦλάχιστον χί-

λιαί, προσέθηκε δὲ ὅτι ἂν ἀφαιρεθῇ τὸ συνέχον τὸ ἕτερον αὐτῶν χῶμα εἶναι κίνδυνος μὴ καταπέσῃ ὁ κυριώτερος αὐτοῦ τοῖχος. Ἐπιτούτοις τὸ συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ δοθῶσι δραχμαὶ διακόσιαι εἰς τὸν κ. Γ. Λαμπάκη, ἐντολῇ τοῦ κ. Βυλο μεταθέντα εἰς Σικελίαν χάριν μελετῶν τῶν αὐτόθι βυζαντιακῶν ἐκκλησιῶν.

Ἡ τὴν διαχείρησιν τῆς παρελθούσης διοικητικῆς περιόδου τοῦ συμβουλίου ἐξελέγξασα ἐπιτροπή, ἡ ὑπὸ τῆς προηγουμένης γενικῆς συνόδου τῶν ἐταίρων ἐκλεχθεῖσα, ἀποτελουμένη ὑπὸ τῶν κκ. Δ. Γ. Μακκᾶ, Γ. Φιλαρέτου καὶ Γ. Παρίση, μοὶ ὑπέβαλε τὴν ἐπομένην ἔκθεσιν :

Ἐκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς.

« Κύριε Πρόεδρε,

« Ἐκλεχθέντες ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως ἐξελέγωμεν τὰ τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐταιρίας μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1883, μετέβημεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Δ. Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, ἐνθα ὑπῆρχον τὰ βιβλία τῆς ἐταιρίας καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πρώην ταμίου τῆς ἐταιρίας κ. Ν. Ἀξελου ἐποιήσαμεθα γενικὴν ἐξέλεξιν τῶν βιβλίων τῆς ἐταιρίας καὶ τῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων, δι' ὧν ἐγένοντο αἱ πληρωμαὶ. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐξελέξεως ταύτης, λαμβάνοντες τὴν τιμὴν ν' ἀνακοινώσωμεν δι' ὑμῶν εἰς τὴν Συνέλευσιν, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι πᾶσαι αἱ πληρωμαὶ ἐγένοντο ἐν πληρεστάτῃ τάξει καὶ συμφώνως μετὰ τὰς διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ, ὡς καὶ αἱ εἰσπράξεις. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1883, συγκείμενον ἐκ δραχ. 2317 ⁴⁰/₁₀₀ καὶ μιᾶς λαχειοφόρου ὁμολογίας τῆς ἑθνικῆς τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆρχε κατακεχωρισμένον ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς νέας διαχειρίσεως.

« Λυπούμενοι ἐπὶ τῇ ἀνεξαρτητῇ τῆς θελήσεως ἡμῶν βραδύτητι εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης ἡμῖν ἐντολῆς, σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ δε-

χθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἄκρας πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως, μεθ' ἧς δια-
τελοῦμεν.

Ἀθῆναι τῇ 4 Μαΐου 1885.

Ἑμέτεροι
Δ. Γ. ΜΑΚΚΑΣ
Γ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ
Γ. ΠΑΡΙΣΗΣ.»

Ὅτε πάσχων, ἀκριβῶς πρὸ ἔτους, ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἕνεκα τῆς παθούσης ὑγείας μου, ἐνετάλην παρὰ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ἐταιρίας ἡμῶν, ὅπως προσπαθῆσω, ἵνα παρὰ τῶν φιλογενῶν ἐλλήνων τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων, προσενεχθῆ ποσόν τι πρὸς οἰκοδόμησιν μουσείου ἐθνολογικοῦ καὶ ἱστορικοῦ, ὅπως ἐν αὐτῷ ἀποτεθῶσι πάντα τὰ κειμήλια τοῦ ἀγῶνος καὶ τὰ λείψανα τοῦ προηγηθέντος τούτου βίου τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Παρὰ ταῖς συμπατριώταις ἡμῶν εὔρον τὴν αὐτὴν προθυμίαν, ἧς ἀείποτε ἔτυχον παρ' αὐτοῖς αἱ ἐθνικαὶ ἰδέαι καὶ αἱ πρὸς πλήρωσιν τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς ἐθνικῆς παλλιγενεσίας προσπάθειαι. Ἄλλ' ἀτυχῆς ὑπῆρξεν ἡ στιγμή, καθ' ἣν αἱ προτάσεις μου ἐγένοντο. Τὸ ἐλληνικὸν ἐμπόριον διέρχεται κρίσιν δεινὴν. Οὕτω αἱ προτάσεις μου ἠκούσθησαν εὐμενῶς, ἐν πάσῃ προθυμίᾳ, ἀλλ' οὐδὲν θετικὸν κατόρθωσα. Ἀπεκόμισα ὁμῶς πλήρῃ τὴν πίστιν, ὅτι, ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου, βελτιουμένης τῆς ἐν γένει χρηματιστικῆς καταστάσεως τῶν ἀγαθῶν τέκνων τῆς πατρίδος καὶ ἡ εὐχὴ ἡμῶν περὶ ἀνεγέρσεως μουσείου, οἷον ἐσχεδιάσει καὶ ποιῆῃ ἡ ἐταιρία ἡμῶν πραγματωθήσεται, ἐπίσης καὶ τόσα ἄλλα ἐθνικὰ ἰδρύματα ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Τοιαύτη ἡ ἐν γένει θέσις τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας. Ἦρξατο δι' ὀλίγων, ἐπετέλεσεν ὅσα δυνατὰ αὐτῇ, εὐελπιστεῖ δέ, ὅτι διὰ τοῦ χρόνου καὶ διὰ τῆς εἰλικρινοῦς ἐκτιμήσεως τῶν προσπαθειῶν τῶν κατάρτισάντων αὐτὴν ἐταίρων, κατασταθήσεται πληρέστερον τὸ ἔργον αὐτῆς, τιθέμενον δὲ ὑπὸ τὴν γόνιμον προστασίαν τοῦ ὅλου ἔθνους, συμπληρωθήσεται. Εὐχομαὶ δὲ ἡ ταχεῖα συμπλήρωσις αὐτοῦ νὰ συμπέσῃ τῇ τελείᾳ πληρώσει τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, τοῦ προσφιλοῦς σκοποῦ τούτου παντὸς Ἕλληνας.

Ἐκθεσις τοῦ Ἐφόρου τοῦ μουσείου

κ. Α. Ν. ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΥ

Κύριε Πρόεδρε,

Τὰ μέχρι σήμερον κατατεθέντα ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς ἐταιρίας ὑπὸ τῶν ὑπουργείων καὶ δωρηθέντα ὑπὸ πενήτηντα ἑννέα δωρητῶν, ὧν τὰ ὀνόματα εὐρίσκατε κάτωθι τῆς παρούσης ἐκθέσεως, ἀνέρχονται εἰς ἑξακόσια. Ἐν αὐτοῖς περιλαμβάνονται ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῆς ἐταιρίας κατὰ καιροῦς ἀγορασθέντων, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Μαζαράκη κομισθέντα, ἦτοι, νομίσματα ἀρχαῖα ἐλληνικὰ καὶ ῥωμαϊκὰ ὡς καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, εἰδώλια ἐξ ὀπτῆς γῆς ἀρχαῖα, κεφαλὴ μουρμίας, ἐπὶ μαρμάρων ἀνάγλυφα, κεφαλαὶ ἀρχαίων ἀγαλμάτων, ἄχρηστα διὰ τὸ μουσεῖον, οὐ σκοπὸς ἐστὶν ἡ περισυναγωγή μόνον τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρησκευτικὸν καὶ ἰδιωτικὸν βίον τοῦ βυζαντιτικοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεωτέρου ἐλληνισμοῦ, ἐν τούτοις καὶ ταῦτα ἠναγκάσθημεν χάριν ἀκριβείας νὰ καταγράψωμεν ἐν τῇ καταλόγῳ τῶν δωρεῶν, ἀλλὰ δι' ὑμῶν παρακαλοῦμεν τὴν συνέλευσιν, ἵνα ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης αὐτῶν, καθότι ἀσκόπως κατέχουσι καὶ καταργοῦσι χῶρον πολύτιμον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ μουσείου.

Ἀπασαὶ αἱ ἀνωτέρω δωρεαὶ καὶ καταθέσεις ἐδημοσιεύθησαν διὰ τοῦ ἐν Ἀθῆναις « Λιδῶνος » καὶ τῆς ἐν Πειραιεὶ « Προνοίας » ἐκτὸς ἐκείνων, ὧν τὸ εἶδος δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὐρωμεν ἐν τῇ πρὸς τὴν ἐταιρίαν ἐκθέσει τοῦ κ. Γ. Μαζαράκη καὶ καταγράφησαν ἐν καταλόγῳ περιγραφικῷ, ἀποκειμένη νῦν ἐν τῇ γραφείῳ τοῦ μουσείου πρὸς ἀκριβῆ τῶν πραγμάτων ἐξέλεγχιν.

Ἐκαστον ἐκ τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἀντικειμένων φέρει ἐπὶ δελταρίου τὴν ὀνομασίαν τοῦ εἶδους, τὸν τόπον τῆς προελεύσεως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ· τοιοῦτω τρόπῳ διὰ τῶν πληροφοριῶν τούτων γίνονται γνωστὰ τοῖς ἐπισκεπτομένοις πάντικείμενα.

Ἦδη ἐπιτρεψατέ μοι, κύριε πρόεδρε, νὰ εἶπω ὀλίγα τινὰ ἱστορικῶς περὶ τοῦ μουσείου ἡμῶν.

Ὅτε παρὰ τῆς σεβαστῆς συνελεύσεως τῶν ἐταίρων ἐξελέγην ἔφο-

ρος τοῦ μουσείου, μουσεῖον δυστυχῶς οὔτε ὑπῆρχεν οὔτε ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη, διότι ἡ ἐταιρία εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐκ τῶν ὀλίγων δ' αὐτῆς ἀντικειμένων καὶ ἐγγράφων, ἄλλα μὲν εὑρίσκοντο ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Ἑλλήνων, ἄλλα δὲ, ὡς ἡ ἐνδυμασία ψαριανῆς γυναικὸς παρὰ τῷ κ. Λύτρα, παρ' ἄλλοις. Μακρὰ σκέψεις ἐγένετο περὶ εὐρέσεως καταλλήλου χώρου καὶ τόπου πρὸς ἴδρυσιν μουσείου, ἐπὶ τέλους ἀπεφασίσθη νὰ παρακληθῇ ὁ κ. Δήμαρχος Ἀθηναίων, ὅπως παραχωρήσῃ ἡμῖν αἴθουσάν τινα τοῦ δημαρχικοῦ καταστήματος προσωρινῶς, διότι τὸ δημαρχεῖον δὲν ἦτο ὁ κατάλληλος τόπος διὰ μουσεῖον. Ὁ κ. Δήμαρχος, εὐνοικῶς φερόμενος πρὸς τὴν ἐταιρίαν, παρεχώρησέ μοι τὴν ὠραιότεραν τῶν αἰθουσῶν, ἐνθα ἐν τρισὶν ἐρμαρίοις κατὰ τὸ δυνατόν κατέταξα τὰ ὀλίγα τῆς ἐταιρίας ἀντικείμενα.

Ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη τῆς 25 Μαρτίου ἑορτή, ἣν θεωρῶ τὴν λαμπροτέραν ἡμέραν τῆς ἐταιρίας, καθότι διὰ τῆς ἐκθέσεως τῶν ἱερῶν μνημείων τοῦ ἀγῶνος γνωστὴ τοῖς πᾶσιν ἐγένετο ἡ ἀνάγκη τῆς ἰδρύσεως μουσείου, περιλαμβάνοντος τὰ ἀφορῶντα τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἰδίως, πάντες δὲ ἐνθουμούμεθα τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐταιρίας ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας. Ἐκτοτε μετὰ θάρρους δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἐπραγματώθη ὁ πόθος τῆς ἐταιρίας ἡμῶν.

Ὁ πρῶτον πρωθυπουργὸς κ. Χαρίλαος Τρικούπης, τῇ αἰτήσῃ τοῦ συμβουλίου ἡμῶν, παρεχώρησε μετὰ παρέλευσιν πέντε ἀκριβῶς μηνῶν ἀπὸ τῆς 25 Μαρτίου 1884 τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 24 αἴθουσαν τοῦ Πολυτεχνείου, τὰ δὲ ὑπουργεῖα τῶν Στρατιωτικῶν, Ναυτικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν τὰς εἰκόνας τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τῶν μεγάλων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν, πυροβόλα καὶ σφαῖρας ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηναίων ὑπαρχουσῶν.

Ἐν τῇ παραχωρηθείσῃ ταύτῃ αἰθούσῃ κατετάξαμεν τὰ τοῦ μουσείου, ἀλλ' ἡ κατάταξις αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὀριστικὴ, διότι καὶ ὁ χώρος τῆς αἰθούσης μικρὸς καὶ πολλὰ καθ' ἐκάστην ἀντικείμενα παντὸς εἶδους κατατίθενται ἐν τῷ μουσεῖῳ.

Ἐνεκα τῶν μετακομίσεων τῶν πραγμάτων τῆς ἐταιρίας, τῆς κατατάξεως αὐτῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Πολυτεχνείου καὶ τῆς συντάξεως ἐν τέλει τῶν καταλόγων δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀνοίξωμεν τὰς πύ-

λας τοῦ μουσείου εἰς τὸ κοινόν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προσεχοῦς δευτέρας ἡ εἰσοδος ἔσται ἐλευθέρη.

Ἦδη καταθέτων τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐφόρου τοῦ μουσείου, παρακαλῶ ὑμᾶς, κύριε πρόεδρε, ἵνα διαβιβάσητε τοῖς ἐταίροις τὴν ἀπειρον εὐγνωμοσύνην μου ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ μου καὶ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι δὲν θὰ παύσω ἐργαζόμενος καὶ μακρὰν τῆς ἐφορείας ὑπὲρ τοῦ πλουτισμοῦ τοῦ μουσείου τῆς ἐταιρείας ἡμῶν.

Δέξασθε, κύριε πρόεδρε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἰουνίου 1885.

Ὁ Ἐφορος τοῦ Μουσείου

ΛΑΒΕΑΝΑΡΟΣ Ν. ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Κατάλογος τῶν προσεγεγραμμένων δωρήματα

εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος.

1. Ν. Λύτρας.	17. Κυριάκος Ἀλεξίου.
2. Μαρία Δ. Γαλιναῦ.	18. Γκιώνης.
3. Νικόλαος Πολίτης.	19. Θεόδωρος Σιέρρος.
4. Παῦλος Λάμπρος.	20. Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἐκθέσεως τῶν μνημείων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος.
5. Χ. Π. Κορύλλος.	21. Ὁ Δῆμος Μεσολογγίου.
6. Σπυρ. Π. Λάμπρος.	22. Ἰωάννης Δημητρίου.
7. Α. Κ. Χούμης.	23. Νικολ. Γ. Πανουτζος.
8. Ἀλέξ. Ν. Μελετόπουλος.	24. Α. Ι. Ὀρλάνδος.
9. Μ. Δ. Καλαποθάκης.	25. Λάζαρος Σῶχος.
10. Κωνσταντία Καραγιάννη.	26. Ἀθαν. Ζαχαρίου.
11. Ν. Χ. Ἀποστολίδης.	27. Θ. Μαυροκορδάτος.
12. Γ. Δροσίνης.	28. Γ. Τσοῦρος.
13. Ν. Ἀναστασίου.	29. Ν. Σταματιάδης.
14. Α. Μπαλᾶνος.	30. Γεράσιμος Βέλσαμος.
15. Ἀλτάνη Καλοῦ.	31. Ἰωαννίδης.
16. Ἰωάννης Μέξης.	

32. Α. Μάρη.	46. Κυριάκος Παινέσης.
33. Γιαννόπουλος.	47. Ίωάννης Βλαβιανός.
34. Έπαμ. Σταματιάδης.	48. Μιχ. Κατσίμπαλης.
35. Ε. Λάνδερερ.	49. Ζ. Σαρρόπουλος.
36. Παῦλος Χατζή Αναργύρου.	50. Εύαγ. Μαζαράκης.
37. Παγώνης.	51. Ίωάννης Βενετοκλής.
38. Γ. Κλάδος.	52. Χ. Σμυρνιάδης.
39. Θ. Ν. Φιλαδελφεύς.	53. Γ. Μαρκόπουλος.
40. Ί. Σκυλίτσης.	54. Μ. Λουκάς.
41. Ίωάννης Παντελίδης.	55. Ν. Κούρτελης.
42. Σπυρ. Κ. Παπαγεωργίου.	56. Μ. Χιοτόπουλος.
43. Α. Μεταξάς.	57. Ί. Μαρουδής.
44. Α. Μηλιαράκης.	58. Καρδοβίλλης.
45. Η Μονή του Μεγάλου Σπη- λαίου.	59. Κ. Λεμπέσης.

Έπιθεσις του Έφόρου του Αρχείου.

Κύριε Πρόεδρε,

Τάπο της συστάσεως της εταιρίας μέχρι τουδε εις τὸ ἀρχεῖον αὐ-
της κατατεθέντα ἔγγραφα ἀνέρχονται εἰς 2171, φέροντα ἐν τῷ συν-
ταχθέντι καταλόγῳ τοὺς ἀριθμοὺς 1-1770, 1770 α καὶ 1771-2170.

Προέρχονται δὲ τὰ μὲν 2119 ἐκ δωρεῶν, τὰ δὲ λοιπὰ 52 ἐξ ἀγορᾶς.

Ἀναγράφω δ' ἐνταῦθα τὰ τε ὀνόματα τῶν δωρητῶν καὶ τὸν ὀλι-
κὸν ἀριθμὸν τῶν ὑφ' ἐκάστου δωρηθέντων ἔγγράφων.

Ἀδαμαντίδης Γ. ἔγγραφα.	3	Ἀνώνυμος ἐκ Πάτρου.	1
Ἀρπελάς Τιμολέων.	13	Βουζούκης Χ.	1
Ἀναγνωστόπουλος Ν.	27	Γαρόφαλλος Ἀναστ.	19
Ἀναγνωστόπουλος Π.	23	Γουναρόπουλος Κ. Α.	7

Δάλλμας Θεόδωρος.	1	Πανοῦτζος Νικ.	2
Δημητρίου Ίωάννης.	2	Παπαγεωργίου Δημήτ.	2
Δόσιος Ν.	2	Παπαδόπουλος Μ.	1
Δουρούτης Α. Γ.	3	Παράς ἢ Θεοδώρου Παρασκ.	6
Δροσίνης Γ.	3	Πλυτζανόπουλος Κυρ.	4
Εὐγενίδης Ε.	87	Πολίτης Ν. Γ.	2
Ζαχαρίου Ἀθανάσιος.	18	Ράλλης Σωκράτης.	943
Θεμιστοκλέους Πιερίκος.	4	Ρωμανὸς Ίωάννης.	2
Καλαμογδάρτης.	7	Σάθας Κωνστ.	1
Κλάδος Γ.	5	Σακτούρης Ἀντ.	5
Κορνηνὸς Νικ. Δ.	1	Σακελλαρόπουλος Σ. Κ.	1
Κορύλος Χ. Π.	14	Σεβαστὸς Γ.	6
Κρέμος Γ.	11	Σκυλίτσης Ίσιδωρίδης.	3
Κωνσταντίνου Στυλιανός.	1	Σπαχῆς Γ. Π.	1
Κωστομένος ἢ Κεφάλας Κς.	5	Σταματάκης Π.	1
Λάμπρος Ίωάννης.	3	Σταματιάδης Έπαμ.	164
Λάμπρος Παῦλος.	15	Σταματιάδης Νικ.	2
Λάμπρος Σπυρίδων.	18	Υπουργεῖον Ἐκκλησιαστι- κῶν καὶ Δημ. Ἐκπαιδεύσεως	494
Legrand Έμ.	2	Φανδρίδης Δ.	3
Μελετόπουλος Ἀλέξ.	10	Φωκιανὸς Ίωάννης.	2
Μπαθίας Γ.	4	Χατζηδημητρίου Νικ.	129
Μπίτσιος Ν.	1	Χούμης Α. Κ.	32
Νικολαΐδης Δ.	1	Τὸ ὅλον.	2119
Νικολαΐδης Φιλαδελ. Θεμ.	1		

Εἰς ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρω ἀναγεγραμμένους δωρητὰς ἐκφράζομεν
τὰς εὐχαριστίας της εταιρίας καθότι ποικιλώτατα καὶ ἀξιολογώτατα
εἶνε τὰ δωρηθέντα παρ' αὐτῶν ἔγγραφα, τὰ πλεῖστα σπουδαίως δια-
φωτίζοντα τὴν ἱστορίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐνια δὲ καὶ τὴν της Τουρ-
κοκρατίας, ἐν γένει δ' ἀποτελοῦντα βάλιν σπουδαίου ἐν τῷ μέλλοντι
ἀρχείου. Τῶν δωρεῶν τούτων ἐξαίρομεν ἰδίως τὰς ἐξῆς: τὴν τοῦ Ε.
Εὐγενίδου, δωρήσαντος τὸ ἀρχεῖον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, διοικητοῦ της
Λακωνίας, ἐν ᾧ περιέχεται πλὴν ἄλλων σπουδαία σειρά ἀνεκδότων
ἐπιστολῶν τοῦ Καποδιστρίου πρὸς τὸν Ίω. Εὐγενίδην, τὴν τοῦ Σω-
κράτους Ράλλη πλουσιωτάτην σειράν ἔγγράφων της ἐπιτροπείας τῶν

ἐλευθέρων Χίων καὶ τῆς δημογεροντίας, καὶ ἄλλων σχετικῶν, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Φαβιέρου, τὴν τοῦ Ἐπαμ. Σταματιάδου συλλογὴν ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἱστορίαν τῆς Σάμου, τὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀξιολογωτάτην σειρὰν ἐγγράφων, ἐπιστολῶν καὶ σημειώσεων ἐξ ὧν σπουδαίως διαφωτίζεται ἡ ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν, ἰδίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ, ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ κατὰ τὸν ἱερόν ἀγῶνα καὶ τὴν τοῦ Π. Ἀναγνωστοπούλου, ἐν ἧ πρός τοῖς ἄλλοις εὔρηται ἀντιγεγραμμένη ἐν ἑξ τετραδίοις ὀλόκληρος ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Γκούρα, συγκειμένη ἐκ 404 ἐπιστολῶν πρὸς αὐτὸν γραφειῶν. Τούτων οἱ κκ. Σωκράτης Ῥάλλης καὶ Ἐπ. Σταματιάδης, διὰ τὴν σπουδαιότητα τῶν δωρηθέντων ἀνεγράφησαν ἀποφάσει τοῦ συμβουλίου ἐν τοῖς δωρηταῖς.

Ἐξ ἀγορᾶς δὲ προέρχεται συλλογὴ 52 ἐπιστολῶν τοῦ Φαβιέρου καὶ ἄλλων, ἀξία λόγου πρὸς μελέτην τῆς ἱστορίας τοῦ ὑπὸ τὸν Γάλλον φιλέλληνα τακτικοῦ στρατοῦ.

Τὰ ἐγγραφα ταῦτα πάντα, φέροντα ἕκαστον ἴδιον ἀριθμὸν κατετέθησαν ἐν φακέλοις, κατεγράφησαν δ' ἐν καταλόγῳ ἐν ᾧ σημειοῦται ἡ προέλευσις, καὶ περιγράφεται ἕκαστον ἐγγραφον διὰ βραχείων. Οὕτως ὥστε ἡ χρῆσις τοῦ ἀρχείου εἶνε ἀπὸ τοῦδε εὐχερῆς διὰ τοὺς φιλοστορας.

Ἀθήνησι τῆ α' Ἰουνίου 1885.

Ὁ ἔφορος τοῦ ἀρχείου τῆς ἱστορικῆς καὶ
ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος,

Γ. ΚΡΕΜΟΣ.

Πρωτόκολλον καταθέσεως συλλογῶν τῆς Ἑλληνικῆς

Κυβερνήσεως ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς ἐταιρίας.

Ἐν Ἀθήναις, ἐν τῷ Μετσοβίῳ πολυτεχνεῖῳ σήμερον τὴν 14 Ἰουλίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ τετάρτου ἔτους, οἱ

ὑπογεγραμμένοι προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3088 τῆς 6 Ἰουλίου ἐ. ἔ. ἐγγράφου τοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, ἐκτελοῦντος τὴν ὑπ' ἀριθ. 351 τῆ 4 Ἰουλίου ἐ. ἔ. καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 9321 τῆς 6 τοῦ αὐτοῦ διαταγὴν τοῦτε Προέδρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀποτελέσαντες ἐπιτροπείαν, παρεδώκαμεν προσωρινῶς πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας, κύριον Σπυρίδωνα Λάμπρον τὰ ἐκθέματα τῶν Ὑπουργείων Στρατιωτικῶν, Ναυτικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τὰ ὁποῖα παρελάθομεν παρὰ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπείας τῆς Ἐκθέσεως τῶν ἱστορικῶν μνημείων τοῦ Ἀγῶνος, ἧτοι τοῦ μὲν Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν παρεδώκαμεν: α'.) Ὀγδοήκοντα ὀκτὼ μεγάλας ἐλαιογραφικὰς εἰκόνας ἐπιφανῶν τοῦ ἀγῶνος ἀνδρῶν. 1) τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. 2) τοῦ Ἰῆγα Φεραίου. 3) τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. 4) τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου. 5) τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. 6) τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ. 7) τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη. 8) τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. 9) τοῦ Γεωργίου Καρλίσσάκη. 10) τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. 11) τοῦ Ἀθανασίου Διάκου. 12) τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. 13) τοῦ Ὀδυσσεῦς Ἀνδρούτσου. 14) τοῦ Νικηταρᾶ. 15) τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. 16) τοῦ Ἰωάννου Κολέττη. 17) τοῦ Ἀνδρέου Ζαίμη. 18) τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ. 19) τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη. 20) τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη. 21) τοῦ Ἰωάννου Θ. Κολοκοτρώνη. 22) τοῦ Παπαφλέσσα. 23) τοῦ Γεωργίου Δράκου. 24) τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου. 25) τοῦ Χρήστου Φωτομάρα. 26) τοῦ Κίτσου Γραβέλλα. 27) τοῦ Νικολάου Κριεζώτου. 28) τοῦ Ἰωάννου Μακρυγιάννη. 29) τοῦ Χρήστου Καψάλη. 30) τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη. 31) τοῦ Δημητρίου Πλαπούτα. 32) τοῦ Χριστοδοῦλου Χατζηπέτρου. 33) τοῦ Ἰωάννου Νοταρᾶ. 34) τοῦ Νότη Μπότσαρη. 35) τοῦ Ἡλία Μαυρομιχάλη. 36) τοῦ Νικολάου Πετμεζᾶ. 37) τοῦ Χρήστου Περραιβοῦ. 38) τοῦ Γεωργίου Καρατζᾶ. 39) τοῦ Κώστα Μπότσαρη. 40) τοῦ Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη. 41) τοῦ Ἀντωνίου Πετμεζᾶ. 42) τοῦ Δημητρίου Καλλέργη. 43) τοῦ Ἰωάννου Μαμούρη. 44) τοῦ Ἰωάννου Στράτου. 45) τοῦ Χατζηχρήστου. 46) τοῦ Λυκούργου Λογοθέτου. 47) τοῦ Χατζημιχάλη. 48) τοῦ Θεοδώρου Γρίβα. 49) τοῦ

Γαρδικιώτου Γρίβα. 50) τοῦ Γεωργίου Κίτσου. 51) τοῦ Ἀνδρέου Λόντου. 52) τοῦ Λάμπρου Βέικου. 53) τοῦ Ἰωάννου Στάϊκου. 54) τοῦ Παπακώστα. 55) τοῦ Νικολάου Ἰζαβέλλα. 56) τοῦ Δημητρίου Μακρῆ. 57) τοῦ Κωνσταντίνου Βλαχοπούλου. 58) τοῦ Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη. 59) τοῦ Ἰωάννου Μαυρομιχάλη. 60) τοῦ Βάσου Μαυροβουνιώτου. 61) τοῦ Βασιλείου Πετρεζᾶ. 62) τοῦ Γεωργίου Βαλτινοῦ. 63) τοῦ Κωνσταντίνου Μεταξᾶ. 64) τοῦ Παναγιώτου Ροδίου. 65) τοῦ Ἀλεξίου Βλαχοπούλου. 66) τοῦ Σολιώτη. 67) τοῦ Σπυρίδωνος Γούση. 68) τοῦ Ζώη Πάνου. 69) τοῦ Νικολάου Ταμπακαπούλου. 70) τοῦ Ἰωάννου Σουλτάνη. 71) τοῦ Δημητρίου Μελετοπούλου. 72) τοῦ Δημητρίου Κουρμούλη. 73) τοῦ Θαναπούλα Βαλτινοῦ. 74) τοῦ Ἰωάννου Ράγκου. 75) τοῦ Σπυρομήλιου. 76) τοῦ Παναγιώτου Γιατράκου. 77) τοῦ Γεωργίου Ἰσουδεροῦ. 78) τοῦ Ἰωάννου Παπαδιαμαντόπουλου. 79) τοῦ Ἀσημάκη Φωτήλα. 80) τοῦ Ριχάρδου Τζώρτζ. 81) τοῦ Ἀστιγκος. 82) τοῦ Γκυλφόρδ. 83) τοῦ Βύρωνος. 84) τοῦ Καρόλου Φαβιέρου. 85) τοῦ Σανταρόζα. 86) τοῦ Τράϊμπερ. 87) τοῦ Διοβουνιώτου. 88) τοῦ Στουρνάρη. 6'.) Ἐπίθεμα μαρμάρινον τοῦ τάφου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, παριστάνον κόρην ἡμικλινῆ, ἔργον τοῦ Γάλλου γλύπτου Δαυίδ δ' Ἀνζέρ. Τοῦ δὲ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ τοῦ Ναύσταθμου, α'.) Εἰκοσιδύο μεγάλας ἐλαιογραφικὰς εἰκόνας ἐπιφανῶν ναυτικῶν τοῦ ἀγῶνος ἀνδρῶν. 1) τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου. 2) τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου. 3) τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη. 4) τοῦ Νικολάου Ἀποστόλη. 5) τοῦ Ἰακώβου Τομπάζη. 6) τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη. 7) τοῦ Ἀναστασίου Τσαμαδοῦ. 8) τοῦ Ἀντωνίου Κριεζῆ. 9) τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη. 10) τοῦ Ἀθανασίου Μιαούλη. 11) τοῦ Γεωργίου Ἀνδρούτσου. 12) τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη. 13) τοῦ Δημητρίου Παπανικολῆ. 14) τοῦ Λαζάρου Πινότση. 15) τοῦ Γεωργίου Σαχίνη. 16) τοῦ Παναγιώτου Μπότσαρη. 17) τοῦ Βασιλείου Μπουντούρη. 18) τοῦ Ἰωάννου Ὀρλάνδου. 19) τοῦ Ἰωάννου Κυριακοῦ. 20) τῆς Μπουμπουλίνας. 21) τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου. 22) τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη. 6'.) μίαν ἐλαιογραφικὴν εἰκόνα τοῦ Σ. Ἀλταμούρα παριστῶσαν τὸν ναύαρχον Μιαούλην ἐξερχόμενον τῶν Πατρῶν. γ'.) Ἐν τηλεβόλῳ καὶ δ'.) τέσσαρα ἀκροστόλια. Τοῦ δὲ Ὑπουργείου τῶν

Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως πολλὰς σφαίρας σιδηρᾶς τηλεβόλων ἐκ τῶν ἐν Ἀκροπόλει Ἀθηνῶν εὑρισκομένων.

Τὸ παρὸν πρωτόκολλον ἐγένετο εἰς διπλοῦν, ὧν τὸ μὲν παρέλαβεν ἡ ἐπὶ τῆς παραδόσεως Ἐπιτροπεία, τὸ δὲ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας, κύριος Σπυρίδων Λάμπρος.

Ἡ παραδοῦσα Ἐπιτροπεία,

Π. ΣΤΑΜΑΤΑΚΙΣ. Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Σ. ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ.

Π. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ.

Ὁ παραλαβὼν Πρόεδρος καὶ ἀντ' αὐτοῦ,

ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΣ.

Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος,

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ, γραμματεὺς.

Ἐκθεσις τοῦ Ταμίου.

Τὸ ταμεῖον ἔχει λόγον πρὸς τὰς ἑταιρίας ὅσον ἡ πνοὴ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἢ τὸ ἐλατήριον πρὸς τὰς μηχανάς· αὐτὸ ζωὴν παρέχει, αὐτὸ καὶ τὴν κίνησιν δίδει. Λυπηρὸν δὲ εἶναι ὅτι τὸ ἡμέτερον μένει εἰσέτι εὐτελὲς καὶ πενιχρόν, ὡς πρὸς τὸν ὄγκον τῆς Ἐθνολ. Ἐταιρίας καὶ τὰς προσδοκίας τῶν ἐταίρων αὐτῆς, ὥστε φαινόμεθα προσπαθοῦντες οὕτως εἰπεῖν νὰ κινήσωμεν ὀλόκληρον ἀμαξοστοιχίαν διὰ μηχανῆς ὠρολογίου. Καὶ περὶ δὲ ἡ φιλοπατρία καὶ ὁ περὶ τὰ καλὰ ζῆλος τῶν ἡμετέρων ὁμοειθῶν ἀνεπλήρωσαν ἐν μέρει καὶ περιεκόλυψαν τὴν πενιχρότητα τῆς ἑταιρίας, ἀλλὰ διὰ τοιούτων μικρῶν βοηθημάτων, ἂν καὶ τ' ἄλλα ἀξιεπαίνων ἀδύνατον εἶναι νὰ πράξῃ τι γενναῖον ἡ ἑταιρία ἡμῶν καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὸ μουσεῖον αὐτῆς συλλογὰς ἀνταξίας τοῦ ὀνόματος αὐτῆς. Νομίζει λοιπὸν τὸ συμβούλιον ὅτι μόνον διὰ συστάσεως λαχείου κατὰ τὸ σύστημα περίπου ἐκείνου τὸ ὅποιον

καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία κατ' ἔτος ἐκδίδει, θὰ εὐπορήσῃ ὅπου τὸ ταμεῖον, καὶ τοῦτο συνιστῶμεν νὰ ἐπιδιώξῃ δραστηρίως τὸ νέον ὑμῶν συμβούλιον· ἐλπίζομεν δὲ ὅτι ἡ Κυβέρνησις, ἡ πάντοτε προθύμως ἔχουσα πρὸς ὅτι συντελεῖ εἰς φωτισμὸν καὶ εὐκλειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθους, δὲν θὰ ἀρνηθῇ τῇ ἑταιρίᾳ ἡμῶν πόρον, οὐ ἤδη παρέχει καὶ ἑταίροις σωματείοις.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἰδοὺ πῶς ἔχουσι τὰ τοῦ ταμεῖου.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1884, ὅτε παρέλαβον τὸ ταμεῖον ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ δρ. 1973,55 κατόπιν δὲ εἰσπράχθησαν μέχρι σήμερον, ἀπὸ τακτικῆς μὲν εἰσφορᾶς μελῶν καὶ συνδρομᾶς τοῦ Δελτίου τῆς ἑταιρίας δρ. 2460 ἐξ ὧν 1144 τοῦ ἔτους 1883· ἀπὸ δὲ ἐκτάκτους εἰσφορᾶς ἄνω τῶν 50 δραμῶν δρ. 1550 καὶ τέλος ἐκ τῆς συνδρομῆς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας δρ. 2,500.

Καὶ κατὰ τὴν δευτέραν δὲ ταύτην περίοδον αἱ εἰσπράξεις δὲν εὐδόθησαν ὡς ἐλπίζομεν διὰ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλου εἰσπράκτορος καὶ τοιοῦτον θ' ἀποκτήσῃ ἡ ἑταιρία ὅταν συγκεντρώσῃ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην καὶ τὴν τοῦ μουσείου ἐπιστάσιν, ὥστε νὰ ἔχη ἀποκλειστικὸν αὐτῆς ὑπἄλληλον, τὸν ὁποῖον καὶ ἑκάστην ὁ Ταμίας νὰ εὐρίσκη πρόχειρον. Ὑπάρχει δὲ πλὴν τούτου καὶ ἄλλος λόγος δι' ὃν καθυστέρησαν αἱ εἰσπράξεις, εἶναι δὲ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ πάσῃ ἑταιρίᾳ συμπαρομαρτῶν, ὁ σκόλωψ τῆς σαρκὸς αὐτῆς, αἱ παρ' ἐνίων δηλονότι ἐκ τῶν μελῶν προβαλλόμεναι ἀναβολαὶ ἢ καὶ ἐνστάσεις περὶ τὴν ἔγκαιρον ἀπότισιν τῆς συνδρομῆς των. Ἔνεκα δὲ τούτου αἱ πλείστα τῶν συνδρομῶν τοῦ προπαρελθόντος ἔτους 1883 εἰσπράχθησαν τὸ ἐπιπλέον ἔτος 1884 ἐν μέρει δὲ καὶ κατὰ τὸ τρέχον.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν προσόδων τῆς ἑταιρίας, αἱ δὲ δαπάναι αὐτῆς κατὰ τὴν λήξασαν περίοδον ἀνῆλθον εἰς δρ. 6664,55 ἐξ ὧν δρ. 1166,75 κατεβλήθησαν πρὸς ἐξόφλησιν τυπογραφικῶν τοῦ Γ' τεύχους τοῦ Δελτίου, πρὸς ἐκτύπωσιν δὲ τοῦ Δ' καὶ Ε' δραχ. 2147,55 καὶ δρ. 493,30 εἰς ξυλογραφήματα καὶ λιθογραφήματα, ἅπαντα ἀναγόμενα εἰς τὸ Δελτίον.

Εἰς συνδρομᾶς χορηγικᾶς κατεβλήθησαν δρ. 742,70 ἐξ ὧν 542,70 εἰς τὸν κ. Γ. Μιζαρᾶκην καὶ 200 εἰς τὸν κ. Γεώργιον Λαμπᾶκην.

Τὰ ἔξοδα τοῦ Γραφείου ἀπετέλεσαν ποσὸν δρ. 317,80, πρὸς δὲ καὶ δρ. 50 μισθὸν τοῦ βοηθοῦ τοῦ γραμματέως, τὰ δὲ τῆς διανομῆς

τοῦ Δελτίου καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν συνδρομῶν δρ. 253,55. Εἰς χαρτόσημα κινητὰ καὶ μὴ ἐδαπανήθησαν δρ. 24,75 καὶ εἰς ἐκτύπωσιν 1200 διπλοτύπων δρ. 25.

Ἐπὲρ δὲ τῶν συλλογῶν τῆς ἑταιρίας ἐδαπανήθησαν ἐν συνόλῳ δρ. 1385 πρὸς κατασκευὴν θηκῶν καὶ σκευοφυλακείων, πρὸς ἀγορὰν καὶ μεταφορὰν πραγμάτων, καὶ πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ τούτῳ μουσεῖῳ. Πρὸς τούτοις κατεβλήθησαν καὶ αἱ δόσεις μιᾶς λαχειοφόρου ὁμολογίας τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς δρ. 58,15.

Ὡστε ἐναπομένει ὑπόλοιπον ἐν τῷ ταμείῳ πρὸς ἐξίσωσιν τοῦ λογαριασμοῦ δρ. 1819, αἵτινες καὶ ἀποτελοῦσι τὴν χρηματικὴν περιουσίαν τῆς ἑταιρίας σὺν τῇ λαχειοφόρῳ ὁμολογίᾳ.

Ἐπειδὴ δὲ προσδοκῶμεν αὐξήσιν τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων τῆς ἑταιρίας ἐν τῷ μέλλοντι, καλὸν εἶναι, νὰ ψηφισθῇ ἀπὸ τοῦδε ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως πρὸς ἀσφάλειαν τῆς περιουσίας τῆς ἑταιρίας ὅτι, ὁ Ταμίας αὐτῆς ὑποχρεοῦται τὰ εἰσπραττόμενα χρήματα, ὅσῳκις ὑπερβαίνωσι τὰς 500 δραχ. νὰ καταθέτῃ εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμὸν παρὰ τινι τῶν ἐνταῦθα Τραπεζῶν, μεθ' ἧς τὸ συμβούλιον θὰ συνεννοηθῇ προηγουμένως. Τὸ μέτρον τοῦτο παρεδέξαντο αἱ πλείστα τῶν παρ' ἡμῖν ἑταιριῶν καὶ χάριν ἀσφαλείας ἐαυτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνακούφισιν καὶ ἐλάττωσιν τῆς εὐθύνης τῶν Ταμιῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Ἰουνίου 1885

Θ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΑΠΟ 11 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1884 ΜΕΧΡΙΣ 9 ΙΟΥΝΙΟΥ 1885

ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ

1884 Ἰανουαρ. 11.	Ὅσα παρέλαβον παρὰ τοῦ προκατόχου Ταμίου	Δρ. 1973 55
» » »	καὶ μιᾶν ὁμολογίαν λαχειοφόρ. Ἑθν. Τραπεζῆς.	» 343 85
1885 Ἰουνίου 9.	Ἐἰσπράχθησαν μέχρι σήμερον	
	Ἐκ συνδρ. τακτικῶν ἑταίριων καὶ Δελτίου . . .	» 2460 —
	» » ἐκτάκτων ἄνω τῶν 50 δραμῶν . . .	» 1550 —
	Ἐκ συνδρομῆς Ὑπουργείου Παιδείας . . .	» 2500 —
		<u>Δρ. 8827 40</u>

Δ Α Η Λ Α Ν Α Ι

Ἐξόφλησιν ἐκτυπώσεως Γ'. τεύχους Δελτίου	Δρ	1166	75
Τυπωτικά Δ'. καὶ Ε'. τεύχους	»	2147	55
Ευλογημάτων καὶ λιθογραφημάτων	»	493	30
ΕΥΝΑΡΘΟΜΑΙ ΧΡΗΜΑΤΙΚΑΙ			
Εἰς Γ. Μαζαράκην	»	542	70
» Γ. Λαμπάκην	»	200	—
Ἐξοδα Γραφείου	»	317	80
» Ἐξοδα ἐπιτάξεως καὶ διανομῆς Δελτίου	»	253	55
» Ταμείου εἰς χαρτόσημον κινήτων καὶ μὴ	»	24	75
» Ἐκτυπώσεως 1200 διπλωτύπων	»	25	—
ΕΞΟΔΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ			
Εἰς κατασκευὴν σκευοθηκῶν, ἀγορὰν καὶ μεταφορὰν πραγμάτων καὶ ἐγκατάστασιν ἐν τῷ Μουσείῳ	»	1385	—
Εἰς βοηθὸν Γραμματέως	»	50	—
Εἰς δύοσις λαχειοφόρου ὁμολογίας	»	58	15
	Δρ.	6664	55
Πρὸς ἐξίσωσιν, ἢ ὁμολογία τῆς Ἰθῶν. Τραπεζῆς ὡς ἔμπροσθεν	»	343	85
καὶ μετρητὰ	»	1819	—
	Δρ.	8827	40

Δωρεαὶ εἰς τὸ Μουσεῖον (1).

Ὁ κ. Παῦλος Λάμπρος, ἐν Ἀθήναις. 1) Ἐλαιογραφίαν μετὰ πλαισίου, ἀπεικονίζουσαν τὸν Βενέδικτον Κραλίδην, πρῶτον ὀρθόδοξον ἀρχιερέα τῆς Δαλματίας κλπ. 2) Τεμάχιον τοῦ ἀρχιερατικοῦ μανδύου τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. 3) Σφραγίδα (δακτυλιόλιθον) φέρουσαν ἐπιγραφὴν καὶ χρονολογίαν 1688. 4) Πέντε ὁμοίας φερούσας τουρκικὰς ἐπιγραφάς. 5) Ὁμολογίαν τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος ἐκ γροσίων 500, ὑπὸ χρονολογίαν 1822. — (Διὰ τὰς δωρεὰς ταύτας καὶ ἑτέρας προηγουμένας εἰς τε τὸ μουσεῖον, τὸ ἀρχεῖον

(1) Ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ περιλαμβάνονται πάντα τὰ δωρήματα, ἕσα δὲν κατεγράφησαν ἐν τῷ Α' τόμῳ τοῦ Δελτίου.

καὶ τὴν βιβλιοθήκην, ὁ κ. Λάμπρος ἀνεγράφη ἐν ταῖς δωρηταῖς τῆς Ἑταιρίας.) — Ὁ κ. Θ. Σέρρας, ἐν Πειραιεῖ. 1) Σῆμα προξενικὸν ἐκ ξύλου, ἔχον ἐν ἀναγλύφῳ παραστάσει τὸν τῆς βενετικῆς πολιτείας πτερωτὸν λέοντα, κάτωθι δὲ τούτου ἐν δυοσὶ στίχοις τὴν ἐπιγραφὴν: TODERIN MORAITTI VICECONSOLE VENETO. — Ὁ κ. Ἀ. Ν. Μελετόπουλος, ἐν Πειραιεῖ. 1) Κοχλιάριον ἐκ ξύλου μετ' ἀναγλύφων, τῆς ξυλογλυφικῆς τέχνης τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει μοναχῶν. 2) Κοχλιάριον καὶ περόνιον συνδεδεμένα, ὁμοίως. 3) Ἐννέα κοχλιάρια ἐκ ξύλου, μετὰ διαφόρων ἑκαπτον ἀναγλύφων, ὁμοίως. 4) Ξύστραν, (παπαδιὰν), ὁμοίως. 5) Καπνοθήκην πλεκτὴν μεταξίνην χρυσοποικιλτον μετὰ θυσάνων, τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος. 6) Σφραγίδα τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως γραμματείας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος. 7) Φωτογραφίαν ξυλίνου ἐπιταφίου, ἔργον Ἐπαμ. Κανάλη, βραβευθέντος ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῆς Βιέννης. 8) Κάλυμμα κεφαλῆς γυναικὸς Μυκονίας, καλούμενον μαγγραμὰς, ἀποτελοῦν μέρος τῆς παλαιοτάτης ἐνδυμασίας, τῆς καλουμένης ἐν Μυκόνῳ κολοβοῦ. 9) Κολοβίον βαμβάκερον, ἀποτελοῦν ἐπίσης μέρος τῆς αὐτῆς ἐνδυμασίας. 10) Ὁμοίον μεγαλείτερον μετὰ τελαμώνων. 11) Στήθικόν χρυσοποικιλτον ἐξ ὁμοίας ἐνδυμασίας. 12) Τρίχαπτον μετάξιον ἐκ ποδιᾶς τῆς αὐτῆς ἐνδυμασίας, καλουμένης Κρομοπαδιᾶς. 13) Ζεῦγος ὑποδημάτων ἐκ βελούδου πρασίνου, αἶα τὰ τῆς ἐνδυμασίας κολοβοῦ τῶν Μυκονίων γυναικῶν (νεώτερα μίμησις καθ' ὑπόδειγμα.) 14) Κοχλιάριον ἐκ πύξου, κατασκευάσμα τῶν ἐν Αἰγίνῃ δεσπωτῶν. 15) Μυροθήκην (ἰ) μαλυθδίνην παλαιάν, φέρουσαν ἑκατέρωθεν τὴν αὐτὴν παράστασιν, ἣτοι ἔφιππον ἐστεμμένον καὶ φέροντα τὰ σήματα τῆς ἀρχῆς, φοροῦντα δὲ πλούσιον μανδύαν. 16) Ἐδρανὸν χρυσοκόσμητον, φέρον ἐπένδυμα δαμασκηνὸν νεώτερον, καλύπτον τέσσαρα ἄλλα παλαιότερα, ὧν τὸ τελευταῖον καὶ παλαιότατον χρυσοῦφαντον. Κατασκευασθὲν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐκόσμηε τὴν ἐν Μυκόνῳ οἰκίαν τοῦ Π. Μαυρογένους ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. 17) Ἐννέα σφραγίδας (δακτυλιόλιθους) φερούσας ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς τῶν κτητόρων καὶ χρονολογίας τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἢ παλαιότητα τοῦ 1746, ἢ νεωτάτη τοῦ 1816. 18) Τρεῖς ὁμοίας σφραγίδας φερούσας τουρκικὰς ἐπιγραφάς. 19) Τρομπόνι μικρὸν τοῦ παρελθόντος

αἰῶνος. 20) Πυριτοθήκη ἐκ κέρατος. ἐν χρήσει κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν. 21) Ἐτέραν ὁμοίως. 22) Τρία τρίχαπτα ἐκ Μυκόνου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. 23) Μετάλλιον χαλκοῦν, κοπὲν ἐπὶ τῇ ἐκθέσει τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 1870. 24) Σφραγίδα χαλκὴν φέρουσαν ἐγγεγραμμένον τὸν λέοντα τοῦ Ἀγ. Μάρκου. (Διὰ τὰς δωρεὰς ταύτας καὶ ἑτέρας προηγουμένας εἰς τε τὸ ἀρχεῖον καὶ τὸ Μουσεῖον τῆς ἐταιρίας ὁ κ. Μελετόπουλος ἀνεγράφη ἐν τοῖς δωρηταῖς.) — Ὁ κ. Ἰω. Δημητρίου, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. 1) Ὅπλον (σαρμᾶς σισανὲς) ἀργυροποικιλτον, καὶ ξίφος (ταμπάνι) τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων ὡς βεβαιούται ἐξ ἐγγράφων ἀποκειμένων ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς Ἐταιρίας. 2) Νομισματοσόσημον χαλκοῦν, κοπὲν ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τοῦ Ὁθωνος, ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. 3) Τρία ἕτερα νομισματοσόσημα. (Διὰ τὴν δωρεὰν ταύτην ὁ κ. Δημητρίου ἀνεγράφη δωρητῆς τῆς Ἐταιρίας.) — Ὁ κ. Ν. Γ. Παροῦτσος. Παλάσκαν δερματίνην, ἐκ τῶν ἐν χρήσει κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. — Ὁ κ. Ἀντ. Ἰ. Ὀρλάνδος. 1) Εἰκόνα τοῦ πλοίου Βελγικτῶνος τοῦ Ἰ. Ὀρλάνδου ἐξ Ὑδρας, κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Λαζ. Πινότση. 2) Εἰκόνα τοῦ πλοίου Προσειδῶνος τοῦ αὐτοῦ, κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Γκιώνη. 3) Λιθογραφίαν παριστώσαν τὴν κατὰ τὴν ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίαν διέταξιν τῶν στόλων. — Ὁ κ. Δάλαρος Σῶρος. 1) Εἶφος ἀνῆκον τῷ Μάρκῳ Ρίζῳ Σταπέρω ἀγωνιστῇ ἐξ Ὑστερνίων τῆς νήσου Τήνου. 2) Εἶφος ἀνῆκον τῷ Ἰζανῇ Ψάλλτῳ Τηνίῳ ἀγωνιστῇ. — Ὁ κ. Ἀθ. Ζαχαρίου, εἰκόνα τοῦ ὀθωμανικοῦ τρικρότου, ὃπερ ἔκαυσεν ὁ Παπανικολῆς (κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ δωρητοῦ). — Ὁ κ. Θ. Μαυρογορνιάτας, κρᾶνος βενετικόν (i). — Ὁ κ. Γ. Τσαῦρος, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀρπάζην ἐκ τῶν ἐν τῷ πυρπολικῷ τοῦ Κανάρη, τῷ εἰσπλεύσαντι εἰς τὸν λιμένα Ἀλεξανδρείας πρὸς πυρπόλησιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου (κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ δωρητοῦ). — Οἱ κκ. Ν. Σταματιάδης, Γερ. Βά. Ισαμιας, Ἰωαννίδης, Α. Μάρη καὶ Γκιανόπουλος. 1) Παγούρι ἐξ ὀπτῆς γῆς, φέρον ἀνθέμια χρωματιστά, ἐργασίας ἰταλικῆς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. 2) Δύο μαστραπάδες μικροὺς ἐξ ὀπτῆς γῆς, φέροντας δικέφαλον ἀετὸν, ὁμοίως. 3) Εἰκοσιτέσσαρα τρυβλία ἐξ ὀπτῆς γῆς, φέροντα πολύχρωμα κοσμήματα, ἀνθή καὶ ἄλλας εἰκόνας, ὅμοια τὴν ἐργασίαν πρὸς τὰ τῆς Ῥόδου. — Ὁ κ. Ν. Σταματιάδης, ἐν Σάμῳ. 1) Ἀκωκὴν μικρὰν σιδηρᾶν βέλους ἀρχαίου. 2) Λαιμὸν τεθραυσμένου ἀρχαίου

ὕαλινου ἀγγείου καὶ τεμάχια. 3) Δύο ἀρχαῖα εἰδῶλια ἐξ κεράμου. — Ὁ κ. Ἐπ. Ἰ. Σταματιάδης, ἐν Σάμῳ Σκοῦφον (μπερέτταν), ὃν ἔφερον ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἔφοροι τῆς Σάμου, ὡς σημεῖον διακριτικὸν τοῦ ἀξιωματὸς των. — Ὁ ἄθμος Μεσολογγίου. 1) Τηλεβόλον τεθραυσμένον ἐκ τῶν εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Μεσολογγίου χρησιμευσάντων. 2) Σφαῖρα ἐκ τηλεβόλου τῆς Κλεισόβης. — Ὁ Σαβ. Αἰ. Δερερ, εἰκόνα μεγάλην ἐλαιογραφικὴν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. — Ὁ κ. Χ. Π. Κορύλλος, ἐν Πάτραις. 1) Μαχαιρίδιον κομισθὲν ὡς δῶρον ἐκ Λονδίνου τῷ 1825 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰω. Ὀρλάνδου. — Ὁ κ. Παῦλος Χατζῆ-Ἀνάργυρος. Δέκα τηλεβόλα σιδηρᾶ, συληθέντα ἐκ τῆς παρὰ τὴν Μῆλον βυθισθείσης τουρκικῆς φρεγάτας. — Ὁ κ. Α. Κ. Χαύτης, ἐν Σύρῳ. 1) Σύμβολον 5 λεπτῶν τῆς ἐν Πάρῳ ἐλληνικῆς ἐταιρίας τῶν Παριῶν μαρμάρων. 2) Ὅμοιον λ. 25. 3) Ὅργανον μουσικόν (μπαγλαμάς). — Ὁ κ. Παγώνης, δημοδιδάσκαλος ἐν Ληξουρίῳ. Νομισματοσόσημον, κοπὲν ἐν Κεφαλληνίᾳ. — Ὁ κ. Γ. Κλάδος, ἐν Ἀθήναις, σφραγίδα τοῦ ἐν Ὑδρᾷ ἀγγλικοῦ προξενείου πρὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. — Ὁ κ. Θ. Νικολ. Φιλαδέλφους, ἐν Ἀθήναις. 1) Δύο κομβία τῆς στολῆς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τοῦ Κυβερνήτου. 2) Λιθογραφίαν ἀπεικονίζουσαν Διονύς, Πύρρον τὸν Θεσσαλὸν, ἔργον τοῦ ἰδίου (1851). 3) Ζυγὸν μικρὰν χαλκὴν πρὸς στάθμησιν φλωρίων. 4) Φυσιγγιοθήκη δερματίνην μετὰ τελαμῶνος δερματίνου, φέρουσαν τὰ σήματα τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, ἐκ στολῆς ἀξιωματικοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. — 5) Λεπίδα σπάθης, φέρουσαν ἐπιγεγραμμένον ἔφιππον οὐσσάρον, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Vival Huss. 6) Τσιμπούκιον ἐκ ξύλου ἰσομῆς κεκοσμημένον, ἐν χρήσει ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. 7) Σφραγίδα ὀρειχαλκίνην τοῦ κακουργιοδικεῖου ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ἐν Ἀθήναις ἐφετῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ὁθωνος. 8) Σφραγίδα ὀρειχαλκίνην τοῦ εἰρηνοδικεῖου τῆς νήσου Ἰου ἐπὶ Καποδιστρίου. 9) Λάγηνον ἐκ τῶν κατασκευασμένων ἐν Ἰσανάκ καλεσσί. 10) Πιστήριον πρὸς ἀντιγραφὴν ἐπιστολῶν, τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος. 11) Σφραγίδα ὀρειχαλκίνην τῆς ἱεράς Συνόδου τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1845. 12) Ὅμοίαν τοῦ Ζακυνθίου ναυτικοῦ Νικ. Κεφάλλα, φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν ΕΛΛΑΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑ, γλαῦκα ἐπὶ ξίφους καὶ δαδὸς καὶ δύο χεῖρας συμπεπλεγμένας. 13) Ὅμοίαν τῆς α' Ἐταιρίας πρὸς ἐπαύξηνσιν

χριστιανικῆς ἐνώσεως» ἐταιρίας ἀγγλικῆς πρὸς διέδοσιν τῶν Γραφῶν.
 14) Ὁμοίαν τῆς «ἐπιτροπῆς τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἑλλήνων» τῆ
 1854. — Ὁ κ. *I. Τσιθ. Σκαλίσης*, ἐν Ἀθήναις. Κηρίον ἀναφθὲν
 κατὰ τὴν ὄρισιν ἐταίρου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ φυλασσόμενον ὑπὸ
 τούτου μετὰ τοῦ διπλώματος, — Ὁ κ. *I. Παντελίδης*, ἐν Λήμνῳ.
 Ἐνδυμασίαν πλουσίαν γυναικὸς Ἀθηναίας, συνισταμένην ἐκ μερῶν ἑξ.
 (Διὰ τὴν δωρεὰν ταύτην ὁ κ. Παντελίδης ἀνεγράφη εἰς τοὺς δωρητὰς
 τῆς ἐταιρίας). — Ὁ κ. *Σ. Π. Δάμπρος*, ἐν Ἀθήναις. 1) Ἐγχρω-
 μὸν λιθογραφίαν, ἀπεικονίζουσαν τὸν Ἀνδρέαν Μουστοζύδην, χαρα-
 χθεῖσαν δ' ἐν Λονδίῳ τῆ 1839. 2) Χαλκογραφίαν ἀπεικονίζουσαν
 τὸν Ἀνδρόνικον Κ. Δημητρακόπουλον. 3) Χαλκογραφίαν ἀπεικονί-
 ζουσαν τὸν Γ. Καραϊσκάκη, χαραχθεῖσαν δὲ ὑπὸ Ν. Παπαγεωργίου
 Καλαρρυτιώτου. 4) Ἐβδομήκοντα ἑξ ἑκτύπα σφραγίδων ἑλληνικῶν
 ἀρχῶν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν ἐνὶ πίνακι. — Ὁ κ. *Σ. Κ. Πα-
 παγεωργίου*, ἐν Κερκύρα. Δύο ἐγχρώμους φωτογραφίας ἐνδυμασιῶν
 χωρικοῦ καὶ χωρικῆς τῆς νήσου Κερκύρας. — Ὁ κ. *Λεων. Μεταξάς*.
 1) Ἐγχειρίδιον (*λαζοί*) μετὰ λαβῆς ἀργυροποιικίτου, φέρον ἐπὶ τῆς
 λεπίδος, ἀφ' ἐνὸς ἡμισέληνον καὶ τρεῖς ἀστέρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ κό-
 σμημα μετὰ τουρκικῆς χρονολογίας. 2) Πιστόλαν ἔχουσαν λαβὴν ξυ-
 λίνην, πεποιικιλμένην διὰ γλυφῶν ἐπ' ἀργυροχρύσου μετᾶλλον, παρι-
 στωσῶν τρόπιον. 3) Ὁμοίαν ἔχουσαν λαβὴν ξυλίνην μετ' ἐγγεγλυμ-
 μένων μεταλλίνων κοσμημάτων καὶ ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς κίντης. — Ὁ
 κ. *Α. Μηλιαράκης*, ἐν Ἀθήναις. 1) Παλαιὰν χαλκογραφίαν Ἰω. Ν.
 Μαυροκορδάτου, πρίγκηπος πάσης Βλαχίας. 2) Χαλκογραφίαν Ν.
 Γκούζη, κατὰ σχέδιον Α. Βεβελάκη Ρεθυμνίου, παριστώσαν τοὺς
 ἁγίους δέκα μάρτυρας, τοὺς ἐν Κρήτῃ μαρτυρήσαντας. 3) Ξυλογλύ-
 φημα παριστῶν ἰσως τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, κόσμημα ἑξ οὗ ἐκρέματο
 κανδήλα ἐν ἐρημοκκλησίῳ τῆς Κύθου. 4) Κοχλιάριον κεράτινον τῶν
 χωρικῶν τῆς Κύθου. 5) Δύο καπνοσύριγγας ἐκ πύξου, ἔχουσας ἀνα-
 γλύφους παραστάσεις, ἔργα δεσμιωτῶν ἐν Παλαμηδίῳ. 6) Χαρτονό-
 μισμα 5 φοινίκων ἐπὶ Καποδιστρίου, φέρον ἀριθμὸν τραπέζης 12704.
 7) Ἀριστεῖον τῆς Γ' Σεπτεμβρίου 1843. — Ἡ *Μορὴ τοῦ Μεγάλου
 Σπηλαίου*. Λιθογραφίαν ἀπεικονίζουσαν τὸ Μέγα Σπήλαιον. — Ὁ
 κ. *Ν. Γ. Πολίτης*, ἐν Ἀθήναις. Τρυβλία καὶ κυαθίσκους, φέροντα
 ἑλληνικὰς παραστάσεις καὶ ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς. — Ὁ κ. *Κυριάκος*

Παιρέσης, ἐν Ἀθήναις. Τουφέκιον κρητικὸν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἀν-
 τωνίου Παιρέση. — Ὁ κ. *Αρ. Μπαλιῆς*, ἐν Ἀθήναις, χαρτονό-
 μισμα 5 φοινίκων ἐπὶ Καποδιστρίου. — Ὁ κ. *Μ. Κατολίπαλης*, ἐν
 Ἀθήναις. Ἀργυρᾶν σφραγίδα φέρουσαν ἐπιγραφὴν *Μιτρο Κουβ.Ι.*
 καὶ χρονολογίαν 1838. — Ὁ κ. *Ἰω. Βλαβιανός*, ἐν Ἀμοργῷ, Κα-
 πνοθήκη ἐκ δέρματος ἀμνοῦ ἀγεννήτου, κατασκευῆς ἐγγωρίου τῶν
 κατοίκων Ἀμοργοῦ. — Ὁ κ. *Ζήσης Σαρρόπουλος*, ἐν Θεσσαλονίκῃ.
 Σπόνδυλον ζώου, κρεμάμενον ἕως πρὸ δώδεκα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐν Βαρ-
 δαρίῳ πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ, κατεδαφισθείσης ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυ-
 βερνήσεως, καὶ φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἀκωκὰς βελῶν. — Ὁ
 κ. *Εὐάγγ. Μαζαράκης*. 1) Ξύλον τόξου ἐκ Σουδάν. 2) Ξύλινον ἀκόν-
 τιον, μετὰ πιδηρᾶν αἰχμὴν, αὐτόθεν. — Ἡ κ. *Μ. Δ. Γαληνοῦ*, ἐν Ἀθή-
 ναις. 1) Κέλυφος προσκεφαλαίου ἐκ σθητικοῦ πρασίνου χρυσοποιικίτου,
 ἐργασίας Ἀρκαδικῆς, 2) Ἀργυροῦν κοχλιάριον, χωρικῶν Ἀρκαδίας.
 3) Καρδίαν ἀργυρᾶν ἐκ περιδερτίου Ἀρκάδος χωρικῆς. — Ὁ κ. *Ἰω.
 Βενετακλῆς*. Ἐιδώλιον ἑξ ὀπτῆς γῆς, τέχνης κυπριακῆς, ἀπεικονίζον
 γυναῖκα ὀρθίαν (Ἀφροδίτην;) ἀρχαίον. — Ὁ κ. *Ἰω. Σμυρναῖδης*.
 Νομισματοσημὸν μαλύθδινον, κοπὲν ἐπὶ τῆ τομῆ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ
 Σουέζ. — Ὁ κ. *Γ. Μαρτιάπουλος*. Κεφαλὴν αἰγυπτιακῆς μουμμίας
 μετὰ χωριστοῦ τεμαχίου αὐτῆς. — Ὁ κ. *Γ. Δροῦτης*, ἐν Ἀθήναις.
 Πιστόλαν τοῦ ἱππικοῦ μετὰ λαβὴν ξυλίνην. — Ὁ κ. *Μιλτ. Λουκάς*.
 Πάλλαν καὶ καρυσφίλι τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Α. Καλλωνάτη ἢ Ρουμε-
 λιώτη. — Ὁ κ. *Κ. Γ. Βάμβας*, ἐν Ἀθήναις. Ἀκροστόλιον τοῦ
 πλοίου Ἐπαμεινώνδου τοῦ Κοινστ. Μπάρπα, ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως.
 — Ἡ δεσποινὶς *Πολυξένη Δαρειώτου*, ἐν Ἀθήναις. 1) Καπνοθήκη
 χανδρόπλεκτον. 2) Ἀνάδεσμον κόμης ἀρκάδος γυναικὸς, πλεκτὸν διὰ
 λεπτῆς χρυσῆς καὶ ἀργυρᾶς μηρίνου. 3) Ζεῦχος ἀργυροχρύσων ἐνω-
 τίων ἀρκάδος γυναικὸς. 4) Σειρήτιον ἑξ ἀρκαδικῆς γυναικειᾶς ἐνδυ-
 μασίας. — *Διόφυτοι*. 1) Ἐθνόσημον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862.
 2) Τεμάχιον ἀρχαίου ἀναγλύφου ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἐφ' οὗ σφάζεται
 κεφαλὴ καὶ μέρος τῆς ἀριστερᾶς ὠμοπλάτης καὶ χειρὸς. 3) Κεφαλὴν
 ἀρχαίου ἀγαλματίου γυναικὸς ἐκ λίθου ἐρυθροῦ. 4) Ἀρχαῖον ἀνάγλυ-
 φον λίθινον, ἀπεικονίζον γυναῖκα ὀρθίαν, φέρουσαν χιτῶνα ποδήρη.
 5) Κεφαλὴν ἀρχαίου ἀγαλματίου γυναικὸς ἐκ λίθου λευκοῦ. 6) Ἐν
 κάτω μέρος ἀρχαίου ἀγαλματιδίου γυναικὸς, κρατούσης παρὰ τοὺς

πόδας βρέφος, ἐκ λίθου λευκοῦ. 7) Κανόνα αἰγυπτιακὸν ἐκ λίθου μέλανος. 8) Κεφαλὴν ἀρχαίου ἀγαλματίου, φέρουσαν ὑψηλὸν κάλυμμα, ἐκ λίθου πωρίνου, κυπριακῆς τέχνης. 9) Τὸ ἄνω μέρος ἀρχαίου εἰδωλίου ἐξ ὀπτῆς γῆς τεθραυσμένον, παριστῶν γυναῖκα κρατοῦσαν βρέφος. 10) Ἀρχαίον εἰδώλιον ἐξ ὀπτῆς γῆς μικρὸν, ἀπεικονίζον γυναῖκα ποδῆρες φέρουσαν ἰμάτιον. 11) Ὅμοιον, ἀπεικονίζον γυναῖκα ποδῆρες φέρουσαν ἰμάτιον καὶ κρατοῦσαν δᾶδα ἐν τῇ ἀριστερᾷ. 12) Χεῖρα ἐξ ἀρχαίου ἀγάλματος λίθου μελανοφαιῶ. 13) Δύο κεφαλᾶς ἐξ ἀρχαίων πηλίνων εἰδωλίων τεθραυσμένων, κυπριακῆς τέχνης. 14) Πέντε νομίσματα χαλκᾶ ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. 15) Τέσσαρα ὅμοια ἐφθαρμένα. 16) Τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα τῶν Πτολεμαίων. 17) Τρία ὅμοια ἐφθαρμένα. 18) Δύο ἀρχαῖα χαλκᾶ νομίσματα τῆς Ῥόδου ἐφθαρμένα. 19) Δώδεκα νομίσματα χαλκᾶ αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. 20) Τρία ὅμοια ἐφθαρμένα. 21) Νομίσματα χαλκᾶ νεώτερα εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. 22) Νόμισμα χαλκοῦν 20 λεπτῶν τοῦ Ἰω. Καποδιστρίου τοῦ ἔτους 1831. 23) Ὅμοιον 10 λ. 24) Ὅμοιον 5 λεπτῶν. 25) Λεπτὸν ἐλληνικὸν τοῦ 1857. 26) Ὅμοιον τοῦ Ἰονίου Κράτους τοῦ 1834. 27) Δεκαεὶς βενετικᾶς γαζέττας ἐξ διαφόρων τύπων. 28) Δύο ὁμοίαις ἐφθαρμένας. 29) Νόμισμα χαλκοῦν τῆς Κύπρου τοῦ 1570. 30) Ὁκτὼ ἄπτρα τουρκικᾶ. 31) Ἐν γρόπιον τουρκικόν. 32) Δύο ἀργυρᾶ τουρκικᾶ νομίσματα. 33) Δύο ὅμοια ἀραβικᾶ. 34) Χαλκοῦν ἀραβικόν (ῖ) νόμισμα. 35) Ἐξήκοντα νομίσματα χαλκᾶ διάφορα ὅλως ἐφθαρμένα καὶ ἀδιέγνωστα.

Δωρεαὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην.

Ἡ ἐν Πετροπόλει αὐτοκρατορικὴ ἀρχαιολογικὴ εταιρία. Τὰ πρακτικὰ αὐτῆς. Πετροῦπολις 1880. τ. IX. Εἰς 4ον.

Ὁ κ. Ν. Ἰγγλέσης. Θεατρικὴ ἐπιθεώρησις. Ἄθ. 1879. τ. Α'. φ. 1-12. 4ον.

Ὁ κ. Λαυρ. Βροκίτης. Βροκίνη Α. Βιογραφικὰ σχεδίασμα τῶν ἐν τοῖς γράμμασι κλπ. διαλαμψάντων Κερκυραίων. Κερκ. 1884. Τεῦχ. Β'. 8ον.

Ὁ κ. Γαβριὴλ Δεστούνης. Δεστούνη Γ'. περὶ τοπογραφίας τῆς

Κωνσταντινουπόλεως (ῤωσσ.). Πετροῦπολις 1882. 8ον. — Δανιὴλ Ἐφέσου διήγησις καὶ περίοδος τῶν ἁγίων τόπων. Σύγγραμμα ἐλληνικὸν ἐκδοθὲν ῤωσιστὶ μεταφρασθὲν καὶ ἐρμηνευθὲν ὑπὸ Γ. Δεστούνη. Πετροῦπ. 1884. 8ον μέγα.

Ὁ κ. Ν. Γ. Δόσιος. Εὐριπίδου Ἐκάβη μετὰ ψυχγωγίας Λ. τοῦ Φωτιάδου καὶ σημειώσεων ὑπὸ Ν. Γ. Δοσίου. Ἐν Γαλαζίῳ, 1884. 8ον.

Ὁ κ. Rubio y Lluch. Rubio y Lluch Ant. La expedicion y dominacion de los Catalanes en Oriente. Barcelona. 1883 8ον.

Ὁ κ. L. Miller. Manuelis Philae Carmina edidit L. Miller. Par. 1855-57. T. 1-2. 8ον. — Miller L. Periple de Marcien d' Heraclée, epitome d'Artemidore, Isidore de Charax. etc. Paris, 1839. 8ον. — Revue de bibliographie analytique par Miller et Aubenas. Paris, 1840-45. t. 1-6 (τεῦχ. 11). 8ον.

Ὁ κ. Δ. Πιερίδης. Κυπριακὴ ἱστορία τῆς Κύπρου.

Ὁ κ. Π. Φωτιάδης. Παπαζώλη Γ. Διδασκαλία ἤγουν ἐρμηνεία τῆς πολεμικῆς τάξεως. Ἐνετ. 1765. 8ον μικρὸν. — Παπαδοπούλου Σπ. Ἱστορία τοῦ παρόντος πολέμου ἀναμεταξὺ Γουσίας καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Πόρτας. Μεταφρασθεῖσα παρὰ—. Ἐνετ. 1770-1873. τ. 1-6. 8ον.

Ὁ κ. Ζήσης Σαρρόπουλος. Ἡ παλαιὰ διαθήκη κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα. Lipsiae 1730. 12ον.

Ὁ κ. Α. Ι. Παπάτης. Ἡ καινὴ διαθήκη Lugd. Batav. 1785. (Ἐγκόλπιον τετραῦγγελον Ἑλλήνων).

Ὁ κ. Τάσος Δ. Νερούτσος. Νερούτσου Γ. Δ. Ἐπιγραφαὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀλεξανδρείας. Ἄθ. 1875. 8ον.

Ὁ κ. Θ. Νικ. Φιλαδέλφους. Διάρροα ἔγγραφα καὶ ἐπιστολαὶ ἐκ τῆς συλλογῆς Ἰω. Κολοκοτρώνη Ἄθ. 1856. 8ον. — Ἑλληνικὰ ὑπομνήματα ἤτοι ἐπιστολαὶ καὶ διάφορα ἔγγραφα συλλεγόμενα ὑπὸ Ἰω. Κολοκοτρώνη. Ἄθ. 1856 (1884). 8ον.

Ὁ κ. Σπ. Π. Λάμπρος. Καλλιγᾶ, Σωφρ. Ἀθωνίας. 1863. 8ον. — Δεστούνη Γ. τοῦ Ἀρμούρη. ἔσμα δημοτικὸν τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Περ. 1877. 8ον. — Λάμπρου Σ. Π. Ἱστορικὰ μελετήματα. Ἄθ. 1884. 8ον. — Ἀναφορὰ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης γραμματέως πρὸς τὴν Ε'. Ἑθνικὴν Συνέλευσιν. (Ναύπλιον 1831). 8ον. — Ἀναφορὰ

τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης προσωρινοῦ γραμματέως πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. (Ναύπλιον 1831). 8ον.

Ὁ κ. Ἰω. Σακελλῶν. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου. Ἐκδοσις τρίτη ἐπιμελεῖται Κυρίλλου Βαίνη. Ἄθ. 1884. 8ον.

Ὁ κ. Ἄθαν. Ζαχαρίου. Ὁ συνταγματικὸς Ἕλληνας. Ἐφημερίς. Ναύπλιον 1862. ἀρ. 1-17. 4ον.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία. Ἀρχαιολογικὴ ἐφημερίς. 1884. τεύχ. α'.-γ'. 4ον.

Ὁ κ. Α. Κ. Χούρης. Φουστάνου Ι. Ἀστέρες. Ἄθ. 1877. 12ον.

Ὁ κ. Χ. Παπαμάρκος. Παπαμάρκου Χ. Περὶ τοῦ νῦν προσήκοντος ἡμῖν τοῖς Ἑλλησι διδασκαλείου. Κερκ. 1882. 8ον.

Ὁ κ. Α. Κ. Οἰκονόμου. Οἰκονομικὴ ἐπιθεώρησις. Ἄθ. 1883-84. Ἔτ. ΙΑ'. 8ον.

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνας φιλόλογος. Ὁ ἐν Κωνσταντινῶν φιλολογικὸς σύλλογος. Κωνσταντινούπολις 1884. τ. ΙΕ'. — Μαυρογορδάτειος βιβλιοθήκη. Παράρτημα τοῦ ΙΕ' τόμου (τ. 2). 4ον.

Ὁ κ. Π. Λάμπρος. Μαθαρῆκου Ι. ἐνστάσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἄθ. 1862. 8ον. — Νύξις πρὸς λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Μετάφρασις. Λονδ. 1853. 8ον. — (Βάμβας Ι.) οὐδεμία κυβέρνησις σοφῆ. (Ἄθ. 1860). 8ον. — Σκέψεις περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος ὑπὸ Ι. Σ. Ζ. (Ἄθ.) 8ον. — Ὁ διάδοχος σκέψεις καὶ προτροπὴ. Ἄθ. 1862. 8ον. — Βαλζωρίτου Α. Ὁ ἀνδρὶς τοῦ αἰδίου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Ins deutsche übersetzt von Α. Manaraki. Ἄθ. 1884. 8ον. — Chelotti G. F. Dal metodo preservativa del colera. Corfù 1850. 8ον. — Mercantini L. A. Costantino Riga Fereò Inno. Zante 1851. 8ον. — Al signore Alf. canto. Zante 1851. 8ον. — Ἡσαίου Ἰω. Ὁδηγὸς τῶν ναυτιλλομένων Ἑλλήνων. Ἐρμ. 1863. 8ον. — Ἀθανασίου Ν. Δ. ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐν ἔτει 1300 μ. Χ. Ἐρμ. 1856. 8ον. — Καραπάνου Κ. Γ. περὶ προξένων. Ἄθ. 1861. 8ον. — (Φιλαδελφείως Χ. Ν.) τὰ ἀγοραζόμενα ἀπὸ τῶν σχολείων βιβλία (Ἄθ. 1876). — Κλεοβούλου Ε. προεισαγωγικόν. Κωνσταντινούπολις 1850. 8ον. — Μαζαράκη Α. Ἐσωτερικὸς διοργανισμὸς τῆς ἐν Χάλκῃ ἑλληνοεμπορικῆς σχολῆς. Κωνσταντινούπολις 1851. 8ον. — Καραντσᾶ Ν. Πρόσκομμα, ἢ

σύντομος ἀπάντησις ἀπάνω εἰς τὸν λόγον τοῦ Κ. Ἰωνᾶ Κίγκ. Ἄθ. 1846. 16ον. — Καρούδη Σ. Κ. Οἱ μάρτυρες τῆς πατρίδος. Ἐκδ. γ'. Ἄθ. 1842. 8ον. — Ὁ Καπετᾶν Μιχάλης τοῦ Παπαγιώργη ὡς Δῆμαρχος ἐξελεγχόμενος. (Ἄθ. 1864). 8ον. — Καταστατικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑλλ. ἀσφαλιστικῆς ἐταιρίας ὁ Φοίνιξ. Ἄθ. 1858. 8ον. — Ῥαπτάρχου σχόλια εἰς τὴν δύο γροσίων ἀλήθειαν τῶν ἐνταῦθα Ἰησοφιστῶν. Κωνστ. 1862. 8ον. — (Φρεαρίτου Κ.) ἡ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν καὶ ἀνακαίνισιν τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου καλλιτεχνικὴ ὀνομασθεῖσα ἐξέτασις τοῦ ἀρχιτέκτονος Α. Καφταντζόγλου. Ἄθ. 1865. 8ον. — Χαλκιοπούλου Βεν. Π. Περὶ τῶν διαφόρων πηλῶν. Κερκ. 1858. 8ον. — Ζυγομαλᾶ Α. Ἡ παλιόροια τοῦ Εὐρώπου καὶ ὁ μεγαλόσαυρος τῆς Αἰδηψοῦ. Ἄθ. 1858. 8ον. — (Ἀθανασίου Γ.) Ἡ μικτὴ ἐπιτροπὴ. Ἄθ. 1837. 8ον. — Καζαμίας ἡμερολόγιον 1860 ἐκδ. γ'. Ἄθ. Μαυρομάτης 1860. 8ον. — (Δαμασκηνὸς Α.) ἀπάντησις εἰς τὴν ἀνταπάντησιν τοῦ Κ. Β. Λάκωνος. (Ἄθ. 1868). 8ον. — Χαρμολάου Ζην. Ὁ ὁδηγὸς τῶν πρωτοδικῶν. Ἄθ. 1840. 8ον. — Πρεβετοῦ Ἐλιζης. Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων τοῦ Δημοτ. σχολείου τῶν Θηλέων. Ζante 1867. 8ον. — Theotokis Emm. Comte Capodistrius. Κέρκυρα, 1863. 8ον. — Σκαλλιριάδου Χ. Τὸ ἐργαστάσιον Σερπιέρη. (Ἄθ. 1867). 8ον. — Παπαδοπούλου Γ. Γ. Ἐκθεσις περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1864-65. (Ἄθ.). 8ον. — Dandolo A. Cenni sulla questione d' Oriente. Corfù 1853. 8ον. — Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Πληθυσμὸς. 1879. Ἄθ. 1881. 4ον. — Παυλίδου Γ. Α. Φιλοσοφικὴ πραγματεία περὶ ἀληθινῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Ἄθ. 1861. 8ον. — Ῥηγοπούλου Α. Ἀνατύπωσις λόγου εἰς τὸ μνημόσυνον Ζήση Σωτηρίου. Ζάκ. 1860. 8ον. — Στούρζα Ἄλ. Διπλοῦν παράλληλον. Μεταφρασθὲν ὑπὸ Κ. Τυπάλδου. Κωνστ. 1851. 8ον. — Διάταγμα βασιλικὸν τῆς 31 Μαΐου 1838, περιέχον γενικὸν κανονισμὸν τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ. Μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Δ. Δρόσου. Ἄθ. 1848. 8ον. — Χρυσοθέρηγ Ἄρ. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Ἐρμ. 1853. 8ον. — Χούρης Γ. Κ. Λόγος αὐτοσχέδιος εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου. Ἐρμ. 1863. 8ον. — Σαβαρῆς, ἐπιστολὴ περὶ Κάσσου. Μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Ν. Μαλλιάρη. Ἄθ. 1851. 8ον. — Καρατσᾶ Γ. Γνώμη περὶ στρατιωτικοῦ προσωρινοῦ ὀργανισμοῦ. Ἄθ.

1861. 8ον. — Γιαννοπούλου Έμμ. Μ. Οί τελευταίοι παλμοί του Πραΐδου. 'Αθ. 1869. 8ον. — Ό κ. Γωύνης Βράϊτ κρίνων τόν παρόντα πόλεμον. Μετ' έφρασις. Κερκ. 1854. 8ον. — Άξελός Ι. Έγχειρίδιον περί καθηκόντων τών επί τής στρατολογίας στρατιωτικών έπιτροπών. Νάυπλ. 1841. 8ον. — Σπορίδης Π. Γ. Ό βίος του Χάτζη Χρήστου. 'Αθ. 1857. — Παύλος Λάμπρος, Άπάνθισμα έκ του μεγάλου άγιασματιάρχου. 'Αθ. 1837. 16ον. — Μαλάκη Σ. Ωδή εις άπαρχήν τής παναλληνίου ένώσεως, τήν ένωσιν τής Έπταννήσου. 'Αθ. 1864. 8ον. — Τα δεινοπαθήματα τών χωρικών Κερκύρας. (Κέρκ. 1865). 8ον. — (Έγκύκλιος Νικολάου Μητροπολίτου Ζακύνθου περί τής ένώσεως 7 Σεπτεμβρίου 1863). 1 φυλ. — Drganomis M. De la condition civile de l'étranger en France. Paris, 1864. 8ον. — Μοσχάτου Α. Ό κουριαλιστής έν παλινωδία. 'Αθ. 1759. 8ον. — Αναγνωστάκη Α. Έτησία έκθεσις τής άλληλεπικούρου εταιρίας τών Έλλήνων ιατρών. 'Αθ. 1866. 8ον. — Λεβέντη Άχ. Έθνικοπολιτική Έλλάς του 1865. Galatz 1865. 8ον. — Δοκίμιον καρδιναλικής κρίσεως τε και πίστεως. Κωνστ. 1862. 8ον. — Βλάχου Α. Σύντομος Ιστορική έρευνα περί όρκωτικού συστήματος. 'Αθ. 1860. 8ον. — Καταστατικόν τής Έθνικής Τραπεζής τής Έλλάδος. 'Αθ. 1852. 8ον. — Πολιτικόν σύνταγμα τής Έλλάδος κατά τήν Ε', έθνικήν συνέλευσιν, έκδιδόμενον υπό Α Σ Μάμουκα. 'Αθ. 1843. 8ον. — Τηλεγραφική σύμβασις. ('Αθ. Έθν. Τυπογραφείον 1865). 8ον. — Διάταγμα περί τής ύπηρεσίας του τηλεγραφικού τμήματος. ('Αθ. 1861). 8ον. — Αποστολίδου Ι. Κ. Λόγος έκφωνηθείς κατά τόν έναρξιν τών μαθημάτων του. Κωνστ. 1860. 8ον. — Κοκκίνου Διον. Περί ματαιότητας κόσμου και άθλιότητας του άνθρώπου. (Έν Κεφαλληνίαι). 8ον. — (Βάμβας Ι.). Οι αύτοκράτορες Ναπολέων Γ' και Άλέξανδρος Β'. 'Αθ. 1880. 8ον. — Βελισσώνος Δ. Ωδή εις τήν Κρήτην συγγραφείσα ρουμουνιστί και υπό του ίδιου επίσης εις τήν Έλληνίδα γλώσσαν μεθερμηνευθείσα. Βραΐλα, 1866. 1 φυλ. — Ναυτική, μεταφρασθείσα έκ του άγγλικού υπό 'Αθ. Α. Μιαούλη. 'Αθ. 1838. 8ον. — Σάθα Κ. Το έν Ζακύνθω άρχοντολόγιον και οι ποπολάροι. 'Αθ. 1867. 8ον. — Δύο λέξεις επί τής έν Σύμωρη καθολικορωμαϊκής συνόδου. Κερκ. 1869. 8ον. — Κανονισμός τής έν Ίωαννίνοις λέσχης ή Πρόδος. Ίωάννινα, 1873. 8ον. — Έγκύκλιος έκκλησιαστική και συγο-

δική έπιστολή εις άποφυγήν τών έπιπολλζουσών έτεροδιδασκαλιών, έκδοθεΐσα παρά του Πατριάρχου κ. Γρηγορίου σ'. Κωνστ. 1836. 8ον. — Βελούδης Σπ. Δημητρ. Προύσης. Βενετία, 1858. 8ον. — Εκπαιδευτήρια Σεβρών, έλεγχος τής διαγωγής και προόδου. 2 μαθητ. 'Αθ. 1859. 16ον. — (Έυπάλδος Ίουλ.). Είς τόν θάνατον Καρ. Λενορμάν. 'Αθ. 1860. 8ον. — Μαλάκη Σ. Γ. Είς τόν θάνατον του Άλεξ. Σούτσου έλεγείον. 'Αθ. 1863. 8ον. — Οργανισμός του καταστήματος τής εταιρίας ό Όδυσσεύς. Ζάκ. 1858. 8ον. — Σχέδιον κανονισμού τής οίνοπνευματικής εταιρίας ή Μέλισσα. Ζάκ. 1859. 8ον. — Στέφελ Μαρίας. Προγνώσεις περί του μέλλοντος εις τά έτη 1848-1856. ('Αθ.) 1848. 8ον. — Σωτηροπούλου Σ. Διατριβή περί τής έγχείου φορολογίας έν Έλλάδι. 'Αθ. 1861. 8ον. — Αντωνιάδου Π. Όμιλία άπαγγελοείσα πρό τής ένάρξεως τών δημοσίων έξετάσεων του έμπορικού εκπαιδευτηρίου. ('Αθ. 1865). 8ον. — Κατσιγιάννη Ν. Τα κατά τήν έναρξιν τής προνομιακής Σκοπέλου. 'Αθ. 1866. 8ον. — Barrachin, Phase. rationnelle et decisive de la question d'Orient. Paris, 1842. 8ον. — Ίδρωμένου Μ. Σ. Είς τήν κηδείαν Σωκράτους Κουρή λόγος. (Κέρκυρα, 1873). 8ον. — Zironis A. M. Discorso in memoria de conte di Bogli, 1870. 8ον. — Μαλάκη Σ. Γ. Η πρωτομαγιά. 'Αθ. 1864. 8ον. — Πρός τόν Πρόεδρον του συλλόγου τών άξιωματικών τής έν τή πρωτεύουση έθνοφυλακής. ('Αθ. 1865). 4ον. — Παπαδούκα Ν. Απάντησις εις τήν υπό του Κ. Δοσίου καταχωρηθείσαν περί Ίπποδάμου επίκρισιν. ('Αθ. 1848). 8ον. — Όθωμανικός κώδικξ (κανονισμός) περί γαιών ή άφθόρτων κτημάτων, μεταφρασθείς υπό Δ. Α. Κουμουνδουράκη. 'Αθ. 1863. 8ον. — Κανονισμός του έν Αθήναις ιδιωτικού παιδαγωγείου Γ. Μανούσου. 'Αθ. 1858. 8ον. — (Κεχαγιάν Ε.). Πρός τήν διοίκησιν τής Έθνικ. Τραπεζής τής Έλλάδος. 'Αθ. 1863. 8ον. — Καλεβρά Π. έπιστολή ή τά κατά τήν επανόστασιν τής Έλλάδος κτλ. 'Αθ. 1856. 8ον. — Έκθεσις τής έπιτροπής τής βουλής επί τής κατά τών πρώην ύπουργών Β. Νικολοπούλου και Ίω. Βαλασσοπούλου κατηγορίας ('Αθ. 1874). 8ον. — Βεργωτή Π. Έθνεγεργτήριο. Κεφαλ. 1866. 17ον. — Σύντομος άπάντησις πρός τό λυδωρον φυλλάδιον του δυτικού άρχιεπισκόπου Ίουλ. Μ. Ίλλερώ. 'Αθ. 1844. 8ον. — Η Τουρκία και οι ύπ' αυτήν Χριστιανοί. 'Αθ. 1867. 8ον. —

Π(ολυμέρη) Γ. Ἐπιστολή πολιτικὴ πρὸς φίλον τινὰ ἐν Λονδίῳ. Ἐρμ. 1843. 8ον. — Ἀθανασίου Γ. Ἐπιστολή πρὸς τοὺς νῦν Ἀρεοπαγίτας καὶ τὰ κατὰ τὴν κ. Μ. Σχινᾶ. Ἀθ. 1856. 8ον. — Σούτσου Ἀλεξ. Ἀληθῆς φάσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. (Κεφαλ. 1853). 8ον. — Τελωνιακὸν δασμολόγιον. Ἀθ. 1857. 8ον. — Κανονισμὸς τῆς ἐν Σταυροδρομίῳ σχολῆς τῶν ἀπόρων κορασιῶν. Κωνστ. 1855. 8ον. — Πρωτοῦ Ι. Π. Περὶ τοῦ ἐν Τίρυνθι γεωργικοῦ σχολείου. Ἀθ. 1850. 8ον. — Ἐγχειρίδιον περὶ φυτείας τῶν μωρεῶν καὶ διατροφῆς τῶν μεταξωσκωλήκων. Ναύπλ. 1841. 0ον. — Τρικούπη Σπ. Λόγοι. Ἐκδοσις δευτέρα. Ἀθ. 1862. 8ον. — Πεταλλίδου Δ. Ἀπάντησις εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ταχυδρόμου. Κωνστ. 1862. 8ον. — Δάρα Σπ. Δ. Λόγος ἐπιτάφιος εἰς Μεχαῆλ Ἀγέλαστον. (Ἀθ. 1853). 8ον. — Ὑπόμνημα περὶ τοῦ Βασιλικοῦ ναυτικοῦ, ὑπὸ Α. Α. Μιαούλη, Γ. Ζωχιοῦ, Α. Γ. Σαχτούρη καὶ Ν. Α. Μιαούλη. Ἀθ. 1844. 8ον. — Κακουλίδου Α. Ι. συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν τρίτην σύνοδον τῆς Δ' βουλευτικῆς περιόδου ἐκδοθέντων Ἑλλ. Νόμων. Ἀθ. 1857. 16ον. — Κίνγ. Ι. Ἐκθεσις ἀποστολικῆς ἐκκλησίας. Κανταβριγία Ν. Ἀγγλίας, 1857. 8ον. — Ἐγκύκλιος τῆς ἐκκλησίας ἐπιστολή πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξους. Κωνστ. 1848. 8ον. — Βουλγάρως Ν. Τιμ. Τὸ ἔθνικὸν ἠμῶν καθῆκον πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν ἀνατολικὴν Χριστιανοσύνην. Ἀθ. 1860. 8ον. — Σοφοκλέους Γαβριήλ ἐκθεσις τῆς κατὰ τὸ 185-1860 γενικῆς καταστάσεως τῶν ἐν Σταυροδρομίῳ σχολείων τῆς Παναγίας. Κωνστ. 1860. 8ον. — Λάκωνος Δ. Ι. Λόγος. Ἀθ. 1854. 8ον. — Βαλασσοπούλου Ι. Αἱ Ἀθήναι καὶ τὸ Βυζάντιον. Ἀθ. 1861. 8ον. — Κανονισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις ἰδιωτικῆς σχολῆς Περ. Κωνσταντινίδου. Ἀθ. 1863. 8ον. — Κανονισμὸς τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐμπορικοῦ λυκείου Κ. Γ. Σταυρίδου. Ἀθ. 1861. 8ον. — Ἀπάντησις εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ κ. Ν. Ροῖδου. Ἀθ. 1863. 8ον. — Λερίου Δ. Ν. Ἀλφαριθμητικὸν ἦτοι Ἑλλ. μέθοδος. Ἀθ. 1873. 8ον. — Μηνακούλη Δ. Ι. Λόγος περὶ φύσεως ἀνθρώπου. Ἐρμ. 1843. 8ον. — Γλάδωνος. Αἱ βουλγαρικαὶ φρικαλεότητες καὶ τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς. Ἀθ. 1876. 8ον. — Διογενεῖδου Εὐγ. Λόγος εἰς τὴν 25 Μαρτίου. Ἀθ. 1846. 8ον. — (Βικέλας Κ.). Πραγματεία περὶ τῶν ἐπὶ ἔθνικῶν γαιῶν γενομένων ἐμφυτεύσεων. Ἀθ. 1864. 8ον. — Ἡ νῦξ τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1862. (Ἀθ. 1862). 8ον. —

Ἑλληνικὸν ὑελοποιεῖον, ἐταιρία Α. Φουριέρ καὶ Σα. Ἀθ. 1844. 8ον. — Παπαναστατοπούλου Μεθ. Λόγος Παναγιωρικὸς εἰς τοὺς τρεῖς ἱεράρχας. Ἐρμ. 1879. 8ον. — Ἰσμαῆλ Ἐφέντη συνταγματικὸν περὶ χολέρας. Μεταφρασθὲν ὑπὸ Κ. Δ. Γιαννακοπούλου. Κωνστ. 1848. 8ον. — Μαλάκη Σ. Φ. Οἱ τάφοι τῆς Ἀργολίδος. Ἀθ. 1863. 8ον. — Ἀλληλογραφία τῆς ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς, ἐν ἧ καὶ παρατηρήσεις τινὲς ἐξελέγχουσι τὰ τῶν Λουθηρανῶν δόγματα. (Ἀθ.) 1836. 8ον. — Πασχάλη Ι. Συνοπτικοὶ πίνακες τῶν χρεῶν τῶν οὐλαμαγῶν καὶ ὀδηγῶν. Ἀθ. 1838. 8ον. — Τσουκαλά Γ. Ἡ βουλγαρικὴ συμμορία καὶ ἡ τριανδρία αὐτῆς. Κωνστ. 1859. 8ον. — Στεφανοπούλου Κομνηνοῦ Ν. Ἀνάστασις τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Μετάφρασις ὑπὸ Π. Β. Κ. Ἀθ. 1844. 8ον. — Ρηγοπούλου Α. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Λόγος. Πάτραι, 1861. 8ον. — Ἀπάντησις τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης. Κωνστ. 1848. 8ον. — Ἀνασκευὴ τοῦ τυπωθέντος ἐν Ζακύνθῳ λόγου τοῦ συμπολίτου μου Π. Αὐγερινοῦ. (1863). 8ον. — Ἐγκύκλιος ἐκκλησιαστικὴ καὶ συνοπτικὴ ἐπιστολή, παραινετικὴ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐπιπολαζουσῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν. Κεφαλ. 1852. 8ον. — Φλουρένης Γ. Ἡ δημοσία περὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀγόρευσις. (Ἀθ. 1866). 8ον. ἀτελές. — Καραντζᾶ Ν. Ἡ λέμβος τῆς ἐκκλησιαστικῆς νηὸς. Ζακ. 1859. 8ον. — Καταστατικὸν καὶ κανονισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις φιλανθρωπικῆς ἐταιρίας ἡ Εὐτέρπη. Ἀθ. 1871. 8ον. — Τηλ. Ι. Βέρλου, Ἀνάλυσις τῶν Ἑλληνικῶν μέτρων, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς ἀγγλικῆς ὑπὸ Π. Πελεκᾶση. Κέρκ. 1836. 8ον. — Πλέσκα Π. Ν. Νόμοι, διατάγματα καὶ καὶ κανονισμοὶ περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς ὑπηρεσίας τῆς ἐθνοφυλακῆς. Ἀθ. 1862. 8ον. — Ὁ Ὄθων καὶ ἡ μεγάλῃ ἰδέα. (Ἀθ.) 1862. 8ον. — Συλλογὴ τῶν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἐπισήμων προξένων. Ἐκδ. 6'. Ἀθ. 1838. 8ον. — Μαρκοῦ Γ. Ἐπὶ τινῶν χωρίων τῆς ὑπὸ Πίου Θ'. ἐν τῷ ἐγκύριῳ συνεδρίῳ γενομένης παρατηρήσεως. Μετεγλώττισε Χριστ. Φιλητάς, Κερκ. 1854. 8ον. — Κοντου Χρ. Κωνσταντῖνος ὁ διάδοχος ὡδὴ γενέθλιος. Ἀθ. 1868. 8ον. — Ἡ Κρήτη ὑπὸ *** Ζακ. 1866. 16ον. — Οἱ Ἰησοῦται καὶ τὰ περιτρίμματα αὐτῶν. Κωνστ. 1862. 8ον. — Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἐμμ. Ροδοκανάκη. Ζακ. 1865. 8ον. — Κανονισμὸς τοῦ ἐν Σμύρνῃ Ἑλλ. παρθεναγω-

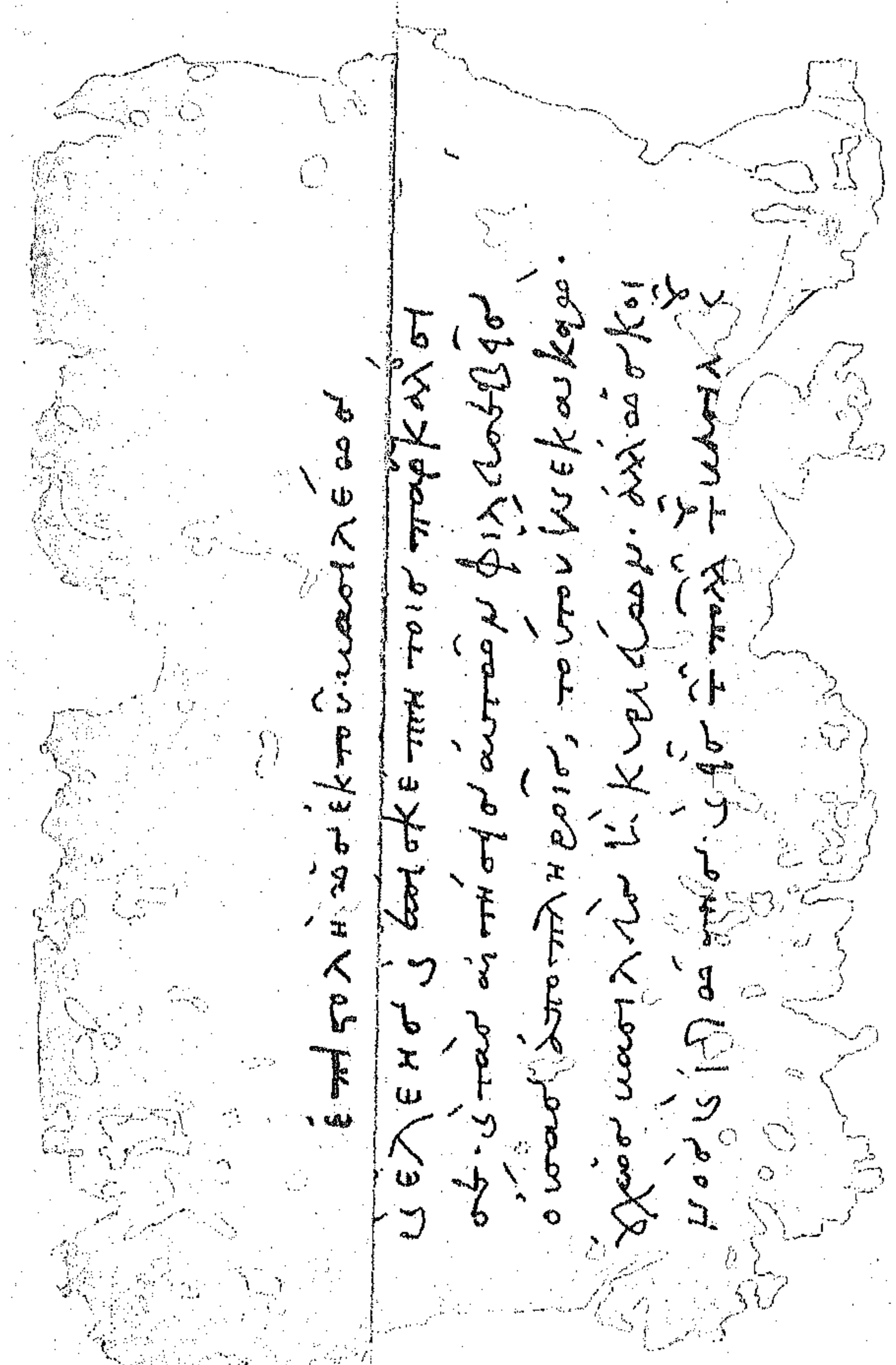

γείου ὑπὸ Σ. Λεοντιάδος διευθυνομένου. Σμύρνη, 1858. 8ον. — Κανονισμὸς τοῦ ὑπὸ Π. Ἀντωνιάδου ἐμπορικοῦ ἐκπαιδευτηρίου. Ἄθ. 1864. 8ον. — Μήλιου Σπ. Λόγος κατὰ τὴν ἐν τῇ βουλῇ συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1853 ἔτους. (Ἄθ.) 8ον. — Καλογνώμου Γ. Ἐγχειρίδιον περὶ συναλλαγματικῶν καὶ διατακτικῶν γραμματίων. Ἄθ. 1844. — Κεφαλᾶ Ν. Ὁδηγία θαλάσσιος. Ἐν Βιέννῃ, 1817. 8ον. — Ἀπάντησις κατὰ τοῦ ζητήματος τοῦ κ. Εὐγ. Βορέ περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων τόπων. Κωνστ. 1851. 8ον. — Λοβιζέλλη Ν. Σκέψεις ἐπὶ τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Ἄθ. 1862. 8ον. — Βατικιώτου Κ. Κ. Ὁ Σταμᾶτιος Γ. Κοριζῆς ἢ ὁ κακοήθης ἄνθρωπος ἐξελεγχόμενος. Ἄθ. 1845. 8ον. — Νόμος περὶ συστάσεως τῶν δήμων. Ναύπλ. 1834. 8ον. — Χρυσοθέρηγ Ἄρ. Περὶ πολιτικῆς καὶ κοινωτικῆς ἀσφαλείας. Ἐρμ. 1851. 8ον. — Πέλοπος Π. Ἰνύνασμα σχολαστικὸν ἐν τῇ καθ' ἡμέρας Ἑλλην. φωνῇ. Ἄθ. 1860. 8ον. — Κολοκοτρώνη Θ. Γ. Τὸ τεκτονικὸν σφύριον. Ἄθ. 1867. 8ον. — (Περραιβοῦ Χ.). Σύντομος βιογραφία τοῦ ἀοιδίμου Ἰάκωβου Φεραίου. Ἄθ. 1860. 8ον. — (Βάμβα Ν.). Περὶ ψυχικῆς ὠφελείας. (Κερκ.) 8ον. — Στέφανος Ῥάδος ὁ ποιητής. Ἄθ. (1863). 8ον. — (Βουγιούκας Π.). Σύντομος περιγραφή τῶν ὄρυκτῶν τῆς Ἑλλάδος. (Ἄθ. Ἐθν. τυπογρ. 1856). — (Μαρκίδης Εὐστ.). Ὁ σοφιστὴς Φαρμακίδης ἢ περὶ τοῦ ὄρκου ἐκ τοῦ Κλήμεντος. ἄ. τ. ἔ. 8ον. — Πρατσίκου Γ. Σ. Σύντομος πραγματεία περὶ καταλληλοτέρου σχηματισμοῦ τοῦ Ἑλλ. τακτικοῦ στρατοῦ. Ἄθ. 1856. 8ον. — (Lemoigne J.) Περὶ ἀκεραιότητος τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας. Κερκ. 1853. 12ον. — Τρικαλιώτου Στ. Περὶ ὀργανώσεως συστήματος ἐγχωρίου παραγωγῆς. Ἄθ. 1862. 8ον. — Ἡ πληγωμένη μήτηρ ἐναντι τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. Ζακ. 1865. 12ον. — Ἐκ κατὰ τὴν δημοτικὴν διαίτησιν τῶν Κρεστενιτῶν ἐν τῷ δήμῳ Λετρινῶν. Ζακ. 1866. 8ον. — Βαλαωρίτου Ἄρ. Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ βουλῇ τῇ 18 Ἰαν. 1867. Ἐκδ. δευτέρα. Λευκίς, 1867. 8ον. — Σινάιτου Κ. Ἀπάντησις πρὸς ὅσα κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐβλαττήθησαν ἐν τῇ ἀπολογίᾳ αὐτοῦ ὁ Ἰωνᾶς Κίνγ. 1846. 8ον. — (Παπαγεωργίου Σ. Κ.). Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν Γ. Πετριτσόπουλον. Κερκ. 1871. 8ον. — S. Giovanni Crisostomo. La divina liturgia diretta dal' originale greco in lingua italiana da Ben. Klaglievich. Per uso dei greci. Venetia 1855. 8ον. — Il due di ginguo dell' 1864. (Zanle, 1864) 8ον. — Φωνὴ ὀρθόδοξος καὶ σπουδαία εἰς ἀνακάλυψιν τῆς κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων ἐπιβουλῆς. Ἄθ. 1849. 8ον. — Μαρκοράνου Γ. Ἐπιστολιμαία ἀπάντησις εἰς τὴν « πρὸς τοὺς ἀνατολικούς » ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα. Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ. Κωνστ. 1848. 8ον. — Κίνγ Ἰωνᾶ. Γράμμα ἀποχαιρετιστικόν. 1825. 24ον. — Ἡ ἁγία Σοφία ὑπὸ Π. Α. Ζ. ἐκδοθεῖσα καὶ αὐθις παρὰ Θ. Γ. Περφάνη. Κεφαλ. 1862. 8ον. — (Δραγούμη Ι) Ἐκθεσις πρὸς τὸν δῆμαρχον Ἀθηναίων ἢ τὸ περὶ διορισμοῦ τετάρτου ἡμερηίου ἐν τῷ ἱερῷ ναῶ τῆς Ζωοδόχου πηγῆς ζήτημα. Ἄθ. 1863. 8ον. — Καπέλλου Α. Ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις καὶ ὁ στρατηγὸς Δημ. Καλέργης (ἑλλην. καὶ γαλλ.). Ἄθ. 1855. 8ον. — Τα κυδωνιακὰ ἢ οἱ νέοι τῶν Κυδωνιῶν τριάκοντα τύραννοι. Μελίτη, 1842. 8ον. — Καλέβρᾶ Π. Κρίσεις ὁρησκευτικαὶ ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἄθ. 1857. 8ον. — Ὁ αὐτοφιλόσοφος στρατιώτης πρὸς τὸν καλλιέλαδον ποιητὴν. (Ἄθ. 1864). 8ον. — Ἐκθεσις καὶ σύμβασις περὶ τῆς κτηματικῆς τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. (Ἄθ. 1864). 8ον. — Ἰωαννίδου Σ. Ἡ ἀναστολὴ ἢ καταπάτησις τῶν νόμων καὶ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν. Ἄθ. 1862. 8ον. — Μαυροκεφάλου Ἄν. Ἀδαμάντιος ἢ περὶ ὀρθῆς πληρεξουσιαρεσίας. Ναύπλ. 1843. 8ον. — Ἀγγελία καὶ ὀργανισμὸς τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκπαιδευτηρίων τῆς κυρίας Χιλλ. Ἄθ. 1865. 8ον. — Σχινᾶς Μ. Γ. Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ἄθ. 1863. 8ον. — Ἡ δίκη τοῦ συντάκτου τῆς Ἀθηγᾶς. Ἄθ. 1837. 8ον. — Εἰς τοὺς ἐν Κύθῳ δολοφονηθέντας ἐλεγεια. Ἄθ. 1862. 8ον. — Καλλιάρχου Μακαρίου, ἢ ἀνασκευὴ. Ἄθ. 1863. 8ον. — Ἀπολογισμὸς τῶν ἄχρι τοῦδε γενομένων δαπανῶν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἀρχ. μουσείου. Ἄθ. 1871. 4ον. — Καρούσου Θ. Ἡ κα'. Μαρτίου. Κεφαλ. 1863. 8ον. — Καλλινίκου Δ. Ὁ Σουλτάνος Ἀβδούλ Ἀζήζ ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν πατέρων του. Ζακ. 1862. 8ον. — Ὀρφανίδου Θ. Γ. σύντομος πραγματεία περὶ τινῶν σπουδαιῶν φυτῶν. Ἄθ. 1770. 8ον. — Ἡ ἀληθὴς κατάστασις τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων. Κωνστ. 1863. 8ον. — Ἀκολουθία ψαλλομένη ἐπὶ κατευοδώσει καὶ συμμαχίᾳ στρατοῦ. Ἄθ. 1861. 8ον. — Ἐνούπνιον μιᾶς Ἑλληνίδος. Ἐν Παρισίοις, 1860. 8ον. — Ὁ παλαιὸς καὶ νέος Ἀγαθὸς ἄγγελος, ὑπὸ Μ. Ἀναγνωστοπούλου. Ἄθ. 1860.

lia 1855. 8ον. — Il due di ginguo dell' 1864. (Zanle, 1864) 8ον. — Φωνὴ ὀρθόδοξος καὶ σπουδαία εἰς ἀνακάλυψιν τῆς κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων ἐπιβουλῆς. Ἄθ. 1849. 8ον. — Μαρκοράνου Γ. Ἐπιστολιμαία ἀπάντησις εἰς τὴν « πρὸς τοὺς ἀνατολικούς » ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα. Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ. Κωνστ. 1848. 8ον. — Κίνγ Ἰωνᾶ. Γράμμα ἀποχαιρετιστικόν. 1825. 24ον. — Ἡ ἁγία Σοφία ὑπὸ Π. Α. Ζ. ἐκδοθεῖσα καὶ αὐθις παρὰ Θ. Γ. Περφάνη. Κεφαλ. 1862. 8ον. — (Δραγούμη Ι) Ἐκθεσις πρὸς τὸν δῆμαρχον Ἀθηναίων ἢ τὸ περὶ διορισμοῦ τετάρτου ἡμερηίου ἐν τῷ ἱερῷ ναῶ τῆς Ζωοδόχου πηγῆς ζήτημα. Ἄθ. 1863. 8ον. — Καπέλλου Α. Ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις καὶ ὁ στρατηγὸς Δημ. Καλέργης (ἑλλην. καὶ γαλλ.). Ἄθ. 1855. 8ον. — Τα κυδωνιακὰ ἢ οἱ νέοι τῶν Κυδωνιῶν τριάκοντα τύραννοι. Μελίτη, 1842. 8ον. — Καλέβρᾶ Π. Κρίσεις ὁρησκευτικαὶ ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἄθ. 1857. 8ον. — Ὁ αὐτοφιλόσοφος στρατιώτης πρὸς τὸν καλλιέλαδον ποιητὴν. (Ἄθ. 1864). 8ον. — Ἐκθεσις καὶ σύμβασις περὶ τῆς κτηματικῆς τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. (Ἄθ. 1864). 8ον. — Ἰωαννίδου Σ. Ἡ ἀναστολὴ ἢ καταπάτησις τῶν νόμων καὶ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν. Ἄθ. 1862. 8ον. — Μαυροκεφάλου Ἄν. Ἀδαμάντιος ἢ περὶ ὀρθῆς πληρεξουσιαρεσίας. Ναύπλ. 1843. 8ον. — Ἀγγελία καὶ ὀργανισμὸς τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκπαιδευτηρίων τῆς κυρίας Χιλλ. Ἄθ. 1865. 8ον. — Σχινᾶς Μ. Γ. Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ἄθ. 1863. 8ον. — Ἡ δίκη τοῦ συντάκτου τῆς Ἀθηγᾶς. Ἄθ. 1837. 8ον. — Εἰς τοὺς ἐν Κύθῳ δολοφονηθέντας ἐλεγεια. Ἄθ. 1862. 8ον. — Καλλιάρχου Μακαρίου, ἢ ἀνασκευὴ. Ἄθ. 1863. 8ον. — Ἀπολογισμὸς τῶν ἄχρι τοῦδε γενομένων δαπανῶν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἀρχ. μουσείου. Ἄθ. 1871. 4ον. — Καρούσου Θ. Ἡ κα'. Μαρτίου. Κεφαλ. 1863. 8ον. — Καλλινίκου Δ. Ὁ Σουλτάνος Ἀβδούλ Ἀζήζ ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν πατέρων του. Ζακ. 1862. 8ον. — Ὀρφανίδου Θ. Γ. σύντομος πραγματεία περὶ τινῶν σπουδαιῶν φυτῶν. Ἄθ. 1770. 8ον. — Ἡ ἀληθὴς κατάστασις τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων. Κωνστ. 1863. 8ον. — Ἀκολουθία ψαλλομένη ἐπὶ κατευοδώσει καὶ συμμαχίᾳ στρατοῦ. Ἄθ. 1861. 8ον. — Ἐνούπνιον μιᾶς Ἑλληνίδος. Ἐν Παρισίοις, 1860. 8ον. — Ὁ παλαιὸς καὶ νέος Ἀγαθὸς ἄγγελος, ὑπὸ Μ. Ἀναγνωστοπούλου. Ἄθ. 1860.

16ον. — Καινός νόμος περί έθνοφυλακής συντήξεως, μεταφρασθείς υπό Κ. Μινωίδου Μηνά. Έν Παρισίω, 1837. 8ον. — Αστυνομικόν έγχειρίδιον. Άθ. 1850. 8ον. — Άγγελία και όργανισμός των έν Άθηναις εκπαιδευτηρίων της Κ. Χιλλ. Άθ. 1866. 8ον. — Καταστατικόν της έν Άθ. άνωνύμου εταιρίης των πολυφορείων μετά του Β. Δ. Άθ. 1860. — (Χαριάτης Γ.). Έκθεσις των συμβάντων κατά την 21 Ίουλ. 1863. (Ζέκυνθ. 1863). 8ον. — Ο περί έκλογής πληρεξούσιου νόμος του 1829. Άθ. 1843. 8ον. — Ρίζου Άλ. Ο χαιρετισμός του έθνοφύλακος. Ξεσμ. Έερμ. 1864. 8ον. — Μπονσινιόρ Άθ. Διονυσιάδου, Νεκρολογία εις τον θάνατον Α. Κομόνστου. Ζακ. 1854. 16ον. — Κανονισμός του έν Κωνσταντινουπόλει μουσικού συλόγου. Κωνστ. 1863. 8ον. — Πραγματεία περί της Θηραϊκής γης, μεταφρασθεΐσα υπό Η. Βουγιούκα. Άθ. 1848. 8ον. — Η όρθοδρξία έλέγχουσα τον παπικόν καθολικισμόν και τους Ίησουίτας. Κωνστ. 1862. 8ον. — Έκθεσις περί του Έλλην. εκπαιδευτηρίου κατά τό σχολικόν έτος 1864-65, υπό Γ. Γ. Παπαδόπουλου. (Άθ. 1865). 8ον. — Σύντομος βιογραφία του έξ Εύρυτανίης των Άγράρων όπλαρχηγού Κώνστα Βελή. 8ον. — Άξελού Κ. Σκέψεις περί στρατιωτικού βελιού. Νάυπλ. 1842. 12ον. — Πληροφορίαι τινές περί Έλλάδος. Άθ. 1862. 8ον. — Λιβέντη Άλ. Έθνοκοπολιτική Έλλάς του 1865. Galatz. 1865. 8ον. — Μετάφρασις της μετά των ένταύθα πρεσβειών Άγγλίας, Γαλλίας, Ρωσσίας κλπ. άλληλογραφίας της έλληνικής Κυβερνήσεως και άλλων σχετικών έγγράφων, περί των κατ' αύτης απαιτήσεων της άγγλικής κυβερνήσεως. Άθ. 1850. 8ον. — Κανονισμός του έν Έρμουπόλει έλληνικού λυκείου. Έερμ. 1869. 12ον. — Κανονισμός του έν Άθηναις συλόγου ή Άδελφότης. (Άθ. 1876). 8ον. — Μακράκη Α. Το έθνοδόξατον έργον. Κωνστ. 1865. 8ον. — Κουτσαλέζη Άλ. Η. Περί πολιτείας. (Άθ. 1865). 8ον. — Κρούγ Γ. Τρ. Αναγέννησις της Έλλάδος. Άθ. 1861. 8ον. — Περί των αιτίων της του συνταγματικού πολιτεύματος άπατυχίας. Άθ. 1862. 8ον. — Όρλάνδου Ίω. και Λουριώτου Α. Άπολογία. Άθ. 1839-1860. Τ. 1-2. 4ον.

(Έπεται συνέχεια).

Από το Γραμμάτιο Κέρτιν.

ἡμῶν ἡμεῖς ἡμεῖς
 τῶν τῶν τῶν τῶν
 ἡμεῖς καὶ αὐτὸ κρῖνον
 ἡμεῖς καὶ ἡμεῖς καὶ ἡμεῖς
 ἡμεῖς καὶ ἡμεῖς ἡμεῖς
 ἡμεῖς καὶ ἡμεῖς ἡμεῖς

ΡΩΜΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΟΥ ΛΑΚΑΠΗΝΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ (1)

Τῶν λειπομένων ἐπιστολῶν Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως τὴν ἔκδοσιν συμπληροῦντες ἐκ τοῦ πολλακίς ἤδη μνημονευθέντος χειρογράφου, οὐκ ἀναξίαν λόγου παρέχομεν δι' αὐτῶν συμβολὴν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ὅσον δηλονότι ἀφορᾷ εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν συμβάντων κατὰ τὴν ἐκθεσμον ἀναγόρευσιν τοῦ ἐκκαίδεκατοῦς Θεοφυλάκτου, νεωτέρου υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ, ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ ὄρους Κωνσταντινουπόλεως.

Παρεισαχθεὶς ὁ Ῥωμανὸς εἰς τὰ βασίλεια διὰ Θεοδώρου τοῦ παιδαγωγοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τὸ τεσσαρακαίδεκατον τῆς ἡλικίας ἔτος ἤδη διανύοντος, ὡς ὑπερασπίσων δῆθεν αὐτὸν κατὰ τῶν ἐπιβουλεύοντων τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ ὄρκους φοβερωτάτοις καὶ ἀραις παλαμναιστάταις πίστει δούς μηδέποτε δόλον κατὰ τοῦ βασιλέως ἐννοήσασθαι (οὗς ὁμῶς μετ' αὐτοῦ πολὺ ἠθέτησε καὶ εἰς ἀέρα διέλυσε), πρῶτον μὲν προχειρίζεται ὑπ' αὐτοῦ μέγας ἐταιριάρχης (2). Διαπαιδαγωγῶν δ' ἐν τῷ μέσῳ τὸν ἀνήλικον ἀνακτα ἐκδίδωσιν αὐτῷ τὴν ἰδίαν θυγατέρα Ἰβλένην, Νικολάου τοῦ πατριάρχου τὴν τοῦ γάμου ἱερολογίαν τελέσαντος. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ βασιλεοπάτωρ προβάλλεται ὑπ' αὐτοῦ, κατὰ μίμησιν τοῦ ἰδίου πατρὸς Λέοντος· οὕτω γὰρ καλεῖνος ἀνόμασε Στυλιανὸν Γιαουτζᾶν τὸν πατέρα Ζωῆς τῆς τρίτης αὐτοῦ συζύγου, πρῶτος αὐτὸς τὴν τοιαύτην χαλκεύσας

(1) Ἴδε τόμ. Α', σελ. 657, καὶ Β', σελ. 38.

(2) Ὁ μέγας ἐταιριάρχης τάξιν εἶχεν ἐν τοῖς ἀξιώμασι τῆς αὐλῆς μετὰ τὸν μέγαν δραυγγάριον τῆς βίβλης, λέγει ὁ Κωδινός: «Μετὰ τὸ ἐξελεῖν τὸν βασιλέα [τοῦ κελεύου αὐτοῦ], ὁ πρωτοβεστυῖριος ἐξέρχεται καὶ καλεῖ τοὺς τῶν ἀρχόντων ἐντιμωτέρους εἰς τὴν παράστασιν. Ἐπειτα ὁ μέγας ἐταιριάρχης, καὶ καλεῖ καὶ οὗτος τινὰς τῶν προτέρων κλειούσας. Λέγεται δὲ οὗτος καὶ τοὺς προσηχομένους πανταχόθεν σφυγάδας· διὸ καὶ ἐταιριάρχης καλεῖται, ὡς τοὺς ἐταίρους ἦτοι τοὺς φίλους δεχόμενος». [Περὶ τῶν ὀμηρικῶν τοῦ παλατίου κερ. γ'-ε'].

ἀξίαν. Ἔϊτα εἰς τὸν τοῦ καίσαρος βαθμὸν ἀνάγεται· τέλος δὲ τῷ τῆς βασιλείας διαδήματι στέφεται, καὶ μετ' ὀλίγον Θεοδώραν τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον ἀναγορεύει αὐγουστὴν, στέψας ἐπομένως καὶ τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν Χριστοφόρον, εἶτα δὲ καὶ τοὺς δύο ἑτέρους υἱοὺς Στέφανον καὶ Κωνσταντῖνον. Ὑποβιβάζας δὲ τὸν Πορφυρογέννητον, πρῶτος αὐτὸς ἐπεγράφετο βασιλεύς, δεύτερος δ' ἐκεῖνος. «Ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμαῖος (λέγει ὁ Ζωναρᾶς) οὐκ ἄρκοῦν ἠγαύμενος ὅτι ἑαυτοῦ τὸν βασιλεῖα Κωνσταντῖον ὑπεβίβασε, λαβὴν ἐλήθει καὶ τὸν Χριστοφόρον προθεῖναι αὐτοῦ. . . . Ἔϊτα μὴτε τὸ θεῖον δέισας, θὰς ὁμολογίας αὐτοῦ ἐμπεπέδωκε, μὴτ' αἰδεσθεὶς τὸ ὑπήκοον, καὶ ἀμφω τοὺς ἀλλοὺς υἱεὶς αὐτοῦ προτέρους εὐφημεῖσθαι πεποίηκε, καὶ ὁ πρῶτος πέμπτος ἐγένετο, καὶ εἰ μὴ ὁ μικρὸς Ῥωμαῖος ὁ τοῦ Χριστοφόρου υἱὸς ἐφθῆ θανάτῳ, κάκτενος ἂν αὐτοῦ προτετίμητο. Ἦν οὖν ὁ αὐθιγενὴς βασιλεὺς, καὶ ὃ κατὰ κληρὸν ἢ βασιλεία διέφερεν, ὡς περ παρ' ἐγγραπτοῦ. 'Α.Ι.Ι' ἐπὶ τούτοις ἡ δίκη οὐκ ἐπερὺσταξεν· εἰ δὲ καὶ σχολαίῳ στείχουσα ἦκε ποδὶ, ἀ.Ι.Ι.Α γε ἦκέ ποτε» (1). Καὶ ὄντως, εἰ καὶ βράδιον, ἀλλ' ὁμως ἐπέσκηψεν ἡ δίκη μετὰ εἰκοσιπενταετῆ περιόδου σφετερισμὸν τοῦ ἀλλοτρίου θρόνου. Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος διὰ φροντίδας ἔχων αἰεὶ ὅπως τὴν πατρίαν ἀρχὴν ἑαυτῷ ἐπανασώσεται, ὀργάνοις χρησάμενος αὐτοῖς τούτοις τοῖς Ῥωμανοῦ υἱοῖς Στεφάνῳ καὶ Κωνσταντῖνῳ, ἐξώθει τῶν βασιλείων αὐτὸν (19η Δεκεμβρίου τοῦ 944ου) καὶ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ περιορίσας μοναχὸν ἀποκείρει. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τούτων ἀπαλλάττεται, τὸν μὲν ἐν τῇ νήσῳ Τερεβίνθῳ ἀποσφενδονίσας, τὸν δὲ ἐν τῇ Πανόρμῳ, καὶ κληρικούς ἀποκείρει (2).

Καὶ ὁμως οὐκ ἠρκέσθη τούτοις ὁ χρηστὸς Ῥωμανός· ἀλλ' ὅπως αὐτὸς παρανόμως βασιλικὴν ἀμφιασάμενος ἀλουργίδα ἐκέλευσε ἐπὶ τοῦ μηδαμῶθεν τῷ γένει αὐτοῦ προσήκοντος θρόνου, οὕτως παρὰ τοὺς κειμένους θεσμούς καὶ κανόνας τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμόνως ἠθέλησεν ἀναγορεῦσαι καὶ τὸν νεώτερον υἱὸν Θεοφύλακτον ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ὃν ἐπὶ τούτῳ ἀπέκειρε κληρικόν, τοῦ πατριάρχου Νικολάου χειροτονήσαντος αὐτὸν ὑποδιάκονον καὶ σύγκλητον προχειρισμένου, πλείστων ὅσων σκανδάλων καὶ σχισμάτων τῇ τοῦ

(1) Ζωναρ. 15', 10'.

(2) Κεδρην. σελ. 324.

Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ αἰτίας γεγονώς. Τῶν γὰρ συνοδικῶν ἀρχιερέων μὴ ἐνδιδόντων τῇ παρανόμῳ χειροτονίᾳ ἐκκαίδεκαετοῦς παιδός, ἀλλὰ σθεναρῶς ἀντεχομένων τοῦ κύρους τῶν ἱερῶν κανόνων, ὁ καλὸς Ῥωμανὸς ἀποτείνεται πρὸς τὸν ποντίφηκα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, οἶονεὶ ἀναγνωρίζων τὴν πολυτρόπως ἐπιζητουμένην ἀνεκαθεν ὑπὸ τῶν παπῶν μονοκρατορικὴν δεσποτείαν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾧ καιρῷ μάλιστα ἀμφότεραι ἦσαν ἐν διαστάσει ἀπ' ἀλλήλων ἐνεκα τῶν περὶ τὸ ὀρθὸν τῆς πίστεως δόγμα τολμηθεισῶν ὑπὸ τῆς δυτικῆς καινοτομιῶν, τῶν τοσοῦτον περιφανῶς καταστηλιτευθεισῶν ὑπὸ τοῦ φωτωνύμου προμάχου τῆς ὀρθοδοξίας.

Περίεργον δ' ἀληθῶς, ὅτι ὁπότε παρεβιάζον οἱ βασιλεῖς τοὺς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς, καὶ ἔβλεπον τὴν Ἐκκλησίαν ἀνένδοτον πρὸς συγχώρησιν τῶν παρανομηθέντων, ἀπετείνοντο πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ποντίφηκας. Οὗτοι δὲ προθύμως συνεχώρουν αὐτοῖς τὰ πάντα, ἐλπίζοντες, ὅτι κατορθώσουσι ποτε δι' αὐτῶν τὸν, εἰς ὃν ἀφεώρων σκοπὸν, τὴν δουλικὴν δηλαδὴ ὑποταγὴν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν διφυῆ παπικὴν μονοκρατορίαν.

Οὕτως ἐν παραδείγματι, Λέων ὁ Σοφός, ἐπειδὴ ἀφωρίσθη τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ ἀγρύπνου καὶ αὐστηροῦ τῶν θείων θεσμῶν φρουροῦ πατριάρχου Νικολάου διὰ τὴν μετὰ τῆς τετάρτης αὐτοῦ συζύγου ἀθεμιτογαμίαν, περὶ ἧς πλατύτερον λέγομεν ἐφεξῆς ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἱρακλείας Ἀναστάσιον ἐπιστολὴν τοῦ Δαφνοπάτου, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπαν Σέργιον τὸν Γ', λαμβάνει πλήρη τὴν ἀφεσιν τῆς παρανομίας διὰ τῶν ἐκ τῆς ἀγίας ἑδρας ἀπεσταλμένων ἐξάρχων· οἱ καὶ δουλοπρεπῶς συνήνεσαν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς πάλαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως μελετηθείσης ὑπερορίας τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἀνδρός. Ἀλλ' ὁ γεραρὸς πατριάρχης οὐκ ἐμέλλησε δι' ἐπιστολῆς θαυμασίας πρὸς τὸν τοῦ Σεργίου διάδοχον, Ἀναστάσιον τὸν Γ', ἢ τὸν Λάνδωνα, ἐν πνεύματι ζήλου ἐνθέου καὶ ἀκαταμαχῆτῳ λόγου δυνάμει γεγραμμένης, ἐλέγξει τὴν αὐτογνωμόνα καὶ, οὕτως εἰπεῖν, δικτατορικὴν ἔγκρισιν τῆς σκανδαλωδέστατης παρανομίας, καὶ τὴν ἐπηρμένην παπικὴν ὄφρυν κατακεραυνῶσαι. Ἡ δὲ ἐπιστολὴ αὕτη, ἣν οὐδ' αὐτὸς ὁ εὐκλεῆς ἐκδότης τῶν σωζομένων τοῦ Νικολάου ἐπιστολῶν καρδινάλιος Μάτιος ἐδίστασεν ἀποκαλέσαι *magnificum seu tractatum*, κεῖται ἐν τόμ. Γ', σελ. 287 τῆς Ῥωμαϊκῆς Σταχυολογίας [*Spicil-*

legium Romanum], ἐξ ἧς καὶ ὁ Μίγνο μετείληφεν ἐν τόμ. ΡΙΑ', σελ. 196 τῆς *Ἑλληνικῆς Πατρολογίας*, οὕτως ἐπιγεγραμμένη: *Ἐν τὰ πάντα ἀγιωτάτῳ πάπῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Νικόλαος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως περὶ τῆς παραλόγως δεχθείσης τετριγαμίας παρὰ Ῥωμαίους.*

Οὕτω τοίνυν καὶ ὁ Ῥωμανός, πρῶτον μὲν ὑφαρπάζει δολίῳ τῷ τρόπῳ τὴν τοῦ τέως πατριαρχοῦντος ἀπλοῦκου Ἰρύφωνος παραίτησιν, τοῦ ἱεράρχου Καισαρείας Θεοφάνους, ὃν δὴ καὶ Χοιρινὸν ἐπεκάλουν (1) (ἀξίαν ὄντως καὶ πρέπουσαν αὐτῷ τὴν τοιαύτην εὐφημον προσωνυμίαν φέροντα), καθυπουργήσαντος τῷ πονηρῷ τοῦ βασιλέως βουλευματι, ἔν' ἔχη οὕτω πρόσφορον τὴν εὐκαιρίαν τῆς τοῦ θρόνου χηρείας εἰς πλήρωσιν τοῦ οἴκειου ἐφετοῦ (2). Ἐὖν μὲν τοὶ συνοδικῶν ἀρχιερέων ἰσχυρῶς ἐνισταμένων τῇ ἐκνόμῳ ἀναρρήσει παιδὸς μήπω τὸν βουλον ἐξανθήσαντος, ἀποτείνεται καὶ οὗτος πρὸς τὸν πάπαν τῆς Ῥώμης, καὶ διὰ γραμμάτων μὴ περισωθέντων ἄχρις ἡμῶν ἐκλιπαρεῖ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἐπιψηφίσασθαι ὡς ἔννομον οὖσαν τὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ χειροτονίαν, καὶ δόγματι κυρῶσαι ποντιφικῶ, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλέντων εἰς Κωνσταντινούπολιν τεσσάρων ἐπισκόπων, οἳ καὶ ὀνομαστὶ μνημονεύονται ἐν τῇ νῦν ἐκδιδομένῃ ἐπιστολῇ. Ἄλλ' ἀκούσωμεν τί περὶ τοῦ γεγονότος τούτου ἱστορεῖ ὁ τὴν συνέχειαν τῆς Θεοφάνους Χρονογραφίας ἀνωνόμως συγγράψας: «*Χειροτονεῖται δὲ πατριάρχης ὁ βῆθεις τοῦ βα-*

(1) Κεδρην. σελ. 313.

(2) «*Ὁ γοῦν Καισαρείας χαρῖσασθαι τῷ βασιλεῖ προθυμώμενος, δόλιμ μετέσει τὴν τοῦ πατριάρχου ἀφέλειαν, καὶ φίλου προσιωπεῖον ἑαυτῷ περιθέμενος, τῷ πατριάρχῃ φησὶν· Ἡ μὲν κατὰ σοῦ τοῦ κρατουῦντος ἐπίθεσις σφοδρὰ, ἀλλ' ἐπιλείπουσιν αὐτῷ αἰτιάματα ὅπο καθαίρεσθαι σε τιθέμενα, καὶ λοιπὸν εἰς τὸ μηδὲ ὅλως εἰδέναι σε γράμματα οἱ λέγοντες κατὰ σοῦ περισταταί. Ἀλλὰ σπεῦσον καὶ τούτου τοῖς μελετώσας κατὰ σοῦ ἀποκρούσασθαι. Διαλύσας δὲ τούτους τὸ σποῦδαίμα, εἰ ἐνώπιον πολλῶν χάρτην λαθὼν τὸ ὄνομα ἐγχαράξεις τὸ σόν, καὶ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα· καὶ τούτου ἀποκομισθέντος τῷ βασιλεῖ, ὡκίει κατὰ σοῦ αἰτίημα περιλέλειπται. Ὁ μὲν οὖν συνεβούλευσε ταῦτα· ὁ δὲ ἐπέθετο, καὶ πολλῶν παρόντων ἀγράφῳ χάρτη ταῦτα ἐγγράφει· Ἰρύφων ἐπίθετο Θεοφάνους ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμηνικός πατριάρχης. Καὶ λαθὼν τὸν χάρτην ὁ Καισαρείας ἀπῆει ἐμφανίσαι τούτου τῷ βασιλεῖ. Ἐγγράφον οὖν ἐν αὐτῷ παραιτήσεως ὡς ἐκ τοῦ πατριάρχου ἀνωθεν τῆς ὑπογραφῆς ἐξυφαίνεται, καὶ ὡς παραιτησάμενος τῆς Ἐκκλησίας ἀποβάλλεται, καὶ ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς πατριάρχης χειροτονήσῃ» [Ζωναρ. ΙΓ', 10'.—Κεδρην. ἐνθα ἀνωτ.].*

σιλέως υἱὸς Θεοφύλακτος Φεβρουαρίῳ μηνὶ δευτέρῳ Ἰνδικτιῶνος ἔκτης (τουτέστι τῷ 933^ω), τοῦ πατρῶου φρονήματος ἐξερχόμενος [γρ. ἴσως: ἐξερχόμενος], ἀλλὰ καὶ τοῖς πρόσῳ παρεκτεινόμενος κατορθώμασι μετὰ καὶ τῆς προσόδου ἐλλογιμότητος, τοποτηρητῶν ἐκ Ῥώμης ἀνεληθόντων καὶ τόμον συνοδικῶν ἐπιφερόμενος (sic) περὶ τῆς αὐτοῦ χειροτονίας διαγορευόντα· οἳ καὶ πατριαρχικῶ [γρ. πτ. καὶ τῷ] ταῦτον θρόνον ἐνίδρυσαν» (1). Ἀλλὰ καὶ ὁ μακαριώτατος ἐξαιτεῖται ἀμοιβαίως παρὰ τοῦ Ῥωμανοῦ ὅπως ἐνδείξῃται ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν εἰς ἐκδίλησιν τῆς βίωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δὲ τοιοῦτος ὑπαινιγμός, ὃν ὁ βασιλεὺς ἀγνοεῖν προσποιεῖται, ἀναφέρεται πάντως εἰς τὴν πρὸς αὐτὴν ἐκχώρησιν τῶν ἐπὶ τῆς νεοφωτίστου Βουλγαρίας πνευματικῶν δικαιωμάτων τοῦ οἰκουμηνικοῦ θρόνου. Ἦδη γὰρ ἀπὸ Νικολάου τοῦ Α' παπεύοντος (858-67) ἐπισπερχῶς ἐζήτει ἡ Ῥώμη ὑπαγαγεῖν τὸ βουλγαρικὸν ἄπαν ὑπὸ τὴν ἑαυτῆς δικαιοδοσίαν, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας διδασκόμεθα.

Πάπας δὲ, πρὸς ὃν ὁ Ῥωμανός ἀπετάθη, ἦν τῆνικαῦτα Ἰωάννης ὁ ΙΑ', υἱὸς Σεργίου τοῦ Γ', γεννηθεὶς αὐτῷ ἐκ τῆς Μαρούσως (Μαροζία) ἐπιβοήτου ἑταιρικοῦ γυναιίου, μέγα ἐν τῇ παπικῇ αὐλῇ ἰσχύσαντος καὶ πολλὰ συνταρξάντος αὐτήν. Ἐπάπευσε δ' οὗτος ἀπὸ τῆς 3 Ἀπριλλίου τοῦ 931^{ου} ἄχρι τελευτῆς αὐτοῦ συμβάσης τῇ 3 Ἰανουαρίου τοῦ 936^{ου}. Καὶ ὁ ἰησοῦίτης δὲ Λύγουστίνος Ὀλδοίνος, ὁ τὰς νέας προσθήκας ἐν τοῖς *Ποντιφικοῖς* ἐκπονήσας, τὸν πάπαν τοῦτον φησὶ παραχωρῆσαι τῷ Θεοφυλάκτῳ τὸ *πάλλιον* (*palium* = ὠμοφό-

(1) Βιβλ. τ', λθ'. Ἐὰν αὐτὰ δ' αὐτολεξεί, πλὴν τῶν ἐπαίνων, λέγουσι καὶ Συμεὼν ὁ Μάγιστρος σελ. 745, καὶ Γεώργιος ὁ Μοναχὸς σελ. 913, καὶ Γεώργιος ὁ Ἀμαρτωλὸς σελ. 840, καὶ Λέων ὁ Γραμματικὸς σελ. 506, εἰ μὴ ἄλληλους ἀντιγράφαντες, πάντως ὅμως ἀπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς τὰ λεγόμενα ἀρυσάμενοι, δηλονότι τοῦ Ἀνωμόμου. Ὡστε καὶ ἐκ τούτου ἐπιτείνεται μου ἐτι μᾶλλον ἡ εἰκασία, ὅτι τῆς συνεχείας ταύτης πατήρ ἐστι Θεόδωρος ὁ Δαφνοπάτης [ἴδε ὀπισθεν σελ. 39]. σιγῇ γάρ, οὐκ ἀπροσωπόληπτον ἱστοριογράφον ἐλαγχύσῃ, παρέρχεται τὴν ἐκ τῆς ἀθέσμου ἀναρρήσεως τοῦ μέλακος Θεοφυλάκτου ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἐπισυμβᾶσαν τῇ Ἐκκλησίᾳ διχσοστάσιαν, δεκαζόμενος προδήλως ἐκ τῆς πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ῥωμανὸν συμπαθείας. Οὐ μὲν δ' ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἰρακλείου Ἀναστάσιον ἐπαμένη ἐπιστολῇ εὐρήσει ὁ ἀναγνώστης ἐπαίνους τοῦ δυσκλεῶς πατριάρχου, ὃν δικαίως ψέγουσι καὶ μέμφονται ἄλλοι ἱστοριογράφοι, ὡς προῖκον ὁ λόγος δηλώσει.

ριον), τουτέστιν ὅτι ἐπεκύρωσε τὴν ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Ὁρόνου παράνομον ἀνζόρησιν αὐτοῦ (1).

Οὕτω λοιπὸν κατορθώσας ὁ Ῥωμανὸς τὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐνθρονισμὸν ἐμερμηρίζε κατὰ φρόνα καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐδραιώσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ Ὁρόνου. Δεδιώξ γὰρ μὴ ποτε μετὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ συμβῆ τι ἀντιῆξουν καὶ καθαιρεθῆ ὑπὸ τῶν ἐναντίων ὁ ἐκ τῆς πίεσεως τοῦ τῆς βασιλείας ὄγκου ἐπιβληθεὶς πατριάρχης, καὶ ἕτερον διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐξαιτεῖται τόμον παρὰ τοῦ πάπα, προῦποτυπῶν αὐτῷ μάλιστα καὶ ὅποιά τινα εἶναι δεῖ τὰ ἐπιτίμια, μὴ ἐξαιρῶν μηδ' αὐτὸν τὸν οἰκειὸν γαμβρὸν καὶ συμβασιλεύοντα Κωνσταντῖνον, ὃν δι' ὑποψίας εἶχεν, ὡς ἔοικεν· διὸ καὶ πρῶτους τῷ τῆς βασιλείας ἐν τῇ τῶν ἐπιτιμιῶν ὑποτυπώσει. Ἄδηλον μὲν τοι εἴπερ ἐπένευσεν ὁ ἄκρος ποντίφηξ καὶ τῇ τοιαύτῃ τοῦ βασιλέως αἰτήσῃ· οὐδὲν γὰρ περὶ τούτου ἀπεμνημόνευσεν ἡμῖν ἡ ἱστορία.

Ὅποια δὲ τις ὑπῆρξεν ἢ ἐπὶ εἴκοσι καὶ τρία ὅλα ἔτη παραταθεῖσα πατριαρχία τοῦ ἀποτροπαίου βασιλοπούλου, ἀκούσωμεν νῦν τὴν ἀδέκαστον ἱστορίαν. «Ἐτει δὲ δωδεκάτῃ τῆς Κωνσταντινου βασιλείας, τοῦ δὲ κδαμῶν ςυξδ', μηνὶ Φεβρουαρίῳ κζ', ἰνδικτιῶνος ιδ', κατέλυσε τὸν βίον Θεοφύλακτος ὁ πατριάρχης, ἀρχιερατεύσας ἐπ' ἔτη κγ', ἡμέρας κε', ἐξκαίδεκα μὲν ἔτων ὧν ὅτε ἀκατονόστως τοὺς τῆς Ἐκκλησίας παρεβλήθησεν οὐρακας, ὑπὸ παιδαγωγὸς (φεῦ μοι) ὁ ἀρχιερεὺς μέχρι τινὸς διατελέσας. Καὶ εἴθε γε διὰ παντὸς τοῦτο ἦν· ἐδόκει γὰρ εἶναι σεμνὸς καὶ μέτριος. Τῆς ἐντελευτέρας δὲ ἡλικίας ἀρξάμενος ἤδη, καὶ καθ' ἑαυτὸν βιοῦν ἐθελες, οὐδὲν τῶν αἰσχιστῶν καὶ παντελῶς ἀπηγορευμένων πράττειν ἐθέλειεν, ὠρίους προτιθεὶς τοὺς τῆς Ἐκκλησίας βαθμοὺς καὶ τὰς προβολὰς τῶν ἀρχιερέων, καὶ ἄλλα πράττων, ὅσα τοῖς ἀληθινοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀπεικόντα ἐτύγγαζεν, ἵππομινῶν καὶ κυνηγεσίαι· ἐνασχολούμενος, καὶ λοιπὰς ἀπρεπεῖς διαπραττόμενος πράξεις, ἃς κατὰ μέρος διεξίεναι σὺν τῷ

(1) *Idē Allonsi Giacconi Vita et Res gestae Pontificum Romanorum etc.* τόμ. Α', σελ. 692 καὶ 704. Rom. 1677. — *Πρόβλ. καὶ Caes. Baronii Annal. Ecclesiast.* τόμ. Γ', σελ. 479, καὶ τὸ *Ἱστορ. καὶ κριτ. δοκίμιον περὶ τῶν δεχόν, τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησ. τῆς Πολωνίας τὸ ὑπὸ τοῦ κλεινοῦ Εὐγέν. τοῦ Βουλγάρου ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἀνωινύμου μεταγλωττισθὲν σελ. 56.*

ἀπρεπεῖ καὶ ἀθέμιτον. Μιᾶς δὲ δίκαιον ἐπιμνησθῆναι εἰς ἐνδειξὴν τῆς ἀπαιδεύτου γνώμης αὐτοῦ. Ἔρωσ αὐτὸν κατεῖχεν ἄσχετος τῆς τῶν ἵππων κτήσεως, καὶ λέγεται ὑπὲρ δισχιλλοὺς πορλασθαι, ὧν τῆς κομιδῆς διὰ παντὸς ἐφρόντιζεν, οὐ χόρτον αὐτοῖς παρατιθεὶς καὶ κριθάς, κώνων δὲ καρποὺς καὶ θάσια καὶ πιστάκια, ἔτι δὲ φοινίκων καὶ σταφίδων καὶ ἰσχάδων τὰ λιπαρώτερα, εὐωδιστάτω οἴνω μίγνυς, καὶ κρόκον καὶ κιννάμωμον καὶ βάλαμον καὶ ἕτερα ἀρώματα τοῖς ῥηθεῖσι συμφύρων, ἐκάστῳ τῶν ἵππων παρετίθει βρώσιν. Φασὶ δ' ὅτι λειτουργοῦντί ποτε αὐτῷ κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ θεοῦ Δελφίου πέμπτην ἡμέραν, καὶ τὰς εὐχὰς ἤδη τῶν μυστηρίων ἀναγιγνώσκοντι, ὁ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἵππων ἐπιτετραμμένος διάκονος ἐπιστὰς εὐαγγέλιον τούτῳ κεκόμικεν, ὡς ἄρα τετοκνῆα εἶη ἡ ἐπισημοτάτη φορβία, προσθεὶς καὶ τὸ ὄνομα. Ὁ δ' ὑπὸ περιχαρείας τὸ τῆς θείας λειτουργίας ὑπόλοιπον ὡς ἔτυγεν ἐκπληρώσας· δρομαῖος ἀφικνεῖται πρὸς τὸ Κοσμηδίων, καὶ τὸν τεχθέντα πῶλον ἑωρακῶς, καὶ τοῦ ἀλόγου θεάματος ἐμφορηθεὶς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὴν τῶν ἁγίων Παθῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ ἐκτελέσων ὑμνωδίας. Ἔργον ἐκέλευεν καὶ τὸ νῦν κρατοῦν ἔθος, ἐν ταῖς λαμπραῖς καὶ δημοτελέσιν ἑορταῖς ὑβρίλλεσθαι τὸν Θεὸν καὶ τὰς τῶν ἁγίων μνήμας διὰ λογισμάτων ἀπρεπῶν καὶ γελοίων καὶ παραφόρων κραυγῶν τελομένων τῶν βελῶν ὄμων, οὐκ ἔδει μετὰ κατανύξεως καὶ συντριμμοῦ καρδίας ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἡμᾶς σωτηρίας προσφέρειν τῷ Θεῷ. Πλήθος γὰρ συστησάμενος ἐπιρρήτων ἀνδρῶν, καὶ ἔξαρχον αὐτοῖς ἐπιστήσας Εὐθύμῳ τινα Κασσῆν λεγόμενον, ὃν αὐτὸς δομέστικον τῆς Ἐκκλησίας προῦβάλετο, καὶ τὰς σαταρικὰς ὀρχήσεις καὶ τὰς ἀσήμεους κραυγὰς καὶ τὰ ἐκ τριόδων καὶ γαμαιοπελιῶν ἠρηνισμένα ἕσματα τελείσθαι ἐδίδαξεν (1). Οὕτως δὲ βιοτεῶν καταστρέφει τὸν βίον ἐν τῷ ἀτάκτως ἱππάζεσθαι, ἐν τινι τείχει τῶν παραβαλισσίων θραυσθεὶς καὶ αἷμα ἀναγαγὼν διὰ τοῦ

(1) Τὸ κανόνησμον τοῦτο ἔθος, χάρις τῇ τοιαύτῃ τοῦ ἐξώλους τούτου πατριάρχου προνοίᾳ (σὺν ὁρᾶς;), ἐπικρατεῖ καὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τοῦ Λιγαίου νήσοις Συναγειρόμενοι γὰρ οἱ πανηγυρίζονται κατὰ τὰς μνήμας τῶν ἑορταζομένων ἁγίων, καὶ τῷ Βάχχῳ ἀφθόνως σπένδοντες κορυθάντωσι καὶ ὀργιάζουσιν ἐν τυμπάνοις καὶ αὐλοῖς, ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνοις, ὀρχούμενοι τε τὸν κόρδακα καὶ ἄσμενα ἄδοντες ἕσματα· καὶ ταῦτα πράττουσι τῆς ἱεραρχίας ἔνδον τοῦ γαοῦ τελομένης.

στόματος. Ἐπὶ δύο δ' ἔτη νοσηλευόμενος καὶ ὑδέρῳ περιπεσὼν ἐτελεύτησε » (1).

Ἀλλ' ὁμῶς ὁμολογητέον, ὅτι ἐπράχθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ καὶ τι λαμπρὸν καὶ περιφανὲς ἔργον εἰς διάδοσιν καὶ δόξαν τοῦ χριστιανισμοῦ. Τοῦτο δ' ἦν, ὅτι οἱ Οὐγγροὶ, οἱ πρότερον Τοῦρκοὶ καλούμενοι (ἔχουσι γὰρ φυλετικὴν τούτοις συγγένειαν), τὴν εἰς Χριστὸν ἐδέξαντο πίστιν, τοῦ πατριάρχου τούτου ἐπίσκοπον αὐτῶν χειροτονήσαντος μοναχὸν τινα Ἱερόθεον τοῦνομα, ὃς εἰς Οὐγγρίαν γενόμενος πολλοὺς ἐκ τῆς ζοφερᾶς πλάνης εἰς τὸ τοῦ χριστιανισμοῦ φῶς ἐπανήγαγεν (2).

Τελευταῖον δὲ γίνεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ λόγος καὶ περὶ ἐπιγαμίας, καθ' ἣν εἰς τῶν Ῥωμανοῦ υἱῶν (τῶν νεωτέρων πάντως· ὁ γὰρ πρωτότοκος Χριστοφόρος ἦν ἤδη ἀπὸ τοῦ 931^{ου} τετελευτηκίως) ἔμελλε γυναῖκα λαβεῖν τὴν τοῦ πάπα ἀδελφὴν. Ἄδηλον δὲ ἂν καὶ ταύτης πατὴρ ἦν Σέργιος ὁ Γ', ἢ Γουίδων ὁ τῆς Τυρρηνίας (Τυρσίυ) μαρκίων, σύζυγος τῆς μυσαρᾶς καὶ ἐπιτρίπτου Μαρούσως. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἄγνωστοι οἱ λόγοι δι' οὓς ἡ τοιαύτη αἰγλήσασα καὶ ἀξιοπρεπεστάτη συζυγία οὐκ ἐτελεσφόρησεν. Γινώσκομεν γὰρ ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι τῇ μὲν Στεφάνῳ γυναῖκα ἠγάγετο ὁ Ῥωμανὸς Ἄνναν τὴν τοῦ Γαβαλά θυγατέρα, τῇ δὲ Κωνσταντίνῳ Ἑλένην τὴν τοῦ πατρικίου Ἀδριανοῦ θυγατέρα, ἧς τελευτησάσης ἐτέραν συνέζευξεν αὐτῷ, Θεοφανῶ ἐκ τοῦ Μάμαντος γένους (3). Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ τε τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τῆς πρὸς τὸν πάπαν ἐπιστολῆς αὐτοῦ.

Ἐξῆς δ' ἔπεται ἐπιστολὴ τοῦ Δαφνοπάτου, ἐκ προστάξεως τοῦ Ῥωμανοῦ γραφεῖσα πρὸς τὸν Ἱρακλείας μητροπολίτην Ἀναστάσιον, ἕνα, ἴσως δὲ καὶ τὸν πρῶτιστον τῶν ἐρρωμένως ἐνισταμένων ἱεραρχῶν τῇ τοῦ Θεοφυλάκτου χειροτονίᾳ. Φαίνεται δὲ γραφεῖσα μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν ἀπὸ τῆς δυτικῆς Ἰουκκλησίας ἐξάρχων, ὁπότε γενομένης ἴσως τελευταίας ἀποπειρας πρὸς μετάπεισιν αὐτοῦ, ἠναγκάσθη διατυπῶσαι γραπτὰς τὰς οἰκείας ἐνστάσεις. Πρὸς ταύτας δὲ ἀπαντᾷ ὁ Δαφνοπάτης, δι' ἀσθενῶν καὶ παραλόγων ἐπιχειρημάτων πειρώμενος αὐτὰς ἀνασκευάσαι. Ἀλλ' εἰ μὲν ὁ ἱεράρχης αὐτός, καὶ μετὰ τὴν

(1) Σόνοφ. Ἱστ. σελ. 332-33.—Ἱερὸλ. καὶ Ζωναρ. ΙΓ', κβ'.

(2) Κεδρην. σελ. 328.—Ζωναρ. ΙΓ', κα'.

(3) Θεοφάν. Συνέχ. εἰς Ῥωμαν. Γ', λς' καὶ λη'.

ἐν τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ ἐμφερομένην ἀπειλὴν, ὅτι τοῦ οἰκείου ἐξωσθήσεται θρόνου, ἐνέμεινεν ἐδραῖος τῇ γνώμῃ αὐτοῦ καὶ ἀμετάπειστος, ἢ συνετάχθη τοῖς ὅπωςδῆποτε παραπεισθεῖσι καὶ ἐκοῦσιν ἀέκοντί γε θυμῷ ὑποκύψασι τῇ βίᾳ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, καὶ τὴν παράνομον χειροτονίαν ἐπὶ τέλους ψηφισαμένοις, ἄδηλον τοῦτο· γινώσκομεν δὲ μόνον ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι ἐξωθήσας τῶν βασιλείων ὁ Πορφυρογέννητος ἄμφω τοὺς γυναικαδέλφους αὐτοῦ καὶ ὑπερορίους πέμψας, ὡς καὶ ἀνωτέρω διελάβομεν, κληρικούς ἀπέκειρε διὰ Βασιλείου τοῦ Καισαρείας καὶ Ἀναστασίου τοῦ Ἡρακλείας (1)· ἐξ οὗ δῆλον, ὅτι διετηρεῖτο ἔτι ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ.

Μετὰ ταύτην τέτακται ἡ τοῦ Ῥωμανοῦ προσφώνησις πρὸς τοὺς συνοδικοὺς μητροπολίτας, ἧτις φαίνεται γραφεῖσα μετὰ τὴν τολυπευθεῖσαν ἀκούσιον παραίτησιν τοῦ πατριάρχου Τρύφωνος, τουτέστι πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ῥωμαίων ἐξάρχων καὶ πρὸ τῆς ἡγουμένης πρὸς τὸν Ἡρακλείας ἐπιστολῆς· ἔμεινε γὰρ χηρεύων ὁ θρόνος ἔτος ἐν καὶ μῆνας πέντε διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς τοῦ Θεοφυλάκτου ἡλικίας (2)· ἐξ οὗ δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἄγονοι ἀποθεβήκεισαν αἱ κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα προσπάθειαι τοῦ Ῥωμανοῦ πρὸς μετάπεισιν τῶν ἐνισταμένων τῇ χειροτονίᾳ ἀρχιερέων. Ἐν τῇ προσφωνήσει τοίνυν ταύτῃ ὑποκριτοῦ προσωπεῖον ἀναλαβὼν ὁ γαληνότατος βασιλεὺς παρίσταται μὲν ὡς μεμψιμοιρῶν καὶ ἀπηυδηκίως ἤδη ἐκ τῶν μελλήσεων καὶ ἀναβολῶν τῆς ποθεινοτάτης αὐτῷ χειροτονίας, πλαττόμενος δ' ὅτι κήδεται δῆθεν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας, ἀποστέργει τοῦ λοιποῦ καὶ ἀπαναίνεται τὴν τοῦ υἱοῦ πατριαρχίαν, συναινῶν δ' ἐστὶν εἰς ἀνάρρησιν ἐτέρου προσώπου ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου· καὶ περὶ τούτου (λέγει) καθαρῶ συνειδῶτι καὶ ἀπεριέργῳ διανοίᾳ καὶ προθυμίᾳ τὴν ἑαυτοῦ προτίθησι βουλήν, ἄλλα μὲν λέγων, ἄτερα δ' ἐν φρεσὶ κεύθων. Καὶ ὁμῶς ἐν τέλει τῆς πρὸς τὸν Ἡρακλείας ἐπιστολῆς ἀποφαίνεται ὁ αὐτὸς διὰ στόματος τοῦ Δαφνοπάτου ταῦτα (τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, κατὰ τὸ δημῶδες λόγιον): μήτε αὐτὸς ἔχε κατὰ νοῦν, μήτε ἄλλος τις προσδοκᾶτω ὡς χειροτονηθήσεται ἕτερος πατριάρχης.

Τελευταία δὲ τῶν Ῥωμανοῦ ἐπιστολῶν ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν ἀμη-

(1) Κεδρην. σελ. 324.

(2) Θεοφάν. Συνέχ. εἰς Ῥωμαν. Γ', λδ'.—Κεδρην. σελ. 315.

ρᾶν (= τοπάρχην) Αἰγύπτου, πολέμιον ὄντα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὡς περ δὴ καὶ τὸ μωαμεθανικὸν ἅπαν γένος, τοῦτον οὖν ὁ κράτιστος βασιλεύς, ἐπαγγελίας παροχῆς βαθμῶν καὶ περιβολαίων χρυσοπέστων, ἀργυρίου τε καὶ χρυσοῦ καὶ ἄλλων ἔτι δωρεῶν, οἷά τινα παῖδα πειρᾶται διαβουκολῆσαι καὶ ἑαυτῷ προσεταιρίσασθαι, τὸ Λυσάνδρου παροιμιῶδες ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει λεληθότως ἑαυτῷ προσαρμόζων: «*Οπου γὰρ μὴ ἐφικνεῖται ἡ λειοτῆ, προσραπτέον ἐκεῖ τὴν ἀλωπεκῆν*. Αἰγύπτου δὲ καὶ Συρίας τοπάρχης ἦν ἐν ταῖς τότε χρόνοις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρχαίου Ἀραβος συγγραφέως Ἀμπουλφέδα, ὁ Ἀλ-Ἀχσχίδ Μωχαμέτης, ὃς φαίνεται ζῶν ἔτι τῷ 945^ο (1). Οὗτός δ' ἐστίν, ὡς εἰκάζομεν, ὁ αὐτὸς καὶ ὁ περὶ οὗ γίνεται λόγος ἐν τῇ *Συνεχίᾳ* τῆς Θεοφάνους *Χρονογραφίας*: «*Ὁ δὲ ἀμηνρᾶς Αἰγύπτου τὴν μεγάλην νίκην τῶν Ῥωμαίων ἀκηκοὼς καὶ τὴν πολεμικὴν ναυμαχίαν καὶ ἦπταν τῶν ἀρνητῶν τοῦ Χριστοῦ [τῶν ἐξ Ἀφρικῆς μωαμεθανῶν], γράμμασιν ἀντίκα φιλικοῖς τὸ μᾶχιμον αὐτοῦ ἀποβάλλεται καὶ ὑπισχνεῖται εἰς ἐνότητα*». Ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν δ' ἐπιστελλομένοις γράμμασι τοῦ αὐτοκράτορος προσηρτάτο καὶ ἡ συνήθης τοῖς βασιλεῦσι χρυσῇ σφραγίς, ὡς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου μαρτυροῦμεν οἷον: «*Εἰς τὸν ἀμηνρᾶν Αἰγύπτου. Βούλλα χρυσῇ τετρασολίδα. Τοῦ ἀποσταλέντος γράμματος ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννητῶν ἔστησεν ἡ βούλλα ἐξάγια ιη'.* «*Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανὸς ἐν Χριστῷ εὐσεβεῖς αὐτοκράτορες μεγάλοι ὑψηλοὶ αὔγουστοι βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς τὸν ἡγαπημένον ἡμῶν φίλον τὸν εὐγενέστατον ἀμηνρᾶν Αἰγύπτου*» (2).

Σημειωτέον δ' ἐν τέλει, ὅτι αἱ παροῦσαι ἐπιστολαὶ κεῖνται ἐν τῷ χειρογράφῳ πρότεραι τῶν πρὸς Συμεὼν τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας προλαβόντως ἐκδοθεισῶν.

(1) Ἴδε Κωνστ. τοῦ Πορφυρογεν. *Ἐκθ. τῆς βασιλ. τάξ. Β'*, μῆ', σελ. 396 μετὰ τοῦ ἀντίθε ὑπομν. τοῦ Ἰω. Ἰακ. Ῥεισζλου. — Ηρόδ. καὶ Murell *Chronogr. Byzant.* σελ. 745.

(2) Ἴνθα ἀνωτ. σελ. 398.

Τῷ πάπᾳ Ῥώμης.

Τὸ γράμμα τῆς ὑμῶν ἀρχιερατικῆς δεξιόμενοι μακαριότητος, καὶ τὴν ἐγκειμένην ἐν αὐτῷ κατανοήσαντες δύναμιν, διπλῆ κατασχέθημεν ἡδονῇ· τοῦτο μὲν, οἷς τὸν πνευματικὸν ἔρωτα, καὶ τὸ ἐγκάρδιον τῆς ἀγάπης πῦρ, καὶ τὸ πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν φιλόστοργον ἅμα καὶ φιλότεκνον συνεξύφαινε, καὶ οὐχὶ τοπικῷ διαστήματι τὰς ψυχικὰς συνελεύσεις συναπετείχιζε· τοῦτο δέ, οἷς οἱ παρ' ὑμῶν ἀποσταλέντες ὀσιώτατοι ἐπίσκοποι Μαδέλθερτός τε καὶ Λέων μετὰ Σεργίου καὶ Πέτρου, ἐξ αὐτῆς ὄψεως τὸ τῆς κρυπτῆς αὐτῶν ἀρετῆς παρίστων μαρτύριον. Ὡς γὰρ μόνον εἰς ὄψιν τῆς ἡμετέρας ἐπέστησαν βασιλείας, ἐπεὶ περ εἰς ἄκρον τὸν θεῖον χαρακτῆρα διαμεμάρφωντο, τῆς τε ὑμῶν πολυεράστου μακαριότητος τὴν θεϊότητα καθαρῶς ἐδήλουν, οἷα δὴ ἀκριβεῖς εἰκόνες κάλλους ἀρχετύπου, καὶ αὐτοὺς ἀξίους παρίστων οὕτως ἱερῷ καὶ θεῷ διακονοῦντες ἀνδρὶ.

Τούτων μετὰ τῆς τοσαύτης, ὡς ἔφημεν, ἀρετῆς καὶ τῶν ὑμετέρων πατρικῶν γραμμῶν πρὸς ἡμᾶς ἐπιφοιτησάντων, ἐπεὶ περ ἀποδοχὴν τὰ τοιαῦτα γράμματα ἐδήλου τοῦ ἡμετέρου τέκνου, καὶ τὴν εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον καθίδρυσιν, ἀλλὰ καὶ ὁ παρ' ὑμῶν ἀναπεμφθεὶς τόμος ἐκ πλῆθους τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ὁμόφωνος κατὰ πάντα τοῖς τε παρ' ὑμῶν λεγομένοις καὶ γραφομένοις ἐφαίνετο, οὐ μόνον, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσην εὐχαριστίαν τῷ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ καὶ Θεῷ ἀνεπέμψαμεν, ἐφ' οἷς αὐτῶ τὴν σὴν κατεύθυνε γνώμην, καλῶς τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας οἰκονομῆσαι καὶ διαθέσθαι, ὅσην δὲ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ πίστιν πρὸς τὴν ὑμῶν ἐπηυξήσαμεν μακαριότητα· ἔδειξας γὰρ ὄντως ἀρχιερεῖ Θεοῦ πρέπουσαν γνώμην καὶ τῶν αὐτοῦ κορυφαίων μαθητῶν ἐπαξίαν, ἐφ' ὅσον δεῖ ἐπαγρυπνεῖν ὑπὲρ εὐσταθείας τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ καλῶς καὶ πνευματικῶς τὰ ἐν αὐταῖς θεοσύλλεκτα ποιμαίνεσθαι πρόβατα.

Μετὰ γοῦν τῆς πρεπούσης, ὡς ἔφημεν, τιμῆς καὶ τῆς ἄλλης ἀνεπιφύγου θεραπείας παρὰ τε τῆς ἡμετέρας βασιλείας καὶ παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας δεξιωθέντες, καὶ τὴν ὀφειλομένην αἰδῶ καὶ τιμὴν τῇ σῇ μακαριότητι, εἰ γε παρῆν, τούτοις προσαπονεύμαντες, ἐπεὶ περ τινὲς τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱερατικοῦ καταλόγου πρὸς τὴν τοῦ τέ-

κνού ἡμῶν ἀπεδυσπέτουν χειροτονίαν, καὶ διασπᾶν τὴν ὁλότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ἐπειρῶντο, οὐκ προνοῶν καὶ ταῖς ὑμετέραις ἀγίαις εὐχαῖς πάντων ὁμοφωνησάντων καὶ εἰς τὸ αὐτὸ συνεληλυθόντων, πρὸ δὲ πάντων καὶ τοῦ ὑμετέρου πνεύματος κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον συμπαρόντος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ (1), τοῦτον τῷ ἀρχιερατικῷ κατεκόσμησαν ἀξιῶματι, καὶ πατριάρχην τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνηγόρευσαν Ἐκκλησίας. Καὶ μὴ τις ψόγος παρὰ τῆς ὑμῶν μακαριότητος τοῖς [τῆ] (2) ἐπὶ τοῦ τέκνου ἡμῶν ἐπὶ μικρὸν ἀντιπεσοῦσι χειροτονία ἐπενεχθῆ· ἐπεὶ μὴδ' ἀλογίστως ἢ ἀπερισκέπτως, ὡς γέ φασι, τοῦτο πεποιηκέναι αὐτούς· πρῶτα μὲν μὴ δεῖ (3) τηλικούτῳ καὶ ὑπερφυεῖ πράγματι ἀβασανίστως προσέρχεσθαι, ὅπου γε μὴδ' ἐπὶ μικροῖς πράγμασι τοῦτο συγχωροῦμεν πολλάκις, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀσπασθαι τὴν διάστασιν καὶ τὸ ἀκοινώνητον, ὅσον γνωρίσαι καὶ συνδιασκέψασθαι τὸ ἐπὶ τῆ τοῦ τέκνου ἡμῶν χειροτονία συμβησόμενον ἀγαθόν, καὶ μὴτε τὴν ἐνστασιν πέρα τοῦ δικαίου καὶ πρέποντος παρεκτεῖναι, μὴτε πάλιν ἐν καιρῷ συμφωνίας καὶ συνελεύσεως μόνους τῶν ἄλλων ἀπολειφθῆναι· ἔπειτα δέ, καὶ τὸ μὴ τῶν ἰδίων ἐκπεσεῖν προνομίων καὶ ἄλλοις τὰ τῆς ἑαυτῶν ἱερατείας ἐπιτρέπειν, ἐξὸν αὐτοῖς καὶ δέχα Ῥωμαίων ἐπισκόπων τὰ τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας πρὸς τὸ δοκοῦν τοῖς θείοις νόμοις διατιθέναι καὶ διοικεῖν. Καινοτομίας γὰρ ἀναφυομένης περὶ τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν πίστιν, τηνικαῦτα δέον τοὺς ἀπὸ Ῥώμης καὶ τῶν λοιπῶν θρόνων προσκαλεῖσθαι ἱερεῖς, ὡς ταύτῃ βοηθήσοντες καὶ χεῖρα ὀρέζοντας· ἐπὶ δὲ ἀναρρήσει ἀρχιερέως τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, οὐδεὶς πω τῶν πάλαι μέχρι τοῦ νῦν ὤφθη ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἀπὸ Ῥώμης προσκαλεσάμενος ἐπισκόπους, πλὴν εἰ μὴ, διὰ φιλίας ὄρον καὶ ἀγάπης νόμον πνευματικόν, ἔστιν ὅτε προσκληθῆναι αὐτοὺς συγχαρησομένους καὶ συνευφρανθήσομένους ἡμῖν.

Ταύταις, ὡς ἔφημεν, οὐκ ἐπὶ πολὺ ταῖς ἀντιλογίαις ἐμφιλοχωρήσαντες, ὥστε μὴ δοκεῖν ἀπερίσκεπτοι ἐπὶ τηλικούτῳ ἀναφαίνεσθαι πράγματι, τέλος καὶ αὐτοὶ τοῖς λοιποῖς συμφωνήσαντες, τὸν υἱὸν ἡμῶν ἐπὶ τὸν ἀρχιερατικὸν ἀνεβίβασαν θρόνον· ἐφ' οἷς ἡδονῆς ἐνθέου

(1) Α', Κορινθ. ε', 4.

(2) Προσέθηκα τὸ προδήλιος ἐκπασιῶν ἄρθρον.

(3) Γραπτ. Ἦσως: Δεῖ.

καὶ ἀγαλλιᾶσεως πληρωθέντες, τὸ πᾶν ἐπὶ τῇ σῆ εὐχῇ καὶ σπουδῇ ἀνατιθέμεθα, τὸ οὕτως σεαυτὸν διὰ τὴν ἡμῶν ἀγάπην ἐπιδεδωκότα καὶ μετὰ τοσαύτης θερμότητος τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις πληρώσαντα. Καὶ νῦν ἰδοῦ, Θεοῦ χάριτι, πάντες εἰσὶν ἐν μιᾷ καρδίᾳ καὶ φρονήματι ἐνὶ ἡνωμένοι, ὑπὸ νέῳ ἀρχιερεῖ καὶ ποιμένι ἐπιστατούμενοί τε καὶ κυβερνώμενοι, καὶ οὐκ ἔστι τις παρ' ἡμῖν, ὁ μὲν εἰς Κηφᾶν, ὁ δὲ εἰς Παῦλον (1), ὁ δὲ εἰς τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα ἑαυτοὺς ἀποτέμνοντες, ἀλλ' εἰσὶ πάντες τῆς φυλῆς ταύτης τομῆς ἐλεύθεροι, ὑπὸ μιᾷ κεφαλῇ καὶ ἐνὶ προστάτῃ καταρτιζόμενοι· καὶ βαθεῖά τις εἰρήνη καὶ γαλήνη τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν ἄρτι κατέχει, ὀρθοτομοῦσαν καὶ πάντα φυλάττουσαν ἀπαράτρωτα, ὅσα τοῖς ἱεροῖς πατράσι νενομοθέτηται. Καὶ σοι, πατέρων ἐρασμιώτατε καὶ ἀρχιερέων σεβασμιώτατε, μεγάλην ὅτι τὴν χάριν ὁ σὸς υἱὸς καὶ βασιλεὺς ὁμολογᾷ, καὶ διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα μὲν πρὸς ἡμᾶς τε καὶ τὸ τέκνον ἡμῶν πόθον, καὶ ἣν ἐπεδείξω σπουδῆν τε καὶ γνώμην πρὸς τὴν ἐκείνου ἀρχιερατικὴν ἀναρρήσιν, πλέον δὲ ὑπὲρ τῆς κοινῆς χριστιανῶν εὐταξίας τε καὶ ὁμοφροσύνης, ἣς ἀπολαύει τὰ μέλη, τῆς κεφαλῆς ἀταράχως διατελούσης.

Ἐπεὶ δὲ οἱ εὐλαθέστατοι ὑμῶν ἐπίσκοποι, ἅμα τῶν καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτων μητροπολιτῶν (2), καλῶς τὰ τῆς τοῦ τέκνου ἡμῶν χειροτονίας διφκονόμησαν, καὶ τὸ δοθὲν αὐτοῖς ἔργον ἐτελείωσαν, καὶ οὐδένα ἔξωθεν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀγκαλῶν καὶ π[εριβ]όλ[ων ;] περιπλανᾶσθαι εἶασαν, ἀλλ' ὑφ' ἑνα ποιμένα καὶ μίαν ποιμνην τὰ τοῦ Χριστοῦ κατήρτισαν ὀρέμματα, ἐπέστη δὲ καιρὸς, καθ' ὃν ἔδει αὐτοὺς πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐπαναλῦσαι μακαριότητα, τούτους πάλιν μετὰ τῆς ὁμοίας τιμῆς καὶ φιλοφρονήσεως πρὸς ὑμᾶς ἐξεπέμψαμεν· οἷς οὐδαμῶς ἐγκληθῆναι δίκαιον περὶ τῆς ἐνταῦθα βραδυτῆτος, ἥτις, ὡς οἴμαι, καὶ τιμιωτέρα τῆς ἐτέρων ταχυτῆτος καθέστηκεν· οὐ γὰρ ἐκ προαιρέσεως καὶ οἴκοθεν, ἀλλὰ παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας καὶ ἄκοντες κατείχοντο, μέχρις ἂν τὰ διὰ μέσου σκῶλά τε καὶ προσκόμματα τῶν ἀντιπιπτόντων διέλυσαν. Αἱ γὰρ μέγιστα (3) τῶν διοικήσεων, καὶ μάλιστα τῶν ἐκκλησιαστικῶν, μεγάλων δέονται καὶ τῶν

(1) Α', Κορινθ. α', 12.

(2) Συνήθης τοῖς Βυζαντινοῖς ἢ μετὰ γενικῆς σύνταξης τοῦ ἀθροιστικοῦ τούτου μορίου.

(3) Τὸ χειρόγρ. : Μέγιστοι.

καιρῶν πρὸς τὴν δέουσαν καὶ ὀφειλομένην ἀποπεράτωσιν. Οἶδας δὲ καὶ αὐτός, ὡς οὐχ ἡ τυχοῦσα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς διοικήμασιν ἀκριβεία συμπαρομαρτεῖ (1)· καὶ δεῖ τὸν τούτοις ἐπιστατοῦντα, μὴ ἐν καιροῦ βραχείᾳ ῥοπῇ μετὰγειν ταῦτα πρὸς τὸ λυσιτελές, εἴ γε μὴ προσπαλεῖν ἐθέλοι καὶ εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ζημιοῦσθαι.

Συνεξεπέψαμεν δὲ μετ' αὐτῶν καὶ ἀποκρισιάρχους ἡμῶν, ἀπὸ μὲν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν συγκλήτου Ἀναστάσιον πρωτοσπαθᾶριον καὶ ἀσηκρητίς, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας Ὀρέστην κληρικὸν καὶ πρωτονοτάριον τοῦ κατὰ πνεῦμα μὲν πατρός, κατὰ σάρκα δὲ υἱοῦ ἡμῶν καὶ πατριάρχου, ἄνδρας εὐλαβεῖς καὶ λογιότητι διαπρέποντας καὶ διὰ τῶν ἔργων τὰ λόγων ἐπιβεβαιουμένους· οἵ γε τῇ σῆ ἱερότητι ἐμφανιζόμενοι, τὰ περὶ τὸ τέκνον ἡμῶν οἰκονομηθέντα καὶ πραχθέντα τρανότερον ἀναγγελοῦσι, καὶ οἷαν πρὸς σὲ στοργὴν καὶ διάπυρον σχέσιν κέκτηται γνωριοῦσι, καὶ πᾶν εἴ τι παρ' ὑμῖν ἀμφισβητήσιμον, λόγοις ἀληθεῖσι διαλύσωσί τε καὶ κατευνάσωσι, καὶ μίαν Ἐκκλησίαν τὰς τόσῃ διεστηκυίας διὰ τοῦ τὰ αὐτὰ φρονεῖν ἀποδείξωσιν· οὗς καὶ μετὰ τῆς ἀρμοζούσης τιμῆς ἡ ὑμετέρα δεξιουμένη μακαριότης, καὶ τὰ παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν αὐτοῖς διὰ στόματος ὀρισθέντα ἀκουσάτω, καὶ τέλος ἀξιόλογον ἐπιθεῖναι οἷς ἐνήρξατο σπουδασάτω. Ἐπεὶ δὲ ἔστι τι καὶ λεῖπον ἐν τοῖς παρὰ σοῦ πονηθεῖσιν, ὃ προστιθέμενον τὸν ἡμῶν ἐπαυξήσει ἔπαινον, ἀξιοῦμεν μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ ἰκέται τῆς ὑμῶν ἀρχιερατικῆς τελειότητος καθιστάμεθα, καὶ ταύτην εἰς πέρας ἄξει τὴν δέησιν.

Πολλὰ τῶν πραγμάτων εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ἀλλοιοῦται καὶ μετατρέπεται, οὐκ ἐξ οἰκείας μεταποιούμενα φύσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν πολλῶν κακίας μετατρέπόμενα. Ἴνα οὖν μὴ καὶ μετὰ τὴν ἡμῶν ἀποβίωσιν, θρασεῖα γλώσση κατὰ τῆς τοῦ ἡμετέρου τέκνου χειροτονίας οὐκ εὐλόγους τινὲς ἐγκλήσεις προσεπαφήσουσιν, ἐνεκὰ γε τούτου ὁ σὸς υἱὸς καὶ βασιλεὺς τὴν παροῦσαν ἀξίωσιν πεποιήμαί πρὸς σὲ τὸν ἐμὸν τιμιώτατον καὶ πνευματικὸν ἡμῶν πατέρα, ὅπως ἐπισυναθροίσας πάντας τοὺς τῆς ἀγίας τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀπὸ τε τῶν ὑπερεχόντων καὶ ἕως ἐσχάτου ἱερατικοῦ τάγματος, ἐπ' ὕψει τῶν ἡμετέρων ἀποκρισιάρχων, στόματι μὲν πρότερον καθομολογήσωσι καὶ ἀποδέξωνται τὴν τοῦ τέκνου ἡμῶν χειροτονίαν, καὶ δικαίαν καὶ ἀναμ-

(1) Ὡσαύτ.: Συμπαρωμαρτεῖ.

φισβήτητον ταύτην ἀποφανοῦνται· εἴθ' οὕτως γενέσθω τόμος παρ' ὑμῶν, εἰς ὃν ὑποσημῆνηται ἡ ὑμετέρα μακαριότης δι' ἐγγράφου ἰδιοχείρου, καὶ καθεξῆς πάντες οἱ ὑπὸ ταύτην ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς, ἀποδεχόμενοι ἐγγράφως καὶ ἐπικυροῦντες τὴν τοῦ τέκνου ἡμῶν χειροτονίαν. Ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ τόμου προσκείσθω καὶ ταῦτα ὡς ἐκ φωνῆς πάντων ὑμῶν, οὕτως: *Εἴ τις οὐκ ἀποδέχεται, οὐδὲ δικαίαν καὶ εὐλογον καθομολογεῖ τῇ τοῦ κυροῦ Θεοφυλάκτου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως χειροτονίαν, ἀλλὰ διαβάλλειν καὶ ὑπὸ μέμφιν ταύτην τιθέναι πειρᾶται, ἀπὸ τε βασιλέων, συγκλητικῶν ἀρχόντων, ἱερατικῶν ἀνδρῶν, καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἐσχάτων καὶ τελευταίων, ὁ τοιοῦτος ὑποκείσθω τῷ δεσμῷ τοῦ παραγίου καὶ ζωαρχικοῦ Πνεύματος καὶ τῶν κορυθαίων καὶ μακαρίων Ἀποστόλων, καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀγαθέματι παραπεμπέσθω.*

Ταῦτα μὲν ὅσον πρὸς ὑπόμνησιν ἐγράψαμεν· αὐτὸς δὲ, πατέρων ἀρχιερατικώτατε, καὶ τούτων πλείονα συστατικώτερα τῆς τοῦ τέκνου ἡμῶν χειροτονίας προσθήσεις τῷ τόμῳ, ἐπαναγνωσθῆ τε εἰς ἐπήκοον πάντων, καὶ διὰ τῆς ὑμετέρας σφραγίδος βεβαιωθῆ, καὶ τοῖς ἀποκρισιάρχοις ἡμῶν ἐπιδοθῆ τοῦ ἀποκομίσαι πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν, ὥστε ἀποτεθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ, εἰς τὸ δι' αὐτοῦ ἀποπαύεσθαι καὶ ἐπιστομίζεσθαι τοὺς κατὰ τῆς χειροτονίας τοῦ ἡμετέρου τέκνου κατεπαιρομένους. Τοῦτό μοι τὸ ἐπιθύμημα παρὰ τῆς σῆς μακαριότητος τελειωθήτω. Δός μοι ἐν τούτῳ κάλλωπιζέσθαι καὶ σεμνολογεῖσθαι, καὶ ἐπὶ τῷ σῷ πατρικῷ φίλτρῳ καὶ τῇ πνευματικῇ φιλοτεκνίᾳ τοὺς πάντας εἰς θαῦμα διεγείρειν καὶ ἐκπληξῖν. Οὐκ ἀναξίαν γὰρ ἐπιδειξόμεθα τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς σὲ, οὐδ' ἀχαριστίαν τὴν εὐεργεσίαν προδώσομεν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἀληθείας μάθοις ἄν, ὡς πάντων τῶν πώποτε γενομένων πατέρων οἱ βασιλεῖς ἐκτήσαντο παῖδας (1), πολλῶν εὐγνωμονέστερον καὶ εὐνοϊκώτερον σὺ κέκτησαι παῖδα.

Ἐξηγήσω τὴν ἐκ Θεοῦ βασιλείαν ἡμῶν, πατέρων σεβασμιώτατε, ἐνδείξασθαι ἡμᾶς ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν εἰς ἐκδίκεσιν τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ οὐκ ἀνανεύομεν περὶ τὴν ἐξαίτησιν· οὐ γὰρ τῶν ἀχαρίστων ἐσμὲν καὶ ἀγνωμόνων· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ διὰ γραμμάτων μνηυθῆναι ἡμῖν βουλόμεθα τὰ τῆς αἰτήσεως, ὡς ἄν προ-

(1) Οὐκ ἐββῶσθαι δοκεῖ τὸ χωρίον κολόβωσιν Ἰωῆς παθόν.

θύμῳ γνώμῃ καὶ προθέσει ταύτην εἰς πέρας ἀγάγωμεν· οὐδὲ γὰρ οἶόν τε, τὸν πατέρα τὰ τοῦ παιδὸς αἰτήματα ἐκπληρώσαντα, μὴ κατὰ πάντα καὶ τοῦτον εὐρεῖν ὑπήκοον, ἐν οἷς ἀπαραίτητοι κατεπεύγουσιν ἀνάγκαι.

Προσέκειτο ἐν τῷ γράμματι καὶ περὶ τῆς πολλαχῶς λαληθείσης συμπενθερίας, τοῦ τελείως αὐτὴν ἀποπληρωθῆναι· καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐπιθυμητὸν καὶ ἐράσμιον, ὃν εἰς πατέρα πνευματικὸν ἢ τοῦ Πνεύματος διεπλάσατο χάρις, τοῦτον ἡμῖν καὶ διὰ τῆς σωματικῆς ἐπιγαμίας καὶ ἀγγιστείας συνηροῦσθαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος πολὺ, καὶ ἡ τῆς βασιλείας μεγαλειότης οὐ μικρὰν ἐλάττωσιν ὑποστήσεται, εἰ τὸν υἱὸν ἡμῶν πρὸς τὰ αὐτόθι ἐξαποστελοῦμεν· καὶ πάλιν, τὴν μέλλουσαν αὐτῷ νυμφευθῆναι, ἐπιβαρὺς ὑμῖν καταφανήσεται ἀπὸ Ἑώμης πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἐκπέμψαι, εἰ μὲν προαιρεῖται ἡ ἐνδοξοτάτη ὑμῶν μήτηρ τὰ τῆς τριαύτης οἰκονομῆς καὶ συμπενθερίας, ἀναλαβέτω μᾶλλον αὐτὴ ἐκείνη τὴν ἑαυτῆς θυγατέρα, καὶ διὰ τῶν κατεληλυθότων ἀρτίως χελανδίων (1) μετὰ τῶν ἐπισκόπων, ἀνελθέτω πρὸς τὴν ἐκ Θεοῦ βασιλείαν ἡμῶν, ὡς ἂν καὶ τῶν ἐξ ἡμῶν ἀπολαύσασα πλουσιωτάτων δωρεῶν καὶ φιλοφρονήσεων, καὶ τὰ τῆς συμπενθερίας εὖ διαθεμένη καὶ ἀποπερατώσασα, οἴκαδε μετ' ὑπερβαλλούσης τιμῆς ὑποστρέψοι. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ βούλεται, παραδότω τὸ ταύτης παιδίον τισὶ τῶν οἰκείων αὐτῆς καὶ πιστοτάτων ἀνθρώπων, καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν χελανδίων ἐκπεμψάτω πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν. Εἰ δὲ τὸ παρὸν οὐ συγχωρεῖται τοῦτο ποιῆσαι, διὰ τὸ τοῦ καιροῦ κατεπεύγον καὶ σύντομον, καὶ μετὰ ταῦτα διὰ γραμμάτων αὐτῆς ἢ ἀγιωσύνη ὑμῶν τὰ περὶ τούτου γνωρίσει τῇ βασιλεῖα ἡμῶν, καὶ ἀποστελοῦμεν χελανδία πλείονα εἰς τὸ ἀναλαβέσθαι τὸ παιδίον μετὰ πιστῶν ὑμῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀναγαγεῖν πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν, καὶ, Θεοῦ θέλοντος, ἐπιτελεσθῶσι τὰ τοῦ συναλλάγματος.

(1) Εἶδος πλοίων βασιλικῶν πρὸς ταχυπλοῖαν ἐπιτηδείων.

Ἀναστασίῳ μητροπολίτῃ Ἡρακλείας δυσανασχετοῦντι ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ κυροῦ Θεοφυλάκτου τοῦ υἱοῦ Ἑωμανοῦ βασιλέως τοῦ γέροντος.

Γράμμα τῆς ὑμῶν πανιέρου ὁσιότητος δεξάμενοι, καὶ πάν[τα] τὰ ἐν αὐτῷ ἐμφερόμενα ἐνώπιον τοῦ βασιλέως [ἡμ.]ῶν τοῦ ἀγίου ὑπαναγνόντες, οὐ μικρῶς ἐλυπήθη[μεν πρὸς·] τὰ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος, ὡς τοιαῦτα γραψάσης. Ἔδει σε καὶ γὰρ πρότερον ὀρθῶ λογισμῶ κρίνειν τὰ πράγματα, ἀποσκοπῆσαι τε καὶ πρὸς τὰ οἰκεία, καὶ οὕτως τὰς καθ' ἑτέρων ἀποφάσεις ποιεῖσθαι, οὐχ ὡς μηδενὶ ἐγκλήματι ὑποκείμενος, ἀλλ' ὡς καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος ὢν ἀνθρωπίνους περιειλημμένος πταίσμασιν. Εἰ γάρ, ὡς αὐτὸς φῆς, τῷ ἱερῷ κανόνι ἐξακολουθῶν, κανονικῶς πάντα βούλει γίνεσθαι εἰς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἀγίου, πᾶν δόγμα καὶ κανόνα ἐπὶ τοῦτον συγκινῶν, καὶ μηδὲν ἔξω τῆς τούτων διαταγῆς διαπραττόμενος, πῶς αὐτός, ἐν μέρει μὲν, εἰπεῖν δὲ καὶ καθόλου, πρὸς παράβασιν τῶν ἱερῶν ἀποκλίνει κανόνων, ἐν μέρει δὲ ἢ καὶ μηδὲν φαίνῃ τούτων προκινδυνεύων; Τοῦ γὰρ κανόνος τὴν τετραγαμίαν ἀποκήρυκτον ἡγουμένου, ἐξόν σοι ταύτην μὴ παραδέξασθαι, ἀλλὰ συγκινδυνεύειν τοῖς ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τοῦ νῦν τῆς Ἐκκλησίας ἀπερῆρηγμένοις, καὶ πανταχόθεν ἄληπτον ἑαυτὸν συντηρεῖν, ἀλλὰ μὴ τὸν τυχόντα μόχθον καὶ ἀγῶνα καταβάλλεσθαι ἐπὶ τῇ τῆς τετραγαμίας ἀποδοχῇ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐνώσεως (1).

(1) Πολλὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ προὔξενησε σκάνδαλα καὶ σχίσματα ἢ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ παρανομηθεῖσα τετραγαμία μετὰ Ζωῆς τῆς Καρβουνωψίνης. Ὁ γὰρ πατριάρχης Νικολάος ὁ Μυστικός καὶ οἱ μητροπολίται, τοῦ τῶν ἱερῶν κανόνων κύρους ὑπερμαχοῦντες ἀφώρισαν μὲν τῆς Ἐκκλησίας τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν ἐδιχάσθη, τῶν μὲν εἰσηγουμένων τὸν τοῦ ἀφορισμοῦ συντεμεῖν χρόνον καὶ μὴ ἐπὶ πολὺ παρατείνειν (ἐξ ὧν ἦν, ὡς εἶπεν, καὶ ὁ Ἡρακλείας αὐτός), τῶν δὲ τῇ τριαύτῃ συγκαταβάσει μὴ στεργόντων. Καὶ λοιπὸν ἐξορίζεται μὲν ὁ πατριάρχης ὡς ἀνευδότης ἔχων πρὸς τὰς περὶ ἀφέσεως δεήσεις τοῦ βασιλέως, ἐνθρονίζεται δὲ ὁ τούτου πνευματικὸς πατήρ Βύθύμιος καὶ τοῦ ἀφορισμοῦ αὐτὸν λύει· ἀλλ' οὐχ ἥττον διετέλουν οἱ ἀρχιερεῖς ἀπερῆρηγμένοι ὄντες ἀπ' ἀλλήλων καὶ διχαστατοῦντες. Ὁθεν Ἰκωνσταντῖνος ὁ τοῦ Λέοντος υἱὸς καὶ τῆς βασιλείας κληρονόμος, συγκαλέσας τῷ 921 σύμπαντας τοὺς ἀρχιερεῖς πείθει αὐτοὺς εἰς μίαν συνελθεῖν γνώμην καὶ ὁμόνοιαν, ὅτε δὴ καὶ ὁ καλούμενος Τόμιος τῆς ἐνώσεως ὑπ' αὐτῶν ἐξετέθη· δι' οὗ ἐδόθη μὲν τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ μετὰ θάνατον ἢ τῆς παρανομίας ἀφάσις, ἐψηφίσθη δὲ κοινῇ γνώμῃ καὶ κρίσει ἀπόδλητον τούντεῦθεν εἶναι παντελῶς τὸν τέταρτον γάμον καὶ ἀπακήρυκτον καὶ τῆς χριστιανικῆς πολιτείας ἀλλότριον [Ὁρα Σπυρίδ. Μήλια Συναγ. Συναγ. τόμ. Β', σελ. 975].

Τότε γὰρ ἦν σοι πρέπον τὰς ἐνστάσεις ποιῆσθαι, τὰς ἀναβολὰς, καὶ τὰς ἐπιπλάστους ἀναχωρήσεις· ἐπεὶ δὲ ταύτην ὄφθης καταδεξάμενος, οὐκ ἔστι σοι πάροδος ἐγκαυχᾶσθαι ὡς φύλακι τοῦ ἱεροῦ κανόνος· ὁ γὰρ ἐν μέρει τοῦτον παραβιάς, πάντα παραβέβηκε τὸν κανόνα, εἶπερ ἐκ τῶν μερῶν τὸ ὅλον συνέστηκε, καὶ ἀδύνατον, μέρους ὑπεξηρημένου, τὴν ὁλότητα διασώζεσθαι.

Ἄλλὰ καὶ ἕτερόν τι τῶν ὑπὸ σοῦ ἀνατρεπομένων, παρὰ σοῦ δὲ γεγονός, εἰς ἔλεγχον παραστήσομαι. Ἄπέτρεπε γὰρ σ[ε τὸ] γράμμα μὴ προβαίνειν ἐπὶ χειροτονίας τοὺς ὀκτωκαιδεκαέτης καὶ εἰκοστοὺς τυγχάνοντας· καὶ πῶς (1) ὁ ἱερώτατος ἡμῶν δεσπότης τοῦτο συνειδώς, ἀκούσας τὸν κύριον Ἰρῶφωνα τὸν πατριάρχην δωδεκαέτη μὲν χειροτονηθέντα διάκονον, πεντεκαιδεκαέτη δὲ πρεσβύτερον, καίπερ τινῶν ἐκ τῶν μητροπολιτῶν ἀποδυσπετουόντων ἐπὶ τῇ τούτου χειροτονίᾳ, αὐτὸς ἠνέσχου ὑπ' ἐκείνου χ[ειρο]τονηθῆναι, καὶ ἂ νῦν ἀνατρέπεις καταδέξασθαι τῆνικαῦτα· ἢ δῆλον, ὡς ἐπεὶ πρὸς τοιοῦτους λογισμοὺς ἔμελλες ἀποτρέχειν, δικαίως τοῖς σεαυτοῦ δικτύοις ἢ θείᾳ περιέσχες πρόνοια, ἵνα, ἄπερ ὄφθης πρότερον καταδεχόμενος, ἀρ[τί]ως δὲ ἀθετῶν καὶ ἀπαρνούμενος, μὴ πιστεύῃ . . . ἂ τις ἐφθασεν ἐπικυρῶσαι καὶ ἀποδέξασθαι], μὴ τι γε ἱερεὺς, ἀλλ' εἰ καὶ τις τύχη τῶν κοσμηκῶν. Ἐπειτα δὲ ταῦτα ἀνατρέπων καὶ ἀθετῶν ὁ τοιοῦτος, κατὰ γε [ἐμέ;], οὐκ ἄξιός τοῦ ἀκούεσθαι, εἶπερ λόγος ἐστὶν ὁ τιμῶν ἡμᾶς καὶ ἀπὸ [ἀλ]λόγων διαχωρίζων.

Διατί δέ σοι, δέσποτα, καὶ πρὸς κώλυμα τοῦ χειροτονηθῆν[αι] τὸν θεοφιλέστατον σύγκελλον ἢ ἀνηλικιότητος π[αρ]ίσταται; προκρίνεις μεγέθη καὶ ὄ[γκου]ς, καὶ τὴν σωματικὴν αὔξησην τῆς ψυχικῆς προτιμάς, καὶ ταῖς ὀρωμέναις παχύτησιν ὑποχωρεῖν δίδως τὰ νοσητά; ἐξοίχεται (2) δέ σοι θεάρεστος τρόπος, καὶ τάξις ἐπαινετή, καὶ ἦθος σεβάσιμον, καὶ καθαρῶν πράξεων τελειότης ἐν ἀτελεῖ διαλάμποντα σώματι; Καὶ λοιπὸν προκρινέσθω σοι καὶ ὁ Ἰολιάθ τοῦ Δαυὶδ, ὅτι ὁ μὲν μέγας καὶ ὑπερμεγέθης καὶ φοβερός εἰς ἀπάντησιν, ὁ δὲ μικρὸς τε καὶ ταπεινός, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀπόδεκτος τῇ θεῇ· καὶ οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ γίγαντες τῶν τότε διαλ[αμφά]ντων δικαίων ἀνδρῶν, καὶ ὁ Φαραὼ τοῦ Μωϋσέως, ὅτι ὁ μὲν μικρὸς καὶ βραδύγλωσσος, ὁ δὲ μέ-

(1) Ἦρ. ἴσως: καὶ πως.

(2) Τὸ χειρόγρ.: Ἐξ οἴχεται.

γας καὶ δυνάστης· εἰ βούλει δὲ προτιμάσθω καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ τοῦ Δανιὴλ· οἵτινες καὶ ἐν ἀτελεῖ σώματι ὄντες, ἐπεὶ πρὸς τὴν τῆς διανοίας αὐτῶν τελειότητα καὶ καθαρότητα, καὶ οὐχὶ πρὸς [τὴν] σωματικὴν ἀτέλειαν ἀ[πέ]βλεπεν ὁ Θεός, καὶ ἀποκαλύψεων ἠξιώθησαν, καὶ προφητείας ἔλαβον χάρισμα. Ἄλλὰ τί φήσ[εις], πανίερε δέσποτα; ἔτι φιλονεικήσεις ὄγκοις καὶ σταθμοῖς σωματικοῖς [τ]ὴν ἱερωσύνην ὀρίζειν, καὶ οὐχὶ τρόπων ἀγνόητι καὶ πράξεων καθαρ[ότητι] τὸ σεβάσιμον αὐτῆς διαγράφεσθαι; Καὶ λοι[πὸν] ο[ὐδ]ὲ τοὺς ἐν ἡλικίᾳ νηπιώδει μαρτυρήσαν[τας] ὑπ[έρ] Χριστοῦ προσδέξῃ, ὅτι μὴ ἀπηρησιμένην εἶχον τὴν σωματικὴν διάπλασιν; Χριστὸς δὲ καὶ εἰς τὸ ἄνω θυσιαστήριον αὐτοῦ προσεδέξατο. Τί δέ σοι δοκεῖ καὶ Ἐλευθέριος ὁ μέγας ἱερομάρτυς, ἐν ἀτελεῖ τῇ ἡλικίᾳ χειροτονηθεὶς; ἄρα καὶ τοῦτον ἐξώσεις τοῦ τῶν ἁγίων χοροῦ; [Καὶ ὁ;] ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ κύρις Στέφανος πατριάρχης, ἐννεακαιδεκαέτης χειροτονηθεὶς, ἄρα γε ἀποδεχθήσεται παρὰ σοί, ἢ ἀπαγορευθήσεται; Ἄλλ' οὐ νικήσει τὴν τῶν πολλῶν ἐπὶ καλῇ συμφωνίᾳ ἢ τοῦ ἐνός ἐναντιουμένη γνώμη, καὶ τὰ πρὸς διασπασμὸν καὶ διαίρεσιν τῆς τοῦ Θεοῦ συσκευάζουσα Ἐκκλησίας. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστίν, ἱερώτατε δέσποτα, σὲ μὲν ἐξ [οἰ]κείων λόγων τὴν οἰκείαν ἐνστασιν κατοχυροῦντα δικαιοῦν ἑαυτόν, τοὺς δὲ θεοφιλεστάτους μητροπολίτας [ἔρ]γοις αὐτοῖς, τοῖς παρὰ τῶν σεβασμίων πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν γεγεννημένοις, τὰ εἰκότα καὶ διανοουμένους καὶ λέγοντας παραβλέπεσθαι· οὐδ' ἐπὶ τοσοῦτῳ φρονήσει καὶ εὐλαβείᾳ διαλάμποντες τῆς ἑαυτῶν ἠλόγησαν σωτηρίας, ὡς μηδένα γενέσθαι τοῦ [π]ροσήκον[το]ς λογισμοῦ, ἀλλὰ τῆς εὐθείας παρατρ[απή]ναι καὶ τὴν ἐναντίαν ἐλέσθαι. Ἴδου γὰρ πάντων ἀ[παξ]απλῶς τῶν μητροπο[λι]τῶν [εἰ]σεληλυ[θό]των [καὶ;] τὰ περὶ τοῦ θεοφιλεστάτου συγκέλλου συμπηφισαμένων, οὐ [μὲν] κανον[ικῶς], οὐ δὲ οἰκον[ομ]ικ[ῶς], ὁμοφώνως τὴν τούτου [ἀν]ηγόρευσαν χ[ειρο]τονίαν, ἵνα τῇ μὲν ἑορτῇ τῆς Ὑψώσεως χειροτονηθῇ πρεσβύτερος, ἐν δὲ ταῖς ἁγίαις ἑορταῖς ἢ τῷ ἁγίῳ Πάσχᾳ πα[τρια]ρχῆς. Εἰ δὲ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν πρὸς τ[ὸν ἐν]νεακαιδέκατον ἀμφιβόλλουσ[ι χρό]νον, τοῦ εἰκοστοῦ ἐνισταμένου ἀναμφιβόλως χειροτονήσωσιν α[ὐτόν]. Εἰ μὲν (1) καὶ αὐτός, ὡ ἱερώτατε δέσποτα, ὑπέικεις [τῇ] τοιαύτῃ ψήφῳ [τῶν] μητροπολιτῶν καὶ ἀποδέχη τὴν τούτων ὁμοφωνίαν,

(1) ἴσως ἐγγραπτό: ἐὶ μὲν οὖν.

καταλιπών τὰς ἀνισχύρους προφάσεις εἰσελθε καὶ προσκολληθήτη τῷ λοιπῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ γενοῦ τῆς τούτων θεᾶς καὶ συμ-
πνοίας καὶ ὁμοφροσύνης, ὅτι μὴ ἄνευ Θεοῦ τὰ τοιαῦτα ἐπὶ νοῦν παρα-
γίνεται. Εἰ δὲ ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐπιμένεις ἐνστάσει καὶ ἀπειθείς, οὔτε ἄλ-
λοτε γράφομέν σοι περὶ τούτου, οὔτε καταναγκάσομεν, ἀλλὰ τοῦ
[ῥίσις]μένου καιροῦ τῆς χειροτονίας καταλαμβάνοντος, ἢ καὶ ἄκων,
συμφωνήσεις τοῖς μητροπολίταις, ἢ ἐξεω[σθή]ση (1) [τῆς] μητροπόλεως.

Ἡμεῖς μὲν ο[ὖν] τὴν] ὀφειλομένην εὐνοίαν τοιαύτῳ πατρὶ [ἀποδει]-
κνύν[τες, κατὰ] τὴν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου [πρόσταξιν; ἐγρά-
ψαμέν σοι]· αὐτὸς δὲ τὸ δοκοῦν σ[οι ποιή]σο[ν]. Περὶ δὲ οὐ ἔγραψας,
τοῦ με . . . ἦσαι . . . . . τερον τὸν βασιλέα ἡμῶν τὸν ἁγι[ον, καὶ]
μὴ φέρειν ὄραν κατησχυρμένην τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ὡςπερ ὁ
ἁγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, οὐ . . . . . τὰ τῆς σεαυτοῦ γνώμης ἀνα-
τρ[απήν]αι, καὶ περ εἰς τυγχάνων, οὕτως οὐδὲ τὴν αὐτῶν βουλήν καὶ
ψῆφον οἱ μητροπολίται ἀθετήσαι, μάλιστα τοῦ ἁγιωτάτου πάπα τὰ
αὐτὰ [καὶ] ἐπιψηφισαμένου καὶ ἐπικυρώσαντος, τοῦ τε βασιλέως ἡμῶν
τοῦ ἁγίου διαφόρως λαλήσαντος αὐτοῖς γενέσθαι πατριάρχην ἕτερον,
οὐκ ἠνέσχοντο. Ἄλλ' ἐπεὶ καὶ παρὰ τῶν προαποικομένων ἀοιδίμων
πατριαρχῶν, [καὶ] παρ' [αὐ]τῶν τῶν μητροπολιτῶν, πρῶτα μὲν εἰς
τὸν πεντεκαιδεκάτη χρόνον ἐψηφίσθη χειροτονηθῆναι ὁ σύγκελλος,
ἐπειτα δὲ εἰς τὸν ὀκτωκαιδέκατον, ἀδύνατόν ἐστιν, βραχέος ὄντος
τ[οῦ ἀνα]μεταξὺ χρονικοῦ διαστήματος, ἐπίσαικτον πατριάρχην γενέ-
σθαι. Διὰ οὖν τὸ ἀσύμφορον φαίνεσθαι αὐτοῖς τοῦ χειροτονηθῆναι ἕτε-
ρον, ἀνάξιον δὲ καὶ παρὰ κανόνα τὸ χηρεύειν τὴν Ἐκκλησίαν, εἴ-
λοντο μᾶλλον εἴτε εἰς τὸν ἑνεακαιδέκατον χρόνον, εἴτε εἰς τὸν εἴκο-
στὸν χειροτονῆσαι τὸν θεοφιλέστατον σύγκελλον πατριάρχην. Καὶ διὰ
τοῦτο μήτε αὐτὸς ἔχε κατὰ νοῦν, μήτε ἄλλος τις προσδοκᾶτω ὡς
χειροτονηθήσεται ἕτερος πατριάρχης.

(1) Περὶ τοῦ ἠϋξημένου ἀορίστου τῆς ἀπαρεμφάτου: ἐξεῶσαι σεσημειωταί μοι ἐν ταῖς
προηγουμέναις ἐπιστολαῖς [τόμ. Α', σελ. 666]. Πρὸςθετέον δὲ νῦν ἐνταῦθα, ὅτι οὕτως
ἀπαντᾷ καὶ παρ' Ἐπιφανίῳ [Κατὰ αἰρίσ. Β', σελ. 726] καὶ τῷ ἀνωνούμῳ τὴν συνέ-
χειαν τῆς Θεοφάνους Χρονογραφίας συγγεγραφέτι [τ', κς'], ὅς ἐστι, κατὰ γε τὴν ἐμὴν
εἰκασίαν, αὐτὸς αὐτὸς ὁ Δαφνοπάτης [ἴδε τοῦ παρόντος τόμου σελ. 39]. Ἄλλὰ καὶ μέλ-
λων ἠϋξημένος: ἐξεῶσαι εὔρηται παρὰ τῷ Πτωχοπροδρόμῳ [Κατὰ Ῥοδάνθ. καὶ
Δουικλ. σελ. 17]. Κατὰ λόγον ἄρα τούτου ἐσχημάτισται καὶ ὁ ἐνταῦθα παθητικός.

Προσφώνησις ῥηθεῖσα πρὸς τοὺς μητροπολίτας ἐκ προστάξεως τοῦ βασιλέως.

Καλὸν μὲν ἦν γε καὶ ὅσιον, ὃ θεοφιλεστάτη τῶν τοῦ Θεοῦ ἀρχιε-
ρέων ὁμήγουρις, μηδένα ποτὲ τοῦ ὀρθοῦ λόγου διαμαρτεῖν, μὴ ὅτι γε
τῶν μεθ' ὑμῶν τατ[το]μένων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν τῆς τελευταίας καὶ κάτω
τάξεως, μηδὲ τὰ κοινῇ δόξαντα καὶ δι' ἐγγράφου ἀσφαλείας τὴν πε-
ραίωσιν δεξάμενα, πρὸς κατάλυσιν καὶ ἀνατροπὴν συναλύνειν, ἵνα μὴ
αὐτὸς τις ἑαυτῷ . . . . . μενος, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις εἰρήνης. . . . . ,
καὶ πρὸς τῷ εὐμεταβόλῳ τὸ καὶ ἄπιστον εἶναι κατακριθήσεται.

Τίνος ἕνεκεν ταῦτα προσημασίμην; ὅτι κατὰ διαφόρους καιροὺς
ψηφισάμενοι τὸν υἱὸν ἡμῶν εἰς πατριάρχην, καὶ πρῶτα μὲν τῷ πεν-
τεκαιδέκτῳ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ ἡλικίας τὴν τῆς χει[ροτον]ίας προθε-
σίαν ἀπογραψάμενοι, εἶτα τῷ ὀκτωκαιδέκτῳ, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ
ἑνεακαιδέκτῳ, εἰς ὃν καὶ χειροτονηθῆναι πρεσβύτερον, εἶθ' οὕτως
καὶ πατριάρχην ἀπεφῆνασθε, ἐνόν, ὡς πολλάκις τοῦτο παρ' ὑμῶν
πολυπραγμονηθὲν καὶ κατὰ γνώμην τελειωθὲν, τετελέσθαι καὶ πράγ-
ματι, τοῦτο οὐ γέγονεν· τὸ μὲν ὅθεν καὶ ὅπως, οὐκ ἐμὸν λέγειν,
ἀλλ' ὑμῖν παραχωρητέον εἰδέναί· πλὴν ὅτι ἀναβολαί τινες καὶ ὑπερ-
θέσεις μέσον ὑμῶν ἐπισκήψασαι, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ τέ-
κνου ἡμῶν συμφωνίαν καταλυμηνάμεναι, τίνας ὑμᾶς ἀνθ' οἷων εἰρ-
γάσαντο οὐκ ἔχω λέγειν.

Τοιγαροῦν διασκεψαμένη ἡ βασιλεία ἡμῶν τὸ ὑμῶν ἄλλοσε ἄλλως
ἔχον περὶ τὰ δόξαντα καὶ μηδαμοῦ στῆναι δυνάμενον, ἅμα δὲ κά-
κει[νο] λογισαμένη, ὡς μήπως ἀντιδιαστελλο[μένων] ὑμῶν καὶ ἀπορ-
ρήγνυμένων ἕνεκα τῆς τοῦ τέκνου ἡμῶν χειροτονίας, δια[κενῆς γέ-
νηται;] ἡμῖν ὁ πολὺς ἐκεῖνος ἰδρώς τε καὶ κάματος, ὃν ἐπὶ τῇ τοῦ ἐκ-
κλησιαστικοῦ σώματος ἐνώσει ἀνεδεξάμεθα (1)· ταῦτα σκοπήσαντες
καὶ μηδ' ἀνεκτὸν ἡγησάμενοι ἐπὶ τοσοῦτῳ ποιμένος τὴν ἱεράν τοῦ
Χριστοῦ ποιμνὴν στερίσκεσθαι, τὸν μὲν υἱὸν ἡμῶν τῆς τοιαύτης
ἀπείργομεν χειροτονίας, ἵνα μὴ τοῖς οὐκ ὀρθῶς αἰρουμένοις βαδίζειν

(1) Ὑπαινίσταται ἐνταῦθα τὴν γενομένην ἐνωσιν τῶν ἑνεκα τῆς ἀθεμιτογαμίας τοῦ
Λέοντος ἀποσχισθέντων ἀπ' ἀλλήλων ἀρχιερέων, περὶ ἧς ἐσημειώσαμεθα ἀνωτέρῳ ἐν
σελ. 401.

σκάνδαλον ἢ καὶ πρόσκομμα παράσχωμεν, ἄλλον δὲ ἀντεισαχθῆναι πρὸς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον (1) καὶ βούλομαι καὶ ὑμῖν συναινῶ. Καὶ τοῦτο οὐ δι' ὀργήν, οὐδ' ἀποτυχόντες τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἐνδιαθέτου ἀγανακτήσεως κινούμενοι· μὴ τοῦτό τις ὑπολάβοι περὶ ἡμῶν, ἀλλὰ καθαρῶ συνειδῶτι καὶ ἀπεριέργῳ διανοίᾳ καὶ προθυμίᾳ τὴν ἐμαυτοῦ προτίθημι βουλήν, καλῶς, ὡς ἐμὲ ὑπολαμβάνειν, ἔχουσαν καὶ τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς συμβαίνουσαν πράγμασιν, ὅφει ποτὲ τῶν προσωπειῶν καὶ τῶν πλασματικῶν ἐληλεγμένων τῆ ἀληθείᾳ, ἵνα καὶ ὑμῖν τὰ τῆς ἀρετῆς ἄμωμα εἴη καὶ ἀνεπίφθονα, καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν δόξα, τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐσταθείας τετηρημένης, σεμνύνοιτό τε καὶ μεγαλύνοιτο.

Τῷ Ἀμηνῶ τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ ἀληθὴς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐν τούτῳ τῶν λοιπῶν διαφέρει ζῴων, ἐν τῷ μετὰ φρονήσεως καὶ τῆς πρεπούσης συνέσεως καλῶς τὰ ἐν τῷ βίῳ μετέρχεσθαι πράγματα· ὡς περ γὰρ ἡ σοφὴ καὶ φιλεργὸς μέλισσα ἐν ἀνθεσι παντοίοις περιῦπταμένη, τὰ μὲν ἀπόβλητα τῶν ἀνθέων ἀποβάλλεται, τὰ δὲ χρήσιμα καὶ κάλλιστα πρὸς ἐργασίαν συλλέγει τοῦ μέλιτος, οὕτω δὴ καὶ ὁ ἀληθὴς καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος, πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ περισκοπῶν πράγματα διὰ τῆς οἰκείας φρονήσεως, τὰ μὲν ἀσύμφωνα καὶ ἀνάρμοστα οὐ προσίεται, τὰ δὲ συμφέροντα καὶ σωτήρια προσλαμβάνει. Συμφέρον δὲ καὶ σωτήριο πάντων τῶν ἐπὶ γῆς τί ἄρα ἐστὶν ἄλλ' ἢ εἰρήνη καὶ ἀγάπη; Ὁ γὰρ Θεὸς εἰρήνη καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ πεπλασμένους εἰρηνικῶς καὶ γαληνῶς βούλεται ζῆν, ἐπειδὴ ἡ μὲν εἰρήνη ζωοποιεῖ, ὁ δὲ πόλεμος ἀποκτείνει· καὶ ἡ μὲν εἰρήνη πληθύνει καὶ πλουτεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ δὲ πόλεμος ἐλαττοῖ καὶ πτωχεύει· χρυσὸν μὲν γὰρ πολλάκις καὶ πλοῦτον ὁ συνάγων, πρᾶγμα φθαρτὸν καὶ ἐπίκηρον, ταχέως ἀπόλλυσι τὸ κέρδος αὐτοῦ· ὁ δὲ εἰρήνην καὶ ἀγάπην ἐπιζητῶν, οὐ μόνον τὸ ὄφελος καὶ τὸν μισθὸν αἰδίου ἔχει, ἀλλὰ καὶ ἀειμνηστὸς καὶ ἀειμακάριστος καὶ παρὰ Θεῶν καὶ παρὰ ἀνθρώποις γίνεται· αἰεὶ γὰρ

(1) Τὸ χειρόγρ. : ἄρθρον.

ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος τὸ ἀγαθὸν ἐργάζεται, ὁ δὲ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος, πρόδηλον ὅτι τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ· ὁ δὲ τὸν Θεὸν ἀγαπῶν σπουδάζει τοῦ ἐξ ἔργων ἀποθεραπεῦειν αὐτόν. Θεραπεύεται δὲ Θεὸς ὅταν τοὺς ἀνθρώπους, οὓς ἔπλασεν οἰκείᾳ χειρὶ, πρὸς εἰρήνην καὶ ἀγάπην ὁρᾷ αὐτοὺς ἐπισπεύδοντας· εἰρήνης γὰρ καὶ ἀγάπης ὢν Θεὸς καὶ βασιλεύς, οὐ θέλει τὸν θάνατον τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ μετ' ἐχθρας ζῆν αὐτούς, ἀλλὰ μετὰ σχέσεως καὶ ἀγαπητικῆς διαθέσεως πολιτεύεσθαι. Εἰ γὰρ ἦν ἀγαπητὸν αὐτῷ πόλεμοί τε καὶ μάχαι, ἐπετέρπετο δὲ καὶ σφαγαῖς ἀνθρωπίναις, τίς αὐτῷ χρεῖα ἐξ ἀρχῆς δημιουργῆσαι τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔμελλε μετὰ ταῦτα διαφθεῖρειν; Ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν ὀρωμένην ἄπασαν κτίσιν δι' αὐτὸν ἐδημιούργησε, καὶ κύριον τοῦ παντός καὶ ἄρχοντα κατεστήσατο τοῦ ἐπαπολαύειν τῶν κτισμάτων αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς τούτων κατανοήσεως μεγαλύνειν καὶ δοξάζειν τὸ (1) ἀκατάληπτον τῆς τούτου σοφίας, πρόδηλον ὡς μισεῖ μὲν καὶ βδελύττεται πολέμους τε καὶ σφαγὰς, τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐπινοίας εὐρεθείσας, καὶ διὰ φθόνον καὶ κακίαν τοῦ δαίμονος ἐπεισαχθείσας ἐν βίῳ (2), ἀγαπᾷ δὲ καὶ προσίεται τὴν εἰρήνην τε καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ τοὺς ταύτην ἀγαπῶντας ἐπαινετοὺς καὶ μακαρίους καθίστησιν. Ὡς περ γὰρ αἱ ὑπερκόσμιαι τῶν ἀγγέλων δυνάμεις εἰρηνικῶς πρὸς ἀλλήλας ἔχουσαι, τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης πλειόνως ἐπαπολαύουσι, καὶ μᾶλλον αὐτὸς ἐπὶ τῇ τούτων εἰρηναίᾳ καὶ γαληνίῳ καταστάσει, οὕτω καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ πλασθέντα ἄνθρωπον, εἰρηνικῶς καὶ ἀγαπητικῶς ζῆν βούλεται, ὅπως διὰ τῆς τοιαύτης ἀγάπης καὶ τῶν ἄνω καὶ κάτω καὶ παντός τοῦ κόσμου δείκνυται δημιουργός.

Διὰ τοῦτο καὶ τὴν σὴν περιφανῆ εὐγένειαν παρὰ πολλῶν ἀκηκοότες φρονήσει καὶ συνέσει καὶ ἀγαθότητι τοὺς πρὸ σοῦ δυναστεύσαντας ὑπερβαίνουσαν, ἐκρίναμεν πείραν λαβεῖν σε καὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, καὶ γινῶναι, οἷου ἐστεργόμενος ὑπῆρχες καλοῦ, μὴ πρὸ πολλοῦ γνωρισθεῖς τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν. Τοῦτο, ὡς εἴρηται, εἰς ἔργον ἐξενεγκεῖν βουλόμενοι, πρὸ καιροῦ τινος ἐξεπέμψαμεν τὸν σπαθαροκανδιδάτον (3)

(1) Τὸ χειρόγρ. : ἴαν.

(2) Γραπτέον : Ἐν τῷ βίῳ.

(3) Τοῦτο ἦν ἐν τῶν πολλῶν καὶ πικρῶν αὐλικῶν ἀξιομάτων, ἅτινα ἡ βυζαντινὴ ματαιότης ἐδημιούργησεν. Ἦσσι δὲ ἐξ ἑομαρρηδίου συνθέσεως τοῦ: σπαθάριος καὶ τοῦ λατιν. : candidatus (ἕλλην. : λευκίμων, καὶ τροπ. : λαμπρός). Ἦν δ' ὁ τοιοῦτος,

Κωνσταντίνον και πρώξιμον μετά γραμμάτων ήμῶν πρὸς Κακίκιον ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων (1). ὡς ἂν ἐκ τῶν ἐκεῖσε πείσας αὐτὸν ἀποστείλῃ πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν, και κωλύματός τινος παρεμπεισόντος οὐκ ἠδυνήθη πρὸς τὰ αὐτόθι παραγενέσθαι. Νῦν δὲ οὐκ ἀνεχόμενοι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην και φρόνησιν ἐπὶ τοσοῦτον ζημιουῖσθαι, ἐξεπέμψαμεν ἀρτίως τὸ παρά τῆς βασιλείας ἡμῶν γράμμα πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν, ἵνα γνῶς πῶς ἐπὶ πάντα ἐκχεῖται ἡ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἀγαθότης. Εἰ γὰρ γνῶς και αὐτός, ἔγνως δὲ πάντως και παρά πολλῶν ἀκήκοας, τὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ὕψος τε και μέγεθος, και τὸ κατὰ πασῶν τῶν ἐπὶ γῆς ἐξουσιῶν κυριώτατον αὐτῆς και ἀρχικώτατον, και ὅσου πλούτου και ἀγαθῶν τῶν ἐπὶ γῆς ἐμπέπλησται, ἐπαινέσεις τὰ μέγιστα σεαυτὸν τοιαύτη βασιλεῖα μεγίστη και λαμπροτάτη διὰ φιλίας συναφθεῖς. Εἰ οὖν ἔθου σκοπὸν κατὰ σεαυτὸν φίλος τῆς ἡμετέρας γενέσθαι βασιλείας, καταμήνυσον ἡμῖν διὰ πιστοῦ και χρησίμου σου ἀνθρώπου, οἷαν και αὐτὸς ἔχει ἐνδιάθετον ἀγάπην πρὸς ἡμᾶς, ὡς ἂν και ἡμεῖς ἐκ τούτου ἀκριβέστερον βεβαιωθῶμεν τὸν ὑμέτερον σκοπὸν. Και εἰ γε ὄλως βούλει φίλος ἡμῶν και εἶναι και ὀνομάζεσθαι, εἰ μὲν ἀρεστὸν διάγειν σε ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτοῖς, τιμήσομέν (2) σε ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων, και κελεύσομεν τῶτε Κακικίῳ και τῷ μαγίστρῳ Ἀπασηκίῳ (3), και τοῖς λοι-

κατὰ Πορφυρογέννητον, ἐνὶ βαθμῇ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ὑποδεέστερος [Περὶ διοικ. τῆς βασιλ. πρὸς τὸν υἱὸν Ῥωμαν. κεφ. να', σελ. 143]. Λατινικὸν ἐστὶν ὡσαύτως και τὸ: πρώξιμος (proxi-mus, ἑλλην.: ἐγγύτατος, πλησιαιτάτος, και τροπ.: ἐπιστάτης) οἷον: «Παρόντος Μάμα τοῦ περιβλέπτου κόμητος και προξίμου τοῦ θεοῦ σκρινίου τῶν κογνιτιδίων» [Βλ. Συμπ. Μήλια Συνόδ. Συλλογ. τόμ. Β', σελ. 81].

(1) Τούτου γίνεται μνεία παρά τῷ Πορφυρογεννήτῳ ὡς ἄρχοντος Βασπαρακακί. Ἦν δὲ τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων προσηγορίαν ἀπένεμον οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες τοῖς τῶν ἀλλογενῶν ἡμερῶν ὑποτελέσιν αὐτοῖς, ὡς φησὶν ὁ αὐτός: «Ἐπεὶ ὁ ἄρχων τῶν ἀρχόντων δοῦλος τοῦ βασιλέως τυγχάνει, ὡς παρ' αὐτοῦ προβαλλόμενος και τὸ τοιοῦτο δεχόμενος ἀξίωμα, δῆλον ὅτι και τὰ ὑπ' αὐτοῦ δεσποζόμενα κάστρα και πολιτεῖαι και χωρία τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων τυγχάνουσιν» [Ἐνθα ἀνωτ. κεφ. μδ', σελ. 117-119]. Ἀλλαγῶ δὲ πάλιν λέγει αὐτὸν ἄρχοντα τοῦ Ἀσπουρακίῳ, ἢ γον τοῦ Βασπαρακακί, ἧτις ἦν, ὡς φαίνεται, γῶρα ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ [Ἐκθ. τῆς βασιλ. τ.β. Β', μη', σελ. 396]. Και ἐπὶ τῶν ἡμερῶν δὲ Κωνστ. τοῦ Μονομάχου (1042-55) ἀναφέρεται Κακικίς τις ἄρχων Ἀνίου (γῶρας ἀσιατικῆς) [Κεδρ. σελ. 556 ἐφ.], ὅς ἦν ἴσως ἕκγονος τοῦ ἐνταῦθα μνημονευομένου.

(2) Τὸ χειρόγρ.: Τιμήσωμεν, ὡς και τὸ ἐπόμενον: Κελεύσωμεν.

(3) Και τούτου γίνεται μνεία παρά τῷ Πορφυρογεννήτῳ [Ἐνθα ἀνωτέρω] ὡς ἄρχοντος αἰεὶ τὴν μεγάλην Ἀρμενίαν καθεζομένου, εἰς τὸ κάστρον Κάρος.

ποῖς τῶν τῆς Ἀνατολῆς ἄρχουσι, τοῖς οὔσιν ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτοῖς, ὑπέκειν τῷ λόγῳ και τῇ βουλῇ σου. Εἰ δὲ μᾶλλον προαιρῆ προσφυγεῖν τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν και συνεῖναι ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, ὑποδεξόμεθα (1) σε λαμπρῶς τε και φιλοτίμως και τιμήσομέν σε πατρίκιον, ἀνθύπατον και στρατηγὸν ἐν οἷς ἂν θέλῃς θέμασι· παρέξομέν σοι δὲ και οἶκον, και προάστεια, και πλοῦτον διὰ τε χρυσοῦ και ἀργύρου και βλατίου (2), ὡς τε παρ' ἀπάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων μακαρίζεσθαι, και ἐτέρων ἀναριθμητῶν ἐπιτεύξῃ ἀγαθῶν παρά τοῦ ἡμετέρου κράτους.

Ἡμεῖς μὲν οὖν τὴν σὴν ἀγάπην στέργοντες, τὸν ἡμέτερον σκοπὸν ἀνεκαλύψαμέν σοι· αὐτὸς δέ, καθὼς ἂν βούλῃ και θέλῃς ἀντίγραφον ἡμῖν διὰ πιστοῦ και χρησίμου σου ἀνθρώπου. Οἶδα δὲ πάντως, ὡς φρόνιμος ὢν, τὰ κρείττονα και σωτήρια προκρίνης (3), και οὐκ ἂν θελήσῃς τὴν ἐναντίαν πορευθῆναι, και πρὸς σφαγὰς και πολέμους αὐτομολεῖν, οἷτινες πλέον τῶν ἐλπίζομένων τὰς δυστυχίας ἔχουσιν, ἀλλὰ τὴν εἰρήνην ποθήσας, τῆς εὐκλείας και παρά Θεῷ και παρ' ἀνθρώποις ἐπιτύχῃς.

ΠΕΡΙ ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΩΝ ΒΡΑΧΕΑ ΤΙΝΑ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Τῶν λεγομένων μολυβδοβούλλων ἡ ἔρευνα και σπουδὴ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἡλικίᾳ προήχθη, ὡστ' ἴδιον ἀποτελέσαι κλάδον τῆς βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας. Τὸ δὲ χρήσιμον τῆς τούτων σπουδῆς ἀποχρώντως ἀποδεικνύει ὁ σοφὸς Γουσταῦος Schlumberger ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἐν Παρισίοις τῷ 1884 ἐκδοθέντος πολυτίμου πονήματος αὐτοῦ, ᾧ ἐπιγραφὴ: *Sigillographie de l'Empire Byzantin*. Ἐξ αὐτῶν γὰρ λαμβάνομεν γνῶσιν γεωγραφικῶν ὀνομάτων τῆς βυ-

(1) Κάνταῦθα τὸ χειρόγρ.: Ὑποδεξόμεθα, ὡς και τὸ παρακατιόν: Τιμήσωμεν.

(2) Βλατίον ἰνδήμαζον οἱ Βυζαντινοὶ τὸ ἐκ σηρικῶν πορφυροβαφοῦς ὕφασμα, οἷον τὸ ἐξάμιτον (βελούδον ἢ ἀτλάξιον), ἰδίως ὅμως τὸ χρυσοῦφαντον εἴτε και χρυσόστικτον.

(3) Γραπτ. ἴσως: Προκρινεῖς.

ζαντινῆς ἐποχῆς, μανθάνομεν ἐπιστήμων ἀνδρῶν ὀνόματα, οἷον ὑπουργῶν τοῦ κράτους, ἀξιοματικῶν τῆς αὐλῆς, ἀρχιερέων, ἡγουμένων, στρατηγῶν, ναυάρχων, φρουρᾶρχων, ἐπάρχων καὶ ἄλλων ἔτι λειτουργῶν τοῦ δημοσίου ἀνεπιγνώστων τέως ἡμῖν ἐκ τῆς σωζομένης ἱστορίας. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ τὴν ἀγιογραφικὴν ἀσχολούμενοι τέχνην διδάσκονται ἐξ αὐτῶν τὸν ἀρχαῖον τύπον τῆς τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γεραιομένων ἀγίων ἀπεικονίσεως.

Καὶ ἄλλοι μὲν πολλοὶ ἠσχολήθησαν πρὸς ἔκδοσιν καὶ ἐρμηνείαν εὐαριθμήτων τινῶν μολυβδόβουλλων ὀνομαστικῶς καταλεγόμενοι ἐν τῷ τῆς βίβλου προλόγῳ, ἐν οἷς καὶ οἱ ἡμέτεροι ὁ τε ἔκκριτος νομισματολόγος κ. Π. Λάμπρος καὶ ὁ τὸ ἐθνικὸν νομισματικὸν Μουσεῖον διευθύνων ἀριστος νομισματογνώμων κ. Ἀχ. Παστολάκας· ἀλλ' ὁ τὴν κορωνίδα τῆς τοιαύτης σπουδῆς ἐπιθείς, ἅτε δὴ ἐπιστημονικώτερον ἐγκύψας καὶ εἰδικῶς ἐνασχοληθεὶς πρὸς διαφώτισιν καὶ ἐρμηνείαν αὐτῶν, ἀναμφηρίστως ἐστὶν ὁ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα ἐκπονήσας, ἔργον ἀληθῶς μακροῦ χρόνου καὶ πόνου ἀτρύτου, ἀθρόαν δὲ γνώσιν ἐλέγχον καὶ μελέτην ἐνδελεχῆ τοῦ περὶ οὗ πραγματεύεται θέματος. Ἄπαντα γὰρ τὰ μέχρι τοῦ νῦν γνωστὰ μολυβδόβουλλα, εἰς πολλὰς συμποσούμενα χιλιάδας, περιγράφονται ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ συγγραφέως, σαφῶς ἐν γένει ἐρμηνευόμενα, μεθοδικώτατα δὲ κατατεταγμένα κατὰ τε βαθμοὺς τῶν προσώπων καὶ τάξιν χρονικὴν. Ὅθεν εὐλόγως ἂν τις ὀνομάσειεν αὐτὸ *κλεισιχὸν* ἐν τῷ εἶδει αὐτοῦ ἔργον. Ἔστι δὲ τὸ βιβλίον πολυτελῶς ἐκτετυπωμένον ἐν σχήματι τετάρτου μεγάλου ἐπὶ χάρτου λαμπροῦ καὶ παχέος, ἐκ σελίδων 718 ἀπαρτιζόμενον, περιλαμβάνον δὲ καὶ χίλια ἑκατὸν πανομοιότυπα μολυβδόβουλλων ἀπεικασματα.

Κοινὴ δὲ ἦν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, καὶ μάλιστα τοῖς τὰ κοινὰ πράττουσι, τῶν μολυβδόβουλλων ἡ χρῆσις. Ἐλλείψει γὰρ σφραγίδος τὰ τοῦ κράτους φερούσης σήματα πρὸς χρῆσιν τῆς τοῦ δημοσίου ὑπηρεσίας, ὡς ἐστὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις ἔθνεσιν εἰθισμένον, πάντες οἱ ἐν τέλει ἐχρῶντο ἕκαστος ἰδίᾳ τοιαύτη, δι' ἧς τὰς οἰκείας ἐπεσφράγιζον πράξεις εἰς ἔνδειξιν ἐπιστημότητος. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ βασιλεῖς, εἰ καὶ ἐν τοῖς λεγομένοις *χρυσοβούλλοις λόγοις* εἴτε θεσπίσμασιν ἐξήρτων τὴν ἐκ χρυσοῦ σφραγίδι αὐτῶν, ἀλλ' ὅμως ἐχρῶντο καὶ μολυβδίνῃ ἐν τοῖς πρὸς δεσπότας, καὶ σεβαστοκράτορας, καὶ καίσαρας, καὶ βα-

σιλεῖς πάντας, καὶ πατριάρχας, καὶ ἀρχιεπισκόπους ἀποτεινομένοις πιττακίους (1).

Ἀπετυποῦντο δὲ τὰ μολυβδόβουλλα διὰ τύπου διπτύχου, βουλ-λωτηρίου ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καλουμένου, φέροντος δ' ἐγκεχαραγμένα ἑκατέρωθεν τὰ τε σύμβολα καὶ τὰ γράμματα τῆς σφραγίδος. Ἐν τούτῳ τοίνυν τῷ τύπῳ ἐτίθετο πέταλον μολύβδου περιφερές, ἔχον τὸ τῆς περιφερείας πᾶχος διαμπερὲς τετρημένον, ὅπου διεπερᾶτο μήρινθος λινῆ, καὶ διὰ τῆς πίεσεως τὰ τε χαράγματα ἀπετυποῦντο ἐν τῷ μολύβδῳ καὶ ἡ μήρινθος συνεσφίγγετο ἐν τῇ διατρήσει. Οὕτω δ' ἔχουσαι αἱ σφραγίδες ἐξήρτωντο ὑποκάτωθεν τῶν ἐπιστήμων ἐγγράφων. Ἐν τοῖς βασιλικαῖς ὅμως χρυσοβούλλοις ἐγένετο χρῆσις μήρινθου ἐκ σηρικουῦ ἰσοβαφοῦς εἴτε δέξας, ὡς ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοὶ τὸ τοιοῦτον χρώμα· ὅθεν καὶ Ὁξυβάριον ἐλέγετο χῶρός τις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾗ ἔκειντο τοῦ χρώματος τούτου τὰ βαφεῖα.

Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος πονήματι εὑρήται κατατεταγμένον (σελ. 209-10) καὶ μολυβδόβουλλον τοῦ περὶ μεσοῦσαν τὴν IB' ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντος Κωνσταντίνου μητροπολίτου Κερκύρας (2), ἀπὸ τῶν *Κερκυραϊκῶν* τοῦ κλεινοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου μεταληφθέν (3), ἐνθα πρῶτος ἐξέδωκεν αὐτό. Διατηρεῖται δὲ τοῦτο ἐν τῷ ἐθνικῷ νομισματικῷ Μουσείῳ, εἰς οὐκ ἔτι ἐνθὲν μὲν τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων Πέτρον καὶ Παῦλον ἐν μέσῳ ἔχοντας τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἱεράρχην, ἐνθὲν δὲ φέρον ἐπιγραφὴν δίστιχον ἑπταμερῶς τετμημένην, τὴν ἐξῆς:

ΛΟΓΟΝ
ΜΑΘΗΤ.Ν
ΑΚΡΟΤΗΣΣΚΕ
ΠΟΙΤΕΜΕΤΟΝ
ΤΣΝΙΚΑΙΑΣΚΕΡ
ΚΥΡΑΣΚΩΝ
ΣΑΝΤΙΝΟΝ

(1) Ἴδε Δουκαγγίου *Γλωσσάριον*, σελ. 218.

(2) Παρῆν ὁ ἱεράρχης οὗτος ἐν τῇ κατὰ Σωτηρίχου τοῦ Παντευγένου ὑποψηφίου πατριάρχου Ἀντιοχείας συγκροτηθείσῃ τῇ 1156 ἐν τῇ παλατίᾳ τῶν Βλαχερνῶν συνόδῳ ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἧς τὸ γεγονός Σημείωμα ἐκδέδεται ὑπὸ τοῦ καρδινάλειου Μαίλου ἐν τῇ *Ρωμαϊκῇ Σταχυολογίᾳ* [*Spicileg. Roman.* τόμ. 1', σελ. 1-93].

(3) *Delle Cose Gotiche* σελ. 416.

Λόγου μαθητ.ν ἀκρότης σκέποιτέ με
τὸν τοῦ Νικαίας Κερκύρας Κωνσταντῖνον.

Καὶ λοιπὸν ἀναπληρῶν ὁ γεραρὸς ἀνὴρ τὸ ἐν τῇ ληκτικῇ συλλαβῇ
τῆς δευτέρας λέξεως ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐξαφανισθὲν φωνῆεν διὰ τοῦ Η,
ἐκδέχεται τὴν τοῦ λόγου πλοκὴν οὕτω :

*Ἀκρότης σκέποιτέ με Κωνσταντῖνον
Κερκύρας τὸν μαθητὴν τοῦ Νικαίας Λόγου,*

καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐρμηνεύει τὴν ἐπιγραφὴν ὡς ἐξῆς: *O Sommità, tutelate me Constantino (vescovo) di Corcira, il discepolo della parola di Nicea* (τούτέστι τῷ τῆς πίστεως συμβόλῳ ἐπόμενον, ὅπως ἢ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος ἐδογματίσεν αὐτό). "Ὅθεν καὶ ὁ πάσας τὰς τῶν γνωστῶν μολυβδοβούλλων στιχηρὰς ἐπιγραφὰς συλλέξας καὶ ἐκδοῦς W. Froehner τῇ τοιαύτῃ κατακολουθήσας ἐρμηνεῖα οὕτω κάκεινος φησί: *Μαθητὴν τὸν τοῦ Λόγου Νικαίας, disciple du concile de Nicée. — Princes des apôtres, protegez-moi, Constantin, (métropolitain) de Corcyre, disciple du concile de Nicée (des enseignements) du concile de Nicée.*

Ἀλλά, μεθ' ὅλον τὸ τῇ ἀλήστῳ μνήμῃ τοῦ γερασμίου ἀνδρὸς ὀφειλόμενον σέβας, ἐφείσθω μοι παρατηρῆσαι, ὅτι ἡ τοιαύτη τῆς ἐπιγραφῆς ἐκδοχὴ λίαν βεβιασμένη φαίνεται καὶ ὅλως ἀπροσδιόνυσος· οὔτε γὰρ ἡ τοῦ λόγου πλοκὴ ἔχει ὀρθῶς, οὔτε μὴν ἡ ἐννοια εὐδοῦται. Ἡ πρώτη λέξις ΛΟΓΟΝ ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως σύμβολον, τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' οἰκουμένης Συνόδου δογματισθὲν, ὡς ὑπέλαβεν ὁ σαφὸς ἀνὴρ, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ὕμνον καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ· ἄτοπον γὰρ ἂν εἴη ὑποθέσθαι τὸν ἀρειανισμὸν ἀκμάζοντα ἔτι καὶ κατὰ τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα, ἧς αἰρέσεως ἤθελε δῆθεν ὁ ἱεράρχης οὗτος ἀκηλίδωτον ἑαυτὸν παραστῆσαι. Τὸ δὲ ἐκ τῆς ληκτικῆς συλλαβῆς τῆς δευτέρας λέξεως ἐκλιπὸν φωνῆεν, οὐδεμία λείπεται ἀμφιβολία, ὅτι ἦν οὐχὶ τὸ Η ἀλλὰ τὸ W· οὕτω γὰρ ἀποτελεῖται ἡ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς βιβλίαις συνήθης φράσις: αἱ μαθηταὶ τοῦ Λόγου. Κατ' ἐμὲ ἄρα, ἡ ὀρθὴ συνθήκη καὶ ἐρμηνεία

τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει οὕτω: [*Πέτρε καὶ Παῦλε τῶν τοῦ θεανθρώπου*]
ΛΟΓΟΝ ΜΑΘΗΤΩΝ [ἢ] ΑΚΡΟΤΗΣ (=αἱ κορυφαῖαι) ΣΚΕΠΟΙΤΕ
ΜΕ ΤΟΝ ΤΣ ΝΙΚΑΙΑΣ [*ιεράρχου υἱόν*] ΚΕΡΚΥΡΑΣ [*μητροπολίτην*]
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ.

Καὶ μηδεὶς θαυμαζέτω, ὅτι εἶχεν υἱὸν ὁ τῆς Νικαίας ἀρχιερεὺς· γνωστὸν γὰρ ὅτι ἔχει ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία συμφώνως τοῖς ἱεροῖς Θεσμοῖς καὶ ἱερεῖς ἐγγάμους, τοὺς καὶ πρεσβυτέρους λεγομένους. Ἐξεστὶ δὲ χηρεύοντας αὐτούς, ἢ καὶ τῶν ἰδίων γυναικῶν ἐκ κοινῆς συμφωνίας προδιαζευχθέντας, εἰς ἱεράρχας προχειρίζεσθαι. Τοιοῦτοι δὲ πλείστοι περὶ ὅσους ὑπῆρξαν καὶ ἔτι καὶ νῦν ὑπάρχουσιν υἱοὺς ἔχοντες καὶ θυγατέρας. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρὸς τινα πρόσωπα στενῆς σχέσεως καὶ οἰκειότητος ἔστιν ὅτε ἐλαμβάνετο ἡ προσωνυμία. Οὕτως ἐν παραδείγματι Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας ἐπίσκοπος, ὁ καὶ πατὴρ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας δικαίως ἀκούων, ἐπωνομάζετο ὁ Παμφίλου, δι' ἣν εἶχεν ἐνθερμον ἀγάπην πρὸς τὸν πρεσβύτερον καὶ μάρτυρα Πάμφιλον.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΜΟΣΧΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΕΠΙ Τῷ ΛΟΥΚᾶ ΝΟΤΑΡᾶ.

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΣ ὑΠΟ

É. M. L E G R A N D.

(Ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 2731 ἑλληνικοῦ κώδικος τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων).

[φ. 176^α] Ἐπιτάφιος λόγος ἐπὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ καὶ ἐκλαμπροτάτῳ μακαρίτῃ μεγάλῳ δουκὶ κυρῷ Λουκᾷ τῷ Νοταρᾷ, Ἰωάννου τοῦ Μόσχου.

Τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ἀνδρῶν, κὰν τῷδε μὲν ἔτι περιόντας τῷ βίῳ, δίκαιον τιμᾶν πανταχοῦ, εἴπερ τοῦ καλοῦ προσήκει λόγον ποιεῖσθαι αἰεὶ· πολλὰ δὲ πλέον οἶμαι ἠνίκα τοῦ ὑπὸ πάντων ἐπαινουμένου τύχοιεν τέλους, ὃ τινες ἤδη καὶ ὄρον εὐδαιμονίας ἐνόμισαν. Τῶν μὲν γὰρ ἐγγύς ἡ μνήμη ἡμῖν πολλάκις τε ὀρῶσι καὶ συγγινομένοις αὐτοῖς· τῶν δὲ οἰχομένων οὐ δύναται παραμένειν, τοῦ χρόνου αὐτὴν διαφθείρον-

τος. Οὕτω γοῦν καὶ τοὺς ἐπιταφίους ἐπενόησαν ἤδη, οὐ μόνον τοὺς τοιούτους ἀνδρας τιμῶντες οἱ λέγοντες, καὶ ὅσα εἰκὸς πρὸς εὐφημίαν αὐτῶν διεξιόντες, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον μὴ λήθη παραδοῦναι εἰδόντες τὴν αὐτῶν μνήμην καὶ ἀρετὴν.

Ἐδδει μὲν οὖν τὸν νῦν ὡς τοιοῦτον παρ' ἡμῶν εὐφημούμενον μὲν (1) λόγοις ἐπιταφίους πειρᾶσθαι τιμᾶν καὶ ἄττα δὴ προσῆν αὐτῷ τούτῳ τῷ τρόπῳ διεξελθεῖν, εἴπερ εἰς ὑπόμνησιν ἡμᾶς τῶν μεγίστων συμφορῶν ἄγει ἢ τοῦ ἀνδρὸς ἀποβίωσις, ἀλλ' ἐγκωμίων φιλοτιμίας συχναῖς ἔτι περιόντα τῷδε τῷ βίῳ, καὶ ταῖς εἰωθυῖαις αὐτῷ μετὰ βασιλέως χρώμενον κηδεμονίαις ὑπὲρ τοῦ γένους· εἴπερ αὐτὸς βασιλεὺς καὶ πόλις ἢ Ῥωμαίων πατρίς μὴ τῇ βαρβαρικῇ χειρὶ περιέπεσον. Ἐπεὶ δὲ λόγοις ἀρρήτοις φεῦ οἴχονται πάντα καὶ μυρίαὶ καὶ ἀνηκέστοις συμφοραῖς τὸ γένος ὑπε[πε]πτῶκει, καὶ κλυδῶν ἐντεῦθεν ἀπανταχοῦ, καὶ κίνδυνος οὐ μικρός, ἄτ' ἐπὶ μέγα τῆς βαρβαρικῆς ἡρμένης δυνάμεως, σαφές ἂν γένοιτο γνῶρισμα τῆς περὶ τὸν ἀνδρα προνοίας Θεοῦ, μεταστῆσαι βουληθέντος αὐτὸν τῶν ἐντεῦθεν πρὸς τὴν ἀγήρω καὶ μακαρίαν ζωὴν, ἧς ἐρῶν πάντα τὸν βίον ἐφαίνατο καὶ πᾶσαν ἀνωρωπίνην εὐδαιμονίαν οὐδὲν ἐλογίζετο. Οὗτος τοίνυν ὁ Θεὸς ἀνὴρ, ὁ περιβόητος μὲν αἰς ἐκοσμεῖτο ποικίλαις παρὰ Θεοῦ δωρεαῖς, τῇ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀγάπῃ καὶ πίστει οὐδενὸς ἄλλου ἠττώμενος, οὐδ' οἷς ἀδιαλείπτως ἐκέχρητο πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ, οὐκ ἐμοὶ μόνον ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ὅσοι φιλοτιμότερον ἂν τῶν τοιῶνδε ἄψαιντο λόγων εἰκότως ἂν εὐφημοῦτό τε καὶ ἀναγορεύοιτο, τοῦτο μὲν ὅτι οὐδενὸς ἠττων ὤφθη ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ πατρίδος καὶ γένους τοῦ ἑαυτοῦ καὶ ὅπως αὕτη ἄμεινον ἔξει, ἃ δὴ πάντα ἢ τῶν κοινῶν προστατεία (2) καὶ ἐπιμέλεια τοῦ ἀνδρὸς βεβαιοῖ· τοῦτο δ' ὅτι καὶ τέλους ἔτυχε τοῦ παρόντος βίου ἐπαινετοῦ, ὅπερ οἷόν τι σφραγίς ἐπιτεθεῖσα πᾶσιν οἷς ἂν τις εἰπεῖν ἔχοι περὶ αὐτοῦ λαμπρότερον αὐτὸν ἀποδείκνυσι, καὶ γένος καὶ πατρίδα κἂν τούτῳ ὡσπερ δὴ κἂν ταῖς ἄλλοις κατακοσμοῦντα, εἴτε τὴν προσεχῆ βούλοιτό τις λέγειν, εἴτε δὴ καὶ τὴν πορρωτέρω, ἐπεὶ Πελοποννήσιος τὸ ἀνέκαθεν ὁ ἀνὴρ· ἢ δ' ἐκεῖνον ἐνεγκαμένη, ἢ πάλαι πασῶν προέχουσα πόλειων ἦν, ἦν ἴσασι πάντες, αὐτὸ φημι τὸ Βυζάντιον. Ὁ γὰρ ταῖς αὐτοῦ ἀρεταῖς προσεχῆ πατρίδα κοσμεῖν δυνάμενος· οὐδὲν γάρ, οἶμαι, τὸ κωλύον καὶ πατρίδα καὶ γένος ὄλον τοὺς

(1) Γραπτέον ἴσως· μὴ. (2) Χειρογρ.: προστατεία.

τοιούτους κοσμεῖν· ἐπομένως ἂν καὶ τὴν πορρωτέρω κοσμοίη, ὅσον προσήκει κάκεινῃ τοῦ κόσμου μεταδιδοῦς.

Ἦνεγκε τοίνυν αὐτὸν τὸ Βυζάντιον, ἢ πόλις ἢ περιώνυμος, καλῶς πάνυ καὶ ὡς ἐχρῆν ὕστερον ἀπολαβοῦσα παρ' αὐτοῦ τὰ τροφεῖα, ὡς ὁ λόγος ἐρεῖ προῖών· τοὺς γε μὴν ἀνωθεν προγόνους αὐτοῦ μία τις τῶν ἐν Πελοποννήσῳ δοκιμωτάτων πόλειων, γένους ὄντας ἐπισήμου τῶν ἐν ἐκείνῃ γενῶν, τοὺς δὲ (1) ἐγγυτέρω τούτων πάππον τε καὶ πατέρα, τὸ αὐτὸ Βυζάντιον ἠνεγκεν· ὅς τὸν ἕνα καὶ κρείττω τῶν τρόπων ἔχων τῆς εὐγενείας μάλιστα ἄξιός ἐδόκει καὶ τῶν λοιπῶν· κοσμούμενος γὰρ ἀρετῇ, κοσμούμενος δὲ πολιτεία πανταχοῦ ζηλουμένη, ἵνα μὴ λέγω πλούτῳ καὶ βίου περιφανείῃ, καὶ τῶν κοινῶν ἐπιμελεῖσθαι δόκιμος ἤδη φανείς, συνεδρίου τε τοῖς παρὰ τῷ βασιλεῖ πρώτοις ἐκρίθη κοινωνεῖν τοῦ αὐτοῦ καὶ βουλευμάτων μάλιστα πρὸς αὐτοῦ βασιλέως. Ἐδδει δὲ ἄρα ἐκεῖνον μὲν τοιοῦτου γενέσθαι πατέρα παιδός, τοῦτον δὲ αὐτὸ τοιοῦτου παῖδα πατρός, ἐν' εὐκλείας ἀντιδοῦεν ἀλλήλοις ἐκάτεροι· μάλιστα δὲ εἴ τι πρὸς ταύτην ἐκείνων ἦν ἐλλιπές, ἐξηλήψεσθαι ὕστερον παρὰ τοῦ παιδός. Ἐὐθύς οὖν ἐκ παίδων οὗτος ἦθος ἐφαίνατο σεμνὸν καὶ κόσμιον κεκτημένος καὶ φρόνημα ὀλίγοις τῶν ἐν νέοις τελούντων προσόν· ἀνδρὶ μὲν τινι παιδαγωγῷ χρώμενος, ᾧ προστέταχεν ὁ πατήρ τῆς αὐτοῦ παιδαγωγίας ἐπιμελεῖσθαι, τῇ δ' ἀληθείᾳ τῇ οἰκείᾳ φύσει παιδαγωγούμενος· τὰ δὲ ἱερά ἐκπαιδευόμενος γράμματα, οὐ μόνον σὺννοους ἦν καὶ (2) σεμνὸς καὶ πλέον ἢ προσήκει παισίν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶν τὸ ἐν αὐτοῖς ἐπιγινόμενον τῇ νεότητι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνένδοτος· φύσει γάρ, ὡς ἔοικεν, ἐκείνῳ τοῦτο μᾶλλον ἢ παιδεύσει προσόν, οὐδαμῶς εἶα πρὸς τούναντίον αὐτὸν ἀποκλίνειν ὥστε ἄσεμνά τινα καὶ νέοις προσήκοντα δρᾶν· καὶ τοῦτ' αἰωνὸς εὐθύς πᾶσι μέγας ἐδόκει, καὶ φαντάζεσθαι πάντας ἐποίησε οἵπερ ἢ Θεὸς ἐκείνη ψυχὴ προελεύσεται. Ἐπεὶ δὲ προῖών ἤρχετο καὶ βασιλείαις φοιτᾶν, καὶ ὅ,τι ποτὲ βασιλεὺς τυγχάνει ὦν ἤδη κατανοεῖν καὶ τάξεις βασιλικῆς, καὶ ἀπλῶς ὅσα βασιλέως οἶκος ἐκέκτητο, δῆλος ἦν, καίτοι τοῖς πολλοῖς τῶν ἡλικίων καὶ εὐγενῶν συναναστρεφόμενος, ὡσπερ εἰκὸς, οὐ ταῦτά τούτοις ὁμῶς φρονῶν. (3) μὲν γὰρ πλούτῳ τε καὶ τῇ ἄλλῃ περιφανείᾳ τοῦ ἰδίου ἕκαστος ὀρυπτόμεναί τε καὶ φυσιοῦμενοι, ἃ νέοις εἴθιστα δρᾶν, ὡς ἐδόκει ἐκάστῳ μετῴσιν· ὁ δὲ πόρρω τοιαύτης γνώμης τυγχάνων,

(1) Χειρ. γάρ. (2) Χειρ. ἦ.

οὔτε πρὸς αὐτοὺς ἔβητο δεῖν ἀφορᾶν, οὔτε ζηλοῦν ἄπερ ἐκεῖνοι, οὔτε μὴν ἂ μετῆσιν μετιέναι, ἀλλ' ἐκεῖνο προὔργου τιθέναι, πῶς ἂν βασιλεῖ τε αὐτῷ καὶ πᾶσι φαίνοιτο τὰ προσήκοντα δρᾶν, καὶ τὰ μείνω περὶ ἑαυτοῦ σκεπτόμενός τε καὶ βουλευόμενος. Ὅθεν ὁ βασιλεὺς ὑπεραγάμενος τὸν νέον, καὶ παντὸς ἄλλου μᾶλλον φανταζόμενος οἱ προχωρήσει τὰ κείνου, προσεῖχεν αὐτὸν τότε εὐμενῶς, καὶ βασιλικαῖς νοουθεσίαις οὐκ (1) ἔλειπεν αἰεὶ παροτρύνων καὶ πρὸς ἐπίδοσιν ἀγαθὴν δύναται δὲ πρὸς τοῦτο βασιλικὴ νοουθεσία, ὅσον ὑπερφέρει πάντων ὁ βασιλεὺς· καὶ πρὸς μεγίστας ἐλπίδας ἀνάγων (2) τὸν νοουθετούμενον. Οὕτω πανταχόθεν ἐκεῖνος καταμικρὸν ὀχυρούμενος (3) εὖ, ὥστε παντὸς ἀπρεποῦς ἔργου καὶ μέμψεως οὐ πόρρω φαινομένου ἀφίστασθαι, τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον, τὰ τῶν γερόντων ἦν ἐν νεότητι δρῶν, καὶ τὴν νεότητα τούτοις κοσμῶν ὑπερφαινούσαν εἶχε τὰ κείνου καλῶς καὶ πάντας ἀναπειθούσαν, ὡς λόγων μεγίστων ἀξιωθήσεται ὕστερον, καὶ κοινῆς τινὸς φήμης λαμπρῶς πάνυ διαγγελλούσης τὰ κατ' αὐτόν.

Ἦδη δὲ καὶ πρὸς τελειότεραν ἡλικίαν προβάς, καὶ τοῦ καιροῦ καλοῦντος, γήμας τῶν εὖ γεγονότων θυγατέρα τινὸς καὶ πλούτῳ θαυμάζομένου, φιλοσοφίαν μετῆει ἐπιμελῶς, οὐ ταύτην τὴν ὄντα σκοπούσαν ἢ ὄντα εἰσὶν, ὅπου γε καὶ αὐτῆς, βραχεῖα μαθήσει τε καὶ μελέτη, τὸ δὲ πλεον ὀξύτητι φύσει, οὐκ ἀπείρως ἔχων ἐφαίνετο, ἀλλὰ τὴν ἦθη κοσμεῖν δυναμένην, καὶ οἶκον καὶ πόλιν, ἐπεὶ καὶ νόμους πρότερον ἡσκηκῶς ἦν καλῶς τοὺς πολιτικούς, καὶ πολλὴν ἐνδεικνύμενος τὴν περὶ αὐτοὺς ἐπιμέλειαν, ἅτε τὸ δίκαιον ἀσπαζόμενος καὶ τιμῶν πανταχοῦ. Οὕτως οὖν ἐκόσμησεν οἶκον τὸν ἑαυτοῦ, ὥστε πάντας θαυμάζοντας οὐκ ἔχειν (4) τίνι τὸν ἄνδρα παραβάλοιεν ἂν ἐν τούτῳ. Τοῦ δὲ βασιλέως ὀρώντος (5) αὐτὸν ἅμα μὲν εὐνοίαν τὴν πρὸς αὐτόν ἦδη τηροῦντα, ἅμα δὲ καὶ τὴν περὶ τὰ πολιτικὰ διοίκησιν καὶ ἐπιμέλειαν ἱκανόν, ὅτι καὶ τῷ πρὸς ταῦτα φίλτρῳ οὐδενὸς ἠττώμενος ἦν, ὡς ἂν εὖ ἡ Πόλις διάγη, καὶ τοῦτο μὲν ἐν ταῖς ξυμβουλαῖς εὐδοκίμουντα, τοῦτο δ' ἐν κατεπειγούσαις χρείαις καὶ καιροῖς ἀναγκαίαις τὰ προσή-

(1) Χειρ. αὐτῷ.

(2) Χειρ. ἀνάγειν.

(3) Χειρ. ὀχυρούμενος.

(4) Χειρ. ἔχει.

(5) Χειρ. ὀρώντες.

κον καὶ λυσιτελές δρᾶν ἐπιτήδειον, οὐκ ἦν εἰκὸς ἔξω εἶναι τῶν παρ' ἐκείνου τιμῶν καὶ μεγίστων ὑπηρεσιῶν καὶ ὀλίγοις ἀνηκουσῶν· ἀλλὰ ταχὺ τούτων ἠξιώθη, μέχρις οὐ, προϊόντος τοῦ χρόνου, τῆς ἐκείνου διαλαμπούσης ἀρετῆς, καὶ αὐτῶν ἠξιώθη τῶν πρώτων. Ὡς γὰρ αὐτὸν ἡ χρεία ἐκάλει πρὸς τὰ πολιτικά, ὁ βασιλεὺς τοῖς ταῦτ' ἐπισκεπτομένοις κἂν τούτῳ φέρουσι τὰ πρωτεῖα, ὡς ἔθος Ῥωμαίοις, τὸν ἄνδρα συνετετάχει, οὔτε φύσει δεξιότητι, οὔτ' ἰσχυρότητι φρονήσεως ἠττώμενον οὐδενός. Ὁ δὲ, ὡς ταύτης || [φ. 179^a] τῆς κρείττονος καὶ πρώτης ἠξιώθη τιμῆς, καὶ ἔδει μῆτε τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις γινομένων ἀπολείπεσθαι, μῆτε μὴν τῆς τῶν πολιτικῶν ἐπιμελείας (1) ἀφίστασθαι, καὶ ἀπλῶς ὡν ἐδεῖτο ἡ Πόλις μεθ' ὧν ἐτέτακτο κήδεσθαι, κρείττων ἢ ὡς ἂν τις ἤλπισεν ὠφθῆ τούτων ἀψάμενος.

Αἴτιον δὲ ἦν ὅτι πολλὰς δωρεαῖς θεόθεν κατεκοσμεῖτο, καὶ πᾶν τὸ λυσιτελοῦν, εἴ τις καὶ ἄλλος, κατανοεῖν καὶ ἐκλέγεσθαι ἐπιτήδειος ἦν καὶ δρᾶν μετὰ πάσης συνέσεως καὶ προνοίας. Καὶ ὅπου τοίνυν φύσις μὴ ἦν οὕτως ἐπιτηδεῖα καὶ ταχὺ τῷ λυσιτελοῦντι τοῖς πράγμασιν ἐπιβάλλουσα, ἐπιμέλεια δὲ καὶ φροντίς ἀξία λόγου παντός. Συνεφέρετο δὲ τῷ βασιλεῖ ὁμογνωμονῶν, οὐδενός δὲ ἠττώτο τῶν ταῦτά τούτῳ συνδιασκεπτομένων αὐτῷ, ὅπως ἀμείνονος τὰ πράγματα τύχη μεταβολῆς. Ἐξῆν ἄρα φαντάζεσθαι πάντας, καὶ μάλα εἰκότως, ἄρτι τὴν ἐτι περιλειπομένην Ῥωμαίων ἀρχὴν, τῆς δεινοτάτης μεγίστης ἐκείνης ταραχῆς καὶ τοῦ βαρβαρικοῦ κινδύνου ἀπαλλαγείσαν, μηκέτι τῇ αὐτῇ τύχῃ περιπεσεῖν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ γένος παλαιοῖς ἀτυχήμασι χαινωθέν οἶκοθεν ἀντιφέρεσθαι τῇ τῶν βαρβάρων δυνάμει ἐπὶ μέγα ἠρμένη παντελῶς ἠμηχάνει, οὔτε γὰρ στρατευμάτων, οὔτε μὴν χρημάτων ἠπόρει, θείας || [φ. 180^a] δὲ μόνον ἐδεῖτο ῥοπῆς καὶ τῆς ἔξωθεν ποθεν συμμαχίας, βασιλεὺς ἐκεῖνος ὁ συνετάτατος, ταῦτα πάντα ὀρών, ταῖς τοῦ ἀνδρός ὑποθήκαις τούτου, καὶ εἴ τις ἄλλος ἐκείνῳ συνῆν, πρεσβείας ἐποιεῖτο πρὸς Ἴταλοῦς, πρὸς Οὐνοῦς, ὧν πσλλάκις ἐκστρατευσαμένων πόλεμοί τε συνερράγησαν μεταξὺ αὐτῶν τε καὶ τῶν βαρβάρων, καὶ ἠτται καὶ ἐκπληξίς ἐκεῖνοις συνέθησαν, οὕτω δὲ οὐ μικραὶ τινες, ὥστε τοῦ τῶν βαρβάρων ἡγεμόνος, τὸ μὲν ἐκόντος, τὸ δὲ ἴσως καὶ ἄκοντος, ὁ πρότερον ὀγκηρὸν

(1) Χειρ. ἐπιμέλειαν.

εἶχε φρόνημα μεταβαλόντος, ἢ τε Πόλις καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἐσώζετο, πάντα, νῆσοί τε καὶ αὐτὴ Πελοπόννησος.

Ἐν γοῦν ταῖς περὶ τῶν τοιούτων κοινολογίαις καὶ ξυμβουλαῖς τίς ἀμείνων τάνδρος ἐκείνου καὶ δοκιμώτερος; τίς δ' ἐπικρίνειν τὰ δόξαντα καὶ τὸ πάντων μάλιστα λυσιτελέστερον ἐκλέξασθαι ἐπιτηδειότερος; Οὕτω τοίνυν, προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ τῶν πραγμάτων ἤδη προδήλως τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐχόντων μεταβολήν, περιήγγελλε μὲν τὸν ἄνδρα ἢ φήμη ἀπανταχοῦ· ἐγνωρίζετο δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ νήσοις πάσαις σχεδὸν καὶ αὐτῇ τῇ Ἰταλίᾳ, εἰ δὲ βούλει καὶ περαιτέρω, καὶ τοῖς ἄρχουσι καὶ ἡγεμόσιν αὐτῶν καὶ πᾶσι δῆλη ἢ ἐκείνου ἐγίγνετο ἀρετὴ· τοιαῦτα δὲ αἰεὶ δια || [φ. 180^β] γγγέλλουσα, οὐκ ἔξω τοῦ προσήκοντος λόγου, ἐκείνους ἀνέπειθε φιλίας τε τῆς σφετέρας αὐτὸν ἀξιῶν καὶ τιμῆς μεγίστης, ἧς οἱ σπουδαῖοι καὶ θεῖοι ἄνδρες τυγχάνουσιν ἄξιοι. Ῥωμαῖοι δὲ, ταῦτα ὀρώντες, ἠδοντο μεθ' ὑπερβολῆς ἐπὶ τῇ μεγαλονοίᾳ καὶ σπουδῇ τοῦ ἀνδρός, αἷς χρώμενος οὐδενὸς τῶν οἰκείων ἐφείδετο ὑπὲρ τῶν κοινῶν, οὐδὲν δ' ἠπτον καὶ ὅτι τοιοῦτον ἢ πατρίς ἠνεγκεν ἄνδρα, ὡς ἀκοῇ μόνῃ πάντας πρὸς τὴν αὐτοῦ εὐνοίαν ἠδύνατο ἐπισπᾶσθαι· διὰ δὲ ταῦτα μέγα τι καὶ κοινὸν πρὸς αὐτὸν ἐνδεικνύμενοι φίλτρον, σχεδὸν τι μόνῃ τῶν ἄλλων προσεῖχον ὅσοι σὺν αὐτῷ τῷ βασιλεῖ προσιόντες τὰ κοινὰ διεσκέπτοντο, οὐχ ὡς οὐ δοκιμωτάτων κακίων ὄντων ἢ μὴ τῶν αὐτῶν παρὰ βασιλέως ἠξιομένων, ἀλλ' ἐπειδὴ κοινότερός τις καὶ πολιτικώτερος ἐδόκει τῶν ἄλλων, καὶ μὴν προσηνέστερός τε καὶ χαριέστερος. Οἱ τε οὖν τῆς συγκλήτου πρῶτοι, μεθ' ὧν ἐκῆδετο τῶν πολιτικῶν, περὶ οὐδενὸς ἠρίζον τῷ ἀνδρὶ· τό τε λοιπὸν αὐτῆς τῆς συγκλήτου καὶ σὺν αὐτοῖς τὸ δημοτικὸν ἅπαν, πάντες δεῖν φοντο μετὰ βασιλέα τὸν ἄνδρα καλεῖν προστάτην, ἀντιλήπτορα, αἴτιον τῇ Πόλει καὶ τῷ γένει παντὸς ἀγαθοῦ. Ἴδὲ δὲ δὴ στρατιωτικὸν, ἐκείνῳ προσέχοντες μάλιστα καὶ || [φ. 181^α] μετὰ παντὸς θάρρους καὶ εὐνοίας προσιόντες αὐτῷ, οὐχ ὧν ἐδέοντο ἀμοιροῦντες ἀπήεσαν· ταῦτα δὲ ἄρ' ἦν πρόσοδοι καὶ βασιλικαὶ εὐποιαὶ καὶ δωρεαί, ἢ που ὡς ἔδει, πάντ' ἐτελεῖτο τῇ ἀρίστη κηδεμονίᾳ τάνδρος.

Πολλάκις δὲ ἢ μηδενὸς ἀναγκαίου παρεκπεσόντος, ἢ καὶ τοῦ χειμῶνος κωλύοντος αὐτὸν τοῖς βασιλείοις φοιτᾶν, ἦν συλλόγους ὄραν ἐν τοῖς οἴκοις ἐκείνου, ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγων συνεργομένων μέρος τι τῶν

ἐπιτεταμένων νυκτῶν αὐτῷ συνδιόγοντας· ὧν οἱ μὲν περὶ δογμάτων θεολογικῶν ἐποιοῦντο τὸν λόγον, καὶ τοῖς τοιούτοις προσεῖχον τὸν νοῦν· οἱ δὲ φιλοσόφων ἠπτοντο ζητημάτων τε καὶ θεωριῶν· ἄλλοι δὲ τὰς ἱστορικὰς μετήεσαν (1) βίβλους, τὰ τε τῶν Ἑλλήνων ἔργα καὶ τῶν Ῥωμαίων σκεπτόμενοι· ὅσοι δὲ νεώτεροι καὶ πεττοῖς πρὸς ψυχαγωγίαν ἐχρῶντο. Διὰ δὲ ταῦτα τοὺς πανταχόθεν ἀφικνουμένους εἴτε προσβαίνοντες, εἴτε κατ' ἐμπορίαν (2), εἴτε καὶ ἄλλως πως τύχοιεν ἀφιγμένοι, ἀνέπειθεν ἔρωσ προσιέναι αὐτῷ (3), τοὺς μὲν ὡς τὰ μέγιστα δυναμένῳ παρὰ τῷ βασιλεῖ, καὶ ὧν ἕνεκεν ἦκον ταχὺ δι' αὐτοῦ εἰς πέρασ ἀγαγεῖν διαλογιζομένους· τοὺς δ' ὅπως ἂν περὶ τῆς ἐκείνου ἠκούον ἀρετῆς· πλείστα γὰρ, ὡς εἴρηται, ἢ φήμη διήγγελλεν· ἀμεινον αὐτὴν πείρα || [φ. 181^β] μαθόντες μηδαμῶς ἀμφιβάλοιεν. Οὐκ ὀλίγοι οὖν συνεχῶς προσιόντες αὐτῷ καὶ ὁ βούλοιντο μετ' αὐτοῦ κοινολογησάμενοι, καὶ γνόντες οἷα συνετωτάτῳ φρονήματι ἐκοσμεῖτο καὶ διαλέξει πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἄλλοις ἄλλαις πρεπωδεδστάταις, χάριτός τε οἷας ἐνεπίμπλα καὶ ἠδονῆς τοὺς ἀκρωμένους αὐτοῦ, ἔτι δ' ὡς οὐδεὶς οὐδὲν ἄχαρί τι ἐντεῦθεν παθὼν ἀπίοι ποτὲ εὐδαιμονίζων τὸν ἄνδρα, καὶ πολὺ τῆς φήμης φοντο κρείττω· καὶ ἂν πρότερον ἀκούοντες μετ' ἀμφιβολίας ἐδέχοντο, ταῦτα πείρα μαθόντες, ἀναμφίβολον πίστιν τῶν λεγομένων ἐλάμβανον. Ἐπιτελεῖτο τοίνυν ἢ φήμη αἰεὶ, καὶ ὅπου ἂν εἴποις ἢ ἀρετὴ ἐκείνου διάδηλος ἦν. Εὖ γὰρ εἰδὼς ὡς οὔτε λαμπρότης βίου, οὔτε μόνῃ περιφάνεια γένους, οὔτε πλοῦτος βαθύς, οὔτ' ἄλλο τῶν ὄντων οὐδὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ γένοιτ' ἂν ἀρετῇ ἴσον, ἠσκεῖτο ἐκ παιδῶν εὐθύς, καὶ διὰ βίου παντὸς αὐτῆς οὐκ ἀφίστατο. Ἄρ' οὖν τούτοις μόνοις προσεῖχε τὸν νοῦν, βασιλέα δηλαδὴ θεραπεύειν, καὶ πάνθ' ὑπουργεῖν ἐκείνῳ, ὅσα δὲ βούλοιντο τοῖς πράγμασι λυσιτελεῖν (4), ἐπιμελέστατα ζητῶν (5), εὖ πρὸς πάντας ἐπίσης φερόμενος, ὡς ἐντεῦθεν εὐκλείαν θηρῶτο, ἦν εἰκὸς τὸν ἐπὶ τοῖς βιωτικοῖς ἤδη || [φ. 182^α] καταγιγνώμενον. Εὖ μὲν καὶ τούτων ἐπεμελεῖτο, καὶ ὡς ἐχρῆν ὑπὲρ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ δὲ προὔργου (6) ἐτίθει, καὶ

(1) Χειρ. μετῆσιν.

(2) Χειρ. ἐμπορίαν.

(3) Χειρ. αὐτά.

(4) Χειρ. λυσιτελοῦν.

(5) Χειρ. ζητεῖν.

(6) Χειρ. δὲ προὔργον.

θειοτέραν ἐπιμέλειαν ἐπεδείκνυτο ἤδη περὶ ἐκεῖνα. Ὁ γὰρ ὑπὸ πάντων ἐπαινούμενος τε καὶ θαυμαζόμενος αὐτοῦ βίος τῇ πρὸς θεὸν ἀγάπῃ καὶ πίστει καλῶς σφόδρα ὠχυρωμένος (1) μαρτυρεῖ διαρρήδην, ὡς οὔτε βασιλέως ἐγγύτης, οὔτε πλοῦτος, οὔτ' εὐκλεία, οὔτ' ἄλλα τῶν ὄντων οὐδὲν ἐκείνον τῆς πρὸς θεὸν ἐπιστροφῆς εἰς ὀλιγωρίαν ἐκίνησεν· ἀλλ' ὁ πρὸς αὐτὸν ἔρωσ καὶ ἡ ἐκ ψυχῆς ἐφesis δεύτερα πάντα ἠγεῖσθαι ἐποίει καὶ πρὸς οὐδὲν ἐκπταεῖσθαι τῶν ἀνθρωπίνων. Ἔδειξε δὲ ταῦτα οὐδὲν ἥττον καὶ ἦν εἶχε σπουδὴν θείουσ ναοὺσ ἐπισκέπτεσθαι συνεχῶσ καὶ τοὺσ ἐν αὐτοῖσ ἀσκουμένουσ καὶ καταμένοντασ ὡσ ἐνῆν εὐ ποιεῖν παντὶ τρόπῳ· ἐτι δὲ καὶ ἡ πρὸσ ὀσίουσ ἐν αὐτοῖσ ἀνδρασ αἰδῶσ, οἰσ ἠδετα προσδιαλεγόμενος καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν δεχόμενος εὐλαβῶσ.

Ἐπει δὲ ἐξ ἀνθρώπων γενομένου τοῦ βασιλέωσ ἔδει τῇ ἀρχῇ εἰσαχθῆναι τὸν κατὰ νόμουσ διάδοχον, ὁ δὲ ἦν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐνιοι τὸν μετὰ τὸν διάδοχον τοῦ βασιλέωσ ἀδελφὸν διανοηθέντεσ λάθρα εἰσ τὸν βασιλικὸν ὄρόνον ἀναγαγεῖν, ἀφ' οὐ στάσισ εἶ ποτε || [φ. 182^β] καὶ ἄλλοτε συστᾶσα ἐμελλεν ὀλέθρῳ ἀπαντα παραδοῦναι τελείῳ, ἐσκέπτοντο πῶσ ἀν εἰσ πέρασ προᾶξαιεν τὰ ὑπ' αὐτῶν ἠδη μελετηθέν. Ἄλλ' ὁ γενναῖοσ ἐκεῖνοσ καὶ τοῦ δικαίου ἀεὶ προῖστάμενοσ, οὐχ ὀπλοῖσ ἐκεῖνοῖσ ἀντιφερόμενοσ, οὐδὲ λόγοῖσ διαμαχόμενοσ, ἀλλ' ὡσ ἦν προσῆκον, τῇ ἐκεῖνου μεγαλονοῖα, ἡ τὸ πλῆθοσ τῆσ Πόλεωσ πειθόμενον εἶχεν αὐτῷ ἠρέμα, τῷ διαδόχῳ ἐτήρησε τῆν ἀρχῆν· ὅσ ἀφικόμενοσ καὶ βασιλεὺσ ἀναγορευθεῖσ, ὡσ ἔθοσ, ἠγε μὲν, ὡσ εἰκόσ, ἐν μεγίσταισ τὸν ἀνδρα τιμαῖσ, οἰσ τε ἀντέσθη τοῖσ κατ' αὐτοῦ τὸν δόλον ἐκεῖνον ὑφαίνουσι καὶ πολλῷ πλέον τῆσ αὐτοῦ ἀρετῆσ. Συνηγωνίζετο δὲ τῷ βασιλεῖ ἀμειβόμενοσ καὶ μηθενὸσ ὦν εἶχε φειδόμενοσ παντὶ τρόπῳ ζητοῦντι μηδαμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέωσ ἠττον ὀφθῆναι ἐφ' οἰσ ἐκεῖνοσ ἐμηχανᾶτο, τὸ τοῖσ πράγμασι συνόῖσον ἐπιζητῶν, καὶ τῶν ἔξωθεν ἄμα καὶ τῶν ἐντὸσ κηδομένῳ καὶ συνεπέτεινέν οἰ τὸν λογισμόν, καὶ πρεσβείασ ἀπανταχοῦ πέμπειν καιρόν ἠγουμένῳ ἀριστοσ ἐφαίνετο σύμβουλοσ ἄμα καὶ συναγωνιστήσ. Ἄλλ' ἐπειδῆ λόγοῖσ, οὗσ οἶδε θεόσ, ἔδει ταῖσ ἐσχάταισ ἠμασ περιπεσεῖν συμφοραῖσ, καὶ τὸν κοινὸν ὀλεθρον φεῦ τῆσ κοινῆσ ἐκεῖνησ πατρίδοσ καὶ τοῦ γένουσ ἰδεῖν, πάντα δεύτερα ἦν τοῦ σκοποῦ, καὶ || [φ. 183^α] πρὸσ οὐδὲν ὀφέλι-

(1) Χειρ. ὀχυρωμένος.

μον ἀποβαίνοντα. Ὁ γὰρ ἄρτι τότε τῆν τῶν βαρβάρων ἠγεμονίαν ἀνειληφῶσ, οὗσ ἐφθη ὠμωμοκῶσ ὀρκουσ ἐπὶ εἰρήνῃ παραβάσ, πάντα λίθον, ὁ φασιν, ἐκίνει, ὀπωσ τῆν ἐτι περιλειπομένην ἀρχῆν τῶν Ῥωμαίων καθελών, ἂ μηδεῖσ ἄλλοσ ἰσχυσέ ποτε τῶν βαρβάρων κατάρχων, αὐτόσ φανείη κατωρθωκῶσ, ὁ δὲ καὶ προθυμηθεῖσ εἰσ πέρασ προῆγαγεν. Ἄλλ' ἐκεῖνοσ μὲν οἶα μηχανησάμενοσ τῆν τε Πόλιν ἐχειρώσατο καὶ τοὺσ ἐνοικοῦντασ ἐξηνδραποδῖσατο, οὐδὲ βουλομένῳ μοι ῥᾶδιον διελθεῖν, εἶπερ δεινότατον ὄν τὸ πάθοσ πάντα λόγον συγγεί τῷ μεγέθει τῶν συμφορῶν καὶ πενθεῖν μάλιστα τὸν κοινὸν ὀλεθρον τοῦ γένουσ ἡ τὰ τοιαῦτα διηγεῖσθαι προτρέπεται· ἂ δὲ (1) ἀφ' οὐπερ ὁ βάρβαροσ ἐφωράθη ταῦτα βουλόμενοσ μέχρι καὶ αὐτῆσ τῆσ πολιορκίασ ὁ γενναῖοσ οὗτοσ ἠγώνιστο τῆν αὐτῆν εὐνοίαν ἐνδεικνύμενοσ τῷ τε βασιλεῖ καὶ τῇ πατρίδι καὶ τοῖσ πολίταισ ἠνπερ καὶ πρότερον, ὡσπε τὸν ὀσον οὐπω μέλλοντα κίνδυνον ἀποκρούσασθαι τίσ ἀκριβῶσ παραστήσειε λόγοσ, ἵνα δὲ καὶ τοῖσ μὴ καλῶσ εἰδόσιν ἐκεῖνον ἀπιστά τε καὶ ἄξια θαύματοσ φαίνοντο; Ἰσασι μέντοι ὀσοι αὐτόπται τοῦ πάθοσ πολῖται ἄμα καὶ ἐπήλυθεσ καὶ βάρβαροι, οἶμαι, αὐτοῖ· οὐτε γὰρ τὰ μείνω λυσιτελέσστατα συμβουλεύων τῷ βασιλεῖ ἠττων ὀφθη τινόσ, ὀτι μὴ πᾶν τούναντίον, οὐτε δρῶν ὀσα ὁ καιρόσ συνεχῶρει βίαιοσ ὦν· δημηγοροῦντοσ δῆποτε τοῦ βασιλέωσ περὶ χρημάτων συνεισφορᾶσ (ἔδει γὰρ τούτων εἶπερ ποτέ καὶ τότε), καὶ ποικίλῳ χρωμένου ἐπὶ τῆσ συγγλήτου τῷ λόγῳ· ἔδει γὰρ ἠπίωσ τε καὶ οἰκονομικῶσ, ἐτι δὲ προσηνῶσ διαλεγόμενον τὸ πρόθυμον ἐπισπᾶσασθαι τῶν ἀκρωμένων· ἐκεῖνοσ ἠμείφθη τοιαῦτα εἰπών· « εἰ μὲν περὶ τινοσ ἄλλου τὸν λόγον ἐποιεῖτο τὸ θεῖόν σου κράτοσ, ὦ βασιλεῦ, κάκείου ἐνεκα τὸν παρόντα σύλλογον συνεκρότεισ, ἔδει ἄλλου ἄλλην γνώμην ἀποφαινομένου ζητεῖν τίσ ἀν ἡ ἀμείνων εἶη καὶ ἄμα λυσιτελής· ἐπει δὲ ὑπὲρ τῆσ κοινῆσ σωτηρίασ ἡ σκέψισ καὶ τῆσ ἐκ τοῦ παρόντοσ κινδύνου ἀπαλλαγῆσ ἐνεκα πρόκειται πόρον χρημάτων εὔρεῖν, ἄλλωσ δὲ τοῖσ σχεδὸν ἀδύνατον, εἰμή, ὡσ κελεύεισ, ἔρανοσ γένοιτο, οὐ προστάξει βασιλικῇ οὐ βίξ, οὐδ' ἀκουσίωσ, ἀγαθῇ δὲ προαιρέσει καὶ προθυμίᾳ ἐπαινετῇ· οὐ καιρόσ ζητήσεωσ λοιπὸν τίσ ἡ κρατοῦσα γνώμη φαίνεται τῶν λοιπῶν, οὐτε γὰρ οἶμαι τοὺσ παρόντασ διαφόρουσ γνώμασ εἰσενεγκεῖν τῆσ προτεθειμένησ || , [φ. 184^α] οὐτε μὲν (μῆν;) ὡσ οὐ δεῖ χρημάτων ἐν τῷ πα-

(1) Χειρ. ἂ δ' ἐν.

ρόντι αὐτοὺς ἰσχυρίσασθαι, ἀλλ' οὐδὲ τὸν τοῦ ἑράνου λόγον δέξασθαι δυσχερῶς, ἐκεῖνο καλῶς εἰδόμενος ὡς οὐδεὶς ἂν εἴποι τούτῳ μὲν λυσιτελήσει μεγάλως ὁ ἕρανος, τούτῳ δὲ τυχὸν οὐδαμῶς, οὐδ' ὡς ὁ μὲν πάθοι τις (1) ἀγαθὸν ἐξ αὐτοῦ, ὁ δὲ, τούναντίον, ἀλλ' ἐπίσης πάντες. Καὶ τοῦτ' ἀποδείξει οὐδεμιᾶς δεῖται σαφῶς· εἴπερ πρόδηλον ὡς ὁ κίνδυνος πᾶσι κοινός, ἡ μὲν ἐκ Θεοῦ βασιλεία σου εὐμενέστατα πάνυ καὶ ὡς ἐχρῆν πάντας ὑπεξέθου τρόπους τοὺς δυνατούς, εἴτις ἔρα καὶ ἀπρόθυμος εἶη ῥαδίως αὐτὸν μεταβαλεῖν· καὶ τὸ μείζον ὅτι κελεύεις κατὰ τὴν ἐκάστου προαίρεσιν γενέσθαι τὸν ἕρανον· ἐπεὶ δὲ πολλοὺς οἶδα καίπερ προθυμωμένους, βουλομένους ὅμως ἄλλοθεν ποθεῖν ἕσσεσθαι τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑράνου, ἐμὲ δὲ εἶναι τὸν πρῶτον τοῦτο ποιήσοντα, οὐδένα λόγον ἔχοντα ὁρᾷ μὴ ποιῆσαί με τὸ τούτοις δοκοῦν.»

Τούτοις ὑπερησθεις ὁ βασιλεὺς καὶ ὡς ἐχρῆν τὸν ἄνδρα τῆς προθυμίας ἀποδεξάμενος, πέρασ τε τῆ συλλόγῳ ἐκείνῳ ἐπέθηκε, κάκεινου ὅπερ ἔφη ταχὺ καὶ πρῶτου πάντων ποιήσαντος ἐπίσης εἶχε πάντας τοὺς λοιποὺς τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κελευσ || [φ. 184^b] μένοις πειθεσθαι. Ὅσα τοίνυν ἀγωνιζόμενος ἅμα τῷ βασιλεῖ καὶ αὐτῷ ἰδίᾳ πρὸς σπουδὴν ἐφελκόμενος πάντας καὶ προθυμίαν ὧν ἡ Πόλις τότε ἐδεῖτο ἐφαίνετο δρῶν, περιέργον οἶμαι διηγείσθαι, μὴ ὅτι γε τῶν πολιτῶν ἀγνοούντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσοι ἐπήλυδες ἔτυχον ὄντες, σχεδὸν καθ' ἑκάστην ὁρῶντες αὐτά. Πλὴν ἐμελλε δεύτερα πάντα φανῆναι καὶ πολλῶ ἤττω καὶ ἀσθενέστερα τῆς τοῦ βαρβάρου ἰσχύος, καὶ ἡμᾶς ταῖς ἐσχάταις διὰ ταῦτα ἐχρῆν περιπεθεῖν συμφοραῖς· ὁ (2) γὰρ πάλαι ὁ χρόνος ὠδίνων ἠπέλει τοῦτο καὶ τεκεῖν ἦν ἀνάγκη, τοῦ βαρβάρου μεγίστην καὶ δεινότητην ποιουμένου τὴν πολιορκίαν. Ὡς οὖν <οὐκ> ἀντέχειν ἡ Πόλις ἠδύνατο, τοῦτο μὲν τῆ στρατεύματος πλήθει, τοῦτο δὲ τῆ ποικιλίᾳ τῶν μηχανῶν καὶ ἐλεπόλεων, καὶ ἄλλα ἄλλα, τίς ἂν διηγῆσαιτο λόγος τὸ μέγεθος ἐκείνης τῆς συμφορᾶς καὶ ὃν ἕλεθρον τῆνικαῦτα ὑποστὰν ἐφάνη τὸ γένος Ῥωμαίων; οὐ μὴν ἀλλὰ πάντ' ἐφεξῆς καταστρεφομένου ἅττ' ἂν προμηθεῖη σχεδὸν τοῦ βαρβάρου, κινδυνεύει μηδὲν τῶν ἐθνῶν ἔξω εἶναι κινδύνου καὶ φόβου, ἅτε μηδ' ἐξισοῦσθαι δυνάμενον τῆ ἐκείνου δυνάμει τε καὶ ἀρχῇ.

Τῆς Πόλεως μέντοι ἀλούσης, καὶ φόνου ἀμέτρου καὶ ἀνδραπυδι-

(1) Χειρ. τίς.

(2) Χειρ. ὁ.

σμοῦ γενομένου, τὸν ἄνδρα τοῦτον ὅμως ἐτήρησεν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ μὴ θανεῖν, ἐν' ἐκδηλοτέρα γένοιτο πᾶσιν ἡ ἀρετὴ ἐκείνου καὶ ὃν εἶχεν ἐκ παίδων ἔρωτα πρὸς τὸν Θεόν, ὡς μηδὲ τοῦ ζῆν αὐτοῦ φεῖδεσθαι τοῦ πᾶσιν ὄντος ἀνθρώποις ἐπεράστου. Ὁ βάρβαρος τοίνυν μετὰ σπουδῆς τὸν ἄνδρα ζητήσας, τὸ μέγεθος τῆς ἐκείνου ἀξίας αἰδούμενος, ὡς εἰκός. ἐπεὶ ἔγνω ζῶντα, ταχὺ κελεύει ἀχθῆναι· καὶ ἰδὼν, πᾶσαν ὠμότητα βαρβαρικὴν ἀποθέμενος, προσηνέσι λόγοις ἐχρήτα καὶ δωρεαῖς πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγαις, καὶ ἐπαγγελίαις μεγίσταις, αἱ καὶ αὐτοὺς βαρβάρους ἐξέπληξαν. Ἀλλὰ ταῦτα ἐπιπολὺ διαμένειν οὐχ οἶόν τε ἦν, οὔτε τῆς βαρβαρικῆς ἐκείνου φύσεως μεταβολὴν τινα δέξασθαι δυναμένης, οὔτε μὴν τοῦ Θεοῦ συγχωρῶντος τὸν ἕλεθρον τοῦ γένους αὐτὸν καὶ τῆς πατρίδος ὁρᾶν καὶ ταύτην φωναῖς ἀσεβέσι μαινομένην, καὶ πολιτείᾳ καὶ ἠθεσι δουλεύουσαν βαρβάροις προσήκουσιν. Ἐπει τοίνυν ὅτι δὴποτε τρόπῳ θανεῖν προσέταξε τοῦτόν τε καὶ τινὰς ἄλλους τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν σὺν αὐτῷ, ἀπήει μὲν ἀγῶνα τρέχων οὐκ ἐλάττω καρτερικοῦ, ἡ γὰρ ἂν καὶ κρείττον ἢ ὡς ἂν τις ἤλπισεν ἂν, καὶ τὸν πρὸς Χριστὸν ἔρωτα ἔδειξε καὶ τὸν πρὸς ἀγίους μάρτυρας ζῆλον, εἴτις αὐτῷ περὶ εὐσεβείας ἠνόχλει, καὶ φειδῶ μηδεμιᾶς βασάνου καὶ τιμωρίας ἐποίησεν, ἔχαιρε δὲ καὶ ἠγαλλιᾶτο ἀντὶ τούτου τοῦ ἐπικήρου βίου τὸν αἰδίων ἐκείνον μέλλων βιοῦν. Ὡς δὲ ὁ δῆμιος ἤδη παρῶν τὸ πρόσταγμα τοῦ τυράννου βαρβάρου ἐζήτει ποιεῖν, τό τε ξίφος ἔφερε τῇ χειρὶ καὶ ἀνελεῖν ἔτοιμος ἦν αὐτὸν ἅμα καὶ τοὺς παῖδας· ὡς δὲ ἕνα τούτων ἔώρα πρὸς τὸν θάνατον ἀποδειλιῶντα καὶ δέει, ὡσπερ εἰκός, κατεχόμενον, πρὸς μὲν τὸν δῆμιον (ὡ γυναισιότατης ἐκείνης ψυχῆς! ὦ φρονήματος σταθηροτάτου καὶ μυρίων ἐπαίνων καὶ θαυμάτων ἀξίου!) « ἐπίσχεσ, ἔφη, μικρόν », πρὸς δὲ τὸν ὀκνοῦντα καὶ δεδιότα υἱόν· « ποῦ σου, ἔλεγε, φίλτατε, ἡ πρὸς τὸν πατέρα αἰδώς; ποῦ ἡ στοργὴ καὶ διάθεσις; ποῦ αἱ πολλαὶ ὑποσχέσεις, ἃς ὑπέσχου πολλάκις, ὑπὲρ ἐμοῦ προθύμως ἀποθανεῖν; ποῦ τὸ φίλτρον; ποῦ τίθησ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀκουσάντων σου ταῦτα; ἢ τοὺς ἀνθρώπους μόνον ὑπολαμβάνεις ἐκεῖνα ἀκηκοέναι, Θεὸν δὲ μὴ εἰδέναι, μηδὲ παρὰ σοῦ τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν μοι πολλάκις ὑπέσχου, ζητεῖν ἐν τῇ τῆς φρικτῆς αὐτοῦ παρουσίας ἡμέρᾳ; ποῦ πατρίς, τέκνον; ποῦ περιφάνεια γένους; ποῦ βασιλεία Ῥωμαίων; ποῦ ἠθῶν εὐκοσμία, καὶ σεμνότης καὶ εὐταξία; οὐχ ὁρᾶς ὡς ἀπόλωλε πάντα; Φρόνημα τοίνυν εὐστα-

Θές και γενναῖον και σοι προσῆκον ἀναλαβών, φάνηθι θανάτου καταφρονῶν. Ἐγγύς ὁ κοινὸς δεσπότης ἀμείψεται σε δωρεαῖς ἀγαθαῖς τὰς πρὸς ἐμέ σου τὸν πατέρα ὑποσχέσεις ἀποπληροῦντα ». Τοιαῦτα εἰπών, και τὸ τοῦ νέου φρόνημα νεανικὸν και ἀπτόητον καταστήσας, « τούτους, φησὶ τῷ δημίῳ, πρότερον ἀνελών, ὕστερον ἐμέ δράσεις ταῦτά ». Ὡς θείας και μεγαλοπρεποῦς ἐκείνης ψυχῆς! ὦ γενναιότητος! ὦ φιλοτεκνίας! ὦ πατρικῆς διαθέσεως! Συνεφείλκετο και τοὺς παῖδας ἀποθανεῖν, ἢ ζῶντας καταλιπεῖν και ἀντὶ τῆς εὐσεβείας ἄλλο τι βουλευσασθαι, δεδιώς, ὡς ἔοικε, μήπως φανεῖται κἄν τῷ τέλει τοῦ βίου τῆς ἐκείνων κηδεμονίας ὀλιγορῶν. Ὡς οὖν ἐκεῖνος πρῶτον ἀνεῖλεν ὀρῶντος ὁ δῆμιος, « δόξα σοι, χαίρων εἶπε, Χριστὲ βασιλεῦ, και τὰς χεῖρας ἀνατείνας μετὰ δακρύων, δέξαι μου, ἔλεγε, τὴν ψυχὴν, και δώρησαι μοι τὸ μέγα σου ἔλεος, και δεῖξόν με κληρονόμον || [φ. 186^θ] τῶν σῶν ἀγαθῶν και μέτοχον ἐκείνης τῆς μακαρίας ζωῆς ». Εἶτα, τῷ δημίῳ νεύσας, τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο. Τίς τοίνυν ὑπόθεσιν κρείττω πρὸς εὐφημίαν ζητήσκειν ἄν; τίς οὐκ ἂν ἀρκοῦσαν αὐτὴν ὑπολάβοι, εἰ και μηδὲν ἄλλο τεκμήριον εἶχε τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς; τίς γενναιότερον και θειότερον φρόνημα και πρὸς Θεὸν ὅλως τείνον ἐνδείξαιτο; οἶμαι γὰρ εἰ και μηδὲν τῶν ἐπιτετηδευμένων αὐτῷ ἱκανῶς εἶχε παροτρύναι τὸν τοὺς τοιοῦτους θαυμάζοντα τὴν ἡρωϊκὴν ἐκείνου και θείαν κοσμηῆσαι ψυχὴν, τοῦτο και πρῶτον καθ' αὐτὸ και μεῖζον και τελευταῖον και ἀντὶ πάντων τῶν ἄλλων ὑπάρχειν. Οὐδ' ἐκεῖνό μοι ὅλως ρητέον δοκεῖ ὡς ὑπ' ἀνάγκης, οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν τὸ θανεῖν ἐκφυγεῖν, ταῦτα ἐπεποιήκει· τοὺς μὲν γὰρ ἄλλον τινὰ βίον αἰρουμένους και μετιόντας οὐκ ἀπεικὸς τοῦτο παθεῖν, κἄν ἐν τῷ τέλει πραγματευομένους τὸ πρὸς ἔπαινον αὐτῶν ἀφορῶν· οὐ δὲ ἅπας ὁ βίος ἐκεκόςμητο σωφροσύνη και ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς, μάλιστα δὲ τῷ πρὸς Θεὸν ἔρωτι και ταῖς αἰεὶ πρὸς τοὺς δεομένους εὐποιαῖς, τίς ἡμᾶς ἀναπείσειεν λόγος τοιαῦτ' οἴεσθαι περὶ τῆς θείας ἐκείνης ψυχῆς; τούναντι δέ, εἰ μὴ τοιοῦτοις || [φ. 187^α] ἐν τῷ τέλει ἐχρήσατο, οὐδ' ἂν ἀναμφίβολος ἴσως ὁ Θεοφιλῆς ἐκείνου βίος ἐδόκει τοῖς γε ἀκούουσι· νῦν δὲ πᾶσαν τὴν περὶ ἐκείνου ἀμφιβολίαν σαφῶς ἀπελάξ τὸ τοιαῦτα ἐν τῷ τέλει ἐνδείξασθαι και ὅτι βίον ὁποῖον ἔφημεν ἐθεοδώκει, ἔδει πάντως και τοιαύτην ἐνδείξασθαι γενναιότητα, ἣν ἠδέσθη και ὁ βαρβαρικὸς τότε θυμὸς και πάντες εἰκότως ἐν θαύματι ἄγουσιν.

ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΡΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ

ΛΟΓΟΙ ΑΝΕΚΑΣΤΟΙ ΔΥΟ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἱερῶν μονῶν ἀποκομισθέντων εἰς τὴν ἐθνικὴν βιβλιοθήκην χειρογράφων βιβλίων εὑρηται και ἓν, ὅπερ σχήματος ὄν 8^{ου} και ἐκ φύλλων 103 συγκείμενον, καλῶς δὲ γεγραμμένον περὶ φθίνουσας τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα, περιέχει τὰ ἑξῆς:

Φύλ. 1-60. *Ἐπιτομὴν τῶν ἱερῶν και θείων Κανόνων. Γέγονε δὲ παρὰ τοῦ παρσεβάστου σεβαστοῦ νομοφύλακος και κριτοῦ Θεσσαλονίκης κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ἀρμενοπούλου.* (Ἔστι δὲ ὁ κοινῶς γνωριζόμενος Νομοκάνων.)

Φύλ. 61-63. Ἄγραφα.

Φύλ. 64. *Περὶ βιβλίων τῆς θείας Γραφῆς γρησιῶν και τόθων.*

Φύλ. 65-90. *Ἐρωτήσεις τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυροῦ Μάρκου, και ἀποκρίσεις ἐπ' αὐταῖς τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀρτιοχέας κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βουλσαμών, κτλ.*

Φύλ. 91-96. *Τοῦ Βλεμύδου (sic) κυροῦ Νικηφόρου Προομιον εἰς τὸν Ἰαλιῆρα.*

Φύλ. 97. Ἄγραφον.

Φύλ. 98-102. *Τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως κυροῦ Ματθαίου τοῦ Καρτακουζηνοῦ Λόγον περὶ φιλομαθίας εἰς τὴν αὐτοῦ θυγατέρα κυρὰν Θεοδώραν τὴν Καρτακουζηνήν.*

Φύλ. 102-103. *Τοῦ αὐτοῦ βασιλέως κυροῦ Ματθαίου τοῦ Καρτακουζηνοῦ εἰς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα κυρὰν Θεοδώραν τὴν Καρτακουζηνήν περὶ τῶν τριῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων.*

Ἐαυτὰ εἰσι τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα. Ἀλλὰ τοῦ δευτέρου Λόγου τοῦ Ματθαίου ἡ συνέχεια δυστυχῶς κεκολλόβωται ὑπὸ χειρὸς βεβήλου, πέντε και ἡμισυ τετράδια ἦτοι 44 φύλλα ἀποσπασάσης ἐκ τοῦ

τέλους τοῦ βιβλίου, ἐν οἷς τις οἶδεν ὅποια ἄλλα περιείχοντο λόγου ἄξια εἴτε αὐτοῦ τούτου τοῦ Ματθαίου εἴτε ἐτέρου τινός.

Ἰῶν Καντακουζηνῶν ὁ οἶκος ὑπῆρχεν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ τῶν εὐγεγονότων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. «Οἱ εὐγενεῖς Καντακουζηνοὶ» λέγει ὁ ἱστορικὸς Γεώργιος Παχυμέρης (1). Ὁ δὲ πρῶτος, ὃν ἐξ ἱστορίας γινώσκουμεν, καὶ οἰοεὶ ὁ γενάρχης τοῦ οἴκου τούτου, ἦκμαζε περὶ τελευτῶσαν τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα, εὐδοκίμως ἐν διαφόροις μάχαις ἀγωνισάμενος κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἐπὶ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (2). Ὁ τοίνυν Ματθαῖος, περὶ οὗ ὁ λόγος, υἱὸς ἦν πρωτότοκος τοῦ ἐν ἔτει 1341-55 ἀυταρχήσαντος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἀνὴρ παιδείας εὐήκων, ὡς τὰ περιλιπόμενα τῶν συγγραφέων αὐτῷ μαρτυροῦσι. Σύζυγον δ' ἔσχεν Εἰρήνην θυγατέρα τοῦ δεσπότη Δημητρίου Παλαιολόγου υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὴν πρωτότοκον αὐτοῦ θυγατέρα Θεοδώραν, πρὸς ἣν καὶ προσφωνεῖ τοὺς ἀνωτέρω σημειωθέντας νῦν δ' ἐκδιδομένους δύο Λόγους. Τὴν Θεοδώραν ἀνέθρεψε καὶ ἐξεπαίδευσε ἢ πρὸς πατρός προμήτωρ αὐτῆς Εἰρήνη, ἢ πρὸς τὸ μοναχικὸν σχῆμα τὴν βασιλικὴν ἀμείψασα πορφύραν καὶ Εὐγενία μετονομασθεῖσα, ἣτις ἐμόναζεν ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπικαλουμένῃ *τῆς Μάρθας*, τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ Καντακουζηνῷ ἐκ πατρῷου κλήρου διαφερούση (3).

Ταῖς τοῦ πατρὸς ἐνεργείαις βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς ὁ Ματθαῖος, συγκατανεύσει (ἀέκοντι γε θυμῷ) καὶ τοῦ νομίμου αὐτοκράτορος Ἰωάννου Β' τοῦ Παλαιολόγου (1341-91), τοῦ καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ ἐπ' ἀδελφῇ, ἐστέφθη ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου

(1) Τόμ. Α', σελ. 65.

(2) Ἄν. Κομν. Ἀλεξιάδ. ΙΑ'-Π'.

(3) Καντακουζ. Δ', μβ' καὶ με', σελ. 877 καὶ 892. — Νικηφ. Γρηγορ. Ιθ', ια', σελ. 244. Ἦν δὲ ἡ Μάρθα, ἡ πρὶν ἢ ἀποκαρῆ μοναχὴ Μάρθα καλουμένη, ἀδελφὴ μὲν Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, σύζυγος δὲ τοῦ μεγάλου δομestίκου Νικηφόρου τοῦ Γαργανειώτου, ὃν στρατιώτην καλῶν καὶ ἀγαθὸν στρατηγὸν καλεῖ ὁ Ἀκροπολίτης [λς', σελ. 60. — Πρβλ. καὶ Παχυμ. εἰς Μιχ. Παλαιολ. Α', ιβ', σελ. 33, καὶ Δ', ιη'-ιθ', σελ. 292-6.]. Ἀδελφὸν δὲ τοῦ ἐκεῖτο ἢ ἐπώνυμος αὐτῇ μονῇ ἄλλὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου φίλου Β. Α. Μυστακίδου σημειούμενα ἐν σελ. 10-13 τῶν σπουδαίων *Περὶ Κουρούτσεσμε Ἱστορικῶν Εἰδήσεων* αὐτοῦ, τῶν ἑναγχοῦς ἐν τῇ *Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ* καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει ἐκδοθεισῶν, πολλὴν παρέχουσι τὴν πιθανότητα ὅτι ἐκεῖτο κατὰ τὸν Ἀνάπλου, καὶ δὴ ἐν αὐτῷ τῷ προαστείῳ Ξηροκρήνη (Κουρούτσεσμε).

χοῦ Φιλοθέου. Μετ' οὐ πολὺ ὄμως φωραθεὶς ὡς συνωμοσίαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τεκταινόμενος μετ' ἄλλων τινῶν Βυζαντινῶν, συλλαμβάνεται καὶ πρῶτα μὲν ἐν διαφόροις περιορίζεται τόποις, εἶτα δ' ἐξαναγκάζεται τὴν βασιλεῖον ἀποθέσθαι ἄξιαν ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν βασιλίδων, συμπαραισταμένων τῶν τε συγκλητικῶν καὶ τῶν πατριαρχῶν Καλλίστου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Λαζάρου Ἱεροσολύμων σὺν τῷ λοιπῷ κλήρῳ. Ἐπὶ τέλος δὲ τὸ μοναχικὸν ὑποδυθεὶς τριβώνιον ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἀγιώνυμον ὄρος τοῦ Ἄθω, ἐνθα εἰς τὸ συγγράφειν ἐπέδωκεν ἑαυτόν. Ἐκ τῶν συγγραφέων δ' αὐτῷ γνωστὸν ἐστὶ τὸ εἰς τὸ *Ἄσμα Ἀσμάτων* τοῦ Σολομῶντος *Υπόμνημα* αὐτοῦ, ὃ πρῶτος ἐξέδωκε Βικέντιος ὁ Ρικάρδος ἐν Ρώμῃ τῷ 1624, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Migne ἐν τόμῳ PNB', σελ. 997 ἐφ. τῆς *Ἑλληνικῆς Πατρολογίας*. Πλὴν τούτου, ἐν ἀρχαίῳ τινὶ καταλόγῳ χειρογράφων τῆς ἐν Πάτμῳ σεβασμίας μονῆς, ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς καρδινάλειος Ἀγγέλου Μαίλου δημοσιευθέντι ἐν τόμῳ σ' τῆς *Νέας Βιβλιοθήκης τῶν Πατέρων* (*Bibliotheca Nova P.P.*) ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1205 οὐατικανείου κώδικος, μνημονεύεται ἐν ἀριθ. Θ' καὶ *Ἐξηγήσεις* τοῦ αὐτοῦ αὐτοῦ Ματθαίου εἰς τὴν *Σοφίαν Σολομῶντος* (1), ἣτις ὄμως οὐκ ἀπεσώθη ἄχρις ἡμῶν. Συνέγραψε προσέτι καὶ

(1) Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος κατάλογος, ὃν καὶ ὁ Migne μετέληφεν ἐν τόμῳ ΡΜΘ', σελ. 1048 τῆς *Ἑλληνικῆς Πατρολογίας*, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου (1355) γενόμενος φέρει ἐπιγραφὴν τοιαύτην: «Πῖναξ τῶν ἐν τῇ σεβασμίας μονῇ τῆς τῆσου Πάτμου ἀξιολογωτέρων εὐρισκομένων βιβλίων», καὶ περιλαμβάνει ΝΗ' μόνον τεύχη. Ἐν δὲ ἀριθ. ΝΕ' τέτακται καὶ τὸ ἐξῆς: «Λόγοι Σωκράτους, ὡν ἡ ἀρχὴ Ἐυθύρρων ἢ περὶ οἴου. — Τὶ νεώτερον, ὃ Σώκρατες ἄχρι τοῦ: Μένων ἢ Περὶ ἀρετῆς. — Ἐχεις μοι εἰπεῖν». Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ περίπυστον χειρόγραφον τῶν Πλάτωνος Διαλόγων μετὰ Σχολίων, τὸ καὶ ἀρχαιότερον πάντων τῶν σωζομένων ἀντιγράφων τοῦ θεοῦ φιλοσόφου, ὑπερ συληθὲν τῷ 1801 ἐκ τῆς μοναστηριακῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Ἐιδουάρδου Κλαρκίου (Clarke) τεθησαύριται νῦν ἐν τῇ τοῦ Ὁξωνίου βοδληϊανείῳ βιβλιοθήκῃ. Ἔστι δὲ σχήματος τετάρτου μεγάλου, μήκους μὲν 0,34, πλάτους δὲ 0,23 γ.μ., ἐκ φύλλων 420 συγκείμενον, ἐν τέλει δὲ φέρον τήνδε τὴν σημείωσιν: «Ἐγράφη χειρὶ Ἰωάννου καλλιγράφου εὐτυχῶς Ἀρέθα διακόνου Πατρῆς νομισμάτων βυζαντινῶν δέκα καὶ τριῶν, μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ιδ', ἔτει κόσμου, σϑδ' (+ 895), βασιλείας Ἀέοντος τοῦ φιλοχρίστου υἱοῦ Βασιλείου τοῦ ἀειμνήστου». Δικαίαν ἀγανακτήσειος κραυγὴν ἐβόησεν ὁ ἀσπίδος Κοραῆς ἐν τῇ *Ἀπολογία* τῶν ἀυτοσχεδίων στοχασμῶν αὐτοῦ [Ἰσοκρ. τόμ. Α', σελ. λε'] ἐπὶ τῇ ἀπαλλοτριώσει τοῦ ἀτιμῆτου τούτου κειμηλίου τῆς ἀρχαιότητος· ἀλλ' ἐκ τοῦ ψυχικοῦ αὐτοῦ βρασμοῦ παρενεχθεὶς ὁ φιλόπατρις ἀνὴρ, ἀδικιωτάτην ἐξετόξευσε μομφὴν κατὰ τῶν ἐν Πάτμῳ καὶ Ἄθῳ ἀνθουσῶν τὸν τότε χρόνον ἐλληνικῶν σχολῶν ἐν οἷς λέγει: «Καὶ

Παραιέσεις Σωτηρίους (Monita Salutaria) κατὰ Φαβρίκιον (1), κατὰ δὲ Καβαίον (2) *Μοναστικάς (Solitaria)*, μήπω εἰς φῶς προελθούσας. Ἰῶν δὲ προκειμένων Λόγων οὐδαμοῦ, ὅσον ἐγὼ οἶδα, γίνεται μνεία. Τούτου δὲ ἔνεκα καὶ δημοσιεύων αὐτοὺς παρήμι τοῖς φιλοσοφοῦσι τὴν περὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν κρίσιν.

ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΥΡ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΜΑΘΙΑΣ Εἰς τὴν αὐτοῦ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΚΥΡΑΝ ΘΕΟΔΩΡΑΝ
Τὴν ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΗΝ

Παιδεία, καὶ λόγος, καὶ ἀρετὴ μέγα τι χρῆμα καὶ στερρόν περιτέλεια τοῖς ταῦτ' ἔχουσι γίνεται· διὸ καὶ πάντας χρῆναι μεταδιώδμως αἱ δύο πηγαὶ τῶν καλῶν τούτων γραμματικῶν ἐγύμνωσαν ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ πολυτιμὰ της ἀντίγραφου, καὶ ἐπρόδοσαν εἰς ἔθνος ἀλλότριον, διὰ πολλὰ ἀλλογὸν ἰσως ἀργύριον, τὰ προγονικὰ κτήματα». Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ! ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς ἐσυλαγωγῆται τὰς μοναστηριακὰς βιβλιοθήκας, εὐθύνονται δὲ διὰ τοῦτο αἱ μακρὰν τῶν μονῶν κείμεναι δύο ἐκεῖναι περιόδου τοῦ γένους σχολαί; Ἦν τούτῳ δὲ τοῦ λόγου γενομένου, δέσιν τὴν μέχρι τοῦ νῦν ἀγνωσμένην ἀλήθειαν τοῦ πράγματος ἐξείπειν. Καὶ δὴ λέγομεν, ἕτι αἱ κατὰ τὰς πονηρὰς ἐκεῖνας καὶ βαρυστόνους ἡμέρας τὰς τοῦ τουρκικοῦ κράτους χώρας περιηγούμενοι ἐπίσημοι ξένοι, τῇ τῶν οἰκείων πρέσβειν αἰτήσῃ, οὐ μόνον σουλτανικῇ ἐφιλοδώρησαν φερμανίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἀνθρώπων τῆς ἐξουσίας τῶν καλουμένων μουμισασιραίων ἰσως ἐπὶ τὴν πολλὴν συνοδεύοντο προσωπικῆς τε ἀσφαλείας χάριν καὶ εὐχερεστερας τῶν αἰτημάτων αὐτῶν διεξαγωγῆς. Οὕτω δὴ καὶ ὁ Κλάρκιος (καθ' ἃ ἔχω ἀκούσας ἀπὸ στόματος τῶν γεραϊτέρων τῆς τοῦ Θεολόγου μονῆς, τῶν καὶ αὐτοπτῶν γενομένων τοῦ πράγματος) εἰς Πάτριον κατάρτας, καὶ τοὺς τῆς μονῆς προΐσταμένους ὁρῶν ἀνευδότης ἔχοντας πρὸς πλήρωσιν τοῦ οἴκειου ἐρετοῦ, τῇ τῶν συνοδεύοντων αὐτῶν δύο τῆς ἐξουσίας ὀργάνων βίβλιν καὶ δυναστείαν ἐχρήσατο. Οἱ δὲ, εἰς τὴν ὑπεσχημένην αὐτοῖς γενναίαν ἀποβλέψαντες φιλοδοξίαν (τοῦτο δὴ τὸ ὑπεράγαν πεφιλημένον τοῖς Τούρκοις μπαχτσλε) οὐδὲν εἶχον τὸ ἐμποδῶν εἰς διάπραξιν τῆς ἱεροσυλλας, προκειμένου μάλιστα περὶ βίβλων τῶν ἀπίστων, μηδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ παχυλὰ περιεχουσίην ψευδῆ· κατὰ γὰρ τὰ δόγματα τοῦ μοιαιμεθανισμοῦ, πᾶσα ἡ ἀλήθεια ἐν μόνῳ τῷ Κουρανίῳ ἐστὶν ἀποτεθησαυρισμένη. Τούτων δὴ τὸν τρόπον ἀπεσυλήθησαν ὑπὸ τοῦ Κλάρκιου τὰ πατριακὰ χειρόγραφα.

(1) *Biblioth. Græc.* τόμ. Ζ', σελ. 793. Harlos.

(2) *Script. Eccles. Histor. Liter.* τόμ. Β', Append. σελ. 55.

καὶ μὴ ῥαθυμεῖν περὶ τὰ τοιαῦτα μηδ' ἀναβάλλεσθαι, ἀλλὰ σπουδάζειν καὶ σὺν ἰδρωτί ζητεῖν ἐθέλειν ἠγῆμαι· ἐν πάσῃ γὰρ ὥρᾳ τε καὶ ἡλικίᾳ καὶ πράγματι χρήσιμα ταῦτα τοῖς κτωμένοις ὄντα τυγχάνει, τοὺς μὲν εὐτυχοῦντας παιδεύοντα πρὸς τὸ μὴ μέγα φρονεῖν ἐν ἐώλοις πράγμασι καὶ βευστοῖς, τοὺς δὲ κακῶς πράττοντας μὴ ὀλιγωρεῖν μηδ' ὀργίζεσθαι, εἴπερ ἄρα κακῶς πράττουσι πεπαιδευμένοι τινὲς ὄντες καὶ λόγῳ τετιμημένοι· ψυχῆς γὰρ ἀρεταὶ τὸ δύνασθαι φέρειν πάντα μεγαλοψύχως, ὡσπερ κακία ταύτης τὸ ὀλιγωρεῖν καὶ μὴ ἀντέχεσθαι τῶν λυπούντων· οὐ γὰρ οἱ ὑγιαίνοντες καὶ μέγα πλουτοῦντες εὐδαίμονες εἰσὶν, ἀλλ' οἱ τὴν ψυχὴν εὖ διακείμενοι· καλῶς δὲ διακίσεταί τις, εἰ μάθοι τίνα εἰσὶ τὰ καλὰ καὶ ἐπαίνων ἀξία, τίνα δὲ τὰ κακὰ καὶ φευκτά. Καὶ γὰρ, ὡσπερ ἐκ φιλοπονίας πλήθος οὐσίας, οὕτω καὶ ἐκ φιλομαθίας πλήθος σοφίας. Διὸ ταύτην ἀσκητέον, ὡς θύγατερ, ἢ τῶν παρωχηκότων, καὶ ὄντων, καὶ μήπω γεγεννημένων παρέχει τὴν γνῶσιν. Ὁ γὰρ τάληθῆ γενώσκων οὐκ ἂν ἐν τοῖς ἔργοις ἀμάρτοι ποτέ· ὁ δὲ μὴ μαθὼν τὰ χρηστά, οὐδὲν ἐργάζεται τῶν δεόντων. Καὶ γὰρ, ὡσπερ ἀμαθία κυβερνήτου ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἐπιβάτας σὺν τῷ σκάφει καταποντίζει ἐν μέσῳ πελάγει, οὕτω καὶ ἀμαθία ψυχῆς ἑαυτὴν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἀρετὰς σὺν τῷ σώματι καταποντίζει λήθης πελάγει. Πῶς δὲ καὶ τὰ ἐπαίνων ἀξία γινώσεται τις, εἰ μὴ διδασχθεῖς ἐν τίσιν χαίρουσιν ἄνθρωποι, καὶ ἐν τίσιν ἀηδῶς διατίθενται; καὶ, ὡς ἔπος εἶπειν, ἐκ τοῦ μανθάνειν πάντα γίνονται τὰ καλὰ, ἐξ ἀμαθίας δὲ τὸ ἀνάπαλιν.

Ὅτι δὲ μέγα τι χρῆμα ἡ φιλομαθία, ἄκουε, θύγατερ, συνετῶς, καὶ μὴ κατόκνει περὶ παιδείαν καὶ μάθησιν. Τῇ αὐτοσοφίᾳ πάντως κατ' οὐδὲν ἐστὶ τι μέρος τῆς ἀμαθίας, ἀλλὰ τὰ πάντα πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπίσταται, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι γινώσκει, καὶ οἶδε σαφῶς ἐκείνου τὰ τέρματα. Ἀλλὰ τὴν φιλομαθίαν παιδεύων ἡμᾶς αὐτοῖς ἔργοις καὶ λόγοις, πρῶτον μὲν ἐνετείλατο τὰς Γραφὰς ἐρευνᾶν (1) καὶ μανθάνειν αὐτῶν τὰς ἐννοίας· εἰθ' οὕτως αὐτὸς ἐζήτει μαθεῖν, ἃ οὐκ ἠγνόει, ὅποσοι τυγχάνουσιν ὄντες ἄρτοι τοῖς μαθηταῖς (2), καὶ τίνα αὐτὸν οἱ ὄχλοι νομίζουσιν εἶναι (3), ποῦ δὲ καὶ ὁ φίλος κεκοιμήται

(1) Ἰωάν. ε', 39.

(2) Ματθ. ιε', 34.

(3) Ὁ αὐτ. ις', 13.

Λάζαρος (1), και άλλα πολλά, ἃ μὴ χρεῖαν εἶχε μαθεῖν· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἀλλὰ δῆλον, ὡς ἡμᾶς διδάσκων μὴ ταῖς ἡμῶν μόνον ἐθέλειν ἀρκεῖσθαι γνώσεσιν, ἀλλὰ μανθάνειν ζητεῖν αἰεὶ παρὰ τῶν τὰ πλείω εἰδότεων· μὴ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ και τι μέγα μυστήριον τῷδε τῷ τρόπῳ φιλανθρώπως ἡμῖν ἀνεκάλυψεν. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τῷ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφειν τὸ ζητεῖν αἰρεῖσθαι δεδήλωκεν, ἐδόκει ἂν και ἐν τῷδε τῷ βίῳ τὸ συγκεχωρηκὸς ἐνορᾶσθαι μόνον τῆς μαθήσεως· ἐπεὶ δὲ και μετὰ τὸ σωτήριο πᾶθος, και τὸ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι και ἀποθέσθαι τὸ ὑλικὸν πᾶν τῆς σαρκός, πάλιν ἠρώτα τοῖς μαθηταῖς (2), εἰ βρώσιμόν τι τυγχάνει παρὸν αὐτοῖς (3), και συνελθόντο ἰχθύας ἀγρεύοντες, δείκνυσι περιφανῶς, ὡς και μετὰ τὸ ἀποθέσθαι τὴν ὕλην, πάλιν ἔσεται μάθησις τοῖς ἀνθρώποις. Εἰ δὲ και τότε μανθάνειν ἀνάγκη, και οὐχ ἅμα μαθεῖν ἐνὶ ὀπηνίκα και τὸ παχὺ πᾶν ἀποθῶμεθα τῆς σαρκός, πόσω γε μᾶλλον σήμερον, ὅτ' ἐφ' ἑαυτοὺς ἡλικίης ὕλης ἐπιπροσθούσης και οὐκ ἐώσης ἡμᾶς καθαρῶς τὰ ὄντα γινώσκειν, ἐνδεεῖς ἐσμέν μεγίστης χειραγωγίας; φημὶ δὴ τὴν ἐκ τοῦ φιλοπονεῖν ἐπιγιγνομένην ἡμῖν μάθησιν.

Και τί χρὴ λέγειν περὶ ἀνθρώπων ἐνδεδυμένων παχυτάτους χιτῶνας σαρκός, και βερυπωμένους ἐκ φασμάτων ἡδονῶν τε και πράξεων, ὅπου γε τὸ καθ' ὥραν ἢ ἅυλος χερουβικὴ χύσις σοφίας, τῇ μαθήσει προκόπτει, και καθαιρόμενοι παρ' αὐτῆς εἶναι τινές και φωτιζόμενοι και τελειούμενοι δείκνυνται. Εἰ τοίνυν τοῦθ' ἡμῶν ἐστὶ τὸ ἀξίωμα, ὅτι τῆς ἐκείνων ὄντότητος ἡμῶν ἢ ψυχὴ μετελήφει, ζητητέον μᾶλλον και κατ' αὐτὴν τὸ καθ' ὥραν μανθάνειν σπουδάζειν, πολλῶ πάντως ἀποδέουσιν τῆς ἐκείνων ἀξίας και στάσεως· ἀλλὰ νῦν μὲν ὡς ἐν ἐσόπτρῳ και ἐν αἰνίγμασιν (4), ὅταν δὲ τούτων λυθέντων λεπτότερον τὸν αὐτῆς περιβάλληται χιτῶνα, τότε και τῷ ἐκείνων τρόπῳ τὰ ὄντα μαθητευθήσεται, και τὴν αὐτὴν γνώσιν ἀκριβοῶς λήψεται (5) κεκαθαρισμένη και ῥύπων ἄτερ τυγχάνουσα· ἕως δ' ὡς ἐν δεσμωτηρίῳ τῷ σώματι νῦν διάγει, ἀδύνατον αὐτῶς εἰσδέξασθαι τι και ἀμερῶς.

Ταύτη τοι και χρεῖα πολλὴ τῆς ἀερίου ταυτησὶ προφορᾶς, ἐν ὅπως

(1) Ἰωάν. ια', 11.

(2) Γρ. Ἦὸς μαθητῶν.

(3) Λουκ. κδ', 41.

(4) Α' Κορινθ. ιγ', 12.

(5) Τὸ χειρόγρ.: Ψήλεται.

τὸ ἀγνοούμενον ἐκ τῶν ἐτέρων μανθάνωμεν λόγων τῇ μεταδόσει. Ὁ γὰρ μὴ ἐνταῦθα τὸν ἐνόητα τρόπον μαθῶν, μετ' ἀγνοίας εἰς τὸν ἐκεῖσε βιβδιεῖται τόπον· ὅς δ' ἀπὸ τῶν ὠδε μετὰ παιδείας ἀφίκηται, φανερόν ὅτι ῥαδίως ἐκεῖ και τὰ τέλη μαθήσεται. Τοῦτο δὲ και ὁ πατριάρχης ἠρμήνευσεν Ἀβραάμ, τοῦ Κυρίου παραβολικῶς ἐκφωινήσαντος: ἀκουσάτωσαν Μωϋσεῖα και τοὺς προφήτας» (1), οὐδὲν ἄλλο πάντως γε διὰ τούτου παιδεύων τοῦ λόγου ἢ τὸ ἐνταῦθα μανθάνειν χρῆναι μελετᾶν, και μὴ σκοπεῖν ἡμεληκότας τῆς σωτηρίας ἐκεῖσε μαθεῖν, ἢ βραχέα ἅττα μαθόντας ἀρκεῖσθαι και μὴ πρόσω χωρεῖν ζητεῖν. Ὅτι δ' οὐκ αἰσχύνῃ τὸ πρᾶγμα, οὐδ' ἀλλόκοτον τῆς ἡμῶν φύσεως, γνοίη ἂν τις ἐξ αὐτῶν, οἶμαι, τῶν καθαρωτάτων δοχείων τοῦ πνεύματος τῆς θείας χάριτος. Ἐπεὶπερ και Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ θεῖα μεμαθηκῶς και ἐγνωκῶς τὰ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν ἀνθρώπον, τὸν τοῦ λαοῦ μερισμὸν και οἶονεῖ ἀπαρίθμησιν παρ' ἐτέρου μεμάθηκε. Και αὐτοὶ οἱ τῶν θεοκηρύκων πρωτοστάται, οἱ ποταμοὶ τῆς σοφίας και οἶονεῖ δώδεκα τῆς ἐρήμου πηγαί, αἱ ποτίσασαι πάλιν (2) τὸν Ἰσραήλ, και ταῦτ' εἰσδεδεγμένοι τὸ αὐτάγαθον και σοφοποιὸν θεῖον Πνεῦμα ἐν πυρίναις γλώσσαις (3), οὐκ ἤρκοῦντο καθ' ἑαυτοὺς εἰδέναι, ἀλλ' ἐκοινοῦντο πρὸς ἀλλήλους τὸ Εὐαγγέλιον. Αἶθ' ὑπερκείμενοι τῶν οὐρανίων ταγμάτων δυνάμεις, τὰς ὑποθεβηκυίας τὸν κοινὸν δεσπότην ἀνεδίδασκον, ἐν ὅπως ἡμεῖς διδαχθῶμεν ὑπέκειν ἐν λογισμῷ και σώφρονι μεταλήψει τοῖς κρείττοσι. Και αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ και Πατρὸς Υἱὸς τε και Λόγος, ὁ πάσης σοφίας δοτῆρ, τῇ αὐτοῦ ἀχράντῳ σαρκὶ οὐχ ἅμα τῇ προσλήψει και τὴν σοφίαν ἐνδείκνυσθαι δέδωκεν, ἀλλὰ προκοπτούσης κατὰ τὸ μέτρον τῆς σωματικῆς ἡλικίας, ὡς ὁ θεηγόρος Λουκᾶς ἡμῖν ὑφηγήσατο: «Ἰησοῦς γὰρ προέκοπτε, φησὶ, σοφία και ἡλικία και χάριτι παρὰ Θεῷ και ἀνθρώποις» (4) οὐκ αὐτὸς ἀμοιρῶν τι τῆς σοφίας· αὐτοσοφία γὰρ ἐστὶ και πάσης γνώσεως και σοφίας ἀρχή, ἀλλὰ παιδεύων ἡμᾶς ὡς οὐδενὶ δυνατὸν ἅμα πάντα γινώσκειν· και διὰ τοῦτο τὴν προσληφθεῖσαν ἀξίαν σάρκα ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν ἐνδείκνυσθαι τὴν σοφίαν πεποίηκε.

(1) Λουκ. ις', 29.

(2) Γρ. Ἰσως: Πάλαι.

(3) Πράξ. 6', 3.

(4) 6', 52.

Τίς τοίνυν οὕτω διεφθαρμένος τὸν λογισμόν, ὡς ἠγεῖσθαι περὶ αὐτοῦ μὴ χρεῖαν ἔχειν μαθήσεως, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ οἱ ἠλογημένοι νόες καὶ τῆς σοφίας ἀποστάται σφᾶς αὐτοὺς ἀγνοήσαντες, ὅτι δι' ἀλαζονείαν τῆς ὄντως οὔσης ἐκπεπτώκασι ζωῆς, ὡς ἐκ μεταμέλου πολλὰκις ζητοῦσι μαθεῖν; Οὕτω διὰ πάντων μέγα τι χρῆμα τὸ τῆς φιλομαθίας· ὡς ἂν δὲ καὶ ταύτη τὸν λόγον (1), σκεψώμεθα. Πᾶν ὅ,τι περ κενὸν ὄν τυγχάνει, ἢ παντελῶς ἀνεπίδεκτόν ἐστι τοῦ πληροῦντος, ἢ τοῦτ' ἐπίδεχόμενον πληροῦται κατὰ μικρόν, μηκέτι τοῦ ἐπιχωριάζοντος ἐφιέμενοι (2) τοῦ λοιποῦ· ἢ δὲ ψυχὴ δεκτικὴ μὲν οὔσα μαθήσεως, αἰεὶ δὲ λαμβάνουσα οὐ πληροῦται, ἀλλὰ μᾶλλον δεκτικωτέρα γίνεσθαι, καὶ πλειόνων ἐπιθυμεῖ κόρον σχεῖν. Ἄν δέ τις ἐξεταστικώτερον σκοπεῖ, πρᾶγμα τι κατίδοι τεράστιον καὶ θάμβους ὄντως πεπληρωμένον, πῶς ἢ τῶν πλειόνων γνώσις, πλειόνων (3) ἀπορίας αἰτία μᾶλλον γίνεται. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ παρὰ Σολομῶντος ῥηθέν, ὡς: «Πάντες μὲν οἱ χειμάρροι εἰς τὴν θάλασσαν πορεύονται, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιμπλαμένη» (4)· οὐ τὴν ἀλμυρὰν δὲ φησι καὶ κυματώδη καὶ θέουσαν, οὐδὲ τοὺς ἐκ χιόνος καὶ ὄμβρων χειμάρρους, ἀλλ' αὐτὴν τὴν τῆς θεϊκῆς ἀποφόρας, φημι δὴ τοῦ ἐμφυσήματος καὶ τῆς σοφίας δεκτικὴν ψυχὴν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ εἰσβάλλοντας τῶν ὄντων οἰονεὶ χειμέρια ρεύματα· οὐδὲ γὰρ εἰκὴ τοὺς χειμάρρους καλεῖ, ἀλλ' ἄκουε συνετῶς τοῦ σολομωντείου αἰνίγματος. Αἱ ἀενάως πηγαὶ ρέουσαι, ἰδίας ἔχουσαι (5) τὰς ἀρχὰς ἐκ τῆς αἰώρας ἐξερχομένης, αὐτῆς φάναι τῆς Ἐδέμ, κατὰ τὴν θείαν Γραφήν (6)· οὐχ οὕτω δὲ καὶ οἱ χειμάρροι ρέουσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν θαλασσίων ἀτρίδων, αἳ καὶ συστᾶσαι γίνονται νεφέλαι, τοῦ ἀλμυροῦ καὶ βαρέος ἀλλοιωθέντος εἰς πότιμόν τε καὶ κοῦφον, εἶθ' οὕτως ἐπὶ τῆς γῆς διακεχυμένου, καὶ αὐτὸς εἰσβάλλοντος κατὰ θάλατταν. Οὕτω δὴ καὶ τὸ λογιζόμενον ἀτρίδος δίκην ἐξέρχεται τῆς ψυχῆς, κατὰ δὲ τὴν νεφέλην συσταθὲν γίνεται ἐπιστήμη, ἐπὶ δὲ τὸ κρεῖττον ἐλθὼν διακέχεται τῇ γῇ, τουτέστι τῇ σαρκί· εἶθ' οὕτως ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἀναστρέφει μητέρα ψυχὴν, κρεῖττον ὄν ἢ ὅτε τὴν ἀρ-

(1) Ἑλληνικῆς ὁ λόγος δοκεῖ.

(2) Γρ. ἰσως: Ἐφιέμενον.

(3) Γρ. ἰσως: Πλειόνους.

(4) Ἐκκλ.λησ. α', 7.

(5) Γρ. ἰσως: Ἐχουσαι.

(6) Γένεσ. 6', 10.

χὴν ἐξῆλθεν. Ἡ δὲ τὰ οἰκεία λαμβάνουσα οὐκ ἐμπιμπλαται· πᾶν γὰρ τὸ εἰς αὐτὴν ἐμβάλλον ἐαυτῆς ἦν, οὐκ ἄλλοθεν· ταύτη τοι καὶ ὡς ἀχανὲς πέλαγος τῷ ἑαυτοῦ πλάτει σκιδνόμενον οὐ φαίνεται· λόγῳ δὲ κρεῖττονι καὶ οἰονεὶ σοφωτέρῳ τῇ πολλῇ νοήσει περιθαλπομένη, καὶ οἰον τῇ κατ' αὐτὴν ἀναζέουσα γνώσει, πλείονας τὰς γνωστικὰς ἀτρίδας ἀναπέμπει, αἳ καὶ πλείους τοὺς σολομωντεῖους ποιοῦσι χειμάρρους.

Σκοπῶν δ' ἂν τις ἀκριβῶς, τοῦτ' αὐτὸ κατίδοι τεθεωρημένον καὶ περὶ τῆς πρώτης ἐκείνης ἀγγελικῆς ἱεραρχίας· πρηστῆρες γάρ, καὶ χύσις σοφίας, καὶ θείων νοημάτων ἀνάπαυλα κατονομάζονται· ἀλλὰ, καθὼ σωτήριος λόγος, πολλὴν ἡμῖν ἐπιδαφιλεύεται τὴν περὶ ταῦτα ἐνοιαν: ποταμοὶ γάρ, φησιν, ἐκ τῆς κοιτίας τῶν περὶ αὐτοῦ πίστιν ἐνθέως εἰσδεξαμένων ρεύσουσιν ὕδατος ζωῆτος» (1). Οὕτως ἀτεχνῶς μέγα τι πρὸς συντέλειαν ψυχῆς ἢ περὶ ταῦτα ζήτησις.

Πῶς δ' ἂν τὴν ἀρχὴν τούτου τοῦ ἀγαθοῦ σχοίημεν, ἄκουσον Σολομωντος καὶ αὐτὸς νοθετοῦντος ἡμῖν: «Πᾶσαν διήγησιν θείαν θέλω ἀκούειν, καὶ παροιμίαι συνέσεως μὴ ἐκφρευέτωσάν σε» (2)· ἀφ' ἑαυτοῦ γὰρ γνοίη τις ἂν ἴσως ὅσα περ αὐτὸς εἶδε τοῖς ὀφθαλμοῖς· ἐκ δὲ τοῦ μαθεῖν, ὅσα πάντες εἶδον. Ὅτι δὲ καὶ ἡ μάθησις ψυχὴν σώματι παρασκευάζει μίγνυσθαι, οἰονεὶ μεσότης τις οὔσα ὕλης καὶ αὐλίας, καὶ μεγέθους καὶ ταπεινότητος κατὰ τουτονὶ τὸν μικτὸν ἄνθρωπον, φανερον ἐκ τοῦ ταύτη τοι κοινωνεῖν ψυχὴν σώματι, καὶ ζωὴν ταύτην ἔχειν, ἢ ταῖς αἰσθήσεσιν ὡς θεραπευαίνισι κεχρημένη προσκτάται κατὰ (3) τὸ νόημα καὶ γίνεται πρόξενος ἀλλ' ἐξ ἄλλων μανθάνειν, καὶ τῶν αἰσθητῶν τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν, καθάπερ τις κλίμαξ ἢ γέφυρα μεταπέμπουσα πῶς ἡμᾶς καὶ ἀνάγουσα ἐκ τῶν χυμαλαῶν δήπτου καὶ γηίνων πρὸς τὰ οὐράνια. Καί, ὅπερ φύσις οὐ δυναται, τούτου μάθησις παρεκτικὴ γίνεται. Ἰὰ γὰρ ἡμῶν ἔτη ἐν ἐβδομηκοντα καὶ πρὸς τι μικρόν· βραχύτατος δ' αὐτός ὁ βίος πρὸς τὸ ἰδεῖν ἔργα Θεοῦ καὶ συνιέναι τὸν πλοῦτον τῆς αὐτοῦ χάριτος, καὶ τῶν λίαν σαφῶν καὶ θεωρητικῶν τις ἐστίν. Ἄλλ' ἐκ τουτουὶ τοῦ χρήματος τῆς μαθήσεως, καὶ τὰ ἐξ αἰῶνος δῆλα γίνεται τοῖς φιλομαθέσι καὶ ἐπιστήμοσιν. Οὐκ οὐν γε λοιπὸν λαμπρότερον ἂν τις εἰς λογισμοὺς τελῶν λάβοι τῆς καθ' ἡμᾶς

(1) Ἰωάν. ζ', 38.

(2) Τὸ ῥητόν ἐστιν οὐχὶ τοῦ Σολομωντος, ἀλλὰ τοῦ Σειράχ. Σοφ. ε', 35.

(3) Γρ. ἰσως: Καὶ τό.

ἀξιωμα φύσεως· ἢ γὰρ αἰσθησις ἡμῶν τε καὶ τοῖς ἀλόγοις δέδοται. Τί δὴ λοιπὸν κατὰ ταύτην ἐκείνων διενηνόχασμεν, φαίη τις ἂν ὀρθῶς σκοπῶν, καὶ πλεονεκτεῖν ἡμῶν ἕνια κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, ἀλλ' ἢ δῆλον ὅτι νοῦ καὶ μαθήσεως ἐσμὲν δεκτικοί, ὅπερ δὴ παντάπασιν τῆς ἐκείνων ἀπελήλαται φύσεως; Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, τὰ μὲν ἄλογα τοῖς ἰδίοις ἐμμένειν ὅροις φιλεῖν, καὶ οὐδὲν ἂν αὐτῶν τούτων μεταβαίη, ἄνθρωπον δὲ μόνον τὴν αὐτοῦ μετατιθέσθαι φύσιν ἐπιτηδεύεσθαι; τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ἰδιαιτάτον, τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν εἶναι, καὶ ὅσα πλείους οἶδε τὰς ἐπιστήμας, τοσοῦτῳ τῆς ἀλογότητος διενήνοχε· τὸ γὰρ τέλειον ὅσα περ ἂν εἴη τελειότερον, τοσοῦτῳ γε τῶν ἀτελεστέρων καὶ τιμιώτερον. Εἰ δὴ τοῦτ' ἂν τις ἐν ἡμῶν συνεργῶν εἰς τελειότητα λάβοι, ὅπερ ἂν δι' ἐπιστήμης καὶ μαθήσεως γίγνοιτο, ὅσα πάντως μαθήσεως ἀποδέομεν, τοσοῦτῳ τῆς τῶν ἀλόγων κεκοινωνήκαμεν φύσεως.

Σκοπεῖν δέ σε καὶ τοῦτ' ἀξιόν. Ἐὖ γὰρ γελαστικὸν ἐπουσιῶδες ὄν, ἴδιον ἀνθρώπου τυγχάνει· οὐκ οὐκ γὰρ λοιπὸν τούτου χρεῖα πρὸς τὸ τί εἶναι τὸν ἀνθρώπον· ὄν γὰρ αὐτὸν σώζει, καὶ ἀπὸν οὐ φθείρει. Μὴ γελῶν γὰρ οὐδὲν ἤττον ἀνθρώπος μένει. Καὶ πέφυκε μὲν τοῦτο ποιεῖν· γνώρισμα γὰρ τοῦτο τῆς κατ' αὐτὸν φύσεως· οὐκέτι δ' ἐξ ἀνάγκης καὶ αἰεὶ. Ἐὖ δὲ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν εἶναι, οὐσιῶδες ἴδιόν ἐστιν αὐτῷ. Ταύτην τοι καὶ τοῦ ἐπουσιῶδους ἐστὶ τιμιώτερον, ὅτι καὶ παρὸν τὴν οὐσίαν σώζει, καὶ ἀπὸν φθείρει· εἰ γὰρ μὴ ὑπάρχει νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικός, οὐδ' ἀνθρώπος· ἐν τῷ τί γὰρ αὐτὸν εἶναι τοῦτο συμβάλλεται, καὶ τοῦτό γε τῆς τούτου οὐσίας πρὸς σύστασιν παρείληπται; διὰ τὴν οὐραθεν γνῶσιν καὶ τὰς κατ' αὐτὴν ἐπιγιγνομένας ἡμῶν ἐπιστήμας. Τοῖνον μὴ ζητῶν ἐπιστήμην, οὐδ' ἐνεργεῖα γίνεται δεκτικός ἐπιστήμης· τὸ δὲ μὴ ἐνεργεῖα τὸν τοῦ τί ἦν εἶναι λόγον κεκτημένον, οὐδ' οὐσία ἐστίν· ἀδύνατον γὰρ κατ' ἐντελέχειάν τι ὄν, εἰς τὸ δυνάμει ποτὲ ἵεναι· φθείρει γὰρ τὸν τοῦ τί ἦν εἶναι λόγον, ὅπερ ἐστίν ἢ ἐκάστου μορφή καὶ οὐσία κατ' ἐντελέχειαν ἐκάστη προσοῦσα· οὐδὲ κυρίως ἀνθρώπος ἂν κληθεῖη· οὐδὲ γὰρ ἐνεργεῖα τοῦτ' ἐστίν, ἀλλ', ὡς ἔφην, δυνάμει. Ὡς περ καὶ ὁ τὰ μουσικὰ μὴ εἰδώς, οὐ λέγεται μουσικός, εἰ, καθὰ ἀνθρώπον, δυνατόν ποτε μουσικὸν αὐτὸν γενέσθαι.

Διττὰς δὲ τὰς παραβολὰς κεκτημένος ὁ ἀνθρώπος, ὅτι καὶ διπλῆς τετύχηκε φύσεως· ἐπίγειος γὰρ, ψησί, καὶ οὐράνιος, θνητὸς καὶ ἀθά-

νατος, ὀρατὸς καὶ νοούμενος· ἐν μὲν τῷ προβάλλεσθαι (1) πρὸς τὰ ἄλογα, ἴδιον αὐτοῦ γίνεται τὸ γελαστικόν, ὅπερ ἐστὶ δύναμις τῆς ἀλόγου ψυχῆς ἐνεργουμένη διὰ μυῶν· ἐν δ' αὖ πρὸς τὰ λογικά, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν εἶναι· τοῦτο γὰρ, ὡς ἂν τις φαίη, τῆς λογικῆς τυγχάνει ψυχῆς, καὶ τοῦτ' ἴδιον ἀνθρώπου λογικοῦ πρὸς τὰ ἐπικοινωνουῦντα καθόλου τῷ λογικῷ. Πόσης οὐκοῦν αἰσχύνης τὸ αἰεὶ χρῆσθαι τῆ τοῦ ἀλόγου ἰδιότητι, καὶ γελᾶν ἐν παντί χρόνῳ καὶ ἡλικίᾳ πάσῃ, τῆ δὲ τοῦ λογικοῦ ἐν οὐδενὶ χρῆσθαι καιρῷ γενέσθαι ποτὲ προτιμηθῆναι καὶ ἐνεργεῖα νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν; Ὡς δὲ καὶ οἱ ἐν ἐξουσίαις, ὅσοι πλείονων κυριεύουσι, τρέφουσι δὲ πλείους ἀνθρώπων, ἐπικρατέστεροι τῶν ἄλλων εἶναι φαίνονται, οἱ δὲ τούτων ἀποροῦντες, ἀσθενεῖς τῆ σπᾶναι τῆς κτήσεως, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, ὅσα πλείονων ἔχει τῶν μαθημάτων εὐπορίαν καὶ εἰδήσεις ἐπιστημῶν, καὶ τὴν καθ' ἕκαστα γνῶσιν, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπικρατεστέρα γίνεται· ἢ δ' ἀμαθῆς ἀντιστρόφως, πένης, ἐκ χειρουργικῆς ἀλογίας ἀποζῶσα. Διὸ καὶ Σωκράτης κρείττονα ἀξιῶσας τῶν ἐν γῆ ζῶων τὸν ἀνθρώπον, οὐχ ἀπλῶς τοῦτ' εἶρηκεν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο προσέθηκε, παιδεία κεκοσμημένον εἰπὼν, ὅπερ μοι λίαν σοφὸν καὶ ἀληθὲς εἶναι δοκεῖ. Καὶ γὰρ, ὡς τὰς πόλεις κοσμεῖ τὰ ἀγάλματα, καὶ ναῶν λαμπρότητες, καὶ θεᾶτρων τερπνότης, καὶ ὅσ' ἄλλα τούτοις παρόμοια, οὕτω καὶ τὸν μικρὸν κόσμον καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ἀναβαίνοντα τουτονὶ τὸν ἀνθρώπον διακοσμεῖ τὰ μαθήματα, καὶ ἡ τῶν ὄντων διάγνωσις, καὶ τὸ παιδεῖαν ἀσκεῖν. Ἄνευ δ' αὐτῶν τυφλὴν τὴν φύσιν οἱ σοφοὶ ἀπεφάναντο. Τίς δ' οὕτως ἐστερημένος ζωῆς, ὡς ἂν ἐκὼν ἔλοιτο τυφλὴν ἔχειν τὴν φύσιν; Πόσης δὲ δυστυχίας ἐστὶ, τὸ τὰ μὲν ἄλογα τέχνας μιμητικὰς πρὸς ἀνθρώπους ἀπρηθέλοποντα μανθάνειν, οἱ δ' ἀνθρώποι τὰ τῆ σφῶν αὐτῶν φύσει προσπεφυκότα μανθάνειν ἀμελεῖν; Καὶ ὅπως μὲν τὴν ἀνήροτον γῆν ἐξημερώσωσι διὰ σπουδῆς τίθενται, τῶν φυτῶν τε τὰ ἄγρια μετακεντρίζοντες εἰς εὐκαρπα μεταβάλλουσι, τὴν δὲ τῆς ψυχῆς ἡμερότητα περιορῶσιν ἐξαγριαίνειν τῆ ἀμαθίᾳ.

Διὸ περ, οὐ τοῖς νέοις μόνον προσῆκον ἢ μάθησις, ἀλλὰ καὶ πρεσβύταις καὶ τριπεμπέλοις· κατὰ γὰρ Φιλιστίωνα (2): τὰ σπουδαῖα δεῖ

(1) Ἦρ. Παραβάλλεσθαι, ὡς περ καὶ ἕτερός τις ἐν τῇ περισελίδῃ ἐσημειώσατο.

(2) Φιλιστίωνες μνημονεύονται διάφοροι· οἷον εἰς μὲν Λοκρὸς ἰατρός· ἕτερος δὲ Ὀψαρτυτικῶν συγγραφεύς· ἕτερος Σικελιώτης ἰατρός ὡσαύτως· ἕτερος φίλος τοῦ Πλά-

μελετᾶν καὶ τὸν νόμον, εἴαν καὶ παρηγμακῶς τις ᾗ, μανθάνειν μὴ αἰσχυρόμενος· βέλτιον γὰρ ὀψιμαθῆ εἶναι τινὰ ἢ ἀμαθῆ (1). Λόγος γάρ, καὶ παιδεία, καὶ ἐπιστῆμαι, τῶν μεμαθηκότων γίνονται ὑπορνήματα, τῶν δ' ἀμαθῶν βαθύτατα μνήματα· τὸ γὰρ ἀλογηθὲν τῆς ψυχῆς μέρος καὶ οἶονεὶ ἀφαιρεθὲν ἐξ αὐτῆς, τῇ μαθήσει ἀνακαινοῦται καὶ εἰς τὴν προτέραν ἐπανέρχεται τάξιν· καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, συμπληρωτικὴ τῆς ψυχῆς ἡ μάθησις εἶναι συμβαίνει· ὅτι γε καὶ διὰ μαθήσεως τὴν τῶν κακῶν ἀμαθίαν λαμβάνουσιν ἄνθρωποι, ἀρχὴν δὲ καὶ τῶν λόγων περαίωσιν μὴ πλανᾶσθαι σε σκῆπτομαι περὶ μάθησιν, κατὰ τὴν πλατωνικὴν σοφωτάτην παραινέσιν φάσκουσαν: «Γνώσεως πάσης ἀρχὴ τῆς ἀγνοίας ἢ γνῶσις».

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΥΡ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΑΥΤΟΥ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΚΥΡΑΝ ΘΕΟΔΩΡΑΝ ΤΗΝ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΗΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Πρότερον μὲν σοι, φιλτάτη, τὸν *Περὶ φιλομαθίας* ἀπεστάλακαμεν λόγον, πατρικῶς ἡμᾶς ἐπαναγκάζοντος τοῦ φίλτρου νοουθετῆσαι καὶ παραινέσαι πρὸς μάθησιν, εἰ καὶ τοὺς λόγους καλοὺς δημιουργεῖν μακρὰν ὄντες τυγχάνομεν· νῦν δὲ σοι καὶ περὶ τῶν τριῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων γράφειν ἐξεῖναι προῦθέμεθα, ἐξ ὧν περ σοφοὶ καὶ κεκαθαρμένοι τὸν νοῦν ἀκριβῶς πρὸ ἡμῶν ὑπηγόρευσαν. Καλῶς γὰρ καὶ ὡς εἶδει τῆς θείας καὶ νοερᾶς συντελεσθείσης διακοσμήσεως, ὁ αἰσθητὸς οὗτος κόσμος δεδημιούργηται· καὶ τούτων οὕτως ἀπ' ἀλλήλων ἐν τοῖς σφῶν

τωνος· ἕτερος κωμικὸς Νικαῖος εἶτε, κατ' ἄλλους, Προυσαεὺς ἢ Σαρδιανὸς ἢ Μάγνης, ἐπὶ καίσαρος Λύγαύστου ἀκμάσας [Ἴδε W. Pape's Wörterbuch der Griechisch. Eigennamen]. Καὶ οὗτος ἐστὶν ἴσως ὁ ἐνταῦθα μνημονευόμενος, οὗτος ὅμως οὐδ' ἐλάχιστόν τι λείψανον περιεσώθη ἄχρις ἡμῶν.

(1) Σωκρατικὸν τὸ ἀπόφθεγμα: «Σωκράτης καίπερ μαθόντηρος ἤδη γεγονώς, οὐκ ἠδέετο πρὸς ἀάμπωτα τὸν καθαριστῆν γραιτῶν· καὶ πρὸς τὸν ἐπὶ τούτῳ ὄνειδισαντα λέγειν, ὅτι κρεῖττον ἐστὶν ὀψιμαθῆ μᾶλλον ἢ ἀμαθῆ διαβάλλεσθαι» [Σέξτ. Ἐμπειρ. βιβλ. ζ'. Πρὸς Μουσικ. σελ. 359. Lips. 1718].

αὐτῶν ὅροις διεστηκότων, ἕτερός τις ὑπὸ τῆς οὐσιοποιου καὶ ὑπερουσίου δεδημιούργηται φύσεως, ὁ μικτὸς οὗτος ἄνθρωπος, ὁ λόγῳ τιμημένος καὶ εἰκόνι Θεοῦ καὶ ὁμοιότητι, ὁ καὶ ψυχῇ συντεθειμένος καὶ χοῖ, καὶ τὰς ἐξ ἑκατέρων δυνάμεις ἀσυγχύτους κατ' ἄμφω κεκτημένος. Τριμεροῦς γὰρ οὕσης τῆς θείας ψυχῆς, οὐχ ἀπλῶς οὐδ' ἄνευ ὀργάνων τὰς ἰδίας δυνάμεις ἐνδείκνυται· ἀλλ' ἡ πάντη νοερά καὶ πόρρω πάσης ὑλικῆς διαθέσεως διὰ τῶν ἀλόγων ὀργάνων αἰεὶ ἐνεργεῖ, καὶ ὡς ἐκ ρίζης μιᾶς εἰς δύο στελέχους μερίζεται, οἷς καὶ τὰς καθ' ὀρμὴν ἐνεργείας ἀποτελεῖ κατ' ἰδίαν ἐκάστῳ φύσιν τε καὶ δύναμιν. Καὶ διὰ μὲν τῆς καρδίας τῆς τῇ τῶν στελέχων ἀναλογούσης ρίζῃ τὸ θυμοειδὲς ἐνεργεῖ, διὰ δὲ τοῦ ἐγκεφαλαίου τὸ λογικόν, διὰ τοῦ ἥπατος δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν· καὶ ἡ τῶν νεύρων ἀρχή, ἡ καλεῖται ἐγκέφαλος, ἐφ' ὑψηλοτέρας ἑδρας τέτακται· ὑπόκειται δ' αὐτῇ καρδία καὶ ἥπαρ ἀλλήλων φαύοντα.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῇ κυήσει τῶν τριῶν ἀρχῶν ἅμα κειμένων, τὸ συγκεχυμένον ἂν τις κατίδοι, τούτων ἀλλήλων οὐσῶν ἀσθενῶν, καὶ διὰ τὴν ἀδυναμίαν οὐκ ἀφιπταμένων ἀπ' ἀλλήλων· τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος αἱ εἰρημέναι τρεῖς ἀρχαὶ τονοῦμεναὶ πῶς πρὸς διάστασιν ἀφορῶσιν, εἰς ὅλον τὸ προσπλαττόμενον τοῦ ζώου σῶμα διαπέμπουσαι βλαστήματα· νοτιαῖον μὲν ὁ ἐγκέφαλος, ἀποφύσας οἶόν τι πρέμνον· ἡ καρδία δὲ τὴν μεγίστην ἀρτηρίαν, ἡ καλεῖται ἀορτή· τὸ δ' αὖ ἥπαρ τὴν κοίλην φλέβα· καὶ οὕτω καλῶς ἰσταμένων δι' ἐκάστου αὐτῶν, αἱ τῆς ψυχῆς ἐνεργοῦσαι δυνάμεις τῇ συμμετρίᾳ τῆς τούτων χυμώσεως· τοῦμπαλιν δὲ ναρκοῦνται καὶ ἀνενέργηται μένουσιν· ἡ ἐνεργοῦσαι μὲν, συρφετῶς (1) δὲ καὶ ἀλόγως· αἱ γὰρ ἐκ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἄλλων μορίων ἀνερχόμεναὶ ἀναθυμιάσεις, ξηρότεραι οὔσαι καὶ θερμότεραι, ἄχρι τοῦ ἐγκεφάλου ἴστανται, μονὴν ἐν αὐτῷ ποιοῦσαι· τοῦ δὲ ψυχροῦ ὄντος, ἅμα δὲ καὶ ὑγροῦ, καὶ αἰεὶ ἐπιθυμοῦντος ξηρότητος καὶ θερμότητος διὰ τὴν συμμετρίαν, ἠδέως ταύτας λαμβάνει. Τῆς δ' ἀορτῆς τὸ ζωτικὸν θύραθεν ἐλκούσης πνεῦμα, καὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ στελέχους τινὰς ἐχούσης, ἀναζωπυροῦνται αἱ τούτων ποιότητες· τὸ γὰρ ἐπιλαμβανόμενον πνεῦμα διὰ τε τοῦ στόματος καὶ τῶν μυκτῆρων, εἰς τὸν ἐγκέφαλον μὲν ἀνέρχεται πρῶτον, εἰθ' οὕτως εἰς τὴν κοιλίαν τὸ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ· ἔκτοτε δὲ εἰς τὸν πνεῦμονα καὶ τὰς φλέβας σκιδνά·

(1) Γραπτέον ἴσως: Συρφετωδῶς.

μενον, και εις πάντα τὰ μόρια διήκει. Και τὸ μὲν εἰς τὴν κοιλίαν ψύξιν μόνον παρέχει, βοηθοῦν τῷ ἐν τῇ καρδίᾳ θερμῷ καὶ τὰ γειτνιῶντα χωρὶα ἀναψύχον· τὸ δ' εἰς τὰς φλέβας ἐμφιλοχωροῦν καὶ περὶ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου ἀπεργάζεται φρόνησιν. Καὶ ἅμα τῶν τεσσάρων συνελθουσῶν ποιότητων καὶ μιγνυμένων, τὸ λογιστικὸν ἐνεργεῖ συμφωνίᾳ τῆς αὐτῶν στοιχειώσεως. Πλεονασμῶν δὲ τινῶν ἢ ἐλλείψεων γενομένων, νοσεῖ τὰ ὄργανα, καὶ οὐκ ὀρθῶς αἱ τοῦ λογιστικοῦ φαίνονται ιδιότητες· τοῦ γὰρ θερμοῦ ὑποθερμαίνοντος ἐκ τινος αἰτίας γεγενημένης ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ τὰς ἀναθυμιάσεις ὑπὲρ τὸ μέτρον ξηρότερας ἀναπέμποντος, νοσεῖ τὸ ἡγεμονικὸν καὶ ἄλλα ἐπ' ἄλλοις φαντάζεται. Ὁ γὰρ παθητικὸς νοῦς ἢ φαντασία, ἢ αἰσθήσεις εἶδεν, αὕτη τοὺς τύπους ἀποδεξαμένη ἔχει ἐν ἑαυτῇ καὶ δύναται προβάλλειν μὴ δεομένη τῶν ἔξω κειμένων. Διὸ καὶ τοῖς ὕπνοις ἐνεργεῖ τὸ φανταστικόν, ἀνενεργῆτων μενουσῶν τῶν αἰσθήσεων. Ἐπεὶ δ' ἡ φαντασία διαλύσει ὑπόκειται καὶ φθορᾷ ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἀρχομένη τε καὶ συνισταμένη, φθειρομένης αὐτῆς, ἢ τῶν ἐγνωσμένων παράγεται λήθη, ἐπεὶ περ' ἡ νόησις συμπεπλεγμένη τυγχάνει τῇ φαντασίᾳ. Ὅθεν καὶ τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς παθήματα λέγονται, μηδὲν πασχούσης τῆς ἀσωμάτου, ἀλλ' ὅτι τοῦ παθητικοῦ νοῦ διόχα οὐδὲν τῶν ἐν κόσμῳ νοεῖν αὕτη πέφυκε· διὸ καὶ πολλάκις τὰ μὴ ὄντα φαντάζεται, φοινικᾶ τε χρώματα καὶ ἀλουργά, βοθύνους (1) τε καὶ χάσματα καὶ μυχούς, ὑπερθερμανθέντος τοῦ αἵματος, τῆς χολῆς κινήσεως ἐν ταῖς φλεβί, καὶ ἐκ τῆς εἰωθυίας συστάσεως καὶ κινήσεως παρασυράσης αὐτὸ τῇ θερμάνσει. Μετοχικῶς δ' ἐξ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων θερμανθέντων μορίων, ὑπερθερμαίνονται αἱ ὀπίσθεν τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίαι, καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα φαντάζεται κατὰ τὴν ὑπεκκαύματος δύναμιν, θερμότερου μὲν καὶ καθύγρου τὰ ἀλουργά, ἦττον δὲ θερμοῦ καὶ μετρίας οὔσης τῆς ὑγρασίας τὰ φοινικᾶ καὶ φαιά, κατὰ τὴν ποικιλίαν τῶν μίξεων, ὡς καὶ ἐν τῷ καπνῷ φαίνεται· ὑγροτέρου ὄντος αὐτοῦ, τὸ σῶμα τῆς φλογὸς ὁράται ἀλουργόν, φοινικοῦν δὲ, τοῦ καπνοῦ τυγχάνοντος ἦττον ὑγροῦ· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ διάφορα φαίνεται χρώματα. Ἀπό τινῶν δὲ συμπτωμάτων τοῦ καταστήματος ἐναντίου γεγενημένου, ἢ δυνάμει τροφῶν καὶ φαρμάκων, ἢ θερμαντικῆ τοῦ αἵματος σθεσθῆ δύναμις καὶ εἰς πῆξιν ἀλλοιωθῆ, μένει τὸ αἷμα ἀκίνητον μηδεμίαν

(1) Τὸ χειρόγρ.: Βαθύνους.

ἀναπέμπον ἀναθυμιάσιν· εἰς τὸ οἰκεῖον δὲ μόνον συσταλεῖς ὁ ἐγκέφαλος μένει ψυχρὸς καὶ πάντῃ ἀκίνητος, μηδεμίαν ἔχων ἀπόλυσιν φαντασίας, οὔτε μὴν δοξάζει τῶν ὄντων οὐδὲν· καὶ οὕτω τῶν ὀργάνων νοσοῦντων, τὸ ἡγεμονικὸν οὐ καλῶς ἐνεργεῖ, ἀλλ' ἀμέτρως καὶ ἀλόγως ἢ παρὰ τὸ δέον ὀρμᾷ, ἢ οὐδαμῶς κινεῖται, καὶ ἀποβάλλεται βουλήν τε καὶ κρίσιν καὶ τῶν καλῶν καὶ κακῶν τὴν διάκρισιν, τὸ ὀμιλῆσαι καὶ συνιδεῖν τοὺς καιρούς, καὶ τὸ μνήμην ἔχειν τῶν προλεχθέντων καὶ ἀγγίνοισιν τῶν μελλόντων, ἀλλ' ἀκрасίαν, ἀγνωμοσύνην τε καὶ ἀμαθίαν προσκτάται. Τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ ταῖς ἄλλαις εἰώθει δυσὶ συμβαίνειν ἀρχαῖς, ἦπατι καὶ καρδίᾳ. Ὑπερθερμανθείσης τοιγαροῦν τῆς καρδίας, πρὸς ἀλόγους πράξεις ὀρμᾷ τὸ θυμοειδές, δι' αὐτῆς ἐνεργοῦσα ἡ ψυχὴ καὶ γίνεται τῇ ἀμετρίᾳ τῆς θερμασίας ἢ ἀκροχολία καὶ ἢ ὀργή, τοῦ τε ἦθους τὸ παροξυντικόν· εἰ δ' ὑπὸ τινος τῶν τροφῶν, ὡς εἴρηται, καὶ φαρμάκων, ἢ καὶ τοῦ αἵματος ὑπερκενωθέντος, καὶ ψύξις ἐν τῇ καρδίᾳ γένηται, παρέπεται ταχέως ὁ θάνατος, εἴπερ σφοδρὰ οὔσα ἢ ψύξις τυγχάνει· ὡς περ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπὶ πλεῖτον θερμότητος, ἀπαθοῦς ὄντος τοῦ σώματος καὶ τῆς καρδίας· εἰ δ' ἦττων μὲν ἢ ψύξις, πλεονεκτεῖ δ' ὅμως τοῦ θερμοῦ, παρέπεται τῷ πάσχοντι φόβος, καὶ μάλιστα ὁ περὶ θάνατον· καὶ ὅλως τοῦ ἦθους τὸ φιλόνηκον καὶ μαχομένους κατ' αὐτοῦ ὀπλίτας φαντάζεται, καὶ ἀλλόμορφα σώματα· πολλάκις δὲ καὶ μετὰ τῶν νεκρῶν δοκεῖ αὐτὸν εἶναι, ἢ καὶ αὐτὸς ἀποθανεῖν βούλεται κατὰ τὴν ψυχροῦ ἀκίνησιαν. Πολλαχῶς δὲ μεριζομένου τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, πολλῶν εὐποροῦντος αἰτίων, πολλαὶ καὶ αἱ τούτων γίνονται διαφοραί, αἱ μὲν νοεραὶ καὶ τῆς ὕλης ἐκτός, αἱ δὲ μόνῃ τῇ ὕλῃ μιγνύμεναι, ἄλλαι δὲ κατ' ἀμφοῖν· τὸ γὰρ ἐγκράτειαν ἔχειν τοῦ λογισμοῦ ἐπὶ τὰς φαύλας ἡδονάς, ἀρετὴ ἐστὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, τοῦμπαλιν δὲ κακία τὸ αἰρεῖσθαι τὰς πονηράς ἀπολαύσεις· ὅπερ ἐκ μόνῃς γίνεται τῆς ψυχικῆς ἐνεργούσης δυνάμεως. Ἐνεργεῖται δ' αὐθις τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ διὰ μόνῃς τῆς ὕλικῆς διαθέσεως· τὸ γὰρ πλεονάζειν αἰεὶ δεῖται πρὸς ἰσότητα τῆς στερήσεως· κοινὴ γὰρ ὑπὸ τῆς προνοίας ἢ ἰσότης δοθεῖσα, παρὰ πάντων ὁμοίως ζητεῖται· ἢ γὰρ ἀνισότης αἰεὶ ἐπιθυμεῖ τῆς ἰσότητος, καὶ τοῦτο ἐστὶν ὄρεξις· τὸ γὰρ σῶμα κενωθὲν τῆς ὑγρότητος, ταύτης ἐπιθυμεῖ, πληρωθὲν δ' εὐθὺς ἐπιθυμεῖ τῆς ξηρότητος· τὸ δ' αὐτὸ καὶ πρὸς τῶν ἄλλων ψυχικῶν. . . . .

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΜΙΛΙΩΝ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΤΟΥ ΣΥΡΙΓΟΥ.

ΥΠΟ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΡΑΜΕΩΣ.

Ἐκ σημειώματος πιθανῶς τοῦ μακαρίτου Σοφοκλέους Οἰκονόμου παραλαβῶν ὁ κ. Σάθας κατεχώρισεν ἐν σ. 258-260 τῆς *Νεοελληνικῆς Φιλολογίας* αὐτοῦ κατάλογον 53 ὁμιλιῶν τοῦ Μελετίου Συρίγου, αἵτινες, ὡς σημειοῦται, ἀπηγγέλλησαν ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ Κωνσταντινουπόλεως. Ἦς ὁμιλίαις δὲ ταύταις καὶ ἀντέγραψεν ὁ Οἰκονόμος ἐκ κώδικος κατακειμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μετοχίου τοῦ ἁγίου Γάβριελ. Τὸν κώδικα τοῦτον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξετάσω αὐτοψεί, δηλοῦ ὅμως ὅτι τὰς πλείους, εἰμὴ πάσας, τὰς ὁμιλίαις τοῦ Συρίγου γινώσκω ἐξ ἑτέρου κώδικος ἀνήκοντος τῷ ἐν Σμύρνῃ φιλοπάτριδι βιβλιοπώλῃ κ. Ἀθανασίῳ Ζαχαρίῳ. Ποιοῦμαι δὲ τούτου μνησιν ἐν τῷ ἐν ἔτει 1877 ἐκδοθέντι ὑπ' ἐμοῦ *Καταλόγῳ τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Σμύρνῃ βιβλιοθήκης τῆς Ἐὐαγγελικῆς Σχολῆς* σελ. 60. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἔτυχεν ἐν τοῖς χαρτοφυλακίοις μου νὰ σημειώσω ἐκτενεῖς τινὰς περὶ τοῦ κώδικος τούτου πληροφορίας, ἃς χρησιμοποιοῦ νῦν ἐνταῦθα ὡς οὐκ ἀναξίας λόγου. Τὸ κατ' ἀρχὰς παρατηρῶ, ὅτι εἶνε ἀνακριθεὶς τὸ ῥηθὲν περὶ ἀπαγγελίας πασῶν τῶν τοῦ Συρίγου ὁμιλιῶν ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ· διότι ὁ σμυρναϊκὸς κώδιξ ἐν ἀρχῇ ἐκάστης σχεδὸν ὁμιλίας περιέχει, σημειῶσιν περὶ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἀπηγγέλλθη, ὡς καὶ τὴν χρονολογίαν αὐτῆς· τοῦθ' ὅπερ συντελεῖ μεγάλως καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ συγγραφέως. Ὀλίγαι ὁμιλίαι ἀπηγγέλλησαν ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ, αἱ πλείους δὲ ἐξεφωνήθησαν ἐν τῇ Χρυσοπηγῇ τοῦ Γαλατᾶ, ἕτεραι ἐν Μουντανίοις (τῆς Βιθυνίας) καὶ δύο ἐν Χίῳ.

Ἐν σ. 256 τῆς *Νεοελ. Φιλ.* γέγραπται, ὅτι ἐξ Ἀλεξανδρείας προσκληθεὶς ὁ Μελέτιος ὑπὸ τοῦ Λουκάρεως ἀπῆλθεν εἰς Βυζάντιον ἐν ἔτει 1630 (1). Δυστυχῶς ἀγνοεῖται ὁ μῆν, ὁ δὲ σμυρναϊκὸς κώδιξ

(1) Ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος (Δωδεκαθ. σ. 1172) ἀκριβέστερον λέγει ὅτι προσεκληθῆν ὑπὸ Κυρῶλου τοῦ ἐκ Βερροίας πατριάρχου.

γνωρίζει ἡμῖν ὅτι ὁ Συρίγος κατ' Ἀύγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὑρίσκειτο ἐν Χίῳ, ἐνθα καὶ ἐδίδαξεν ἀπ' ἄμβωνος δις, ἀπαγγείλας τὸν τε παρὰ Σάθα 26 λόγον τῆ 29 αὐγούστου καὶ ἕτερον « εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας » τῆ 15 ἡμέρα τοῦ αὐτοῦ μηνός. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον νὰ ὀρίσῃ τις τὸν Σεπτέμβριον ὡς μῆνα τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξεως τοῦ Συρίγου, διότι ἀπὸ τῆς 17 ἡμέρας τοῦ μεθεπομένου μηνός ἄρχονται αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διδασχαι αὐτοῦ· ἡ πρώτη δὲ ἐνταῦθα γενομένη διδασχῆ του, ἀπαγγελθεῖσα ἐν Γαλατᾶ (πάντως ἐν τῇ Χρυσοπηγῇ) ἔσχεν ὡς ἀφορμὴν τὸ εὐαγγελικὸν ῥητόν: « ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπῆρον » (ἀριθ. 17 παρὰ Σάθα). Τῆ 24 τοῦ αὐτοῦ μηνός ἀπήγγειλεν αὐτόθι τὴν 18 ὁμιλίαν, τῆ δὲ 7 νοεμβρίου τὴν 19. Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν 1630 ἀπηγγέλλησαν ἐν Γαλατᾶ τρεῖς λόγοι, οὐδεὶς δὲ ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ. Ὁ πατριαρχικὸς ἄμβων, κατὰ τὸν σμυρναϊκὸν κώδικα, κατελήφθη τρεῖς ὑπὸ τοῦ Συρίγου· πρῶτον τῷ 1631, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως (ἀριθ. Σ. 53), δεύτερον τῆ 27 ὀκτωβρίου 1639, ὅτε ὁ Συρίγος ἐξεφώνησεν ἱστορικὴν ἤδη καταστάσαν ὁμιλίαν « κατὰ Κορυθαλέως κυροῦντος τὰ κατὰ Κόρυλλον » (= τὸν Λούκαρην), ἧς τὸ σφοδρότερον μέρος ἐδημοσίευσεν πρῶτος ὁ κ. Σάθας ἐνθ. ἀνωτ. σ. 251-252· τρίτον τῷ 1645, κατὰ τὴν ἑορτὴν πάλιν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς πρώτης λειτουργίας τοῦ πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Νέου (ἀριθ. Σ. 46).

Ἐν ἔτει 1640 ὁμιλήσεν ὁ Συρίγος « εἰς τὰ Μουντάνια πόλιν Βιθυνίας περὶ κατακρίσεως », τῷ αὐτῷ δὲ ἔτει ἠρμήνευσεν αὐτόθι (πιθανῶς) τὸ εὐαγγελικὸν ῥητόν « ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς » (ἀριθ. 3). Μέχρι σήμερον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξακριβώσω ἐπὶ τίνι ἀφορμῇ μετέβη ὁ Συρίγος εἰς Μουντανιά, διὸ ἀναγκάζομαι νὰ παραδεχθῶ ὅτι, ἢ κατὰ ἀνωτέραν διαταγὴν ἢ οἰκειαθελῶς, ἀπεσύρθη πρῶτα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, προλαμβάνων ἐμφυλίους ταραχάς, αἵτινες ἠδύναντο νὰ συμβῶσι διὰ τῶν ἰσχυρῶν φίλων τοῦ δημοσίου παρ' αὐτοῦ κατακριθέντος φιλοσόφου διδασκάλου τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς Θεοφίλου Κορυθαλέως (1). Δυστυχῶς ἀγνοεῖται μοι ὁ μῆν τῆς εἰς Μουντανιά

(1) Ὁ Κορυθαλέως κατακρίθεις ἐπισήμως ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῦ ὡς αἰρετικὸς, κατέφυγεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἄρχοντος Δημητρίου Πουλιανοῦ, διότι ὁ λαὸς, προπαρεσκευασμένως ἰσως, ἀφηνιάσας ἐκ φανατισμοῦ ἐζήτην νὰ διασπαράξῃ αὐτόν. Ὁ Ἱεροσολύμων

μεταβάσεως του, πάντως ὁμοίως ἐγένετο αὐτῆ ἢ μικρόν μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ κατὰ Κορυθαλέως λόγου ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ Νοεμβρίου μηνός· διότι ἔκτοτε μέχρι τοῦ ἔτους 1642 οὐδένα λόγον εὕρισκω ἐν τῷ ὑπ' ὄψει χειρογράφῳ ἐκφωνηθέντα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ἀναγινώσκεται ἐν αὐτῷ λόγος τις (ἀριθ. Σ. 38) ἀπαγγελθεὶς τῷ 1641, ἀλλ' ὁ τῆς ἀπαγγελίας τόπος δὲν σημειοῦται. Πολὺ πρὸ τοῦ κατὰ Κορυθαλέως λόγου του, ὁ Συρίγος ἐξεφώνησεν ἐν ἔτει 1640 καὶ δύο ἑτέρους λόγους ἐν τῇ Χρυσοπηγῇ τοῦ Γαλατᾶ, τὸ μὲν περὶ μετανοίας (ἀριθ. Σ. 34), τὸν δὲ «*Κυριακῇ τρίτῃ τῶν νηστειῶν μαρτίου 8 αχμ ἐπὶ τῇ εἰς Χρυσοπηγὴν ἐλεύσει τοῦ παραγιωτάτου Παρθενίου τοῦ Γέροντος, πρώην Ἀδριανουπόλεως*». Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, νῦν δὲ σημειῶ τὰς χρονολογίας ἑτέρων τοῦ Συρίγου ὁμιλιῶν, ὧν προτάσσω τοὺς παρὰ τῷ κ. Σάθα ἀριθμούς.

1.	Ἐξεφωνήθη	τῇ	12	δεκεμβρίου	1633
3.	»	»	»	»	1634
33.	»	_____			1639
36.	»	_____			1642
9.	»	ἐν τῇ Χρυσοπηγῇ	Μαρτίῳ		1642
44.	»	εἰς Γαλατᾶν	Κ/πίλως		1642
11.	»	_____			1642
12.	»	« εἰς Γαλατᾶν »			1644
13.	»	« εἰς τὴν Χρυσοπηγὴν τοῦ Γαλατᾶ »			1644
47.	»	_____			1644
48.	»	_____			1644
49.	»	τῇ 1	σεπτεμβρίου		1644
14.	»	« εἰς Γαλατᾶν »			1645

Κατὰ τινὰ σημείωσιν τοῦ σμυρναϊκοῦ κώδικος, ἀναγινωσκομένην μετὰ τὴν παρὰ Σάθα 4 ὁμιλίαν, «*Συγτελέσθη ὁ λόγος τοῦ Ποιμένος κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐρμηγείαν* (ἀριθ. 3) *καὶ ἐρρέθη εἰς τὴν Χρυσοπηγὴν κατὰ τὸ ἀχμῶν* (1644) *ἔτος τῆς Σωτηρίας εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος*». Διὰ τοῦ σημειώματος τούτου δηλοῖ Δουσίθεος, μεροληπτῶν, ἀναφέρει τὸ γεγονός τούτου ἐν σελ. 1172 τῆς δωδεκαβίβλου αὐτοῦ:

πιθανῶς ὁ Συρίγος τὴν ὑπ' ἀρθ. 31 παρὰ Σάθα σημειωμένην ἀναπλήρωσιν τῶν διδασχῶν τοῦ ποιμένος. Ἡ 36 ὁμιλία ἐπιγράφεται οὕτω· «*Λόγος ρηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει αχμῶν* (1642) *Μαρτίῳ, ὅτι θυσία ἀληθῶς καὶ κυρίως τὸ ἐν τῇ ἱερᾷ μυσταγωγίᾳ προσφερόμενον*. Ἐρρέθη ἐπὶ παρουσίᾳ Παρθενίου πατριάρχου τοῦ Γέροντος». Αἱ δὲ ὁμιλίας 12 καὶ 13 σημειοῦνται ὡς ἀπαγγελθεῖσαι «*μετὰ τὴν ἀπὸ Ῥωσσίας ἐπάνοδον*» τοῦ Συρίγου. Ἐνταῦθα ἐννοεῖται πάντως ἡ περίοδος καθ' ἣν διέτριβεν οὗτος ἐν Ἰασιῳ τῆς Μολδαβίας, ἧτοι ἐν ἔτει 1642, ὅτε συνεκροτήθη αὐτόθι τοπικὴ σύνοδος κατακρίνασα μὲν καὶ ἀναθεματίσασα τὴν ψευδωνύμως φερομένην ὁμολογίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως Κυρίλλου τοῦ Λουκάρειος, ἐπικυρώσασα δὲ τὴν τοῦ Πέτρου Μογίλα (1). Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπουσία τοῦ Συρίγου διήρκεσε μέχρι τοῦ 1644, δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι περιηγήθη οὗτος καὶ τινὰς πόλεις τῆς Ῥωσσίας. Ὅμιλιαι δὲ μὴ ἀναφερομένας ἐν τῷ παρὰ Σάθα καταλόγῳ εὔρον ἐν τῷ σμυρναϊκῷ κώδικι τὰς ἐπομένας. α') *Εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον, αχλα'*. β') *Εἰς τὸν ἅγιον Σάββαν*. γ') *αχ.θ. Εἰς τὸ ἄνθρωπος τις ἐποίησε δεῖπνον μῆγα*. Ἐτέρα δὲ ὁμιλία (ἀρθ. Σ. 28) ἀναγινωσκομένη ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι, φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην· *Εἰς τὸ ἄνθρωπος τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἰεριχώ. Δου(κᾶ) αχ.λα'* (1631) **Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τῆς Πέτρας εἰς Κωνσταντινούπολιν**. Ἡ τελευταία περίοδος τῆς παρουσίας ἐπιγραφῆς εἶνε ἀξιοσημείωτος καὶ ὑπὸ τοπογραφικὴν ἐποψιν πολύτιμος, ὡς μαρτυροῦσα τὴν ἐν ἔτει 1631 ὑπαρξίν τῆς ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατόρων περιωνύμου μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, τῆς τῆς Πέτρας καλουμένης. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ, χρησιμωτάτη πάντως εἶνε καὶ ἡ ἀνεύρεσις τῆς θέσεως αὐτῆς. Ἀλλὰ περὶ τοῦ θέματος τούτου προτίθεμαι νὰ γράψω ἰδίαν διατριβὴν, ἀρκοῦμαι δὲ πρὸς τὸ παρὸν νὰ εἶπω κατηγορηματικῶς ὅτι παντελῶς ἀπαράδεκτος εἶνε ἡ γνώμη τῶν τοποθετούντων τὴν μονὴν ταύτην παρὰ τὸ Πετρί-Καπουσοῦ, καὶ ὅτι δεόν νὰ ζητηθῇ αὐτῆ ἔσωθεν τῆς νῦν καλουμένης Ἀδριανουπόλεως πύλης, ἐνθα πραγματικῶς ἐν ἔτει 1637 ὑπῆρχε γυναικεία μονὴ τοῦ Προδρόμου μεταβληθεῖσα τότε, κατὰ Δουσίθεον τὸν Ἱεροσολύμων (Δωδεκαβ. σ. 1174), εἰς ὀθωμανικὸν τέμενος ὑπὸ τοῦ Μπαϊράμ πασᾶ. Ὁ Δο-

(1) Δουσίθεου, Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσ. πατριαρχ. σ. 1171.

αίθεος περί τούτου λέγει τὰ ἐξῆς· «τῷ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ ἐποίησεν ὁ Μπακράμ πασᾶς Τζαμὴ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίαν τοῦ Προδρόμου τὴν ἔσωθεν τῆς πύλης Ἀδριανοῦ λεγομένης, ἣτις ἦν μονὴ τῶν μοναζουσῶν γυναικῶν». Τοῦ ναοῦ τούτου ποιεῖται μνησίαν καὶ ὁ Γύλλιος (Top. Const.).

Ὁ κ. Σάθας ἐν ἀρθ. 39 ἀναφέρει τοῦ Συρίγου λόγον ἐπιτάφιον εἰς Καρτακουζηνήν, ὅστις ὅμως, κατὰ τὸν σμυρναϊκὸν κώδικα, ἐξεφωνήθη τῇ 10 νοεμβρίου 1634· ἡ δὲ Καρτακουζηνή αὕτη, εὐγενεστάτη οὔσα, ὠνομάζετο Μπαλάσσα καὶ ἦν νεαρὰ τὴν ἡλικίαν. Ἐν σ. 257 ὁ κ. Σ. λέγει κατὰ τὸν Δοσίθεον, ὅτι ὁ Συρίγος, ἐγκαθιδρυθέντος τοῦ πατριάρχου Παρθενίου ἐν ἔτει 1648, ἐξωρίσθη εἰς Τριγλίαν τῆς Βιθυνίας, ἐν δὲ ὑποσημειώσει προστίθησιν ἐκ τοῦ πίνακος τῶν λόγων τοῦ Συρίγου σημείωμα τούτου μαρτυροῦντος ὅτι ἐξωρίσθη τὸ δεύτερον εἰς Προῦσσαν. Ὁ Συρίγος λέγων Προῦσσαν δὲν ἐννοεῖ μόνον τὴν ὁμώνυμον πόλιν, ἀλλὰ καθόλου τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς ἐνορίαν, εἰς ἣν συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ Τριγλία, ἀπέχουσα τῆς Προῦσσης 4 1/2 ὥρας (1). Ὁ κ. Σάθας προστίθησιν, ὅτι ἡ ἐξορία αὕτη διήρκεσεν αὐτόθι μέχρι τοῦ 1650 ἔτους, ὅτε, ἀπαγχονισθέντος τοῦ Παρθενίου, ἐπανῆλθεν ὁ Συρίγος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ τὸ ἐν ὑποσημειώσει σημείωμα δηλοῖ, ὅτι ὁ αὐτὸς πατριάρχης ἐξώρισεν τὸν Μελέτιον καὶ τὸ τρίτον ἐν τόπῳ ἀγνώστῳ ἔτι, ἕνεκα τῆς ἐν τῷ σημειώματι ὑπαρχούσης φθορᾶς τοῦ ὀνόματος. Ἐρίτης λοιπὸν ἐξορίας γνωστῆς ἤδη οὔσης, ἔπεται ὅτι ὁ Συρίγος δὲν διέμεινεν ἐν Προῦσση ἢ ἐν Τριγλίᾳ μέχρι τοῦ 1650 ἔτους, ἀλλὰ πιθανώτατα μέχρι ἀρχῶν νοεμβρίου τοῦ 1648 ἔτους, ὅτε, ἀνακάμψας ἢ κρύφα ἢ ἄλλως πῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξωρίσθη τὸ τρίτον εἰς Κίον, ὡς δέον νὰ συμπληρωθῇ ὁ ἐν τῷ εἰρημένῳ σημειώματι κενὸς χῶρος κατὰ τρίτον κώδικα, περιέχοντα διαφόρους ὁμιλίαις τοῦ Συρίγου καὶ ἀνήκοντα μέχρι τοῦ ἔτους 1729 τῇ ἐν Σαντορήνῃ μονῇ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ. Ἐντέλει λοιπὸν αὐτοῦ ἀναγινώσκειται τὸ σημείωμα τὸδε· Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα βιβλος ἐν **Κίῳ** τῆς Βιθυνίας, ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ

(1) Β. Κάνδη, Ἡ Προῦσα. Ἐν Ἀθήναις, 1883, σ. 142-143. Τῷ 1652 ἡ Τριγλία ὁμοῦ μετὰ τῶν Ἑλεγγμῶν, ἀνεγνωρίσθη διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλλίου τοῦ Παϊσίου Δ' ὡς χωρίον σταυροπήγιον. Ἴδε Κ. Σάθα, Μεσ. Βιβλ. τ. Γ', σ. 587.

ἀγίου Γεωργίου τοῦ ἐν τῷ Κυπαρίσσῳ (1), κατὰ τὸ ἀρχον (1650) ἔτος τῆς Σωτηρίας, ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ, ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου, διδασκάλου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κυρίου Μελετίου τοῦ Συρίγου, ἐν τῇ ὑπὸ Παρθενίου τοῦ Νέου τρίτῃ αὐτοῦ ἑξορίᾳ.

Ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι τὴν εἰς Κίον ἐξορίαν τοῦ Συρίγου ἐγίνωσκε καὶ αὐτὸς ὁ Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων. Ἴδε Δωδεκαβίβλ. σ. 1173, ἐνθα σημειοῦται καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς τρίτης ταύτης ἐξορίας, ὁ δὲ συνοψίσας τὰ λεγόμενά του Ἀθατάσιος Ὑψηλάντης (σ. 150-51) ἐκ παραδρομῆς γράφει **Κίον**.

Ἐν ἀρθ. 49 ὁ κ. Σάθας ἀναφέρει τοῦ Συρίγου εἰς τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν λόγον τινά, ὅστις κατὰ τὸν σμυρναϊκὸν κώδικα ἀπηγγέλθη τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1644. Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι προηγεῖται τοῦ λόγου τούτου τὸ ἐξῆς σημείωμα. Ἐκβληθέντος τοῦ Γέροντος Παρθενίου τοῦ πρώην Ἀδριανουπόλεως ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρτευσήχθη ὁ Νέος Παρθένιος, πρώην Ἀδριανουπόλεως, καὶ μετετέθη τῇ ἡμέρᾳ τῇ Κυριακῇ, καθ' ἣν ἀνεγινώσκετο τὸ πρὸ τῆς Ὑψώσεως εὐαγγέλιον. Ἡ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μετάθεσις τοῦ Νέου Παρθενίου ἐγένετο, κατὰ τὸν αὐτόπτην μάρτυρα Συρίγον, ὀριστικῶς τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1643. Ἡ λεπτομέρεια αὕτη εἶνε ἀξία προσοχῆς, ὡς ἀναιροῦσα μὲν τὰς παρὰ Μελετίῳ Ἀθηνῶν, Ὑψηλάντη καὶ Κυρίλλῳ Λαυριώτῃ σχετικὰς χρονολογίας, ἐπιβεβαιουῦσα δὲ τὰς παρὰ Δημᾶρη, Δοσιθέῳ καὶ Μαθᾶ. Οἱ τελευταῖοι σημειοῦσι μὲν τὸ 1644 ἔτος ὡς χρόνον τῆς α' πατριαρχίας τοῦ Νέου Παρθενίου, ἀλλὰ δὲν ὀρίζουσι καὶ τὴν ἡμερομηνίαν, ἣν πρῶτος καθίστησιν ἤδη γνωστὴν ὁ Συρίγος καὶ ἣν ἐπιβεβαιουῦσι πῶς τὰ παρὰ Σάθα (Μεσ. Βιβλ. τ. Γ', σ. 577) ἀναγεγραμμένα πατριαρχικὰ ἔγγραφα, καθ' ἃ ὁ μὲν Παρθένιος ὁ Γέρον καθ' ἡρέθη μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ὁ δὲ Νέος Παρθένιος ἐξελέγη τῷ αὐτῷ μηνί, ὀριστικώτερον δὲ νῦν τῇ 8 ἡμέρᾳ τοῦ αὐτοῦ μηνός, κατὰ τὸ προσημειωθὲν σημείωμα τοῦ Συρίγου.

Ἐκ τοῦ σμυρναϊκοῦ κώδικος ἀντιγράφω δύο ἕτερα σημειώματα οὐχὶ ἀνάξια προσοχῆς. Τὸ πρῶτον, ἀναγινωσκόμενον μετὰ τὴν παρὰ Σάθα 33 ὁμιλίαν, ἔχει οὕτω· *Ἀχέ'* (1660) *ἀπριλλίῳ 5^ῳ, ἡμέρᾳ*

(1) Τῆς μονῆς ταύτης μικρὰν, ἀλλ' ἀνεπαρκῆ μνησιν εὕρισκω ἐν τοῖς Βιθυνικοῖς (σ. 144) τῶν κ. Μ. Κλεωνόμου καὶ Χρ. Παπαδοπούλου.

Παρασκευῆ, ἐγένετο ἐμπρησμός μέγας εἰς τὸν Γαλατῶν καὶ ἐκράτησε καὶ τὸ Σάββατον. Ἐκαυσε δὲ τὰς τῶν Ἰταλῶν ἐκκλησίας, ἐκτὸς τῶν Ἰησουϊτῶν, ἡμετέρας τρεῖς, τὴν Χρυσοπηγὴν, τὸν ἅγιον Γεώργιον καὶ τὴν Ἐλεοῦσαν μετὰ τὴν ἐνορίαν ἐκάστης· μετὰ δὲ ἡμέρας ἑκατὸν, ἤγουν· ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει ἰουλίῳ ἰδ' ἀναψεν εἰς τὴν Πόλιν τοιοῦτος ἐμπρησμός, οἷος οὐδέποτε ἐγεγόνει, ἀπὸ τὸ καμπάνι τοῦ Ἐ. . . ρίου (1) ἕως εἰς τὴν Βλάγκαν, ἐκράτησεν ἡμέρας τρεῖς, ἔκαυσε τὰς τέσσαρας μεγάλας ἐκκλησίας τοῦ Κοντοσκαλλοῦ, Ἐλπίδα, ἅγιον Νικόλαον, ἅγιον Ἰωάννην καὶ ἅγιαν Κυριακὴν, καὶ τρεῖς εἰς τὴν Βλάγκαν, τὴν Παναγίαν, τὸν ἅγιον Νικόλαον τὸν ἐν Ἀρμενίῳ καὶ τοὺς ἁγίους Θεοδώρους. Περὶ τῆς ἐν Γαλατῆ πυρκαϊᾶς καὶ τοῦ ἐμπρησμοῦ τριῶν ἡμετέρων ἐκκλησιῶν, ὅρα τὸ ἐμὸν σχετικὸν ἄρθρον τὸ καταχωρισθὲν ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ τῆς Ἀνατολῆς, ἔτους 1883, σελ. 235-238, ἐνθα πρόσθετες, ὅτι ἡ ἐνορία τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀναφέρεται καὶ ἐν πατριαρχικῷ καταστίχῳ τοῦ 1648 ἔτους (ἴδε Κ. Σάθα Μεσ. Βιβλιοθ. Γ', σ. 583 ἐν ὑποσημ.). Ἐκ τοῦ σημειώματος τούτου γνωρίζεται νῦν πρῶτον ὀριστικῶς ἡ ἐποχὴ τῆς ἐνάρξεως τῆς εἰρημένης πυρκαϊᾶς, γενομένης τῆ 6 καὶ 7 Ἀπριλίου 1660· τοῦθ' ὅπερ πιστοποιεῖται καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ περὶ τῶν ναῶν ἐκείνων σχετικοῦ ἐγγράφου (ἴδε Ἡμερ. Ἀν. σ. 235-236). Περὶ δὲ δύο τῶν ἐν Κοντοσκαλίῳ ἐμπρησθεισῶν ἐκκλησιῶν σημειῶ νῦν ὀλίγα τινά. Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος (Κωνσταντινούπολις τ. Α', σ. 276) ἀναφέρει, ὅτι ἡ αὐτόθι ἐκκλησία τῆς Ἐλπίδος ἐκτίσθη τῷ 1672, ἀγνωστὸν μοι δὲ πόθεν ἤρυσατο τὴν πληροφορίαν ταύτην, διότι ἡ εἰς Δοσιθέου Δωδεκαβ. ΠΒ', ε', 5 παραπομπὴ αὐτοῦ εἶνε ἀνακριβής. Μνησιν τοῦ ναοῦ τούτου εὕρισκω καὶ ἐν τῇ πολὺ βραδύτερον ἐκδοθείσῃ χρονογραφίᾳ τοῦ Ἰψηλάντου σημειοῦντος, ὅτι τῷ 1685 συνεργεῖα τοῦ πατριάρχου (Διονυσίου Μουσελίμη), ὠκαδομήθη ἡ ἐκκλησία τῆς Ἐλπίδος εἰς τὸ Κοντοσκάλλι (ὅρα τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν σ. 184). Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ἡ κτίσις αὕτη ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς ἀνίδρυσιν ἀρχαίας ἐκκλησίας ἢ εἰς ἰδρυσιν νέας. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ σημειώματι τοῦ Συρίγου παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν Κοντοσκαλίῳ ἐκτὴ τῷ 1660 καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Κυριακῆς

(1) Ἡ ὀνομασία αὕτη δὲν εἶνε ἐφαρμμένη ἐν τῷ κώδικι· τὸ ἀντίγραφόν μου, παλαιὸν ὄν, κατέστη ἐνταῦθα δυσανάγνωστον.

ταύτης δὲ τὴν κτίσιν ἀναφέρει ὁ κ. Μ. Γεδεών τῷ 1730 (ἐν. λ. Κωνσταντινούπολις. Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας ὑπὸ Σ. Βουτυρᾶ) ἀγνοῶν παντελῶς τὴν πρὸ τοῦ ἔτους τούτου ὑπαρξίν τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας.— Τὸ δεύτερον σημείωμα τοῦ Συρίγου ἀναγινωσκόμενον ἐν τῷ σμυρναϊκῷ κώδικι μετὰ τὸ προοίμιον ὀμιλίας τινός, ἔχει οὕτω· *Αχ.θ'* (1639) *μαρτίῳ θ'*, ἡμέρα Σαββάτω, ἐγένετο μέγας ἐμπρησμός εἰς τὸν Γαλατῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐνεπρήσθη καὶ ὁ περίφημος ναὸς τοῦ *S^{to} Γεωργίου*, τῇ δὲ ἐπιούσῃ Κυριακῇ τῆς Σταυροπροσκυρήσεως ἦλθεν ὁ πατριάρχης Κύριλλος ὁ ἐκ Βερροίας καὶ ἐλειτούργησεν εἰς τὴν Χρυσοπηγὴν, πρὸς δὲ καὶ τὸ προοίμιον. Τὸν ἐν ἔτει 1639 ἐμπρησμόν τοῦ ναοῦ ἁγίου Φραγκίσκου σημειοῖ καὶ ὁ Belin (*Histoire de l'Eglise Latine de C/ple. Paris, 1872, σ. 72*), λαβὼν τὴν σχετικὴν μαρτυρίαν ἐξ ἀρχείων, ἐν οἷς τὸ γεγονός τοῦτο ὀρίζεται τῇ 16^ῃ μαρτίου, κατὰ τὸ γρηγοριανὸν καλενδᾶριον.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Εἰς τὸν ψόγον Νικοτιανῆς τοῦ Ν. Μαυροκορδάτου

ὑπο

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ.

Ὁ μακαρίτης Σοφοκλῆς Οἰκονόμος ἀντιγράψας ἐκ κώδικος διατηρουμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κ/πόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1876 μικρὰν πραγματείαν τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου, υἱοῦ τοῦ διασῆμου Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων, ἀναφερομένην δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀνάπτυσιν τῆς νικοτιανῆς, ὡς καὶ εἰς τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῶν ποιούντων αὐτῆς χρῆσιν· τούτου δ' ἕνεκα καὶ ἐπιγράφεται *Ψόγος νικοτιανῆς* (1). Ὁ μακαρίτης ἐκδότης προῦταξεν ἐκτενεστάτην περιγραφὴν

(1) Ἡ ἐκδοσις ἐπιγράφεται οὕτω· «Νικολάου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ψόγος νικοτιανῆς, καὶ ἐπιστολὴ πρὸς Μητροφάνην τὸν διάκονον μετ' εἰσαγωγικῆς παρεκβατικῆς ἐπιστολῆς Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Ἐν Βενετίᾳ, τύπ. τοῦ ἁγίου Γεωργίου φωσ'».

τοῦ κώδικος, ἐν ἣ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν πολυμαθείας διέ-
 λεύκανε διάφορα φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ θέματα, πρὸς δὲ συμπεριέ-
 λαβε καὶ τινὰ σημειώματα, ὡς καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα κείμενα, ἀναγι-
 νωσκόμενα ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι. Ὁ ψόγος νικοτιανῆς τοσοῦτον εἶνε
 σύντομος ὥστε καταλαμβάνει ὀλιγίστας σελίδας τοῦ σπουδαίου βι-
 βλίου τοῦ Οἰκονόμου. Ὁ ἐκδότης ὁμῶς παρέλειψεν ἐν πρώτοις, εἴτε
 ἐξ ἀβλεψίας εἴτε ἐκ βίας ἐν τῇ ἀντιγραφῇ, πέντε ὀλοκλήρους φρά-
 σεις, ὧν ἡ ἀνεύρεσις καθίστησι νῦν εὐληπτότατον τὸν ὠραῖον τοῦ Νι-
 κολάου Μαυροκορδάτου ψόγου. Ἐν σελ. 77, στίχῳ 10, μετὰ τὰς
 λέξεις *καπνὸν ἀγριμῶσι*, πρόσθετες, ἀναγνώστα, τὰ ἐξῆς λόγια τοῦ
 συγγραφέως καὶ οἱ μὲν τοῦτον καταβροχθίζουσι, καὶ ἐς τὸν στόμα-
 χον ἐπιπέμπουσι, κλίβαρον τὴν γαστέρα ποιούμενοι. Ἐν σελ. 78,
 στίχῳ 12, μετὰ τὰς λέξεις *βοσκηματώδη ποιεῖ ἀνάγνωθι τὴν πα-*
ραλειφθεῖσαν φράσιν· τὴν μὲν καρδιαν ἱεροῦ δίκην καταμελαίνει,
τὰ δὲ σπλάγγνα μαριλης πληροῖ. Ἐν σελ. 79, στ. 21 μετὰ τὰς
 λέξεις *φρονῶ ὁ βίος, πρόσθετες· καὶ τὴν γέλτονα θεοῦ σέβων Ἀρστην.*
 Ἐν σελ. 81, στ. 9, ἀντὶ *κἄν τῷ Διὶ ἀγωνίζοιτο*, ἀνάγνωθι καὶ τῷ
Διὶ περὶ εὐδαιμονίας ἀγωνίζοιτο. Ἠρθλ. τὴν ἐν ὑποσημειώσει σχε-
 τικὴν φράσιν τοῦ Λίλιανοῦ. Ἐν σελ. 83, στ. 11, μετὰ τὴν λέξιν
ἀποκεκλήρωται, πρόσθετες· *Οὕτω τοίνυν καὶ τόδε τὸ χόρτον ὑπὸ τῆς*
φύσεως τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων ἀποκεκλήρωται· τῷ δὲ καλῶς κτλ.
 Μετὰ τὰς παραλείψεις ταύσας, σημειῶ νῦν ἐνίας ἐσφαλμένας καὶ ἐλ-
 λιπεῖς ἀναγνώσεις. Σελ. 71, στ. 1, *διόρθου φρασι.* Σελ. 77, στ. 11
 ἀντὶ *καπνία* ὁ κώδιξ ἔχει *κακία*, κατωτέρω στ. 15 σημειώσον *ἐνα-*
ποτίπτει, στ. 16 *τουτὶ ἀντὶ τοῦτο*, στ. 21 *πανταχόθεν ἀντὶ πάν-*
τοθεν, στ. 24 *ἀφιέσσα*, στ. 25 *καὶ ἀντὶ κἄν.* Σελ. 78, στ. 3 ἀνά-
 γνωθι *μᾶλλον δὲ καὶ τούτων*, στ. 6 *τὸ μὲν γὰρ σῶμα.* Σελ. 79,
 στ. 1 *λέγω δὴ*, στ. 8 *ταῖς διαφόροις*, στ. 17 *κατεστόρεσε.* Σελ.
 80, στ. 4 *καὶ παρὰ φύσιν*, στ. 14 *τὰ μέγιστα αἴσχυρα.* Σελ. 82,
 στ. 1 *στρατηγουμένους περιστελχόντας . . . κινηγετικῶν*, στ. 8
εἶναι φαίνονται, στ. 11 *διηγεκῶς τῆς ταύτης.* Σελ. 83, στ. 1 *κά-*
ταχεστῶ, στ. 3 *τοιούτων*, στ. 9 *πετάλλοις* (sic) *τε καὶ*, στ. 15 *καὶ*
γὰρ ὁ μὲν, στ. 16 *τειχορυχῶν* (sic) *καὶ ἐκφορῶν* (1), στ. 18 *κα-*

(1) Τὸ ἐκφορῶν διορθοῖ καὶ εἰκασίαν ὁ Οἰκονόμος ἐν ὑποσημειώσει, ἀλλὰ ἀναγινώ-
 σκεται κάλλιστα ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ κώδικος.

ταυγάστοτος. Σελ. 84, στ. 1 *κἄν εἴποι* (sic), στ. 12 *ἐγκυσοῶντας*
 . . . *δὲ Ἀηστῶν.*

Μετὰ τὸν ψόγον νικοτιανῆς ἐξέδωκεν (σ. 84-87) ὁ Οἰκονόμος, ἐκ
 τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου ἀντιγράφας, ἐπιστολὴν τοῦ Νικολάου Μαυ-
 ροκορδάτου πρὸς Μητροφάνην διάκονον συγγράψαντα ἐξ ἐναντίας
 ἔπαινον νικοτιανῆς. Καὶ ἐν τῷ κειμένῳ τούτῳ ἀνεγνώσθησαν τινὰ
 πλημμελῶς, ἃ διορθῶ ὧδε. Προστίθημι δέ, ὅτι ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀνα-
 γινώσκεται καὶ ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς Μεσ. βιβλιοθήκης τοῦ κ. Σάθα.
 Τὴν ἔκδοσιν ταύτην σφοδρῶς κατέκρινεν ὁ Οἰκονόμος ἐν σελίδι, 87
 δυστυχῶς ὁμῶς ἀδίκως· διότι ἡ παρὰ Δαπόντε γραφὴ μετελθὼν ἀμέ-
 λει ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ κώδικι, ἐνθα ἐσπευσμένως ἀνέγνωσεν ὁ Οἰκο-
 νόμος μετελθὼν τοίνυν. Ἐν σελ. 85, στ. 3 ὁ Οἰκονόμος γράφει ὀρ-
 θὸν εὐρών, ὁ κώδιξ ἔχει ὀρθὸν λόγον εὐρών, ὡς καὶ τὸ παρὰ Σάθα
 κείμενον. Στ. 6 ὁ Οἰκ. γράφει ἀτελῶς μέλιτος ἐμπλήσαντας ἀντὶ
 τῶν ἐν τῷ κώδικι μέλιτος καὶ ἀσβόλης ἐμπλήσαντας· οὕτω δ' ἔχει
 καὶ τὸ κείμενον τοῦ Σάθα. Στ. 7 Οἰκ. εἰς αὐτό, γράφει ἐς αὐτό, ὡς
 καὶ παρὰ Σάθα· στ. 9 Οἰκ. ἐμμαντὸν . . . Σαμοσατεῖ, γράφει ἐμαν-
 τὸν . . . τῷ Σαμοσατεῖ, ὡς καὶ παρὰ Σάθα· στ. 19 γράφει ρημά-
 τια. Σελ. 86, στ. 4 ἀνάγνωθι, κατὰ τὸν κώδικα, ὃ εὐήθης· οὕτω
 καὶ τὸ παρὰ Σάθα κείμενον. Στ. 8 ἀνάγνωθι τοῖς ἐκ. λόγοις· οὕτω
 καὶ ὁ Σάθας. Στ. 10 γράψον Γραμπουζέων, ὡς παρὰ Σάθα· στ. 18
 ὁ κώδιξ ἔχει ἀναλθην· οὕτω καὶ ὁ Σάθας.

Ὁ Οἰκονόμος ἐν σελ. 26-30 τῆς τοῦ ψόγου νικοτιανῆς ἐκδόσεως
 του, ἐδημοσίευσεν ἀνωμόμου δῆθεν ἔμμετρον νεκρώσιμον ἀκολουθίαν
 εἰς τοὺς φραντζέζους, ἣν ἀντέγραψεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος τοῦ
 Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου. Καὶ ἐνταῦθα ἀνέγνωσέ τινὰ πλημμε-
 λῶς. Ἐν στίχῳ 4 γράφει *ὀπόταν*, ἐν δὲ ὑποσημειώσει δηλοῖ ὅτι ὁ
 κώδιξ ἔχει *ὄταν*· τοῦτο εἶνε ἀνακριθές, διότι ὁ κώδιξ ἔχει *ὀπόταν*.
 Ἴδὲ τῶρα καὶ τὰς λοιπὰς ἀναγνώσεις, ἃς ἀπλῶς σημειῶ ὡς ἔχουσιν
 ἐν τῷ κώδικι. Στίχ. 2 *καὶ μὲ ἀνδρῆσαν*. 3 *Γαλλίαν*. 4 *θέλει τοὺς*
πράσει. 17 *Ἰγγλιτέρας*. 21 *ὑπεξούσιον ἀντὶ ὑπήκουσιν*. 28 *ὄλα ἀντὶ*
ἄρα. 34 *τιμὴν σου*. 44 *ἀνδρῆσαν*. 46 *ἄσαι . . . τούτην . . . ὄραν*.
 48 *συμπάθιον*. 50 *ἴδια ἀντὶ μόνη*. 59 *μοναρχίαν*. 60 *ἀνδρῆσαν*.
 67 *ἐκελνη*.

Συμπληρωτέον δὲ νῦν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐκδότητος γενομένην περι-

γραφὴν τοῦ κώδικος. Ἐν σελ. 8-10 ἀναγράφει, ὡς ἰβ' περιεχόμενον, περικοπὴν ἐπιστολῆς Ἰωάννου Θαλασσινοῦ, λογοθέτου τῆς Μ' Ἐκκλησίας, πρὸς Ἰησοῦν τὸν Βαρνέσιον, διδάσκαλον τῆς ἐν Κανταβριγίᾳ Ἑλληνικῆς σχολῆς· μετ' αὐτὴν δὲ τὴν περικοπὴν, ἣν καὶ δημοσιεύει, προστίθουσιν ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κώδικι δύο πραγματεῖαι τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Σημειώσω λοιπόν, ὅτι μετὰ τὸ ἰβ' περιεχόμενον ὁ κώδιξ ἔχει καὶ περικοπὴν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ῥηθέντος (κώδ. φ. 7⁶ - 8^α) Ἀναστασίου Γορδίου πρὸς τὸν πατριάρχην ἐκ προσώπου τῶν κατὰ τὴν Αἰτωλίαν, ἥς ἡ ἀρχή: *παναγιώτατε καὶ θεοπρόβλητε Δέσποτα*. Ἐν σελ. 10 ἀναφέρει ὁ Οἰκονόμος, ὅτι ἐν τῷ κώδικι ἀναγινώσκета ἀπλῶς ὁ ἐν ἔτει 1804 ἐκδοθεὶς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ὑπὲρ εἰρήνης λόγος· παρέλειψεν ὁμῶς νὰ σημειώσῃ, ὅτι προτάσσεται ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἐπιταφίου λόγου τοῦ ὑπάρχοντος τῶν φιλοσόφων, καὶ Διδασκάλου Ἰακώβου τοῦ Ἀργείου, τοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ ἱστορίᾳ τῶν Ἰουδαϊκῶν τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου τῆ ἐν Βουκουρεστίῳ τυπωθείσῃ κατὰ τὸ αψις' ἔτος — καὶ ὅτι ἐν τῇ ὥχ τοῦ χειρογράφου ἀναγινώσκονται τὰ ἐξῆς τοῦ ἀντιγραφέως σημειώματα. Ἐκ τινος σημειώματος. *Ἀχρη' Ἰουλλου .l', εὐγῆκεν ὁ Ἀλέξανδρος Ἑρμηγεύς, καὶ ὑπάγει μὲ πολλὰ δῶρα εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ ἀγάπην*» — «Ἐξ ἑτέρου Ἀγωνίου: *εἰπὼ λέγειν τοῖς ὑπὲρ εἰρήνης καλλίστους λόγους καὶ ῥητορικωτάτους, οὗς καὶ Δημοσθένης αὐτὸς ἀνῆκε καὶ ἐξέθιασε*. Ἐν σελ. 20 ὀνομάζει ἀνωνύμων τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν εἰς τοὺς Φρατζέζους, ἐνῶ φανερὸν εἶνε ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν γραφίδα τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου. Ἐσχατον δὲ πόνημα ἐν τῷ χειρογράφῳ δὲν κεῖται ἡ ἀκολουθία αὕτη, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ποιημᾶτιον, ὅπερ παρέδραμε νὰ σημειώσῃ ὁ ἐκδότης.

Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Βοεβόδα Μαυροκορδάτου (1).

Στὸ περιβόλι περπατεῖ,
τὰ χορταράκια ποῦ πατεῖ,
τὰ ἴχνη τῆς γλυκοφιλοῦν,
κ' εὐθὺς ἰδές τα πῶς ἀνθοῦν.

(1) Ἐτυποῦται ὡς ἀναγινώσκεται ἐν τῷ κώδικι. Ἐχάρισα μόνον τοὺς στίχους εἰς 24 ἀντὶ εἰς 12, καὶ μετέγραψα κατὰ τὴν ἑλληνικὴν προφορὰν τὸ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ φωνητικοῦ σημείου π.

Ἦ ἀγκάθια σὰν τὴν στοχασθοῦν,
ἀνάγκη εἶν' νὰ φοβηθοῦν,
νὰ τὴν ἐγγίζουσι δὲν τολμοῦν,
μὸν σκύφτουσι καὶ τὴν προσκυνοῦν.
Στὰ χόρτ' ἀπάνω τὴν θωρεῖς,
ἄνθος πῶς εἶναι τὴν θαρρεῖς,
κ' οἱ ἄνεμοι ὅπου φυσοῦν,
ὅτ' ἀναπνέη καὶ μεθοῦν,
καὶ τ' αἰδονάκια ποῦ λαλοῦν,
τὰ χεῖλη τῆς γλυκοφιλοῦν,
τὰ ῥόδα πλὴν καταφρονοῦν,
ὥχ πῶς φωνάζουσι καὶ πονοῦν |
καὶ τὰ νερὰ παραστρατοῦν,
στοὺς πόδας τῆς νὰ κυλισθοῦν,
νὰ τὰ πατήσῃ νὰ φρανοῦν,
κ' εὐθὺς εὐθὺς νὰ γλυκανθοῦν,
τὰ σύννεφα νὰ μαζωχοῦν,
τὸν Ἥλιον μπέη νὰ λυπηθοῦν,
λαφρὰ λαφρὰ νὰ σκεπασθῇ,
νὰ μὴν τὴν δεῖ καὶ σκοτισθῇ.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Νικόλαος Μαυροκορδάτος ὁ τοῦ μεγαλοδόξου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἐξ ἀπορρήτων περικλειστάτος γόνου καὶ τῆς πατρῴας σοφίας κληρονόμος, παρὰ τὰ γνωστὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ἦτοι τὸ ΠΕΡΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ καὶ τὰ ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΠΑΡΕΡΓΑ, ἔγραψεν ἀνωνύμως καὶ ΨΟΦΟΝ ΝΙΚΟΤΙΑΝΗΣ, ὃν τύποις τὸ πρῶτον ἐξέδωκεν ὁ μνήμης ἀλήστου φίλος Σοφοκλῆς Κ. ὁ Ἐξ Οἰκονόμων ἐπιγραφῇ τοιαύτῃ: ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ ΨΟΦΟΣ ΝΙΚΟΤΙΑΝΗΣ

ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΝ ΤΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟΝ ΜΕΤ' ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΚΒΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ Κ. ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ. ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ. ΤΥΠΟΙΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ. ΛΩΟΣ', εκ χειρογράφου τεύχους του άειμνήστου Ιεράρχου Δέρκων Νεοφύτου λαβών τὸ απόγραφον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ΕΠΙΛΙΝΟΝ ΝΙΚΟΤΙΑΝΗΣ εἶτε παίζων εἶτε σπουδάζων ἔγραψε Μητροφάνης Γρηγοράς ὁ ἐκ Δωδώνης, ἀνὴρ (κατὰ Δημήτριον τὸν Προκοπίου) ἐλλόγιμος, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, πεπαιδευμένος τὴν τε θύραθεν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν παιδείαν, ποιητῆς καὶ ἱεροκήρυξ» (1). ἄδηλον ὁμῶς εἶπου σώζεται τὸ σπούδασμα αὐτοῦ τοῦτο ἢ τέλεον ἐξηφανίσθη. Τοῦτο δὲ μόνον λέγομεν, ὅτι χολωθείς ἐξ αὐτοῦ ὁ Μαυροκορδάτος ἔγραψε Διάλογον, ἐν ᾧ ῥάγδην καὶ ἀναξίως τῆς τε σοφίας καὶ τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ βαθμοῦ αὐτοῦ ἐπισκῆπτει τῷ ἀνδρὶ, γλώσση τραχεῖα καὶ μονονουχί ἀγοραῖα χρώμενος, ὡς καὶ ὁ σοφὸς παρετήρησεν Οἰκονόμος λέγων ἐν σελ. 37: «Ἐγραψε δὲ καὶ ἐν τῷ εἰρημένῳ Διαλόγῳ κατὰ τοῦ Μητροφάνους τὰ κατ' αὐτὸν πικρότερον ἐκτιθέμενος καὶ λέξει χρώμενος ἥκιστα τῇ ἑαυτοῦ χρηστότητι καὶ μεγαλοφροσύνῃ προσηκούσῃ, ἕπερ μαρτυροῦσι τῆς ἀνθρωπίνου ἀδυναμίας τὸ εὐπερίτερον καὶ τοῖς πάθεσιν ἐνάλωτον, ὑφ' ὧν καὶ ὁ τελειότατος δοκῶν εἰς ἀτοπώτατα παρωθεῖται καὶ καταβάλλεται». Τοῦτον δὲ τὸν Διάλογον, ἐν τῷ αὐτῷ περιεχόμενον χειρογράφῳ τοῦ Δέρκων καὶ ἐπιγεγραμμένον: ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΜΗΝΥΙΑΣ ΛΕΙΝΗΣ, ΤΗΣ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΣΙ ΘΕΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΝ Τῇ ΒΑΣΙΛΕΥΤΟΥΣΗ ΚΙΦΗΝΩΝ, οὐκ ἄξιον, ὡς εἶοικε, δημοσιεύσεως ἔκρινεν ὁ μακαρίτης· ἄλλως γὰρ ἐξέδιδεν ἂν αὐτὸν ἐχομένως τοῦ τῆς ΝΙΚΟΤΙΑΝΗΣ ΨΟΓΟΥ. Ἐγώ γε μέντοι πολλῶν ἕνεκα λόγων δέον εἶναι ὑπολαμβάνων πάσας τὰς τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν συγγραφάς, οἰαιδῆποτε κἂν ᾧσι, τῷ τοῦ τύπου φωτὶ παραδίδοσθαι, ἐκδίδωμι αὐτὸν ὡδε ἐξ ἀπογράφου ἀποσταλέντος μοι παρὰ τοῦ ἐλλογίμου καὶ ἰσοφύχου μοι φίλου Ἱεροθέου Φλωρίδου βιβλιοφύλακος τῆς ἐν Πάτρῳ σεβασμίας μονῆς τοῦ Θεολόγου, ἐνθα διατηρεῖται ἀντίγραφον.

(1) Φαβρ. Ἑλληγ. Βιβλιοθ. τόμ. ΙΑ', σελ. 548. Παρῆες. Φέρονται δὲ καὶ ΚΒ' ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ἐν τῷ 553^ο χειρογράφῳ τεύχει τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ παναγίου Ἱάφου [Κ. Σάθα Μεσαιων. Βιβλιοθ. τόμ. Γ', σελ. 530].

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΤΑ ΤΟΥΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ ΦΙΛΟΚΛΗΣ ΚΑΙ ΛΥΚΙΝΟΣ

ΦΙΛ. Δότε μοι Λεκάνην (1), ἵν' ἐγκαίρως χρήσωμαι τῇ παροιμίᾳ· θολεροὶ γὰρ καὶ ἄποτοι ὕβριοι ἐπεισερεύσαντες τῇ ἐμῇ ἀκοῇ, καὶ τῇ ἀηδίᾳ αὐτὴν ἐπικλύσαντες εἰς ἐμετὸν διαγαργαλίζουσι, καὶ εἰ μὴ ὅτι τάχιστα αὐτοὺς ἐξεμέσω, ἢ μὴν δεινὴν καὶ δυσανάκλητον νοσήσω τὴν νόσον.

ΛΥΚ. Μὴ σύγε, φίλτατε Φιλόκλεις, ἀπόκναψε (2) τοὺς σὲ φιλοῦντας, ἀλλ' ἐξάυδα, μὴ κεῦθε νόφ, ἵνα ἴδωμεν ἄμφω, κατὰ τὸν Ποιητὴν (3), τί σοι τὸ συμβάν, καὶ ἐς τοσαύτην ἀηδίαν συγκυκῆσάν σου τὸν λογισμόν.

ΦΙΛ. Ἄφωνον ἔξεις με μὰ Δία ἰχθύος δίκην, μέχρις οὐ κάλπην ὑπορέξας τὰ ὑπείσδυντα ἀποχρέμψωμαι λαιδορήματα.

ΛΥΚ. Προκόμισον, ὦ παῖ, τὴν λεκάνην, ὅπως ὁ καλὸς σοι δεσπότης ἀπαλλαγῇ τῆς τῶν φλυαριῶν πλημμύρας. Ἴδού σοι ἡ κάλπη. Ἐξέμει τοίνυν.

ΦΙΛ. Οὐκ ἂν ἐξεμέσαιμι τοσοῦτον βόρβορον χρυσοῦ πεποιημένῳ δοχείῳ· καὶ γὰρ ἐς ὕστερον οὐδ' ὄλος ὁ Νεῖλος ἐξαρκέσει ὅπως ἀποκαθάρωμεν αὐτῆς τὰς κηλίδας· ἀλλ' ἐπίδος τὴν ὄστρακίνην, ἣν ἐπριάμεθα πρότριτα τριῶν ὀβολῶν.

ΛΥΚ. Ἴδού σοι ἡ ὄστρακίνη. Ἐχου τοίνυν τοῦ ἔργου· ἐφ' ὅσον γὰρ χρονίζεις, ἐς τοσοῦτον δευσοποιῶς πως καὶ ἀνεκπνίπτως τὸ δυσῶδες προσιζάνει σου τῇ ψυχῇ. Ὅθεν δυσπότριπτον ἔσται τὸ κακὸν καὶ δυσέκνιπτον ἐν ταῖς μάλιστα, καί, κατὰ τὸν Γαληνόν, ψάρας ἀπάσης δυσιατώτερον (4). Ὡ τοῦ καινοῦ θαύματος! ὦ τῆς παραλόγου ἐπόψεως! ὦ πόσος κορκορυγμὸς καὶ κλόνος τῆς γαστρὸς σου συνετάρασεν! ὡς ἀληθέστερον σταχάνης τὸ καθεστηκέναι τὴν ὄψιν τῆς ἀκοῆς

(1) Ἀριστοφ. Νεφ. 907.

(2) Γρ. Ἀπόκναϊε.

(3) Ὀδ. Ω, 474.

(4) Ἀμήχανόν μοι ἐγένετο τὴν παρατιθεμένην ἐξευρεῖν μαρτυρίαν ἐν οὗτω πολυβίβλῳ συγγραφεῖ, οἷα ἡ τοῦ Γαληνοῦ,

πιστοτέραν (1). Ἐγὼ γὰρ ἄρτι ἠπίστων καὶ κατεμεμφόμην σου, ὦ φίλε Φιλόκλειε, ὡς καλάμου δίκην ὄχθη ποταμικῆ προσπεφυκότος, ὑπὸ σμικρᾶς αὔρας διασειομένου, καὶ ὡς περ εὐριπος πρὸς οὐδαμινοῦ συμπτώματος συνταρασσομένου καὶ φερομένου ἄνω καὶ κάτω, καὶ τὸν οὐρανόν, ἣ φασιν (2), ἐπιμιγνύντος τῇ γῆ· νῦν δὲ αὐτοφεί καθορῶν τὰ τῶν ὄβλων σμήνη, οἷς συνελλίβου, παλινωδήσας θαυμάζω σε τῆς καρτερίας, πῶς ἐς τοσοῦτον εἶχες περικρατεῖν, καὶ πῶς ἄρα οὐ διερρήγνυσο ὑπὸ τῆς ἀηδίας.

ΦΙΛ. Ἴσθι, ὦ Λυκίνε, ὅτι καθάπερ οἱ ἄχθη ἐμβριθῆ, ἢ εὐστοχώτερον εἰπεῖν, οἱ κύφωνας καὶ κλοιούς τῶν τραχήλων περιηρημένοι καὶ μηδαμῶς ἀνακῦψαι δυνάμενοι, ὅπηνίκα τούτους ἀφαιρεθῶσι μεγίστην καρποῦνται τὴν ἀνεσιν, οὕτω καὶ γὰρ τοσαύτας ἀτόπους λέξεις καὶ ἀλλοκότους φράσεις ἀφραδεστάτας καὶ βαρβαρισμούς κολοσιαίους τὸ μέγεθος τοῖς ὡς περιφέρων, ἀποφορτισάμενος τούτους καὶ ἐλευθερωθεὶς, πολλῆς ἐμπίπλαμαι θυμηδίας, καὶ σοὶ ὄφλω τὰ σῶστρα τῷ τὴν κάλπην ὑπορέξαντι.

ΛΥΚ. Οὐκουν, ὦ φιλότης, χρυσόν ἢ ἄργυρον ἀπαιτῶ σε σῶστρα·

(*) ἀνεῖν γὰρ εἰ πέπρωται,

τί χρυσὸς ὄφελεί με;

κατὰ τὸν Ἰήτιον Ἀνακρέοντα (3). Ἐμοὶ δὲ γένοιτο πίνειν οὔμενον οἶνον ὡς περ ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐκ τῶν σῶν διειδῶν καὶ νεκταρείων ναμύτων. Τῶν σῶν μελιρρύτων λόγων ἀκούειν ἐφίεμαι· τῶν σῶν σειρηνείων ἄσματων ἐπαίειν ἐπιποθῶ. Ἀμέλει τοι ἀπαντικρὺ μου καθεσθεις καὶ τοὺς ὀχετοὺς τῶν λόγων ἀφείς ἀρχῆς ἀπ' ἀκρης, κατὰ Λυκόφρονα (4), τὰ ἐπευμ... τὰ (;) σοὶ διεξέρχου μοι, ὡς περ εἰ ξεναγῶν τοῖς λόγοις, διηδύνων ἕκαστον ταῖς ῥητορικαῖς καρυκείαις, καὶ ἐπαγωγότατον ὄψον ἐπιδιδούς τῇ βουλιμιώσῃ μου ψυχῇ καὶ τῆς τῶν λόγων ἐπιδεομένη τροφῆς.

ΦΙΛ. Εἰ καὶ δυσχερὲς τὸ ἀπαιτούμενον καὶ τῆς ἐμῆς πολὺ κρεῖτ-

(1) Παρὰ τὴν παροιμίαν: Ἐπίων πιστότεροι ὄφθαλμοί· ἐπὶ τῶν ἀλόγων τὰ μείω τοῖς κρείττοις παραβαλλομένων [Μιχ. Ἀποστολ. Συναγ. Παροιμ. III', 71].

(2) Ἄδηλον ἔμοιγε τίς ὁ ταῦτα λέγων. Παρὰ Πλάτωνι ἀπαντᾷ τὸδε τὸ χωρίον: « πάντα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς ὡς περ ἐν βύρλῳ ἄνω καὶ κάτω στρέφεται καὶ χροῖαν οὐδένα ἐν οὐδενὶ μένει » [Φαίδρ. σελ. 90].

(3) Ὠδ. γγ'.

(4) Ἀλεξάνδρ. 2.

τον δυνάμεως, ἀλλ' ἔμπης ὑποδυσάμενος τὸν ἀγῶνα, καὶ τὸν πόλον κερτήσας περὶ τὴν νύσσαν (1) ἄρξομαι λέγειν· τί γὰρ ἂν καὶ πάθοι τις, εἰ φίλος ἀνὴρ βιάζοιτο; Ἐκτισται τοίνυν πόλις ἐν Εὐρώπῃ κλησκομένη (2) ὁμορος τῇ Πέλοπος νήσῳ, τὸ πρὶν μὲν περίθλεπτος ἐν ταῖς ἑλληνίσιν τῶν πόλεων, τὰ νῦν δὲ ταῖς ἀλλεπαλλήλοις τῶν βαρβαρικῶν στρατευμάτων αἰχμαλωσίαις μικροῦ δεῖν ἠρημωμένη. Ἐκ ταύτης ἀνέφυσται (sic) καθάπερ ἐξ ἀγαθοῦ λειμῶνος ἀκανθῶδες καὶ ἀχρεῖον φυτὸν καὶ τεθηγμένης δρεπάνης ἐπιδεδόμενον, ἀνδράριον ἐν κακίαις περίπυστον, ὃ ὄνομα φερωνύμως κατὰ τῆς ἰδίας μητρὸς φρουαζόμενος, τῆς ἐνεγκαμένης πατρίδος φημί, καὶ τοῖς ἀνοσιουργήμασι τοῦ Οἰδίποδος οὐδὲν μείον ὄνειδῆ αὐτῇ περιτρίψας ὁ ἀλογώτατος, ἀθεμίτως σχῆμα ἠμφιεσμένος ὁ ἀνάξιος, καὶ πύθης ἐν πορφύρᾳ, κατὰ τὴν παροιμίαν (3), ἀναφαινόμενος. Οὗτος γὰρ ὁ ἐπίτριπτος καὶ βωμολόχος, ἐκ κομιδῆ νεαρᾶς ἡλικίας μακρὰ χαίρειν εἰπὼν τῇ πατρίδι, καὶ φυγὰς τῆς ἐνεγκαμένης γενόμενος, τὴν τῶν πόλεων κατεῖληφε βασιλεύουσαν, καὶ κακίστης φύσεως πεφυκῶς, κανθάρου δίκην, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, συός, τῇ κόπρῳ καὶ τῷ βορβόρῳ τῶν αἰσχουργημάτων ἐγκαλινδεῖσθαι ἠρετίσατο. Ὅθεν καὶ ἀθεμίτοις ἀνθρώποις βοσκηματώδη τε βίον βιοῦσιν ἦν συναγελαζόμενος, κυβεύων, ἀκολασταίνων, κατασπαθῶν, οἶνω καὶ νικοτιανῇ κακῶς διαδόσκων τὸν βίον, καὶ τὴν αὐτοῦ μιαρωτάτην ψυχὴν κακῶν σμήνεσιν ἀμφιεννύς. Ὅτε δὲ (ἐπειδὴν ὑπερκορῆς τῶν παιγνίων ἐγίγνετο) τὰ ἐγκύκλια τῶν μαθημάτων, ὡς μὴ ὄφελε, παγκάκως ἐσπούδασεν, ἐφ' ὃ μᾶλλον ἔχειν τῇ δυνάμει τοῦ λέγειν τὰς μιάρας αὐτοῦ πράξεις ὡς ἐπαινετὰς διαφημίζειν καὶ τοῖς ἄλλοις μεταδιδόναι, καὶ τῇ ἀνεμῶλι καὶ κερβερώδει ἀδολεσχίᾳ μεταπεῖθειν, καὶ ἑαυτῷ προσομοίους καθίσταν τούτους ἀφελεστέρους (αἴ δὲ τοῦ λόγου γὰρ δύναμις, κατὰ τὸν γρήγορον νοῦν (4), τοῖς μὲν ἐπιεικέσιν ἀρετῆς ὅπλον, τοῖς δὲ μοχθηροτέροις κέντρον κακίας καθίσταται), ἐξ ἐκείνου δῆτα καιροῦ διετέλεσε πόλιν ἐκ πόλεως καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας ἀμείβων, δυνάμενος

(1) Ἴτιοι πρὸς τὸ προκείμενον ἐπανήκων [Μιχ. Ἀποστ. ἐνθα ἀνωτ. Θ', 65].

(2) Ἐξέρχουκέναι δοκεῖ τοῦνομα: Δωδώνη, ἔθεν ἦν ὁ Μητροφάνης.

(3) Περὶ ἧς φησι Διογενεῖανός: Οἱ γραῖλοι κἂν καλοῖς περιβληθῶσιν, ὅμως διαφάνονται πονηροί [Ζ', 94].

(4) Γρηγ. Θεολ. ἐν Α' Κατὰ Ἰουλιαν. § λ'.

μηδαμοῦ χαλάσαι τοῦ βίου τὴν ἄγκυραν καὶ ἀναδῆσαι τὰ πρυμνήσια τῆς οἰκείας διαγωγῆς, ἀλλ' ὡς φθόρος καὶ λυμειὼν πάντοθεν ἀποδιοπομπούμενος, καὶ ὡς ἀποτρόπαιος καὶ ἀποφράς ἀπωθούμενος. Καὶ δὴ ὁσημέραι πῆχουσιν ἐν ἀνομίαις ἐπιδιδούς, ἐς αὐτὸν ἀφίκετο τῆς κακίας τὸν κολοφῶνα, οὐδενὶ ἑτέρῳ τὴν ἐν κακίαις προεδρίαν παραλελοιπώς· ἔστι γὰρ ἀλεκτρούων φιλονεικότερος, κυνὸς ἀναιδέστερος (ἀπάντων γὰρ ὅσαι ὦραι καθυλακτεῖ, καὶ οὐδενὸς οὐδένα λόγον πεποίηται), τῆς κερδοῦς δολιώτερος, ἤφρεως κακοβουλότερος, λύκιων βορώτερος, Σαρδαναπάλου τρυφηλότερος (1) καὶ τὴν συμβαριτικὴν χλιδὴν ὑπερπεπηδηκώς, Τελχίνος παντὸς φθονερώτερος, κολάκων ἀπάντων λιχνέστερος, ἄρπαξ, ἀνευλαβής, τῶν θείων κατολιγωρῶν, τῶν μειζόνων κατωφρυώμενος, τῶν ἴσων αὐτῷ κατεπαιρόμενος, τῶν ἐλαττόνων κατεπανιστάμενος. Καὶ ταῦτα μὲν ἔστιν, ἅπερ ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ἐπ' ὄφει πανδῆμῳ ὁ δυσμενέστατος δραματοῦργεὶ καὶ τεκταίνεται· ὁ δὲ ἐνδομυχοῦσαν καὶ ἀπόκρυφον ἔχει τὴν ποίησιν, ὁ μὲν πολὺς ἄνθρωπος ἀγνοεῖ, σύνοιδε δ' αὐτῷ σκότος ὁ συνεργάτης, κατὰ τὸν Πύριπίδην (2), καὶ τὰ τῶν οἴκων τέρεμνα, ἅπερ οὐ φρίττουσι μήποτε φθογῆν ἀρῆ. "Ἔστι δὲ καὶ ἡμῖν εἰκάσαι ταῦτα ἐκ τῶν ἐπιδήλων καὶ φανερώς πραττομένων, καὶ ἐπιστημονικῶς ἐκ τῶν σαφῶν τὴν τῶν ἀσαφῶν γινώσκιν θηράσασθαι, ἢ μᾶλλον, κατὰ τὴν παροιμίαν, ὡςπερ ἐκ τοῦ καρποῦ τὸν λόντα (3), καὶ ἐκ ῥάμφους τὸν ἀετόν, οὕτως ἐκ τοῦ ὀγκήματος τὸν κύνθηνα, ἥτοι τὸν ἀποσκιρτήσαντα τῆς ἀνθρωπείας φύσεως καὶ ταῖς αἰσχρουργίαις τοῖς τῶν ἀλόγων ἀλογωτάτοις ἑαυτὸν συγκαταριθμήσαντα. Ἀλλὰ κατάλληλον ἔσχηκε ταῖς πράξεσι καὶ τὸ ἐπώνυμον· Μεμηρυῖα γὰρ ἀξίνη πρὸς πάντων ὠνόμασται, διὰ τὸ δίκην ἀξίνης αὐθαδῶς ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἀνθρώποις ταῖς φληναφίαις, καὶ ὡςπερ χειμάρρους ταῖς ὕβρεσιν ἀποπλύνειν τὸν προστυχόντα. Οὗτος τοῖνον, ὦ Λυκῖνε, τῆ συνήθει κακομηχανίᾳ ἀτερπεῖς καὶ ἀηδίας μεστάς λέξεις συνερανισάμενος, ἐτάσιον, ὡς ἀληθῶς, ἄχθος ἀροῦρης (4), συνέθετο, ἀπόμουσον καὶ ἀφραδὲς καὶ πλήρες ὕδρων (5) λογιδριον :

(1) Ἰδε Παροιμιολογ. "Ε.λ.λην. Geutsch κτλ. τόμ. Α', σελ. 449.

(2) Ἰαπόλ. 417-8.

(3) Ἰδε εἰπεῖν : Ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον, ἢ : Ἐκ τοῦ ὄνυχου τὸν λόντα.

"Λγκιστος δὲ μοι ἢ δευτέρα παροιμία, ἐνθα γραπτέον οἶμαι : Ἐκ τοῦ ῥάμφους.

(4) Ἰδ. Σ, 104.

(5) Γραπτ. "Υθ.λων.

ΕΠΑΙΝΟΝ ΝΙΚΟΤΙΑΝΗΣ αὐτὸ ἐπιγράψας, οὔτε κατὰ ῥητορικῆς νόμους, οὔτε κατὰ γραμματικῆς κανόνας συνθεῖς αὐτὸ ὁ τοῦς τρόπους ἀσύνθετος, ὅπερ καιριώτερον ἐπιγράψειε τις *Λήρους μωρῶν*. Ἀκηκῶς τοῖνον τοῦ τοιοῦτου κακολογιδρίου πρὸς τοῦ ἀναλεγόμενου, ἐμυσάχθην αὐτό, καὶ καθάπερ οἱ ἀπροσίτῳ καὶ εἰδεχθεῖ ἐντυγχάνοντες μορμολυκείῳ, ἐβδελυξάμην, καὶ Ἀραβίου αὐλητοῦ (1) ἐδόκει μοι ἐπαλεῖν προσέδοντας καὶ ἀπεραντολογοῦντος διακενῆς· ὦ δὴ, εἰ σιωπήσειεν, οὐ μόνον τέτταρας, ἀλλὰ καὶ τετταράκοντα δραχμὰς ἔδωκα ἄν. Καὶ δὴ, ἢ ποδῶν εἶχον, ἔφυγον ἐκ τοῦ δωματίου ταῖς παλάμαις διαφραξάμενος τὰς ἀκοάς, ἐξ ἐναντίας τῷ Ὀδυσσεῖ, μυθευομένῳ κηρῷ ἐπιβῦσαι τὰ ὦτα ἵνα παραπλεύσῃ τὰς Σειρῆνας· ναυτιῶν τε καὶ κρηθαρῶν ὑπὸ τῶν ὑπείσδύντων λαιδορημάτων χαλεπῶς ἐπέσχον ἐν τῇ ὁδῷ τὸν ἐμετόν, ἵνα μὴ ἀσβεστον ὀφλήσω τὸν γέλωτα τοῖς παροδεύουσιν ὑπανιοῦσί (2) με μεθύειν, ἢ καὶ ὑπὸ τῆς ἐωλοκρασίας ἱλιγχιᾶν. Ἴδού σοι, ὦ Λυκῖνε, τὰ σῶστρα, εἰ καὶ μὴ ἱκανοὶ ἡμεῖς ἀποτίσαι τὰ κατ' ἀξίαν, ἀλλ' οὖν γε ἐτίσαμεν κατὰ δύναμιν.

ΛΥΚ. Μεγίστην οἶδ' ἄ σοι τὴν χάριν, ὦ Φιλόκλεις, καὶ εἴσομαι εἰς τὸ ἔδος τῆς ἀθανασίας αὐτὴν ἐγκολάψας· κατηύφρανας γὰρ τὴν ἐμὴν ἀκοὴν τῷ γλυκυτάτῳ νέκταρι τῶν λόγων, καὶ τοιοῦτου κακίστου ἀνδρὸς κατάδηλον ποιήσας τὴν γνώμην, οἷον προφυλακτικοῖς τισι φαρμάκοις τοῖς λόγοις προκατησφάλισας, καὶ τῆς παγίδος τοῦ φθόρου ἡμᾶς ἠλευθέρωσας· ἴσως γὰρ τῆ ἀγνοίᾳ δελεασθέντες ποτὲ ἐς τουτοὶ τὸ Κυνόσαργες ἐπεπτώκειμεν ἄν. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἀντιβόλῳ τὴν ὑμετέραν φιλότητα τὴν τούτου ιδέαν ζωγραφῆσαι τῷ λόγῳ, ὅπως ἐντυχόντες αὐτῷ ἔχωμεν ἐκ τοῦ παραυτίκα ξυμβάλλειν τὸν ἄνθρωπον.

ΦΙΛ. Ἔστιν, ὦ ἑταῖρε, ἐπιμήκης, ῥυσός, ἰσχνός, τὴν σάρκα ἀνειλκυσμένος καὶ ἐπικεκλασμένος τὸν αὐχένα, *Ἀίγυπτια κληματῖς*, τὸ δὴ λεγόμενον (3), τῷ ὀφθαλμῷ αὐτοῦ ἐξωδηκότε καὶ λυκῶδες ὄρωντε, ἢ ῥίς μακρὰ καὶ πολλὰ μυκτῆρος ἀπόζουσα, τὰ χεῖλη αὐτοῦ ὡςπερ

(1) Περὶ τοῦ παροιμιώδους τούτου λέγει ὁ Ζηνόβιος : Φασὶ τοὺς Ἀραβίους ἐν ταῖς νυκτεριναῖς φυλακαῖς κεχρηῆσθαι ἀλλῶ ἐπιμήκει· τὸν δὲ αὐτὸν τοῦτον διαδέχεσθαι ἄλλον ἀπ' ἄλλου καὶ αὐλεῖν πῦρ ἀνακαίοντασ ἀχρις ἂν γένηται ἡμέρα [B', 39].

(2) Γραπτ. οἶμαι : Ἰπονοῦσαι.

(3) Οὕτως εἶπε τις τῶν ἀρχαίων Ζήνωντα τὸν Κιτιεῖα. ἦτι ἰσχνός ἦν, ὑπομήκης, μελάγχρους [Ὁρα Διογ. Λαέρτ. Ζ', α'.—Πρόβλ. καὶ Σιμ. ἰδ. ἐν λέξ.].

τὰ τῶν ἵππων ἐπικρέματα, οἱ ὀδόντες μέλανες καὶ αἰθάλη τῆς νικη-
 τικῆς οὐκ ἐν χρῶ οὐδ' ἐπιλίγδην, ἀλλ' ἐς βάθος καὶ ἀνεκπλύτως ἐπι-
 θεβαμμένοι, καὶ τὸ στόμα ὀδωδός. Ἐκ τούτων ἀμέλει, Λυκίνε, τὸν
 ἀνθρωποειδῆ γνωρίσας κανθήλιον, τὴν ἀπορρώγα τῶν Ἐρινυῶν,
 ὡς ὁ δημῶδης λόγος φησί (1). Δέχου τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ὄρνιν τοῦ
 Θεοῦ (2)· κάθαρμα, παιπάλημα, καὶ περίτριμμα· τοῖς κρείττοσι δὲ
 οὐδόλως ἀντιμάχου (3)· ἔση μάτην γὰρ πρὸς τὰ κέντρα λακτιζῶν (4).

ΣΥΜΒΟΛΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΩΝΙΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΥΠΟ

ΑΝΤ. ΡΥΒΙΟ Υ ΛΛΥΧ (5).

Α'.

ΤΙΜΑΡΙΑ ΤΩΝ ΔΟΥΚΑΤΩΝ

ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ ΠΑΤΡΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΩΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ

ΚΟΜΗΤΕΙΑ ΔΙΜΗΤΡΙΑΔΟΣ, πόλεως Θεσσαλικῆς ἐν τῷ Παγασσητικῷ
 κόλπῳ. Ἄγνοεῖται τὸ ὄνομα τοῦ κόμητος. Ἐν τοῖς καταστίχοις (re-
 gistres) τοῦ ἀρχείου τοῦ ἀραγωνικοῦ στέμματος καλεῖται κόμης de

(1) Ἐρινύος ἀπορρώγα ἀποκαλεῖ Ἀριστοφάνης Ἰμίονα τὸν Μισάνθρωπον [Λυ-
 σιστρ. 811]· καὶ ἐκ τούτου, ὡς φαίνεται, παρέξεται εἰς παροιμίαν τὸ λόγιον. Ὅθεν
 καὶ Μεγαλὴ ἡ Ἀποστόλιος φησὶν: «Ἀπορρώξ' Ἐρινυῶν· ἐπὶ τῶν ἄγαν τιμωροῦν-
 των» [ἐνθα ἀνωτ. Γ', 38].

(2) Ἀριστοφ. Πλοῦτ. 63.

(3) Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ὁ λόγος ἐν συνειρημῇ πρὸς ἡ ἀποτινεται δεύτερον πρῶτον
 τοῦ Διαλόγου, ἀλλ' ἔοικεν εἶναι μᾶλλον ἀποστραφῆ πρὸς αὐτὸν τὸν Μητροφάνην

(4) Τὸ παροιμιῶδες τοῦτο ἀπαντᾷ παρ' Ἀισχύλῳ [Ἀγαμέμν. 1624], παρ' Ἰσχυρίδῃ
 [Βάκχ. 795] καὶ παρὰ Πινδάρῳ [Πυθ. Β', 173 καὶ Σχολ. αὐτ.]. Ἀναφέρεται δὲ
 καὶ ἐν ταῖς τῶν Ἀποστόλων Πράξεσιν [θ', 5 καὶ κς', 14].

(5) (1) ἐν Βαρκελώνῃ καθηγητῆς τῆς ἱστορίας κ. Ἀντώνιος Lluich, ἀπὸ τινος μετὰ
 πολλοῦ ζήλου ἀσχολούμενος ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἰσπανίας περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Κα-
 τλωνίων ἐν Ἑλλάδι, ἑταῖρος ἀντεπιστελλίων τῆς καθ' ἡμᾶς ἑταιρίας, ἔστειλεν ἡμῖν τὰ
 ἐπόμενα σημειώματα, ἅτινα εὐχαρίστως δημοσιεύομεν διὰ τοῦ Δελτίου ὡς ἀξιολόγους
 συμβολὰς εἰς τὰ τῆς πατρῆου ἱστορίας.

Mitre, ἥτοι τῆς Δημητριάδος. Ἦτο ὁ σήμαιοφόρος τοῦ βασιλέως
 τῆς Ἀραγωνίας ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς αὐτοῦ κτήμασι καὶ διώκει 1500
 Ἄλθανούς ἱππεῖς (Reg. 1559 fol. 1°)

ΚΟΜΗΤΕΙΑ ΣΑΛΩΝΩΝ (La Sola). Ὁ Ἀραγώνιος αὐτόθι κόμης
 Λουδοβίκος Φαδρίγος (1365-1381) ἦτο κύριος τοῦ Λιδωρικίου καὶ
 Ζητουνίου, ἀργότερον δὲ καὶ τοῦ Σιδηροκάστρου καὶ τῆς Αἰγίνης.

ΜΑΡΚΙΟΝΕΙΑ ΒΟΔΟΝΙΤΣΗΣ (La Bandonice), ὄχυροῦ φρουρίου
 ἐν Λοκρίδι, οὐ μακρὰν τῶν Θερμοπυλῶν. Πρὸς μὲν νότον ἐχωρίζετο
 τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῆς Κωπαίδος, πρὸς δὲ ΝΔ. προσήγ-
 γιζε σχεδὸν εἰς τὴν κομητείαν τῶν Σαλώνων, ἐξ ἧς ἐχωρίζετο διὰ
 τῆς ἄκρας τοῦ δουκάτου Νέων Πατρῶν. Πρὸς δ' ἀνατολὰς μεταξὺ
 τῆς μαρκιονείας ταύτης καὶ τῆς Εὐβοίας εὕρισκετο ὁ κόλπος τοῦ Ζη-
 τουνίου καὶ ὁ Εὐρίπος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μαρκίων Βοδονί-
 τσης ἦτο ὁ Φραγκίσκος Α' Γεώργιος (1358-1382). Ἰδ. *Hopf, Chro-
 niques* σ. 478. Ὑπεχρεοῦτο δ' οὗτος καθ' ἕκαστον ἔτος νὰ παρου-
 σιάζῃ εἰς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ δουκάτου τέσσαρας ἐνόπλους ἱππεῖς
 πρὸς ἐνδειξὴν τῆς ἑαυτοῦ ὑποτελείας (Reg. 1559 fol. 1°)

ΛΥΘΕΝΤΕΙΑ ΣΙΔΗΡΟΚΑΣΤΡΟΥ, ἥτοι τοῦ σημερινοῦ Καστρίου, τῶν
 ἀρχαίων Δελφῶν. Ὁ κατάλογος τῶν αὐθεντῶν τοῦ Σιδηροκάστρου
 ἀπὸ τοῦ θανάτου Ἰωάννου τοῦ Β' τοῦ αὐθέντου Νέων Πατρῶν (1318)
 εἶνε ὁ ἐξῆς κατὰ τοὺς Πίνακας τοῦ *Hopf* καὶ τὰ κατάστιχα τοῦ
 Στέμματος τῆς Ἀραγωνίας·

Στέφανος ὁ Μελισσηνὸς καταλαμβάνει τῷ 1318 τὸ Καστρίον καὶ
 Λυκόστομον (1318-1333). Ἰδ. *Hopf* ἐνθ' ἀν. σ. 536.

Odo de Nouelles στρατάρχης τοῦ δουκός, σύζυγος ἀδελφῆς τοῦ
 Στεφάνου (1333-1335) αὐτόθι.

Armengol de Nouelles, στρατάρχης τοῦ δουκός (1335 μέχρι
 τοῦ † 1365), ἐκδιωχθεὶς τῆς ἀρχῆς ὑπὸ Ἰακώβου Φαδρίγου τοῦ
 Ἀραγωνίου, ἀποθανόντος τῷ 1365 (Reg. 1366 fol. 80).

Λουδοβίκος Φαδρίγος ὁ Ἀραγώνιος (1365-1382) Reg. 1366
 fol. 72.

Μαρία Φαδρίγη ἡ Καντακουζηνή (1382-1384;) Reg. 1281
 fol. 13.

ΛΥΘΕΝΤΕΙΑ ΣΤΕΡΙΟΥ (Estir), κειμένου ἐν Φωκίδι, οὐ μακρὰν
 τῆς Λεβαδείας.

Ἡ γενεαλογία τῶν αὐθεντῶν Σπειρίου εἶνε περίπου ἡ ἐξῆς κατὰ τὰς ἐν τοῖς καταστίχοις τῶν ἀραγωνικῶν ἀρχείων εἰδήσεις:

Γουλιέλμος ὁ Ἀραγώνιος (Horf ἐνθ' ἀν. σ. 474).

Armengol de Novelles († 1365), Reg. 1559 fol. 5.

Βερνάρδος Βιλλάρ ὁ τῶν Θηβῶν, δολοφονηθεὶς ὑπὸ Ῥογήρου τοῦ Lauria. Ἀγνοεῖται ἡ χρονολογία τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ (Reg. 1559 αὐτ.).

Ῥογήρος de Lauria, στρατάρχης τοῦ δουκὸς († 1371). Αὐτ.

Βερνάρδος Βαλλεστέρ, νυμφευθεὶς τὴν Βεατρίκην, χήραν τοῦ Βιλλάρ, διορισθεὶς δὲ ὑπὸ Πέτρου Δ' τοῦ Ἀραγωνίου τῷ 1381 (Reg. αὐτόθι).

ΛΥΘΕΝΤΕΙΑ ΛΙΓΙΝΗΣ (Eguena). Οἱ αὐθένται τῆς νήσου εἶνε οἱ ἐξῆς:

Ἀλφόνσος Φαδρῆγος ὁ Ἀραγώνιος (1317-1326) Horf. σ. 474.

Βονιφάτιος ὁ Ἀραγώνιος (1326-1374).

Πέτρος ὁ Ἀραγώνιος (1), ὁ υἱὸς αὐτοῦ (Reg. 1366 fol. 71).

Λουδοβίκος Φαδρῆγος ὁ Ἀραγώνιος (Reg. 1366 fol. 71).

ΛΥΘΕΝΤΕΙΑΙ ΚΑΡΑΙΤΣΗΣ (τῆς Βοιωτικῆς) ΚΑΙ ΑἴΤΑΛΑΝΤΗΣ.

Τῷ 1365 αὐθέντης τῆς Καρδίτσας καὶ Ἀταλάντης ἦτο ὁ Καταλωνικὸς Πέτρος ὁ Puigpardines. Εἶνε δὲ οὗτος ἴσως ὁ πρόεδρος Πέτρος ὁ Puig ὁ ἐν ἔτει 1367 φονευθεὶς ὑπὸ τῆς καταλωνικῆς εταιρείας· οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Γαλκερανὸς καὶ Φρυγκῆσκος παρουσιάζονται τῷ 1374-1378 ὡς αὐθένται τῶν αὐτῶν χωρῶν. Horf ἐνθ' ἀν. σ. 478. Ἴδ. καὶ Reg. 1559, fol. 1° «Item Galeoran de Puigpardines efrancesch germásen, senyors de la Cadarniça et de la Calandri».

ΛΥΘΕΝΤΕΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙΡΑΙΝΗΣ (La Cabrera), ἥτοι τῆς ἀρχαίας Χαιρωνείας.

Αὐθέντης τῆς Καπραίνης καὶ τοῦ Patriai (:) παρουσιάζεται ὁ Πέτρος Βελλεστάρ (Reg. 1559, fol. 1°).

ΛΥΘΕΝΤΕΙΑ ΤΟΥ ΕἸΣΤΑΝΥΟΙ. Ἀγνοῶ ποῦ ἔκειτο τὸ κάστρον τοῦτο

(1) Ἐκ τῶν καταστίχων τοῦ ἀρχείου ἀποδεικνύεται προφανῶς ὅτι αὐθέντης τῆς Λίγνης δὲν ἦτο Ἰωάννης ὁ Ἀραγώνιος, ἄλλος υἱὸς τοῦ Βονιφατίου, ὡς ἀναγράφει ὁ Horf (ἐνθ' ἀν. σ. 474), ἀλλ' ὁ Πέτρος, ὅστις διὰ τὴν ἀποστασίαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας ἢ τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ θανάμει τῆς διαθήκης τοῦ Ἰακώβου Φαδρῆγου ἐξαδιώχθη τῆς ἀρχῆς τῆς Λίγνης.

καὶ εἰς ποῖον ὄνομα ἀνταποκρίνεται τὸ Estanyol τῶν ἀραγωνικῶν ἐγγράφων.

Αὐθέντης ἀναφέρεται ὁ Μελισσηνὸς Nouelles, βαρῶνος τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν (1378). Ἴδε Horf ἐνθ' ἀν. σ. 536.

Τὰ Reg. 1559, fol. 1°, 6 λέγουσι μόνον «Item Misili de novelle senyor del castell del Estanyol».

Β'.

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΩΝΙΚΗΝ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΝ

(Σημειώσεις ἐξηγμέναι ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Ἀραγωνίας).

Ἐν τοῖς δουκάτοις εὐρίσκοντο τρεῖς ἀρχιεπισκοπαί, ἡ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ τῶν Θηβῶν καὶ ἡ τῶν Νέων Πατρῶν.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἦτο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς καταλωνικῆς δυναστείας ὁ Ἀντώνιος Βαλλεστέρ «Micer Anthoni bal- lester Arcabisbe de Cotines» Reg. 1559, fol. 1°.

Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη εἶχεν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν καταστίχων τοῦ ἀρχείου τῆς Ἀραγωνίας, δεκατρεῖς ἐπισκοπᾶς, ὧν τέσσαρας ἐν τῷ δουκάτῳ Ἀθηνῶν, ἥτοι τὴν τῶν Μεγάρων (la Maguera), τὴν τῆς Δαυλίας (la Dablia), τὴν τῶν Σαλώνων (la Sola) καὶ τὴν τῆς Βοδνίτσας (la Bandoniça). (Reg. αὐτ.)

Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχε μητρόπολις μετὰ δώδεκα ἐφημερίων (numero 11 canonicorum Ecclesie Sedis de Cotines. Reg. 1366, fol. 55, 6.).

Ἐν τοῖς καταστίχοις γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου εἰς ἣν ἐχορηγεῖτο εἰσόδημα XXIII χρυσῶν δουκάτων (Reg. 1366, fol. 64, 6.)

Ἐπισκοπὴ Μεγάρων. Ἐπίσκοπος αὐτόθι ἦτο ἐπὶ τῆς ναβαρρικῆς ἐπιδρομῆς (1380) ὁ Ἰωάννης de Boyl (Reg. 1366, fol. 49), ὅστις σπουδαίως συμμετέσχε τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς, ἔνεκα δὲ τῶν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Πέτρον τὸν Δ' ὑπηρεσιῶν αὐ-

τοῦ διωρίσθη παρ' αὐτοῦ ἀρχιεπίσκοπος Θηβῶν (Reg. 1366, fol. 64) καὶ ἀντημείφθη λαβὼν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Βαρθολομαίου ἐν Ἀθήναις (Reg. 1366, fol. 64, 6) καὶ τὰ κτήματα αὐτὰ ἐν Θήβαις ἐκέκτητο ὁ προδότης Ὀλιβέρος Δομιγγος (Reg. 1366, fol. 64, 6).

Ἐπισκοπὴ Δαυλλας. Ἐν τοῖς καταστίχοις δὲν ὑπάρχουσι εἰδήσεις περὶ αὐτῆς.

Ἐπισκοπὴ Σαλώνων. Ἀπλῶς ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος Σαλώνων ὁ Fr. Henrich (Reg. 1274, fol. 54). Ὡς ὁ Ἰωάννης Boyl ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος τῆς κοινότητος τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ναβαρρικῆς ἐπιδρομῆς, οὕτως ὁ Henrich ὑπῆρξεν ἐπίτροπος τῆς κοινότητος τῆς Λεβαδείας καὶ τοῦ καστελλάνου Γουλιέλμου d' Almonaga, ἀλλ' ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γενουησίων ἐν ταῖς θαλάσσαις τῆς Καλαβρίας καὶ ἀφηρέθη ἐξακόσια χρυσᾶ δοκῆτα. Ἀργότερον βλέπομεν αὐτὸν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας Πέτρου τοῦ Δ', ζητοῦντα ἀποζημίωσιν (Reg. αὐτ.).

Εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σαλώνων ὑπέκειτο ἡ ἐκκλησία τῆς Λεβαδείας, ἣτις δὲν εἶχεν ἴδιον ἐπίσκοπον.

Ὁ βασιλεὺς Πέτρος ὁ Δ' ἐγκατέστησεν ἐν τῷ κάστρῳ τῆς Λεβαδείας τάγμα ἰπποτικῶν φερόντων τοῦ ἀγίου Γεωργίου, ὅπερ ὑφίστατο ἤδη ἐν Καταλωνίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τοῦ βασιλείου τῆς Ἀραγωνίας. Ἐφημέριος δὲ τοῦ ἀγίου Γεωργίου ἦτο τῷ 1382 ὁ Φραγκίσκος Comenge, Καταλώνιος (Reg. 1276, fol. 144, 6).

Πλὴν τούτου γίνεται λόγος ἐν τοῖς καταστίχοις περὶ δύο ἄλλων λατινικῶν ἐνοριῶν ἐν Λεβαδείᾳ, τῆς τοῦ ἀγίου Μιχαήλ, ἧς τὸ ἀποταμίευμα ἀνήκε εἰς τὸν βασιλέα καὶ ἣτις παρεχωρήθη εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῶν Σαλώνων τῷ 1382 (Reg. 1274, fol. 54), καὶ τῆς τῆς Παναγίας ἐν τῷ κάστρῳ τῆς Λεβαδείας.

Ἐν τινι τῶν ἐγγράφων λέγεται, ὅτι τὸ τάγμα τοῦ ἀγίου Γεωργίου ἰδρύθη καθότι ἐν τῷ εἰρημένῳ κάστρῳ ἐφυλάσσετο ἡ κῆρα τοῦ ἀγίου, ἣτις ἐπονομάζεται ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας *notable reliquia* (Reg. 1274, fol. 54). Ἀργότερον δὲ διέταξε τὸν ὑποκόμητα Rochaberti γενικὸν τοποτηρητὴν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις (24 Ἰουλίου 1381) νὰ μετακομίσῃ αὐτῷ τὴν κῆραν τοῦ ἀγίου Γεωργίου (Reg. 1276, fol. 6, 6). Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς μεγάλης λα-

τρίας καὶ τιμῆς ἧς ἀξιοῦται ἐν Καταλωνίᾳ ὁ ἅγιος οὗτος. Ὁ σταυρὸς τοῦ ἀγίου Γεωργίου λάμπει ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ἐπὶ τῆς σημαίας τῶν Καταλωνίων.

Ἐπισκοπὴ Βοδονίτσας. Δὲν ὑπάρχουσι περὶ αὐτῆς εἰδήσεις.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΘΙΒΩΝ

Δὲν ὑπάρχουσι περὶ αὐτῆς εἰδήσεις.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΝΕΩΝ ΠΑΤΡΩΝ

Γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τούτου, ἀλλ' ἄνευ μνείας τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ δανεισμοῦ τινος γενομένου μετὰ καὶ τοῦ ἐπισκόπου Μεγάρων διὰ XX χρυσῶν δοκῆτων εἰς τοὺς ἐμισθωτὰς τῶν ἑλληνικῶν κτημάτων τῶν Σαλώνων Πέτρον Μόσχον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Καχούνη. Ἐὰν δοκῆτα ταῦτα παρίστανον τὴν τιμὴν ἐνοικιάσεως δύο ἵππων ὧν οἱ δύο ἱεράρχαι εἶχον ἀνάγκην, ἀναμφιβόλως διὰ τι ταξίδιον (Reg. 1366, fol. 65, 6).

Γ'.

ΟΝΟΜΑΤΑ

ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΩΝΙΩΝ Η ΕΛΛΗΝΩΝ

Ὅν γίνεται μνεία ἐν τοῖς καταστίχοις τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀραγωνίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ναβαρρικῆς ἐπιδρομῆς

ΕΝ ΜΕΓΑΡΟΙΣ. Fr. Jean Boyl ἐπίσκοπος (Reg. 1366, fol. 49 κ. ε.),

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ. Guerau de Rodonella, τοποτηρητῆς τοῦ βασιλέως καὶ γαιοκτήμων (Reg. 1366, fol. 49 κ. ε.).

Romeo de Bellarbre, φρούραρχος Ἀθηνῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς καθείρξεως τοῦ G. de Poralla, γαιοκτήμων (αὐτ.).

Ἰάκωβος Conominas († 1380), ἀποστάτης κατὰ τοῦ βασιλέως, ἦτοι ὀπαδὸς Μαρίας τῆς Σικελῆς. Ἐὰν κτήματα αὐτοῦ ἐδημεύθησαν καὶ ἐδόθησαν εἰς τὸν Bellarbre (αὐτ.).

Jaimel (sic) Conominas, ἀποστάτης. Ἐὰν κτήματα αὐτοῦ ἐδημεύθησαν ὑπὲρ τοῦ Bellarbre (αὐτ.).

Ἀλβέρτος de Mantua ὁμοίως (αὐτ.).

Δημήτριος Πένθης (Dimitri ἐν τοῖς καταστίχοις) νοτάριος κατ'

ἀρχὰς καὶ καγκελλάριος Ἀθηναίων (1380), εἶτα δὲ πλούσιος γαιοκτῆμων (αὐτ.) ἔλαβε τὰ κτήματα τοῦ Ἀθηναίου Καλοκίνη, τοῦ ἐν Θήβαις Πέτρου *Ibàner* καὶ ὅσα κατείχεν ἐν Ἀθήναις ὁ Γουλιέλμος *d'Almenara*.

Ἰωάννης Πένδης, συγγενὴς τοῦ ἀνωτέρω.

Ἰωάννης *Conominas*, ἀντάρτης. Τὰ κτήματα αὐτοῦ παρεχωρήθησαν εἰς τὸν *Rodonella* (αὐτ.).

Πέτρος *Colemer*, ἀντάρτης. Τὰ κτήματα αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ

Φραγκίσκος *Πόνε* (αὐτ.)

Κωνσταντῖνος *Καλοκίτης*, ἀποθανὼν πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πέτρου Δ'. Τὰ κτήματα αὐτοῦ παρεχωρήθησαν τῷ 1380 ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὸν Δημήτριον Πένδη (Reg. 1366, fol. 31).

Ζωὴ ἡ *Μεγαρίς*, Ἑλληνὶς μοιχαλὶς τοῦ *Bellarbre*, ὑψωθεῖσα εἰς τὴν τάξιν γυναικὸς ἐλευθέρως παρὰ Πέτρου τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας τῷ 1380 (αὐτ.)

Πέτρος *Vulter*, νοτάριος (1380). Αὐτ.

Ἀργούνης, κακοῦργος Ἕλληνας, φονεὺς τοῦ *Simi* (sic). Τὰ κτήματα αὐτοῦ παραχωρηθέντα ἔλαβεν ὁ

Berenguer Oroniola (αὐτ.).

Guerau ἢ *Galceran de Peralta*, φρούραρχος καὶ καπετάνος Ἀθηναίων, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ναβαρρῶν (1380).

Πέτρος *Σολδάρος*. Ἐτυχεν ἀποφάσεως εὐνοϊκῆς ὡς πρὸς τὰ κτήματα τοῦ *J. Planes* (Reg. 1366, fol. 36).

Juanel (sic) *ser Planes* († 1380) Reg. 1366, fol. 36.

Micer G. za Font, δικηγόρος; πεφυλακισμένος ἐν Ἀθήναις τῷ 1380 (Reg. 1366, fol. 65).

Ἀντώνιος *Ballester*, ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηναίων (Reg. 1559, fol. 1^ο).

ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, Ἰωάννης *de Lauria*, αὐθέντης τῶν Θηβῶν συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ κόμητος *de Conversa* τῷ 1380 (Reg. 987, fol. 175, 6).

Ρογήρος καὶ Νικόλαος *de Lauria* υἱοὶ τοῦ Ἰωάννου.

Ρογήρος *B' de Lauria*, ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου.

Ἀντώνιος *de Lauria*, ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου.

Reg. 1559 fol. 1^ο
Κατὰ τὸν ἐν Θή-
βαις;

Ὀλιβέριος *Δομίγγος*, ἀντάρτης. Τὰ κτήματα αὐτοῦ ἐδημεύθησαν καὶ παρεχωρήθησαν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Μεγάρων (Reg. 1366, fol. 64, 6).

Φραγκίσκος, *Falguerer* τοῦ ἐν Θήβαις ἀμπελῶνος (Reg. 1366, fol. 65).

Φραγκίσκη *Lauria* συνεζευγμένη μετὰ τοῦ *Θωμᾶ Ρον*, θυγάτηρ Ῥογήρου *A' de Lauria* καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἰωάννου (Reg. 987, fol. 145, 6.)

Βερνάρδος de Villar, αὐθέντης τοῦ Στειρίου († 1380) Reg. 1539.

Βερνάρδος Βαλλιστέρ, ἐπίτροπος τοῦ κόμητος Λουδοβίκου Φαδρίγου καὶ αὐθέντης τοῦ Στειρίου ἐκ προικῶος κτήσεως τῆς συζύγου αὐτοῦ *Βεατρικῆς* (Reg. 1559, fol. 5).

Πέτρος *Ibàner* († πρὸ τοῦ 1380). Τὰ κτήματα αὐτοῦ παρεχωρήθησαν εἰς τὸν Δημήτριον Πένδη (Reg. 1559, fol. 10).

Micer Aner, Ἕλληνας, προδότης ἢ ἀντάρτης ὅστις μετὰ τοῦ *I. Κονομίνα* συνεφώνησεν ὑπὲρ καταλύσεως τῆς ἐν Θήβαις ξένης δυναστείας (Reg. 1366, fol. 49, κ. ἐ.)

Berenguer Ballester (Reg. 1265, fol. 27, 6).

ΕΝ ΛΕΒΑΔΕΙΑΙ. Γουλιέλμος *d'Almenara*, ὁ φρούραρχος τῆς πόλεως, φονευθεὶς τῷ 1380 ὑπὸ τῶν Ναβαρρῶν (Reg. 987, fol. 180, 6.)

Francula de Puigpardiner, ἡ σύζυγος αὐτοῦ, μετὰ τριῶν υἱῶν (αὐτ.).

Κωνσταντῖνος *Μαυροκλάς* (*de Mauro Nichola*), Ἕλληνας, νοτάριος διορισθεὶς ὑπὸ Πέτρου Β' τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας τῷ 1381 (Reg. 1559, fol. 4, 6).

Φραγκίσκος *Comenge*, Λατῖνος ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Reg. 1276, fol. 144, 6).

ΕΝ ΝΕΑΙΣ ΠΑΤΡΑΙΣ. Ἀνδρέας *Zavall*, εὐπατρίδης καπετάνος τῆς πόλεως (Reg. 1559, fol. 1^ο).

Πέτρος *Scrivà-Bernάρδος Scrivà-Nικόλαος Scrivà-Aντώνιος Faysà*, δολοφονηθέντες πρὸ τοῦ 1380 ὑπὸ τοῦ *Zavall*? (Reg. 1559, fol. 7).

ΕΝ ΣΑΛΩΝΟΙΣ. Λουδοβίκος Φαδρίγος ὁ Ἀραγώνιος, κόμης (Reg. 1366, fol. 72-80 κ. ἐ.)

Ἑλένη Καντακουζηνή, κόμησσα (Reg. 1281, fol. 13 κ. ε.).

Μαρία Φαδρίγη, κληρονόμος τῆς κομητείας (αὐτ.).

Jofre Zarrovira, εὐπατρίδης, ἱππότης τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, καπε-
τάνος (Reg. 1268, fol. 131 κ. ε.).

Δημήτριος καὶ Μῆτρος, φρούραρχοι (Reg. 1268, fol. 131).

Henrich, ἐπίσκοπος (Reg. 1274, fol. 54).

Pericelli de Ripoll, νοτάριος (Reg. 1366, fol. 67, 6).

Φραγκίσκος Ferrer ἐπίτροπος τοῦ κόμητος Λουδοβίκου (Reg.
1265, fol. 45, 6).

Ἰάκωβος Ferrer, (Reg. 1559, fol. 14).

Νικόλαος Gras (τῷ 1382) } ἐπίτροποι τῆς χήρας κομήσσης

Ἰάκωβος Σίμων (ὁμοίως) } (Reg. 1281, fol. 13).

Πέτρος Μόσχος, "Ἕλληνα" } δανεισταί; (Reg. 1366,

Καχούνης, ὁμοίως } fol. 65, 6).

EN BITRINIYSHI. Cuyrataci

Andronich } κλέπται; (Reg. 1366,

Gostila } fol. 65, 6).

Pacioti

Πρὸς τούτοις γίνεται λόγος ἐν ταῖς καταστίχοις ἀνευ ὀρίσμου τοῦ
τόπου τῆς διαμονῆς περὶ τοῦ Pino de Vila, Βονιφατίου τοῦ Ἀρα-
γωνίου, Πέτρου τοῦ Ἀραγωνίου, ἀντάρτου, Κοσμᾶ de Durazzo,
νοταρίου, Νικολάου Μαυρονικόλα, πατρὸς τοῦ ἐν Λεβαδείᾳ νοταρίου
Κωνσταντίνου, Berenguer de Villosa, καπετάνου Νέων Πατρῶν
πρὸ τοῦ Λ. Zavall, Θωμᾶ Pon, Νικολάου Δαρδάνη, Πέτρου Δαρ-
δάνη, Φραγκίσκου de Lenda, Ἰωάννου τοῦ Ἀραγωνίου, ἱππότης
τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, Μελισσηνοῦ de Novelles, βαρῶν τοῦ δου-
κάτου, Galceran καὶ Φραγκίσκου de Puigpardines, αὐθεντῶν Καρ-
δίτσης καὶ Ἀταλάντης, G. Fuster πατρὸς καὶ υιοῦ, de Bollestar
αὐθέντου Καπραίνης, Berenguer de Rodeja, Petrujo (sic) Juah-
nes, υιοῦ τοῦ Micer Gonsalve Joannes, ἱππότης, καὶ ἄλλων.

ΠΡΟΞΕΝΙΚΟΝ ΔΗΛΩΜΑ

THE

ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρίας ἀπόκειται ὑπ' ἀριθ. 1594
περίεργον ἔγγραφον δωρηθὲν τῇ Ἑταιρίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Παύλου Λάμ-
πρου, τὸ ὁποῖον δὲν κρίνομεν ἀνάξιον δημοσιεύσεως. Τὸ ἔγγραφον
εἶναι ἐπὶ διφθέρας γεγραμμένον, φέρει δὲ ἀνωθεν μὲν καὶ κατὰ τὸ μέ-
σον ἔντυπον διὰ καλῆς χαλκογραφίας τὸν βενετικὸν λέοντα τοῦ Ἁγ.
Μάρκου, μετὰ τῶν μεταρρυθμίσεων, ὡς οὗτος ὑπέστη γενόμενος τὸ
σύμβολον τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας. Κρατεῖ δηλαδὴ ὁ λέων διὰ τοῦ
δεξιοῦ ἐκ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν τὸ εὐαγγέλιον, ἐφ' οὗ διακρίνεται
ὁ σταυρὸς καὶ ὀπισθεν τοῦ εὐαγγελίου ἐπτὰ βέλη τὰς ἐπτὰ νήσους
ὑποδηλοῦντα, συνδέονται δὲ πρὸς ἄλληλα τὰ ἐπτὰ βέλη διὰ ταινίας
ἀνωθεν τοῦ εὐαγγελίου διακρινομένης, ἐφ' ἧς ταινίας εἶναι ἀναγε-
γραμμένον τὸ ἔτος 1800, τὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Πολιτείας. Ὑπὲρ τὸν
λέοντα εἶναι γεγραμμένοι πρὸς τὰ δεξιὰ μὲν αἱ λέξεις Ἑπτανήσος
Πολιτεία διὰ κεφαλαίων γραμμάτων, πρὸς τὰ ἀριστερὰ δὲ Septin-
sularis Respublica· αἱ τέσσαρες λέξεις σχηματίζουσιν ἡμικύκλιον.
Λέγει δὲ τὸ ἔγγραφον ἰταλιστὶ τὰ ἑξῆς :

Il Principe e Preside del Senato della Repubblica Ionica
Avendo il senato della Repubblica delle sette Isole destinato al
posto d' incarico di console della stessa nella città di Atene
il Sig. Michiele Pangalo di Zea, gli si ordina di prestarsi e di
adempiere a tutte le funzioni che gli sono attribuite a norma
delle Leggi, delle deliberazioni del Senato e delle sue istru-
zioni. Si ordina pure espressamente ai Negozianti, Capitanj,
proprietarj, Patroni di Navigli, loro equipaggi ed a tutti gli
altri cittadini settinsulari che si portano per loro affari in
della Città e ne' Porti di sua giurisdizione, di riconoscero il
detto Sig. Michiele Pangalo nell' incarico che gli è stato con-

ferito, di rendergli conto della loro destinazione e Navigazione, de' loro bastimenti, et di tutto ciò che può interessar il servizio di cui è stato incaricato. A questo effetto gli presenteranno le loro licenze, spedizioni o Passaporti, e si conformeranno esattamente a tutto ciò che prescrivera loro, corrispondendogli senza alcuna opposizione i legittimi emolumenti spettanti al detto consolato. S' ingiunge poi all' Incaricato della Repubblica a Costantinopoli di fargli ottenere della Sublime Porta i soliti firmani di riconoscimento nella qualità suaccennata affinché possa egli esercitare liberamente, e senza alcun impedimento le sue funzioni nell' estesa del suo consolato. In fede di chè si è fatto apporre alla presente il Gran Sigillo della Repubblica segnata di Nostro proprio pugno e contrassegnata dall' infrascritto Segretario di Stato.

Palazzo Publico del Senato Residente in Corfù li diecinueve Maggio milleottocentocinque G. S.

(Τ. Σ.) Gid. Cappadoca V. PRESIDE

Il Seg. di Stato CONTE CARODISSIA.

Σ. Κ. Σ.

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΝ ΤΗΣ ΙΔ' ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΟΣ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΑΝΟΣ.

Περὶ τῆς δημόδους ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς κατέτε τὴν μεσημεριανὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν ἐπικρατησάσης ἀπὸ τῆς Ι' ληγούσης ἕως τῆς ΙΔ' μεσοῦσης ἑκατονταετηρίδος ἰκανὰ ἐφιλοσόφησεν ὁ ἀείμνηστος φίλος Σπυρίδων Γιαμπέλιος ἐν τοῖς ἐνταῦθα ἐκδοθεῖσι τῷ 1864 Ἰταλοελληνικοῖς αὐτοῦ.

Ὁ ἀκάματος οὗτος κατέρευνητικώτατος ἀνὴρ, ὃν ἡ ἀνηλεὴς μοῖρα

βασκήνασα λίαν προῶρως ἀφήρπασεν ἐξ ἡμῶν πρὸς μεγίστην τῆς ἐπιστήμης ζημίαν, καὶ δι' ἄλλων μὲν προγενεστέρων συγγραφῶν αὐτοῦ εἶπερ τις καὶ ἄλλος φιλοτίμως τε καὶ ἐπιμόνως εἰργάσθη, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀφορῶν τοῦ σκεδάσαι τὴν ζοφερὰν ἀχλὺν τὴν ἐπικαλύπτουσαν τὴν τοῦ βίου τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἱστορίαν κατὰ τὴν μεσήλικα ἐποχὴν, ἰδίᾳ δ' ἐγκύψας εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς Νεαπόλεως γραμματοφυλακίῳ ἀποτεθησαυρισμένων ἐπισήμων τε καὶ ἰδιωτικῶν ἑλληνικῶν περιγραμμῶν, τῶν ἀπὸ τῶν κοινοβίων τῆς Κάθρας, τοῦ Μοντεκασίνου, καὶ ἄλλων ἔτι μοναστηρίων τῆς Καλαβρίας μετενεχθεῖσων, διαρρήδην κατέδειξεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσιν Ἰταλοελληνικοῖς τὸ σπουδαῖον ἅμα καὶ χρήσιμον αὐτῶν ἱστορίας τε καὶ γλώσσης λόγῳ, ἐκδοῦς καὶ τινὰς αὐτῶν εἰς ἐναργεστέραν τοῦ πράγματος δεῖξιν.

Ἄλλὰ καὶ τῶν σοφῶν Ἰταλῶν ἔνιοι, τὸ μέγα κατιδόντες διαφέρον, ὅπερ παρέχουσι καὶ τῇ πατρὶα αὐτῶν ἱστορίᾳ τὰ τοιαῦτα ἔγγραφα, ἐπελάθοντο τῆς ἐκδόσεως πάντων. Καὶ δὴ πρῶτος μὲν ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Πανόρμου καθηγητῆς τῆς παλαιογραφίας Ἰώσηπος Σπάτας ἐξέδωκεν αὐτόθι τινὰ τῷ 1862 τοιαῦδε ἐπιγραφῇ: *Le Pergamene Greche esistenti nel grande archivio di Palermo tradotte ed illustrate da Giuseppe Spata. Palermo 1862.* Περιλαμβάνονται δ' ἐν ταύτῃ τῇ ἐκδόσει τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἔγγραφα (ἐν οἷς καὶ τινὰ σιγίλλια τοῦ ἐκ τῆς νορμανδικῆς δυναστείας Ῥογερίου κόμητος Καλαβρίας καὶ Σικελίας) ἀπὸ τοῦ 1091 σωτηρίου ἔτους ἀρχόμενα καὶ τελευτῶντα ἕως τοῦ 1328. Ὁ δ' αὐτὸς ἐξέδωκε βραδύτερον ἐν Ταυρίνῳ καὶ τὰ ἐξῆς: *Diplomi Greci Siciliani inediti (ultima serie) tradotti e pubblicati da Giuseppe Spata. Torino 1874.* Περιλαμβάνει δὲ καὶ ἡ ἐκδοσις αὕτη ἔγγραφα εἴκοσι καὶ ἐν ἀπὸ τοῦ 1117 ἕως τοῦ 1243 ἔτους.

Μετὰ τοῦτον δὲ τάττεται ἡ τοῦ Φραγκίσκου Τριγκέρα πλουσία Συλλογὴ ἐκδοθεῖσα ἐν Νεαπόλει τῷ 1865 καὶ ἐπιγεγραμμένη: *Syllabus Graecarum Membranarum que partim Neapoli in majori tabulario et primaria bibliotheca partim in Casinensi caenobio ac Cavensi et in episcopali tabulario Neritino jamdiu delitescerent et a doctis frustra expetite nunc tandem adnitente impensius Francisco Trincherà Neapolitanis archivis praefecto in lucem pro-*

deunt κτλ. *Napoli MDCCCLXV*. Ἐν ταύτῃ περιέχονται τριακόσια ἑβδομήκοντα καὶ δύο τὸ σύνολον ἔγγραφα ἀπὸ τοῦ 975 ἕως τοῦ 1331 ἔτους, μετὰ καὶ ὀκτὼ πινάκων διάφορα δεικνυόντων πανομοιότυπα.

Ταύτη ἐπηκολούθησε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτηρίου Κούσα γενομένη ἐκδοσις ἐν Πανόρμῳ τῷ 1868, καθηγητοῦ καὶ αὐτοῦ τῆς παλαιογραφίας καὶ τῆς ἀραβικῆς γλώσσης τυγχάνοντος ἐν τῷ αὐτόθι πανεπιστημίῳ, ἐπιγραφὴν φέρουσα τοιάυδε: *I Diplomi Greci ed Arabi di Sicilia pubblicati nel testo originale, tradotti ed illustrati da Salvatore Cusa* κτλ. *Palermo 1868*, περιέχουσα δὲ ἐν μόνῳ τῷ Α' τόμῳ (ἄλλῳ γὰρ οὐκ ἐνέτυχον τόμῳ) ἑβδομήκοντα καὶ ἕξ ἔγγραφα ἀπὸ τῆς ΙΑ' ληγούσης ἑκατονταετηρίδος ἕως τῆς ΙΒ' ληγούσης καὶ αὐτῆς.

Τελευταῖον δὲ μνημονεύομεν τὴν ἐν Νεαπόλει ἐκδοθεῖσαν τῷ 1873-78 ὑπὸ Μιχαήλου τοῦ Μορχάλλου, Μαύρου τοῦ Σκιανοῦ, καὶ Σιλουανοῦ τοῦ Στεφάνου πεντάτομον συλλογὴν τῶν λατινικῶν ἐγγράφων τοῦ κοινοβίου τῆς Κάβας, τοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀγίας Τριάδος τιμωμένου, ἐπιγεγραμμένην: *Coilex Diplomaticus Cavensis nunc primum in lucem editus curantibus DD Michael Morcaldi, Mauro Schianni, Sylvano de Stephano. Napoli 1873-78*. Τρία δὲ καὶ μόνον ἑλληνικὰ εὑρήνται ἐν αὐτῇ, ἧτοι δύο μὲν ἐν τόμῳ Δ', σελ. 57 καὶ 251 τοῦ 1005 καὶ 1016 ἔτους, ἐν δὲ ἐν τόμῳ Ε', σελ. 221 τοῦ 1032 ἔτους. Μὴ ἐντυχόν δὲ τῷ Β' καὶ Γ' τόμῳ τῆς συλλογῆς ταύτης ἀγνοῶ τὸ ἐν αὐταῖς περιεχόμενον. Ταῦτά εἰσι τὰ εἰς τὴν ἐμὴν γνῶσιν μέχρι τοῦ νῦν ἀφικμένα.

Ὁμοίου τοίνυν εἶδους ἔγγραφοι διατηρεῖται ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν βιβλιοθήκῃ ἐν καὶ μόνον, τὸ καὶ ἐκδιδόμενον ὧδε. Ἔστι δὲ τοῦτο πτυκτὴ περγαμηνὴ μήκους 0,45 γ.μ., καὶ πλάτους 0,36, γεγραμμένη τῷ ,σῶξή' († 1359) ἔτει, ὑπόθεσιν δ' ἔχουσα σύμβασιν τινα ἐν Δυρράχιῳ (τῇ ἀρχαίᾳ Ἐπιδάμνῳ) γενομένην μεταξὺ τῶν πατέρων τῆς αὐτόθι μονῆς τοῦ ἀγίου Δομνίκου, τῶν ἐκ τοῦ τῶν ἱεροκηρύκων τάγματος, καὶ τοῦ Μιχαήλ Τζεγκάρη Σκαρίδη περὶ ἐκχωρήσεως ἐρήμου τινὸς τῆς μονῆς ἀμπελωνος πρὸς ἀναφύτευσιν καὶ λοιπὴν καλλιέργειαν. Ὑποκάτωθεν δὲ τοῦ ὕφους καὶ πρὸ τῶν ἐμφερομένων ὑπογραφῶν φαίνεται ὁ ἐξ ἐρυθροῦ κηροῦ τύπος τῆς ἐξιτήλου γενομένης ἀρχιεπισκοπικῆς σφραγίδος, ἐν σχήματι ὠοειδεῖ εἰς ὀξὺ κατὰ τὰ δύο

ἀντίθετα ἀπολήγοντι ἄκρα, μῆκος μὲν ἐχούσης 0,054, πλάτος δὲ 0,034. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς δὲ πτυχῆς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην: *Ἐκδοτήριον ἔγγραφον τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Δομνολίκου τῶν ἀδελφῶν πραιδεκατωρίων περὶ τοῦ ἀμπελλοῦ σὺν τοῦ διαφέροντος αὐτοῦ γερσέου τόπου μετὰ τῶν δικαίων αὐτοῦ πάντων.*

Τὸ Δυρράχιον ὑπέκυψε τῇ τῶν Ἑνετῶν ἐξουσίᾳ ἐν ἔτος μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων δολίαν ἐκείνην καὶ παρακρουστικὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧτοι τὸ 1205· ἐξ οὗ δὲ καὶ συνέστη τὸ πρῶτον αὐτόθι ἀρχιεπισκοπὴ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἐβδομος δ' ἔκτοτε τὴν διαδοχὴν ἱεράρχης τῆς πόλεως ταύτης τάττεται παρὰ Λευκιήνῳ Ἀντώνιῳ ὁ Α', περιῶν ἔτι τῷ 1349. Τοῦτον δ' ἀναμφιβόλως διεδέξατο ὁ ἄλλοθεν μὲν ὀνομαστί ἀγνοούμενος ὄγδοος ἱεράρχης αὐτῆς (1), ἐν μόνῳ δὲ τῷ τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ἐγγράφῳ, ὅσον ἐγὼ οἶδα, μνημονευόμενος Δομνίκος Θωπίας.

Τὸ γοῦν περὶ οὗ μοι ὁ λόγος ἔγγραφον ἐκδιδούς, πιστὴν καὶ ἀπαράλλακτον ἐτήρησα τὴν τοῦ ἀρχετύπου γραφὴν καὶ στίξιν, μηδεμίαν μεταβολὴν ποιησάμενος, ὅτι μὴ κεφαλαίοις μόνον ἐσημνησμένην γράμμασι τὰ τε κύρια ὀνόματα καὶ τὰς τῶν περιόδων ἀρχάς.

† *Ego Demetrius Bechat prior Duraceus infradicta confirmo seu scripta sub.*

† *Ego frater Michael Degalussio confirmo subscripta.*

† *Ego frater Franciscus Decomto omnia supra dicta confirmo.*

† *Ego frater Andreas De Iaco supra dicta confirmo.*

† *Ego frater Andreas Proas subscripta confirmo.*

† *Ego frater Jacobus subscripta confirmo.*

† *Ego frater Progonus sub dicta confirmo.*

† Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος· ἡμεῖς οἱ ἀδελφοὶ τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Δομνολίκου, τῆς τάξεως τῶν πραιδεκατωρίων, ὁ τε ἐπίσκοπος Δομνέοικος Θωπία τῆς αὐτῆς τάξεως. ἀδελφῶς, Δημήτριος τοῦ Μπελάκη, πριῶρης, τῆς δὶλωθείσης μονῆς. ἀδελφὸς Προγῶνας τῆς αὐτῆς τάξεως. ἀδελφὸς Γγίνης, τῆς αὐτῆς τάξεως. ἀδελφῶς Μιχαήλ, Ἐκτογαλούση τῆς αὐτῆς

(1) Le Quien *Oriens Christian.* τόμ. 1', σελ. 951.

τάξεως. ἀδελφῶς Γγιώνης, Κουμβέρσως. ἀδελφῶς, Δημήτριος, Προύεσης. ἀδελφός Ἀνδρέας, τῆς αὐτῆς τάξεως· ἀδελφός Ἰλίας. ἀδελφός, Βήτος. ἀδελφός, Ἰάκοβος, καὶ ἡ λοιπὴ, τῆς κοινώτοις τῆς δὶλωθείσης μονῆς. οἱ ἄνωθεν τοῦ παρόντος ὕφους. διάλλακτικῶν γραμμῶν, ὡς ἐνταῦθα ὠράται, εἰκείες χερσῆν, πρωτάξαντες. τὴν παρούσαν ἔγγραφον. καὶ ἐνυπόγραφον. σὺμβηθαστηκῆν ἔκδοσιν, περὶ τοῦ δηλωθησμένου, ἐρημαμπελίου, μετὰ καὶ τοῦ διαφέροντος τούτου, ὅλον χερσέου τόπου. καὶ τῶν δικαίων αὐτοῦ πάντων, καὶ προνομίων. τίθεμεθα, καὶ ποιούμεν ἐκουσίᾳ ἡμῶν, τῆ γνώμη καὶ αὐτοπροαιρέτῳ βουλήσει. πρὸς σέ, μαίστρω Μιχάλην, Ἰζεγκάριν τὸν Σκαριδῆν, καὶ πρὸς τὸ μέρος σου. ἅπαν, καθὼς δὶλωθήσεται. Καὶ γὰρ τῆ πολλῆ ἡμῶν θελήσει, καὶ ἀρεσκείᾳ διεκδιδώαμεν, πρὸς σέ, σὺμβηθαστηκῶ τὸ τρόπο τὸ πρὸς ὄν, καὶ διαφέρον ἀπο τῆς ἡμῶν, δὶλωθείσης μονῆς ἐρημαμπελον, σὺν τοῦ διαφέροντος τούτου ὅλου χερσέου τόπου, τὸ ἐἴθη πρὸς τὴν ριθῆσαν μονῆν, παρὰ τῆς Ἀλαμάνας ἐκείνης. γνησίᾳ αὐταδέλφῃ τοῦ δῶνω Νικόλα ἐκείνου, ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου. καὶ τοῦ Πέτρου Πουληᾶρε. ὁ δὲ ἄμπέλιον, καὶ τόπον, διαφέρον τούτων, ὑπάρχει, τὸ περίξ, τοῦ κάστρου, Δύρραχίου εἰς τὰς ρίππας ἐκναντὶ τῆς ἐκκλησίας, τοὺς ἁγίους Πελεγγρίνους. βλέποντος, ὡς πρὸς δυσμᾶς μὲν, τὸ μέρος, τῆς θαλάσσης. τὸ πλησίον μὲν ὡς πρὸς ἀνατολάς. σύγκολα τοῦ ἀμπελίου τοῦ ρηθέντος Πέτρου Μπουληᾶρε. καὶ τοῦ ἀμπελίου, τοῦ Ἰζήνην, τοῦ γέροντος, ὡς πρὸς δυσμᾶς, καὶ βορᾶν, πλησίον, τοῦ ἀμπελίου τοῦ κυροῦ, Ριτζάρδου Σάρουλα καὶ τῆς κορφῆς, τοῦ βουνοῦ. εἰσάζοντος, τὴν ράχην, ράχην. καὶ ὡς πρὸς νότων, πλησίον, σύγκολα, τοῦ ἀμπελίου τῆς Κυούρας, ἀνεψιάς τῆς δὶλωθείσης, Ἀλαμάνας ἐκείνης. θυγατρὸς δὲ, Γεωργίου. τοῦ μαίστορος. ὅσον καὶ οἶον ἐστὴν, μετὰ καὶ τῶν δικαίων αὐτοῦ πάντων καὶ προνομίων. Ἔχει δὲ, ὁδὸν, τὸ δηλωθὲν ἀμπέλιον. καὶ τόπον τοῦ ἀνηθαίνην, εἰς αὐτῶν, καὶ κατηθαίνην, εἰς τὸ αἰγιαλόν, τῆς θαλάσσης, τοῦ ποιῆν τὰς δωκούσας, δουλείας, αὐτῶν, πρὸς τὸ μέρος, τοῦ Πλοκοῦ. τοῦ ἀμπελίου, τοῦ κυροῦ Βέργου. Ὁφείλης δὲ λάβην, τὸ δὶλωθὲν ἐρημαμπελον, καὶ τόπον, ἐπὶ σὺμβηθάσει, τρόπῳ τοιῷδε, πρῶτον μὲν, ἵνα χανδακόσης τὸν τε ἀμπέλιον. καὶ τόπον, ὅλον γύροθεν, καθὼς ἐνδέχεται. ὡς αὐταῖς, ἵνα ἐκβάλλης τὸ ρηθὲν ἀμπέλιον ἐρημον, καὶ εὐτιάνης αὐτόν, στρώνης

τούτων, καὶ βάλλης κατορήγια (1), καὶ ἢ τὶ ἑτέραν δοκούσαν δουλίαν, πρέποι τοῦ ποιῆν, εἰς ἀμπέλιον, ὡς καλῶς γεόργος, καὶ εἶδιος, οἰκοκῆρις. Τὸ δὲ διαφέρον τούτων, ὅλον, ἀφήτευτον, ἀθετον, καὶ χερσέων τόπον. ἵνα φητεύεις αὐτὸ, ὅλων. ἐξ ἀγαθῶν, καὶ ἐκλεκτῶν κλημάτων. μετὰ εἰκείου σου κόπου καὶ ἐξόδου. καὶ ἀνεγειρῆς ταῦτα, τὸν τε, παλαιὸν ἀμπέλιον, καὶ τὴν φυτῆαν, τέλειον, καὶ ἔγκαρπον ἀμπέλιον. Ὁφείλης δὲ ἐπιδίδην κατέτος, σὺ τὲ, καὶ τὸ ἅπαν μέρος σου, πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὸ ἅπαν, μέρος, τῆς δὶλωθείσης μονῆς κατὰ τὸν καιρὸν, τοῦ τρίγους εἰς τὸ καδῆν. ἐξ ὅλου τοῦ καρποῦ, ἦν μέλη γινῆ εἰς τὸ δὶλωθὲν. ἀμπέλιον καὶ φυτῆαν ὅλην, τὸ δίκαιον τέταρτον. ἄνευ τινὸς λόγου καὶ δόλου. μετὰ φόβου Θεοῦ, καὶ ἀληθείας. καὶ ἐσῆ, μετὰ παντὸς τοῦ μέρους σου, ὀφείλης ἔχην, τὰ τρία μερίδια. Οὗτος ποιούντως σου, μετὰ παντὸς τοῦ μέρους σου, ὡς ἄνωθεν ἠρῆται, τῆς συμφωνίας. ἵνα κατέχεις, καὶ νέμε πάντα, μετὰ καὶ τῶν δικαίων αὐτοῦ πάντων. σὺν τὸ ἅπαν μέρος σου, αἰωνεῖως, καὶ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνων. εἰς ἐξουσίαν σου πᾶσαν, τοῦ ποιῆν ἐπ' αὐτόν, καὶ τοῖς δικαίοις αὐτόν, ὅπερ ἄρρα θελήσει, καὶ βούλεσαι. ἤγουν πραικοδοτῆν. πολλῆν. δωρεῖσθαι. ἀνταλλάττειν. εἰς εὐαγοὺς οἴκους ἀφιέρῃν, καὶ τὰ ἐξῆς, μετὰ τῆς ἄνωθεν ὡς ἠρῆται, σὺμφωνίας σωζομένου, κατέτος διδόμενον πρὸς τὴν δὶλωθῆσαν μονῆν, τοῦ ἁγίου Δωμενοίκου, τὸ δίκαιον τέταρτον εἰς τὸ καδῆν. εἰς τὸ ἅπαν καρπῶν, ὡς ἄνωθεν ἠρῆται. πληρουμένου δὲ, σὺ πάντων. μετὰ παντὸς τοῦ μέρους σου. τὰ ἄνωθεν ἠρῆμένα καιράλαια, τῆς σὺμφωνίας, ἡμεῖς αὐτοὶ οὐχ ἐξώμεν ἄδειαν. μήτε παρὰ τῶν μεθ' ἡμῶν ἐς ὕστερον, εὐρεθησομένων ἀδελφόν, πραιδεκατούρηων ἐρουργούντα, ἐν τῇ τοιαύτῃ τοῦ Θεοῦ ἁγία μονῆ. μήτε τις τὸ ἀποτοῦ μέρους, τῆς δὶλωθείσης μονῆς τοῦ ὀ[χλή]σεισαι ἢ τὸ μέρος σου, ἀπὸ τῆς κατοχῆς, καὶ νομῆς τούτου. ἀλέξης παρ' ἡμῶν, καὶ τὸ ἅπαν πλήρομα, τῆς δὶλωθείσης μονῆς. τὸ στέργον πάντα, καὶ τὸ βαίβαιον. σωζομένου πρὸ πάντων, ὡς ἄνωθεν ἠρῆται, τῆς συμφωνίας, κατ' ἔτως διδόμενον, τὸ τέταρτον ἐκ τοῦ καρποῦ,

(1) Θαυμαστὸν ὅτι ἐν τισούτις βαρβαροφωνίας φορυτῶ εἴρηται καὶ εἰς μαργαρίτης· Κατώρυγας γὰρ ἐκάλεον οἱ παλαιοὶ τὰς νῦν ἐν ταῖς τοῦ Αἰγαίου νήσοις καὶ ἀλλαχοῦ λεγομένας Καταβολάδας [Ἰδὲ Θεοφρ. Περὶ Φυτ. Αἰτ. Β', θ', 11, καὶ Στράβ. ΓΙΒ', α', 21.]. Σημειωτέα δ' ἐστὶ καὶ ἡ μικρὸν κατωτέρω λέξις "ἀθετον ἀντὶ τοῦ ἀχρηστον, ἀγεώργητον.

πρὸς τὴν διλωθήσαν μονὴν, μέχρι τερμάτων αἰώνως. "Οθεν καὶ ἐπερωτομένων ἡμῶν, ὁμολογοῦμεν, τοῦ διαφυλάξαι ἅπαντα, τὰ γεγραμμένα βέβαια, καὶ ἀπαράθραυστα· ἡ δέ γε τούτο οὐ ποιήσωμεν, ἀλλὰ καθειῶνδῆ τίνα τρόπον, καὶ πρόφασιν, ἀναβάλλωμεν, τοῦ παρόντος ἡμῶν, τὰ τῆς σύμβουλάσεως ἐκδοτηρίου, ἐγγράφου, ζημιώθησώμεθα ἡμεῖς, καὶ τὸ ἅπαν μέρος, τῆς διλωθήσεως μονῆς, πρὸς σὲ καὶ τὸ μέρος σου. ὑπέρπυρα, ἐκατῶν. καὶ τὸ κατὰ νόμους, πρὸς τὸ δημόσιον, πρὸς τὸ καὶ οὕτως ἐρῶσθαι τὸ παρὸν ἐκδοτήριον ἐγγράφον, ὅπερ ἐγγράφῃ, θελήσῃ ἡμετέρα, χειρὶ, Ἰωάννου ἀναγνώστου πρωτονοταρίου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Δύρραχίου καὶ ταβουλλαρίου, τοῦ Κοριάλυτου. καὶ ὑπεγράφη, παρὰ τῶν προσκληθέντων μαρτύρων. ἐν μηνί, Σεπτεμβρίῳ, κς', ἡμέρα, ε', ἰνδικτ. ιγ'. ἔτους ζωξή'.

(Τ. Σ.)

- † Καβαλάριος κα προκαθίμενος Δυραχίου Ἰῶ ὁ Περετας.
παρὸν καὶ μαρτιρον υπεγραψα
- † Γεώργιος ὁ Παξιμαδάς κριτῆς Δύρραχίου παρὸν καὶ μαρτύρων
υπέγραψα †
- † Ἐγῶ, Ἰῶ ὁ Φρανγγιτζῆς παρὸν καὶ μαρτυρῶν ἐποίησα
τὸν τίμιον σταυρόν :
- † Ἐγῶ Δομένοικος ὁ Γγῖοῦθ, παρὸν καὶ μαρτυρῶν ἐποίησα
τὸν τίμιον σταυρόν :

σίγνον		Πέτρου	† Ἐγὼ Πέτρος ὁ Μπουληάρης, ὡς
τοῦ		Μπουληάρε (1)	ἠρίται, τὸν τίμιον καὶ ζωσποῖον σταυρόν
			εἰκειόχειρως ποιήσας, τῇ πολῇ μου θελήσει, καὶ ἀρεσκείᾳ, ἀποχεῖν ποιῶ, καὶ παντεῖαν, ἐλευθερίαν, περὶ τοῦ δικαίου μου πλησιασμοῦ, τοῦ ἠρίμένου ἀνωθεν ἐρημαμπελίου, καὶ χερσέου τόπου, ὡς καὶ ἐγὼ αὐτῶς, ὁμολογῶ ἀναλαθῆσθαι, ἀποσοῦ, τοῦ μαῖστρω Μιχαήλ Σκαρίδη, τὸ δίκαιόν μου, τοῦ πλησιασμοῦ. δι' ἧς καὶ ὀφείλης, ἐμμένειν, σὺ τέ καὶ τὸ ἅπαν μέρος σου, ἕνεκεν τοῦ τοιοῦτου πλησιασμοῦ, ἐλεύθερον, ἀτάραχον, καὶ ἀνέμποδιστον, ἀπεμοῦ, καὶ

(1) Ἡ ἐν τοῖς ἰδιωτικῶς συμβολαίοις τῶν βυζαντινῶν χρόνων συνηθεστάτη λατιν. λέξις *Signum* δηλοῖ τὸν ὑπὸ τῶν ἀγραμμάτων σημειούμενον τύπον τοῦ σταυροῦ.

τοῦ μέρος μου εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. ὑπὲρ προστήμου, ὑπέρπυρα βενετικὰ ν'. καὶ εἰς τὸ δημόσιον τὸ κατὰ νόμους, καταπαρουσία τοῦ ναυκλήρου Δημητρίου, Φατζηόμενου. τοῦ Πέτρου Περίσοῦ, τῆς Ἰῶ, τῆς Μάρθας, τοῦ Γεωργίου, τοῦ ἀγίου Πέτρου τοῦ Πελεγρίνου, Καματηροῦ, μηνὶ Δεκεβρίῳ ιθ'. ἡμέρα. ε'. ἰνδικτ. ιγ'. τοῦ ,ζωξή' ἔτους †.

Ἰωάννης ὁ εὐτελής ἀναγνώστης πρωτονοτάριος τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Δυρράχίου καὶ ταβουλλαρίου ὁ Κοριάλυτης ὁ καὶ τὸ ὕφος γράψας σύνμαρτυρῶν ὑπέγραψα (1).

Φ Ο Λ Ε Γ Α Ν Δ Ρ Ο Σ

ΥΠΟ

Ζ Α Φ Η Ι Ρ Ι Ο Υ Δ . Γ Α Β Η Λ Α

Κ Ε Φ Α Λ Λ Ι Ο Ν Α ' .

Γεωγραφικὴ θέσις Φολεγάνδρου — Ὄνομα — Ἱστορικαὶ εἰδήσεις — Θεοὶ ἀρχαῖοι πάλλειος. Παληάκαστρα — Ὁ ναὸς τῆς Παναγίας — Ἐπιγραφαί — Λατρευόμενοι θεοὶ — Χρυσόσπηλῆ — Ἄλλαι ἀρχαιότητες τῆς νήσου — Ἀνέκδοτος ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή.

Ἡ νῆσος Φολεγάνδρος, μία ἐκ τῶν μεσημβρινῶν Σποράδων, ἐκτετατομένη ἐκ τοῦ νοτιανατολικοῦ πρὸς τὸ βορειοδυτικόν, κεῖται εἰς 36,37 Βορ. πλάτους καὶ 24,55 ἀνατολ. μήκους μεταξύ τῶν νήσων Μήλου καὶ Σικίνου ἀνατολικομεσημβρινῶς μὲν τῆς πρώτης, δυτικῶς δὲ καὶ εἰς ἀπόστασιν ἕξ περίπου μιλίων ἀπὸ τῆς δευτέρας.

Τὸ ὄνομα τῆς νήσου ὑπέστη παραλλαγὴν τινα προελλοῦσαν προφανῶς ἐκ Φραγκικῆς προφορᾶς, μεταπεσόν ἐκ τοῦ Φολεγάνδρος εἰς τὸ Πολύκανδρος (Pholegandrus — Polyandro) ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς ἔλαβε τὴν κατάληξιν ἰώτης ἀντὶ τῆς παρ' ἀρχαίοις ἰος Πολυκανδριώτης ἀντὶ Φολεγάνδριος.

(1) Τὴν ἐν πανομοιότητι ὑπογραφὴν αὐτοῦ ἔρα ἐν τέλει πίν. σ', ἣν ὁμοίως ἀτε κατέχουσιν ἅπαν τὰ τῆς περγαμηνῆς πλάτος εἰς δύο διετλον τμήματα.

Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει :

« Φολέγανδρος νῆσος τῶν σποράδων ἀπὸ Φολεγάνδρου τοῦ Μίνως, ἣν Ἄρατος σιδηρεῖν ὀνομάζει διὰ τὴν τραχύτητα. Ὁ πολίτης Φολεγάνδριος καὶ Φολεγανδρίνος, καὶ οὐδέτερον τὸ Φολεγανδρίνον ».

Ἡ παράδοσις αὕτη τοῦ Στεφάνου, ὅτι ἡ νῆσος ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μίνως, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου τῶν μνειῶν τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου ποιουμένων συγγραφέων μαρτυρεῖται (1). Ὁ Διόδωρος (5, 79) ἀναφέρων τὰ ὀνόματα τῶν παίδων τοῦ Μίνως, καὶ τῶν ἡγεμόνων οὓς οὗτος κατέστησεν ἐπὶ τῶν νήσων, οὐδὲν λέγει περὶ Φολεγάνδρου· ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς κωλύει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ Φολέγανδρος ἔνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων νήσων, ἐν αἷς οἱ Κρήτες ἔστησαν τὰς ἑδρας τῶν, ἐξελάσαντες τοὺς Κᾶρας καὶ Φοίνικας ὑπὸ τὸν Μίνωα. Πιθανῶς δὲ ἡ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μίνως Φολεγάνδρου παράδοσις, ἐπλάσθη εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν, ὡς ὅλαι αἱ περὶ τῶν οἰκητόριων τῶν νήσων παραδόσεις. Ὁ Bochart προτείνει τὴν ἐκ τοῦ Φοινικικοῦ Pholekgundari παραγωγὴν τῆς λέξεως· ἡ παραγωγὴ ὁμῶς αὕτη φαίνεται οὐχὶ τοσοῦτον εὐλόγος, καίτοι εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι καὶ οἱ Φοίνικες πρὸ τῶν Αἰγυπτίων, Καρῶν καὶ Κρητῶν, ἤρξαν τῆς νήσου.

Παρερχόμενοι τὴν σκοτεινὴν ταύτην ἐποχὴν, εὐρίσκομεν ἔπειτα ἐν ταῖς νήσοις Δωριεῖς καὶ Ἴωνας ἀποίκους. Κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ πρῶτοι ἀπώκησαν εἰς τὰς νοτιωτέρας νήσους ὡς τὴν Μήλον, Θήραν, Ἀνάφη, καὶ τὰ Κύθηρα, οἱ δὲ Ἴωνες εἰς τὰς βορείους μέχρι Σίφνου Ἴου καὶ Ἀμοργοῦ. Διὰ τὰς νήσους ἐκεῖνας, αἵτινες ὡς ἡ Φολέγαν-

(1) Πρὸς. Σερὰβ. X, 484 « ἀπὸ δὲ τῆς Ἴου πρὸς ἑσπέραν ἰόντι Σίκιος, καὶ Λάγουσα, καὶ Φολέγανδρος, ἣν Ἄρατος σιδηρεῖν ὀνομάζει διὰ τὴν τραχύτητα ». — Plineius. 4, 12, 68 « ol haecenus quidem Cycladas servant ceteras, quae secundum Sporades. Sunt autem Helene, Phacussa, Nicasia, Schimussa, Pholegantrus ». — Ἡσύχιος ἐν λέξ. « Φολέγανδρος νῆσος ἐρήμη » ἐνθα τινὲς μὲν τῶν κωδίκων ἔχουσι Φλέγανδρος, ἄλλοι δὲ μόνον Λέγανδρος (ὄρα αὐτῶθ. σημ. Schmidt.) — Πτολεμ. Γ'. ιε'. 32. — Ἑλλην. Ἀνθολογ. IX, 421 :

Νῆσοι ἐρημαῖαι τρύφει γλοσσὸς ἀε κλαδαινός
ζωστήρ Αἰγαίου κύματος ἐντός ἔχει
Σίφνον ἐμιμήσασθε καὶ ἀύχμηρὴν Φολέγανδρον

δρος δὲν μνημονεύονται ὀνομασί, δύναται τις βεβαίως μετ' ἐπιφυλάξεως ν' ἀποφανθῇ κρίνων ἐκ τῶν σχετικῶν δεδομένων. Ἐξετάζοντες τὰς ἐπὶ τῆς νήσου εὐρεθείσας ἐπιγραφὰς παρατηροῦμεν ὅτι τινὲς τούτων εἰσὶ Δωρικαὶ καὶ ἐντεῦθεν — βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ὀρισμοῦ τῆς εἰς τὰς νοτίους σποράδας ἀποικίσεως τῶν Δωριέων, — δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι καὶ ἡ νῆσος αὕτη ἦτο Δωρικὴ ἀποικία.

Ὅτε οἱ κήρυκες τοῦ Δαρείου ἔφθασαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους, γῆν καὶ ὕδωρ ὡς σύμβολον τῆς ὑποταγῆς ζητοῦντες, πάντες οἱ νησιῶται καθ' Ἡρόδοτον (II', 46) πλὴν τῶν Κείων, Κυθνίων, Ναξιῶν, Σεριφίων καὶ Μηλίων, ἔδωκαν αὐτοῖς, καὶ βεβαίως μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ οἱ ἀσθενεῖς Φολεγάνδριοι. Ἡ φήμη τῶν προπαρασκευῶν τοῦ Ξέρξου πρὸς νέαν ἐκστρατεῖαν μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην (490 π. X.), ἠνάγκασεν ἅπαντας τοὺς νησιώτας νὰ διατελῶσιν ὑποτελεῖς τοῖς Πέρσiais μέχρι τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας (480 π. X.). Ἀγνωστον ἂν ἀμέσως μετὰ ταύτην ἢ πολλῶ ὕστερον περιῆλθον ὅλαι αἱ νῆσοι τοῖς Ἀθηναίοις ὡς πρὸς τὴν Φολέγανδρον μόνον ἐξ ἐπιγραφῆς τινος εὐρεθείσης ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, ἐν ἣ καταγράφονται αἱ ὑποτελεῖς τοῖς Ἀθηναίοις νῆσοι, μανθάνομεν ὅτι ἐτέλεσε φόρον τῷ 425 δισχιλίας δραχμάς.

Μετὰ ταῦτα οὐδεμίαν ἱστορικὴν εἶδησιν ἔχομεν περὶ Φολεγάνδρου. Ἱστορικὴ λήθη καλύπτει οὐ μόνον ταύτην ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς μικρὰς νήσους· οἱ Μακεδόνες ἔδειξαν ἐνδιαφέρον μόνον διὰ τὰς μεγαλύτερας ἐξ αὐτῶν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μετεχειρίσθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς νήσους ὡς τόπους ἐξορίας. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς τὰς νήσους ἡ ἀποθέωσις τῶν Καισάρων καὶ ἡ εἰς τούτους ἀπονομὴ θεῶν τιμῶν καὶ λατρείας, καὶ οἱ Φολεγάνδριοι μιμούμενοι τὸ παράδειγμα ἄλλων νήσων, αἵτινες ἀπεθέωσαν μυσάρους καὶ θηριώδεις αὐτοκράτορας, ὀνόμασαν τὸν αὐτοκράτορα Τιβέριον « θεὸν σεβαστόν, θεοῦ σεβαστοῦ, υἱόν », ὡς μανθάνομεν ἐκ τιμητικῆς τινος ἐπιγραφῆς (1). Τοιαύτας τιμητικὰς καὶ ἀναθηματικὰς ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων ἐπιγραφὰς ἀπαντῶμεν εἰς τὰς πλείστας τῶν νήσων, ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ δὲ Τιβερίου ἐν Ἀνάφῃ καὶ Θήρᾳ.

Μετὰ τὴν κατὰπτωσιν τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, ὅτε ἡ Ἑνετία ἐπέτρεψεν εἰς πάντα πολίτην ἐξοπλίζοντα δι' ἰδίας δαπάνης πλοῖα, νὰ

(1) O. I. Gr. 2442. — Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἴρα κατωτέρω.

καταλάβη οιανδήποτε νήσον του Αιγαίου Πελάγους, ὁ Ἐνετὸς Μάρκος Σανουῦδος κυριεύσας τῇ 1208 τὴν Νάξον ἀνηγορεύθη κύριος αὐτῆς, καὶ κατὰ τὸ 1212 κατέκτησε τὰς περὶ αὐτὴν νήσους ἐν αἷς καὶ τὴν Φολέγανδρον (1), ἐφ' ἧς ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἐκδομήσθη μικρὸν φρούριον. Ἡ νῆσος διετέλει ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς μέχρι τοῦ 1566 ὅτε ἐάλω ἢ Νάξος ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐκτοτε περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν τελευταίων, ἧς ἀπηλλάγη ἐν ἔτει 1828, ὅτε αἱ νῆσοι Σίκινος, Φολέγανδρος, Ἴος, Κίμωλος, καὶ Σίφνος, συνηνώθησαν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κερτρικαὶ Κυκλάδες*, ἐτέθησαν ὑπὸ ἑκτακτον ἐπίτροπον καὶ συνέστησαν δημογεροντίας.

Ἐγγραφον ὑπόμνημα σωζόμενον μέχρις ἡμῶν περὶ οὗ ἐν ἐκτάσει διέλαβεν ὁ ἐν Πανδώρα, (τόμ. Κ'. σελ. 460 καὶ ΚΑ'. σελ. 25) σύντομον περιγραφὴν Φολεγάνδρου γράψας Κονταρίνης I. N., ἀναφέρει τελείαν ἐρήμωσιν τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ Ναυάρχου Ζανουῦμ Χότζα τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1715. Κατὰ τοῦτο τὸ ὑπόμνημα ὁ ἐξ Ἐνετίας μὲν καταγόμενος, ἐν Κρήτῃ δὲ κατοικῶν Γεώργιος Στάης, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατάληψιν τῆς Κρήτης (1669) ἀνεχώρησεν ἐξ αὐτῆς μετὰ δύο ἀδελφῶν του. Προσορμισθεὶς ἕνεκα τοῦ ἀνέμου εἰς Φολέγανδρον ἐν ἔτει 1684, ἀπεφάσισεν ἵνα ὀριστικῶς ἀποκαταστῇ ἐν τῇ νήσῳ, καὶ ἀγοράσας κτήματα πολλαχῶς ὠφέλει τοὺς Φολεγανδρίους ἐκ τοῦ ἰδίου πλούτου. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐν τῇ νήσῳ ἀποκατάστασιν τοῦ Στάη, κατέπλευσεν εἰς Φολέγανδρον ἐνετικὸν πλοῖον, ἐν ᾧ ἐκρατεῖτο αἰχμάλωτος ὁ Ὀθωμανὸς πλοίαρχος Ζανουῦμ Χότζας. Τοῦτον ὁ Στάης, ὅστις μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐνετοῦ πλοίαρχου ἐρράπισεν, ἐκεῖνος δὲ μετὰ καιρὸν ἐλευθερωθεὶς καὶ ἐκδίκεσιν πνέων κατὰ τοῦ Στάη, ἐλθὼν ἕνεκεν μικρᾶς ἀφορμῆς εἰς τὴν νῆσον συνέλαβεν αὐτὸν τε καὶ τοὺς πρὸς αἵτησιν τῆς ἀπολυτρώσεώς του ἐλθόντας συγγενεῖς καὶ ἅπαντας ἐν γένει τοὺς κατοίκους τῆς νήσου πλὴν ὀλιγίστων ποιμένων καὶ ποιμενίδων. Τούτους ὁ Ζανουῦμ Χότζας, (ὅστις εἶχεν ἤδη προαχθῆ εἰς ναύαρχον) ἔφερον εἰς Χιον, καὶ ἐκεῖ τὸν μὲν Στάη ἐκρέμασε, τοὺς δὲ λοιποὺς δηλητηριάσας ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν πλὴν 17 μετενεχθέντων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν οἷς καὶ εἰς υἱὸς τοῦ Στάη ὁ Ἀντώνιος, οἵτινες καὶ ἐφυλακίσθησαν, ἠλευθερώθησαν δὲ κατόπιν οἱ ἐπιζήσαντες 12 (διότι 5 ἀπέθανον ἐν

(1) Sauger, Histoire des Anciens ducs de l'Archipel, σελ. 13.

τῇ εἰρκτῇ) τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Γάλλου πρέσβεως Μαρκίωνος Βονάκου, καὶ ἐπανῆλθον εἰς Φολέγανδρον τῇ 12 Αὐγούστου 1718. Πρὸς συνοικισμόν τῆς νήσου ὁ Ἀντώνιος Στάης ἐκάλεσεν οἰκῆτορας ἐκ τῶν πέριξ νήσων. Τοιαύτη ἐν συντόμῳ ἡ ἀφήγησις τοῦ ὑπομνήματος, περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ὁποῦ διαβεβαιοῖ ἡμᾶς ὁ κ. Κονταρίνης. Ἄγνοοῦμεν ἂν τις τῶν Εὐρωπαϊῶν περιηγητῶν ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα καθό, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἔγγραφον ὑπόμνημα, ἢ νῆσος διετέλει ἐν ἐρήμῳ κατοίκων, ἥτοι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1715—1718 ἐξ οὗ νὰ ἐξαγάγωμεν περὶ τοῦ ἀληθοῦς ἢ μὴ τοῦ ἐγγράφου τούτου, ὅπερ ἐνδεχόμενον νὰ εἶνε μὲν ὑπερβολικόν, οὐχὶ ὁμως καὶ ὅλως ψευδές. Περὶ τούτου θέλομεν ἀλλαχοῦ πραγματευθῆ, ἐνταῦθα δὲ ἀναγκαῖον νομίζομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τὸν Γεώργιον Στάην εὔρεν ἐν τῇ νήσῳ ὁ περὶ τὰ 1700 περιηγηθεὶς τὴν Ἀνατολὴν Tournefort, ὅστις ὡς λέγει κατέλυσε καὶ ἐφιλοξενήθη παρ' αὐτῷ· ὀνομάζει αὐτὸν homme d'esprit, καὶ λέγει ὅτι ἦτο πρόξενος (consul) τῆς Γαλλίας, καὶ ὅτι ἐξετέλει καθήκοντα διοικητοῦ (administrateur) καὶ Βοεβόδα (vaivode).

Ὡς ἤκουσα ἐν Φολεγάνδρῳ καὶ ὡς καὶ ὁ κ. Κονταρίνης ἀναφέρει ἐν τῇ βραχείᾳ αὐτοῦ περὶ Φολεγάνδρου μελέτῃ, τῇ 1794 ἐγένετο πειρατικὴ ἐπιδρομὴ τοῦ ἐκ Λακεδαιμόνος ληστοπειρατοῦ Ζαχαριᾶ. Τὰ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην ἀνέφερε λεπτομερῶς ἔμμετρον εἰς δημῶδη γλῶσσαν ποίημα, σωζόμενον μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ κ. Κονταρίνης ἔγραψε τὴν περιγραφὴν τῆς Φολεγάνδρου, ὅπερ ὁμως κακῶς ποιῶν δὲν ἐδημοσίευσεν. Ἐπίσης ἔπρεπε νὰ δημοσιεύσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπόμνημα, ἀκριβῶς ὅπως εἶχεν.

Θέσις τῆς ἀρχαίας πόλεως — Ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Φολεγάνδρου ἔκειτο εἰς τὸ ΒΑ μέρος τῆς νήσου ἐπὶ ὀξείᾳ ὑψώματι εἰς τοὺς πρόποδας τοὺς ὁποῖους κεῖται νῦν ἡ κωμόπολις. Ἡ βορρεια καὶ νοτιανατολικὴ πλευρὰ τοῦ ὑψώματος τούτου φέρεται σφόδρα ἀποτόμως πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ τοιαύτη θέσις τῆς ἀρχαίας πόλεως συνετέλεσεν εἰς τὴν κακὴν φήμην αὐτῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τισὶ τῶν νεωτέρων, οἵτινες ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως ἔκριναν περὶ τῆς νήσου. Σήμερον ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν θέσιν ταύτην, Παληόκαστρο ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλουμένην, οὐδὲν ἄλλο βλέπει ἐν αὐτῇ εἰμὴ ἀσήμαντά τινα λείψανα παλαιοῦ τείχους καὶ πύργου τινός, Μεσαιωνικοῦ κατὰ τὸν

ROSS (1). Ἐπὶ τῆς νοτίου κλιτύος τοῦ ἕρους τούτου κεῖται μέγας ναὸς ἀκοδομημένος πιθανῶς ἐπὶ τῆς βάσεως ἀρχαίου ἱεροῦ καὶ ἐξ ἀρχαίου ὑλικοῦ. Ἐάν τις ἐπιμελῶς παρατηρήσῃ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο θέλει διακρίνῃ ἐν τοῖς τοίχοις αὐτοῦ πλεῖστα μάρμαρα, ἀτινα τὸ πάλαι μὲν ἴσως ἐκόσμουσαν ναὸν τινα τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τῆς Ἀρτέμιδος, νῦν δ' ἡ λευκότης αὐτῶν ἀμαυροῦται ὑπὸ στρώμα ἀσβέστου δι' οὗ κατ' ἔτος χρίεται ὁ ναός, ὅστις εἶνε ἀφιερωμένος εἰς τὴν Παναγίαν καὶ ἐορτάζει τῇ 15 Αὐγούστου, ὅτε καὶ πανήγυρις τελεῖται ἐνταῦθα, περὶ ἧς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ θέλομεν διαλάβῃ. Ἐν τῷ προαυλίῳ αὐτοῦ κεῖνται μαρμάρηνοι κύλινδροι δύο, μετ' ἐπιγραφῶν δημοσιευθεισῶν ἐν C. I. Gr. ὑπ' ἀριθ. 2443 καὶ 2443 b (Addenda Τόμ. II fasc. II σελ. 1082) καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Ἁγία Τράπεζα τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας ἀποτελεῖται ἐκ κυλίνδρου ἐνεπιγράφου καὶ πλακός, ἐφ' ἧς ἴστατο πιθανῶς ἄγαλμα. Ἡ ἐν τῷ κυλίνδρῳ τούτῳ ἐπιγραφὴ ἐδημοσιεύθη πρῶτον ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ Pasch van Krienen ὅπως ἐσφαλμένως· εἶτα δ' ὑπὸ τοῦ Villoison (2), ὅστις ἠκιστα ὀρθῶς ἀνέγνω ΜΝΑΣΙΔΙΚΑΝ ἀντὶ ΤΙΜΑΣΙΔΙΚΑΝ, εἶτα δ' ὀρθότερον καὶ πληρέστερον ὑπὸ τοῦ Ross. Πλὴν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εὐρέθη κατὰ τὸν παρελθόντα Αὐγούστον ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, σκαπτομένῳ χάριν ἰσοπεδώσεως, ἑτέρα ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ σχετιζομένη πρὸς τὰς ἤδη γνωστάς, ἣτις ἐξεδόθη ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ δ' τεύχει τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τοῦ ἔτους 1885. Ἀντεγράψαμεν δὲ καὶ ἄλλην ἀνέκδοτον ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν, ἣν κατωτέρω θέλομεν καταχωρίσῃ. Ἐν ὅλῳ ἐν τῷ Corpus Inser. Graec. (Τόμ. II 2442-2446 καὶ Addenda σελ. 1081) ἐδημοσιεύθησαν ὀκτὼ ἐπιγραφαὶ τῆς Φολεγγάνδρου, ὧν μόνον πέντε μένουσι κατὰ χώραν. Ἐπιγραφαὶ Φολεγγάνδρου ἐδημοσιεύθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ F. Lenormant ἐν Revue Archéologique (Nouvelle Série Τόμ. XI, σελ. 124). Τούτων αἱ μὲν ὑπ' ἀριθ. 1-5 εὐρέθησαν, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀντιγράφας καὶ δὸς τὰς ἐπιγραφὰς Φολεγγάνδριος, ἐν τοῖς ἑρείπιοις τῆς ἀρχαίας πόλεως, αἱ 6-10 περὶ τὴν Χρυσοσπηλιάν, περὶ ἧς κατωτέρω γενήσεται λόγος, καὶ αἱ ὑπ' ἀριθ. 11 καὶ 12 ἐν τῇ μετὰ Σικίνου καὶ Φολεγγάν-

(1) Ross — Reisen auf den Griech. Inseln I, σελ. 146 — Πρὸς καὶ *Bursian Geographie von Griechenland II*, σελ. 505.

(2) *Histoire de l'Académie Royale des Inscriptions* Τόμ. 47 σελ. 339-340.

δρου μικρᾶ καὶ ἀκατοικήτῳ νησίδι Καρδιωτίσση. Ἐκ τούτων, ὧν οὐδεμίαν ἐγὼ εἶδον ἐπὶ τῆς νήσου, ἡ πρώτη ὡς καὶ ἡ παρὰ C. I. Gr. 2444 εἰσὶ Δωρικαί. Διαφωνία ὑπῆρξε μετὰ τῶν ἐκδοτῶν τῆς ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀριθ. 2442 ἐπιγραφῆς κειμένης ἔτι καὶ νῦν ἐν τινὶ ἠρειπωμένῳ ναίσκῳ τοῦ Ταξιάρχου, εὐρισκομένῳ ἐπὶ τοῦ Παλαιοκάστρου. Ἐν τῷ κώδικι οὕτω κατεχωρίσθη:

Ὁ Δῆμος καὶ ὁ Ἱερεὺς [ς] Τειμῆς
Σωσ[ι]τέλους ΤΙΡΟΝ Καίσαρα
θεὸν σεβαστὸν θεοῦ σεβαστοῦ
υἰόν.

Ἐν Ἰονίῳ Ἀνθολογίᾳ (Fasc. I, σελ. 226) ἐνθα τὸ δεύτερον ἐδημοσιεύθη ἐν μὲν τῷ α'. στίχῳ ὀρθῶς ἀναγινώσκειται Ἱερεὺς, ἐν τῷ β'. κακῶς Ποσιτέλους, ὀρθῶς δ' ἐν τῷ γ'. ΤΙΒΕΡΙΟΝ, ὅπερ καὶ ὁ Finlay ἐσημειώσατο ἐν τῷ ἀντιγράφῳ ὅπερ πρὸς τὸν Boeckh ἔπεμφεν. Ὁ πρῶτος ἰδὼν καὶ ἀντιγράφας τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην περιηγητῆς Pasch van Krienen λίαν ἐσφαλμένως ἐδημοσίευσεν αὐτήν. Ὁ Fiedler (1) εἶδεν ὡσαύτως τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀλλ' ἀπηξίωσεν, ὡς λέγει, ν' ἀντιγράψῃ τὰς κολακείας τῶν παλαιῶν ἐκείνων χρόνων.

Ἐκ τῆς παρὰ Lenormant ἐπιγραφῆς:

Ἔδοξε τῷ Δῆμῳ στεφανῶσαι Μενεκράτην
[τοῦ δεινός] τετράκις
ἀρχιερατεύσαντα τῇ
Σελασφόρῳ Ἀρτέμιδι

συνάγεται ἡ λατρεία Ἀρτέμιδος τῆς Σελασφόρου ἐν Φολεγγάνδρῳ, ἧς βωμὸς καὶ δῆ καὶ λατρεία ὑπῆρχε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πausανίου (Α', λά, 4) καὶ παρὰ Φλυεῦσιν.

(1) Fiedler Reise Griechenland 1841 Τόμ. Β'. σελ. 145-150.

Ἐκ τριῶν ἐτέρων ἐπιγραφῶν παρὰ τῷ αὐτῷ :

Δερκυ[λλίδας] Ἀπό[λλωνι]
καί : Ἀπολ[λώνιος] Ἐρ[με]ίου Ἀ[πόλλωνι]
καί : Ἀπ[όλλων]ι Προ[στατηρίῳ]
Ἄρτ[εμ]ις Ἄττά[λου]
εὐχ[ήν]

τεκμηριούται ἢ ἐν Φολεγγάνδρῳ λατρεία, Ἀπόλλωνος τοῦ Προστατηρίου, οὗ ἱερὸν ὑπῆρχε κατὰ τὸν αὐτὸν Πausανίαν (I, 44, 2) ἐν Μεγάρῳ. Τὸ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἐξαγόμενον συμπέρασμα περὶ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ τῆς παραδόσεως, ὅτι ἡ Ἄρτεμις ἐλατρεύετο κοινῶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀπόλλωνος ἐν πλείστοις τόποις τῆς Ἑλλάδος. Ὡς πρὸς τὰς νήσους πλὴν τῆς Δήλου ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς τόπος γεννήσεως ἀμφοτέρων τῶν θεῶν, λατρεία Ἀρτέμιδος καὶ Ἀπόλλωνος ἅμα ἀναφέρεται ἐν Ἀνάφῃ (1). Πλὴν τούτων ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο λίαν ἐξηπλωμένη ἐν ταῖς νήσοις, καὶ ἱερὰ αὐτοῦ ὑπῆρχον ἐν Κέρῳ, Ἴῳ, Σικίνῳ, Ἀμοργῷ, Σίφῳ καὶ ἄλλαις πλείσταις.

Πλὴν τοῦ Παλαιοκάστρου καὶ τῶν περὶ αὐτό, ἄλλη θέσις ἔχουσα σπουδαιότητά τινα ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἐποψίν εἶνε ἡ Χρυσόσπηλη, μέγα σπήλαιον κείμενον ἐπὶ τῆς σφόδρα ἀποτόμου πλευρᾶς τοῦ ὄρους ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις, εἰς ὕψος πέντε ἢ ἕξ ὀργυιῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Δυστυχῶς ἕνεκα τῶν κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐν τῇ νήσῳ διαμονῆν μου ἐπικρατούντων ἀνέμων δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ σπήλαιον τοῦτο, εἰς ὃ ἀπὸ θαλάσσης μόνον ἐν ἄκρῳ νηνεμῖα δύναται τις νὰ ἔλθῃ, διότι ἡ διὰ ξηρᾶς εἰς αὐτὸ ἄγουσα ἐπιβράχου λελαξευμένη ἀτραπός, στενωτάτη οὔσα καθιστᾷ ἐπικίνδυνον λίαν τὴν πρόσοδον. Ἡ περιγραφὴ ταύτης, ἦν παρ' ἐντοπίων ἤκουσα, συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὴν τοῦ Ross. Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου εἶνε τόσον εὐρεῖα ὥστε οἱ κυνηγοὶ ἰστάμενοι ἐκατέρωθεν τῶν δύο αὐτῆς ἄκρων δύνανται νὰ πυροβολῶσι κατὰ τῶν ἀγρίων περιστερῶν, αἵτινες ἔρχονται καθ' ὁμάδας ἵνα πίωνσιν ἐκ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰσόδου πηγῆς δροπεροῦ ὕδατος, ὅπερ συνάγεται εἰς δύο περιτετειχισ-

(1) Ross, Über Anapho σελ. 141 κέξ.

μένας δεξάμενάς, περὶ ὧν εἰκάζει ὁ Ross, ὅτι εἶνε Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πρώτης αἰθούσης ὑπάρχει λαμπρὸς σταλακτίτης, ἐν δὲ τοῖς τοίχοις αὐτῆς εἶνε ἐκτισμένοι θεοὶ δι' ἀναθήματα. Κατὰ τὸν Κονταρίνην ὁ ποτὲ διοικητῆς Μήλου, I. Λάτρις ἀνεκάλυψεν ἐνταῦθα μαρμαρίνον ἀγαλμάτιον (1).

Τὸ ἀκέφαλον καὶ ἄχειρον Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς ἀγαλμα, περὶ οὗ ἀναφέρει ὁ Ross, ὅτι ἔκειτο ἄνωθεν τῆς θύρας τοῦ προαυλίου τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, εἶνε νῦν ἐντετειχισμένον ἐν τῷ κωδωνοστασίῳ αὐτοῦ. Κεφαλὴ νεανίου ἀγενείου καὶ οὐλότριχος ἐκ μαρμαρίου εὔρηται παρὰ τῷ κ. Π. Μάτσα. Οἱ ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὄθωνος Βαυαροὶ εἶπον αὐτῷ, καθὼς ὁ ἴδιος μ' ἐπληροφόρησεν, ὅτι ἡ κεφαλὴ αὕτη εἰκονίζει τὸν Τιβέριον Καίσαρα.

Ἄλλαι ἀρχαιότητες ἃς εἶδον ἐπὶ τῆς νήσου εἰσὶν αἱ ἐξῆς, μικροῦ λόγου ἄξια.

Ἀνάγλυφον Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐπὶ στήλης ἐπιτυμβίου εἰς ἀέτωμα ἀποληγούσης ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. I. Γεράρδου. Παρίσταται ἐν αὐτῷ γυνὴ καθημένη, ἡ Θανοῦσα, καὶ ἀνὴρ τείνων αὐτῇ τὴν χεῖρα καὶ οἶνει ἀποχαιρετίζων αὐτήν.

Ἐν τῷ Δημοτικῷ Νεκροταφείῳ κρηπίδωμα μετ' ἀναβαθμῶν, παλαιᾶς ἐποχῆς ἐκ λίθου πωρίνου. Ἡ συναρμογὴ τῶν λίθων εἶνε κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν σύστημα.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Δημάρχου τῆς Φολεγγάνδρου κ. N. Γεράρδου ἀγαλμάτιον ἀρχαιωτάτης τέχνης. Τοιαῦτα ἀγαλμάτια εὐρέθησαν καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας τῶν πέριξ νήσων.

Ἡ ἐπιτύμβιος ἀνέκδοτος ἐπιγραφὴ, ἦν ἐνταῦθα καταχωρίζομεν κεῖται ἔξωθεν καὶ ἀνατολικῶς τῆς κωμοπόλεως ἐν τῇ θέσει Γέροντα ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῆς ἀποτελούσης τὴν παραστάδα θύρας ἡρειπωμένου οἰκήματος, ἐν ᾧ ἄλλοτε κατῴκουν δύο μοναχοί, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ἑ τοῦ Γέροντα. Ἦν πρῶτον στίχον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δὲν ἠδυνήθην ν' ἀναγνώσω, καθὼ ἀκρότατον τῆς κολοβῆς στήλης, ἀφ' ἧς λείπουσι τρεῖς ἴσως δὲ καὶ πλείονες στίχοι, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε λίαν δυσανάγνωστος, διότι ἄλλοτε ἦτο κεχρισμένη ὑπὸ στρώματος ἀσβέστου.

(1) Περιγραφὴν τοῦ σπηλαίου τούτου ἐδημοσίευσεν ὁ αὐτὸς Κονταρίνης ἐν τῇ ἐφημερίδι « Ταχυπτέρω Φήμη » ἀριθ. 482, τοῦ ἔτους 1845.

ΛΑΙΝΟΝΗΜΕΤΕΡΗΣΜΝΗΣΚΟΜΕΝΟΣΦΙΛΙΗΣ
 ΔΕΠΡΟΜΟΙΡΟΣΕΓΩΣΚΟΤΙΟΝΔΟΜΟΝ . . . . .
 ΕΙΚΟΣΤΩΠΕΝΠΤΟΝΚΟΙΝΟΝΕΧΟΥΣΑΕΤΟΣ
 ΜΟΙΡΗΣΩΠΕΚΛΩΣΕΤΑΔΟΓΜΑΤΑΜΗΤΕΡΙΠΙΚΡΑ
 5 ΠΑΤΡΙΤΕΣΩΣΙΒΙΩΠΕΝΘΕΑΔΙΣΣΑΤΕΚΝΩΝ

 ΟΥΚΕΦΥΓΟΝΦΟΛΕΚΑΝΔΡΟΝΕΜΑΝΠΟΔΙΝΑΛΛΑΜΕΔΑΙΜΩΝ
 ΑΓΑΓΕΝΑΡΠΑΞΑΣΔΥΣΜΟΡΟΝΟΦΡΑΘΑΝΩ
 ΞΕΙΝΟΣΕΓΩΚΟΗΤΗΣΕΝΔΩΜΑΣΙΚΑΙΜΕΤΟΚΗΩΝ
 ΚΑΙΒΙΟΤΟΥΠΙΚΡΑΝΟΥΤΟΣΑΠΕΣΤΕΡΕΣΕΝ
 10 ΤΟΥΜΟΝΔΟΥΝΟΜΕΗΝΑΓΑΘΑΜΕΡΟΣΕΙΜΙΔΕΜΑΤΡΟΣ
 ΠΡΗΓΙΣΣΑΣΠΑΤΡΟΣΕΩΣΙΒΙΟΥΤΕΠΑΙΣ
 ΟΙΜΕΚΑΣΙΓΝΗΤΑΣΕΠΙΣΑΜΑΤΙΤΟΙΟΝΕΤ . . ΞΕ
 ΕΙΣΠΑΤΡΑΝΤΑΥΔΗΝΝΕΚΡΟΝΕΦΕΣΤΩΤΑ

Λάϊνον ἡμετέρης μνησκόμενος φίλης
 δὲ πρὸ μοιρὸς ἐγὼ σκότιον δόμον [ἤλυθον
 εἰκοστῷ πέμπτον κοινὸν ἔχουσα ἔτος
 Μοίρης ὃ πέκλωσε τὰ δόγματα μητέρι πικρὰ
 5 πατρὶ τε Σωσιβίῳ πένθεα δισσὰ τέκνων

οὐκ ἔφυγον Φολέκανδρον ἐμὴν πόλιν ἀλλὰ με δαίμων
 ἀγαγὲν ἀρπάξας δύσμορον ὄφρα θάνω
 ξένος ἐγὼ κοίτης ἐν δώμασι καὶ με τοκῆων
 καὶ βιότου πικρὰν οὗτος ἀπεστέρησεν
 10 τοῦμόν δ' οὖνομ' ἔην Ἀγαθάμερος εἰμὶ δὲ ματρός
 Πρηγίσσας πατρός Σωσιβίου τε πάϊς
 οἱ με κασιγνήτας ἐπὶ σάματι τοῖον ἔτ[ευ]ξε
 εἰς πάτραν τ' αὐτὴν νεκρὸν ἐφροστώτα.

Ἐν τῷ α' στίχῳ κεῖται *μνησκόμενος* ἀντὶ τοῦ *μιμνησκόμενος*.
 Οὕτω καὶ παρ' Ἀνακρέοντι (ἀποσπ. 69,4) « Συμμίσιον ἐρατῆς
 μνήσκειται εὐφροσύνης » ἀντὶ *μιμνήσκειται*.

Δυσανάγνωστον ἰδίως καὶ ἀσαφὲς εἶνε τὸ β'. μέρος τῆς ἐπιγραφῆς,
 ἐν ᾧ πολλὰς ἀπαντῶμεν δυσκολίας. Καὶ ἐν πρώτοις τὴν ἐν τῷ η'
 στίχῳ λέξιν ΚΟΗΤΗΕ ἔλαβον ἀντὶ τῆς κοίτης (γενικῆς τοῦ ἡ

κοίτη), διότι οὕτω μόνον νομιζομεν ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ ἐν-
 νοιά τις ἐὰν τὸ μὲν ζῆνος ληφθῇ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀπειρος (πρβλ.
 Σοφοκλ. Οἶδ. Ἰουραν. 219) τὸ δὲ κοίτη = *τυμφοικὴ κλίτη* ὡς παρὰ
 τῷ αὐτῷ Σοφοκλεῖ ἐν Ἡλέκτρᾳ 264 Τραχινίαις 918 κλπ. Ὁμολο-
 γοῦμεν τὸ τολμηρὸν καὶ παρακεκινδυνευμένον τῶν εἰκασίῶν ἡμῶν,
 ἀλλὰ καὶ ἄλλως δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν λέξιν, εἰμὴ
 παραδεχόμενοι ὅτι τὸ η κεῖται ἐνταῦθα κατὰ λάθος τοῦ χαρακτοῦ
 ἀντὶ τοῦ ι, τοιαῦτα δὲ σφάλματα ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν
 μεταγενεστέρων χρόνων, εἰς ἃς ἀνήκει καὶ ἡ προκειμένη. Κρίνομεν δὲ
 πρὸς τούτοις ἀναγκαῖον νὰ δηλώσωμεν ὅτι οὐδεμίαν πρέπει νὰ ὑπάρχη
 ὑποψία μὴ ἡ λέξις κακῶς ἀντεγράφη, διότι καὶ μεγίστην κατεβάλο-
 μεν προσοχὴν εἰς τὴν ἀντιγραφὴν ὅλης τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἡ λέξις ἐν
 αὐτῇ εἶνε πολλῷ μᾶλλον τῶν λοιπῶν εὐδιάκριτος, ἄλλως τε δὲ καὶ
 εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ καινοφανὲς αὐτῆς ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν ἡμῶν
 ἐπὶ ταύτης.

Ὁ τύπος *Φολέκανδρος*, ὅστις ἀναγινώσκεται ἐν τῷ ε' στίχῳ τῆς
 ἐπιγραφῆς ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ (β, 15, 32) ἐνθα φέρεται
 καὶ ἡ γραφὴ *Φολόκανδρος* ὀρθότερα εἶνε ἡ πρώτη ὡς ἐξάγεται καὶ
 ἐκ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς, ἐξ ἧς λαμβάνομεν ἀφορμὴν νὰ εἰκά-
 σωμεν ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπεκράτησεν ὁ τύπος
 Φολέκανδρος (Phologandrus), ἐξ οὗ παρὰ τοῖς μεταγενεστοῖς ἐσχη-
 ματίσθη ὁ ἕτερος Πολύκανδρος.

Περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ κυρίων ὀνομάτων παρατηροῦμεν ὅτι τὸ
 μὲν Ἀγαθάμερος εἶνε Δωρικὸς τύπος τοῦ Ἀγαθήμερος, μόνον ἐν ἐπι-
 γραφαῖς ἀπαντῶντος, τὸ δὲ Σωσιβίος καὶ ἀλλαχοῦ ἐκτὸς τῶν ἐπι-
 γραφῶν ἀπαντᾷ, πρωτοφανὲς δ' εἶνε τὸ ὄνομα Πρηγίσσα (ἐσχηματι-
 σμένον κατὰ τὸ Πρήξιλλα). ἐν τέλει δὲ παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ
 αὕτη πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀνωμαλίαις αὐτῆς, ἔχει καὶ τὸ μέτρον πολ-
 λαχοῦ βεβλαμμένον. Ἐν τῷ ιβ' στίχῳ τὴν λέξιν ΕΤ . . ΞΕ ἀνε-
 γνωμεν ἔτευξ, σημειούμεθα ὁμῶς ὅτι τῶν ἀπεσβεσμένων δύο γραμ-
 μάτων τὸ μὲν πρῶτον φέρει ἵχνη ἀμυδρὰ Μ τὸ δεύτερον δ' Υ.

Ὁ τάφος ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ ἐπιγραφὴ, ἦτο κατὰ τὰ ἐξ αὐτῆς ἐξα-
 γόμενα κοινὸς ἀδελφῆς καὶ ἀδελφοῦ διδύμων ἴσως, ὡς εἰκάζεται ἐκ
 τοῦ τρίτου στίχου αὐτῆς, ἐνθα λέγει « εἰκοστῷ πέμπτον κοινὸν ἔχουσα
 ἔτος ».

Λόγον ποιούμενοι ἀνωτέρω περὶ τῶν ἐκδομένων ἐπιγραφῶν τῆς νήσου παρελείψαμεν νὰ προσθέσωμεν δύο τινά :

1) Ὁ Lepormant ἀναφέρει, ὅτι αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαι ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου εἶχον ἐκδοθῆ καὶ ὑπὸ τινος Κ. Σιμωνίδου πρότερον ἐν Ὀδησσῷ, ἐν βιβλίῳ ἐπιγραφομένῳ *Σύμμικτα* (;) Τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρω, ἀλλὰ κατὰ τὸν Lepormant ὁ Σιμωνίδης οὗτος ἦτο ὁ γνωστός χαλκευτὴς πλαστῶν χειρογράφων καὶ αἱ ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθεῖσαι ἐπιγραφαὶ τῆς Φολεγάνδρου ἦσαν ὅλως ἠλλοιωμένοι.

2) Τὴν ἐν τῷ C. I. G. 2443 ἐπιγραφὴν ἔχουσαν οὕτως :

Κατὰ τὸ γεγονός
ψήφισμα ὑπὸ τοῦ
Δήμου Σωσιτέλης
Ἀδειμάντου τὸν
ἰδίον υἱὸν Γειμέα
θεοῖς.

κακῶς ἀνέγνω ὁ Villoison (1), παραλιπὼν μὲν τὸν δ'. στίχον ἐν δὲ τῷ ε'. ἀναγνοῦς *Διορύσιον* (1)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἐκτασις—Σχῆμα—Ἀκρωτήρια—Κόλποι—Ὀρμοὶ—Λιμένες—Ναυτιλία—Ὀρη—Κοιλιάδες—Αὐλαῖνες, Ὀροπέδια—Υδάτα—Κλίμα.

Ἡ Φολέγανδρος ἐπιμήκης οὔσα τὸ σχῆμα ἐκτείνεται, ὡς ἤδη εἴπομεν, ἐκ τοῦ ΝΑ πρὸς τὸ ΒΔ ἔχουσα μέγιστον μῆκος σταδίων ἐννέα καὶ μέγιστον πλάτος σταδίων τριῶν.

Ὁ περίπλους αὐτῆς εἶνε 17 ναυτικῶν μιλίων· σχηματίζει δ' ἡ νήσος πολλὰ ἀκρωτήρια ὧν τὰ κυριώτατα πρὸς Δ. τὸ *Κυκαρίσσι*, πρὸς Β. τὸ *Καστέλλι*, ΒΑ τὸ *Κατεργάκι* καὶ πρὸς Α. τούτου ἡ *Χοι-*

(1) Histoire de l'Académie des Inscriptions Τόμ. 47 σελ. 339-340.

δρομουτσούνα, ἀνατολικώτερον ἢ *Γαθάρα*, ΝΑ τὸ *Κάτεργο* καὶ ΝΔ, ἢ *Ἀσπρόπουιτα*.

Ἡ νήσος διαιρεῖται φυσικῶς εἰς δύο μέρη ὑπὸ δύο κόλπων Ἀγκάλης, καὶ Βορειῶν, ὧν ὁ μὲν κεῖται ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς ὁ δ' ἐπὶ τῆς βορειανατολικῆς παραλίας. Οἱ δύο οὗτοι κόλποι ἀπέναντι ἀλλήλων κείμενοι εἰσχωροῦντες εἰς τὴν ξηρὰν ἀποτελοῦσιν ἐνταῦθα τὸ στενώτατον μέρος τῆς νήσου. Ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου τῆς Ἀγκάλης ὑπάρχουσι τρεῖς ὄρμίσκοι, ὧν ὁ μὲν μέσος εἶνε ὀμώνυμος τῷ κολπίσκῳ ὁ πρὸς Δ. καὶ παραπλεύρως αὐτοῦ καλεῖται Ἅγιος Νικόλαος ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ναίσκου, καὶ ὁ τρίτος πρὸς Α τῶν δύο ἄλλων Φηρά. Ἐκ πάντων τούτων ἀσφαλέστερος εἶνε ὁ τοῦ Ἁγίου Νικολάου (1). Ἄλλ' ὁ κύριος λιμὴν τῆς νήσου εἶνε ὁ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας ἔξ περιπυ μίλια πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Κόλπου τῆς Ἀγκάλης κείμενος *Καραβουστάσης*, ἐν ᾧ δύνανται ν' ἀσφαλισθῶσι πλοῖα ἀπὸ τῶν νοτίων, δυτικῶν, καὶ βορειοδυτικῶν ἀνέμων πνέοντος ὁμοῦς ἄλλου ἀνέμου ἀναγκάζονται νὰ σύρωσι τὰ πλοῖά των εἰς τὴν ξηρὰν. Ἡ ἀποβάθρα τοῦ ὄρμου εἶνε ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς αὐτοῦ, ἐνθα ὑπάρχει ναὸς μικρὸς τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου, ὅστις ἐν τῷ Ἀγγλικῷ χάρτῃ σημειοῦται *Agios Remios*. Ἡ ἀμμώδης παραλία τοῦ ὄρμου περατοῦται πρὸς τὰ ΝΑ εἰς τὴν θέσιν *Λειβάδι*, ἐνθα ὑπάρχουσιν ἀγροὶ καὶ ἀμπελῶνες ἐπιμελῶς καλλιεργημένοι. Ἐνταῦθα κατοικοῦσι διαρκῶς γεωργοὶ τινες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των, χάριν τῆς καλλιεργίας τῶν κτημάτων των. Ἄλλοι ὄρμοι τῆς νήσου μικροῦ λόγου ἄξιοι εἶνε α'.) τὸ *Νησί* κείμενον ἐπὶ τῆς ΝΔ παραλίας εἰς ἀπόστασιν δύο περιπυ μιλίων ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἀγκάλης, ἐνθα δύνανται ν' ἀσφαλισθῶσι πλοῖα Βορρᾶ πνέοντος, καὶ β'.) τοῦ *Λουῆ τ' Αὐλάκι* $\frac{3}{4}$ τοῦ μιλίου δυτικῶς τοῦ *Νησιου*, ἐνθα προφυλάσσονται τὰ πλοῖα ἀπὸ βορείου καὶ δυτικοῦ ἀνέμου. Οἱ λοιποὶ δύο ἢ τρεῖς εἶνε λίαν ἐπισφαλεῖς ὡς λ. χ. τὸ *Σερφιώτικο* ἐπὶ τῆς ΒΑ παραλίας πέντε μίλια πρὸς δυσμὰς τοῦ *Καραβουστάση*.

Ἄπαντα τὰ παράλια τῆς νήσου, ἀλλ' ἰδίως τὰ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος εἶνε σφόδρα ἀπόκρημα τρόμον ἐμποιοῦντα τῷ παραπλέοντι, ἰδίως εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ἐν οἷς συμβαίνουσι καὶ καταπτώσεις

(1) Σημειωτέον ὅτι τὸ ὄνομα Port-Vathy, ὅπερ σημειοῦται ἀντὶ τοῦ Ἀγκάλη ἐν τῷ Ἀγγλικῷ χάρτῃ, δὲν ὑφίσταται.

βράχων ὡς ἐν τῇ πρὸς τὰ ΝΔ παραλίᾳ τοῦ Φράγκου, καὶ ἐν τῇ θέσει *Κακόβολο*. Εἰς τινὰ μέρη καὶ ἰδίως εἰς τὰς θέσεις *Γιωργίτση* καὶ *Χαδεμένου* συμβαίνουν καὶ καταφοραὶ ἀνέμων.

Ἡ ναυτιλία ἐν Φολεγάνδρῳ δὲν εἶνε εἰς ἀνθηρὰν κατάστασιν. Τὰ ὀλίγα καὶ μικρὰς χωρήσεως πλοῖα τῆς νήσου περιορίζονται εἰς μικροὺς πλοῦς μέχρι Θήρας καὶ Σύρου, ὅπου μεταφέρουσι τὰ ὀλίγα προϊόντα ὧν γίνεται ἐξαγωγή, ὡς περὶ τούτων θέλομεν ἐν τῷ δέοντι παρατηρήσει.

Τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς νήσου ἔχει πολλοὺς λόφους καὶ βουνοὺς φαλακροὺς καὶ ἐστερημένους παντελῶς φυτικῆς γῆς. Ἀπάντων τούτων προεξέχει τὸ ὄρος τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου ὕψους 454 ὡς ἕγγιστα μέτρων. Ἡ μόνη φυτικὴ ὕλη ἣν βλέπει τις ἐπὶ τῆς κορυφῆς, τῶν πλευρῶν, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν προπόδων τοῦ ὄρους τούτου, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ὀλίγων μικρῶν σχίνων καὶ ἀκανθῶν, ἀλλὰ καὶ ταύτας οἱ κάτοικοι δὲν ἀφίνουν ν' ἀναπτυχθῶσι, διότι ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως καυσίμου ὕλης τὰς κατακόπτουσι, καὶ οὕτως ἡ βροχὴ καὶ τὰ ρεύματα παρασύρουσιν ἀκωλύτως εἰς τὴν θάλασσαν τὴν φυτικὴν γῆν. Ἡ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου θέα εἶνε τερπνοτάτη καὶ μαγευτικὴ. Ἐὰν μὲν ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς νήσου ρίψωμεν τὸ βλέμμα, θ' ἀπαντήσωμεν τὴν γραφικὴν τοποθεσίαν τῆς Ἐπάνω Μεριᾶς μετὰ τῶν ἀγροτικῶν αὐτῆς οἰκίσκων καὶ τῶν καλλιεργημένων λόφων τῆς, εἰ δ' ἔτι πορρωτέρω τὰς περὶ τὴν Φολεγάνδρον νήσους Μῆλον, Κίμωλον, Σίφνον, Σίκινον ἔτι πορρωτέρω τὴν Πάρον, Νάξον, Ἴον κλπ.

Ἐκ τῆς διακλαδώσεως τοῦ ὄρεινου συστήματος τῆς Ἐπάνω Μεριᾶς, ὅπερ ποικιλοτρόπως συμπλέκεται καὶ πολλοὺς βουνοὺς καὶ λόφους σχηματίζει, διακρίνονται δύο ὑψηλαὶ κορυφαὶ ὧν ὑψηλότερα τὸ *Μεροβίγλι* ὕψους 340 μέτρων, ἀπέναντι δ' αὐτῆς ὁ ὀλίγα μέτρα χαμαλώτερος *Προφήτης Ἡλίας*. Αἱ κατωφείαι ἀμφοτέρων τούτων ἤρεμοι οὔσαι σχηματίζουν πολλοὺς μικροὺς ἀλύωνας καὶ ὄροπέδια κατάλληλα διὰ καλλιέργιαν δημητριακῶν καρπῶν. Ἐν γένει δὲ τὸ ἔδαφος τῆς Ἐπάνω Μεριᾶς εἶνε γόνιμον καὶ καλῶς καλλιεργημένον.

Αἱ μόναι σχεδὸν καλῶς καλλιεργημέναι ἐκτάσεις τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς νήσου, εἰσὶ δύο κοιλάδες, ὧν ἡ πρώτη κεῖται μετὰ τὸ ὑψώμα τοῦ Παληοκάστρου καὶ τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου. Εἰς τὸν μυχὸν τῆς κοιλάδος ταύτης κεῖται ἡ κωμόπολις, ἐκ-

τείνεται δ' αὐτὴ μέχρι τῆς θέσεως *Περάκη Συκιά*. Οἱ ἐν αὐτῇ ἀγροὶ εἶνε γόνιμοι καὶ ἐπιμελῶς καλλιεργημένοι· δένδρα δὲν ἔχουσι πλὴν ὀλίγων ἐλαιοδένδρων, καὶ σπείρουσι ἐν αὐτοῖς δημητριακοὺς καρπούς. Ἡ δευτέρα κοιλὰς εἶνε ἡ τοῦ Ἁγίου Νικολάου παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς δυτικῆς κλιτύος τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου ἐνθα ὑπάρχουσι καὶ ὀλίγοι ἀμπελῶνες. Παρὰ τὴν θέσιν *Μύλοι*, οὕτω καλουμένη διότι ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἀνεμόμυλοι, ἐκτείνεται μικρὸν ὄροπέδιον, *Καυκάραις* ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλούμενον. Ὀλίγιστα δένδρα ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ.

Ὑδατα.— Τὸ ἀνατολικὸν μέρος καθὸ πετρῶδες δὲν ἔχει ἀφθονὰ ὕδατα. Τὸ πρὸς πόσιν ὕδωρ λαμβάνουσιν οἱ κάτοικοι ἐκ δεξαμενῶν ἐν αἷς ἀποταμιεύουσιν αὐτὸ τὸν χειμῶνα, ἢ ἐκ τῆς κάτωθεν καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς κωμοπόλεως κειμένης ἐν τῇ θέσει *Βρύσαις* ἢ *Πηγάδι* τρικρούνου κρήνης, ἧς τὸ ὕδωρ εἶνε ὑφάλμυρον.

Ἐξωθεν τοῦ Κάστρου ὑπάρχουσι τρία μεγάλα φρέατα *Δουνάβηδες* καλούμενα, ὧν τὸ ὕδωρ δὲν πίνουσιν, ἀλλὰ μεταχειρίζονται εἰς ἄλλας χρεῖας.

Ἐν τῇ θέσει Βορεινὰ ὑπάρχει ὠραῖον ὕδωρ πηγαῖον, ὅπερ ὁμως ἔχει βδέλλας.

Εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς μυχοὺς τῶν ὄρων τῆς Φολεγάνδρου ρέουσιν ὕδατα, ἔτι δὲ καὶ ἐν ἄλλαις παραλίαις θέσεσιν· οὕτως ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι τῆς νήσου ἐν ταῖς θέσεσι *Λειβάδι*, *Γιωργίτση*, *Κάτεργο*, *Καταλύματα* καὶ *Ἀγκάλη*, ἐν δὲ τῇ Ἐπάνω Μεριᾷ εἰς *Λειθαδάκι*, *Συκιά*, *Μάρμαρον*, *Γαλήφος*, *Κάστελλο*, *Βάλσαμο*, *Ἀμπέλι*, *Κυπαρίσσι*, *Ἀλάτσαριά*, *Γαλανοῦ*, *Καστέλλι*, *Ἁγ. Γεώργιος*, *Σερφιώτικο*, *Σίλακας* καὶ *Λιζάρδος*. Τῶν πλείστων τούτων τὸ ὕδωρ εἶνε ὀλίγον, ὥστε δὲν δύνανται οἱ κάτοικοι νὰ τὸ χρησιμοποιοῦσιν εἰς ἀρδευσιν κήπων. Ὀλίγοι μόνον λαχανόκηποι ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς θέσεσι *Πηγάδι*, *Πλάκα*, καὶ *Χαλκῆα*, καὶ παρὰ ταῖς μυχοῖς τῶν ὄρων *Ἀμπέλι*, καὶ *Βάλσαμο*, ἔτι δὲ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον *Κυπαρίσσι*.

Κλίμα.— Τὸ κλίμα τῆς Φολεγάνδρου εἶνε ὑγιὲς καὶ τερπνόν, δρασερὸν δὲ κατὰ τὸ θέρος ἕνεκα τῆς πνοῆς βορείων ἀνέμων. Οὐτ' ἐνδημικὰ οὔτε ἐπιδημικὰ νοσήματα ἐπιπολάζουσιν ἐν τῇ νήσῳ, καὶ μόνον κατὰ τὴν θέσιν *Λειβάδι* ἐπιπολάζει ὁ ἐλώδης πυρετὸς κατὰ τὸ θέρος, προερχόμενος ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων τῆς παρὰ τὴν θέσιν ταύτην

λίμνης, περι τῆς ἀποξηράνσεως τῆς ὁποίας ἀνάγκη νὰ ληφθῆ πρό-
νοια χάριν τῆς υγιείας ὄλων τῶν κατοίκων τῆς νήσου.

Αἱ βροχαὶ δὲν εἶναι πολὺ συχναὶ ἀλλ' οὔτε καὶ σπάνιοι. Ὅσακις
συμβῆ ῥαγδαία βροχή, ἐπιφέρουσα καὶ τὸν ὑπερεκχειλισμὸν τῶν χει-
μάρρων, συμβαίνουσιν ἔνεκα τοῦ κεκλιμένου τοῦ ἐδάφους καταπτώ-
σεις τῶν τοίχων τῶν ἀγρῶν, δι' ὧν ὑποστηρίζουσι τὸ χῶμα. Αἱ τοι-
αῦται καταπτώσεις καλοῦνται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων *βουλῆστραις*.

Κεραυνοὶ σπανίως ἐνσκήπτουσιν. Πρὸ δύο περιῖπου ἐτῶν κεραυνὸς
προσέβαλε τὸν κάτωθεν τοῦ Ἰακλαιοκάστρου ναὸν τῆς Παναγίας διε-
τρύπησε τὸν θόλον καταρρίψας τὸν ἐπ' αὐτοῦ μετάλλινον σταυρόν,
καὶ μικρὰς τινὰς ἄλλας ζημίας τῷ ἐδάφει τοῦ ναοῦ ἐπενεγκῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Προϊόντα. Ζηῖα, Κτηνοτροφία καὶ πρόσδοι ἐκ ταύτης — Δένδρα ὑπωροφύρα — Δημη-
τριακοὶ καρποὶ — Οἶνοι — Λύτρωσι φυτὰ — Ἀγροκατοικίαι Ἐπάνω Μεριᾶς — Πρω-
τερήματα καὶ ἐλαττώματα τοῦ ἔθους τῶν ἀγροκατοικιῶν. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς γε-
νικῆς καταστάσεως τῆς καλλιέργειας — Βιομηχανία — Ὀρυκτά.

Ἡ Κτηνοτροφία τῆς νήσου συνίσταται εἰς αἰγας πρόβατα καὶ
βοῦς. Ὑπάρχουσι δ' ἐν ὄλῳ ἐν Φολεγάνδρῳ 1000 περίπου αἰγες καὶ
1500 πρόβατα, ἱκανὸς δ' ἀριθμὸς βοῶν. Ἀπάντων τούτων ὡς καὶ
ἐκ τῶν ἀπὸ τούτων προϊόντων ἐρίου καὶ τυροῦ γίνεται μικρὰ κατ' ἔτος
ἐξαγωγή εἰς Σύρον καὶ Θήραν· τὰ πρόβατα καὶ αἱ αἰγες ζῶσι κατ'
ἀγέλας πολλοὶ ὅμως ἐκ τῶν χωρικῶν τρέφουσι κατ' οἶκον ἀμνοὺς, οὓς
τιθασσεύουσι καὶ σύρουσι μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν ἐξοχὴν· οἱ ταιοῦτοι
ἀμνοὶ εἶνε ἐκλεκτοὶ καὶ τιμῶνται διπλάσιον τῶν ἄλλων, καλοῦνται
δ' ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων *μπρουζιά* (τὸ *μπρουζι*). Ὁ τυρὸς τῆς νήσου
εἶνε ἐξαιρετός, καίτοι ἀπὸ τοῦ γάλακτος ἀφαιροῦσι τὸ βούτυρον, ὅπερ
δὲν γίνεται εἰς ὅλας τὰς νήσους. Ἦς βοῦς δὲν ἀμέλγουσι διότι νομί-
ζουσιν ὅτι αὐταὶ ἀμελγόμεναι καθίστανται ἰσχυαί, ἢ *ἀχαμναὶ* ὡς
λέγουσι, καὶ ἀνίκανοι πρὸς ἄροτον. Ἦ δὲ κρέας ὄλων τούτων τῶν ζῴων
εἶνε νοστιμώτατον, τοῦτο δ' ἀποδίδουσιν οἱ Φολεγάνδριοι εἰς τὴν ξη-

ρότητα τῶν πρὸς νομὴν καθωρισμένων τόπων τῆς νήσου. Καὶ αὐτὸ
δὲ τὸ γάλα τῶν προβάτων ἀποπέμπει εὐωδίαν θύμου διότι τὰ ζῶα
ταῦτα ἔνεκεν τῆς ἐλλείψεως ἄλλου χόρτου τρώγουσιν τὸν θύμον καὶ
τὰς ἀκάνθας. Ἐκ τῶν κατοικιδίων ζῴων ἐν μὲν τῇ κωμοπόλει ἐκά-
στη οἰκογένεια ἔχει ἓνα χοῖρον πολλοὶ ὅμως ἐκ τῶν χωρικῶν τῆς
Ἐπάνω Μεριᾶς καὶ μικρὰν ἀγέλην τοιούτων, οὓς συνήθως σφάζουσι
κατὰ τὸν Δεκέμβριον, καὶ τὸ κρέας των κάμνουσιν ἀλίπαστον· κατα-
σκευάζουσι δ' ἔτι ἐξ αὐτοῦ χοιρομήρια καὶ ἀλλάντας. Ὑπάρχει ὡσαύ-
τως ἐν Φολεγάνδρῳ ἱκανὸς ἀριθμὸς ὄνων καὶ ἡμιόνων ἔτι δ' ὀλίγοι
ἵπποι. Ἐν γένει δ' ἐκ τῆς κτηνοτροφίας ἱκανὸν κέρδος προσπορίζον-
ται οἱ Φολεγάνδριοι διότι οὐ μόνον οἱ βόες, αἱ αἰγες καὶ τὰ πρόβατα
αὐτῆς ἐπιζητοῦνται ὑπὸ τῶν ἐπίτηδες αὐτόσε ἐξ ἄλλων νήσων καὶ
μάλιστα ἐκ Θήρας ἐρχομένων κρεοπωλῶν, οἵτινες προσφέρουσι τιμὰς
ἀρκούντως ἱκανοποιούσας τοὺς πωλητάς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμίονοι οἵτινες
θεωροῦνται ὡς οἱ καλλίτεροι τῶν ἄλλων νήσων.

Ἐκ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων συχνότερον ἀπαντᾷ ἐν τῇ νήσῳ ἡ
ἐλαία, ἧς ὁ καρπὸς εἶνε μικρὸς τὸ μέγεθος. Ἀλλὰ τὸ παραγόμενον
ἐν τῇ νήσῳ ἔλαιον μόλις ἐπαρκεῖ εἰς τὰς χρεῖας τῶν κατοίκων, εἶνε
ὅμως ἀξιόλογον.

Σῦκα παράγονται πολλὰ, ἅτινα ξηραίνονται διὰ τοῦ ἡλίου καὶ
διὰ τῆς ἐνθέσεως ἐν μετρίως πετυρακτωμένῳ κλιθάνῳ. Τῶν σύκων
ὑπάρχουσι διάφορα ὀνόματα ὡς Λυμπουνιάρικα, ἀσπρόξυνα, βλαρό-
ξυνα, καμηλάκια, βαβουλᾶτα, ἀσπροτούρκικα, Σιφνέικα, Καραμα-
νέικα, Καράτικα, ἅτινά εἰσι λευκά, καὶ Βιγλιανὰ, Κρητικά, Ἀμπρου-
κούναι, μέλανα, καὶ Παριανὰ, Φηρογάλανα, Τούρκικα ὑπομέλανα.

Ὑπάρχει ὡσαύτως ἐν τῇ νήσῳ ἄπειρος πληθὺς Ἰνδικῶν συκῶν ἢ
Φαραωσυκῶν ὡς καλοῦνται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων.

Ἐκ τῶν ἐσπεριδοειδῶν πάνυ ὀλίγα ὑπάρχουσιν. Ἡ κριθή, ὁ σί-
τος, καὶ τὰ ὄσπρια τὰ παραγόμενα ἐν τῇ νήσῳ οὐδ' εἰς ἐγχωρίαν
κατανάλωσιν ἐπαρκοῦσιν, ἅπαντα ὅμως εἶνε ἐξαιρετὰ ἰδίως ὁ σίτος.
Μετὰ τὴν λίκμησιν τοῦ ὁ σίτος ἢ ἡ κριθή ἀποτίθενται ἐν λάκκοις οὓς
ὀρύσσουν οἱ γεωργοὶ παρὰ τὴν ἄλω· ἡ πρᾶξις αὕτη, ἣτις καλεῖται
ὡς καὶ ἐν ταῖς λουπαῖς νήσοις *Λάκκισμα* (1), θεωρεῖται ὡς ἀπολύ-

(1) Περὶ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἀποθέσεως τοῦ γεννήματος διέλαβεν ἐν ὑπομνήμασιν
"Ἀνδρου καὶ Κέου" σελ. 235, καὶ Ἄμοργου σελ. 13 ὁ σεβαστὸς μοι κ. Α. Μηλιαράκης,

τως ἀναγκαία ὑπὸ τῶν ἐγγωρίων, οἵτινες νομίζουσι ὅτι ἐὰν μὴ λακκισθῆ ἢ κριθὴ προσβάλλεται ἀπὸ τοὺς σῆτας. Ὁ σῆτος μένει ἐν τοῖς λάκκοις ἐπὶ 20 ἢ καὶ πλείους ἡμέρας, μεθ' ἧς κομίζεται εἰς τὰς ἀποθήκας.

Τοὺς ἀγροὺς σπεύρουσι ἐπὶ δύο μὲν συνεχῆ ἔτη σῆτον, κριθὴν ἢ σμιγόν, τὸ δὲ τρίτον βάμβακα, φασήλους κλπ. ἐπειδὴ δ' ἡ τοιαύτη σπορὰ ἐπιφέρει θερινὴν παραγωγὴν καλεῖται ὑπὸ τῶν ἐγγωρίων *καλοκαιρνό*, ἀπὸ δὲ τοῦ φυομένου βάμβακος *παμπακιά*.

Οἶνος παράγεται ὀλίγος ἀλλὰ καὶ οὐχὶ δυσάρεστος τὴν γεῦσιν· ἐν παλαιότερᾳ ἐποχῇ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὰς παραδόσεις τῶν περιηγητῶν παρήγετο πολὺ ὀλιγώτερος ἢ νῦν· ὁ Πιεννοῖ λέγει, ὅτι οἶνος δὲν παρήγετο παντελῶς ἐν τῇ νήσῳ, ἀλλ' ὅτι ἐκόμιζον τοιοῦτον ἐκ Θήρας. Οἱ ἀμπελῶνες ἐν Φολεγάνδρῳ εἶνε χαμαικλινεῖς, αἱ δὲ σταφυλαὶ φέρουσι διάφορα ὀνόματα ἀπὸ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν κλημάτων, καὶ αἱ μὲν μέλαν ἔχουσαι χρῶμα φέρουσι τὰ ὀνόματα, μαντηλαριά, ψευδοσίρικο, μαυραῖδανο, τσαμπάτη, Κρητικό, λαρέζι, τζάνερο, κακόμαυρο, αἱ δὲ λευκόν, αἰδάνι, κλωσσαριαίς, σάμια, μελίσι, γαδουριαίς, τρυφέρια, διάφορον δὲ χρῶμα φέρουσι τὰ ἀγούμαστα καὶ ὁ σιδερίτης (ἐρυθρά).

Γὰ ἀυτοφυῆ φυτὰ τῆς νήσου συνίστανται εἰς θάμνους τινάς, σχίνους, θύμους καὶ ἄλλας πόας ὧν οὐδεμία σχεδὸν δηλητηριώδης. Ὁ Tournefort παρετήρησεν, ὅτι ἡ νήσος καλύπτεται ὑπὸ ἀρίστου *τιθυμάλλου* ὅστις ὑπὸ τῶν ἐγγωρίων καλεῖται *γυλατζλίδα* (ἡ). Ὑπάρχει ἐπίσης τοσαύτη πληθὺς ἐλελιφάσκου (*salvia*, κοινῶς *φασκομηλιά*), ὥστε ἐν ἐλλείψει καυσίμου ὕλης μεταχειρίζονται τοῦτον ἀπεξηραμένον εἰς πυράκτωσιν τῶν κλιβάνων καὶ εἰς ἄλλας χρεῖας. Νῦν ἐνιαχοῦ μόνον ἀπαντᾷ τις τὴν ἀγρίαν κυπάρισσον *φελίδα* λεγομένην, καὶ ταύτην εἰς μεγάλας ἀποστάσεις ἀπὸ τῶν οἰκουμένων μερῶν ὀπόθεν ἢ εἰς αὐτὰ μετακόμισις τῆς δὲν εἶνε εὐκολος. Ἄλλοτε ὅμως ἐκτεταμέναι ἐκτάσεις ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τοῦ δένδρου τούτου, ὅπερ οὐ μόνον ὡς καύσιμος ὕλη ἀλλὰ καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας χρεῖας εἶνε καταλληλότατον ἔχει ὅμως τοῦτο τὸ ἐλάττωμα ὅτι δὲν ἀναβλαστάνει ἢ ὡς λέγουσιν οἱ Φολεγάνδριοι δὲν *σκα* μετὰ τὴν ἐκκοπὴν του, καὶ τοῦτο κυ-

νῦ τὰ σπουδαῖα περιγραφικὰ ὑπομνήματα τῶν Κυκλάδιων νήσων καὶ αἱ ἰδιαιτέροι ὁδηγίαι, οὐ μικρὰν μοι παρέσχον ἰσφύλειαν.

ρίως εἶνε τὸ αἴτιον τῆς ταχείας αὐτοῦ ἐξαφανίσεως, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀναγκάζονται νὰ φέρωσι ξύλα ἄλλων μερῶν καὶ ἰδίως τῆς Σικίνου καὶ Καρδιωτίσεως.

Ἡ Ἐπάνω *Μεριὰ* ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις εἶπομεν κατοικεῖται ὑπὸ γεωργῶν, ὧν αἱ πλείστοι μένουσι διαρκῶς ἐνταῦθα ἐν οἰκίσκοις διεσπαρμένοις εἰς τὰς διαφόρους θέσεις τοῦ τμήματος τούτου τῆς νήσου. Ἐνιαχοῦ δὲ παρατηρεῖται συνοικισμὸς ἀγροικιῶν ὡς ἐν ταῖς θέσεσι *Θεολόγῳ* καὶ *Ἐλεήμονι* ὁμωνύμοις τοῖς αὐτόθι ναῖσκοις, ὧν ὁ τελευταῖος εἶνε ὁ καὶ ἐνοριακὸς ναὸς τῆς Ἐπάνω *Μεριᾶς*. Τὸ ἔθος τοῦτο τοῖς ἐν ἀγροῖς διαίτης κατέκρινεν ὁ κ. Μηλιαράκης ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς νήσου *Κέω* (σελ. 227) καὶ *Ἀμοργοῦ* (σελ. 27), ὅπερ ἔχει μὲν τοῦτο τὸ προτέρημα ὅτι ἡ καλλιέργια τῶν ἀγρῶν γίνεται μετὰ πλείονος ἐπιμελείας καὶ φροντίδος, πολλὰ δὲ τὰ ἐλαττώματα. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι δυνατόν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν ἐν τῇ Ἐπάνω *Μεριᾶ* διεσπαρμένων ἀγροτῶν νὰ μὴ ἐλαττώται, διότι, ὡς εἶδομεν ἤδη, ὑπάρχει ἐνταῦθα ἐνοριακὸς ναὸς ἐν ᾧ ἱερεὺς λειτουργεῖ τακτικῶς, καὶ τελεῖται ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, οὐχ ἥττον ὅμως σπουδαίως διακωλύεται ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις τῶν παιδῶν, μὴ δυναμένων νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ πολλὰς ὥρας ἀπέχον τῆς κατοικίας των σχολεῖον, καὶ ἐκτὸς τούτου ἐκ τῆς ἀπομονώσεως ἐπέρχεται νάρκωσις τοῦ πνεύματος, καὶ ἔλλειψις θάρρους πρὸς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἢ ἐν γένει κατάστασις τῆς καλλιέργιας παρέχει ἐλπίδας βελτιώσεως, χάρις τῇ φιλοπονίᾳ τῶν γεωργῶν· ἀλλὰ δυστυχῶς ἐλλείπουσι καὶ ἐργατικαὶ χεῖρες, καὶ ὅμως οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων δὲν ἀποθαρρύνονται καλλιεργοῦντες γῆν οὐχὶ εὐφορον, ἥτις δὲν ἀμείβει αὐτοὺς ἐπαξίως τῶν κόπων των. Ὁ Fiedler, ὅστις πολὺ δυσμενῶς κρίνει περὶ τῆς νήσου, λέγει ὅτι ὁ τόπος δύναται νὰ βελτιωθῆ, βελτιουμένης τῆς κτηνοτροφίας, ἀμπελοουργίας, βάμβακος κλπ., καὶ ὅτι δύναται νὰ γίνῃ ἀπόπειρα καλλιέργιας καπνοῦ καὶ γεωμήλων, ἀνάγκη ὅμως, ἐπιφέρει, νὰ περιορισθῶσι τὰ ποιμνία, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ αὐξηθῶσιν.

Ἢ βιομηχανία τῆς νήσου συνίσταται εἰς τὴν διὰ *κρεβαταρίας* (= ἐργαλειοῦ) ἐξύφανσιν βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ μαλλίνων κλινοσκεπασμάτων ἀρκούντως κομψῶν. Πρὸς τούτοις ἐκ τοῦ ἐρίου τῶν

προβάτων νήθουσι νήμα δι' οὐ πλέκουσι φλανέλλας, ἄς πωλοῦσι πρὸς τοὺς μετ' ἐμπορευμάτων ἐρχομένους μικρεμπόρους, ἐκ τῶν πέριξ νήσων. Πολλοὶ τῶν χωρικῶν πλέκουσι πύλους ἐκ ξηροῦ καλάμου τοῦ στάχυος τοῦ κοινῶς ἀράπη (ἢ) λεγομένου. Οἱ οὕτω κατασκευαζόμενοι ψιθάνοι πύλοι εἶνε στερεώτατοι καὶ οὐχὶ ἄκομφοι. Ἄλλη βιομηχανία δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς ἐν τῇ νήσῳ.

Ὄρυκτά.— Τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐν Φολεγγάνδρῳ ὄρυκτά, συνίστανται εἰς μεταλλικὰς κοίτας ἀκανονίστους κειμένας ἐν τοῖς τιτανολίθοις, ὧν ἡ ἀξία μὴ ἐρευνηθεισῶν δεόντως, οὕτω ἐγνώσθη (1).

Τὸ μάρμαρον τῆς νήσου εἶνε λευκὸν καὶ κυανοῦν. Ὁρθῶς ὁ Fieolier παρατηρεῖ ὅτι οἱ κάτοικοι δύνανται νὰ χρησιμοποιοῦσιν αὐτὸ ἄνευ πολλῆς δαπάνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Θέσις τῆς Κωμοπόλεως— Διαίσεις αὐτῆς— Κάστρον καὶ Χωρίον— Ἀρχαὶ τῆς νήσου— Πληθυσμὸς— Ἑπαγγέλματα— Τροφή— Ἐνδυμασία— Ἐμπόριον— Τὸ φιλαπύδημον τῶν κατοίκων— Ἀποδημίαι τῶν νεανίδων.

Παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς δυτικῆς κλιτύος τοῦ ὄρους ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ ἀρχαία τῆς Φολεγγάνδρου πολίχνη, κεῖται ὡς ἤδη εἵπομεν ἀνωτέρω ἡ σημερινὴ κωμόπολις, $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας ἀπέχουσα τοῦ ὄρου Καραβοστάση, ἀφ' οὗ ἄγει εἰς αὐτὴν ὁδὸς τεχνικῶς ἐξωμαλισμένη ὑπὸ τῶν φιλοπόνων κατοίκων, καὶ κεχωραγμένη παραλλήλως χειμάρρῳ τινί, ποταμῶς ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλουμένῳ, ὅστις ἐνίοτε πλημμυρῶν ἐπιφέρει οὐ μικρὰς βλάβας εἰς τὴν ὁδόν. Ὁ ἀνερχόμενος ἐκ τοῦ ὄρου, ἀποψιν τῆς κωμοπόλεως ἔχει τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς θέσεως *Περάκη Συκιά*, ἐν ἣ ὡς ἐρρήθη ἤδη ἀνωτέρω κεῖται τὸ στόμιον κοιλάδος τινός, τὸν μυχὸν τῆς ὁποίας κατέχει ἡ πολίχνη. Ἄλλ' ἢ ἐκ τοῦ μέρους τούτου ἀποψις εἶνε μερικὴ, διότι ἐντεῦθεν βλέπομεν μόνον τὸ μεσημβρι-

(1) Ὅρα Α. Κορδέλλα ἢ Ἰλλὰς ἐξεταζομένη γεωλογικῶς καὶ ὄρυκτολογικῶς σελ. 130. Ἐν σελ. 177 τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος ἀναφέρεται ἐξαγωγή πλακοπήκτου τιτανολίθου ἀναμίχτου μαρμαρυγικῆ σχιστολίθῳ· νῦν οὐδενὸς ὄρυκτοῦ ἐξαγωγή γίνεται.

νὸν τῆς κωμοπόλεως μέρος, ἐκ δὲ τοῦ λοιποῦ διακρίνονται αἱ ἐξέχουσαι κατὰ τὸ ὕψος οἰκίαι, καὶ πολλοὶ θόλοι καὶ κωδωνοστάσια ναῶν.

Ἡ κωμόπολις διαίρεται εἰς δύο μέρη, τὸ *κάστρον* καὶ τὸ *χωρίον*, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ὡς ὅλα σχεδὸν τὰ νησιωτικὰ ἐπὶ Ἑνετῶν κτισθέντα φρούρια, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τοίχων αὐτῶν τῶν πρὸς τὰ ἄκρα ἐκτισμένων οἰκιῶν, τὸ δὲ δεύτερον κεῖται ἔξωθεν τοῦ κάστρου καὶ οὐδόλως σχεδὸν εἶνε κεχωρισμένον ἀπ' αὐτοῦ. Ἐκατέρωθεν τῆς πύλης τοῦ κάστρου, ἦτοι ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν αὐτοῦ, ὑπάρχουσι δύο πλατεῖαι, ὧν ἡ μὲν ἔσωθεν *μέσα λότζια* καλουμένη εἶνε μικροτέρα τῆς ἄλλης, ἣτις φέρει τὸ ὄνομα *ἔξω λότζια*· πλὴν δὲ τῆς κυρίως θύρας ὑπάρχει καὶ ἄλλη μικροτέρα κειμένη ἐπὶ τῆς αὐτῆς (δυτικῆς) πλευρᾶς τοῦ κάστρου, τὸ *παραπόρτι*. Τὸ Κάστρον εἶνε οὕτω πυκνῶς κατακρημένον, καὶ αἱ πλείσται τῶν ἐντὸς αὐτοῦ οἰκιῶν τοσοῦτον μικραὶ, ὥστε ἡ ἐπήρεια μόνη τῆς γειτνιαζούσης θαλάσσης διὰ τῆς ζωογόνου αὔρας αὐτῆς ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν μολυσμάτων καὶ νόσων. Λόγος δὲ τῆς συμπεκνώσεως ταύτης εἶνε ἡ σπυρδὴ παντὸς κατοίκου καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ νὰ ἔχη οἰκίαν ἐντὸς τοῦ κάστρου, ἐνθα ἦτο ἀπηλλαγμένος τοῦ κινδύνου τῆς αἰφνιδίας πειρατικῆς ἐπιδρομῆς, τῆς μάστιγος ταύτης τῶν νήσων. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἡ ἔξις τοῦ κατοικεῖν ἐν μικραῖς οἰκίαις ἐπεκράτησε τοσοῦτον, ὥστε καὶ τὰ μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ φόβου τούτου, ἔξωθεν τοῦ κάστρου οἰκοδομηθέντα οἰκήματα οὐδόλως διάφορα τῶν πρώτων εἰσίν, καίτοι ἐνταῦθα οὐδεὶς ὑπῆρχε λόγος συμπεκνώσεως καὶ κατασκευῆς μικρῶν οἰκιῶν. Ἄλλ' οἱ Φολεγγάνδριοι ἔτι καὶ νῦν ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τοιαύτας ἐρωτήσεις καὶ παρατηρήσεις διὰ τοῦ ἐγχωρίου λογίου:

Σπίτι ὅσο χωρεῖς,
καὶ γῆ ὅση θωρεῖς

Ὀλίγα μόνον ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ κάστρου οἰκημάτων εἶνε εὐρύχωρα, καὶ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνήκουσιν εἰς οἰκογενεῖας προεχούσας καὶ εὐπόρους. Ἐκτὸς τοῦ κάστρου ἐκδομήθησαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὀλίγιστα, αἵτινες διακρίνονται ἐπὶ ἀρχιτεκτονικῇ τέχνῃ καὶ ἐσωτερικῇ διακοσμῆσει.

Στεναί, ἀκάθαρτοι, καὶ ἐστερημένοι πάσης κανονικότητος εἶνε αἱ ὁδοὶ τοῦ Κάστρου, ὧν εὐρύτεραι ὀπωσοῦν εἶνε ἡ κάτω ρόθα καὶ πλω-

ρύα. Αἱ ἔξωθεν τοῦ κάστρου ὁδοὶ εἶνε μᾶλλον κανονικαὶ καὶ εὐρεταί, πλακόστρωτοι καὶ πῶς καθαρώτεροι τῶν ἐντὸς αὐτοῦ.

Πενιχρὰ εἶσι τὰ οἰκήματα τῶν γεωργῶν, καὶ ἅπαντα σχεδὸν τὰ τε ἐν τῇ κωμοπόλει (ἥτις καὶ χώρα ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλεῖται) καὶ τὰ ἐν Ἐπάνω Μεριᾷ λίαν ὁμοιόμορφα. Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου δωματίου, ὅθεν καὶ μονόσπιτα καλοῦνται. Πρὸ τῆς θύρας συνήθως τοῦ οἰκήματος ἐν ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι εἰς αὐτό, κείται μικρὸς οἰκίσκος, λάκκος καλούμενος, ὅστις χρησιμεύει ὡς ὄρνιθῶν· μικρὸν δὲ προαύλιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου κτίζουσι λίθινα καθίσματα ἢ πεζούλαις, περιβάλλει τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ οἰκήματος, ἐκείνην ἐν ἣ καὶ ἡ θύρα. Διαφορὰ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν τῶν ἐν τῇ κωμοπόλει γεωργῶν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἐπάνω Μεριᾷ εἶνε μόνον ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ περὶ τὸ οἶκημα τοῦ χωρικοῦ κείται ὁ σταῦλος τῶν ζώων του, ὁ ἀχυρῶν, καὶ ἡ ἀποθήκη ἐν ἣ ἀποταμιεύει τὰ προϊόντα του ἢ τὸ κελλάρι. Ὡς πρὸς τὴν διακόσμησιν ὁμοίως αὐτῶν τὴν τε ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν ἀμφοτέροις εἶνε ὁμοία. Διακρίνει δὲ ταῦτα τὰ πενιχρὰ οἰκήματα ἢ καθαριότης, καὶ ἢ φιλόκαλος διάταξις τῶν εὐτελῶν σκευῶν. Ἐν μιᾷ τῶν γωνιῶν τῆς οἰκίας εἶνε ἡ ἐστία (παρουστιά) καλυπτομένη ὑπὸ παραπετάσματος, κατὰ μῆκος δὲ τῆς οἰκίας ἔχουσιν ἐμπεπηγμένους πασσάλους (κοινῶς πάλους) ἀφ' ὧν ἀναρτῶσι διάφορα σκεύη καὶ δοχεῖα. Τὰ καθίσματα κατασκευάζουσιν αὐτοὶ οἱ γεωργοὶ ἐκ νάρθηκος, ὅστις ἄρτηκας καὶ ἀκάρωνας ὑπ' αὐτῶν καλεῖται. Ἐν τισὶ τῶν γεωργικῶν οἰκημάτων βλέπει τις καὶ ἔδρας σκωληκοβρώτους παλαιᾶς ἐποχῆς, ἄλλοτε πολύτιμα ἐπιπλακοσμοῦντα τὰς αἰθούσας τῶν εὐπόρων προϋχόντων τῶν νήσων, νῦν δ' ἐν ἴσῃ μοίρᾳ τιθέμενα πρὸς τὰ εὐτελῆ ἐκ νάρθηκος καθίσματα τῶν πενιχρῶν οἰκημάτων.

Ἡ Φολέγγανδρος διοικητικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μήλου τοῦ Νομοῦ Κυκλάδων, ἀποτελοῦσα ἓνα καὶ μόνον ἑμῶνυμον δῆμον. Πλὴν τοῦ Δημάρχου καὶ τῶν λοιπῶν δημοτικῶν ἀρχόντων αἱ ἄλλαι ἀρχαὶ τῆς νήσου εἶνε αἱ ἐξῆς: Εἰρηνοδίκης μετὰ Γραμματέως, Ἐλωνοφύλαξ, Ὑγειονομοφύλαξ, Ταχυδρομικὸς ὑπεπιστάτης δ'· τάξεως, καὶ εἰσπράκτωρ τοῦ δημοσίου μεθ' ἐνὸς χωροφύλακος.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν κατοίκων τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 1500. Το-

σούτους ἠρίθμει καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ross (1840) ἐπισκέψατο τὴν νῆσον· τὴν στασιμότητα δὲ τοῦ πληθυσμοῦ πρέπει ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὰς ἀποδημίας τῶν κατοίκων, περὶ ὧν ἀμέσως κατωτέρω θέλομεν διαλάβη. Ὁ Thevenot λέγει, ὅτι ἐν τῇ ἐπὶ τῆς νήσου ὑπαρχούσῃ κώμῃ ἔζων 300 ἄτομα, ὁ δὲ Tournefort ἀναφέρει μόνον 120 οἰκογενείας· μετὰ τούτους ὁ Pasch van Krienen 700 ἄτομα.

Κύριον ἐπάγγελμα τῶν κατοίκων εἶνε ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία, ὀλίγοι δὲ τινες ἐντόπιοι γνωρίζουσι καὶ ἄλλας τέχνας, ὡς μανθάνουσιν ἐν διαφόροις πόλεσι τοῦ ἡμετέρου κράτους ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Οἱ γεωργοὶ ἔχουσιν ἰδίους ἀγρούς, ἀλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ ὅσοι ἐκ τῶν προϋχόντων ἢ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τάξεων δὲν δύνανται νὰ ἐπιστατήσωσιν αὐτοπροσώπως εἰς τὴν καλλιεργίαν τῶν ἀγρῶν των, δίδουσι τούτους εἰς τοὺς γεωργοὺς καὶ συνεταιριζόμενοι μετ' αὐτῶν κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργίας, τὸ ἐπικρατοῦν ἐνταῦθα καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς νήσοις, διανέμονται (ὁ ἀγροδότης μετὰ τοῦ γεωργοῦ) τὴν ἐκ τῶν κτημάτων πρόσοδον. Ὁ συνεταιρισμὸς τῶν κτηματικῶν μετὰ τῶν γεωργῶν δὲν συνίσταται ἐκ μόνης τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργίας, ἥτις πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶνε πολλῶν προτιμότερα τῆς ἐκμισθώσεως τῶν ἀγρῶν, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν ζώων καὶ μάλιστα τῶν βοῶν.— Ἡ θήρα δὲν εἶνε κύριον ἐπάγγελμα τάξεώς τινος κατοίκων, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλαὶ τρυγόνες ἐπισκέπτονται τὴν νῆσον κατὰ τὸν Ἀπρίλιον καὶ Αὐγούστον, οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων μὴδ' αὐτῶν τῶν παίδων ἐξαιρουμένων μεταβάλλονται εἰς κυνηγοὺς, καὶ ἐπιφέρουσι μεγάλην θραῦσιν εἰς τὰς τρυγόνας, αἵτινες ἄμα καταπτάσασαι ἐπὶ τῆς νήσου δὲν δύνανται ἔπειτα ν' ἀναχωρήσωσιν ἐντεῦθεν κωλυόμεναι ὑπὸ τῶν περιπταμένων ἀρπακτικῶν ὀρνέων, ἅτινα καταδιώκουσιν αὐτάς. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον οἱ κυνηγοὶ καὶ ὅλοι ἐν γένει οἱ κάτοικοι τῆς νήσου δὲν φονεύουσι τὰ ἀρπακτικὰ ταῦτα πτηνὰ ὡς ἐπωφελῆ αὐτοῖς. Ἀλιεῖς ἐξ ἐπαγγέλματος ὀλίγοι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ νήσῳ· ἀλιεύουσι δ' οὗτοι διὰ δικτύων καὶ παραγαδίου.

Ἡ τροφή τῶν Φολέγγανδρίων εἶνε λιτή· τὸν μὲν χειμῶνα οἱ γεωργοὶ τρέφονται ἐξ ὄσπριων, χοιρείου κρέατος, ὅπερ ὡς ἀλλαχοῦ εἴπωμεν ἐπὶ ὅλον τὸ ἔτος διατηροῦσι, καὶ ἀλιπλάστων ἰχθύων, ἔξωθεν κομιζομένων. Τὸ δὲ θέρος ἐκ τυροῦ, γάλακτος, ἐλαιῶν καὶ τῶν ταιούτων. Ὁ ἄρτος, ὃν τρώγουσιν οἱ χωρικοὶ, καλεῖται ψωμί μαδερὸ, εἶνε

δὲ ὀλίγον μέλας ἀλλὰ γλυκύτατος. Οἴνου χρῆσιν ποιοῦνται ἰδίως ἐν ταῖς ἐορταῖς καὶ λοιπαῖς διασκεδάσεσιν, ἔτι δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς θέρμανσιν, ἀλλὰ πάντοτε μὲ μέτρον. Αἱ πλείσται τῶν γυναικῶν δὲν πίνουσι παντελῶς οἶνον.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν Φολεγανδρίων χωρικῶν εἶνε παρεμφερῆς τῇ τῶν λοιπῶν νησιωτῶν. Ἐξωτερικὸν ἐνδυμα αὐτῶν εἶνε τὸ γυλέκι ἔσωθεν δὲ αὐτοῦ τὸ μπιρῆκο, καὶ κάτωθεν βρακιά, ἀντὶ περισκελίδος. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσι κάλυμμα πλεκτὸν ἐκ λευκοῦ νήματος, ὅπερ καλεῖται περέττα· τὸ κάλυμμα τοῦτο τινὲς τῶν χωρικῶν δένουσι περὶ τὴν κεφαλὴν διὰ μανδηλίου ἐστριμμένου, ὅπερ καλεῖται σκασπαστή. (Ἡ περέττα λέγεται ἀδιαφόρως καὶ σκούφια). Ὡς πρὸς τὴν ὑπόδεσιν παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν φοροῦσι ὡς ἐν τισὶ τῶν νήσων τσαρούχια, ἀλλ' ἕτερόν τι εἶδος εὐτελῶν ὑποδημάτων, ἀκόμψων μὲν ἀλλὰ καλῶς προφυλαττόντων τοὺς πόδας, ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτοὶ κατασκευάζουσι καὶ ἐπιδιορθοῦσιν. Περὶ τῆς ἐνδυμασίας τῶν προὔχόντων παρατηρεῖ ὁ ROSS, ὅτι τὸ φραγκικὸν στοιχεῖον, ὅπερ πρότερον εἶχε πολλὰς ρίζας ἐπὶ τῆς νήσου, προὔχθησε τοσοῦτον ἐνταῦθα, ὥστε ὅλοι οἱ ἄρχοντες εἶνε ἐνδεδυμένοι φραγκιστί.

Ἐμπόριον. Πῶς προαγωγὴν πλούτου καὶ ἀνάπτυξιν ἐμπορίου ἐν τινὶ τόπῳ σπουδαίως ἐπιδρῶσιν οὐ μόνον κλιματολογικαὶ περιστάσεις καὶ γονιμότης τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ τόπου, ἐξ ἧς αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις πύλλαπλασιαζόμεναι συνεπάγονται τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοπονίας καὶ ἀμίλλης καὶ τοῦ κερδοσκοπικοῦ πνεύματος τῶν κατοίκων. Ἄλλ' ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Φολεγάνδρου εἶνε τοιαύτη, ὥστε πρὸς ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἀποβαίνει κυρία αἰτία τῆς ἐμπορικῆς στασιμότητος τῆς νήσου. Τὸ ἐμπόριον τῆς νήσου συνίσταται εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ὀλίγων ἐγχωρίων προϊόντων μὲ ἐμπορεύματα ἢ τρόφιμα, ἅτινα φέρουσιν ἐνταῦθα ἐξ ἄλλων νήσων μικρέμποροι· οἱ δ' ὀλίγοι τοιοῦτοι ἐντόπιοι φέρουσι τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν ἐκ τῆς Σύρου, καὶ ταῦτα συνίστανται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τρόφιμα καὶ μάλιστα ἀλίπαστα. Χρῆμα οὐκ ὀλίγον εἰσάγεται εἰς τὴν νήσον, διότι πλείστοι Φολεγάνδριοι ἀποκαταστάντες εἰς μεγάλας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἰδίᾳ πόλεις ἱκανὰ πορίζονται, καὶ ἐκ τούτων καὶ εἰς τοὺς οἰκείους πέμπουσιν. Πλείστοι ἐμπορεύονται ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μάλιστα ἐν Αἰγύπτῳ, ἐνθα διὰ τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος καὶ τῆς φι-

λοπονίας τῶν ἀνεπτύχθησαν καὶ προήχθησαν, οὕτω δὲ δύνανται καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν νὰ ὠφελῶσι, διότι ἐν ἐκ τῶν χαρακτηρισζόντων τοὺς Φολεγανδρίους εἶνε καὶ τὸ φιλόπολι αἴσθημα. Ὡς ἐκ τούτου πᾶς μεταβαίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ Αἴγυπτον, ἔχει πεποιθήσιν, ὅτι θὰ εὖρη ἐκεῖ συμπολίτας προθύμους νὰ παρασχῶσιν αὐτῷ ἐργασίαν καὶ μέσα πορισμοῦ βίου. Τούτου ὅμως ἀποτελεσμα εἶνε τὸ φιλαπόδημον τῶν κατοίκων καὶ ἰδίως τῆς τῶν οἰκουραίων τάξεως, οἵτινες καίτοι τὰ μάλιστα φιλοπόλιδες προτιμῶσι νὰ ἐγκαταλιμπάνωσι τὴν γεννέτειραν γῆν, ἢ νὰ λάβωσιν εἰς τὴν χεῖρα τὴν ἀξίνην καὶ τὸ ἄροτρον, ἀφ' οὗ ὁ τόπος δὲν παρέχει αὐτοῖς τὰ πρὸς ἄνετον βίον ἀρκοῦντα.

Ἄλλ' ὅμως καὶ ὀλίγοι τινὲς νεάνιδες, ὧν εὐτυχῶς ὁ ἀριθμὸς βαίνει ὀσημέραι ἐλαττούμενος, θυγατέρες πτωχῶν γεωργῶν, βαρυνθεῖσαι τὸν ἐν τῇ πατρίδι πένητα βίον, ἀλλάσσουν αὐτὸν πρὸς τὸν βίον τῶν πόλεων, ὃν μὲ τὰ ὠραιότερα χρώματα ζωγραφίζουσι αὐταῖς αἱ τούτου πείραν λαβοῦσαι, καὶ προτιμῶσι τὴν ἐν ξένη διαμονὴν ἐνθα ὡς ὑπηρέτριαὶ ἀποκτῶσι μικρὸν χρηματικὸν ποσόν, δι' οὗ καταρτίζουσι τὴν προικὴ των ἢ θεραπεύουσι τὰς ἀνάγκας των. Τὰς ἀποδημίας ταύτας θεωροῦμεν λίαν ἐπιβλαβεῖς διὰ τὰς νεάνιδας ἕνεκα πολλῶν λόγων, καὶ νομίζομεν, ὅτι αὐταὶ ἠδύναντο κάλλιστα ἀντὶ ν' ἀφίνωσι τὴν πατρίδα των, καὶ καταφεύγωσιν εἰς ἄλλους τόπους, ὅπου ἤθη ἀλλότρια τῶν νησιωτικῶν καὶ ἔξεις ὅπως ἄλλοιαι ὑφίστανται, νὰ βοηθῶσι τοὺς γονεῖς ἢ ἀδελφούς των εἰς τὰς ἐλαφροτέρας γεωργικὰς ἐργασίας, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ σπάνις ἐργατικῶν χειρῶν ὑπάρχει, καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προσδοκώμενα κέρδη δὲν εἶνε μεγάλα καὶ ἀντάξια τοσοῦτων θυσιῶν καὶ στερήσεων. Ὅθεν ἀνάγκη οὐ μόνον αἱ ἄρχαι, ἀλλὰ καὶ πᾶς ἐπιθυμῶν τὸ καλὸν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος, ν' ἀποτρέπη τὰς νεάνιδας τῶν ἀποδημιῶν τούτων, ὑποδεικνύων αὐταῖς τ' ἀποτελέσματα τοῦ ἔθους τούτου, οὐ πρὸς τοῖς ἄλλοις συνέπεια εἶνε ἡ ἐκλυσις τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς πολυτελείας.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ πολυτελείας, νομίζομεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρασιωπήσωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ πολυτέλεια ἤρχισε νὰ ἐξαπλώνη, ἢ μᾶλλον ἐξήπλωσεν ἤδη τὰς ρίζας τῆς ἐπὶ τῆς μικρᾶς νήσου. Συνεργὰ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς θεωρητέα, οὐ μόνον ἡ ἀποδημία νεα-

νίδων τινῶν τῆς γεωργικῆς τάξεως, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰσέλευσις ἰκανοῦ χρη-
ματος εἰς τὴν νῆσον, οὐ πολὺ μέρος εἰς ταύτην δαπανᾶται. Ἐξαι-
ρουμένων τῶν νεανίδων ἐκείνων τῆς γεωργικῆς τάξεως, αἵτινες οὐδέ-
ποτε ἀπεδήμησαν τῆς νήσου, πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἄλλαι — πλὴν ὀλίγων
— περιβάλλονται ἱματισμὸν τοῦ συρμοῦ, καὶ συμμορφοῦνται πρὸς τοὺς
ἀλλεπαλλήλους νεωτερισμοὺς αὐτοῦ. Ἐπιπλα πρὸς τούτοις πολυ-
τιμα — σχετικῶς διὰ μικρὰν νῆσον — κοσμοῦσι τὰς αἰθούσας τῶν οἰ-
κιῶν τῶν προϋχόντων, καὶ βαρύτερα κοσμήματα τῆς νεωτέρας τέχνης
τοὺς βραχίονας καὶ τὰ στήθη τῶν συζύγων καὶ θυγατέρων αὐτῶν.
Πρὸς περιστολὴν τῆς πολυτελείας ἀνάγκη νὰ δίδωνται ὑπὸ τῶν ἀνω-
τέρων κοινωνικῶν τάξεων ἀγαθὰ παραδείγματα εἰς τὰς κατωτέρας,
διότι ἐν ἐναντίῳ περιπτώσει αἱ ἥττον εὐποροῦσαι τάξεις μιμούμεναι
τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων, ἀναγκάζονται χάριν τῆς πολυτελείας
νὰ περιέρχονται εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἐρησκευμα καὶ ἠρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν κατοίκων. — Ναοὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ κά-
στρου. — Πανηγύρεις. — Μνεῖα μονῶν παρὰ τοῖς περιηγηταῖς Thevenot, Tour-
nefort καὶ Pasch van Krienen. — Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις. — Διανοητικὴ ἀνάπτυ-
ξις. — Χαρακτήρ. — Γλῶσσα τῶν κατοίκων. — Προλήψεις. — Συγκοινωνία, Ταχυ-
δρομεῖον, Ἐηλεγραφεῖον.

Ἄπαντες οἱ κάτοικοι τῆς Φολεγγάνδρου εἶνε χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι
τὰ μάλιστα φιλόδησκοι καὶ θεοσεβεῖς. Αἱ ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἀπο-
καταστάσαι ἐπὶ τῆς νήσου φραγκικαὶ οἰκογένειαι ὀλίγαι οὔσαι τα-
χέως, φαίνεται, κατέλιπον τὸ δυτικὸν δόγμα, καὶ ἐτήρησαν μόνον τὰ
ἐπίθετα αὐτῶν, τὰ ἦθη καὶ τὴν ἐνδυμασίαν, ἣν παρέλαβον ὡς εἶδο-
μεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ καὶ οἱ ἀπὸ τούτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
στον καταγόμενοι προϋχόντες τῆς νήσου. Οὐδαμοῦ τῆς Φολεγγάνδρου
φαίνονται ἔχνη καθολικοῦ ναοῦ, οὐδ' ὑπῆρξεν ἕως ποτὲ τοιοῦτος
ναὸς ἐπὶ τῆς νήσου, διότι θὰ διετηροῦντο τοῦλάχιστον τὰ λείψανα
καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Οἱ Εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ οἱ ἐπισκεψάμενοι τὴν
νήσον οὐ μόνον οὐδὲν περὶ καθολικοῦ ναοῦ ἀναφέρουσιν, ἀλλ' οὐδὲ καὶ
περὶ καθολικοῦ δόγματος ἐν τῇ νήσῳ.

Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι πλεῖστοι ναοί, ὧν οἱ πλείονες μικροὶ καὶ
ἀκομφοί. Οἱ αὐχμηροὶ λόφοι τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς νήσου,
καθὼς καὶ ἅπαντα ἡ Ἐπάνω Μερὰ κοσμοῦνται ὑπὸ πλήθους ναίσκων·
πλὴν τούτων πολλὰ τῶν παραλίων ἔχουσι ναοὺς. Εἰς τὴν τοσαύτην
δὲ πολλαπλασίασιν τῶν ναῶν οὐχ ἥττον συνετέλεσαν παρὰ τῷ ἁμα-
θεῖ ὄχλῳ καὶ αἱ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι· διότι ἐπίστευον ὅτι
ἂν τις ἤθελε διανυκτερεύσῃ ἐν τόπῳ μακρὰν ναοῦ κειμένῳ, θὰ ἔπα-
σχέ τι ὑπὸ τῶν κακοποιῶν ἐκείνων πνευμάτων, ἅτινα καθ' ὠρισμένας
τῆς νυκτὸς ὥρας περιφέρονται εἰς τόπους μὴ προστατευομένους ὑπὸ
ἀγίων, καὶ τοιαῦτα εἶνε τὰερικὰ καὶ αἱ ἀνεραΐδες, ἔτι δὲ τὰ τελώ-
νια. Σήμερον αἱ τοιαῦται προλήψεις ἐκλείπουσιν, ἢ μᾶλλον ἐξέλιπον
ἤδη, καὶ ὁ γεωργός, ὅστις ἄλλοτε ὠκοδόμηε παρὰ τὸν ἀγρὸν τοῦ ναί-
σκου, ὃν ἀφιέρου εἰς τινὰ τῶν ἀγίων, ἀντὶ τούτου κτίζει νῦν μικρὸν
ἐξοχικὸν οἶκημα εὐτελές, ἐνθα διανυκτερεύει, ὁσάκις τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ
καλλιέργια τοῦ μακρὰν τῆς κατοικίας τοῦ ἀγροῦ του. Διὰ τοῦτο σή-
μερον δὲν οἰκοδομοῦσι πλέον ναοὺς, περιορίζονται δὲ μόνον εἰς τὴν δια-
τήρησιν καὶ ἐπισκευὴν τῶν παλαιῶν, ὁσάκις οὗτοι χρήζουσι τοιαύτης.

Πλεῖστοι ναοὶ ὑπάρχουσιν ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως ἐν τε τῷ Κάστρῳ
καὶ τῷ χωρίῳ, καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τρεῖς· τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἐλεού-
σης (Κερά Ἐλοῦσα ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων) καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας,
ὧν μόνον ὁ πρῶτος διακρίνεται ἐπὶ ποιᾶ τινι διακοσμῆσει φέρων καὶ
Βυζαντιακὸν θόλον, οἱ δὲ δύο ἄλλαι καὶ μάλιστα ὁ τῆς Ἐλεούσης,
ὅστις εἶνε καὶ ὁ ἀρχαιότερος τῆς νήσου ναός, εἶνε πενιχροὶ ἀνευ θό-
λου καὶ ἀψίδος. Ἐν δὲ τῷ χωρίῳ λόγου τινὸς ἄξιοι ναοὶ εἰσιν ὁ τοῦ
Σταυροῦ, Ταξιάρχου, Ἁγίου Νικολάου καὶ Ἁγίου Ἀντωνίου, οἱ δὲ
λοιποὶ εἶνε ὅλως εὐτελεῖς τιμώμενοι ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γρηγο-
ρίου, τῆς Θεοτόκου (Θεοσκέπαστη), Ἁγίας Βαρβάρας, Ἁγίου Εὐ-
σταθίου καὶ Ἁγίας Λίκατερίνης. Ἐν προγενεστέρῃ ἐποχῇ ἐπεκράτει
τὸ ἔθιμον νὰ γίνεταί ἡ τελετὴ τοῦ γάμου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νι-
κολάου, ὅθεν καὶ τὸ ἐξῆς ἐγχώριον δίστιχον προσκλητικὸν εἰς γάμον:

Κοπιάσατε ἀρχόντισσαις ἰς τὸν Ἅγιο Νικόλα,
διὰ νὰ στεφανώσωμε τὴ μαρμαροκολῶνα.

Ἄξιον δὲ σημειώσεως νομίζω καὶ ἄλλο γαμήλιον ἄσμα, ἐν ᾧ ἡ
νύμφη, ὁ γαμβρὸς καὶ ὁ προπορευόμενος τῆς γαμηλίου πομπῆς ἱερεὺς

παραβάλλονται πρὸς τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης (ἔς τὸ τυφικὸ) μετάβαινιν ἀδόμενον :

Λάμπει ὁ ἥλιος λάμπει
ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρός
Κι' ἀφέντης ὁ 'κονύμος
ὅπου πηγαίν' ὄμπρός.

Δυστυχῶς οὐδὲν δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα περὶ γαμηλιῶν ἐθίμων, διότι βραχεῖα ἐν τινι τόπῳ διαμονὴ δὲν ἀρκεῖ εἰς γνώσιν καὶ καταγραφὴν τοιούτων.

Πανηγύρεις δύο τελοῦνται κατ' ἔτος ἐν Φολεγάνδρῳ. Περὶ τῆς ἑπταετηρείου ἐκείνης εἰς τὴν μίαν τούτων τελομένην τὴν 15 Λυγούστου ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁποίας ὁ ναὸς, ἐνθα τελεῖται ἡ πανήγυρις, τιμᾶται (ὄρα Κεφ. Α΄.) Τὴν πανήγυριν ὁμοίως ταύτην ὀρθότερον θὰ ὠνομάζομεν ἀπλῶς τελετὴν, διότι δὲν φέρει τὸν χαρακτῆρα, ὃν κυρίως ἀποδίδομεν εἰς τὴν πανήγυριν. Τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς κατέρχονται καθ' ὁμάδας οἱ γεωργοὶ ἐκ τῆς Ἐπίνῳ Μεριᾶς φέροντες μεθ' ἑαυτῶν λαμπάδας ἐξ ἐγχωρίου εὐώδους κηροῦ καὶ μεγάλους ἄρτους (ἐξ ἐγχωρίου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σίτου ἢ καλῆς ποιότητος ξενικοῦ ἀλεύρου), οὓς καλοῦσι ἄσπερινός, διότι ψαλλομένου τοῦ ἑσπερινοῦ κατατίθενται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ καὶ εὐλογοῦνται ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Περὶ τὴν τρίτην δὲ μ. μ. ἀνέρχονται καὶ οἱ ἐκ τῆς κωμοπόλεως, ἀρχεται δὲ περὶ τὴν τετάρτην ὁ ἑσπερινός, περὶ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου περιάγουσι τὴν εἰκόνα μετὰ φανῶν καὶ ἐξαπτερύγων ἀκολουθοῦντος ὅλου τοῦ λαοῦ περὶ τὸν ναόν, καὶ κατόπιν διανέμονται τὸν ἄρτον. Τὴν πρώτην λίαν ἐνώρις γίνεται ἡ λειτουργία, μετὰ δὲ ταύτην τὸ πάλαι μὲν, ὅτε ἄλλαι μέριμναι δὲν ἐκώλυον τὴν μετὰ τέρψεως ἐκπλήρωσιν ὀρησκευτικῶν καθηκόντων, παρεκάλησαν πάντες εἰς τράπεζαν, ἐν ἧ δαπάνῃ τῆς ἐκκλησίας παρετίθεντο ὅπτα κρέατα καὶ ἄλλα ἐδέσματα, νῦν δὲ κατέρχονται πάραυτα εἰς τὴν κωμόπολιν. Αἱ τράπεζαι ἐφ' ὧν ἄλλοτε οἱ πανηγυρισταὶ ἔτρωνγον ἦσαν κτισταί, καὶ τὸ ἰδιαίτερον δ' οἰκοδόμημα ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦσαν, ἐκαλεῖτο Τράπεζα ἐκ τούτου, καὶ σώζεται ἔτι καὶ νῦν. Μετὰ πλείονος πομπῆς τελεῖται, ὡς ἔμαθον, ἡ πανήγυρις τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἐν Ἐπίνῳ Μεριᾶ κειμένῳ ναῷ, ἐνθα διανυκτερεύουσιν οἱ πανη-

γυρισταὶ καὶ διασκεδάζουσιν ἀδόντες καὶ ὄρχούμενοι τὸ πλεῖστον τῆς νυκτός.

Ἐν τῇ νήσῳ σήμερον οὐδεμία ὑπάρχει μονή. Ὁ Thevenot ἀναφέρει δύο τοιαύτας, μίαν τῶν ἀνδρῶν καὶ ἑτέραν τῶν γυναικῶν, ὧν ἡ μὲν πρώτη ἦν ἀφιερωμένη τῇ Παρθένῳ, ἡ δὲ δευτέρα τῷ Ἁγίῳ Ἰωάννῃ. Ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς περιγραφῆς τοῦ ναοῦ ἐξάγεται μοναστήριον ἀνδρῶν ἦτο ὁ μέγας ναὸς τῆς Παναγίας· ἀδελφὸν ὁμοίως τοῦ ἐκεῖτο τὸ ἄλλο μοναστήριον, ὅπερ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Σήμερον ναὸς ἀφιερωμένος τῷ Ἁγίῳ Ἰωάννῃ κεῖται ἀμέσως κάτωθεν τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας ἐντὸς τοῦ Νεκροταφείου, καὶ ἐνταῦθα ἦτο πιθανῶς τὸ γυναικεῖον μοναστήριον, διότι ἐν τῇ νήσῳ ἄλλος ναὸς τιμῶμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου δὲν ὑπάρχει. Περὶ τούτου εἰκάζω μόνον, διότι οὐδὲν ἠδυνήθηνα νὰ μάθω παρ' ἐντοπίων, ἀφ' οὗ καὶ αὐτοὶ οἱ πρεσβύτεροι οὐδέποτε ἤκουσαν περὶ γυναικείας μονῆς, καὶ τοῦτο οὐδόπως παράδοξον εἶνε, ἀφ' οὗ ὁ Tournefort, ὅστις οὐχὶ πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν Thevenot ἐπεσκέψατο τὴν νήσον, ῥητῶς λέγει, ὅτι τὸ μὲν μοναστήριον τῶν ἀνδρῶν δὲν ὑφίστατο πλέον, τὸ δὲ τῶν γυναικῶν ἠρίθμει τρεῖς μόνον ἢ τέσσαρας ἀδελφάς. Ὁ Paschi van Krieken εὔρε κενὰς ἀμφοτέρας.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον δημοτικὸν σχολεῖον ὑπάρχει ἐν Φολεγάνδρῳ, διότι ἀποθανόντος τοῦ ἐντοπίου διδασκάλου ἀργεῖ πλέον ἤδη τοῦ ἔτους τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον, τοῦ ὅπερ ἐπιβλαβὲς διὰ τὴν πρόοδον τῶν παιδῶν. Μετὰ πολλῆς δ' εὐχαριστήσεως παρετήρησα, ὅτι καὶ οἱ πλείστοι τῶν χωρικῶν ἀποστέλλουσι τοὺς παιδάς των εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ φροντίζουν περὶ τῆς μορφώσεως αὐτῶν. Τοῦτο δ' ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὴν ἀξιεπαίνον πρόνοιαν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Φολεγανδρῶν Ἀδελφότητος, δαπάνη τῆς ὁποίας οὐ μόνον τὸ σχολεῖον ἐπεσκευάσθη καὶ ἐπλουτίσθη διὰ διδακτικῶν ὀργάνων ἀναγκαίων εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ βιβλία δίδονται δωρεὰν εἰς τοὺς μαθητάς καὶ παρέχεται αὐταῖς πᾶσα εὐκολία πρὸς σπουδὴν, διότι δὲν πρέπει ν' ἀγνοῆ τις, ὅτι καὶ ἡ εὐτελής δαπάνη τῶν βιβλίων καὶ διδάκτρων γίνεται πολλάκις ἀφορμὴ νὰ μὴ στέλλωσιν οἱ τῆς γεωργικῆς τάξεως τοὺς παιδάς των εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ ἀδελφότης αὕτη πρὸ ἐτῶν συστάσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν αὐτέθι παρεπιδημούντων Φολεγανδρῶν κύριον σκοπὸν ἔχει τὴν ὑποστήριξιν τῆς τῶν

παιδῶν ἀναπτύξεως διὰ τῆς διδασκαλίας, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξ-
επλήρωσε καὶ ἐκπληροῖ μετὰ ζήλου τιμῶντος μεγάλως τοὺς τε πρω-
ταίτιους τῆς συστάσεως τῆς ἀδελφότητος καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς
τὸν ὄβολόν αὐτῶν καταβάλλοντας ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς πατρί-
δος των (1).

Ἡ διανοητικὴ τῶν κατοίκων ἀνάπτυξις βελτιοῦται ὁσημέραι, τὸ
μὲν ἐκ τῶν ἀποδημιῶν καὶ τῆς μετὰ τῶν πόλεων ἐπιμιξίας, τὸ δὲ
διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν παιδῶν. Καὶ αὐτοὶ οἱ χωρικοὶ τῆς Ἐπάνω
Μεριᾶς καίτοι ζῶντες ἐν ἀπομονώσει δὲν στεροῦνται πνεύματος καὶ
νοημοσύνης. Ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα τῶν Φολεγανδρίων παρατη-
ροῦμεν, ὅτι οὗτοι εἶνε εἰς μέγιστον βαθμὸν φιλοπόλιδες, καὶ τὸ αἰ-
σθημα τοῦτο ἔχει λίαν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, διότι ἄνευ αὐτοῦ οἱ εἰς
τὴν ἀλλοδαπὴν καταφεύγοντες καὶ ἐκεῖ προαγόμενοι καὶ πλουτοῦν-
τες οὐδέποτε θὰ ἐσκέπτοντο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν γεννέτειραν γῆν,
ἐν ἣ δὲν δύνανται νὰ ζήσωσιν ὅπως ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ οὕτω κατὰ
μικρὸν ἢ μικρὰ νῆσος θὰ ἠρημοῦτο, ἢ τοῦλάχιστον μόνον ὑπ' ὀλίγων
γεωργῶν θὰ κατεκείτο. Ἀλλὰ χαρακτηρίζοντα τοὺς Φολεγανδρίους
προτερήματα εἶνε ἡ φιλοξενία, ἡ τιμιότης, ἡ εὐγένεια τῶν τρόπων
καὶ ἄλλα ἀγαθὰ. Ἐπίδες οὐδέποτε συμβαίνουσι μεταξὺ τῶν κατοί-
κων, οἵτινες φιλήσυχου ὄντες, καὶ αὐτὰς τὰς ἰδιωτικὰς διαφορὰς των
λύουσιν εἰρηνικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ δὲν καταφεύγουσιν εἰς τὰ
δικαστήρια. Δύνανται δὲ καὶ δικαίως νὰ καυχήθωσιν οἱ Φολεγανδρίοι,
ὅτι οὐδεὶς ποτε συμπολίτης αὐτῶν κατηγορήθη ἐπὶ κακουργήματι ἢ
ἄλλῃ ἀξιοποίνῳ πράξει.

Ἡ διανοητικὴ τῶν κατοίκων ἀνάπτυξις συνετέλεσεν εἰς τὴν περι-
στολήν ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῶν προλήψεων τῆς ἀμαθίας.
Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι καὶ αἱ ὀλίγαι ἀναπομείνασαι, ταχέως θέλουσιν ἐκ-
ριζωθῆ, καθὼς καὶ αἱ ὀρησκειτικαὶ δεισιδαιμονίαι, πρὸς ἐκρίζωσιν τῶν
ὁποίων ἀπαιτεῖται ἀναγκαίως ἀνάπτυξις τοῦ κλήρου.

Γενικῶς παρατηροῦμεν ἐπὶ τῆς γλώσσης τῶν κατοίκων, ὅτι αὕτη
ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὴν τῶν λοιπῶν νήσων, καὶ μάλιστα μὲ τὴν τῶν Σι-
φνίων. Ἡ γεωργικὴ τάξις προφέρει τὰς λέξεις μετὰ τόνου ἰσχυροτέρου

(1) Δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν, ὅτι ἡ Φολεγανδρὸς ἔχει δημοδιάσκαλον πεπρω-
τισμένον διὰ πολλῶν γνύσεων τὸν κ. Ἀλκιβιάδην Χαρίλαον, ὑφ' οὗ ἐγρᾶφη καὶ μονο-
γραφία περὶ Φολεγανδρῶν μήκω δημοσιευθεῖσα.

καὶ βραδυτέρου. Ἀξιοσημείωτον δ' εἶνε, ὅτι ἐν τῇ καταλήξει ἀκῆς καὶ
ἀκι παρασιωπᾶται τὸ κ' ὡς λ. χ. τὸ παιδάκι προφέρεται παιδάϊ κτλ.

Συγκοινωνία. Τόπος στερούμενος μέσων συγκοινωνίας εἶνε ἀδύ-
νατον ν' ἀναπτυχθῆ. Ἡ παραγωγικὴ δραστηριότης τῶν κατοίκων
αὐτοῦ περιορίζεται ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν ἀναγκῶν του, οἱ
γεωργοὶ δὲν δύνανται ν' ἀποκτήσωσι γεωργικὰ ἐργαλεῖα τελειότερα
τῶν συνήθων ἀτελῶν, καὶ ἐν γένει ἡ συγκοινωνία οὐ μικρὸν ἐπιδραῖ
ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου τῶν κατοίκων. Ἀλλὰ τοῦ
ἀγαθοῦ τούτου τῆς συγκοινωνίας στερεῖται ἡ Φολεγανδρὸς, ἐννοοῦμεν
δὲ τῆς τακτικῆς καὶ δι' ἀτμοπλοίου συγκοινωνίας, διότι τὰ ὀλίγα
πλοῖα τῆς κοινωνοῦσι μόνον μετὰ τῶν πέριξ νήσων. Τὸ ἀλίμενον τῆς
νήσου καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ νήσου ἐν ἣ προσεγγίζει ἀτμόπλοιον
εἶνε δύο κύρια προσκόμματα εἰς τὴν προσέγγισιν ἀτμοπλοίου. Κατὰ
συνέπειαν οἱ ταχυδρομικοὶ φάκελλοι πέμπονται δι' ἰστιοφόρων ἢ διὰ
τοῦ ἀτμοπλοίου τοῦ εἰς Ἴον προσεγγίζοντος, ἥτις σχετικῶς εἶνε ἡ ἐγ-
γυτέρα τῶν λοιπῶν νήσων τῶν συγκοινωνουσῶν δι' ἀτμοπλοίου.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος συνεδέθη ἡ νῆσος διὰ τηλεγράφου μετὰ
τῶν λοιπῶν νήσων. Ἡ σύστασις τηλεγραφικοῦ σταθμοῦ ἐν τῇ νήσῳ
ἀναπληροῖ κάπως τὴν ἔλλειψιν τακτικῆς δι' ἀτμοπλοίου συγκοινωνίας.
Σημειωτέον ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ τηλεγράφου οὕπω ἤρξατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Κρίσεις Ἰβύρωκαίων περιηγητῶν περὶ τῆς νήσου. — Ἐγγραφοὶ ὑπόμνημα ἔξανδραπο-
δισμοῦ Φολεγανδρίων ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ ναυάρχου Τζανούμ-Χότζα. — Ἐπώνυμα
Φολεγανδρίων.

Ὁ ἀρχαιότατος τῶν ἐπισκεψαμένων τὰς νήσους περιηγητῶν, Χρι-
στόφορος Βονδελμόντιος ὁ Φλωρεντῖνος (1422) ὀλίγα τινὰ καὶ ὄλως
συγκεχυμένα περὶ τῆς νήσου ἀναφέρει. Ἐν πρώτοις πειρᾶται ν' ἀ-
νεύρη τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου, καὶ κλίνει νὰ παραδεχθῆ,
ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ πόλις καὶ ἀνήρ (a poli civitas et andras
homines, i. e. civitas hominum vel virorum). Ἐκ τῆς τοιαύτης
ἔτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου ἐξάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ
νήσος ὑπῆρξε καταφυκὴν. Μετὰ ταῦτα ἀφηγεῖται μυθώδη τινὰ περὶ

εὐσεβοῦς τινος ἀνθρώπου, ὅστις κατῴκει ἐν τῇ νήσῳ ἐντὸς σπηλαίου (spelunca) καὶ ὃν ἐφόνευσαν ἄπιστοί τινες, οὓς θεία ἐκδίκησις κατέλαβεν. Τοιαύτην περὶ τῆς Φολεγάνδρου παράδοσιν ἀναφέρει, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, καὶ ὁ Boschini, ἀλλ' ἀμφότεροι δὲν ἐπεσκέφθησαν τὴν νῆσον, καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐτέρων περὶ αὐτῆς εἰδήσεων πειρῶνται ν' ἀναπληρώσωσι διὰ μυθικῶν παραδόσεων, πιθανῶς παρὰ τοῖς λοιποῖς νησιώταις διαδεδομένων. Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν περιηγήθησαν, οἱ κίνδυνοι εἰς οὓς ἐξετίθεντο οἱ τότε ἐπισκεπτόμενοι τὰς νήσους ἕνεκα τῆς πειρατείας, τέλος δὲ καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων βοηθημάτων δικαιοῖ ἱκανῶς τοὺς παλαιότερους περιηγητὰς διὰ τὰς ἐσφαλμένας πληροφορίας, τὰς ἀτόπους παραδόσεις, καὶ τὰς πεπλανημένας γεωγραφικὰς καὶ ἱστορικὰς ἐνίοτε περὶ τῶν νήσων εἰδήσεις. (Christoph. Bondeimontii Florentini, librum insularum Archipelagi ed. L. Sinner 1824 σελ. 18).

Ὁ περὶ τὸ 1572 περιηγηθεὶς Tomaso Porcachi ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *Isole piu famose del mondo* (Venetia 1686) οὐδὲν λέγει περὶ τῆς νήσου.

Μετὰ ταῦτα ἐπεσκέψατο τὴν Φολεγάνδρον τῷ 1655 ὁ Thevenot· πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμενά εἰσιν ἀκριβῆ, καὶ αἱ περὶ τῆς νήσου εἰδήσεις, ἃς παρ' αὐτῷ εὐρίσκομεν, οὐ μικρὰν ἔχουσιν ἀξίαν, οὐ μόνον διὰ τὴν παλαιότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὀρθότητα αὐτῶν. Ἡ ἐπὶ τῆς νήσου κώμη περιεῖχε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ὡς λέγει ὁ Thevenot, μόνον 100 οἰκίας, ἐν αἷς ὄκουν 300 ἄτομα, καὶ διὰ τὰ φθῶσις τις ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ διέλθῃ διὰ μέσου κοιλάδος καὶ βράχων καὶ δὲν ὑπῆρχον ποσῶς ἄλλαι οἰκίαι ἐν τῇ νήσῳ. Εἶχε τρεῖς ναοὺς καλῶς ὠκοδομημένους καὶ δύο μοναστήρια, ἐν τῶν ἀνδρῶν καὶ ἕτερον τῶν γυναικῶν. Ἐὐ τῶν ἀνδρῶν ἦτο πολὺ καλῶς ὠκοδομημένον, καὶ ἐκεῖτο ἐπὶ καλῆς θέσεως, ἦτο δ' ἀφιερωμένον εἰς τὴν Παναγίαν, εἶχε μικρὸν κῆπον προσηρτημένον τῇ Μονῇ μετὰ δεξαμενῆς, ἣς τὸ ὕδωρ ἦν ἀριστον, καὶ ἐν τῷ κήπῳ ἀκέφαλον ἄγαλμα ἔτι δ' ἄλλα ἐν τοῖς τεύχεσιν, ἅτινα ἔκειντο ἀντὶ λίθων. Περὶ τοῦ ἄλλου Μοναστηρίου λέγει, ὅτι δὲν ἦτο πολὺ καλόν, καὶ ὅτι ὁ ἐν αὐτῷ ναὸς ἦν ἀφιερωμένος τῷ Ἀγίῳ Ἰωάννῃ, εἰς δὲ ἱερομόναχος (religieux) ἐλειτούργει καθ' ὅλας τὰς ἑορτὰς καὶ Κυριακάς. Ἡ νῆσος, προστίθησι, τελεῖ τὸν φόρον αὐτῆς ἐκ τῶν χρημάτων, ἅτινα λαμβάνει ἐκ τῆς κριθῆς, βάμβακος καὶ ἐν-

τοπίων ὑφασμάτων, ἔτι δὲ τοῦ τυροῦ, ἅτινα παράγει· τὸ φρούριον, (ἐννοεῖ τὸ ἀρχαῖον) κεῖται ἐπὶ τινος ὄρους λίαν ὑψηλοῦ, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ οἰκήματα ἦσαν ἠρειπωμένα ἐξαιρουμένου ναύσκου τινὸς τοῦ Ταξιάρχου· ἐντεῦθεν βλέπει τις πάσας τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους· Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ταύτης εἶνε, λέγει, πολὺ εὐγενεῖς (honnestes) περιποιητικοί, καὶ εὐπροσήγοροι, μάλιστα αἱ γυναῖκες, αἵτινες εἶνε εὐειδέσταται (fort bien faites) ζῶσι πολὺ καλῶς, ἔχοντες κάλλιστον ἄρτον, οἰκόσιτα πτηνὰ, πρόβατα καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα. Οἶνον δὲν ἀπολαμβάνουσιν, ἀλλὰ κομίζουσι τοιοῦτον ἐκ Θήρας, ἣτις μόνον τριάκοντα μίλια ἀπέχει. Δὲν ὑπάρχουσι λέγει οὔτε ἰατροὶ οὔτε χειρουργοὶ ἐν τῇ νήσῳ. Τέλος ἀναφέρει περὶ τοῦ λιμένος τῆς νήσου ὅτι εἶνε ἀρκούντως καλός, ἀλλ' οἱ Μανιάται (Maniottes) καὶ ἄλλοι πειραταὶ ἔρχονται συχνὰ καὶ ἀποβιβάζονται εἰς τὴν ξηρὰν, παρὰ τινι ναῷ κειμένῳ παρὰ τὸν αἰγιαλόν. (Relation d'un voyage au Levant 1665 σελ. 205).

Τρεῖς ἔτη μετὰ τὸν Thevenot, ἦτοι τῷ 1658 περιηγήθη τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καὶ ἐπεσκέψατο τὰς ἐν αὐτῷ νήσους ὁ Boschini, ὅστις γράφει περὶ τῆς νήσου ἀνάλογά τινα τοῖς παρὰ τοῦ Βονδελμοντίου ἀναφερομένοις. Ἐσκέψατό ποτε — λέγει — κληρικός τις "Ἑλληνας (religioso Greco) νὰ κατοικήσῃ τὴν Φολεγάνδρον, καὶ εἶχε παρέλθῃ χρόνος τις, ἀφ' οὗ κατῴκει τὴν νῆσον γεωργῶν αὐτὴν καὶ ἀποζῶν ἐκ τῶν προϊόντων τῆς, ὅτε μαθόντες τοῦτο καὶ ἄλλοι "Ἑλληνες ἀπεφάσισαν ἵνα πράξωσι τὸ αὐτό. Τοῦτο ἔφθασεν εἰς τὰ ὦτα τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐφόνευσαν κατόπιν τὸν ἀτυχῆ τοῦτον κληρικὸν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, ὅπερ εἶχεν ἐκλέξῃ διὰ κατοικίαν του, καὶ ἔκτοτε οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ κατοικήσῃ τὴν νῆσον ταύτην. Ἡ Φολεγάνδρος λέγει ἔχει περίμετρον 35 μιλίων (1) παρατηρεῖ τέλος ὅτι ἡ νῆσος στερεῖται λιμένος. Ἐὐ ἀνακριβῆς τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ ἀποδείκνυται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Thevenot ἀναφερομένων (L'Archipelago σελ. 27).

Μετὰ τοῦτον περιηγήθη τὴν νῆσον τῷ 1700 ὁ Tournesfort. Οὗτος πρῶτον μὲν λέγει τινὰ περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου, τῶν περὶ αὐτῆς παρὰ Στράβωνι καὶ Πλινίῳ κειμένων καὶ παρατηρεῖ ὅτι δικαίως ἀπεκάλεσεν ὁ Ἄρατος τὴν Φολεγάνδρον σιδηρᾶν, διότι ἅπασα καλύπτεται ὑπὸ βράχων· εἶτα δὲ ποιεῖται μνησὶν τῆς κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐπωνυμίας τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μίνωνος.

Ἡ νῆσος, εἶτα λέγει, δὲν ἔχει λιμένα. Τρία μίλια πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρμου (ὄν σημειοῖ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καράβουστας* καὶ ἐρμηνεύει *statio carinarum*) κεῖται ἡ κώμη παρὰ τινὰ φρικτὸν βράχον καὶ δὲν ἔχει ἄλλα τείχη ἢ αὐτὰ ἄτινα σχηματίζουσιν οἱ ὀπίσθιοι τοῖχοι τῶν οἰκιῶν· περιλαμβάνει δ' ἑκατὸν εἰκοσιν οἰκογενείας τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος (*du rite Grec*), αἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐτέλουν φόρον 1200 σκουῶδα (ἴεις). Παρατηρεῖ, ὅτι καὶ τοὶ ἡ νῆσος εἶνε πετρώδης καὶ ξηρά, παράγει ἱκανὸν σῖτον καὶ οἶνον ἐπαρκοῦντα εἰς τὰς χρεῖας τῶν κατοίκων. Ἐλαιὸν δὲν παράγεται καὶ ὅλας τὰς ἐλαίας τὰς ἀλατίζουσι διὰ τὰς νησιτίμους ἡμέρας· ὁ τόπος εἶνε κεκαλυμμένος ἀπὸ ἄριστον τιθύμαλλον. Ἡ νῆσος ἄλλως εἶνε ἱκανῶς πτωχὴ καὶ τὸ ἐμπόριόν της συνίσταται εἰς ὑφάσματα (ἐγχώρια δηλ.) καὶ βάμβακα.

ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα πολλοὶ ἱερεῖς καὶ ναοί· ὁ ναὸς τῆς Παρθένου εἶνε πολὺ ὠραῖος, κείμενος ὑπὸ τὸν μέγαν βράχον παρὰ τὰ εἰρεπια τοῦ κάστρου, παλαιοῦ φρουρίου τῶν δουκῶν τῆς Νάξου, τεθεμελιωμένου ἀναμφιβόλως ἐπὶ τῶν εἰρεπιῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἣτις ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς Φολεγάνδρου. Σῶζονται λέγει ἐν τούτῳ τῷ ναῷ σπόνδυλοι ἐκ πτύλων μαρμάρου. Ἐπομένως ὁ Τουρνοφοῦρ ὑπέπεσεν εἰς πλάνην ἐκλαθὼν τὰ εἰρεπια τῆς ἀρχαίας πόλεως ὡς εἰρεπια τοῦ φρουρίου, ὅπερ ἐπὶ τῆς νήσου ὑποδόμησεν ὁ Σανουῶδος. Ἐὴν χρυσοσπηληῶν δὲν ἐπεσκέφθη.

Διὰ τὸ ἀρχαῖον ἄγαλμα περὶ τοῦ ὀποίου ὀμιλεῖ ὁ Ἰηονοποι, τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι τοῦτο εἶχε κοπῆ καὶ χρησιμοποιηθῆ εἰς τὰ τείχη τοῦ λιμένος. Ἀνεκάλυψαν, ἐπιφέρει, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸν πόδα ἀγάλματος ἐκ χαλκοῦ, ὃν μετεχειρίσθησαν διὰ κατασκευὴν κηροπηγιῶν (*chandeliors*) πρὸς χρῆσιν τοῦ ναοῦ. Τὸ ἀρχαῖον μοναστήριον τῶν ἀνδρῶν δὲν ὑφίστατο πλέον, τὸ δὲ τῶν γυναικῶν ἠρίθμει τρεῖς ἢ τέσσαρας μοναχάς. Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ ἡ νῆσος αὕτη τῷ ἐφάνη ἱκανῶς τερπνὴ καὶ ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ξηρότητι· κατόπιν σημειοῖ ὅτι κατέλυσεν παρὰ τῷ προξένῳ τῆς Γαλλίας Γεωργάκη Στάη (*Georgachi Stay*) Κρητί, ὅστις ἐξετέλει συγχρόνως τὰ καθήκοντα διοικητοῦ καὶ βοεβόδα κτλ. κτλ.

Ὁ Darror δὲν ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον· παρατηρεῖ μόνον περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς παρὰ τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ συγχρόνοις αὐτῷ γεωγρά-

φοις, παρ' οἷς ἦν γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Policandro* καὶ *Polcandro*. Ἐν τῷ χάρτῳ ὅμως τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῶν νήσων (*carte de l'Archipel et isles de l'archipel*), ὃν παρατίθησιν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, σημειοῖ ταύτην καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Polinno*. Προστίθησιν ὅτι ἐν ταῖς ναυτικοῖς χάρταις τοποθετεῖται ἡ νῆσος ἀνατολικῶς τῆς Σικίνου ἢ Ζετίν, καὶ ποιεῖται μνησθῆναι τῆς ἀπὸ τοῦ Φολεγάνδρου υἱοῦ τοῦ Μίνως ἐπωνυμίας τῆς νήσου, καὶ τῆς τοῦ Bochart γνώμης περὶ τῆς ἐκ τοῦ φοινικικοῦ παραγωγῆς τῆς λέξεως.—(*Description exacte des isles de l'archipel. — Amsterdam 1703* σελ. 384).

Ὁ Pasch van Krienen (1771) ποιεῖται πρῶτον λόγον περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου, τῆς θέσεως καὶ τῶν εἰρεπιῶν τοῦ ἀρχαίου φρουρίου, καὶ εἰκάζει ὅτι ἐν ἀρχαιοτέρῳ ἐποχῇ, ἡ νῆσος ἦτο πυκνότερον κατοικημένη. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ὅμως καθ' ἣν οὗτος ἦλθεν εἰς τὴν νῆσον, ὑπῆρχεν ἑκατοντάς οἰκιῶν ἐν αὐτῇ μεθ' ἑπτακοσίων κατοίκων. Ἐκτὸς δὲ τῆς κώμης οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου κατώκουν ἄνθρωποι, πλὴν τινῶν βοσκῶν, ἡ δὲ νῆσος διωκεῖτο ὑπὸ τεσσάρων δημοτικῶν ἀρχόντων (*sindaci*) ἀπάντων ἐγχωρίων.

Ἀναφέρει μετὰ ταῦτα ὅτι ἡ νῆσος εἶχε δύο καλὰ μοναστήρια τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ· ἐν τῷ κήπῳ τοῦ πρώτου ὑπῆρχεν ἄγαλμα καλλίστης τέχνης (*buonissima scultura*).

Παρατηρεῖ, ὅτι ἡ νῆσος ἀπαιτεῖ δυσχερῆ καλλιέργειαν, τὰ προϊόντα ὅμως αὐτῆς εἶνε ἐξαιρετὰ καὶ παράγει πάντα τὰ εἶδη τῆς πρώτης ἀνάγκης. Οἱ κάτοικοι εἶνε, λέγει, πολὺ περιποιητικοὶ καὶ εὐγενεῖς καὶ μάλιστα αἱ γυναῖκες.

Οἱ πρὸς μεσημβρίαν λιμένες τῆς νήσου ἐφάνησαν αὐτῷ ἀσφαλεῖς, ἀλλ' οἱ Μανιάται (*Mainotti*) καὶ ἄλλοι πειραταὶ ἐπιπίπτουσι πολλάκις κατὰ τῶν ἐν αὐτοῖς πλοίων, καὶ καταστρέφουσιν αὐτὰ καὶ τὰ πληρώματα αὐτῶν.

Εἶδε, λέγει, ἐπὶ τῆς νήσου τὸν ναὸν τῆς Λητοῦς (*il tempio di Letona*), ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ἔστη ἡ Λητώ. Ἄλλ' ὡς καὶ ὁ Bursian ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αὐτοῦ (*Geogr. von Griechenland II*, σελ. 506 ὑποσημ.) παρατηρεῖ, εἰς τὴν πλάνην ταύτην περιέπεσεν ὁ Pasch van Krienen ἀπατηθεὶς ἐκ τοῦ παρὰ Στράβωνι χωρίου τοῦ Ἄρατου :

«Ὡ Λητοὶ σὺ μένεις μὲν ἐν γε σιδηρεῖη Φολεγγάνδρῳ», καὶ ἐνταῦθα ἐπάναγκες κρίνομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι καὶ ὁ Ross λέγει περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ Pasch van Krienen, ὅτι εἶνε μὲν παράδοξος καὶ ἀμαθής, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὑποπτευώμεθα αὐτόν, ὡς ἐπίτηδες ψευδόμενον.

Πρὸς τούτοις διὰ μακρῶν ἀφηγεῖται τὰ τῆς καθόδου αὐτοῦ εἰς τὴν χρυσοσπηλιὰν περιγράφων ὡς λίαν ἐπικίνδυνον τὴν εἰς αὐτὴν ἀφιξίν, διότι αὐτόθι ἄγει ὁδὸς στενὴ, ἧς αἱ βαθμεῖδες εἶνε λελαξευμένοι ἐπὶ τοῦ βράχου, καὶ ἀφ' ὧν εἰς τινὰς ἀποστάσεις ἐλλείπουσι πέντε ἢ ἕξ ἀναβαθμοί, ὥστε ἐάν τις ὀλισθήσῃ, κινδυνεύει νὰ καταπέσῃ εἰς μίαν ἄβυσσον τερματιζομένην εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν τούτοις ἐτόλμησε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν χρυσοσπηλιὰν διὰ ξηρᾶς, καὶ παραλαβὼν ἓνα ἐκ τῶν ἐγγχωρίων τὸν *Μιχάλη* τοῦ *Σπυρίδου* (*Michali di Spyrido*), ὅστις μόνος εἶχε καταβῆ εἰς αὐτὴν, τὸν ὑπηρέτην τοῦ προὔχοντος τῆς νήσου *Γεωργάκη Γρυπάρη Μένεον* (1) *Μιτζίνην* (*Me-neos Pizzini*) καὶ τὸν ὑπηρέτην τοῦ *Ἀντωνάκη Βίδα* ἐξ Ἰου (*Antonachi Vida di Nio*) κατῆλθεν εἰς αὐτὸ ἔνθα ὡς ἀναφέρει ἀνεκάλυψε πολλὰς ἀρχαιότητας, ἃς καὶ περιγράφει. Ἀντέγραψε δὲ καὶ δύο τῶν ἐπιγραφῶν τῆς νήσου ἃς εἶδεν, ἀλλ' ἀμφοτέρως ἐσφαλμένως διὰ τὴν ἀπειρίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. (*Breve descrizione del Archipelago* ἔκδοσις Ross ἐν Ἄλλῃ 1860 σελ. 27).

Ὁ ἐν ἔτει 1776 περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα *Choisoul Gouffier*, δὲν ἐπεσκεψάτο τὴν νῆσον· ἀναφέρει μόνον ὅτι διῆλθε πλησίον αὐτῆς προερχόμενος ἐκ Σίφνου, χωρὶς νὰ προσορμισθῇ ἐν αὐτῇ, ὅτι ἕνεκα τοῦ ἀποτόμου τῶν ὀρέων αὐτῆς ὠνομάσθη σιδηρᾶ, καὶ ὅτι ὡς ἐγνώριζεν ἄλλοθεν, τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς οὐδὲν παρέχει τὸ παρακινουῦν τινα ν' ἀποβιβασθῇ ἐνταῦθα. (*Voyage Pittoresque en Grèce* Τόμ. Α'. σελ. 17).

Ὁ μετὰ ταῦτα περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα *Σοννίνης* (τῷ 1779) ὀμιλεῖ περὶ τῆς θέσεως τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου, καὶ τῶν ἥκιστα κολακευτικῶν ἐπιθέτων, ἅτινα τῇ ἀπένειμαν οἱ ἀρχαῖοι, λέγων ὅτι ὁ Ἄρατος ὠνόμασεν αὐτὴν σιδηρᾶν, διὰ νὰ δώσῃ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ λέξει τὴν ἐννοίαν τῆς τραχείας καὶ πετρώδους γῆς αὐτῆς, καὶ οὕτως

(1) Σημειωτέον ὅτι τὸ ὄνομα *Μένεος*, ὕπερ διατηρεῖται ἔτι καὶ νῦν ἐν τε τῇ Σικλίῳ καὶ Φολεγγάνδρῳ, εἶνε παρασθαρὰ τοῦ *Domestic*.

εἶπειν νὰ παραστήσῃ τὴν νῆσον, ὡς ὄλην ἐκ σιδήρου. Ὁ πληθυσμὸς τῆς, λέγει, δὲν εἶνε πολυάριθμος καὶ εἶνε περιορισμένος ἐντὸς κώμης περιβαλλομένης ὑπὸ τειχῶν. Αἱ ἄμπελοι αἴτινες φύονται μεταξὺ τῶν πετρῶν παράγουσι καλὸν οἶνον καὶ καλλιεργοῦσιν εἰς τινὰς ἐκτάσεις σίτον καὶ βάμβακα. Σημειοὶ πρὸς τούτοις ὅτι κατεσκευάζοντο ἐγγχώρια ὑφάσματα. Ἀναφέρων περὶ τῆς Θήρας, παρατηρεῖ ὅτι ἐνταῦθα ὑπάρχει ἄφθονος, καὶ ὅτι τὰ μεταβατικὰ πτηνὰ κάμνουσιν ἐνταῦθα τὴν πρώτην αὐτῶν συνάντησιν (*Rendez-vous*) κατὰ τὰς κανονικὰς ἀποδημίας των. (*Voyage en Grèce et en Turquie* Τόμ. Β'. σελ. 261). Ἀλλαχοῦ (σελ. 186) ὀμιλῶν περὶ τῆς Θήρας τῶν τρυγόνων, λέγει, ὅτι τοιαύτη ὑπάρχει ἰδιαζόντως ἐν τῇ νήσῳ τῆς Φολεγγάνδρου, ὅπου ἄφθονοι ἔρχονται τρυγόνες κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν, καὶ ὅπου εὐρίσκουσι σχεδὸν βέβαιον θάνατον. Προστίθησιν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Φολεγγάνδρου διατηροῦσιν αὐτὰς ἐντὸς τοῦ ὄξους, ὡς οἱ κάτοικοι τῆς Θήρας τοὺς ὄρτυγας.

Πάντων τούτων τῶν περιηγητῶν ἐπισημότερος εἶνε ὁ Λουδοβίκος Ρόσσιος (Ross). Αἱ ἐπὶ τῶν νήσων ἀρχαιολογικαὶ αὐτοῦ μελέται καὶ ἔρευναι ἔχουσι σπουδαίαν σημασίαν, καὶ οὐχ ἥκιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων πόλεων, τῶν πλείστων νήσων, ὧν τὰς τε ἀνεκδότους ἐπιγραφὰς ἐδημοσίευσεν καὶ πολλὰς κακῶς ἐκδεδομένας διώρθωσεν. Πολυτίμους θεωροῦντες τὰς τούτου πληροφορίας, ὡς ἀκριβεῖς καὶ ὀρθὰς, ἐνιαχοῦ τῆς παρούσης ἡμῶν πραγματείας λόγον ἐποιησάμεθα περὶ τῶν ὑπὸ τούτου ἀναφερομένων, διὸ καὶ περιττὸν θεωροῦμεν τὰ αὐτὰ καὶ ἐνταῦθα νὰ ἐπαναλάβωμεν. (*Reisen auf den Griechischen Inseln*. Stuttgart 1840 Τόμ. Α'. σελ. 146—149).

Ὁ τούτου σύγχρονος σχεδὸν *Fiedler* ἐξετάζει τὴν νῆσον ὑπὸ ὀρυκτολογικὴν ἔποψιν, καὶ σημειοὶ τινὰ περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῆς. Ἄλλ' αἱ πλείστα τῶν περὶ ταύτης εἰδήσεων αὐτοῦ εἰσιν ὄλως ἀνακριβεῖς, καὶ ἐν γένει δὲ δυσμενῆς ἢ ὑπ' αὐτοῦ προβαλλομένη εἰκὼν τῆς νήσου. Οὕτω λέγει, ὅτι ὁ οἶνός τῆς δὲν ἔχει καλὴν γεῦσιν, ὀλίγοι ἰχθυὲς ὑπάρχουσι, διότι ἕνεκα τῆς ὀρμῆς μεθ' ἧς τὰ κύματα συντρίβονται ἐπὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς, καταστρέφονται ἅπασαι αἱ ζωῆ-καὶ καὶ φυτικαὶ οὐσίαι, ἐξ ὧν τρέφονται οἱ ἰχθυὲς· οἱ κάτοικοι ζῶσιν ὡς ἐν ἐξορίᾳ, καὶ τὸ ἔδαφος παράγει τόσα μόνον ὅσα μόλις ἐπαρ-

κοῦσιν εἰς τὰς ἀπολύτους χρείας τῶν κατοίκων. Μὴ ὑπαρχόντων προϊόντων πρὸς ἀνταλλαγὴν, οὐδεὶς ἐπισκέπτεται τὴν νῆσον, καὶ δὲν θὰ ἐπεσκέπτοντο αὐτήν, οὐδ' ἂν εἶχε λιμένα, καὶ τῷ εἶπον, λέγει, οἱ κάτοικοι, ὅτι οὐδέποτε εἶδον ξένον (1) . . . Ἐπιφέρει μετὰ ταῦτα παρατηρήσεις τινὰς περὶ βελτιώσεως τοῦ τόπου, καὶ σημειοῖ δι' ὀλίγων τὰ περὶ τῆς ἀρχαίας πολίχνης. (*Karl. Gustav. Fiedler Reise durch alle Theile des Koenigreiches Griechenland*, Τόμ. Β'. σελ. 145 κέξ.).

Ὅλιγα τέλος περὶ Φολεγγάνδρου ἀπαντῶμεν ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Lacroix, *Pes de la Grèce* (σελ. 478), ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων εἰλημμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ παλαιῶν περιηγητῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Τουρνεφορτίου, οὐδὲν λόγου ἄξιον μανθάνομεν. Ποιεῖται καὶ οὗτος μνείαν τῆς τοῦ Βοσχαγι γνῶμης περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου, καὶ τῆς χρυσοσπηληᾶς κτλ.

Β'. Ἐγγραφοὶ ὑπόμνημα ἐξανδραποδισμοῦ Φολεγγάνδρων ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ ναυάρχου Ἰζανούμ-Χότζα.

Ἡ ἐκτύπωσις τῆς περὶ Φολεγγάνδρου μονογραφίας ἡμῶν εὐρίσκειτο ἤδη περὶ τὸ τέλος τῆς, ὅτε πάνυ προθύμως ὁ Φολεγγάνδριος κ. Ἰάκωβος Δεκαβάλλας παρέσχεν ἡμῖν τὸ κάτωθι δημοσιευόμενον γνήσιον παλαιὸν ἀντίγραφον τοῦ ὑπομνήματος ἐκείνου, περὶ οὗ ἐν τῷ α'. κεφαλαίῳ ἐγένετο λόγος, ὡς διαλαμβάνοντος περὶ ἐρημώσεως τῆς νήσου.

Καταχωρίζομεν τοῦτο ἐνταῦθα, διορθοῦντες τὰς πολυπληθεῖς ἀνορθογραφίας αὐτοῦ.

Εἰς αἶνον καὶ δόξαν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ ἔτει ἀπὸ Ἀδάμ. ζ'κη (1) ἀπὸ δὲ Χριστοῦ 1720 ἰνδικτιῶνος 17 ἡλίου κύκλοι δ' σελήνης κύκλοι η' Θεμέλιον σελήνης συμπάδερμα.

Διὰ ἐνθύμησιν τῶν μεταγενέστερων βάλλιω ἐδῶ εἰς ποῖον ἔτος ἐκοιῶθη (2) τὸ νησίον τῆς Φολεγγάνδρου. Ἐρχόμενοι ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν Σίφνον εἰς τὰ ἀφοζ' 1577 μετὰ ταῦτα ἤλθασιν ἀπὸ τὴν Κρήτην ἀπὸ τὸ Καστέλι τοῦ Ἀποκορόνου μερικοὶ καὶ ἐπανδρεύθησαν ἐδῶ καὶ ἠκοιόθη καλλίτερα τὸ νησίον καὶ ἔστεκαν καὶ ἐπλήροναν τὸ χαράτζι τῆς βασιλείας πάντων τῶν πασάδων καὶ ὡσάν ἤθελε νᾶχη ὁ Γουρκος

(1) Βεβαίως κατὰ λάθος τοῦ ἀντιγράφαντος ἐτέθη ἐνταῦθα π, ἀντὶ σ = διακόσια (7228).

(2) Ἐκοιῶθη = ψικίσθη. Ἡ λέξις σώζεται ἔτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς τῶν νήσων.

ἀμάχι μὲ τὸν Βενετζιάνο μᾶς ἔπερναν. καὶ ἐκεῖνο ἦτυχε τὸ κακό μας ριζικό καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀμάχη ὅπου ἐπῆραν οἱ Βενετζιάνοι τὸν Μωρέα. Μετὰ ταῦτα περάσαντας ἕξη χρόνοι ἐπῆραν καὶ τὴν Μονοβασίαν (1) καὶ ἐρχόμενη ἡ ἀρμάδα ἔστα νησία, ἔχουσα τὸν πασᾶ Ἰζανούμ. Χότζα ἔσω ὅπου ἦταν καπετάνιος εἰς μίαν γαλιότα· ὡς ὁμοιάζει εἶχεν ἔχρηστας εἰς τὸ νησί· καὶ γενόμενος καπετάν πασσαῶς ὅπου ἐπῆραν πάλι τὸν Μωρέα καὶ τὴν Ἰήνον καὶ τὸ Ἰζιρίο καὶ τὲς Φορτέτζες τῆς Κρήτης ἦλθε ἐδῶ μὲ κάτεργα καὶ γαλιότες καὶ ἐξεμπιτάρισε (2) τὸ νησί καὶ ἐπῆρε τὸν λαὸν εἰς τὴν πόλι καὶ τοὺς ἔκαμεν σκλάβους (3) καὶ ἐχάθησαν καὶ ἦτον ἐν ἔτος αψιε' / 1715 Ὀκτωμβρίου 11 καὶ 12 Τρίτη καὶ Τετράδη καὶ τὸ μεσημέρι τὴν Πέμπτην ἐμολάρισεν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Κίμουλον· καὶ εἰς τὴν Κίμουλον ἐπῆραν χαμπᾶρι πῶς ἐπέρασαν ἄνω καράβια Βενέτικα 38 καὶ ἔχοντας γνώμην νᾶ σηκώση καὶ τὴν Κίμουλον ἐγλύτωσε καθὼς ἀτός του τῶν εἶπεν. Καὶ ἐστάθη τὴν αὐτὴν χρονιά μέγας χαλασμός εἰς τοὺς Χριστιανούς· ἐπῆραν καὶ τὰς δύο εἰκόνας, τὴν Παναγίαν καὶ τὸ δεσποτικὸν ἀργυρωμένον μὲ

(1) Ἡ Μονοβασίαν ἐάλω ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν περὶ τούτους τοὺς χρόνους, μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἄλωσιν τῆς Μεθώνης. Συγχρόνως ἐκυριεύθησαν τὸ Ἰόνιον, τὰ Κύθηρα, ἡ Σούδα καὶ Σπιναλόγκα τῆς Κρήτης, καὶ ἡ Ἰήνος ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ ναυάρχου Ἰζανούμ Χότζα, ὅστις κατήγετο ἐκ Κυρῖνης, καὶ εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ ἐν Ἰμβρῶν ὑπὸ τῶν Ἰννετῶν, ἐν ταῖς τριήρεσι τῶν ὀπλοίων διήγαγεν ἑπτὰ ἔτη. Αὐτρωθεὶς ἀντὶ ἑκατὸν φλωρίων ἐνέπνευσε τρόμον διὰ τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἰννετούς, συντελέσας τὰ μέγιστα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων. [*Ὁρα Σκαρλάτου Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλεως*, τόμ. Β'. Παράρτημα Β'. σελ. 454].

(2) Ἐξεμπιτάρισε = ἐξωλύθρευσεν. Ἡ λέξις καὶ ἀπλή (μπιτάρω) καὶ σύνθετος σώζεται ἐν ταῖς νήσοις.

(3) Ἄλλως ἐκθιθενται ταῦτα παρὰ Κονταρίνη λέγοντι, ὅτι ὁ Ἰζανούμ Χότζας ἔφερε τοὺς ἐξανδραποδισθέντας κατοίκους τῆς νήσου εἰς Χίον, ἐνθα (ὡς καὶ ἐν τῷ α'. κεφαλαίῳ ἐξ αὐτοῦ παραλαβόντες εἶπομεν) τὸν μὲν Στάτην ἐκρέμασεν ἐπὶ τῆς κεραίας τῆς ναυαρχίδος του, τοὺς δὲ λοιποὺς διὰ δηλητηρίου ἐθανάτωσε. Προστίθωσιν, ὅτι ἐκ τῶν δέκα ἑπτὰ σωθέντων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦν καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Στάτη Ἀντωνίου, καὶ κόρη τις Φλωρία Βαρούχα, ἣν ἐξέλεξατο δι' αὐτὸν θελχθεὶς ἐκ τοῦ κάλλους τῆς. Ἀγνοῶ πῶθεν ἠρῶσθη καὶ τὰς λοιπὰς πληροφορίας, περὶ ὧν σιωπᾶ τὸ ἔγγραφο, ὡς λ. γ. περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κρατουμένων τῆ ἐπεμβάσει τοῦ πρέσβους τῆς Γαλλίας Μαρκλωνος Μπονάκου, παρακληθέντος ὑπὸ τῶν ἐν Κυθήροις συγγενῶν τοῦ Στάτη, ἔτι δὲ περὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Ἰζανούμ Χότζα ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ Γ', (ὅστις τότε ἐβάσιλευεν) εἰς Κύπρον, διὰ τὴν παράνομον ταύτην πράξιν. Ὁ αὐτὸς ἀναφέρει προσέτι, ὅτι ἐπετράπη ταῖς ἐν ταῖς πλοίοις στρατιούταις ἢ διαρπαγῇ καὶ λεηλασίᾳ τῆς νήσου, ὑπερ δὲν σημειοῦται ἐν τῇ δημοσιευομένῃ ἔγγραφῳ. Ταῦτα πάντα διέσωσεν Ἰσως ἢ παράδοσις.

ἀσῆμι καὶ ἐκόστιζαν γρόσια 300 καὶ ἔχοντάς τα μέσα εἰς τὸ κάτεργον· καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ὅπου ἐπῆγε καὶ ἐπολέμησε τοὺς Κορφοὺς (1) μὰ δὲν τὲς ἐπῆρεν μόνον στρεφόμενος ἀπάνω ἤβγαλε τὸ ἀσῆμι καὶ τὰς εἰκόνας ἔδωκέν τοις ἑστὴν Χίον καὶ τῆς ἔστειλαν ἐδῶ καὶ ἦλθαν ἐδῶ τὴν πρωτομαρτιαν ἑστὴν ἑορτὴν τῆς διὰ θαύματος τῆς χάρις τῆς.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ

Ὁ εὐρών τοῦτο
Φ. ΙΑΚ. ΔΕΚΑΒΛΑΒΕΣ.

Γ'. ΕΠΩΝΥΜΑ ΦΟΛΕΓΓΑΝΔΡΙΩΝ

Ἄγας. Ἀρβανιτάκης.

Βαρούχας. Βεζιργιαννάκης. Βενιέρης. Βενιός. Βολανάκης. Βρα-
χάμης.

Γαβαλάς. Γεράρδος. [Γοζαδίνος] (2). [Γρητζάνης].

Δανασῆς. Δάνος. Δεκαβάλλας. Διθόλης. Δουλφῆς.

Ζαμάνος. Ζαμπέλης.

Θεοδοσίου.

Κανακάρης. Καρυστηναῖος. Κονταρίνης. Κοντορουχᾶς. Κουκκά-
κης. Κουνδούρης. Κουρμούζης. Κρανιδῆς.

Λιζάρδος. Λύδης. Λυμπερίου.

Μαζοκόπος. Μάναλης. Μαρινάκης. Μάτσας. Μαυρουδῆς. Μοστρά-
τος. [Μπέλης].

Νάσσοι. Νοτάρης. [Νταργέντας].

Παππαδόπουλος. Πολίτης. [Πρόκος].

(1) Ὁ Ζαννὺμ Χότζας μετὰ τοῦ Καρᾶ Μουσταφᾶ ἐπολιόρουν ἐν ἔτει 1716 τὴν Κέρκυραν, ἣν ἀνδρείως ὑπερῆσπιζεν ὁ Σηναῖολεγεμπουργ, ἀναγκάσας τοὺς Τούρκους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν μετὰ τασαύτης σπουδῆς, ὥστε ἦλθῃ ἡ ἀποσκευὴ αὐτῶν καὶ τὴν πυροβολικὴν ἔμειναν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν πολιορκουμένων. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ διαδοθεῖσα τότε ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τούρκων φήμη τῆς ἀλώσεως τοῦ Ἰεμισθάρλου ἐν Οὐγγαρίᾳ (11 Ὀκτωβρίου 1716) ἣτις ἀπεθάρρυνεν αὐτούς. [Ὁρα Βυζαντίου Κοινωνιστικῆς ἀπομνημονεύσεως τόμ. Β', σελ. 451].

(2) Ἐν ἀγύλαις ἐτέθησαν ἐκεῖνα τὰ ἐπιθετά, ἅτινα δὲν οἰκίζονται πλέον, ἐξήχθησαν δ' ἐκ παλαιῶν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων, δοθέντων μοι παρὰ τοῦ Φολεγγανδρίου κ. Μιχ. Σ. Βραχάμη.

Σιδερῆς. [Στάης]. Στρατῆς.

Τριανταφύλλου. Τρουλλιδῆς.

[Φραγκιάς].

Χαρίλαος. Χριστάκης.

Ψαρομήλιξ.

Περαιίνων τὴν παροῦσαν πραγματείαν μου ἀπαραίτητον νομίζω καθῆκον νὰ ἐκφράσω καὶ δημοσίᾳ τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τε τὸν συγγενῆ μου κ. Ν. Δανασῆν ἐπὶ τῇ φιλοξενίᾳ ἧς ἔτυχον παρ' αὐτῷ κατὰ τὴν ἐν τῇ νήσῳ διαμονήν μου, καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς λοιποὺς φίλους Φολεγγανδρίους διὰ τε τὴν φιλοξενίαν αὐτῶν καὶ τὴν προθυμίαν ἣν ἐπεδείξαντο, εἰς τὸ νὰ παράσχωσιν ἐμοὶ πᾶσαν αἰτηθεῖσαν πληροφορίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΟΥΣΤΑΥΟΥ ΕΪΧΤΑΛ

ΥΠΟ

Α. ΒΙΚΕΛΛ

Ὁ υἱὸς τοῦ κ. Ἐϊχτάλ εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ ὀποίου ὀφείλω τὰς σημειώσεις καὶ ἐπιστολάς τοῦ πατρός του, ὅσας ἐν μεταφράσει ἐδημοσίευσεν ἤδη εἰς τὴν «Ἐστίαν», μοὶ ἐκοινοποίησε κατ' αὐτὰς καὶ ἑτέρας τινὰς συγχρόνους ἐπιστολάς, μετέπειτα ἀνευρεθείσας μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ ἀποβιώσαντος. Αἱ πλεῖσται αὐτῶν περιγράφουσιν ἐν ἐκτάσει ὅσα συνοπτικῶς ἀνευρίσκονται καὶ εἰς τὰς ἐν τῷ ἡμερολογίῳ σημειώσεις, ἀλλ' ἢ παρὰ πόδας, γραφείσα καθ' ἣν ἡμέραν ἀνεκλήροθη ἐν ἡλικίᾳ ὁ βασιλεὺς Ὀθων, ὀλίγας δὲ ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξ Ἑλλάδος ἀναχωρήσεως τοῦ γράψαντος, παρέχει νομίζω πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην, καθὼς παριστᾶσα μίαν σελίδα τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἱστορίας, κατὰ τὰς ἐντυπώσεις μάρτυρος αὐτόπτου Ἀληθῶς ὁ μάρτυς οὗτος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πάντη ἀμερόληπτος. Αἱ στεναὶ του σχέσεις πρὸς ἕνα τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τῶν ἀντιζήλων τότε κομμάτων καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ κατ' ἄλλων ἀντιπάθειαι ἢ προκαταλήψεις του, αἱ ἄγαν φιλοπρόδοι ἰδίαι τὰς

ὁποίας ἐκ τοῦ παρελθόντος βίου του διετήρει, τὸ θερμὸν τῆς νεανικῆς ἔτι ἡλικίας του, ἡ ἐθνότης του αὐτὴ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐν Ἑλλάδι συγκρουομένων συμφερόντων τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ τῶν διπλωματικῶν ἐρίδων τῶν ἀντιπροσώπων των, ταῦτα πάντα δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν προτοῦ παραδεχθῶμεν ὡς ἀλανθάστους τὰς περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων κρίσεις του. Ἄλλ' οὐχ ἦττον ἡ εἰλικρίνεια τῶν ἀντιλήψεων καὶ ἡ ζωηρότης τῶν ἐντυπώσεων τοῦ φιλέλληνος παρατηρητοῦ δίδουν ὅπως δῆποτε τὴν ἀξίαν ἱστορικοῦ μνημείου εἰς τὴν πρό ἡμισείας ἤδη ἑκατονταετηρίδος γραφεῖσαν ἐπιστολὴν του. Ἴδου αὕτη:

«*Ἀθῆναι, 20 Μαΐου / 1 Ἰουνίου 1835.*

«*Φίλιπτε,*

«Γὰ σήμερον συμβαίνοντα εἶναι σπουδαῖα διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ δι' αὐτὴν ἔτι τὴν Εὐρώπην· τόσον σπουδαῖα, ὥστε σοῦ τὰ κοινοποιῶ ἐπι σκοπῷ νὰ τὰ ἀποκαταστήσης καὶ σὺ ὅσον ἐνεστι γνωστὰ αὐτόθι, διότι καθὼς βλέπω πολὺ ὀλίγον ἐννοοῦν οἱ ἐν Γαλλίᾳ τὰ ἐνταῦθα γινόμενα.

«Σήμερον ὁ βασιλεὺς Ὀθων ἀνεκηρύχθη ἐνήλικος, πρώτη δὲ πράξις του ἦτο νὰ ὀνομάσῃ Καγκελάριον τοῦ βασιλείου καὶ νὰ θέσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Διοικήσεως τὸν τέως Πρόεδρον τῆς ἀντιβασιλείας Κόμητα Ἀρμανσπέργην. Εἶναι καλὸν νὰ μάθῃ ἡ Γαλλία τί ἐστὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος καὶ ὅποιον σύστημα κυβερνητικὸν προαναγγέλλει ἡ ἀνύψωσις του.

«Ἐνταῦθα, καθὼς καὶ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὑπάρχουν τὴν σήμερον δύο κόμματα: τὸ Ρωσικὸν καὶ τὸ Ἀγγλογαλλικόν, — τὸ ὀπισθοδρομικὸν κόμμα καὶ τὸ κόμμα τῆς προόδου καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἐκαστον αὐτῶν ἐνταῦθα, καθὼς καὶ ἐν Εὐρώπῃ, στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀρμοζόντων εἰς αὐτὸ στοιχείων, — τὸ μὲν Ἀγγλογαλλικὸν ἐπὶ τῆς μέσης καὶ πεφωτισμένης κοινωνικῆς τάξεως, τὸ δὲ Ρωσικὸν ἐπὶ τῆς τάξεως τῶν ἀμαθῶν χωρικῶν καὶ ἐπὶ ἀριστοκρατίας διεφθαρμένης. Οἱ Ρῶσοι ἐνταῦθα θέτουν εἰς κίνησιν τοὺς Κλέφτας τῆς Μεσσηνίας καὶ τὰ λείψανα τῆς Ἑνετικῆς ἀριστοκρατίας τῶν Ἰονίων νήσων, καθὼς παρ' ἡμῖν ἐκμεταλλεύονται τοὺς *Ciouiens* τῆς Βρεττανίας καὶ τοὺς Καρλιστὰς ὑψηλῆς περιωπῆς.

«Ἢ τοιαύτη τῶν κομμάτων διαίρεσις ἐξεδηλώθη ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀνεξαρτησίας. Τὸ μὲν φιλελεύθερον κόμμα

ὠργάνισθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κωλέττη καὶ ἐπεστηρίχθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Γαλλίαν, ἥτις πολὺ περισσότερον τῆς Ἀγγλίας ἐπεδείκνυεν ἐνδιαφέρον εἰλικρινές ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ δὲ ὀπισθοδρομικοῦ κόμματος ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ περιώνυμος Κλέφτης Κολοκοτρώνης. Ὁ οὐχὶ ὀλιγώτερον περιώνυμος Μαυροκορδάτος, Φαναριώτης τὴν καταγωγὴν καὶ τὰς τάσεις, ἐσχημάτισεν εἶδος τρίτου κόμματος, τὸ ὅποιον συνηνοῦτο ἐναλλάξ μετὰ τῶν δύο ἄλλων, ἀλλ' ὅμως ἀνευ ριζῶν ἐντὸς τοῦ τόπου.

«Ἢ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ἀνύψωσις τοῦ Καποδιστρίου ἔδωκε μεγάλην ὑπεροχὴν εἰς τὸ Ῥωσικὸν κόμμα. Ἀλλά, πολεμούμενος ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, μισούμενος ἐν Ἑλλάδι ἕνεκα τῆς τυραννίας του, ὁ Καποδίστριας ἐφονεύθη, γενόμενος θῦμα ἰδιωτικῆς ἐκδικήσεως, μετὰ δὲ τὴν ἀποβίωσίν του τὸ κόμμα του, καίτοι προστατευόμενον ὑπὸ τῆς Ρωσσίας, ἀνετράπη χάρις εἰς τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ Κωλέττη.

«Ὁ ἡγεμονόπαις Ὀθων ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας δὲν ἐβράδυνον ν' ἀναφυῶσιν ἀντιζηλῖαι καὶ ἐχθροπάθειαι. Ὅπως δὲ εἰς τὰς χώρας ὅπου ἐπιπολάζει ἐπιδημία τις, αἱ πλείστα τῶν ἀσθενειῶν προσλαμβάνουν τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπιδημίας ἐκείνης, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας αἱ προσωπικαὶ ἐριδες ἐπέφερον μετὰξὺ αὐτῶν τὴν διαίρεσιν εἰς κόμμα Γαλλικὸν καὶ κόμμα Ρωσικόν. Οἱ μὲν κύριοι Μάουρερ καὶ Ἀβελ συμφωνήσαντες μετὰ τοῦ Κωλέττη ἔθεσαν ὑπὸ δίκην τὸν Κολοκοτρώνην, ὅστις ἐνήργει συνωμοσίαν ὑπὲρ τῶν Ῥώσων, ὁ δὲ Κόμης Ἀρμανσπέργης ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο ὅπως ἐπιφέρῃ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀπομάκρυνσιν τοῦ Κωλέττη καὶ τὴν ἀθώωσιν τοῦ Κολοκοτρώνη.

«Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν δίκην καὶ καταδίκην τοῦ τελευταίου τούτου, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1834, ἐγένετο ἡ ἀνάκλησις τῶν κυρίων Μάουρερ καὶ Ἀβελ. Ἢ μεταβολὴ αὕτη, ἀναδείξασα παντοδύναμον τὸν Ἀρμανσπέργην, ἦτο ἔργον τῆς Ῥωσικῆς διπλωματίας, πρὸς δὲ καὶ τῆς Ἀγγλικῆς, ἥτις ὑπὸ τοὺς Τόρεις ἐξακολουθεῖ οὐχὶ μόνον νὰ ἀπομακρύνηται ἐν Ἑλλάδι τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντιπράττῃ πρὸς αὐτὴν. Ἄλλ' ἦτο ἐπίσης ἔργον καὶ τῆς ὑπερβολικῆς συγκαταβάσεως τοῦ κ. Γαλλεϋράνδου, ὅστις ἐθυσίασεν εἰς τὴν πολι-

τικὴν τοῦ Παλμερστῶνος τὰ ἐν Ἑλλάδι συμφέροντα τῆς Γαλλίας ὅπως ἀπολαύσῃ παραχωρήσεις ἀλλαχοῦ. Ἄλλ' ὅμως, καίτοι ἀφεθὲν ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου ἀρωγοῦ του, τὸ φιλελεύθερον ἐν Ἑλλάδι κόμμα δὲν κατεβλήθη. Ὁ Κόμης Ἀρμανσπέργης ὠνειρεύετο ὅτι θὰ τὸ ἐξουσίαν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἤθελεν ἀναλάβῃ οὗτος ἀπασαν τὴν ἐξουσίαν. Ἀλλά, καὶ τούτου γενομένου, συνήσθην ὅτι δὲν εἶχε δύναμιν ἰκανὴν ὅπως ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν του. Ἀφῆκε λοιπὸν τὸν Κωλέττην ὡς Πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐν ᾧ δ' ἐξ ἐνὸς ἐπροσπάθει νὰ τὸν περιπλέξῃ διὰ κρυφίων καὶ δολίων ραδιουργιῶν, ἐξηκολούθει ἐξ ἄλλου ἀναζητῶν εἰς πᾶσαν δύσκολον περίστασιν τὴν ὑποστήριξιν του. Ταύτην οὐδέποτε τῷ ἠρνήθη ὁ Κωλέττης, ἀφορῶν πρὸ παντὸς ἄλλου εἰς τῆς πατρίδος του τὸ συμφέρον.

« Ἐν τούτοις πάντες ἐπερίμενον ἐναγωνίως τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ βασιλέως, ἀποροῦντες ἐὰν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ τεθῆ ἐπὶ τέλους τέρμα εἰς τὸ μωρὸν ὅσον καὶ Μακιαβελικὸν σύστημα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Κόμης Ἀρμανσπέργης ἐπέσπευδεν ὁσημέραι τὴν καταστροφὴν τῆς ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν του τεθείσης χώρας, παραδίδων αὐτήν, δεδεμένην χειρᾶς τε καὶ πόδας, εἰς τὰς ἐπιβουλὰς τῶν Ῥώσων.

« Ὡνόμασα μωρὸν τὸ κυβερνητικὸν σύστημά του. Καὶ πράγματι, ἀδύνατον νὰ φαντασθῆ τις σύστημα πλέον ἀσυνεπές, πλέον ἀπρονοητικόν, πλέον ἀκατάστατον καὶ πλέον ἀνεπιδέξιον ἢ τὴν διοίκησιν τοῦ Κόμητος. Ἐὸ πᾶν συνίσταται εἰς πολυγραφίαν καὶ εἰς σπατάλην χρημάτων ἄνευ σκοποῦ καὶ ἄνευ ὑπολογισμοῦ. Πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ διοικητικοῦ του συστήματος ἀρκεῖ νὰ εἶπω ὅτι ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ἡμισυ, ἀφότου δηλαδὴ ἀνέλαβε εἰδικῶς τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἑλλάδος, οὐδέποτε κατέστρωσε προϋπολογισμόν, οὔτε κατ' ἰδίαν οὔτε δημοσίᾳ. Ἀφοῦ κατέφαγε τὰς δύο πρώτας δόσεις τοῦ δανείου τῶν ἐξήκοντα ἑκατομμυρίων, εἶχε τὴν αὐθάδειαν νὰ ζητήσῃ καὶ τὴν τρίτην δόσιν παρὰ τῶν προστατίδων Κυβερνήσεων, χωρὶς καὶ νὰ καθυποβάλῃ οἶον δῆποτε εἰς αὐτὰς ἀπολογισμόν. Πρὸ δύο δὲ ἢ τριῶν ἡμερῶν, ὅτε τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον παρεσκεύασε σχέδιον προϋπολογισμοῦ καὶ καθυπέβαλεν αὐτὸ εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν, ὁ Κόμης Ἀρμανσπέργης παρέπεμψε τὸ σχέδιον τοῦτο εἰς τοὺς συναδέλφους του μετὰ τῶν ἐξῆς παρατηρήσεων: « Ἐπειδὴ μέχρι τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ βασιλέως δὲν

» μένει ἀρκετὸς χρόνος πρὸς κατάστρωσιν προϋπολογισμοῦ, προτιμότερον νὰ μὴ γείνη οὐδαμῶς τοιοῦτος. Ἄλλως, μὴ ὀργανωθείσης » εἰσέτι ὀριστικῶς ἐν Ἑλλάδι τῆς διοικήσεως, δύσκολος ἡ κατάστρωσις τοῦ προϋπολογισμοῦ. Καὶ ἂν ἔτι δὲν ὑφίστατο ἡ τοιαύτη δυσκολία, ἡ Κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ μὴ προπαρασκευάσῃ προϋπολογισμόν, ὅπως μὲν ἡ πλέον ἐλευθέρα». Ἐγγυῶμαι τὸ ἀκριβὲς ἐκάστης τῶν ἄνω λέξεων, ἐντεῦθεν δὲ δύνασαι νὰ κρίνης περὶ τῶν ἀρχῶν ἐλευθερίας καὶ πολιτικῆς οἰκονομίας κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Κόμης Ἀρμανσπέργης θέλει νὰ διοικῆ χώραν, ἥτις καὶ κατ' αὐτὰς τῶν δυνάμεων τὰς ἐγγυήσεις δικαιοῦται νὰ κυβερνηθῆ συνταγματικῶς.

« Ὅπως δῆποτε, ἡ ἀδαημοσύνη αὐτῆ τοῦ Κόμητος τὸν ἀποκαθιστᾷ προσφιλῆ εἰς τοὺς Ῥώσους, τῶν ὁποίων κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ παραλυσία τοῦ τόπου, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐμποδισθῆ ὁ ἐνταῦθα σχηματισμὸς κέντρου ἐκπολιτιστικοῦ καὶ τοῦ νὰ μὴ εὕρισκῃ ἡ Ἀγγλογαλλικὴ συμμαχία βάσιν ἐν Ἑλλάδι. Ἄλλ' οὔτε ἡ Ἑλλάς, οὔτε ἡ Γαλλία, ἡ εἰλικρινὴς τῆς Ἑλλάδος φίλη, δύνανται νὰ ἐκτιμήσωσιν ὁμοιοτρόπως τὴν ἀδαημοσύνην ταύτην, διότι ἡ Ἑλλάς θέλει νὰ ὀργανωθῆ, ἡ δὲ Γαλλία ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν ἴδῃ ὀργανωμένην, καὶ τοῦτο οὐδὲν δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ ὅτι θὰ κατορθωθῆ διὰ τοῦ Κόμητος. Ἴδου διατί πάντες ἐπερίμενον ἀνυπομόνως τὴν ἡμέραν τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ βασιλέως, διὰ νὰ ἴδωσιν ἂν ἐπὶ τέλους θὰ ἀπαλλαγῶσι τοῦ Κόμητος.

« Δυστυχῶς τοῦτο δὲν ἐγένετο. Ὁ Κόμης κατῴρθωσε νὰ περιπλέξῃ τὸν βασιλέα, νὰ τὸν ἀπομονώσῃ ὄχι μόνον ἀπὸ παντὸς Ἑλληνοσπουδαίου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν Γερμανῶν αὐτῶν ὅσοι ἠδύναντο νὰ τὸν φωτίσωσιν ὡς πρὸς τὴν θέσιν του, ὡς πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου καὶ ὡς πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ Κόμητος. Οὐδέποτε κηδεμῶν θέλων νὰ πείσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κηδεμονευομένην ὀρφανὴν νὰ τὸν νυμφευθῆ, ἐμηχανεύθη πρὸς τιθάσσευσίν της πλειοτέρας φορτικὰς παροτρύνσεις. Πάντες οἱ περιστοιχίζοντες τὸν βασιλέα, ὑπασπισταί, ἱπποκόμοι, ἱατροί, μουσικοί, διδάσκαλοι, δὲν ἔπαυον ἀπὸ πρωίας ἕως ἐσπέρας ἐπαναλαμβάνοντες περὶ αὐτόν: « Πρόσλαβε τὸν κόμητα, εἰ δὲ ἄλλως ἀπωλέσθης ». Ὁ δυστυχὴς ἡγεμονόπαις, ἀνατραφεὶς ἐν ἀπομονώσει, ριφθεὶς εἰς ἡλικίαν δεκαεπτὰ ἐτῶν πεντακοσίας λεύγας μακρὰν τῆς πατρίδος του, ἐπὶ ὀρόνου ξένου, ἄνευ πείρας, μάρτυς τῶν ποταπῶν

ερίδων τῶν συμβούλων τοὺς ὁποίους τῷ ἔδωσαν, ἐμφορούμενος ὁμῶς γενναίων καὶ εὐγενῶν προθέσεων, ἐπολέμησε μέχρι τελευταίας στιγμῆς κατὰ τῆς δουλείας εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελον νὰ τὸν ὑποβάλωσι. Χθὲς μόνον τὴν νύκτα, κατὰ τὴν δεκάτην ὥραν, καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐνηλικιότης του, τῷ ἀπέσπασαν τὸν διαρισμὸν τοῦ Κόμητος ὡς Καγκελαρίου. Μόνον δὲ σήμερον τὴν πρωίαν ἐπληροφορήθη ἡ Ἑλλάς τὴν θλιθερὰν ταύτην εἰδήσιν. Ὁ Κόμης ἀντὶ τῆς ἀντιβασιλικῆς ἐξουσίας περιεδύθη ἤδη τὴν βασιλικήν. Τὰ δὲ ἀπαίσια προαισθήματα τῶν προβλεπόντων τὸ δυστύχημα τοῦτο, ἤρχισαν ἤδη νὰ πραγματοποιῶνται. Τὴν πρωίαν ταύτην ἡ αὐτὴ προκήρυξις, ἣτις γνωστοποιεῖ τὴν ἐνηλικιότητα τοῦ βασιλέως, ἀναγγέλλει τὴν ἀπόλυσιν πάντων τῶν ὑπὸ κράτησιν ὑποδίκων. Πλάγιον τοῦτο μέσον ὅπως ἀποδοθῇ ἡ ἐλευθερία εἰς τὰ ὄργανα τῆς Ῥωσσίας, εἰς τοὺς προστατευομένους τοῦ Κόμητος, εἰς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ εἰς τὸν σύντεκνόν του Πλαπούταν, εἰς πάντας τοὺς ἀντάρτας ὅσοι ἐκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακὰς ἕνεκα τῆς τελευταίας ἐν Μεσσηνίᾳ ἀνταρσίας. Ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων ἴσως πάντες οὗτοι ἐπιδοθῶσιν ἐκ νέου εἰς τὴν δῆωσιν τῆς χώρας, καὶ πρῶτον τῆς ἀφηνιάσεώς των θύμα ἴσως γείνη ὁ Κόμης αὐτός. Ἄλλ' ἡ καταστροφή του δὲν θὰ ἐπαναρρώσῃ ὅσα δεινὰ ἐπροξένησεν ἡ τύφλωσις καὶ ἡ κακία του.

«Μέχρις ὥρας ὁ Πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου Κωλέττης μένει εἰσέτι εἰς τὴν θέσιν του. Διατηρεῖ οὗτος τὴν ἀτάραχον γαλήνην, ἣτις καὶ εἰς τὰς κρισιμωτέρας ἔτι περιστάσεις ἐνισχύει τὴν πίστιν του εἰς τὸ μέλλον τῆς πατρίδος του καὶ τοῦ βασιλέως. Ἀφοῦ ἔπραξε πᾶν ὃ,τι ἠδυνήθη πρὸς ἀποσόβησιν τῆς μάστιγος τὴν ὁποίαν ἡ ἀφροσύνη ἐνὸς ξένου ἐπέσυρεν ἐπὶ τῆς πατρίδος του, προσπαθεῖ ἤδη νὰ μετριάσῃ τοῦλάχιστον τὴν ὀρμὴν τῆς. Ἐοσαύτη δὲ εἶναι ἡ ἀπειρος ὑπεροχὴ του, ὥστε ὁ Κόμης, ὅστις τὸν ἀφῆκεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πραγμάτων ἀφοῦ ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν συναδέλφων του, ἴσως ἀναγκασθῇ καὶ πάλιν νὰ τὸν ἀφήσῃ εἰς τὴν θέσιν του μετὰ τὸν νέον θριαμβόν του κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ Κωλέττης εἶναι ἄνθρωπος ἐξοχος, ὅστις ὡς ἐκ τῆς μετριοφροσύνης καὶ τῆς ἀποστροφῆς του πρὸς πᾶν τὸ ἀγυρτικόν, δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε δεόντως γνωστὸς ἐν Εὐρώπῃ. Εἰς αὐτὸ σήμερον πρέπει νὰ στηρίξωσι τὰς ἐλπίδας των οἱ Ἕλληνες πάντες καὶ πάντες οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος».

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΒΕΓΛΕΡΗ.

IMP. MICHAELIS PALAEOLOGI. De vita sua opusculum necnon regulæ quam ipse monasterio S. Demetrii præscripsit fragmentum nunc primum ad fidem codicis ms. graeci 363 bibliothecæ mosquensis SS. Synodi edidit Ioannes G. Troitzki. Th. D. et P. O. in Academia Ecclesiastica Orthodoxa Petropolitana et Universitate Caesarea. Petropoli. Typis Th. G. Elaeouskii et Soc. 1885.

Ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν διὰ τὰ ἐκάστοτε δημοσιευόμενα σοφὰ αὐτοῦ ἔργα, καὶ ἔξοχος μεσαιωνοδίφης Ἰωάννης Τροΐτσκις, ὁ καὶ ἐπὶ εἰκοσιεξαετιᾶν καὶ ἐπέκεινα διατελῶν καθηγητῆς τῆς Δογματικῆς Θεολογίας καὶ Βυζαντινῆς ἱστορίας ἐν τῇ ἐν Πετροπόλει Πνευματικῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ τῷ Αὐτοκρατορικῷ Πανεπιστημίῳ προσέφερεν τελευταίως τῇ ἐπιστήμῃ ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Μόσχᾳ Συνοδικῆς βιβλιοθήκης τυχαίως εὑρεθέντα, μαργαρίτην ἄγνωστον τέως εἰς τοὺς μεσαιωνοδίφας, ἀλλὰ καὶ ἐκτάκτως περιέργον καὶ σπουδαῖον, ὄν περ λίαν εὐλόγως (μεταφράσας καὶ εἰς τὴν Ῥωσικὴν γλῶσσαν) ἐπέγραψεν «Αὐτοβιογραφίαν τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἀπόσπασμα ἐκ τῆς προορισθείσης ὑπ' αὐτοῦ διατάξεως τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου». Ὁ διακεκριμένος ἡμῖν φίλος κ. Ἰωάννης Τροΐτσκις εἶναι αὐτὸς οὗτος ὅστις ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν δι' ἀτρύτων κόπων καὶ μόχθων ἐξακολουθεῖ νὰ μελετᾷ ἐνδελεχῶς τοὺς διαφυλλαττομένους θησαυροὺς ἐν ταῖς ἐν Μόσχᾳ καὶ Πετροπόλει ἀρχείοις, καὶ ἰδίως ἐκείνους, οἵτινες ἀποβλέπουσι τὴν κατὰ τὸν μεσαιῶνα καθόλου ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐν μέρει τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρόξενος οὕτω μεγίστης ὑφελείας γιγνόμενος ἀνά πάντα τὸν φιλολογικὸν κόσμον διὰ τῆς ἐκδόσεως πολυτίμων ἔργων τεθαμμένων ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ὑπὸ τὸν κονιορτὸν τῶν αἰῶνων.

Ἐφ' ᾧ ἀποφασίσαντες πάνυ προθύμως τὴν μεθερμηνεύσιν τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ἀναλύσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρογράφου, ἔγνωμεν

ἐκδοῦναι ταύτην, σὺν τῇ ἐπιπροσθέσει ἑτερόν τινων σημειώσεων, ἅτε οὐσιωδῶς ἡμῖν ἐνδιαφέρουσαν καὶ ἀφορμὴν δυναμένην δοῦναι εἰς συστηματικωτέρας περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου μελέτας.

Τὸ δημοσιευθὲν μνημεῖον, λέγει ὁ ἐκδότης, εὑρίσκεται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κώδικι τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Μόσχᾳ Συνοδικῆς (πρώτην πατριαρχικῆς) βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθ. 363 κατὰ τὸν νῦν ὑπάρχοντα κατάλογον (κατὰ δὲ τὸν κατάλογον τοῦ Ματθαίου CCCL)· ὁ καθηγητῆς Ματθαῖος ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτοῦ ἠρκέσθη εἰς βραχεῖαν σημείωσιν (1) περὶ τοῦ κώδικος τούτου, ἅτε ποιησάμενος λεπτομερῆ αὐτοῦ περιγραφὴν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐκδόσει τῆς Νέας Διαθήκης (Riga 1782) καὶ ἰδίως ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀπ. Παύλου πρὸς τοὺς Ῥωμαίους (σ. 257-262). Ἄλλ' ἐν τῇ λεπτομερεῖ ταύτῃ περιγραφῇ τοῦ κώδικος οὐδὲν ἀναφέρεται περὶ τοῦ ἡμετέρου μνημείου. Τὸ τοιοῦτο παρέχει ἡμῖν τὸ δικαίωμα τοῦ ὑποθέσαι ὅτι ἐν τῷ περιεχομένῳ τοῦ κώδικος τούτου τὸ μνημεῖον τοῦτο τότε οὐδόλως εὑρίσκετο ἀλλ' ὅτι προσετέθη μετὰ ταῦτα, ἄγνωστον ὁμῶς πότε καὶ ὑπὸ τίνος (2). Τοιοῦτοτρόπως, οὔτε ἐκεῖνοι οἱ ἐπιστήμονες οἵτινες εἶχον ἀνά χειρας τὴν *Notitia codicum*, οὔτε ἐκεῖνοι οἵτινες ἐμελέτων

(1) Ἴδου αὕτη κατὰ γράμμα: Cod. in charta bombicina sec. XIV, foliorum 460. Continet varios veterum libellos. In his etiam a fol. 117 ad 157. Pauli epistolam ad Romanos cum commentario Theophylacti. A principis scholiis Theophylacti multa adiorum, ut Photii et Beumenii, admissa sunt. Diligenter cum recensenti in prima mea N. Testamenti editione ad epistolam ad Romanos p. 257-262. *Accurata codicum Graecorum MSS bibliothecarium Mosquensium S. Synodi notitia et recensio Lipsia 1805*, p. 225.

(2) Τοῦτο ὁμῶς δὲν εἶναι πρωτοφανές. Μελετῶν τὰ χειρόγραφα τῆς ἐν Μόσχᾳ Συνοδικῆς βιβλιοθήκης, συνέπεσε πολλάκις νὰ ἀπαντήσῃ εἰς διαφόρους κώδικας ἄρθρα, μὴ προμνημονευόμενα ἐν τῇ καταλόγῳ τοῦ Ματτέη, ἐξ' οὗ δῆλον ὅτι τὰ τοιαῦτα τότε ἔλειπον. Ἡ σύμπτωσις αὕτη ἐνίοτε παρατηρεῖτο καὶ ἠτιολογεῖτο ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ματτέη (*Exempli gratia vid. not. i ad Cod. CCVIII*) ἀλλὰ συχνάκις ἔμενον ἀπαρατήρητος. Τὸ τοιοῦτον δηλοῖ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ματτέη τὸ ἐμπεριεχόμενον, τουλάχιστον, τινῶν ἑλληνικῶν κωδίκων δὲν ἦτον ὅλως τοιοῦτον, εἴτε τυγχάνει νῦν, ὅπερ μεταξὺ ἄλλων δεῖον ἵνα λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ κώδικος ὑπ' ἀρ. CCCL (363). Νῦν ὁ κώδιξ αὐτός περιλαμβάνει 447 σελ., ἐν ᾧ ὁ καθηγητῆς Ματτέη ἠρέθμει 460. Ὡς νῦν ἔχουσιν οἱ κώδικες διερρυθμισθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου τοῦ Α' καὶ κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν αὐτοῦ ἐδέθησαν δι' ὁμοιωμαρῶν στερεοῦ δέρματος καταστάντες οὕτω ἀπρόσβλητοι ἀπὸ τῶν σητῶν.

Ὡς ἐκ τῆς γραφῆς δὲ καὶ τοῦ χάρτου τὸ ἡμέτερον μνημεῖον ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐμπεριεχόμενα ἐν τῇ περὶ οὗ ὁ λόγος κώδικι ἀνάγονται εἰς τὸν ΠΒ' αἰῶνα.

τὸ ἐμπεριεχόμενον τοῦ κώδικος CCCL κατὰ τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ῥηγίῳ ἐκδόσει τῆς Νέας Διαθήκης, ἠδύνατο νὰ γνωρίζωσι τὴν ὑπαρξίν τοῦ μνημείου τούτου. Ἐκ τῆς φιλοπεριεργίας δὲ τῶν ἐπιστημόνων τῶν ἐχόντων ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν τὸν καθαυτὸ κώδικα καὶ μάλιστα μελετησάντων ἐπὶ πολὺν χρόνον αὐτὸν (ὡς λίαν θετικῶς τοῦτο ἐπίσταμαι), τὸ ἡμέτερον μνημεῖον καθίστατο ἀφανές α') διότι δὲν φέρει ἐπιγραφὴν (*ἀκέραιοι*), β') διότι ἄρχεται ἀπὸ προσευχῆς, γ') διότι ὄν γεγραμμένον κανικλοειδῶς τυγχάνει δυσανάγνωστον καὶ δ') διότι ἐν τισὶ μέρεσιν αὐτοῦ ἡ μελάνη ἐκ τῆς πολυχρονιότητος ἀπέβαλεν τὴν χροιάν αὐτῆς, ὁ δὲ χάρτης ἰδίως ἐν τέλει τοῦ χειρογράφου ἐν μέρει φαίνεται φθαρὴς, ἐν μέρει δ' εἶναι σητόβρωτος, ἐξ οὗ πολλαὶ λέξεις εἴτε ἐν μέρει, εἴτε ὀλοσχερῶς ἐξηφανίσθησαν. Τὴν σημασίαν ὅλων τούτων τῶν συμπτώσεων, ἀναφορικῶς εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν ἠδυνήθη ἵνα γνωρίσω ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως. Ἐν πρώτοις ἔλαβον γνῶσιν τοῦ κώδικος CCCL πρὸ δεκαετίας, ὅτε ἰδίως καὶ ἐπέστησα τὴν ἐμὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ μνημείου τούτου, κατέχοντος ἐν αὐτῷ τὴν τελευταίαν θέσιν, ἀλλὰ μὴ ἰδὼν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴν, ἐκ τῶν πρώτων γραμμῶν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν προσευχῆς, συνεπέρανα ὅτι ἔχω ἐνώπιον μου προσευχὴν προωρισμένην διὰ τελετᾶς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἀπεποιήθη ἵνα προβῶ εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάγνωσιν αὐτοῦ, τοσοῦτω μᾶλλον προθυμότερον, καθ' ὅσον αἱ γραμμαὶ αὐτοῦ οὐσαι λεπτογραφημέναι καὶ πυκνῶς συμπεπλεγμέναι πρὸς ἀλλήλας μετ' ἀποχρωματισμένων ἐν τισὶ μέρεσι ψηφίων, κατέβαλον τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐφυγάδευσαν ἀπ' ἐμοῦ πᾶσαν προθυμίαν πρὸς τὴν περαιτέρω αὐτοῦ ἀνάγνωσιν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης ταύτης δοκιμῆς ἐντοσοῦτω δὲν ἐλησμόνησα τὸ προκαλέσαν μοι ἐνδιαφέρον τοῦτο μνημεῖον καί, ὅτε μετὰ ταῦτα εἰργαζόμεν ἐπὶ ἑτέρων ἄρθρων τοῦ κώδικος, ἐνίοτε ἐπανελάμβανον τὴν δοκιμὴν μου καὶ ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶχον ἐνώπιόν μου τὰ αὐτὰ ὡς καὶ πρότερον ἀποτελέσματα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἤδη προὔτιθέμην ἵνα παραιτηθῶ ὀριστικῶς τῶν περαιτέρω δοκιμῶν. Ὅτε ὁμῶς ὀριστικῶς πλέον ἀπεφάσισα ἵνα ἐγκαταλείψω καὶ τὸ ἄγνωστον εἰς ἐμὲ μνημεῖον καὶ τὸν κώδικα (ἐπειδὴ πᾶν τὸ λοιπὸν ὅπερ μοι ἐνδιέφερον ἐν αὐτῷ τὸ ἐπορίσθην), μοι ἐπῆλθεν ἐπιτυχῆς ἰδέα ὅπως ἄρξωμαι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἀινιγματώδους μνημείου ἐκ τῆς δευτέρας πλέον σελίδος, ἐφ' ἧς ἡ γραφὴ τοῦ κειμένου

κάλλιον φαίνεται ὅτι διετηρήθη, καὶ τότε μόνον εἶδον περὶ τίνος μνημείου ἀξίου λόγου πρόκειται (1). "Ὅθεν λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν σπουδαιότητα τοῦ μνημείου τούτου, ὡς καὶ τὴν ἀπέλπιδα κατάστασιν τοῦ κειμένου αὐτοῦ, ὅπερ μετὰ παρέλευσιν τινῶν ἐτῶν τελείως θὰ ἀπεχρωματίζετο καὶ θὰ κατεστρέφετο, ἀπεφάσισα, μετὰ πλειστησίου ὅσης δυσχερείας προβάς εἰς τὴν ἀντιγραφὴν αὐτοῦ, ἵνα ἐκδώσω τοῦτο καὶ διὰ τοῦ τύπου· ἡ δὲ βραδύτης πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς εὐχῆς μου ταύτης προῆλθεν ἐν μέρει μὲν ἕνεκα τῶν δυσχερειῶν ἐκείνων, μεθ' ὧν πάντοτε συνοδεύεται ἡ ἐκδοσις τοιοῦτου εἴδους μνημείου, ἐν μέρει δὲ ἕνεκα ἐλλείψεως χρόνου, ὅστις σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν καταναλίσκεται ὑπὸ ἐτέρων ἀσχολιῶν μου. Καὶ νῦν μὲν εἰσέτι δὲν θὰ ἐνεφανίζετο ἐν τῇ δημοσιότητι, ἂν δὲν συνέτεινεν εἰς τοῦτο ἡ εὐγενὴς σύμπραξις τῶν κυρίων, ὧν τὰ ὀνόματα μετ' εὐγνωμοσύνης θὰ μνημονευθῶσι κατωτέρω.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐκδιδομένου νῦν μνημείου ὑπῆρξεν ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος (1259-1282) ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων. Καὶ μόνον τοῦτο ἀρκεῖ ὅπως ἀναδείξῃ τὸ ἡμέτερον μνημεῖον ἀξίον μεγίστου ἐνδιαφέροντος. Κρίνοντες ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν αὐτῷ τόνου τῆς γραφῆς δυνάμεθα μετὰ μεγίστης θετικότητος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ τοιοῦτον ἔγγραφο, ἢ τοῦλάχιστον καθυπηγορεύθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου Αὐτοκράτορος, καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐμμέσως ἐπικυροῦται ἐκ τῶν ἐπομένων, πρῶτον μὲν διότι Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἦτο ἀνὴρ θεωρούμενος ἐν τῇ τότε ἐποχῇ λίαν πεπαιδευμένος, δεύτερον δέ, διότι τὸν ὑπολειπόμενον αὐτῷ ἐκ τῶν ἄλλων ἀσχολιῶν χρόνον, ἰδίως κατὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ, ἠγάπα νὰ δαπανᾷ εἰς φιλολογικὰς μελέτας (2) κατὰ τὸ παράδειγμα πολλῶν ἄλλων βασι-

(1) Ἰδίως δὲ, μετὰ ἄλλων, καὶ ὑπὸ τοπογραφικὴν ἐποψίν, ὡς γνωρίζον τὸ πρῶτον, ὅτι ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν Κελλιθάρων μονὴ ἐσώζετο καὶ κατὰ τὴν 11' ἑκατονταετηρίδα.

(2) Ὁ σύγχρονος τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, διάκονος τῆς μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας, Θεόδωρος Μετοχίτης ἐπιμαρτυρεῖ ὅτι ὁ Μιχαὴλ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου αὐτοῦ μετὰ ἄλλων συνέταξε κανόνας εἰς τοὺς κυριωτέρους μάρτυρας ἐν σχήματι ἰδιορρυθμικῆς ποιήσεως: «περίπου δὲ τὰ τελευταῖα τῆς βιωτῆς παρακλητηρίου ὑπὲρ αὐτοῦ κανόνας ἀρίστα ἐμμελεῖς πρὸς τοὺς τῶν μαρτύρων ἐξόχους συντεθεικώς, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅποιον ἐκείνη προσημαρτῦρει διὰ ταύτων τὸ εὐσεβές, οἷον τὸ τῆς περὶ Θεοῦ δόξης πάγιον καὶ ὁρθόν, καὶ ἦσαν καὶ ἡλίκαν τὸ τῆς γνώμης ἰουτανές, καὶ φιλόθεον ὧν ἓνα τῶν πάντων ἀκροτελεύτιον, αὐταῖς τυγχάνει σχεδιάσας ταῖς ἀκροτελευταῖς ἐκείνου τῶν ἡμε-

λέων τοῦ Βυζαντίου. Ἡ ἐποχὴ τῆς γραφῆς τοῦ μνημείου δύναται ἀρκετὰ ἀκριβῶς νὰ ὀρισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ τοῦ ἰδίου παρεχομένων ἀποδείξεων. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν αὐτῷ ἀναφέρει περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ καὶ διαδόχου Ἀνδρονίκου, ὡς τελείως ἤδη ἐνηλίκου, καὶ περὶ τοῦ ἐκγόνου αὐτοῦ Μιχαὴλ ὡς ἐφήβου. Καὶ ὡς πρὸς τὸν πρῶτον μὲν, γνωστὸν ἡμῖν τυγχάνει ὅτι οὗτος ἐγεννήθη τῷ 1258 ἔτη νυμφευθεὶς μετὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς Ἀννης Ουγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πανονίας τὸ 1272 ἔτ. καὶ ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1282 ἔτ. ἐν ἡλικίᾳ 24 ἐτῶν (1)· ὡς πρὸς τὸν ἕτερον δέ, γνωστὸν τυγχάνει ὅτι ἐγεννήθη οὐχὶ ἐνωρίτερον τοῦ 1273 ὥστε, κατὰ τὸ ἔτος τῆς τελευτῆς τοῦ πάππου αὐτοῦ, ἦγε πιθανῶς τὸ 8 ἢ 9 ἔτος. Πάντα ταῦτα ἄγουσιν ἡμᾶς πρὸς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Διὰ τοῦ θετικωτάτου δὲ τρόπου γινώσκομεν ὅτι κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα καὶ μάλιστα κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος γίνεται ὑπόμνησις περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ βασιλέως Καρόλου τῆς Ἀνδεγαυίας πάλης, ἕνεκα τῶν Σικελιωτῶν, ὅτε ὡς συνέπεια τῆς πάλης ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τῶν Σικελιωτῶν ἀποτίναξις τοῦ ζυγοῦ τῶν Γάλλων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1282 ἔτ. (ἐξ' οὗ καὶ Σικελικαὶ νύκτες τῇ 30 Μαρτίου 1282 ἔτ.). Ἀληθῶς τυγχάνει ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σικελικῶν νυκτῶν ἐτέθη μόνον ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Σικελίας ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῶν Γάλλων, ἡ δὲ πραγματικὴ ἀπελευθέρωσις ἐπετελέσθη μετὰ παρέλευσιν τινῶν ἐτῶν, ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ ἕνεκα τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν Κάρολον τῆς Ἀνδεγαυίας εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ὑπολάβῃ τὴν ἀρχὴν ὡς γεγονὸς τετελεσμένον. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποδείξεων τῶν παρουσιαζομένων ὑπὸ τοῦ ἀνα χειρας μνημείου, ὀφείλομεν ἡμεῖς νὰ ἀναγάγωμεν αὐτὸ εἰς τοὺς χρόνους τῆς δευτέρας πεντηκονταετηρίδος δηλονότι τοῦ 1282 ἔτους. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀτόμου τοῦ συγγραφέως, τὸ ἐνδιαφέρον ὅπερ ἐκπροσωπεῖ τὸ

ρῶν, τῆς αὐτῆς ὄντα συμφωνίας τοῖς προτέροις, καὶ αὐτὰ προσφωγγόμενον». (Γεωργίου Μετοχίτου ἱστορίας Δογματικῆς Α. κεφ. 80, σ. 106. Patrim. μουσ. bibliotheca I. VIII Romae 1871). Διετηρήθησαν ἀρά γε οἱ κανόνες οὗτοι μέχρι τῆς σήμερον ἀγνωστοί.

(1) Βλ. Possini. Observationum Pachymerianarum ad historiam regum Michaelis Paleologi. lib. III, c. VIII-IX.

ἡμέτερον μνημεῖον, προέρχεται ἐκ τοῦ ἐμπεριεχομένου αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ὅπερ ὑπ' ὄψιν λαμβανόμενον δύναται νὰ διαιρεθῆ εἰς δύο μέρη: ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐκτίθεται ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ συγγραφέως, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ κανονισμὸς συνταχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου διὰ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ μυροβλήτου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκτὸς τούτου ἐν τῇ προδιαχαράξει τοῦ συγγραφέως φαίνεται ὅτι ὡς κυριώτερον μέρος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἦτο τὸ δεύτερον μέρος τὸ δὲ πρῶτον ὤφειλε νὰ ἦ εἶδος τι προλόγου αἰτιολογικοῦ.

Ἐκαστον τῶν μερῶν τούτων παρουσιάζει ἰδιαίτερον ὄλως ἐνδιαφέρον. Τὸ κύριον ἐνδιαφέρον τοῦ πρώτου μέρους ἐγκείται εἰς τὴν παροχὴν ἐνδείξεων τινῶν τοῦ χαρακτήρος τοῦ συγγραφέως. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ πλεονάζοντος ἐν αὐτῷ ὕφους τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο σημεῖον δὲν εἶναι ἐξομολόγησις (ἦν ὁ συγγραφεὺς, μεταβαίνων εἰς τὸ δεύτερον μέρος δὲν ἦτο ἐναντίος ἵνα παρουσιάσῃ ὡς τοιαύτην), ἀλλ' ἀπολογία, ἣν ἐκτίθησιν ἐν εἴδει προσευχῆς ἐξομολογητηρίου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐπιδαψιλεύσαντος καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ μεγάλας καὶ ἀνεξερευνήτους ἀγαθοεργίας. Αἱ ἀγαθοεργίαι αὗται ἦσαν τοσοῦτον ἀπειράριθμοι καὶ ἔκτακτοι, ἐπήρχοντο δὲ ἐν τοιαύτῃ ἀδιακόπῃ ἀλληλουχίᾳ, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὐτὸς τε καὶ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς αὐτὸν κέκτηνται ἰδιάζοντά τινα καὶ προνοιακὸν οὕτως εἰπεῖν χαρακτήρα καὶ προσπαθεῖ ἵνα πείσῃ περὶ τούτου καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἀναγνώστας. Οὗτος διορθῶν ἐν αὐτῷ ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς θείας Προνοίας ὑποδειχθέντα πρὸ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφανίσεως του καὶ καταστάντα καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ὄργανον καὶ ἐκπληρωτὴν τῶν θείων προβουλευμάτων. Τοιαύτη ἰδέα περὶ τῆς κατὰ θείαν βούλησιν εἰς τὸν κόσμον ἐλεύσεως, βεβαίως, δὲν ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ, οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν, οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀντικειμένου καὶ τὴν ἐκθεσιν τῶν γεγονότων τοῦ βίου αὐτοῦ. Καὶ ὄντως ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ μιᾷ καὶ τῇ ἑτέρᾳ περιπτώσει τυγχάνει λίαν ἀγχίνους καὶ ἐπιφυλακτικὸς, καθ' ὅσον πᾶν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξαφανίσῃ ἢ διακλονήσῃ τὴν φαντασιώδη ὄπτασίαν, εἴτε ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ συναισθήσει, εἴτε ἐν τῇ συναισθήσει ἄλλων, ὑπ' αὐτοῦ ἀποσιωπᾶται· οὕτω π.χ. οὐδεμίαν παιᾶται μνησίαν τῶν ὑπονοιῶν ἐκείνων ἃς περὶ τῶν ἀρπακτικῶν αὐτοῦ διαθέσεων εἶχον καὶ οἱ δύο Αὐτοκράτορες

Ἰωάννης ὁ Δούκας καὶ Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις ὁ νεώτερος, καὶ τῶν ὄρκων ἐκείνων, οὓς ὁ εἷς καὶ ὁ ἕτερος ἐλάβανον παρ' αὐτοῦ πρὸς περιφρούρησιν ἑαυτῶν καὶ τοῦ γένους αὐτῶν ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν κλίσεων τούτων, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν συνοδικῶν ἐπιτιμιῶν, τῶν ἀπειλούντων αὐτὸν ἀφορισμῶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε παραβῆ τοὺς ὄρκους τούτους (1). Ἐπίσης οὐδένα ποιεῖται λόγον τῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου παραβάσεως τούτων τῶν ὑποσχέσεων καὶ τῶν ἐπιτιμιῶν, ἃ ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ, ὅπως ἐκλεγῆ αὐτοκράτωρ, οὔτε περὶ τῆς ἀποτυφλώσεως Ἰωάννου τοῦ Λασκάρειος (2), οὔτε περὶ τῶν ἀτόπων ἐνωτικῶν αὐτοῦ διαθέσεων μετὰ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐλῆς ἣτις κατέληξεν εἰς τὴν ἐν Λουγδούνῳ ἔνωσιν τῷ 1274 ἔτει. Ἐνεκα τούτου βλέπομεν μεθ' οἷας λεπτομερείας οὗτος ἀπαριθμεῖ τὰς μακρὰς σειρὰς τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ καὶ πόσον τεχνηέντως περισυλλέγει ταῦτα, μὴ ἐνοχλούμενος ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ἣτις θὰ προσεγίνετο τοῖς ἀκροαταῖς αὐτοῦ, οὔτε ἐλαττῶν τὴν σημασίαν τῶν ἔργων καὶ τῶν προσκτήσεων τῶν προκατόχων αὐτοῦ, οὔτε μεγαλοποιῶν τὴν σημασίαν τῶν ἑαυτοῦ, οὔτε ἀποδίδων εἰς ἑαυτὸν, ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἑαυτοῦ θείαν μοῖραν ἐκεῖνο, ὅπερ ἄλλοι ἔπραξαν, ὡς π.χ. τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῶν Λατίνων τῷ 1261 ἔτει.

Ἐν τοιαύτῃ πρὸς τὰ γεγονότα τοῦ βίου αὐτοῦ σχέσει τὰ λεπτομερῆ γεγονότα ἐκεῖνα, ἅτινα ἀφηγεῖται ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἑαυτοῦ κατορθωμάτων καὶ τῶν προσκτήσεων, δύναται νὰ ὑποληφθῶσι ὡς ἀξιόπιστα ἐπὶ τοσοῦτον μόνον καθ' ὅσον αὐτὰ ἐπισφραγίζονται ὑπὸ τῆς ὁμολογίας ἐτέρων συγγραφέων. Ἡ δικαιοσύνη ἐν τοσοῦτῳ ἀπαιτεῖ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι καὶ ἂν ἀπορρίψωμεν τὴν πρὸς τὸ ἀποδιδόναι τὰ πάντα εἰς ἑαυτὸν τάσιν τοῦ συγγραφέως, ὡς καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πάντων ἐπιπόρῃν τῆς θείας μοίρας, ἐπιστήσωμεν δὲ τὴν προσοχὴν μόνον εἰς τὸ πραγματικὸν μέρος τῆς ὑποθέσεως, αἱ ὑπ' αὐτοῦ τότε ἀναφερόμεναι λεπτομέρειαι δὲν ἀντιφάσκουσι ποσῶς πρὸς τὰ γεγονότα, τῆς αὐτῆς φύσεως, τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τῶν συγχρόνων συγγραφέων (3). Ἐκ τινῶν μάλιστα τῶν λεπτομερειῶν τούτων συμ-

(1) Ἀκροπολίτου κ. 50. 69. Παχυμέρους, Βιβλ. Α', 7. Νικηφ. Γρηγορᾶ Β, 8. Γ', 2.

(2) Παχυμέρους Β, 2. Γρηγορᾶ Γ', 3.

(3) Πρβλ. Ἀκροπολ. κ. 46. 49. 65. 70. 71. Παχυμέρους Α, 22. Β, 6. Δ, 32 Ε', 8. 9. 10. 5'. Νικηφ. Γρηγορᾶ Γ', 5. Δ, 5. 6. 9. 10. Ε', 1. 3-6.

πληροῦνται πληροφορίες, ἀναφερόμεναι ὑπ' ἄλλων συγγραφέων ὡς π.χ. ὁ χάρτης τῶν πολέμων τῶν ἐπιχειρηθέντων ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι, ἠδύνατο ἴσως ἵνα συμπληρωθῇ διὰ τινῶν χωρίων μὴ ἀναφερομένων ὑπ' ἄλλων συγγραφέων, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ χάρτης τῶν κτήσεων τοῦ Καρόλου τῆς Ἀνδιγαυίας ἐν Ἰταλίᾳ ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἱστορία τοῦ πολέμου τούτου πρὸς Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον.

Νέαι ἐπίσης τυγχάνουσιν αἱ πληροφορίες, αἱ ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως περὶ τῆς ἐαυτοῦ ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καθόσον ἕτεροι συγγραφεῖς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου οὐδὲν ἀναφέρουσιν. Νῦν ἡ ἔλλειψις αὕτη ἐν τῷ βίῳ τοῦ Μιχαὴλ συμπληροῦται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Λεπτομερῆς ἐξέλεξις καὶ ἐκτίμησις τῶν θετικῶν ἐνδείξεων τῶν παρουσιαζομένων ὑπὸ τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Μιχαὴλ, δὲν εἰσχωροῦσιν νῦν ἐν τῷ ἡμετέρῳ θέματι, δι' ὅπερ καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἔργου αὐτοῦ περιοριζόμεθα εἰς ὅσα εἴπομεν.

Τὸ δεῦτερον μέρος τοῦ ἔργου τοῦ ἐστεμμένου συγγραφέως ἀνακαλύπτει ἡμῖν ἐκ τῆς σκοτίας τοῦ παρελθόντος ὀλόκληρον σειρὰν μονῶν καὶ μετοχιῶν ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἐξαφανισθέντων ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς μετὰ τῶν ἐπωνυμιῶν αὐτῶν. Ἐνταῦθα τὰ πάντα τυγχάνουσι νέα καὶ οὕτως συμπληροῦται ἡ ἱστορία τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ μονῶν.

Περὶ τῆς κυριωτέρας ἐκ τῶν μονῶν τούτων, ἰδίως τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. μεγαλομάρτυρος Δημητρίου κατώρθωσεν ὁ ἄοκνος ἐξερευνητῆς τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων Δουκάγγιος νὰ ἀνεύρῃ παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς συγγραφεῦσι καὶ συμπεριλάβῃ ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ ἔργῳ δύο μόνον πληροφορίες—μῖαν εὑρεθείσαν παρὰ Κωδινῶ, καὶ ἑτέραν παρὰ τῷ Καντακουζηνῶ. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ ἀριθμῆσει τῶν βασιλικῶν τελετῶν ἢ παρατάξεων ἐν διαφόροις ἐκκλησίαις καὶ μοναῖς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐπετείου μνήμης τῶν ἐκκλησιῶν, ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων καὶ περὶ τῆς πομπῆς κατὰ τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου Δημητρίου εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τιμωμένην σεβασμίαν μονὴν τὴν τῶν Παλαιολόγων (1), ὁ δὲ δεύτερος περὶ τῆς βαθείας πίστεως, ἣν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἔτρεφεν πρὸς τὸν μεγαλομάρτυρα τοῦτον ἅγιον ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος ὁ νεώτερος (1328-

(1) Περὶ ὄψικίων 15 σ. 80 Βον.

1341) καὶ ἦν ἐξεδήλωσεν μεταξὺ ἄλλων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκστρατείας αὐτοῦ εἰς Θεσσαλονίκην (1). Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τελευταίας πληροφορίας ὁ Δουκάγγιος παρακεκινδυνευμένως πως ἐξεικάσατο, ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀνδρόνικος ἦν ὁ καὶ ἀνεγείρας, ἢ τοῦλάχιστον ἀνακαινίσας τὴν μονὴν ταύτην (2). Διὰ τῶν ἀναγγελλομένων ἐν τῷ ἡμετέρῳ μνημείῳ ὅμως πληροφοριῶν ἢ εἰκασία τοῦ σοφοῦ μεσαιωνοδίφου δείκνυται πεπλανημένη, ἢ δὲ ἱστορία τῆς τε ἀνεγέρσεως, ὡς καὶ τῆς ἀνακαινίσεως τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἀνακτᾶται ἀκράδαντον ἱστορικὴν βάσιν. Περὶ τῆς περαιτέρω τύχης τῆς μονῆς πληροφορία ἐλλείπουσι. Ὁ σύγχρονος ἡμῶν Ἑλλήν ἀρχαιολόγος Πασπάτης ἠδυνήθη μόνον νὰ μάθῃ ὅτι ἐν αἷ τόπῳ ἦν ἡ μονὴ καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, νῦν διέρχεται σιδηροδρόμος, καὶ ὅτι κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τὰς ἐπιχειρηθείσας πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐπιχωμάτων τοῦ δρόμου τούτου, εὑρέθησαν ἐν τῇ γῇ τεμάχια μαρμαρίνων κιόνων, κιονοκράνων καὶ τοῦ δαπέδου, τῶν κοσμοῦντων ποτὲ τὸν ναὸν τοῦτον (3).

(1) Λ', 53 «Βασιλεὺς δὲ (Ἀνδρόνικος) ἐπεὶ τὰ πρὸς γουλακὴν τῆς ἀκροπόλεως ἐξηρτύσατο ἤκεν εἰς τὴν ἀγίαν σορὸν Δημητρίου τοῦ μάρτυρος καὶ μυροβλύτου, ἅμα μὲν προσκυνήσων αὐτὸν (ἦν γὰρ ἐξ ἡλικίας πρώτης τιμὴν αὐτῷ καὶ πιστὴν πλεῖον ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους μάρτυρας παρέχων, καὶ ὡσπερ ἐραστής αὐτοῦ ὢν), ἅμα δὲ καὶ τῆς παρούσης ἔνεκα εὐτυχίας ἀμειβόμενος εὐχαριστίας».

(2) Constantinopolis christiana, βιβλ. IV. σ. VI, XXXIII.

(3) Βυζαντινὰ μελέται, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1877. Ἐτέρας ἐκκλησίας περιωνύμους τὸ πάλαι, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἢ τοῦ Μεγαδμητρίου (καὶ ἐπιτεκλημένους τῶν Παλαιολόγων) ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἀνεφάνησαν τὰ ἐρεθία ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ σιδηροδρόμου, ὀλίγα βήματα πρὸ τῆς γερύρας, καὶ ὅπισθεν τοῦ ἐκεῖ Ὀθωμανικοῦ Λυκαίου. Πλεῖστοι κίονες, πάμπολλα κιονόκρανα καὶ τεμάχια μαρμαρίνα ἀνωρύχθησαν ἀπὸ τὰ βᾶθη τῆς γῆς. Ἡ ἐκκλησία αὕτη σιζομένη ἐπὶ τῆς ἀλώσεως, διότι οἱ τελευταῖοι Παλαιολόγοι διὰ θαπάνης πολλῆς ἀνεκαίνισαν αὐτήν, καταδαφίσθη, ὅτε οἱ Ὀθωμανοί, κατοικήσαντες τ' ἀνάκτορα, κατηδάρισαν εἴκοσι χριστιανικὰς ἐκκλησίας, ἀνεγερθείσας ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων ἐντὸς τοῦ περιθύλου τῶν μεγάλων ἀνακτόρων (ἴδε καὶ J. Labarte σελ. 219). Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ αὐτοῦ συγγράμματι «τὰ Βυζαντινὰ Ἀνάκτορα» ἐν Ἀθήναις 1885, ὁ σοφὸς Βυζαντιολόγος λέγει ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτο πλησίον τῆς Παναγίας τοῦ φάρου. Ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου «εἰσερχομένης τῆς λιτῆς εἰς τὸ χρυσοτρικλινον» ὁ βασιλεὺς «διέρχεται διὰ μέσου τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ ἐξέρχεται μετὰ τῆς λιτῆς τὰς ἀνατολικὰς πύλας, καὶ οἱ μὲν μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ ὄφφικιοὶ ἴστανται ἀντικρὺ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. . . οἱ δὲ δεσπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ προπυλαίῳ τῆς ἐκκλησίας», εἶτα «εἰσερχόμενοι, καθέζονται ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου». Ἐκ τῶν ἐπομένων λόγων τοῦ Παρφυρογεννήτου, ἱστοροῦντος τὰ τῆς παραμονῆς τῶν Βαίων, εἰκάζω, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτο πλησίον τῆς Παναγίας τοῦ φάρου, καὶ συνακοινώνουν ἀμφότεροι διὰ κοινῆς πύλης, «καὶ διὰ τῆς ἑτέρας πύλης τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰσερχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας (θεοτόκου τοῦ φάρου)».

Περὶ τῆς μονῆς Κελλιθάρων ἐν τοῖς *Acta et diplomata monasteriorum et ecclesiarum Orientis*, ed. Fr. Miklosich et Jos. Müller. Vindobonae 1871 διεσώθησαν αἱ ἐξῆς πληροφορίες.

Ἡ μονὴ αὕτη, καλουμένη ὡσαύτως ἡ μονὴ τοῦ Λαμπονίου (1), ἔκειτο μετὰ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Παύλου τοῦ Λάτρουσ καὶ τινῶν ἄλλων ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Λάτρουσ (2) παρὰ τὴν Μίλητον. Πότε δὲ καὶ ὑπὸ τίνος ἀνηγέρθη ἄγνωστον, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν χρόνου ἔφθασεν εἰς τοιαύτην εὐστάθειαν, ὥστε ἤρξατο διαφιλονεικεῖν τὸν βαθμὸν τῆς ὑπεροχῆς (τοῦ πρωτείου) πρὸς τὴν ἀρχαιότεραν καὶ διασημοτέραν πασῶν τῶν μονῶν τοῦ Λάτρουσ τὴν λαύραν τοῦ Ἁγ. Παύλου (3)

(1) . . . τῆς μονῆς κελλιθάρων ἤγουν τοῦ λαμπονίου. *Acta* τ. 1, σ. 315.

(2) Οἷτε τῆς τοῦ λαμπονίου μονῆς καὶ οἱ κατὰ τὸ ὄρος τοῦ λάτρουσ ἐρημηχόζοντες . . . ἐρεῖ καὶ ἀμφισβήτησις τοῦ ἡγουμένου καὶ κείνων ἡρέμα πωρ καὶ ἀναχωρητικοῦ ἐγιγήμετο καὶ τὸ συμπαρακείμενον αὐτοῖς ὄρος, μέρος τι ὅλου τρυγάνου, ὃ δὲ κοινῶ ὀνόματι λάτροσ καλεῖται. (Αὐτ. σ. 313). Ἐπιπέδη ἡ μονὴ τοῦ Ἁγ. Παύλου ἔκειτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους (ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ θείου ὄρους τοῦ λάτρουσ, σ. 317), ἡ δὲ μονὴ τῶν Κελλιθάρων ἐπὶ τῆς κατωφερείας αὐτοῦ, ἐν τοῖς ἐγγράφοις αὕτη ἀναφέρεται ὡς γειτονεύουσα μετὰ τοῦ ὄρους Λάτρουσ (ὡς τινες τῶν χειρογράφων τῶ ὄρει καὶ μάλιστα οἱ τῆς μονῆς τοῦ λαμπονίου μοναχοί, σ. 307).

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀρτίστως λέγει αὐτὴν κειμένην «ἐν τῇ Ἀσίᾳ», τοὺς δὲ Κελλιθαρίτας παρίστησιν ὡς «τὴν ἐσχάτην τῶν ρωμαϊκῶν ὄρων οὐκ οὐκὸντας καὶ πάσαις ὑποκειμένους ἐφ' ὅδοις βαρβαρικαῖς». Πῶς δὲ πραγματικῶς ἔκειτο ἡ τῶν Κελλιθάρων μονὴ δὲν ἔρξαι. Ἀλλὰ καὶ αἱ γενικαὶ αὐτοῦ ἐκφράσεις οὐδαμῶς ἐπιτρέπουσι νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ἐννοεῖται ἐνταῦθα ἢ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Ἀρσενίου ἀναφερομένη ἡρώδης μονή, ἣτις ἔδρευτο ἐπὶ τοῦ ὄρους Λάτρουσ (ἐν Μπερ-Μπαρμιά, ἐν Καρλί), ἐν τῷ Λατρινῷ κόλπῳ. Ἴδε περίληψιν τοῦ βίου τούτου ἐν τῇ Συναξαριστῇ τοῦ Νικοδήμου, ἱ' Δεκεμβρίου. Τὴν τοποθεσίαν αὐτῆς σαφέστερον ἔρξαι ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῶν ἁγίων Παρνάβα, Σωφρονίου καὶ Χριστοφόρου, λέγων ὅτι ἐπισκέψαντο οὗτοι μετὰ τὴν Ἰβήσον καὶ τὴν τῶν Κελλιθάρων μονήν, ἐπανακάρψαντες εἰς τὸ ὄρος Λάτροσ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Τὸ κείμενον τῆς ἱστορίας ταύτης εὐρηται ἐν τῷ σπανίῳ τούτῳ βιβλίῳ τοῦ Νεοφύτου Κασσοκαλυβίτου: *Ἡ θεία καὶ ἱερὰ ἀκαλουθία . . . τῶν ἐν Μερῇ ὄρει ἀσκημάτων*, ἐν Λαύρᾳ 1775, σελ. 16. Μετὰ τὴν διασάφησιν ταύτην παρὶ τῆς θέσεως τῆς ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ τοῦ Μ. Παλαιολόγου ἀναφερομένης μονῆς τῶν Κελλιθάρων, εὐχολον ἦν νὰ προσδιορίσωμεν καὶ τὸν τύπον μετοχίου τινός, περὶ οὗ γράφει ὁ Παλαιολόγος ἐν § XVI.

(3) Ἡ μονὴ αὕτη κατεῖχεν ἤδη ἀρκετὴν ἀκίνητον περιουσίαν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (880-911) ἦν ἀπέκτησεν ἐκ τῶν μεγαλοδοσιῶν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τίς οἶδα πῶς καὶ διατὶ ἀπώλεσε τὸ ἐπ' αὐτῆς δικαίωμα καὶ μόνον ἀνέκτησε ταῦτα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου Ἀγγέλου (1185-1195), ὡς δηλον γίγνεται ἐκ τῶν ἐγγράφων ὑπ' ἀρ. XIV καὶ XV τῶν καταχωρισθέντων ἐν τοῖς *Acta* (σ. 323-229).

πρὸς δὲ καὶ μετ' ἐπιτυχίας. Τούλάχιστον ἐκ χρυσοβούλλων τοῦ πατριάρχου Μανουὴλ Α' τοῦ Χαριτοπούλου ἀπὸ τοῦ 1222 ἔτ. βλέπομεν ὅτι εἰς τὴν μονὴν τῶν Κελλιθάρων βραδύτερον (μεθύτερον) μετεβιβάσθη ἄγνωστον πῶς καὶ διατὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀρχιμανδριτείας τὸ κατ' ἀρχὰς ἀνήκον τῇ λαύρᾳ τοῦ Ἁγ. Παύλου. Ἐν τῷ ῥηθέντι χρυσοβούλλῳ ὁ πατριάρχης ἀποδίδει τὸ δικαίωμα τοῦτο τῇ λαύρᾳ ὑποτάσσων αὐτῇ μετὰ καὶ ἄλλων καὶ τὴν μονὴν τῶν Κελλιθάρων (1). Ἀλλ' ὡς φαίνεται ἐξ ἄλλων ἐγγράφων, οἱ Κελλιθαρίται οὐχὶ μετὰ πολλῆς προθυμίας ὑπετάγησαν τῷ πατριαρχικῷ ὀρισμῷ καὶ ἐξηκολούθουν διαφιλονεικοῦντες τῇ Λαύρᾳ τὸ δικαίωμα τοῦτο (2), μέχρις οὗ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος συνυπήγαγεν αὐτοὺς τῇ μονῇ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου καὶ συνάμα ἀνεκήρυξεν ἀμφοτέρας τὰς μονὰς βασιλικὰς. Ἡ περαιτέρω ἱστορία τῆς μονῆς τυγχάνει ἡμῶν ἄγνωστος. Περὶ τῶν λοιπῶν τῶν καταριθμουμένων ἐν τῇ διατάξει τοῦ Μιχαὴλ μονῶν καὶ μετοχιῶν, οὐδεμίαν ἔχομεν εἶδησιν.

Περὶ τοῦ μέρους τούτου τοῦ ἐξεταζομένου μνημείου παρατηρήτέον, ὅτι οἱ κατ' ἰδίαν ἀριθμοὶ τῶν μοναχῶν, ἐν ταῖς διαφόροις μοναῖς καὶ μετοχίαις, ἀθροίζομενοι ὁμοῦ, ἐν κοινῷ ἀθροίσματι παρέχουσι τὸν ἀριθ. 117, οὐχὶ δὲ τὸν 138 ὡς συγκεφαλαιουῦται ἐν τῇ διατάξει. Ἡ διαφορά αὕτη τριττῶς ἐξηγεῖται: ἢ ὅτι κατὰ τὴν ἀπαριθμῆσιν τῶν μονῶν καὶ μετοχιῶν παρελείφθησαν τινές, ἢ ἐγένετο παραδρομὴ τις ἐν τοῖς ἰδιαιτέροις ἀριθμοῖς τῶν μοναζόντων ἐν τοῖς κατ' ἰδίαν μοναστηρίοις καὶ μετοχίαις, ἢ ἡ τοιαύτη παραδρομὴ παρεσιέφρησεν ἐν τῷ κοινῷ ἀθροίσματι. Ὅποια τις τῶν τριῶν τούτων ὑποθέσεων τυγχάνει ἢ πιθανωτέρα, οὐδαμῶς ἐπιχειροῦμεν ἵνα λύσωμεν.

Μία ἰδιόζουσα διάταξις Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου συνίσταται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τάξεων (ὄλαις) ἐν ὅλοις τοῖς ἀπαριθμουμένοις μονα-

(1) *Acta*, σ. 295-298. Ὑπέτασσε τὸ ἐγγράφον τοῦτο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Λαύρας τὰς ἀκολουθούσας μονὰς: τὴν τῶν Κελλιθάρων, τὴν τοῦ Μυραινῶνος, τὴν τοῦ Λυσικουῦ, τὴν τῶν Κίρηνοῦντων, τὴν τῶν Κισσῶν, τὴν τοῦ Φαλακροῦ Βουνοῦ, τὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἔτι τὴν τοῦ Ἀσωμάτου ἦτοι τὸ Βάτιν, τὴν τοῦ Ἀσωμάτου, ἦτοι ὁ Βαθὸς Λιμῆν ἐπικέκληται, τὴν τῆς Ἱερᾶς ὀνομαζομένην, ἔτι τὴν τοῦ Ἀσωμάτου ἦτοι τὸ Περιστέριον. Ὅλαι αἱ μοναὶ αὗται ἦσαν πατριαρχικαὶ ἢ σταυροπηγιακαὶ καὶ ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἡγουμένου, Ἀρχιμανδριτοῦ, τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγ. Παύλου, ἦντος τούτου καὶ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου.

(2) Ἴδε ἐν τοῖς *Acta* τὰ ἐγγράφα ὑπ' ἀρ. III καὶ VIII.

στηρίοις καὶ μετοχίοις. Ἡ ἰδέα τῶν τάξεων δὲν εἶναι νέα ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἐκκλησιαστικῇ πράξει, ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' καὶ εἶτα ὑπὸ Ἡρακλείου εἰς τὸν κληρὸν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Ἄλλ' οὐχ ἦττον τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐν ταῖς μοναῖς καὶ μάλιστα ἐν τοιαύταις εὐρείαις διαστάσεσιν ἀπαντῶμεν κατὰ πρῶτον ἐν τῇ διατάξει Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου.

Ἐν Σελ. 18 τῆς β' ταύτης ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει καὶ μετόχιόν τι «εἰς τὰ Θύραια»· ταῦτα δὲ εἶναι ἢ νῦν ἐν τῷ νομῷ Ἀιδινίου πόλις Θύρα, περὶ ἧς ὁ ἐρίτιμος ἡμῶν φίλος Λ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἔγραψε γερμανιστὶ ἰδιαιτέραν διατριβὴν ἐν Mittheilungen des deutschen archeologischen Institutes (Τομ. Γ'. σελ. 55-59) ἀποδεικνύων ὅτι ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἡ πόλις αὕτη, κατὰ τὰς ἐπιγραφάς, ὠνομάζετο *Τείρα*, ὅτι εἰς ταύτην ἀναφέρονται τὰ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντιῷ ἀναφερόμενα τοπικὰ τῆς Λυδίας ὀνόματα *Τάρρα*, *Τάρρηθος*, *Τύρος* (ἐκδ. Meineke σελ. 604, 628, 643) καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο *Θύραια*. Μόνος δὲ ὁ Παχυμέρης μνησκεται τοῦ ὀνόματος τούτου ἐν ἔτει 1308 «οἱ πλείους, λέγει, τῶν πολιτῶν (τῆς Ἐφέσου) ἐπὶ τῶν *Θυραίων* φρούριον» κτλ. Πληροφορεῖ δὲ ἡμᾶς ὁ κ. Κεραμεὺς ὅτι αὐτόθι ἠδρευεν ἐπίσκοπος «ὁ *Θυραίων*» τιτλοφορούμενος καὶ τελῶν ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου λεῖ τῇ τάξει (ἴδε G. Parthey. Hierogl. Synecd., vol. 3, 48, σελ. 103).

Ἐν Σελ. 19 ὁ Μ. Παλαιολόγος ἀναφέρει καὶ μετόχιον τῆς «*Μακαριωτίσσης*, ὅπερ καὶ αὐτὸ περὶ τὴν Βιζύην ἐστὶ». Τὸ ὄνομα τοῦτο κατὰ τὸν αὐτὸν κ. Παπαδόπουλον Κεραμεῖα σχετίζεται πρὸς τὸ νῦν *Μαγκριώτισσαι*, ὅπερ ἐστὶ χωρίον μίαν ὥραν περίπου ἀπέχον Ν. τῆς Βιζύης, περιλαμβάνον δ' ἔτι ἐκκλησίαν βυζαντινοῦ ρυθμοῦ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τετιμημένην. — (Μήπως ἐν τῷ χειρογράφῳ ἀναγινώσκεται *Μαγκουριώτισσαι*;))

Ἐν σελ. 20 ἀριθ. 25 συμπληρωτέον, λέγει ὁ αὐτὸς κ. Π. Κεραμεὺς [*Πάτ*]ου πιθανῶς. Ἐὸ δ' ὄνομα *Μαριάδος* εἶναι ἀξιοσημειώτον, ὡς δεικνύον τύπον βυζαντινοῦ ὀνόματος τοῦ τῆς Μάνης, ἢ τοῦ ἄλλως μεσαιωνικοῦ *Μαίνης*. — Δὲν ἀμφισβᾶλλει δὲ ὅτι αὐτόθι, ἀριθ. 24, πρέπει τὸ γ' νὰ διορθωθῇ εἰς *μ* καὶ οὕτω νὰ συμπληρωθῇ τὸ κενὸν εἰς ἐν δὲ τ[ῆ] *Μ[ε]σσηνίᾳ*.

Ἐν Σελ. 4. σ. 5. κατὰ τὸν Λ. Β. τὸν Μέγαν Λογοθέτην Σταυ-

ράκην Βένην Ἀριστάρχην ἀντὶ καὶ μετὰ πρὸς δύνοντα ἡλίον εἶχε — *νικῶντα μὲν . . τὸ δυσμεγές . . νικῶντα δὲ καὶ τὰς . . ἐλπίδας*, ἔδει : *εἶχε νικῶντα κλ.*

Ἐν Σελ. 5, ἀντὶ τῆς κατὰ τῶν *Μισσαγετῶν ἀντιπαράταξιν καὶ τὴν ὄρμην* — καὶ τῆς *συμπλοκῆς* καὶ τὸ . . . *τρόπαιον*, ἔδει καὶ τῆς *ὄρμησιν καὶ τῆς συμπλοκῆς* κλ.

Σελ. 5 σ. 3 ἀντὶ εἰς ἀκοὰς ἔδει εἰς ἀκοὰς.

« 7 « 7 « *ἐνδυπαθοῦντες ἔδει ἐνδυπαθοῦντες.*

« « « 4 « *περίπου Κυρίαν; ἔδει περίπου Κυρίαν.*

« 9 « 5 « *Ἰλλυρικους, ἔδει Ἰλλυριους.*

« « « 6 « *περίπου τὴν παρὰλλαν, ἔδει περίπου τὴν.*

« 19 « 15 « *μοναχοὶ δύο· τούτω ἱερεὺς εἰς, ἔδει τούτων.*

Ὡς φαίνεται, ἡ ἐξεταζομένη διάταξις παρουσιάζει καὶ τινὰς ἄλλας ιδιότητας, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ ἀντιγραφεὺς, ἄγνωστον διατί, δὲν ἔγραψε μέχρι τέλους τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου (1), καὶ ὡς ἐκ τούτου οὔτε νὰ γνωρίσωμεν ταύτας, οὔτε νὰ κρίνωμεν περὶ τούτων δυνάμεθα.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΜΕΛΕΤΗΝ

ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΥΠΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΟΥΣΙΠΕΝΣΚΗ.

Καθηγητοῦ ἐν τῇ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀδησσοῦ

Ἐν τῇ παρούσῃ διατριβῇ θέλω πραγματευθῆ τὸ θέμα, ὅποια ζητήματα ἐν τῇ μελέτῃ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας πρέπει νὰ καθέξωσι τὴν πρώτην θέσιν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γενικῆς ἱστορίας.

Ἐπέστη ἤδη ὁ χρόνος ὅπως ἡ ἱστορία τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους ἔλθῃ εἰς ἐσωτερικὴν συνάφειαν πρὸς τὴν τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ. Καὶ

(1) Ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς δὲν ἔγραψε μέχρι τέλους τὸ κείμενον, μολονότι καὶ εἶχε πρὸς τοῦτο τὰ μέσα, τὸ τοιοῦτον ἀπαδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος ἔστη ἐν τῷ μέσῳ τῆς σελίδος ἐνῶ εἶχεν ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσέτι λευκὴν ἄγραφον σελίδα.

πράγματι, εἰ καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἀξιόλογα πονήματα ἀφιερωμένα εἰς τὸ Βυζάντιον, ὡς τὰ τοῦ Χόπφ, Ζαχαρίου φὸν Λίγγενταλ καὶ Παπαρηγοπούλου, δὲν δυνάμεθα ὅμως ἐν τοῖς ἔργοις τούτοις νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὰς ἀπαιτήσεις ἡμῶν ὡς ἐν τοῖς εἰς τὴν δυτικὴν ἱστορίαν ἀναφερομένοις συγγράμμασι τοῦ Γκίτσεβρεχτ, Βάιτς καὶ Μάουρερ. Ἐν γένει δὲ ἐν τοῖς περὶ Βυζαντίου συγγράμμασι δὲν δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἰδεώδους τῆς ἱστορίας, ὅποιον ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου βυζαντινολόγου Τάφελ ἐν τοῖς πολυαριθμοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ. Ἰδίᾳ δ' ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τοῦ Βάιτς καὶ Ζαχαρίου φὸν Λίγγενταλ καθ' ὅσον τὰ συγγράμματα αὐτῶν «*Deutsche Verfassungsgeschichte*» καὶ «*Geschichte des Griechisch-Römischen Rechts*» δεικνύουσι σαφῶς τί λείπει ἐν ταῖς βυζαντιναῖς μελέταις. Ἡ ἐξέτασις τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου ἐπ' ἐσχάτων μόλις ἤρχισε νὰ ἀναφαινῆται, ὅπως δὲ νέα πράγματα εἶνε καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν ζητημάτων καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἐξετάσεως αὐτῶν.

Ἀναμφιβόλως ἡ μελέτη τῆς δυτικῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας, ἣτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐποίησε μεγάλας καὶ σπουδαίας προόδους, θέλει ὀδηγήσει εἰς τὸν καθορισμὸν νέων ζητημάτων ἀφορώντων εἰς τὸ Βυζάντιον. Δυνάμεθα δὲ οὐχ ἤττον νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἀφ' ἑτέρου ἡ μελέτη τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου δύναται καὶ ἀπὸ τοῦδε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐξήγησιν πολλῶν ἀλύτων καὶ ἀσαφῶν ζητημάτων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

Θὰ φέρω παραδείγματά τινα ἐκ τῶν ὁποίων θὰ καταδειχθῇ ἡ ὁμοιότης τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως ἐν τε τῷ Βυζαντίῳ καὶ ἐν τῇ Δύσει. Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι τὸ Βυζάντιον παρίστησιν ἰδιαίτερον ἱστορικὸν χαρακτῆρα μὴ ἔχοντα ἀναλογίας πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν λοιπῶν ἔθνων.

Ἐπάρχει ἐν τοῖς πρώτοις προφανῆς καὶ εὐληπτος παραλληλισμὸς μεταξὺ τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ὡς ἐν τῇ Δύσει ἡ μεσαιωνικὴ ἱστορία ἀρχεται διὰ τῆς εἰς τὸν ῥωμαϊσμὸν ὑποταγῆς καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ ἀναμίξεως τῶν τὸ πρῶτον τότε ἀναφαινομένων νέων λαῶν τῆς δυτικῆς καὶ βορείας Εὐρώπης, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔχομεν κατ' ἀναλογίαν τὴν διάδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς νέα ἔθνη. Ὡς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ῥωμαϊ-

σμοῦ νέα πολιτικὰ σώματα ἀναφαίνονται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ῥώμης, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀναφαίνονται ἐντὸς τε τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἐν μέρει ἐκτὸς αὐτοῦ νέα κράτη ἰδρυέντα ὑπὸ ἄλλων ἔθνων.

Ὅτι ἡ ἀνατολικὴ Ῥώμη δὲν ἔπεσεν ὑπὸ τὴν χεῖρα τῶν βαρβάρων ὡς ἡ δυτικὴ, τοῦτο ἐξηγεῖται τὸ μὲν ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸ δὲ ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ βίου τῶν λαῶν ἐκείνων μεθ' ὧν οὗτος ἦλθεν εἰς σχέσιν καὶ τοῦ τρόπου τῶν σχέσεων τούτων.

Ἐν τε τῇ Δύσει καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ οἱ διάφοροι λαοὶ οἱ ἐλθόντες εἰς συνάφειαν πρὸς τὸ ῥωμαϊκὸν καὶ τὸ βυζαντινὸν κράτος ἐμορφώθησαν ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰσῆνεγκον εἰς ἐκάτερον τούτων νέα στοιχεῖα, ἐξ ὑπαμοιβῆς ἐπιδράσαντα ἐπὶ τὰ κράτη ταῦτα. Καὶ ἡ μὲν ἀμειβία ἐπίδρασις τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐπὶ τοὺς Φράγκους, Γερμανοὺς καὶ ἄλλους λαοὺς καὶ ἡ τούτων ἐπὶ τὴν Ῥώμην δύναται νὰ θεωρηθῇ γνωστὴ χάρις εἰς τὰς σπουδαίας μελέτας τῶν πολλῶν ἐπιφανῶν ἐρευνητῶν. Ἄλλ' ἐξετάσωμεν τί συμβαίνει ὡς πρὸς τοῦτο τὸ ζήτημα ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ.

Λι μὲν μεγάλαι ἐκδουλεύσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν νέων εὐρωπαϊκῶν ἔθνων εἶνε ἀρκετὰ γνωσταί. Γνωστὸν εἶνε, ὅτι τὸ ἔργον τῆς παιδείσεως τῶν νέων εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἔλαχεν εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος. Ἡ ἐπιστήμη, ἀποδίδουσα φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν εὐεργετικὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τῶν ἀγρίων στιφῶν τὰ ὅποια ἀνέθρεψεν εἰς ἱστορικὰ ἔθνη, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσῃ τὰς μεγάλας οὐσίας τὰς ὁποίας τὸ Βυζάντιον ὑπέστη πρὸς ὠφέλειαν ἀπάσης τῆς Εὐρώπης οἷονεὶ ἀποτελοῦν τὸ σύνορον τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὴν βαρβαρότητα.

Ἦνε περιττὸν νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὴν σειρὰν ὄλων τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν τὰς ὁποίας τὸ Βυζάντιον ἠναγκάζετο ν' ἀπωθῇ, θέτον πρὸ αὐτῶν προχώματα. Καὶ οὐ μόνον ἀπέκρουε τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ προσεπάθει ὅτε μὲν διὰ τῶν ὀπλων, ὅτε δὲ διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ ἢ διὰ χριστιανικῶν λόγων καὶ τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐπιρροῆς νὰ καταδαμάσῃ καὶ ἐξευγενίσῃ τοὺς βαρβάρους, διδάξαν αὐτοὺς τὴν ὑπαρξίν τοῦ πολιτικοῦ βίου. Ἦν τῶν σλαβικῶν φυλῶν καὶ τῶν βουλγαρικῶν καὶ οὐγγρικῶν ὀρδῶν ἐπλάσεν ἱστορικὰ ἔθνη. Ἡ ἐπιρροὴ αὐτοῦ ἐφθασε καὶ μακρότερον, εἰς τε τὸν βαρρᾶν καὶ εἰς τὴν δύσιν, εἰς τὴν Ῥωσίαν, Βρεμίαν καὶ Πολωνίαν. Τὸ Βυζάντιον ἔπραξε διὰ τὴν ἀνατο-

λικήν Εὐρώπην ὅτι ἡ Ῥώμη διὰ τὴν δυτικὴν. Εἰς αὐτὸ χρεωστοῦσιν ἅπαντα τὰ ἀνατολικά ἔθνη τὴν πίστιν, τὴν φιλολογίαν, τὴν καθαρῶς γλῶσσαν καὶ τὸν πολιτισμόν. Τὸ Βυζάντιον διεφύλαξε καὶ δι' αὐτὴν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην φιλολογικὸν θησαυρόν, κληροδοτηθέντα ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ ἀντέστη εἰς τὴν καταστρεπτικὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων, οἵτινες ἄνευ αὐτοῦ θὰ κατελάμβανον τὸ μέγιστον μέρος τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον διετήρησε τὸν πολιτισμόν. Κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν ἔθνῶν τὸ Βυζάντιον ἠδυνήθη νὰ δώσῃ ἄσυλον εἰς ἅπαντα τὸν φιλολογικὸν κόσμον. Χάρις εἰς αὐτὸ τὰ γερμανικά, σλαβικά καὶ ἀνατολικά ἔθνη ἠδυνήθησαν νὰ προμηθευθῶσιν ἐκ Βυζαντίου τοὺς θησαυροὺς τοῦ κληροδοτηθέντος ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων. Οὕτω δέ, ἐπαναλαμβάνω, αἱ ἐκδουλεύσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ εἶνε πασίγνωστοι καὶ ὑφ' ἀπάντων παραδεδεγμέναι.

Ἄλλ' ἂν γνωστὴ εἶνε ἡ ἐπίδρασις τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας συσχετισθέντας λαοὺς, σχεδὸν ἄδικτον ἔμεινε τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἀλλογενῶν στοιχείων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ὁμοίως χάριν τῶν συμφερόντων τῆς ἐπιστήμης εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ γείνη περὶ αὐτῶν λόγος. Διότι ἄνευ ὀρθῆς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος τούτου εἶνε ἀδύνατον νὰ προχωρήσωμεν ἐν βῆμα εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐσωτερικῆς βυζαντινῆς ἱστορίας. Ἄλλ' ἴσως ἠδύνατό τις νὰ ἀντείπῃ, ὅτι δὲν εἶνε ἀκόμη καιρὸς νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τοιαῦτα ζητήματα. Πρὸς ταύτην τὴν γνώμην δὲν εἶμαι σύμφωνος.

Πρὸ ἕξ ἐτῶν ὁ Γερμανὸς ἀνατολιστὴς Sachau καὶ ὁ νομομαθὴς Brunns (1) ἐξέδωκαν λίαν περίεργον νομικὸν κείμενον, σύγχρονον πρὸς τὴν παρακμὴν τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἐννοῶ τὸ Syrisch-Römisches Rechtsbuch. Ὁ συριακὸς οὗτος νόμος ἦτο διαδεδομένος καὶ ἐφηρμοσμένος ἐν τῷ βίῳ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας μέχρι τῆς Αἰγύπτου. Καθὼς ἀποδεικνύει ἡ πρακτικὴ αὐτοῦ χρῆσις μέχρι τοῦ 11^{ου} αἰῶνος, εἶχε σκοπὸν νὰ ἀνταγωνίζηται ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρὸς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (2). Ὁ κώδιξ τοῦ

(1) Brunns und Sachau, Syrisch-Römisches Rechtsbuch aus dem fünften Jahrhundert. Leipzig. 1880.

(2) Δότ. σ. 330-331.

Ἰουστινιανοῦ δὲν ἐξώθησε τοὺς ἐγγυρίους νόμους ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐν αἷς ἦτο ἐν χρήσει ὁ νόμος ὁ συριακός. Τοῦτο ἀρκεῖ ὅπως μετριάσῃ τὴν κρατοῦσαν γνώμην περὶ τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν νόμων ἐν ὅλαις ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους. Ἐν τῷ συριακῷ νόμῳ βλέπομεν ἔχνη εἰθισμένου δικαίου.

Ἄλλὰ τοῦτο βεβαίως δὲν εἶνε τυχαία καὶ μόνη σύμπτωσης, εὐρίσκωμεν δὲ καὶ ἄλλας ἀποδείξεις τοῦ αὐτοῦ φαινομένου. Πρὸ πολλοῦ εἰς πάντα εἶνε γνωστὴ ἡ λίαν πρωτότυπος νομοθεσία τῶν εἰκονομάχων βασιλέων Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου (1). Ὡς ἀναμνησθῶμεν ἐνταῦθα καὶ τῆς καλλίστης ἐκτιμήσεως τοῦ νόμου τούτου τῆς ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις καθηγητοῦ Παπαρρηγοπούλου γενομένης (2). Ὁ γεωργικὸς οὗτος νόμος κύριον θέμα ἔχει τὸν ὀργανισμόν τῆς τάξεως τῶν χωρικῶν. Ὡς γνωστὸν δέ (3), οὗτος μέγας διεσπάρη ἐν μέσῳ τῶν Σλάβων ὑπηκόων τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐλευθέρων Σλάβων τῆς νοτίου καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ὁ «Γεωργικὸς νόμος» καὶ ἡ «Ἐκλογὴ» δὲν φέρουσι χαρακτῆρα τυχαίου ἢ τύπον προσκαίρου διατάγματος, οὐδὲ ὑπῆρξαν ποτὲ τοιαῦτα. Εἰ καὶ οἱ αὐτοκράτορες τῆς μακεδονικῆς δυναστείας καὶ πρὸ πάντων οἱ Κομνηνοὶ κατέλυσαν τὸν νόμον τοῦτον ὡς ἀπολέσαντα τὴν σημασίαν αὐτοῦ, οὗτος παραμένει ἐνεργὸς ἐν τῇ βίῳ μέχρι τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶνε τὰ διάφορα ἐγχειρίδια κυβερνητικῆς, φορολογικῆς καὶ δικαστικῆς χρήσεως ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ *Πεῖρα* (4), ἔργον τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος, καὶ ἡ *Ἐξάβιβλος* τοῦ Ἀρμενοπούλου καὶ ἄλλα τινὰ μνημεῖα ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὰς κοινότητας τῶν χωρικῶν, αἵτινες εἶνε τὸ θέμα τοῦ γεωργικοῦ νόμου.

Καὶ ὁμοίως κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε παραδεδεγμένην γνώμην, ἥτις εἶνε ἀπόρροια τῶν μελετῶν καὶ θεωριῶν τοῦ διακεκριμένου ἐρευνητοῦ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου Ζαχαρίου φῶν Αἰγγεντάλ, νομίζεται κοινῶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου αἰῶνος ὅλοι οἱ χωρικοὶ ἀνήκον καὶ κα-

(1) Zachariae von Lingenthal, Geschichte des Griechisch-Römischen Rechts, Berlin 1877.

(2) Histoire de la civilisation hellénique.

(3) Νέα ἐκδόσις τοῦ Γεωργικοῦ Νόμου ὑπὸ τοῦ Ῥώσου Παύλου, ἐν Πετροπόλει. 1885. Ἴδ. καὶ τὸ σπουδαῖον ἔργον περὶ τούτου τοῦ Νόμου ὑπὸ Βασιλιεφσκη ἐν τῇ Ἡμερολογίῳ τοῦ ῥωσικοῦ Ἰπουργείου τῆς Ἐκπαιδεύσεως 1879-1880 (τόμ. 199, 200, 201).

(4) Zachariae, Jus Graeco-Romanum I.

τόκουν εἰς ἀλλοτρίαν γῆν, ὡς δεικνύει τὸ ὄνομα *πάροικος* (1). Πῶς ἐν τοσοῦτῳ, ἂν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, συνετάσσοντο ἀντιγραφαι ἐκ τοῦ Γεωργικοῦ νόμου καὶ εἰσῆγοντο εἰς τὰ πρὸς δικαστικὴν χρῆσιν ἐγχειρίδια, καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ὁ γεωργικὸς νόμος ἀναγνωρίζει τοὺς χωρικοὺς ὡς ἐλευθέρους; Τὸ κῦρος τοῦ Λίγγενταλ, τὸ δικαιολογούμενον ἐκ τῆς παρὰ τῶν λογίων ἀναγνωρίσεως τῶν σπουδαίων καὶ μακρῶν μελετῶν τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου ἀνδρός, ἐμπόδισε νὰ ἐξετασθῇ μετ' αὐτὸν ἐκ νέου αὐτῆ ἐκείνη ἢ ὕλη ἣν παρέσχεν εἰς τοὺς ἐρευνητὰς ὁ Γερμανὸς νομομαθής. Τοῦτο πράττοντες, εὐρίσκομεν, ὅτι αἱ τε μετὰ Τουστινιανὸν νεαραί, ἄς αὐτὸς ἐκεῖνος συνέλεξε καὶ διεφώτισε, καὶ ἡ Πείρα, μάλιστα δὲ τὰ ἐν τῷ τετάρτῳ τόμῳ τῶν *Acta et diplomata Graeca τῶν ἐκδοθέντων ὑπὸ τῶν κ. κ. Miklosich καὶ Müller*, εἰς τὴν γεωργικὴν τάξιν ἀναφερόμενα διακόσια τριάνοντα καὶ ἐννέα ἐγγραφα χρησιμεύουσιν εἰς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως ἐλευθέρων χωρικῶν ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει. Ὑπάρχουσι δὲ τεκμήρια (2), ἀποδεικνύοντα, ὅτι ἡ ἐξακολούθησις αὐτῆ τῆς καταστάσεως ἐλευθέρων χωρικῶν εὐρίσκεται ἔχουσα σχέσιν μετὰ τοῦ κατ' ἔθιμον δικαίου τῶν Σλάβων. Ὡστε καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ συγκριτικῆς μεθόδου πρὸς ἐξέτασιν τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου θέλει διαφωτίσει πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας.

Ἄλλ' ἐπιτραπέτω νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλην τινὰ ἀναλογίαν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας πρὸς τὴν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

Νέα κράτη ἀναγεννηθέντα ἐπὶ τῶν εἰρειπύων τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἀναπτύσσουσι τὰ ἰδιώματα τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν βίου καὶ κατεργάζονται τὸν γνωστὸν χαρακτῆρα τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας. Χαρακτηριστικὴ καὶ γενικωτάτη ἔκφρασις τοῦ τύπου τούτου εἶνε ὁ φεουδαλισμὸς καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Καὶ ὁμοίως πῶς δὲν εὐρίσκομεν ἐν πλήρει μεσαιῶνι εὐδοκιμοῦντα τὸν τύπον τοῦτον τοῦ φεουδαλισμοῦ ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ παρ' ὅλας τὰς ἐνεργητικὰς προσ-

(1) *Zachariae*, Geschichte §§ 61-65.

(2) Τὸ ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποῦ ποιοῦμεν ἐνταῦθα λόγον γενικῶς, ἐπραγματεύθη ἐιδικῶς ἐν ταῖς ἐξῆς βρασιεὶ γεγραμμέναις μελέταις

1. Περὶ ἰδιοκτησίας τῶν χωρικῶν ἐν τῇ βυζαντινῇ κράτει.

2. Λεῖψα κατὰ τὸν ἐν Βυζαντίῳ

3. Σημασία τῆς βυζαντινῆς καὶ σλαβικῆς προνομίας.

4. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιοκτησίας κατὰ τὸν 18' αἰῶνα.

παθείας τῆς Δύσεως, ἐν ᾧ ἄλλως τὸ φεουδαλικὸν σύστημα μετεφέρθη εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος;

Προσέτι πῶς ἐν τῇ Ἀνατολῇ δὲν βλέπομεν ἐπελθοῦσαν τὴν μεγάλην ἐξασθένησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἣτις περατηρεῖται ἐν τῇ Δύσει ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος;

Εἶνε γνωστὸν, ὅτι τῆς ἀναπτύξεως τῶν φεουδαλικῶν σχέσεων προηγεῖται ἡ ὑποδούλωσις τῶν ἐλευθέρων χωρικῶν τάξεων καὶ ἡ πτώσις τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ φεουδαλισμοῦ σημαίνει τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν νίκην τῆς τάξεως τῶν ἀρχόντων κατὰ τῶν χωρικῶν. Ταύτοχρόνως καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ παρατηρεῖται ἀνάλογος ἀγὼν τῶν ἰσχυρῶν κατὰ τῶν πενήτων, ἀλλ' ὁμοίως ἐνταῦθα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Δύσιν ἡ νίκη ἀπέβη ὑπὲρ τῶν πενήτων.

Ἡ ἐξήγησις τῶν αἰτιῶν τοῦ περιέργου τούτου φαινομένου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου, ὅπερ ἐξηγεῖ, ὡς μοι φαίνεται, καὶ τὴν χιλιοετη αὐτοῦ διατήρησιν, ἔχει σημασίαν οὐ μόνον διὰ τὴν βυζαντινὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκδόσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μάουρερ «*Geschichte der Markverfassung*» καὶ «*Geschichte der Dorfverfassung*» ἀνεφάνησαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς Δύσεως πολλαὶ διχογνωμίαι περὶ τῶν κοινοτήτων τῶν χωρικῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἀναζητοῦντες τὸν ὄρον τοῦτον ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν βυζαντινῶν μνημείων, εὐρίσκομεν τοὺς ὄρους «*χωρίων ὀμάδες*», «*ἀνακοινώσεις*», «*μητροχωμαίαι*», «*ακομητοῦραι*», «*δροῦγγοι*» κτλ. Τῶν λέξεων τούτων ὁ δεινότατος ἐξεταστὴς τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου Λίγγενταλ δὲν ἐξηκρίβωσε τὴν σημασίαν, εἰ καὶ πιθανώτατα ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἣν ἡ *Mark* ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ ἡ μελέτη αὐτῶν πρέπει νὰ γείνη κατ' ἀνάλογον τρόπον πρὸς ἐκεῖνον καθ' ὃν ἐξητάσθησαν ὑπὸ τοῦ Μάουρερ τὰ περὶ τῶν δυτικῶν μαρκῶν. Τοιαύτη μελέτη οὐ μόνον εἰς τὰ ἔργα τοῦ Μάουρερ, τοῦ *Sohn* (1), τοῦ *Glasson* (2) ὁ ἀπαράσχη σπουδαίας προσθήκας διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἀναλόγων ἐν τῇ Ἀνατολῇ θεσμῶν, ἀλλὰ καὶ μέλλει, ὡς τρέφω βαθεῖαν

(1) *Die altdeutsche Reichs- und Gerichtsverfassung*. Weimar. 1871.

(2) *Histoire du droit et des institutions politiques de l'Angleterre*. Paris. 1882.

πεποιθήσιν, νὰ διαφωτίσῃ πολλὰ μέρη τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν ἐξέτασιν αὐτῆς μεθοδικωτέραν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν περὶ τῆς Δύσεως ἐρευνῶν.

Καὶ ὅπως αἱ ἐργασίαι τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Σὸμ καὶ τοῦ Γκλάσσον θὰ καρπωθῶσιν ὠφέλειαν ἐκ τῶν προσθηκῶν τὰς ὁποίας θὰ χορηγήσῃ ἡ μελέτη τῆς Ἀνατολῆς, οὕτω καὶ ἡ μέλλουσα ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πρέπει νὰ ἀρυσθῇ μεθόδους πρὸς μελέτην ἐκ τῆς ἐπιστήμης τῆς δυτικῆς ἱστορίας.

Πρὸς ἐξέτασιν τοῦ δικαστικοῦ, οἰκονομικοῦ, γεωργικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου αἱ γνώσεις ἡμῶν εἶνε ἀνεπαρκεῖς καὶ στεροῦνται συστήματος, διότι δὲν ὑπάρχουσι σπουδαίως ὠρισμένοι καὶ ἀπὸ κοινοῦ εἰλημμένοι βάσεις, δηλαδὴ λείπει ἡ ἰδέα τῆς γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ἰδρυμάτων. Αἰτία δὲ τούτου δὲν εἶνε ἡ ἔλλειψις κειμένων, οὐδὲ ἡ ἀπορία πηγῶν. Τὰ ἐκδοθέντα γνωστὰ νέα κείμενα ἔμενον ἀρκετὸν χρόνον ἄνευ κριτικῆς ἐκτιμήσεως ἢ μόνον κατ' ἐπιφάνειαν ἐμελετῶντο. Ἀπαιτεῖται μελέτη πρὸς νέαν ἔκδοσιν τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ ἡ περισυναγωγή πασῶν τῶν ἐν διαφόροις συγγράμμασι διεσπαρμένων πηγῶν, οἷον χρυσοβούλλων καὶ διαφόρων ἄλλων ἐγγράφων, ὅπως συλλεχθῇ ἡ ὕλη διὰ τε τὴν ἐσωτερικὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ δι' ἄλλα ζητήματα, ἐπιστηθῇ δὲ ἡ προσοχὴ καὶ εἰς τὸ λεκτικὸν τῶν ἱστορικῶν συγγραφέων καὶ εἰς τοὺς ὅρους πρὸς ἔκφρασιν βιωτικῶν, οἰκονομικῶν, γεωργικῶν καὶ πολιτικῶν ἰδεῶν, οἵτινες θὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀφετηρία πρὸς μελέτην τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας. Ἀναπόφευκτον δὲ πρὸς τοιαύτας μελέτας εἶνε καλὸν καὶ πλούσιον γλωσσάριον τῆς βυζαντινῆς γλώσσης, περιέχον πάντα τοὺς τοιοῦτους ὅρους μετὰ τῶν ἀναγκαίων παραδειγμάτων καὶ χωρίων ἐκ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ τῶν ἄλλων βυζαντινῶν ἐγγράφων. Τὸ ὑπάρχον τοιοῦτο γλωσσάριον τοῦ Δουκαγγίου, καίτερ ὃν πολῦτιμον διὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς συνετάχθη, δεῖται ἀναθεωρήσεως καὶ συμπληρώσεως. Καὶ ἀσχολοῦνται μὲν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ μονομερῶς Ἕλληνές τε καὶ ξένοι λόγιοι περὶ τοιαύτας μελέτας, ἀλλὰ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον δεῖται οὐ μόνον χρόνου μακροῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς συνενώσεως τῆς ἐργασίας πολλῶν ὁμοῦ πεπειραμένων ἐρευνητῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γενναίας κυβερνητικῆς ἢ ἀκαδημαϊκῆς χορηγίας.

Ἡ ἰδέα τῆς ἐξερευνήσεως τῶν τοιούτων πηγῶν τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου δὲν εἶνε νέα. Ἐπιτραπήτω νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι τοιοῦτο πρόγραμμα τῶν βυζαντινῶν μελετῶν συνετάχθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Τάφελ. Ὁ Τάφελ ἐξέθηκε τὰς ἰδέας του περὶ τῆς σημασίας τῶν μεθόδων καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν βυζαντινῶν μελετῶν ἐν μιᾷ τῶν συνεδριάσεων τῆς βιενναίας ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, κατόπιν δ' ἀνέγραψεν αὐτὰς λεπτομερῶς ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ « Κομνηνοὶ καὶ Νορμαννοί » (1). Δὲν σφάλω δέ, νομίζω, ἔχων τὴν γνώμην, ὅτι τὰ συγγράμματα τῶν συγχρόνων ἡμῶν βυζαντινολόγων τῆς Γερμανίας, Γαλλίας, Ἑλλάδος καὶ Ῥωσίας ἀκολουθοῦσι τὸ πρόγραμμα τοῦ Τάφελ καὶ ἐπιδιώκουσι τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν χειρογράφων γνωστῆς ἀνεκδότου ὕλης ἐδημοσιεύθη, ὡς οἱ λόγοι καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀχομινάτου, ἔργα ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου λογιου Λάμπρου. Μεγάλως προσθήκας εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐποίησαν τὰ ἔγγραφα τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Miklosich καὶ Müller. Ὁ λόγιος Σάβας πλουτίζει τὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν ἐρευνῶν του ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας, πλεῖστα δὲ τέλος ἔγγραφα εὐρίσκονται ἐν τοῖς Ῥωσικοῖς συγγράμμασι τοῦ Βασίλιεφσκη, Γερνόβσκη καὶ Φλωρίνσκη (2) Πλὴν δὲ τῆς ἐκδόσεως κειμένων ἀπόπειρα γίνεται πρὸς ἀναγωγὴν τῶν πηγῶν εἰς σύστημα καὶ ἀποκάλυψιν τῆς ἐννοίας αὐτῶν. Τοιοῦτος ὁ σκοπὸς τοῦ Λίγγενταλ, τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ, τοῦ Σκαμπαλανόβιτς, τοῦ Βασίλιεφσκη καὶ ἄλλων (3).

Ἄλλὰ δὲν δύναμαι νὰ παραλείψω, ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν εὐρίσκεται εἰς ἀναλογίαν ὁ πλοῦτος τῶν πηγῶν πρὸς τὰς γενομένας ἐρεῦνας, ἡ δὲ ἀπόπειρα πρὸς σχηματισμὸν τῶν συστημάτων μικρὸν προοδεύει. Ὅπως δὲ μὴ μακρηγορῶ, ἄς ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς ἓν καὶ μόνον ζήτημα, τὸ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν χωρικῶν καὶ τῶν σχέσεων τῆς ἰδιοκτησίας ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει.

(1) *Tafel*, Komnenen und Normannen. Wien 1852.

(2) *Γερνόβσκη*, Πρακτικὰ τοῦ ἀγίου Ὁρους.—*Φλωρίνσκη*, Ἐγγραφα ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Σεβαστιάνου.

(3) *Zacharias von Lingenthal*, Geschichte des Griechisch-Römischen Rechts.—*Καλλιγᾶ*, Μελέται καὶ λόγοι (περὶ δουλοπαροικίας).—*Σκαμπαλανόβιτς*, Ἐκκλησια καὶ πολιτισμὸς κατὰ τὸν 11 αἰῶνα.—*Βασίλιεφσκη*, Πηγὰὶ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Περὶ τῶν νόμων τῶν εἰκονοκλαστῶν.

Εἶνε εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ πᾶς τις τὴν σημασίαν τοῦ ζητήματος τούτου ἐν τῷ συστήματι τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ κράτους. Ἐν τούτῳ βασιζονται αἱ κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ, φορολογικαὶ καὶ διοικητικαὶ σχέσεις, δῆλα δὴ ἐκεῖνα τὰ φαινόμενα τοῦ πολιτικοῦ βίου τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸ περιεχόμενον τῆς ἱστορίας, τοὺς λεγομένους θεσμοὺς ἢ κατασκευάσματα. Ἱστορικὴ συγκριτικὴ μέθοδος πρὸς μελέτην τῶν φαινόμενων τούτων ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ δὲν εἰσῆχθη ἀκόμη. Ἄς ὑπενθυρίσωμεν ὅμως εἰς ποῖα σπουδαῖα πορίσματα ἔφθασεν ὁ Guérard, μελετήσας τὸ πολύπτυχον τοῦ μοναχοῦ Irminon (1), ὁ Jnana Sternegg ἐρευνήσας τὰ γερμανικὰ κατὰστιχα (2) καὶ τέλος ὁ Seebom τὰ ἀγγλικὰ κατὰστιχα (3).

Πρὸς μελέτην τῆς βυζαντινῆς ἰδιοκτησίας ὑπάρχει πολὺ ἀνάλογον καὶ πλούσιον κατὰ τὸ φαινόμενον ὕλικόν. Τοιοῦτος εἶνε ὁ μνημονευθεὶς τέταρτος τόμος τῶν ἐγγράφων τοῦ Miklosich, εἰ καὶ οὐδεὶς σχεδὸν ἐπωφελήθη τῆς πλουσίας ταύτης ὕλης. Οὐδεὶς ἐπίσης ἐπειράθη νὰ ἐξηγήσῃ τὸ περίεργον ἐγγράφον, εἰδὸς τι βυζαντινοῦ καταστίχου, τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Γάφελ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Γάφελ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξετάσῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθὲν κατὰστιχον τῆς Λαμψάκου, περιορίσθη δὲ μόνον εἰς τὴν σημείωσιν nos in re satis obscura fidem codicum integram exhibere aequum duximus» (4). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπομνηστικὸν τοῦ Μιχαήλ Χωνιάτου, συνταχθὲν κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς τετάρτης σταυροφορίας, δὲν εἶνε ἄξιον κριτικῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἐξετάσεως;

Ἄν μνημονευθεῖσαι πηγαὶ ὡς καὶ αἱ νόμοι καὶ τὰ χρυσόβουλλα συνιστῶσι κυρίως ἐκεῖνο τὸ θεμέλιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἰδρυθῇ ἡ ἱστορία τῆς βυζαντινῆς οἰκονομίας.

Τὴν προσοχὴν μου εἴλκυσε τὸ πρῶτον ἡ ἀναγραφὴ τῆς πόλεως

(1) Guérard, Polyptyque de l'abbé Irminon. Paris. 1844.

(2) Jnana-Sternegg, Ueber die Quellen der Deutschen Wirthschaftsgeschichte (Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kaisert. Ak. der Wissensch. N° 84).—Deutsche Wirthschaftsgeschichte bis zum Schluss der Karolingerperiode. Leipzig 1879.

(3) Seebom, The english Village Community examined in its relations to the manorial and tribal systems. London. 1883.

(4) Tafel und Thomas, Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig. T^om. B'. σ. 208. Wien. 1856.

Λαμψάκου. Χάρις εἰς τὸν κ. Ἰσακίτην, διευθυντὴν τοῦ βενετικοῦ ἀρχείου, ἔλαβον νέον ἀντίγραφον τοῦ ἐγγράφου τούτου, οὐ πολὺ διάφορον τοῦ κειμένου, οἷον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Γάφελ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔτυχε νὰ περιέλθῃ εἰς γνώσιν μου ὁμοειδὲς μνημεῖον, εὕρισκόμενον εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ μουσεῖον τοῦ Ρουμιάντζοβ. Εἶνε δὲ τοῦτο ἡ ἀναγραφὴ ἔξ κειμένων εὕρισκόμενων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν θέσιν Στροῦμ καὶ ἀνηκουσῶν εἰς τὴν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει μονῇ Χιλιανδάριον (1). Ἐννοητέον, ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα συμπληροῦσιν ἄλληλα, καθότι τὰ αἰνίγματα τὰ ἀπαντῶμενα ἐν τῷ πρῶτῳ ἐξηγοῦνται ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τὰν ἄπαλιν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἐγγράφα ταῦτα ἐπέχυσαν φῶς εἰς τὰ περὶ ἰδιοκτησίας ἐγγράφα παρὰ τῷ Miklosich, εἰς τὸ ὑπομνηστικὸν τοῦ Μιχαήλ Ἀκομινάτου καὶ εἰς ἄλλας ὁμοειδεῖς πηγὰς, χρησιμεύσαντα πρὸς ἐξήγησιν τῶν κυβερνητικῶν, φορολογικῶν καὶ τῶν περὶ ἰδιοκτησίας συστημάτων τοῦ Βυζαντίου.

Νομίζων περιττὸν ν' ἀναφέρω τὰς λεπτομερείας τῶν ἐρευνῶν μου, ὧν ἐνταῦθα πρόκειται μόνον ἡ ἀνακεφαλαίωσις, περιορίζομαι εἰς τὰ κυριώτερα αὐτῶν πορίσματα. Ἐν τοῖς βυζαντινοῖς καταστίχοις (2) ὑπάρχουσι δύο ὅροι διὰ τῶν ὁποῖων ἐκφράζονται καὶ ἡ ὑποτελῆς γῆ καὶ αἱ χρηματικαὶ καὶ εἰς εἶδη ὑποχρεώσεις αἱ ἐπιβεβλημέναι τοῖς χωρικοῖς· οἱ ὅροι οὗτοι εἶνε τὸ ζευγαράτον καὶ τὸ βοῦδάτον. Τοιοῦτον εἶνε τὸ σχῆμα τῆς ἀναγραφῆς τῆς Λαμψάκου: *ei sunt zeugarati 21 ei sunt voi ali 52*. Ὅπως ἐξηγήσωμεν τί ἐνόουν οἱ βυζαντινοί, λέγοντες ζευγαράτον καὶ βοῦδάτον, ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ζευγαράτον εἶχε τὸσον εὐρείαν ἐννοιαν ὅσην τὰ *mansus, hufa*, ἢ τὰ *huba, vintgata* καὶ τὸ *houata* τοῦ δυτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ καταστίχου. Ἀλλ' ὅμως ἡ πλήρης ἐννοια τοῦ ζευγαράτου καὶ βοῦδάτου συμπίπτει πρὸς ὠρισμένην ἐνέργειαν τῆς κυβερνητικῆς ἀρχῆς, ἀναγραφούσης τοὺς χωρικοὺς καὶ διαιρούσης αὐτοὺς εἰς τάξεις σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὴν οἰκονομικὴν διοίκησιν καὶ τὴν φορολογίαν. Ἐννομένης δῆλον ὅτι τῆς ἀνα-

(1) Τοῦ ἐγγράφου τούτου ἔλαβον γνώσιν ἐκ τοῦ φωτογραφικοῦ ἐκτύπου τῆς συλλογῆς τοῦ Σεβαστιάνου, καὶ ἐδημοσίευσά αὐτὸ ἐν τῷ ἔργῳ μου Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιοκτησίας κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα.

(2) Ἀναγραφὴ, ἀκρόστιχον, κατὰστιχον, πρακτικὸν ἢ πρακτικὰ. Ὅρα ἐπιστολὰς τοῦ Μιχαήλ Ἀκομινάτου ἐκδ. Λάμπρου.—Miklosich, T^om. Δ'. σ. 63.—Φλωρίνη σ. 94.—Buchon, Nouvelles Recherches II. 97.—Tafel und Thomas, Urkunden II. 208.

γραφῆς τῶν χωρικῶν, ταύτοχρόνως ἐτάσσοντο οὗτοι εἰς τὴν τάξιν τοῦ ζευγαράτου ἢ βοϊδάτου, καὶ ἐφορολογοῦντο κατὰ λόγον τῶν δυνάμεων τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν χρηματικῶν μέσων τοῦ ἀγροτικοῦ κτήματος. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς τεχνικὸς ὄρος τῆς ἐξετάσεως τῶν χωρικῶν στάσεων, ἦτοι ἀπάντων τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων, ὑπὸ ἐποψίν χρησιμεύουσιν εἰς τὸν ὀρισμὸν τῆς οἰκονομικῆς καὶ φορολογικῆς μονάδος, εἶνε τὸ ἀναγράφειν καὶ ἀποκαταστήσαι. Διὰ δὲ τῆς ἀναγραφῆς εὐρίσκεται ἡ διαίρεσις τῶν χωρικῶν στάσεων εἰς ὑποστατικὰ ζευγαράτια καὶ ὑποστατικὰ βοϊδάτια (1).

Ὡς πραγματικὸν κτῆμα τὸ ζευγάριον δύναται νὰ μετρηθῇ. Μέσον δὲ πρὸς τοῦτο εἶνε ἡ μέτρησις τοῦ μεγέθους αὐτοῦ κατὰ μοδίους, καθότι ὁ μόδιος εἶνε τὸ συχνότερον πρὸς γαιοδαισίαν μέτρον. Ἀποδεικνύεται δὲ ὅτι τὸ μέγεθος τοῦ ζευγαρίου ταλαντεύεται μεταξὺ πεντήκοντα μέχρι τριακοσίων μοδίων. Τὴν διαφορὰν ταύτην διαφόρως προσεπάθησαν νὰ ἐξηγήσωσιν ὁ Savigny, ὁ Mommsen, ὁ Marquardt καὶ ὁ Brunns (2), οἱ μὲν ὑποθέτοντες ὅτι τὸ ζευγάριον δὲν εἶνε πραγματικὸν κτῆμα, ἀλλὰ ἰδανικόν, οἱ δὲ ἀπ' ἐναντίας παραδεχόμενοι τὸ ἐναντίον· φρονῶ δέ, ὅτι ἡ διαφορὰ δέον νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῆς ὑπάρξεως δύο ζευγαρίων, τοῦ μὲν κυβερνητικοῦ, τοῦ δὲ τοπικοῦ παρὰ τοῖς ἀγρόταις (3). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρκέσῃ εἰς προσδιορισμὸν τῶν καθ' ἑκάστης διαφορῶν, καθὼ ἐφαρμοζόμενον καθόλου εἰς τοὺς ἀγρούς τῶν χωρικῶν, ἐν ᾧ τὸ δεύτερον ἦτο ὠργανισμένον συμφώνως πρὸς τὰς ἐγγχωρίους ἀνάγκας, δῆλα δὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς εὐφορίας, τῆς ποιότητος τῆς γῆς, τῶν κατοικιδίων κτηνῶν καὶ τῶν ἄλλων γεωργικῶν ὄρων. Εἰς τὴν τάξιν τῶν ζευγαράτων ἠδύνατο νὰ ἐγγραφῆ ὁ τε ἔχων ὄχι περισσοτέρους τῶν πεντήκοντα μοδίων, ὅταν ἡ γῆ ἦτο εὐφορὸς καὶ ἐν τῷ κτήματι ὑπῆρχον ἀρκεταὶ ἐργάσιμοι χεῖρες, ὡς καὶ ὁ ἔχων ἑκατὸν μοδίους γῆς κατωτέρας τὴν ποιότητα (4).

(1) Τὰ κυριώτερα κείμενα παρὰ Miklosich Τόμ. Δ' σ. 182 καὶ Τερνόβακη σ. 210.

(2) Savigny, Vermischte Schriften II. 205.—Mommsen, Syrisches Provinzialmass und Römisches Reichskadaster (Hermes III. 429).—Marquardt Römische Staatsverwaltung II. 219.—Brunns und Sachau, Vorrede V.

(3) Τὴν γνώμην μου στηρίζω εἰς τὰς νεαράς τοῦ Ἰουστινιανοῦ XVII. 8 καὶ CXXVII. 1. II. III. ἐκδ. Osenbrüggen.—C. J. G. III. 110, 576, 577.

(4) Τὰ κυριώτερα κείμενα περὶ ζευγαράτου ἴδ. παρὰ Τερνόβακη Acta 191. 203.—

Τὸ δὲ βοϊδάτον ἦτο καὶ τοῦτο ὠρισμένον ἀγροτικὸν κτῆμα, ἐμπεριέχον σχεδὸν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν μοδίων ὡς καὶ τὸ ζευγάριον. Τὸ βοϊδάτον δὲν διακρίνεται τοῦ ζευγαρίου κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ὑπηρεσίας ἃς παρεῖχεν ἡ γῆ. Βοϊδάτον δῆλα δὴ λέγεται τοιαύτη γῆ, ἐκ τῆς ὁποίας ἀγεται ἡ στρατιά (1).

Ἡ μελέτη τῶν ζητημάτων τῶν συνδεομένων πρὸς τὸ βοϊδάτον καὶ ζευγαράτον εἰσάγει ἡμᾶς εἰς τὴν οὐσίαν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Βυζαντίου, καὶ γνωρίζει ἡμῖν τὸν ὀργανισμὸν τῆς τῶν χωρικῶν καταστάσεως. Ἐπὶ τέλους διδασκόμεθα ἐκ τῆς μελέτης ταύτης, ὅτι ἡ κεκαλλιεργημένη γῆ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἶνε διανεμημένη εἰς μικρὰς ἰδιοκτησίας τῶν χωρικῶν, διεσπαρμένας ἀνά τοὺς κοινούς ἀγρούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶνε ἀδιανεμητος ὡς κτῆμα κοινοτικόν, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ μέγιστον αὐτῆς μέρος. Τὰ κατ᾽ ἄστυχα διαχέουσι φῶς εἰς τινὰ σχεδὸν σκοτεινὰ μέρη τοῦ βυζαντινοῦ βίου, πείθουσι δὲ ἡμᾶς πόσον ἀνεπαρκεῖς εἶνε αἱ περὶ αὐτοῦ γνώσεις ἡμῶν.

Καὶ πρῶτον πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὰ ἐξῆς, ὅτι μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ βυζαντινὴ κοινότης τῶν χωρικῶν κατ' οὐδεμίαν περίοδον τῆς ὑπάρξεως τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἔλαβε τὸν τύπον τῆς παραικίας. Σὺν τῷ παροίκῳ τὸ κατ᾽ ἄστυχον ποιεῖ ἡμῖν γνωστοὺς τοὺς ἐποίκους καὶ ἐλευθέρους, οἱ τελευταῖοι τῶν ὁποίων δὲν ὑπετάσσοντο οὔτε εἰς τοὺς πολιτικούς κυρίους, οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἦσαν μέλη ἐλευθέρων χωρικῶν κοινοτήτων αἵτινες ἐκαλοῦντο χωρίων δημίδες. Ὁ χρυσόβουλλος λόγος τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου ὑπὲρ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων καὶ τῶν ὑποτασσομένων εἰς αὐτὴν χωρίων (2) κάλλιστα μαρτυρεῖ τοῦτο. Τὸ ὑπὲρ τῆς κωμητοῦρας τῶν Ἰωαννίνων ἐγγραφοῦν τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει εἰκασιπέντε γνωστὰς κατ' ὄνομα κωμοπόλεις καὶ χωρία καὶ ἄλλας τινὰς ἀγνώστους, καὶ ἂν ἔχοντο πάντα τὰ λοιπὰ ὁμοειδῆ μνημεῖα, ἠδύνατο

Miklosich Acta IV. 146-150. — Παπαδοπούλου Κεραμείως κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Σμύρνῃ βιβλιοθήκης 66. — Tafel und Thomas Urkunden II, 208.

(1) Τὰ κυριώτερα κείμενα περὶ βοϊδάτου ἴδ. παρὰ Miklosich Acta IV. 182, τὴν δὲ ἀναγραφὴν τῆς Λαμφάκου παρὰ Tafel und Thomas II. 208. Ἡ σχέσις τοῦ βοϊδάτου μετὰ τῶν στρατιωτικῶν κτημάτων ἐπικυροῦται ἐξ ἐγγράφου ἐκδοθέντος ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίω, τόμ. Δ', τευχ. δ' 1875, σ. 240.

(2) Ἀραβαντινοῦ, χρονογραφία τῆς Ἠπείρου. Τόμ. Β' σ. 294-307. Πολλὰ κείμενα παρὰ Miklosich IV 128, 148, 231, 255, 391.

και μόνον να αποδείξη ψευδή τὴν ὑπάρχουσαν θεωρίαν περὶ τῆς ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει ἐκλείψεως τῆς ἐλευθέρως χωρικῆς ἰδιοκτησίας. Ἀνεκτίμητον δὲ σημασίαν δίδουσιν εἰς τὸ μνημεῖον τοῦτο αἱ πολλαὶ ἐπαναλήψεις τοῦ εἰθισμένου δικαίου καὶ τῆς ἀναγνώρισις τῆς ἰσχύος τῶν παλαιῶν κανόνων καὶ θεσμῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων. Τὰ Ἰωάννινα, ὅσον γνωρίζομεν ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου, παρουσιάζουσιν αὐτόνομον κοινότητα, ἔχουσιν ἴδιον δικαστήριον καὶ ἴδιον τοπικὸν στρατόν, ἦσαν δὲ ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ διοικητοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν διοίκησιν· ἐκτὸς τούτου ἦσαν ἐξησφαλισμένα ἀπὸ τῆς ἀποξενώσεως τῶν κτημάτων, καὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται ἀνὰ πᾶν τὸ κράτος ἄνευ δασμοῦ.

Περὶ τῶν ἐλευθέρων χωρικῶν οἰκητόρων τοῦ Βυζαντίου ἀναφέρουσι καὶ οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς. Ὡς παράδειγμα δὲ φέρω τὸ ὠραῖον χωρίον τοῦ ἱστορικοῦ Παχυμέρου (1). Πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν παρ' ὁλας ταύτας τὰς σαφεῖς ἀποδείξεις ριζωθεῖσαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀμβολίαν περὶ τῶν λεχθέντων; Νομίζω, ὅτι λίαν ἐσπευσμένως ἐξήχθησαν εἰκασίαι ἐκ τῶν νόμων τοῦ δεκάτου αἰῶνος. Καὶ πράγματι οἱ νόμοι οὗτοι δὲν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ ἀγὼν τῶν μεγάλων κατὰ τῶν μικρῶν γαιοκτημόνων ἀπέβη ὑπὲρ τῶν δυνατῶν ἢ τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ μᾶλλον μαρτυροῦσιν ὅπως ἰσχυρὰ καὶ ἄνευ ἀναλογίας ἐν τῇ δυτικῇ ἱστορίᾳ ἦσαν τὰ δραστήρια μέτρα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς χωρικῆς ἰδιοκτησίας, καλῶς ἐπινοηθέντα καὶ εὐσυνειδήτως ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν βασιλέων. Οἱ νόμοι « περὶ τῆς προτιμῆσεως καὶ τοῦ ἀλληλεγγύου », οἱ ὅποιοι κατ' οὐσίαν οὐδέποτε μετεβλήθησαν (2), ἠδου-

(1) Τόμος Α', 15-17 (ἐκδ. Βόννης).

(2) Ἐν τῇ νεαρᾷ τοῦ Ῥωμανοῦ Λακαπηνοῦ (*Zachariae Jus III*, 234, τοῦ αὐτοῦ *Geschichte* 219) τὸ δίκαιον τῆς προτιμῆσεως βασιίζεται εἰς πέντε βαθμούς. 1 οἱ ἀνάμιξ συγκείμενοι συγγενεῖς, 2 οἱ συμπεπλεγμένοι κοινωνοί, 3 οἱ μόνον ἀναμειγμένοι, 4 οἱ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, 5 οἱ ἀπλῶς ἐν τινι μέρει ἠνωμένοι, δηλαδή 1 ἡ κοινότης τῆς ὁμογενείας, 2 ἡ κοινότης τῶν οἰκοδεσποτῶν, 3 ἡ κοινότης τῶν συνοικούντων ἐν τῇ αὐτῇ κοίμῃ (κατὰ τὰ ἔγγραφα προσκαθήμενοι ξένοι καὶ δημοσίῳ ἀνεπίγνωσται), 4 ἡ κοινότης τῶν ὁμοτελεῶν ἢτοι τῶν ὁμοτελεστῶν, δηλαδή τῶν εἰσενεχθέντων εἰς τὸ αὐτὸ κατάστιχον, 5 σύνδεσμος τῶν κοινοτήτων (π. χάριν τὰ Ἰωάννινα). Ἐρευνῶν τὰ μνημεῖα τῆς ἰδιοκτησίας εὐρίσκω, ὅτι τὸ δίκαιον τῆς προτιμῆσεως οὐδέποτε ἦτο ἀπόλυτον. *Zachariae III*, 239, 246, 248, 253, 254, 256, 261, 284, 297, 310. Πρὸς Πείραν XV, 10. XXIII, 3. XXXVII, 2. Παχυμέρ. 1. 17. *Miklosich IV*, 128, 148, 231, 255, 264, 290, 345, 391, 398, 429. *Φλωρίσκη* 42, 88.

νήθησαν νὰ ὑπερασπίσωσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν χωρικὴν κτῆσιν, ἐπειδὴ ὑπερεῖχον κατ' ἐξοχὴν τῆς νομοθεσίας τῶν βασιλέων τοῦ φραγκικοῦ κράτους ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν Καρολιδῶν, οἵτινες ἠγωνίσθησαν ἐπ' ἴσης, ἀλλὰ μετ' ὀλιγωτέρας ἐπιτυχίας πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἐκ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν μικρῶν ἰδιοκτησιῶν κινδύνου (1). Ἡ ὑπερνίκησις δὲ αὕτη τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας ἐν τῷ οἰκονομικῷ ἀγῶνι τοῦ Βυζαντίου εἶνε τοσοῦτω μᾶλλον ἀξιοπαρατήρητος, καθ' ὅσον δὲν λείπουσιν ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας αἱ ἀρχαὶ τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος, ὅπερ εἶνε ἄξιον ἐπ' ἴσης ἰδίας μελέτης καὶ περὶ ὃ ἔστρεψα ἐπ' ἴσης τὴν προσοχὴν μου, μελετήσας τὰ κατὰ τὴν λεγομένην πρόνοιαν.

Περὶ προνοίας ἀναφέρουσι τὰ κατάστιχα, οἱ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς καὶ κυρίως τὰ περὶ κτημάτων ἔγγραφα (2). Ἡ πρόνοια ἔχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν βυζαντινῶν κοινοτήτων καὶ καθόλου ἐν τῷ πολιτικῷ ὀργανισμῷ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους τὴν αὐτὴν σπουδαίαν σημασίαν ἣν ἐν τῇ Δύσει τὸ λατινικὸν *beneficium*. Εἶνε δὲ ἡ πρόνοια δωρεὰ γινόμενη εἰς ὑπαλλήλους ἐκ μέρους τῶν βασιλέων πρὸς δήλωσιν ὑπηρεσίας ἐκτελεσθείσης ἢ ἐτέρας ἐκτελεσθησομένης. Ἡ δωρεὰ κατὰ λόγον προνοίας, εἰσαχθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ Μιχαὴλ Δούκα, ἠϋξήσεν ἐπὶ Κομνηνῶν καὶ κυρίως ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μανουήλ. Ὁλόκληρος σειρά ἔγγράφων, εὐρισκομένων ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Miklosich, δεικνύει τὴν ἐν τῇ κοινότητι τῶν χωρικῶν ἐξέχουσαν θέσιν τοῦ προνοητοῦ (3), ὅστις καλεῖται ἐπ' ἴσης καὶ *λίχιος* καὶ *καβαλλάριος* (4). Ἴδιος δὲ χαρακτηριστὴρ τῆς βυζαντινῆς προνοίας εἶνε, ὅτι δὲν ἀνεπτύχθη μέχρι τοῦ σημείου δεσποτικῆς κυριαρχίας, ἢτοι φεουδαλισμοῦ. Ὑπὸ τῶν προνοητῶν δὲν ἐγένετό ποτε παραβίασις τῶν δικαιωμάτων τῆς βασιλείας ἐπὶ τοὺς ὑπηκόους, καὶ τοῦτο διότι ὁ θεσμὸς τῆς προνοίας ἀπήντησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βυζαντινῆς βασιλείας ἰσχυρὰς χωρικᾶς κοινό-

(1) *Pertz*, Monumenta Germaniae, Leges. *Waitz*, Deutsche Verfassungsgesch. II. 191, *Jnaima Sternegg* 244-253. *Seebom* 335.

(2) Τὰ κυριώτερα κείμενα ἴδ. παρὰ τῇ "Ἄρρα Κομνηνῆ" II, 348 *Buchon Chroniques* *Étrangères* σ. 40, 47, 49, 51. *Miklosich* καὶ *Müller Acta et Diplomata IV*, σ. 27, 38, 39, 71, 81, 199, 239, 241, 242, 419. *Τερνόβσκη* 269. *Φλωρίσκη* 28, 29. *Tafel und Thomas Urkunden I*, 473. *Σάθα Documents inédits III*, 412-413.

(3) *Λάμπρου* αἱ Ἀθήναι περὶ τὰ τέλη τοῦ 16' αἰῶνος σ. 25.—*Miklosich Acta IV*. 315.

(4) "Ἄρρα Κομνηνῆ, II. 228, *Νικητᾶς Λωριᾶτης*, σ. 36. ἐκδ. Bonn.

τητας, κωλυούσας τὴν ὑπέρμετρον αὔξησιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ πρόνοια παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς παρουσιάζει εἰς τὸν ἐρευνητὴν τῆς ἱστορίας τὸ πρῶτιστον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως τῶν τιμαριωτικῶν σχέσεων, καὶ ἀναμφιβόλως ἔχει μέγα ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ αὐτοῦ θεσμοῦ ἐν τῇ Δύσει.

Ἡ πρόνοια, καθὼ οὕσα σύστημα δωρεᾶς κτημάτων συνεπιφερούσης τὴν ὑποχρέωσιν τῆς στρατείας, ἔχει στενοτάτην σχέσιν πρὸς τὸν στρατιωτικὸν ὀργανισμόν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, καὶ συμπέπτει μετὰ τῶν γνωστῶν «στρατιωτικῶν κτημάτων» εἴτε «κτημάτων ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται.»

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἡ μελέτη τῶν πηγῶν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἄγει εἰς πορίσματα ἄξια λόγου. Διὰ τῆς μελέτης τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς γαιοκτησίας οὐ μόνον γνωρίζομεν θεσμοὺς ὀλίγον γνωστούς καὶ ἀξιοπεριέργα νόμιμα τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ λαμβάνομεν τὸ ἐνδόξιμον νὰ μορφώσωμεν ἐπαρκῶς ὀρθὰς ἰδέας περὶ συγγενῶν ζητημάτων, ὡς π. χ. περὶ τῆς ἀξίας τῶν γαιῶν, τῆς τιμῆς τῆς ἐνοικιάσεως αὐτῶν, τοῦ πραγματικοῦ μεγέθους τῶν γεωμετρικῶν ὄρων κτλ. Ἐνταῦθα θ' ἀναφέρω πορίσματά τινα ἐξαχθέντα παρ' ἐμοῦ.

Ὡς γνωστόν, διὰ τῶν νόμων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας εἰσάγονται οἱ εἰδικοὶ κανονισμοὶ περὶ στρατιωτικῶν κτημάτων (1). Κατὰ πρῶτον εἶνε ἄξια σημειώσεως ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις αὐτῶν. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἵππικοῦ στρατιωτικοῦ κτήματος ὀρίζεται εἰς 4 λίτρας, τοῦ δὲ ναυτικοῦ ἐπ' ἴσης εἰς 4 ἢ εἰς 2 ἀναλόγως τῆς ναυτικῆς ὑπηρεσίας εἰς ἣν ὑποχρεοῦται ὁ ναυτιλλόμενος. Ἡ δὲ τιμὴ τῆς λίτρας ὀρίζεται εἰς ὀκτακοσίας μέχρι χιλίων διακοσίων νεοελληνικῶν δραχμῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς περὶ γαιῶν ἐγγράφοις καὶ ἐν τοῖς καταστίχοις ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ὑπερπύρων, πρέπει νὰ γνωρίζομεν ὅτι μίαν λίτρα χρυσοῦ συνίσταται ἐξ ἐβδομηκοντα δύο *ρομιαμίτων* ἢτοι ὑπερπύρων, ἕκαστον δὲ ὑπέρπυρον ἰσοδυναμεῖ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πρὸς ἕνδεκα μέχρι δεκαεπτὰ νεοελληνικῶν δραχμῶν (2).

(1) Περὶ στρατιωτικῶν κτημάτων ἴδ. *Zacharias, Geschichte* σ. 255 (Die Soldgüter), *Ka.Ι.Ιγῶ*, Μελέται καὶ λόγοι 183-304.—*Βασι.Μεγροση*.

(2) *Δάμπρου Μεγαλ. Ἀχορινάτου* II. 577.—*Ka.Ι.Ιγῶ* ἐνθ' ἄν σ. 247, σημ. 4.

Διὰ νὰ φθάσωμεν ὅπωςδῆποτε εἰς τὸν ὀρισμὸν τοῦ πραγματικοῦ μεγέθους τοῦ κτήματος τὸ ὅποιον ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς, δύο, τριῶν λιτρῶν κτλ., ἄς προστρέξωμεν εἰς τὸ ζήτημα περὶ τῆς τιμῆς τῆς πωλήσεως καὶ ἀνταλλαγῆς τῶν γαιῶν ἐν Βυζαντίῳ.

Ἐσώθησαν σημειώσεις τινές τῆς προσόδου ἐκ τῆς μισθώσεως τῆς γῆς. Ἡ μέση τακτικὴ τιμὴ τῆς μισθώσεως ἦτο ἐν ὑπέρπυρον διὰ τοὺς δώδεκα μοδίους, ἢτοι ἕξ κερᾶτια ἢ κόκκια διὰ τρεῖς μοδίους (1). Ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου ἐξάγεται, ὅτι ἐν κτήμα ἐξήκοντα μοδίων πρέπει νὰ φέρῃ πρόσοδον πέντε ὑπερπύρων. Ἐπιταὶ λοιπόν, ὅτι ἡ τακτικὴ φορολογία ἐνὸς ἀγροτικοῦ κτήματος ὠρίζετο εἰς πέντε ὑπέρπυρα. Ἡ δὲ τιμὴ τῆς πωλουμένης γῆς ὀρίζεται ὡς ἐξῆς. Δύο μόδιοι γῆς πωλοῦνται ἀντὶ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ὑπερπύρου, οἱ δὲ ἀμπελῶνες ἐξετιμῶντο τὸ ἐξαπλάσιον τῆς ἀκαλλιεργήτου γῆς. Ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ἐκτιμήσεως τῆς γῆς δυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν γνώσεις τινὰς πρὸς ἐξήγησιν τοῦ πραγματικοῦ μεγέθους τοῦ μοδίου καὶ τῶν ἄλλων μέτρων. Ὁ μόδιος ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἐν τέταρτον τοῦ ῥωμαϊκοῦ *jugum*, ὥστε τὸ ζευγᾶριον, ἐμπεριέχον πενήκοντα μέχρι τριακοσίων μοδίων, παριστάνει ἕκτασιν σχεδὸν δεκαεπτὰ μέχρις ἑκατὸν μοδίων καθ' ἕκαστον ἐκ τῶν τριῶν ἀγρῶν, εἰς οὓς κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀγροναπαύσεως διηρεῖτο ἕκαστον κτήμα.

Ἐκτὸς δὲ τοῦ μοδίου συχνότερον ἦτο ἐν χρήσει τὸ μέτρον *στρέμμα*, ἡ τιμὴ τῆς πωλήσεως τοῦ ὁποῦ εἶνε τρεῖς κατωτέρα τοῦ μοδίου. Ἐπ' ἴσης δὲ ἀναφέρω καὶ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως *κομμάτιον*, τὸ ὅποιον ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἐπτὰ μοδίους ἢ εἴκοσι στρέμματα.

Ἐν τῇ βοηθείᾳ τῶν σημειωθέντων δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸ τακτικὸν μέγεθος τοῦ χωρικοῦ κτήματος καὶ τὴν τιμὴν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἵππικὸν στρατιωτικὸν κτήμα. Ἡ τιμὴ τοῦ πωλουμένου ἵππικοῦ κτήματος φθάνει μέχρι διακοσίων ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ὑπερπύρων. Ἄρα τὸ σύνθημα αὐτοῦ μεγέθους δὲν πρέπει νὰ εἶνε μικρότερον τριακοσίων μοδίων γῆς καλλιεργησίμου, τὸ δὲ κεφάλαιον τῆς προσόδου δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀναλόγως τῆς τιμῆς τῆς μισθώσεως, ἢτοι ἐνὸς ὑπερπύρου ἀντὶ δώδεκα μοδίων· κατὰ ταῦτα ἢ ἐκ τῶν τριακοσίων μοδίων πρόσοδος ὀρίζεται εἰς εἰκοσιπέντε ὑπέρπυρα. Ἄν δὲ τὸ μέσον χωρικὸν κτήμα ὀρίσωμεν ὡς ἔχον ἕκτασιν ἐξήκοντα μοδίων καὶ

[(1) *Miklosich Acta* III. 238, IV. 85, 205, 201, 132, 173, 171, 151, 157.

ἀξίαν πεντήκοντα ὑπερπύρων, ὅα ἀποδειχθῆ, ὅτι τὸ ἱππικὸν κτῆμα εἰς τέσσαρας λίτρας πρέπει νὰ ἐμπεριέχῃ πέντε ἕως ἕξ συνήθη χωρικὰ κτήματα, ἕκαστον δὲ τούτων ἐπλήρονε φόρον τέσσαρα ἕως πέντε ὑπέρ-
 πυρα. Ἄλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὰ κατὰστιχα τοιοῦτον φόρον πληρόνει τὸ ἐλάχιστον μέρος τῶν γαιοκτημόνων, οἱ δὲ πλεῖστοι τούτων μόνον δύο μέχρι τριῶν ὑπερπύρων, ἐννοεῖται εὐκόλως, ὅτι πράγματι τὸ ἐκ τεσσάρων λιτρῶν ἱππικὸν κτῆμα παριστάνει ἄθροισμα ὀκτῶ μέχρι δέκα μέσων χωρικῶν κτημάτων, ὧν τὸ κεφάλαιον τῶν φόρων συνεποσοῦτο εἰς εἰκοσιπέντε ὑπέρπυρα, δῆλα δὲ ποσὸν ἀναγκαῖον πρὸς συντήρησιν ἱππικῆς στρατιωτικῆς μονάδος. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον φθάνομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πεζικὸν στρατιωτικὸν κτῆμα ἐκ δύο λιτρῶν πράγματι παριστάνει ἄθροισμα τεσσάρων μέχρι πέντε χωρικῶν κτημάτων, ὀνομαζομένων βοιδάτων, ἅτινα ἐπλήρονον φόρον δώδεκα μέχρι δεκατριῶν ὑπερπύρων (1).

Τοιαύτη εἶνε ἐν συνόψει ἡ ἐμὴ ἐκθεσις περὶ τῶν εἰς μελέτην προκειμένων ζητημάτων τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου. Τὸ ἀνατολικὸν κράτος παρίσταται φέρον πρωτότυπα χαρακτηριστικὰ, ὧν τὰ πλεῖστα εἶνε λίαν περίεργα ἐν τῇ ἐξέτασει τῆς γενικῆς ἱστορίας.

Ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ, Ῥωσίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ αἱ βυζαντιναὶ μελέται τυγχάνουσι διὰ τοῦτο δικαίας προσοχῆς καὶ ἐλκύουσι τὴν συμπάθειαν τῶν λογίων. Ὁ Δουκῆγγιος, ὁ Τάφελ, ὁ Buchon, ὁ Λίγγενταλ, ὁ Mas-Latrie, ὁ Heyd καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐπήνεγκον μεγάλους θησαυροὺς εἰς τὴν περὶ Βυζαντίου ἐπιστημονικὴν γνῶσιν. Νομίζω δὲ περιττὸν νὰ ὑπομνήσω εἰς Ἕλληνας, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ βυζαντινὴ ἱστορία εἶνε ἱστορία ἐθνικὴ, τὰς γενομένας περὶ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας σπουδαίας ἐργασίας τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν, ἦτοι τῶν κ. κ. Ζαμπελίου, Σχαρλάτου Βυζαντίου, Παπαρρηγοπούλου, Πασπάτη, Καλλιγῆ, Λάμπρου, Σάθα, Σακελλίου, Κεραμέως, Ἀριστάρχη καὶ

(1) Ὡραίαν ἀναλογίαν παρίστησιν ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀγγλικοῦ φόρου τοῦ ὀνομαζομένου scutium περὶ τοῦ ὁποῦ ἔρα Seebom, σ. 39. The normal amount of this (scutage) is assumed to be 40 for each knight's fee or scutium. And it appears that the knight's fee was assumed to contain four normal hides. There is an entry, «One hide gives scutages for a fourth part of one scutium». Τὸ δὲ Hide εἶνε κτῆμα ἀποτελούμενον ἐκ τεσσάρων virgata (= τῆ βυζαντινῆ βοιδάτω) φαίνεται δὲ ὅτι ἐκάστη virgata πληρόνει $\frac{1}{16}$ τοῦ scutium, δῆλα δὲ τὸ στρατιωτικὸν κτῆμα παρ' Ἀγγλοῖς περιεῖχε 16 μέσα γεωργικὰ κτήματα.

Γεδεῶνος. Ἐν δὲ Ῥωσίᾳ οἱ Kunik, Lamansky, Wasiliewsky, Δεστούνης, Troitzky, Pavlof, Weselovsky, Condacof, Florinsky καὶ ἄλλοι, ἐπιληφθέντες μετὰ ζήλου καὶ ἀγάπης τῆς μελέτης τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, συνέγραψαν ἔργα ἀξία πολλοῦ λόγου, σπουδαίως διαφώτισαν τὰ κατὰ τὴν μακροαῖωνα ἐκείνην ἐποχὴν. Ἡ Ῥωσία ἐν αὐταῖς ἤδη ταῖς σελίσιν τοῦ πρώτου αὐτῆς χρονογράφου ἀπένειμε βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην εἰς τὴν πεφωτισμένην ἀποστολὴν τοῦ Βυζαντίου. Αἱ παλαιαὶ καὶ στεναὶ σχέσεις τῆς Ῥωσίας μετὰ τῆς βασιλευούσης πόλεως ἀφήκαν ἔχνη ἀνεξάλειπτα εἰς τὰ Ῥωσικὰ μνημεῖα καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ῥωσικοῦ ἔθνους. Ἡ ἀρχαία Ῥωσικὴ τέχνη καὶ φιλολογία, τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ἰδεώδη ἐπλάσθησαν ἐν Ῥωσίᾳ ἐκ βυζαντινῶν ὑποδειγμάτων. Διὰ τοὺς Ῥώσους ἡ μελέτη τοῦ Βυζαντίου εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα χάριν κατανοήσεως τῆς ἰδίας ἐαυτῶν ἱστορίας. Ἡ Ῥωσία, κατέχουσα πλουσίαν συλλογὰς βυζαντινῶν χειρογράφων, διαφυλάττουσα ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἀρχείοις ἀξιοπερίεργα μνημεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὰς μετὰ τῶν Ἑλλήνων σχέσεις, ἔχουσα ἐν τοῖς ἀρχαίοις αὐτῆς κτίσμασι καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς εἰκόνας κατασκευασμένας κατὰ βυζαντινὸν τύπον, εὐρίσκεται ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ ἔθνη τῆς δυτικῆς καὶ ἀρκτῶας Εὐρώπης εἰς εὐνοϊκωτέρους ὅρους πρὸς μελέτην τοῦ Βυζαντίου.

Ἄλλ' ἵνα αἱ βυζαντιναὶ μελέται αἱ γινόμεναι ἐν πολλαῖς χώραις καὶ δημοσιευόμεναι ἐν πολυαριθμοῖς συγγραφαῖς καὶ ἐν διαφόροις γλώσσαις δυνηθῶσι νὰ βαδίσωσιν εἰς ἐπεξεργασίαν τοῦ αὐτοῦ προγράμματος καὶ νὰ ἐπιδιώκωσιν ὠρισμένα ζητήματα, πρέπει νὰ συναθροισθῶσι τὰ μέσα πρὸς καθοδήγησιν τῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαραίτητος εἶνε ἡ ἵδρυσις διεθνοῦς ἐταιρίας καὶ φιλολογικοῦ ὀργάνου ἀναφερομένου εἰς τὰς βυζαντινάς μελέτας.

Καὶ τῆς μὲν ἀνάγκης τῆς ἰδρύσεως τοιαύτης ἐταιρίας συνειδήσιν ἔχουσι πάντες οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν. Ἀλλὰ λείπει ἡ ἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο ὑποκίνησις, καθότι οἱ βυζαντινολόγοι, μετρούμενοι ἐν ἀπόψει ταῖς χώραις ἐπὶ τῶν δακτύλων, δὲν ἐπαρκοῦσιν ὅπως ἐπιληφθῶσι τοῦ μεγάλου τούτου ἐπιστημονικοῦ ἔργου. Ἄλλ' ὅπωςδῆποτε πρέπει νὰ γείνη ἀρχὴ τις. Εἰς τίνα δὲ ἄλλον ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία οὐ μόνον ἐκ λόγων ἐπιστημονικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ δικαιοματικῶν ἱστορικῶν παρ' αὐτοῦς ἐκείνους τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες πάν-

τοτε απέδειξαν, ὅτι εἶχον τὴν δύναμιν νὰ συγκεντρούωσι τὰς ἐν διαφόροις χώραις διεσπαρμένας ιδέας καὶ νὰ δίδωσιν εἰς αὐτὰς μορφήν καὶ τύπον, ὑψούμενον μέχρι τοῦ ιδεώδους, καὶ τὴν ἀπαραίτητον ἐκείνην κίνησιν τῆς ζωῆς, ἣτις χαρακτηρίζει πᾶν ὅ,τι μέλλει νὰ ζήσῃ;

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΔΣΜΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

ΣΥΜΜΕΤΑΦΩΜΑ

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

ΙΗ΄.

Καρδάμυλα Χίου (1).

Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιούς καὶ μὲ τὴν μὲτὰ τὴν κόρη,
τὴν ἔπλυνε ἔς τὰ σκοτεινά, τὴν ἔλουνε ἔς τὰ σκότη
τὴν ἐσυχοκολάκευε ἔξω ἔς τὸ φεγγαράκι.
Προξενητῆδες ἦρθανε ἀπὸ τὴ Βαβυλωνία,
5 νὰ προξενέψουνε τὸ γιὸ νὰ πάρουνε τὴν κόρη.
Ἡ μάννα τῆς δὲν ἤθελε, ἡ μάννα τῆς δὲν θέλει,
ὁ Κωσταντῖνος ἤθελε, ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
« Μάννα δός τὴν τὴν Ἀρετὴ, τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα
Νὰ ἴχω κ' ἐγὼ ἀποκούμπησι, ἔς τὰ ξένα ποῦ γυρίζω.
10 — Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντῆ, κί' ἄσχημα λόγια λέγεις
Ἵάν ἔλθῃ λύπη γιὰ χαρά, ποῖός θὲ νὰ μοῦ τὴν φέρῃ;
— Ἵάν σοῦ ἴθῃ λύπη γιὰ χαρά, ἐγὼ θὰ σοῦ τὴν φέρω. »
Μὰ ἴθῃν ὁ χρόνος βίσεκτος κί' οἱ ἐννιά τῆς γιοὶ πεθαίνουν.
Ἵ οὐλα τὰ μνήματά κλαίγῃν ἔς οὐλα μυριολογιέται

(1) Ἐκ τῆς συλλογῆς ἀνεκδότων δημοτικῶν ἀσμάτων τοῦ ἐν Σύρῳ κ. Α. Κ. Χούμη.

15 Ἵ τοῦ Κωσταντῖνου τὸ μνημεῖο ἀνέσπα τὰ μαλλιά τῆς.
« Δὲν μοῦ ἔλεγε, ὦ Κωσταντῆ, πῶς ἤθε νὰ πεθάνῃς
Μόν' ἤλεγές μου, Κωσταντῆ, τὴν Ἀρετὴ σου φέρω! »
Κί' ἀπ' τὸν πολὺν τὸν ταραγμὸ ποῦ ἴκαναν τὰ μαλλιά τῆς
Ὁ Κωσταντῆς τὴν ἄκουσεν ἀπὸ τὸν κάτω κόσμον
20 τοῦ Χάρου ζήτησε ριτζᾶ (1), τὸν Χάρο παρεκάλει:
« Ἄφες με, Χάρε, ἄφες με τρεῖς νύκτες καὶ τρεῖς ἡμέραις,
Νὰ κάμω ἔγὼ τῆς μάννας μου, τὸ τάμα ποῦ τῆς ἔχω
— Πῆγαινε, Κωσταντᾶκη μου, μὰ πίσω νὰ γυρίσης. »
Πῆγε τὸ γρηγορότερο ἔς τῆς Ἀρετῆς τὸ σπίτι.
25 « Ἐλ', Ἀρετῆ, ἔς τὸ σπίτι μας κ' ἡ μάννα μας σὲ θέλει.
— Γιὰ μίλησέ μου, Κωσταντῆ, γιὰ νὰ σὲ καταλάβω·
ἂν ἦν' χαρά, ὦ Κωσταντῆ, νὰ βάλω τὰ καλά μου,
κί' ἂν ἦναι πίκρα, Κωσταντῆ, κατὰμαυρα νὰ βάλω. »
Ἵ τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνανε ἔς τὸ δρόμον ὅπου πᾶνε
30 Πουλᾶκια κελαδούσανε μ' ἀνθρώπινη λαλίτσα.
« Γιὰ ἴδὲ κοριτζῖν ἔμορφο ποῦ σέρνει ὁ πεθαμένος
— Γι' ἀκούσετέ τα, Κωσταντῆ, πουλάκια ἦντα λένε.
— Πουλᾶκια εἶν' καὶ κελαδοῦν κ' ὅτι τοῖς δόξει λένε.
— Μὰ φαίνεται μου, Κωσταντῆ, τοῖς χωματῆσι μυρίζεις.
35 — Ἐχτὲς εἶχεν ὁ βασιλὴς ἐργατικὸ μεγάλο
ὄλοι ἐκόβαν μάρμαρα κ' ἐγὼ ἴνοιγα πηγᾶδι. »
Ἐκεῖ ἐπλησιάζσανε ἔς τῆς μάννας τῶν τὸ σπίτι
ὁ Κωσταντῆς ἐχάθηκε, κ' ἔμεινε μοναχὴ τῆς
βλέπει ταῖς πόρταις σφαιλισταῖς καὶ τὰ κλειδιά παρμένα
40 καὶ τὰ παραθυράκια τῶν σφιγκτὰ μανταλωμένα.
πάει τὴν πόρτα τῆς κτυπᾷ, τῆς μάννας τῆς φωνάζει·
« Ἐλα, μάννα μου, κί' ἀνοιξε κ' ἡ Ἀρετὴ σου εἶναι.
— Ἄμε βρὲ Χάρο, ἔς τὸ καλὸ κ' ἐγὼ κάμει δὲν ἔχω
Ἡ Ἀρετὴ ἴν κ' ἡ Ἀρετὴ κί' ἄμε καὶ γύρευέ την. »
45 Τὴν πόρτα τῆς, τὴν ἀνοιξε καὶ ἀγκαλιὰ τὴν πιάνει,
πικρὰ πικρὰ τὴν φίλησε ἔς τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μένει

(1) Ριτζᾶς = βοήθεια.

ΙΘ'.

(Ἐβδομάς 1886 σ. 228· ὑπὸ Ἑπαρμ. Π. Πολιτάκη, ἐξ Ἐρμουπόλεως σταλέν)

Καλότυχά εἶνε τὰ βουνά, καλότυχοι κι' οἱ κάμποι,
καλότυχη κ' ἡ Ἀρετὴ μὲ τὴ γενιά ὅπ' ὄχει,
ποῦ εἶχε τοὺς ἐννιά ἀδερφοὺς τὰ δεκοχτῶ ξαδέρφια.
Μὰ 'κεῖ ἐπροξενεύανε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα.

- 5 Οἱ 'ννιά ἀδερφοὶ δὲν ἤθελαν, κι' ὁ Κωνσταντῖνος θέλει.
« Μάννα, ἔλ' ἄς τὴ δώσωμε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
ποῦ 'μαι κ' ἐγὼ πρᾶμματευτῆς νὰ 'χω τὸ γύρισμά μου.
— Κώστα, ἂν μ' εὖρη ἀρρωστιά, τὴν Ἀρετὴ τὴν θέλω.
— Μάννα, ἂν σ' εὖρη ἀρρωστιά, ἐγὼ πᾶ καὶ σ' τὴ φέρνω.

- 10 — Κώστα, ἂν μ' εὖρη θάνατος, τὴν Ἀρετὴ τὴν θέλω.
— Μάννα, ἂν σ' εὖρη θάνατος, ἐγὼ πᾶ καὶ σ' τὴ φέρνω. »

Μὰ 'ρθε καιρὸς καὶ 'πέθανε ὁ Κωνσταντῆς 'ς τὰ ξένα.
'Πεθάναν κι' οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ, τὰ δεκοχτῶ ξαδέρφια.

- 15 'Σ τὸ παραθύρι ἐκάθονταν τῆς Ἀρετῆς ἡ μάννα,
'Σ τὸ παραθύρι ἐκάθονταν κ' ἔλεε μοιρολόϊ.

« Ὅσο λειώνει τὸ σίδερο νὰ λειώνῃ ὁ Κωνσταντῖνος,
ποῦ μοῦ 'δωσε τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα. »
Κι' ὁ Κωνσταντῆς ποῦ τ' ἄκουσε πολὺ τοῦ βαρυφάνη.

- 20 'Τὸ μνημ' ἀνεταράχθη κι' ὁ Κωνσταντῆς ἐβγήκε,
κάνει τὴν κάσα τ' ἄλογο, τὸ σάβανό του σέλα
κι' ἀπάνω καθάλιξε 'ς τὴν Ἀρετὴ νὰ πάη.

'Σ τὸ δρόμο ὅπου πήγαινε τὸ Θεὸ παρακαλοῦσε:
« Θεέ μου, νὰ 'βρῶ τὴν Ἀρετὴ 'ς τὸ γάμο νὰ χορεύῃ. »
Καθὼς ἐπαρακάλαε ἐπῆγε καὶ τὴν 'βρῆκε.

- 25 α" Ὁρα καλὴ σου, Ἀρέτω μου! — Καλῶς τὸν Κωνσταντῖνο.
« Κώστα, ἂν ἦρθες γιὰ καλὸ, νὰ βάλω κι' ἄλλα ροῦχα
εἰδὲ κι' ἂν ἦρθες γιὰ κακὸ, νὰ βγάλω κι' ἀπὸ τοῦτα.

— Ἀρέτω, ἡ μάννα δὲ 'μπορεῖ, κ' ἦρθα γιὰ νὰ σὲ πάρω. »
Κ' ἡ Ἀρετὴ καθάλιξε 'ς τὴ μάννα τῆς νὰ πάη.

- 30 'Σ τὸ δρόμο ὅπου πήγαιναν, 'στὸ δρόμο ποῦ διαβαίνουν,
πουλάκι 'πῆγε κ' ἔκατσε 'ς τοῦ Κώστα τὸ κεφάλι.
Δὲν κελαδοῦσε 'σάν πουλί μηδὲ 'σάν χελιδόνι,

μόν' ἐκελάδαε κ' ἔλεγε μ' ἀνθρώπινη λαλίτσα:

« Δὲν εἶνε κρῖμα κι' ἄδικο, δὲν εἶνε κι' ἁμαρτία

- 35 νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀποθαμένους;
— Κώστα, τί λέει τὸ πουλί τί λέει τὸ χελιδόνι;
— Πουλάκι εἶν' κι' ἄς κελαδῆ, πουλάκι εἶν' κι' ἄς λήη.
— Κώστα, ποῦ 'ναι τὰ δόντια σου, ποῦ 'ναι ἡ λεβεντιά σου,
ποῦ εἶνε τὰ ξανθὰ μαλλιά, ποῦ εἶνε κ' ἡ ἀνδρεία σου;
40 — Βαρεῖα ἀρρωστιά μ' ἐκόλλησε κ' ἐπέσαν τὰ μαλλιά μου
κ' ἐπέσαν καὶ τὰ δόντια μου κ' ἐχάθη ἡ λεβεντιά μου. »
Μὰ ἐκεῖ ἐκοντοζύγωσαν 'ς τῆς μάννας τοὺς τὰ σπίτια.
« Ἀρέτω, ἄντε σὺ ἀπ' ἐδῶ καὶ ἐγὼ ἀπ' τ' ἀργαστήριο. »
'Ἐπῆγε καὶ ἐκτύπησε τῆς μάννας τῆς τὴν πόρτα.

- 45 α" Ἀνοιξε, μάννα, ἀνοιξε.
— Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποῦ μοῦ κτυπᾷ καὶ μὲ φωνάζει μάννα;
— Ἀνοιξε, μάννα ἀνοιξε, κι' ἐγὼ 'μαι ἡ Ἀρετὴ σου.
— Ἀρέτω μου, ποιὸς σ' ἔφερε ποῦ 'σουν μακριὰ 'ς τὰ ξένα;
— Ὁ Κωνσταντῖνος μ' ἔφερε καὶ πᾶς ἀπ' τ' ἀργαστήριο.
50 — Ὁ Κωνσταντῖνος 'πέθανε τώρα δώδεκα χρόνια. »
Μὰ 'κεῖ σφιχταγκαλιόστηκαν μάννα καὶ θυγατέρα.
'Ἡ μάννα 'γένη Χούρχουλος κι' ἡ κόρη Κουκουβάγια,
καὶ περπατοῦνε 'ς τὰ βουνὰ νύχτα καὶ 'μέρα ἀντάμα.

Κ'.

Συνασσοὺς τῆς Καππαδοκίας (1).

'Σάν τὴν μάννα, 'σάν τὴν μάννα, καὶ 'σάν ἐκεῖ τὴν μάννα,
ποῦ εἶχε τὰ τρία παιδιὰ καὶ μίαν θυγατέρα.
'Τὴν θυγατέρα γύρεψαν κάτω μακριὰν 'ς τὰ ξένα.
τὰ δύο παιδιὰ 'κὲ θέλησαν (2), κι' ὁ Κωνσταντῖνος θέλει.

(1) Τοῦ ἔξαιματος τούτου περίληψιν ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τέλει τῆς παρούσης πραγματείας, ἐν τῇ προηγουμένῳ τεύχει τοῦ Δελτίου σ. 259 κ.ε. Νῦν παραλαμβάνομεν αὐτὸ ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Π. Κ. Καρολίδου, ἧς μέγα μέρος ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ΔΕ' τόμῳ τῆς ἐν Γοττλίνῃ Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Neugriechisches aus Klein Asien. Mitgetheilt von Paul de Lagarde. Göttingen, 1886.

(2) Οὐκ ἠθέλησαν.

- 5 « Ἐλα, μάνν', ἄς τὴν δώσωμεν κάτω μακρὰν ἔς τὰ ξένα,
 ἂν 'πᾶμ' ἡμεῖς ἔς τὴν ξενιτειᾶ, ξένοι νὰ μὴ περνοῦμεν. »
 Δῶσαν τὴν θυγατέρα των κάτω μακρὰν ἔς τὰ ξένα.
 Πολὺ καιρὸς ἔκ' ἔπερασε, πολὺ καιρὸς ἔκ' διέβη,
 τὰ δύο παιδιὰ τῆς πέθαναν, καὶ Κωνσταντῖνος χάθη.
- 10 « Νὰ σὲ ἰδῶ, υἱέ μου Κώσταντε, νὰ μὴ σὲ φάγη τὸ χῶμα·
 νὰ σὲ ἰδῶ, υἱέ μου Κώσταντε, νὰ μὴ σὲ κόψη πλάκα,
 πῶς ἔδωσες τὴν κόρη μου κάτω μακρὰν ἔς τὰ ξένα,
 νὰ ἔς τὴν χαρὰ μου βρίσκεται, νὰ ἔς τὴν λύπη σηφτάνη; (1)
 ἂν τύχη κι' ἀψιθάνατος (2) κάνεις κοντά μου 'κ' ἐνι ».
- 15 Ὡς τᾶκουσεν ὁ Κώσταντος, πολὺ τὸν βαρηοῦσε·
 κάμον τὴν πλάκα του ἄλογον, τὸ χῶμα χαλινάρι,
 κι' ἀφῆκε καὶ τὸ μνημῆμά του τὸν θεγὸ ἐμανέτι.
 « Ἄς 'πάγω, καὶ ἂν ποτ' ἔρχωμαι, τὸ μνημῆμα ἄς ἐν' ἰδικόν μου·
 κι' ἂν 'πάγω κι' ἂν δὲν ἔρχωμαι, ἄς ἐνι τοῦ διαβάτου ».
- 20 Πήδησεν, καθαλλίκεψε, κατὰδρομον 'παγαίνει·
 'πῆγεν, εὔρε τὴν ἀδελφὴν ἔς τὸν χορὸν πιασμένη.
 « Καλῶς χορεύεις, ἀδελφή. — Καλὸ ἔς τὸν ἀδελφόν μου.
 Ἀδελφέ μου, ἂν ἦλθες γιὰ καλὸ, ὅλα μ' κάλ' ἄς φορέσω.
 — Ἀδελφή μου, γιὰ καλὸ ἦρτα· ὅλα σου καλὰ φέρει·
 ἀδελφή μου, γιὰ καλὸ ἦρτα· ἡ μάννα μου σὲ γυρεύει ».
- 25 Ἐφόρεσε, καμάρωσεν ἐννεῶν καστράων ἀγιφόρι (3)·
 πήδησε, καθαλλίκεψε ἔς τὸν Κωνσταντὸν ὀπίσω.
 ἦρταν εἰς τὰ μεσόστραταις, ἔς τὰ πέντε δρόμους μέσα,
 λάλσαν τοῦ κάμπου τὰ πουλιὰ, τοῦ κάμπου χελουδόνες.
- 30 « Κρεῖμα 'ν' ἐκεῖνὰ τὴν κορασὶὸν ἔς τὸ χαμένον ὀπίσω.
 — Καὶ στὰ καὶ στὰ, ἀῖ ἀδελφέ, τὰ πουλιὰ τί μᾶς λένε;
 — Ἐτοῦτα κάμπου πουλιὰ ὅ τι εὔρουνε λένε ».
 Πῆγεν ἐκεῖ ἐτέντωσε ἔς τοῦ μάννα του τὴν πόρτα.
 « Ἀδελφή μου, τὸ λαχτυλίδι μου, κι' ἄς 'πάγω κι' ἄς ἔρτω;
 καὶ φώναξε τὴν μάννα μου, καὶ ἄς σὲ πᾶρη ἀπέσω.
 — Ἄγι Γεώργ', ἄγι Γεώργ', μαννίτσα μου, πᾶρη καὶ μὲν' ἀπέσω ».

(1) Ἴσως προφθάνη. (Καρολίδης).

(2) Αἰφνίδιος θάνατος. (Κ.)

(3) Ἐνδύματα καινουργῆ φοροῦμενα κατὰ τὰς ἐορτὰς (Κ.).

ὁ υἱὸς ὁ Κωνσταντῖνος ἐνι, κόρη σου θυγατέρα.

— Κόρη μου, ἔς τὸν ὕπνον μὲ λαλεῖς· ἔς τὴν ξύπνα (μὲ) συντζαίνεις; (1)

— Μάννα, ἔς τὴν ξύπνα σὲ λαλῶ, ἔς τὴν ξύπνα σὲ συντζαίνω·

40 μένα μ' ἀνοιξε τὴν πόρτα σου, καὶ πᾶρ' με καὶ μὲν' ἀπέσω.

— Κόρη μου, ἐσὲν ποιὸς σ' ἔφερεν ἀπὸ μακρ' ἄς τὰ ξένα;

— Ὁ Κωνσταντῖνος μ' ἔφερεν ἀπὸ μακρ' ἄς τὰ ξένα.

— Κόρη μου, ποῦ 'ν' ὁ Κωνσταντῆς καὶ ποῦ ὁ Κωνσταντῆς μου;

ὁ Κωνσταντῖνος πέθανε, κι' ὁ Κωνσταντῖνος χάθη.

45 Νὰ σὲ ἰδῶ, Κωνσταντῖνέ μου, νὰ σὲ φάγη τὸ χῶμα·

νὰ σὲ ἰδῶ, Κωνσταντῖνέ μου, νὰ σὲ φάγη ἡ πλάκα ».

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΡΗΤΙΚΑ ΔΙΣΤΙΧΑ

γπο

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΠΡΑΣΣΑ

1

(Πρὸς Γιανναράκη διστ. 154).

Ἀγάπα με σκληρόκαρδε, μετάβαλε πλειὸ ἦθος
 Τώρα γιαγκίνι ἀναψες ἔς τὸ ἄκληρό μου στῆθος.

2

Ἀγάπη μου, ματάκια μου, παντοτεινὸ μου ταῖρι,
 Τὸ τί τραβῶ γιὰ σένανε ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει.

3

(Πρὸς Ἀφροδίτην ἢ Φιλομειδῆς ἀρ. 12).

Ἀγία μου Παρασκευὴ μὲ τὰ καμπαναριά σου,
 Νὰ μοῦ φυλᾷς τὴν πέρδικα 'πῶχω ἔς τὴν γειτονιά σου.

(1) Σωγχύσεις, ἐνοχλεῖς (Κ.).

4

Ἄψιντε νὰ 'πᾶ νὰ 'πγαίνωμε νὰ 'πᾶ νὰ χωριστοῦμε,
Μὰ μᾶς δὲν μᾶς ἀφίνουνε ἀγάπη νὰ χαροῦμε.

5

Ἄλάργα μὲ ξωρίσανε, μόνο νὰ σὲ ξεχάσω·
Κάλλιο νὰ φάω μπαλωθιά παρὰ νὰ τὸ λογιᾶσω.

6

(Πρῶλ. Γιανναρ. διστ. 13).

Ἄλαργοξωρισμένη μου μήνα μου νὰ μαθαίνω
Πῶς ἔχεις 'στὴν ὑγεία σου γιὰ νὰ καταλαβαίνω.

7

Ἄνάθεμα τῇ Μοῦρᾷ μου, πολλὰ μὲ κατατρέχει,
'Σ ὅλο τὸν κόσμου κάνει εὐγυῖά (1) 'στὴν κεφαλή μου βρέχει.

8

Ἄν μ' ἀρνηθῆς, θὰ 'πᾶ νὰ 'πῶ πῶς σ' ἔχω φιλημένη,
Πῶς σ' ἔχω 'στ' ἀγκαλιάκια μου τόσαις φοραῖς βαλμένη.

9

Ἄπ' ὄντεν ἀλαργάραμε ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλο,
Καὶ τῶν δυονῶ μας ἡ καρδιαὶς ἔχουν καιμὸ μεγάλο.

10

Ἄπ' ὄντεν ἐγεννήθηκα τὸ ἄχ εἶνε μαζί μου,
Καὶ τὸ μεταχειρίζομαι ὥστε νὰ 'βγῆ ἡ ψυχὴ μου.

11

Ἄρχισε, γλῶσσά μου, ἀρχισε πάρε νὰ τραγουδήσης,
Τὰ παλαιὰ σου βᾶσανα γιὰ νὰ ξελησιμονήσης.

(1) Πῶδα.

12

Αὔριο θὰ μισέψω 'γω, κι' ἂν εἶσαι μπιστεμμένη (1).
Τρεῖς 'μέραις νὰ μὴ φᾶς ψωμί, καὶ πέντε διψασμένη.

13

Αὔριο θὰ μισέψω 'γω, κ' ἔβγα καὶ σὺ στὸ δῶμα,
Καὶ 'πές μου κόπιασ' 'στὸ καλὸ καὶ 'στὴν καλὴ τὴν ὥρα.

14

(Νεοελλ. Ἄν. 15, σελ. 258).

Ἀφῆστέ με τὸν δυστυχῆ νὰ μὴν παραλογίσω,
Μὴν πάρω δίπλα τὰ βουνὰ καὶ κακοθανάτισω.

15

Ἄχ, ἴντα πῆγα κ' ἔκανα ὁ σκύλος τ' ἀπατοῦ μου,
Κι' ἀγάπησά σε μπιστικιά κ' ἔβγῆκ' ἀπὸ τὸ νοῦ μου.

16

Ἄχ, πῶς ἤμουν ἄχολος ὡσὰν περιστερᾶκι,
Μ' ἀπῆς (2) ἐμπῆκα 'στὸ σεβντᾶ τ' ὄδισα τὸ μεράκι.

17

Ἄψε κόρη τὸ φανάρι, καὶ κατέβα 'στὸ γυαλό,
Νὰ μᾶς λύσης παλαμᾶρι, 'πές μας κόπιασ' 'στὸ καλό.

18

(Marcellus B'. 18).

Βασίλισσά 'σαι μάθια μου, κι' ὅλο τὸν κόσμ' ὀρίζεις
'Εὐθελιὰ μου σοῦ ζητοῦ κ' ἐσὺ δὲ μοῦ τὴ δίνεις.

19

Γράφω γραφὴ καὶ στέλνω σου μὲ τῆς καρδιάς τὸ αἷμα,
Νὰ καταλάβῃς καὶ νὰ 'πῆς πῶς χάνομαι γιὰ σένα.

(1) Πιστή.

(2) Τὸ αὐτὸ λέγεται καὶ ἀπῆτης. = Ἄφ' οὔ.

20

(PASSOW, 186.— Διανοτρ. 458).

Δέν εἶνε κρῖμα κι' ἄδικο δέν εἶνε κι' ἄμαρτία
 Νὰ χωριστοῦμε, μάτια μου, χωρὶς καμμιάν αἰτία :

21

(Γιανναρ. 194 διστ.).

- A'. Δενδρὶ καὶ σὺ δενδρὶ κ' ἐγώ, μαζί νὰ φυτευτοῦμε,
 Νὰ σμιζοῦμε τοὺς κλώνους μας, νὰ σφιχταγκαλιαστοῦμε.
 B'. Λιγνὸ κυπαρισσάκι μου ἀπ' τὸν κυπαρισσῶνα,
 Μικρὴ κ' ἐγὼ μικρὸς καὶ σὺ, δέν εἶν' καιρὸς ἀκόμα.

22

Ἐξέχασα ὅσα κάτεχα καὶ πρᾶμμα δὲ θυμοῦμαι,
 Ὅσα βάσανα βραδυάζομαι καὶ ἔστους καζμοὺς κοιμοῦμαι.

23

(Γιανναρ. διστ. 95).

Ἐσύ 'σαι τὸ καράβι κ' ἐγὼ μ' ἡ βάρκα σου,
 Ῥῆξέ μου παλαμᾶρι νὰ ῥθῶ ἔστην πάντα σου.

24

Ἡ μπάλα ἡ φαρμακερὴ, τὸ κοφτερὸ μαχαίρι
 Νὰ φῶνε τὸ κορμάκι μου ἂ δὲ γενοῦμε ταῖρι.

25

Θὰ κάνω σίδερο καρδιά καὶ σκώθια μολιβένια,
 Ν' ἀκούω τῆς ἀγάπης μου λόγια φαρμακωμένα.

26

Ἴντά 'τανε ποῦ μοῦλεγες πῶς θὰς νὰ μὲ ψηλώσης,
 Καὶ νὰ μὲ κάνης οὐρανὸ, ἄστρα νὰ μὲ γιομώσης.

27

Καλῶς ἦρθαν τὰ σύννεφα καὶ φέραν τὸν ἀγέρα,
 Καὶ φέραν τὸ πουλάκι μου μέσα ἔστα δὺό μου χέρια.

28

Καλῶς τὰ μάθια ποῦρθανε, κ' ἂν ἦρθανε γιὰ μένα,
 Κι' ἂν ἦρθανε γιὰ ἄλλονε, νὰ φύγουν δακρυσμένα.

29

Κορμί μου κακορρίζικο, πόσους ἐχθροὺς δέν ἔχεις
 Ποῦ σκάθουνε τὸ μνημά σου κ' ἐσύ δέν τὸ κατέχεις.

30

Λιγνὸ κυπαρισσάκι μου μὲ τοὺς μεγάλους κλώνους,
 Τῆς μέραις νὰ ἴλυωνε ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τῆς γράφεν χρόνους.

31

Μὰ ἐγὼ ἀγαπῶ σε, μάθια μου, καὶ σὺ δέν τὸ κατέχεις,
 Νὰ ἔτονε ποιὸς νὰ σοῦ τὸ πῆ, φίλο θελά τὸν ἔχης.

32

Μὰ ἐφίλησά σε μιὰ καὶ δυὸ κ' ἐπῆρα τὸν ἀθό σου (1).
 Κ' ἔδωκα καὶ τὰ σφάκελα ἔτὸν ἐδικολογιό σου.

33

Μὰ γὼ γιὰ σένα βάλθηκα, γιὰ σένα θὰ ποθάνω,
 Γιὰ σένα θὰ τὸν ἀρνηθῶ τὸν κόσμο τὸν ἀπάνω.

34

Μὰ μένα μὲ ταῖσανε τὸ ξελησιμονητῆρι,
 Νὰ πῶ τὸ ὄχι, μάθια μου, γιὰ μιᾶς ψυχῆς χατῆρι.

35

Μὰ μοναχὸς μου τᾶβαλα τὰ ξύλα ἔστην ποδιὰ μου,
 Κ' ἐφύσηξά τα κ' ἤψανε κ' ἐκάηκ' ἡ καρδιά μου.

(1) Τὸν ἀνθόν.

36

Μαῦρά 'ναι τὰ ματάκια σου, μαῦρα καὶ τὰ δικά μου,
Ἔλα νὰ τὰ ταιριάξωμε, χαρῶ σε κοπελιά μου.

37

(Κρητ. Μέλισσα, σελ. 45).

Μέσα 'στὸ μαῦρο πέλαγος εἶμαι καὶ κινδυνεύω,
Ἐστὸ στῆθός σου θωρῶ στεριά, ξεμιστεμμὸ γυρεύω.

38

Μὴ μοῦ μηνᾶς πεισματικά, φτάνει μου ὁ χωρισμός σου,
Ποῦ νὰ γενῆ ἡ ἀγάπη μου καδένα 'στὸ λαιμό σου.

39

(Νεοελλ. Ἄν. σελ. 281, δίστ. 323).

Μισεύεις ἀγγελάκι μου, μὴν πᾶ νὰ λείψης μῆνα,
Γιατὶ θεὸ νάρθης νὰ μ' εὐρῆς 'στὸ μαυρισμένο μνήμα.

40

Νὰ πάρῃ ὁ διάβολος τὴ γρά κι' ὁ δαίμονας τὸ γέρο,
Οἱ δύο μας ν' ἀπομείνουμε, νὰ κάνωμ' ὅ,τι θέλω.

41

(Λιαν. — Ἀραβαντ. 599).

Ὅλα τὰ μάθια 'ναι στεγνά, καὶ τὰ δικά μου βρύση,
Κι' ἄνθρωπος δὲν εὐρέθηκε νὰ μὲ παρηγορήσῃ.

42

Ὅλα τὰ πᾶθη γαίνουνε ἀπάνω 'ς ἓνα μῆνα,
Καὶ τὰ δικά μου βάσανα ἀγιάτρευτα ἀπομείναν.

43

Ὅσ' ἄστρα 'ναι 'στὸν οὐρανὸ καὶ φύλλα 'στὸ σπαρμένο,
Τόσαις φοραῖς νὰ σὲ φιλῶ τὴν ὥρα δὲ χορταίνω.

44

Ὅσ' ἄστρα 'ναι 'στὸν οὐρανὸ καὶ φύλλα 'στὸ ρεβίθι,
Τόσα γλυκοφιλήματα κάνει ὁ γαμπρὸς 'στὴ νύφη.

45

Ὅταν σοῦ θέλω θυμηθῆ προβαίνω 'στὸ φεγγάρι,
Καὶ παίρνω μιὰ παρηγοριά, πῶς τὸ θωροῦμε ὀμάδι.

46

Ὅταν σοῦ θέλω θυμηθῆ, πουλί μου, ὦραις ὦραις,
Λίμα καθέριο τρέχουνε τῶν ὀμμαθιῶν μου ἢ κόρες.

47

Ὅταν σοῦ θέλω θυμηθῆ 'στὴν κλίνη ποῦ κοιμοῦμαι,
Τὰ βάνω μὲ τὸ πάπλωμα, κ' ἐσένα συλλογιόμυαι.

48

Πάλι μιλίτσα θὰ γενῶ, πάλι ν' ἀθίσω θέλω,
Πάλι γιὰ τὸ χατίρι σου νὰ τραγουδήσω θέλω.

49

Πές μου κι' ἄνε πειράζεται γιὰ λόγου σου ἡ φιλιὰ μου,
Νὰ τραβηχτῶ, κι' ἄς καίγεται μερονοχτιοῦ ἡ καρδιά μου.

50

Ἐὰν ἀποθάνω, ἀγάπη μου, θάψε με 'στὴν αὐλή σου,
Νὰ με θωροῦν τὰ μάθια σου, νὰ μὲ πονῆ ἡ ψυχὴ σου.

51

Ἐτὰ μαῦρα μέσα βάλθηκα νὰ λειώσῃ τὸ κορμί μου,
Γιὰ μιὰν ἀγάπη μπιστικιά θὰ χάσω τὴ ζωὴ μου.

52

Τὰ τόσα ποῦ ὑπόφερα νὰ ἤξευρες πουλί μου,
Ἢθελε ν' ἄρθης καὶ ἐσὺ νὰ συθρηνηῆς μαζί μου.

53

Τοῦτος ὁ κόσμος, μάθια μου, σφαιρὰ 'ναι καὶ γυρίζει·
'Αλλο ἀνεβάζει 'στὰ ψηλά, κ' ἄλλο τότε γκρεμίζει.

54

Τοῦ φεγγαριοῦ θὲ νὰ 'κλουθῶ ὥστε νὰ βασιλέψῃ,
Νὰ ἰδῶ καὶ ἡ ἀγάπη μας πότε θὰ ξετελέψῃ.

55

(Pass. διστ. 1054).

Τρεῖς ἀδερφάδαις εἴσαστε κ' ἡ τρεῖς χαριτωμένας,
'Αλλ' ὅμως ἡ μικρότερη ἔχει καρδιαῖς καιμένας.

56

Χορτάρισεν ὁ τάφος μου· ἔλα νὰ γονατίσης,
Νὰ χύσης μαῦρα δάκρυα ἴσως καὶ μ' ἀναστήσης.

57

Ψῆλὴ λιγνὴ σὲ διάλεξα σὰν βέργ' ἀπὸ τὸ πεῦκο,
Καὶ σὰ γυρίσω καὶ σὲ δῶ λυγώνομαι καὶ πέφτω.

58

Ψῆλομελαχροινούλά μου, ποῦ βρῆκες τὸ μελάνι
Κ' ἔβαφες τὸ χεῖλάκι σου καὶ θὰ μὲ κουζουλάνῃ;

59

(Γιανναρ. 248. Pass. 1111).

ὦ οὐρανὲ ποῦσαι ψηλά κατέβα κἄνε κρίση
Γιὰ μιὰ ψηλομελαχροινὴ ποῦ θέλει νὰ μ' ἀφήσῃ.

60

ὦσάν τὸν ψεύτικο παρὰ τὸν κόσμο νὰ γυρίσω,
ὦσάν κ' ἐσένα μπιστικιά δὲ θαῦρω ν' ἀγαπήσω.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Δωρεὰ εἰς τὸ Μουσεῖον.

Ὁ κ. Ἀλ. Ν. Μελετόπουλος, ἐν Πειραιεῖ. Δύο κτένας σινικῆς ἢ
ιαπωνικῆς κατασκευῆς ἐν χρήσει ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ΙΖ' (ι) ἑκατ.
— Ὁ κ. Πετραλιᾶς, ἐν Πάτραις. Λιθογραφικὴν εἰκόνα τοῦ στρατη-
γοῦ Φαβιέρου, φέρουσαν ἐπιγραφὴν: Le général de division baron
Fabvier. Imp. Lemercier Paris. — Ὁ κ. Ἀλ. Πασπάτης, ἐν Ἀθή-
ναις. Ἀλεξήλιον τοῦ βασιλέως Ὀθωνος, δωρηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τῷ ἰατρῷ
καὶ καθηγητῇ τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου Ι. Βούρφ. — Ὁ κ. Χούμης.
Νομισματικὸν σύμβολον τῆς εταιρίας τῶν Παρίων μαρμάρων λεπτῶν
10. — Ὁ κ. Γ. Δ. Σταυρόπουλος, ἐν Ναυπλίῳ. Λιθογραφίαν ἀπει-
κονίζουσαν ἐν μέσῳ τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ σκηνὰς ἐκ τῆς ἱστο-
ρίας αὐτοῦ καὶ φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν: «εἰκὼν τοῦ μεγάλου Ἀλε-
ξάνδρου καὶ τῶν 4 ἀρχιστρατηγῶν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις 1849». — Ὁ
κ. Μιχ. Πετράκης, ἐν Σπέτσαις. Τριγωνικὴν λόγχην (χαντζάρι) μετ' ὀ-
ρειχαλκίνης πεποικιλμένης λαβῆς τουρκικῆς ἐργασίας τοῦ παρελθόντος
αἰῶνος. — Ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης, ἐν Ἀθήναις. Πηλίνην χριστιανικὴν
σφραγίδα ἄρτων τῆς προσκομιδῆς, εὑρεθεῖσαν ἐν Ἐλευσίνι. — Ὁ κ.
Ν. Κλειτίας. 1) Δύο σφραγίδας τουρκικὰς. 2) Κομβία τουρκικῆς
στρατιωτ. στολῆς, εὑρεθέντα κατὰ τὰς ἐν τοῖς συνόροις συμπλοκὰς
τοῦ 1886. — Ὁ κ. Ἀθανάσιος Πετρίδης. Δύο νομίσματα χαλκᾶ καὶ ἐν
ἀργυροῦν. — Ὁ κ. Ἀντ. Μηλιαράκης. Τρίχαπτον ἐξ ἀγάθης, κατα-
σκευασθὲν ἐν τῷ χωρίῳ Μεταξάτα τῆς Κεφαλληνίας. — Ὁ κ. Κ. Π. Δ.
δύο σιγαρόχαρτα τουρκικὰ, εὑρεθέντα ἐν τῷ τουρκικῷ σταθμῷ Μελόνας
κατὰ τὰς αὐτόθι συμπλοκὰς τοῦ 1886. — Ὁ κ. Ἀθανάσιος Μπισδού-
ρης. Παλαιὰν χαλκογραφίαν τῆς Μονῆς Ντούσκου ἐν Θεσσαλίᾳ. —
Ὁ κ. Στ. Δ. Βάλλης. Τρία σχεδιογραφήματα συμβολικὰ ἄτεχνα. —
Ὁ κ. Μ. Ρενιέρης. Εἰκόνα μικρογραφικὴν Παναγιώτου Δοξαρά πα-
ριστῶσαν τὸν στρατάρχην Σουλεμβούργον, ἧς ὄπισθεν ἐπιγέγραπται
«Ἐκτύπωμα Ἰωάννου Μαθθία Κομήτου Σουλεμβούργου τῆς γαλη-

νοτάτης τῶν Ἑνετῶν ἀριστοκρατίας κατ' Ἡπειρον στρατάρχου καὶ ὑπερασπιστοῦ Κερκύρας. — Παρὰ Παναγιώτου Δοξαρά ἱππέως Λακεδαιμονίου κατὰ τὸ ΔΨΚΕ' Μαίλου ΙΕ' ». — *Ἡ Εἰσαγγελία τῶν ἐν Λαμία Πλημμελειοδικῶν*. (Κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ἐκ τῶν πειστηρίων). 1) Δύο γιαταγάνια μὲ λευκὴν ὀστεινὴν λαβὴν. 2) Καρυοφύλλι ἔχον κοντάκιον ἐπηργυρωμένον. 3) Ξίφος (πάλλα) ἔχον τὰ ἄκρα τῆς θήκης ἀργυρᾶ. 4) Ὅμοιον παλαιὸν μὲ παφύλια κίτρινα. 5) Ἐν ζεύγος κλειδωτῆρων (τάσια δύο ἀργυρᾶ) μὲ ζώνην μεταξίνην. 6) Μίαν μαγοῦλαν ἀργυρᾶν καὶ ἐπίχρυπον. 7) Θηλυκωτῆριον ἀργυροῦν. Ὅμοιον φέρον τρίκλωνον ἄλυσιν ἀργυρᾶν. 8) Γιαταγάνιον μὲ ὀστεινὴν λευκὴν λαβὴν καὶ θήκην ἐπηργυρωμένην. 7) Ξίφος (πάλλα) καινουργῆς ἔχον τὰ ἄκρα τῆς θήκης ἐπηργυρωμένα. 10) Δύο παλάσκας ἀργυρᾶς. 11) Χαρμπίον ἔχον ἀργυρᾶν λαβὴν. 12) Πιστόλιον ἔχον κοντάκιον ἀργυροῦν. 13) Ὅμοιον μὲ τάσιον ἀργυροῦν καὶ ἀργυρᾶ ποικίλματα. 14) Γιαταγάνιον ἔχον θήκην ἀργυρᾶν.

Προσκτήματα τοῦ Μουσείου ἐξ ἀγορᾶς. 1) Νομισματόσημον κοπὲν εἰς τιμὴν τοῦ Γερμανοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν, φέρον ἀφ' ἐνὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Γερμανοῦ καὶ κύκλῳ τὴν ἐπιγραφὴν: « Γερμανὸς Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν », κάτωθι δὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ χαρακτοῦ «Κ. Λάγγε», ὅπισθεν δὲ τὸν Γερμανὸν κρατοῦντα σημαίαν διὰ τῆς ὑψωμένης ἀριστερᾶς καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ δύο Ἑλληνας ὀριζομένους, κύκλῳ τὴν ἐπιγραφὴν: « Θεὸς τοῦ πατρός μου καὶ ὑψώσω αὐτόν » καὶ κάτωθι: « Καλάβρυτα 25 Μαρτίου 1821 » (κοπὲν ἴσως ἐν Μονάχῳ ἐν ἔτει 1836). 2) Νομισματόσημον κοπὲν (ἴσως ἐν Μονάχῳ ἐν ἔτει 1836) εἰς μνήμην τοῦ ἀρχιστρατήγου Πέτρου Μαυρομιχάλη, φέρον ἔμπροσθεν κεφαλὴν τοῦ Π. Μαυρομιχάλη καὶ κάτωθι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ χαρακτοῦ «Κ. Λάγγε», ὅπισθεν δὲ γυναῖκα (τὴν Ἑλλάδα) καταπεπτωκυῖαν, ἐπὶ τοῦ γόνατος στηριζομένην, ἧς ἡ ἀσπίς καὶ τὸ δόρυ εἰσὶ χαμαὶ ἐρρίμμένα, καὶ δύο ἄνδρας ἀνεγείροντας αὐτήν, ὧν ὁ εἰς δεξιῶν διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν οὐρανόν, κύκλῳ τὴν ἐπιγραφὴν: « ὁ δὲ Θεὸς ἠγάπητο αὐτῶν » καὶ κάτωθι: « Τρίπολις 13 Σεπτεμβρίου 1821 ». 3) Νομισματόσημον κοπὲν (ἴσως ἐν Μονάχῳ τῷ 1836) εἰς μνήμην τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Νικηταρά, φέρον ἔμπροσθεν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν βλεπούσας πρὸς ἀριστερά, κύκλῳ τὴν

ἐπιγραφὴν: « Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἀρχιστρατήγος καὶ Νικήτας Σταματόπουλος στρατηγός » καὶ κάτωθι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ χαρακτοῦ «Κ. Λάγγε», ὅπισθεν δὲ πολεμιστὴν φουστανελλοφόρον κρατοῦντα ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ ἵππον καὶ πατοῦντα Ὀθωμανὸν νεκρόν, κύκλῳ τὴν ἐπιγραφὴν: « Καταπατήσει αὐτόν ψυχὴ μου δυνατὴ » καὶ κάτωθι: « Νεμέα Αὐγούστος 1822 ». 4) Νομισματόσημον κοπὲν (ἐν Μονάχῳ τῷ 1836) εἰς μνήμην τοῦ γάμου τοῦ Ὀθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, φέρον ἔμπροσθεν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν βλεπόντων δεξιᾶ, κύκλῳ τὴν ἐπιγραφὴν: « Ὀθων βασιλεὺς καὶ Ἀμαλία βασίλισσα », κάτωθι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ χαρακτοῦ: «Κ. Λάγγε», ὅπισθεν δὲ τὰ ἐθνόσημα τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Οὐλδεδεμβούργου, κύκλῳ τὴν ἐπιγραφὴν: « ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς » καὶ κάτωθι: « Ὀλδενβ. τῆ 10 Νοεμ. 1836 ».

Δωρεαὶ εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἑταιρείας. Ὁ κ. Γ. Κρέμιος 3 ἐπιστολάς ἀναφερομένας εἰς στρατιωτικὰ γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως, 1 ἔγγραφον διορισμοῦ τοῦ Ἀθανασίου Διάκου ὡς καπετάνιου Λεβαδείας καὶ 7 ἔγγραφα τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἐκτελεστικοῦ. — Ὁ κ. Ἐ. Βύγενίδης 10 ἐπιστολάς τοῦ Κ. Κανάρη διαφόρου χρονολογίας ἀπὸ τοῦ 1821-1838, 1 ἐπιστολὴν τοῦ Πετρόμπετη, 45 ἐπιστολάς καὶ ἔγγραφα τοῦ Ἰω. Καποδιστρίου, 1 διπλωμα τῆς φιλικῆς ἐταιρείας, 2 ἔγγραφα τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ βουλευτικοῦ, 6 ἐπιστολάς τοῦ Γ. Κουντουριώτου, 10 τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη, 1 προκήρυξιν τοῦ ἐκτελεστικοῦ, 2 διακηρύξεις τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, 1 ἔγγραφον τῆς γραμματείας τῆς ἐπικρατείας, Μετάφρασιν τῆς παραιτήσεως τοῦ Λεοπόλδου πρίγκιπος τῆς Σαξονίας ἐξ ἀγγλικῆς ἐφημερίδος τοῦ 1830, μετάφρασιν ἀρθροῦ ἀγγλικῆς ἐφημερίδος περὶ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, μετάφρασιν 2 ἐγγράφων ὑπογεγραμμένων ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμεων τοῦ 1832, 4 ἐπιστολάς Ν. Σπηλιᾶδου. — Ὁ κ. Ἀ. Γουναρόπουλος 2 ἐπιστολάς Κώστα Μπότσαρη, 2 ἔγγραφα τοῦ 1823 ἀναφερόμενα εἰς τὸν παραστάτην Καρύστου Γεώργιον Κονιστράτον, 2 ἐπιστολάς Γκούρα καὶ Νικήτα Σταματελοπούλου καὶ 1 ἔγγραφον περὶ πειρατικῆς ἀποπειράς τῷ 1828. — Ὁ κ. Ἀ. Γ. Δουραῦτης 3 καταλόγους συνδρομῶν ὑπὲρ φυγάδων Ἑλλήνων ἐν Ἀγκῶνι τῷ 1824. — Ὁ κ. Σ. Π. Λάμπρος 2 ἐπιστολάς Ἰ. Ἰ. Μάγερ, ἐκδότου τῶν

Ἑλλ. Χρονικῶν τοῦ 1824, 1 ἐπιστολὴν Γ. Καραϊσκάκη τοῦ 1825, 1 τοῦ Μάρκου Μπότζαρη τοῦ 1823, 2 τοῦ Νικήτα Σταματελοπούλου τοῦ 1825, 2 ἐπιστολάς Ἰσοῦφη πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Λευκάδος τοῦ 1802, 1 Γεωργίου Ἰζόγκα τοῦ 1823 καὶ ποίημα ὑπὸ ἀνωνόμου εἰς 102 πολιτικοὺς στίχους τοῦ III' πιθανῶς αἰῶνος. — Ὁ κ. Ν. Πλουτζιανόπουλος 4 ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς πολεμικὰ γεγονότα τοῦ αἰῶνος. — Ὁ κ. Ἀρτῶνιος Σακτούρης κρυπτογραφικὸν δίπλωμα τῆς φιλικῆς ἐταιρίας, ἔγγραφον ἐπεξηγηματικὸν τῶν σημείων τῆς φ. ἐταιρίας, τὸν μέγαν ὄρκον τῆς φ. ἐταιρίας (κρυπτογραφικῶς), ἔγγραφον περιέχον ὁδηγίαν περὶ τῆς ὀρκίσεως τῶν μελῶν τῆς φιλικῆς ἐταιρίας καὶ ἀπόδειξιν πληρωμῆς τοῦ ταμίου τῆς φ. Ἐταιρίας. — Ὁ κ. Ν. Φιλαδέλφειος ἐπιστολὴν Κοραῆ πρὸς Βάμβαν τοῦ 1830. — Ὁ κ. Καλαμογυδιῆς ἔγγραφον Δημ. Ὑψηλάντου καὶ Πετρόμπεη τοῦ 1821 πρὸς τὸν Παλαιῶν Πατρῶν, ἔγγραφον πρὸς τὸν αὐτὸν τῆς Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτὸν Ἰω. Καποδιστρίου τοῦ 1824, ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτὸν Γ. Κουντουριώτου τοῦ 1824, 2 δημόσια ἔγγραφα πρὸς τὸν αὐτὸν τοῦ 1821 καὶ 2 σχέδια ἐπιστολῶν τοῦ αὐτοῦ. — Ὁ κ. Ν. Γ. Παροῦτζῆς 2 διπλώματα ἀπονομῆς ἀριστείων τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν τοῦ 1848. — Ὁ κ. Χ. Βουζύκης ἔγγραφον μνήσεως ἐταίρου τῆς φ. Ἐταιρίας. — Ὁ κ. Ν. Χατζηδημητρίου 88 ἐπιστολάς ἐμπορικὰς καὶ ἔγγραφα διάφορα τοῦ Α. καὶ Γ. Ἐπιπέδου ἀπὸ τοῦ 1831-48 καὶ 40 διαφόρους ἐμπορικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ἐπιστολάς καὶ ἔγγραφα τῶν ἐν Σύρῳ δημοσίων ἀρχῶν τῆς αὐτῆς χρονολογίας. — Ὁ κ. Ν. Ἀναγνωστόπουλος 21 ἐπιστολάς διαφόρων ἀνδρῶν τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς Γεώργιον Παπαμανώλην τῶν ἐτῶν 1826-27, 5 ἐπιστολάς τοῦ 1826 πρὸς τοὺς ἐπιστάτας περὶ χορηγίας τροφῶν καὶ 1 ἐπιστολὴν Σταίκου Σταϊκοπούλου. — Ὁ κ. Σωκράτης Ράλλης 234 ἔγγραφα, ἐπιστολάς, διατάγας καὶ σημειώσεις τοῦ στρατηγοῦ Φαβιέρου, ἀφορώσας εἰς τὰ πολεμικὰ γεγονότα τῆς νήσου Χίου τῶν ἐτῶν 1827-28, 2) 286 ἐπιστολάς, ἔγγραφα, διακηρύξεις καὶ αἰτήσεις πρὸς τὴν δημογεροντίαν τῶν Χίων, 3) 198 ἔγγραφα καὶ ἐπιστολάς πρὸς αὐτὴν ἐν Σύρῳ ἐντιμὸν ἐπιτροπὴν τῶν ἐλευθέρων Χίων, 4) 60 δημόσια ἔγγραφα καὶ σημειώσεις, ἀναφερομένας εἰς τὰ οἰκονομικὰ καὶ στρατιωτικὰ μέτρα τῆς δημογεροντίας Χίου καὶ τῆς ἐν Σύρῳ ἐπιτροπῆς τῶν Χίων, 5)

47 ἔγγραφα πρὸς τοὺς πληρεξουσίου τῶν Χίων, 6) 46 διάφορα ἔγγραφα καὶ σημειώσεις πρὸς τὰς δημοσίας ἀρχὰς τῆς Χίου, 7) 8 ἐπιστολάς ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας Α. Ἐπιπέδου, 8) 19 ἔγγραφα τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Χίων πρὸς προύχοντας καὶ ἰδιώτας, 9) 9 ἰδιωτικὰ ἔγγραφα καὶ ἐπιστολάς, 10) 14 διαφόρου ὕλης δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα, 11) 3 αἰτήσεις πρὸς Φαβιέρου μετὰ σχετικῶν αὐτοῦ ἐπισημειώσεων, 12) 5 ἐπιστολάς πρὸς Φαβιέρου καὶ 13) 3 κατ' ἐρωταπόκρισιν ἐξομολογήσεις καὶ ὁμοίως ἐξέτασιν τοῦ Γ. Κουτούρα, ἁπαντα τῆς αὐτῆς χρονολογίας ἀπὸ τοῦ 1827-28 καὶ μεγάλης ἱστορικῆς ἀξίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐτῶν τούτων τῆς νήσου Χίου. — Ὁ κ. Δ. Νικολαΐδης συμβολικὸν δίπλωμα μασωνικῆς ἐταιρίας ὑπαρχούσης ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1826. — Ὁ κ. Ἰσιδώρ. Σκυλλίσσης ἀποδεικτικὸν διάφορον Ἀνδρῶν ὑπὲρ τοῦ προηγουμένου Μακαρίου Μαλαξοῦ ὡς ζήσαντος ἐντίμως καὶ συνεργήσαντος ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐν ἔτει 1828 καὶ δίπλωμα κρυπτογραφικὸν καὶ ὄρκον τῆς φ. ἐταιρίας. — Ὁ κ. Δ. Φανδρίδης ἔγγραφον τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰ. Καποδίστρια τοῦ 1838 καὶ δύο ἔγγραφα τοῦ συμβουλίου τῆς Κρήτης τῶν ἐτῶν 1828 καὶ 1829. — Ὁ κ. Νικόλαος Δ. Κομνηνὸς δίπλωμα ἐτέρου τῆς φ. ἐταιρίας. — Ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης ἔγγραφον τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν τοῦ 1858 καὶ ἔγγραφον τοῦ ἀρχιερατικοῦ τοποτηρητοῦ Μεσσηνίας τοῦ 1852. — Ὁ κ. Ἐπαμ. Σταματιάδης 5 ἀντίγραφα ἔγγράφων τῶν κατοίκων τῆς νήσου Σάμου πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν δυνάμεων, τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν Σουλτάνον, 12 ἔγγραφα καὶ ἀντίγραφα ἔγγράφων πρὸς τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς τῆς νήσου Σάμου, 14 καταλόγους ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς νήσου κατὰ διαφόρους ἐποχάς, 8 ἔγγραφα καὶ ἀντίγραφα ἔγγράφων τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ἐφόρων τῶν Σαμίων, 20 διακηρύξεις πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου, 8 ἔγγραφα καὶ πρακτικὰ τῶν ἐπιτροπῶν τῶν συνελεύσεων τῶν Σαμίων, 16 ἔγγραφα ἐξ Ἑλλάδος πρὸς τοὺς ἐφόρους καὶ προκρίτους τῆς Σάμου, 9 ἔγγραφα καὶ ἐπιστολάς τοῦ Α. Λυκούργου, ἀρχιστρατήγου τῆς Σάμου, 7 ἔγγραφα καὶ ἀναφορὰς πρὸς Α. Λυκούργον, 5 ἔγγραφα τῶν ἐν τῇ κοινῇ συνελεύσει πληρεξουσίων τῶν 18 χωρίων τῆς Σάμου, 4 ἔγγραφα « πρὸς τοὺς παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει ἀντιπροσώπους τῶν μεταναστατευόντων Σαμίων », 27.

ιδιωτικά έγγραφα και επιστολάς, και 2 έγγραφα τῆς Βουλῆς τῆς Σάμου· προσέτι δὲ τὰ ἐξῆς: ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἀγγλικῆς ἐφημερίδος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ἧτοι 1) ὁδηγίας δοθείσας εἰς τοὺς πληρεξουσίους τῶν τριῶν αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀφορώσας τὸ πρωτόκολλον τῆς 3 Φεβρουαρίου 1830, 2) διακοίνωσιν ἐκδοθεῖσαν ἐκ Κ/πόλει πρὸς τὸν Πείζ ἐφένδην παρὰ τῶν πρέσβειων τῆ 8 Ἀπριλίου 1830 καὶ 3) παράρτημα τοῦ ὑπὸ στοιχείον 9 πρωτοκόλλου τῆς ἐν Πόρῳ συνόδου τῆς 12 Δεκεμβρίου 1828, ἀντίγραφον μεταφράσεως τῆς περὶ Σάμου LXX ἐπιστολῆς ἐκ τῆς Correspondance d' Orient par Michaud et Roujonlat Τομ. Γ' σ. 446. Πρωτόκολλον τῶν ἐξερχομένων ἐγγράφων τοῦ διευθυντηρίου Σάμου τοῦ 1842, ἀντίγραφα ἐπικεκυρωμένα τῶν ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 3 ἐγγράφων τῶν ἐπὶ τῆς ὑπογραφῆς ἐπιτροπῶν τῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων τῆς Σάμου, ἔγγραφο τοῦ Σαμίου Παρθενίου πρὸς τὸν ἐπίτροπον τοῦ πρίγκιπος, ἔγγραφο τοῦ διοικητοῦ Εὐβοίας Μηλαίτου πρὸς τὸν Κ. Λαχανᾶν, ἀπόφασιν τῶν κατοίκων τῶν 18 χωρίων τῆς Σάμου πρὸς ἀποστολὴν πρέσβειων εἰς Ὑδραν καὶ Σπέτζας ὅπως ζητήσωσι βοήθειαν κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτοὺς ἐχθρικοῦ στόλου τῷ 1822, κανονισμὸν φιλανθρωπικῆς ἐταιρίας ὑπογεγραμμένον ὑπὸ Λ. Λυκούργου, ἀνόταν τοῦ μηνίστρου τῆς Ῥωσσίας εἰς τὴν ὑψυλὴν πύλην» δοθεῖσαν τῆ 6/18 Ἰουλίου 1821, ἀφορισμὸν τοῦ Πάπα τοῦ 1821, πρακτικὸν «ὅπως εὐρεθῆ τρόπος διὰ νὰ παύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς κἄθε κατὰ-χρησις» ὑπογεγραμμένον ἐν Μεσελογγίῳ 1 Ἰαν. 1824 ὑπὸ τοῦ Νότη Μπότσαρη, Κίτσου Κοντογιάννη κτλ, «πρωτόκολλον τῶν ἐξερχομένων ἀρχόμενον τῆ 29 Ἰαννουαρίου μηνός» (1833) — 17 Μαρτίου, ἐπιστολὴν Κ. Μώραλη «ἐκ τοῦ πλοίου Ἐπαμινώνδα» τοῦ 1822 πρὸς τοὺς ἀρμοστὰς τῶν νήσων, «κατάλογον γενικὸν τῶν ἐν Ἑλλάδι μεταναστευσάντων Σαμίων», ἀντίγραφον διατῆγματος τοῦ βασιλέως Ὀθωνος ὑπ' ἀρ. 1286 περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀποκαταστάσεως τῶν Σαμίων, ἔγγραφο Ἀλ. Ἀνδρεάδου «πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ τῶν ἐξωτερικῶν βασιλικὴν γραμματεῖαν τῆς ἐπικρατείας» τοῦ 1833, ἔγγραφο τῆς βουλῆς τῆς νήσου Ψαρῶν «πρὸς τὸ ὑπέρτατον ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν» τοῦ 1823, ἔγγραφο τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ πρὸς Κ. Κροκίδαν, ἐπίτροπον τοῦ πρίγκιπος τῆς Σάμου τοῦ 1842, ἔγγραφο τοῦ ἐπιτρό-

που τοῦ πρίγκιπος Βογορίδου, «πρακτικὰ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποσταλείσης ἐπιτροπῆς τῶν Σαμίων» τοῦ 1835, ἔγγραφο τοῦ ἐκτάκτου ἐπιτρόπου τῶν Ἀνατολικῶν Σποράδων Ἰω. Κωλέττη τοῦ 1828, ἐπιστολὴν (γαλλιστί) X. Progin Soladam, grand commandeur de l' ordre du Soleil, πρὸς Λεκάτην πληρεξούσιον τῆς Σάμου ἐν Ναυπλίῳ τοῦ 1834, ἔγγραφο τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν τῷ 1824, ὁδηγίας δοθείσας παρὰ τῆς Α' γενικῆς συνελεύσεως τῶν Σαμίων εἰς τοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστελλομένους πληρεξουσίους τῆς Σάμου τοῦ 1834, ἀντίγραφον διακηρύξεως τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων Ὑδρας, Σπέτζης καὶ Ψαρῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἅπαντας τοῦ 1823, διαταγὴν τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ τοῦ 1823, «ἔσον ἀπαράλλακτον τοῦ Μανιφέστου τοῦ Ὑψηλάντου», ἔγγραφο τοῦ προέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος Ἰω. Ὀρλάνδου πρὸς τοὺς παραστάτας καὶ πληρεξουσίους τῶν ἑλλ. νήσων Σποράδων τε καὶ Κυκλάδων τοῦ 1823, ἀρχὴν ἐγγράφου ἄνευ τέλους, ἐπιγραφῆς καὶ χρονολογίας, μεταφράσιν ἐν ἐνὶ φύλλῳ τῶν περὶ Σάμου ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Sonnini Voyage en Grèce et en Turquie. — Ὁ κ. Ν. Σταματιάδης ἔγγραφο τῶν προκρίτων τῆς Ὑδρας τοῦ 1822, καὶ ἔγγραφο Τουρκικὸν εἰς μέγα φύλλον. — Ὁ κ. Πιεράκος Θεμιστοκλέους 2 ἐπιστολάς τοῦ Λιβύης Ἀθανασίου πρὸς Π. Ἀνδρονίκου Καρύδην ἄνευ χρονολογίας, πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπιστολὴν Ἰω. Χ. Λιοντίου τοῦ 1786 καὶ ἐπιστολὴν Πηπετῆ Δρομοκαίτου πρὸς τὸν ἄρχοντα δραγουμάνον τῆς φράντζας Ἱερώνυμον Καρύδην τοῦ 1787. — Ὁ κ. Κωστ. Κωστομένας ἢ Κεφάλαις 2 ἐπιστολάς Α. Μάμουκα πρὸ Κ. Κωστομένου τοῦ 1853, δανειστικὸν τῆς ἐν Σύρῳ ἐπιτροπῆς τῶν Χίων τοῦ 1827, σχέδιον ἀπαντήσεως Κ. Κωστομένου πρὸς Α. Μάμουκαν τοῦ 1853 καὶ ἔγγραφο τῆς κατὰ τὸ Αἴγατον ἐκτάκτου ἐπιτροπῆς πρὸς Κ. Κεφάλαν, φέρον τὰς ὑπογραφὰς Λαζάρου Τζαμαδοῦ καὶ Κ. Κανάρη τοῦ 1832. — Ὁ κ. Ν. Μπίτσης δημοτικὰ ἄσματα καταγεγραμμένα ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις. — Ὁ κ. Γ. Ἀδαμαντίδης «ἀντίγραφον αὐτογράφου χρονικοῦ σημειώματος ἐν περιθεωρίῳ βιβλίου ἀποκειμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἑλλ. σχολῆς Βοδενῶν», δύο δημοτικὰ ἄσματα, ἅτινα ὁ δωρητὴς ἀντέγραψε ψαλλόμενα ὑπὸ ποιμενίσκου Σαρακατσιάνου

όρειβίου και διάφορα ανέκδοτα μαρτυροῦντα τὴν ἐν Μακεδονίᾳ θηριωδίαν τῶν Τούρκων καὶ τὸν ἠρωϊσμόν τῶν Μακεδόνων. — Ὁ κ. Ἄθαν. Ζαχαρίου 2 ἔγγραφα τοῦ 1825 τῶν προκρίτων τῆς νήσου Ὑδρας πρὸς τοὺς τῶν Σπετζῶν, 2 λογαριασμοὺς τῆς διοικήσεως μετὰ τὸ κοινὸν τῆς νήσου τῶν Σπετζῶν, 12 ἔγγραφα καὶ ἐπιστολάς παρὰ διαφόρων πρὸς τὸν Ἰω. Ν. Λαζάρου (Ὁρλώφ) ἀπὸ τοῦ 1825-36, ἔγγραφον ἐπὶ περγαμηνῆς Φιλίππου Τυπάλλου ἐπισκόπου Arcanensis πρὸς Ἰωάννην Φραγκῆσκον Boyer, ἐν Νεαπόλει 1725 καὶ σιγίλλιον ἐπὶ μεμβράνης τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου δι' οὗ προχειρίζεται ἐπίσκοπος Μηθύμνης ὁ Αὐξέντιος. — Ὁ κ. Παρασκευᾶς Παρᾶς ἢ Θεοδώρου 4 πιστοποιητικὰ παρὰ διαφόρων περὶ τῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα ὑπηρεσιῶν τοῦ Παρασκευᾶ Παρᾶ καὶ 2 ἀδείας ὀπλοφορίας (ἢ ἐτέρα γαλλιστί) τοῦ πεντηκοντάρχου Π. Παρᾶ μεθ' ὑπογραφῆς τοῦ Δ. Ὑψηλάντου τοῦ 1832. — Ὁ κ. Ἀναστ. Γαρούφαλλος 9 ἔγγραφα καὶ ἐπιστολάς τοῦ 1823 πρὸς Ἀναστ. Γαρούφαλον, κυβερνήτην ἰδίου βρικίου ἐν τῷ Παγασσητικῷ κόλπῳ ἀφορώσας τὰς κατὰ θάλασσαν ἐνεργείας αὐτοῦ, δύο ἐπίσημα ἔγγραφα τῶν ἑλλ. ἀρχῶν « πρὸς τοὺς γενναίους καπετάνους καὶ προὔχοντας τοῦ Βῶλου » περὶ πληρωμῆς καὶ ἀποζημιώσεως τοῦ αὐτοῦ, ἐπιστολὴν Καρατάσιου πρὸς τοὺς ἐφόρους περὶ πληρωμῆς Γαρουφάλου τοῦ 1823, 2 καταλόγους τοῦ πληρώματος τοῦ βρικίου τοῦ αὐτοῦ, ἐπιστολὴν ἀνυπόγραφον πρὸς τὸν καπ. Δημήτριον Σουγατζέλον τοῦ 1823, πιστοποιητικὸν Καρατάσιου περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Α Γαρουφάλου τοῦ 1823, ἔγγραφον τῶν κατοίκων τῆς νήσου Ὑδρας τοῦ 1821 πρὸς τοὺς καπετανεῖους τοῦ ἑλλ. στόλου καὶ ναύτας καὶ πολεμιστὰς ὅπως μὴ πειράζωσι τοὺς ὁμογενεῖς καὶ βοηθῶσι διὰ παντὸς τρόπον τὸν ἀγῶνα καὶ τουρκικὸν ἔγγραφον τοῦ 1817. — Ὁ κ. Ἰωάννης Φωκιανὸς 2 ἐπιστολάς Σάββα Καμινάρη τοῦ 1819 πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ. — Ὁ κ. Ἰωάννης Δημητρίου πιστοποιητικὸν ἐπίσημον περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ἐν χερσὶ τοῦ Ὀθωνος Μοδινου ὄπλων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἤτοι σαριὰ σισανὲ καὶ ταμπανίου, καὶ ἀπόδειξιν Κ. Μοδινου δίδοντος τῷ Ἰω. Δημητρίου ὡς ἐνέχυρον τὰ κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον ὄπλα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. — Ἀνώνυμος ἐκ Πάτρμου ἀδειαν τοῦ Ῥόδου Ἰακώβου τοῦ 1855 πρὸς τὸν ἱερέα καὶ τοὺς προκρίτους τοῦ χωρίου Διμουλιᾶς, δι' ἧς εἰδοποιοῦνται ὅτι ἐδόθη ἀδεια διαζυγίου καὶ δευτέρου

γάμου πρὸς τὸν Ἰω. Βασιλείου ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ὑποχρεωθῇ ἡ δευτέρα γυνὴ « νὰ ὑπηρετῇ τὴν πρώτην, ἡ ὁποία πάσχουσα ἔχει ἀνάγκην ξένης ὑπηρεσίας ». — Ὁ κ. Ἰωάννης Π. Λάμπρος διπλωμα ἰταλιστί ἐπὶ περγαμηνῆς, κοσμούμενον ὑπὸ ἐγχρῶν εἰκόνων, δι' οὗ χορηγεῖται τῷ Ἰωάννῃ Μονδιανῷ μετ' ἐξέτασιν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐν Παδουῆ καὶ Βενετῆς ἀδεια χειρουργοῦ ὑπὸ Βασιλείου Προσαλένδη, ἀρχιάτρου Κερκύρας, ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1758, διπλωμα ἐπὶ χάρτου, δι' οὗ χορηγεῖται ἀδεια χειρουργοῦ τῷ Νικολάκῃ Βέργῃ Μονδιανῷ τῷ 1669, διπλωμα πυροβολητοῦ (bonbardiere) τοῦ Κωνσταντίνου Schiavi ἐκδεδομένον ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1755. — Ὁ κ. Γ. Δ. Σεβαστὸς 5 ἔγγραφα ἐπίσημα τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1826-29 κυβερνήσεων τῆς Ἑλλάδος, δι' ὧν ἀναγγέλλεται τῷ Ἰωσήρ Φαλλάγκα ὁ διορισμὸς τοῦ ὡς πλοιάρχου τοῦ ἀτμοκινήτου τῆς Καρτερίας καὶ ἀπονέμονται εὐχαριστίαι διὰ τὰς λίαν εὐδοκίμους ὑπηρεσίας του καὶ πιστοποιητικὸν περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν του ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Νόρμαν ἐν Ναυαρίνῳ τῷ 1822. — Ὁ κ. Κ. Σάβας ἐπιστολὴν γαλλιστί Ἀνθίμου Γαζῆ πρὸς Barbier de Bocage τοῦ 1801 καὶ ὄπισθεν σχέδιον ἀπαντήσεως τούτου πρὸς ἐκεῖνον. — Ὁ κ. Γ. Μπαβᾶς ἀντίγραφον συμβολαιογραφικῆς πράξεως γενομένης ἐν Κυθήροις περὶ « τον πραγματό του ποτέ αφεντη καπεταν Ἰζουανε Λεβουνη » τῷ 1665, ἔγγραφον τῶν Τούρκων ἀρχόντων Μονεμβασίας πρὸς τοὺς βασιλεῖς τοῦ καζᾶ τῆς Μονεμβασίας τῷ 1822, ἀντίγραφα τριῶν συμβολαιογραφικῶν πράξεων μεταξὺ ἰδιωτῶν γενομένων τῷ 1720 καὶ 22 καὶ διαθήκην ἱερέως γενομένην πρὸ τοῦ « νοταρίου » Κυθήρων τῷ 1724. — Ὁ κ. Σ. Π. Λάμπρος 3 ἰδιωτικὰς ἐπιστολάς τοῦ 1823 καὶ 25, ἐπιστολάς Ἰσοῦφῃ πρὸς τοὺς προκρίτους Ἀγίας Μαύρας τοῦ 1801, αὐτόγραφον Γεωργίου Ζαλοκώστα μετὰ ποιήματος πρὸς τὸν Ὀθωνα καὶ φωτογραφίαν ἀντιγράφου χρυσοβούλλου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ 1106 περὶ τῆς μονῆς Σταγματᾶ. — Ὁ κ. Παῦλος Λάμπρος προκήρυξιν ἑλληνογαλλικὴν μετὰ σφραγίδος τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Chabot τοῦ « ἐξουσιάζοντος τὰς νήσους τοῦ Λεβάντε » μετὰ χρονολογίας: « Ἀργοστόλι 9 τρυγητοῦ χρόνος ἑβδομος τῆς γαλλικῆς πολιτοκρατείας », προκήρυξιν ἑλληνιστί, γαλλιστί καὶ ἰταλιστί περὶ τῆς ὑπὸ Βονοπάρτο ἀλώσεως τῆς Μελλίτης, ἔγγραφον τουρκικῶν ἀρχῶν συγχαρητήριον πρὸς τοὺς προεστῶτας Ἀγίας Μαύρας ἐπὶ τῇ ἀναστηλώσει τῆς σημαίας

τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας τοῦ 1801, ἔντυπον πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ Λεβαδείας τοῦ 1809, ἐπιστολὴν Ὀδυσσεῶς « τοῦ Ἀνδρίτζη » περὶ τῆς κατὰ τοῦ Μπαϊράμ πασᾶ μάχης τοῦ 1821, 2 πιστοποιητικὰ τῆς κοινότητος Λεβαδείας περὶ χορηγήσεως παρὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς χρημάτων πρὸς ἀγορὰν τροφῶν καὶ πυρίτιδος τοῦ 1821 καὶ 1822, ἀντίγραφον πατριαρχικοῦ γράμματος πρὸς τοὺς κληρικούς καὶ προεστῶτας τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν καὶ Λεβαδείας περὶ συμφιλώσεως μετὰ μητροπολίτου Γρηγορίου τοῦ 1818, δίπλωμα διορισμοῦ τοῦ Μιχαὴλ Παγκάλου ὡς προξένου τῆς Ἰονίου πολιτείας τοῦ 1805 καὶ ἔγγραφον τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κλ. γραμματείας πρὸς τὴν Ἑλένην Α. Ὀδυσσεῶς περὶ τοῦ χορηγουμένου εἰς αὐτὴν μισθοῦ χηρείας καὶ ἐξόδων τῆς εἰς Μόναχον ὁδοιπορίας. — Ὁ κ. II. *Ἀναγνωστόπουλος* βιβλία 6, ἐν οἷς εἶνε ἀντιγεγραμμένα 401 ἐπιστολαὶ διαφόρων ἰδιωτῶν καὶ ἀρχῶν πρὸς τὸν Ἰωάννην Γκούραν ἀπὸ τοῦ 1822-26, 14 ἔγγραφα καὶ ἐπιστολάς ἰδιωτῶν στρατηγῶν καὶ ἀρχόντων πρὸς τὸν αὐτὸν τῆς αὐτῆς χρονολογίας, διακήρυξιν τοῦ ἐκτελεστικοῦ τοῦ 1823 παρορμητήριον εἰς τὸν ἀγῶνα μετὰ τὸν ὀρηνούμενον θάνατον τοῦ Μάρκου Μπόττσαρη, « χρέη ἐπιθεωρητοῦ » ἐξ ἄρθρων κη', μεθ' ὑπογραφῆς τοῦ γεν. γραμματέως τοῦ πολέμου Δ. Σαλτέλη καὶ σφραγίδος τοῦ μνηστηρίου τοῦ πολέμου τοῦ 1825 καὶ ἐπιστολὴν Καραϊσκάκη πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν, τοὺς στρατηγοὺς καὶ λοιποὺς τοῦ 1824. — Ὁ κ. Θεόδ. *Δάλλμας* δηλωτικὸν ὑγείας ἰταλιστὶ τοῦ 1821. — Ὁ κ. Α. Κ. *Χούμης* 25 σημειώσεις, ἐπιστολάς καὶ καταλόγους πρὸς τοὺς ἐν Χίῳ φροντιστὰς καὶ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Χίων παρὰ διαφόρων, 2 ἐπιστολάς τοῦ 1828 καὶ 29 ἀναφερομένας εἰς τὰ κατὰ τὴν Χίον πολεμικὰ γεγονότα, κατάλογον ὀνομάτων, 14 σημειώσεις διαφόρους, διαταγὰς, ἀποδείξεις παραλαβῆς ἄρτων, πολεμοφοδίων καὶ ὑλικοῦ τοῦ φροντιστηρίου τῆς Χίου κατὰ τὰ ἔτη 1827 καὶ 28 καὶ 7 ὁμοίας σημειώσεις. — *Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας* 163 ἔγγραφα καὶ ἐπιστολάς πρὸς τὸν οἰκονόμον Ἀθηνῶν Βαρθολομαῖον, ἀφορώσας τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ κοινωτικὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων κοινοτήτων τῆς ἐπ' καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος καὶ 338 ἰδιωτικὰς ἐπιστολάς, πληρεξούσια, ὁμολογίας, χρεωστικὰ καὶ πωλητήρια, συμφωνητικὰ ἀποδείξεις, προικοσύμφωνα καὶ διαθήκας, καταγραφὰς

καὶ σημειώσεις, ἀρχιερατικὰ γράμματα καὶ ἐγκυκλίους καὶ ἄλλα πρὸς κληρικούς καὶ ἰδιώτας ἔγγραφα. — Ὁ κ. Δ. Χ. *Δουκάκης* ἰδιωτικὴν ἐπιστολὴν τοῦ 1828, ἐκθέτουσαν τὰ ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυβερνήτου πολιτικὰ γεγονότα καὶ τὴν τότε γενομένην διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, 19 δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα, συμβόλαια, πωλητήρια, συμφωνητικὰ, ἀναφορὰς, αἰτήσεις, προικοσύμφωνα, καταλόγους κλπ., τῆς δεκάτης ὀγδῆς ἑκατονταετηρίδος, 17 ὁμοίας ὕλης τῶν ἀρχῶν καὶ μέσων τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ 6 ἄνευ χρονολογίας ἔγγραφα. — Ὁ κ. Γ. I. *Καλαϊσάκης* 11 ἔγγραφα καὶ προκηρύξεις, ἀναφερόμενα εἰς τὰς διαφόρους κατὰ τὰ ἔτη 1824, 1841, 1858 καὶ 1867 ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης. — Ὁ κ. Α. *Πασπάτης* περὶ ὑγειονομικῆς συνόδου κατὰ τὸ 1851 ἔγγραφα, ἐν οἷς καὶ ἰδιόχειροι σημειώσεις τοῦ βασιλέως Ὀθωνος. — Ὁ κ. Ν. *Πετρῆς* ἀντίγραφον τοῦ ἐπὶ τῆς γαλλικῆς προστασίας τῶν Ἰονίων νήσων νόμου περὶ χαρτοσήμου τοῦ 1808. — Ὁ κ. Π. *Παπαγασταίου* 9 ὑπουργικὰ καὶ διοικητικὰ ἔγγραφα, διαταγὰς καὶ ἀποδείξεις τῶν ἐτῶν 1826-31, 3 ἰδιωτικὰ πωλητήρια ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1794, 1798 καὶ 1799 καὶ δύο ὁμοία τῶν ἐτῶν 1816 καὶ 1820. — Ὁ κ. Χ. Π. *Κορύλλος* ἀντίγραφα ἔξ ἐπιστολῶν κατοίκων τῆς Πάργας πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν ἐτῶν 1806-7.

Ἐξ ἀγορᾶς προσκτήματα. 37 δημόσια ἔγγραφα, διαταγαὶ καὶ ἐπιστολαὶ ἐπισήμων προσώπων (Φαβιέρου, Γόρδωνος, Μαυροκορδάτου κλπ.) πρὸς τὸν ταγματάρχην Χαράλ. Ἰγγλέσην, ἀφορῶσαι εἰς πολεμικὰ γεγονότα τῶν ἐτῶν 1823-27, 5 ἰδιωτικαὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπιστολαὶ καὶ προσέτι τὰ ἐξῆς: ἀποδεικτικὸν πληρωμῆς ὑπερημερίας ναυλώσεως τοῦ βρικίου « νέας Ἐμιλίας » τοῦ 1826, ἐπιστολὴν ἰταλιστὶ Ἰγγλέση πρὸς Sonier, δῆλωσιν τῶν δημογερόντων ἀγ. Θεοδώρων (τῶν Μεθάνων) ὅτι παρακληθέντες παρὰ τοῦ Ἰγγλέση νὰ δανείσωσι τῷ Φαβιέρῳ χρήματα ἠρνήθησαν ὡς πτωχοί, ἀντίγραφον ἔγγράφου τοῦ Ἰγγλέση πρὸς τὴν διοικητικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ 1826, 2 ἀναφορὰς ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων ἀξιωματικῶν πρὸς Φαβιέρον, ἀναφορὰν τῶν αὐτῶν πρὸς Ἰγγλέσην τοῦ 1827 καὶ ἀντίγραφον ἐπιστολῆς Ἰγγλέση πρὸς Sonier, δι' ἧς ζητεῖ κανόνια.

(Ἡ συνέχεια τοῦ καταλόγου τῶν δωρεῶν δημοσιευθήσεται ἐν τῷ ἐπομένῳ τεύχει).

ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΑΛΤΟΥ

ΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑΙ ΓΡΑΦΑΙ

Ὁ ἐλλόγιμος βιβλιοφύλαξ τοῦ ἐν Κωνσταντινῶν Ἑλληνικοῦ Φιλο-
λογικοῦ Συλλόγου Ἄθαν. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἀντιπαραβαλὼν
κατ' αἰτησίαν μου τὸν ἐν σελ. 453-58 τοῦ μετὰ χεῖρας Δελτίου ἐκδο-
θέντα *Διάλογον* πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθ. 10 χειρόγραφον, τὸ ἐν τῇ τοῦ αὐ-
τοῦ Συλλόγου βιβλιοθήκῃ ἀποκείμενον, ἀπέστειλέ μοι τὰ διαφέροντα,
ἃ καὶ παρατίθεμαι ὧδε πολλὴν ὁμολογῶν τὴν χάριν τῷ ἀκαμάτῳ καὶ
ἀρίστῳ μοι τούτῳ φίλῳ.

I. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ.

Σελ. 453, στ. 6: ἀπόκραιε — Αὐτ. στ. 11: ληρωδήματα. — Σελ.
456, στ. 3: ἀποτρόπαιον — στ. 12: ἴσων αὐτῷ — στ. 13: ἐν αὐτο-
φώρῳ — στ. 16: Εὐριπίδῃ — στ. 21: ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον, ἐξ
ὄνυχός τε τὸν λέοντα — στ. 22: ὀγκήσατος . . . ἦτοι τὸν Κακομη-
τροφάνην ἀποσκιρτήσαντα — στ. 28: κακομηγαρία χρησάμενος — Σελ.
457, στ. 8: ἀλλ' οὖν καὶ τετταράκοντα — στ. 12: ληρωδημάτων —
στ. 14: ὑποροῦσαι — στ. 16: τὰ κατὰ δύναμιν. — στ. 17: εἴσομαι
ἐς τὸ — στ. 26: συνελκυσμένος, τὸ βάδισμα διασσελευμένος καὶ ἐπι-
κεκλασμένος — στ. 28: ὁρόντε — στ. 29: τὰ χεῖλη αὐτῷ — Σελ. 458,
στ. 1: καὶ τῇ αἰθάλῃ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 31, στίχ. 20, γράφει: παρατάττεσθαι — Σελ. 38, στ. 22:
περὶ τοῦτο — Σελ. 40, στ. 20: παρεξέταξων τις — Σελ. 42, στ. 19:
διορθώσωμέν σου — Σελ. 69, στ. 15: ἕκαστον — Σελ. 77, στ. 11: ἐκ-
κομίζόμενον — Σελ. 78, στ. 14: φῆς — Σελ. 270, στ. 3: τὸν νοῦν —
Σελ. 272, στ. 1, στίχον οὕτω: Χριστοῦ, τοσαῦτα — Σελ. 322, στ. 10:
αψπάω — Σελ. 386, στ. 8: Κωνσταντῖνον — Σελ. 388, στ. 16: οἶσαν
— Σελ. 408, ὑποσημ. στ. 8: ἡγεμόνων — Σελ. 412, στ. 10: τουτέστι
— Σελ. 427, στ. 18: Ἐξήγησις. Διαγραπτέα δὲ ἡ δευτέρα ἀντωνυ-
μια αὐτοῦ — Σελ. 432, στ. 20: καλεῖ. Ἄλλ' ἄκουε — Σελ. 434,
στ. 24: παρεβλήπται, — Σελ. 458, ὑποσημ. στ. 9: Ἀναφέρεται.
Ἐν σελ. 476 ὑποσημ. στ. 4 ἀνάγνωθι *secundum*. Ἐν δὲ τῷ δευ-
τέρῳ στίχῳ τῆς ἐν σελ. 484 μικροῖς γράμμασι καταχωρισθείσης ἐπι-
γραφῆς ἀνάγνωθι *πρόμοιρος*.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΙΕΡΑ

ΥΠΟ

I. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Τὰ ἐφεξῆς νῦν πρῶτον δημοσιευόμενα ἐλήφθησαν ἐκ χειρογράφου
τεύχους τῆς Ἑθνικῆς ἡμῶν Βιβλιοθήκης. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο σχή-
ματος ὄν τετάρτου μικροῦ καὶ ἐκ φύλλων χάρτου παχέος 231 συγ-
κείμενον φαίνεται γεγραμμένον περὶ φθίνουσας τὴν IB' ἢ γοῦν ἀρχο-
μένην τὴν IP' ἑκατονταετηρίδα καὶ περιέχει ποικίλα τινά, ὡς ἔπεται:
Φύλ. 1-2. Πίναξ τῶν περιεχομένων (Ἡ κεφαλὴς αὐτοῦ ἐστὶ λε-
λωθημένη).

Φύλ. 2-84^b. (Ἐκ τούτων τὰ 4-5 καὶ τὰ 7-20 εἰσὶν ἄγραφα,
παρεμβεβλημένα ἀντὶ τῶν πάλαι ἐκπεσόντων. Περιέχονται δ' ἐν αὐ-
τοῖς Γνώμαι καὶ Ἀπομνημονεύματα ἀπηνθισμένα ἀπὸ τε ποιητῶν
καὶ ῥητόρων τῶν Θύραθεν καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν Ἰραφῶν καὶ τῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν πατέρων, περὶ διαφόρων ὑποθέσεων ἐν λόγοις 05'.
Καθ' ἃς δ' ἐποιήσαμην ἐρεύνας τὸ ἀπηνθισμα τοῦτο ἐστὶ τὸ πρῶ-
τον μέρος τῆς Ἀρθολογίας Ἀντωνίου μοναχοῦ τοῦ ἐπικληθέντος
Μέλισσα).

Φύλ. 84^b - 158^b. Τοῦ αὐτοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ βι-
βλίον B' ὑποθέσεις ἔχον P' (Ἐκ τούτου γίνεται δῆλον ὅτι καὶ τὸ
πρὸ αὐτοῦ ἐπεγέγραπτο εἰς τὸν Δαμασκηνόν. Ἐπεται δὲ πίναξ τῶν
ἐν τῷ B' τούτῳ βιβλίῳ μέχρι τοῦ φύλλου 158^b περιεχομένων, ἅπερ
πάντῃ ἄλλοις εἰσὶ τῶν τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἱερῶν Παραλήλων).

Φύλ. 159^a - 166^b. Γνώμαι κατ' ἐκλογὴν ἐκ τε τοῦ Δημοκρίτου καὶ
Ἐπικτήτου καὶ ἑτέροις φιλοσόφῳν κατὰ στοιχεῖον.

Φύλ. 166^b - 167^b. Λιβανίου Γνώμαι.

Φύλ. 167^b - 169^b. Πλουτάρχου Γνώμαι κεφαλαιώδεις κατὰ στοι-
χεῖον.

Φύλ. 169^b - 175^a. Μεγάλου καὶ Φιλιστίωνος Γνώμαι καὶ Διά-
λεκτοι.

Φύλ. 175^α - 183^α. *Παραιρέσεις Μετάνδρου κατά στοιχείον.*

Φύλ. 183^α - 186^α. *Ἀποφθέγματα καὶ Γνώμαι τῶν Ζ' φιλοσόφων.*

Φύλ. 186^α - 187^β. *Προφητεῖαι τῶν Ἑπτὰ σοφῶν.*

Φύλ. 187^β - 189^α. *Νικήτα ἐπιστολὴ Πέτρῳ ἀναγραφεῖ.*

Φύλ. 189^α - 190^β. *Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης Περὶ τοῦ τίνα τροφήν αἱ ψυχαὶ ἐκείθεν ἔχουσι μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπαλλαγὴν* ("Ἔστι δὲ τοῦτο περικοπὴ ἐκ τοῦ Πρὸς τοὺς πενθοῦντας κτλ. λόγου τοῦ ἁγίου τούτου πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας).

Φύλ. 190^β - 198^β. *Τοῦ ἁγίου Βασιλείου κατὰ Σαβελλιανῶν, Ἀρείου καὶ τῶν Ἀνομοίων.*

Φύλ. 198^β - 200^β. *Εὐνομίου αἰρετικοῦ Ἐρώτησις πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν ρημάτων, ἐκ τούτων δογματίζοντος ὑστερον τὸν Γῆδ' τοῦ Πατρὸς καὶ ἥτιονα αὐτοῦ.*

Φύλ. 200^β - 201^α. *Στίχοι εἰς διαφόρους, οὓς βλέπε κατωτέρω ἐκδομένους.*

Φύλ. 201^α - 204^α. *Ἐπιστολὴ Διοκλέους πρὸς Ἀντίγονον βασιλέα.*

Φύλ. 204^α - 208^β. *Διηγήματα ὠφέλιμα.*

Φύλ. 208^β - 209^α. *Περὶ τῆς διαιρέσεως τῆς φιλοσοφίας.*

Φύλ. 209^α - 210^β. *Σωφρονίου δόγμα περὶ ψυχῆς.*

Φύλ. 210^β - 213^β. *Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ: Οὐκ ἔστι κακὸν αὐτοῦ.*

Φύλ. 213^β - 214^α. *Τοῦ αὐτοῦ ἁγίου πατρὸς ἑτέρα πάλιν ἀλλαγῶν θεολογία.*

Φύλ. 216^α - 219^β. *Περὶ τῶν φραγκῶν (sic) καὶ τῶν αἰρέσεων αὐτῶν.*

Φύλ. 224^β - 231^β. *Ἀδήλου κατὰ Λατίνων τῶν ἀζυμιτῶν καὶ πνευματομάχων καὶ χριστιανοκατηγόρων (λείπει τὸ τέλος).*

Ἐκ τούτου τίνων τοῦ τεύχους ἀναλεξόμενος ἐκδίδωμι τὴν τοῦ Νικήτα Ἐπιστολὴν. Τίς ὁμοίως ὁ Νικήτας οὗτος ἀδήλον ἔμοιγε οὖν. Ἐννέα γὰρ ὁμώνυμοι Νικήται εἰσὶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ γνωστοί, ἦτοι α', Νικήτας Δαβίδ ὁ Παφλαγῶν ὁ καὶ φιλόσοφος, κατὰ τὴν Θ' ἑκατονταετηρίδα. β', Ὁ Βυζάντιος, κατὰ τὴν Θ'. γ', Ὁ Σπηλάτος, κατὰ τὴν ΙΑ'. δ', Ὁ Σερόρων, κατὰ τὴν ΙΑ'. ε', Ὁ ἀρχιδιάκονος καὶ χαρτοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ΙΑ'. ς', Ὁ Σείδης, κατὰ τὴν ΙΒ'. ζ', Ὁ Μιτυληναῖος, χαρτοφύλαξ τῆς

Μ. Ἐκκλησίας εἶτα δὲ Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος, κατὰ τὴν ΙΓ'. η', Ὁ Χωνιάτης, κατὰ τὴν ΙΓ', καὶ θ', ὁ Σκουταριώτης, ἀδήλου ἐποχῆς. Τὸ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἐρμηνευόμενον *Τροπάριον* ἐστίν, ὡς φαίνεται, τὸ γ' τῆς θ' φδῆς τοῦ εἰς τὸν ὄρθρον τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Πέμπτης Κανόνος Κοσμᾶ Ἱεροσολυμίτου τοῦ ὑμνογράφου, οὕτως ἔχον:

« Δημιουργὸν ὁ Πατήρ, πρὸ τῶν αἰώνων σοφίαν, γεννᾷ ἀρχὴν ὁδῶν με' εἰς ἔργα δ' ἔκτισε, τὰ νῦν μυστικῶς τελούμενα. Λόγος γὰρ ἄκτιστος ὢν φύσει, τὰς φωτὰς οἰκειοῦμαι, οὗ νῦν προσέληφα ». Ἔστι δ' ὁ Νικήτας οὗτος πιθανῶς τῷ λόγῳ ὁ Παφλαγῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἐκδίδωμι καὶ τὴν μετ' Εὐνομίου τοῦ αἰρεσιάρχου *Διάλεξιν* τοῦ περὶ τελευτῶσαν τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντος ἁγίου Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου, ἥτις ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις συγγράμμασιν αὐτοῦ οὐκ ἐμφέρεται.

Εἶθ' οὕτω προσέθηκα τὰ ἐφεξῆς Ἐπιγράμματα, ἀνέκδοτα ὑπολαμβάνων αὐτά, καθόσον ἐν τοῖς τοιούτου εἶδους φερομένοις Ἐπιγράμμασι Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, Ἰωάννου Εὐχαίτων τοῦ Μαυρόποδος καὶ Μανουῆλ τοῦ Φιλῆ οὐδαμῶς ἀπαντῶσιν.

Α'.

Νικήτα Ἐπιστολὴ Πέτρῳ ἀναγραφεῖ (1).

Ἐχάρην λίαν ἐντυχῶν τῇ περιφανείᾳ σου καὶ ἰδὼν οὐ μόνον τῇ λοιπῇ συνέσει καὶ ἀγχινοίᾳ κεκοσμημένον, δι' ἣν καὶ τὴν ὅλην τοῦ ἡμετέρου θέματος ἀπογραφὴν ἐννόμως ποιήσασθαι καὶ δικαίως ἐπετρέψης, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ τοσοῦτων πραγμάτων φροντίδα οὐδὲ τῶν ἱερῶν λογίων παραμελεῖς. Φιλομαθοῦς δὲ τεκμήριον ψυχῆς καὶ ἡ τῆς

(1) Ἀναγραφεῖς εἴτε ἀπογραφεῖς ἐκκαλοῦντο παρὰ Βυζαντινοῖς λειτουργοὶ τῆς δημοσίας οικονομίας, οἵτινες συντάττοντες κατ' ἐπαρχίας τοὺς κτηματολογικοὺς τῶν κατοίκων πίνακας καὶ ἀπογραφὴν αὐτῶν ἐνεργοῦντες πρὸς ἐπιβολὴν τοῦ νενομισμένου φόρου, διεξεδίκουν σύναμα καὶ τὰς τοῦ δημοσίου γαίας ἀπὸ παντός νοσητισμοῦ. Οὕτως ὁ Βουλγαρίας Θεοφύλακτος ἐν Ἐπιστ. Δ' λέγει: « Ὡς γὰρ ἐπυθόμην, ὁ ἐπαφθελεῖς ἡμῶν ἀναγραφεῖς ἀφελίσθαι τοῦ ἐν Ἀχρίδι τῆς ἐκκλησίας χωρίου διώριστα » [Migne Ἐλλ. Πατρολ. τόμ. ΡΚϚ', σελ. 424].

έννοιᾶς τοῦ μέλους ἔρευνα, ἣν διασαφηνισθῆναί σοι παρεκάλεσας. Ἰού-
 νουν τὸ οὖς νουνεχῶς ὑποτιθεῖς ἐπίστησον τοῖς λεγομένοις, τοῦτο πρῶ-
 τον ὑπομνησκόμενος, ὅτι ἐκ τῶν Παροιμιῶν ἐστὶν ἡ πᾶσα δύναμις
 τοῦ Ἰσοπαρίου. Φησὶ γὰρ ἐν ἐκείναις ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία: «*Κύριος*
ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ»· εἶτα μετ' ὀλίγα: «*πρὸ*
δὲ πάντων βουτῶν, γεννῆ με» (1). Γεννᾶται μὲν οὖν ἡ σοφία εἴτουν
 ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων, ἥτοι πρὸ πάσης
 κτίσεως ἀνάρχως ἀχρόνως τε καὶ ἀναιτίως· κτίζεται δὲ πάλιν ὁ αὐ-
 τὸς ἐπ' ἐσχάτων ἐκ Παρθένου ἀγίας καὶ σεμνῆς, ἡνίκα σὰρξ γεγονώς,
 ἀρχὴ τῶν ὁδῶν τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τῶν ἔργων τῆς κατ' αὐτὸν οἰκονομίας
 αἷτιος ἐγένετο. Ὡς ἐκ προσώπου οὖν τοῦ Χριστοῦ τὸ ἐφύμνιον αὐτῶ
 συντακτέον: «*Ἐγὼ τὸν δημιουργὸν σοφίαν ὁ Πατὴρ πρὸ τῶν αἰώνων*
γεννῆ». Τοῦτο φησὶν ὡς Θεός. Ἀρχὴν δὲ τῶν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς τὰ
 ἔργα τὰ νῦν μυστικῶς τελούμενα ἔκτισέ με. Τοῦτο πάλιν ὁ αὐτὸς ὡς
 ἀνθρώπος φησὶν· ἀρχὴ γὰρ καὶ αἰτία τῶν ὁδῶν Θεοῦ καὶ ἐπιτηδευ-
 μάτων, δι' ὧν τοῖς ἀνθρώποις ἡ σωτηρία διηκονομήθη, ὁ αὐτὸς ἐκτί-
 σθη δηλαδὴ Χριστός· ἄκτιστος γὰρ ὢν, μᾶλλον δὲ κτίζων τὸ πᾶν ὡς
 Θεός, ὡς ἀνθρώπος ἐκτίσθη. Ἐπὶ γὰρ λόγος γὰρ ὢν ἄκτιστος
 φήσκει, τῇ θεῖα δηλονότι, τὰς φωνὰς οἰκειοῦμαι, αὐ νῦν προσείληφα,
 τουτέστι τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτον γὰρ προσείληφεν ἑαυτῷ καθ' ὑπόστα-
 σιν ἐνώσας, προσαρμοσάμενος καὶ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ πάντων ἰδιω-
 μάτων κεκοινωνηκώς, εἰκότως καὶ τὰς αὐτοῦ προσοικειοῦται φωνὰς.
 Τοῦτο μὲν οὕτω νενοεῖσθω. Τὸ ἐπαγόμενον δὲ μέλος οὕτως φησὶν:
 Ὡς ἀνθρώπος ὑπάρχων οὐσία οὐ φαντασία, οὕτω Θεὸς τῷ τρόπῳ
 τῆς ἀντιδόσεως, ἡ φύσις ἡ ἐνωθεῖσά μοι καὶ τὰ ἐξῆς. Δόσις μὲν ἐστὶν
 ἡ ὡς ἀπὸ τοῦ διδόντος ἀπλῆ πρὸς τὸν λαμβάνοντα γινόμενη δωρεὰ·
 ἀντίδοσις δὲ ἡ παρ' ἀμφοῖν ἀλλήλων ἀντιδιδομένη. Ὁ γοῦν Θεὸς
 Λόγος τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσυγχύτως, ἀφύρτως κατακερνάμενος οὐσίᾳ,
 τῆς οἰκείας αὐτῇ μεταδίδωσι θεότητος· ἡ ἀνθρωπότης δὲ τῆς θεότη-
 τος μεταλαμβάνουσα, τῆς ἰδίας πάλιν αὐτῷ φύσεως ἀντέδωκεν, οὐκ
 ὀνόματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πράγματι, ἑκατέρου ἑκατέρῳ προσαρμο-
 ζομένου· καὶ Θεοῦ μὲν ἀνθρωπισθέντος, εἴτουν ἀνθρώπου φύσει καὶ
 ἀληθεῖς γενομένου τε καὶ κατωνομασμένου, ἀνθρώπου δέ, ἥτοι τῆς
 ἐνωθείσης ἢ προσληφθείσης τῷ Θεῷ Λόγῳ φύσεως, ἐξ αὐτῆς θεωεί-

(1) Παροιμ. η', 22-25.

σης προσλήψεως, καὶ τῆς θεωνομίας ὑπερφυῶς ἀξιοθείσης. Τοῦτό ἐστὶν
 ἡμῶν ὁ Χριστός, τὰ ἐξ ὧν ἐν οἷς ἄπερ πέφυκε σώζων ἀσύγχυτα καὶ
 ἀπαράτρεπτα, τουτέστι τὰς δύο φύσεις, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητά
 φημι, ἐξ ὧν συντέθεται, ἐν οἷς θεωρεῖται καὶ πιστεύεται, καὶ ἄπερ
 ἐστὶ Θεός καὶ ἀνθρώπος δηλαδὴ. Διὰ τῶν τριῶν γὰρ ῥησιδίων τὸ
 αὐτὸ παραδηλοῖ. Ἰσαῦτα περὶ τούτων.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ ψαλμικὸν ἐκεῖνο προσέθηκας πυθέσθαι, τί ἂν βού-
 λουτο λέγειν ὁ Μελωδός: «*Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευγὴ μου ἐν ταῖς εὐδο-*
κίαις αὐτῶν. Κατεπόθησαν» (1). Φαμέν οὖν, καὶ τοῦτο ὡς ἐκ προσώ-
 που τοῦ Κυρίου, εἰ βούλει δὲ καὶ οὐτινοςοῦν εἰρῆσθαι τῶν ἀγίων. Φη-
 σὶν οὖν, ὅτι ἐμοῦ προσευχομένου καὶ τὴν ὀφειλομένην Θεῷ λατρείαν
 προσάγοντος, οἱ παρανομοῦντες κριταὶ καὶ ἄρχοντες, ἐν ταῖς σφοδραῖς
 αὐτῶν ἐπιθυμίαις (τοῦτο γὰρ ἡ εὐδοκία δηλοῖ) κατεχώσθησαν καὶ
 τῆς πέτρας ἐγγὺς κατακρυβέντες ἠφανίσθησαν. Πέτρα μὲν οὖν ὁ Χρι-
 στὸς καὶ ἀκρογωνιαίος λίθος ὀνομάζεται· καὶ πᾶς ὁ πίπτων ἐπὶ τὸν
 λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται φησὶν. Ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐ-
 τόν. Πίπτει δ' ἐν αὐτῷ καὶ συνθλάται πᾶς ὁ ἀπιστῶν καὶ προσκό-
 πτων ἐν αὐτῷ. Ἐπιπίπτει δὲ αὐτός τοῖς παρανομοῦσι καὶ ἀνομίαις
 ἔργοις ἀσεβοῦσιν εἰς αὐτόν, καὶ τούτους ὡσεὶ χνοῦν λικμᾶ, ἀφανισμῷ
 τε παραδίδωσι καὶ ἀπωλεῖ.

B'.

**Ἐξουμίου ἀρετικοῦ ἐρώτησις πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφι-
 λόχιον ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, ἐκ τούτων
 δογματίζοντος ὑστερον τὸν ἑξῆς τοῦ Πατρὸς καὶ
 ἥττονα αὐτοῦ. Ἐκεί φησιν:**

Ἐξουμίου. Τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ὑστερον τοῦ Πατρὸς τὸν
 Υἱὸν εἶναι λεγόντων κατὰ χρόνον καὶ ἥττονα τοῦ Πατρὸς, πῶς ὑμεῖς
 σύγχρονον καὶ ὁμοούσιον αὐτόν εἶναι φατέ; Φησὶ γὰρ ἡ Θεολόγος

(1) Ψαλμ. ρμ', 7.

φωνή: «*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*» (1). Εἰ ἐν ἀρχῇ ἦν, δῆλον ὡς ὕστερος ἐστὶ τοῦ ἀνάρχου Πατρός. Εἰ πᾶσα γὰρ ἀρχὴ ὑπὸ χρόνον, ὑπέρχρονος δὲ ὁ Πατήρ, ἦν τοίνυν χρόνος ὅτε οὐκ ἦν Υἱός.

Ἀμφιλόχ. Ἄλλ', ὦ βέλτιστε, κακῶς τὸ τῆς ἀρχῆς σημαινόμενον ἐκλαμβάνων κακῶ συμπεράσματος καὶ τὸν τὸν λόγον συνήγαγες. Εἰ γὰρ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, καὶ δι' αὐτοῦ πάντα ἐγένετο, ἐν δὲ τῶν γεγονότων ἐστὶ καὶ ὁ χρόνος, «*δι' οὗ γάρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν*» (2), ἄρα καὶ ὁ Υἱὸς ὑπέρχρονος. Πῶς γὰρ ἂν εἴη πρότερον τὸ ὑπὸ τινος γεγονὸς τοῦ δι' οὗ πρὸς γένεσιν ἦλθεν; Εἰ δὲ τοῦτο πάντως, ἄχρονος ἄρα καὶ ὁ Υἱός, κατὰ τὴν θεολόγον, ὡς οἶσθα, φωνήν. Εἰ δὲ καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα χρονικὴν σοὶ δίδωσιν ὑπόνοιαν κατὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὕστερογενῆ τοῦτον ὑπέληψας τοῦ Πατρός, ἐμοὶ γοῦν τοῦτο σύγχρονον δίδωσιν ἐννοεῖν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν. Τὸ γάρ: «*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*» οὐ κατὰ τὰς σὰς ὑπολήψεις ἐν ἀρχῇ τῇ κατὰ χρόνον νοοῦμεν ἡμεῖς· οὕτω γὰρ ἂν καὶ χρόνου ὕστερος ὁ τῶν χρόνων εἴη δημιουργός, ἀλλ' ἀρχὴν τὴν, ὡς ἂν τις εἴποι, αἰδίων ὑπαρξίν, καὶ τὸ αἰείποτε εἶναι τὸν Υἱόν καὶ ἀπ' ἀρχῆς καὶ μὴ ὕστερον ἐπιγεγονέναι. Ὅτι δὲ τοῦτο βουλόμενος ὁ Εὐαγγελιστῆς παραπτήσῃ, τό: «*Ἐν ἀρχῇ*» εἶπεν, ὅρα μοι πῶς ἐπιστέλλων, τὸ τοῦ Λόγου πάλιν προήνεγκεν. Ὁ γάρ: «*Ἐν ἀρχῇ*» ἔφησε πρότερον, νῦν αὐτὸ τοῦτο δηλῶν: «*Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς*» εἶρηκε (3). Τί δ' ἂν εἴη τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἄλλο πρεσβύτερον; ἵνα σου πάντως τὸ περιέργον διαφύγη καὶ διδῶν, ὡς αἰεὶ ἦν ὁ Υἱός, καὶ αἰεὶ συνῆν τῷ Πατρὶ, καὶ οὐ νεωστὶ ὑπεισήχθη, οὐδὲ καινός τις Θεὸς τῷ παλαιῷ προσετέθη. Τὴν ἰουδαϊκὴν γὰρ ὑπόνοιαν ἀναιρῶν, ἵνα μὴ δόξη νεόν τινα, ἀλλὰ τὸν αἰεὶ ὄντα, τὸν τοῦ Πατρός σύμβουλον, ὃ εἶπε: «*Ποίησωμεν ἄνθρωποι κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν*» (4), ἐκεῖνον εἰσάγει: σάρκα γενέσθαι καὶ σκηνώσαι ἐν ἡμῖν· τούτου χάριν τό: «*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*» ἐφθέγγετο. Ποῦ γὰρ τοῦτο τὸν θεολογικὸν εἰσέδραμε νοῦν, ὃ σὺ κακῶς ἐξηγῆ, ἢ ὕστερον ἀποδείξῃ τοῦ Πατρός τὸν Υἱόν, καὶ συνάψῃ τοῖς κτίσμασι τὸν τὴν κτίσιν πᾶσαν ἐν σοφίᾳ δη-

(1) Ἰωάν. α', 1.

(2) Ἐβρ. α', 2.

(3) Ἰωάν. Ἐπιστ. Α', α', 1.

(4) Γεν. α', 26.

μιουργήσαντα, ὃ τὸν Λόγον αὐτὸν εἰσαγαγών: «*Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, λέγοντα, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί*» (1). Εἰ γὰρ ὕστερον οὗτος ἐπεγένετο, καὶ οὐκ αἰεὶ σύμφυτος ἦν τῷ Πατρὶ, κινδυνεύει πρὸ τοῦ γενέσθαι ἄλογον εἶναι, κατὰ σέ, καὶ ἄσοφον τὸν Πατέρα. Καὶ πῶς: «*τῇ σοφίᾳ θεμελιῶσαι τὴν γῆν λέγεται, καὶ ἐν αἰσθήσει αὐτοῦ ἀβύσσους διαρραγῆναι*» (2). Πῶς δέ σοι δόξει καὶ τό: «*Τῷ λόγῳ Κυρίου ἐστερεῶσθαι τοὺς οὐρανοὺς καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσαι τῆς αὐτῶν δυνάμεις*» (3). Πῶς δ' ἂν ἐνενόησέ τι τῶν ἐσομένων, λόγου καὶ σοφίας ἐστερημένος, ἢ τὸν Λόγον αὐτὸν πῶς τὸ κατ' ἀρχὰς προήνεγκε, καθ' ὑμᾶς, εἴ γε λόγου καὶ σοφίας ἄμοιρος ἦν; Πόθεν δ' ἂν αὐτῷ ἐνεγένετο Λόγον ἐθελῆσαι τὸν μὴ ὄντα προενεγκεῖν; Αὐτὸς γὰρ ὁ ἀνθρώπειός τε καὶ ἡμέτερος νοῦς, εἰ λόγου εἴη τὸ παράπαν ἐστερημένος, καὶ οὐκ ἔχει τοῦτον τὸν ἐνδιάθετον, τί ἂν τοῦ τῶν κτηνῶν νοῦς διαφέρει, εἰ μὴ γε σύ μοι; Ἄλλ' ἴλεως εἴη Θεός· σὺ γὰρ αἴτιος τοῦ βλασφήμου τούτου ῥήματος, κτηνώδη νοῦν εἶναι τὸ κατ' ἀρχὰς τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός δογματίζεις λόγου ἐστερημένον.

Ἐυνόμα. Καὶ πῶς μοι ἐξηγήσῃ τό: «*Κύριος ἔκτισέ με ἀρχῇ ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με*» (4). Ὡς ἐκ προσώπου γὰρ τῆς σοφίας αὐτῆς προήκται, ὁμολογούσης κτίσμα εἶναι, πρὸ δὲ πάντων τῶν κτιστῶν προῆχθαι· κτίσας γὰρ αὐτὴν ὁ Θεός, δι' αὐτῆς τὰ ὄντα ἐδημιούργησεν.

Ἀμφιλόχ. Καὶ τί τοῦτο δύσλυτον ἔχει τῷ γε τὴν ῥῆσιν εὐγνωμόνως ἐκδεχομένῳ, καὶ μὴ φιλονείκως πρὸς αὐτὴν ἔχοντι καὶ κακοήθως διακειμένῳ; Εἰ γὰρ ἀδύνατον ἦν τῷ Θεῷ ἄλλως κτίσαι τὰ ὄντα, εἰ μὴ πρότερον οἶονεῖ ἐργαλειόν τι τὴν σοφίαν ἐδημιούργησεν, ὥστε δι' αὐτῆς τὰ ὄντα παραγαγεῖν, ζητήσαιεν ἂν τις ἕτερον, τὸ δι' οὐ πάλιν τὴν σοφίαν ἐδημιούργει. Ἄλλο γάρ τι πάντως ἂν εἴη τὸ ταύτην δημιουργῆσαν, καὶ τοῦτο ἐκτίσθαι παρὰ τοῦ ἀπόφου φεῦ! καὶ ἀλόγου Θεοῦ. Εἰ δὲ Κύριος, ἐρεῖς, ταύτην ἔκτισε, πῶς ἄσοφος ὢν ἔκτισε; Πῶς λόγου ἐστερημένος; Ὅρξῃ οἱ πρόεισιν ἀτοπίας τὸ μὴ τὰς τῆς θείας Γραφῆς εὐγνωμόνως ἐκδέχεσθαι ῥήσεις; Δῆλον τοίνυν τῷ ἀγα-

(1) Ἰωάν. ιδ', 10.

(2) Παροιμ. γ', 19-20.

(3) Ψαλμ. λδ', 6.

(4) Παροιμ. η', 22-25.

Θοθελῶς τὴν τοιαύτην περικοπὴν ἐκλαμβάνοντι, ὡς γεννᾷ μὲν τὸν Λόγον ὁ Πατήρ πρὸ πάντων βουνῶν, οὐχ ὡς μὴ ὄντα δέ, ἀλλ' ὡς ὄντα γεννᾷ· ἐπεὶ καὶ φυτὸν ἄνθος, οὐχ ὃ μὴ εἶχε παρ' ἑαυτῷ, ἀλλ' ὃ δυνάμει εἶχε γεννᾷ· καὶ κόκκος σίτου σίτον, οὐχ ὃ μὴ εἶχεν, ἀλλ' ὃν πάντως εἶχε δυνάμει· κτίζει δέ, καθὸ ἐν ὑστέρω εὐδόκησε, τοῦτον τὴν κτιστὴν σάρκα ἀναλαβεῖν. Τοῦ κτίσματος γὰρ Θεὸς ὁ Θεός, οὐ τοῦ λόγου. Εἰ δέ σοι τό : « Πρὸ πάντων βουνῶν γεννᾷ με » ὑπονοεῖν δίδωσιν, ὡς ὀλίγω πρότερον τοῦ γενέσθαι τοὺς βουνούς τὸν Υἱὸν γεννήκεν ὁ πατήρ, ὅρα σοι καὶ ἀγγέλων αὐτὸν ἐν ὑστέρω τιθέναι· πρότεροι γὰρ οἱ ἄγγελοι τῶν βουνῶν, ὧν προγεγενῆσθαι λέγεται ὁ Υἱός.

**Στίχοι εἰς τὴν πάναγνον Θεοτόκον
βρέφος κρατοῦσαν.**

Ὅρων τὸ εἶδος τοῦ Θεανθρώπου Λόγου,
Καὶ τῆς τεκούσης αὐτὸν ἐν τοῖς ἐκτύποις,
Νοῶ τὸ κάλλος τοῦ νοητοῦ νυμφίου.
Νύμφης τε θείας Παρθένου πανολβίας.
5 Ἐν γῆ γὰρ εἰκὼν δευτέρως τυπουμένη.
Πρὸς οὐρανὸν πτεροῖ με καὶ πρῶτον τύπον.

Εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ.

Ὡς ἐνθεὸς νοῦς τῶν Νόων τε προστατής,
Τὰς τῶν νοητῶν οὐρανῶν τηρεῖς πύλας.
Ἐντεῦθεν ἡμῖν εὐπρόσιτος ἐμβλέπων,
Ὁ Μιχαήλ, ἀνοιγε τῆς ζωῆς θύρας.

Ἄλλοι.

Πρώτου φάους ὧν δεύτερον θεῖον σέλας,
Φωτὸς τρίτου φώτιζε τὸν τρίττον ζόφον.
Ἰλῆς τετρακτῶν καὶ Ουρῶν τὴν πεντάδα

Τὴν μὲν χαλίνου, τὴν δὲ σωφρονεῖν δίδου.
5 Ἰῆς ἐξάδος δὲ τὴν διπλὴν ἀταξίαν,
Εἰς τάξιν ἀσκέδαστον ἄξον σῶ σθένει.
Μερῶν μελῶν τε τὴν δισέβδομαν θέσιν,
Φέρων κράτυνε ὡς νεωτάτην πλάσιν.
Ἰῆς ὀγδότης φύγοιμι τὴν τιμωρίαν.
10 Ἰῆς ἐνάδος μάθοιμι τὴν ὑμνωδίαν.
Τοῦ παντελείου τὸ τρισὲν (1) θεῖον κράτος
Μετουσίχ δέξαιμι κἂν οὐκ οὐσίχ.

Εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους.

Τοὺς οὐρανούς οἰκοῦντες ἐν Πατρὸς δόμοις,
Ὡς οὐρανῶν ἀνακτος οἰκεῖοι φίλοι,
Καὶ τὴν παρ' ἡμῖν εὐτελεῖ παροικίαν
Ὡς συμπαθεῖς ἔλεσθε, μύσται τοῦ Λόγου.

Εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν.

Ἰῆς ἀνδρείας ἰνδαλμα πίστεως βάσιν,
Ἄνιστορεῖν ἔξεστι λαμπραῖς εἰκόσι.
Χριστοῦ νοητόν, σεπτὸν οἶκον Ἀνδρέαν,
Ναοῖς ἐνύλοις ἱεροῖς τιμᾶν θέμις.

**Εἰς Μεθόδιον (2) τὸν πατριάρχην καὶ
ὁμολογητὴν ἐπιστολή.**

Ἰῶ ζῶντι θνητῷ καὶ νεκρῷ ζωηφόρῳ,
Ναίοντι τὴν γῆν καὶ πολοῦντι τὸν πόλον,
Γραπτοὶ γράφουσι δέσμοι συνδεσμῖφ.

(1) Γραπτέον : τρισσόν.

(2) Τὸν ἁγιώτατον τοῦτον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (842-46), στερόβωτα τοῦ πατρῖου ὑπερμαχοῦντα δόγματος τῆς τῶν ἱερῶν εἰκόνων σχετικῆς προσκυνήσεως, ἐξαρτίσας ὁ εἰκονομάχος αὐτοκράτωρ Θεόφιλος εἰς τὴν κατὰ τὴν Προποντίδα νῆσον τοῦ Ἀντιγόνου κατέκλεισεν ἐν τάφῳ μετὰ δύο ληρατῶν. Πρὸς τοῦτον τοῖνον οἱ ὁμοδοξοῦντες αὐτῷ καὶ συγκακοπαθοῦντες ἀδελφοὶ Θεοφάνης καὶ Θεόδωρος οἱ Γραπτοὶ (περὶ ὧν ἴδε Νικοδήμου Συναξαριστ. Ὀκτωβ. ια' καὶ Δεκεμβρ. κζ') ἀπέστειλαν τὸ ἀνωτέρω τριστιχὸν ἐπιστόλιον· καὶ ὡς ἀνταπέστειλαν αὐτοῖς τὸ παραστικὰ ἐπάμενον. Γραπτὸ

Ἀντίγραφον.

Τοῖς ταῖς βίβλοισιν οὐρανῶν κλησιγράφους,
Καὶ πρὸς μέτωπα νηπίων ἐστιγμένοις,
Προσεῖπεν ὁ ζώθαπτος ὡς συνδεσμίοις.

Εἰς ὀστράκινον μισούριον (1) ἀποσταλὲν
τῷ πατριάρχῃ.

Ὁ δυστυχής, ὁ πτωχός, ὁ βρύων λύπας,
Ὁ συμφορῶν ζύνευτος, ὁ ζῶν ἐν πόνοις,
Τὸν συγγενῆ χοῦν προσκομίζω σοι πόθῳ.

ΑΝΔΗΓΑΥΪΚΟΝ ΔΙΠΛΩΜΑ

ΤΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΤΟΥ Β΄,
ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΑΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ Β΄,
ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΥΠΟ
ΙΩΑΝΝΟΥ Α. ΡΩΜΑΝΟΥ

Ἀναγνόντες ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος (Τόμ. Α΄. Τεύχ. Ι. σ. 182) ὅτι σὺν ταῖς ἄλλαις γενομέναις εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἐταιρίας δωρεαῖς συγκαταλέγεται καὶ ἔγγραφόν τι, ὑπὸ τοῦ μακαρίτου νομισματολόγου Παύλου Λάμπρου δωρηθέν, ἐπὶ περγαμηνῆς, τοῦ ἔτους 1360, Φιλίππου τοῦ ἐκ Γάργαντος πρὸς τοὺς Κερκυραίους περὶ τιμαρίων τῆς νήσου, ἐπεθυμήσαμεν μεγάλως νὰ ἐξετάσωμεν καὶ μελετήσωμεν αὐτὸ κατ' ἴδιαν, γινώσκοντες ὅπόσον σπάνια κατέστησαν ἤδη τὰ Ἀνδηγαυϊκὰ διπλώματα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν Κέρκυραν, καὶ ὅπόσον πολύτιμα δυνατὸν νὰ ᾧσιν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους σκοτεινὴν ἱστορίαν τῆς Κερκύρας.

Τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν ταύτην μαθὼν ὁ γραμματεὺς τῆς Ἐταιρίας καὶ λόγιος ἡμῶν φίλος κ. Νικόλαος Γ. Πολίτης, φιλοφρόνως ὑπέβαλε πρότασιν πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐταιρίας ν' ἀποστείλῃ ἡμῖν τὸ ποθούμενον ἔγγραφον, τὸ δὲ Συμβούλιον, ὁμοθυμῶς ἀποδεχθὲν τοῦ γραμματέως τῆς Ἐταιρίας τὴν πρότασιν, ἐξετέλεσε προθύμως τὰ προταθέντα, ἐκφράσαν συγχρόνως ἡμῖν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀνακοινώσωμεν αὐτῷ τὸ πόρισμα τῶν ἡμετέρων μελετῶν καὶ ἐρευνῶν, τοῦθ' ὅπερ λίαν ἀσμένως ἐκπληροῦμεν νῦν, ὁμολογοῦντες αὐτῷ χάριτας διὰ τὸ γενόμενον ἡμῖν φιλοφρόνημα.

Τὸ Ἀνδηγαυϊκὸν ἐν λόγῳ διπλωμα, γεγραμμένον ἐπὶ μεμβράνης, ἐχούσης πλάτος 0,74, μῆκος δὲ 0,57, οὐκ ἔστι πάντοτε εὐανάγνωστον, διότι ἐνιαχοῦ, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς ἐπιπτυχαῖς, ἐστὶ τοσοῦτον

δ' ἐπινομάσθησαν, διότι εἰς τὰ μέτωπα ἀμφοτέρων ὁ εἰρημένος αὐτοκράτωρ ἐνεκόλαψε διὰ σιδήρου πεφυρακτιωμένου τοὺς ἐφεξῆς δώδεκα στίχους :

- Πάντων ποθούτων προστρέχειν πρὸς τὴν πόλιν,
Ὅπου πάναγνοι τοῦ Θεοῦ Λόγου πόδες
Ἔστησαν εἰς σύστασιν τῆς οἰκουμένης,
Ἐφθησαν οὗτοι τῇ σεβασμίῳ τόπῳ
5 Σκευὴ πονηρὰ δεισιδάμονος πλάνης.
Ἐκείσε πολλὰ λοιπὸν ἐξ ἀπιστίας
Πράξαντες δαινὰ αἰσχρὰ δυσσεβερρόνως,
Ἐκείθεν ἠλάθησαν ὡς ἀποστάται.
Πρὸς τὴν πόλιν δὲ τοῦ κράτους περευγύτες
10 Οὐκ ἐφαρῆκαν τὰς ἀθέσμου; μωρίας.
Ὅθεν γραφέντες ὡς κακοῦργοι τὴν θεάν
Κατακρίνονται καὶ διώκονται πάλιν.

Σημείωσαι δὲ ὅτι ἀμφοτέρω τὰ ἐπιστόλια ταῦτα εὔρηται καὶ ἐν τῷ τοῦ Νικοδήμου Συναξαριστῆ ἐκδομένῳ· ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον χειρόγραφον παρέχει ὑγιεινέρας γραφάς, ὡς ἐξ ἀπλῆς ἀντιπαραθέσεως ὁ ἀναγνώστης παρατηρεῖ. Ἐὰ γὰρ τοῦ Συναξαριστοῦ ἔχουσιν οὕτω [Σὺ δὲ μοι ἴρα καὶ Θεοφάν. Συνέχ. Γ', ἰδ' καὶ Συμ. Μάγιστρον σελ. 642. Paris]:

Τῷ ζῶντι νεκρῷ καὶ νεκρῷ ζωηφόρῳ
Ναίοντι τὴν γῆν καὶ κατοῦντι τὸν πόλιν
Γραπτοὶ γράφουσι, δεσμιοὶ τῷ δεσμίῳ.
Τοὺς ταῖς βίβλοισιν οὐρανῶν κλησιγράφους
Καὶ πρὸς πρόσωπα σωφρόνως ἐστιγμένους
Προσεῖπεν ὁ ζώθαπτος ὡς συνδεσμίοις.

(1) Ἡ λέξις οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Γλωσσαριστοῖς· πρόσθιον δὲ ὅτι σημαίνει ἄγχος κεράμιον πρὸς ὑδροπόσιαν ἴσως πεποιημένον.

τετριμμένον ἢ λελωθημένον, ὥστε τὰ γράμματα ἢ ἐξηλείφθησαν ἢ κατεστράφησαν ἐξ ὀλοκλήρου, ἀλλ' ὅμως κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν δὲν ἔπαθε καὶ τοσοῦτον ἐκ τοῦ χρόνου τὸ ἔγγραφο, ὥστε νὰ μείνῃ ἀκατάληπτος ἢ οὐσιώδης αὐτοῦ ἔννοια καὶ ὁ σκοπός, δι' ὃν ἐγράφη.

Μελετήσαντες μετὰ πολλῆς ἐπιστάσιος τὸ δίπλωμα, ὅπερ ἔχει ἀπαραλλάκτως τὴν αὐτὴν γραφὴν, οἶαν καὶ τὰ ἐν τῷ Δημοσίῳ Ἀρχεῖῳ τῆς Νεαπόλεως ἄλλα ἔγγραφα τοῦ αὐτοῦ χρόνου, εὔρομεν ὅτι ἐξεδόθη ἐν Ἰάραντι, τῇ 19 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1365, Ἰνδικτιῶνι τρίτῃ, ὑπὸ Φιλίππου Β' τοῦ Ἀνδηγαυικοῦ, ἐπιτίτλου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, δεσπότης Ῥωμανίας, πρίγκιπος Ἀχαΐας καὶ Ἰάραντος, δισεγγόνου Καρόλου Α' τοῦ Ἀνδηγαυικοῦ, ὅστις κατέλαβε τὴν Κέρκυραν ἐν ἔτει 1267, Datum Tarenti . . . anno domini MCCCLXV, die XVIII Aprilis, III Indictionis, imperii et principatus nostrorum anno primo.

Διὰ τοῦ ἔγγραφου δὲ τούτου ὁ Φίλιππος, ὡς κυρίαρχος τῆς Κερκύρας, ἐπικυροῖ εὐθύς, ἀμα ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ Ῥοβέρτου (1), δύοπραγενεστέρως ἀποφάσεις, γενομένας ἐν Κερκύρᾳ, τὴν μὲν τῇ 26 Ἰανουαρίου 1357, τὴν δὲ τῇ 22 Δεκεμβρίου 1357, ἔστι δὲ ἀναμφιβόλως τὸ αὐτὸ ἔγγραφο, ὅπερ εἶδε πρὸ εἴκοσι πέντε ἐτῶν ἐν Ἀθήναις ὁ πολὺς Πορφί, καὶ περὶ οὗ βραχυτάτην μνησίαν ποιεῖται ἐν τῇ πολυτίμῳ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ τῶν Μέσων ἐν Ἑλλάδι αἰώνων (2). Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀπόφασις περιέχει ὡς πειστήριον ἔγγραφον δίπλωμά τι τοῦ ἡγεμόνος Ῥοβέρτου, συνταχθὲν τῇ 12 Μαΐου 1356, ἡ δ' ἑτέρα ἄλλο δίπλωμα τοῦ αὐτοῦ Ῥοβέρτου,

(1) Ῥοβέρτος, ἡγεμὼν τοῦ Ἰάραντος, ἀτελεύτησε τῇ 10 Σεπτεμβρίου 1361 (De Mas Latrie, Les princes de Morée ou d' Achaïe, 1203—1461. Venise, 1882 σ. 20). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥοβέρτου ἐμελλε νὰ διαδεχθῆ αὐτὸν ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τῆς Κερκύρας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φίλιππος ὁ Β'. ὡς ἀτεκνον ἀποθανόντα, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἀνέλαβε τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου ἡ χήρα τοῦ Ῥοβέρτου Μαρία de Bourbon, θυγάτηρ Λουδοβίκου τοῦ Α' de Bourbon, ἣν ἤσκησε μέχρι Μαρτίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους, διότι καὶ μὲν ἐν ἔτει 1365 χορηγεῖ ἡ Μαρία τῇ 6 Μαρτίου τῆς τρίτης Ἰνδικτιῶνος προνόμια τοῖς ταλαιπωρουμένοις ἐν Κερκύρᾳ Ἰουδαίοις (Mustoxidi, Cuse Coreiresi, σ. 449, ἐνθα γράφει 1365 ἀντὶ τοῦ 1368), ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, τῇ ἐπομένῃ μηνὶ Ἀπριλίῳ τῆς αὐτῆς τρίτης Ἰνδικτιῶνος, Φίλιππος ὁ Β' ἐκδίδωσι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπικυρωτικὸν ἔγγραφο ὡς κυρίαρχος Κερκύρας, ὅθεν ἡ τῆς Μαρίας ἐν Κερκύρᾳ δεσποτεία εἶχεν ἤδη παύση κατὰ Ἀπρίλιον μῆνα τοῦ 1365.

(2) Ersch und Gruber, Encyklop. Gr. A'. Τομ. 86. σ. 32.

κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν συνταχθὲν, καὶ ἕτερα δύο κατὰ δέκα ἔτη προγενέστερα, περὶ ὧν ἀπάντων παρακατιόντες θέλομεν διαλάβῃ.

Ἄλλ' ἐν ᾧ τὰ εἰς τὴν δευτέραν ἀπόφασιν ἐπισυναπτόμενα ἔγγραφα εἰσιν ἅπαντα, ὡς εἶδομεν, Ἀνδηγαυικά, ἐπιπροστίθεται εὐτυχῶς εἰς ταῦτα καὶ λατινικὴ τις μετάφρασις χρυσοβούλλου τοῦ δεσπότη τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ τοῦ Β'., ὅπερ ἐστὶ τὸ πρῶτιστον καὶ ἀρχικὸν ἔγγραφο, ἐξ οὗ ἐπήγασαν πάντα τὰ λοιπὰ. Τὸ χρυσοβούλλον τοῦτο πλείστου λόγου ἄξιον, ἀποβαίνει δυστυχῶς δυσανάγνωστον κατὰ τοὺς τρεῖς πρῶτους στίχους, ἢ καὶ ἐνιαχοῦ ἀκατάληπτον διὰ τὰς ἐπιπτώχας τῆς μεμβράνης, ἧς ἕνεκα τὰ γράμματα ἐγένοντο ἐξίτηλα, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ σπουδαιότατον αὐτοῦ μέρος εὐχερῶς ἀναγινώσεται, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως δὲ αὐτοῦ ἐξάγονται τὰ ἐξῆς ἀξιόλογα διὰ τὴν Κέρκυραν γεγονότα.

Ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ ὁ Β'., μιμούμενος τὸν θεῖον αὐτοῦ Μανουὴλ, κυρίαρχον τῆς Κερκύρας μέχρι τοῦ 1236 (1), καὶ τὸν ἐκ κηδεστίας πάππον αὐτοῦ Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ἀπέσπασε τὴν Κέρκυραν ἀπὸ τῶν Σικελῶν διὰ πεισματώδους πολιορκίας, προσεπεκύρωσε δι' ἰδίου χρυσοβούλλου, γεγεννημένου κατὰ μῆνα Φεβρουάριον τῆς τετάρτης Ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου κατὰ Βυζαντινοὺς 6754, ὁ ἔστιν ἀπὸ Χριστοῦ 1246, ἅπαντα τὰ προνόμια, ὧν ἀπήλαυον τριάντα τρεῖς ὀρθόδοξοι ἱερεῖς ἐκ τῶν ἀγρῶν τῆς νήσου Κερκύρας, διασταλτέοι παντάπασιν ἀπὸ τῶν ἐτέρων τριάντα δύο ἱερέων τῆς πόλεως Κερκύρας, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ λεγόμενον Ἱερὸν Τάγμα, πρὸς οὓς ἐπίσης ἐπεβράβευσεν ἄλλα προνόμια ὁ αὐτὸς οὗτος Μιχαὴλ, ὡς ἀπὸ τινος ἄλλου ἐπιχορηγηθῆτος χρυσοβούλλου γίνεται δῆλον (2).

(1) Πικρῆ μνησθὲν φαίνεται ἡ βεβαίωσις τοῦ Πορφί ὅτι ὁ Μιχαὴλ ἐγένετο κύριος τῆς Κερκύρας, ἐκόντος ἢ ἄκοντος τοῦ θεοῦ Μανουὴλ κατὰ τὸ 1237 (Ersch und Gruber, Ayt. Tόμ. 85, σ. 258), διότι ἐκ χρυσοβούλλου Μιχαὴλ τοῦ Β', σωζομένου ἐν μεταφράσει ἐν τῷ Δημοσίῳ τῆς Νεαπόλεως Ἀρχεῖῳ, ὁ Μιχαὴλ ἐστὶν ἐν ἔτει 1336 κύριος τῆς Κερκύρας, καὶ ὡς τοιοῦτος παραχωρεῖ τοῖς Κορρυαΐταις πλεῖστα προνόμια καθιστῶν αὐτοὺς σχεδὸν ἀτελεῖς. Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο χρυσοβούλλον ἐδημοσίευσεν ὁ λόγιος ἡμῶν φίλος κ. Νικόλαος Βαρόνε, εἰς τῶν ἐπιμελητῶν τοῦ Δημοσίου ἐν Νεαπόλει Ἀρχεῖου, ὅστις ἀξιώπαινον χρῆσιν ποιούμενος τῶν ἐμβριθῶν αὐτοῦ γνώσεων ἐξέδωκε πολλά καὶ καλὰ περὶ Κερκύρας (D' Nicola Barone, Notizie storiche tralte dai registri di cancelleria di re Carlo III di Durazzo, Napoli 1887, σ. 59-65).

(2) Τὸ ἐν μεταφράσει ὡσαύτως γνωστὸν τοῦτο χρυσοβούλλον Μιχαὴλ τοῦ Β' ἐξε-

Τὰ δὲ προνόμια, ἅτινα ἐπεβράβευσεν ὁ δεσπότης πρὸς τοὺς τριάκοντα τρεῖς ἱερεῖς τῶν ἀγρῶν τῆς νήσου Κερκύρας ἦσαν τὰ ἑξῆς· νὰ ὦσι καθόλου ἀτελεῖς καὶ ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ παντὸς βάρους, ἐπιβαλλομένου εἴτε ὑπὸ τοῦ δημοσίου, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἀρχόντων, ἀπηλλαγμένοι δὲ ἀπὸ πάσης ἄλλης ὑπὸ τῶν αὐτῶν γενομένης ζητήσεως, νὰ διαμένωσιν ἀνενόχλητοι πάσης δόσεως πωλοῦντες ὦνια ἐν τῇ ἀγορᾷ· νὰ μὴ καθέλκωνται εἰς ἀπαίτησιν καστροκτισίας ἢ κατεργοκτισίας· νὰ μὴ ἀπαιτῆται ὅλως παρ' αὐτῶν ἡ χοιροδεκατία, μηδὲ τὰ δικαιώματα τὰ καπιτανικά· νὰ μὴ καθυπάγωνται εἰς ἀγγαρείαν ἢ παραγγαρείαν ἢ εἰς ἄλλην τινὰ ἐνόχλησιν γνωστὴν ἢ ἄγνωστον, πράγματι ἐνεργουμένην ἐν τῇ νήσῳ Κερκύρας, νὰ ὦσι δὲ ἐλεύθεροι καὶ ἀναπαίτητοι ἀπὸ τῶν εἰρημένων κεφαλαίων, μηδὲ νὰ κατισχύῃ τῆς ἐλευθερίας ταύτης ἄλλος τις νεώτερός νόμος· κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ τῶν Χριστουγέννων, καθ' ἣν ὄφειλον οἱ εἰρημένοι ἱερεῖς νὰ τελῶσι κατ' ἔτος τὸ ἀκρόστιχον, τοῦτ' ἔστι τὸν ἐγγειον φόρον (1), νὰ ἀφαιρῶνται ἕξ τρικέφαλα, δηλ. δραχμαὶ 67 καὶ λεπτὰ 20 (2), ἀπὸ τοῦ

δόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐν τῷ Α'. Τόμος τῆς συλλογῆς αὐτοῦ Monumenta Historiae Hellenicae, σ. 46-50. Μνημονεύεται δὲ ὡς σιζόμενον ἐν τῷ Δημοσίῳ Ἀρχεῖῳ τῆς Βενετίας ἐν τοῖς I Libri Commemorativi della Repubblica di Venezia Regesti (Comm. Libr. X. Τόμ. I'. σ. 370). Σιζεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῆς Βιέννης (Ersch und Gruber, Αὐτ. Τόμ. 85. σ. 258), ἀλλ' ἐδημοσιεύθη ἐν βελτίονι γραφῇ καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Barone ἐν τῷ εἰρημένῳ πονήματι, ληφθὲν ἐκ τοῦ Δημοσίου ἐν Νεαπόλει Ἀρχείου (Notizio σ. 65-66).

(1) Ἡ λέξις σύνθετος ἐκ δύο συνθετικῶν μερῶν, ἄκρου καὶ στίχου, ἐπειδὴ τὸ ὑφ' ἑκάστου πληρωτέον χρηματικὸν τέλοςμα ἐγγράφεται ἐν ἄκρῳ τοῦ στίχου, ἦτοι τοῦ καταστίχου. Ἦτο ἡ λέξις καὶ τὸ τέλοςμα ἐν χρῆσει καὶ ἐν ἔτει 1446 ἐν Κερκύρῃ, ὡς φαίνεται ἐξ ἀναγραφῆς ἐν τῷ Δημοσίῳ Ἀρχεῖῳ σιζομένης τῆς βαριονίας Καρατσούλας (Racso No 914. No 2. Copia d'Anagnali della Baronia Carazzula), οὗτοι κληθείσης ἐκ τῆς ἄλλοτε κατεχούσης αὐτὴν οἰκογενείας τῆς Νεαπόλεως Carnacciola. Ἀλλ' ἐν τοῖς Ἀνδηγαυϊκοῖς ἐγγράφοις σιζοῦνται πλείστα ἄλλα λέξεις ἔχουσαι καθόλου ἀρχὴν Βυζαντινὴν, ὅσον βιολόγιον, χοιροδεκατία, δεκάλιτρον, γήμορον, πρόνοια ἀντὶ τῆς λέξεως βαριονίας κτλ., ὧν τινες μόνις διετηρήθησαν μέχρι τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος, ἀντικατασταθεῖσαι ὑπὸ ἄλλων ἢ ἐκλιπεῖσαι παντάπασι.

(2) Τὴν λέξιν ταύτην ἠρμήνευσεν ὁ Ducange ἐν Dissert. de inferioris aevi nominibus ἀριθ. 72. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτός ἐν τῷ Γλωσσάρῳ (ἐν λέξει) ἀναφέρει χωρίον τι τῶν Ἀσιζῶν τῆς Κύπρου, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι ἐξήκοντα τορνέσια ἀναλογοῦσι πρὸς ἓν τρικέφαλον, δυνάμεθα οὐχὶ δυσκόλως νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀξίαν αὐτῶν, γινώσκοντες ὅτι ὀγδοήκοντα τορνέσια ἰσοδυναμοῦσι πρὸς ἓν ὑπέρπυρον (V. Lazari, Le monete dei possedimenti Veneziani, Venezia 1851, σ. 68), οὗτινος ἡ ἀξία ἐστὶ κατὰ τοὺς ἀκριβεῖς ὑπολογισμούς τοῦ μακαρίτου Π. Λάμπρου δραχ. 11 καὶ λεπτ. 20.

ὑφ' ἑκάστου ὀφειλομένου ποσοῦ οὕτως, ὥστε ἕκαστος τῶν τριάκοντα τριῶν ἱερέων νὰ τελῇ τὸ πληρωτέον ἀκρόστιχον ὡς ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς κατὰ καιρὸν γινομένοις καταστίχοις, ἐλαττωθὲν ὁμῶς κατὰ ἕξ τρικέφαλα· εἰς ἀνταπόδοσιν δὲ πάντων τούτων τῶν ὀφειλημάτων ὄφειλον ἀδιαλείπτως ν' ἀναπέμπωσιν εὐλαβεῖς εὐχὰς τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων βασιλέων καὶ ἡγεμόνων.

Περὶ δὲ τῶν διαδόχων αὐτῶν προσέταξεν ὁ δεσπότης ἐν τῷ αὐτῷ χρυσοβούλλῳ ἵνα μηδεὶς ἐξ ἄλλου γένους εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν τριάκοντα τριῶν ἱερέων *Λευθεριωτῶν* (1) μετὰ τὸν θάνατον ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ὁ καταγόμενος ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν, ἢ ὁ γαμβρός ἐκ θυγατρὸς, ἢ ὁ ἀδελφός, καὶ καθόλου ὁ ἐγγύτερος τῷ γένει καὶ ἀξιος ἱερωσύνης. καὶ ἵνα μηδεὶς ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς διοικητῶν τῆς Κερκύρας τολμήσῃ νὰ εἰσάξῃ ἄλλους ἐξ ἄλλου γένους εἰς τὴν τάξιν τῶν *Λευθεριωτῶν* πρεσβυτέρων, εἰ μὴ ἐκ τοῦ γένους τοῦ τεθνεῶτος.

Τὸ χρυσοβούλλον τοῦτο ὑπὲρ τῶν τριάκοντα τριῶν ἱερέων τῆς ἐξοχῆς Κερκύρας φέρει φυσικῶς εἰς μνήμην τὸ ἕτερον, περὶ οὗ ἐποιήσαμεθα πρότερον μνησίαν, περὶ τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων τῆς πόλεως Κερκύρας, ὅπερ ἐχορηγήθη μηνὶ Ἰανουαρίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1346 (2). Ἐὰν δὲ ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν αἱ πρόοδοι τοῦ ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορος Βατάτση ἐγένοντο ὁσημέραι μείζονες ἐν τῷ διαμελισθέντι ὑπὸ τῶν Φράγκων Βυζαντινῷ κράτει, εὐκόλως ἐξηγεῖται ἡ παραχώρησις τοῦ Μιχαήλ, βουλομένῳ νὰ ἐξα-

(1) Ἦτο κατ' ἀρχὰς ὄνομα πάντων ἐν γένει τῶν ἱερέων τῶν ἀπολαύοντων τοῦ προνομίου. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἐτέθη ἐν ἤττονι μόλις τὸ ἰδιαιτέρον ἐπώνυμον καὶ ἔμεινε τὸ κοινὸν παρωνύμιον *Λευθεριώτης*, ὑπερ φέρουσι τινες εἰσέτι ἐν Κερκύρᾳ, οὕτως ἐπονομαζόμενοι.

(2) Τὴν τάξιν τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων τῆς πόλεως Κερκύρας ἀναφέρει καὶ ὁ Φραντσῆς (ἐκδ. Βόν. σ. 411), ἀλλ' ἔστι πολλῶ ἀργαιότερα, ὡς εἶδομεν, τῶν χρόνων τοῦ Φραντσῆ. Διὰ τοῦτο οὐχὶ ἀκριβῶς ὁ Lamansky (*Secrets d'etat de Venise, Saint-Petersbourg. 1884. σ. 049*) διατάζει ὅτι τὸ τάγμα τοῦτο συνεστάθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν καλογήρων καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων τῶν ἐξωσθέντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Πελοποννήσου μετὰ τὴν ἄλωσιν. Ἐἰς τὸ ἐν τῇ πόλει ἱερὸν τάγμα τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων, περὶ οὗ πλείστα ἐγγράφα διεσώθησαν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ ἱστοπρακτορείου Κερκύρας, ὀφείλεται πρὸ πάντων ἡ διάσωσις τῆς ὀρθοδοξίας ἐν Κερκύρᾳ, ὅπως μαρτύρεται ἐγγραφῶν τι, θησαυρισθὲν ἐν τῇ αὐτῇ πλείστου λόγου ἀξία συλλογῇ τοῦ πολυμαθοῦς καὶ φιλορθοδόξου καθηγητοῦ τῆς Πετροπόλεως (Lamansky, αὐτ. σ. 050) καὶ λέγον περὶ τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων, qui papatos sunt illi, qui seducunt populos ad per-severantiam heresis propter reputationem, quam habent cum illis.

σφαλίση τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν διὰ νέων προνομίων, δι' ὧν ἠδύνατό να προσελκύσῃ τῶν Κερκυραίων τὴν εὐνοίαν, περιποιούμενος τοὺς κατοίκους τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἐξοχῆς. Αἱ δὲ εὐνοϊκαὶ ἐκφράσεις, ὧν χρῆσιν ποιεῖται Μιχαὴλ ὁ Β' ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις ὁσάκις ἀναφέρει τὸν θεῖον αὐτοῦ δεσπότην Μανουήλ, δεικνύουσιν ὅτι αἱ σχέσεις τοῦ θείου καὶ ἀνεψιοῦ ἦσαν φιλικώταται, καὶ ὅτι, ἅμα ὁ φιλόδοξος καὶ πολυπράγμων Μιχαὴλ ὁ Β' ἔσχεν ἠλικίαν καὶ σθένος πρὸς τὸ ἀρχειν, τότε ἐζήτησε καὶ παρέλαβε παρὰ τοῦ Μανουήλ τὸ πατρικὸν αὐτοῦ κράτος, ὅπερ μετὰ τὸν θάνατον Μιχαὴλ τοῦ Α' κατείχετο ἐξῆς ὑπὸ τῶν θείων αὐτοῦ Θεοδώρου καὶ Μανουήλ, κυρίως ὡς ἐπιτρόπων τῆς ἀρχῆς.

Ἐκ τοῦ ἡμετέρου χρυσοβούλλου φαίνεται ὅτι ἡ ἐξοχὴ τῆς νήσου Κερκύρας ἦτο ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου διηρημένη εἰς δεκαρχίας, καὶ ἡ διαίρεσις αὕτη, ἦν, ἐὰν δὲν ἀπατώμεθα, ἐν Κερκύρᾳ μόνον εὐρίσκομεν ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ἔμεινεν ἐν χρήσει καὶ ἐπὶ τῆς Ἀνδηγαυϊκῆς ἐποχῆς ὡς λείψανον χρόνων προγενεστέρων, ἴσως δέ, παρηλλαγμένη κατὰ τι, καὶ μέχρις ἡμῶν, ἐὰν ὁ δέκαρχος καὶ ὁ πενήνταρχος, ἄνθρωποι τῆς ἐν τοῖς ἀγροῖς ἀστυνομίας ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας, ἔχουσι σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος δεκαρχίαν, ἥτις ἀνέρχεται βεβαίως εἰς χρόνους ἔτι προγενεστέρους τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου, καὶ ἔχει τι κοινὸν ἴσως πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς decurias (1).

Ἐκ δὲ τῶν ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ μνημονευομένων δεκαρχιῶν μιᾶς μὲν δυστυχῶς οἱ χαρακτῆρες ἐξηλείφθησαν ἐκ τοῦ χρόνου· ἡ δὲ τοῦ Ὄρους, ἡ τοῦ Πριπίλα, ἡ τῆς Μεσαριῆς καὶ ἡ τοῦ Βίστωρα, προερχομένη δηλονότι ἐκ τῆς ἀρχαίας ὀνομασίας Ἰστώνης παρὰ Θουκυδίδη, φέρουσιν ὀνόματα διατηρηθέντα μέχρι τῶν νῦν χρόνων· αἱ δεκαρχίαι Κατραμιόδι καὶ Καρολιάνου φαίνονται ἔχουσαι ἀρχὴν λατινικὴν· Ἑλληνικὴν δ' ἔχει προδήλως ἡ δεκαρχία Ἀργιομαλάδων.

Ἄλλ' ὑπὲρ πάντα τὰ προηγούμενα ὀνόματά εἰσι σπουδαῖα καὶ πολλῶν μελετῶν ἄξια τὰ τῶν δύο ὑπολειπομένων δεκαρχιῶν, δηλ: τὸ τῆς δεκαρχίας *Marday* καὶ τὸ τῆς δεκαρχίας *Mardatorum*, διότι πᾶς φίλος τῶν μεσαιωνικῶν μελετῶν, ἅμα τῇ ἀκοῇ αὐτῶν, ἀμέσως

(1) Daremberg et Saglio, Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines ἐν λέξει.

ἀναμιμνήσκειται τοῦ περιφήμου ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων τάγματος τῶν Μαρδαϊτῶν, οἵτινες ἐκλήθησαν καὶ Μυρταῖται καὶ Μουρτάτοι (1). Ἀπετέλουν οὗτοι τάγμα στρατιωτικὸν ἀκαταδάμαστον καὶ πολεμικώτατον, ὅπερ οἱ Βυζαντινοὶ ἔπεμπον κυρίως εἰς τὰ σύνορα τοῦ κράτους ὡς τὸ ἀσφαλέστατον ἔρυμα κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν γειτονουόντων βαρβάρων. Ὑπῆρχον δὲ Μαρδαῖται τῆς ἀνατολῆς καὶ Μαρδαῖται τῆς δύσεως. Οἱ τελευταῖοι δὲ οὗτοι κατὰ τὴν μαρτυρίαν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐν τῇ γενομένῃ ἐκστρατείᾳ κατὰ τῆς Κρήτης ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ κατὰ τὸ ἔτος 919 προσῆλθον 3000 ἐκ Νικοπόλεως, Πελοποννήσου καὶ Κεφαλληνίας (2). Ἐὰν δέ, ὡς εὐφυστάτα ὑποτίθῃσιν ὁ κ. Σάθας, ἡ λέξις Μαρδαῖτης προέρχεται ἐξ Ἀλβανικῆς ρίζης (3), οἱ Μαρδαῖται ἦσαν ἀνεκὰθεν στρατιῶται Ἀλβανοὶ ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Βυζαντινῶν, συγγενεῖς ὄντες πρὸς τοὺς ἐν Ἀλβανίᾳ Μιρδίτας. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτοι στρατιῶται ὑπῆρχον ἐν Νικοπόλει, Πελοποννήσῳ καὶ Κεφαλληνίᾳ, οὐδὲν παράδοξον ἐὰν οὗτοι ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ οὐχὶ ἀπὸ τῶν χωρῶν τούτων ἀφεστῶση Κερκύρᾳ, πολλῶ ἐγγυτέρω αὐτῶν κειμένη τῇ Ἀλβανίᾳ, πρῶτον μὲν ὡς στρατιῶται ἔτοιμοι εἰς πάντα πολεμικὸν διαγωνισμόν, εἶτα προϊόντος τοῦ χρόνου, ὡς ἦσυχοι κάτοικοι κατασταθέντες ἐν τῇ νήσῳ. Φέρουσι δὲ οὗτοι ζωηρῶς εἰς τὸν νοῦν τὴν μεταγενεστέραν ἐν Κερκύρᾳ κώμην τῶν Σρατιῶν, ἐν ἧ οἱ πρόην κατοικοῦντες φιλοπόλεμοι στρατιῶται μεταβληθέντες ἐγένοντο οἱ μετὰ ταῦτα φιλήσυχοι κάτοικοι τῆς νῦν κώμης.

Ταῦτα ἐν περιλήψει ὅσα περιέχονται ἐν τῇ Λατινικῇ μεταφράσει τοῦ χρυσοβούλλου, ἥτις γενομένη, ὡς φαίνεται, ὑπὸ ἀνδρὸς ἀμαθοῦς τῆς Ἑλληνικῆς, ἀπέβη καθ' ὑπερβολὴν κακόζηλος, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ μεταφράσεις τῶν ἄλλων δύο χρυσοβούλλων τοῦ αὐτοῦ δεσπότη, περὶ ὧν προηγουμένως ἐμνήσθημεν. Δημοσιεύομεν δέ, ἐν ἐλλείψει τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου, τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως, ὅπερ ὅπως οὖν ἐντελέστερον διετηρήθη, εὐτύχημα λογιζόμενοι ὅτι τὸ μέρος τοῦτο κἂν περιεσώθη.

(1) Rambaud, L'Empire Grec au dixième siècle, Paris, 1870 σ. 214.

(2) Constant. Porphyrogeniti De Cerimoniis aulae Byzantinae o rec. Roiskii. Τόμ. Α'. 11. 45. σ. 665 ἐκδ. Βόν.

3) Sathas, Mon. Hist. Hellen. Τόμ. Δ'. σ. LXVII.

De decarchia Marday eorum de Alicari, Michael sacerdos Alicari, Costa sacerdos Pangalus, sacerdos Hiriali (Ἰσως Kyriaki), sacerdos (de) decarchia Mardatorum, id est de Sealito, Georgius Pablianti sacerdos, Nichiforus . . . . . sacerdos de decarchia Catrimodorum, Constantinus Bergi sacerdos, Hiriali Gazarani sacerdos, Constantinus Chaczarachi sacerdos, de decarchia . . . . . sacerdos Nicholas Mamalus, Costa Dafnis sacerdos Marmaro, Constantinus Aseviti sacerdos, alius Constantinus Aseviti sacerdos, a decarchia Caroliano Cedradi Ducadi sacerdos, Nicolaus Coroquanici sacerdos, de decarchia Bistoni Michael Mamalo sacerdos cum fratre suo Constantino sacerdote, Andrianus Mamalus sacerdos, Michael Clemenitis sacerdos, Constantinus Agio Elepti sacerdotes (?), Nicolaus Gothoni sacerdos, Georgius Archadi sacerdos, Nicolaus Archadi sacerdos, de decarchia Mesares Nicolaus Coroni sacerdos, Theodorus Marmui sacerdos, de decarchia Arniomalonadu Nicolaus Arniomalis sacerdos, Leo Ducati (Ἰσως Ducaki) sacerdos, Constantinus Canidi (Ἰσως Carydi) sacerdos, Iohannes Problesmico sacerdos, de decarchia Prinilli Stamus Gelpso sacerdos, Iohannes Livera sacerdos, Pascalis sacerdos, de decarchia de Horo Demitrius Decareus sacerdos. Concedimus autem eis in hoc sub convocatione tali videlicet: quolibet astrictus est in festo de acrostico de isto acrostico licet quantitas est fisco, sicut census, tamen libertas sex tricephalorum, largita est liberaliter eulibet sacerdotum, et dietorum sex tricephalorum liberatio nomine sacerdotum posita procedatur liberatio toti generi eorum. Residuum vero dieti acrostici solvatur fisco suo tempore et enim pro huiusmodi libertate devoto preces a sacerdotibus pro regibus principibus Grecis incessanter offerantur deo. Hoc modo concedimus et vos libertatem super predictis sacerdotibus per presens privilegium nostrum per quod et mandamus ut isti remaneant et ab hodierno die ad omnes futuros et sempiternos annos extra omnem manum permasticam sive per privilegium sive per me secundum libertatem fisci propter marnariam et mandata nos-

tra neque novorum privilegiorum robur prevaleat iam facto privilegio de prefata libertate sacerdotum neque secularis militia et porcentantur super sacrum adiutorium, sed intacti et extra servitutem et extra subiugationem ab omni persona permaneat preter illum solum qui pro tempore fuerit dux Corphoy per locum nostre potestatis obtinet, cui et obedienter et subicenter in hoc solummodo in dando sibi id quod est residuum ultra sex tricephala libertatis ad complementum acrostici census eorum sicut inveniuntur in quaternis qui pro tempore sunt, et universaliter habeant immunitatem et immolestationem de omnibus que occurrunt in terra ordinationibus de fiscalibus et de baiulariis exactionibus et nomismaticis et aliis diversis speciebus cum sex tricephalis de acrostico, unde neque in decima porcorum trahentur neque in mercato neque in marnariam neque in fabricationem castrorum neque in comodum aut requisitionem baiuli neque ad jura capitanea neque ad proshantica (sic) neque ad angariam aut perangariam aut aliam molestiam cognitam vel incognitam actu fientem in insula Corphoy vel debentes in posterum fieri, sed liberi penitus et inrequisiti serventur a predictis capitalis virtute presentis privilegii nostri. Quia vero in sacerdotum succedere oportet natos ex eis a sacerdotio dignos, prefatam libertatem et ipsis concedimus et mandamus ut nullus de alio genere ingrediatur in numero trigintatium liberatorum sacerdotum post mortem eorum seu eum qui descendit de genere mortui, sive fuerit eius, sive gener eius in filia sua sive frater et simpliciter ille qui est proximior eo in genere et dignus sacerdotio, illum habere predictam libertatem persone mortue precipimus ita quod indeficiens sit libertas generis sacerdotum et absque intercisione celebretur ab eis Regalis Domini commemoratio. Unde non audeat aliquis de ducibus qui pro tempore sunt in insula Corphoy introducere aliquos de illo genere in ordine liberatorum sacerdotum nisi de genere sacerdotis qui mortuus est, eum qui erit in gradu proximior, et qui voluerit contra presens mandatum dominicis

nostre agere habeat quidem gratiam dei irremissibilem et dominicis nostre se reum esse seno. Et quicumque fuerit sive magnus sive parvus. Erunt igitur prefati trigintatres sacerdotes certitudinaliter pacientes omni libertate a fisci gravaminibus et oppressionibus semper et a manu promastica soluti vero in solo iudicio baiuli, et hec sunt iusta et vera et in ea que sic secundum tempora anagrafi scripta sunt hec et hic denotata consuecte a nobis, et aurea bulla roborata et data ad cautelam indisurpabilem prefatis sacerdotibus mense februarii quartie Indictionis anni sex millesimi septingentesimi quinquagesimi quarti, Michael Despotus Commimus dux.

Ἐάν ἀπό τοῦ ἔτους 1246, ἐν ᾧ ἐγράφη τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο, καταβῶμεν εἰς ἐποχὴν κατὰ ἓνα αἰῶνα μεταγενεστέραν, βλέπομεν τὰ τῆς Κερκύρας πολὺ μεταβεβλημένα. Ἀπολέσασα ἡ νῆσος τὴν ἐλευθερίαν καὶ ὑποκύψασα εἰς τὸν ξένον ζυγὸν τῶν ἐν Νεαπόλει Ἀνδραγαυϊκῶν βασιλέων, παρεχωρήθη τῇ 13 Αὐγούστου 1294 ὑπὸ Καρόλου τοῦ Β' μετὰ τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ τῆς γειτονευούσης αὐτῷ ἐν Ἡπείρῳ χώρας πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φιλίππον τὸν Α', ἡγεμόνα Ἰαραντίνου, ὅτε οὗτος ἦλθεν εἰς γάμον πρὸς Θάμαρ, θυγατέρα τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου Νικηφόρου, ἐφ' ᾧ ἀναγνωρίσεως τῆς ἐπικυριαρχίας τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ ἐτησίας παροχῆς ἕξ ἱματιῶν ἐκ βελούδου (sub censu annuo sex samitarum de tribus coloribus) (1), ὅθεν ἡ Κέρκυρα ἐκτοτε διετελεῖ οὕσα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἡγεμόνων τοῦ Ἰαραντος.

Ἀλλὰ τὸ χορηγηθὲν τοῖς τριάκοντα τρισὶν ἱερεῦσι προνόμιον μετὰ ἐνὸς αἰῶνος παρέλευσιν διέμενεν εἰσέτι ἀναλλοίωτον ὡς ἦτο καὶ ἐπὶ τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου, διότι ὁ νέος δεσπότης προσεποιεῖτο σεβασμὸν πρὸς τὰ ἀρχαῖα προνόμια καὶ τὸ καθιερωμένον καθεστὸς. Μόνον βλέπομεν ὅτι εἰς τὴν τάξιν τῶν τριάκοντα τριῶν ἱερέων εἶχε παρεisdύση καὶ τις μὴ κληρικός, κατὰ παράθεσιν τῶν τεταγμένων, καὶ ὅτι, ἐν ᾧ πρότερον ἅπαντες οἱ τριάκοντα τρεῖς ἱερεῖς ἦσαν ἄνθρωποι τῶν κτημάτων τοῦ δημοσίου, τότε εἴκοσι δύο μόνοι διέμεναν τοιοῦτοι, οἱ δὲ λοιποὶ, διὰ τὰς δαψιλεῖς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους

(1) Buchon, Nouvel. Recherch. Τόμ. Β'. σ. 408.

δαρεὰς τιμαρίων πρὸς ἄρχοντας Φράγκους, ἐγένοντο ἑπτὰ μὲν ἄνθρωποι τοῦ τιμαρίου τῶν κληρονόμων τοῦ ποτὲ Ἰνιάλδου de Hugot πλουσιωτάτου τιμαριούχου τῆς νήσου Κερκύρας (1), τρεῖς δὲ ἄνθρωποι τοῦ τιμαρίου Πέτρου τοῦ ἐκ Τόκκων ἐκ Νεαπόλεως (2), nostri hospiti senescalli, ἀδελφοῦ Λεονάρδου, κόμητος παλατίνου Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, δουκὸς δὲ Λευκάδος, καὶ εἰς ἄνθρωπος τοῦ ἀγνώστου τιμαρίου Χρυσογόνου τινὸς ἐκ Κρήτης (3).

Ἐπειδὴ δὲ ὁ τότε Magister Massarius, ὅστις ἦτο ἡ δευτέρα μετὰ τὸν Capitaneum ἀρχὴ τῆς νήσου καὶ εἶχε τὴν φυλακὴν τῆς massa, τοῦτ' ἔστι κυρίως τῶν πολεμικῶν σκευῶν καὶ μηχανῶν, καὶ καθόλου παντὸς κτήματος ἢ χρήματος ἀνήκοντος τῷ δημοσίῳ, περὶ ὀλίγου τὰ ἀρχαῖα προνόμια ποιούμενος καὶ θεωρῶν τοὺς ἱερεῖς χωρικούς ὡς δούλους τοῦ δημοσίου, προσεφέρετο πρὸς αὐτοὺς ἀναρμόστως καὶ ἀδίκως, ἐπίεζε δὲ αὐτοὺς πολυτρόπως, οἱ εἴκοσι δύο ἀπομείναντες τῷ δημοσίῳ ἱερεῖς, ἐν ἔτει 1346, ἀκριβῶς μετὰ ἓνα αἰῶνα ἀπὸ τῆς χορηγήσεως τοῦ χρυσόβουλλου, ταπεινῶς ἐκέτευσαν τότε τὸν ἡγεμόνα τοῦ Ἰαραντος Ροβέρτον, υἱὸν τοῦ πολυμηχάνου Φιλίππου

(1) Ὁ Ἰνιάλδος de Hugot (Δεληγότης) ἦτο πατὴρ τοῦ μέγα ἐν Κερκύρᾳ δυναμένου Γουλιέλμου, εἰς ᾧν περιήλθον τὰ ἀπέραντα κτήματα τῆς οἰκογενείας Ἀλεμάνου, ἀλλὰ περὶ τοῦ τιμαρίου τῶν Δεληγαυϊκῶν ἴσα Ἀττικῶν Ἡμερολόγιον Ε. Ἀσωπίου (1869. σ. 213) καὶ Γραττιανὸν Ζοῖρζην σ. 179.

(2) Πέτρος ὁ ἐκ Τόκκων, πρεσβύτερος υἱὸς Γουλιέλμου τοῦ ἐκ Τόκκων, Καπιτάνου τῆς πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας, εἶχεν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλοῖζιος (Lisulus) εὐρυτάτας βαριωνικὰς ἐν Κερκύρᾳ κτήσεις. Τοῦ Ἀλοῖζίου ἀποθανόντος ἐν ἔτει 1360 ἡ βαριωνία περιήλθεν εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ δημοσίου (C. Minieri Riccio, Studi Storici su' fascicoli Angioini dell'Archivio di Napoli, 1868. σ. 42). Τοῦ δὲ Πέτρου, ἀναδειχθέντος ἐν ἔτει 1359 Κόμητος de Martina, ἡ ἐν Κερκύρᾳ βαριωνία αὐτοῦ, καίτοι προῖόντος τοῦ χρόνου περιελθοῦσα εἰς τὴν κτῆσιν πολλῶν καὶ διαφόρων προσώπων, ὠνομάθη ὅμως πάντοτε ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ ἀρχαιοτάτου βαριωνίου, φυλάττουσα μέχρι τοῦ νῦν τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ καλουμένη Βαριωνία τοῦ Κόμητος de Martina. Αὕτη παρέμεινεν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Πέτρου ἐφ' ὅσον οἱ Ἰαραντῖνοι ἡγεμόνες καὶ οἱ Ἀνδραγαυϊκοὶ βασιλεῖς ἤρξαν τῆς Κερκύρας, ἀλλὰ βέβαιον ὅτι ἐπὶ τῆς ἀμέσως διαδεχθείσης Βενετικῆς κυριαρχίας εἶχεν ἤδη περιέλθῃ εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ δημοσίου. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπὶ τινα κατὰ διαδοχὴν ἔτη ἡ Βενετία ἔδωκεν αὐτὴν εἰς μίσθωσιν, ἐπώλησεν ἐπὶ τέλους τῆς βαριωνίας τὰ κτήματα iure liberi, μὴ παραδοῦσα αὐτὰ ἐφ' ὅροις τιμαριωτικοῖς, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὰ κτήματα τῆς λεγομένης βαριωνίας τοῦ Κόμητος de Martina δὲν θεωροῦνται βαριωνικά καὶ δὲν ὑπάγονται εἰς τὰς ἐξαιρετικὰς διατάξεις τοῦ περὶ βαριωνίων νόμου.

(3) Κατ' εἰκασίαν τοῦ Horf, ἔχοντος τοῦ κειμένου λέξιν ἀκατάληπτον.

τοῦ Α',, προσαγαγόντες Λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ προνομίου τοῦ Μιχαήλ, καὶ ἤτοῦντο τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐν αὐτῷ κελευομένων.

Ὁ ἡγεμῶν τοῦ Ἰάραντος, ἀκούσας τὰ αἰτιήματα τῶν εἴκοσι δύο ἱερέων Κερκύρας, παραυτίκα πέμπει ἀντίγραφον μεταφράσεως τοῦ χρυσοβούλου τῷ Μάγιστρῳ Μασαρίῳ τῆς νήσου, κελεύων αὐτὸν δι' ἐγγράφου, χρονολογουμένου ἀπὸ 20 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1346, νὰ παραβῆ ἐπιμελῶς τὴν ἀποσταλεῖσαν μετάφρασιν τοῦ χρυσοβούλου πρὸς τὸ πρωτότυπον ἐγγράφον, βοηθούμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Βικαρίου καὶ δύο Κανονικῶν ἱερέων τῆς δυτικῆς μητροπόλεως Κερκύρας, καὶ, ἐὰν οὗτοι εὕρωσιν αὐτὴν κατὰ πάντα συμφωνοῦσαν τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ αὐτὸς ὁ Μάγιστρος νὰ φυλάττῃ τότε ἀπαρεγκλίτως τὰ ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ κελευόμενα, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ παρορμᾷ εἰς τοῦτο, πρὸς τοῦτοις δὲ νὰ φροντίζῃ ὅπως μηδεὶς ἐξ ἄλλου γένους παρεισδύσῃ εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν. Ἐὰ δὲ ὀνόματα τῶν ἱκετευόντων ἦσαν τὰ ἐξῆς, ἅτινα παραφέρομεν ἐνταῦθα ὅσως ἔχουσιν ἐν τῷ Λατινικῷ κειμένῳ.

Nomina vero predictorum supplicantium hec esse dicuntur, videlicet Consta Alicari, papa Basilius Alicari, papa Michael Maeri, papa Demetrius Deocaditi, papa Georgius Deocaditi, papa Iohannes Corathiniti, papa Michael Mamalo, papa Demetrius Mamano, Losconati, papa Demetrius Licheno, Nicolaus Aglanosa, Mucroni, alius papa Iohannes Coratiniti, prothopapa Vernoy, papa Theodorus . . . . achi, papa Iohannes Locho, papa Nicolaus Dialupso, papa Costa Livera, papa Iohannes Pascalis, papa Iohannes Lino, papa Georgius Samamudro, papa Demetrius de Sereno.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Μάγιστρος Μασάριος, περιφρονῶν, ὡς φαίνεται, τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ἡγεμόνος καὶ περὶ ὀλιγίστου ποιούμενος αὐτὰς, συνελάμβανε τοὺς δυστυχεῖς ἱερεῖς καὶ κατεκράτει τὰ κτήματα αὐτῶν, ἐνίοτε δὲ κατέκλειεν αὐτοὺς μέχρι ἀποδόσεως τῶν ὀφειλομένων ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ παλαιοῦ λεγομένου Φρουρίου (1) τῆς νήσου

(1) Τρεῖς ἦσαν τὰ ἐν Κερκύρᾳ φρούρια ἐπὶ τῶν Ἀνδηγαυτικῶν χρόνων, castrum velus τὸ παλαιὸν φρούριον, castrum novum ἢ ἑστὲρα κορυφὴ τῆς δικορύφου ἀκροπό-

Κερκύρας πρὸς μεγίστην βλάβην αὐτῶν, ἀπετάθησαν καὶ πάλιν οἱ ταλαιπωρούμενοι πρὸς τὸν Ῥοβέρτον, ὅστις τῇ 22 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1346, εὐρών δίκαια τὰ αἰτιήματα αὐτῶν, κελεύει καὶ πάλιν, ἀλλ' ἀύστηρότερον, οὐχὶ πλέον ὡς δεσπότης Ἰωμανίας, ἀλλ' ὡς ἐπίτιτλος αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ἃ διαδεχθεὶς τὴν ἀποθανοῦσαν τῷ αὐτῷ τούτῳ μηνὶ Ὀκτωβρίῳ μητέρα αὐτοῦ Αἰκατερίναν τὴν ἐκ Valois, νὰ ὦσι τοῦ λοιποῦ οἱ Μάγιστροι Μασάριοι τῆς νήσου πιστοὶ εἰς τὴν κατὰ γράμμα ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου, ἀποστέλλων αὐτοῖς καὶ τὸ εἰρημένον ἡγεμονικὸν δίκταγμα τῆς 20 Ἰουλίου, ἐν ᾧ περιέχεται καὶ ἀντίγραφον τοῦ χρυσοβούλλου.

Δέκα ἔτη ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου δὲν εἶχον εἰσέτι παρέλθῃ, καὶ ὁ αὐτὸς ἡγεμῶν Ῥοβέρτος ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ ἐκδώσῃ ἄλλα δύο προνομιακὰ ἐγγράφα ταῦτοχρόνως ὑπὲρ τῶν ἐκβιαζομένων ἱερέων Λευθεριωτῶν, διότι ὁ δυσπειθὴς Μάγιστρος Μασάριος ἤρξατο καὶ αὐθις ἀσκῶν ἀυθαίρετως τὰς αὐτὰς πιέσεις κατ' αὐτῶν. Ταῦτα συνέβαινον ἐν ἔτει 1356. Τότε ὁ πρωτοπαπᾶς Ἰωάννης Βλάχος ἐκ χωρίου Ἀρκαδῶν, ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἱερέων ἐπίτροπος καὶ σύνδικος αὐτῶν, μὴ δυναμένων ἐπὶ πλέον νὰ ὑπομένωσι τὴν ἀυθαίρεσιν τοῦ Μάγιστρος Μασαρίου, μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ, ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος, ἐξέθηκεν αὐτῷ λεπτομερῶς καὶ ἀφηγηματικῶς τὰ τοῦ προνομίου εἰπὼν ὅτι οἱ δεσπότες τῆς Ἡπείρου Ἐμμανουήλ καὶ Μιχαήλ ἠλευθέρωσαν καὶ ἀπήλλαξαν πάσης δουλείας προσωπικῆς καὶ πραγματικῆς, ἔτι δὲ ἀπὸ τοῦ τελέσματος ἐξ τρικεφάλων τοὺς εἰρημένους τριάκοντα τρεῖς ἱερεῖς, αὐτοὺς τε καὶ τοὺς διαδόχους αὐτῶν, ἐξαίρεσει τῆς πληρωμῆς μικροῦ τινος ἀπολείμματος λόγῳ ἀκροστίχου, ὅπερ ὄφειλον νὰ τελῶσι τῷ κατὰ καιρὸν διοικοῦντι τὴν τε πόλιν καὶ νήσον Κέρκυραν, καθ' ὃν τρόπον δηλοῖ καὶ ἀνακηρύσσει τὸ προνόμιον τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος, χρυσῇ βούλλῃ σφραγισθέν.

Ἐν τῇ ἰσχύϊ δὲ τούτου καὶ οἱ προπάτορες αὐτῶν διετηροῦντο ἀνενόχλητοι καὶ ἀκαταζήτητοι ἀπὸ πάσης ἐπηρείας καὶ δόσεως ἐξαίρεσει τῆς ἀνωτέρω παροχῆς, ἣν ἐτέλουν ἀρχαιοῦς λόγῳ ἀκροστίχου πρὸς τοὺς δημοσίους εἰσπράκτορας, τοὺς καλουμένους πρωτογέρους, ὁ μὲν γρόσων ἕξ, ὁ δὲ γρόσων δώδεκα, ὁ δὲ γρόσων δεκαπέντε, ὁ δὲ γρό-

λεως ἢ πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ castrum Sancti Angeli, τὸ Ἀγγελόαστρον, νῦν καταρηρμιμένον.

σων δεκαοκτώ, ὁ δὲ ὑπερπύρων δύο, ἐκάστου ὑπερπύρου ἀναλογοῦντος πρὸς δραχμὰς 11, ³⁰/₁₀₀ τοῦ γρόσου δὲ ὄντος τοῦ δωδεκατημορίου τοῦ ὑπερπύρου.

Ναὶ μὲν τῷ 1346, ἐπὶ τῶν χρόνων, καθ' οὓς διεῖπε τὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας Κερκύρας ὁ Ἀββᾶς Sancti Viti de Poliniano, χηρεύοντος ὡς φαίνεται τότε τοῦ δυτικοῦ ἀρχιεπισκόπου, εἰς ὃν διὰ τὴν πονηρίαν τῶν χρόνων ὑπήγοντο καὶ τὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ὁ νοτάριος Μαρτούκιος, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο Μάγιστρος Μασάριος, ἠνάγκασε τοὺς πρεσβυτέρους τούτους νὰ τελῶσιν ἕκαστος αὐτῶν ὑπερπυρα τρία, ὃ ἐστὶ δραχμὰς 33 καὶ λεπτὰ 60, λόγῳ ἀκροστίχου, ἐπὶ προφάσει διαταγῆς τινος τοῦ ἡγεμόνος περιεχομένης ἐν ταῖς παραγγελίαις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Μάγιστρος Μασαρίους· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀδικον ταύτην ἀργυραλογίαν κατέφυγον οἱ ἱερεῖς πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ροβέρτον, οὗτος δὲ ἐξέδωκε χάριν αὐτῶν τὰ δύο εἰρημένα ἡγεμονικὰ ἔγγραφα, χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1346 καὶ ἀποτεινόμενα πρὸς τοὺς Μάγιστρος Μασαρίους, δι' ὧν ἐκέλευον αὐτοὺς νὰ μὴ πράττωσιν τι παρὰ τὴν διὰ τὴν πρὸνομίαν, μηδὲ κατὰ τι νὰ ἐνοχλῶσιν τὰς ἀρχαίας αὐτῶν ἐλευθερίας. Κατὰ συνέπειαν δὲ τῶν ἡγεμονικῶν πρὸνομιῶν γραμμῶν ὁ εἰρημένος νοτάριος Μαρτούκιος, καὶ Δημήτριος ὁ Ἰερασίνοσ ἀπὸ Λοβισίης, καὶ ὁ νοτάριος Βαρθολομαῖος Mussella, καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς νοτάριος Μαρτούκιος, κατὰ διαδοχὴν ἀπαντες Μάγιστροι Μασάριοι τῆς νήσου, ἔπαυσαν πάσης καταπίεσεως καὶ οὐδόλως ἠνάγκασαν αὐτοὺς εἰς νέον τι τέλοςμα πλὴν τῶν ἀνάκαθεν ὑπ' αὐτῶν τελουμένων.

Οὕτω διῆγον ἀνενοχλήτως, ἀπολαύοντες τῶν ἑαυτῶν πρὸνομιῶν μέχρι τοῦ ἔτους 1356, ὅτε αὐθις, ὡς εἶδομεν, ὁ Μάγιστρος Μασάριος, παραγνωρίσας τὰς τοῦ ἡγεμόνος παραγγελίας, ἐπέβαλεν αὐτοῖς ἀδίκως τὴν πληρωμὴν τῶν τριῶν ὑπερπύρων καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς ταύτην, παρὰ τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ τοῦ δεσπότη, πρὸς μεγίστην αὐτῶν βλάβην καὶ ἐπήρειαν. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ πρωτοπαπᾶς Ἰωάννης Βλάχος παρ' ἑαυτοῦ καὶ παρὰ τῶν εἰρημένων τριάκοντα τριῶν ἱερέων αὐτοπροσώπως ἐκέτευσε τὸν ἡγεμόνα νὰ ἐκδώσῃ καὶ ἄλλα πρὸνομιῶν γράμματα πρὸς τήρησιν τῶν παραχωρηθέντων πρὸνομιῶν.

Καὶ πράγματι ὁ ἡγεμὼν καὶ ἐπίτιτλος αὐτοκράτωρ Ροβέρτος ἐξέ-

δωκε τῇ 12 Μαΐου τοῦ ἔτους 1356 αὐστηρότατον ἔγγραφον πρὸς τοὺς Καπιτάνους καὶ Μάγιστρος Μασαρίους τῆς νήσου Κερκύρας, κελεύων αὐτοὺς νὰ μὴ παραβαίνωσι καθόλου τὸ χρυσοβούλλον τοῦ δεσπότη Μιχαὴλ καὶ Μανουήλ, μηδὲ νὰ ἐνοχλῶσι καὶ νὰ ἐξαναγκάσωσι τοὺς ἱερεῖς εἰς πληρωμὴν πλειόνων τῶν ὅσα παλαιόθεν ἦσαν εἰθισμένοι. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἀκριβῶς ἡμέραν ἐξέδωκε καὶ ἕτερον ἔγγραφον, ἀποτεινόμενον ὡσαύτως πρὸς τοὺς Καπιτάνους καὶ τοὺς Μάγιστρος Μασαρίους, δι' οὗ ἀπαλλάσσει τοὺς τριάκοντα τρεῖς ἱερεῖς Λευθεριάτας τοῦ βάρους, εἰς ὃ ἠναγκάζοντο πάντες οἱ ἄνθρωποι τῆς τε πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας, ὅσκις ἤθελον νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος, τοῦ νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ δηλ. δῶρα καὶ ὠφελήματα, διότι ἄλλως, ὡς ὀρθῶς λέγει τὸ ἡμέτερον ἔγγραφον, δὲν ἐφυλάττετο τὸ πνεῦμα τοῦ χορηγηθέντος πρὸνομίου, *dicto privilegio prefato ducis in quomodolibet non servato*, οἱ δὲ τριάκοντα τρεῖς ἱερεῖς τῆς ἐξοχῆς ἐμελλον ν' ἀπολαύωσι τῶν αὐτῶν ἐλευθεριῶν, ὅσων ἀπήλαυον καὶ οἱ τῆς πόλεως, ὑπαινισσομένου βεβαίως τοῦ ἡγεμόνος διὰ τῆς τελευταίας ταύτης ἐκφράσεως τὸ ἕτερον χρυσοβούλλον τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ, τὸ περιέχον τὰ πρὸνομια τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων τῆς πόλεως, περὶ οὗ ἐποιησάμεθα μνησίαν ἀνωτέρω.

Ὅτε ὁ πρωτοπαπᾶς Ἰωάννης Βλάχος ἐπανῆλθεν εἰς Κέρκυραν κομίζων τὰ δύο πρὸνομιῶν ἔγγραφα τοῦ ἡγεμόνος, γεγεννημένα κατὰ τὴν 12 Μαΐου τῆς τότε ἐνισταμένης ἐνάτης Ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει 1356, ἀναλογοῦντι πρὸς τὸ δέκατον ἔτος τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ, εἰκοστῷ δὲ πέμπτῳ τῆς ἡγεμονίας καὶ κυριαρχίας τῆς Κερκύρας (*anno domini millesimo tercentesimo quinquegesimo sexto, die duodecima Maii nono Indictionis, imperii nostri anno decimo, principatus vero anno vicesimo quinto*, τῆς μὲν γραφῆς τῆς ἐν τῷ δευτέρῳ ἔγγράφῳ χρονολογίας οὕσης εὐαναγνώστου, τῆς δὲ ἐν τῷ πρώτῳ σχεδὸν ἀδιαγνώστου), ἐφρόντισε περὶ ἐκτελέσεως πρῶτον τοῦ δευτέρου ἡγεμονικοῦ διατάγματος, δι' οὗ ἀπηλλάσσοντο οἱ ἱερεῖς τῶν δῶρων τῶν διδομένων ἕνεκεν προελεύσεως ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος καὶ προσήγαγεν αὐτὸ εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπερ, ὡς ἐξ ἄλλων ἔγγράφων μανθάνομεν, ἐλέγετο ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν τότε χρόνων αὐθεντικὴ καὶ βῆρικὴ κόρη, ἐν ἣ ἐδικάζοντο αἱ τε ποινικαὶ καὶ πολιτικαὶ δίκαι.

Τὸ δικαστήριον τοῦτο συνίστατο ἐκ τοῦ Καπιτάνου, ἤτοι τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τῆς νήσου καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ ἡγεμόνος, ἐξ ἑνὸς ἀνδρὸς νομομαθοῦς, δικαστοῦ καὶ παρέδρου τῷ Καπιτάνῳ, καὶ ἐξ ἑνὸς νοταρίου μέλλοντος νὰ συντάξῃ τὴν ἀπόφασιν, ἑκατέρου τούτων ἐκλεγομένου ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Ἰάραντος· ἐτι δὲ ἐκ δύο, ὀφιαίτερον δὲ τριῶν, εὐγενῶν καὶ διακεκριμένων ἀνδρῶν, οἵτινες ἦσαν Κερκυραῖοι, δι' αὐτοκρατορικοῦ δὲ προνομίου καὶ κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον ἐδίκαζον τὰς τε ποινικὰς καὶ πολιτικὰς δίκας, καλούμενοι *Γραικοὶ Χροικοὶ Κριταὶ* (Iudices annales) ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν διέμενον ἐν τῇ ἀρχῇ· καὶ τέλος ἐκ διαφόρων χρηστῶν ἀνδρῶν (probis viris), οἵτινες συμπαρακλήθητο τοῖς δικασταῖς, ὑπέγραψον δὲ τὰς ὑπὸ τοῦ νοταρίου συντεταγμένας ἀποφάσεις ὡς μάρτυρες.

Τὸ δικαστήριον, οὕτω συγκεκροτημένον, συνήδρευεν inter logiam porte ferree civitatis Corphoy ἢ in palatio Curie sito super portam ferream civitatis Corphoy ubi Curia regi solet, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῷ κίστρου τῆς σιδηρέας πόρτας, ὡς εὐρίσκομεν τὴν τυπικὴν φράσιν μετενηνεγμένην ἐν συμβολαίῳ τῶν Ἀνδρηγαυικῶν χρόνων (1). Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβεστέρα μνηεὶα τοῦ κτιρίου τούτου γίνεταί ἐν ἀρχαιοτέρῳ ἐγγράφῳ τοῦ ἔτους 1273, σωζομένῳ ἐν τῷ Δημοσίῳ τῆς Νεαπόλεως Ἀρχεῖῳ, ἐν ᾧ ἀκριβέστερον λέγεται domus que est supra porta ferrea (que est) juxta castrum ipsum insule (2), ἐκ τοῦ χωρίου τούτου δυνατὸν εἰκάσαι ὅτι τὸ δικαστήριον ἐκεῖτο παρὰ τῷ φρουρίῳ, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου ἦτο ἀνιδρυμένον τὸ κτίριον ἐνθα πολλῶν ὀφιαίτερον τὸ Συμβούλιον τῶν εὐγενῶν τῆς πόλεως ἐποιεῖτο τὰς ἐαυτοῦ συνεδρίας.

Πρὸς τὸ τοιοῦτον ἐν Κερκύρῃ δικαστήριον προσήγαγεν ὁ πρωτοπαπᾶς Ἰωάννης Βλάχος τὸ ἕτερον τῶν δύο προνομιακῶν ἐγγράφων τοῦ Προ-

(1) Ὅρα νομικὸν γράμμα τοῦ ἔτους 1374 ἐν Γραμματῇ Ζαΐρῃ, σ. 312.

(2) Del Giudice, Codice Diplomatico, Τόμ. Α'. p. 308-9 ἐν σημειώσει καὶ Mustoxidi, Cose Corfesi σ. 443. Τὴν σιδηρᾶν πύλην Κερκύρας εὐρίσκομεν καὶ ἀλλαγῶ μνημονευομένην ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως Κάρολος ὁ Γ' τῇ 16 Σεπτεμβρίου τοῦ 1882 ἐπιστολῇ Πέτρον de Potenza ἐκ Κερκύρας ἐν τῷ ἀξιωματι Gavarelli porte ferree et pusterule ipsius porte civitatis Corphoy, καὶ τῇ 18 Σεπτεμβρίου ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἀνατίθησι τοῖς ἀδελφοῖς Θεοδώρῳ καὶ Κωνσταντῇ Φίλῃ ἐκ Κερκύρας τὸ ἀξιωματι Sergeantarie circa custodiam porte ferree dicte civitatis Corphoy (Barone, Notizie κτλ. σ. 24 καὶ 26).

βέρτου τῇ προτεραίᾳ τῆς γενομένης ἀποφάσεως. Τῇ δὲ ἐπομένῃ, δηλ. τῇ 26 Ἰαννουαρίου τοῦ ἔτους 1357, συνελθόντες οἱ δικασταὶ εἰς τὸν ὠρισμένον ἐπὶ τοῦτο τόπον, συνέταξαν παρεπίδικον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπόφασιν, ἧς παραφέρομεν αὐτολεξεί τὴν ἀρχὴν, ὡς ἐμφαίνουσιν τὰς τυπικὰς φράσεις τῶν ἐν τῇ ΙΔ'. ἑκατονταετηρίδι τοιούτων δικαστικῶν ἐγγράφων ἐν Κερκύρῃ.

In dei nomine amen, mensi Januarii, die vigesimosexto eiusdem decime Indictionis Corphoy. Nos Petrus de Consis de Cipro, Miles, Imperialis Cambellanus et familiaris ac Capitaneus Civitatis et Insule Corphiensis pro tribunali sedentes inter logiam porte ferree Civitatis Corphoy, ubi Curia regi solet, in eadem [sic] Curiam more solito regentes singulis conquirentibus prout ad nostrum spectat officium iusticiam ministrando, assidente nostro nobili Jurisperito viro Iudice Stephano magistri Francisci de Neritono iudice et assessore, presenteque nobili et distincto viro notario Guillelmo Latro de Caserta, actorum notario, per Imperialem Curiam nobis datis, presentibus etiam nobilibus et distinctis viris Nicolao de Henrico Costagunari et Basilio Cucculo, Annualibus Corphoy Iudicibus habentibus ex privilegio omnes et singulas causas civiles et criminales agitas et agitandas in Curia nostra cognoscere, decidere et cito terminare presentis decreti pronuntiationis declarationis et interlocutorie serie fatemur, notum facimus et testamur quod pridie nobis in iudicio similiter pro tribunali sedentibus una cum iudicibus predictis et actorum notario singulis sua Jura reddendo prout ad nostrum spectat officium, Prothopapa Iohannes Blaco tam suo nomino quam procuratorio nomine et pro parte triginta trium sacerdotum leporatorum de Insula Corphiensi quasdam patentes Imperiales licteras eiusdem Imperialis excellentie magno pendenti sigillo et inter losagiam in cera rubea sigillatas obtulit et presentavit in eodem iudicio coram nobis, quas vidimus et legi fecimus et invenimus non abrasas, non abollitas, non can-

cellatas, nec interlineatas, sed in sui prima figura sistentes, et erat tenoris per omnia et continencie subsequentis.

Εἰς τὸ προοίμιον τοῦτο ἐπισυνάπτεται τὸ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν μνημονευθὲν αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφον περὶ τῆς ἀτελείας τῶν ἱερέων, ἐὰν ἐβούλοντο νὰ ἔλθωσιν ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος, ἀλλὰ κατὰ κακὴν τύχην ἢ μεμβράνη ἐστὶν λίαν τετριμμένη ἐκ τοῦ χρόνου, ὡς ἔστι δυστυχῶς ἐν τῷ ἀμέσως ἐπομένῳ τῆς παρεπιθίκου ἀποφάσεως μέρει, δι' οὗ διατάσσονται τὰ δέοντα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν κελευομένων ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου. Ἐν τέλει δὲ μνείας γενομένης τῆς βασιλείας τῆς Νεαπόλεως Ἰωάννης τῆς Α' καὶ τοῦ συζύγου αὐτῆς Λουδοβίκου, ἔτι δὲ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιθεσποτεῖαν τῆς βασιλείας εὐρισκομένου Ῥοβέρτου, κυριάρχου Κερκύρας, dominante quoque in dielis civitate et insula Corphiensi inclito domino, domino nostro Roberto dei gratia Imperatore Constantinopolitano, Romanie despoto, Achaie et Tarenti principe, καὶ χρονολογηθέντος τοῦ ἔγγραφου ἀπὸ τῶν ἐτῶν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἡγεμόνος, Imperii suo anno undecimo, Domini quoque anno vicesimo sexto, ἀντιστοιχοῦντων πρὸς τὸ ἀνωτέρω σημειωθὲν ἔτος 1357, ἔπονται αἱ τῶν δικαστῶν καὶ μαρτύρων ὑπογραφαί, ἐξ ὧν παρατιθέμεθα τὴν τοῦ Καπιτάνου τῆς νήσου, ἣτις παραλλάσσουσα τῶν λοιπῶν ἐστὶ γεγραμμένη ἐν τῇ γαλλικῇ τῶν τότε χρόνων ἔχουσα ὡς:

Je Pierre de Conchys Capitene de lile de Corpho testis sum.

Τῶν δὲ Ἑλλήνων μαρτύρων αἱ ὑπογραφαί παραλείπονται ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀπογράφῳ τῆς ἀποφάσεως διὰ τὸ ἄγνωστον τῆς γραφῆς, Subscriptionibus quidem aliorum testium in graeca scriptura factis, in presentibus propter earum ignotam scripturam non scriptis.

Ἄλλὰ δὲν εἶχον εἰσέτι παύσῃ τὰ δεινοπαθήματα τῶν δυσμοίρων ἱερέων χωρικῶν, ὡς ἦτο ἐλπὶς ἐπὶ τέλους μετὰ τσσαῦτα προνομιακὰ γράμματα, ἃτινα ὁμῶς δὲν συνῆδον, ὡς φαίνεται, πρὸς τὰς ἰδιαιτέρως διδομένας ἐγγράφους ὁδηγίας ταῖς Μαγίστροις Μασαρίοις ἅμα κατελάμβανον τὴν ἀρχὴν. Διάδοχος τοῦ πρώτου Καπιτάνου Κερκύρας κατέστη κατὰ τὸ ἔτος 1357 Λεύκιος ὁ Πρωτοντῖνος Τράνου (1)

(1) Ὁ Horf λέγει τάδε περὶ τοῦ Λευκίου (Ersch und Gruber, αὐτ. Τόμ. 85.

(Leucius Prothontinus Trani), ὅστις πρῶτος, καθ' ὅσον γινώσκουμεν, εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Καπιτάνου προσέθηκε τὸ τοῦ Μαγίστρου Μασαρίου (Capitaneus et Magister Massarius), ἐκαλεῖτο δὲ πρωτοντῖνος, διότι εἶχε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἀναλογοῦν πρὸς τὸν ἐπιστάτην τῶν νεῶν, τῶν παρεχομένων ὑφ' ἐκάστης πόλεως τῷ δημοσίῳ (1), καὶ ἦτο πρότερον Καμεράριος Κερκύρας. Ὁ νέος οὗτος Καπιτάνος καὶ Μαγίστρος Μασάριος, λαβὼν παρὰ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Μαγίστρου Μασαρίου Ἰωάννου Ῥωμάνου ἐκ Νεαπόλεως τὰς ἐγγράφους ὁδηγίας τὰς διδομένας ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος πρὸς ἕκαστον Μαγίστρον Μασάριον, ἀναγνούς δὲ ἐν τινι κεφαλαίῳ αὐτῶν τάδε, ὅτι ἡ εἰσπραξίς τοῦ ἀκραστίχου, ὃ ἐστὶ τῶν τριῶν ὑπερπύρων τῶν πληρωτέων ὑφ' ἐκάστου τῶν ἱερέων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν τῷ δημοσίῳ ἐστὶν ἔργον κυρίως τοῦ Μαγίστρου Μασαρίου, καὶ τούτῳ μάλιστα ἔγκειται τὸ καθῆκον τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν, ἀναβαινόντων ἑτησίως εἰς ὑπέρπυρα ἐνενηκοντα ἑννέα, ἐνετείλατο τοῖς τέσσαραι βαίλοις τῶν τεσσαρῶν τῆς νήσου βαϊλαρχιῶν, τοῖς ἐπάροχοις τοῦτ' ἐστὶ τῶν τεσσαρῶν ἐπαρχιῶν, εἰς ἃς ἦτο τότε διηρημένη ἡ νῆσος, τοῦ Γίρου δηλονότι, τοῦ Ὀρους, τῆς Μέσης καὶ τῆς Λευκίμης, Nicolao Caligio baiulo Agiri, Costa Condi baiulo Hori, Basilio Corni baiulo

σ. 427) «Farolfino di Farolfo d'Almonio, Καπιτάνος Κερκύρας ἐν ἔτει 1325—1328 ἠσχολήθη κυρίως περὶ τὰ τιμαριωτικά, ὡς ἐν ἔτει 1323 περὶ τὴν σύστασιν νέας βαρωνίας Λευκίμης, δι' ἧς Βιγζέντιος ὁ ἐκ Τράνου, ἀναδειχθεὶς ἤδη βαρῶνος ἐν ἔτει 1300 καὶ 1302, περιεβλήθη. Ἡ βαρωνία αὕτη ἐπεκυρώθη αὐτῷ μετὰ τοῦ κληρονομικοῦ ἀξιώματος λιμενάρχου ἐν ἔτει 1314 καὶ μετεβιβάσθη κατὰ διαδοχὴν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Λευκίῳ, Καπιτάνῳ τῆς νήσου τῷ 1365 (σ. 1357) καὶ τῷ ἐγγόνῳ αὐτοῦ Πέτρῳ τῷ ἐκ Τράνου, μεθ' ὃν οἱ διάδοχοι ἔλαβον τὸ ὄνομα τοῦ Πετρεῖῃ». Ἐπειδὴ ὁμῶς πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων αὐτοῦ παραπέμπει εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς βαρωνίας τὰ διασωζόμενα παρὰ τοῖς κ. κ. Προσαλέντῃ καὶ Δελβινιώτῃ καὶ εἰς τὸ παρὰ τούτοις Στέμμα τῆς οἰκογενείας Πετρεῖῃ, φαίνεται ὅτι εἰς πλάνην τινὰ περιέπεσον ὁ πολὺς ἀνὴρ, ἐπειδὴ οὐδὲν τῶν ἀνω βηθέντων ἐγγράφων, ἃτινα καλῶς ἐζητήσαμεν, ἀναφέρει τὸν Λεύκιον. Ὅτι ὁμῶς τὸ ὄνομα Πετρεῖῃς προήλθεν ἐκ τοῦ Πρωτοντῖνου ἐπὶ τὸ συντομώτερον, ἔχομεν καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν ἐκ τοῦ ὀνόματος Νικολάου τοῦ Γαντζᾶ, Σεβαστοῦ καὶ Πρωτοντῖνου Αὐλῶνος ἐν ἔτει 1327, ὅστις ἐν ἐγγράφῳ τοῦ Ἀρχεῖου τῆς Βενετίας, μνημονευόμενος μετὰ τινων ἄλλων ἀρχόντων τοῦ Αὐλῶνος μετὰ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ἀντὶ Πρωτοντῖνου προσαγορεύεται *Petrati*, δηλ. Πετρεῖῃς, ὡς νῦν καλεῖται ἡ οἰκογένεια (I libri Comm. della Rep. di Venezia. Comm. Lib. III. ἀριθ. 118 καὶ 176).

(1) Παρεδέχθημεν τὴν ἐξήγησιν ταύτην τῆς λέξεως, τὴν δοθεῖσαν παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ Μιχαὴλ Αμαρὶ ἐν τῷ προοίμιῳ τοῦ Σικελικοῦ Ἑσπερινοῦ (La guerra des Vespro Siciliano σ. CVII τοῦ Α'. Τόμ. τῆς ὁγδ. ἐκδ. Firenze, Le Monnier, 1876).

Medii et Johanni Selavo baiulo Alechimie, καὶ διὰ τῶν βασιλῶν τούτων ἐκλήτευσε τοὺς προνομιοῦχους ἱερεῖς καὶ τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἔλκοντας ἐξ αὐτῶν τὸ γένος, ἵνα ἐμφανισθῶσιν εἰς τὸ δικαστήριον κατὰ τὴν 10 Νοεμβρίου τῆς τότε ἐνισταμένης ἐνδεκάτης Ἰνδικτιῶνος, δηλ. τοῦ ἔτους 1357, ὅπως ἀποτίσωσι τὸ εἰρημένον τέλοςμα λόγῳ ἀκροστίχου, ἐπὶ ποινῇ 25 ὑπερπύρων ἐν περιπτώσει μὴ ἐμφανίσεως.

Κατὰ συνέπειαν τῆς κλητεύσεως ταύτης ἐνεφανίσθη τῇ ὠρισμένῃ ἡμέρᾳ εἰς τὸ δικαστήριον ὁ αὐτὸς πρωτοπαπᾶς Ἰωάννης Βλάχος, ὡς ἐπίτροπος πάλιν καὶ σύνδικος τῶν λοιπῶν ἱερέων, καὶ δημοσίᾳ προσήγαγε τὰ δύο προνομιακὰ γράμματα, τὸ μὲν τῆς 22 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1346, ἐν ᾧ περιείχετο τὸ προγενέστερον ἔγγραφο τῆς 20 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, περιλαμβάνον καὶ τὴν σπουδαιοτάτην μετάφρασιν τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ δεσπότη Μιχαήλ· τὸ δὲ τῆς 12 Μαΐου τοῦ ἔτους 1356, διάφορον τοῦ περιεχομένου ἐν τῇ ἀποφάσει τῆς 26 Ἰανουαρίου 1357, ἀλλ' ἔχον ἀπαραλλάκτως τὴν αὐτὴν χρονολογίαν. Τὸ δὲ δικαστήριον συνέκειτο καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐκ τῶν συνήθων μελῶν, δηλ. τοῦ Καπιτάνου, τοῦ Παρέδρου Δικαστοῦ Στεφάνου de Neritone, τοῦ Νοταρίου Νικολάου Μαρίνου de Baro, κατ' ἐντολὴν αὐτοκρατορικὴν ἀντικαταστήσαντος τὸν Νοτάριον Γουλιέλμον Αἰτרון de Casoria, καὶ τῶν Χρονικῶν Κριτῶν Γεωργίου Δονάτου de Altavilla καὶ Ἰωάννου Ῥωμαίου.

Σεβαστικῶς δὲ καὶ ταπεινῶς ἀναγνὼν τὸ Δικαστήριον τὰ προσενεχθέντα γράμματα, βουλόμενον δὲ κατὰ γράμμα νὰ πεισθῇ εἰς τοῦ ἡγεμόνος τὰ κελεύσματα καὶ ταῦτα ἀδιατρέπτως νὰ τηρήσῃ, προσεκάλεσε τοὺς εὐβλαβεστάτους ἀνδρας Ἀββᾶν Σίμωνα Μαγκουῶσον ἐξ Ὑδροῦντος, Γενικὸν Βικᾶριον τοῦ πανιερωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας C, ἴσως ἀρκτικοῦ γράμματος τοῦ γνωστοῦ τότε δυτικοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καλλίστου Ῥωμανοπούλου (1) καὶ τὸν τε Ἀββᾶν Ἰωάννην de Lusere, Cantorem, καὶ Ῥογέριον Παύλου de Neritone Ἀρχιδιάκονον, ἀμφοτέρους Κανονικοὺς τῆς δυτικῆς μητροπόλεως Κερκύρας, ἵνα παραστῶσιν ἐν τῇ δίκῃ, ἔτι δὲ τὸν Νοτάριον Στέφανον de Baro, εἰσαγγελέα, ἵνα συνηγορήσῃ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου.

(1) Περὶ τοῦ ἐπισκόπου τούτου ἴσα Μαρμαρᾶ, Historia di Corfu. σ. 223, Μ. Α. Μουστοξύδου, Ἱστ. καὶ Φιλολ. Ἀνάλεκτα, σ. 100 καὶ Miklosich καὶ Müller, Acta et Diplomata, Τόμ. Ε'. σ. 67.

Ἀρνηθέντος δὲ τοῦ πρωτοπαπᾶ Ἰωάννου Βλάχου ὅτι αὐτὸς τε καὶ οἱ λοιποὶ ἱερεῖς ὀφείλουσι τὸ ἀπαιτούμενον τέλοςμα, ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἡ 20 ἡμέρα τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τῆς 1Α'. Ἰνδικτιῶνος πρὸς ἔρευναν τῶν δικαζομένων πραγμάτων. Τῇ 24 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐξητάζοντο οἱ μάρτυρες, μέχρι δὲ τῆς 1 Δεκεμβρίου ἐδόθη προθεσμία ὅπως λάθωσιν οἱ δικαζόμενοι ἀντιγραφὴν τῶν καταθέσεων τῶν μαρτύρων, τῇ δὲ 15 Δεκεμβρίου ἐξηκολούθησεν ἡ συζήτησις πρὸς διεξαγωγὴν τῆς δίκης, καὶ τέλος ἐτάχθη ἡ 22 Δεκεμβρίου ὡς ἐσχάτη ἡμέρα τῶν συζητήσεων, καθ' ἣν ἐμελλε νὰ συνταχθῇ καὶ ἡ ἀπόφασις. Αὕτη δὲ ἐξηνέχθη ὑπὲρ τῶν ἱερέων, ἀλλ' ἐν δικανικῇ ἀπεραντολογίᾳ, ἐξ ἧς ἐπὶ τέλους ἐξάγεται ὅτι δύο κυρίως ἦσαν οἱ λόγοι, δι' οὓς οἱ δεινοπαθοῦντες ἱερεῖς ἀπηλλάγησαν τῆς ἀδίκου πληρωμῆς τῶν τριῶν ὑπερπύρων, τοῦτο μὲν διότι εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ χρυσοβούλλον τοῦ δεσπότη Μιχαήλ, ὅπερ καθίστα αὐτοὺς ἐλευθέρους παντὸς τελέσματος, τοῦτο δὲ διότι παρέσχον τὰς ἀποδείξεις τῆς πληρωμῆς τοῦ ἀπολειφθέντος χρηματικοῦ ποσοῦ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξ τρικεφάλων, καὶ οὐχὶ τῆς πληρωμῆς τῶν τριῶν ὑπερπύρων, ὡς ἀδίκως ἀπῆται ὁ Καπιτάνος καὶ Μάγιστρος Μασάριος.

Γὰ δὲ ὀνόματα καὶ τὰ ἐπώνυμα τῶν ἐπιζώντων διαδόχων τῶν τριᾶκοντα τριῶν ἱερέων *λευθερωτῶν* καὶ τὰ πληρωτέα ὑπ' αὐτῶν ποσὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων λόγῳ ἀκροστίχου πρὸς τοὺς Μαγίστρος Μασαρίους τῆς νήσου εἰσὶ τὰ ἐξῆς, ἅτινα παραφέρομεν ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ Λατινικῷ ἔγγράφῳ.

In decarchia Bistone prothopapa Churiagius Vermoy grossos tres, papa Basilius Leplerato cum Michale et Iohanni Leplerato fratribus suis yperperum unum, grossos tres, prothopapa Iohannes Blacho grossos octo, papa Iohannes Depterius pro se et Georgio fratre suo yperpera duo et grossos duo, heredes pape Michalis cum papa Basilena yperpera tria, grossos decem, heres Lascari grossos sex, in decharchia Messaree papa Nicolaus . . . . . grossos septem, turonenses sex, in decarchia Prinilla heredes pape Iohannis Pascalis grossos duo, heredes pape Nicolai Thalipso grossos . . . . . heredes quondam Linara grossum unum, heredes quondam Nichite gros-

sum unum, Calogerus Lignoy grossum unum, papa Nicolaus Lichiotus cum consoprina sua Theodora yperperum unum grossos tres, papa Iohannes Proichinopati yperperum unum grossos duo, Michael Maeri grossos decem, Stamati Dafe . . . ussa grossos septem, Basilius de papa Georgio grossos septem, in decarchia Stravosthiadi papa Georgius Samamundrus yperpera duo, heredes papa Michalis Samamundri yperpera duo, presbitera Cavadena grossos decem, in decarchia Lignoy Georgius Lignoy yperperum unum et medium.

Εἰς ἐπίμετρον δὲ καὶ συμπλήρωμα τῆς μακρᾶς ταύτης ἀναλύσεως εἰρήσθησαν καὶ τὰδε. Ὁ Πορφ, ὅστις, ὡς εἶπομεν ἐν ἀρχῇ, ἐγένωσκε τὸ ἔγγραφον τοῦτο καὶ μνείαν αὐτοῦ ποιεῖται ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (1), λέγει ὅτι κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1356 ἀνεπέωσεν ὁ αὐτοκράτωρ Ῥοβέρτος τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Μιχαήλ, ἀλλ' ἴσως ὁ πολὺς ἀνὴρ περιέπεσεν εἰς σφάλμα, διότι βλέπομεν ὅτι τὸ χρυσόβουλλον ἀνανεοῦται ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου διὰ γραμμᾶτων χρονολογούμενων ἀπὸ τῆς 12 Μαΐου 1355. Δίδωσι δὲ ὁ αὐτὸς καὶ εἰδήσιν, μὴ ἐξαγομένην ἐκ τοῦ προκειμένου ἐγγράφου, ὅτι δηλ. ἐν τέλει Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1357 ὁ Καπιτάνος τῆς νήσου Πέτρος de Conches (γρ. Conchys) ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ψάλτου Ἰωάννου de Lusora καὶ τοῦ Καμεραρίου Λευκίου τοῦ Πρωτοντίνου Ἰρᾶνου καὶ τοῦ Κριτοῦ Γεωργίου di Donato di Altavilla προεκήρυξαν τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, ἀφ' οὗ τὸ τέλοςμα εἶχεν ἀκριβῶς ὀρισθῆ τῇ 27 (γρ. 22) Δεκεμβρίου 1357, παραπέμπει δὲ εἰς τὰ ἐν Βενετίᾳ ἔγγραφα τοῦ Nani (Cod. Marc. Ital. Cl. X. n. 279) Τόμ. 11. φυλ. 87.

¹ Ἐν Κερκύρᾳ τῇ 14 Αὐγούστου 1888.

(1) Ersch und Gruber, αὐτ. Τόμ. 86. σ. 32.

ΙΩΑΝΝΟΥ Ε' ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ Ζ' ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΑΟΝ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΟΒΟΥΛΑΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΩΖΟΠΟΛΙΝ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΑΙΩΝΟΣ

Τῆς κατὰ τὸν Εὐξείνιον πόντον ἐν τῇ Θρακικῇ παραλίᾳ κειμένης Σωζοπόλεως (1) πρόκειται ἐν ἀποστάσει τετρασταδίῳ κατὰ τὰ προ-σάρκτια αὐτῆς νησίς κοινῶς *Μέγαλονησίον* καλουμένη, ἐν ἣ ὄρῳνται τὰ ἐρείπια τῆς μέχρι τῆς τρίτης δεκάδος τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ὑφισταμένης ἱερᾶς μονῆς, τῆς πρώην μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τιμωμένης καὶ τοῦ *Καλέως* ἐπικεκλημένης, ὕστερον δὲ εἰς τιμὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου, εἰς ἣν ἀφορῶσι καὶ τὰ νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενα δύο αὐτοκρατορικὰ θεσπίσματα.

Ἐφείσθω δέ μοι ὀλίγα τινὰ παρεκβατικῶς πως παραθέσθαι ἐνταῦθα περὶ τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ μὲν οὖν Γρηγορᾶς πολίχνιον λέγων οὖσαν αὐτὴν (2) ἐπ' Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, βαθύπλουτόν τε καὶ πολυάνθρωπον καλεῖ ἐφεξῆς ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ (3).

(1) Σωζόπολις μετωνομάσθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἢ πάλαι ποτὲ Ἀπολλωνία, τῇ 609 π. Χ. κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Μιλησίων [Ἄνων. Πόντ. Εὐξ. Περίπλ. ἐν *Geogr. Graec. Minor.* τόμ. Α', σελ. 421, ἐκδ. Καρ. Μυλλέρου. — Πρβλ. καὶ Ἀντωνίου (κοινοῦς Σκύμνου τοῦ Χίου) *Περιήγ.* σ. 730—33, ἀντίθει σελ. 225]. Ἄναμφιβόλον δ' ὅτι ταύτης ἔλαχε τῆς κλήσεως ἅτε δὴ τοὺς ἐν τῇ Εὐξείνῳ χειμαζομένους σιάζουσα εὐλίμενος γὰρ οὖσα τυγχάνει. Πρῶτον δὲ, ὅσον ἐγὼ γινώσκω, ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ' οἰκουμένης Συνόδου (τῇ 431), ἐνθα φέρεται συνυπογεγραμμένος: Ἀθανάσιος ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Δουελτῶν [γρ. Δεβελτῶν] καὶ Σωζόπολιν ὑπέγραψα [Μήλια Συνόδ. Συλλ. τόμ. Α', σελ. 497].

(2) σ', ια', 4.

(3) Κς', ζ'.

οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Καντακουζηνὸς πολυάνθρωπον ὀνομάζει καὶ μεγάλην καὶ πᾶσιν ἀγαθοῖς εὐθηνουμένην (1). Τοιαύτη δ' οὕσα διηγείρε τὴν ἀρπακτικὴν ὄρεξιν τῶν ἐκ Γενούης πειναλέων λύκων, οἵτινες μετὰ στόλου ἰσχυροῦ ἐπιπλεύσαντες τῷ 1351 καὶ ἐλόντες αὐτὴν διεπόρθουν ἐφ' ἡμέραις οὐκ ὀλίγαις ἀδεῶς, καὶ τὰ τε ἀναθήματα τῶν ἱερῶν ἀφῆροῦντο πάντα, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ὅσος ἐν τῇ πόλει ἦν ἀνορύττοντες, καὶ πάντα ἀκριβῶς διερευνώμενοι (2).

Παραθήσομαι δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐπῶν Μανουὴλ τοῦ Φιλῆ τὰ πρὸς τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου σχέσιν ἔχοντα. Οὗτος γὰρ ἐν τοῖς ἐπιγραφομένοις: *Εἰς τὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἐκείνου τοῦ θαυμαστοῦ στρατηγήματα* (3) λέγει ταῦτα:

«Τὴν γοῦν Ἀγαθόπολιν ἐλθὼν λαμβάνει,
 Τὸν Βουλγάρων ἀνακτα τὸν Κωνσταντῖνον
 Ἐξοστρακίσας εὐχερῶς πρὸ τῆς μάχης,
 Καὶ δεικνύς, ὡς ἔξεστι τοῖς εὐνουστάτοις
 Ἐχθρῶν βασιλεῖς ἐκνικᾶν ἀκινδύνως.
 Ἐπειτα Σωζόπολιν ἀπὸ Βουλγάρων
 Σώζει κατασχὼν ἵμα τοῖς πέριξ τόποις
 Ἐφ' ἣν μετοικοῦν ἀσφαλῶς ἐκ Βιζύης
 Ἐδειξε τὸ στρατεύμα τῆς Ῥωμαίδος,
 Σοφῶς ὑποσπῶν τὰς νομὰς καὶ τοὺς τόνους
 Καὶ τὰς ἀδίλους ἐμβολὰς τῶν ἐκφύλων.
 Κάντεῦθεν εὐρῶν τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου
 Σμικρὰν, πνιγρὰν, δυστυχῆ παρ' ἀξίαν,
 Ἦν εἶχον ἐξᾶς εὐτελῶν μονοτρόπων,
 Οὕτω καλῶν ἔδειξεν, ὡς ἴδῃ βλέπεις.
 Καὶ τὴν πρὸ μικροῦ Νησίον καλουμένην
 Εἰς νῆσον ἀβρᾶν ἐξαμετήσας εὐρέθη.
 Οὐκ ἦν γὰρ εἶκος τὸν Προφήτην τὸν μέγαν
 Ἐρημιον οἰκεῖν καὶ μετὰ πότιμον τόπον».

(1) Β', σελ. 200, καὶ Δ', σελ. 825. Paris.

(2) Ὁ αὐτ. αὐτόθι.

(3) Ὁ λόγος περὶ Μιχαὴλ τοῦ Γλαβᾶ ἀρχιστρατήγου τυγχάνοντος ἐπ' Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, ὄν: ἀρείκων καὶ ἐμπειροπόλεμον, τὰ πλεῖστα δὲ τῶν τῶν βουλῶν ἐπιθόλιον ἀποκαλεῖ ὁ Παχυμέρης [B', κη', *Εἰς Ἀνδρόν. Παλαιολ.*], ὃ δὲ Γρηγοράς: εἰς στρατηγικὴν ἐμπειρίαν ἐξησκημένον τοσοῦτον, ὡς παῖδας νομίζεσθαι τοὺς τότε στρατηγοὺς παραβαλλομένους αὐτῷ [Γ', α', 1].

Ἐξῆς δὲ διηγούμενος περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀλυσῶν ἄλλων πόλεων, λέγει:

«Καὶ μέχρις αὐτῆς Ζαγορᾶς οὕτω φθάσας
 Πορθεῖ κραταιῶς καὶ σκυλεύει τὰς πόλεις·
 Καὶ τὰς ἐν αὐταῖς συλλαβὼν ἀποσπάδας,
 Ἄγει παρ' αὐτὰς τὰς προληφθείσας πόλεις,
 Ἄνδρας, γυναῖκας, καὶ προμάζια βρέφη.
 Τὴν γοῦν Ἀγαθόπολιν αὐξήσας πόλιν,
 Ἐδειξε Σωζόπολιν εἰκότως πόλιν (1)».

Ἐπαναφέρω δὲ τὸν λόγον ὅθεν παρεξέβην, ἐρανεζόμενος τὰ περὶ τῆς κατασκαφῆς τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος μονῆς ἱστορούμενα ἐκ τοῦ: *Ἱστορικοῦ Ὑπομνήματος περὶ τῆς κατὰ τὴν Χάλκηρον μονῆς τῆς Θεοτόκου ὑπὸ Βαρθολομαίου τοῦ Κουζιλουμουσιανοῦ* οἶον:

«§. 21. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς [Ἰω. ὁ Β' τῶν Παλαιολόγων] εἶχε κτίσει καὶ ἑτέραν μονὴν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι Σωζοπόλεως κειμένης νήσου, ἐπ' ὀνόματι καὶ αὐτὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου. Περὶ δὲ τὸ 1626 ἔτος ἐπὶ Σουλτάν Μουράτ τοῦ Δ', ἐπιπλεύσαντες Κοζάκοι μετὰ 150 ἐλαφρῶν πλοιαρίων, καὶ εἰς τὸν Θρακικὸν Βόσπορον παρεisdύσαντες, ἐληλάτησαν τὰ κατ' Εὐρώπην παράλια αὐτοῦ χωρία, καὶ κατέκαυσαν τὸν Βελῦν, ἢ Μέγαν Ῥύακα (Μπουγιούκ Δερέ), τὸ Νεοχώριον καὶ τὸ Σωσθένιον (τὴν Στένην). Εἶτα, ὑποστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια, ἄραξαν εἰς τὴν εἰρημένην νῆσον· καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐν τῇ ἐκεῖ Μονῇ τοῦ Προδρόμου κατοικοῦντες Μοναχοὶ ὑπὸ φόβου κινούμενοι, ἐφιλοξένησαν αὐτούς, οἱ Κρατοῦντες τὴν μονὴν κατηδάφισαν, τοὺς δὲ Μοναχοὺς διεσκόρπισαν ἐκεῖθεν».

«§. 22. Οὐ μόνον δὲ αὕτη τοῦ Προδρόμου ἡ Μονὴ, ἀλλὰ κατὰ τὸν Ἱεροσολύμων Δοσίθεον, καὶ δύο ἕτεροι ἐπὶ νησιδίων κείμενοι καὶ αὐταί, τὰ αὐτὰ ἔπαθον, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Τὰ δὲ τῆς εἰρημένης τοῦ Προδρόμου Μονῆς περιστατικώτερον διηγούμενος λέγει οὕτως: «*Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Προδρόμου (Μοναστήριον δηλαδὴ κατηδαφίσθη), ὅπερ ἦν ἐν τῇ Σωζοπόλει· ἀπελθόντων γὰρ τῶν Ὀθωμανῶν συλλαβεῖν τοὺς ἐκεῖος καταφυγόντας Ῥώσους, οἱ Ῥῶσοι ἐστάθησαν ἔγδοον ἐν*

(1) *Man. Phil. Carmina*, τόμ. Β', σελ. 240, σελ. 91-109 καὶ 118-24, ἐκδ. Em. Miller. Paris, 1857. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἐπη τοῦ Φιλῆ τὰς τοῦ Γλαβᾶ ἐξυμνοῦντα πράξεις φέρονται αὐτόθι ἐν σελ. 103, 230, 413 καὶ 416.

τῷ Μοναστηρίῳ καὶ ἐπολέμησαν αὐτοῖς. "Ὅθεν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπεμήσαν ὑστερον καὶ κατηδάφισαν αὐτό (1)». Περί δὲ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ὁ κατεδαφισμὸς οὗτος ἐγένετο, ὁ μὲν Δοσίθεος λέγει ἀπλῶς: «μετὰ τὸ χιλιοστὸν ἑξακοσιοστὸν ἔτος». Βιβλία δὲ χειρόγραφα ἐν αὐτῇ τῇ Μονῇ γραφέντα, ἢ ἄλλως πως ἐπισκευασθέντα, ἐμφαίνουσιν αὐτὴν σωζομένην ἔτι μέχρι τοῦ 1630, ἢ τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ 1629 ἔτους».

Ἐν δὲ τῇ §. 23 προστίθουσιν, ὅτι οἱ ἐν αὐτῇ ἀσκούμενοι πατέρες παραλαβόντες τὰ ἱερὰ αὐτῆς σκεύη, βιβλία χειρόγραφα ἱκανὰ, καὶ τινὰς εἰκόνας, μετεκόμισαν αὐτὰ εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Μονὴν κ.τ.λ. Δῆλον ἄρα, ὅτι καὶ ὁ παρῶν κώδιξ ἀπέκειτό ποτε ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ, ὡς τοῦτο πιστοποιεῖται ἄλλως τε καὶ ἐκ τῶν κατωτέρω παρατιθεμένων δύο σημειώσεων τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν Καλλινίκου τοῦ Δ' καὶ Κυρίλλου τοῦ Σ'.

Τῆς μονῆς τοίνυν ταύτης τὸν κώδικα πρὸ εἰκοσαετίας περίπου περιτυχῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ Σταυροδρόμιον παρά τινι παλαιῶν βιβλίων πωλητῇ ἐξωνησάμεν αὐτόν. Ἔστι δὲ σχῆματος τετάρτου μικροῦ ἐκ φύλλων 86 παχέος τουρκικοῦ χάρτου συγκείμενος, ὧν τὰ τέσσαρα πρῶτα καὶ τὰ δεκαῆξ τελευταῖα εἰσὶν ἄγραφα, καλλιγραφικῶς δὲ γεγραμμένος τῷ 1613, ὡς δηλωθήσεται κατωτέρω, κατ' ἀπομίμησιν γραφῆς τῆς IB' ἑκατονταετηρίδος. Ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ αὐτοῦ ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ιδιόγραφος σημείωσις τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου: «Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Καλλινίκος ἐλθὼν κατὰ τὸ αἴφιζ' ἔτος Μαΐου θ' κατέγραψα πάντα ἰδιοχειρῶς τὰ ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ παραδοῦς αὐτὰ τῷ πρώτῳ Παλαιῶν Πατρῶν κὺρ Γερασίμῳ». Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ φέρεται ἐπίσης ιδιόγραφος σημείωσις Κυρίλλου πατριάρχου τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει μαρτυρικῶς θανάτῳ τῷ 1821 τελειωθέντος, ἥδε: «Ἀνεγνωσθησαν καὶ παρ' ἡμῶν μετ' ἐπιστασίας τὰ ἐν τῷ παρόντι τῶν τε θεοστεφῶν βασιλέων παλαιγενῆ θεσπίσματα, καὶ ἀειμνήστων πατριαρχῶν τῶν προκατόχων ἡμῶν σεπτὰ σιγίλλια τῷ αἰφίζ' σωτηρίῳ ἔτει κατὰ μῆνα Ἰούλιον τῆς τρεχούσης ε' ἰνδικτιῶνος. † Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος †». Περιέχονται δὲ ἐν αὐτῷ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος δύο αὐτοκρατορικά θε-

σπίσματα καὶ δεκατέσσαρα σιγίλλια πατριαρχικά ἑνδεκα πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτοι ἀπὸ Διονυσίου τοῦ Α' (1482, οὐ καὶ μόνου τὸ σιγίλλιον ἐκδίδωμι παρὰ πόδας τῶν χρυσοβούλλων) μέχρι Νεοφύτου τοῦ Β' (1610) (1). Τούτων δὲ τῶν σιγιλλίων ἀντίγραφα ἀπέστειλα πρὸ πολλοῦ χρόνου τῷ ἐξοχ. ἄρχοντι Μ. Λογοθέτῃ τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας Σταυρακίῳ Ἀριστάρχῃ αἰτήσαντί μοι αὐτά· ἕτερα δ' αὖ νεωστὶ τῷ σοφῷ ἐκδότῃ τῶν: *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi* Ἰωσήφ Μυλλέρῳ.

Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τοῦ κώδικος σημειοῦται ὁ ἀντιγραφεὺς ταῦτα, ὧν τὴν γραφὴν καὶ τὴν στίξιν τηροῦμεν ἀπαράλλακτον: «Τὰ θεία ταῦτα καὶ ἱερὰ τῶν ἀοιδίμων αὐτοκρατόρων σεπτὰ χρυσοβούλλα· τὰ τε πατριαρχικά σιγίλλια τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν· ἐγράψησαν παρ' ἐμοῦ Θεοδοσίῳ μοναχοῦ τάχα καὶ ἱερομονάχου· ἐν τῇ σεβασμίᾳ βασιλικῇ καὶ πατριαρχικῇ μονῇ τοῦ τιμίου μου Προδρόμου· ταῦ ἐν τῇ Μαύρῃ θαλάσῃ, ἐν τῇ γῆσιν πλησίον Σωζόπολεως. Εὐρῶν γὰρ αὐτὰ ἄλλα μὲν ἐκ τῆς παλαιότητος σεσθρωμένα καὶ εἰς παντελῆ ἀφαιρισμὸν ἐλθεῖν κινδυνεύοντα· ἕτερα δὲ νέα ἀγίων πατριαρχῶν ἐμμεμβράναις, ἀντίγραφα αὐτὰ κατὰ τὸ ὅμοιον καὶ ἴσον ὡς ἐμοὶ δυνατὸν· προμυθία τοῦ πανοσιωτάτου ἀγίου μου καθηγουμένου κυροῦ Μητροφάνου· οἱ οὖν ἐντυχόντες καὶ ταῦτα ἀναγνῶντες εὐχεσθέ μοι διὰ τὸν Κύριον τῆς γῆν τρεχούσης· ἰα' ἰνδικτιῶνος τοῦ, Ἰρκα' ἔτους, [† 1613], κατὰ μῆνα ἀπρίλιον».

Α'.

Ἔσον τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ ἀοιδίου καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου.

Ἐπεὶ (2) ἡ κατὰ τὴν Σωζόπολιν σεβασμία μονή, ἡ ἀνεγερθεῖσα

(1) Καὶ σημειούσθω ὅτι καὶ οἱ τέσσαρες πατριαρχικοὶ χρονογράφοι, οὓς ἐκ παραλλήλου τίθουσιν ὁ ἀκάματος τῆς πατριαρχικῆς ἱστορίας διερευνητῆς Μ. Γεθαῶν ἐν Ἀθηναίου τόμῳ σ', σελ. 50, σφάλλονται, ἄλλος ἄλλη ὀρῶντες τὸν χρόνον τῶν τοῦ Διονυσίου τούτου δύο πατριαρχῶν. Ἴδου γὰρ ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου πιστούμεθα ὅτι διήρκει ἔτι τῷ 1482 ἡ πρώτη πατριαρχία αὐτοῦ. Κατάδηλον ἄρα ὅτι τῶν περισωθέντων πατριαρχικῶν ἐγγράφων ἡ δημοσίευσίς ἐστὶ ὁ ἀσφαλῆστατος γνώμιον πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀληθοῦς τῶν πατριαρχῶν χρονολογίας.

(2) Τὸ χειρόγραφο: Ἐπί.

(1) Βιβλ. 18, κεφ. θ', §. β'. Ἀναφέρει δὲ καὶ ὁ Παμερ περὶ τῆς τῶν Κοζάκων ἐπιδρομῆς ταύτης ἐν τόμῳ Β', σελ. 43 τῆς Ἱστορ. τῆς ὀθωμ. βασιλείας.

παρά τοῦ περιποθήτου Θείου τῆς βασιλείας μου, τοῦ ὀσιωτάτου κυροῦ Ἀθανασίου τοῦ Παλαιολόγου (1), ἡ τιμωμένη εἰς ὄνομα τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων πανευφήμων Ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων Δικυμυρίων μαρτύρων, κέκτηται διὰ διαφόρων δικαιωμάτων κτήματά τινα, κέκτηται δὲ ὁμοίως διὰ προστάγματος τῆς βασιλείας μου καὶ τοὺς ἐκεῖσε ἐξ Ἀρμενίων εὐρισκομένους, διορίζεται ἡ βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου αὐτῆς (2), ἵνα κατέχη τοὺς μετὰ τῶν εἰρημένων κτημάτων καὶ τῶν αὐτοῖς προσκαθημένων, ἀνενοχλήτως πάντη καὶ ἀδιασείστως, καὶ μὴ εὐρίσκειν ἐπ' αὐτοῖς παρά τε τῶν κατὰ καιροὺς ἐκεῖσε κεφαλατικευόντων (3), ἢ τῶν τὰ δημόσια διενεργούντων (4), καθ' ὁμοίω τῶν ἀπασῶν αἰτίαν καὶ ἀφορμῆν, τὴν τυχοῦσαν ἐπήρειαν καὶ διενόχλησιν, ἢ ἀέρος (5) χάριν, ἢ ἀβιωτικίου (6), ἢ ἀγγαρείας, ἢ ἄλλης τινὸς ἐπινοήσεως.

Ἐπεὶ δὲ εἰδὸθη διὰ προστάγματος τῆς βασιλείας μου τῷ διαλη-

(1) Οὗκ ἔστιν οὗτος ὁ παρά Δουκαγγίῳ ἐν τοῖς γενεαλογικοῖς πίναξι μνημονευόμενος Κωνσταντῖνος, υἱὸς τριτότοκος Μεγαλὸς τοῦ Η', ὃν ὁ αὐταρχῶν ἀδελφὸς Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος, πάσης τῆς οὐσίας ἀποστερήσας ὡς δῆθεν βασιλευσῶντα κατεῖχεν ἐν εἰρηκτῇ, ἐνθα καὶ μοναχὸς ἀποκαρεῖς καὶ Ἀθανάσιος μετονομασθεὶς τὸ ζῆν ἐξεμέτρησε τῇ 1306 [Famil. August. Byzant. σελ. 192. Venet.]. Ἄλλ' ἔστι πιθανώτατα ὁ αὐτὸς καὶ τῷ πρὸς ὃν ἐπιστέλλει ὁ συγχρονήσας Νικηφόρος Γρηγοράς, οὗ ἡ ἐπιστολὴ ἐπιγεγραμμένη: «Τῷ ἁγιωτάτῳ Ἀθανασίῳ τῷ Παλαιολόγῳ» φέρεται ἐν τοῖς τοῦ Οὐατικανοῦ χειρογράφοις. ἀρχομένη οὕτως: «Σὺ δὲ θαυμάζειν οὐ χρὴ». [Βλ. Boivini Vita, Opera etc. Niceph. Gregora παρὰ Migne Ἑλλην. Patrol. τόμ. ΡΜΗ', σελ. 53.].

(2) Ἐν ταύτῃ τῇ σελίδι παρασημειοῦται ὁ ἀντιγραφεὺς κατὰ μῆκος τῆς τοῦ τεύχους ἡσας διὰ κινναδάρεως ταῦτα: «Διὰ τὸν ἅγιον Κύριον καὶ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους».

(3) Τῶν διοικητῶν δηλονότι, οἰονεὶ κεφαλῆς ὄντων τῶν ἀρχομένων. Οὕτω δ' ἐλέγοντο οὐ μόνον οἱ πολιτικοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ διοικηταί.

(4) Δημόσια ἢ δημοσιακά, καθά μοι καὶ ἀλλαχοῦ σεσημειῖται [Πανδ. τόμ. ΙΓ', σελ. 139.], ὀνόμαζον οἱ Βυζαντινοὶ κυρίως τὴν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους ἀποφερομένην παντοῖαν πρόσδοτον. Διενεργούντες δὲ τὰ τοῦ δημοσίου ἐλέγοντο πάντες οἱ τὰ τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας πεπιστευμένοι, παρ' ὧν καὶ δι' ὧν εἰσεπράττοντο οἱ φόροι. [Πανδ. αὐτ.].

(5) Ταῦτ' ἂν εἴη τοῦτο τῷ ἐν ἄλλοις χρυσοβούλλοις Ἀερικῶν καλουμένῳ, ὅπερ ἦν φόρου εἶδος, τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἐπινοήμα, κατὰ Προκόπιον [Πανδ. αὐτ. σελ. 84].

(6) Ἄθιοι ὀνομάζονται παρὰ Θεοδωρήτῳ οἱ μοναχοὶ [Ἐκκλ. Ἰστ. Δ', κη'], ὡς καὶ παρὰ Νικήτῃ τῷ Χωνιάτῃ [εἰς Ἰσαάκ. Ἀγγ. Α', ζ']. Κατ' Εὐστάθιον δέ: «Ἄθιοι καὶ οἱ γυναιξὶ μὴ συνοικοῦντες ἡμιτελῆς γὰρ χῆρος βίος» [εἰς Ἰλ. Β, σελ. 325]. «Ὅθεν εἰκάζειν ἔπεισιν ὅτι φόρος ἦν καὶ τὸ Ἄβιωτικίον παρὰ τῶν ἀγάμων ἢ καὶ τῶν χήρων τελούμενος, ὡς βλεπόμενον δῆθεν διαγόντων [Ἰδε καὶ Πανδ. αὐτ. σελ. 139.].

φθέντι περιποθήτῳ Θείῳ αὐτῆς κυρῷ Ἀθανασίῳ τῷ Παλαιολόγῳ καὶ ἡ περὶ τὸν αὐτὸν τόπον τῆς Σωζοπόλεως εὐρισκομένη σεβασμία μονή, ἢ εἰς ὄνομα τιμωμένη τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Κηρύκου (1), τῶν προκατεχόντων αὐτὴν μοναχῶν ἀπίστων καὶ ἀνυπολήπτων ἀναφανέντων, καὶ διὰ τοῦτο ἀποδιωχθέντων ἀπὸ τῆς αὐτῆς σεβασμίας μονῆς, διορίζεται ἡ βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου αὐτῆς, ἵνα κατέχη καὶ ταύτην ὁ ῥηθεὶς περιπόθητος Θεὸς τῆς βασιλείας μου ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάζτως, ἐνθα ἂν εὐρίσκηται, κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ προαπολυθέντος αὐτῷ χάριν τούτου προστάγματος τῆς βασιλείας μου, μετὰ καὶ τῶν προσόντων αὐτῇ κτημάτων τε καὶ λοιπῶν πραγμάτων, διατηρουμένων αὐτῶν ἀνενοχλήτως (2), κατὰ τὴν περίληψιν τῶν προσόντων τῇ διαληφθείσῃ σεβασμίας μονῇ χρυσοβούλλων τῶν ἁγίων μου αὐθεντῶν καὶ βασιλέων, τοῦ τε πάππου τῆς βασιλείας μου (3).

Ὅθεν καὶ τῇ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου τῆς βασιλείας μου, καθέξει μὲν ἡ δηλωθεῖσα σεβασμία μονὴ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τοὺς τε ἐξ Ἀρμενίων ἐκεῖσε εὐρισκομένους καὶ τὰ αὐτῆς πάντα κτήματα, καὶ εἴ τι ἄλλο κέκτηται περὶ τὸν αὐτὸν τόπον τῆς Σωζοπόλεως, ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως πάντη, ὡς δεδήλωται· καθέξει δὲ καὶ ὁ περιπόθητος Θεὸς τῆς βασιλείας μου κύριος Ἀθανάσιος ὁ Παλαιολόγος τὴν δηλωθεῖσαν σεβασμίαν μονὴν τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου Κηρύκου εἰς τελείαν δεσποτείαν καὶ κυριότητα. Οἱ δὲ προερισκόμενοι ἐκεῖσε μοναχοί, ὡς καθάπαξ ἀναφανέντες ἀπίστοι καὶ ἀνυπόληπτοι, καὶ διὰ τοῦτο διωχθέντες, ἀποστήσονται ἐκεῖθεν τελείως, καὶ οὐδέποτε δι' ὄχλου γενήσονται τῷ μέρει τοῦ δηλωθέντος περιποθήτου Θείου τῆς βασιλείας μου. Ἀλλὰ μὴν καὶ τῇ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου τῆς βασιλείας μου καθέξει καὶ νε-

(1) Καὶ ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ παρασημειοῦται ὁ ἀντιγραφεὺς διὰ κινναδάρεως κατὰ μῆκος τῆς ἡσας τάδε: «Ἀφιερώθησαν δὲ ταῦτα παρά τε τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως καὶ τοῦ Θείου αὐτοῦ κυροῦ Ἀθανασίου ἐν τῇ νήσῳ εἰς τὴν μονὴν τῇ λεγομένῃ τοῦ Κάλεως, ἢ εἰς ὄνομα τιμωμένη τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου μου. Μετὰ δὲ χρόνους κτισθῆς ὁ ναὸς τοῦ τιμίου μου Προδρόμου, ὡς δρᾶται νῦν, γέγονε παρακλήσει [ἤγουν παρεκκλήσιον] ὁ ναὸς τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου μου».

(2) Ἰσ. ἐγγράφτο: ἀνενοχλήτων.

(3) Μεγαλὸς λέγει τὸν πρωτότοκον Ἀνδρόνικου τοῦ πρεσβυτέρου υἱὸν καὶ κοινωνὸν τῆς βασιλείας.

μηθήσεται ἡ σεβασμία μονῆ τοῦ Καλέως(1), ἡ οὖσα ἐν τῷ νησίῳ, ἐπ' ὀνόματι τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου μου καὶ Δεσποίνης μου, ὡς μετόχιον τὸ εἰρημένον μοναστήριον τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφήμεων Ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων Δισχυρίων μαρτύρων μετὰ τῶν προσόντων αὐτῶ πάντων, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται κατὰ μέρος, ἡγουν τοῦ μοναδρίου τοῦ ἁγίου Κηρύκου καὶ Ἰουλίτης(2) καὶ τῶν λοιπῶν πάντων, ἃ δὴ καὶ κατεῖχε πρότερον, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὀφειλόντων τῶν μοναχῶν τῆς ῥηθείσης σεβασμίας μονῆς τοῦ Καλέως, τοῦ τε ἀρτίως ἡγουμενεύοντος πνευματικοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου καὶ τῶν εἰσέπειτα ἡγουμενευσόντων(3), ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἄλλων μοναχῶν τοῦ μέρους αὐτῆς, ἔχων τὴν προστασίαν καὶ φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν πᾶσαν τοῦ τοιοῦτου μοναστηρίου καὶ τῶν προσόντων αὐτῶ, καὶ ἐπιμε-

(1) Μονῆς οὕτως τοῦ Καλέως ἐπικεκλημένης κτήτωρ γενέσθαι ἱστορεῖται Ἀντώνιος ὁ Β' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ τὸ ἐπίκλην Καυλέας (τῷ 893-95), οὗ καὶ τὴν μνήμην ἡ Ἐκκλησία ἐπιτελεῖ τὴν 18' Φεβρουαρίου. Μνημονεύεται γὰρ παρ' Ἀλλαντίῳ ἐν σελ. 87 τῆς *Περὶ τῶν Συμειῶνων καὶ τῶν αὐτοῖς συγγεγραμμένων Διατριβῆς*: «Ἄλλος τοῦ ἐν ἁγίοις πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ τὴν μοιρὴν τοῦ Καλέως συσταθέντος» οὗ ἡ ἀρχή: «Ἐὶ δὲ καὶ φθῶν [ἔχει;] ὁ χρόνος, καὶ πάντων ἐστὶ πατήρ ὁπόσα φθορὰ βόσκειν, συγγραφεῖς οὐχ ὑπὸ τοῦ κατὰ τέσσαρας καὶ ἡμίσειαν περὶ (που ἑκατονταετηρίδας νεωτέρου Νικηφόρου τοῦ Γρηγοῦ, ὡς ἐφαλμένοις ὑπέληφεν ὁ πολὺς ἐκείνος βιβλιοφάγος τῆς σάτακινέου βιβλιοθήκης, ἀλλ' ὑπ' ἑτέρου Νικηφόρου, τοῦ φιλοσόφου καὶ ῥήτορος, τῆς μακαρίας πατριάρχης συγχρονήσαντος, ὡς αὐτὸς οὕτως φησὶ ἐν τούτοις: «καὶ τῶν μὲν ἀνετίθει τὴν μνήμην, ὧν ὄψις μοι καὶ πείρα χρόνους οὐ συχνοῖς διδάσκαλος ἦν». [Ἴδε Oudin. *De Scriptor. Eccles.* παρὰ Migne Ἑλλην. Πατρολ. τόμ. ΡΓ', σελ. 182. Ἠρδλ. καὶ Cave *De Scriptor. Eccles.* τόμ. Β', σελ. 68.] Ἐκδόδοται δὲ λατινιστὶ μόνον ἐν τοῖς τῶν Βολλανδιστῶν *Acta Sanctor.* Feb. τόμ. Β', σελ. 621, καὶ ἐν τῇ δηλωθέντι τόμῳ τῆς *Πατρολογίας* σελ. 182-200. Τὸ δ' ἐλληνικὸν ἀργέτυπον διατηρεῖται ἐν τῇ βιενναίῃ βιβλιοθήκῃ, κατὰ Λαμβέκιον [*Commentar.* κτλ. τόμ. Η', σελ. 83.]. Ἄλλ' εἰ μὲν ἡ μονή, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα, ἔχει τι κοινὸν τῇ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου συσταθείσῃ, ἀδηλον τοῦτο ἔμοιγε εἶναι ὃ δὲ μοι προσθεῖναι δοκῶ ἐκεῖνός ἐστιν, ὅτι ἐν τῇ Ὁμολογίᾳ πίστεως τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1439 τελευτήσαντος οἰκουμένου πατριάρχου Ἰωσήφ φέρεται συνυπογεγραμμένος καὶ τις: Ἀθανάσιος ἡγούμενος τοῦ Καλέως [βλ. *Yriart Oddi. Græc. Matrit.* σελ. 421.]. Σφάλλεται δὲ Νικολάημος ὁ τῆς μακαρίας μνήμης ὑποτιθεὶς ἐν τῇ *Συναξιαριστῇ* τὸν γεραιρόμενον πατριάρχην μὴ εἶναι τὸν Καυλέαν, ἀλλὰ τὸν ἐννευήζοντά που ἔτασιν ἐκείνου νεώτερον Ἀντώνιον Γ' τὸν Στουδίτην.

(2) Καὶ ἐν τοῖς *Acta Patriarchat. Constantinopolit.* τοῦ Fr. Miosicli καὶ Jos. Müller περιέχονται δύο πατριαρχικά ἔγγραφα Καλλίστου τοῦ Α', ἐκδομένα τὸ μὲν κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1357, τὸ δὲ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1368, καὶ πραγματευόμενα περὶ τοῦ τῆς μονῆς ταύτης ἡγουμένου [Τόμ. Α', σελ. 366 καὶ 487.].

(3) Τὸ χειρόγρ.: Ἠγουμενευσόντων.

λεῖσθαι αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐγχωροῦντα καὶ δυνατὸν αὐτοῖς τρόπον, παντάπασιν ἀνενοχλήτως ὥστε συνίστασθαι καὶ προχωρεῖν ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ βέλτιον, καὶ διήκειν ἐπὶ τὸ μόνιμον, καὶ μηδένα παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων ἐμποδισμὸν εὐρίσκειν ἐπὶ τῇ διεξαγωγῇ καὶ διακίσει αὐτοῦ· μήτε μὴν τὸν κατὰ καιροῦς εὐρισκόμενον ἐκεῖ ἀρχιερέα ἔχειν ἄδειαν ἀπαιτεῖν τι παρὰ τῆς μονῆς τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμεων Ἀποστόλων, μηδὲ προχωρεῖν καθ' ὄντιναοῦν(1) τρόπον ἐπὶ τὰ τῆς νοιαύτης μονῆς καὶ τῶν μετοχιῶν αὐτῆς, ἐπεὶ οὐδ' ἔστιν(2) εἰς τὴν αὐτοῦ ἐξαρχίαν, ἀλλ' ἔστιν ἀπὸ τούτου παντελεύθερος. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου μόνιμον καὶ διηνεκῆ καὶ βεβαίαν ἀσφάλειαν καὶ ὁ παρῶν χρυσόβουλλος [Λόγος](3) τῆς βασιλείας μου ἐπεχορηγήθη καὶ ἐπεβραβεύθη τοῖς μοναχοῖς τῆς διαληφθείσης σεβασμίας μονῆς τοῦ Καλέως, ἀπολυθεὶς κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην τοῦ παρόντος [μηνός](4) Ἰουλίου τῆς νῦν τρεχούσης α' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,σ'ωα' ἔτους [† 1363], ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

† Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος †

B'.

Ἰσον τοῦ ἀργυροβούλλου Ἰωάννου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τοῦ Παλαιολόγου.

Εἰ γὰρ (5) ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνας, ὡς τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῷ Θεοφάντορι δοκεῖ, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, πολλῶ γε μᾶλλον ἢ τιμὴ καὶ

(1) Τὸ χειρόγρ.: Καθεῖν τινα οὖν.

(2) Ὡσαύτως: Ἐπειὸν δ' ἔστιν.

(3) Προσέθηκα τὴν λέξιν: Λόγος, ἣν ἰδιοχείρως ἐχάραττεν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ κινναβάρεως, καθ' ἃ μοι διὰ μακρῶν σεσημειῶται ἐν τῇ *Πανδώρα* [ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 49.].

(4) Ἀναμφίβολον ὅτι ἐξ ἀελεφίας παρέδραμεν ὁ ἀντιγραφεὺς τὴν λέξιν ταύτην, ἣτις ἐν ἅπασιν τοῖς χρυσόβουλλοις ἐμφέρεται. Ὅρα δὲ καὶ περὶ τούτου *Πανδ.* αὐτ.

(5) Οὕτω διωρθωσάμην τὸ ἐν τῷ χειρογράφῳ ἡμαρτημένον: Ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνας κτλ., τῆς ἐπιφερομένης ἐν τῇ προτάσει ἀποδόσεως τοῦτο ἀπαιτούσης. Ἡ δ' ἀπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου χρῆσις εἴληπται ἐκ τῶν: *Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*, κεφ. ιη'. Καὶ ἐν ταύτῃ δὲ τῇ σελίδι παρεσημειώσατο ὁ ἀντιγραφεὺς ἐπὶ τῆς ἕβας διὰ κινναβάρεως: «Διὰ τὸν ἅγιον Νικόλαον».

χάρις πρὸς τοὺς εὐαρεστοῦντας Θεῷ, πρὸς αὐτὸν διαθήσεται· ὁ γὰρ εὐαρεστών τῷ Θεῷ εἰκὼν ἐστὶν ἐναργής καὶ θέσει Θεὸς τοῦ φύσει Θεοῦ. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ ἡ βασιλεία μου ἰδοῦσα τὸν τιμιώτατον ἐν μοναχοῖς καὶ καθηγούμενον τοῦ τιμίου μου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ νήσῳ τῆς Σωζοπόλεως κῦριν Γρηγόριον, ἄνδρα κατὰ Θεὸν ζῶντα, καὶ αὐτὸν ἀγαπῶντα ἐξ ὅλης αὐτοῦ τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς καὶ ἰσχύος καὶ διανοίας, ὡς ὁ Παλαιός τε καὶ Νέος διακελεύεται νόμος (1), ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν βασιλείαν μου ὡς ἑαυτόν, οὐκ ἔκρινε δίκαιον ἀγέραστον αὐτὸν καταλείπειν ἐκ τῶν ἡμῶν προσόντων χάριτι καὶ εὐεργεσίᾳ τοῦ χάριν ἀντὶ τῆς πρὸς τοὺς θεράποντας αὐτοῦ χάριτος ἀντιδιδόντος (2) ἀλλ' ἐκ τῶν δυνατῶν ἡμῶν (3) ῥήθημεν δεῖν θεραπεῦσαι αὐτόν.

Ὅθεν καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἀργυροβούλλου τῆς βασιλείας μου προστάττομεν, θεσπίζομεν, καὶ διορίζομεθα ἔχειν τὸν τιμιώτατον ἐν μοναχοῖς κῦριν Γρηγόριον τὸ μονῦδριον, τὸ εἰς ὄνομα τιμῶμενον τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν ἱεράρχου καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου, τοῦ ἐπικεκλημένου *Πτωχοβοηθῆτου*, μετὰ πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτοῦ, τὸ ὄν (4) ἐν τῷ αἰγιαλῷ πλησίον τῆς ἔκρας, μετόχιον εἰς τὸ μοναστήριον (5)· ἔχειν (6) δὲ καὶ τὸ περιβόλιον, τὸ ὄν (7) ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ μεγάλου Δημητρίου, ἐν τῷ στασίῳ τοῦ Κούκου, εἰς Θάλασσαν καὶ εὐωχίαν τῶν ἐκεῖσε ἀσκούντων μοναχῶν, ἀναφαιρέτως πάντη καὶ ἀδιασειστως, καὶ ποιεῖν ἐπ' αὐτοῖς αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντα ὅσα τοῖς καλοῖς οἰκονόμοις ἐφείται· ποιεῖν ἐπὶ τοῖς εἰς αὐτοὺς πιστευθεῖσι κτήμασι τε καὶ πράγμασιν· ὀφείλοντος καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων τοῦτο καὶ μόνον πρὸς τὴν βασιλείαν μου καὶ πρὸς τοὺς ἐμούς διαδόχους, τὴν προσήκουσαν ἀγάπην τε καὶ εὐχὴν, ἔτι τε καὶ τὸ διηνεκές μνημόσυνον, καὶ οὐκ ἄλλο τι. Ἄλλ' οὐδὲ οἱ κατὰ καιροὺς ἀρχιερατεύοντες ἐνταῦθα μητροπολίται ἔξουσιν ἄδειαν ἀπαιτῆσαι [παρὰ] τοῦ εἰρημένου τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς καὶ καθηγου-

(1) Δευτερονόμ. 5', 5—Λουκ. 1', 27.

(2) Παρὰ τὸ εὐαγγελικόν: «καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος» [Ἰωάν. α', 17.].

(3) Τὸ χειρόγρ.: ἡμῶν.

(4) Ὡς: Τῷ ὄντι.

(5) Ὡς: Μοναστήρι.

(6) Ὡς: Ἔχει.

(7) Ὡς: Τῷ ὄντι.

μένου κυροῦ Γρηγορίου καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων (1) ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου μονυδρίου τὸ οἰονοῦν· ἀλλὰ ἀπολάβωσι (2) πάσης ἀνενοχλησίας καὶ δεφενδεύσεως ἀπὸ τε τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερατεύοντων καὶ παντὸς τοῦ διενεργούντος τὰς δουλείας τῆς βασιλείας μου, τῇ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος ἀργυροβούλλου αὐτῆς. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτων βεβαίαν καὶ [διηνεκῆ] (3) ἀσφάλειαν ἀπολέλυται αὐτοῖς καὶ τὸ παρὸν ἀργυρόβουλλον τῆς βασιλείας μου κατὰ μῆνα Αὐγούστον τῆς ἐνισταμένης ἐ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ς' αὐτοῦ ἔτους [† 1437], ἐν ᾧ καὶ ὑπεσημῆνατο ἡ βασιλεία μου.

† Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος †

Γ'.

† Διονύσιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης †

Ἐπειδὴ (4) ἐν τῇ πρώτῃ πατριαρχίᾳ ἡμῶν (5) ἐδόθη τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν μοναχοῖς κυρῷ Γερβασίῳ ἡ σεβασμία μονή, ἡ εἰς ὄνομα

(1) Τὸ χειρόγρ. ἔχει: ἀπαιτῆσαι τῷ εἰρημένῳ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς καὶ καθηγουμένῳ κυρῷ Γρηγορίῳ καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων. Πρόδηλον οὖν ὅτι ἐξ ἀδελφίας εἰς δοτικὰς μετέβαλεν ὁ ἀντιγραφεὺς καὶ τὰς ἐξ ταύτης λέξεις, γενικῆ πάντως ἐν τῷ ἀρχετύπῳ ἐξηνηνεγμένας, παραδραμῶν καὶ ἦν ἐγὼ προσέθηκα πρόθεσιν.

(2) Ἴσως ἐγγράπτο ἐν τῷ ἀρχετύπῳ: Ἀπολαύωσι.

(3) Προσέθηκα τὴν ἐκπεσοῦσαν ταύτην λέξιν, κὰν τῷ προτέρῳ χρυσοβούλλῳ ἐμφορομένην. Ἴσως μὲντοι ἐγγράπτο καὶ ἐνταῦθα: μόνιμον, ὡς ἔγει τὸ προηγούμενον.

(4) Ἐξ ἑξῆς παρασημειοῦται ὁ ἀντιγραφεὺς ἐν τῷ περισελλίδι διὰ κινναβάρειος: «Περὶ τῆς Σωζοπόλεως τὴν μητρόπολιν· ὅτι πῶς ἔκπαλαι ἦτον τοῦ μοναστηρίου μετόχιον· ὑπερον δὲ ἐπέειραμεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας μου· ὅπου εὕρισκονται τῶν αἰ καλοῦνται· καὶ ὅτι ἔχομεν ἄδειαν τοῦ ἱεροῦργεῖν, εἰς αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ μνημονεῦειν ἐκφώτως τοῦ πατριάρχου τὸ ὄνομα· καὶ ὅτι ἐὰν ὁ ἀρχιερεὺς σὺκαυπαυέται· ἔχομεν ἄδειαν τὴν μητρόπολιν πάλιν λαβεῖν ὡς ἡμέτερον μετόχιον».

(5) Ἐδόμοτος ἦν τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν πατριαρχῶν ὁ Διονύσιος, ὁ καὶ Α' τὸ ὄνομα, πατριαρχήσας τὸ πρῶτον τῷ 1472 ἔτει μέχρι τοῦ 1478, καὶ πάλιν τὸ δεύτερον καὶ τελευταῖον τῷ 1490 μέχρι τοῦ 1493 [ᾧρα τὸν Κατάλ. Ἱστορ. κτλ. τοῦ Ζαχ. Μαθᾶ (ἦτοι Κωνστ. πρεσβυτ. τοῦ Οἰκονόμου), σελ. 166 καὶ 171.].

τιμωμένη τοῦ ἁγίου μου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ἣ ἐν τῇ νήσῳ ἐγγύς που περὶ τὴν Σωζόπολιν διακειμένη, κεχλασμένη οὕσα τελείως καὶ ἐρείπιος, αὐτὸς δὲ ἀναδεχόμενος αὐτὴν μετὰ τινῶν ἀδελφῶν, καὶ ἀνέκτισε, καὶ ἀνεκερξάωσε, καὶ εἰς συμπέ-
ρασμα ἀγαθοῦ διὰ κόπων καὶ μόχθων πολλῶν ταύτην ἐβελτίωσε, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν αὐτῆς αὐτοῖς ἀποκατέστησεν· ἐπεὶ οὖν εἰς αὐξήσιν ἐγένετο δι' αὐτοῦ ἡ τοιαύτη μονή, ἀναγκαῖον ἐστὶ καὶ ἀμε-
ταποίητον, ἵνα καὶ ὧν εἶχε καὶ ἐκέκτητο ἔκπαλαι, μετοχίων δηλαδὴ, ἱερῶν ναῶν, καὶ ἐτέρων κτημάτων κινητῶν καὶ ἀκινήτων, ἔχη πάλιν ἡ τοιαύτη μονή εἰς αὐξήσιν καὶ προκοπὴν αὐτῆς, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς ἐκεῖσε ἐνασκουμένοις. Ἐπεὶ οὖν μετὰ τῶν ἄλλων εὐρέθη μετόχιον αὐτῆς ὁ ἐντὸς τῆς Σωζοπόλεως ναὸς, εἰς ὄνομα δὲ τιμώμενος καὶ αὐτὸς τοῦ ἁγίου μου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, εἰς ὄντινα δὴ ναὸν κατοικεῖ ἀρτίως ὁ τῆς Σωζοπόλεως ἀρ-
χιερεὺς, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἄλλοθι ἀνάπαυσιν, ἐπεὶ ἡ μητρόπολις αὐτοῦ κεχλάσται καὶ ἐφθάρη, ἔδει καὶ αὐτὸν τὸν ναὸν πάλιν ὑποκεῖσθαι τῇ ἐν τῇ νήσῳ μονῇ, κατὰ τὴν ἀνάκαθεν ἐπικρατήσαν ἀρχαίαν ὑπο-
τύπωσιν. Ἄλλ' ἐπεὶ εὐρέθησαν παραλαβόντες αὐτὸν οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀρ-
χιερεῖς, διὰ τὴν ἑαυτῶν ἀνάπαυσιν, ἐποίησαν δὲ ἀνταλλαγὴν καὶ ἔδω-
κον ἀντ' αὐτοῦ τῇ σεβασμῆς μονῇ ἐκκλησίαν ἐτέραν ἐντὸς τῆς Σω-
ζοπόλεως, εἰς ὄνομα δὲ τιμωμένην τῆς Παναγίας μου τῆς Ἐπισκέ-
ψεως, ἐν' ἐν τῷ διαπερᾶν ἐκ τῆς νήσου πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν τοὺς ἐκεῖσε ἐνασκουμένους, εὐρίσκειν μὲν εἰς αὐτὴν τὴν ἑαυτῶν ἀνάπαυσιν, καὶ μὴ συγκυλινδοῦσθαι ταῖς κοσμικαῖς οἰκίαις. Τούτου οὖν τοῦ ἀν-
ταλλάγματος οὕτω προβάντος καὶ διαμείναντος μέχρι τοῦ νῦν, μετὰ πατριαρχικῶν γραμμάτων ἐπικυρωτικῶν τοῦ τε κυροῦ Συμεῶν καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων πατριαρχῶν, καὶ ἐπιβεβαιούντων αὐτῶν τοῦτο τὸ τῆς ἀνταλλαγῆς, καὶ οἷον εἶπεν καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν γνησίαν εἶναι τῇ μονῇ διακελευομένων, ἐνθεν τοι καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐπι-
κυροῦσά τε καὶ ἐπιβεβαιούσα τὰ πατριαρχικὰ γράμματα ἐκεῖνα, τὰ δικαίως καὶ εὐλόγως παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν γεγονότων, ὀρίζει καὶ ἀποφαίνεται, ἵνα ἡ ἐκκλησία αὕτη τῆς Παναγίας μου τῆς Ἐπι-
σκέψεως εἴη εἰς τὸ ἐξῆς ὑποκειμένη τῇ μονῇ, ἀναφαίρετός τε καὶ ἀναπόσπαστος, ὡς δίκαιον κατὰ πάντα ἔχουσα ἡ μονὴ εἰς αὐτὴν, διὰ τὸ καθόλου αὐτῆς ἀντάλλαγμα· καὶ ἐν ταῖς θείαις δὲ ἱεροτε-

λεστίαις, ἡνίκα ὁ ὀσιώτατος καθηγούμενος τῆς σεβασμῆς μονῆς αὐ-
τῆς μετὰ τῶν ἀδελφῶν διαπεράσῃ καὶ ἔλθῃ εἰς τὴν μονὴν ταύτην ἐπ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἱερολογῆσαι, ἢ ἀκολουθίαν τὴν τυχοῦσαν ψάλλαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, ἀναφέρῃ τὸ μνημόσυνον τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐκφώνως μνημονεύῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ πάσης ἀδείας. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ὁ ἀρτίως ἀρχιερεὺς οὐκ ἀναπαύεται, ζητεῖ δὲ τὴν πα-
λαιὰν συνήθειαν αὐτοῦ, αὐτὸς μὲν ἐξερχέσθω ἐκ τοῦ μετοχίου τοῦ τιμίου μου Προδρόμου, ἵνα προσηλωθῇ μὲν καὶ αὐτοῖς ὁ τοιοῦτος ναὸς εἰς τὴν σεβασμίαν πατριαρχικὴν μονὴν τοῦ τιμίου μου Προδρόμου, κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα: «*Εἶκει* (1) *τὰ ἐπιχειρήματα τοῖς ὑπο-
κειμένοις*», καὶ ὅπου ἂν ᾖ αὐτῷ βουλευτὸν, ἢ ἐτέρῳ τινὶ ἀρχιερεῖ τῷ μετ' αὐτὸν, ὡς μὴ ἐθέλοντι τὸ ἀντάλλαγμα τοῦτο ὑγιὲς εἶναι, ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἢ εἰς τὴν ἰδίαν ἐνορίαν, ὅπου ἂν χρῆζει, μητρόπολιν ποιησάτω, διὰ τὴν ἰδίαν ἀνάπαυσιν. Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἀπολέλυται τῇ διαληφθείσῃ ταύτῃ σεβασμῆς μονῇ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου τὸ παρὸν γράμμα ἐπιβεβαιωτήριον τῆς ἡμῶν μετριό-
τητος ἐν ἔτει , ς ρ ψ' [† 1482].

Καὶ ἐάν περ, τυχόν, ὁ ὀσιώτατος καθηγούμενος τῆς σεβασμῆς μονῆς, ἢ ἕτερός τις ἱεουργὸς τῆς μονῆς, τυχόν, προσκαλῆται παρὰ τῶν τῆς Σωζοπόλεως ἐποίκων αὐτοπροαιρέτως εἰς εὐχέλαιον, εἰς κη-
δεῖαν λειψάνου, ἢ εἰς μνημόσυνον, προσερχέσθω μὲν καὶ αὐτὸς ἐκεῖσε μετὰ τῶν τῆς Σωζοπόλεως κληρικῶν ἐνθα ἂν προσκαλεσθῇ, παρὰ μη-
δενὸς ἐμποδιζόμενος ἢ κωλυόμενος.

Ἐν μηνὶ Μαίῳ, ἰνδικτιῶνος ζ'.

(1) Τὸ χειρόγρ. "Ἦκει. Ὁ δὲ κανὼν ἐστὶ τοῦ λεγομένου Δημοσίου δικαίου [ἔρα Ἀρμενοπ. Νόμ. Γεωργ. Τίτλ. Γ'. 5.].

ΑΙΝΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ

ΥΠΟ

Β. Α. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ

Περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης αἰολίδος πόλεως τῆς μεσημβρινῆς Θράκης ἐσημειωσάμην βραχέα τινα ἐν τῷ προλόγῳ ἀρθροῦ δημοσιευθέντος ἐν τῷ ἡμετέρῳ *Δελτίῳ* (1), ἐν ᾧ ἐξεθέμην τὴν ἱστορίαν τῶν σχολείων αὐτῆς, ἐκδοῦς ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ πατριαρχικά σιγίλλια εἰς φῶς. Περὶ τῆς Αἴνου καὶ τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς κατέχω ἱκανὴν ὕλην, ἣν, τῶν καιρῶν διδόντων, μετὰ τὴν ἐκ Γερμανίας εἰς τὰ πάτρια ἐπάναδον ἐν μονογραφίᾳ συμπήξω. Μικρὸν ἀρθρον περὶ αὐτῆς ἐδημοσίευσα ἐν τῇ *Ἑβδομάδι* (ἀρ. 52), ἱκανὰς δὲ ἀλληλογραφίας περιγράφουσας τὴν χώραν ἦθη καὶ ἔθιμα ἐν τῷ *Νεολόγῳ* Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ 1880—1881, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν τῇ *Ἑβδομάδι* (ἀρ. 112 καὶ 113). Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἴνου καὶ τῇ πνευματικῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ μητροπολίτου ταύτης, τοῦ μόνου τὸν τίτλον καὶ ὑπερτίμου φέροντος, ὑπάρχουσι τρεῖς μοναὶ, ὧν αἱ δύο σταυροπηγιακαὶ, ὑπαγόμεναι τουτέστι τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχεῖῳ ἀπ' εὐθείας, ἡ δὲ τρίτη ἐνοριακὴ προσηλωμένη τῇ ἐλληνικῇ τῆς πόλεως σχολῇ, κατὰ σιγίλλιον *Γερασίμου* τοῦ ἀπὸ *Δέρκων* τῷ 1796, δημοσιευθὲν ὑπ' ἐμοῦ ἐνταῦθα.

Αἱ δύο σταυροπηγιακαὶ εἶνε ἡ μονὴ τῆς Θεοτόκου ἡ ἐπιλεγομένη τῆς *Σκαλωτῆς*, ἀνάγουσα τὴν κτίσιν αὐτῆς ὠρισμένως εἰς τὸ 1140 ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ *Καλοϊωάννου* (1143-1143), καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τοῦ *Τσαδῆρι*, ἐπίσης ἀρχαία, τῇ 2 Μαΐου τελοῦσα τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου, ἡ δὲ τρίτη ἡ ἐνοριακὴ ἀφιερωμένη ἐστὶ τῷ ἁγίῳ Παντελεήμονι, μόλις μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν τῆς πόλεως ἀπέχουσα, ἐν θέσει γραφικωτάτῃ καὶ θελκτικῇ.

(1) Δελτ. τ. Β', σ. 82—107.

Τῆς πρώτης τῶν εἰρημένων μονῶν, τῆς *Σκαλωτῆς*, φέρω εἰς φῶς ἐνταῦθα ἀνέκδοτον σιγίλλιον. ἐπὶ τῆς δευτέρας πατριαρχίας *Νεοφύτου* τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν ἐκδοθέν, ὅπερ εὔρον ἐν τῇ μονῇ σχεδὸν *δυσανάγνωστοι*—διότι ἀπαξ, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, εἶχε λουσθῆ ἐν τῷ ποταμῷ Ἐβρω—παρέβαλον ὁμῶς πρὸς τὸ εὐτυχῶς σωζόμενον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν πατριαρχείων ἀντίγραφον.

Νεόφυτος (1) ἐλέω Θεοῦ

ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης
καὶ οἰκουμένικὸς Πατριάρχης.

Ὅσον ἡ τῶν θείων καὶ ἱερῶν μονῶν συντήρησις λυσιτελῆς (2) καὶ ἄμφω τὴν ὠφέλειαν χορηγοῦσα σώματι (3) μὲν τὰ ἀναγκαῖα, ψυχῇ δὲ τὴν διὰ πράξεως καὶ θεωρίας οἰκείωσιν τοῦ Θεοῦ, τόσον ἐπαινετὸν καὶ θαυμάσιον τὸ ὀλοψύχως ἐπικυροῦν τὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν γράμματα, καὶ ταῦτα εἰ ἐπὶ συστάσεως τῶν θείων μονῶν καὶ μοναστηρίων εἰσὶ δόξομεν γὰρ τό τε συμφέρον ἀγαπᾶν τῶν ἱερῶν μονῶν καὶ διαδόχους (4) εἶναι τῶν μακαρίων τούτων ἀνδρῶν, τῶν ἐγγράφως σαφηνισάντων τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας τῶν σεβασμίων καὶ θείων μονῶν. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν σιγίλλιδωδη γράμματα ἐθέλατο τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν τοῦ τε κυροῦ Διονυσίου, καὶ Ἰερεμίου (5) καὶ ἄλλα, ἀποφαινόμενα εἶναι τὴν σεβα-

(1) *Νεόφυτος* ὁ Β', δεῦτερος δὲ τῶν ἀπὸ Ἀθηνῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναλαβόντων τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα μητροπολιτῶν τῷ 1600, διακαπεντάμηνον πατριαρχήσας μετὰ *Ματθαίου* τὸν Β', τὸν ἀπὸ Ἰωαννίνων, καὶ τὸ 6' ἀπὸ τοῦ 1608—1614. Μάξιμος ὁ *Μαργούνιος* *λογιώτατος* καὶ *ἐνάρετος* αὐτὸν προσαγορεύει (*Νεολλ. Φιλ. Σάθα* σ. 217). Πρβλ. *Le Quien Oriens Christ.* 1. 330—332. *Κομνην.* Ἰψηλάντ. *Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν* σ. 121—129. Σειρὰν μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν ὄρα ἐν τῷ Α' καὶ Β' τόμῳ τοῦ περιοδ. *Σωτῆρος*.

(2) Ὁ κῶδιξ *λυσιτελεῖται*.

(3) Ὁ κ. ἔχει σώματα· ἀλλὰ γράφ. σώματος ἢ ὀρθότερον διὰ τὴν ἐπομένην δοτικὴν ψυχῇ, σώματι.

(4) Ὁ κ. ἔχει *διαδόχου* καὶ πλείστας ἀνορθογραφίας, μὴ ἀπαντώσας ὁμῶς ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τῆς μονῆς.(5) *Διονύσιος* ὁ ἀπὸ *Νικομηδείας*, ὁ Β'. Ὅρα περὶ τούτου *Μαθᾶ*. *Κατάλογον Πατριαρχῶν*. Ἐπατριαρχήσεν 37 ἔτη ὀκτώ (1543—1551).*Ἰερεμίας* ὁ Β', ὁ *Τρανός*, ὁ ἀπὸ *Λαρίσης*, ἔφοχος τοῦ σκάφους τῆς Ἐκκλησίας οἰκουστρόφος, τῷ 1572 τὸ πρῶτον πατριαρχήσας, περὶ οὗ ἔχομεν τὸ *Σχεδίασμα* τοῦ ἀνα-

σμίαν και ιερὰν μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὴν ἐπικεκλημένην τῆς Σκαλωτῆς, τὴν κειμένην ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Αἴνου, ὡς πατριαρχικὴν αὐτὴν τε καὶ τὰ μετόχια αὐτῆς, ἡ Χαριτωμένη καὶ τοῦ Ταξιάρχου, ὡς πατριαρχικά, ἐλεύθερα, ἀδούλωτα καὶ ἀκαταπάτητα, καὶ ἀνενόχλητα παρὰ παντὸς προσώπου, ὡς ἔθος τοῖς πατριαρχικοῖς σταυροπηγίαις· νῦν δὲ ἐδεήθησαν οἱ ἐνασκούμενοι τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου τῆς Σκαλωτῆς καὶ ἡμετέρου σιγιλλιῶδους γράμματος· διὸ δὴ τὴν αἴτησιν αὐτῶν ἀποδεξαμένη ἡ μετριότης ἡμῶν ὡς εὐλογον οὔσαν καὶ φίλην Θεῷ, τὸ παρὸν εὐεργετῆ καὶ ἐπιχορηγεῖ σιγιλλιῶδες γράμμα, δι' οὐπερ ἐπικυροῦσα καὶ ἐπιβεβαιοῦσα τὰ τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν τοῦ τε κυροῦ Διονυσίου καὶ τοῦ κυροῦ Ἱερεμίου σιγιλλιῶδη γράμματα, ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι τὴν εἰρημένην σεβασμίαν καὶ πατριαρχικὴν μονὴν τῆς Παναγίας μου τῆς Σκαλωτῆς καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς σὺν τοῖς μετοχίοις αὐτῆς, τῆς τε Χαριτωμένης καὶ τοῦ Ταξιάρχου, καὶ τοῖς πράγμασι καὶ κτήμασιν αὐτῆς, τοῖς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς κινήτοις καὶ ἀκινήτοις καὶ αὐτοκινήτοις, ἀδούλωτον, καὶ ἀκαταπάτητον, καὶ ὅλως ἀνεπηρέαστον, καὶ ἀνενόχλητον ἐκ παντὸς προσώπου, διοικουμένης καὶ διεξαγομένης παρὰ τε τοῦ κατὰ καιρὸν ἡγουμένου καὶ τῶν ἐνασκουμένων αὐτῇ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν τῶν τε νῦν ὄντων καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἐλευσομένων διαδόχων αὐτῶν, τηρεῖσθαι δὲ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην καὶ εἰς τὸ διενεχὲς ἀμετασάλευτον, μηδενὸς προσώπου οὔτε ἱερωμένου οὔτε λαϊκοῦ τολμήσοντος ὀψέποτε ἐπηρεῶσαι (1) ἢ ἐνοχλῆσαι ταύτην τὴν μονήν, ἢ τὰ μεμάρτου μεσαιωνοῦ Κωνσταντίνου Σάθα (1870), ἐν ᾧ καὶ πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Πατριάρχου. Ἐκτὸς τοῦ μικροῦ τούτου πανομοιότυπου ἕτερον μέγα κατέστησε γνωστὸν ὁ γεραρὸς I. Σακκελίων ἐν τῷ ἡμετέρῳ Δελτίῳ (τ. Α', σ. 36.). Πρὸ τοῦ κ. Σάθα ὁμοῦς ἡ ὑπογραφή τοῦ κλεινοῦ Πατριάρχου εἶχε δημοσιευθῆ ἐν τῷ «Spécimens Palaeographica codicum Graecorum et Slavonicorum bibliothecae Mosquensis Synodalis Saec. VI-XVII. Ἐν σελ. πίν. XVI, 6, ὑπογραφή εἰς τὸ 1593 ἀναγομένη ἔτος καὶ μῆνα Φεβρουάριον. Γνωσταί εἰσιν αἱ τοῦ ἀοιδίου ἀνδρὸς σχέσεις καὶ συζητήσεις πρὸς τοὺς Ἀναμορφωτὰς καὶ τοὺς ἐν Τυβίγγῃ Θεολόγους. Στέφανος ὁ Γερλάχιος—ὁ μετὰ ταῦτα καὶ τῆς Θεολογίας καθηγητῆς ἐν Τυβίγγῃ—τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρέβων ἐπεσκέπτετο τὸν Πατριάρχην, συνεζήτει μετ' αὐτοῦ καὶ παρέδιδεν αὐτῷ τὰς ἐπιστολάς τοῦ περικλεοῦς τῆς Τυβίγγης καθηγητοῦ Κρουσίου, καθὰ γράφει αὐτὸς αὐτὸς ὁ Γερλάχιος ἐν τῇ νῦν σπανιωτάτῃ αὐτοῦ βίβλῳ (Tago-buch 1674 ἐν Φραγκφούρτῃ σελ. 248 καὶ 363 τῷ 1576 καὶ 1577.).

(1) Ὁ κώδιξ ἔχει ἐπηρεῶσαι.

τόχια αὐτῆς, ἐν ἀργίᾳ ἀσυγγνώστῳ καὶ ἀφορισμῷ ἀλύτῳ καὶ αἰωνίῳ τῷ ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος, ἀλλ' οὐδὲ ὁ κατὰ καιρὸν μητροπολίτης Αἴνου ἢ ἄλλο τι ἀρχιερατικὸν πρόσωπον κατ' οὐδένα τρόπον ἢ εἰς τὸ[ν] ἴδιον ἔλκειν αὐτοὺς δικαστήριον, ἀλλὰ μόνῳ τῷ δικαστηρίῳ ὑποκεισθῶσαν τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὅτε παρὰ τοῦ ἡγουμένου καὶ τῆς συνάξεως μὴ δυνηθῶσιν οἰκονομηθῆναι τὰ κατ' αὐτούς, ἡμετέρας δεόμενοι θεωρίας καὶ σκέψεως· μηδενὶ μηδὲν ὀφείλουσαν (sic) ἀποδιδόναι, εἰ μὴ μόνον τὸ αἰτήσιον (sic) τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας χαράτζιον φλωρίον ἐν, καὶ τὸ τοῦ κατὰ καιροῦ Πατριάρχου μνημονεύειν ὄνομα· ὑπάρχειν τε κοινόθια καὶ κοινοθιακῶς διάγειν, καθὼς καὶ τὰ κοινοθιακὰ τοῦ ἀγιωνύμου Ὄρους πολιτεύονται καὶ ρυθμίζονται μοναστήρια· πάντα τε κοινὰ εἶναι, βρώματά τε καὶ πόματα, σκεπάσματά τε καὶ ὑποδήματα, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ὅσα τὴν ἀνθρωπίνην συνίστησι ζωὴν· ὅταν δὲ χρείας ἔχουσι ἡγούμενον ἑαυτοῖς προστήσασθαι οἱ ἐν τῇ μονῇ αὐτῇ ἐνασκούμενοι, ἐξουσίαν ἐχέτωσαν ἐκ μέσου αὐτῶν ἐκλέγειν καὶ καθιστᾶν ὃν ἂν βούλοιντο ἡγούμενον, ἄλλῳ δὲ τινι προσώπῳ μὴ ἐξέστω· ἀλλ' ὃν ἂν αὐτοὶ κοινῇ γνώμῃ καὶ ἐκλογῇ προχειρίσειεν, τοῦτον ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ ἀποδέχεται. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτων πάντων μόνιμον καὶ διηνεκῆ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν σιγιλλιῶδες γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ ἐπεδόθη αὐτῇ τῇ σεβασμίᾳ καὶ ἱερᾷ καὶ πατριαρχικῇ μονῇ τῆς Παναγίας μου τῆς Σκαλωτῆς κατὰ τὸ ζοιζ' μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. ζ'.

**Νεόφυτος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος
Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

ΘΗΡΑΣ ΝΗΣΟΥ ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ

ΥΠΟ

B. A. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ

Τὸ παρὰ πόδας σιγίλλιον ἐπὶ Καλλινίκου τοῦ Ε' τοῦ ἀπὸ Νικαίας ἐκδοθὲν ἀνήκει τῇ οἰκογενεῖα τῶν Γαβαλάδων τῶν ἐν τῇ νήσῳ Θήρα. Πόσον ὄφελος ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ σιγίλλιου τούτου προκύπτει διὰ τὴν ἐπιχώριον ἱστορίαν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς οἰκογενείας δύνανται μόνοι οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ ἐννοήσωσιν. Οἰκογενείας Γαβαλάδων καὶ ἐν Σικίνῳ καὶ ἐν Ἴω γινώσκω, ἀλλ' ὅποιοι οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ αὐτῶν ἀφίημι ἐτέροις ν' ἀκριβώσωσι, καὶ τὸν προσήκοντα οἰκογενειακὸν κατάλογον νὰ καταστρώσωσι, προσέτι δὲ ἐάν οἱ ἐν τῷ σιγίλλῳ ἀναφερόμενοι ἐκκλησίαι διατηρῶνται μέχρι τοῦ νῦν, τίνοι ἀνήκουσι κτλ. κτλ. Σπουδαιότατον ἐπίσης εὐρίσκομεν ἐν αὐτῷ τὴν καταγωγὴν τοῦ Καισαρείας Παρθενίου, καὶ ὅτι καὶ σιγίλλιον ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Πατριάρχου τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας προεκδεδόμενον ὑπῆρχε σύγχρονον τῆς ἀκμῆς τοῦ Καισαρείας Παρθενίου (1748 κ. ἐ.) Ἀπαράλλακτον οἰκογενειακὸν σιγίλλιον κτιτορικῆς ἐκκλησίας ἐν Σικίνῳ ἐδημοσίευσεν ἐν Παρνασσῷ, τόμ. Θ' σ. 401.

Καλλίνικος (1) ἑλέω Θεοῦ

ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ἰώρης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης

... Ὅσα κατὰ καιροὺς εὐσεβείαι καὶ φιλοθείαι καὶ τοῦ δικαίου ὑπερασπισταῖς τελουῦνται τῶν πραγμάτων καὶ τούτων μάλιστα εἰς θεο-

(1) Καλλίνικος ὁ ἀπὸ Νικαίας ἀνήλθε τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν δευτέραν πατριαρχίαν τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας Νεοφύτου ἐν ἔτει 1801. Τῷ 1780 ὄλιγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου Σωφρόνιου ἐγένετο Ἀδριανουπόλις ἀντὶ τοῦ ἀποθανόν-

φιλῆ ἀφορῶσι σκοπὸν καὶ εἰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις καὶ δίκαια ἀναφέρωνται καὶ εἰς ψυχικὴν σωτηρίαν καὶ αἰώνιον μνημόσυνον συμβάλλονται, ἐκκλησιαστικῆς ἀσφαλείας τε καὶ κατοχυρώσεως δεόμενα καὶ γράμμασιν ἐκκλησιαστικοῖς κατοχυροῦσθαι αὐτὰ, καὶ κατασφαλίζεσθαι εἰωθεν εἰς διηνεκῆ καὶ μόνιμον αὐτῶν τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀναντίρρητον ἐν παντὶ καιρῷ ἐνάργειαν καὶ ἀπόδειξιν· τὰ γὰρ γραφῆς μὴ τετυχηκότα, μηδὲ ἐγγράφως ἐκσημανθέντα τῷ πανδαμάτορι χρόνῳ ἀλίσκεται καὶ ῥαδίως διαφεύγει τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲ τὸ μόνιμον ἔχειν ὅλως δύναται, ἀλλὰ λήθης τε βυθοῖς παραπέμπεται καὶ ἐξίτηλα γίνεται. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐνεφανίσθη ἡμῖν ἤδη συνοδικῶς προκαθημένους ἐν ἴσον διαθήκης τοῦ μακαρίτου Τζανάκη Γαβαλλά ἐνυπογράφου καὶ ἐμμαρτύρου γραφείσης τῇ δ'. Ἰουλίου τοῦ αἴφε' σωτηρίου ἔτους, ἐν ᾧ φαίνεται διατιθέμενος καὶ διοριζόμενος τὴν κτιτορικὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν, τὴν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ κειμένην ἔξω τοῦ καστελλίου πύργου τοῦ ἐν τῇ Σαντορίνῃ πλησίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ὅτι καταλείπει μεθ' ὅλων τῶν ἀφιερωμάτων αὐτῆς καὶ πραγμάτων πρὸς τοὺς δύο ἐκείνους υἱοὺς τῆς ἐκ τῆς κυρᾶς Εὐγεντοῦς ὀνόματι ἐπὶ προθέσει τοιαύτῃ, ὅστις τῶν δύο ἱερωθῆ ἔχειν τὴν ἐκκλησίαν Τζανάκη πρὸς τοὺς ἀπογόνους αὐτῆς κτιτορικὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας ὅπερ καὶ ἐνεφανίσθη ἡμῖν ἤδη συνοδικῶς. Ἀλλὰ τούτων οὕτω διορισθέντων ὁ ὀσιώτατος οἰκονόμος τοῦ Θεολόγου κῦρ Ζαχαρίας Γαβαλλάς εἴληφε πρὸ καιροῦ τινος τὴν κτιτορικὴν διοίκησιν καὶ ἐπιστάσιαν τῆς ῥηθείσης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ὡς ἐπληροφορήθημεν ἤδη συνοδικῶς παρ' ἀξιοπίστου μαρτυρίας ἐλλητικῶς εἰς ἔσχατον γῆρας καὶ μὴ δυνάμενος τὸ σύνολον ἱεουργεῖν, καὶ ἐπιτελεῖν ἐν αὐτῇ τὰ ἱερατικὰ ὑπουργήματα, διορίζεται καὶ ἀποκαθιστᾶ ἐν αὐτῇ ἐφημέριον τὸν τυχόντα καὶ μηδένα λόγον ἔχοντα διορίζεσθαι ἐν

τος Νικηφόρου (ὄρα ἐμὰ περὶ Κουρούτσου), τῷ 1792 κατὰ Σεπτέμβριον μετετέθη εἰς Νίκαιαν, ἣν ἐποίησε μέχρι τῆς 17 Ἰουνίου τοῦ 1801, ὅτε ἀνέλαβε τὴν πατριαρχίαν συγκρατήσας αὐτὴν ἐν περιωπῇ ἀρίστη μέχρι τῆς 22 Ὀκτωβρίου 1806. Πόσον συνετέλεσεν εἰς τὴν τῆς παιδείας διάδοσιν ὁ βουλόμενος δύναται νὰ εἶδῃ ἐν ταῖς ἐμαῖς περὶ Κουρούτσου ἱστορικαῖς σελίδων, ἐνθα καὶ κατάλογος τῶν σιγίλλων τῆς πρώτης αὐτοῦ πατριαρχείας ὅσον οἶόν τε λεπτομερῆς ἀναγράφεται. Ἐπατριαρχήσας τὸ Β' ἀπὸ τοῦ 1808 (Σεπτεμβρ.) μέχρι τοῦ Μαΐου 1809, ὅτε διεδέξατο αὐτὸν ὁ ἀπὸ Μυτιλήνης Ἱερεμίας.

αὐτῆ, ὡς οἱ ἐκ τῆς ἀδελφῆς τοῦ μακαρίτου ἐκείνου τῆς *Μαργαρίτας* δηλ. παρορῶν τὸν ἐκ τῆς γενεᾶς τῆς ἀδελφῆς *Ἰγνάτιον* ἱερομόναχον καὶ τὸν ἐξάδελφον ἱερομόναχον *Ἀζαρίαν*, ἀντιβαίνων προφανῶς ταῖς διαταγαῖς τῶν διατεθειμένων. Καὶ ἐπειδὴ ἔδοξεν ἡμῖν τοῦτο ἀπᾶλλον καὶ ἄτοπον, ἔγνωμεν, γνώμη κοινῇ καὶ συνοδικῇ, διορίσασθαι συμφώνως τὸ εὐθὲς καὶ μόνιμον διὰ τοῦ παρόντος πατριαρχικοῦ ἡμῶν καὶ συνοδικοῦ γράμματος. Τούτου χάριν καὶ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ ῥηθείσα ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὡς ἀνήκουσα κατὰ διαδοχὴν πρὸς τοὺς ἀπογόνους τῆς ἀδελφῆς ἐκείνου τοῦ μακαρίτου *Καισαρείας* ὑπάρχη ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπὸ τὴν κτιτορικὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν τοῦ ῥηθέντος ἱερομονάχου *Ἰγνατίου*, ἵνα αὐτὸς ἐφημερεύων ἐν αὐτῇ ἐπιτελῇ νομίμως τε καὶ κανονικῶς πάντα τὰ ἱερατικὰ ὑπουργήματα, παραλαμβάνων βοηθὸν καὶ τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ ἱερομόναχον *Ἀζαρίαν* ὁ δὲ ῥηθεὶς οἰκονόμος κῦρ *Ζαχαρίας Γαβαλάς*, ἐν ὅσῳ ζῆ λαμβάνη μόνον παρὰ τοῦ ῥηθέντος ἱερομονάχου *Ἰγνατίου*, ὅσα ἐλάβανεν ἐνιαυσίως καὶ παρὰ τῶν διορισμένων ἐν αὐτῇ ἄλλων ἱερέων ὁ δὲ *Ἰγνάτιος* οὗτος διδοὺς αὐτῷ ζῶντι τὰ νομίμως εἰθισμένα, ἔχη ἀκωλύτως τὴν κτιτορικὴν ἐξουσίαν ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τοῖς ἀφιερωθεῖσι κτήμασιν αὐτῆς καὶ πράγμασι κινητοῖς τε καὶ ἀκινήτοις, ἐφημερεύων, λαμβάνων τε καὶ καρπούμενος τὰς προσόδους τε καὶ ἐπικαρπίας, τὰς ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων αὐτῆς καὶ πραγμάτων ἀκωλύτως τε καὶ ἀνεμποδίστως, καὶ συμπεριλαμβάνων, ὡς διείληπται, βοηθὸν καὶ τὸν εἰρημένον ἱερομόναχον *Ἀζαρίαν* ἐξάδελφον αὐτοῦ, ἵνα καὶ αὐτὸς παρεφημερεύων λαμβάνη τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ κυβέρνησιν, καὶ οὕτω διαμένη ἀμεταποίητος ἡ κτιτορικὴ ἐξουσία, καὶ διοικήσεις αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἀπογόνους τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, καὶ αὐτοὶ μόνον ἀποκαθιστῶνται ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ μακαρίτου ἐκείνου κῦρ *Παρθενίου Καισαρείας* (²) καὶ τὴν περιλήψιν τοῦ προεκδοθέντος ἐκείνου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος τοῦ ἀοι-

(1) Ὁ *Καισαρείας Καππαδοκίας Παρθένιος* ἐκ τοῦ σιγίλλου τούτου νῦν μανθάνομεν ὅτι ἦν ἐκ Θήρας, ἀνεψιὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ *Τζαζανάκη Γαβαλά*. Προστίθῃμι ἐνταῦθα ὅτι γινώσκω αὐτὸν τῇ 1748 ὡς συνυποψήφιον τεθέντα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει πατριάρχου τῷ πατριάρχῃ *Κυρίλλῳ* τῷ ἀπὸ *Νικομηδείας*.

δίμου ἐν Πατριαρχίᾳ κῦρ *Κυρίλλου*. Ταῦτα ἀπεφάνθη, καὶ κακῶρωται συνοδικῶς, ὅσοι δὲ τῶν χριστιανῶν ἱερωμένοι ἢ λαϊκοὶ φανῶσιν ὅπως δῆποτε ἐναντιούμενοι εἰς τὰς νομίμους καὶ δικαίας ταύτας ἐγγράφους ἐκκλησιαστικὰς διαιτήσεις καὶ ἀποφάσεις, καὶ ἐπιχειρήσωσιν ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἀποξενῶσαι τὸν ἱερομόναχον εἰρημένον *Ἰγνάτιον*, καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ ἐξάδελφον αὐτοῦ ἱερομόναχον *Ἀζαρίαν* τῆς κτιτορικῆς ἐξουσίας καὶ διοικήσεως τῆς ῥηθείσης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου, οἱ τοιοῦτοι, ὅποιοι ἂν ὦσιν ὡς κακώτροποι καὶ ἱερόσυλοι ἀφωρισμένοι ὑπάρχωσιν ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι καὶ τυμπανιαῖοι, καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνοι, καὶ ἐνοχοὶ τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικοι. Διὸ εἰς ἐνδειξὴν ἐγένετο τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα καὶ ἐδόθη τῷ ῥηθέντι ὀσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κῦρ *Ἰγνατίῳ*.

αωε' ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος θ'.

**Καλλένικος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος
Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

- † Ο ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ *Φιλόθεος*
- † Ο ΠΡΑΚΛΕΙΑΣ *Μελέτιος*
- † Ο ΚΥΖΙΚΟΥ *Ἰωακείμ*
- † Ο ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ *Ἀθανάσιος*
- † Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ *Γεράσιμος*
- † Ο ΠΡΟΥΣΗΣ *Ἄρθμιος*
- † Ο ΒΕΡΡΟΙΑΣ *Χρῦσανθος*
- † Ο ΠΑΛΛΙΩΝ ΠΑΤΡΩΝ *Μακάριος*
- † Ο ΑΓΚΥΡΑΣ *Ἰωαννίκιος*
- † Ο ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ *Δωρόθεος*
- † Ο ΠΡΟΙΛΑΒΟΥ *Παρθένιος*
- † Ο ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ *Ἀθανάσιος*.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ 1316 ΕΤΟΥΣ

ΥΠΟ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

Ἐν τῷ *Mémoire sur une mission au mont Athos* (Paris, 1876, σελ. 66, ἀριθ. 100) ὁ abbé Duchesne κατεχώρισε τοῖς συνήθεσι κεφαλαίοις γράμμασι βυζαντινὴν ἐπιγραφὴν, ἧς τὸ ἀντίγραφον εἶχεν αὐτῷ γνωστοποιηθῆ ὑπὸ Βιτάλη, ἀρχιμηχανικοῦ τοῦ βιλαετίου (τοπαρχίας) Θεσσαλονίκης. Βραδύτερον ἢ αὐτὴ ἐπιγραφὴ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Α. Mordtmann J^r ἐν *Revue archéologique* (Anvil 1879), σχεδιάσαντος τὸ πανομοιότυπον ἐκ χαρτῶου αὐτῆς ἐκτυπώματος καὶ προσθέντος μικρὰν τινα ἐρμηνείαν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο ἀντίγραφον εἶνε ἀνεπαρκές, ἔγνων νὰ καταχωρίσω ἐνταῦθα τρίτον ἀπόγραφον, ὅπερ παρεσκευάσα ἰδίᾳ χειρὶ, ὑπ' ὄψει ἔχων αὐτὸν τῆς ἐπιγραφῆς τὸν λίθον καὶ δύο χαρτῶα ἐκτυπώματά μου. Ὁ λίθος εὐρίσκεται σήμερον ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικῷ μουσεῖῳ· ὅτε δὲ ἦτο ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπῆρχεν ἐντετοιχισμένος ἐπὶ τοῦ κυβερνητικῆς ἀδείας καταστραφέντος παραλίου τείχους.

Ἐν τέλει τῆς 1 γραμμῆς τὸ ἀντίγραφον Βιτάλη ἔχει οὕτω· ΤΟ ΔΕΟΝ = τὸ δέον. Ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ἀποκρουσθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Mordtmann ἀνεπληρώθη ἐν τῇ ἐκδόσει του εἰς τὸ δέ[μας], διότι ἐπίστευεν ὅτι διακρίνονται τὰ ἔχνη τριῶν μόνον στοιχείων. Ἐγὼ ὅμως παρατηρῶ τὰ κάτω σκέλη τεσσάρων στοιχείων καὶ πρὸ αὐτῶν ἔτι ἐνλίαν εὐδιάκριτον Τ, ὥστε οὐδαμῶς διστάζω νὰ ἀναγνώσω τὸδε τ[ὸ μέρ]ος τοῦ τείχους κτλ. Διὰ τὴν κατάληξιν ος τῆς λέξεως μέρος δὲν διακρίνεται χῶρος, ἀλλὰ δὲν φαίνεται μοι ἀπίθανον ὅτι αὕτη ὑπῆρχεν ἐγκεχαραγμένη ταχυγραφικῶς ἄνωθεν τοῦ Ρ, οὐ τὸ κάτω σκέλος διακρίνεται ἐν τέλει τῆς γραμμῆς ἢ μᾶλλον παραπλεύρως τούτου καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἐν μικροτέρῳ σχήματι· τοῦθ' ὅπερ ὑποστηρίζεται α) ἐκ τοῦ ἰκανοῦ περιθωρίου τοῦ λίθου, β) ἐκ τῆς ἀνισότητος τῶν λοιπῶν γραμμῶν καὶ γ) ἐκ τῆς ὑπάρξεως μικρῶν στοιχείων ο καὶ ε ἐν ἑτέροις γραμμαῖς.

Ἐν γραμμῇ 5 τὸ ἀντίγραφον Βιτάλη ἔχει ὡδε· ΚΕΦΑΛΑΤΤΙΚΟΥΟΝΤΟΣ. Τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην παρεδέχθη καὶ ὁ κ. Mordtmann. Ἄλλ' ὁ ἀναγνώστης τῆς τοῦ λίθου ἐπιγραφῆς εὐχερῶς ἀνευρίσκει, ὅτι δέον νὰ γραφῆ ΚΕΦΑΛΑΤΤΙΚ[Ε]ΥΟΝΤΟΣ. Τὸ ἐν ἀγκύλαις Ε δὲν διακρίνεται μὲν, ἀλλ' ὅτι τοιοῦτον στοιχεῖον ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα βοηθοῦμαι ἐκ τοῦ ὑπεράνω τοῦ Υ τόνου ὀξείας· τὸν δὲ τύπον κεφαλατικέουτος εὐρίσκω καὶ ἐν τῷ τοῦ Παναρέτου χρονικῷ τῆς Τραπεζοῦντος (παρὰ Tafel, Eustathii opuscula, σελ. 365, 51): εἰς τὰ Λίμνια κατὰ τοῦ κεφαλατικέουτος ἐκείσε κτλ. Ὁ δὲ πανσέβαστος λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ κεφαλατικέων ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰαλέας εἶνε ἄγνωστος τοῖς κ. Duchesne καὶ Mordtmann, τοῦ τελευταίου ἀρκεσθέντος εἰς τὸν ἐν ἔτει 1097 παρ' Ἄννη τῇ Κομνηνῇ ἀναφερόμενον στρατιωτικὸν Ἰαλέαν (βιβλ. XI, 322) καὶ εἰς τὸν ἐν πατριαρχικῷ ἐγγράφῳ τοῦ 1315 σημειούμενον ἱερέα Ἰαλέαν (παρὰ Miklosich et Müller, Act. et diplom. τ. I, σ. 41). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο γνωστὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὡς πείθομαι ἐκ σημειώματος χειρογράφου, γραφέντος μηνὶ Μαρτίῳ τοῦ 1430 ἔτους διὰ χειρὸς Κωνσταντίνου Ἰαλέα τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης τῆς μεγαλοπόλεως ὄντος (ὄρα H. Omont, Notes sur les manuscrits grecs du British museum Paris, 1884, σ. 27). Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ σημειούμενος ἐπίσημος Ἰαλέας εἶνε αὐτὸς ὁ

* Ἄνεκτί^ο ἠέκβ^α ἄρω^ω ἠτό^ο Δε^υτι^ς
 τοῦ τείχους^α ἰά^ς ἔ^ς μ^ς προ^μ ἠέκ^κ α^ι
 σ^ς ἠμε^ρ γ^ί α^ς τυ^ν ἠ^α ἠ^ς β^α σ^ς το^υ λ^ο ἠ^ο
 θέ^ο ν^ο τοῦ σ^ς ἠ^α τ^ι ω^τ ι^κ ο^υ τ^ο ἠ^ν ἠ^α
 λέ^ο ν^ο κε^φ ἠ^α ἠ^α τ^ι κ^ς ἠ^ο ἠ^ο σ^ς ἠ^ε ἠ^μ
 τῆ^ς Δ^ε τῆ^ς ἠ^ο λ^ο β^ι θ^ε σ^ς ἠ^α λ^ο ἠ^ο ἠ^κ ἠ^η
 κα^τ ἠ^α τ^ο ἠ^ο ἠ^ο ἠ^ο ἠ^ο τῆ^ς ἠ^α ἠ^ο τ^ο ἠ^ο ἠ^ο
 ἠ^ο κ^α Δ^ε ἠ^ο τ^ο ἠ^ο ἠ^ο *

παρὰ τῷ συγχρόνῳ Θεοδώρῳ τῷ Ὑρτακηνῷ μνημονευόμενος ἐν τοῖς ἐξῆς: *αὐτῶν ἐκεῖνος ὁ πρῶτος μέγας μὲν λογοθέτης, εἶτα δὲ καὶ πρωτοβεστιάριος, οὐ τὸν Ὑάλλαν, οὐχ ὁ κατικλείου Χαλκωματοπούλου βασιλικῶν σιτηρεσίων ἤξιωσαν;* » (ὄρα *Notices et extraits de la bibliothèque nationale*, τ. VI, σ. 35).

Δυσαναπλήρωτος εἶνε ὁ ἐν τέλει κατεστραμμένος χώρος, ἐν ᾧ ἴσως ὑπῆρχε τὸ ἀπὸ XV (=Χριστοῦ) ἔτος ΑΤΙΣ' = 1316.

Μετὰ τὰ εἰρημένα τίθημι νῦν ὡς μικροῖς χαρακτηῆσαι τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς.

† Ἀνεκτίσθη ἐκ βάρων τ[ὸ μέρ]ος
τοῦ τείχους διὰ συνδρομῆς καὶ
συνεργίας τοῦ πανσεβάστου λογο-
θέτου τοῦ στρατιωτικοῦ τοῦ Ὑα-
λέου κεφαλατικ[ε]ύοντος (sic) ἐν
τῇδε τῇ πόλει Θεσσαλονίκη
κατὰ τὸν χρόνον τῆς ιδ' ἐν(δικτιῶν)ος τοῦ , σ
ωκδ' ἔτους' † Χ(Ϛ, ατις')?

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΠΕΡΙ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΜΟΡΜΟΡΗ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΘΗΡΩΝ

ΥΠΟ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΟΡΜΟΡΗ

Ἐκ τοῦ χειρογράφου καταλόγου τῶν ἀρχείων τῆς ἀδελφότητος Ἁγίου Γεωργίου ἐν Βενετίᾳ ἀρυόμεθα τὰ ἐξῆς περὶ Νικηφόρου Μόρμωρη ἐπισκόπου Κυθήρων:

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φατζέα (λέγει ὁ Βενδότης) ἤθελον πάλιν οἱ Ὀρθόδοξοι νὰ ἐκλέξωσι νέον ποιμένα . . . Συνταχθέντες δ' ὁμοθυμαδὸν πάντες ἐψήφισαν τῶν Κυθήρων ἐπίσκοπον Νικηφόρον Μόρμωρη τῇ 31 Ἰουλίου 1758 . . . Τῷ δ' ἐν Ῥώμῃ Βενετῷ πρέσβει ἀνήγγειλε τὴν τοῦ Μόρμωρη ἐκλογὴν γενομένην συνωδᾶ πρὸς τὴν τοῦ 1635 (τοῦ Βαλεριανοῦ δηλονότι) ἡ ἐλληνικὴ κοινότης.

Ἄλλ' ὁ Κυθήρων ἐπίσκοπος, γράφων πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους, δικαίως καὶ ἐπιμόνως ἀπήτει πρὸ τῆς εἰς Βενετίαν ἀφίξεώς του τὰς πρὸς μετάθεσιν τῆς Προεδρείας Πατριαρχικᾶς ἐκδόσεις, ὑπὲρ ὧν καὶ παρὰ τῆς Γερουσίας ἐγράφη, τῆς καὶ τοῦτο προσθείσης, ὅτι προκειται περὶ ἐπισκόπου Κυθήρων ἀνεξαρτήτου τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐλῆς. Ἐν μέσῳ δὲ τοιούτων ἀβεβαίων πραγμάτων μετὰ ἔτη δύο ἀποβιώσαντος ἐν Κυθήροις τοῦ Νικηφόρου Μόρμωρη, καὶ ἕτερον ἢ ἀδελφότης ἐψήφισε Νικηφόρον (21 Ἰανουαρ. 1772) τὸν ἐκ Κερκύρας σοφώτατον Θεοτόκην.

Δύο εἰσὶ τὰ δουκικὰ θεσπίσματα τὰ ἐπικυροῦντα τὴν ἐκλογὴν τοῦ Νικηφόρου Μόρμωρη, ἅτινα δημοσιεύομεν κατωτέρω ἐν ἐλληνικῇ μεταφράσει.

Α'.

Πραγκῆσκος Λωρεδάνος ἐλέω Θεοῦ
Δουξ Ἰβεντίας κτλ.

Τοῖς εὐγενέσι καὶ σοφοῖς ἀνδράσι Καίσαρι Δὰ Ρίβα κατ' ἐντολὴν Προνοητῆ Κυθήρων καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ πιστοῖς ἀγαπητοῖς χαίρειν. Ἐπισυμβάντος τοῦ θανάτου τοῦ Σεβασμιωτάτου Νικηφόρου Λεβούνη ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἔτυχεν ἡ ἐκλογὴ συνωδᾶ πρὸς τοὺς Νόμους εἰς τὸν εὐλαβέστατον Ιερομόναχον Νικόδημον Μόρμωρη, καταγόμενον ἐξ οἰκογενείας ἐγκρίτου διὰ τὴν χορηγηθεῖσαν σταθερὰν καὶ πιστὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν ἡμετέραν διοίκησιν, ὡς διαλαμβάνουσι τὰ ὑμέτερα γράμματα τῆς 20 Δεκεμβρίου παρελθόντος. Σκέψεως γενομένης ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κεκτημένων πλεονεκτημάτων ἀρετῆς καὶ ἀυστηρότητος ἠθῶν, συνεπιλαμβανόμεθα μετὰ τῆς Γερουσίας τῆς ἐπικυρώσεως αὐτοῦ καὶ μάλιστα ὅπως εὐχαριστήσωμεν

τούς ὑπηκόους ἡμῶν τούτους εἰς τὰς αἰτήσεις των πιστοποιοῦντες διὰ τῆς εὐμενοῦς ἡμῶν ταύτης ἀποφάσεως τὴν ἐξαιρετικὴν ἡμῶν εὐνοίαν.

Ἐξεδόθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ δουρικῷ παλατίῳ σήμερον τὴν ιγ' Μαΐου Ἰνδικτιῶνος ς' ἔτους ΛΨΝΗ'.

1758 Ἀγούστου 7. Β. Ν. Ἐν Κυθήροις.

Ἐπεδόθη ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Νικηφόρου Μόρμορη ἐπισκόπου Κυθέρων τῆ Α. Β. τῷ Προνοητῇ Κ. Καίσαρι Δὰ Ἰβρα. Μετὰ δὲ τὴν θεώρησιν καὶ ἀνάγνωσιν ὑπὸ τῆς Α. Β. διετάχθη ἡ παραδοχὴ τῶν γραμμάτων τούτων πρὸς ἀπαρθείαστον ἐκτέλεσιν των.

(Ὑπογρ.) **Καῖσαρ Δὰ Ἰβρας Ηο.**

Γερ. Βαλαρέας Γραμματεὺς.

Β'.

Φραγκῆσκος Λωρεδάνος ἐλέω Θεοῦ

Δουξ Ἐνετίας κτλ.

Τῷ εὐγενεῖ καὶ σοφῷ ἀνδρὶ Ἰερωνύμῳ Κουῆρινῳ ἡμετέρῳ Γενικῷ ἐπὶ τῆς θαλάσσης Προνοητῇ (Generali Maris) πιστῷ ἀγαπητῷ χαίρειν.

Ἐκλεχθέντος ὑπὸ τοῦ Κοινοῦ τῶν Κυθέρων τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερομονάχου Νικοδήμου Μόρμορη ὡς ἐπισκόπου, συνῆλθε σήμερον ἡ Γερουσία πρὸς ἐπικύρωσιν αὐτοῦ. Διὸ ἀγγέλλομεν ὑμῖν τοῦτο διὰ τῆς παρουσίας ὅπως ἐνεργήσητε συμφώνως πρὸς τὰ νενομισμένα κατὰ τὰ εἰθισμένα εἰς ὁμοίας περιστάσεις.

Ἐξεδόθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ δουρικῷ παλατίῳ σήμερον τὴν ιγ' Μαΐου Ἰνδικτιῶνος ς' ΛΨΝΗ'.

(Ὑπογρ.) **Μεγαλὸν Ἄγγελος Μαρῆνος Γραμματεὺς.**

Τὰ πρωτότυπα τῶν ἀνωτέρω δημοσιευθέντων ἐγγράφων εἶνε γε-

γραμμένα ἐπὶ περγαμηνῆς ἰταλιστὶ πλὴν τῆς λατινιστὶ γεγραμμένης ἀρχῆς τῆς περιεχούσης τὸ ὄνομα καὶ τοὺς τίτλους τοῦ δουκὸς μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τῶν τίτλων τοῦ εἰς ὃν ἀποστέλλονται καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν προσαγορεύσεως τοῦ Λωρεδάνου. Ἀπόκεινται δὲ νῦν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱστορικῆς καὶ ἔθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἣν ἐδώρησα ταῦτα, καὶ κατεγράφησαν εἰς τὸ εἰρημένον ἀρχεῖον ὑπ' ἀριθ. 6911 καὶ 6912.

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ.

ΥΠΟ

Ν. ΣΟΦΟΚΑ. ΚΑΛΟΥΤΗ

Ἐκ τινος συμβολαίου ἐκμισθώσεως κτημάτων τοῦ ἐν Ἐνετίᾳ οἴκου τῶν Βενιέρη, ὅπερ ὁ κ. Ἐμ. Μόρμορης προσέφερεν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρίας, ἐξάγεται ὅτι ὁ οἶκος Βενιέρη διετήρησε τὴν κατοχὴν τῶν κτήσεών του ἐν τῇ νήσῳ τῶν Κυθέρων μέχρι τοῦ ἔτους 1795. Τὸ γραπτὸν τοῦτο μνημεῖον παρέχον βεβαίαν χρονολογίαν ἐθεωρήσαμεν καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν ἐν μεταφράσει, προτάσσοντες ὀλίγα τινὰ ἐν συντομίᾳ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν κτήσεων τοῦ οἴκου τῶν Βενιέρη ἐν Κυθήροις.

Τὰ Κύθηρα περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκ Βενετίας περιφα-

νοῦς οἴκου τῶν Βενιέρη καθ' ὃν χρόνον πολλὰ τῶν Ἑλληνικῶν νήσων κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Φράγκων Σταυροφόρων (1). Ἐδόθησαν δὲ τὰ Κύθηρα παρὰ τοῦ οἴκου τῶν Εὐδαιμονοῦσων εἰς Βαρθολομαῖον τὸν Βενιέρη (1207-1238), αὐτὸς ὁ υἱὸς Μάρκος ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος κατόπιν ἔδωκε πάλιν τὴν νῆσον ὡς τιμᾶριον εἰς τὸν οἶκον τῶν Εὐδαιμονοῦσων, ὁ δ' ἐκ τοῦ οἴκου τούτου καταγόμενος Νικηφόρος παρέδωκεν αὐτὴν (1309) ὡς προῖκα εἰς Μάρκον Βενιέρη, νυμφευθέντα τὴν ἀδελφὴν τοῦ Νικηφόρου. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν οἱ Νικόλαος, Βαρθολομαῖος Β', Πέτρος καὶ Γαβριήλ, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς των, διαιρέσαντες τὴν ὅλην νῆσον εἰς εἰκοσιτέσσαρας κλήρους καὶ τοὺς κατοίκους ἅπαντας καὶ οἴκους εἰς τέσσαρας μερίδας, διενεμήθησαν τὰ κτήματα, λαβόντες ἐκάστου τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν ἕξ κλήρους τῶν κτημάτων καὶ μίαν μερίδα τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀναγκάσαντες τοὺς οὕτω δουλωθέντας νὰ γνωρίζωσι μόνον αὐθέντην καὶ δεσπότην ἐκεῖνον εἰς ὃν ἐτύγχανεν ὁ κληρὸς. Οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ἐκράτησαν τῶν Κυθέρων μέχρι τοῦ 1364, ὅτε ἡ Βενετία πρὸς τιμωρίαν τῶν υἱῶν τοῦ Νικολάου καὶ Βαρθολομαίου ἐπαναστατησάντων κατέλαβε τὴν νῆσον, ἀφῆρεσεν ἀπὸ πάντων τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐδήμεισε τῶν ἐπαναστατῶν τὰ κτήματα. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν χρόνου πάλιν ἡ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις δι' ἐκδουλεύσεις τῆς οἰκογενείας Βενιέρη παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν τὴν εἰσπραξίν τοῦ τρίτου τῶν εἰσδημάτων τῆς νήσου (le terza parte delle rendite Venier). Διτηρήθη δὲ τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς τὴν οἰκογένειαν μέχρι τοῦ 1798, ὅτε κατελύθη ἡ Ἑνετικὴ Δημοκρατία. Ἐκ τῆς οἰκογενείας Βενιέρη πολλοὶ τῶν κλάδων μάλιστα τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως ἀπεσβέσθησαν, καὶ μόνον τινὲς νόθοι βλαστοὶ σώζονται εἰσέτι κατοικοῦντες οἱ μὲν ἐν τῇ πόλει ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν Βενιέρη-Κογιάκο, οἱ δὲ πλεῖστοι ἐν τῷ χωρίῳ Δρυμῶνι καὶ τινὲς ἐν Ἀντικυθήροις.

(1) Ἐν τῇ Γερμανικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ (Ersch und Gruber. Τμήμ. Α', Τόμ. 85 σ. 309) ὁ Hoff ἐκφράζει τὴν εἰκασίαν, ὅτι ὁ οἶκος τῶν Βενιέρη κατέλαβε τὰ Κύθηρα οὐχὶ ἐξ ἀπλῆς συμπτώσεως, ἀλλὰ προτιμήσας τὴν κτῆσιν αὐτὴν ἀντὶ ἄλλης νήσου διότι οἱ Βενιέρη ἐφρόνουν ὅτι εἶλον τὸ γένος ἐκ τῆς Ἀφροδίτης (Venus), ἡ δὲ νῆσος ὡς γνωστὸν ἦτο τῆς θεᾶς ταύτης ἱερά.

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ).

« Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰωνίου Θεοῦ Ἀμήν.

Ἐν ἔτει τῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θείας ἐνσαρκώσεως χιλιοστῶ ἑπτακοσιοστῶ ἑξηκοστῶ πέμπτῳ, Ἰνδικτιῶνος ιγ' ἡμέρα Σαββάτῳ, τετάρτῃ μηνὸς Μαΐου. Ἐμφανίσθησαν αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ συμβολαιογράφου καὶ τῶν ὑποφαινομένων μαρτύρων οἱ κ.κ. Ἰάκωβος Καρλώνης, υἱὸς τοῦ κ. Δατιανοῦ, ἐνεργῶν ὡς πληρεξούσιος καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ εὐγ. Κου Σεβαστιανοῦ Βενιέρη, Ἐπιτρόπου τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τοῦ ποτὲ Νικολάου, καὶ Κος Ἰ Αὐγουστίνος Βαρούχας, υἱὸς τοῦ Κου Γεωργίου καθὸ πληρεξουσίου τοῦ Κου Γεωργίου Μόρμωρη ἐκ τῆς νήσου Κυθέρων καὶ ὁμοῦ ἅπαντες μοὶ προσήγαγον τὸ κάτωθι ἔγγραφον ἐκμισθώσεως τῆς 30 Ἀπριλίου λήξαντος, ἰδιαιτέρως ὑπογεγραμμένον παρὰ τοῦ εὐγενοῦς Ἐπιτρόπου Βενιέρη ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ εἰρημένου Αὐγουστίνου καθὸ πληρεξουσίου ὡς ἄνω ἀφ' ἑτέρου, καὶ ἀναγνωρισθὲν δι' ἰδιοχείρου πράξεώς μου, ὡς ἐμφαίνεται μετὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ ἐγχειρογράφου πληρεξουσίου τοῦ εἰρημένου Γεωρ. Μόρμωρη διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς γραφῆς του διὰ χειρὸς τοῦ κ. Μάρκου Οὐκέλη Συμβολαιογράφου Ἑνετοῦ. Παρεκάλεσαν δὲ ὅπως τὸ ἐνοικιαστήριον ἔγγραφον καὶ τὸ πληρεξούσιον μετὰ τοῦ περιεχομένου ἐν αὐτῷ ἐγγράφῳ εἰς τὰς πράξεις μου, καὶ οὕτω περιβληθῶσι διὰ τῆς ἰσχύος καὶ νομιμότητος δημοσίου καὶ ἐπισήμου συμβολαίου, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπαφήσω ἐν ἡ καὶ πλεῖοτερα αὐθεντικὰ ἀντίγραφα καθ' ἣν περίπτωσιν ἤθελον ζητηθῆ κτλ.

« Ἐπονται τὰ προμνησθέντα ἔγγραφα ἐνοικιασμοῦ καὶ πληρεξουσίου.

» Εἰς δόξαν Χριστοῦ 1765, 30 Ἀπριλίου, ἐν Ἑνετία.»

Διὰ τοῦ παρόντος ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου, ἰσχύοντος καὶ ὡς ἐπισήμου διὰ χειρὸς δημοσίου Συμβολαιογράφου τῆς πόλεως ταύτης, ἐκμισθώνει ὁ εὐγ. Κος Σεβαστιανὸς Βενιέρης, Ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου Μάρκου, πρὸς τὸν Κον Γεώργιον Μόρμωρη ποτὲ Κου Ἰουλλίου ἐκ Κυθέρων ἅπασαν καὶ παντὸς εἶδους πρόσδοτον ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ νήσῳ Κυθέρων καὶ τὴν ὅποιαν εἶχον εἰς ἐκμισθῶσιν ὁ ποτὲ

Παναγιώτης Σκουλιδάς και ό κ. Άνδρέας Στάης υπό τούς έξῆς όρους:

1ον Τῷ μνησθέντι κ. Γ. Μόρμωρη παρέχεται ἡ έξουσία τοῦ εἰσπράττειν ἐν τῇ εἰρημένῃ νήσῳ παρ' ἐκάστου συνεισφέροντος και δι' οἰουδήποτε τίτλου ἀπαιτήτοῦ τοῦ ἰδίου Εὐγ. Κ. Βενιέρη, μεταβιβάζοντος εἰς τὸν εἰρημένον μισθωτὴν πᾶν δικαίωμα ὅπως ὑποστηρίζῃ ἐκεῖ τὰ δικαιώματά του και ἀπαιτήσεις του, διὰ τὰ ὁποῖα ὑπόσχεται ὁ ἴδιος πᾶσαν ὑπεράσπισιν ἐν οἰαδήποτε ἐναντίῳ περιπτώσει.

2ον Ἐν περιπτώσει ἀνακαλύψεως δολίας ὑποκρύφου πωλήσεως ὑπὸ προκατόχων διαχειριστῶν πρὸς βλάβην τῶν συμφερόντων τοῦ εἰρημένου εὐγ. Βενιέρη ἐπιτρόπου, ἐν οἰαδήποτε χρόνῳ ἡ ἀνακάλυψις αὕτη θέλει ἐπιφυλάττεσθαι εἰς ἀποκλειστικὸν ὄφελος τοῦ ἰδίου εὐγ. Βενιέρη, καθὼς προσέτι πᾶσαι ἕτεραι και παντὸς εἶδους ὀφειλαὶ προγενέστεραι τοῦ ἔτους 1765 θέλουσιν εἶσθαι πρὸς ὄφελος και διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἰδίου Βενιέρη.

3ον Ἡ παροῦσα ἐκμίσθωσις ἄρχεται ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1764, και ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης θέλει ἐννοεῖσθαι πρὸς ὄφελος και διὰ λογαριασμὸν τοῦ εἰρημένου κ. Μόρμωρη και θέλει ἐξακολουθεῖ διὰ ἕξ ἐπακόλουθα ἔτη μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1770 συμπεριλαμβανομένου, ὥστε ἡ ἐκμίσθωσις αὕτη θέλει περιλαμβάνει ἕξ ἐτήσια μισθώματα.

4ον Διὰ λογαριασμὸν ἐτησίου μισθώματος ὀφείλει ὁ εἰρημένος μισθωτῆς νὰ πληρῶνῃ εἰς Ἐνετίαν πρὸς τὸν εἰρημένον εὐγενῆ Βενιέρην Ἐπίτροπον δουκάτα χίλια τριακόσια πενήκοντα (1350) πρὸς τζεκίνια 6 : 4 Ἐνετικῶ νομίσματος ἐλεύθερα παντὸς βάρους και πληρωτέα εἰς μίαν μόνην δόσιν τὸν μῆνα Δεκέμβριον ἐκάστου ἔτους, ἀρχομένης τῆς πρώτης δόσεως τὸν προσεχῆ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1765 και οὕτω καθεξῆς.

5ον Ὀφείλει ὁ εἰρημένος μισθωτῆς Μόρμωρης νὰ πληρώσῃ πρὸς τὸν εἰρημένον ἐκμισθωτὴν Βενιέρην τὸν προσεχῆ Μάιον δουκ. 1350 πρὸς τζεκ. 6 : 4 ἄτινα θέλουσιν ἐννοεῖσθαι ἐπὶ λογαριασμῷ ἐνὸς πληρωτέου ἔτους, τὸ δὲ μίσθωμα τοῦτο θέλει ἀφεθῆ παρὰ τοῦ ἰδίου Βενιέρη πρὸς τὸν Μόρμωρη κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς παρούσης ἐκμισθώσεως, ἥτοι τὸ 1770.

6ον Ἐν περιπτώσει πανώλους ἢ πολέμου ἐν τῇ νήσῳ, ἢν ὁ Ἰψιστος διαφυλάττοι, ὀφείλει ὁ εἰρημένος εὐγ. Βενιέρης ἀποζημιῶσιν ἐκ

τῆς ποσότητος τῆς ἐκμισθώσεως σχετικῶς πρὸς τὰς περιστάσεις τῆς συμφορᾶς.

7ον Πρὸς ἐκπλήρωσιν ἀπασῶν τῶν ἄνω μνημονευθεισῶν ὑποχρεώσεων, ἃς ἀναδέχεται ὁ μισθωτῆς κ. Μόρμωρης, οὗτος διὰ τοῦ ἐπισημοτέρου τρόπου καθιστάνει ὑπέγγυον ἅπασαν τὴν κινήτην τε και ἀκίνητον περιουσίαν του παροῦσαν και μέλλουσαν, ἡ δὲ παροῦσα κατ' ἀρέσκειαν τῶν μερῶν δύναται νὰ καταχωρηθῇ εἰς τὰς πράξεις δημοσίου συμβολαιογράφου τῆς πόλεως ταύτης κτλ.

Σεβ. Βενιέρης Ἐπίτροπος βεβαιῶ τὰ ἄνω.

Λύγουστίνος Βαρούχας καθὸ πληρεξούσιος τοῦ κ. Γεωργίου Μόρμωρη μισθωτοῦ βεβαιῶ τὰ ἄνω.

Ἐγὼ Ἰάκωβος Καρλῶνης παρὼν εἰς τὰ ἄνω.

Ἐγὼ Ἰω. Βαπτ. Βαγόνης παρὼν εἰς τὰ ἄνω.

Πιστοποιῶ ἐγὼ ὁ δημόσιος συμβολαιογράφος ὑποφαινόμενος τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἀνωτέρω ὑπογραψάνων κτλ. Ὅτι εἰσὶν γεγραμμένα ἰδίᾳ χειρὶ και χαρακτῆρι τῶν Σεβαστιανοῦ Βενιέρη Ἐπιτρόπου Ἀγ. Μάρκου ποτὲ Νικολάου και τοῦ κ. Λύγουστίνου Βαρούχα υἱοῦ τοῦ κ. Γεωργίου ἐκ Κερκύρας, τοῦτο δὲ ἐκ πληρεστάτης πείρας και γνώσεως ἦν ἔχω τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἄνω εἰρημένου Κου Ἐπιτρόπου και τοῦ Κου Βαρούχα ἐπιβεβαιώσαντος ἐνόρκως τὴν ὑπογραφήν του.

Ἐνετίσιν, ἡμέρα τετάρτη μηνὸς Μαΐου 1765.»

Εἰς τὸ ἐκμισθωτήριον τοῦτο ἔγγραφον εἶνε συνημμένον και τὸ πληρεξούσιον τοῦ ἐκμισθωτοῦ Γεωρ. Μόρμωρη πρὸς τὸν Λύγουστίνον Βαρούχαν (Varussa) ἐξάδελφόν του, ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ συντάξαντος και τὸ πρῶτον συμβόλαιον δημοσίου συμβολαιογράφου Μάρκου Μαρία Οὐκέλλη (Marco Marin Ucelli).

Τὸ εἰρημένον ἔγγραφον φέρει ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ ἀρχείου τῆς Ἱστορικῆς και ἐθνολογικῆς ἐταιρίας ἀριθ. 6913.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΣΥΝΑΔΙΝΟΥ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

Ἦδη πρό δύο ἐτῶν, δημοσιεύων τὸν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 153 κώδικος τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει εὐαγοῦς μόνῃς Κουτλουμουσίου ἀνέκδοτον περὶ Κωνσταντινουπόλεως Ὁρῆνον (1), προσέγραψα αὐτὸν εἰς τὸν ἱερέα Συναδινὸν, καὶ ἐποίησά μιν μνείαν τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ εὐρισκομένου χρονικοῦ περὶ τῶν Σερρῶν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως. Περὶ τοῦ χρονικοῦ τούτου, ἔχοντας οὐ μικρὰν ἀξίαν διὰ τὴν κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα ἱστορίαν οὐ μόνον τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐν γένει, ἔσται ἐνταῦθα ὁ λόγος διὰ βραχείων.

Περὶ τοῦ συγγραφέως δὲν ἔχω νὰ εἶπω πολὺ πλεῖότερα ἐκείνων ἄτινα ἀνέγραψα ἤδη κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ προμνημονευθέντος Ὁρήνου. Ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ Συναδινὸς ἀναφέρει περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῷ χρονικῷ μανθάνομεν, ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Παπα Σιδέρη καὶ ἐγεννήθη τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1600 (2), ὅτι ἐχειροτονήθη ἱερεὺς τῇ 1622 (3), ἔγεινε δὲ λογοθέτης Σερρῶν τῇ 1632 (4) καὶ σακελλάριος τῇ 1635 (5). Ἐξ ἄλλων δὲ εἰδήσεων τοῦ χρονικοῦ γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Συναδινὸς εἶχεν ἐκμάθει τὴν ἀναφαντικῆν, ὅτι μετεἶχε τινος παιδείας, διδάχθεις τὰ γράμματα ἐν Σέρραις, ὅτι εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα, ὧν σημειώνει

(1) Ἰστορίας τόμ. ΚΒ' σ. 823 κ. ε.

(2) « ζρθ' Σεπτεμβρίῳ κα' ἡμέρᾳ 6' ἐγεννήθηκα ἐγὼ ὁ παπᾶ Συναδινός. Ἐτίθη με τὸ ἔλεγεν ὁ πατέρας μου ὁ παπᾶ Κῦρ Σιδέρης, διότι ἔτιθη τὸ εἶχεν γραμμένω εἰς τὸ τευτέρῳ του » Κώδ. φ. 15, α. Ἦν τῷ ἀνωτέρῳ σημειουμένῳ ἄρθρῳ τῆς Ἰστορίας ἐκ παραδρομῆς τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως ἀναφέρεται ὡς ἔτος τῆς χειροτονίας τοῦ Συναδινού.

(3) « Τῷ αὐτῷ ἔτος < ζρλ' > τὸν Ἀπρίλιον μῆνα εἰς τὰς ιη' τὴν μεγάλην Πέμτην ἐγένονα ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ κῦρ Ἰμοθέου Σερρῶν ἐγὼ ὁ Συναδινὸς ἱερεὺς ». Κώδ. φ. 24, β.

(4) « ζρμ' ἐγένονα λογοθέτης Σερρῶν ὑπὸ τοῦ κῦρ Δανιήλ ». Κώδ. φ. 42, β.

(5) « ζρμδ' ἐν μηνί Νοεμβρίῳ εἰς τὴν α' Σαββάτῳ βράδι γέγονα σακελλάριος διὰ σφραγῆδος τοῦ κῦρ Δανιήλ εἰς δόξαν Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου ». Κώδ. φ. 46, β.

τοὺς θανάτους, ὅτι μετέβη πρὸς προσκύνησιν εἰς τὸ Ἁγιὸν Ὄρος καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα. Ἄλλ' ὅτι ἡ παιδεία αὐτοῦ δὲν ἦτα μεγάλη ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ χρονικοῦ του, οὐ ὁ κουτλουμουσιακὸς κώδιξ περισώζει αὐτὸ τὸ αὐτόγραφον, ὅπερ δὲν στερεῖται ἀνορθογραφῶν, ὡς δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἀνωτέρω σημειώσεσι παρατεθέντων χωρίων.

Εὑρηται δὲ τὸ χρονικὸν ἐν ταῖς φύλλοις 14, α - 99, α τοῦ κώδικος, γεγραμμένου εἰς σχῆμα 16^{ον} τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα. Ἐπεταί δὲ εἰς τὸ χρονικὸν παραινετικὴ καὶ ἐποικοδομητικὴ συγγραφὴ τοῦ αὐτοῦ, ἣτις καὶ καταλαμβάνει τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ χειρογράφου (φ. 99, α - 200, β). Ἐν δὲ φ. 174, β τῆς παραινετικῆς ταύτης συγγραφῆς εὐρίσκονται καὶ τὰ ἐξῆς, ἐξ ὧν διδασκόμεθα μὲν ἀδιστακτως, ὅτι ὁ κώδιξ ἦτο αὐτόγραφος τοῦ Συναδινού, μανθάνομεν δὲ καὶ ποῦ ἐγράφη. « Καὶ ἔγραψα ταύτην τὴν φυλλάδα ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος δούλος σας Συναδινὸς ἱερεὺς καὶ σακελλάριος Σερρῶν εἰς τὰ « Φεύγια εἰς χῶραν Μελικίτζη εἰς τὴν Ἀχερῶνα ἐκεῖ ὅπου ἐδούλεβαν « τὰ ἐργαστήριά μου τὰ λουτράκια, καὶ ἔγραψα αὐτὴν ἐδικά μου « εὐρέματα ἀπὸ τὴν θεῖαν γραφὴν εἰκιοχείρῳ μου γράμματος· αὐτοαθελήτως καὶ αὐτοπρωερέτως εἰς πολλῶν σοφρονησμών· καὶ ἐτελειώ- « θειν ἐν μηνί Αὐγούστῳ εἰς τὰς ι' ἡμέρα Τετράδι ἐπὶ ἔτους ζρν'. « Συναδινὸς ἱερεὺς καὶ σακελλάριος Σερρῶν καὶ δούλος πάντων ». Ἐν τῇ παραινετικῇ ταύτῃ συγγραφῇ συχνὴ γίνεται χρῆσις τῆς προσφωνήσεως ἀδελφέ μου, ἐξ ἧς ἠδυνάμεθα νὰ εικάσωμεν, ὅτι αἱ χρονικαὶ σημειώσεις καὶ ἡ εἰς αὐτάς ἐπομένῃ συγγραφὴ ἀπευθύνονται εἰς ἀδελφόν τινα τοῦ Συναδινού, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ, τοῦθ' ὅπερ εἶνε καὶ τὸ πιθανώτερον, ὅτι ἡ προσφώνησις αὕτη ἔχει γενικώτερόν τινα χαρακτῆρα εὐχετικόν, ἅτε τοῦ γράψαντος ὄντος ἱερέως.

Ἀρχεται δὲ τὸ χρονικὸν ἀπὸ τοῦ ἔτους ζρς' ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ ζρν', ἥτοι περιλαμβάνει τὴν ἀπὸ τοῦ 1598 μέχρι τοῦ 1642 χρονικὴν περίοδον. Καὶ τινες μὲν τῶν χρονογραφικῶν σημειώσεων τοῦ παπα Συναδινού ἀντικείμενον ἔχουσι περιπετείας ἀτομικὰς τοῦ γράψαντος ἢ συμβάντα οἰκογενειακά, αἱ δὲ πλεῖσται ἀναφέρονται μάλιστα εἰς τοπικὰς εἰδήσεις περὶ Σερρῶν, ὑπάρχουσι δὲ καὶ πολλαὶ ἔχουσαι γενικωτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν δέκατον

ἑβδομον αἰῶνα. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι δὲν λείπει ἀπὸ τοῦ ὅλου ἢ ἐν τοῖς τοιούτοις χρονογραφείοις, ὡς ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ἀναγραφὴ φυσικῶν γεγονότων, οἷον σεισμῶν, λοιμῶν καὶ τῶν τοιούτων.

Τὸ χρονικὸν ἀρχεταὶ διὰ τῶν ἐξῆς:

« ζρς' ἔκαψαν οἱ Τοῦρκοι τὸν Πάτρουλα εἰς τὸ Σαναδόφωρον δι' αἰ-
« τίαν τοιαύτην, μὲ τὸ νὰ ἦταν μὲ τὸν Μιχάλη Βοϊβόδα εἰς τὴν Βλα-
« χίαν καὶ εἶχεν ἐγλυτώσει κάποιον Τοῦρκον Σερριώτη συντοπίτην
« τοῦ ἀπὸ τὸν θάνατον. Καὶ ὅταν ἦλθεν εἰς τὰς Σέρρας, ἐπῆγεν εἰς τὸ
« παζάρι καὶ εἶδεν τὸν Τοῦρκον καὶ τὸν ἔδωκεν γυνῶρα τάχα τὸ πῶς
« εἶνε αὐτὸς ὁ εὐεργέτης τῆς ζωῆς του ὡς νὰ τον εὐχαριστήσῃ πολλά.
« Καὶ αὐτὸς ὁ σκύλος καὶ ἀσεβὴς ἔκαμεν τὸ ἐναντίον, καὶ ἐπῆγεν εἰς
« τοὺς καφενέδες, καὶ ἐφώνησεν μεγάλη τῆ φωνῆ, καὶ λέγει: « ἐλά-
« τεν νὰ ἰδῆτε ἕναν ἀσεβῆν καὶ τζελάτην τῶν Τοῦρκῶν, τοῦ Μιχάλη
« ἄνθρωπος, ὅπου εἰς τὴν Βλαχίαν εἶχεν ἐνοῦ ἐμίρη γυναῖκα ». Καὶ
« ἔτσι ὡς τὸ ἄκουσαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἔγειναν ὡς ἂν λυσσαροὶ, καὶ
« ἐπάτησαν τὸ σπίτιν του, καὶ πολλὰ κακὰ ἔκαμαν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς
« τὰ ὑπάρχοντά του, διότι ἦτον ὑπέρπλουτος· τέλος πάντων τὸν
« ἔκαυσαν, καὶ τίς διηγῆσεται τὰ ὅσα κακὰ ἔκαμαν εἰς αὐτὸν τὸν
« ἄθλιον! Καὶ εἶχαν δεμένα τὰ χέρια του, καὶ αὐτὸς: « μὴν με δέ-
« νετε· ἐγὼ μοναχὸς 'σεβαίνω εἰς τὴν φλόγα ». Καὶ ἔτσι αὐτοθελή-
« τως ἐπήδησεν μέσα εἰς τὴν φλόγα. Καὶ τόσον ἔβαλαν περισσὰ ξύλα
« καὶ κληματζίδες, καὶ ἔστεκαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι τρογύρου ἕως οὐ
« ἐκάηκεν ὅλος, καὶ δὲν ἀπόμεινεν οὐδὲ κόκκαλον ἀπ' αὐτόν. Καὶ
« μετὰ ταῦτα ἦλθεν μέγας ἀνεμοστρόφιλος, καὶ ἐσκόρπισεν ὅλην τὴν
« στάκτην, καὶ δὲν ἔμεινεν τίποτε. Καὶ ἔτσι γενναίως ὑπόμεινεν ὡς
« εὐσεβὴς Χριστιανὸς, καὶ ἔλαβε τὸν στέφανον τῆς μαρτυρίας, καὶ
« πάγει ἡ ψυχὴ του μετὰ τῶν ἀγίων. Λίωνα του ἡ μνήμη. Καὶ
« ἦτον ἄνθρωπος καλὸς, ξηρὸς, λιγνὸς καὶ μωροσπανός. Καὶ οἱ Χρι-
« στιανοὶ εἰς μεγάλην στενοχωρίαν ἦταν ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους, διότι
« πᾶσα ἕναν ἠναφήρην (1) ἔκραζαν. Ἔτσι τὸ ἐμάθαμε καὶ τὸ ἐπι-

(1) Ἡ λέξις εἶνε προφανῶς τουρκικὴ μετὰ καταλήξεως ἑλληνικῆς. Κατὰ τὸν κ. Κάρολον Γου λέξις ἠραφὴρ δὲν ὑπάρχει, πρέπει δὲ νὰ ὑποκαταστήσωμεν ἐνταῦθα τὴν λέξιν κηραφῆρη. Ἀραβιστὶ κχάφιρ, τουρκιστὶ κχραφῆρ σημαίνει τὸν ἄπιστον τοιαύτη δὲ ἔννοια εὐδοοῦται ἐνταῦθα.

« στῶθημε ἀπὸ εὐλαβῶν Χριστιανῶν τὸ πῶς ἔτσι ἐσυνέβην τὸ πρᾶ-
« γμα » (1).

Ἡ σκηνὴ ἦν ἐνταῦθα, ἀρχόμενος τοῦ χρονικοῦ του, διηγεῖται ὁ Συναδινός, εἶνε ἡ τελευταία πρᾶξις τραγωδίας ἄλλως γνωστῆς ἐκ τῆς ἱστορίας, ἢτοι τοῦ θανάτου Μιχαὴλ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὃν ἀπηγχόνησαν οἱ Τοῦρκοι ἐν Ἀγγιάλῳ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1578, διότι ὁ Μιχάλη Βοϊβόδας, μεθ' οὗ ἤτό ποτε κατὰ τὸν Συναδινὸν ὁ Πάτρουλας ἐν Βλαχίᾳ, οὐδεὶς ἄλλος εἶνε ἢ Μιχαὴλ ὁ Καντακουζηνός, οὗ ὁ τραγικὸς θάνατος προεκάλεσε πολλὰ στιχουργήματα τῆς ἑλληνίδος μούσης (2).

Ἀναγράφω ἐνταῦθα καὶ ἄλλα τινὰ ὀλίγα χωρία ἐκ τῶν περιεργότερων τοῦ χρονικοῦ τοῦ Συναδινοῦ, τοῦτο μὲν ὅπως δώσω δείγματα τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ, δυνάμενα νὰ παρακινήσωσιν εἰς ἀκριβεστέραν τοῦ ὅλου μελέτην καὶ ἔκδοσιν, τοῦτο δὲ καὶ χάριν αὐτῶν τῶν εἰδήσεων, αἵτινες εἶνε ἄξιοι γνώσεως.

« ζρψ' (= 1602) ἐγένην νέος ἀρχιερεὺς Σερρῶν ὁ κῦρ Θεοφάνης
« ἐκ τὴν Κοσύνιτζα ἄνδρας θεωρητικὸς, κυτιρνογένης (κῶδ. κυτηρ-
« ρογένης), πολυγένης, μακρυγένης ἕως εἰς τὴν ζώνην » (3).

« ζριβ' (= 1604) ἐπαλούκωσαν οἱ Τοῦρκοι τὸν Μανώλη τὸν
« Μποστάντζόγλη τὸν σκευοφύλακα » (4).

« ζρκδ' (= 1616) ἐγένην ἀρχιερεὺς εἰς τὰς Σέρρας ὁ κῦρ Τιμό-
« θεος, καθηγούμενος τοῦ Τιμίλου Προδρόμου ἐκ χωῖρας Νεγρῆτα. . .
« καὶ ἀρχιεράτευσεν χρόνους θ' καὶ μῆνας ζ' καὶ ἐκοιμήθην ἐν κυ-
« ρίῳ » (5).

« ζρκθ' (= 1621) (6) Σεπτεβρίῳ γ' ἐφάνην εἰς τὸν οὐρανὸν ἑπτὰ

(1) Κῶδ. φ. 14, α — 15, α. Περιττὸν νὰ δηλώσω, ὅτι ἐν τε τῶ ἀνωτέρῳ χωρίῳ καὶ τοῖς κατωτέρῳ ἀναγραφομένοις ἀπῆλλαξα τὸ κείμενον τῶν συχῶν τοῦ χρονογράφου ἀνορθογραφιῶν. Χάριν δὲ περιεργείας δηλώ, ὅτι τὸ ἔτσι γράφει πάντοτε ἐξῆς ὁ Συναδινός, ὡς τοῦτο σὺνηθες παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἐπὶ τουρκοκρατίας.

(2) Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μιχαὴλ Καντακουζηνοῦ ἴδε τοῦ Στεφάνου Gerlach τὸ Tagobuch σ. 463 κ. ἑ. — Καισαρίου Δαπόντε χρονογράφον (Σάθα μεσ. βιβλ. Γ' σ. 24). — Legrand Recueil de roümes historiques en grec vulgaire. Paris. 1877. σ. 1 κ. ἑ.

(3) Κῶδ. φ. 15, 6.

(4) Κῶδ. φ. 16, α.

(5) Κῶδ. φ. 18, 6.

(6) Ἐνταῦθα δὲν ἀφαιρῶ ἐκ τοῦ ἀπὸ κόσμου κτίσεως ἔτους 7129 ἔτη 5500, ὡς πρέ-

« στῦλοι πύρινοι, καὶ ἔστεκαν ὅλην τὴν νύκτα. Καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἔδοσεν πόλεμον ὁ σουλτάν Ὀσμάνης μὲ τὸν Λέχον εἰς τὸ Χοτίνι, καὶ εἶχεν φουσάτο χίλιες χιλιάδες, καὶ ὁ Λέχος εἶχεν ἑκατὸν αἰκοσι χιλιάδες, καὶ πάλιν δὲν ἠμπόρεσεν νὰ τοὺς νικήσῃ, διότι ἠτόν τὸ ταμπόρι τοὺς ὑπέркаλα ὀρδινιασμένο, καὶ ἔτσι ἔκαμαν ἀγάπη, καὶ ἐγύρισεν εἰς τὴν Πόλι κατησχυμμένῳ προσώπῳ » (1).

Ἡ εἰδησις αὕτη, ἀναφερομένη εἰς τὸν πόλεμον τοῦ σουλτάνου Ὀσμάν τοῦ Β' κατὰ τῶν Πολωνῶν, ἀποδεικνύει τὴν ἱστορικὴν πίστιν τοῦ Συναδινῶ. Ἀληθῶς ὁ Ὀσμάν προήλασε μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ τῷ 1621 μέχρι τῆς σημερινῆς Βασσαραβίας. Ἐκεῖ κεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ χρονογράφου καλούμενον Χοτίνι, τὸ ἄλλως ὑπὸ τῶν γεωγράφων τῆς Δύσεως γραφόμενον Chotim ἢ Choczim, τὸ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Τύρα ὄχυρόν φρούριον. Ὁ σουλτάνος ἦλθεν εἰς μάχην πρὸς τοὺς ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ ἐστρατοπεδευμένους Πολωνοὺς, ἀλλὰ μετ' ἐπανειλημμένας ἐφόδους δὲν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ἠναγκάσθη, προχωρούσης ἤδη τῆς χειμερίας ὥρας καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν ἐξάντλησιν τῶν στρατευμάτων, νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Πόθεν ὁ Συναδινὸς παρέλαβε τοὺς ἄλλως ὑπερβολικοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἀντιπάλων στρατιῶν μοὶ εἶνε ἄγνωστον. Ὁ στρατὸς τῶν Πολωνῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν Γερμανῶν, ὡς ἄλλοθεν γνωρίζομεν, ἀνήρχετο μόνον εἰς 72,000 ἀνδρῶν (2). Ἀλλῆ δὲ πηγὴ σύγχρονος ἀναβιβάζει τὸν μὲν στρατὸν τῶν Πολωνῶν εἰς διακοσίας, τὸν δὲ τῶν Τούρκων εἰς πεντακοσίας χιλιάδας (3). Καὶ ἡ ἡμέρα δὲ καθ' ἣν λέγει ὁ Συναδινὸς γενομένην τὴν μάχην, ἐνπεὶ νὰ γίνηται διὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους μῆνας τοῦ καθ' ἡμᾶς ἔτους ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν 1 Σεπτεμβρίου ἐνάρξεως τῶν Ἰνδικτιώνων, διότι προφανῶς ὁ Συναδινὸς ἐσφάλῃ σημειώσας τὸ ἔτος 7129 ἀντὶ τοῦ 7130, ὅπερ ἤρχιζε σὺν τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1621, καὶ ταῦτα πιθανῶς ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως τῆς 1 ἀπὸ τῆς 3 Σεπτεμβρίου.

(1) Κῶδ. φ. 23, α.

(2) Joseph von Hammer Geschichte des osmanischen Reiches. Τόμ. Δ' σ. 528.

(3) Ἴδ. τὸν ἐξῆς τίτλον συγγραφῆς τινος γερμανικῆς περὶ τοῦ πολέμου ἢν γνωρίζω παρὰ μόνου τοῦ Hammer, οὗχι δὲ καὶ ἐξ αὐτοψίας: « Warhaffter gründlicher Bericht, Auss dem Polnischen Feldlager, in der Wallachey, was von Tag zu Tag, durch das Polnische Heer von zweymal hundert Tausend Mann stark, wider fünfmal hundert Tausent Türcken . . . in unterschiedlichen Feldschlachten aussgerichtet ztl. Alles von Wort zu Wort auss dem Latein in Teutsch versetzt. Gedruckt im Jahr 1621 ». Παρὰ Hammer, τόμ. I' σ. 192 ὑπ' ἀρ. 1644.

νοητέον δὲ πάντως τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἣν τέσσαρας ἀνωφελεῖς ἐφόδους ἐπεχείρησεν ὁ σουλτάνος, δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν γενομένην δεκτὴν ὑπὸ τοῦ Hammer, ἣτις εἶνε ἡ ὀγδόη Σεπτεμβρίου ἔ. ν. τοῦ 1622. Ἀλλ' οὐχ ἦττον φαίνεται ἔχων ἀκριβεῖς εἰδήσεις ὁ Συναδινὸς, διότι καὶ ἡ ἐπίσημος πρὸς τὸν καπιτάν πασᾶν Χαλήλ ἀπευθυνθεῖσα μετὰ τὴν καθομολόγησιν τῆς συνθήκης ἐκθεσις τὴν δευτέραν Σεπτεμβρίου ἀναγράφει ὡς ἡμέραν τῆς πρὸ τοῦ Χοτινίου ἀφίξεως τῆς τουρκικῆς στρατιᾶς (1). Οὐδὲν λοιπὸν ἀπίθανον ἀμέσως τὴν ἐπιούσαν νὰ ἐγείναν αἱ πρῶται ἐφοδοί.

« ζρλ' (= 1622) ἐγείνην μεγάλη πείνα εἰς τὸν κόσμον, καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐπουλήθη τὸ σιτάρι τὸ ὀκτάρι δι' ἄσπρα , ρξ' καὶ τὸ κεχρὶ ἀπ' ἄσπρα , ρλ' » (2).

« Τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐπάγωσεν ἡ θάλασσα εἰς τὴν Πόλι, καὶ δὲν ἤραχονταν καράβια, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ ἡ ἀκριβεία καὶ ἐπωλήθη τὸ ψωμι ἀπὸ 0' δράμια διὰ ἕναν ἄσπρο, καὶ ἦλθαν οἱ Πολοῦταις εἰς μεγάλην στενοχωρίαν καὶ τὰ ἐμίσια (3) ἔφαγαν ὅλα καὶ ἀπάλιν λιμοκτονοῦσαν » (4).

Ἐν τῇ χρονολογίᾳ τῶν γεγονότων τούτων, τῆς πῆξεως δῆλα δὴ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἐπελθόντος λιμοῦ, φαίνεται σύγχυσις τις παρὰ τῷ Συναδινῷ. Τοιαύτη πῆξις τοῦ Βοσπόρου τρεῖς μόνον εἶνε γνωστὴ μέχρι τῆς ἐποχῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος. Πρώτη μὲν εἶνε ἡ ἐν ἔτη 837, περὶ ἧς ποιεῖται λόγον ὁ Τούρκος πολυίστωρ Χατζῆ Κάλφας, οὗχι δὲ καὶ οἱ Βυζαντινοί, τελευταία δὲ ἡ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1621, ἣν ἀναφέρει ὁ σουλτανικὸς ἱστοριογράφος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος Ναϊμάς. Αἱ τουρκικαὶ πηγαὶ οὐδεμίαν ἄλλην πῆξιν καὶ οὐδένα λιμὸν ἀναφέρουσιν ἐν ἔτει 1622. Βλέποντες δὲ γινόμενον λόγον περὶ τοῦ ἔτους 1621, ὅτι κατ' αὐτὸ ἐπήχθη ὁ Βόσπορος καὶ κατέστη διαβατὸς ὑπὸ πεζοπόρων διάβαιόντων ἐκ τῆς

(1) Hammer Τόμ. Δ' σ. 528 σημ. σ.

(2) Κῶδ. φ. 23, ε.

(3) Τὸ ἐμίσια εἶνε βεβαίως λέξις τουρκικὴ μετὰ καταλήξεως ἑλληνικῆς. Ὁ δὲ κ. Καρολίθης, ὃν περὶ τούτου ἠρώτησα, μ' ἐπεισεν, ὅτι ἐνταῦθα πρέπει νὰ γινώσκωμεν τὸ τουρκικὸν γιεμέκ, ὅπερ περιορίσθη μὲν νῦν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ καρποῦ, ἰδιαιτέρον δὲ τοῦ σόκου, ἀλλ' ἐτυμολογικῶς (ἐκ τοῦ βήματος γιεμέκ) σημαίνει ἐν γένει τὸ ἐδάδιμον, τὸ τρόφιμον.

(4) Κῶδ. φ. 24, α.

Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ὅτι ἔνεκα τῆς ἐντεῦθεν παρακωλύσεως τοῦ εἰσπλου εἰς τὸν Βόσπορον ἐπῆλθε λιμός, τῆς μὲν δραχμῆς τοῦ ἄρτου πωλουμένης ἀντὶ ἑνὸς ἄσπρου, τῆς δὲ ὀκάς τοῦ κρέατος ἀντὶ δεκαπέντε ἄσπρων (1), πειθόμεθα, ὅτι αὐτὸ ἐκεῖνο εἶνε τὸ γεγονός τὸ ἀναγραφόμενον ὑπὸ τοῦ Συναδινού, ὅστις ἔπρεπε νὰ σημειώσῃ τὸ ἔτος 7129, οὗ οἱ τελευταῖοι ὀκτῶ μῆνες ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τοὺς ὀκτῶ πρώτους τοῦ 1621. Ἄλλ' ἴσως τὸ λάθος προῆλθεν ἐντεῦθεν, ὅτι, θέλων νὰ δηλώσῃ τὸν λιμὸν ἀρξάμενον τελευτῶντος τοῦ 1620, ἀντὶ νᾶφαιρέσῃ ἕνα ἀριθμὸν ἀπὸ τοῦ 7129 διότι οἱ τελευταῖοι τέσσαρες μῆνες τοῦ 1620 ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τοὺς πρώτους τέσσαρας τοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτους 7129, προσέθηκεν ἕν, καὶ οὕτω προῆλθεν ἡ σύγχυσις.

«† Τῷ αὐτῷ χρόνῳ τὸν Μάϊον μῆναν (= 1622) ἔκαμαν ἐπανάστασιν ὅλοι οἱ γιανιτζάρου καὶ οἱ σπαχῆδες καὶ ὅλη ἡ Πόρτα κατὰ τὸν σουλτάν Ὀσμάνη, καὶ ἔκαμαν τέρατα καὶ σημεῖα, καὶ ἐχάλασαν τὸν βεζίρη καὶ ἐπνίξαν καὶ τὸν σουλτάν Ὀσμάνη. Καὶ ἔκαμαν αὐτὴν τὴν μεγάλην παρανομίαν ὅπου ποτέ τους εἰς τὸ γένος τους δέν το ἔκαμαν. Κρίμα εἰς αὐτούς καὶ κρίμα εἰς τὸν βασιλέα τὸν νεούτζικον καὶ ἔμμορφον· πρεπὸν εἶνε ὅλοι μας νὰ τον λυπηθοῦμεν. Καὶ ἐβασίλευσεν χρόνους 5'.» (2).

Τὰ γεγονότα ταῦτα διηγεῖται ἀκριβῶς ὁ Συναδινός. Ἀληθῶς τὸν Μάϊον τοῦ 1622 ἐξερράγη ἡ κατὰ τοῦ Ὀσμάν ἐπανάστασις τῶν γενιτσάρων, φοβουμένων, ὅτι ἡ μελετωμένη εἰς Μέκκαν προσκύνησις τοῦ σουλτάνου ἐγένετο πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξοντώσεως αὐτῶν, καὶ ἐχόντων συμπράκτορας τοὺς σπαχῆδες καὶ τοὺς οὐλεμάδες. Τῇ δὲ 21 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐπῆλθεν ὁ φόνος τοῦ μεγάλου βεζύρου Χουσεῖν πασαῖ καὶ τοῦ Ὀσμάν, οὗ διάδοχος εἶχεν ἀνακηρυχθῆ τὴν προτεραίαν ὑπὸ τῶν γενιτσάρων Μουσταφᾶς ὁ Α', ὅστις καὶ ἐν ἔτει 1618 εἶχε καταλάβει ἐπὶ βραχὺ τὸν θρόνον. Ἀληθές δ' ἐπ' ἴσης εἶνε καὶ τὸ ἐπιλεγόμενον ὑπὸ τοῦ Συναδινού, ὅτι τὸ πρῶτον ἤδη ἐφονεύετο σουλτάνος. Νεούτζικοι δὲ ἀποκαλεῖ τὸν Ὀσμάνην, διότι δεκαοκτῶ μόνον ἐτῶν ἡλικίαν εἶχεν ὅτε ἐφονεύθη, ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον δεκατετραέτης τῷ 1618 μετὰ τὴν καθάρειν τοῦ Μουσταφᾶ. Κατὰ ταῦτα μό-

(1) Ἰδ. Hammer τόμ. Δ' σ. 522.

(2) Κῶδ. φ. 24,α.

νον ἡ τελευταία σημειώσις τοῦ ἐκ Σερρών χρονογράφου, καθ' ἣν ὁ Ὀσμάν ἐβασίλευσεν χρόνους 5', εἶνε ἀνακριβής, ἐπειδὴ ὁ σουλτάνος οὗτος ἤρξε μόνον ἔτη τέσσαρα καὶ μῆνας σχεδὸν τρεῖς, ἀπὸ τῆς 26 Φεβρουαρίου 1618 μέχρι τῆς 20 Μαΐου 1622.

«Τῷ αὐτῷ χρόνῳ τόμου ἴπαγει ὁ Σκλάβος πάραυτα ἄρχισε τὸ «θανατικὸν εἰς τὰς Σέρρας, καὶ ἦτον μεγάλο. Ἄμμη τὸν Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον ἀπέθαναν περισσοί, καὶ τί Τοῦρκοι, τί Χριστιανοί, τί «Ἑβραῖοι, τί Ὀγύφτοι. Ἀπέθαναν ὡς ὀκτῶ χιλιάδες ἄνθρωποι» (1).

«ζρλβ' ἐν μηνὶ Σεπτεβρίῳ (= 1623) ἐγένηεν νέος βασιλεὺς ὁ «σουλτάν Μουράτης, καὶ ἦτον ὡς ιε' χρόνων, καὶ ἐβασίλευσεν χρό- «νους ις' καὶ μῆνας ε'» κτλ. (2).

Τὰ ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Συναδινού εἶνε ὀρθότατα. Ὁ Μουράτης ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἀληθῶς τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1623 καὶ ἀπέθανε τελευτῶντος τοῦ Ἰανουαρίου 1640. Κατὰ ταῦτα ἐβασίλευσεν ἔτη δεκαεξὶ καὶ μῆνας πέντε, ὡς λέγει τὸ ἡμέτερον χρονικόν.

«Τῷ αὐτῷ χρόνῳ <ζρλγ' = 1625> τὸν Μάϊον μῆναν ἐγένηεν «νέος ἀρχιερεὺς εἰς τὰς Σέρρας ὁ κῦρ Ἀχιλλεῖος, καὶ ἀρχιεράτευσεν «χρόνους γ'.» (3).

«ζρλδ' (= 1628) ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ ιζ' ἔλαβεν ὁ κῦρ Δανιήλ τὰς «Σέρρας διότι πρῶτα εἶχεν τὴν Κόρινθον» (4).

«ζρλε' Σεπτεβρίῳ λ' (= 1630) ἔξημερόνοντας τὴν Κυριακὴν «ἐκάησαν τὰ ἐργαστήρια· καὶ ἐπίασεν ἡ φωτιά ἀπὸ τοὺς Καλάτζη- «δες. Εἰς τὸ παπουτζιδικὸν τὸ ἐργαστήριον ἔπιναν μερικοὶ κτλ.» (5).

«Τῷ αὐτῷ χρόνῳ <ζρλθ' = 1631> τὸν Ἰούνιον καὶ τὸν Ἰού- «λιον μῆναν πάλιν ἐγένηεν θανατικὸν εἰς τὰς Σέρρας, ἀμμή ἦτον «ὀλιγοστό» (6).

«Τῷ αὐτῷ χρόνῳ <ζρμ' = 1632> Φεβρουαρίῳ κγ' ἡμέρα Σαβ- «βάτῳ τῶν ψυχῶν ἐχάλασαν οἱ Τοῦρκοι τὸν Ταξιάρχην τὴν ἐκκλη- «σίαν εἰς τοὺς κηροπουλάδες (κῶδ. κυροπουλάδες) εἰς τὰς Σέρρας, «καὶ ὅλαις ταῖς εἰκόνες ἐσύτριψαν καὶ τὴν ἀργυροκαπνισμένην εἰκόνα

(1) Κῶδ. φ. 27,β.

(2) Κῶδ. φ. 30,α.

(3) Κῶδ. φ. 31,β.

(4) Κῶδ. φ. 34,α.

(5) Κῶδ. φ. 40,α.

(6) Κῶδ. φ. 41,β.

« τοῦ Ταξιάρχου, καὶ ἐλάλησαν (1) μέσα καὶ ἐπροσκύνησαν, ἄκριτα
 « τὴν ἐχάλασαν, καὶ πολλὰ κακὰ ἔκαμαν μέσα, καὶ ἀπόμεινεν ἔρημη.
 « ἕως τὴν σήμερον ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς. Ἡ αἰτία μὲ τὸ νὰ τζακό-
 « νουνται οἱ πρωτογέροι ποῖος νὰ γίνῃ πρωτόγερος κτλ.» (2).

« Ἐν αὐτῷ χρόνῳ Δικεμβρίῳ κζ' < ζρμς' = 1637 > ἦλθεν ὁ Σκλάβ-
 « βος ντεβήσαγας διὰ τὸ γιανιτζαραμάζωμα εἰς τὰς Σέρρας (3).

Χάριν περιεργείας σημειωθῆτω ἐνταῦθα, ὅτι κατὰ παράδοξον σύμ-
 « πτωσιν ὁ ἐπὶ τοῦ παιδομαζώματος τεταγμένος Σκλάβος, περὶ οὗ ὁ
 « λόγος ἐνταῦθα, εἶνε ὁμώνυμος πρὸς τὸν αὐτὸ ἔργον ἐντεταλμένον
 « κατὰ τὰ ἔτη 1557 καὶ 1560, ὅστις ἐπῆρε τὰ παιδιὰ ἐξ Ἀθηνῶν (4).

« Ἐν αὐτῷ χρόνῳ < ζρμς' = 1638 > μηνὶ Ἀπριλίῳ ἐγένεθη με-
 « ρικὸ θανατικὸ εἰς τὰς Σέρρας » (5) κτλ.

« Ἐν αὐτῷ χρόνῳ < ζρμς' = 1638 > τὸν Ἰούλιον ἐπάτησαν χα-
 « ραμῆδες τὸν Μανώλη εἰς τὸ χωρίον Κρεβασμόνους » (6).

« Ἐν αὐτῷ χρόνῳ τὸν Φεβρουάριον μῆναν μὲ ἐδίωξαν ἐμένα τὸν
 « παπᾶ Συναδινὸν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ καὶ ὅλη ἡ πολιτεία μικροὶ τε
 « καὶ μεγάλοι ἀπὸ τὰς Σέρρας » κτλ. Ἐπιτετα μακρὰ διήγησις περὶ
 « τοῦ παθήματος καὶ τῶν περιπετειῶν του μέχρι τῆς ἐπανόδου, τελευ-
 « τῶσα διὰ τῶν ἐξῆς: « ἡ αἰτία τῆς συμφορᾶς, ὧ ἀδελφοί, ἦταν διατι
 « ἔκαμα μοναχὸς τὴν ἀναφορὰν διὰ τὸν κῦρ Δανιήλ διὰ τὴν ζήτη
 « καὶ διὰ τὰ πάντα ὅλα καὶ ἐπῆγα μοναχὸς εἰς τὴν Πόλιν κτλ.» (7).

« Ἐν αὐτῷ χρόνῳ < τοῦ ζρμς' = 1638 > ἐξώρισεν ὁ ἐκ Βερ-
 « ροίας Κύριλλος (8) ἀδίκως καὶ παραλόγως τὸν κῦρ Δανιήλ τῶν
 « Σερρῶν καὶ τὸν κῦρ Παρθένιον τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὸν κῦρ Ἰωαν-
 « νίκιον τὸν Βερροίας (κῶδ. Βερόϊαν). Καὶ πηγαινάμενοι εἰς τὴν

« ἐξορίαν μαζί καὶ οἱ τρεῖς ἀρχιερεῖς ἐπέρασαν ἀπὸ τὰ Μῦρα καὶ
 « ἐδεήθησαν τὸν ἅγιον Νικόλαον, καὶ, ὧ τοῦ θαύματος, πάραυτα
 « πάλιν ἐγύρισαν εἰς τὰ ὀπίσου, μὲ πολλὰς κατασκευαῖς καὶ τέχναῖς
 « ἦλθαν εἰς τὴν Πόλιν » (1).

Εἰς τὸ χρονικὸν τοῦτο σημείωμα ἐπιτετα μακρὰ διήγησις περὶ τῆς
 « ἐξορίας τοῦ Σερρῶν Δανιήλ, τοῦ διορισμοῦ ὡς διαδόχου αὐτοῦ τοῦ
 « Γαλακτίωνος, τῶν παρὰ τῷ σουλτάνῳ Μουράτῃ ἐνεργειῶν τῶν Σερ-
 « ραίων, τῆς ἐπὶ καταχρήσει φυλακίσεως τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου,
 « τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Δανιήλ καὶ τῆς ἀπελεύσεως τοῦ Γαλακτίωνος
 « εἰς Βλαχίαν.

« Ἐν αὐτῷ χρόνῳ < ζρμθ' = 1641 > τόσο γέννημα ἐγένεθη εἰς
 « τὴν Μακεδονίαν, ὅτι ἀπόμεινεν τὸ τέταρτον μερτικὸν ἀλώνιστον,
 « καὶ ἔστεκαν ἡ Θημωνίαις εἰς τὸ ἀλῶνι ὄλον τὸν χειμῶνα ἕως τὸ κα-
 « λοκαίρι, καὶ ἐπουλήθη τὸ σιτάρι τὸ ὀκτάρι ἀπ' ἄσπρα κ' καὶ ἡ
 « σίκαλι καὶ τὸ κεχρὶ εβ' καὶ τὸ κριθάρι η', ἀμμή σηςάμι καὶ βαμ-
 « πάκι δὲν ἐγένεθη, καὶ τὸ καλοκαίρι ἦτον ὄλο βροχερὸς καιρὸς » (2).

« Ἐν αὐτῷ χρόνῳ < ζρν' = 1641 > ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον μῆναν
 « καὶ ὄλον τὸν χειμῶνα καὶ ὄλον τὸ καλοκαίρι τόσο μὲν ὄλον θανα-
 « τικὸν ἐγένεθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλον τὸν κόσμον, καὶ διέδρα-
 « μεν Μισίρι, Ἀνατολή, Προῦσσα, Πόλι, Νησία, Ρούμελι, Θεσσα-
 « λία, Θεσσαλονίκη, Σερβίαν, Βουλγαρίαν, Φιλιππούπολιν, Μελενί-
 « κον, Σιδερόκαστρον, Δράμαν, Ζιχνοχώρια, Σέρρας καὶ δὲν ἄφηκεν
 « οὔτε κάστη οὔτε χώρας ἀβλαβαῖς οὔτε ὀσπίτι » κτλ. (3).

Ἰδιαῦτα τὰ ἐκ τοῦ ἀξιολόγου τούτου χρονικοῦ σπουδαιότατα τῶν
 « ἀποσπασμάτων. Ἐν τέλει σημειωτέον, ὅτι ἐκ τῶν ἀρχιεπισκόπων Σερ-
 « ρῶν, οὓς ἀναφέρει ὁ Συναδινός, μόνος ὁ Δανιήλ εἶνε μέχρι τοῦδε γνω-
 « στὸς ὡς παραστὰς μετὰ τοῦ Ἰωαννικίου Βερροίας καὶ τοῦ Παρθενίου
 « Ἰωαννίνων εἰς τὴν ἐν ἔτει 1638 ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου ἐκ Βερ-
 « ροίας τοῦ Κονταρῆ σύνοδον τὴν ἀναθεματίσασαν τὸ καλβινικὸν βιβλιό-
 « ριον καὶ Κύριλλον τὸν Λούκαριν (4). Καὶ περὶ τούτου δὲ τοῦ Δανιήλ

(1) Κῶδ. φ. 69, α.

(2) Κῶδ. φ. 77, α.

(3) Κῶδ. φ. 82, α.

(4) Ἰδ. *Lequien Oriens Christianus* Τόμ. Β' σ. 90 ἐν παραβολῇ πρὸς σ. 74 καὶ 152.

(1) Τὸ ἐλάλησαν ἐνταῦθα δὲν προέρχεται προφανῶς ἐκ τοῦ λαλεῖν, ἀλλὰ σημαίνει τὸ εἰρηλθεῖν καὶ εἶνε τύπος παράγωγος ἐκ τοῦ ἐλαύνω. Πρὸς. *Πασπάτη Χιακὸν γλωσσάριον* σ. 206.

(2) Κῶδ. φ. 42, 6.

(3) Κῶδ. φ. 53, 6.

(4) Ἰδε τὸ παρ' ἐμοῦ ἐκδοθὲν *Ἀνάκδοτον χρονικὸν περὶ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα ἐν Ἀθηναίου τόμ. 5' σ. 442.*

(5) Κῶδ. φ. 54, 6.

(6) Κῶδ. φ. 55, 6.

(7) Κῶδ. φ. 61, α—68, α.

(8) Ἐν σημειώσει προστίθεται « Ἦτο τότε πατριάρχης ».

ἐκ τοῦ χρονικοῦ τούτου μανθάνομεν τὸ πρῶτον, ὅτι ὑπῆρξε πρότερον μητροπολίτης Κορίνθου καὶ ὅτι τὸ 1628 εἶνε τὸ ἔτος τῆς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σερρῶν μεταθέσεως αὐτοῦ. Οἱ δὲ πρὸ αὐτοῦ ἐπίσκοποι οὓς ἀναφέρει ὁ Συναδινός, ὁ Θεοφάνης (1502-1616), ὁ Τιμόθεος (1616-1626), ὁ Ἀχιλλεῖος (1625-1628) ὡς καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Δανιὴλ Γαλακτίων, ὃν πάλιν ἀντικατέστησεν ἀνακληθεὶς ὁ Δανιὴλ, ἦσαν πάντῃ ἄγνωστοι εἰς τὸν Lequien.

ΜΑΓΝΗΣΙΑ Η ΥΠΟ ΣΙΠΥΛΩ

ΚΑΙ ΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΕΦΕΣΟΥ ΚΑΙ ΣΜΥΡΝΗΣ

ΥΠΟ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

Αἱ ἔδραι ἰκανῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν τῶν τεσσάρων πατριαρχείων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εὐρηνται πολλάκις ἐν πόλεσι καὶ κώμαις, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ τῶν τίτλων τῶν ἐν αὐταῖς διατριβόντων μητροπολιτῶν ἢ ἐπισκόπων. Ἡ τοιαύτη ὀνοματολογικὴ ἀντίθεσις ἐπήγαγε καὶ ἐξ ἄλλων μὲν, ἀλλὰ κυρίως ἐκ λόγων ἱστορικῶν, ἧτοι ἐκ καταστροφῶν ἢ καὶ ἐκ παρακμῆς ἀρχαίων πόλεων, ἀμὰ δὲ καὶ ἐξ ἐπιδρομῶν διαφόρων λαῶν, ὧν ἕνεκα εἰς τὰς βαθμῆδόν κυριευόμενας χώρας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἔνθεν μὲν ἐπεβάλλοντο ὀνομασίαι παρεφθαρμέναι καὶ μεταπεφρασμέναι ἢ καὶ ὅλως ἄσιατικά, σλαυικά κτλ., ἔνθεν δὲ ἀνιδρύνοντο πολίχνια μουσουλμανικά ἐπὶ τῶν ἐρειπίων προακμασασῶν χριστιανικῶν πόλεων. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὁμῶς, πολλὰ τότε πάσχουσαν, σμικρὸν ἐπέδρασαν αἱ τοιαῦται ὀνοματολογικαὶ ἀλλοιώσεις· διότι τὰ μεταγενέστερα βυζαντινὰ τακτικά — ἧτοι οἱ ἐπίσημοι κατάλογοι, ἐν οἷς ὑπὸ τῶν πατριαρχείων ἐσημειοῦτο ἡ ἀριθμητικὴ τάξις τῶν προβιβαζομένων ἢ

ὑποβιβαζομένων ἐπισκοπῶν ἀρχιεπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων, ἀμὰ δὲ καὶ ἡ αὐξήσις ἢ ἡ ἀπάλειψις τῶν ὑποκειμένων ἐκάστη μητροπόλει ἐπισκοπῶν — ἀποδεικνύουσιν, ὅτι τὸ ποσὸν τῶν ξενικῶν ὀνομασιῶν εἶνε πολὺ ὀλίγον σχετικῶς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν στερρῶς τηρηθεισῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν πόλεων πολυχνίων καὶ κωμῶν εἰς ἀρχαιοτάτους ἢ εἰς ῥωμαϊκοὺς καὶ βυζαντινοὺς χρόνους τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀναφερομένων, τοῦθ' ὅπερ ἐβοήθησεν ἵνα διασωθῶσι τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τούτων πόλεων καὶ ἐν τῇ μνήμῃ τῶν κατοίκων, ἄλλα δὲ ἵνα διὰ τε τῶν ἀρχιερατικῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἀνευρισκομένων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν εὐχερῶς ἀναγνωρίζωνται.

Ἐν ταῖς μητροπόλεσι λοιπόν, ὧν αἱ ἔδραι ὑπάρχουσι τῇ σήμερον ἐν πόλεσιν ἐχούσαις ὀνόματα ἄλλοια, καταλέγεται καὶ ἡ δευτερογενὴς μητρόπολις τῆς Ἐφέσου, ἧς ὁ ἀρχιερεὺς ἐδρεύει, ὡς γνωστόν, ἐν Μαγνησίᾳ τῇ ὑπὸ Σιπύλῳ, ἐνῶ, κατὰ τὸν τίτλον αὐτοῦ, ὑποτίθεται διαμένων ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἐκεῖθεν διοικῶν τὴν ἐκτενεστάτην καὶ πολυάνθρωπον ἐπαρχίαν τοῦ ἀπαστολικοῦ θρόνου αὐτοῦ. Πότε δὲ ἐγένετο ἡ μετάθεσις τῆς ἔδρας αὐτοῦ εἰς Μαγνησίαν; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀδύνατόν μοι ἦτο ν' ἀπαντήσω πρὸ δεκαετίας, δημοσιεύσας πραγματεῖαν τινὰ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἱστορικὴ ἔρευνα περὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου τῆς Σμύρνης», καὶ ἐπαναλαμβάνουσαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους καταλόγους, ὅτι ἐν ταῖς ἐπισκοπαῖς τῆς μητροπόλεως Σμύρνης συγκατελέγετο ἀπὸ αἰώνων τινῶν καὶ ἡ ἐπισκοπὴ Μαγνησίας τῆς ὑπὸ Σιπύλῳ. Ἦν δὲ ἡ ἀπάντησις τότε ἀπολύτως ἀδύνατος διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐγγράφων, ἔτι δὲ καὶ μαρτυρίας τινὸς σχετικῆς. Ἀλλὰ τυχαία περιεργία δίδωσιν ἤδη ἐπαρκῆ λύσιν εἰς τὴν πρὸ τοσοῦτων ἐτῶν γενομένην ἐρώτησίν μου, ἣν καὶ ἠναγκάσθην τότε ν' ἀποσιωπήσω (1). Συλλέγων μαρτυρίας πρὸς καθορισμὸν τῆς χρονολογίας τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως γενομένου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Διονυσίου Α' ἐνέτυχον σημειώσαι

(1) Ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα περὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Σμύρνης εἶχε καταχωρισθῆ ἐν τῇ ἐφημερίδι «Νέα Σμύρνη» (ἔτους 1878, ἀριθ. 1196-1204), ἀλλ' ἔκτοτε ἐπαυξήθησεν καὶ διορθωθείσα μέλλει νὰ ἀνατυπωθῆ σὺν ἑτέρῃ πραγματεῖᾳ περὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν τῆς Σμύρνης ἀπὸ συστάσεως τῆς ἐν αὐτῇ ἐκκλησίας μέχρι σήμερον (ἴδρα τὰ σμυρναϊκὰ περιοδικὰ συγγράμματα ΟΜΗΡΟΣ, τόμ. 5', 1878, σ. 205-217, καὶ ἈΝΑΤΟΛΗ, τόμ. Α', 1881, σ. 149-156, 168-178), ἀναθεωρηθεῖσα ἐπίσης, πλουτισθεῖσα διὰ ὀνομάτων ἑτέρων μητροπολιτῶν καὶ πολλαπλῶς ἐπαυξήθησεν.

περί υπάρξεως ἐνὸς τοῦ πατριάρχου τούτου ἐγγράφου, ὅπερ εἶχεν ἀπολυθῆ, κατὰ τὴν σημείωσιν, τῷ 1467 ἔτει (1), ἥτοι ἐν χρόνῳ συμβιβαστομένῳ πρὸς τὸ πόρισμα τῶν ὑπολογισμῶν καὶ ἐρευνῶν τοῦ Παγκρατίου Δημάρη (2), συγγραφῆς ἐξαιρέτου χρονολογικοῦ πίνακος τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν (3). Κατ' αἰτησὶν μου ὁ πολυμαθέστατος ἑλληνιστῆς E. Legrand ἐπεμψέ μοι κατόπιν ἀκριβῆς ἀντίγραφον τοῦ ἐγγράφου τούτου, ὅπερ ἀνεπίστως ἐμπεριείχε πρᾶξιν, συμπληροῦσαν μέρος τῆς παλαιᾶς μου ἐκείνης μελέτης. Τοῦτο λοιπὸν τὸ ἐγγράφον ἐκδίδωμι εἰς φῶς τὸ πρῶτον σήμερον, μετὰ τινῶν παρατηρήσεων, εὐχαριστῶν ἅμα δημοσίᾳ τὸν προθύμως ἀποστείλαντά μοι αὐτὸ εὐγενῆ φίλον μου.

Τὸ ἐγγράφον διασωθὲν εἰς ἡμαρτημένον ἀντίγραφον τοῦ τέλους τῆς ἐκκαίδεκάτης ἑκατονταετηρίδος (ἐν τῷ κώδικι 689 τῆς ἐν Παρισίοις Bibliothèque Nationale, Supplement) περιέχεται ἐν δυσὶ σελίσιν, ἥτοι ἐν τῷ 43 φύλλῳ τοῦ εἰρημένου κώδικος. Ἔθεται δὲ ὡδε ἐπιδιωρθωμένον.

Συγγέλλιον τοῦ ποτὲ κυροῦ Διονυσίου.

(†) Διονύσιος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Προκαθήμενης τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς ἐν τῷ προνάφῳ τῆς σεβασμίας καὶ θείας πατριαρχικῆς μονῆς, τιμωμένης (ἐπ' ὀνόματι) (4) τῆς Παμμακαρίστου Θεοτόκου, συνεδριαζόντων αὐτῇ (5) καὶ ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν αὐτῆς καὶ συλλειτουργῶν, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Ἀγκύρας (6), τοῦ Κυζίκου, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Λαοδικείας, τοῦ Βερροίας, τοῦ Πισιδείας, τοῦ Λαρίσσης, τοῦ Ναυπάκτου, τοῦ Αἴνου, τοῦ Γάνου, τοῦ

(1) H. Omont, Inventaire des MSS du suppl. grec., ἀριθ. 689, σ. 79.

(2) Ἀρχαιολ. παράρτ. 12' τόμου τοῦ Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου, σ. 18 ἐν ὑποσημ.

(3) Ὅρα περίληψιν αὐτοῦ ἐν Ἑκκλησι. Ἀληθεία τ. Δ', σ. 385-387, 398-399.

(4) Αἰ ἐν παρενθέσει λέξεις ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ ἐν τῇ κώδικι ἀντιγράφου.

(5) Ὁ κώδ. αὐτόν.

(6) Ὁ κ. ἀγκύρας.

Ζιχνῶν (1), τοῦ Μελενίκου, τοῦ Σωζοπόλεως καὶ τοῦ Βάρνης, ἀνέφερον ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἐφέσου καὶ ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχος πάσης Ἀσίας, ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος κύρ Νεόφυτος, περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Μαγνησίας, ὡς ἀνηκούσης μὲν τῇ κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτῃ μητροπόλει, τῇ Ἐφέσῳ, καθαρπαζομένης δὲ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης, νομίζοντος μᾶλλον ἀνήκειν τῇ τῆς Σμύρνης ἀγιωτάτῃ μητροπόλει, καὶ καθ' ὥραν (2) ἔφη πάσχειν ὁ Ἐφέσου χάριν τούτου. Ὅθεν καὶ βιβλία προεκόμισεν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἐφέσου λίαν παλαιγενῆ δύο, ἐκθέμενα καὶ ἄμφω (περὶ) τε τῶν (3) μητροπόλεων καὶ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν ἐν οἷς εὐρέθη ὑπὸ τὴν ἐνορίαν τῆς μητροπόλεως Ἐφέσου δύο ἐπισκοπᾶς (4) Μαγνησίας ὀνομαζόμενας, τῷ δὲ Σμύρνης ὑποκείσθαι ἐπισκοπὴν κεκλημένην Μαγνησίας οὐχ εὐρηται, εἰ καὶ ὁ Σμύρνης προκαλῶν ὑποκείσθαι αὐτῷ ἐπισκοπὴν Μαγνησίας. Δύο δὲ οὐσῶν καὶ τῆς μιᾶς ἀφανισθείσης παντελῶς, ἀντεποιεῖτο τῆς συνενούσης ἐκ τῶν ἀνενεχθέντων παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἐφέσου συνοδικῶς καὶ διὰ τῶν παλαιγενῶν ἐκείνων βιβλίων ἐγνωσμένων. Εἰ καὶ δύο ἦσαν ποτε ἐπισκοπαὶ Μαγνησίας ὀνομαζόμεναι, ἀλλὰ καὶ ἄμφω ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ἐφέσου διετέλουν, πολλῷ μᾶλλον ὅτι νῦν μία εὐρίσκεται, τῆς δὲ ἑτέρας ἀφανισθείσης παντελῶς, φαίνεται ὅτι τῆς μητροπόλεως Ἐφέσου ἐστὶ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπεφήνατο ἡ μετριότης ἡμῶν, γνώμη καὶ συναινέσει (5) τῆς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου τῶν καθευρεθέντων ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, τῶν εἰρημένων ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὑπάρχη εἰς τὸ ἐξῆς πάντως ἡ εἰρημένη Μαγνησία ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν τῆς Ἐφέσου, ἀναφαίρετος καὶ ἀναπόσπαστος, ὡς (ὑπὸ τὴν) ἐνορίαν αὐτῆς τελοῦσα καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπισκοπῆ οὔσα αὐτῆς, ὀφείλοντος τοῦ τε νῦν ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἐφέσου καὶ τῶν (6) μετ' αὐτὸν διοικεῖν, ὀρίζειν, παρακατέχειν τὴν εἰρημένην Μαγνησίαν ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως πάντη καὶ δεσποτικῶς,

(1) Ὁ κ. ζιχνῶν.

(2) Ὁ κ. καθ' ὥραν.

(3) Ἐν τῷ κώδ. ἄμφω τῶν τε.

(4) Ἐν τῷ κώδικι οὕτως ἀνωθεν διορθωθείσης λέξεως ἐπικέκληται.

(5) Ὁ κ. συνέσει.

(6) Ὁ κ. τοῖς.

καρποῦσθαι τε καὶ λαμβάνειν τὸ ἀπ' αὐτῆς ἐκκλησιαστικὸν εἰσόδημα, καὶ παρὰ μηδενὸς ἐνοχληθῆναι ἔτι περὶ ταύτης, μήτε παρὰ τοῦ Σμύρνης, μήτε παρ' ἑτέρου τινός.

Ἔτι ἀνήνεγκεν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης Ἐφέσου καὶ περὶ τῆς νέας Φωκίας (1), καὶ ἀπέδειξε καὶ περὶ αὐτῆς διὰ γραμμάτων βασιλικῶν τε καὶ πατριαρχικῶν, καὶ ἀπὸ ἐτέρων περιστάσεων, ὅπως καὶ αὐτὴ ἡ νέα Φώκεια τῇ μητροπόλει τῇ Ἐφέσῳ διαφέρει. Ἀπεφάνθη οὖν καὶ περὶ αὐτῆς, γνώμη καὶ πάσης τῆς ἱερᾶς συνόδου, ἵνα ὑπάρχη (εἰς τὸ ἐξῆς) τῇ μητροπόλει τῆς Ἐφέσου καὶ ἀναφαίρετος καὶ ἀναπόσπαστος ἀπ' αὐτῆς, ὡς ἐνοριακὸν δίκαιον αὐτῆς. Καὶ εἰς τὴν τούτου δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἀπολέλυται τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει τῆς Ἐφέσου καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ καιρὸν ἀδιαδόχως αὐτῆς πνευματικῶς προϊσταμένοις καὶ ἡ παροῦσα συνοδικὴ ἐγγραφὸς ψῆφος καὶ ἀπόφασις τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς δικαίωμα αὐτῆς.

Ἐν ἔτει , ς^ο ϩ^ο ο^ο ε^ο , ἰνδικτιῶνος (γ')

(Διὰ τιμίων προσκυνητῶν γραμμάτων τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρός).

† Διονύσιος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

(καὶ)

† Παχώμιος (2) ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος . . . . .

Καὶ οὕτω μὲν ἔχει ἡ σύνταξις τοῦ ἐγγράφου, διασαφήσεις δὲ εἰς αὐτὸ προστίθημι τάσδε:

α.) Ἀναγκαῖός ἐστιν ὁ προσδιορισμὸς τῆς χρονολογίας αὐτοῦ, ἥτις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ ἔχει οὕτως: Ἐν ἔτει , ς^ο ϩ^ο ο^ο ε^ο ἰνδικτιῶνος. Ἡ τοιαύτη ἐκφρασις ἐλλιπὴς οὔσα μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς παρέλειψε δύο τινά, τὸ ὄνομα τοῦ μηνὸς καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἰνδικτιῶνος. Τὰ στοιχεῖα , ς^ο ϩ^ο εἰς ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ ἀπὸ Χριστοῦ ἔτος

(1) Ὁ κ. Φωκίας οὕτω καὶ κατωτέρω.

(2) Ἐν τῷ κώδ. παχομίος.

1467-1468. Τὸ πρὸ τοῦ ε^ο κόμμα δὲν δύναται νὰ ἔχη σημασίαν τινὰ πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ἔτους τούτου, διότι καὶ πολλὰ ἄλλα ἐγγραφα, μεθ' ἕκαστον ἀριθμητικὸν στοιχεῖον χρονολογίας τινός, ἔχουσιν ἀνά μίαν στιγμὴν ἢ ἀνά ἓν κόμμα ὥστε, ἐὰν ὑποτεθῆ ὅτι τὸ πρωτότυπον εἶχεν ἐν τῇ χρονολογίᾳ κόμματα, ἤρκεσθη ἄρα ὁ ἀντιγραφεὺς νὰ σημειώσῃ μόνον ἓν, τὸ νῦν ὑπάρχον ἐν τῷ παρειακῷ ἀντιγράφῳ τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶνε ἀσύνηθες τοῖς τυφλῶς πως καὶ ἄνευ κατανοήσεως ἀντιγράφουσιν, οἷος ἦν καὶ ὁ τοῦ παρόντος ἐγγράφου μεταγραφεὺς, οὐ τὰ ἡμαρτημένα ὑπεσημείωσα κατὰ τὰς σταλείσας μοι ὑπὸ τοῦ κ. Legrand σημειώσεις. Ἀλλὰ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην δύναται νὰ ἀντιπαρατηρηθῆ, ὅτι δὲν νὰ διακριθῆ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς ἰνδικτιῶνος. Σημειωθῆτω λοιπὸν ὡς ἀριθμὸς τῆς ἰνδικτιῶνος τὸ ε', καὶ ὡς ἔτος τὰ στοιχεῖα , ς^ο ϩ^ο (ἀντιστοιχοῦντα τῷ 1462-1463). Τὸ ἔτος ὅμως τοῦτο, κατὰ τοὺς ἀκριβεστάτους ὑπολογισμούς, ὀφείλει ἔχειν δεκάτην καὶ οὐχὶ πέμπτην ἰνδικτιῶνα. Ἔτι παρατηρητέον, ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις ἐγγράφοις ὁ ἀριθμὸς τῆς ἰνδικτιῶνος τίθεται μετὰ τὸ μονόγραμμα αὐτῆς. Τοῦτον λοιπὸν τὸν ἀριθμὸν μὴ διακρίνας ἢ μὴ ἐννοήσας ὁ ἀντιγραφεὺς παρέλειψεν (ὡς παρέλειψε καὶ τὰς ἐν παρενθέσει συμπληρωθείσας λέξεις), ἀποδεξάμενος τὸ τελευταῖον στοιχεῖον τοῦ ἔτους ὡς ἀριθμὸν τῆς ἰνδικτιῶνος καὶ διαχωρίσας αὐτὸν τοῦ ἔτους δι' ὑποστιγμῆς ὥστε λείπει ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς τῆς ἰνδικτιῶνος, ὃν καὶ ἀνεπλήρωσα διὰ τοῦ γ', ἐπειδὴ τὸ ἔτος , ς^ο ϩ^ο εἰς συμπίπτει εἰς ἰνδικτιῶνα τρίτην, τοῦτο δὲ πάλιν εἰς τὸ ἀπὸ Χριστοῦ ἔτος 1467-1468, ὅπερ καὶ συμβιβάζεται πρὸς τὴν χρονολογίαν τοῦ πατριάρχου, ἐφ' οὗ τὸ ἐγγραφοῦ συνετάχθη.

β) Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τὸ ἐγγραφοῦ ὑπεγράφη καὶ ἐκυρώθη ὑπὸ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ὀνομαζομένου Διονυσίου, ὅστις, κατὰ τὴν χρονολογίαν, εἶναι ὁ πρῶτος τῷ ὀνόματι τούτῳ, πατριαρχεύσας τὸ πρῶτον μετὰ τῶν ἐτῶν 1462-1469, κατὰ Παγκράτιον Δημάρην, οὗ οἱ χρονολογικοὶ ὑπολογισμοὶ καὶ δι' ἄλλους μὲν πατριάρχας εἶναι προτιμότεροι ἄλλων συγγραφέων, ἡδὴ δὲ καὶ διὰ τὸν Διονύσιον Α', διότι νῦν πρῶτον τὸ εἰρημένον ἐγγραφοῦ ἀποδείκνυσι μερικῶς τὸ ἀξιόπιστον τῶν ἐρευνῶν τοῦ Δημάρη, ἅτε δὴ συντεταγμένον τῷ ἔτει 1467-1468 καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνήκον εἰς χρονικὸν διάστημα πρὸ τοῦ τελευταίου κατὰ Δημάρην ἔτους τῆς πατριαρχείας τοῦ Διονυσίου

Α'. Ζητητέος λοιπόν ἔτι ὁ χρόνος, ἀφ' οὗ ἄρχεται ἡ πατριαρχεῖα αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸ προτεινόμενον ὑπὸ τοῦ Δημάρη ἔτος 1462 ἀναίρεται δι' ἐγγράφου τοῦ ἔτους 1464, ἐξ οὗ μαρτυρεῖται ὅτι τότε ἐπατριάρχει ὁ Σωφρόνιος Α'. (1) Ἀλλὰ περὶ τούτου ἄλλοις.

γ) Κατὰ τὸ ἐγγραφοὺν λοιπὸν τοῦ Διονυσίου Α', συνεζητήθησαν συνοδικῶς καὶ ἐξεπληρώθησαν τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου Νεοφύτου δύο αἰτήσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐνοριακὸν δίκαιον, ἧτοι περὶ τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ἐν δυοῖ πόλεσιν (ἐν Μαγνησίᾳ καὶ ἐν Νέᾳ Φωκαίᾳ), ὧν τὰ εἰσοδήματα ἐλάμβανεν ὁ μητροπολίτης Σμύρνης, προβάλλων ὁμοίως κανονικὰ δίκαια.

Ὁ μητροπολίτης Σμύρνης κατέχων τὴν Νέαν Φώκαιαν ἠδίκηκε ὄντως τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου, διότι ἐν ἔτει 1387 συνοδικῆ κρίσει ἀπεφασίσθη, ἵνα ἡ Νέα Φώκαια μετὰ τῆς ἐνορίας αὐτῆς κατέχεται ὑπὸ τοῦ Ἐφέσου, δυνάμει πράξεως τοῦ πατριάρχου Νείλου, ἀναγινωσκομένης ἐν τοῖς Act. Patriarch. τ. Β', σ. 103-106. Τὸ ἐγγραφοὺν δὲ τοῦ Διονυσίου μαρτυρεῖ, ὅτι περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὑπῆρχον ἐκδεδομένα καὶ ἕτερα ἐγγραφα, βασιλικά τε καὶ πατριαρχικά, ἐξ ὧν οὐδὲν διεσώθη ἄχρις ἡμῶν, ἀλλ' ὧν ἡ μαρτυρία ἀποδείκνυσιν, ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς μητροπολίται Σμύρνης (1387-1467), διαμφισβητοῦντες τὸ κῦρος τῆς περὶ Νέας Φωκαίας ἀποφάσεως, παντοιοτρόπως ἐξήσκουν τὰς ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ἀξιώσεις αὐτῶν, γενόμενοι παραίτιοι ἐρίδων καὶ συνοδικῶν καὶ βασιλικῶν ἀνακρίσεων ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἀτόμου αὐτῶν. Ὡστε, ὡς πρότερον οὕτω καὶ ἐπὶ Διονυσίου Α', ὁ τότε μητροπολίτης Σμύρνης κατεῖχε βίᾳ τὴν Νέαν Φώκαιαν ἄχρις οὗ ὁ Ἐφέσου Νεόφυτος ἐξέβαλεν αὐτὸν ἐκεῖθεν, διὰ τῆς ἀνανεωθείσης ἀποφάσεως τοῦ ἔτους 1467-1468.

Περὶ δὲ τῆς ἄλλης ἀποφάσεως τῆς σχετιζομένης πρὸς τὸ ἐνοριακὸν δίκαιον τοῦ Ἐφέσου ἐπὶ τῆς Μαγνησίας σημειωτέα τὰ ἐπομένα. Κατὰ τὸ ἐγγραφοὺν, ὁ Ἐφέσου ὑπεστήριξε τὸ ἐν Μαγνησίᾳ δίκαιον αὐτοῦ οὐχὶ διὰ γραμμῶν βασιλικῶν τε καὶ πατριαρχικῶν, ἀλλὰ διὰ δύο παλαιγενῶν βιβλίων, ἐν οἷς εὐρέθη ὅτι ὑπέκειντο τῇ μητροπόλει Ἐφέσου δύο Μαγνησίαι, αἵτινες ὑπῆρξαν τὸ πάλαι ἐπισκοπαὶ αὐτῆς. Ἀμφότερα τὰ βιβλία ἐκεῖνα ἀπηριθμουν τὰς μητροπόλεις καὶ τὰς ἐπισκοπὰς αὐτῶν. Προστίθησιν ὁμοίως ἡ πράξις, ὅτι ὁ

(1) Κ. Σάθα Μεσ. βιβλιοθ. τ. Ι', σ. κς', ρα'-ργ'.

Σμύρνης ἐνόμιζε « μᾶλλον ἀνήκειν (τὴν Μαγνησίαν) τῇ τῆς Σμύρνης ἀγιωτάτῃ μητροπόλει », ἔτι δ' ὅτι ἐν τοῖς προκομισθεῖσιν ὑπὸ τοῦ Ἐφέσου βιβλίοις « τῷ Σμύρνης ὑποκεῖσθαι ἐπισκοπὴν κεκλημένην Μαγνησίας οὐχ εὐρηται, εἰ καὶ ὁ Σμύρνης προκλιῶν ὑποκεῖσθαι αὐτῷ ἐπισκοπὴν Μαγνησίας »· διὸ ἡ σύνοδος ἀπαξιώσασα νὰ διατυπώσῃ ἐν τῷ ἐγγράφῳ τὰς μαρτυρίας τοῦ Σμύρνης προέβη εἰς ἀπόφασιν ὑπὲρ τοῦ Ἐφέσου, παρόντος ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ διὰ ῥήτρας ἐπιτηδείως γεγραμμένης ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν Μαγνησίαν, πιστεύουσα ὅτι ἀμφότεραι αἱ Μαγνησίαι ἀνήκον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τότε τῇ μητροπόλει Ἐφέσου· ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἠγνοεῖτο ἡ ἱστορία τοῦ ζητήματος τούτου, ἂν καὶ τὸ βεβιασμένον τῆς ἐκφράσεως προδίδωσιν ἐπαρκῆ γνῶσιν τοῦ ζητήματος, πρὸς δὲ δικαιολογίαν μεροληπτοῦσης συνόδου· διότι προφασίζομένη γεωγραφικὴν ἄγνοιαν συγχέει τὴν κατεστραμμένην Μαγνησίαν (Μαϊάνδρου) πρὸς Μαγνησίαν τὴν ζητούμενην, διατυποῦσα τὴν ἐλαστικὴν ἐκείνην ἔκφρασιν « φαίνεται ὅτι τῆς μητροπόλεως Ἐφέσου ἐστὶ ». Διατὶ φαίνεται, τῶν προκομισθέντων βιβλίων σαφῶς μαρτυρησάντων ὅτι τῇ μητροπόλει Ἐφέσου ὑπετάσσοντο ἀμφότεραι αἱ Μαγνησίαι;

Τὰ βιβλία δὲ ταῦτα ἦσαν κατὰ πιθανότητα ἀντίτυπα νομοκανόνων, ἐν οἷς, ὡς γνωστὸν, ὑπάρχουσι κατάλογοι μητροπόλεων ἀρχιεπισκοπῶν καὶ ἐπισκοπῶν. Ἐνίοτε ὁμοίως οἱ νομοκάνονες ἐμπεριέχουσι τοιοῦτους καταλόγους κατὰ τὴν πρωτότυπον σύνταξιν αὐτῶν, ἧτοι ἄνευ προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν· οὗτοι δὲ εἶναι καὶ οἱ ἀρχαιότεροι, ὡς ἦσαν βεβαίως καὶ οἱ ἐν τοῖς παλαιγενέσι βιβλίοις τοῦ Ἐφέσου. Ὡστε τὰ τοῦ Ἐφέσου ἀντίτυπα περιεῖχον ἀντίγραφα τῶν ἐπομένων καταλόγων: α') τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Τάξις προκαθεδρίας τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν », ἧς ἡ σύνταξις εἶναι τῆς ἐποχῆς τοῦ πατριάρχου Φωτίου. Ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἡ ἐπαρχία Ἀσίας, ἧς μητροπολίτης ὑπῆρχεν ὁ Ἐφέσου, βεβαιοῦται ἔχουσα δύο ὁμωνύμους ἐπισκοπὰς, Μαγνησίαν πρὸς Μαϊάνδρον καὶ Μαγνησίαν (ὑπὸ Σιπύρῳ), τὴν μὲν τρίτην, τὴν δὲ ἐννεακαιδεκάτην τῇ τάξει. (Ὁρα Hier. Synecd. el notit. graecae episcopatum, ἐκδ. Parthey, not. 1, σελ. 60). Τότε δὲ ἡ Σμύρνη ἦτο ἀρχιεπισκοπὴ αὐτοκέφαλος, τριακοστὴ ἐνάτη τὴν τάξιν μετὰ τοὺς 3/4 μητροπολίτας (σ. 57). — β') τοῦ καταλόγου τοῦ φερομένου ἐπ' ὀνόματι Ἐπιφανίου ἀρ-

χειπισκόπου Κύπρου, ὁμοίως ἀρχαιοτάτου, ἐν ᾧ, τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀσίας, ἦτοι τῷ μητροπολίτῃ Ἐφέσου, ἀποδίδονται ἀμφότεραι αἱ Μαγνησίαι κατὰ τὴν προρρηθεῖσαν τάξιν· ἦτο δὲ καὶ ὁ Σμύρνης τότε αὐτοκέφαλος ἀρχιεπίσκοπος (σ. 152, 154, 155, νοτ. 7). — γ') τοῦ καταλόγου τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Τάξις προκαθεδρίας μητροπολιτῶν », ἐπαναλαμβάνοντος τὰ αὐτὰ (σ. 164, 166, 167).

Κατὰ τοὺς καταλόγους λοιπὸν τούτους, ἴσως δὲ καὶ ἄλλους τινὰς ὁμοταγεῖς, ἐδικαιοῦτο ὁ Ἐφέσου κατ' ἀρχὴν νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ καὶ Μαγνησίαν τὴν ὑπὸ Σιπύλῳ. Ἀλλὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην τάξιν ἀνέτρεψαν διὰ καιρικὰς περιστάσεις μεταγενέστεροι κατάλογοι (συνταχθέντες ἐπίσης βασιλικῇ καὶ συνοδικῇ ἐγκρίσει), ἐν οἷς ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Σμύρνης προβιβασθεῖσα ἤδη εἰς μητρόπολιν μγ' τάξεως δηλοῦται ἔχουσα ἐπτὰ ἐπισκοπὰς, ἐξ ὧν μία ἦν καὶ ἡ ἐπισκοπὴ Μαγνησίας τῆς ὑπὸ Σιπύλῳ. Τοὺς καταλόγους τούτους ἡ ἐπι Διονυσίου Α' σύνοδος προσποιεῖται ἀγνοοῦσα. Ἦσαν δὲ οἱ ἐπόμενοι δύο: α') « Τάξις προκαθεδρίας τῶν ὑπὸ τῶν ἀποσταλικῶν θρόνων Κ/πόλεως τελούτων μητροπολιτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων ». Ἐν αὐτῇ ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου παρουσιάζεται ἔχων ἐπίσκοπον Μαγνησίας πρὸς Μαϊάνδρον (σήμερον Τεκὲ), καὶ ὁ Σμύρνης ἐπίσκοπον ἐτέρας Μαγνησίας, ἦτοι τῆς ὑπὸ Σιπύλῳ, περὶ ἧς πρόκειται ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Α' (νοτ. 3, σελ. 102, 125). — β') « Ὁ πᾶς ἀριθμὸς τῶν θεοῦ θυηπόλων ». Καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἐπαναλαμβάνονται τὰ αὐτὰ (νοτ. 10, σ. 202, 221).

Δυσχερὴς εἶνε ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ κράτος κατέστρωσε τοὺς τοιούτους καταλόγους. Γινώσκεται μὲν ὅτι ἡ Σμύρνη ἀναφέρεται τὸ πρῶτον γενομένη μητρόπολις ἐπὶ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ, κατὰ τὴν φερομένην ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἐκθεσιν ἐν τε ταῖς ἐκδόσεσι καὶ τοῖς κώδιξιν, ἀλλ' αὐτὴ δὴ αὕτη ἡ ἐκθεσις φαίνεται οὔσα ψευδεπίγραφος, μεθ' ὅλην τὴν πληθὺν τῶν ἀντιγράφων, τὸ μὲν διότι αἱ ἐν αὐτῇ πληροφορίαι δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὸ ἀποδιδόμενον τῷ Λέοντι καὶ τῷ Φωτίῳ τακτικόν, τὸ δὲ διότι εὐἀριθμὰ τινὰ ἀντίγραφα τὴν ἐκθεσιν ταύτην τοῦ Λέοντος ἀποδιδόασιν εἰς πατριάρχην, οὐ τὸ ὄνομα ἐλλείπει. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, τὸ μὲν περὶ τούτου ζήτημα δέεται ἰδιαιτέρας ἐρεύνης, ἡ δὲ Σμύρνη ὡς μητρόπολις γνωστὴ φαίνεται ἀπὸ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος.

Βασιλεύοντος δὲ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ γέροντος, κατήχθη ἡ Σμύρνη εἰς τὴν νὰ' τάξιν (νοτ. 11, σ. 229, νοτ. 12, σ. 239), ἀλλ' ἀγνοεῖται εἰσέτι ἐὰν ἐκανονίσθησαν ταυτοχρόνως καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ αὐτῆς. Ἐξ ἐγγράφου ὁμοῦ τοῦ ἔτους 1347 φαίνεται ὅτι εἶχε δικαιοδοσίαν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Φωκαίαις (Act. Patriarch. τ. Α', σ. 256), ὡς καὶ ἐν Κλαζομεναῖς, καθ' ἕτερον ἐγγράφον τοῦ ἔτους 1387 (αὐτόθι τ. Β', σ. 96, 103 κέ.), ὁπότε συνοδικῇ ἀποφάσει ἀνεγνωρίσθη κατ' ἀρχὴν ἵνα ἀποδοθῶσι τῷ Ἐφέσου τὰ ὄρια ἀπασῶν τῶν ἀρχαίων ἐπισκοπῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς Μαγνησίας οὐδὲ λόγος ἐγένετο, περὶ δὲ τῆς νέας Φωκαίας καὶ τῶν Κλαζομενῶν ἡ τότε σύνοδος ἀπεφάσισεν, ἵνα ὁ Ἐφέσου κατάσχῃ καὶ συμπεριλάβῃ ἐν τοῖς ὀρίοις τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἀμφοτέρας ταύτας τὰς πόλεις. Ὡστε ἡ Μαγνησία ἀνῆκε καὶ πρὶν καὶ τότε τῷ Σμύρνης, ἐξηκολούθει δὲ νὰ ἀνήκῃ τῇ μητροπόλει αὐτοῦ καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1467, μεθ' ὅλας τὰς προαναγνωρισθείσας τοῦ Ἐφέσου ἀξιώσεις περὶ ἐπανασώσεως ἀπασῶν τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ ἐπισκοπῶν.

Μετὰ τιαυτάς ἐριδας δὲν δύναται τις νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι οἱ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1387 μητροπολιταὶ Ἐφέσου ἐγκατέλειψαν τὰς ἐπὶ τῆς Μαγνησίας ἀξιώσεις αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου ὁμοῦ ἐκείνου μετεβλήθη οὐσιωδῶς ἡ πολιτικὴ κατάστασις τοῦ κράτους, ἣτις δὲν ἐπέτρεπε τῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ μεριμνᾷ περὶ ἐνοριακῶν δικαίων ἐριστικοῦ χαρακτῆρος· ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διοικήσας τὴν ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησίαν Μάρκος ὁ Εὐγενικός ἦτο τοσοῦτο σοφός, ὥστε ἔβλεπεν ἑαυτὸν κεκλημένον εἰς ἄλλα ἔργα ἢ εἰς ἐριδας ἐνοριακῶν δικαίων. Ἀπασα ἡ πολιτεία αὐτοῦ, ὡς ἀρχιερέως Ἐφέσου, εἶνε μεστὴ ἀγώνων ὑπὲρ τηρήσεως τῆς πίστεως τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, ὑπὲρ ἀφοσιώσεως τοῦ ποιμνίου τούτου εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἅμα δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτοσυντηρήσεως καὶ ἀνεξαρτησίας ἀπάσης τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν ἀπακατάστασιν δὲ αὐτῆς ἐν ἔτει 1454, διὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γενναδίου Σχολαρίου, τοῖς διαδόχοις τοῦ Εὐγενικοῦ ἐπέτρεπον ἤδη αἱ περιστάσεις ν' ἀσχολῶνται περὶ ὑποθέσεις, οἷα ἦν ἡ περὶ Μαγνησίας ἐν ἔτει 1467-1468, διότι ὄντως μετὰ τὴν παρακμὴν τοῦ Ἀγιασολοῦκ ἢ ἄλλης τινὸς ἐπιθαλασσοῦ πόλεως τοῦ Τούρκου δεσπότη τοῦ Μεντεσέ, ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ἐκλέξῃ τόπον διαμονῆς, ἀφ' οὗ νὰ δύνηται νὰ συγ-

κοινωνῆ ἀφόβως μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ νὰ συνεννοῆται μετὰ διοικήσεως ἰσχυρᾶς ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ποιμνίου καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. Οὐδεμίαν δὲ ἄλλη πόλιν ἦτο τότε καταλληλοτέρα εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ ἢ ἡ πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονείας Σαρουχάν, αὐτὴ δηλαδὴ ἡ Μαγνησία ἢ ὑπὸ Σιπύλῳ, ἐν ἣ ὁ χριστιανισμὸς ἦν εἰσέτι ἀκμαῖος, καὶ ἐξ ἧς ὁ Ἐφέσου ἠδύνατο νὰ διοικῆ πνευματικῶς τε καὶ πολιτικῶς τὸ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ ταύτῃ πολυπληθὲς ποιμνιον αὐτοῦ, ἐνῶ τὸ ἐν ταῖς λοιπαῖς τουρκικαῖς ἡγεμονείαις (Ἀίδιν καὶ Μεντεσέ), πάνυ ὀλίγον ὄν τότε, συνέφερε νὰ διοικῆται δι' ἀντιπροσώπων ἢ καὶ δι' ἐπισκόπων. Ὡστε φαίνεται πιθανόν, ὅτι πολιτικοὶ λόγοι ἠνάγκασαν τὸν μὲν μητροπολίτην Ἐφέσου Νεόφυτον νὰ ζητήσῃ τὴν συνένωσιν τῆς Μαγνησίας τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, τὴν δὲ Ἐκκλησίαν νὰ κατανεύσῃ εἰς τοῦτο οἰκονομικῶς.

Τὸν Ἐφέσου Νεόφυτον, ὃν τὸ ἔγγραφον ὀνομάζει, εὔρον ὑπογεγραμμένον καὶ ἐν σιγιλλίῳ τοῦ ἔτους 1477 (ὄρα ἀρχαιολογ. παραρτ. ΙΖ' τόμου τοῦ Ἑλλην. Φ. Συλλ. σ. 20), ὁπόθεν φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχιερατεία αὐτοῦ ἐν Ἐφέσῳ ὑπῆρξε μακροχρόνιος. Διάδοχον δὲ ἔσχε πιθανῶς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους τούτου ἢ ἀπὸ τοῦ μεθεπομένου 1478, τὸν ἀπὸ Σμύρνης εἰς Ἐφεσον μετατεθέντα Δανιήλ, συγγραφέα Περιόδου τῶν ἀγίων τόπων, ἴσως δὲ καὶ αὐτὸν ἐκείνον πρὸς ὃν διεφέρετο περὶ τῆς Μαγνησίας, ἐπειδὴ τὸν Δανιήλ ὡς μητροπολίτην Σμύρνης εὔρον ὑπογεγραμμένον ἐν ἔτει 1471, ἧτοι μετὰ χρονικὸν διάστημα τεσσάρων ἐτῶν ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Ἐφέσου Νεόφυτον διαφορᾶς τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶνε πολὺ, διότι ἢ ἐν ἔτει 1471 εὔρεθεισα ὑπογραφή εἶνε μία τῶν πολλῶν ἐκείνων ὑπογραφῶν, ἃς ὡς ἀρχιερεὺς Σμύρνης ὄφειλε γράφειν (1).

Τὸ δημοσιευόμενον σήμερον ἔγγραφον τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Α' συνυπέγραψε καὶ τις ἀρχιεπίσκοπος Παχώμιος, οὗ ἡ ἐπαρχία δὲν ἐσημειώθη ἐν τῷ κώδικι, ἀλλ' ἐπειδὴ παρέπονται τὰ «ἐλέφ θεοῦ ἀρχιεπίσκο[πος]», φαίνεται ὅτι οὗτος ἦν ἀρχηγὸς αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας, ὡς τῆς Ἀχριδῶν.

(1) Ὅρα τὴν περὶ Δανιήλ Ἐφέσου σημείωσίν μου ἐν ἀρχαιολ. παραρτήματι ΙΖ' τόμου τοῦ Ἑλλ. Φ. Συλλ. σ. 54-56, ἐνθα διὰ τοῦ τῶν «εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1476 ἔτους, τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1477» εἰς «εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1477, τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1478».

ΤΩΝ ἘΝ Τῇ ΓΝΩΜΟΛΟΓΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΚΛΗΘΕΝΤΟΣ ΜΕΛΙΣΣΑ

ΕΛΛΕΠΙΟΝΤΩΝ ΑΝΑΠΑΙΡΩΣΙΣ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Ἄντωνιος μοναχὸς ὁ ἐπικληθεὶς **Μέλισσα** ἤκμαζε, κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην, περὶ μεσοῦσαν τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα. Οὗτος, κατὰ μίμησιν τῶν πρὸ αὐτοῦ γενομένων ἱερῶν ἀνδρῶν Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ (περὶ τὸ 615) καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ (περὶ τὸ 730), ὃν ὁ μὲν συνέθετο τὰ γνωστὰ *Θεολογικὰ Κεφάλαια* ἧτοι *Ἐκλογίαι*, ὁ δὲ τὰ *Ἱερά Παράλληλα*, ἀνθολογήσας ἀπὸ τε τῶν ἱερῶν Γραφῶν, τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν θύραθεν σοφῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων ἀνδρῶν, τῶν πάντων περὶ τοὺς ἑκατὸν ἐξήκοντα καὶ πέντε συμποσούμενων (ἐκτὸς τῶν ἀπὸ τῶν ἱερῶν Γραφῶν ληφθεισῶν ῥήσεων), περὶ διαφόρων ἠθικῶν ὑποθέσεων τὰς γνώμας αὐτῶν, συνέπηξεν ἐν δυσὶ βιβλίοις τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Γνωμολογίαν εἴτε Ἀνθολογίαν, ἐξ οὗ δὴ καὶ ἔσχε τὴν ἐπικλησιν Μέλισσα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον βιβλίον περιλαμβάνει Λόγους ΟΣ', τὸ δὲ δεύτερον Λόγους Ρ'.

Τῆς Γνωμολογίας ταύτης ἐκδόσεις ἐγένοντο πρώτη μὲν ἐν Τιγούριῳ τῆς Ἑλβετίας τῷ 1546, δευτέρα δὲ ἐν Ἀντουερπίᾳ τῆς Βελγικῆς τῷ 1560, καὶ εἰ τις ἄλλη λαοθάνουσά με. Τελευταία δ' ἐστὶν ἡ τῷ 1865 ὑπὸ τοῦ J. P. Migne, ἧτις περιλαμβάνεται ἐν τόμῳ ΡΑΣ', σελ. 765 - 1244 τῆς αὐτοῦ *Ἑλληνικῆς Πατρολογίας*.

Φαίνεται ὁμως ὅτι ὅλαι αἱ εἰρημέναι ἐκδόσεις προῆλθον ἐξ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ἑλλιποῦς χειρογράφου. Ἐν γὰρ τῷ τοῦ Α' βιβλίου Ο' Λόγῳ τῷ: «Περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας» ἐπιγραφομένῳ (σελ. 981),

ταῦτα ἐν παρενθέσει σεσημειώται: «*Λείπει τι ἐνταῦθα*». τὸ δὲ περιλιπόμενον ἄρχεται οὕτω: «*Μεγίστη γὰρ ἐπικουρία τοῖς ἀτυχοῦσι μεταβολῆς ἢ ἐλπίς κτλ.*». Ἐν δ' αὖ τῷ ΟΕ' Λόγῳ τῷ: «*Περὶ τῶν ἑαυτῶν γλῶττων καὶ στόμα φυλαττόντων, καὶ τοῦ μὴ σκληρῶς καὶ ἀπηγῶς διαλέγεσθαι*» ἐπιγραφομένῳ (σελ. 996), μετὰ τὴν ῥῆσιν τήνδε: «*Εἰ ἔστι σοι λόγος, ἀποκρίθητι· εἰ δὲ μή, ἔστω ἡ χεὶρ σου ἐπὶ τῷ στόματί σου*», σεσημειώται ὡσαύτως ἐν παρενθέσει: «*Λείπει τιτὰ τοῦδε τοῦ Λόγου, καὶ ὄλος ὁ ρ. 16' [γρ. Ο5'] ὁ ἐπιγεγραμμένος: Περὶ τῶν μὴ φυλαττόντων τὸ ἑαυτῶν στόμα καὶ τὴν γλῶτταν*».

Ἀγαθῇ τύχῃ αἱ ἐλλείψεις αὗται ἀναπληροῦνται ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ ἀποκειμένου ὑπ' ἀριθ. 32 χειρογράφου, ὅπερ ἐν συντόμῳ περιέγραφα ἐν τοῖς ὕπισθεν σελ. 577, καὶ ἐν ῶ, πλὴν τινων ἐλλειπόντων ἐν ἀρχῇ, περιεσώθησαν πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ Α' βιβλίου.

Ἐξ αὐτοῦ τολύων τοῦ χειρογράφου ἀναπληρῶν τὰ ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἐλλείποντα ἐκδίδωμι αὐτὰ ὡδε·

Ἀθήνησιν Φεβρουαρίου ἀρχομένου 1889.

ΛΟΓΟΣ Θ'.

Περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας.

Σολομῶντος. Ἐν ἀγαθοῖς ἀνδρός, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐν λύπῃ· καὶ ἐν κακίᾳ αὐτοῦ (1), καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ διαχωρισθήσεται.

Σιράχ. Μνήσθητι λιμοῦ ἐν καιρῷ πλησμονῆς· πτωχείας καὶ ἐνδείας ἐν ἡμέραις πλούτου.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Ἀπὸ πρωῒθεν ἕως ἑσπέρας μεταβάλλει καιρός.

Οὐδενὸς ἀνθρώπων ὁ βίος δι' ὄλου μακάριος.

Τὸ διὰ παντὸς εὖ πράττειν, μόνου Θεοῦ.

(1) Ἡ ῥῆσις ἀπαντᾷ παρὰ Σιράχ, ἐνθα φέρεται: καὶ ἐν τοῖς κακοῖς αὐτοῦ [6', 9].

Ὡς θέλει τὸ φέρον σε φέρειν, φέρου· ἢν δ' ἀπειθήσης, καὶ σαυτὸν βλάβεις, καὶ τὸ φέρον σε φέρει (1).

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Μήτε ἀθυμῶν ἀπελπίσης εὐημερίαν, μήτε καλῶς πράττων ἀθυμίαν.

Εἰς ἐνιαυτὸς τέσσαρας ὥρας φέρει, καὶ μία καιροῦ ῥοπή πολλὰς μεταβολὰς.

Μὴ γελάσης πτώμα τοῦ πέλας· διάβαινε δὲ ἀσφαλῶς ὅση δύναμις, ἀλλὰ καὶ δίδου χεῖρα χαμαὶ κειμένῳ.

Ὅτ' εὐπλοεῖς μάλιστα μέμνησο ζάλης.

Ῥᾶόν ἐστὶν εὐπραγίαν ἀπελθοῦσαν ἀνακαλέσασθαι, ἢ παραγινόμενῃν ἐκ Θεοῦ διασώσασθαι· τὴν μὲν γὰρ τὸ σωφρονεῖν ἐπανάγει, τὴν δὲ διαλύει τὸ ῥάθυμον.

Ῥᾶόν ἐστὶ δυσπραγίαν ἐνεγκεῖν, ἢ εὐπραγίαν παριοῦσαν ἀνασώσασθαι.

Ὡς αὔραις εἶναι μᾶλλον πιστεύειν καὶ γράμμασι τοῖς καθ' ὕδατος ἢ ἀνθρώπων εὐημερίαν· καὶ φθόνος μὲν εὐπραξίαν, συμφορὰ δὲ ἔλεον ἴστησι· καὶ τοῦτο σαφῶς, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, καὶ θαυμασίως, ἵνα μήτε τὸ ἀλγεῖν ἀπαραμύθητον ἦ, μήτε τὸ εὖ πράττειν ἀπαιδαγώγητον· μεγίστη γὰρ ἐπικουρία τοῖς ἀτυχοῦσι κτλ.

ΛΟΓΟΣ ΟΕ'.

Περὶ τῶν τὸ ἑαυτῶν στόμα καὶ τὴν γλῶσσαν φυλασσόντων καὶ τοῦ μὴ σκληρῶς καὶ ἀναιδῶς διαλέγεσθαι.

Εἰ ἔστι σοι λόγος, ἀποκρίθητι· εἰ δὲ μή, κτλ.

Σολομῶντος. Λάλησον, νεανίσκε, εἰ χρεῖα σοι μόλις δις ἐὰν ἐπερωτηθῆς, κεφαλαίωσον ἐν λόγοις πολλὰ (2).

(1) Τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Θεοῦ πατρὸς ὑποκλήψας φαίνεται ὁ ἔτεσι που ἐξήκοντα νεώτερος αὐτοῦ γεγονώς εὐτράπελος ἐπιγραμματοποιὸς Παλλαδᾶς ὁ Ἀλεξανδρεὺς, τὸ ἐξῆς δίστιχον ποιήσας:

Εἰ τὸ φέρον σε φέρει, φέρε καὶ φέρου· εἰ δ' ἀγανακτεῖς,
καὶ σαυτὸν λυπεῖς, καὶ τὸ φέρον σε φέρει

[Ἀνθολ. Ἐπιγραμ. X, 73. Jacobs.].

(2) Καὶ αὕτη τοῦ Σιράχ ἐστὶν, ἐνθα γράφεται: κεφαλαίωσον λόγον ἐν ὀλίγοις πολλὰ [λε', 10 - 12.].

Σιράχ. Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ὠλίσθησεν ἐν στόματι αὐτοῦ· ὃς οὐχ ἤμαρτεν ἐν γλώσση αὐτοῦ.

Τίς δώσει ἐπὶ τοῦ στόματός μου φυλακὴν, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγίδα, ἵνα μὴ πέσω ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἡ γλῶσσά μου ἀπολέσῃ με ;

Λάρυγξ γλυκὺς πληθυνεὶ λόγον αὐτοῦ καὶ γλῶσσα εὐλαλος πληθυνεὶ εὐπροσηγορίαν (1).

Αὐλὸς καὶ ψαλτήριον ἠδύνουσι μέλι, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρω γλῶσσα ἠδεῖα.

Γλῶσσα ἀπαλὴ (2) συντρίβει ὄστᾶ.

Ἰσαΐου προφήτου. Κύριος δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ γινῶναι ἐν καιρῷ ἠνίκᾳ δεῖ εἰπεῖν λόγον.

Εὐαγγελίου. Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει ἀγαθὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει πονηρά.

Ἀποστόλου. Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἄλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ἐκάστῳ ἀποκριθῆναι.

Ἀποστ. Ἰακώβου. Εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ, δυνατὸς χαλιναγωγεῖν ὅλον τὸ σῶμα.

Τοῦ Χρυσοστόμου. Κτηῆσαι γλυκέα χεῖλη, καὶ πάντας φίλους ἔξεις.

Κλήμεντος. Τὸ περὶ τὴν φωνὴν ἀσκεῖν καὶ σωφρονεῖν, λαγνείας ἐστὶν ἀπέχεσθαι.

Θεοδώρητου. Χρὴ τοιγαροῦν μετὰ φόβου Θεοῦ ποιῆσθαι τοὺς λόγους· πέφυκε γὰρ ὁ πονηρὸς ἐφεδρεύειν ἡμῶν ταῖς διαλέξεσι, καὶ

(1) Τὸ ἔντυπον ἔχει: εὐπροσηγορία [Λύτ. 5', 5.].

(2) Ὡσαύτως: Γλῶσσα δὲ μαλακὴ. "Ἔστι δὲ ἡ ῥῆσις τοῦ Σολομῶντος [Παροιμ. κε', 15.].

τὸ θυρικόν τῆς ψυχῆς ἐκταράττειν μέρος, ὡς ἂν σκοτισθέντες τὸν νοῦν καὶ τῆς εὐθείας παρατραπέντες, αἱ ἐπ' ὠφελείᾳ πολλάκις συναχθέντες, βλάβης αἷτιοι ἑαυτοῖς γενώμεθα.

ΛΟΓΟΣ ΟΣ'.

Περὶ τῶν μὴ φυλασσόντων τὸ ἑαυτῶν στόμα καὶ τὴν γλῶσσαν.

Τῆς Ἐξόδο. Ἀπὸ παντὸς ῥήματος ἀδίκου ἀπόστηθι.

Δαυΐδ. Τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν.

Τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκε δολιότητα.

Ἐκόνησαν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφως· ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν.

Σολομῶντος. Περιελε σεαυτῷ σκολιὸν στόμα, καὶ ἄδικα χεῖλη ἄπωσαι ἀπὸ σοῦ.

Παγίς ἰσχυρὰ ἀνδρὶ τὰ ἴδια χεῖλη, καὶ ἀλίσκεται ῥήμασιν ἰδίου στόματος.

Ὁ ἄστεγος χεῖλεσι σκολιάζων ὑποσκελισθήσεται.

Ὀλίσθημα ἀπὸ ἐδάφους [μᾶλλον] (1) ἢ ὀλίσθημα ἀπὸ γλώσσης.

Ἀνὴρ δίγλωσσος ἀποκαλύπτει βουλὰς ἐν συνεδρίῳ.

Λόγος λυπηρὸς ἐγείρει ὀργάς.

Γλῶσσα φρονίμων καλὰ ἐπίσταται, στόμα δὲ ἀφρόνων ἀναγγέλλει κακά.

Ὁ σκολιὸς ἐν τῷ ἑαυτοῦ στόματι φορεῖ τὴν ἀπώλειαν.

Ἀνὴρ εὐμετάβλητος γλώσση ἐμπεσεῖται εἰς κακά.

Στόμα ἄστεγον ποιεῖ ἀκαταστασίας.

Χεῖλη ἀφρονος ἄγουσιν αὐτὸν εἰς κακά, τὸ δὲ στόμα αὐτοῦ τὸ θρασὺ θάνατον ἐπικαλεῖται.

Στόμα ἀφρονος συντρίβει αὐτὸν, τὰ δὲ χεῖλη αὐτοῦ παγίς τῆ ψυχῆ αὐτοῦ.

(1) Ἐξέπεσε πάντως ἢ ἐν ἀγκύλαις προστεθεῖσα λέξις. "Ἔστι δ' ἡ ῥῆσις οὐχὶ τοῦ Σολομῶντος ἀλλὰ τοῦ Σιράχ [κ', 20.].

Δι' ἀμαρτίαν χειλέων ἐμπεσεῖται εἰς παγίδα ἀμαρτωλός.

Ἱερεμίου. (1) Μὴ διαμάχου μετὰ ἀνθρώπου γλωσσώδους.

Φοβερὸς ἐν πόλει αὐτοῦ ἀνὴρ γλωσσώδης.

Πληγὴ μάστιγος ποιεῖ μώλωπα, πληγὴ δὲ γλώσσης συνθλάσσει ὅσπασται.

Τὸ ἀργύριόν σου καὶ τὸ χρυσίον σου κατάδησον· καὶ τοῖς λόγοις σου ποίησον ζυγὸν καὶ σταθμόν· καὶ τῷ στόματί σου ποίησον θύραν καὶ μοχλόν· καὶ πρόσεχε μήπως ὀλισθήσης ἐν αὐτοῖς.

Ἀποστ. Ἰακώβου. Πᾶσα φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν [ἐρπετῶν τε] (2) καὶ ἐναλίων, δαμάζεται καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ· τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων δαμάσαι· ἀκατάσχετον κακόν, μεστὴ ἰοῦ θανατηφόρου. Ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν Θεόν, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγεννημένους.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ὀλισθος ἀνθρώποις γλῶσσσα μηδέπω κυβερνωμένη.

Γλώσσης φείδου· καὶ γὰρ εὐκολωτέρα βλάπτειν εὖ κινουμένη.

Ὡς οὐδὲν γλώσσης ὀλοώτερόν ἐστι βροτοῖσι.

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ

ΚΑΤ' ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΝΕΟΦΥΤΟΥ (1695).

ΥΠΟ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

(Ἰωάννης Κομνηνὸς ὁ καὶ Ἱερόθεος Δρύστρας)

Τοῖς ἀσχολουμένοις περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας τυγχάνει λίαν γνωστὸς ὁ ἰατρὸς Ἰωάννης Κομνηνὸς ὁ γενόμενος βραδύτερον μητροπολίτης Δρύστρας καὶ μετονομασθεὶς Ἱερόθεος. Τὸν ἄνδρα τοῦτον, φημισθέντα ἀρκούντως ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, παρουσιάζει νῦν ἐγγραφόν τι, ἐπίσημον χαρακτῆρα ἔχον, ὡς γνήσιον ἀπόγονον τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, ἐνῶ οἱ ἱστορικοὶ οἱ πλείονος ἐμπιστοσύνης ἄξιοι παραδέχονται τὴν ὀλοσχερῆ τῆς οἰκογενείας ταύτης καταστροφὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος ἐν ἔτει 1461· διότι, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ὁ τελευταῖος αὐτῆς αὐτοκράτωρ Δαβὶδ Β', αἰχμάλωτος γενόμενος τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ Β' καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπαχθεὶς ἐκαρρατομήθη μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Τινὲς ὁμῶς ἐπίστευσαν ὅτι ἐπέζησαν Κομνηνοὶ γνήσιοι, ἐκλαβόντες ὡς τοιοῦτους τοὺς διαδόσαντας ἐν Γαλλίᾳ ὅτι κατάγονται ἐκ τινος υἱοῦ τοῦ Δαβὶδ Β', Νικηφόρου ὀνομαζομένου, ὅστις εἶχεν ἐπιτύχει νὰ διασωθῇ εἰς Μωρέαν. Ἄλλ' υἱὸν τοιοῦτον ἀγνοεῖ ἡ αὐθεντικὴ ἱστορία. Ἄλλος δὲ λόγιος Ἕλληνας γινώσκων καλῶς τὴν τύχην τῶν Κομνηνῶν, ἦτοι ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς ὁ Ὑψηλάντης, ὡμολόγησε μὲν ὅτι μετὰ τὴν

(1) Καὶ αὗται πᾶσαι αἱ εἰς ὄνομα τοῦ Ἱερεμίου ἀναγραφόμεναι τοῦ Σιράχ εἰσι ῥήσεις.

(2) Προσέθηκα τὰς προδήλους ἐκπεσούσας δύο λέξεις ταύτας.

Προσθήκη. Ἐν ταῖς ἀνωτέρω σελ. 661 μνημονευθείσαις ἐκδόσεσι τῆς Ἀντωνίου Γνωσιολογίας προστεθείσθω καὶ ἡ ἐν Ἐνετίᾳ γενομένη τῇ 1680 παρὰ Νικολάου Γλυκεῖ.

καταστροφήν τῆς οἰκογενείας Δαβίδ Β' «ἀκολουθεῖ νὰ μὴν ἔμεινε πουθενὰ» Κομνηνός, ἀλλ' ἠξίωσε νὰ φημίση ἑαυτὸν Κομνηνοφυῆ «ὄχι ἐκ γραμμῆς ἀρσενικῆς τῆς ἤδη ὀλοτελῶς ἐκλειψάσης, ἀλλ' ἐκ γραμμῆς θηλυκῆς, τὸ ὁποῖον (λέγει) εἶναι συγχωρημένον τὴν σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ νὰ ἐπονομάζηται τινὰς δηλαδὴ μὲ τὸ γένος καὶ τὸ πατρικὸν καὶ τὸ μητρικὸν του». Ἐπέτρεψε δὲ ἑαυτῷ νὰ ὀνομαζῆται Κομνηνός, διότι ἄγνωστον πῶς ἀνεκάλυψεν ὡς γενάρχην τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ μέγαν τινὰ δομέστικον Κωνσταντῖνον Ξιφιλιῶνον Ὑψηλάντην, ὅστις, κατ' αὐτόν, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα Εὐδοκίαν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1).

Μετὰ τὰς τοιαύτας ἀξιώσεις παρέρχεται ἤδη καὶ τις μητροπολίτης, ὁ Ἡρακλείας Νεόφυτος, παράγων ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς μητροπόλεως αὐτοῦ μαρτυρίαν τοῦ ἔτους 1480 περὶ τινος γνησίου Κομνηνοῦ, οὗ ἡ οἰκογένεια ἤκμασεν ἐν Ἡρακλείᾳ, καὶ ἦς τελευταῖος ἀπόγονος εἶνε ὁ ἱατρός Ἰωάννης (2). Τὸ ἔγγραφο τοῦ Νεοφύτου, νῦν τὸ πρῶτον δημοσιευόμενον, ἔχει οὕτω:

«Μηδὲν ἀποδείξεως ἄνευ μαρτυρικῆς, τῆς εἴτε διὰ λόγων εἴτε διὰ γραμμάτων ἢ καὶ δι' ἀμφοτέρων, τοὺς γε νοῦν ἔχοντας τῶν ἀνθρώπων παραδέχεσθαι δεῖν καὶ πιστεύειν, λόγος σοφῶν· ἀλλ' ἐν ἄπασιν ἔχειν αἰεὶ προπορευομένην τῆς ἀληθείας τὴν μετ' ἀσφαλοῦς μαρτυρίας ἀκριβεστάτην ἀπόδειξιν· ὃ δὴ καὶ τοῖς πολιτικῶς πραττομένοις τε καὶ ἐνεργουμένοις ἔθος ποιεῖν τοὺς ἐχέφρονας, πολλῶ μᾶλλον ἔνθα λόγος ἐστὶ περὶ ἀληθοῦς καὶ ζήτησις θεοφιλοῦς ἀληθείας. Τότε δὴ μάλιστα τοὺς τοῖς σοφῶν πειθομένους καλῶς ἔχουσι παραγγέλμασιν, οὐδὲν ἀνεξέταπτόν τε καὶ ἀβασάνιστον δεῖ παρατρέχειν, ἀλλὰ προερευνήσαντας πρότερον τὰ περὶ τῆς ἀληθείας ἀσφαλῶς ἐπιφέρειν τὴν ψῆφον. Καὶ τὸ ἤδη προσωπικαῖς τε καὶ γραφικαῖς μαρτυρίαις ἀποδειχθὲν ὡς ἀληθέστατον, λόγοις ἅμα καὶ γράμμασιν ἐμπεδουῖν (προσῆκει).

(1) Α. Κ. Ὑψηλάντου, Ἐὰ μετὰ τὴν ἀλωσιν, σελ. 8, 10.

(2) Καὶ ἕτερον πρόσωπον ὡς ἀπὸ τῶν Κομνηνῶν ἔλκον τὴν γένος κληίζεται. "Ἔστι δὲ οὗτος ὁ εὐκλεῆς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος Δ' ὁ καὶ Μουσελίμης ἐπονομαζόμενος, περὶ οὗ ἴδε τὴν πατριαρχικὴν ἐφημερίδα Ἀληθείαν τεύχ. ε', Ἰουνίου 24 τοῦ 1881, σελ. 86 ἔφ. Σημ. I. Σακκελίωνος.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ὁ εὐγενέστατος καὶ λογιώτατος ἄρχων ἱατρός κύριος Ἰωάννης Κομνηνός, ὁ κατὰ πνεῦμα υἱὸς ἀγαπητὸς καὶ περιπόθητος τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, καὶ τοι ἐκ χρόνων ἀρχαίων ἀπὸ προγόνων ὧν καὶ λεγόμενος Κομνηνός, καὶ ταῦτα, προσβεβαιούμενος τοῦτο μαρτυρίαις πολλαῖς καὶ ἀναμφιλέκτοις τῶν ἐξ Ἡρακλείας εὐλαβεστάτων ἱερέων καὶ χρησίμων γερόντων, καὶ μάλιστα εἰδῶς, ὅτι ἡ τοῦ γένους αὐτοῦ σειρά εὐρίσκεται κατεστρωμένη ἐν διαφοροῖς τοῦ ἱεροῦ κώδικος τῆς ἡμετέρας ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἡρακλείας τόποις, διὰ χειρῶν ἰδίων τῶν πρὸ ἡμῶν τῆς ἀγιωτάτης ταύτης μητροπόλεως προστατευσάντων πανιερωτάτων μητροπολιτῶν ἀναγεγραμμένη, οὐκ ἠρκέσθη μὲν τοι τούτοις καὶ μόνοις, ταὶ ταῦτα ἱκανωτάτοις οὔσι πρὸς τὴν τοῦ τοιοῦτου ἀπόδειξιν, ἀλλ' ἤδη καὶ ἡμετέρου ἐδεήθη μαρτυρικοῦ τε καὶ ἐπικυρωτικοῦ γράμματος, πρὸς μείζονα πίστιν, τοῦ εἶναι καὶ λέγεσθαι ἀληθῶς Κομνηνόν, ὡς ἐκ Κομνηνῶν καταγόμενον· οὐτινος τὴν ἀξίωσιν, ὡς εὐλογον οὔσαν, ἀποδεξάμενοι — καὶ γὰρ οὔ τι καινὸν ἢ τι μὴ ὄν αὐτῷ πρότερον, ἀλλὰ τῆς ἀνέκαθεν ἐκ προγόνων οὔσης αὐτῷ γενεαλογικῆς ἐπικλήσεως τὴν ἀλήθειαν ἐξετασθῆναι καὶ βεβαιωθῆναι ἠξίου — ἐκελεύσαμεν εἰς μέσον προσκομισθῆναι τὸν ἱερὸν τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἡρακλείας κώδικα. Οὐ δὴ γενομένου, δι' ἐπιμελείας ἀκριβοῦς τὰ ἐνταῦθα διεληθόντες ἅπαντα εὐρομεν ὅσα προέτεινεν ἡ αὐτοῦ λογιότης, ἔχοντα οὕτως. Ἴνα δὲ καὶ ἄλλοις δῆλα τὰ ἐν αὐτῷ γένηται, εἰς μείζονα τὴν ἀσφάλειαν, μεταγράψαντες ἐκ τοῦ ἱεροῦ κώδικος ταῦτα κατεστρώσαμεν ἐν τῷ παρόντι τῆς ἡμῶν ταπεινότητος γράμματι αὐταῖς λέξεσιν, ὡς ἐκεῖ κείνται ἀπαραλλάκτως.

Καὶ ἐν μὲν τῷ παλαιῷ κώδικι, εἰς φύλλα 4ε', διὰ χειρὸς εἰσι τοῦ τότε πανιερωτάτου μητροπολίτου Ἡρακλείας κύρ Μελετίου ταῦτα, ῥητῶς γεγραμμένα οὕτως: «Μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς δυστυχοῦς πόλεως Ἰραπεζοῦντος, ὁ δύστηνος αὐτῆς βασιλεὺς Δαβίδ ὁ Κομνηνός μετωκίσθη ἐκεῖθεν, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ θείων καὶ ἀνεψιῶν καὶ λοιπῶν συγγενῶν καὶ ἀρχόντων τοῦ παλατίου αὐτοῦ, εἰς Κωνσταντινούπολιν· μεθ' ὧν καὶ ὁ τιμιώτατος ἄρχων Θεόδωρος ὁ Κομνηνός, υἱὸς μὲν ὧν Γεωργίου πρωτοβεστιαρίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐγγονὸς δὲ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, καὶ ἀπέγγονος τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως τῆς αὐτῆς Ἰραπεζοῦντος Βασιλείου Κομνηνοῦ· ὅστις ὕστερον, διὰ προτροπῆς

ἡμετέρας πολλῆς ἦλθε κατὰ τὸ ,σϞϞθ' ἔτος, δεκεμβρίου ις', μετὰ τῆς συμβίας αὐτοῦ Μαρίας, Ουγατρός τοῦ ἄρχοντος Καζαβίτου, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ κατόκησεν ὡδε ἐν τῇ Ἡρακλείᾳ, διὰ τὸ ἡσυχον. Καὶ δεδώκαμεν αὐτῷ εἰς κατοίκησιν τὸ ὀσπήτιον τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀρχιστρατήγων, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν κτίσμα τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ἔστω εἰς μνήμην».

Καὶ εἰς φύλλα ριβ' τοῦ αὐτοῦ κώδικος, διὰ χειρὸς τοῦ τότε μητροπολίτου Ἡρακλείας κὺρ Θεοδοσίου, ταῦτα: «Ἐν ἔτει ,ζι' ἐβάπτισαμεν τὸν υἱὸν Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, υἱοῦ Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ἐκαλέσαμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μανουήλ».

Καὶ εἰς φύλλα ρλα', διὰ χειρὸς τοῦ τότε οἰκονόμου Βελισαρίου ἱερέως: «Ἐτους ,ζξς', μηνίου β', ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Μητροπόλεως μίαν κανδήλαν ἀργυρᾶν Δαβιδ ὁ Κομνηνός, εἰς μνημόσυνον τοῦ μακαρίτου πατρὸς αὐτοῦ Μανουήλ Κομνηνοῦ».

Καὶ εἰς φύλλα ρης' τοῦ αὐτοῦ κώδικος, διὰ χειρὸς τοῦ τότε μητροπολίτου Ἡρακλείας κὺρ Διονυσίου: «Ἐν ἔτει αχδ', νοεμβρίου θ', ἐστεφανώθη Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός, υἱὸς Δαβιδ Κομνηνοῦ, μετὰ Μαρίας Ουγατρός Πέτρου τοῦ Γλαβᾶ, ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀρχιστρατήγων».

Ἐν δὲ τῷ νέῳ κώδικι, εἰς φύλλα κε', διὰ χειρὸς τοῦ τότε μητροπολίτου Ἡρακλείας κὺρ Ἰωαννικίου: «Ἐν ἔτει αχλζ', σεπτεμβρίου ιζ', ἐθάψαμεν, ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τῆς ἡμετέρας μητροπόλεως Θεόδωρον Κομνηνόν, τὸν υἱὸν Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ. Καὶ διότι ἀφιέρωσε τῇ ἐκκλησίᾳ γρόσια πεντήκοντα, διὰ μνημόσυνον του, ἐγράψαμεν ἐνταῦθα τὸ ὄνομα αὐτοῦ».

Καὶ κατωτέρω, εἰς φύλλ. κς', διὰ χειρὸς τοῦ τότε Ἡρακλείας κὺρ Μεθοδίου, ταῦτα: «Κατὰ τὸ αχγς^{ον} ἔτος τὸ σωτήριον, ἰουνίου κθ', ἐχειροτόνησα ἱερέα τὸν Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν, υἱὸν Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ, τὸν παρεπικληθέντα Μόλυβδον, διὰ τὸ εὐρεθῆναι ὑπὸ τὸ καταγώγιον [ἴσ. κατώγειον] τῆς οἰκίας αὐτοῦ μόλυβδον ἰκανὸν κεχωσμένον· καὶ ἔδωκα αὐτῷ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀρχιστρατήγων καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἵνα ἐφημερεύῃ ἐν αὐταῖς, πρὸς ζωάρκειάν του». Ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ, διὰ χειρὸς τοῦ αὐτοῦ: «Κατὰ τὸ αχνη'

ἔτος, ἰανουαρίου κς', ἐβάπτισα τὸν υἱὸν Ἀλεξίου ἱερέως τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ἐκάλεσα τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην».

Πρὸς δὲ τοὶ πλείονα τοῦ τοιοῦτου ἀσφάλειαν, παρεστήσαμεν ἐνώπιον ἡμῶν καὶ τοὺς ἐν Ἡρακλείᾳ εὐλαβεστάτους ἱερεῖς καὶ χρησίμους γέροντας, ὅσοι τὸ ἀξιόπιστον εἶχον ἐκ τε τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ τρόπου, τὸν τε Γεώργιον ἱερέα, τὸν διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Γεράσιμον ἱερομόναχον μετονομασθέντα, καὶ Θεόδωρον ἱερέα, υἱὸν Ἰωάννου, Δημήτριον ἱερέα Γλαβᾶν, καὶ Ἰωάννην Φρίντην, τὸν διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Θεοδόσιον μετονομασθέντα, καὶ Ἰωάννην Σακάρην τὸν διὰ τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος Ἰωαννίκιον μοναχὸν μετακληθέντα, Γεώργιον τὸν τοῦ Φράγγου, Ἰωάννην τὸν Κατζαράπην, Δημήτριον τὸν Γλαβᾶν, καὶ ἑτέρους πολλούς, ὧν τινῶν τὰ ὀνόματα κατελίπομεν διὰ τὸ πλῆθος. Τούτους πάντας ἐξετάσαμεν ἀκριβῶς δι' ὠμοφορίου καὶ ἐπιτραχηλίου, ἵνα ἐν βάρει ἀλύτου ἀφορισμοῦ εἴπωσιν, εἰ ὁ λογιώτατος ἱατρός κύριος Ἰωάννης, ὁ λεγόμενος Κομνηνός, ἔστι γνήσιος υἱὸς Ἀλεξίου ἱερέως Κομνηνοῦ, καὶ εἰ ἀληθῶς οἱ τούτου πρόγονοι ἐκ Τραπεζοῦντος ἀφίκοντο εἰς Ἡρακλείαν, καὶ εἰ ἐκ τῶν πάλαι κατάγονται Κομνηνῶν. Οἱ δὲ ὄρκοις τε τοῦτο ἐβεβαίουν καὶ κατάστιχα τῆς πολιτείας, ἐν οἷς ἦσαν τῶν τε πρὸ αὐτῶν, ἐπὶ ἔτεσι πλείστοις, καὶ τῶν νῦν ὄντων Ἡρακλειωτῶν τὰ βασιλικὰ συδοσίματα γεγραμμένα προεισκομίσαντες ἀπεδείκνυον αὐτόν τε τὸν κύριον Ἰωάννην υἱὸν εἶναι γνήσιον Ἀλεξίου ἱερέως τοῦ Κομνηνοῦ, ἐκ τε Τραπεζοῦντος ἀφίχθῆναι τοὺς αὐτοῦ προγόνους, καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων κατάγεται Κομνηνῶν προσβεβαιοῦντες.

Διὰ τοὶ ταῦτα ἡ ταπεινότης ἡμῶν, ἐκ τούτων πάντων τὸ πιστὸν λαβοῦσα καὶ ἀναμφίβολον, γράφει καὶ προσεπικυροῖ, ὅτι ὁ εὐγενέστατος καὶ λογιώτατος ἄρχων ἱατρός κύριος Ἰωάννης ἐστὶν υἱὸς γνήσιος Ἀλεξίου ἱερέως, υἱοῦ Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ, Κομνηνός καὶ ὦν καὶ ὀνομαζόμενος, ὡς ἐκ τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων καταγόμενος Κομνηνῶν, κατὰ τὴν ἐκ πατέρων εἰς τοὺς υἱοὺς ἀδιάκοπον τοῦ γένους σειρὰν καὶ ἀλληλένδετον διαδοχὴν, ἀληθῶς καὶ ἀναμφιλέκτως.

Ὅθεν, καὶ εἰς ἀσφαλεστέραν τοῦ τοιοῦτου πίστιν τε καὶ βεβαίωσιν, ἐγράφη τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν ταπεινότητος συμμαρτυρικὸν καὶ ἐπικυρωτικὸν γράμμα, ὑπεγράφη τε παρ' ἡμῶν οἰκειοχείρως, τῇ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἡρακλείας σφραγίδι κατασφρα-

γισθέν, κατὰ τὸ ἀρχαῖο σωτήριο ἐτος, ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰνδι-
κτιῶνος γ'». ».

Τὸ ἔγγραφο τοῦτο συνετάχθη ὑπὸ μητροπολίτου Ἡρακλείας ἐν
ἔτει 1695, οὗ τὸ ὄνομα ἐλλείπει ἐκ τοῦ ἀντιγράφου. Γινώσκεται
ὁμῶς ὅτι τοὺς οἰακας τῆς ἐν Ἡρακλείᾳ ἐκκλησίας ἐκράτει τότε ὁ
μητροπολίτης Νεόφυτος, περὶ οὗ ἱκαναὶ πληροφορίες σῶζονται ἐν ἐκ-
δομένοις τε καὶ ἀνεκδότοις κειμένοις. Ἀνεῦρον δὲ αὐτὸ ἐν κώδικι
γεγραμμένῳ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λιβύης Σαμουήλ τοῦ Καπα-
σοῦλη, καὶ σωζομένῳ τανῦν ὑπ' ἀριθ. 487 ἐν τῇ κεντρικῇ βιβλιο-
θήκῃ τοῦ πατριαρχείου τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ. Τὸ ἔγγραφο
κεῖται ἐν τοῖς φύλλοις 46^ο — 16^α ἀνεπιγράφως. Τὸ ὄνομα τῆς συν-
τάξεως τοῦ ἐγγράφου, τὸ ἐν αὐτῷ ὀνοματολογικὸν καὶ ὁ τόπος ἐν ᾧ
περιεσώθη, εἰσὶν ἐπαρκῆ μαρτύρια ὅπως οὐδεμίαν προξενήσωσιν ἀμφι-
βολίαν περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ.

Σπουδαῖα εἰσὶν αἱ ἐν τῷ ἐγγράφῳ πρωτοφανεῖς πληροφορίες περὶ
Κομνηνῶν βιωσάντων ἐν Ἡρακλείᾳ, καὶ ὧν γενάρχης ὁμολογεῖται ὁ
ἄρχων Θεόδωρος Κομνηνός, υἱὸς μὲν Γεωργίου πρωτοβεστιάριου τοῦ
Κομνηνοῦ, ἔγγονος δὲ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ καὶ ἀπέγγονος τοῦ Τρα-
πεζοῦντος αὐτοκράτορος Βασιλείου Κομνηνοῦ. Τὸν Θεόδωρον τοῦτον
ὁ Ἡρακλείας μητροπολίτης Μελέτιος προτρέψας θερμῶς ἠνάγκασε
νὰ μετοικήσῃ τῇ 16 δεκεμβρίου 1480 εἰς Ἡράκλειαν, ἐνθα ἐδώρη-
σατο αὐτῷ «εἰς κατοίκησιν τὸ ὀσπήτιον τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀρχι-
στρατῆγων, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν κτίσμα τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου βασι-
λέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ». Τὴν πληροφορίαν ταύτην ὁ συντά-
κτης τοῦ ἐγγράφου, ἀνεῦρεν ἐν τῷ παλαιῷ κώδικι τῆς μητροπόλεως
Ἡρακλείας, ἐν ᾧ ὑπῆρχον πράξεις κατὰ τὴν ιε', ις' καὶ ιζ' ἐκα-
τονταετηρίδα γεγραμμέναι καὶ ἀναφερόμεναι εἰς ὑποθέσεις διοικητι-
κὰς τε καὶ πνευματικὰς αὐτῆς ταύτης τῆς μητροπόλεως. Ἡ ὑπαρξίς
τοιούτου κώδικος οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν, γνωστοῦ ὄντος τοῦ
ἀρχαιοτάτου παρ' ἡμῶν ἔθους, ὅπως ἐκάστη ἐκκλησία, μητροπολι-
τικὴ, ἀρχιεπισκοπικὴ ἢ ἐπισκοπικὴ, κρατῆ ἀρχεῖα καὶ κατὰστικα
παντοῖα, ὅσα δηλονότι αἱ ἀνάγκαι τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέως
ἀπαιτοῦσιν. Ὡστε καὶ ὁ δευτερόθρονος μητροπολιτικὸς θρόνος τῆν
Ἡρακλείας, ὁ κεκτημένος μεγάλην ἐπαρχίαν καὶ ἐπισκοπὰς τινὰς,
ἠδύνατο ἀναμφιβόλως νὰ ἔχη κώδικα ἀρχαῖον, περιλαμβάνοντα πρά-

ξεις καὶ ἔγγραφα τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων, ὡς εἶχε, κατὰ τὸν
ισ' αἰῶνα, καὶ βιβλιοθήκην σπουδαιοτάτην. Ἡ ἀξιοπιστία λοιπὸν
τοῦ ἐν αὐτῷ ὑπομνήματος τοῦ Ἡρακλείας Μελετίου εἶναι ἀναμφι-
σβήτητος. Ἀλλὰ τίς ἦν ὁ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενος ἄρχων Θεόδωρος ὁ
Κομνηνός, ὁ ἔλκων τὸ γένος ἐκ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι αὐτοκρατορικῆς
οἰκογενείας τῶν μεγάλων Κομνηνῶν; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀδου-
νατῶν σήμερον ν' ἀπαντήσω, περιορίζομαι μόνον εἰς τὰς ἐπομένας
σημειώσεις. Ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος λέγει τὸν Θεόδωρον υἱὸν Γεωρ-
γίου πρωτοβεστιάριου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀπογόνου ὄντος τοῦ αὐτοκρά-
τορος Βασιλείου. Ἄλλον Γεώργιον πρωτοβεστιάριον δὲν γινώσκω ἢ
τὸν ἐπωνυμούμενον Ἀμηρούτζην, περὶ οὗ σῶζονται ἱκαναὶ εἰδήσεις.
Ἐνθυμοῦμαι ὅτι οὐδεμία αὐτῶν μαρτυρεῖ τι περὶ συγγενείας τοῦ Ἀ-
μηρούτζη πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν. Ὁ
Ἀμηρούτζης ἦτο ἔγγονος τοῦ Μάρκου Ἰάγαρη καὶ ἐξάδελφος τοῦ
περιφήμου Μαχμοῦτ πασᾶ. Ὁ Δουκάγγιος ὁμῶς (Fam. Aug.), ἐὰν
καλῶς ἐνθυμῶμαι, Γεώργιον πρωτοβεστιάριον κατατάσσων ἐν τοῖς
Κομνηνοῖς παραπέμπει εἰς Λαόνικον Χαλκοκονδύλην· καὶ ἐπειδὴ οὐ-
δέτερον τῶν συγγραφέων τούτων ἔχω νῦν ὑπ' ὄψιν, συνιστῶ ὅπως
ἄλλοι ἐξελέγξαντες τὴν παρὰ Δουκαγγίῳ πληροφορίαν μελετήσωσιν
αὐτὴν σὺν τῷ σημειώματι τοῦ Ἡρακλείας Μελετίου, ἐξ οὗ ἐπισήμῳ
τῷ τρόπῳ ἀποδείκνυται πηγάζουσα ἢ ἐκ Κομνηνῶν καταγωγὴ τοῦ
ἱατροῦ Ἰωάννου, διὰ τῶν ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ Νεοφύτου ἐπιλοίπων
σημειώσεων, εἰλημμένων ἐκ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κώδικος τῆς
μητροπόλεως Ἡρακλείας. Κατὰ τὰς σημειώσεις λοιπὸν τοῦ ἐγγρά-
φου, σχηματίζεται εὐχερῶς ὁ ἐπόμενος γενεαλογικὸς πίναξ :

Βασίλειος Α' αὐτοκράτωρ (1332-1340)

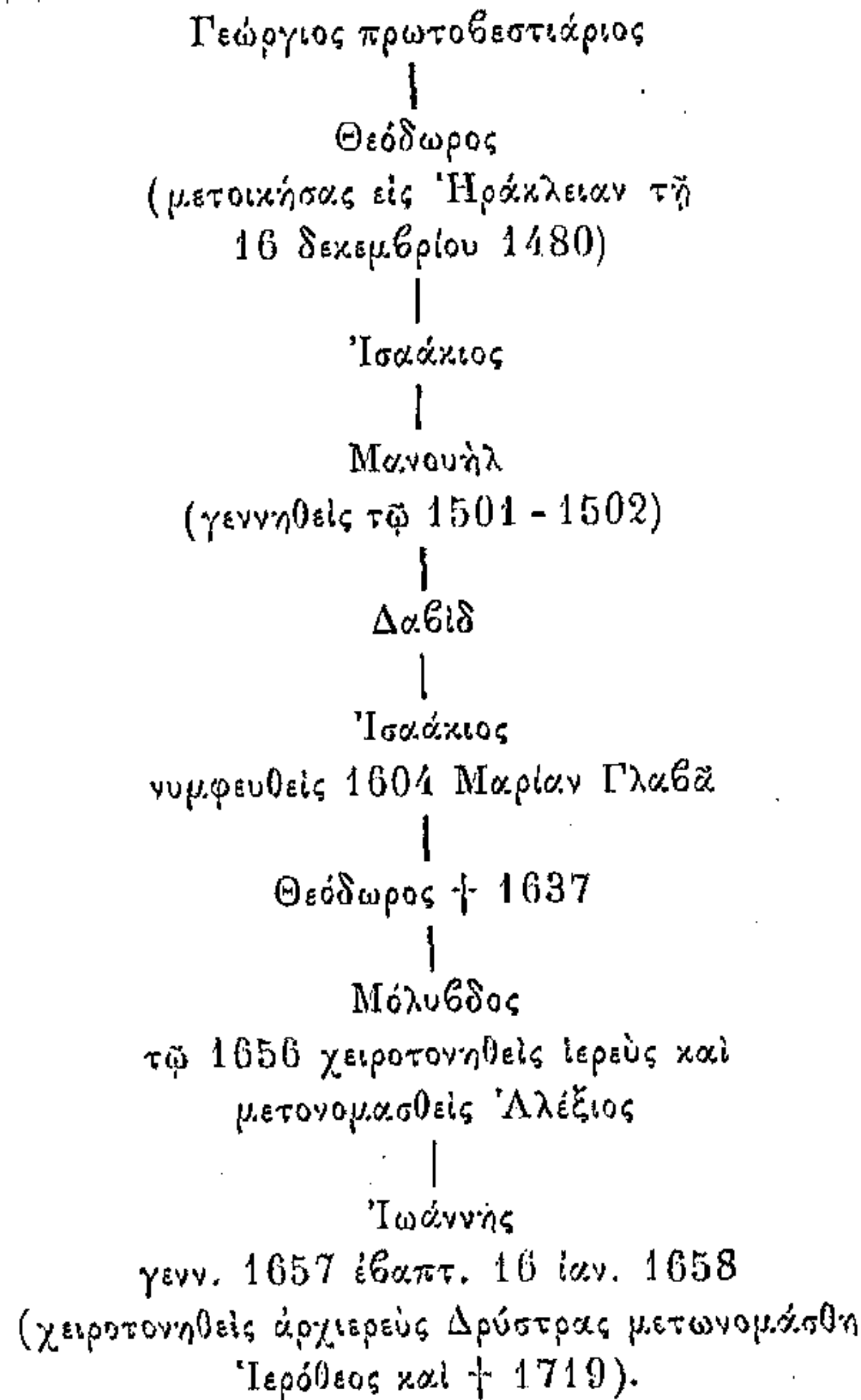
(Κατὰ τὴν ἱστορίαν ἡ πρώτη αὐτοῦ σύζυγος Εἰρήνη ἦτο στεῖρα,
ἐκ δὲ τῆς δευτέρας, Εἰρήνης καὶ ταύτης καλουμένης

Ἀλέξιος

(Ἰσαάκιος)

Ἰωάννης

ἄγνωστος τοῖς χρονογράφοις.

Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος Β', ἀποθανὼν τῷ 1340 κατέλιπε δύο υἱούς, τὸν Ἀλέξιον καὶ Ἰωάννην ἢ Καλογιάννην. Υἱὸν αὐτοῦ Ἰσαάκιον ὀνόματι νῦν πρῶτον γνωρίζει ἡμῖν τὸ ἐγγράφον τοῦ Νεοφύτου, κατὰ σημείωσιν τοῦ ἔτους 1480, γραφεῖσάν πάντως ἐξ ὁμολογίας προφορικῆς τοῦ ἀρχοντος Θεοδώρου, ὅστις ἔλεγεν ἑαυτὸν ἕγγονον τοῦ Ἰσαακίου. Ὡστε ἡ κομνηνοφυῆς καταγωγὴ τοῦ ἱατροῦ Ἰωάννου εἰς αὐστηροῦς κριτὰς δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀμφίβολος, ἂν μὴ χρονο-

γράφος ἀρχαῖος ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἰσαακίου. Ἐτεροὶ δὲ πάλιν κριταὶ ἐπιεικέστεροὶ δύνανται ἴσως νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν κομνηνοφυᾶ αὐτοῦ καταγωγὴν, ἀφορμῶντες ἐκ τῆς σκέψεως, ὅτι εἰ καὶ οἱ χρονογράφοι παρεσιώπησαν τὸν Ἰσαάκιον, ὁ εἰς Ἡράκλειαν ὁμῶς προσκληθεὶς ἀρχὼν Θεόδωρος ἠδύνατο κάλλιστα νὰ γινώσκῃ τὸν πάππον καὶ πρόπαππον αὐτοῦ, ὡς ἐγίνωσκε τὸν πατέρα αὐτοῦ Γεώργιον τὸν πρωτοβεστιάριον συγγενεύοντα τοῖς μεγάλοις Κομνηνοῖς. Ἡ ἱστορικὴ λοιπὸν ἀξία τοῦ ὑπομνήματος Μελετίου τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας ἐκτιμηθῆσεται, τό γε νῦν, ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν καθ' ὃν ἕκαστος αὐτῶν ἔχει τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι. Ἀτομικὴν δὲ γνώμην περὶ τοῦ θέματος τούτου δὲν δύναμαι νὰ διατυπώσω πρὶν ἢ μελετήσω ἐν ταῖς λεπτομερείαις πάσας τὰς περιωθείσας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι βασιλευσάσης οἰκογενείας τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ θέμα πολυχρόνιον. Ἄλλ' ἴσως τις πάλιν ὑποπτεύσει πλαστογραφίαν ἢ κατασκευὴν τεχνητὴν ἐν τῷ ὑπομνήματι Μελετίου, προξενουμένην πως ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ ἐν συνόλῳ, μάλιστα δὲ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ἰνδικτιῶνος καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπανάληψιν τοῦ ἐπωνύμου Κομνηνοῦ, ὅπερ ἐν ὀλιγοστίχῳ σημειώματι ἐπτάκις καὶ μετὰ πεισμονῆς πως ἀναφέρεται. Ἐκ τῆς ὑποψίας ταύτης θὰ ἐγεννᾶτο ἡ ἐρώτησις: Μήτοι ὁ μητροπολίτης Νεόφυτος δωροδοκηθεὶς ἢ χαριζόμενος τῷ ἱατρῷ Ἰωάννῃ κατεσκεύασε τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μελετίου ὑπόμνημα, ἵνα συμβιβάσῃ τὰ ἀσυμβίβαστα καὶ ἱκανοποιήσῃ τὴν φιλοδοξίαν τοῦ φίλου αὐτοῦ ἱατροῦ; Ἄλλ' ἀρχιερεὺς συναισθανόμενος τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ ταλμῆσῃ πρὸς πλαστογραφίαν, ἐνῶ αὐτὸς οὗτος ὁ μητροπολίτης Νεόφυτος πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἐγγράφου ὁμολογεῖ ὅτι ἐποιήσατο χρῆσιν φρικτῶν ἐπιτιμιῶν εἰς ἀνακάλυψιν τῆς ἐκ Κομνηνῶν καταγωγῆς τοῦ ἱατροῦ Ἰωάννου; Πῶς ταῦτα συμβιβάζονται; Ὁ ἀνθιστάμενος κατὰ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ ἐγγράφου θὰ ὠχυροῦτο πιθανῶς καὶ ὀπισθεν σιγγιλίου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Β', ἐν ᾧ ὁ Ἡρακλείας μητροπολίτης Νεόφυτος χαρακτηρίζεται ὡς ταραξίας καὶ ἀλαζίων καὶ φιλοτάραχος, «ἐπιτιμιῶν ἱερεῦσι καὶ λαϊκοῦς ἀφορίζων ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἐγκλημάτων». Τὸ σιγγίλιον τοῦτο συνταχθὲν τῷ 1694, ἦται ἐν ἔτος πρὸ τοῦ ἐγγράφου τοῦ Νεοφύτου, ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ Ἀρχαιολ. Παραρτ. ΙΖ' τόμου τοῦ *E.l.l. Philol. Συλλ.* σελ. 84-86. Οἷοςδήποτε ὁμῶς καὶ

ἀν ἦτο ὁ Νεόφυτος ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι θὰ ἐτόλμα, παραδιάζων τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, νὰ συντάξῃ ἐπίσημον καὶ ἔγκυρον ἔγγραφον, ὅπερ ἐπέπρωτο ν' ἀναγνωσθῆ παρὰ πολλῶν σπουδαίων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Ἐὰν αἱ ἐν τῷ ἔγγράφῳ μαρτυρίαι ἦσαν ψευδεῖς, πάντως θὰ ἠκυροῦντο ὑπὸ τινος τῶν ἐπὶ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἀκμασάντων πατριαρχῶν, διὰ πράξεως ἔγγράφου, ἧς ἀντίγραφα θὰ ἐσώζοντο· ἡ δὲ τοιαύτη ἀκύρωσις θὰ συμπεριλαμβάνετο ἐν τῷ εἰς Ἱεροσόλυμα κώδικι, ὡς συμπεριελήφθη ἐν αὐτῷ ἡ πατριαρχικὴ ἀκύρωσις ἔγγράφου τοῦ Φιλαδελφείας μητροπολίτου Μελετίου, δι' οὗ συνιστάτο εἰς τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς ὁ ἐν ἱερομονάχοις Ἰωάννης Στάγης. Ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς οὔτε ὡς ἱατρὸς ἐν Βλαχίᾳ, οὔτε ὡς ἀρχιερεὺς ἠγείρεν ἀξιώσεις περὶ τῆς ἐκ Κομνηνῶν καταγωγῆς αὐτοῦ. Πιθανὸν φαίνεται ὅτι μόνη ἐπιθυμία αὐτοῦ ἦτο νὰ βεβαιώσῃ τὰ κατὰ τὴν καταγωγὴν ταύτην δι' ἔγγράφου, πρὸς εὐχαρίστησιν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸν φίλων. Ἡ μεσαιωνικὴ ἡμῶν ἱστορία σημαντικῶς θὰ ὠφελεῖτο, ἐὰν τοιαύτην ἀξιόπρεπῆ ἐπιθυμίαν εἶχον κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας πλεῖστοι τῶν ἡμετέρων προγόνων, μάλιστα δὲ οἱ διαιωσαντες ἐνδόξων βυζαντινῶν οἰκῶν ἐπωνύμια, ὧν τὴν συγγενικὴν σχέσιν ματαιῶς οἱ ἐρευνηταὶ ζητοῦσι ν' ἀποδείξωσι, τῶν σωζομένων ἐν τοῖς βιβλίοις μαρτυριῶν ἀνεπαρκῶν οὐσῶν. "Θθεν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸ δημοσιευόμενον σήμερον ἔγγραφον τοῦ μητροπολίτου Νεοφύτου εἶνε κείμενον λίαν σπουδαῖον, διὰ τὰς ἐν αὐτῷ περισωθείσας περὶ Κομνηνῶν πληροφορίας, τὰς ὁποίας, ἀν μὴ ᾤσιν ἐπαρκεῖς εἰς βεβαίωσιν αἱ σωζόμεναι μαρτυρίαι, πάντως ὁ μέλλων χρόνος ἢ θὰ διαφωτίσῃ ἢ θὰ συμπληρώσῃ.

Ἐν τῷ ἔγγράφῳ τοῦ Νεοφύτου ἀναφέρονται οἱ ἐπόμενοι μητροπολίται Ἡρακλείας:

1. Μελέτιος, 1480.
2. Θεοδόσιος, 1501 - 1502.
3. Διονύσιος, 1604.
4. Ἰωαννίκιος, 1637.
5. Μεθόδιος, 1656 - 1658.

Οἱ δύο πρῶτοι τῶν ἀρχιερέων τούτων νῦν πρῶτον γνωρίζονται. Περὶ τοῦ Διονυσίου σώζονται τσαῦτα κείμενα ἐκδεδομένα τε καὶ ἀνέκδοτα, ὥστ' ἐπαρκοῦσι ν' ἀποτελέσωσιν ἀξιόλογόν τινα βιογραφίαν

αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Σ. Οἰκονόμον, μητροπολίτης Ἡρακλείας ἐγένετο τῷ 1591, προβιβασθεὶς, φαίνεται, εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα ἀπὸ τοῦ ὀφφικίου τοῦ μεγάλου πρωτοσυγκέλλου. Ἐν ἔτει 1596 διέτριψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς μέλος συνοδικόν. Πλείονα περὶ αὐτοῦ ὄρα εἰς τὰς σημειώσεις καὶ τὰ ἔγγραφα, ἅτινα ἐξέδωκα ἐν *Ἑλλ. Φιλολογ. Συλ.* (τόμ. IB', σελ. 52, 54, 57, 69, 76, 77, 79) καὶ ἐν *Μαυρογορδατεῖᾳ Βιβλιοθήκῃ*, τόμ. Α', σελ. 121. — Ὁ δὲ Ἰωαννίκιος γνωστὸν εἶνε, ὅτι ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Γάνου καὶ Χώρας μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας ἐν ἔτει 1636, καὶ ὅτι τῇ 16 Νοεμβρίου 1646 ψηφισθεὶς ἀνηγορεύθη οἰκουμενικὸς πατριάρχης, διοικήσας τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπτάκις. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μεθόδιος, μετὰ πολυετῆ διοίκησιν τῆς ἐν Ἡρακλείᾳ μητροπόλεως μετετέθη τῇ 5 Ἰανουαρίου 1668 εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, ἰθύνων αὐτὸ ἐπὶ χρόνον τινά.

Ἐπολείπεται ἤδη νὰ σημειωθῶσι τινα καὶ περὶ τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, εἰς ὃν τὸ ἔγγραφον συνταχθὲν κατ' αἰτήσιν αὐτοῦ ἐνεχειρίσθη. Περὶ αὐτοῦ ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγαι πληροφορίες, ἐξ ὧν σημειοῦνται ἐνταῦθα αἱ ἐπόμεναι. Ὁ συγχρονίσας αὐτῷ Δημήτριος Προκοπίου λέγει ταῦτα: «ἀνὴρ Θεοσεβῆς, κόσμος τὰ ἦθη καὶ πολλαῖς ἀρεταῖς βίᾳ πρεπούσαις χριστιανικῶς κεκοσμημένος, ἐλλόγιμος, πολυμαθῆς, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, ἰταλικῆς καὶ ἑβραϊκῆς, καὶ ἀραβικῆς φωνῆς, καὶ κατὰ πᾶσαν ἰδέαν λόγου καὶ ἐπιστήμης, τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς, πεπαιδευμένος. Γέγονεν ἀκροατῆς τῶν καθηγητῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς, συνδιέτριψεν δὲ ἱκανὸν χρόνον καὶ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ σοφοῖς, καὶ σχεδὸν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην περιηγήσατο» (Fabricii Bibl. Graeca, ed. Harles, τόμ. XI, σελ. 534. — Κ. Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. τ. Γ', σελ. 490). Ἐν Βουκουρεστίᾳ ἐχρημάτισε καθηγητῆς, ἅμα δὲ καὶ ἀρχίατρος τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Βασσαράβα. Βραδύτερον δὲ κληρικὸς γενόμενος προὔχειρίσθη εἰς μητροπολίτην Δρύστρας ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἱερόθεος. Ἀπεβίωσε δὲ ἐν Βουκουρεστίᾳ τῷ 1719. Πονήματα αὐτοῦ ἐκδεδομένα τε καὶ ἀνέκδοτα γινώσκονται, τὸ Προσκυνητᾶριον τοῦ ἀγίου Ὁρους (1), ἔμμετρά τινα καὶ ἄλλα, περὶ ὧν ὄρα Γ. Ζα-

(1) Τὸ Προσκυνητᾶριον ἐγράφη τῷ 1698, κατὰ σημείωσιν ἐν χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθ. τοῦ ἐν Ἰασίᾳ πανεπιστημίου, C. Erbiceanu, Revista Teolog. III, σελ. 237.

βίβρα Νέας Ἑλλ. σ. 345.—Κ. Σάθα Νεοελλ. Φιλολογ. σελ. 297—399. Τούτοις προσθετέον Βίβλιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνού, ἐκδοθέντα ὑπὸ Χρυσάνθου Λοραγεν ἐν Πετροπόλει τῷ 1888, καὶ ἕτερον βιβλίον ἐκ μεταφράσεως ἐπιγραφόμενον ὧδε: «Μεταμόρφωσις τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ νέου γένους, ἥτοι βίβλος κατασκευαστικὴ περὶ τῶν τεσσάρων τοῦ ἀνθρώπου ἐσχάτων, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς λατινίδος εἰς τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον». Τῆς μεταφράσεως ταύτης ἀνεῦρον δύο ἀντίγραφα ἐν τῇ κεντρικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἕτερον δὲ ἀντίτυπον, γραφὲν τῷ 1699 ἐν Βουκουρεστίῳ, σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πανεπιστημίου Ἰασίου (Revista Teolog. III, σ. 231). Τοῦ Ἱεροθέου Κομνηνοῦ σώζονται καὶ ἐπιστολαὶ τινες πρὸς Χρυσάνθον Νοταρᾶν (Σάθα Μεσ. Βιβλ. τ. Γ', σ. 524), Νικόλαον Μαυροκορδάτον καὶ πρὸς ἄλλους. Ὁ κ. Legrand ἐξέδωκε δύο ἐπιστολάς τοῦ Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν Δρύστρας Ἱεροθέον, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ἡ τοῦ ἀποστέλλοντος πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκτίμησις καὶ ὑπόληψις (Epistolaire grec. Paris, 1888, σελ. 55, 75). Ἀνεῦρον καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Ἱεροθέου, ἔτι ἐν τοῖς λαϊκοῖς καταλεγόμενου, ἀποσταλεῖσαν ἐκ Βουκουρεστίου τῷ 1701 πρὸς τὸν ἀρχιερέα Σελευκείας (1).

Ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς φαίνεται ὅτι δὲν ἐνυμφεύθη· διό, γενόμενος κληρικὸς καὶ εἶτα ἀρχιερεὺς, οὐδένα ἀπόγονον ἀφῆκε. Τὸ ἐν Ἡρακλείᾳ συνταχθὲν ἔγγραφο τοῦ Νεοφύτου, οὔτ' ἀδελφοῦ, οὔτ' ἀδελφῆς, οὔτ' ἄλλου τινὸς συγγενοῦς ποιεῖται μνηεῖον. Ὡστε ὁ Ἰωάννης ἦτο ὁ τελευταῖος ἀπόγονος τοῦ ἐν Ἡρακλείᾳ μετοικήσαντος γνησίου, κατὰ τὸ ἔγγραφο, Κομνηνοῦ(2).

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ προηγουμένου περὶ τοῦ τελευταίου Κομνηνοῦ ἀρθρου, εἶδον ἐν τῇ Νεοελλ. Φιλολογίᾳ τοῦ κ. Σάθα (σ. 412), ὅτι ἐν τοῖς λογίοις τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τάσσεται Ἰωάννης Μόλυβδος ὁ

(1) Ἐκδοθήσεται ἄλλοτε μετὰ τινῶν σημειώσεων. Ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ἔχει οὕτω: «Τῶν ἐναρέτων καὶ θεοφιλῶν ψυχῶν» κτλ.

(2) Ἀνωτέρω ἐν σελ. 672 στίχ. 3 κάτωθεν ἀντὶ δευτεροῦ θρονοῦ γράφει τριτοῦ θρονοῦ.

Περίνθιος, ὅστις «ἐχρημάτισε διορθωτῆς τοῦ ἐν Ἰασίῳ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου, καὶ ὡς τοιοῦτος μνημονεύεται ἐπιμεληθεὶς τὴν ἐν ἔτει 1683 γενομένην ἐκδοσιν (τῶν συγγραμμάτων) Συμειῶν Θεσσαλονίκης». Ταῦτα ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν μνήμην μου τὸν ἐν τῷ ἔγγραφῳ τοῦ Ἡρακλείας μητροπολίτου ἀναφερόμενον Ἀλέξιον Κομνηνὸν τὸν Μόλυβδον, οὐ υἱός, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔγγραφο, ἦτο ὁ ἰατρὸς Ἰωάννης Κομνηνός, ὅστις φυσικῶς ἐπωνυμεῖτο Μόλυβδος πρὶν ἢ προσλάβῃ τὸ «Κομνηνός». Τὸ τοπικὸν «Περίνθιος» δηλοῖ ὅτι οὗτος ὁ Ἰωάννης Μόλυβδος ἦτο ἐξ Ἡρακλείας (τῆς καὶ Περίνθου), ἐκ τῆς ὁποίας κατήγετο καὶ ὁ προμνημονευθεὶς ἰατρὸς Ἰωάννης (Κομνηνός) ὁ Μόλυβδος. Ἡ σημείωσις τοῦ Σάθα πηγάζει βεβαίως ἐκ τῆς προηγηθείσης Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Α. Π. Βρετοῦ (τόμ. Α', σ. 39, 40, 231), ἐνθα σημειοῦται ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ βιβλίου, ὃ ἐπιστάσις αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὁ Ἰωάννης Μόλυβδος, ἐν αὐτῇ μὲν καλούμενος «λογιώτατος νοτάριος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας κύριος Ἰωάννης Μόλυβδος ὁ ἐξ Ἡρακλείας», «ἐν τέλει δὲ τοῦ βιβλίου «Ἰωάννης Μόλυβδος ὁ Περίνθιος». Ἡ ταυτότης αὐτοῦ πρὸς τὸν κατόπιν ἰατρὸν Ἰωάννην εἶναι προφανής· ὥστε ὅτε ἐξέδωκε τὰ συγγράμματα τοῦ Θεσσαλονίκης Συμειῶν, ἦτο ὁ Ἰωάννης (Κομνηνός) ὁ Μόλυβδος ἑτῶν 25.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΕΚΔΟΣΙΝ ΙΑΜΒΩΝ

ΜΑΡΚΟΥ ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ

Γ Η Ο

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

Ἐν σελ. 98—105 τῶν Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων μου, τῶν συνεκδοθέντων τῇ Μαυρογορδατείῳ Βιβλιοθήκῃ (τεῦχος 4^{ον}), κατεχώρισα διάφορα συγγραμμάτια τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου Ἐφέσου κυροῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, ἐν οἷς εἰσι καὶ οἱ ὑπ' ἀριθ. 9 καὶ 12 (σελ. 103—104) ἱαμβικοὶ στίχοι, οἱ μὲν «Εἰς τάφον τοῦ Ἀσάνη κυροῦ Ἰσαακίου καὶ τῆς αὐτοῦ ἐγγόνης, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου», οἱ δὲ

«Εἰς τάφον κυροῦ Δημητρίου τοῦ Λεοντάρη ἐν τῇ μονῇ τῆς Πέτρας». Ἀπαντᾷ ταῦτα, ὡς καὶ ἕτερα, ἐτυπώθησαν ἀπόντος ἐμοῦ ἐκ δευτέρου ἀντιγράφου μου· διὸ παρεισέφρησάν τινα lapsus calami, ἐξ ὧν ἓνα ἀποκατέστησεν ἡ συντακτικὴ τοῦ Ἑλλ. φιλολογ. Συλλόγου ἐπιτροπὴ. Ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ βιβλίου ἐτυπώθησαν ἀποσταλαῖσαι αἱ ἐκ τοῦ προχείρου παρ' ἐμοῦ ὑπάρχουσαι διορθώσεις, σημειώσεις καὶ συμπληρώσεις εἰς τὴν ὅλην βίβλον. Βραδύτερον δὲ ἀναθεωρήσας τὴν ἐκδοσιν τῶν στίχων πρὸς τὸ πρῶτον ἀντίγραφόν μου εἶδον, ὅτι οἱ ὑπ' ἀριθ. 9 στίχοι, οἱ εἰς τάφον τοῦ Ἰσαακίου Ἀσάνη, εἰσὶ 39 καὶ οὐχὶ 38, τῆς ἐλλείψεως πηγασάσης ἐκ παραδρομῆς, καθ' ἣν ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τῷ δοθέντι εἰς τύπον, δύο τοῦ πρωτοτύπου στίχοι μετεβλήθησαν εἰς ἓνα. Ὡστε ἐν στίχ. 14 (σελ. 103, στήλ. 6) ἀντὶ «τραφεὶς δὲ λαμπρῶς εἰς ὑπέρτατον κλέος», ἀνάγνωθι οὕτω, κατὰ τε τὸ πρωτότυπον καὶ τὸ ἀρχικὸν ἀντίγραφόν μου:

τραφεὶς δὲ λαμπρῶς ἐν βασιλείοις δόμοις
ταχὺ προῆλθεν εἰς ὑπέρτατον κλέος.

Σημειωτέον ἔτι καὶ τὰ λοιπὰ ἡμαρτημένως αὐτόθι τυπωθέντα. Στίχ. 8 γράσαι ἀντὶ γράσω. Στίχ. 23 οὐδὲν ἀντὶ οὐδέν. Στίχ. 28 Φιλανθρωπηνοῦ ἀντὶ Φιλανθρωπητοῦ. Στίχ. 30 εἰσδύναν ἀντὶ εἰς δίναν. Τὰς ὁρθὰς ταύτας ἀναγνώσεις ἔχει ὁ τε κώδιξ καὶ τὸ ἀρχικὸν ἀντίγραφόν μου. — Οἱ ὑπ' ἀριθ. 12 στίχοι (σελ. 104) ἐποιήθησαν εἰς τάφον Δημητρίου τοῦ Λεοντάρη ἐν τῇ μονῇ τῆς Πέτρας. Καθ' ἑτέρους δὲ ἡρωϊκοὺς στίχους (ἀριθ. 13, σελ. 104-105), ὁ Δημήτριος μοναχὸς γενόμενος μετωνομάσθη Δανιήλ. Τὸ ὄνομα τοῦτο γνωρίζει ἡμῖν καὶ τὸ περὶ τῆς ἐν ἔτει 1431 ἀποβιώσεως αὐτοῦ σημεῖωμα (Ἀρχαιολ. παράρτ. 17, τόμ. Ἑλλ. φιλ. Συλ., σελ. 30, στήλ. 6), ἐξ οὗ ἐν τῇ τυπώσει ἐξέπεσε τὸ ὄνομα, διότι ἀντὶ «μετονομασθεὶς μοναχός» ὁ κώδιξ ἔχει ἀληθῶς «μετονομασθεὶς Δανιήλ μοναχός».

Τοὺς προμνησθέντας στίχους ἐξέδωκε μετὰ χρησίμων σημειώσεων καὶ ὁ σεβαστὸς ἡμῶν φίλος Ἰωάννης Σακκελίων, κατ' ἀπόγραφον τοῦ 15' αἰῶνος ἐν χειρογράφῳ τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης (Ἀρχαιολ. Ἐφημερίς, 1886, στήλ. 238-244), ἐνθα ὑπάρχουσιν, ὡς ἐν τῷ χειρογράφῳ Κοσινίτζης, αἱ εἰς ἀριθ. 9 σημειωθεῖσαι ἀναγνώσεις ἐν

δὲ τῷ ἀριθ. 12 τὸ ἀθηναϊκὸν ἀπόγραφον ἔχει ἐν στίχ. 4 βασιλείας ἀντὶ βασιλίδος, καὶ ἐν στίχ. 13 ἄπαντα ὀρθότερον ἀντὶ τοῦ παρ' ἐμοῦ ἄπαντα.

Ὁ κ. Σακκελίων γνωρίζων ἔτι ἡμῖν νέον κώδικα τῆς μονῆς τῆς Πέτρας (στήλ. 240), περισωθέντα ἤδη ἐξ ἀξιεπαίνου δωρεᾶς εἰς τὴν ἐθνικὴν βιβλιοθήκην, προστίθησιν ἐν ὑποσημειώσει τοὺς τόπους, ἐν οἷς σώζονται τρεῖς ἕτεροι κώδικες τῆς αὐτῆς μονῆς. Ἄλλ' ἀντὶ τεσσάρων ὀφείλομεν μέχρι τῆς σήμερον ἀριθμεῖν ὀκτὼ κώδικας, ἧτοι πρὸς τοῖς σημειωθεῖσι τέσσαρσι, τὸν ὑπ' ἐμοῦ ἀνευρεθέντα καὶ περιγραφέντα ἐν Μαυρογορδατεῖῳ Βιβλιοθήκῃ (τόμ. Α', σελ. 32), τὸν ὑπὸ E. Miller σημειωθέντα ἐν Catalogue des manuscrits grecs de la bibliothèque de l'Escorial (σελ. 482), τὸν ὑπὸ J. Hardt περιγραφέντα ἐν Catal. cod. mss. graec. bibl. Bavaricae (τόμ. I, σελ. 14) καὶ τὸν ἐν Σινᾷ ὑπάρχοντα (V. Gardthausen, Catal. cod. Sinaiticorum, σελ. 79).

Ἡ ΕΠ' ΟΝΟΜΑΤΙ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΦΟΜΕΝΗ ΓΝΩΜΟΛΟΓΙΑ

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Περιγράφων ἐν τοῖς ὀπισθεν (1) ἐν τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ἐσημειωσάμην ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ὅτι τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐν τοῖς φύλλοις 84⁶ — 158⁶ ἐμφορόμενα πάντῃ ἀλλοιᾶ εἰσι τῶν γνωστῶν Ἱερῶν Παραλλήλων αὐτοῦ. Χάριν τοίνυν τῶν φιλολογοῦντων ἐκδίδωμι ὧδε τὰς ἐπιγραφὰς τῶν P' ὑποθέσεων, ἐξ ὧν σύγκειται τὸ ἐπιγραφόμενον B' βιβλίον, ἐν ἔχοιεν ἐξερευνησαὶ καὶ ἀποφῆνασθαι τίς ὁ τῆς Γνωμολογίας ταύτης πατήρ.

Ἀθήνησιν Μαρτίου φθίνοντος 1889.

(1) Ἴδε σελ. 577. Πρὸς καὶ 661.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ βιβλίον Β'
ὑποθέσεις ἔχων (οὕτω) Γ'.

Γνώμαι καὶ ἀποφθέγματα διάφορα.

- Α'. Περὶ μνήμης Θεοῦ.
 Β'. Περὶ ἐλεημοσύνης.
 Γ'. Περὶ τῶν ἐλεημοσύνην μὴ ποιούντων.
 Δ'. Περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς.
 Ε'. Περὶ τῶν τεσσάρων γενικῶν ἀρετῶν.
 ΣΤ'. Περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως.
 Ζ'. Περὶ ἁμαρτίας καὶ ἀδικίας.
 Η'. Περὶ ἀληθείας καὶ μαρτυρίας πιστῆς.
 Θ'. Περὶ ψεύδους καὶ συκοφαντίας.
 Ι'. Περὶ μισοπονήρων.
 ΙΑ'. Περὶ τῶν μὴ ἀποδεχομένων τὰ ἀγαθὰ.
 ΙΒ'. Περὶ ἀγάπης καὶ φόβου Θεοῦ, καὶ εἰρήνης καὶ εἰρηνοποιῶν.
 ΙΓ'. Περὶ δοκούντων εἶναι φίλων.
 ΙΔ'. Περὶ ἀπαθείας.
 ΙΕ'. Περὶ μίσους καὶ ἔχθρας καὶ τῶν μάχας συναπτόντων, καὶ ὅτι οὐ δεῖ μάχεσθαι.
 ΙΣΤ'. Περὶ δικαίων καὶ ἀγαθῶν καὶ καλῶν ἀνδρῶν.
 ΙΖ'. Περὶ σοφίας καὶ παιδείας καὶ συνέσεως καὶ φρονήσεως.
 ΙΗ'. Περὶ τῶν θείων Γραφῶν.
 ΙΘ'. Περὶ διδασκάλων, ἐν ᾧ καὶ περὶ ἐλέγχων.
 Κ'. Περὶ φιλεργῶν καὶ σπουδαίων, καὶ ὅτι χρὴ πονεῖν.
 ΚΑ'. Περὶ προαιρέσεως.
 ΚΒ'. Περὶ πλουσίων, ἐν ᾧ καὶ περὶ ἀκτημοσύνης.
 ΚΓ'. Περὶ φιλαργύρων καὶ πλουτούντων.
 ΚΔ'. Περὶ μεγαλοφυχίας.
 ΚΕ'. Περὶ ὑπομονῆς καὶ ὀλιγοφυχίας.
 ΚΣΤ'. Περὶ ταπεινοφροσύνης καὶ περὶ ὑπερηφάνων.

- ΚΖ'. Περὶ ὄρκου.
 ΚΗ'. Περὶ τῶν τοὺς ὄρκους ἀθετούντων καὶ ἐπιορκούντων.
 ΚΘ'. Περὶ ἀποταξαμένων καὶ πάλιν ἁμαρτανόντων.
 Λ'. Περὶ σωφροσύνης, ἐν ᾧ καὶ περὶ παθῶν.
 ΛΑ'. Περὶ βασιλέων.
 ΛΒ'. Περὶ ἡγουμένων καὶ περὶ ἱερέων.
 ΛΓ'. Περὶ ἀρχόντων καὶ περὶ κριτῶν.
 ΛΔ'. Μετὰ τίνων δεῖ ὀμιλεῖν.
 ΛΕ'. Περὶ κολάκων, ἐν ᾧ καὶ περὶ ἀπροσωπολήπτων.
 ΛΣΤ'. Περὶ εὐεργετῶν καὶ τιμῆς γονέων.
 ΛΖ'. Ὅτι οὐ χρὴ ἀποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ.
 ΛΗ'. Περὶ ἡσυχάζοντων καὶ ἐν βίῳ διαγόντων.
 ΛΘ'. Περὶ αἰσχύνης, ἐν ᾧ καὶ περὶ ἀναιδοῦς.
 Μ'. Περὶ ἀπλότητος, ἐν ᾧ καὶ περὶ σχολιῶν.
 ΜΑ'. Περὶ γλώσσης.
 ΜΒ'. Περὶ τοῦ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον.
 ΜΓ'. Περὶ ἀστάτου τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καταστάσεως.
 ΜΔ'. Περὶ ἀνθρωπαρεσκείας καὶ κενοδοξίας, καὶ περὶ ὑποκριτῶν.
 ΜΕ'. Περὶ γαστριμαργίας καὶ κόρου καὶ πλησμονῆς, καὶ ὅτι ἡ γαστριμαργία θάνατον προξενεῖ.
 ΜΣΤ'. Περὶ γέλωτος καὶ ἀπαιδευσίας.
 ΜΖ'. Περὶ καταλαλούντων καὶ περὶ ὕβρεως.
 ΜΗ'. Περὶ μνησικακίας.
 ΜΘ'. Περὶ φθόνου.
 Ν'. Περὶ φαύλων ἀνδρῶν, καὶ ὅτι οἱ ἐπαινοῦντες αὐτοὺς τῆς αὐτῆς μεθέξουσι τιμωρίας ἢ καὶ χείρονος.
 ΝΑ'. Περὶ νοσοῦντων, καὶ ὅτι χρὴ ἐπισκέπτεσθαι αὐτούς.
 ΝΒ'. Περὶ ἀντιλογίας.
 ΝΓ'. Περὶ ἀνδρείων, ἐν ᾧ καὶ περὶ κάλλους.
 ΝΔ'. Περὶ γυναικὸς ἀνδρείας, σώφρονος καὶ συνετῆς.
 ΝΕ'. Περὶ γυναικῶν πονηρῶν καὶ μοιχαλίδων.
 ΝΣΤ'. Περὶ ὕπνου.
 ΝΖ'. Περὶ δούλων.
 ΝΗ'. Περὶ κλεπτῶν.
 ΝΘ'. Περὶ δούλων χρηστῶν.

- Ε'. Περὶ δούλων πονηρῶν.
 ΕΑ'. Περὶ προπετοῦς, καὶ ἀναιδοῦς, καὶ ὀργίλου, καὶ θυμώδους, καὶ ὀξύχολου.
 ΕΒ'. Περὶ ἀπλοῦ καὶ ἀκάκου.
 ΕΓ'. Περὶ παρθενίας καὶ σωφροσύνης καὶ γάμου σεμνοῦ.
 ΕΔ'. Περὶ πορνείας καὶ μοιχείας.
 ΕΕ'. Περὶ συνοχῆς πραγμάτων καὶ περισπασμοῦ.
 ΕΣ'. Περὶ ἀκτημοσύνης καὶ αὐταρκειάς.
 ΕΖ'. Περὶ νηστείας καὶ νηστευόντων.
 ΕΗ'. Περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας.
 ΕΘ'. Περὶ πολιτείας σεμνῆς καὶ ὑπακοῆς.
 Ο'. Περὶ πολιτείας ψευκτῆς, καὶ ἀνηκόων, καὶ ἀνυποτάκτων, καὶ ἀπόβλητον τὸ ἦθος καὶ τοὺς τρόπους ἔχόντων.
 ΟΑ'. Περὶ πολυλόγων καὶ ταχυλόγων καὶ ἐκφερομυθούντων μυστήρια.
 ΟΒ'. Περὶ τῶν τὴν ἑαυτῶν γλῶτταν καὶ τὸ στόμα φυλαττόντων, τοῦ μὴ σκληρῶς καὶ ἀπηνῶς διαλέγεσθαι.
 ΟΓ'. Περὶ τῶν μὴ φυλαττόντων τὸ ἑαυτῶν στόμα (ἐγγραφή ἐν τῷ Α' βιβλίῳ Λόγῳ ΟΣ').
 ΟΔ'. Περὶ φίλων χρηστῶν.
 ΟΕ'. Περὶ φίλων ἀχρήστων καὶ πονηρῶν.
 ΟΣ'. Περὶ φειδωλῶν καὶ ἀμεταδότων.
 ΟΖ'. Περὶ εὐχαριστούντων καὶ εὐγνωμονούντων, καὶ ὅτι χρὴ τοὺς εὐεργέτας κηρύττειν.
 ΟΗ'. Περὶ τῶν συμβουλήν δεχομένων καὶ ἐλέγχους.
 ΟΘ'. Περὶ τῶν συμβουλήν μὴ δεχομένων.
 Π'. Περὶ αἰσχύνης ἀγαθῆς.
 ΠΑ'. Περὶ αἰσχύνης πονηρᾶς.
 ΠΒ'. Περὶ ἀμοιβῆς τῶν εὖ καὶ κατὰ ἀρετὴν βιωσάντων.
 ΠΓ'. Περὶ ἀμοιβῆς τῶν ἐν κακίᾳ καὶ ἀσέμνως βιωσάντων.
 ΠΔ'. Περὶ πραότητος καὶ εὐλαθείας.
 ΠΕ'. Περὶ συναγωγῆς χρηστῶν ἀνδρῶν, καὶ ὅτι χρὴ ἀρίστοις ἀνδράσι κολλᾶσθαι καὶ μὴ πονηροῖς· ἐξομοιοῦται γὰρ ἐκείνοις μεθ' ὧν τὰς διατριβὰς ποιῆται.

- ΠΣ'. Περὶ συναγωγῆς ἀχρήστων καὶ κακῶν ἀνδρῶν, καὶ ὅτι χρὴ φεύγειν αὐτούς.
 ΠΖ'. Περὶ ἐπισκόπων χρηστῶν καὶ φυλαττόντων τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ.
 ΠΗ'. Περὶ ἐπισκόπων πονηρῶν καὶ μοχθηρῶν καὶ μὴ φυλαττόντων τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ.
 ΠΘ'. Περὶ ἀρχόντων χρηστῶν.
 Ι'. Περὶ ἀρχόντων νέων καὶ πονηρῶν.
 ΙΑ'. Περὶ δικαστῶν ἀδεκάστων καὶ καθαρὰς ἔχόντων τὰς χεῖρας, καὶ κρίμα καὶ δικαιοσύνην ποιούντων.
 ΙΒ'. Περὶ δικαστῶν δωροδοκουμένων καὶ ἀθέσμως κρινόντων.
 ΙΓ'. Περὶ καθαρᾶς καρδίας καὶ τὸ συνειδὸς καθαρὸν ἔχόντων.
 ΙΔ'. Περὶ κακοῦ συνειδέτος, καὶ ἄδικον καὶ πονηρὰν ἔχόντων γνώμην.
 ΙΕ'. Περὶ μισέργων καὶ ὀκνηρῶν, καὶ ῥαθυμούντων, καὶ καταφρονούντων.
 ΙΣ'. Περὶ τοῦ πλησίον, καὶ ὅτι χρὴ τὰ βάρη τοῦ πλησίον φέρειν καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι αὐτοῦ καὶ ἐλέγχειν, καὶ μὴ μνησικακεῖν αὐτῷ.
 ΙΖ'. Περὶ τῶν μὴ ἀφιέντων, ἀλλὰ μνησικακούντων τῷ πλησίον.
 ΙΗ'. Περὶ τῶν εἰς μετάνοιαν μὴ ἐπιστρεφόντων.
 ΙΘ'. Περὶ ταπεινοφρονούντων καὶ πτωχῶν τῷ πνεύματι.
 Ρ'. Περὶ ὑπερηφάνων καὶ ἀλαζόνων καὶ κενοδόξων.

ΑΠΟΓΡΑΦΗ

ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΕΘΩΝΗΣ ΕΠΙ ΒΕΝΕΤΩΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

Περί τῆς Πελοποννήσου πολυτίμους δυνάμεθα νάρυσθῶμεν εἰδήσεις ἐκ τῶν βενετικῶν ἀρχείων. Καὶ αὐτὴ ἡ πρόχειρος ἀνάγνωσις μόνον ἐκείνων τῶν ἐγγράφων καὶ ἐκθέσεων ἃς ἤδη ἐδημοσίευσεν ἐξ αὐτῶν (1) δύναται νὰ πείσῃ περὶ τούτου. Πολὺ δὲ μᾶλλον δύναται νὰ πεισθῇ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῆς μελέτης τῆς περὶ Βενετῶν ἐν Πελοποννήσῳ συγγραφῆς τοῦ ἀειμνήστου Ranke (2), ἧς ἡ ὕλη εἶνε εἰλημμένη ἐκ τῶν νῦν ἐν τοῖς εἰρημένοις ἀρχείοις ἀποκειμένων ἐγγράφων.

Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν ὠφελιμάτων, ἅτινα δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν μελετῶντες τὰνέκδοτα ἔγγραφα τοῦ βενετικοῦ ἀρχείου, τῶν σπουδαιοτάτων εἶνε καὶ αἱ ἀπογραφικαὶ μελέται περὶ τῶν κατοίκων τῆς χερσονήσου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βενετοκρατίας. Πολλὴ δὲ τοιαύτη ὕλη εὐρίσκεται ἐν τε ταῖς ἐπισήμοις εὐθύναις (relazioni) τῶν συνδίκων καταστιχωτῶν καὶ τῶν γενικῶν προνοητῶν κατὰ τὴν κατάθεσιν τῆς εἰς αὐτοὺς ἀνατεθειμένης ἀρχῆς καὶ ἐν τοῖς φακέλοις τῶν τακτικῶν ἐκθέσεων (dispacci) τῶν ἀποστελλομένων εἰς Βενετίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς των. Πολλάκις εὐρίσκομεν προσηρτημένα εἰς τὰς ἐκθέσεις ταύτας ἔγγραφα ἀληθῶς πολύτιμα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, συντελοῦντα μεγάλως εἰς διαφώτισιν τῆς ἱστορίας τῆς Πελοπον-

νήσου, εἰς τὴν γνῶσιν τῶν κατὰ τὰ ἔθιμα καὶ τὸν βίον τῶν κατοίκων, εἰς τὴν μελέτην τῶν κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα τελευτῶντα καὶ τὸν δέκατον ὄγδοον ἀρχόμενον περιωζομένων ἐν τῇ χερσονήσῳ ἀρχαίων μνημείων. Ἐν δὲ τῇ πολυειδεῖ ταύτῃ ἀρχαιοθήκῃ ὅλως ἰδιάζουσιν κατέχουσι θέσιν αἱ ἀπογραφικαὶ πληροφορίαι.

Τοιαύτη σπουδαιοτάτη ἀπογραφή εἶνε καὶ ἡ τοῦ νομοῦ Μεθώνης, ἐν ἔτει 1689 συνταχθεῖσα, ἣν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἐπομένου ἔτους ἀπέστειλαν εἰς Βενετίαν οἱ σύνδικοι καταστιχῶται, προσαρτήσαντες εἰς τὴν ἐκθεσιν αὐτῶν (dispaccio), ἣτις ὑπ' ἀριθμὸν 29 ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ οἰκείῳ φακέλῳ τοῦ τμήματος Senato III (Secreta) τοῦ ἐν Βενετίᾳ μεγάλου ἀρχείου τοῦ ἀπὸ τῆς διαλελυμένης μονῆς τῶν Φράρων φερωνυμουμένου.

Ἡ ἀπογραφή αὕτη, σωζομένη ἐν διπλῷ ἀντιγράφῳ, ἀναφέρεται εἰς ἕν τῶν ἐπτὰ διοικητικῶν τμημάτων, εἰς ἕνα τῶν νομῶν, ἃς εἴπωμεν, εἰς οὓς διήρεσαν οἱ Βενετοὶ τὴν Πελοπόννησον. Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ νομοὶ ὁ τῆς Ἀχαΐας, ὁ τῆς Ἠλείας, ὁ τῆς Μεθώνης, ὁ τῆς Κορώνης, ὁ τοῦ Κελεφᾶ, ὁ τῆς Μονεμβασίας καὶ ὁ τῆς Ῥωμανίας (1). Τὸ ἔγγραφον περὶ οὗ ὁ λόγος περιλαμβάνει τὴν ἀπογραφὴν τῶν πόλεων καὶ χωρίων καὶ τῶν κατοίκων τοῦ νομοῦ τῆς Μεθώνης, ὅστις περιλαμβάνει τέσσαρας περιοχὰς ἢ ἐπαρχίας (territorij), τὴν τοῦ Φαναρίου, τὴν τῆς Ἀρκαδιᾶς, ἣτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν σημερινὴν Κυπαρισσίαν, τὴν τῶν Ναβαρίνων καὶ τὴν τῆς Μεθώνης, ἣτις ἦτο καὶ ἡ ἔδρα τοῦ νομοῦ. Συνετάχθη δὲ ἡ ἀπογραφή ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰδικῶν σημειώσεων τῶν ἀποσταλεισῶν εἰς τοὺς συνδίκους καταστιχῶτας παρὰ τῶν εἰδικῶν ἐν Μεθώνῃ καὶ Ναβαρίνοις ἀντιπροσώπων τῆς βενετικῆς πολιτείας καὶ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀρκαδιᾶς, ἀπογράφαντος τὰ χωρία καὶ τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν Ἀρκαδιᾶς καὶ Φαναρίου, ὧν προΐστατο ἐκκλησιαστικῶς. Εὐρίσκομεν δὲ, ὡς διδάσκει καὶ ἡ τῆς ἀπογραφῆς προτεταγμένη βραχεῖα σημείωσις, ἀναγεγραμμένα τὰ χωρία κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ἐν ἐκάστη περιοχῇ, ἀπέναντι δ' ἐκάστου πέντε στήλας, ὧν ἡ μὲν πρώτη ἐμφαίνει τοὺς ἄνδρας τοὺς τὸ χωρίον οἰκοῦντας, ἡ δὲ δευτέρα τὰ ἄρρενα παιδιά, ἡ τρίτη τὰς γυναῖκας, ἡ τετάρτη τὰ κοράσια καὶ ἡ πέμπτη τὸ σύνολον τῶν ψυχῶν.

(1) Ἴδε τὰ ἐμὰ Ἱστορικὰ μελετήματα σ. 194.

(1) «Τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας καὶ ἡ περὶ Πελοποννήσου ἐκθεσις τοῦ Μαρίνου Μικιᾶλ» ἐν τοῖς ἐμοῖς Ἱστορικοῖς μελετήμασι σ. 173-220. — «Ἡ περὶ Πελοποννήσου ἐκθεσις τοῦ Βενετοῦ προνοητοῦ Καρνέρ» ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας Τόμ. Β' σ. 282-317. — «Ἐμπόρικαι πανηγύρεις καὶ ἀγοραὶ ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸν 17 αἰῶνα» ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς ἐπὶ τῆς ἐμφυλοσύσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας ἐπιτροπῆς Τόμ. Α' σ. 74-79. — Über das Korinthische Amphitheater ἰδίως ἐπὶ Βενετῶν ἐν ταῖς Mittheilungen des K. deutschen archäologischen Institutes Τόμ. Β' σ. 282-289.

Ὁ πίναξ οὗτος εἶνε πολύτιμος ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις καὶ πολλὰς δύνανται νὰ προκαλέσῃ μελέτας. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἐθεώρησα ἀναγκαῖον πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ καταστήσω αὐτὸν διδακτικόν, δημοσιεύων ἀπέναντι αὐτοῦ ἑλληνιστὶ τὸ ὄνομα τῶν ἀντιστοιχῶν χωρίων καὶ πόλεων, ὅσαι καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη ὑφίστανται, μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ δήμου ὑφ' ὃν σήμερον τῶσσανται, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν κατοίκων κατὰ τὴν τελευταίαν δεδημοσιευμένην ἀπογραφὴν, τὴν τοῦ ἔτους 1879. Χάριν δὲ τῆς εὐκολωτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας τῶν ἀντιστοιχῶν εὐρέσεως ἠναγκάσθην ἐν τῷ ἰταλικῷ κειμένῳ νὰ προτάξω τοῦ ὀνόματος τῶν χωρίων αὐξοῦντας ἀριθμοὺς μὴ ὑπάρχοντας ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

Ἡ σύγκρισις αὕτη πρὸς τὴν σημερινὴν κατάστασιν καὶ τοὺς συγχρόνους ἡμῖν ἀριθμοὺς εἶνε ἀληθῶς εἴπερ τις καὶ ἄλλη διδακτικὴ. Μικρὰ χωρία ἔγειναν κῶμαι, κῶμαι ἠυξήθησαν εἰς πόλεις πολυανθρώπους, χωρία ἐξέλιπον, χωρία ἐγεννήθησαν. Τοιαῦται μεταβολαὶ ἐντὸς δύο ἀκριβῶς μόνον αἰῶνων δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξηγηθῶσιν ἄνευ τῆς ἀναπολήσεως τῶν περιπετειῶν τῆς χερσονήσου κατὰ τοὺς δύο τούτους αἰῶνας. Αἱ πιέσεις τοῦ βαρβάρου κατακτητοῦ μετὰ τὸ πέρας τῆς Βενετοκρατίας, οἱ μακροὶ ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ πολλάκις καταστρεπτικοὶ ἀγῶνες, ἢ εἰς μεγαλείτερα κέντρα συρροῆ καὶ αὐτοὶ οἱ σεισμοὶ οἱ πολλάκις ἄρδην συνταράσσοντες τὸ ἔδαφος τῆς Πελοποννήσου εἶνε ἀρκοῦσα ἐξήγησις τῶν ἐξοικήσεων καὶ μετοικισμῶν, ἐξ ὧν προῆλθεν ἡ ἐρήμωσις καὶ κατ' ὀλίγον τελεία ἐξαφάνισις πολλῶν χωρίων οἰκουμένων καθ' ὃν χρόνον ἔγεινεν ἡ ἀπογραφὴ ὑπὸ τῶν Βενετῶν. Μᾶλλον δυσερμήνευτος εἶνε καὶ εἰς τὸ λαβυρινθῶδες σκότος τοῦ παρελθόντος ἀνέρχεται ἡ ἀρχὴ νέων κωμῶν καὶ χωρίων, ὧν ἀγνοοῦμεν τὴν πρώτην γένεσιν καὶ κατ' ὀλίγον ἀνάπτυξιν διὰ τῶν αἰῶνων. Παραβάλλοντες τὸν βενετικὸν πίνακα πρὸς τὸν ἀπέναντι αὐτοῦ παρ' ἡμῶν ἐκτυπωθέντα, εὐρίσκομεν, ὅτι ἐν μὲν τῇ περιοχῇ τῆς Μεθώνης ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ 1689 ἀναγεγραμμένων 48 χωρίων σήμερον μόνον 27 ὑφίστανται, ἥτοι ἐξέλιπε σχεδὸν τὸ ἥμισυ, ἐκ δὲ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ναβαρίνων 30 ὑφίστανται σήμερον 15, ἐκ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀρκαδιᾶς 84 ὑπάρχουσι σήμερον 62 καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ Φαναρίου 57 (1) τὰ σήμερον σωζόμενα ἀνέρ-

(1) Ὑπολογίζω ὡς δύο τὰ ὑπ' ἀριθ. 166 Limbaria οὐ Simu, ἅτινα καὶ σήμερον εἶνε κεχωρισμένα ἀπ' ἄλλήλων χωρίδια.

χονται εἰς 41. Ἐντεῦθεν παρουσιάζεται τὸ ἀξιοπεριέργον φαινόμενον, ὅτι πολὺ μὲν ὀλιγώτεροι συνοικισμοὶ ἐξέλιπον ἐν ταῖς περιοχαῖς τῆς Ἀρκαδιᾶς καὶ τοῦ Φαναρίου, πολὺ δὲ περισσότεροι ἐν τοῖς τῶν Ναβαρίνων καὶ τῆς Μεθώνης, ἐν οἷς μόνον τὸ ἥμισυ τῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος ὑφισταμένων χωρίων διεσώθη. Ἀλλ' ὡς συγκρίνωμεν κατὰ περιοχὰς καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων ἐν τοῖς χωρίοις ὅσα καὶ σήμερον ὑφίστανται πρὸς τοὺς σημερινοὺς ἀριθμοὺς.

Περιοχῆς	Κάτοικοι	τῷ 1689		τῷ 1879	
		χωρία καὶ νῦν σωζόμενα	823	χωρία καὶ νῦν σωζόμενα	6626
»	Ναβαρίνων	»	808	»	5736
»	Ἀρκαδιᾶς	»	4946	»	34351
»	Φαναρίου	»	1956	»	17423

Ἐκ τοῦ συγκριτικοῦ τούτου πίνακος βλέπομεν, ὅτι ἐν τοῖς χωρίοις ὅσα καὶ σήμερον σώζονται πολὺ μὲν ἀνώτερος εἶνε ὁ πολλαπλασιασμός τῶν κατοίκων ἐν ταῖς χώραις ὅσαι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὴν ἐπὶ Βενετῶν ἐπαρχίαν τοῦ Φαναρίου, ὑπέρτερος δ' ἐν ταῖς περιοχαῖς Ναβαρίνων καὶ Ἀρκαδιᾶς, κατώτερος δ' ἐν τῇ τῆς Μεθώνης, αὐτῇ ἐκείνῃ, ἐν ἣ καὶ ὀλιγώτερα χωρία νῦν περισώζονται ἐκ τῶν ἐν τῇ βενετικῇ ἀπογραφῇ σημειουμένων. Ἐμφαίνεται λοιπὸν καὶ ἐντεῦθεν ἀνωμαλία τις περὶ τὴν τακτικὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνακοπή τις τῆς σχετικῆς προόδου τῆς χώρας ταύτης, ἥτις καὶ διὰ τῆς ἐρημώσεως μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν χωρίων αὐτῆς ἐκδηλοῦται. Ἀλλ' ὅπως μὴ σπεύσωμεν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν λόγων, οἵτινες προεκάλεσαν τὴν τοιαύτην ἀνωμαλίαν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μεθώνης, ἥτις ἠδύνατο πιθανῶς νὰ ποδοθῇ εἰς τὸν λόγον, ὅτι ἡ χώρα αὕτη διὰ τὸ ὄχυρόν τοῦ φρουρίου τῆς Μεθώνης ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις εἴπερ τις καὶ ἄλλη τῶν ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ καὶ τοῦ Ναυπλίου ὑπῆρξε κέντρον πολλῶν καὶ φθοροποιῶν ἀγῶνων, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν μὴ τοὶ μόνον μετὰθεσις τοῦ πληθυσμοῦ ἐπῆλθε δι' αἰτίας ἀγνώστους, ὡς δὲν δύναμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν καὶ ἐξεύρωμεν. Πρὸς τοῦτο φέρε ἴδωμεν γενικώτερον πρὸς ποῖον μέρος τῆς Πελοποννήσου ἀντιστοιχεῖ ὁ βενετικὸς νομὸς τῆς Μεθώνης καὶ πρὸς τίνας σημερινοὺς δήμους ἀνταποκρίνονται αἱ διάφοροι αὐτοῦ περιοχαί. Ἐκ τοῦ κατωτέρω ἀπέναντι τοῦ ἰταλικοῦ κειμένου παρατιθεμένου ἑλληνικοῦ πίνακος ἐξάγεται τὸ

ἐξῆς πόρισμα. Τὰ χωρία τῶν βενετικῶν περιοχῶν ὅσα σώζονται καὶ σήμερον εὐρίσκονται ἀνήκοντα κατὰ δήμους ὡς ἐξῆς· τὰ τῆς περιοχῆς Μεθώνης εἰς τοὺς δήμους Μεθώνης (11 τὸν ἀριθμὸν), Βουφράσου (9), Ἀριστομένους (4), Πυλίων (2) καὶ Κολλωνίδων; (1)· τὰ τῆς περιοχῆς Ναβαρίνων εἰς τοὺς δήμους Πυλίων (7), Πλαταμῶδους (4), Βουφράσου (2), Φλεσιάδος (2)· τὰ τῆς περιοχῆς Ἀρκαδιᾶς εἰς τοὺς δήμους Τριπύλης (9), Αὐλῶνος (8), Κυπαρισσίας (6), Φλεσιάδος (5), Ἡλεκτρίδος (5), Ἐράνης (5), Φιγαλείας (5), Ἄετοῦ (4), Ἰθώμης (3), Πλαταμῶδους (3), Ἀριστομένους (2), Ἀρήνης (2), Δωρίου (2), Ἀνδανίας (1), Ἀλιφῆρας (1), Βώλακος (1), Οἰχαλίας (1)· τέλος δὲ τὰ τῆς περιοχῆς Φαναρίου εἰς τοὺς δήμους Ἀνδριτσαίνης (14), Ἀλιφῆρας (8), Σκιλλοῦντος (5), Ἀρήνης (4), Φιγαλείας (2), Βώλακος (2), Ὠλένης (1), Ἡλιδος (1), Πηνειῶν (1), Λετρίνων (1), Λαμπείας (1), Ἐλευσίνος Γόρτυνος (1).

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν τὸν ἐξῆς πίνακα, ἐν ᾧ χάριν μείζονος ἀκριβείας ἐσημειώθησαν καὶ αἱ σημεριναὶ ἐπαρχίαι, εἰς ἃς ἀνήκον μέχρι πρό τινων ἐτῶν οἱ δήμοι πρὸ τῆς καταργήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Ἀπέναντι δὲ τῶν ὀνομάτων ἐκείνων τῶν σημερινῶν δήμων, οἵτινες ἐπὶ Βενετῶν κατετέμνοντο εἰς δύο διαφόρους περιοχάς, προτάχθη διὰ κυρτῶν γραμμάτων ἐκεῖνο τὸ territorio, εἰς ᾧ ἀνήκον τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων.

Δῆμος σημερινός	Ἐπαρχία	Territorio ἐπὶ Βενετῶν
Μεθώνης	Μεθώνης	Μεθώνης
Κολλωνίδων (;)	Πυλίας	»
Ἀριστομένους	Μεσσήνης	Μεθώνης, Ἀρκαδιᾶς
Βουφράσου	Πυλίας	Μεθώνης, Ναβαρίνων
Πυλίων	»	Ναβαρίνων, Μεθώνης
Πλαταμῶδους	Τριφυλίας	Ναβαρίνων, Ἀρκαδιᾶς
Φλεσιάδος	»	Ἀρκαδιᾶς, Ναβαρίνων
Κυπαρισσίας	»	Ἀρκαδιᾶς,
Αὐλῶνος	»	»
Τριπύλης	»	»
Ἡλεκτρίδος	»	»
Ἐράνης	»	»
Ἄετοῦ	»	»
Δωρίου	»	»
Ἰθώμης	Μεσσήνης	»
Ἀνδανίας	»	»

Δῆμος σημερινός	Ἐπαρχία	Territorio ἐπὶ Βενετῶν
Οἰχαλίας	Μεσσήνης	Ἀρκαδιᾶς
Φιγαλείας	Ὀλυμπίας	» Φαναρίου
Ἀρήνης	»	Φαναρίου Ἀρκαδιᾶς
Βώλακος	»	Φαναρίου Ἀρκαδιᾶς
Ἀλιφῆρας	»	Φαναρίου Ἀρκαδιᾶς
Σκιλλοῦντος	»	Φαναρίου
Ἀνδριτσαίνης	»	»
Ὠλένης	Ἡλείας	»
Πηνειῶν	»	»
Ἡλιδος	»	»
Λετρίνων	»	»
Λαμπείας	»	»
Ἐλευσίνος	Γόρτυνος	»

Ὁ πίναξ οὗτος δηλοῖ σαφῶς τὴν ἔκτασιν ἐκάστης περιοχῆς τοῦ νομοῦ Μεθώνης ἐπὶ Βενετῶν. Ἡ περιοχὴ τῆς Μεθώνης κατεῖχε τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκρην τῆς Μεσσηνίας, περιλαμβάνουσα ὅλον τὸν δῆμον Μεθώνης, τὰ ἀνατολικά χωρία τῶν δήμων Πυλίων, Βουφράσου καὶ Ἀριστομένους καὶ μικρὸν πιθανῶς μέρος τοῦ δήμου Κολλωνίδων. Μετὰ δὲ ταύτης συνείχετο πρὸς τὰ ΒΔ. ἡ περιοχὴ τῶν Ναβαρίνων, εἰς ἣν ἀνήκον τὰ πρὸς δυσμὰς πλεῖστα χωρία τοῦ δήμου Πυλίων, τὰ δυτικά τοῦ δήμου Βουφράσου, τὸ πρὸς νότον πλεῖστον μέρος τοῦ δήμου Πλαταμῶδους καὶ τὰ νότια τοῦ δήμου Φλεσιάδος. Εἴπετο δὲ πρὸς βορρᾶν ἡ περιοχὴ τῆς Ἀρκαδιᾶς, περιλαμβάνουσα μέρος τοῦ δήμου Πλαταμῶδους τὸ περὶ τοὺς Γαργαλιάνους, τὰ βόρεια τοῦ δήμου Φλεσιάδος, τὰ ἀνατολικά τοῦ δήμου Ἀριστομένους, ὅλους τοὺς δήμους Κυπαρισσίας, Αὐλῶνος, Τριπύλης, Ἡλεκτρίδος, Ἐράνης, Ἄετοῦ, Δωρίου, Ἰθώμης, Ἀνδανίας καὶ Οἰχαλίας, τὰ δυτικά τοῦ δήμου Φιγαλείας, Ἀρήνης καὶ Βώλακος καὶ τὰ νότια τοῦ δήμου Ἀλιφῆρας. Τελευταία δ' ἤρχετο πρὸς βορρᾶν ἡ περιοχὴ Φαναρίου, εἰς ἣν ἀνήκον τὰ ἀνατολικά τῶν δήμων Φιγαλείας, Ἀρήνης καὶ Βώλακος, τὰ βόρεια τοῦ δήμου Ἀλιφῆρας, τὰ δυτικά τοῦ δήμου Λετρίνων, μέρος τοῦ δήμου Λαμπείας (;), τὸ πλεῖστον τοῦ δήμου Ἀνδριτσαίνης καὶ ὅλοι οἱ δήμοι Σκιλλοῦντος, Ὠλένης, Πηνειῶν, Ἡλιδος καὶ Ἐλευσίνος (Γόρτυνος). Ἐπειδὴ δὲ ὁ σημερινὸς δῆμος Ὀλυμπίων κεῖται πρὸς νότον τῶν δήμων Ἡλιδος, Πηνειῶν καὶ Ὠλένης καὶ πρὸς βορρᾶν τῶν λοιπῶν δήμων, οὗς εἶδομεν ἀνήκοντας εἰς τὴν ἐπὶ Βενετῶν περιοχὴν

τοῦ Φαναρίου, εἶνε ἀναποφεύκτως ἀναγκαῖον χάριν τῆς ἐνότητος τῆς εἰρημένης ἐπαρχίας νάνῃκε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν περιοχὴν Φαναρίου, τοῦλάχιστον κατὰ τὰ δυτικὰ αὐτοῦ μέρη. Ἄν εἶχομεν χάρτας περιλαμβάνοντας ἅπαντα τοῦλάχιστον τὰ σημερινὰ χωρία τῶν δήμων οἵτινες ἀνήκον εἰς τὰς τέσσαρας βενετικές περιοχάς, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταρτίσωμεν ἀκριβῆ ὅσον ἔνεστι χάρτην τοῦ νομοῦ ἐπὶ Βενετῶν. Ἄλλ' οὔτε ὁ τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς, οὔτε ὁ τοῦ αὐστριακοῦ ἐπιτελείου, οὔτε ὁ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ τελευταίου τούτου συνταγμένος ὑπὸ τοῦ κ. Ἰφικράτους Κοκκίδου εἶνε τοσοῦτον λεπτομερεῖς. Ἀφ' ἐτέρου δὲ δὲν ἔχομεν δυστυχῶς χάρτην τοῦ βασιλείου δηρημένον κατὰ δήμους, ὅσον γνωρίζω, πλὴν τοῦ ἐν ἔτει 1883 ἐκδοθέντος πρὸς ἄλλον σκοπὸν, τοῦ δηλοῦντος δῆλα δὴ τὴν κατὰ δήμους διάδοσιν τῆς παιδείας παρὰ τῷ ἀνδρικῷ φύλῳ, οὗ ἡ χαρτογραφικὴ ἐργασία εἶχεν ἐκτελεσθῆ ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Χρυσόχου κατὰ παραγγελίαν ἐμοῦ, διευθύνοντος τότε ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τὸ τμήμα τῶν δημοτικῶν σχολείων. Θέλων λοιπὸν νὰ παράσχω εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς ἀνά χειρας διατριβῆς ἀκριβεστέραν τινὰ ἔννοιαν τῆς ἐκτάσεως καὶ διαιρέσεως τοῦ νομοῦ Μεθώνης ἐπὶ Βενετῶν, ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ συνταχθῆ χάρτης, ὅστις καὶ προσαρτᾶται ἐνταῦθα, ἐκτελεσθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. Γροῦνδμαν ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ χάρτου τοῦ αὐστριακοῦ ἐπιτελείου καὶ τοῦ κ. Χρυσόχου κατὰ τὰνωτέρω ἐκτεθέντα πορίσματα τῆς ἐπὶ Βενετῶν ἀπογραφῆς. Ὁ οὕτω προελθὼν χάρτης ἀξιώσεις μὲν ἀκριβείας περὶ τὰ καθ' ἕκαστα δὲν δύναται νὰ ἔχη, ἀλλ' ἀρκεῖ πρὸς γενικὴν τινὰ ἔννοιαν περὶ τοῦ νομοῦ Μεθώνης ἐπὶ Βενετῶν (1).

Ἐκ τῆς πρὸς τοὺς σημερινούς ἀριθμούς συγκρίσεως τῶν ἐν τῷ βενετικῷ ἀπογραφικῷ πίνακι περιεχομένων πολλὰ καὶ ἄλλα ἠδύναντο νὰ ἐξαχθῶσιν. Ἄλλ' ὅπως συγκριτικὴ τις στατιστικὴ ἔχη βάσιν καὶ ἀξίαν, εἶνε ἀνάγκη νὰ μὴ ὑπάρχωσιν ἐξαιρετικαὶ περιστάσεις ἐπιφέρουσαι σύγχυσιν καὶ ἀνωμαλίαν. Τοιοῦτος δὲ ὅρος οὐδαμῶς δυνάμεθα νὰ δυσχυρισθῶμεν, ὅτι ὑφίσταται τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς λοιπῆς δὲ Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς διαρρέυσαντας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος μέχρι τῆς σήμερον. Γίνα ἀξίαν θὰ εἶχε λόγου χάριν συγκριτικὴ τις μελέτη περὶ

(1) Ἴδε τὸν προσηρημένον πίνακα Η'.

αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τοὺς δύο αἰῶνας ἐν σχέσει πρὸς τὴν αὐξήσιν τὴν παρατηρουμένην ἐν ἄλλαις χώραις τῆς Εὐρώπης; Τοιαύτην τινὰ σύγκρισιν θὰ δυνηθῶσιν ἀπὸ ἀσφαλοῦς βάσεως καὶ μετὰ πολλῆς ὠφελείας νὰ κάμωσιν οἱ μεταγενέστεροι ἡμῶν, μελετῶντες τοὺς δύο αἰῶνας τοὺς διαρρέυσαντας ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου. Ἡμεῖς δὲ μόνον ἐκ περιεργείας δυνάμεθα νὰ ἐπιχειρήσωμεν τοιοῦτό τι, διότι αἱ μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου αἰῶνος παρελθούσαι δεκαετηρίδες εἶνε παντελῶς ἀνώμαλοι καὶ τεταραγμένοι. Οὕτω π. χ. αἱ τελευταῖαι ἐκδοθεῖσαι στατιστικαὶ περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ μεγίστη παρατηρηθεῖσα αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ ἔγινε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1870 καὶ 1879, ἀνερχομένη κατὰ μέσον ὄρον εἰς 1.69 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος (1). Ἄν λοιπὸν τοῦτον τὸν ὄρον τῆς ἐτησίαις αὐξήσεως λάβωμεν ὡς βᾶσιν, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν, ὅτι κατὰ τοιαύτην τινὰ αὐξήσιν ὁ πληθυσμὸς τῶν χωρίων ἐκείνων τῆς περιοχῆς Φαναρίου τῶν καὶ σήμερον σωζομένων, ἅτινα ἐν ἔτει 1689 ἠριθμοῦν 1909 κατοίκους, σήμερον ἔπρεπε ν' ἀνέρχεται εἰς 36,908, καὶ ὁμῶς εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι τὰ χωρία ἐκεῖνα περιλαμβάνουσι σήμερον μόνον 18,173 ψυχάς. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀστασίαν καὶ ἀνωμαλίαν κατὰ τὰ ἐν τῷ μεταξὺ διαρρέυσαντα διακόσια ἔτη, τὰς μετακινήσεις τοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς δουλείας, τὰς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ βασιλείου ἐπελθούσας συσσωρεύσεις κατοίκων ἢ ἄλλα τοιαῦτα αἰτία οὐδὲν δικαιοῦμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῆς παρατηρηθείσης σχετικῶς μικρᾶς αὐξήσεως συμπέρασμα. Αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς Βενετοκρατίας ἐν Πελοποννήσῳ ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἡμετέρου ἰσχυρισμοῦ. Ἐν ᾧ ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὰς ἀπογραφὰς αὐτῶν τῶν Βενετῶν εἶχεν εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάκτησιν τῆς χερσονήσου 86,468 κατοίκους, ὁ πληθυσμὸς ἀνήρχετο μετὰ μὲν δύο καὶ ἡμισυ ἔτη εἰς 97,118, μὴ περιλαμβανομένων τῶν κατοίκων τῆς Μάνης, μετὰ δὲ πέντε ἔτη τῷ 1692 εἰς 116,000 καὶ μετὰ δεκατέσσαρα τῷ 1701 ὑπερέβη τὰς 200,000 (2). Ἄλλ' ἡ αὐξήσις αὕτη δὲν ἦτο

(1) Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Πληθυσμὸς 1879. Ἐν Ἀθήναις 1881. Σελ. 17.

(2) Ranko, Die Venezianer in Morea ἐν τῇ συγγραφῇ Zur Venezianischen Geschichte. Leipzig. 1878 σ. 308. — Σπυρ. Π. Λάμπρου, Ἱστορικὰ Μελετήματα σ. 195.

κανονική, ἐξηγείται δὲ τοῦτο μὲν ἐκ τῆς μεταπτώσεως τῆς χερσονήσου εἰς εἰρηνικωτέραν καὶ εὐνομωτέραν πολιτείαν, τοῦτο δ' ἐν μέρει ἐκ τῆς συρροῆς κατοίκων ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς, τῶν Ἰονίων νήσων καὶ ἀλλαχόθεν. Διὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους ἡ σύγκρισις τῶν ἀριθμῶν τῆς βενετικῆς ἀπογραφῆς πρὸς τοὺς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ὀφείλει νὰ εἶνε ἀπλή καὶ νὰ μὴ παραγάγῃ εἰς πορίσματα τετολημένα. Οὕτως ἐξετάζοντες τὸν πληθυσμὸν τῶν καθ' ἕκαστον χωρίων, ὅσα καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται, εὐρίσκομεν, ὅτι δύο μόνον ἐκ τούτων ἠλαττώθη ὁ πληθυσμὸς, τῶν δὲ λοιπῶν πάντων ἠύξθη, τινῶν δ' ἡ αὐξήσις εἶνε καταπληκτική. Καὶ τὰ μὲν χωρία ὧν ὁ πληθυσμὸς ἠλαττώθη εἶνε τὸ Χασάναγα τῆς περιοχῆς Ναβαρίνων, ἀνήκον νῦν εἰς τὸν δῆμον Πλαταμῶδους, ὅπερ ἀντὶ 37 κατοίκων, οὓς εἶχεν ἐπὶ Βενετῶν, τῷ 1879 ἠριθμεῖ μόνον 8, καὶ τὸ σημερινὸν Πισάσκι, ὅπερ, ἀντικαταστήσαν δύο ἐπὶ Βενετῶν ὑφιστάμενα ὁμώνυμα χωρία, ἔχει σήμερον κατοίκους 88 ἀντὶ τῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις κατοικούντων 98. Τὰ δὲ χωρία ἐν οἷς παρατηρεῖται ἡ μεγίστη αὐξήσις εἶνε ἐκεῖνα ὧν ὁ πληθυσμὸς ἦτο τῷ 1789 ὑπερδεκαεξαπλάσιος τοῦ κατὰ τὸ 1689. Ταῦτα δεικνύει ὁ ἐξῆς πίναξ.

Χωρίον	Σημερινὸς Δῆμος	Πληθυσμὸς		Αὐξήσις
		1689	1879	
Βρόνα . . .	Σκιλλοῦντος . . .	30	404	10πλάσιον καὶ πλέον
Πλατάνια . . .	Λυλώνας . . .	32	528	»
Πύργος . . .	Πλαταμῶδους . . .	28	495	17 »
Μουζίκα . . .	Πηνειῖον . . .	40	483	18 »
Ῥίπεσι . . .	Λυλώνας . . .	26	559	21 »
Ζελέγοβα . . .	Ἀλιφῆρας . . .	24	512	» »
Λοῦμι . . .	Ἰθαύμης . . .	44	313	22 »
Ῥίσοθον . . .	Σκιλλοῦντος . . .	22	546	23 »
Μάτσει . . .	Ἀνδριτσαίνης . . .	20	474	» »
Ζάχα . . .	Ἀλιφῆρας . . .	31	780	25 »
Βλάκα . . .	Ἰλεκτρίδος . . .	44	390	27 »
Λαδικοῦ . . .	Βούλακος . . .	11	364	33 »
Μεμερτζη . . .	Μεθώνης . . .	7	257	36 »
Βολάντζα . . .	Βούλακος . . .	12	706	58 »
Χωματάδα . . .	Μεθώνης . . .	2	122	60 »
Καλλιτσα . . .	Ἰλιδος . . .	16	1251	78 »

Εἰς τὰ χωρία δὲ ταῦτα δύνανται νὰ προστεθῶσι τὸ Κυνηγοῦ, ἂν

ἐκ τῶν ἐν τῷ βενετικῷ πίνακι δύο ὁμώνυμων τὸ ἔχον ἐπὶ Βενετῶν 20 κατοίκους εἶνε τὸ τοῦ δήμου Πυλίων, ὅπερ σήμερον ἀριθμεῖ 410, ὅτε ὁ πληθυσμὸς οὗτος ἠύξθη εἰκοσάκις καὶ πλέον, ἡ Γριβιτζά τοῦ δήμου Μεθώνης, ἥτις, ἀριθμαῦσα ἐπὶ Βενετῶν μόνον 14 κατοίκους, σήμερον ἔχει μετὰ καὶ τῶν Καμαρίων 500, ἥτοι πληθυσμὸν τριακονταπεντάκις καὶ πλέον ἀνώτερον, καὶ τὸ Παλαιομηλιώτη, ἂν εἶνε τὸ ὑπ' ἀριθ. 35 Migliosi τοῦ βενετικοῦ πίνακος, ὅτε ἔχει πληθυσμὸν μετὰ τοῦ Σουλχηναρίου 45άκις καὶ πλέον ἀνώτερον ἢ εἰκοσάπλάσιον ἂν εἶνε τὸ ὑπ' ἀριθ. 33 χωρίον. Ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ μὴ λησμονηθῇ, ὅτι εἰς τὸν πληθυσμὸν τοῦτον τοῦ Παλαιομηλιώτη συνυπολογίζονται σήμερον καὶ οἱ ὀλίγοι κάτοικοι τοῦ Σουλχηναρίου, ὅπερ ἐπὶ Βενετῶν εἶχε κατοίκους 118. Τέλος ὅπως καταπληκτικὴ θὰ ἦτο ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βερβινῆς τοῦ δήμου Λαμπείας, ἂν ἠδυνάμειθα νὰ βεβαιώσωμεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ ἡ Vervena τῆς βενετικῆς ἀπογραφῆς. Ἡ Βερβινῆ ἔχουσα κατὰ τὴν τοιαύτην συνταύτισιν ἐπὶ μὲν Βενετῶν 6 μόνον κατοίκους, σήμερον δὲ 729 θὰ παρουσίαζεν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ 121 1/2 φορές ἐντὸς ἑκατὸν ἐνενηκοντα ἀκριβῶς ἐτῶν.

Ἄλλο δίδαγμα ὅπερ παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ σύγκρισις τοῦ βενετικοῦ ἀπογραφικοῦ πίνακος πρὸς τὰ πορίσματα τῶν νεωτέρων ἀπογραφῶν τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἡ σχέσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀρρένων πρὸς τὰ θήλια. Ὡς γνωστὸν, σήμερον ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ἀρρένων εἶνε ἀνώτερος τοῦ τῶν θηλέων ἐν Ἑλλάδι, ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Βελγίῳ κατ' ἐξαιρέσιν ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἐν οἷς παρατηρεῖται ὑπεροχὴ τοῦ θήλιος φύλου (1). Ἀλλ' ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ὑπάρχουσι διακυμάνσεις, ὑπάρχουσι δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ἐπαρχίαι ἐν αἷς ὑπερτερεῖ τὸ θῆλυ φύλον (2). Ἀλλ' ἐκ τούτων τῶν ἐπαρχιῶν δὲν εἶνε αἱ τὴν σήμερον ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς χώρας τοῦ νομοῦ Μεθώνης ἐπὶ Βενετῶν. Καὶ ὅμως καὶ ἐν αὐταῖς εὐρίσκομεν σήμερον χωρία, ἐν οἷς ἔχουσιν ὑπεροχὴν τὰ θήλια. Ἀλλὰ τοῦτο παρατηρεῖ-

(1) Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Πληθυσμὸς 1879 σ. 26. — Πίνακες τῶν ἐπαρχιῶν Ἑπείρου καὶ Θεσσαλίας κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1881. Ἐν Ἀθήναις. 1884. σ. ε' καὶ ζ'. — Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1878-1883. Ἐν Ἀθήναις. 1886. σ. 3.

(2) Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Πληθυσμὸς 1879. σ. 26.

ται πολὺ συχνότερον ἐν τῷ ἀπογραφικῷ πίνακι τῶν Βενετῶν. Ἐκ τῶν χωρίων ἐκείνων, ὅσα ἐξηκριβώσαμεν ἀνωτέρω ὡς καὶ σήμερον σωζόμενα, εἴκοσι καὶ δύο ἔχουσι σήμερον ἀνώτερον πληθυσμὸν θηλέων (1), ἐν δ' ἑξ̄ χωρίοις εἶνε ἰσάριθμοι οἱ ἄνδρες πρὸς τὰς γυναῖκας (2). Ἄλλ' ἐπὶ Βενετῶν ἦσαν πολὺ περισσότερα τὰ χωρία, ἐν οἷς ἦτο μεγαλύτερος ὁ ἀριθμὸς τοῦ γυναικείου φύλου καὶ ἐκεῖνα ἐν οἷς ἰσάριθμοι ἦσαν αἱ γυναῖκες πρὸς τοὺς ἄνδρας. Ἐν μὲν τῷ ὄλῳ ἀπογραφικῷ πίνακι τῶν Βενετῶν μεταξὺ διακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ χωρίων εὐρίσκομεν ἔχοντα περισσότερας τὰς γυναῖκας ἐξήκοντα καὶ τέσσαρα (3), ἰσάριθμοι δὲ πρὸς τοὺς ἄνδρας εὐρίσκονται αἱ γυναῖκες ἐν ἑτέροις δέκα ὀκτῶ χωρίοις (4). Ἐκ δὲ τῶν καὶ σήμερον σωζομένων χωρίων κατὰ τὸν κατωτέρω πίνακα εἶχον ἐπὶ Βενετῶν πλεονάζοντα πληθυσμὸν γυναικῶν χωρία τεσσαράκοντα καὶ ἓν, ἥτοι σχεδὸν διπλάσια τῶν σημερινῶν (5), ἰσάριθμους δ' ἄνδρας καὶ γυναῖκας χωρία δώδεκα, ἥτοι ἀκριβῶς διπλάσια τῶν σήμερον ἔχόντων ἰσάριθμους ἐκ τῶν δύο φύλων κατοίκους (6).

Διδακτικὴ τέλος εἶνε καὶ ἡ σύγκρισις αὐτῆ τῶν σημερινῶν ὀνομάτων πρὸς τὰ ἐπὶ Βενετῶν. Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα τῶν ὀνομάτων τῶν σωζομένων χωρίων εἶνε ἀναλλοίωτα, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ τινὰ ὧν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν καὶ τὴν πρώτην μορφήν δεικνύει ὁ τύπος ὃν φέρουσι ἐν τῇ βενετικῇ ἀπογραφῇ. Τοιοῦτον εἶνε π. χ. τὸ Δελέικα, ὅπερ πι-

(1) Εἶνε ταῦτα τὰ ἐν τοῖς κατωτέρω πίναξι φέροντα τὸν ἀριθμὸν 8, 9, 10, 23, 54, 87, 101, 110, 113, 126, 134, 135, 159, 162, 164, 171, 194, 195, 201, 205, 214, 216.

(2) Εἶνε τὰ χωρία τὰ ἐν τοῖς κατωτέρω πίναξι φέροντα τὸν ἀριθμὸν 30, 57, 152, 160, 192, 207.

(3) Εἶνε ταῦτα τὰ ἐν τοῖς κατωτέρω πίναξι φέροντα τὸν ἀριθμὸν 1, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 21, 22, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 48, 50, 52, 55, 57, 58, 61, 62, 69, 70, 72, 74, 77, 90, 96, 98, 106, 108, 114, 121, 125, 130, 131, 143, 145, 146, 150, 155, 174, 179, 193, 199, 204, 206, 216.

(4) Εἶνε ταῦτα τὰ φέροντα τὸν ἀριθμὸν 6, 15, 19, 23, 25, 38, 47, 86, 97, 91, 102, 119, 128, 154, 156, 186, 209, 210.

(5) Εἶνε ταῦτα τὰ φέροντα τὸν ἀριθμὸν 8, 9, 11, 12, 13, 16, 17, 20, 22, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 42, 50, 52, 55, 57, 62, 70, 72, 74, 77, 90, 106, 108, 121, 131, 143, 145, 150, 155, 173, 199, 204, 206, 216.

(6) Εἶνε ταῦτα τὰ φέροντα τὸν ἀριθμὸν 10, 23, 25, 47, 86, 87, 91, 102, 128, 154, 156, 186.

θανώτατα προῆλθεν ἐκ τοῦ Δελῆ Μουσταφᾶ, ἀφ' οὗ ἐπωνυμεῖτο τὸ χωρίον ἀκόμη κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα τελευτῶντα. Τὸ δὲ σήμερον λεγόμενον Μεμερίζη τοῦ δήμου Μεθώνης παρεφθάρη ἐκ τοῦ Μέμη Ραῖση. Ἡ σημερινὴ Κλέσουρα τοῦ δήμου Ἡλεκτρίδος ὠνομάζετο ἄλλοτε ὀρθότερον Κλεισοῦρα. Τὸ ὄνομα τοῦ Σουλιμᾶ τοῦ δήμου Δωρίου, ὅπερ πιθανώτατα εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἐν τῷ βενετικῷ πίνακι φερόμενον Suliman, ἐμφαίνει τὴν ἐτυμολογικὴν του γένεσιν ἐκ Σουλεϊμάν τινος. Τὸ Ἄλποχωρι τοῦ δήμου Λετρίνων οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ Ἄλουποχώριον, ἐντεῦθεν δὲ διδασκόμεθα, ὅτι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχουσι καὶ τὰ ὀμώνυμα Ἄλποχώρια τῶν δήμων Εἰδυλλίας, Κροκυλίου καὶ Τριταίας ὡς καὶ τὰ Ἄλπόσπητα τοῦ ἐν Φθιώτιδι δήμου Ἡρακλειωτῶν. Τέλος ἄλλαι τινὲς διαφοραὶ προέρχονται ἀπλῶς ἐκ κακῆς πάντως ἀντιλήψεως τῶν ὀνομάτων παρὰ τῶν Βενετῶν ἀπογραφῶν ἢ ἐκ λάθους κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν τῶν εἰς Βενετιαν σταλέντων πινάκων.

Χαρακτηριστικὸς δὲ τῆς πολλῆς κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας κινήσεως περὶ τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου, ἐξ ἧς χωρία ἐξέλιπον καὶ χωρία νέα συνωκίσθησαν, εἶνε καὶ ὁ γενόμενος χωρισμὸς χωρίων ἄλλοτε ἠνωμένων ἢ τὸ ἐναντίον ἢ συνένωσις χωρίων ἄλλοτε ἀπωκισμένων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς προσθήκης τῶν λέξεων ἄνω καὶ κάτω. Οὕτως ἐπὶ Βενετῶν ἐν μόνον Καντογόνοι καὶ ἐν μόνον Μελενίτι ἔχομεν, σήμερον δὲ δύο, ἄνω καὶ κάτω. Τὸ δ' ἐναντίον, ἥτοι τὸν ἐπελθόντα συνοικισμὸν, παρατηροῦμεν εἰς τὸ Πισάσκι τοῦ δήμου Πυλίων, εἰς τὰ Παπούλια τοῦ αὐτοῦ δήμου καὶ εἰς τὸ Ψάρι τοῦ δήμου Ἡλεκτρίδος. Ἐκάτερον τῶν δύο τελευταίων χωρίων διηρεῖτο ἐπὶ Βενετῶν εἰς δύο συνοικισμοὺς, τὸν ἄνω καὶ τὸν κάτω, τὸ δὲ Πισάσκι εἰς μέγα καὶ μικρόν.

Τοιαῦται εἶνε αἱ κυριώταται τῶν παρατηρήσεων, ἃς προκαλεῖ ἡ βενετικὴ ἀπογραφὴ, ἣν παρατίθεμεν ἐνταῦθα, τάσσοντες ἀπέναντι αὐτῆς, καθ' ἃ εἶπομεν ἀνωτέρω, τὸν πίνακα τῶν καὶ σήμερον σωζομένων χωρίων μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων αὐτῶν κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1879.

Allegato al dispaccio
N° 29. [In data 29 Settembre 1690.

Laus Deo 1689. Adi 10 Giugno S. N. in Arcadia.

Ristretto della Ville et Anime in esse abitanti delli Territorii di Modon, Navarin nuovo e Vecchio, Arcadia e Fanari giusta le note havute dagli Ill^{mi} Rappresentanti delli due primi luoghi e dal Prelato d'Arcadia per li due secondi Territorii nella Raggion^{ia} degli Ill^{mi} et Eccell^{mi} SS Domenico Gritti e Marino Michiel per la Sereniss. Repub. di Venetia Sindici e Cattasticatori nel Regno di Morea quali saranno sotto registrate per ordine d'alfabetto con la dichiarazione degli Huomini, Putti, Done e Pute, per lume e notizia dell' Eccell^{mo} Senato.

Ville Territorio di Modon	Huomini	Puti	Done	Pute	in tutto
1 Arfanaguri	N° 2	—	2	2	6
2 Arano Menagia	16	7	13	5	41
3 Agazuchi	9	6	6	4	25
4 Anarli	7	1	7	2	17
5 Aga	9	4	8	4	25
6 Baluch Bani	5	1	4	2	12
7 Crulteni	5	2	6	2	15
8 Calbrise	20	—	13	9	42
9 Cabati	9	2	9	3	23
10 Cadilesehieri	9	3	7	3	22
11 Cato Menagia	5	3	6	5	19
12 Cato Milizza	5	3	6	4	18
13 Codoguni	8	5	8	9	30
14 Oulendha	7	3	6	7	23
15 Curdalaga	7	—	4	3	14
16 Orici	5	2	4	5	16
17 Crivizza	4	1	3	6	14
18 Chiapapi	4	3	4	2	13
19 Chinigh	7	3	7	3	20
20 Chinigh altro	6	—	6	2	14
21 Custuvari	3	1	5	3	12
22 Dauti	7	5	10	11	33
23 Deli Mustafa	4	2	5	1	12
24 Dravaligni	2	3	3	1	9
25 Gomatadha	1	—	1	—	2

	Άρρες	Θήλειες	τὸ ὅλον
2 Ἄνω Μενάγια	36	31	67
3 Ἄγατζικι	65	60	125
8 Χαλαμπρέζα	81	92	173
9 Καμπάση(;)	19	22	41
10 Καντελιοκέριον	35	39	74
11 Κάτω Μενάγια	54	53	107
12 Μηλίτσα	133	122	255
13 Ἄνω Κοντογόνη } Κάτω Κοντογόνη }	118	112	230
16 Γριζι	66	44	110
17 Γρεβιτζά	256	244	500
19 Κυνηγοῦ	224	186	410
20 Κυνηγοῦ	89	70	159
22 Δασῦτι	50	47	97
23 Δελέικα	18	20	38
25 Χωματάδα	71	51	122

<i>Ville</i> <i>Territorio di Modon</i>	<i>Uomini</i>	<i>Puti</i>	<i>Done</i>	<i>Pule</i>	<i>in tutto</i>
26 Ghalvazzo . . . . . »	21	5	9	4	39
27 Gioftin . . . . . »	5	1	4	6	16
28 Lagadha . . . . . »	3	2	3	4	12
29 Lendina . . . . . »	2	2	3	3	10
30 Mattaranga . . . . . »	10	1	11	2	24
31 Messoghori . . . . . »	17	6	17	14	54
32 Manctoghori . . . . . »	6	2	6	1	15
33 Migliosi . . . . . »	9	3	7	6	25
34 Memi Raisi . . . . . »	3	—	3	1	7
35 Migliosi . . . . . »	5	—	5	1	11
36 Metaxada . . . . . »	6	—	7	4	17
37 Modon cioè suo borgo »	86	31	80	39	236
38 Piliu . . . . . »	3	1	3	1	8
39 Polera . . . . . »	8	—	7	4	19
40 Radhu . . . . . »	13	3	12	12	40
41 Rustanaga . . . . . »	12	9	9	4	34
42 Sulinarà . . . . . »	43	14	38	23	118
43 Sei Arfanagiagu . . . »	9	3	10	6	28
44 Siri . . . . . »	6	—	6	2	14
45 Subali . . . . . »	5	4	5	—	14
46 Vlaghopullo . . . . . »	10	6	7	2	25
47 Vlasi . . . . . »	6	—	4	2	12
48 Zurzi . . . . . »	2	1	3	1	7
N ^o	456	154	412	240	1262

Territorio di Navarin.

49 Ali Coza . . . . . N ^o	16	10	13	2	41
50 Apanu Papugli . . . . »	2	—	3	2	7
51 Agorelizza . . . . . »	19	15	19	8	61
52 Borgo di Navarin . . . »	33	15	36	17	101
53 Curbei . . . . . »	23	13	20	12	68
54 Cremidi . . . . . »	14	6	13	4	37
55 Cuccunara . . . . . »	6	1	8	5	20
56 Calu Papugli . . . . . »	10	3	8	4	25

		<i>Uomini</i>	<i>Puti</i>	<i>in tutto</i>
26 Χαλδάτσο . . . . . του δήμου 'Αριστομένους .	181	158	339	
30 Ματαράγγα . . . . . » Βουφράσου	52	52	104	
31 Μεσοχώριον . . . . . » Μεθώνης	121	92	213	
33 Μηλιώτη (;) . . . . . » Βουφράσου	81	73	154	
34 Μεμερ(ζ)η . . . . . » Μεθώνης	142	115	257	
35 Παλαιομηλιώτη (;) . . . » Βουφράσου (με- τά Σουληνάρου) .	263	240	503	
37 Μεθώνη . . . . . » Μεθώνης	570	544	1114	
39 Πολαίνα . . . . . » 'Αριστομένους	116	99	215	
40 'Ράδου . . . . . » "	80	61	141	
41 Δεν είχε βεβαίως τὸ 'Ρουσδάναγα τοῦ δή- μου Μεγαλοπόλεως .				
42 Σουληνάριον."Ιδ.άρ.35				
46 Βλαχόπουλον . . . . . » Βουφράσου (με- τά Κουμάρων καὶ Σγουρακά- μπου)	425	377	802	
47 Βλάσι . . . . . » Βουφράσου	145	131	276	
50 Παπούλια . . . . . » Πυλίων	41	37	78	
51 'Αγορέλιτσα . . . . . » Πλαταμώδους	154	142	296	
52 Πόλος . . . . . » Πυλίων	861	601	1462	
54 Κάτω Κρεμμύδια } "Ἄνω Κρεμμύδια }	119	144	263	
55 Κουκουνάρα . . . . . » Πυλίων	78	77	155	
56 Παπούλια."Ιδ.άρ.50				

<i>Ville</i> <i>Territorio di Navarin</i>	<i>Uomini</i>	<i>Puli</i>	<i>Done</i>	<i>Pute</i>	<i>in tutto</i>
57 Carsanaga . . . . . »	12	4	14	7	37
58 Curù . . . . . »	13	3	12	6	34
59 Carunoghoi . . . . . »	10	1	6	2	19
60 Cadis Aga . . . . . »	9	7	9	4	29
61 Cavalaria . . . . . »	37	20	44	19	120
62 Flocà . . . . . »	21	2	20	7	50
63 Guli . . . . . »	2	2	2	—	6
64 Lesaga . . . . . »	8	8	7	—	23
65 Lesachi . . . . . »	3	3	2	2	10
66 Lafina . . . . . »	11	12	12	4	39
67 Ligudista . . . . . »	68	40	65	28	201
68 Mususta . . . . . »	18	13	14	13	58
69 Niclena . . . . . »	19	9	19	11	58
70 Pila . . . . . »	15	7	16	7	45
71 Platano . . . . . »	6	1	4	2	13
72 Pissaschi piccolo . . . . . »	12	9	14	9	44
73 Pissaschi grande . . . . . »	24	5	21	4	54
74 Pispirsa . . . . . »	14	4	13	13	44
75 Sacrisoghi . . . . . »	10	5	9	4	28
76 Sacrahi . . . . . »	30	19	22	13	84
77 Stiglianu . . . . . »	4	2	4	3	13
78 Valta . . . . . »	12	11	13	8	44
N ^o	481	250	462	220	1413

Territorio di Arcadia.

79 Arcadia quattro Borghi . . . . . N ^o	235	172	227	111	745
80 Armenius . . . . . »	22	13	14	11	60
81 Aix . . . . . »	28	26	26	11	91
82 Apano Psari . . . . . »	23	9	22	3	57
83 Agrilia . . . . . »	8	1	5	3	17
84 Aguliani . . . . . »	9	6	10	4	29
85 Assulani . . . . . »	15	10	14	8	47
86 Arlichi . . . . . »	14	7	16	5	42
87 Alyena . . . . . »	14	7	16	5	42
88 Arsistena . . . . . »	13	6	9	4	32
89 Borsa . . . . . »	2	7	3	2	14
90 Bischini . . . . . »	10	3	8	8	29
91 Christianu . . . . . »	56	38	61	33	188
92 Calasoni . . . . . »	22	18	25	8	73

		<i>Άρρενες</i>	<i>Θήλειες</i>	<i>τὸ ὅλον</i>
57 Χασάναγα . . . . . τοῦ δήμου Πλαταμῶδους		4	4	8
62 Φλόκα . . . . . »	»	415	105	220
64 Λέζαγα . . . . . »	Πυλίων	86	77	163
67 Λιγούδιστα . . . . . »	Φλεσιάδος	1223	1098	2321
68 Μουζούστα . . . . . »	Πλαταμῶδους	101	81	182
70 Πύλα . . . . . »	Πυλίων	118	100	218
71 Πλάτανος . . . . . »	»	35	28	63
72 } Πισάσκι . . . . . »	»	52	36	88
73 } Πισάσκι . . . . . »	»	52	36	88
74 Πισπίσα . . . . . »	Βουφράσου(μετά Νάσσας)	71	70	141
77 Στυλιανοῦ . . . . . »	Φλεσιάδος	43	35	78
79 Κυπαρισσία . . . . . »	Κυπαρισσίας	2057	1697	3754
80 Ἄρμενοι . . . . . »	»	133	112	245
82 Ψάρι . . . . . »	Ἡλεκτρόδος	625	598	1223
83 Ἄγριλιὰ . . . . . »	Λύλωνος	94	84	178
84 Ἄγαλιανή . . . . . »	»	233	185	418
87 Ἄλθαινα . . . . . »	Ἄρθνης	215	224	439
90 Μπισχίγη . . . . . »	»	245	241	486
91 Χριστιάνου . . . . . »	Ἐράνης	195	137	332
92 Χαλαζώνιον . . . . . »	»	120	112	232

Ville Territorio di Arcadiu	Uomini	Puli	Done	Pule	in tutto
93 Canalupu . . . . . »	47	23	36	21	127
94 Cazzura . . . . . »	10	8	10	3	31
95 Clissura . . . . . »	48	20	41	21	130
96 Cato Psari . . . . . »	8	—	9	1	18
97 Cuvela . . . . . »	14	8	13	3	38
98 Custericca . . . . . »	5	—	5	6	16
99 Calciena . . . . . »	19	8	17	6	50
100 Calogheresci . . . . . »	15	9	13	8	45
101 Dara . . . . . »	16	14	10	13	53
102 Dhimandra . . . . . »	12	4	15	1	32
103 Sant'Elia . . . . . »	23	15	24	3	65
104 Figliatrà . . . . . »	183	109	168	112	572
105 Flascu . . . . . »	19	6	14	4	43
106 Gargagliano . . . . . »	84	54	93	51	282
107 Garanza . . . . . »	29	18	30	9	86
108 Gardizza . . . . . »	28	5	25	10	68
109 Ghinsuli . . . . . »	31	11	26	8	76
110 Ghrissova . . . . . »	5	1	5	—	11
111 Lendecada . . . . . »	25	22	19	10	76
112 Logesci . . . . . »	8	3	5	5	21
113 Lutrò . . . . . »	19	8	17	9	53
114 Loci Suliman . . . . . »	26	3	24	13	66
115 Latta . . . . . »	2	1	1	1	5
116 Lumi . . . . . »	5	4	5	—	14
117 Lanzonatu . . . . . »	17	10	9	5	41
118 Lieudhessi . . . . . »	18	8	13	6	45
119 Morena . . . . . »	15	4	13	6	38
120 Musachi . . . . . »	13	9	15	6	43
121 Moratadhes . . . . . »	5	3	6	3	17
122 Maleniti . . . . . »	7	11	7	4	29
123 Mali . . . . . »	27	17	26	12	81
124 Mauromati . . . . . »	22	24	27	14	87
125 Mallessi . . . . . »	5	3	7	5	20
126 Murtatu . . . . . »	10	9	8	4	31
127 Maerena . . . . . »	18	11	14	6	49
128 Pagnizza . . . . . »	5	1	5	1	12
129 Pirgo . . . . . »	8	8	9	3	28
130 Podogora . . . . . »	9	3	9	4	25
131 Pondia . . . . . »	22	12	25	12	71
132 Pizzu . . . . . »	13	6	11	4	34
133 Pastra . . . . . »	5	3	4	3	15

	Uomini	Puli	in tutto
93 Καναλουπού . . . . . τοῦ δήμου Ἐράνης	92	72	164
94 Κατσούρα . . . . . » Ἰηλεκτρίδος	92	86	178
95 Κλέσουρα . . . . . » »	216	210	426
96 Κάτω Ψάρι. Ἰδ. ἀρ. 82			
97 Κούβελα . . . . . » Δωριῶν	229	188	417
99 Καλλιτζαινα . . . . . » Αὐλώωνος	84	69	153
100 Καλογερέου . . . . . » Τριπύλης	126	98	224
101 Δάρα . . . . . » »	53	55	108
102 Δημάντρα . . . . . » Ἰηλεκτρίδος	26	24	50
103 Ἅγιος Ἰλίας . . . . . » Φιγαλείας	74	68	142
104 Φιλιατρά . . . . . » Ἐράνης	3152	2480	5632
106 Γαργαλιάνοι . . . . . » Πλαταμῶδους	1854	1543	3397
107 Γαράντζα . . . . . » Ἀνδανίας	662	588	1250
108 Γάρδιτζα . . . . . » Φιγαλείας	161	136	297
110 Χρῦσοβα . . . . . » Ἰωάννης	30	32	62
113 Λουτρό . . . . . » Οἰχαλίας	147	158	305
116 Λοῦμι . . . . . » Ἰωάννης	158	155	313
117 Λαντζονάτου . . . . . » Τριπύλης	67	57	124
118 Λουκουδέσι . . . . . » »	112	95	207
120 Μουζιάκι . . . . . » Φλεσιάδος	151	131	282
121 Μουργιατάδες . . . . . » Κυπαρισσίας	73	58	131
122 Μαλενίτη ἔνω » κάτω . . . . . » »	71	61	132
123 Μάλη . . . . . » Τριπύλης	245	194	439
124 Μαυρομμάτι . . . . . » Ἰωάννης	193	160	362
126 Μουρτάτου . . . . . » Αὐλώωνος	105	106	211
127 Μάκραινα . . . . . » Ἀριστομένων	57	56	113
128 Πάνιτζα . . . . . » Πλαταμῶδους	51	32	83
129 Πύργος . . . . . » »	203	232	435
130 Ποδογορᾶ . . . . . » Κυπαρισσίας	76	65	141
131 Μποντιὰ . . . . . » Ἄετοῦ	142	133	275
132 Πιτσιὰ . . . . . » Αὐλώωνος	188	157	345

<i>Ville</i>	<i>Humini</i>	<i>Puti</i>	<i>Done</i>	<i>Pute</i>	<i>in tutto</i>
<i>Territorio di Arcadia</i>					
134 Platagna . . . . . »	11	11	6	4	32
135 Paulizza . . . . . »	23	12	20	8	63
136 Parceli . . . . . »	41	13	34	12	100
137 Papa Giorgi . . . . . »	6	4	6	3	19
138 Potamia . . . . . »	12	3	9	1	25
139 Pedhemenu . . . . . »	23	11	15	11	60
140 Rendemiri . . . . . »	15	6	11	6	38
141 Rastopullo . . . . . »	32	15	22	10	79
142 Ripessi . . . . . »	9	7	9	1	26
143 Stasio . . . . . »	11	3	9	6	29
144 Sela . . . . . »	14	4	13	4	35
145 Sarachinada . . . . . »	16	14	17	14	61
146 Scigi . . . . . »	16	9	18	8	51
147 Suliman . . . . . »	74	65	72	33	244
148 Sidherocastro . . . . . »	19	8	19	6	52
149 Strostico . . . . . »	26	12	20	6	64
150 Surza . . . . . »	46	20	51	19	136
151 Saprich . . . . . »	32	17	25	16	90
152 Tripila . . . . . »	7	3	4	2	16
153 Vrini . . . . . »	99	84	97	56	336
154 Valta . . . . . »	7	6	8	5	26
155 Varibobi . . . . . »	25	14	24	16	79
156 Vidhissova . . . . . »	12	12	12	12	48
157 Vlaca . . . . . »	12	15	11	12	50
158 Vlassada . . . . . »	5	3	4	2	14
159 Vervizza . . . . . »	54	18	37	10	119
160 Volanza . . . . . »	6	2	4	—	12
161 Vulena . . . . . »	16	5	14	5	40
162 Veristia . . . . . »	10	8	12	4	34
	N ^o 2050	1223	1893	922	6088

Territorio di Fanari.

163 Andrizzona . . . . . N ^o 137	68	105	28	338
164 Ambeliona . . . . . »	12	4	10	28
165 Agulinizza . . . . . »	73	23	64	177
166 Alupochori . . . . . »	17	9	17	48
167 Ambaria e Simu . . . . . »	3	—	1	4
168 Artizza . . . . . »	27	12	24	67
169 Artizza . . . . . »	7	3	5	16
170 Bisbadi . . . . . »	9	3	8	23

	<i>Άρρετες</i>	<i>θήλειες</i>	<i>τὸ ὅλον</i>
134 Πλατάνια . . . . . τῷ δήμου Λύλωνος	261	267	528
135 Παύλιτζα . . . . . » Φιγαλείας	153	163	316
136 Πάρτζελη . . . . . » Ἀλιφήρας	219	179	398
138 Ποταμιά . . . . . » Φλεσιάδος	45	27	72
139 Παιδεμένου . . . . . » »	143	112	255
141 Ῥαυτόπουλον . . . . . » Τριπύλης	253	205	458
142 Ῥίπεσι . . . . . » Λύλωνος	292	267	559
143 Στασιδ . . . . . » Κυπαρισσίας (μετὰ ἀγ. Ἰωάννου)	88	76	164
144 Σελᾶ . . . . . » Τριπύλης	165	140	305
145 Σαρακηνάδα . . . . . » Ἴετοῦ	271	217	488
147 Σουλιμᾶ . . . . . » Δωρίου	455	416	871
148 Σιδηρόκαστρον . . . . . » Λύλωνος	359	313	672
150 Ζουρτζα . . . . . » Φιγαλείας	813	692	1505
151 Σαπρίκη . . . . . » Φλεσιάδος	118	91	209
152 Τριπύλα . . . . . » Τριπύλης	79	79	158
154 Βάλτα . . . . . » Ἰεράνης	177	121	298
155 Βαρουμπόπι . . . . . » Ἴετοῦ	351	313	664
156 Βιδίσοβα . . . . . » »	220	191	411
157 Βλάκα . . . . . » Ἰλεκτρίδος	208	182	390
159 Βερβίτζα . . . . . » Φιγαλείας	343	349	692
160 Βολάντζα . . . . . » Βώλακος	353	353	706
161 Βούτενα . . . . . » Ἀριστομένων	178	157	335
162 Βεριστιά . . . . . » Φλεσιάδος	61	71	132
163 Ἀνδρίτσαϊνα . . . . . » Ἀνδρίτσαϊνης	1126	1012	2138
164 Ἀμπελιώνα . . . . . » »	202	206	408
165 Ἀγουλινίτζα . . . . . » Βώλακος	1149	1064	2213
166 Ἀλποχωρι . . . . . » Λετρίνων	242	211	453
167 Ἀμπάρια } . . . . . » Ἀλιφήρας (μετὰ Σέ- Σίμου } . . . . . καυλας)	85	72	157
170 Μπιζιμπάρδι . . . . . » »	70	64	134

Ville Territorio di Fanari	Uomini	Pulí	Dono	Pute	in tutto
171 Belussi . . . . . »	31	23	20	14	88
172 Castradu . . . . . »	18	8	12	5	43
173 Carmi . . . . . »	14	23	11	12	60
174 Crestena . . . . . »	14	12	16	14	56
175 Cagna . . . . . »	17	8	14	7	46
176 Caliccia . . . . . »	6	4	5	1	16
177 Cuzzochiera . . . . . »	15	10	11	5	41
178 Coholheera . . . . . »	3	2	3	1	9
179 Clima . . . . . »	6	2	7	2	17
180 Carù Zesteri e Cu- truli . . . . . »	14	4	12	2	32
181 Orana . . . . . »	4	2	3	—	9
182 Copanizza . . . . . »	13	4	10	1	28
183 Dholga . . . . . »	11	9	10	2	32
184 Dragomano . . . . . »	20	9	20	6	55
185 Dragoi . . . . . »	29	14	18	6	67
186 Panari . . . . . »	14	7	15	6	42
187 Greca . . . . . »	6	2	5	1	14
188 Linistena . . . . . »	13	9	13	7	42
189 Landà . . . . . »	40	18	28	15	101
190 Longò . . . . . »	8	4	5	2	19
191 Ladhico . . . . . »	5	1	4	1	11
192 Marina . . . . . »	40	22	29	18	109
193 Moloxilo . . . . . »	12	4	11	9	36
194 Musica . . . . . »	3	3	2	2	10
195 Mattessi . . . . . »	42	28	36	15	121
196 Maerissa . . . . . »	25	23	19	12	79
197 Mati mierò . . . . . »	5	6	5	3	19
198 Mati . . . . . »	9	3	5	2	19
199 Mudissa . . . . . »	9	4	8	8	29
200 Nivizza . . . . . »	3	3	2	2	10
201 Palatu . . . . . »	7	2	5	—	14
202 Piscopirgo . . . . . »	11	4	7	3	25
203 Psathia . . . . . »	3	2	3	1	9
204 Rissovo . . . . . »	6	2	6	8	22
205 Selirù . . . . . »	30	28	23	22	103
206 Stassimi . . . . . »	6	4	7	4	21
207 San Sosti . . . . . »	13	14	12	5	44
208 Soliva . . . . . »	6	3	4	4	17
209 Tubecchi . . . . . »	7	1	7	1	16
210 Tripona . . . . . »	3	—	3	—	6
211 Tripes . . . . . »	15	8	13	8	44

	Uomini	θήλειαι	τὸ ὅλον
171 Μπελοῦσι . . . . . τοῦ δήμου Ἀνδριτσαίνης	64	68	132
173 Κάρμη . . . . . »	101	91	192
174 Κρέστενα . . . . . » Σκιλλοῦντος	472	452	924
176 Καλίτσα . . . . . » Ἴηλιδος	634	617	1251
177 Κουτσογέρα . . . . . » Ὠλένης	137	102	239
178 Κουμποθέρα . . . . . » Ἀρήνης	66	53	119
181 Κράνα . . . . . » Ἀλιφήρας	63	54	117
182 Κοπάνιτζα . . . . . » Φιγαλείας	53	46	99
183 Δέλγα . . . . . » Ἀνδριτσαίνης	106	101	207
185 Δραγώγη . . . . . » Φιγαλείας	97	74	171
186 Φανάρι . . . . . » Ἀνδριτσαίνης	195	192	387
189 Λάβδα . . . . . »	306	286	592
190 Λογγός . . . . . » Ἀλιφήρας	47	46	93
191 Λαδικοῦ . . . . . » Βώλακος	212	152	364
192 Μαρίνα . . . . . » Ἀνδριτσαίνης	85	85	170
194 Μουζίνα . . . . . » Πηγαίων	91	92	183
195 Μάτση . . . . . » Ἀνδριτσαίνης	226	248	474
196 Μακρύσια . . . . . » Σκιλλοῦντος	461	416	877
199 Μούνδραζα (:) . . . . . »	201	168	369
200 Νήβιτζα . . . . . » Ἀλιφήρας	37	24	61
201 Παλάτου . . . . . » Ἀνδριτσαίνης	49	54	103
204 Ὑλοβόν . . . . . » Σκιλλοῦντος	259	257	516
205 Σκληροῦ . . . . . » Ἀνδριτσαίνης	222	237	459
206 Στάσιμη . . . . . »	52	49	101
207 Ἅγιος Σώστης . . . . . »	213	213	426
208 Σκληβία . . . . . » Ἀρήνης	105	94	199
211 Τρύπες . . . . . »	104	86	190

<i>Ville</i>	<i>Uomini</i>	<i>Puli</i>	<i>Done</i>	<i>Pule</i>	<i>in tutto</i>
<i>Territorio di Fanari</i>					
212 Vandoma . . . . . »	7	6	4	6	23
213 Vrina . . . . . »	10	6	11	3	30
214 Vervona . . . . . »	2	3	1	—	6
215 Xerocharitena . . . . . »	7	1	4	3	15
216 Xirochori . . . . . »	10	2	10	6	28
217 Zaeha . . . . . »	13	5	11	2	31
218 Zelegliova . . . . . »	11	5	6	2	24
Ristretto	N° 901	489	730	319	2439
Ville Territorio di Modon	N° 456	154	412	240	1262
» » di Navarin . . . . . »	481	250	462	220	1413
» » di Arcadia . . . . . »	2050	1223	1893	922	6088
» » di Fanari . . . . . »	901	489	730	319	2439
N° 3888	2116	3497	1701	11202	
Compendio del presente ristretto	Maschi	in tutto	Femmine	in tutto	No intiero dello
					Animo
Villo habitato delli 4 Territorii	N° 6004	—	5198	—	11202

Άρρενες θήλειες τὸ β.λογ

213 Βρύνα	τοῦ δήμου Σκιλλοῦντος	264	230	494
214 Βερβίνη (;)	» Λαμπείας	359	370	729
215 Ξηροκαρύταινα	» Ἐλευσίνος	61	49	110
216 Ξηροχώρι	» Ἀρήνης	134	146	280
217 Ζάχα	» Ἀλιφύρας	431	349	780
218 Ζελέχοβα	»	272	240	512

ΣΗΜ. Τὰ λεγόμενα ἐν σελ. 691-2 περὶ τοῦ δήμου Ὀλυμπίων ὡς ἀνήκοντος εἰς τὴν περιοχὴν Φαναρίου, ἅτε κειμένου ἐν μέσῳ δήμων ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν, ἰσχύουσι καὶ περὶ τοῦ δήμου Κορίννης, ὅστις διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀνήκε πικανύτατα εἰς τὴν περιοχὴν Μεθώνης, εἰ καὶ δὲν ἀνεύρομεν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκουσῶν πόλεων χωρὸν τι ἐκ τῶν νῦν εἰς τὸν εἰρημένον δῆμον ἀντιστοιχούντων.

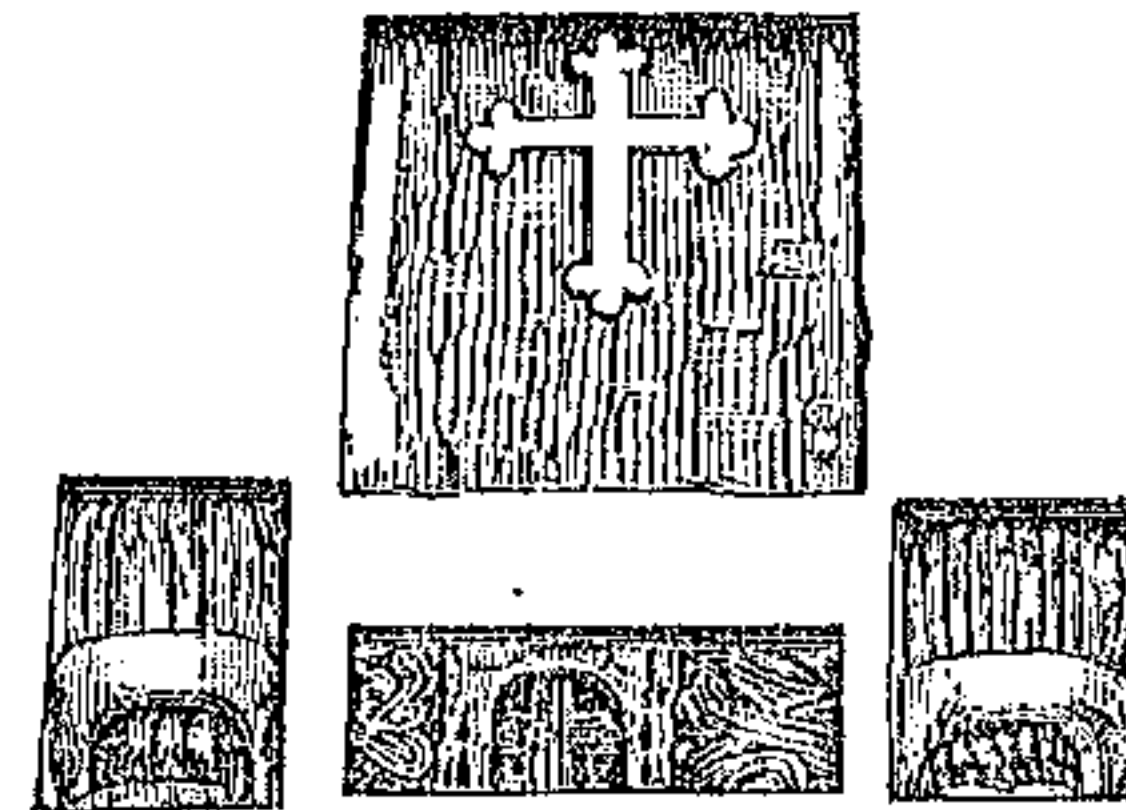
ΠΑΛΑΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΕΝ ΧΑΛΚΙΔΙ

ΥΠΟ

ΙΩΣΗΦ ΣΤΡΥΓΟΦΣΚΗ

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ).

Ἐν τῷ ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν κατοικουμένῳ προαστείῳ τῆς Χαλκίδος κεῖται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ὁλοδομήθη δὲ αὕτη τῷ 1837, τῷ δὲ 1852 ἐκτίσθη ἀριστερὰ τῆς προσόψεως κωδωνοστάσιον, οὐ μόνον κόσμημα εἶνε ἀνάγλυφά τινα ἀρχαιότερα εἰς αὐτὸ ἐνωκοδομημένα. Κατὰ μὲν τὴν βόρειον αὐτοῦ πλευρὰν παρουσιάζεται ἀρχαῖον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον, παριστάνον

ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἰσταμένους ἐγγὺς ἀλλήλων καὶ φέρον τὴν ὑπὸ τοῦ Stephani δημοσιευθεῖσαν ἐπιγραφὴν (1). Ἄλλ' εἰς τὸν ἐγγὺς ἐρχόμενον προσπίπτει κατὰ πρῶτον ἢ δυτικὴ πλευρά. Ἐπ' αὐτῆς εἰς μέτριον ὕψος παρουσιάζονται τὰ ἀνάγλυφα ἐκεῖνα ἀτινα ἐξεικονίζονται κατὰ τὴν ἐπικεφαλίδα τῆς παρούσης διατριβῆς. Ἰστάμενοι δὲ πρὸ αὐτῶν καὶ θεωροῦντες αὐτὰ ἐκ τοῦ σύνεγγυς, παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐνσωματοῦται ἡ νεωτέρα ἱστορία τῆς Χαλκίδος.

Ἀπὸ τῆς 22 Ἰανουαρίου 1833 οἱ Τούρκοι ἐξεχώρησαν ἀπὸ τῆς πόλεως, εἰσῆλθον δὲ εἰς τὸ φρούριον οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἐγκατεστάθησαν παρὰ τοῖς ἀπομείναισιν Ἰουδαίοις ἐν ταῖς τουρκικαῖς κατοικίαις χωρὶς νὰ εἰσβιβάσωσιν εἰς αὐτὸ καὶ τὰ ἐμπόριόν των, ὅπερ ἔμεινεν ἔξω πρὸ τῆς πύλης, κατὰ τὴν βόρειον ἀκτὴν τοῦ Εὐρίπου. Ἐξ αὐτῆς ἐκπλέουσι τὰ σκάφη φέροντα τὰ προϊόντα τῆς νήσου καὶ τῆς ὀμόρου ἡπείρου εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ κομίζοντα ἐκεῖθεν τὸν μέτριον πλοῦτον ὃν ἐμφαίνει ἡ φυσιογνωμία τοῦ πολισματος. Ἡ δ' εὐπορία αὕτη ἐμποιεῖ εὐάρεστον αἰσθῆσιν εἰς τὸν ὁδοιπόρον, ὅστις, ἐρχόμενος ἐκ τῶν ἀγροίκων ἐνδοτέρων τῆς Βοιωτίας, εἰσέρχεται διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς τοῦ Εὐρίπου πύλης εἰς τὰς φαιδρὰς ὁδοὺς τῆς Χαλκίδος. Ἡ δὲ νέα αὕτη περίοδος τῆς γενικῆς ἐν Ἑλλάδι προόδου ἐκδηλοῦται οἷον εἰ συμβολικῶς ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν γλυφῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου διὰ τοῦ ἐπιστεγάζοντος αὐτὸ σταυροῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἢ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ κίσις ἡμῶν. Εἶνε ὁ σταυρὸς ὁ μετὰ δουλείαν αἰῶνων ὄλων κρατήσας τῶν Τούρκων. Ἡ ἐργασία εἶνε νέα καὶ μόνον ἐξετελέσθη, ὡς καὶ ἡ ἐκκλησία αὕτη, ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις βυζαντιακῶν προτύπων.

ὑπὸ δὲ τὸν σταυρὸν ὁρῶνται ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν ἐγκεκτισμένοι δύο τεῖραι, δηλοῦσαι πρὸ ἐτῶν τοὺς τάφους δύο ἐπιφανῶν Τούρκων. Ἡ Χαλκίς, οὐσά ποτε μὲν τῶν κυριωτάτων ἐδρῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι Μουσουλμάνων, περιέκλειεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σπῶν καὶ Οὐῆλερ (1675-6) δεκαπεντακισχιλίας ψυχὰς. Οὐδεὶς Χριστιανὸς εἶχεν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ἰκανὰ δὲ λαμπρὰ κτίσματα τζαμιῶν ἴστανται ἀκόμη μαρτυροῦντα τὴν παρεληλυθυῖαν λαμπρότητα τῶν τουρκικῶν χρόνων. Ἄλλ' ἐν αὐτῶν μόνον διατήρησε

(1) *L. Stephani Reise durch einige Gegenden des nördlichen Griechenlands* σ. 21.

τὴν παλαιὰν αὐτοῦ σημασίαν, χρησιμεῖον ἀκόμη σήμερον εἰς τοὺς ἐν τῇ πόλει οἰκοῦντας ὀλίγους Τούρκους ὡς εὐκτήριος οἶκος· τὰ δὲ λοιπὰ τρία μετεποιήθησαν, τὸ μὲν μέγιστον αὐτῶν, ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ φρουρίου κείμενον, εἰς στρατιωτικὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ μικρότερον ἐκτὸς αὐτοῦ, μόλις τῷ 1810 οἰκοδομηθὲν ὡς τζαμίον, εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου (1836-7) καὶ τὸ τρίτον εἰς σχολεῖον. Ρέουσι δὲ ἀκόμη αἱ λαμπραὶ τουρκικαὶ βρύσαι, ἀλλ' ὁ δίουρος πασᾶς ἀπεχώρησε πλέον, καὶ εἰς τὸ τουρκικὸν σχολεῖον ἐπάνω κατὰ τὸν δεσπόζοντα τῆς πόλεως βουνὸν εἰσῆλασαν ἤδη πρόβατα. Ἄνθρωποι δὲ καὶ κτήνη πατοῦσιν ἤδη τὰς ἀντὶ βαθμίδων χρησιμευούσας τουρκικὰς ἐνεπιγράφους πλάκας, ἕως οἱ λίθοι λειανθῶσι τέλεον ὡς οἱ τοῖχοι τῶν στοῶν τῆς Τίρυνθος, καὶ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἀμάρτυρος πλέον, κατὰ βούλησιν καὶ φαντασίαν ἀνάπλασις τῆς παρελθούσης τῆς τουρκοκρατηθείσης πόλεως ἱστορία.

Τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος ἢ τοῦ Νεγρεπόντε, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ πόλις ἐπὶ τῶν βενετικῶν χρόνων, ἔκτισαν οἱ Βενετοί. Ἐπὶ δὲ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων κατακτήσεως τῆς πόλεως, ὅτε τὸ ἀπέναντι ἐπὶ τῆς βοιωτικῆς ἡπείρου ὀχύρωμα, τὸ νῦν καλούμενον Καραμπαμπᾶ, παρεδόθη κατὰ τὸν Νικήταν ἄνευ ἀντιστάσεως, περιῆλθεν ἡ Χαλκίς εἰς τὸν Ἰάκωβον d'Anosphes, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἡ Εὐβοία διενεμήθη ὑπὸ Βονιφατίου τοῦ ἐκ Μομφερράτου εἰς τρία μεγάλα τιμάρια. Εἰς δὲ τῶν ταῦτα καταλαβόντων τριάρχων, Ραυᾶνος dalle Carceri ὁ ἐξ Οὐηρῶνος συνῆψεν ὁμολογίαν μετὰ τῆς βενετικῆς πολιτείας καὶ ἔγεινεν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς κύριος τῆς ὅλης νήσου. Ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ χρόνου κυρίως δεσπότης τῆς Εὐβοίας κατέστη ὁ Βενετὸς βασιλεὺς (1). Στρατιωτικοὶ δὲ μηχανικοὶ ἐκ Βενετίας ὀχύρωσαν τὴν Χαλκίδα, καὶ ἔκτισαν τὴν γέφυραν τοῦ Εὐρίπου (2) καὶ τὴν πρὸ αὐτῆς λαμπρὰν πύλην, κοσμουμένην ὑπὸ διαφόρων οἰκοσῆμων τῶν Βενετῶν προνοητῶν, ὁ δὲ λέων τοῦ ἁγίου Μάρκου δηλοῖ ὡς ἐν Ζάρα, Ραγούζη, Ναυπάκτω, Ναυπλίῳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου τὴν προέλευσιν τῶν ὀχυρῶν

(1) *Bursian Geographie von Griechenland*. Τόμ. Β' σ. 406. Πρὸς *Ross* καὶ *Schmeller Urkunden zur Geschichte Griechenlands im Mittelalter* ἐν ταῖς *Abhandlungen I Classe der kgl. bayr. Akademie der Wissenschaften*, II Th. I Abth. σ. 170 κ. ἐ.

(2) Ἰδ. λεπτομερέστερα παρὰ τῷ Stephani.

τειχῶν τὸν αὐτὸν δὲ λέοντα βλέπομεν κατανεύοντα ἀπὸ τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅπου, κείμενος μεταξὺ δύο οἰκισμῶν, συμπληρῶνει ἐκ τῶν κάτω τὸ συμπλέγμα τῶν ἀναγλύφων.

Οὕτως ἡ Χαλκίς εἶνε σήμερον τὸ πρότυπον πόλεως τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, ἧς ὁ ἐξωτερικὸς τύπος καθορίζεται διὰ τῶν ἐρειπίων τῆς βενετικῆς καὶ τουρκικῆς κυριαρχίας. Βυζαντιακὰ δὲ λείψανα εἶνε ἐν τῇ πόλει οὕτω σπάνια, ὥστε τὸ ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου μεταξὺ τῶν δύο τιαρῶν ἐνωκοδομημένον τεμάχιον ἐπιστυλίου κέκτηται ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν, καθότι, ὡς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀνήκει εἰς τὸν ἐνδέκατον ἢ δωδέκατον αἰῶνα. Παρέχει δὲ τὸ ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις σύνηθες σχῆμα τοῦ ἐπιθύρου, ἦτοι τὸν σταυρὸν ἐπιστεγαζόμενον μὲν ὑπὸ τοξοειδοῦς καμάρας, περιβαλλόμενον δ' ἐκατέρωθεν ὑπὸ βλαστοειδῶν κοσμημάτων.

Ἡ ἱστορία τῆς πόλεως ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις εἶνε ἐπ' ἴσης ἀσαφῆς ὡς ἡ τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου καθόλου. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ συστηματικῇ ὀχυρώσει τῆς χώρας πιθανώτατα δὲν παρεῖδε καὶ τὴν Χαλκίδα. Τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς ἀναφέρεται ἔπειτα τῷ 880, ὅτε ὁ ἐμίρης τῆς Ἰαρσοῦ Ὀσμάν ἐστράτευσε μὲν κατ' αὐτῆς μετὰ τριάκοντα πλοίων, ἀλλ' ἐνίκηθη ὑπὸ Οἰνιάτου τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἑλλάδος (1). Τὸν δὲ Πορφυρογέννητον εὐρίσκομεν μνημονεύοντα τούλάχιστον τὴν νῆσον *Euboiar* ἢ *ταρεε Χαλιδ* ἢ *Χαλκίδα* ἐπωνομάζουσι (2). Πιθανῶς δὲ πρὸ τοῦ ἔτους 1000 ἐχαράχθη καὶ ἡ γνωστὴ εἰς ἀπόστασιν τριῶν τετάρτων τῆς ὕρας ἀπὸ τῆς πόλεως κατὰ τὴν πρὸς τὴν Ἐρέτριαν ὁδὸν κειμένη ἐπιγραφή, ἣτις ἀγγέλλει τὴν κατασκευὴν ὁδοῦ ὑπὸ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Θεοφυλάκτου (3).

Τὰ ἔργα τῶν βυζαντιακῶν χρόνων ἐξέλιπον ἐντελῶς ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας. Εἰς μάτην ζητεῖ ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν Χαλκίδα τοὺς ποικιλόχρους ἐκείνους τοίχους, οἵτινες, ἀνεγειρόμενοι τοῦτο μὲν ἐκ λίθων τετραγώνων, τοῦτο δ' ἐξ ἐπαλλήλων κεράμων, ἦσαν τὸ κόσμημα τῶν βυζαντιακῶν πόλεων. Ἀντικατεστάθησαν δὲ τὰ τοιαῦτα οἰκοδομήματα ὑπὸ κτιρίων ὀκοδομημένων κατὰ τὴν γοτ-

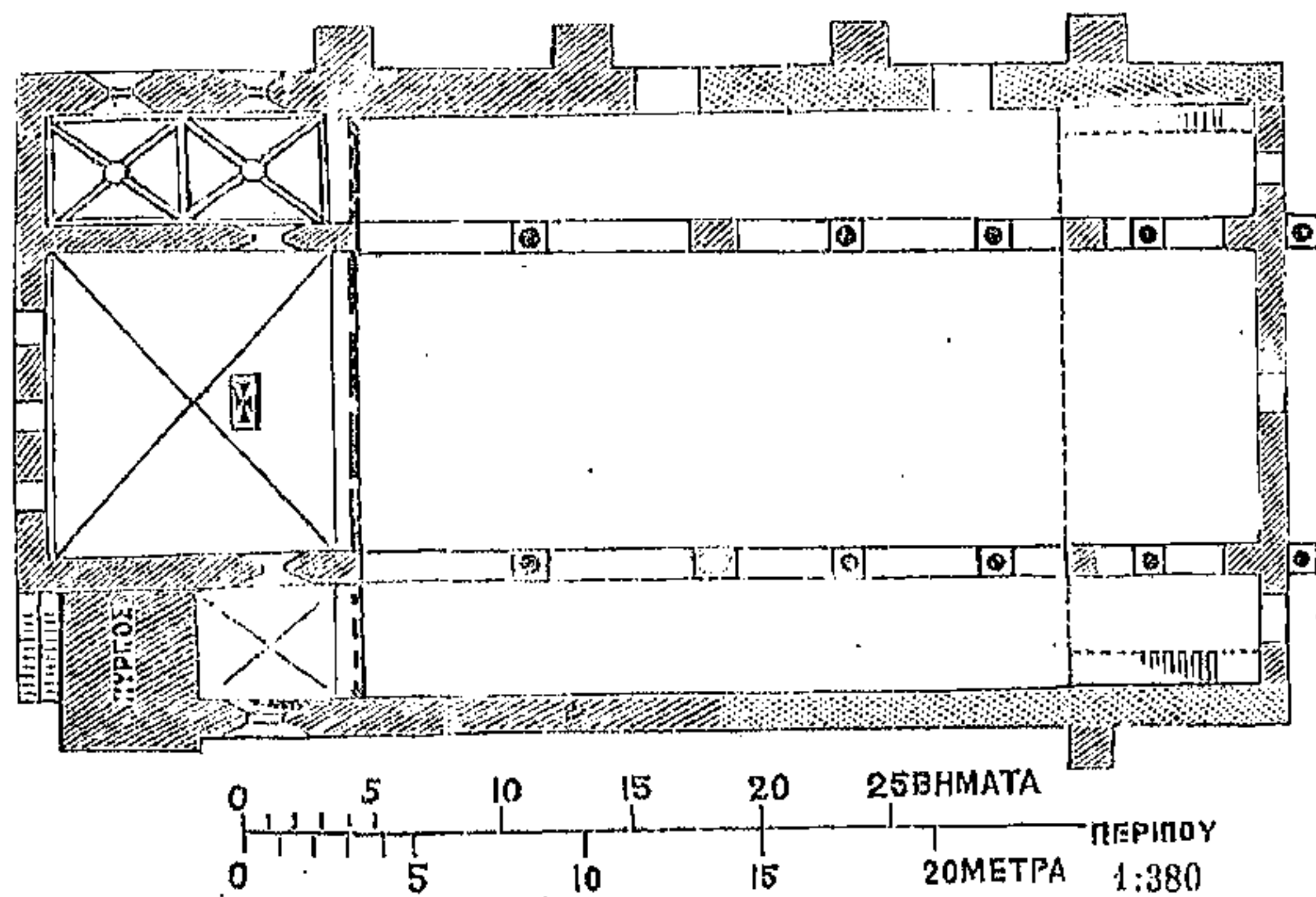
(1) *Hertzberg Geschichte Griechenlands seit dem Absterben des antiken Lebens*. Τόμ. Α' σ. 234.

(2) Περὶ Θεμάτων βιβλ. 6' ἐκδ. Βόννης σ. 51, 20.

(3) C. I. G. ἀρ. 8801.

θικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν Βενετῶν (1) καὶ ὑπὸ τουρκικῶν θόλων καὶ ποικιλιμάτων.

Ἡ μόνη δὲ μεγάλη ἐκκλησία τῆς πόλεως, ἡ σήμερον τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς μητρόπολις αὐτῆς, οὐδὲν ἐξώθεν παρουσιάζει τὸ ἐλκυστικόν. Πρὸ ἡμῶν οὐδὲν ἄλλο βλέπομεν ἢ γυμνοῦς, λελευκασμένους τοίχους, ὑποστηριζομένους ὑπὸ στύλων, παράθυρα ἐστερημένα παντὸς κόσμου, κωδωνοστάσιον ἄκομφον πιθανῶς ἐκ τῶν βενετικῶν χρόνων καὶ πρόσοψιν ἀκόσμητον μετὰ τριῶν θυρῶν. Εἰς τὸν θεατὴν παρέχεται ἡ αὐτὴ αἴσθησις, ἣν ἐμποιεῖ ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος τῆς Φλωρεντίας, ἄλλοτε δὲ καὶ ἡ μητρόπολις καὶ ἡ S. Croce τῆς αὐτῆς πόλεως, ἡ ἐντύπωσις δὴλα δὴ μεγάλου κτιρίου, ἀτελοῦς ἐκ τῶν ἐξώθεν. Τοσοῦτω δὲ μάλλον γεννᾶται ἡ τοιαύτη αἴσθησις, ἐπειδὴ πρὸ

Διάγραμμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Βασιλικῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

τῆς κυρίας πύλης, καὶ δὴ ἐκατέρωθεν αὐτῆς ἴστανται δύο κίονες, οὓς εὐκόλως ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ ὡς τὴν ἀρχὴν διακοσμῆσεως τῆς προσόψεως μὴ συντελεσθείσης. Ἀλλ' ὅταν εἰσέλθωμεν εἰς τὰ ἔνδον τοῦ ναοῦ,

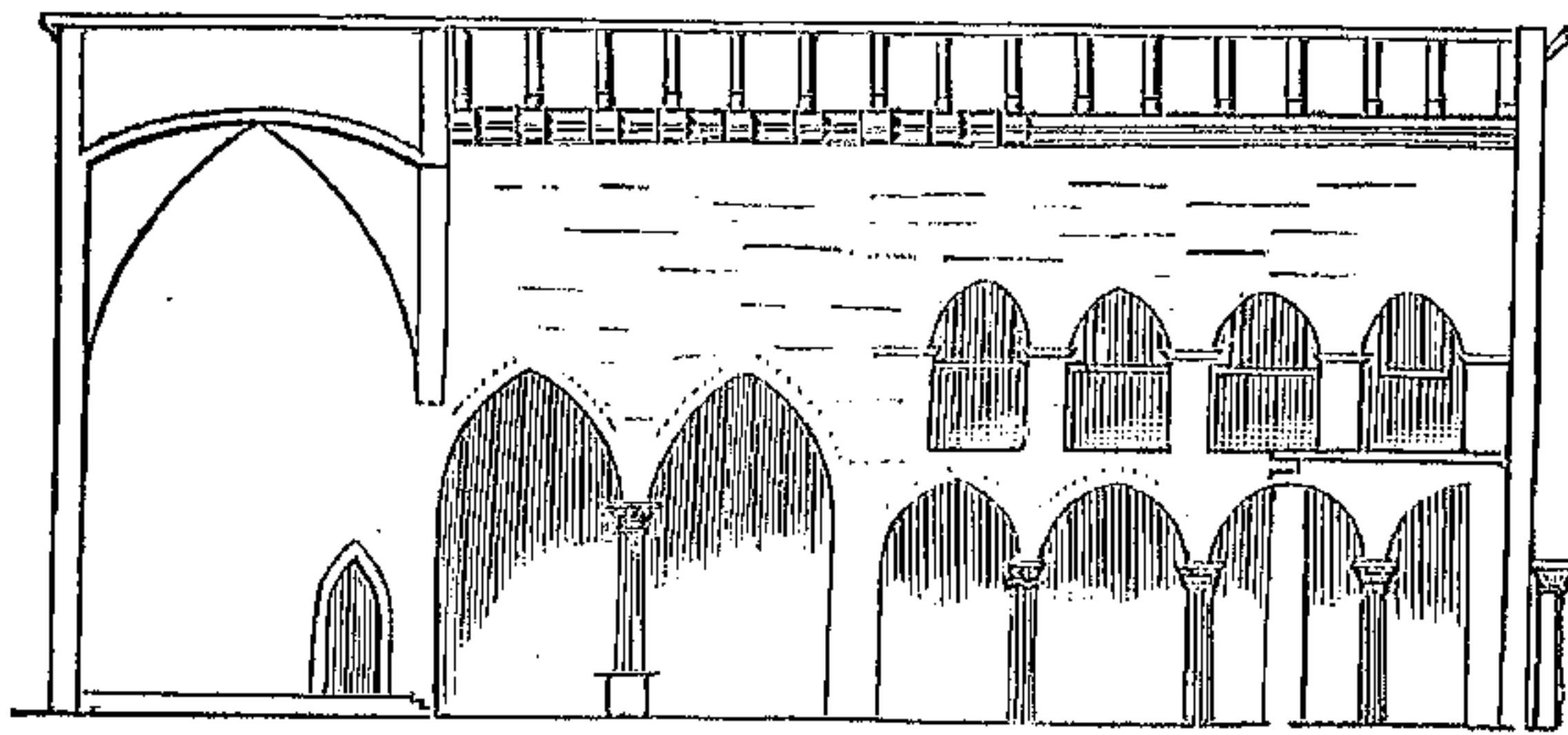
(1) Ἐκλογή διαφόρων δειγμάτων εὑρηται παρὰ τῷ *Chouhaud Choix d'eglises byzantines* πίν. XIX.

ιστάμεθα εκπληκτοί, εὐρίσκοντες ἐνταῦθα ὅτι κυρίως λείπει ἐν ταῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικραῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἑλλάδος, τὴν εὐρύτητα τοῦ ἐσωτερικοῦ, καὶ ἡ θεὰ αὐτὴ ζωογονεῖ τὸν θεατὴν.

Πρὸ ἡμῶν ἔχομεν τὸ διάγραμμα βασιλικῆς (1). Τρεῖς κίονες, εἰς τετράγωνος ὀρθοστάτης καὶ πάλιν ἑκατέρωθεν εἰς κίων φέρουσι πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα ὃν τετράγωνον καὶ κλειόμενον ὀπίσθεν ὑπὸ τοίχου εὐθέως, παραπλεύρως δὲ καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ εὕρηνται δύο ἄλλαι ὑποστάσεις, δεξιὰ μὲν ἡ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἣτις ἐπέχει τὸ ὅλον τοῦ βήθους; ἀριστερὰ δὲ ἄλλη μικρότερα, ἡ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, ὀπίσθεν τῆς ὁποίας ὑψοῦται τὸ κωδωνοστάσιον, κατέχον τὴν γωνίαν (2).

Ἡ ναὺς τοῦ ναοῦ (Langhaus) καλύπτεται ἄνωθεν διὰ στέγης ξύλινης. Παράδοξος δ' εἶνε ὁ σχηματισμὸς τῶν μέσων τοίχων. Ἄνωθεν τῶν

Κάτοπις τοῦ ἐσωτερικοῦ.

τριῶν δικῶν κίωνων, οἵτινες ἀπέχουσιν ἐξ ἴσου ἀπ' ἀλλήλων, μέχρι τῆς τετραγώνου στήλης ὑψοῦνται στρογγυλότοξοι καμάραι, ὑπὲρ δὲ αὐτὰς τέσσαρες ἀψίδες (3), ὧν μόνον ἡ πρώτη ἢ πρὸς τὴν πύλην τῆς

(1) Ὁ ἐν Βιέννῃ ἀρχιτέκτων κ. Doll εἶχε τὴν εὐγένειαν νὰ σχεδιάσῃ τὸ ἀνωτέρω παρατιθέμενον διάγραμμα ἐκ τοῦ ἐπὶ τῇ βάσει καταμετρήσεως διὰ βημάτων καταγραφέντος σκιραφήματός μου. Ὁ αὐτὸς δὲν ὤκνησε πρὸ τοῦ κόπου τῆς ἀναπαραστάσεως τῆς κατὰ μῆκος τομῆς ἐκ τῆς ἐμῆς φωτογραφικῆς ἀπεικονίσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἐκφράζω λοιπὸν εἰς αὐτὸν διὰ ταῦτα τὴν ἐγκάρδιον εὐγνωμοσύνην μου.

(2) Ἴδ. τὸ ἐν σ. 715 παρατιθέμενον διάγραμμα.

(3) Ἴδ. τὸ ἐνταῦθα παρατιθέμενον διάγραμμα τῆς κατόψεως.

εἰσόδου εἶνε στρογγυλότοξος, αἱ δὲ ἄλλαι ἀπολήγουσιν εἰς ὀξύ. Ὁξύτοξος δὲ εἶνε καὶ ἡ συνένωσις τοῦ ἐξ ἀνατολῶν κίονος μετὰ τοῦ ὀρθοστάτου καὶ τοῦ ἁγίου βήματος, ὧν ἡ ἀπόστασις εἶνε μεγαλύτερα τῶν δυτικῶν μεσοστυλίων. Ὅλως δὲ γωνιοκόρυφον (gothisch) εἶνε τὸ ἅγιον βῆμα, ἐπιστεγαζόμενον ὑπὸ ἀπλῆς σταυροθολίας ὡς καὶ τὸ ἐκκλησιδριον τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου. Ἀπ' ἐναντίας δὲ τὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος παρέχει κιλλιβαντοειδῆ γείσα (Consolen), σπείρας (Gurten) καὶ κατακλειδῆς (Schlussteine) τῆς μεταγενεστέρης κατὰ Γότθους ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἄν ὁ Διδρῶν δὲν ἠπατήθη, ἡ ὅλη ἐκκλησία ἔσωζεν ἀκόμη ἐν ἔτει 1839 σταυρωτοὺς θόλους (1). Ὁ Γάλλος ἐρευνητὴς περιγράφει τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ὡς basilique occidentale longue, à trois nefs de sept travées de longueur (2) à chevet carré et voûté en arêtes; les arêtes sont doublées de nervures à boudins, comme à Saint Germain-des-Prés. Ces nervures retombent sur des consoles sculptées de feuilles, à deux étages, feuilles de chêne, feuilles lanceolées, feuilles de vigne, feuilles de peuplier comme à Reims, comme à Chartres, comme à Paris. Pas de dôme, car le dôme est oriental; mais sur le latéral du nord, au dessus du chevet, un clocher carré comme en France. A l'occident, au portail, une rosace comme à Laon, comme à Amiens, mais plus petite. Toutes les baies en ogive, comme si nous étions en Champagne, en Picardie ou dans l'Ile-de-France ».

Κατὰ πόσον ἡ μαρτυρία τοῦ Διδρῶνος εἶνε ὀρθὴ οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσω ἐν Χαλκίδι. Ὁ κ. Λαμπάκης διαβεβαιώνει (3), ὅτι ἡ στέγη εἶνε παλαιὰ καὶ διὰ μεγάλων γραμμῶν ἐκτυπώνει τὴν γνώμην του, ὅτι τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς θεωρεῖ βασιλικὴν ἐυλόστεγον τοῦ 11' αἰῶνος. Ἄλλ' ἐγὼ ὁμολογῶ, ὅτι ἡ στέγη, ὀρωμένη διὰ τηλεσκοπίου, μοι ἐφάνη πολὺ νέα παρ' ὅλους τοὺς σταυ-

(1) Annales archéologiques. Τόμ. Α' σελ. 52.

(2) Σημειωτέον, ὅτι, ὡς δεικνύεται κατωτέρω, τὸ τελευταῖον πρὸς δυσμὰς ζεύγος τῶν κίωνων ἀπεχωρίσθη τῶν λοιπῶν διὰ τοῦ τοίχου τῆς ἐν μεταγενεστέρῃ ἀνοικοδομήσει ἐγερεῖσθαι προσόψεως.

(3) Ἐν τῇ «Ἐβδομάδι» Τόμ. Α' σ. 267 κ. ἑ.

ρούς και τὰ λοιπὰ κοσμήματα τὰ στολίζοντα τὰ ἄκρα τῶν δοκῶν. Καὶ ὁ Couchaud δὲ διὰ βραχέων τάσσει τὴν βασιλικὴν ταύτην εἰς τὰς τῆς γοθτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, χαρακτηρίζει δὲ τὰ καθ' ἕκαστα αὐτῆς ἐκ ῥόδακος χρησιμεύοντος ὡς κατακλειδός (1), ὅστις κατὰ μὲν τὴν περιγραφὴν τοῦ Διδρωῶνος ἤθελεν ἀρμόζει ἄριστα διὰ τὸ κύριον οἰκοδόμημα, ἀλλὰ σήμερον ἀποδεικνύεται ὑπάρχων μόνον ἐν τῷ ἀνατολικῷ τῶν δύο θόλων τοῦ ἐκκλησιδρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐκ δὲ τῶν κατόπιν ἐξ αὐτοψίας περιγραφάντων τὴν ἐκκλησίαν μόνος ὁ Λαμπάκης ἐνέμεινε εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν περὶ τῆς γοθτικῆς αὐτῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ταῦτα δὲ ἰσχυρίζομενος ἀναλαμβάνει περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ ἀγῶνα πρὸς τὸν Bädcker (Lolling) λέγων· «ἄπορον «δὲ ἡμῖν φαίνεται πῶς ὁ Bädcker τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐνόησεν, ὅτι «τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶνε καθαρῶς ἔργον τῶν Σταυροφόρων, ἀλλὰ «νομίζει, ὅτι ᾠκοδομήθη εἰς τὸ τέλος τῆς Βυζαντιακῆς περιόδου, ἐν ᾧ «οὐδὲ ἔχνος ὑπάρχει τῆς Βυζαντιακῆς ταύτης ἀρχιτεκτονικῆς περιόδου». Ἄπ' ἐναντίας δὲ ἤδη ὁ Stephani (2) ἐθεώρει μέρος τοῦ κτιρίου βυζαντιακόν, κατὰ δὲ τὴν γνώμην τοῦ Ungeri (3) ᾠκοδομήθη τοῦτο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ παρέχει παράδοξον κρᾶμα βυζαντιακῆς καὶ γοθτικῆς τεχνοτροπίας. «Ἦν ἐπίμηκες τῆς ἐκκλησίας διάγραμμα, αἱ «σταυροθολίαι αὐτῆς καὶ αἱ σπειραι (Kirren), αἱ ὀξύτοξοι καμάραι, «τὰ κιονόκρανα καὶ τὰ κιλλιβαντοειδῆ γεῖσα, τὸ ῥοδόσχημον πα- «ράθυρον (Rose) καὶ τὸ κωδωνοστάσιον εἶνε γοθικά, ἐν ᾧ πάντα «τὰ ἄλλα ἀνήκουσιν εἰς τὴν βυζαντιακὴν τέχνην». Ἄν δὲ πιστεύσωμεν εἰς τὸν Διδρωῶνα, ἔχει δίκαιον ὁ Ungeri πλὴν τινος μαρτυρίας αὐτοῦ, ἣν καὶ μόνην δυνάμεθα σήμερον ἀκόμη νὰ ἐξελέγξωμεν. Ἐπονομάζει δὴ καὶ τὰ κιονόκρανα γοθτικά· ἀλλ' ἴσα ἴσα ταῦτα μοι παρέσχον ἀπροσδόκητον νύξιν πρὸς ἐρμηνείαν τῆς παραδόξου ταύτης ἀναμίξεως ἀρχιτεκτονικῶν τύπων.

Δὲν εἶνε χρεῖα νὰ διεξέλθω ἐνταῦθα διὰ μακρῶν τὰ κατὰ τὸ σπου-

(1) Choix d'églises byzantines πίν. XIX, 5.

(2) Ἐνθ' ἀν. σ. 18.

(3) Ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ersch καὶ Gruber, τόμ. 85 σ. 23. Τὴν δὲ πηγὴν εἰς ἣν παραπέμπει δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρω. Ἡ περὶ ἧς πρόκειται παραπομπὴ εἶνε ἐσφαλμένη, ὁ δὲ 12ος τόμος τῶν Annales τοῦ Διδρωῶνος, εἰς ὃν εἰκάζω ὅτι ἀναφέρεται, δὲν μοι ἦτο προσίτος ἐνταῦθα. Ἄλλ' εἶνε δυνατόν ἡ γνώμη αὐτοῦ νὰ στηρίζηται μόνον εἰς τὴν ἐκδοσὴν τοῦ Διδρωῶνος ἐν τῷ Α' τόμῳ καὶ εἰς τὰ παρὰ τοῦ Stephani λεγόμενα.

δαῖον τοῦτο γνῶρισμα· ἀλλαχοῦ ἀπέδειξα, ὅτι δύο εἶδη τῶν ἐν τῷ σηκῷ παρουσιαζομένων κιονοκράνων ἀνήκουσιν εἰς τοὺς παλαιούς βυζαντιακοὺς χρόνους, ὡς δὲ ἀποδεικνύει ὁ σχηματισμὸς τῆς ἀκάνθου αὐτῶν εἶνε οἱ κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι μεγάλης ὁμάδος μνημείων, ἅτινα πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς λείψανα τέχνης ἐπιχωριαζούσης ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (1).

Δύναμαι δ' ἐνταῦθα νὰ προχωρήσω περαιτέρω καὶ ν' ἀποδείξω, ὅτι οἱ δύο κίονες πρὸ τῆς εἰσόδου μετὰ καὶ τῶν τριῶν πρώτων μεσοστυλίων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἦτοι ὀκτῶ κίονες (2) μετὰ τῶν ἀψίδων αὐτῶν εἶνε κατὰ χώραν κείμενα λείψανα βασιλικῆς τῶν παλαιῶν βυζαντιακῶν χρόνων. Πρὸς τοῦτο ἄς θεωρήσωμεν κατὰ πρῶτον τοὺς κίονας καὶ τὰ κιονόκρανα αὐτῶν κατὰ σειρὰν. Οἱ δύο κίονες πρὸ τῆς εἰσόδου καὶ οἱ δύο τελευταῖοι πρὸς ἀνατολὰς πρὸ τοῦ ὀρθοστάτου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ εἶνε κατὰ τὸ κύριον αὐτῶν σχῆμα ὁμοιότατοι πρὸς ἀλλήλους (3). Πάντες οὗτοι παρουσιάζουσιν ἰωνικοὺς ἔλικας συνδεδεμένους δι' ἀστραγάλων, καὶ πρὸς τὰ ἔξω φέρουσι κοσμήματα φύλλων ἐναλλάσσοντα, κοσμοῦνται δὲ ἄνωθεν κατὰ τὴν πρὸς τὸν μέσον ἐσωνάρθηκα ἐστραμμένην πλευρὰν διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ τῶν παλαιῶν βυζαντιακῶν χρόνων ἐπιθέματος (Kämpfer) τοῦ φέροντος ἔκτυπον τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ, περιβαλλόμενον ὑπὸ σταυροῦ ἐγκαρσίως τεθειμένων φύλλων (4). Ἄπαντα δὲ τὰ φύλλα ταῦτα, τὰ τε τοῦ κιονοκράνου καὶ τὰ τοῦ ἐπιθέματος, ἔχουσι τὴν παχεῖαν ἐκείνην πριονωτὴν κόψιν τὴν ἀποδειχθεῖσαν ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ῥαβένναν κτιρίοις τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐπὶ κιονοκράνων ἐν Ἀθήναις, Κορίνθῳ καὶ Ἄργει. Τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ περὶ τριῶν ἐκ τῶν μεταξὺ τούτων κειμένων ἰωνικῶν κιονοκράνων, ἐξαιρουμένου δὴ καὶ τοῦ εὐθὺς πρὸς τὰ δεξιὰ παρὰ τῇ κυρίᾳ εἰσόδῳ. Τὰ κιονόκρανα ταῦτα ἐν μὲν τῷ συνόλῳ εἶνε κορινθιακά, ἀλλ' ἔχουσι χαρακτηριστικὴν τινὰ ἰδιορρυθμίαν. Ὡς ἐν ὁμάδι τινὶ παλαιῶν βυ-

(1) Ἴδ. τὴν ἐν τινὶ τῶν προσεχῶς ἐκδομένων τευχῶν τῶν Mittheilungen des kais. deutschen archäologischen Instituts. Athenische Abtheilung δημοσιευομένην διατριβὴν μου «Die Akropolis in altbyzantischer Zeit».

(2) Ἴδ. εἶνε πιθανότατον, ὅτι καὶ δύο ἄλλοι κίονες ἀκόμη εἶνε ἐντεταχισμένοι ἐντὸς τῶν ὀρθοστατιῶν. Ἀνάλογα φαινόμενα ἔχομεν ἰκανὰ ἐν τε Ῥώμῃ καὶ Ῥαβέννῃ.

(3) Ἴδ. τὰς εἰκόνας ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευομένῃ διατριβῇ μου περὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐν τοῖς παλαιῶν βυζαντιακοῖς χρόνοις ἐν ταῖς Mitth. d. Instituts.

(4) Τὸ μονόγραμμα ἐν τοῖς δύο κίοσι τοῖς πρὸ τῆς προσόψεως εἶνε ἀποκεκρουσμένον.

ζαντιακῶν μνημείων, ὧν παραδείγματα εὐρίσκομεν ἐν Συρίᾳ, Ῥαβέννη, Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν ἐν τοῖς κιονοκράνοις τούτοις τὰ εἰς δύο σειρὰς τεταγμένα φύλλα ἀκάνθου ὡς ὑπὸ ἀνέμου περιεπτυγμένα παραπλεύρως, τὰ μὲν τῆς κάτω σειρᾶς πρὸς ἀριστερά, τὰ δὲ τῆς ἄνω πρὸς τὰ δεξιά. Τὰ δὲ ἑπτὰ ταῦτα κιονόκρανα ὡς καὶ τὸ ἀπ' αὐτῶν διαφέρον ὄγδρον ἀνήκουσιν εἰς κίονας ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐντελῶς ἀντιστοιχοῦντας πρὸς ἀλλήλους. Ἡ κάτω περίμετρος αὐτῶν εἶνε 175 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἶνε κατεσκευασμένοι ἐκ μαρμάρου φαιοῦ ἔχοντος μελανὰς κατὰ μῆκος λωρίδας καὶ φέρουσιν ἄνω καὶ κάτω τὰς διὰ τὸν βυζαντιακὸν κίονα χαρακτηριστικὰς ταινίας.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ ὀκτὼ οὗτοι κίονες διακρίνονται οὐσιωδῶς ἀπὸ τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς καθ' ἕκαστα, περὶ ὧν ἔγεινεν ἡδὴ λόγος, προστίθεται καὶ ἄλλος λόγος, σαφῶς ἀποδεικνύων τὴν τε πρὸς ἀλλήλους σχέσιν τῶν κίωνων καὶ τὴν παλαιότεραν ἡλικίαν αὐτῶν ὡς πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ τῆς ἐκκλησίας μέρη. Ὡς δὴλα δὴ ἐν τῷ S. Apollinare nuovo τῆς Ῥαβέννης, ὅλων τῶν κίωνων αἱ βάσεις κεῖνται ὑπὸ τὸ ἔδαφος γινομένων δὲ ἀνασκαφῶν βεβαίως θὰ ἀναφανῶσιν ὑπὸ τὴν γῆν αἱ νῦν κεκρυμμένοι βάσεις. Ἄλλως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν ὑπολειπομένων ἀνατολικῶν κίωνων ὀπισθεν τοῦ ὀρθοστάτου. Οὗτοι ἴστανται μετὰ καὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν βάσεων ἐπὶ τοῦ νέου, εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἀνερχομένου ἔδαφους, ὅπερ πάντως ὑπερέχει κατὰ ἡμισυ ὅλον μέτρον τοῦ παλαιοῦ. Ἐντεῦθεν οὐδεμία ὑφίσταται ἀμφιβολία, ὅτι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς πρέπει νὰ διακρίνωμεν δύο ἀρχιτεκτονικὰς περιόδους, μίαν μὲν παλαιότεραν, εἰς ἣν ἀνήκουσιν οἱ ἐμπρόσθιοι πρὸς δυσμὰς κίονες μέχρι τοῦ ὀρθοστάτου, οἵτινες καὶ ἀνήκουσι κατὰ τὸ σχῆμα αὐτῶν εἰς τοὺς παλαιούς βυζαντιακούς χρόνους, καὶ μίαν νεωτέραν, εἰς ἣν ἀνέρχονται τὰ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὀρθοστάτου μέρη τῆς ἐκκλησίας. Ἦν νεωτέραν δὲ ταύτην περίσδον μέλλομεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐν τῇ περὶ τῶν γοθθικῶν μερῶν λόγῳ. Τὸ ὄριον λοιπὸν μεταξύ τῆς παλαιότερας καὶ τῆς νεωτέρας ἐκκλησίας ἀποτελεῖται ὑπὸ τῶν δύο ὀρθοστατῶν, καὶ τοῦτο ἐκδηλοῦται ἡδὴ ἐν τῇ διαγράμματι διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ ἐξ ἀνατολῶν μεσοστύλια εἶνε εὐρύτερα ἢ τὰ ἐκ δυσμῶν. Ἄν δὲ θέλωμεν νὰ παραστήσωμεν τὴν παλαιὰν βυζαντιακὴν βασιλικὴν ἐκ τῶν

περισωζομένων μερῶν αὐτῆς, πρέπει πρῶτον νὰ προσεβάλωμεν τὴν πρόσοψιν κατὰ ἐν μεσοστύλιον καὶ ἐν τέταρτον οὕτως, ὥστε οἱ σήμερον πρὸ τῆς προσόψεως ἰστάμενοι κίονες νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὰ ἔσω, καὶ δὴ ὡς τὸ πρῶτον ἐκ δυσμῶν ζεύγος κίωνων. Ἡ δὲ μετάθεσις αὕτη τοῦ ζεύγους τούτου τῶν κίωνων ἐξηγεῖται ἐκ τῆς μετὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 1853, καθ' ὃν ἐκηρηνίσθη ἡ παλαιὰ πρόσοψις, ἀνοικοδομήσεως τοῦ ἐκ δυσμῶν ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας ὀπισθεν τῶν πρώτων ἀντιστοιχῶν κίωνων. Εἰς δὲ τὴν παλαιὰν βυζαντιακὴν βασιλικὴν ἀνήκουσι πάντως καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ κατὰ μῆκος τοῖχοι, ἴσως δὲ καὶ ἡ μία τῶν στρογγυλοτόξων ἀψίδων τοῦ μέσου τοίχου. Πιθανῶς δὲ τότε ἔπρεπε πρὸς συμπλήρωσιν νὰ φαντασθῶμεν τὴν ὑπαρξίν ὑπερώου. Πάντως δὲ πειθόμεθα, ὅτι αἱ καταπληκτικῶς εὐρεῖαι διαστάσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, τοῦλάχιστον κατὰ πλάτος, προέρχονται ἐκ κτιρίου οἰκοδομηθέντος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Πλὴν τῶν λειψάνων τούτων τῆς παλαιᾶς βυζαντιακῆς βασιλικῆς ἅπαντα τὰ ὑπόλοιπα μέρη τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἀνήκουσιν εἰς ἀρχιτεκτονικὴν γοθθικὴν. Ἡ δὲ ἀνοικοδόμησις τῆς παλαιᾶς βασιλικῆς πρέπει νὰ ἐτελέσθη πρὸ τοῦ ἔτους 1398, ἐπειδὴ κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἐτάφη ἐν τῷ ἐκκλησιδρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου ὁ Petrus Lippamanus honorabilis consiliarius Negrupontis a Venetorum ducali dominio constitutus, ὡς διδάσκει ἡ κατὰ τὸν βόρειον τοῖχον τοῦ ἐκκλησιδρίου τούτου σωζομένη ἐπιγραφή (1). Πιθανῶς δὲ ἡ παλαιὰ βασιλικὴ ἐβλήθη κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἐφ' ᾧ μετεβλήθη αὕτη εἰς γοθθικὴν ἐκκλησίαν, χρησιμοποιηθέντων τῶν μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου κατὰ χώραν ἰσταμένων κίωνων. Καὶ ἴσως μὲν μετέσθεν ὁπωσδήποτε τῆς ἀνοικοδομήσεως ὁ ἐνταῦθα κείμενος Lippamanus· ἀλλὰ πολὺ πιθανώτερον δυνάμεθα νὰ υποθέσωμεν, ὅτι ἡ ἀνοικοδόμησις ἔγεινεν ἡδὴ κατὰ τὸν γ' αἰῶνα. Ἄν δὲ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἦτο πράγματι ἡ κυριωτάτη ἐκκλησία τῶν Βενετῶν, ὡς φρονεῖ ὁ Lolling (Bädeker), τότε εἶνε πιθανόν, ὅτι ἀνεκτίσθη πρότερον πάσης ἄλλης ἐκκλησίας, καὶ δὴ πρὸ αὐτοῦ τοῦ ἔτους

(1) Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἐδημοσιεύθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Stephani ἐνθ' ἀν. σ. 18. Ἐγὼ δ' ἀνέγνωνα Lippamanus (οὐχὶ Zippamanus ἢ Xippamanus), ἐν δὲ τῇ τέλει . . . et suorum hereditum. Τὸ δὲ ὅλον εἶνε γεγραμμένον ἐν ὠραιστάτῃ γραφῇ τῶν μεταγενεστέρων γοθθικῶν χρόνων, καὶ ἐν τέλει εὐρηται τὸ οἰκόσημον.

1279, ὅτε κατὰ τινὰ ἐπιγραφὴν, ἣν εἶδον ὁ Σπὼν καὶ ὁ Οὐήλερ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ παλαιοῦ μεγάρου τοῦ Βενετοῦ βαίλου, ἐκτίσθη ἐκκλησία τις τοῦ Ἁγίου Μάρκου ὑπὸ τοῦ βαίλου Νικολάου Μιλιάνη καὶ τῶν δύο αὐτοῦ συμβούλων Μιχαὴλ τοῦ ἐξ Ἄνδρου καὶ Πέτρου τοῦ Ναναγοῦ (1), ἂν μὴ ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐκκλησία εἶνε αὐτὴ αὐτὴ ἡ σήμερον ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τιμωμένη.

Κατὰ δὲ ταύτην τὴν ἀνοικοδόμησιν ἢ τε πρόσσφισ καὶ οἱ κατὰ τὸ μῆκος τοῦχοι διερρυθμίσθησαν κατὰ τὸν ὀξύτοξον γοτθικὸν ρυθμὸν, προσετέθησαν δὲ δύο νέα μεσοστύλια καὶ προσεπινοδομήθη τὸ τετράγωνον ἅγιον βῆμα. Συγχρόνως δὲ ἰσως ἐκτίσθησαν τὸ ἐξ ἀριστερῶν ἐκκλησιδριον καὶ ὁ πύργος τοῦ κωδωνοστασίου. Τὸ δ' ἐκ δεξιῶν ἐκκλησιδριον παρουσιάζει ἡμῖν, ἂν εἶνε ὀρθὴ ἡ μαρτυρία τοῦ Διδρωῆνος, ἔννοικόν τινὰ τῆς διακοσμήσεως τοῦ ὅλου ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ. Ἄλλ' ἂν αἱ μαρτυρίαι τοῦ Διδρωῆνος στηρίζονται ἐπὶ πλάνης, ἂν δὴλα δὴ εἶνε ὀρθὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Λαμπάκη ἀντιπροσωπευομένη τοπικὴ παράδοσις, καθ' ἣν ἡ ξυλίνη στέγη θεωρεῖται παλαιά, τότε ἐξ ἅπαντος τὸ πλουσίως διακεκοσμημένον ἐκκλησιδριον τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶνε νεώτερον. Ὡς δὲ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν μεστῶν καὶ ὑπερεξωγκωμμένων φυλλωμάτων, ἀνήκει ἀσφαλῶς μόλις εἰς τὸν ἰδ' ἢ ε' αἰῶνα.

Πάντως δὲ ἰσχυραὶ κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Διδρωῆνος ἀμφιβολίαι ἐγείρονται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατεργασίας τῶν ἐξ ἀνατολῶν προσθῆτων κιόνων. Κάτωθεν τοῦ ἐξ ἀριστερῶν ἀνατολικοῦ κίονος ἐτέθη ἐπὶ διπλῆς πλίνθου κακόμορφος κωδωνοειδῆς βάση, ἐπ' αὐτῆς δὲ ἀρχαῖος κορμὸς δωρικός καὶ πρὸς ἐπιστέγασιν τοῦ κατασκευάσματος κιονόκρανον τῶν μέσων βυζαντιακῶν χρόνων. Τοιοῦτον τρόπον ἐργασίας δὲν ἔπρεπε βεβαίως ν' ἀναμένωμεν παρὰ τεχνιτῶν οικοδομούντων ἐκκλησίαν οἷαν περιγράφει ὁ Διδρωῆνος, ἣτοι ἐπισταμένων ἀπάσας τὰς ἰδιοτρόπους λεπτομερείας τῶν μεταγενεστέρων γοτθικῶν χρόνων, οἷας παρέχει τὸ ἐκκλησιδριον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἔτι δὲ χείρων εἶνε ἡ σύνθεσις τοῦ δεξιοῦ κίονος. Τὸ μὲν κιονόκρανον εἶνε ὡς παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐκ τῶν μέσων βυζαντιακῶν χρόνων καὶ ὁ κορμὸς δωρικός, ἀλλὰ ὡς βάση χρησιμεύει σπόνδυλος ἀρχαίου ἰωνικοῦ κίονος. Καθ' ὅμοιον τρόπον συναποτελοῦνται δύο τῶν κιόνων τῆς ἐν Μιστράζ μονῆς τῆς Παν-

(1) Spon - Wheeler ἔκδ. Νυρεμβέργης τοῦ 1690 τόμ. Β' σ. 60.

τανάσσης. Κιονόκρανον δὲ τῶν μέσων βυζαντιακῶν χρόνων εἶνε ἐπιθειμένον καὶ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ βυζαντιακοῦ κορμοῦ τοῦ κίονος ἀμέσως ἐκ δεξιῶν τῆς σημερινῆς εἰσόδου. Δύο δὲ ἄλλα ὅμοια δυστυχῶς λίαν ἀποκεκρουσμένα κιονόκρανα κεῖνται πρὸ τῆς προσόψεως.

Ὅποια δὲ ἡ σημασία ἦν ἔχουσι τὰ λείψανα ταῦτα τῆς παλαιᾶς βυζαντιακῆς βασιλικῆς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι ἀποδεικνύεται ἄριστα ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν Ἀθήναις, Ἄργει καὶ Πρεβέζῃ ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου εὐρίσκωμεν μόνον κιονόκρανα ἢ τμήματα κιονοκράνων, ἐπὶ δὲ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἰσως καὶ δύο ἐπιστύλια ὡς τὰ μόνα λείψανα καλλιτεχνικῆς περιόδου, ἣτις ἐν Ραβέννῃ παρουσιάζεται ἀκόρη ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς ἀκμῇ. Τὰ δὲ ὀλίγα ταῦτα λείψανα εἶνε ἡ ἀρίστη διάψευσις τοῦ Fallmerayer, ἐφ' ὅσον ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸν ἕκτον ἢ ἑβδομον αἰῶνα. Θὰ ἦτο δ' εὐχῆς ἔργον, ὅπως ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐν Χαλκίδι σχεδιασθῇ καὶ ἐξεικονισθῇ ἐντελέστατα, ὅπως τὰ κιονόκρανα ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐπικαλυπτούσης αὐτὰ ἀσβεστώσεως καὶ ἀπονεμηθῇ οὕτως εἰς τὸ κτίριον ἢ προσοχή, ἣς ἀξίζει ἀναντιρρήτως νὰ τύχη ὡς ἐπιφανέστατον μνημεῖον χρόνων ὅπως σκοτεινῶν. Ἄν δὲ τὰ παρ' ἐμοῦ γραφόμενα δώσωσι τὴν ὠθησιν πρὸς τοιαύτην τινὰ ἐπιμελῆ μέριμναν, τότε ἔτυχον πληρέστατα τοῦ σκοπομένου.

Ἔτι δὲ χείρων τῆς τύχης τῆς βασιλικῆς, ἣτις μόνον δὲν ἀνεγνωρίσθη ὡς τοιαύτη, εἶνε ἡ τύχη γλυπτικοῦ ἔργου ἐπίσης τῶν παλαιῶν βυζαντιακῶν χρόνων, ὅπερ μοι ἐπεδείχθη ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τοῦ νεωκόρου, ἐξαγαγόντος αὐτὸ ἐν παντελεῖ παραμελήσει κατακείμενον μεταξὺ διαφόρων ρώπων ὑπὸ τὴν νέαν κλίμακα τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ γυναικεῖον. Ἦτο δὲ τοῦτο κατερρυθμωμένον ἀνάγλυφον ἐκ λίθου, ὅπερ μετὰ ἐπιμελῆ ἐκκάθαρσιν ἀνέδειξε τοὺς χαρακτῆρας οὓς ἐμφαίνει ἡ κατὰ φωτογραφικὸν ἔκτυπον ἀπεικόνισις αὐτοῦ ἐν τῷ πίνακι Η'.

Ἔχομεν δὴλα δὴ πρὸ ἡμῶν προτομὴν γυναικός, ἣτις ἀνωθεν τῆς καλύπτρας ἦν ἔχει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει καὶ πέπλον, ὅστις ἐπενδύει καὶ τὸ στῆθος. Ἡ προτομὴ αὐτὴ προβάλλει ἐκ κοσμήματος φύλλων φοινικοειδῶν, ἀπολήγει δὲ πρὸς τὰ κάτω εἰς ταινίαν ἀστραγάλων.

Ὁ γηραιὸς νεωκόρος μοι διηγήθη, ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εὐρίσκετο τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τῆς ἐν ἔτει 1853 κρημνισθείσης προσόψεως, κατέπεσε δὲ μετ' αὐτῆς ἐκ τοῦ σεισμοῦ, ὅτε καὶ ἐβλάβη,

ἀποθραυσθέντων τῶν ἐκατέρωθεν τὴν προτομὴν περιβαλλόντων μερῶν.

Περὶ τῶν θραυσμάτων δυστυχῶς οὐδεὶς ἐφρόντισε, καὶ ταῦτα ἀπωλέσθησαν ἔκτοτε. Ἄλλ' ἐνθυμείται ἀκόμη ὁ γέρον, ὅτι ἡ προτομὴ εἶχεν ἄλλοτε ἐκατέρωθεν κιονίσκον, καὶ ὅτι οἱ δύο ἐκεῖνοι κιονίσκοι ὑπεβάσταζον ἀέτωμα ὑπερεκτεινόμενον τῆς προτομῆς. Ἄλλ' αἱ εἰδήσεις αὐταὶ δύνανται νὰ ἰσχύωσι μόνον διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ καλλιτεχνήματος ἐν τοῖς φραγκικοῖς χρόνοις. Ἐξεταστέον λοιπόν, ἂν τοῦτο καὶ ἀρχῆθεν ἦτο ἐνωκοδομημένον εἰς τὴν πρόσοψιν καὶ ἂν περιεβάλλετο ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν κιονίσκων στηριζομένου ἀετώματος.

Καὶ δὴ κατὰ τῆς τοποθετήσεως εἰς μέρος ὑψηλὸν ἀντίκεινται ἐν πρώτοις τὰ μέτρα τοῦ ἀναγλύφου. Ἡ σήμερον ἀκόμη σωζομένη προτομὴ ἔχει ὕψος 39 ἑκατοστῶν τοῦ γαλ. μέτρου. Ἄρα ἂν φαντασθῶμεν αὐτὴν ἐν τῷ ἀετώματι, θὰ ἦτο ὀρατὴ ἐξ ἴσου κακῶς ὅσον καὶ ἡ τοῦ στρογγύλου ψηφιδωτοῦ τοῦ φέροντος παράστασιν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἀετώματι τῆς προσόψεως τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ ἐν τῷ Λατερανῷ τῆς Ῥώμης (1). Μᾶλλον δὲ συμβαίνει πιθανῶς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ συμβαῖνον περὶ ἐκεῖνο τὸ ψηφιδωμα. ἔχομεν δὴ τὴν λείψανον γλυπτικοῦ κοσμήματος προωρισμένου διὰ τὸν νάρθηκα ἢ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας, ὁποῦθεν τοῦτο μετετέθη εἰς τὸ ἀέτωμα κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν.

Καὶ τὸ μὲν μέγεθος τοῦ ἀναγλύφου ἀποδεικνύει, ὅτι τοῦτο ἦτο τοποθετημένον εἰς τοιοῦτον ὕψος, ὥστε ὁ θεατὴς ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ εἰς αὐτὸ μέχρι ἀποστάσεως ὅχι μεγάλης. Ἄλλ' ὁμως ἄλλοθεν πάλιν γίνεται δῆλον, ὅτι τὸ ἀνάγλυφον εὑρίσκετο πάντως ἐν θέσει ὑψηλοτέρᾳ τῆς ὀψέως τοῦ θεατοῦ. Ἦδη ἐν αὐτῇ τῇ κατασκευῇ ὁ γλύπτης εἰργάσθη κατὰ τρόπον στοχαζόμενον τῆς ἐκ τῶν κάτω θέας, τοῦ ὅπερ ἐμφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ἡ προτομὴ ἐν τοῖς ἄνω μέρεσιν ἐξέχει παρὰ πολὺ περισσότερον ἐκ τοῦ λίθου ἢ ἐν τοῖς κάτω, ἦτοι κλίνει πρὸ τοῦ θεατοῦ ἢ μᾶλλον κατακλίνει πρὸς αὐτὸν οὕτως, ὥστε ἐκ τῶν κάτω τὸ στήθος καὶ ἡ κεφαλὴ ἦσαν ὀρατὰ ἄνευ συντμήσεως καὶ περιστολῆς.

Ἄλλο δὲ συμπέρασμα περὶ τῆς ἀρχικῆς χρήσεως τοῦ καλλιτεχνήματος δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῆς εἰδήσεως, ὅτι ἡ προτομὴ

(1) E. Muntz ἐν τῇ Revue Archéologique 1879 τόμ. Β' σην. 1. Τοῦ *De Rossi* ἢ συγγραφή *Musaii* κτλ. δὲν μοι εἶνε δυστυχῶς προσιτὴ ἐνταῦθα.

περιεβάλλετο ποτε ὑπὸ ἀετώματος στηριζομένου ἐπὶ κιονίσκων. Καὶ πρῶτον μὲν θεωρῶ τὴν τοιαύτην διακόσμησιν ἀναγομένην εἰς τοὺς φραγκικοὺς χρόνους, ἐπειδὴ τὸ πλαίσιον τοῦτο τῆς προτομῆς ὡς ἀποδεικνύεται, ἦτο περιαιρετόν, ἦτοι ἡ προτομὴ εἶχεν ἐντεθῆ εἰς αὐτό. Καὶ εἶνε μὲν ἀποκεκρουσμένον τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου πλὴν μικροῦ τινος μέρους ἄνωθεν τοῦ ἀριστεροῦ ὄμου, ἀλλὰ ἐπὶ πόσον τοῦτο ἐχώρει πρὸς τὰ πλάγια ἐξάγεται ἐκ τῆς κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος σωζομένης καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀνάγλυφον προτομὴν συνδεομένης ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Τελειώνει δὴ ὁ λίθος, ἐξ οὗ ἐκτυποῦν ἀνεφύετο τὸ ἀνάγλυφον, παρ' αὐτῷ τῷ ὄμῳ, ἢ ἀκριβέστερον ἐκεῖ ὅπου τελευτᾷ ὁ βραχίον τῆς προτομῆς. Ἐπειδὴ δ' ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ταύτης εὑρίσκεται ὀπὴ γιγγύμου, εἶνε φανερόν, ὅτι ἡ προτομὴ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἦτο ἐκτεθειμένη καθ' ἑαυτὴν. Ὅτι δὲ ἡ διακόσμησις τοῦ ὄλου ἦτο ἀρχιτεκτονικὴ, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ σωζομένου πρὸς τὰ κάτω πέρατος. Ἀναντιρρήτως ἡ φοινικοειδὴς ἐκείνη διακόσμησις καὶ ἡ ἐξ ἀστραγάλων ταινία ἀποτελοῦσι τὸ ἀρχῆθεν πεπλασμένον ἐκ τῶν κάτω ὄριον, ἐπειδὴ τὸ μὲν φοινικοειδὲς κόσμημα περιβάλλει κάτωθεν τὴν προτομὴν λοξῶς, ἢ δ' ἐξ ἀστραγάλων ταινία εἶνε κατειργασμένη ὀλοστρογγύλος καὶ ἐκτυπος. Κατὰ ταῦτα τὸ ἀνάγλυφον δὲν ἴστατό που, ἀλλ' ἦτο ποθεν ἀπληρημένον, τὰ δὲ ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα τῆς κάτω πλευρᾶς ἀποδεικνύουσιν ὅτι καὶ τὸ ἐκ τῶν πλαγίων καὶ τὸ ἐκ τῶν ἄνωθεν περίβλημα ἦτο ἀρχιτεκτονικῆς φύσεως. Πρὸς τοῦτο δὲ συμφωνεῖ ἐξαιρέτως ἡ παράδοσις οὕτως, ὥστε καθίσταται πιθανόν, ὅτι οἱ Φράγκοι μετέθεσαν τὸ ἀνάγλυφον μετὰ τοῦ ἀρχικοῦ αὐτοῦ πλαισίου εἰς τὸ ἀέτωμα.

Ἄλλὰ τί παριστάνει ἡ προτομὴ; Καὶ ἐξέλιπε μὲν ἡ ἔσως ποτὲ περιβάλλουσα τὴν κεφαλὴν δόξα (Nimbus), ἀλλ' ἐπειδὴ προτομαὶ εἰκονικαὶ ἀνθρώπων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἶνέ τι ὅλως σπάνιον, εἶνε πολὺ φυσικώτερον νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἁγίαν τινά, καὶ δὴ τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν αὐτὴν. Ἄλλ' ἡ ἁγία αὕτη εἶνε ἐπίωνυμος τῆς ἐκκλησίας μόνον ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῶν νεοελληνικῶν χρόνων νέας αὐτῆς ἐγκαινίσεως. Ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας λέγεται ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐχρησίμευσεν ὡς ἀποθήκη, οἱ δὲ Βενετοὶ πάντως ὠνόμαζον αὐτὴν ἄλλως. Περὶ δὲ τοῦ βυζαντινοῦ αὐτῆς ὀνόματος οὐδὲν εἶνε γνωστόν. Διὰ τοῦτο δὲ πρὸς ὄρισμόν τῆς παραστάσεως

τῆς προτομῆς ἀναγκάζομεθα ν' ἀφορμηθῶμεν ἐκ μόνων τῶν εἰκονολογικῶν ἐνδείξεων αὐτοῦ τοῦ ἀναγλύφου.

Καὶ δὴ ἡ προτομὴ παρέχει τὸν τύπον δεομένης. Καὶ εἶνε μὲν τοῦτο τὸ σχῆμα ἀληθῶς ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς δι' ὅλας τὰς ἀγίας, ἀλλ' ὅπως ἰδιάζουσα γρήσις αὐτοῦ γίνεται διὰ τὴν Θεοτόκον. Πασίγνωστον εἶνε τὸ ἀνάγλυφον ἐν τῇ ἀψίδι τῆς S. Maria in Porto ἐν Ῥαβέννη (1). Ἐν αὐτῷ παριστάνεται ἡ Παναγία ἀντωπός, ὑφούσα τὰς χεῖρας πλαγίως ἀντὶ νὰ ἔχη αὐτὰς ἐπὶ τοῦ στήθους ὡς ἐν Χαλκίδι. Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ τοῦ ραβενναίου ἀναγλύφου εἶνε καλλίτερον ἐξεργασμένη, ἡ δὲ πτύχωσης ποικιλωτέρα. Ἰκανῶς δὲ συμφωνεῖ πρὸς τὸ ραβενναῖον ἀνάγλυφον τὸ ψηφιδωμα ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ τῆς αὐτῆς πόλεως (2). Τὸν αὐτὸν δὲ τύπον δεικνύει καὶ ἡ Παναγία ἐν τῇ ἀψίδι τοῦ Ἁγίου Βεναντίου ἐν τῷ Λατερανῷ (3), καὶ ἀπειράκις εὑρίσκεται ἡ παράστασις αὐτοῦ ἐν βυζαντιακαῖς εἰκόσι τῆς Ἀναλήψεως, ὡς ἤδη ἐν τῷ συριακῷ κώδικι τῶν Εὐαγγελίων τῷ γεγραμμένῳ ἐν ἔτει 586 ὑπὸ τοῦ ἐκ Μεσοποταμίας καλλιγράφου Ῥαβούλα καὶ ἀποκειμένῳ ἐν τῇ λαυρεντιακῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας (4).

Ὁ τύπος δὲ οὗτος εἶνε ἀναμφιβόλως λίαν διαδεδομένος ἤδη ἐν τοῖς παλαιοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις, τοῦθ' ὅπερ εἶνε εὐεξήγητον, καθότι εἶνε κληροδότημα τῆς παλαιᾶς χριστιανικῆς τέχνης. Ὁ αὐτὸς δὲ τύπος ἐπιζῆ καὶ μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατέχει ἐν τοῖς μεταγενεστέροις τούτοις χρόνοις ἰδιάζουσάν τινα θέσιν ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας ἀγιογραφικὰς παραστάσεις, καθ' ὅσον εἶνε ὁ μόνος παρουσιαζόμενος διὰ πολλῶν ἀντιτύπων ἐν ἀναγλύφοις λιθίνοις. Ἐν μόνῃ τῇ Θεσσαλονίκῃ γνωρίζω δύο παραδείγματα τοῦ τύπου τούτου. Τούτων τὸ ἕτερον εἶνε ἐντετοιχισμένον εἰς τὸν τοῖχον τῆς εἰσόδου ἐν τῇ στοᾷ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἰπαπαντῆς καὶ ὁ μὲν τύπος συμπύπτει σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν ἀκριβῶς πρὸς τὸν ραβενναῖον, ἀλλὰ τὸ κακότεχνον τοῦ ἔργου μαρτυρεῖ, ὅτι εἶνε προῖον χρόνων μεταγενεστέρων.

(1) Φωτογρ. τοῦ Ricci· ἀπεικονίσματα δὲ παρὰ Bayet *L'art byzantin* σ. 187, *Dahl Ravenne* σ. 70 καὶ ἀλλαχού.

(2) Φωτογρ. τοῦ Ricci. Ἰδὲ καὶ Richter *Die Mosaiken von Ravenna* σ. 95.

(3) Schnaase *Geschichte der bildenden Künste* Τόμ. Γ' σ. 571.

(4) Εὑρίθται ἀπεικονισμένον ἐν πολλοῖς συγγράμμασιν, ὡς π. χ. παρὰ τῷ Garucci καὶ τῷ Seroux d'Agincourt.

Τὸ δὲ δεύτερον ἐκ Θεσσαλονίκης παράδειγμα εὑρίθται εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ μεγάλου ἐπισκοπικοῦ θρόνου κατὰ τὴν εἰσόδον τῆς μητροπόλεως. Ἐν τούτῳ ἡ δεομένη Παναγία φέρει ἐπὶ τοῦ στήθους ἀποτετυπωμένον ἐν θυρεῷ τὸν Σωτῆρα, τοῦθ' ὅπερ πολλάκις βλέπομεν ἐν νεοελληνικαῖς καὶ ῥωσικαῖς εἰκόσιν. Ἄλλο δὲ παράδειγμα τοῦ ἀγνοῦ τύπου τῆς δεομένης Θεοτόκου εὑρίθεται ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ ἐν Ἀθήναις κεντρικοῦ μουσείου, εἰς ὃ περιῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐκ Πατησίων συλλογῆς. Περιγραφὴν δὲ τούτου παρέχει ὁ Bayet (1). Τὸ αὐτὸ δὲ λεκτέον περὶ τῶν πολλῶν ἐπαναλήψεων τῆς δεομένης Παναγίας ἐν τῷ Ἁγίῳ Μάρκῳ τῆς Βενετίας.

Ἐν ἀπάσαις ταύταις ταῖς παραστάσει παρουσιάζεται ἡ Δεομένη ὀλόσωμος καὶ ὀρθία ἱσταμένη. Μόνον δὲ προτομὴν τῆς Παναγίας δεομένης, οἷα παρίσταται ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τῆς Χαλκίδος, εὑρον ἐν Θήβαις, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ προαστείου τῶν Ἁγίων Θεοδώρων. Εἶνε δὲ αὕτη ἐντετοιχισμένη ὑψηλὰ εἰς τὸν τοῖχον τῆς ἀψίδος. Τὰ δὲ μέτρα συμφωνοῦσι περίπου πρὸς τὰ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Χαλκίδος. Ἄλλ' ἐν Θήβαις ἡ Δεομένη δηλοῦται ῥητῶς ὡς ΜΗΡ ΘΥ. Διαφέρει δὲ κατὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐν Χαλκίδι ἀναγλύφου, ὅτι ἡ Παναγία κρατεῖ τὰς χεῖρας, ὡς ἐν ἀπάσαις ταῖς ἄλλαις παραστάσει, οὐχὶ πρὸ τοῦ στήθους, ἀλλὰ πρὸς τὰ πλάγια. Ἴσως δὲ, ἀκριβέστερον γνωρίζομένης τῆς βυζαντιακῆς εἰκονογραφίας, ἀποδειχθῆ, ὅτι ἴσα ἴσα οὗτος ὁ διάφορος τρόπος τῆς ἀνατάσεως τῶν χειρῶν εἶνε χαρακτηριστικὸς διὰ τὴν ἐρμηνείαν εἰκότος τινὸς ὡς παριστανούσης τὴν Θεοτόκον ἢ ἄλλην τινὰ ἀγίαν. Σήμερον δὲ οὐδὲν δύναμαι νὰ εἶπω περὶ τοιαύτης τινὸς ἀρχῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἄλλως οὐδὲν γνωρίζω ἀνάγλυφον μνημειακόν, οὐδόπως λαμβανόμενων ὑπ' ὄψιν τῶν ἔργων τῆς μικροτεχνίας, παριστάνον ἄλλην τινὰ ἀγίαν πλὴν τῆς Παναγίας αὐτῆς, θαρρούντως προτείνω νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ὡς παριστάνον τὴν Θεοτόκον.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀναγλύφου πρὸ παντὸς ἄλλου σημαντικὸς εἶνε ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας. Καὶ δὴ ἡ ἐργασία δὲν εἶνε βεβαίως ἀρίστη, ὡς δύναται πᾶς τις νὰ πεισθῆ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς παρατιθεμένης ἐν τῷ πίνακι Π' ἀπεικονίσεως. Ὁ τυπικὸς σχηματισμὸς τῶν ὀφθαλμῶν μετὰ τῶν κατὰ βυζαντιακὸν τρόπον ἐξωγκωμένων κάτω βλεφάρων καὶ ἡ λίαν ἐπιπολαία ἐπέξεργασία τῶν χει-

(1) *Recherches pour servir à l'histoire de la peinture* κτλ. σ. 108.

ρῶν προδίδουσιν, ὅτι τὸ ἀνάγλυφον δὲν εἶνε ἔργον ἐξαιρέτου καλλιτέχνου. Ἄλλ' ἡ πλαστικὴ καὶ αὐτόχρημα ἀρχαία κατασκευὴ τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ πλήρης ζωῆς πτύχωσης διακρίνουσι τὸ καλλιτέχνημα ἀπὸ τῶν χθαμαλῶν καὶ ὅλως τυπικῶν ἀναγλύφων τῶν μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν χρόνων. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ἐν παλαιαῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς τεχνικῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐκ τῶν κάτω διακοσμήσεως. Τὸ εὐγενὲς ἐκεῖνο καὶ ἐν συναισθήσει τοῦ καλοῦ πεπλασμένον φοινικοειδὲς κόσμημα καὶ ἡ ποικιλόσχημος καὶ ἐλευθερίως ἐπεξειργασμένη ἐξ ἀστραγάλων ταινία εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐγεννήθησαν ἐν μέσοις ἢ μεταγενεστέροις βυζαντιακοῖς χρόνοις.

Οὕτω καὶ λόγοι τεχνοτροπίας ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς ν' ἀποδεχθῶμεν, ὅτι καὶ τὸ ἀνάγλυφον εἶνε σύγχρονον πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς βασιλικῆς ἢ ὀλίγον μεταγενέστερον αὐτῆς, ἀλλὰ πάντως ἔργον τῆς πρὸ τῶν εἰκονοκλαστῶν γλυπτικῆς. Ἦ δὲ πρώτη αὐτοῦ θέσις θὰ ἦτο ἢ κατὰ τὸ τέμπλον ἢ ἐν αὐτῷ τῷ ἁγίῳ βήματι εἴτε ἐπὶ ἰδίᾳ τινὸς βάσεως εἴτε ἀνωθεν τῆς ἱερᾶς πύλης. Βεβαιότερόν τι περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην. Ἄλλ' ὅπως ἴσως τὸ παλαιότατον τοῦτο τῶν ἐν Ἑλλάδι λιθίνων ἀγαλμάτων τῆς Παναγίας ἀντὶ νὰ κυλιέται κάτωθεν σκοτεινῆς κλίμακος ἔπρεπε νὰ γείνη ἐν τῇ σημερινῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς πολύτιμον ἀντικείμενον ἀληθοῦς λατρείας.

Ἐν Ἀθήναις, 31 Ἀπριλίου 1889.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρακτικὰ τῆς Ζ' γενικῆς συνόδου

τῆς 31 Ἰανουαρίου 1888.

Ἐγένετο τῇ 31ῃ Ἰανουαρίου 1888 ἐνάτη ὥρᾳ π.μ. ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ μουσείου παρόντων ἑταίρων δύο καὶ εἴκοσι (22). Ματαιωθείσης δὲ τῆς κατὰ τὴν 24ῃν Ἰανουαρίου συγκληθείσης συνόδου, ἐπειδὴ 27 μόνον ἑταῖροι παρῆσαν κατ' αὐτήν, ἡ σημερινὴ σύνοδος δυνάμει τοῦ 8ου ἄρθρου τοῦ καταστατικοῦ θεωρεῖται ἐν ἀπαρτίᾳ.

Ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Σπυρίδων Π. Λάμπρος, προεδρεύων τῆς συνόδου καὶ τῶν ἐκάστοτε συνεδριάσεων τοῦ συμβουλίου, τοῦ ἀναδειχθέντος προέδρου κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ παρελθόντος ἔτους κ. Ἄλ. Πασπάτη ἀπιστέρξαντος τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ, ἐξέθηκα τὰ κατὰ τὸ ληξάν ἔτος πεπραγμένα (ἴδε τὴν ὑπισθεν ἐκθέσιν) καὶ τὰ κατὰ τὴν διοίκησιν τοῦ ταμείου, τοῦ μουσείου, τοῦ ἀρχείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης συμφώνως ταῖς ἐκθέσεσι τῶν ἐφόρων κ. κ. Θ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως καὶ Ἀντωνίου Μηλιαράκη καὶ τοῦ ταμίου κ. Δαμ. Βορέ (ἴδε τὰς ὑπισθεν ἐκθέσεις).

Μετὰ τὴν ἐκθέσιν αὐτοῦ ὁ κ. ἀντιπρόεδρος προσκάλεσε τὴν ὑπὸ τῆς γενικῆς συνόδου ἔγκρισιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ συμβουλίου, συγκαλέσαντος τὴν γενικὴν σύνοδον ἕνα μῆνα βραδύτερον τοῦ ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ ὀριζομένου χρόνου, ὡς καὶ τῆς μὴ συμμετοχῆς τῆς εταιρίας εἰς πανηγυρισμὸν τῆς 25ῆς Μαρτίου, καθ' ὅτι τὸ μουσεῖον, ἐλλειπουσῶν τῶν εἰκόνων, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδειχθῇ γυμνὸν εἰς τὸ κοινόν. Ἦ δὲ σύνοδος ἐκτιμῶσα τοὺς λόγους τοὺς προκαλέσαντας ἀμφοτέρωθεν τὰ γεγονότα ἐνέκρινε τὰς ἀποφάσεις τοῦ συμβουλίου.

Ἐπὶ τούτοις ὑποβάλλει ὁ κ. ἀντιπρόεδρος μεταρρύθμισιν τοῦ 4ου ἄρθρου τοῦ καταστατικοῦ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καταβολὴν τῆς ἐτησίως συνδρομῆς τῶν ἑταίρων ὡς ἐξῆς:

«Καὶ τακτικοὶ μὲν (ἑταῖροι) γίνονται οἱ ἐφιέμενοι νὰ συντελέσωσιν

» εἰς προαγωγήν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐταιρίας· ἐκλεγόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ
 » διοικητικοῦ συμβουλίου ὀφείλουσι νὰ καταβάλλωσι δέκα δραχμὰς
 » κατ' ἔτος εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἐταιρίας. Πᾶσα δὲ ἀνωτέρα τῶν δέκα
 » δραχμῶν εἰσφορὰ θεωρεῖται ὡς δωρεὰ, δι' ἣν παρέχεται ὑπὸ τοῦ
 » ταμείου ἰδία ἀπόδειξις. Οἱ δὲ ἀντεπιστέλλοντες » κτλ.

Γενομένης δεκτῆς τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης, τὸ συμβούλιον, λαμβάνον ἀφορμὴν καὶ ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐπιθυμοῦν ἵνα ἡ πρὸς ἐξέλεγχιν τῆς διαχειρίσεως τοῦ ταμείου ἐκλεγομένη τριμελὴς ἐπιτροπεία ἐξελέγχη ὡσαύτως καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ μουσείου, τοῦ ἀρχείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης, προτείνει μεταρρυθμίσει τῆς α' παραγράφου τοῦ 8^{ου} ἄρθρου τοῦ καταστατικοῦ καὶ προσθέτει μετὰ τὰ « πρὸς ἐξέλεγχιν τῶν λογαριασμῶν » τὰς λέξεις « τοῦ ταμείου, τοῦ μουσείου, τοῦ ἀρχείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης ». Ἡ σύνοδος ἐγκρίνει τὴν προσθήκην ταύτην. Ἐπειδὴ δὲ ἡ περὶ ἀπαρτίας γ' παραγράφου τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου τοῦ καταστατικοῦ φαίνεται παρέχουσα δυσκολίας μᾶλλον περὶ τε τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὴν διοίκησιν τῶν κατὰ τὴν ἐταιρίαν, ὁ κ. Δημ. Παπαγεωργίου προτείνει, ὅπως ἡ παράγραφος αὕτη μεταβληθῆ ὡς ἔπεται· « Ἡ γενικὴ σύνοδος θεωρεῖται ἐν ἀπαρτίᾳ ὡσαυτὴ καὶ ἂν ἦ ὁ ἀριθμὸς τῶν προσελθόντων ἐταίρων ».

Μετὰ τὴν ὁμόφωνον ἐγκρίσιν τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων, ἡ γενικὴ σύνοδος ἀποφασίζει, ὅπως τὸ καταστατικὸν μετὰ τὰς τροποποιήσεις τῶν ἄρθρων τούτων καὶ τὴν προσθήκην δύο ἐτέρων κατὰ τὴν τελευταίαν γενικὴν σύνοδον ψηφισθέντων ἀνατυπωθῆ καὶ οὕτως ὑποβληθῆ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καθ' ὅσον ἡ ἐταιρία δὲν περιεβλήθη εἰσέτι τὸ κῦρος τῆς ἐπισημότητος, στερουμένη ἐγκρίσεως κυβερνητικῆς. Ἐπὶ τῆς προτάσει δὲ τοῦ κ. Δ. Παπαγεωργίου ἀποφασίζει, ὅπως τὸ ἐκλεχθὲν προεδρεῖον ὑποβάλλῃ ὅπου δεῖ τὴν εὐχὴν τῆς γενικῆς συνόδου, ἵνα αἱ ἐν τοῖς ἀνακτόροις φυλασσόμεναι σημαῖαι τῆς ἐπαναστάσεως κατατεθῶσιν εἰς τὸ μουσεῖον.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Μιχ. Π. Λάμπρος προτείνει, ὅπως κατὰ τὴν τελεσθησομένην ἐκθεσιν τῶν Ὀλυμπίων τὸν προσεχῆ Ὀκτώβριον ἢ ἔθνολογικὴ ἐταιρία παραχωρήσῃ τὰ κατάλληλα τῶν ἀντικειμένων τοῦ μουσείου, μάλιστα δὲ τὰς ἐνδυμασίας, πρὸς ἐκθεσιν. Ἀλλὰ μετὰ παρατήρησιν τοῦ κ. ἀντιπροέδρου, ὅτι τοῦτο θὰ ὑπέβαλλε τὴν ἐταιρίαν εἰς

δαπάνας καὶ τὰ ἀντικείμενα θὰ ἐξέθετεν εἰς φθοράν, ἢ πρότασις τεθεῖσα εἰς ψηφοφορίαν ἀπορρίπτεται.

Κατόπιν οἱ ἐταῖροι προέβησαν εἰς ἀρχαιρεσίας ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν κκ. Παναγιώτου Ἰζένου, Στ. Βάλβη καὶ Μ. Λάμπρου ὡς ψηφολεκτῶν, καὶ γενομένης διαλογῆς μετὰ τὴν ψηφοφορίαν ἀναδείκνυνται

Πρόεδρος ὁ κ. Γ. Κοζάκης	Τυπάλδος	παμψηφεί
Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Ἰωάν. Ν. Μπότασης		»
Γραμματεὺς ὁ κ. Νικόλαος Γ. Πολίτης		»
Ἐφορος τοῦ μουσείου ὁ κ. Θ. Νικολαΐδης	Φιλαδελφεὺς	»
Ἐφορος τοῦ ἀρχείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης ὁ κ. Λ. Μηλιαράκης		»
Ταμίας ὁ κ. Σπυρίδων Π. Λάμπρος		»

μέλη δὲ τοῦ συμβουλίου τακτικὰ μὲν οἱ κκ. Ἰω. Σακελλίων, Σπυρ. Σακελλαρόπουλος, Δαμιανὸς Βορὲς καὶ Νικόλ. Ἀποστολίδης παμψηφεί, ἀναπληρωτικὰ δὲ ὁ μὲν κ. Γ. Κασδόνης παμψηφεί, ὁ δὲ κ. Ἀριστοτέλης Π. Κουρτίδης διὰ ψήφων 13 καὶ ὁ κ. Π. Παπαναστασίου διὰ ψήφων 14· μέλη δὲ τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς οἱ κκ. Δημ. Κοκκίδης, Ἐμμ. Δραγούμης καὶ Δημ. Μακκᾶς παμψηφεί.

Ἐπὶ τούτοις λύεται ἡ συνεδρία τῆ 11 καὶ 1/2 ὥρᾳ π. μ.

Ὁ Πρόεδρος καὶ ἀ. ἀ.

Ὁ Ἀντιπρόεδρος

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

Ἐκθεσις τῶν ἐργασιῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου

(Ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀντιπροέδρου Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου).

Κύριοι,

Παρ' ἄλλου ἀνεμένετε βεβαίως σήμερον, κύριοι, νὰκούσητε τὴν λογοδοσίαν τῶν ἐφέτος πραχθέντων ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας, τοῦ ἀνδρὸς δὴλα δὴ, εἰς ὃν μιᾶ ψήφῳ διὰ πρεπούσης

ἐκλογῆς ἀνεθέσατε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἡμετέρων ἐργασιῶν. Ἄλλ' ὁ ἡμέτερος πρόεδρος κ. Ἀλέξανδρος Πασπάτης δυστυχῶς ἐστέρησεν ἡμᾶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς πολυτίμου αὐτοῦ συνεργασίας, παρ' ὅλας ἡμῶν τὰς παρακλήσεις μὴ θελήσας ἕνεκα τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν νάναλάβῃ τὴν ἀνατεθείσαν αὐτῷ τιμητικὴν ἐντολήν. Τὸ δὲ συμβούλιον, ἀφ' οὗ μάτην ἀπεπειράθη νὰ πείσῃ αὐτὸν, ἐθεώρησε περιττὸν νὰ καλέσῃ ἡμᾶς εἰς ἑκτακτον γενικὴν σύνοδον πρὸς ἐκλογὴν νέου προέδρου, ἀφ' οὗ τὸ ἄρθρον 7ον τοῦ καταστατικοῦ τῆς ἐταιρίας, προνοῦν περὶ τοιούτων περιστάσεων, ἀναθέτει εἰς τὸν ἀντιπρόεδρον τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ προέδρου κωλυομένου. Ἐγὼ δὲ, ἐκ μακρᾶς συνεργασίας γνωρίζων τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν ἐν τῷ συμβουλίῳ συναδέλφων, ἐπέισθην εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν, πεποισθῶς ὅτι ἤθελον οὗτοι συμμερισθῆ τὴν τε εὐθύνην καὶ τοὺς κόπους τῆς διοικήσεως τῶν τῆς ἐταιρίας καὶ ὅτι ἤθελον καταστήσει διὰ τῆς προθύμου αὐτῶν συμμετοχῆς ἥττον ἐπαχθὲς τὸ βῆρος ὃ προθύμως ἀνελάμβανον. Ἡ δὲ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἄοκνος συνεργασία τῶν ἀγαπητῶν συναδέλφων ἐδικαίωσε τὰς βεβαίας μου ἐλπίδας.

Εἰς τὰ μέλη λοιπὸν τοῦ συμβουλίου αἰσθάνομαι τὸ καθῆκον νὰ ἐκφράσω δημοσίᾳ σήμερον τὰς ἐμὰς εὐχαριστίας, ὧν μετέχετε βεβαίως καὶ ὑμεῖς πάντες ἐπὶ τῇ μερίμνῃ, ἣν ἐπεδείξαντο πρὸς βελτίωσιν καὶ πρόοδον τῶν κατὰ τὴν ἐταιρίαν.

Οὐδὲ ἦτο μικρὸν τὸ ἔργον, ὅπερ εἶχομεν νὰ ἐπιτελέσωμεν κατὰ τὸ ἐνεστῶς ἔτος. Ὡς ἐνθυμεῖσθε, κύριοι ἑταῖροι, πέρυσιν ἡ γενικὴ ἡμῶν σύνοδος συνῆλθεν οὐχὶ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς ἐταιρίας κατὰ τὰ εἰωθότα, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ τινὶ αἰθούσῃ τοῦ Πολυτεχνείου, ἐν ἣ εὐγενῶς ἐξενήσθημεν ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος τούτου. Τοῦτο δὲ διότι οἱ τοῖχοι τοῦ ἡμετέρου μουσεῖου ἦσαν κενοὶ, ἅτε δανεισθεισῶν τῶν εἰκόνων τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀγωνιστῶν διαταγῇ τῶν Ὑπουργείων Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν εἰς τὰς οἰκείας ἐπιτροπὰς, αἵτινες εἶχον παρὰσκευάσει συμπόσια ἀξιωματικῶν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐπὶ τῇ ἐνηλικιώσει τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος τοῦ διαδόχου τελεσθεισῶν ἑορτῶν. Ὅτε λοιπὸν ἤρχισεν ἡ λειτουργία τοῦ νέου συμβουλίου, ἐστρεφέτο τὸ μουσεῖον ἐνὸς τῶν καλλίστων αὐτοῦ κόσμων, ἐκείνου ὅπερ εἶπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἐν αὐτῷ κατατεθειμένων ἐλκύει τὴν προσοχὴν τῶν πολλῶν καὶ συγκινεῖ

αὐτούς. Αἱ εἰκόνες αὗται ἐπεστράφησαν ἤδη εἰς τὸ ἡμέτερον μουσεῖον, ὅπερ καθόλου βλέπετε ἐφέτος μᾶλλον εὐκοσμον καὶ εὐπρεπὲς χάρις εἰς τὴν ἄοκνον ἐργασίαν καὶ φιλόκαλον φροντίδα τοῦ ἐφόρου αὐτοῦ κ. Θεμιστοκλέους Ν. Φιλαδελφέως.

Ἐνεκα δὲ τῶν πρὸς τὸν εὐτρεπισμὸν τοῦτον μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν εἰκόνων ἀναγκαίων ἐργασιῶν δὲν ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν περυσινὴν ἀπόφασιν τῆς γενικῆς συνόδου τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν οἰανδήποτε συμμετοχὴν τῆς ἐταιρίας κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 25 Μαρτίου. Τοῦτο δὲ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀφορμὴ δι' ἣν ἐκαλέσαμεν ἡμᾶς εἰς γενικὴν σύνοδον σήμερον ἀντὶ μιᾶς τῶν Κυριακῶν τοῦ Δεκεμβρίου, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι δι' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς παραλείψεις θέλομεν τύχει συγγνώμης παρὰ τῆς γενικῆς συνόδου τῶν ἑταίρων.

Καθ' ὅλον δὲ τὸ λήξαν ἔτος, εἰ καὶ τὸ μουσεῖον εὐρίσκετο διὰ τὸν εἰρημένον λόγον ἐν ἀνωμαλίᾳ, δὲν ἐθεωρήσαμεν πρέπον νὰ μείνῃ τοῦτο κεκλεισμένον. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἕνεκα τῆς ἄλλως συσσωρευθείσης πολλῆς ἐργασίας, ἀναφερομένης εἰς τε τὴν τακτοποίησιν καὶ συντήρησιν τοῦ ἀρχείου καὶ τοῦ μουσεῖου καὶ εἰς τὴν ὅλην ἐργασίαν τοῦ γραφείου τῆς ἐταιρίας, τὸ συμβούλιον ἀπεφάσισε τελευτῶντος τοῦ Μαρτίου νὰ προσλάβῃ ἐπὶ ἀνταμοιβῇ μετρίᾳ βοηθὸν τοῦ γραμματέως καὶ τῶν ἐφόρων εἰς ὃν νάνατεθῇ καὶ ἡ ἐπὶ δύο ὥρας καθημερινὴ παρουσία ἐν τῷ μουσεῖῳ, καθ' ἃς ὥρας ὠρίζετο ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ συμβουλίου νὰ εἶνε τοῦτο ἀνοικτόν. Ὡς τοιοῦτος δὲ βοηθὸς προσελήφθη ὁ φοιτητῆς τῆς φιλολογίας κ. Ἰωάννης Διαμαντόπουλος, ὅστις μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ τῆς προσηκούσης φιλοκαλίας ἐξεπλήρωσε τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ ἔργον, οὐκ ὀλίγον συντελέσας εἰς τὴν τακτικὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐταιρίας.

Ἄλλως δὲ τὸ μουσεῖον δι' ἱκανῶν προσκτημάτων ἐπλουτίσθη κατὰ τὸ λήξαν ἔτος. Καὶ δὲν εἶνε μὲν ταῦτα ἀνάλογα πρὸς τὰ κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἐταιρίας γενόμενα δωρήματα ἰδίως τῶν διαφόρων Ὑπουργείων καὶ τὰς ἔπειτα δωρεὰς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπιφανῆ κατέχει θέσιν ἡ συλλογὴ τῶν ἐκ τῆς μάχης τοῦ Κηφισοῦ κατὰ τὸ 1811 περικεφαλαιῶν καὶ ἄλλων μεσαιωνικῶν πανοπλιῶν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Buchon. Ἄλλ' ὅπωςδήποτε εἶνε καὶ τοῦ λήξαντος ἔτους τὰ δωρήματα ἄξια ἱκανοῦ λόγου. Ἀνέρχονται δὲ τὰ ἐφε-

τεινὰ προσκτήματα εἰς εἴκοσι καὶ ὀκτώ, ὧν δωρηταὶ εἶνε τὰ Ὑπουργεῖα τῶν Στρατιωτικῶν, Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Παιδείας, ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, τὸ Ἐθνικὸν Ὑπογραφεῖον, οἱ κύριοι Λεωνίδας Γράκας ἐν Λαμῖα, ἀδελφοὶ Περρῆ, Ἰω. Ἰατρίδης, Δ. Βορῆς, Μιχαὴλ Π. Λάμπρος, Θ. Νικολαΐδης Φιλαδελφεὺς καὶ δύο ἀνώνυμοι. Τὰ κυριώτατα δὲ τῶν δωρημάτων εἶνε ἡ νεωστὶ γραφεῖσα εἰκὼν τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, ἔργον τοῦ κυρίου Σ. Προσαλέντη, δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργεῖου τῶν Στρατιωτικῶν, τὸ εἰς τὸν ἰατρὸν Π. Στεφανίτσην ἀνήκον ἄλλοτε ξίφος τοῦ Βύρωνος, σταλὲν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργεῖου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, τὸ ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Ὁθωνος ξίφος καὶ σκῆπτρον δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργεῖου τῶν Ἐσωτερικῶν, ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Ἰ. Ἰατρίδου δωρηθεῖσα στολὴ τοῦ σημαιοφόρου τῆς Φάλαγγος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Περρῆ σταλεῖσα ἐλαιογραφία τοῦ Haukewill ἡ παριστάνουσα τὰ κατὰ τὴν 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1843.

Ἐπεθυμοῦμεν βεβαίως νὰ εἶχομεν ὅπως ἀνακοινώσωμεν ὑμῖν πολὺ πλείονα δωρήματα καὶ νὰ εἶχομεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκφράσωμεν εὐχαριστίας πρὸς πλείονας δωρητάς, ὅπως καὶ τὸ μουσεῖον τῆς ἑταιρίας ἡμῶν ταχύτερον γείνη κέντρον τῶν ἱστορικῶν λειψάνων τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ κατύπιν ἐλληνισμοῦ, ὅποιον βεβαίως θὰ γείνη ἡμέραν τινά. Πεποίθαμεν δὲ ἀδιστακτικῶς, ὅτι ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τὸ προεδρεῖον τῆς ἑταιρίας θὰ ἔχη ἐν τῷ μέλλοντι νάναγγέλλῃ πλείονα καὶ σπουδαιότερα προσκτήματα ἐκ τε δωρεῶν καὶ ἐξ ἀγορῶν· τὸ δὲ γε νῦν ἔχον μέχρι τοῦδε ὀλίγα ἀπέκτησε τὸ μουσεῖον ἐξ ἀγορᾶς διὰ τὴν γνωστὴν ἀπορίαν τοῦ ταμείου· ἐφέτος δὲ ἐν καὶ μόνον ἀντικείμενον, κοντογούνιον χρυσοκέντητον ἀγορασθὲν ἀντὶ δραχ. τριάκοντα.

Πολὺ εὐχαριστότερα ἔχω νάναγγείλω ἐφέτος περὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου τῆς ἑταιρίας, οὗ τὸ περιεχόμενον σχεδὸν ἐτριπλασιάσθη διὰ τῶν ἐφετεινῶν προσκτημάτων. Ἐν ᾧ δὴλα δὴ τὰ ἔγγραφα, ἅτινα μέχρι πέρυσιν ἐκέκτητο ἡ ἑταιρία, ἀνήρχετο εἰς διςχίλια πεντακόσια, σήμερον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐφθάσεν εἰς ἔξ χιλιάδας ὀκτακόσια τεσσαράκοντα τρία. Ἡ μεγάλη αὕτη αὔξησις ἐπῆλθεν οὐχὶ ἐκ μερικῶν δωρεῶν, ἐξ ὧν μόνον εἴκοσι καὶ δύο ἔγγραφα ἀπεκτήσαμεν, ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ὑποθέσεις ἰδιωτῶν καὶ δωρηθέντα ὑπὸ τῶν κκ. Ν. Γ. Πολίτου, Π. Παπανα-

στασίου, Σπ. Π. Λάμπρου, Γρηγορίου Ν. Βερναρδάκη, Κωνσταντ. Γραμματικοπούλου, Σπ. Δ Βιάζη καὶ Γ. Κλάδου. Ἀλλὰ προῆλθεν ἡ μεγάλη αὔξησις ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργεῖου τῆς Δικαιοσύνης γενομένης γενναίας δωρεᾶς 4,330 ἔγγράφων τῶν νοταρίων τῆς νήσου Νάξου. Τὰ εἰρημένα ἔγγραφα εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἐκ Σύρου περισώσας ἀπὸ ἐνδεχομένης καταστροφῆς καὶ ἐξαφανίσεως ὁ εἰσαγγελεὺς κ. Χ. Σοφιανός. Ἡ ἑταιρία ἐκφράζει δι' ἐμοῦ τὰς θερμὰς αὐτῆς εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ ἀξιολόγῳ ταύτῃ δωρεᾷ εἰς τε τὸν φιλόμουσον Ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης κ. Δημήτριον Βουλπιώτην, τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ αὐτοῦ Ὑπουργεῖου κ. Ἀθανάσιον Παπαφράγκον καὶ τὸν εὐρόντα καὶ διασώσαντα τὰ ἔγγραφα κ. Σοφιανόν. Ἀλλ' ἡ ἑταιρία ὀφείλει νὰ ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς καὶ εἰς τὸν ἀκάματον ἔφορον τοῦ ἡμετέρου ἀρχείου κ. Ἀντώνιον Μηλιαράκη, ὅστις ἐντὸς πέντε μόνον μηνῶν ἐκπληρῶν ἦν προθύμως ἐδώκαμεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ὑπόσχεσιν κατέταξε πάσας τὰς χιλιάδας ταύτας τῶν ἔγγράφων. Οὐδὲ ἦτο ἔργον ἀπλῆς μόνον ταξινομήσεως, ἀλλ' ἡ ἐργασία ἀπῆτει καὶ ἄλλους πολλοὺς κόπους καὶ ἀγῶνα διηνεκῆ κατὰ τοῦ εὐρώτος καὶ τοῦ ρύπου, ὅστις εἶχε φθίρει, ἐνίοτε δὲ καὶ καταστρέψει πολλὰ τῶν ἔγγράφων. Κατὰ τὴν ἐκθεσιν αὐτοῦ τοῦ κ. ἐφόρου «ὑπῆρξεν ἀνάγκη νὰ καθαρισθῶσι πολλὰ τούτων ἐκ τοῦ ἐπικαθημένου ρύπου καὶ τῶν χωμάτων, νὰ συγκολληθῶσιν ἐπιμελῶς τὰ ἐσχισμένα, καὶ ἀφαιρεθῇ ἐκ τῶν πλείστων ὁ ἐκ τῆς ὑγρασίας γεννηθεὶς εὐρώς, ἵνα μὴ μεταδοθῇ καὶ εἰς τὰ ἐν καλῇ καταστάσει εὐρισκόμενα».

Γενομένης δὲ τῆς τοιαύτης ἐργασίας, κατετάχθησαν τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἅτινα ἀποτελοῦσι συλλογὴν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων συμβολαίων, συνταχθέντων ἐνώπιον τῶν νοταρίων τῆς νήσου Νάξου, ἀφορώντων δὲ εἰς ἐννόμους σχέσεις τῶν ἐγχωρίων. Εἶνε δὲ προικοσύμφωνα, διαθήκαι, συμβόλαια ἀγοραπωλησίας, δωρεῶν, ἐμφυτεύσεως καὶ τὰ παρόμοια. Χρονολογεῖται δὲ τὸ μὲν ἀρχαιότατον τούτων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1533, τὸ δὲ νεώτατον ἀπὸ τοῦ 1849. Μεταξὺ δὲ τούτων τῶν ἐτῶν ἔχομεν σποράδην ἔγγραφα διαφόρων ἐτῶν τοῦ 13' αἰῶνος ἀπὸ τοῦ 1605-1631, ἔπειτα δὲ συνεχῆ σειρὰν ἀπὸ τοῦ 1634 μετ' ἐλαχίστων διακοπῶν. Ὅλη ἡ συλλογὴ αὕτη κατεγράφη ἐν τῷ εἰδικῷ καταλόγῳ τοῦ Ἀρχείου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Ναξιακὸν ἀρχεῖον* ἀπὸ

τοῦ ἀριθμοῦ 2512 - 6842 κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν. Ἐὰ δ' ἔγγραφα ταῦτα κατενεμήθησαν εἰς δέκα ὀκτώ φακέλους, ἐφ' ὧν πρὸς εὐκολίαν ἀνευρέσεως ἐγράφησαν σημειώσεις τῶν ἀριθμῶν, οὓς φέρουσι τὰ ἔγγραφα ἐν τῷ καταλόγῳ, καὶ τῆς χρονολογίας τῆς ἐκδόσεως. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι ἡ ὅλη δωρεὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης δὲν περιορίζεται εἰς μόνον τὰ 4,330 ἔγγραφα, ἀτινα κατετάχθησαν καὶ κατετέθησαν εἰς τοὺς φακέλους, ἀλλ' ὑπῆρχον ἐκτὸς αὐτῶν καὶ ἄλλα τῆς αὐτῆς φύσεως ἰκανὰ τὸν ἀριθμὸν, ἅτινα οὐ μόνον αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἦσαν ἐντελῶς ἐφθαρμένα καὶ ἀχρηστα, ἀλλὰ καὶ τὰ παρακείμενα ἤθελον βεβαίως συνδιαφθεῖραι ἂν κατετίθεντο εἰς τὸ ἡμέτερον ἀρχειον. Διὰ ταῦτα ἐθεωρήσαμεν καλὸν ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἐφόρου τοῦ ἀρχειοῦ νὰ αποκλείσωμεν τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀπὸ τῶν ἡμετέρων συλλογῶν καὶ νὰ μὴ καταγράψωμεν αὐτὰ· ἐξεφράσαμεν δὲ τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην εἰς τὸ σεβαστὸν ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργεῖον, ὅπερ δι' ἀπαντήσεως εἰς τὸ ἡμέτερον ἔγγραφον ἐπέτρεψε τὸν ἀφανισμόν τῶν ἐγγράφων τούτων. Ἀλλ' ὡς ἐκ περισσοῦ προκαλοῦμεν καὶ τὴν ἡμέτεραν γνώμην, ἐπιδεικνύοντες τὰ ἐφθαρμένα καὶ ἀχρηστα ταῦτα ἔγγραφα.

Ἔκ δὲ τῶν ἰδιωτικῶν δωρεῶν ἰδίας μνείας εἶνε ἀξία ἡ δωρεὰ τοῦ φιλοτίμου δημοδιδασκάλου κ. Γεωργίου Ἀγγέλου, ὅστις προσήνεγκεν εἰς τὸ ἡμέτερον ἀρχειον σιγίλλιον ἐπὶ περγαμινῆς τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰακώβου, ἐκδοθὲν τῷ 1681 καὶ ἀναγνωρίζον σταυροπηγιακὴν τὴν ἐν Θήρῃ Μονὴν τοῦ ἁγίου Σώζοντος. Προσῆρτηται δὲ εἰς τὸ σιγίλλιον τοῦτο ἡ πρωτότυπος ἐκ μολύβδου βούλλα τοῦ Πατριάρχου.

Οὕτως εἶνε νῦν ἰκανῶς πλούσιον τὸ ἀρχειον τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας, ἀριθμοῦν, καθ' ἃ εἶπομεν, 6,843 ἔγγραφα, ἅπαντα καταγεγραμμένα καὶ κατατεταγμένα ἐντὸς τριάκοντα φακέλων, δι' οὓς πρὸς μείζονα ἀερισμὸν καὶ εὐκολωτέραν χρῆσιν κατασκευάσθη καὶ εἰδικὸν ἐρμάριον, ἐν ᾧ κατετέθησαν.

Πρὸς ἅπαντας τοὺς δωρητὰς τοὺς πλουτίσαντας κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ μουσεῖον καὶ τὸ ἀρχειον τῆς ἐταιρίας ἐκφράζομεν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας ἐπὶ τῷ ζήλῳ ὃν ἐπέδειξαν εἰς προαγωγὴν τοῦ ἔργου, ὅπερ ἀνέλαβεν ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἐταιρία τῆς Ἑλλάδος.

Πολὺ ἐπεθύμου ἐρχόμενος εἰς τὰ τοῦ ταμείου τῆς ἡμετέρας Ἐ-

ταιρίας νὰ ἐξέφερον ἀποτελέσματα εἰ μὴ τι ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἀνάλογα πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ ἡμετέρου μουσεῖου καὶ ἀρχειοῦ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος. Ἀλλὰ δυστυχῶς περὶ τὰ οικονομικὰ, ἅτινα εἶνε τὸ νεῦρον πάσης ἰδιωτικῆς ἢ δημοσίας ἐπιχειρήσεως, ἐπικρατεῖ ἡ αὐτὴ καὶ πρότερον καχεξία. Ἡ κυριωτέρα εἰσπραξις τοῦ ταμείου τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας, ἡ ἐτησίᾳ δῆλα δὴ συνδρομὴ, ἣν ἀναγράφει ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ κράτους καὶ παρέχει ἡμῖν κατ' ἔτος τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, μένει δυστυχῶς ἀπὸ ἐτῶν ἀνεἰσπρακτος ἕνεκα τῆς κατασχέσεως δι' ἧς κρατεῖ δεσμευμένον τὸ ποσὸν τοῦτο ὁ ἀντίδικος τῆς ἐταιρίας κ. Γ. Μαζαράκης. Εὐτυχῶς ἡ πρὸς αὐτὸν δίκη ἡμῶν εἰσῆλθεν ἐπ' ἐσχάτων εἰς καλὸν στάδιον χάρις εἰς τὴν πρόθυμον καὶ εὐστοχον ὑπεράσπισιν τοῦ δικηγόρου καὶ μέλους τοῦ συμβουλίου κ. Διαμιανοῦ Βορέ, εἰς ὃν πρέπει νὰ ἐκφράσωμεν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας δι' οὓς κόπους κατέβαλε μέχρι τοῦδε πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ προκειμένου δικαστικοῦ ἀγῶνος. Καὶ δὴ μετὰ ἐπανειλημμένας προδικαστικὰς ἀποφάσεις ἐξεδόθη ἐσχάτως ὀριστικὴ ἀπόφασις τοῦ πρωτοδικείου, δι' ἧς ἀπορρίπτεται ἡ ἀγωγή του. Ἐλπίζομεν λοιπὸν ὅτι τὸ νέον συμβούλιον θὰ δυνηθῇ αἰρομένης τῆς κατασχέσεως νὰ εἰσπράξῃ τὰ ἐκδεδομένα ἐντάλματα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

Μὴ γενομένης κατὰ ταῦτα μηδὲ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος τῆς εἰσπράξεως τοῦ βοηθήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, πενιχρὰ ὑπῆρχαν τὰ λοιπὰ ἔσοδα, ἀνεληθόντα ἐν ὄλῳ εἰς δραχμὰς 1,901.95. Τούτων δραχμαὶ 687.60 εἶνε τὸ ἐκ τοῦ παρελθόντος ἔτους περίσσευμα τὸ παραδοθὲν εἰς τὸ ταμεῖον παρὰ τοῦ προσωρινοῦ ταμίου, ὃν 250 εἶνε ἡ ἔκτακτος δωρεὰ τοῦ κυρίου Γεωργίου Πασπάτη, ὃν ἀνεγράψαμεν κατὰ τὸ καταστατικὸν εἰς τοὺς δωρητὰς. Τῶν δὲ ὑπολοίπων δραχμῶν 1,214.35 δραχμαὶ μὲν 414.35 εἰσπράχθησαν παρὰ τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ ὡς τὸ ἥμισυ εἰς τὴν ἡμετέραν ἐταιρίαν ἀναλογοῦν μέρος τοῦ περισσέυματος τῶν εἰσπράξεων τῆς κοινῆς μετὰ τοῦ Παρνασσοῦ τελεσθείσης ἐν ἔτει 1884 ἐκθέσεως τῶν μνημείων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Ἔκ δὲ τοῦ ὑπολοίπου δραχμαὶ μὲν 250 εἰσπράχθησαν ἐκ συνδρομῶν καθυστερουμένων τοῦ 1886, δραχμαὶ δὲ 457 εἶνε αἱ εἰσπράξεις ἐκ συνδρομῶν ἐταίρων διὰ τὸ ἔτος 1887 καὶ 30 ἐκ συνδρομῆς ἐταίρων διὰ τὸ 1888. Πλὴν δὲ τούτων εἰσπράχθησαν δραχ.

49 ἐξ ἐκτάκτου δωρεᾶς τοῦ ἐν Πάτραις κ. Χρήστου Α. Ῥηγοπούλου. Εἰς τὰς εἰσπράξεις τέλος προσθετόν δραχμᾶς 14, ἀντίτιμον ἐνὸς τόμου τοῦ Δελτίου τῆς ἐταιρίας.

Ἐκ τοῦ ἀπολογισμοῦ τούτου τῶν ἐσόδων τῆς ἐταιρίας κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος βλέπετε, κύριοι, ὅτι μόνη αἰτία τῆς καχεξίας τοῦ ταμείου δὲν εἶνε τὰ περὶ τὴν εἰσπραξίν τοῦ βοηθήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας παρουσιαζόμενα κωλύματα, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀλιγότης τῶν εἰσπράξεων ἐκ συνεισφορῶν τῶν μελῶν τῆς ἐταιρίας καὶ τῆς πωλήσεως τοῦ Δελτίου αὐτῆς. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἦτο ἴσως δυνατόν νὰ ἔχωμεν εὐαρεστότερα ἀποτελέσματα, ἂν ἄλλως ἐργαζόμενοι ἠθέλομεν δώσει τύπον ἐπαιτείας εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἀπλουστάτης καὶ σχεδὸν μόνης ὑποχρεώσεως τῶν ἐταίρων. Καὶ ἔδωκε μὲν εἰς τὸ συμβούλιον πέρυσιν ἡ γενικὴ σύνοδος δι' ἄρθρου προστεθέντος εἰς τὸ καταστατικὸν τὸ δικαίωμα νὰ διαγράψῃ ἀπὸ τοῦ καταλόγου τοὺς ἐπὶ τρία ἔτη τὴν συνδρομὴν τῶν καθυστεροῦντας ἐταίρους, ἀλλὰ τὸ συμβούλιον ἐνόμισεν, ὅτι δύναται νὰ ἀναβάλῃ καὶ διὰ τὸ ἐνεστῶς ἔτος τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἄρθρου ἐκείνου, ἕως καταστρωθῶσιν ἀκριβεῖς πίνακες τῶν καθυστερομένων καὶ ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα πρὸς εὐσυνειδήτην ἐκπλήρωσιν τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ ἐκείνῳ ἀναγεγραμμένων. Πεποίθαμεν δὲ ὅτι δραστηρία ἐνέργεια τοῦ ταμείου καὶ πρόθυμος συναντίληψις τῶν ἐταίρων θέλει συντελέσει εἰς ταχεῖαν ἐπανόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς ἐταιρίας.

Ἀπὸ τοῦ περὶ τῶν εἰσπράξεων λόγου μεταβαίνων εἰς τὰ τῶν ἐφέτος γενομένων δαπανῶν, ἀναφέρω, ὅτι αὐταὶ ἀνῆλθον ἐν ὅλῳ εἰς δραχμᾶς 1,484. Τούτων 524.05 ἐξωδούθησαν εἰς ἐκτύπωσιν τοῦ Δελτίου, 450 δὲ ἐδαπανήθησαν εἰς μισθὸν τοῦ βοηθοῦ, 430.75 εἰς γραφικὰ καὶ πρὸς συντήρησιν τοῦ μουσείου καὶ ἀρχείου, δραχμαὶ 30 εἰς ἀγοράς, καὶ δραχμαὶ 50 ὡς συνδρομὴ τῆς ἐταιρίας εἰς τὴν δι' ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ὡς γνωστὸν, ἐπιχειρηθεῖσαν περιτείχισιν καὶ διακόσμησιν τοῦ Χανίου τῆς Γραβιάς, ὑπὲρ ἧς τὸ συμβούλιον ἐνόμισεν, ὅτι ὤφειλε νὰ προσφέρῃ τὸν ὅβολόν τῆς ἐταιρίας, ἔστω καὶ ὅβολόν χήρας.

Κατὰ ταῦτα τὸ ἐν τῷ ταμείῳ σήμερον ἀπόλοιπον ἀνέρχεται εἰς δραχμᾶς 417.15.

Ἡ ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ, ἣν ἐξελέξατε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἀπο-

τελουμένη ὑπὸ τῶν κκ. Ἄθαν. Παπαγεωργίου, Δημ. Παπαγεωργίου καὶ Σωκρ. Κασδόνη, ἐξελέγξασα τὴν διαχείρισιν τοῦ ταμείου κ. Ἄπ. Βαρζέλη κατὰ τὸ ἔτος 1886, ὑπέβαλε τὴν ἐκθεσιν αὐτῆς συνωδᾷ τῷ ἄρθρῳ 8 τοῦ καταστατικοῦ τῆς ἐταιρίας. Ἡ ἐπιτροπὴ εὔρεν, ὅτι ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ στελέχους τῶν πληρωθεισῶν ἀποδείξεων πρὸς τὸ βιβλίον τοῦ ταμείου προκύπτουσιν ἀνακρίβειαι τινες, αἵτινες κατ' αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ ποδοθῶσιν εἰς κατάχρησιν. Ἄλλ' ἀνεγράφησαν ὑπ' αὐτῆς, ὅπως ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν ταμιῶν εἰς τὸ μέλλον. Οὐδὲ ἠδύνατο νὰ γείνη ἀκριβέστερος ἔλεγχος τῶν παρατηρηθεισῶν ἐλλείψεων, ἀφ' οὗ ἄλλως, ὡς παρατηρεῖ ἡ ἐπιτροπὴ, ὁ ὑπεύθυνος ταμίας τοῦ 1886 δὲν ἦτο παρὼν κατὰ τὴν ἐξέλεξιν. Ἐπ' ἰσῆς ἡ ἐπιτροπὴ ἐθεώρησε καθῆκον αὐτῆς νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι τοῦ λοιποῦ δέον νὰ καταβάλληται μείζων προσοχὴ περὶ τὴν εἰσπραξίν τῶν συνδρομῶν, διότι ἐκ τῶν 270 καθυστεροῦντων 148 διαμένουσιν ἐν Ἀθήναις, ὧν πολλοὶ δὲν θὰ ἠρνοῦντο τὴν μικρὰν συνδρομὴν τῶν, ἂν ἐζητεῖτο αὕτη παρ' αὐτῶν. Τελευτῶσα ἡ ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ ἐξέφρασε τὴν εὐχὴν, ἵνα ἀναγραφῇ ἐν τῷ κανονισμῷ τῆς ἐταιρίας ἡ ἐξέλεξις τοῦ μουσείου, οὐχὶ δὲ μόνον ἡ τῶν λογαριασμῶν τοῦ ταμείου, ὡς κελεύει τὸ ὄγδον ἄρθρον, διότι φαίνεται αὐτῇ ἄτοπον τὸ μὲν μουσεῖον, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀξίαν καὶ νῦν ἤδη ἔχον, νὰ μένῃ ἀνεξέλεγκτον, νὰ ἐξελέγχωνται δὲ οἱ λογαριασμοὶ, οἱ εἰς οὐχὶ ἀξία λόγου ποσὰ ἀφορῶντες. Τὸ συμβούλιον οὐ μόνον ἀποδέχεται τὴν γνώμην ταύτην τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἐξέλεξις πρέπει νὰ ἐπεκτείνεται ἐπὶ τε τὸ ἱστορικὸν ἀρχεῖον καὶ τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἐταιρίας. Διὰ ταῦτα δὲ προτείνει, ὅπως προστεθῶσιν εἰς τὸ ὄγδον ἄρθρον τοῦ καταστατικοῦ μετὰ τὰς λέξεις πρὸς ἐξέλεξιν τῶν λογαριασμῶν τὰ ἐξῆς: «Τοῦ Μουσείου, τοῦ Ἀρχείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης».

Τοῦ Δελτίου τῆς ἐταιρίας ἐν καὶ μόνον τεῦχος κατωρθώθη νὰ δημοσιευθῇ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος, περιέχον διατριβὰς πρωτοτύπους τῶν κ.κ. Ἰω. Σακελλίωτος, Εἰπ. Legrand, Ἄ. Παππαδοπούλου, Αντ. Rubio y Luch, Σ. Κ. Σακελλαροπούλου, Δ. Γαβαλά, Δ. Βικέλα, Γεωργίου Βέγλερ, Θεοδώρου Οὐσπένσκη, Ν. Γ. Πολίτου, Κ. Δ. Πρασσά. Οὕτως ἐν καὶ μόνον ὑπολείπεται τεῦχος, ὅπως συμπληρωθῇ ὁ Β' τόμος τοῦ Δελτίου. Ἀλλὰ τὸ συμβούλιον δὲν ἠθέλησε νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ τεύχους τούτου πρὶν ἢ ὑπάρξῃ ἐν τῷ ταμείῳ

ικανόν περίσσευμα, ὅπως πληρωθῶσιν αἱ δι' αὐτὸ γενησόμεναι δαπάναι, καθότι ἀκόμη καθυστεροῦμεν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῶν ἀδελφῶν Περρῆ μέρος τῶν τυπωτικῶν τοῦ τρίτου τεύχους τοῦ δευτέρου τόμου. Εἶνε λυπηρὸν ὅτι τὸ Δελτίον τοῦτο, ὅπερ τοσαύτην περιέχει πρωτότυπον ὕλην ἀναφερομένην εἰς τοὺς βυζαντιακοὺς καὶ μετέπειτα χρόνους, ἐλαχίστης τυγχάνει ὑποστηρίξεως παρ' ἡμῖν, ὑποβάλλον τὴν ἑταιρίαν εἰς τὴν δαπάνην ὀλόκληρον σχεδὸν τῆς ἐκτυπώσεως χωρὶς νὰ εἰσπράττηται δι' ἀγορᾶς ἀντιτύπων αὐτοῦ ἄξιον λόγου μέρος τῶν δαπανωμένων.

Τὸ συμβούλιον κατὰ τὰς συνεδριάσεις αὐτοῦ συνεργόμενον ἐβουλεύετο περὶ τῆς διοικήσεως τῆς ἑταιρίας, πολλὰ μὲν μελετήσαν, ἱκανὰ δὲ ἀποφασίσαν καὶ ἐκτελέσαν. Κατὰ τὴν δοθεῖσαν δὲ αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ὁ ἀρθροῦ τοῦ καταστατικοῦ δικαιοδοσίαν προσέθηκε καὶ νέους ἑταίρους εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἡμετέρων συναδέλφων. Εἶνε δὲ οὗτοι οἱ ἐξῆς· ἐν μὲν Ἀθήναις οἱ κ.κ. Ἀναστάσιος Θεοφιλάς, Κυριακὸς Μυλωνᾶς, Θεμ. Σοφούλης, Κυρ. Μαυρομιχάλης, Παῦλος Καρολίδης, Γ. Κοζάκης Ὑπάλδος, Παναγ. Καββαδίας, Ἀντών. Κανέλλης καὶ Παναγ. Ἰζένος· ἐν δὲ Πειραιεῖ οἱ κ.κ. Θεόδ. Ῥετσίνας, Δ. Ν. Μελετόπουλος καὶ Γουσταῦος Λαφφῶν· ἐν δὲ Κερκύρᾳ ὁ κ. Ἀντώνιος Κασταμονίτης, ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁ κ. Ἠλίας Ἰσιτσελλής, ἐν Λαμίας ὁ κ. Λεωνίδας Τράκας, ἐν Ἀμφίρῳ ὁ κ. Μιχαὴλ Κυργούσιος, ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ κ.κ. Ε. Εὐγενίδης, Δ. Ν. Ταμβάκος, Σταυράκης Κέπετζης καὶ Κ. Ζάκας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ κ. Γ. Νεροῦτσος βέης, ἐν Καίρῳ ὁ κ. Δ. Οἰκονομόπουλος καὶ ἐν Μανσούρᾳ οἱ κ. κ. Πάνος Χαριτάκης καὶ Ἰωάννης Γρηγορίου. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ δεινὸν ὑπέστη ἡ ἡμετέρα ἑταιρία τραῦμα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἑρμανουὴλ Χαριλάου καὶ Παύλου Λάμπρου, ὧν ὁ τελευταῖος ἦτο ἀναγεγραμμένος εἰς τοὺς δωρητὰς τῆς ἑταιρίας διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ εἰς τὸ μουσεῖον καὶ ἀρχεῖον δωρεάς.

Ἐνεκα δὲ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ μουσείου, τοῦ ἀρχείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης τὸ συμβούλιον ἐψήφισε μὲν τὰς ἀναγκαίας πιστώσεις πρὸς κατασκευὴν νέων σκευῶν χάριν τοποθετήσεως παλλῶν ἀντικειμένων, ἀπεφάσισε δὲ τὴν ἀντικατάστασιν προὔπαρχούσης μεγάλης καρυίνης ἀγγειοθήκης μὴ χρησιμευούσης εἰς τὴν ἑταιρίαν δι' ἄλλων ἐπίπλων ἐπικαιροτέρων, τῆς δὲ ἀγγειοθήκης ἐκείνης εὖρε πρόθυμον ἀγο-

ραστὴν τὴν γενικὴν ἐφορσίαν τῶν ἀρχαιοτήτων, ἧτις πάντοτε ἐδείχθη πρόθυμος εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου τῆς ἑταιρίας. Μὴ ἀρκούσης δὲ τῆς αἰθούσης τοῦ Πολυτεχνείου, ἣν κατέχομεν ἤδη, ἀνενεώσαμεν τὰς ἐνεργείας ἡμῶν παρὰ τῷ διευθυντῇ κ. Θεοφιλά πρὸς παραχώρησιν τοῦ παρακειμένου δωματίου εἰς τὴν ἑταιρίαν, εὐχαρίστως δὲ ἀναγγέλλομεν, ὅτι ὁ κ. Θεοφιλάς προθύμως ἔδωκε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς, ὅπως κενωθῇ καὶ παραχωρηθῇ εἰς ἡμᾶς τὸ δωμάτιον τοῦτο, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκφράζομεν αὐτῷ τὰ εὐχαριστήρια τῆς ἑταιρίας. Ἐπ' ἴσης δὲ δεόν νὰ εὐχαριστήσωμεν καὶ τοὺς κ. κ. διευθυντὰς τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, ὅσαι οὐ μόνον παρακολουθοῦσι τὰ ἡμέτερα καὶ ὑποστηρίζουσι τὴν ἑταιρίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς προκηρύξεις αὐτῆς ἐκάστοτε δημοσιεύουσι δωρεάν.

Τὸ συμβούλιον κατὰ τινὰ τῶν τελευταίων αὐτοῦ συνεδριάσεων ἐνόμισε καλὸν νὰ ζητήσῃ τὴν ἠοικὴν καὶ ὑλικὴν ὑποστήριξιν τῶν δήμων Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς. Ἀπηθύναμεν δὲ ἤδη τὰ προσήκοντα ἔγγραφα καὶ τρέφομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἀμφοτέρω οἱ δήμοι θέλουσιν ἔλθει εἰς ἀρωγὴν τοῦ ἔργου ἡμῶν, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ διοικοῦντες αὐτοὺς εἶνε μέλη τῆς ἡμετέρας ἑταιρίας, ὡς καὶ τινες τῶν δημοτικῶν συμβούλων, ὁ δὲ δήμαρχος Ἀθηναίων ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἰδρυτῶν καὶ ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρῶτος πρόεδρος τῆς ἡμετέρας ἑταιρίας, οὐ τὸν ζῆλον ἀναγνωρίζουσα πέρυσιν ἡ γενικὴ σύνοδος τῶν ἑταίρων ἐψήφισε τὰς πρὸς αὐτὸν θερμὰς αὐτῆς εὐχαριστίας.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλως δὲν ἡμελήσαμεν διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐξεγείρωμεν τὸ ὑπὲρ τῆς ἑταιρίας ἐνδιαφέρον, ἐπικαλούμενοι τὴν εἰς τὸ μουσεῖον καὶ ἀρχεῖον ἡμῶν ἀποστολὴν ἐγγράφων ἢ ἀντικειμένων ἀξίων λόγου, ὧν ἐκάστοτε ἐλαμβάνομεν γνῶσιν. Οὕτω παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν ἐζητήσαμεν κατὰ τὸν Ἰούλιον τὸ κατὰ τὸ ἐν Λιγίνῃ λεγόμενον Κυβερνεῖον σιζόμενον σιδηροῦν ἀπόλοιπον τῆς μηχανῆς, δι' ἧς ἐκόπτοντο ἐπὶ Καποδιστρίου τὰ νομίσματα, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἱστορικὸν λείψανον δὲν θέλει βραδύνει νὰ περιέλθῃ εἰς τὸ ἡμέτερον μουσεῖον.

Μαθόντες δ' ἐξ ἐκθέσεως τοῦ ἐφόρου τοῦ ἀρχείου κ. Μηλιαράκη περὶ τῆς κακῆς καταστάσεως τοῦ ἐν Ἰθάκῃ ἀρχείου, παρεκαλέσαμεν τὸ αὐτὸ Ὑπουργεῖον νὰ διατάξῃ καὶ τούτου τοῦ ἀρχείου τὴν παράδοσιν εἰς ἡμᾶς. Καὶ δὲν ἐπέτυχε μὲν ἡ ἐνέργεια ἡμῶν αὕτη, ἀλλ'

ὅπως δὴ ποτε αἱ περὶ τῆς κακῆς καταστάσεως τοῦ Ἰθακησίου ἀρχείου ἡμέτεροι παραστάσεις συνετέλεσαν εἰς κυβερνητικὴν μέριμναν περὶ αὐτοῦ, ἥτις πεποιθᾶμεν, ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ διαμένουσα σύντονος καὶ διαρκής. — Ἡ γνῶσις, ὅτι ὁ μακαρίτης Σπυρίδιον Ζαμπέλιος κατεῖχε σπουδαιότατα ἔγγραφα διαφωτίζοντα τὸν βίον Ὀδυσσεύος τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ ἐξαγιάζοντα τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρός, ἐπεισεν ἡμᾶς νάποταθῶμεν πρὸς τὴν χήραν τοῦ διακεκριμένου ἐκείνου λογίου καὶ συλλογέως, παρακαλοῦντες νά δωρήσῃ τὰ ἔγγραφα ἐκεῖνα εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς καθ' ἡμᾶς ἐταιρίας. Ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδεμιᾶς ἐτύχομεν ἀπαντήσεως. — Ἐπ' ἴσης οὐδεμιᾶς ἀπαντήσεως ἔτυχον τὰ ἔγγραφα ἡμῶν πρὸς τὸν δήμαρχον Πύλου περὶ διασώσεως καὶ ἀποστολῆς εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς μουσεῖον τῶν ἐν τῷ λιμένι Ναυαρίνου καὶ ἄλλως δ' ἐν Πύλῳ εὑρισκομένων λειψάνων τῆς μεγάλης ναυμαχίας καὶ τὸ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπίων, δι' οὗ παρεκαλοῦμεν αὐτὴν νάποστείλῃ εἰς τὸ ἡμέτερον μουσεῖον ἀνδρείκελον χωρικοῦ Κεφαλληνίας, ἀπολειφθὲν ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1875 τελεσεύσεως ἐκθέσεως τῶν Ὀλυμπίων. Ἐπ' ἴσης τέλος ἀπηυθύνσαμεν πρὸς τὸν κ. Θεοφιλᾶν ἐπ' ἐσχάτων ἔγγραφον, παρακαλοῦντες νά δωρήσῃ εἰς τὰς ἡμετέρας συλλογὰς ἀντικείμενά τινα καὶ εἰκόνας ἃς κέκτηται τὸ Πολυτεχνεῖον, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι ὁ πρόεδρος τοῦ προσεχοῦς ἔτους ἐν τῇ λογοδοσίᾳ αὐτοῦ θέλει ἀναγγεῖλαι εἰς ὑμᾶς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἡμετέρας παρακλήσεως, ὡς πρόσθετον δείγμα τῆς υποστηρίξεως ἧς ἐτύχομεν πάντοτε παρὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἰδρύματος τούτου, ἐν ᾧ καὶ ξενιζόμεθα.

Βλέπετε, κύριοι, ἐκ τῶν προειρημένων, ὅτι προσεπαθήσαμεν κατὰ τὸ ἐνὸν ἐκ παντὸς τρόπου νά προοδοποιήσωμεν τὰ τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας, νά πλουτίσωμεν τὰς συλλογὰς αὐτῆς, νάναπτύξωμεν τοὺς πόρους, νά βελτιώσωμεν τὰ κατ' αὐτήν. Ἀλλ' ἐπ' ἴσης βλέπετε, ὅτι οὐχὶ μικρὰ εἶνε τὰ ἐμπόδια ἅτινα ἐπιπροσθοῦσιν εἰς τὸ ἡμέτερον ἔργον. Πρέπει νά κατανοηθῇ τέλος, ὅτι αἱ συλλογαὶ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἐταιρίας δὲν εἶνε ἡμέτεραι, ἀλλ' εἶνε κτῆμα τοῦ ἔθνους, ὡς ῥητῶς ἀνεγράφη ἐν τῷ ἡμετέρῳ καταστατικῷ, καὶ εὐλαβῶς τηροῦμεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιβαλλομένην ὑποχρέωσιν νάποστέλλωμεν κατ' ἔτος κατάλογον τῶν νέων προσκτημάτων εἰς τε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἐἶχομεν κατ' αὐτήν τὴν σύστασιν τῆς ἐταιρίας τὴν

διάθεσιν καὶ τὴν συναίσθησιν, ὅτι δὲν μέλλομεν νά πλάσωμεν κενὸν τι κέντρον περιεργείας, ἀλλὰ ἀρχεῖον καὶ μουσεῖον ἔθνικόν, κτῆμα καὶ προσκύνημα τοῦ ἑλληνισμοῦ ὅλου! Ὅτι εἶχεν ἀμεληθῆ ἐπὶ δεκαετηρίδας ὅλας ἀνελάβομεν νά ἐκπληρώσωμεν ἡμεῖς τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, τὴν παραμονὴν τῆς καταστροφῆς καὶ ἀπωλείας πλείστων μνημείων τοῦ ἔθνικοῦ βίου, ἅτινα ἔμενον ἄγνωστα ἢ παρερριμμένα.

Νομίζομεν ἤδη, ὅτι ἡ ἐνέργεια ἡμῶν ἀρχεται νά στέφηται ὑπὸ ἐπιτυχίας, καὶ ὅτι ἀρχονται νά φαίνωνται οἱ πρῶτοι καρποὶ τῶν ἀγώνων ἡμῶν. Εἰ καὶ ἔξ μόνου παρηλλίου ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἐταιρίας, ἔχομεν ἤδη μουσεῖον εὐπρεπές, πυρῆνα τοῦ μεγάλου μουσείου τοῦ μέλλοντος, καὶ ἀρχεῖον ὅπερ μέλλει νά γείνη βεβαίως ἡ ἀφετηρία ἀρχείου ἔθνικοῦ, καὶ ἐξεδώκαμεν δύο σχεδὸν πλήρεις μεγάλους τόμους περιοδικῆς συγγραφῆς, ἥτις κατέλαβεν ἤδη ἐπιφανῆ θέσιν ἐν ταῖς παραπλησίαις δημοσιεύσεσιν ὁμοίων εὐρωπαϊκῶν σωματοείων. Γνωρίζομεν τί ἐπιζητοῦμεν καὶ δὲν τυφλώττομεν πρὸς τὰ μέσα τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ. Ἢδη συνισταμένης τῆς ἐταιρίας, κηρύττοντες τὴν σύστασιν αὐτῆς εἰς τὸ Πανελλήνιον, ἐδηλώσαμεν ὅποιαν εὐρύτητα ἀπεδέχοντο τὰ ἔργα τῆς ἐταιρίας πρὸς συλλογὴν μνημείων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ πρὸς ἴδρυσιν μουσείου καὶ ἀρχείου. Παρεστήσαμεν τὸ ἰδρυθησόμενον μουσεῖον ὡς μέλλον νά γείνη κέντρον τῆς μελέτης τῶν χρόνων ἐκείνων τῆς πατρῴου ἱστορίας, καθ' οὗ ὁ ἔθνικός βίος δὲν ἤξιώθη ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μελέτης, ὡς θεωρηθεῖς εὐτελής καὶ ἔκπτωτος τῆς ποτὲ δόξης. Ἦν ἠέλομεν νά δημιουργήσωμεν ἐδηλώσαμεν σαφῶς ἀναφέροντες τὰ ὀνόματα τοῦ Musée Cluny τῶν Παρισίων, τοῦ South Kensington Museum τοῦ Λονδίνου, τοῦ Museo Civico τῆς Βενετίας, τοῦ Germanisches Museum τῆς Νυρεμβέργης, τοῦ Kunst-Gewerbe Museum τοῦ Βερολίνου. Ὅτε ἐγράφομεν ταῦτα, προσέκρουον ἴσως αἱ λέξεις ἡμῶν εἰς τὰ ὦτα πολλῶν ὡς ὄνειρώδεις, καὶ σήμερον δὲ ἴσως ἐπαναλαμβάνόμεναι θὰ φανῶσι μεγάλαι. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐξεφράζομεν πόθους, νῦν δὲ παριστάνομεν τὸ ὄριον εἰς ὃ θέλομεν νά φθάσωμεν. Καὶ ἔχομεν τὴν πεποίθησιν, τὴν πεποίθησιν τὴν ἀκράδαντον, ὅτι ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἐταιρία τῆς Ἑλλάδος θὰ φθάσῃ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὸ ὄριον τοῦτο διὰ τῆς προθύμου υποστηρίξεως τῆς Κυβερνήσεως,

ἥς πάντοτε ἐτύχομεν, καὶ τῆς ἀρωγῆς τῶν φίλων καὶ ὑποστηρικτῶν παντὸς ἔθνικοῦ σκοποῦ.

Ἐπιθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ μουσείου.

Κύριοι,

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐγένοντο 28 δωρεαὶ εἰς τὸ μουσεῖον ἡμῶν. Εἰσὶ δὲ οἱ προσεγεγόντες :

Τὰ Ὑπουργεῖα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσως, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Στρατιωτικῶν, ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Ἐθνικὸν Ὑπογραφεῖον, δύο ἀνώνυμοι καὶ οἱ κ.κ. Λ. Τράκας, ἀδελφοὶ Περρῆ, Γ. Ἰατρίδης, Δαμιανὸς Βορές, Μ. Π. Λάμπρος καὶ ὁ ἔφορος τοῦ μουσείου ἡμῶν.

Πέρυσι τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας διὰ τοῦ γενικοῦ ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων παρέδωκεν ἡμῖν πολλὰς περικεφαλαίας καὶ ἄλλα μέρη μεσαιωνικῶν πανοπλιῶν, τὰ ὅποια πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν εὐρέθησαν ἐν Χαλκίδι ἐντὸς κρύπτῃς τοῦ φρουρίου, ὃ δὲ Ἰάλλος μεσαιωνολόγος Buchon (Βυχὼν) ἐνόμισεν ὅτι ἀνήκον εἰς τοὺς Ἰάλλους καὶ Καταλανοὺς τοὺς περὶ κατοχῆς τῆς Ἀττικῆς φονικῆν συνάψαντας μάχην παρὰ τὸν Κηφισόν. Ἐκ τῶν λόγου ἀξίων τούτων ἱστορικῶν λειψάνων θὰ προσπαθῆσωμεν ν' ἀπαρτίσωμεν εἰ δυνατόν ὀλόκληρον πανοπλίαν· ἐν τούτοις κατεθέσαμεν αὐτὰ πρὸς κοινὴν θέαν ὅσον ἦν ἡμῖν ἐφικτὸν εὐπρεπῶς.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον εἶχε προσεγεγῆ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ ἐν ἑκ τῶν ὠραιότερων ἔργων τοῦ προῶως ὑπὸ τοῦ θανάτου ἀναρπαγέντος Σ. Ἀλταμούρα, παριστάνον τὴν ἔξωθεν τῶν Πατρῶν ναυμαχίαν τοῦ ναυάρχου Μιαούλη. Τὴν πολύτιμον ταύτην εἰκόνα μόνον ἐσχάτως παρελάβομεν καὶ ἀνηρτίσαμεν ἐν τόπῳ καταλλήλῳ.

Ἐφέτος δὲ μεταξὺ τῶν τελευταίων δωρημάτων συγκαταλέγονται ξίφος τοῦ λόρδου Βύρωνος ἀνήκον ἄλλοτε εἰς τὸν ἰατρὸν Π. Στεφανίτην καὶ δύο ἱστορικὰ κειμήλια τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος, τὸ ξίφος καὶ τὸ σκῆπτρον τοῦ θρόνου αὐτοῦ.

Τὴν τάξιν τοῦ μουσείου ἡμῶν διετάραξε γεγονός τὸ ὅποion δὲν εἶνε πρέπον νὰ παρασιωπήσω, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐγένετο περὶ τούτου λόγος καὶ ἐν τῷ τύπῳ. Κατὰ τὰς ἑορτὰς δηλαδὴ ἐπὶ τῇ ἐνγλιζιώσει τοῦ Διαδόχου παρεδώκαμεν κατ' ἐντολὴν τῶν Ὑπουργείων Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν τὰς εἰκόνας, δι' ὧν ἐκοσμήθησαν τὰ τότε συμπόσια. Καὶ αἱ μὲν παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ληφθεῖσαι ἐπεστράφησαν μετὰ τὸ πέρας τοῦ γεύματος, ἀλλ' ὅχι ἐν καλῇ καταστάσει· αἱ ὀθόνην τινῶν ἦσαν ἐφθαρμέναι καὶ ἡ τῆς εἰκόνης τοῦ Περραιβοῦ μάλιστα διάτρητος ἐν μέσῳ τῷ προσώπῳ.

Αἱ δὲ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν μόνον πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀπεστάλησαν ἐκ τοῦ Ναυστάθμου ὅχι ἅπασαι, ἀλλὰ μόνον 18 ἀντὶ τῶν 21 τὰς ὁποίας παρεδώκαμεν, καὶ αὐταὶ δὲ ἐπεστράφησαν κατερρυπωμέναι καὶ ἐν πολλοῖς ἐφθαρμέναι.

Περὶ τῆς βλάβης καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ ἐγένοντο ἐγκαίρως αἱ δέουσαι δηλώσεις καὶ διαμαρτυρίαι, πρὸς ἀπαλλαγὴν πάσης ἡμῶν ἀτομικῆς εὐθύνης, διότι, ὡς γινώσκετε, ταῦτα πάντα παρεδόθησαν ἡμῖν διὰ πρωτοκόλλου καὶ ὑπ' εὐθύνην τῆς ἐταιρίας. Ἐζητήσαμεν δὲ καὶ χρηματικὴν τινα ἀποζημίωσιν παρ' ἑκατέρου τῶν Ὑπουργείων, ἧτις συνεποσοῦτο κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ διαπρεποῦς ζωγράφου κ. Προσαλέντη εἰς δραχμὰς χιλίας πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς φθορᾶς· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ἔχρισ ὥρας ἐλάβομεν, ἠναγκάσθημεν νὰ προκαταβάλωμεν τὴν πρὸς ἐπισκευὴν αὐτῶν δαπάνην ἐξ ἰδίων, ὥστε νὰ μὴ ἀναβάλληται ἐπ' ἀορίστῳ χρόνῳ ἡ ἀνάρτησις καὶ κατάταξις τῶν εἰκόνων τούτων. Ἔνεκα τοῦ δυσαρέστου τούτου ἐπεισοδίου ἔμεινεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐν ἀταξίᾳ τὸ μουσεῖον καὶ οὐχὶ εὐάρεστον ἀληθῶς ἐνεποιεῖ ἐντύπωσιν τοῖς ἐπισκεπτομένοις αὐτό.

Αἱ κανονικαὶ δαπάναι ὑπὲρ τοῦ μουσείου κατὰ τὸ λῆξαν τοῦτο ἔτος δὲν εἶνε μεγάλαι, σχεδὸν δὲ συνεψηφίσθησαν πρὸς τὸ ἐκ πωλήσεως ἀχρήστου καὶ ἀκαταλλήλου ἡμῖν σκευοθήκης εἰσπραχθῆν χρηματικὸν ποσόν, ὡς φαίνεται τοῦτο ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ κ. ταμίου. Ἀλλ' οὔτε ἀγοραὶ ἐγένοντο πρὸς πλουτισμὸν τοῦ μουσείου, ἐκτὸς ἐνὸς κοντογουνίου, τοῦ ὑπ' ἀριθ. 626, διότι οἱ πόροι τῆς ἐταιρίας δὲν ἐπέτρεπον. Ἴσως ἐν τῷ μέλλοντι τὸ νέον ἡμῶν συμβούλιον εὐτυχῆσῃ ν' ἀνορθώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἐταιρίας διὰ νέας ἐπικλήσεως πρὸς τοὺς φιλομούσους καὶ διὰ συστάσεως λαχείου. Κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη

καὶ διὰ τὰς πολιτικὰς ἰσως ἀνωμαλίας καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἔνεκα τούτων ἀχρηματίαν δὲν ἐκίνησεν ἡ ἑταιρεία τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ὁμοειθῶν ὡς ἡμεῖς προσεδοκῶμεν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποθαρρύνῃ, διότι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας εἶνε, ὅτι ἐν οὐ μακρῷ χρόνῳ θὰ αἰσθανθῇ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν ἑλλειψιν ἐθνικοῦ μουσείου, ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ περισυναχθῶσιν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα, ἐξ ὧν θὰ διδάσκωνται οἱ νεώτεροι ὅτι δὲν ἐχάθη, δὲν ἐξηλείφθη τὸ ἔθνος ἡμῶν ὁμοῦ μὲ τὴν τελευταίαν ἀναλαμπὴν τῆς ἀρχαίας δόξης, οὐδὲ διεσπάρσθησαν ποτε οἱ κρίκοι οἱ συνδέοντες ἡμᾶς μετὰ τοῦ παρελθόντος ἐκείνου.

Ἐλπίζομεν λοιπὸν καὶ εὐχόμεθα οἱ μέλλοντες ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐντολὴν, ἣν σήμερον πρὸ ὑμῶν καταθέτομεν, ἐλπίζομεν, λέγω, νὰ τύχωσιν αἰσιωτέρων περιστάσεων καὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι μετὰ μείζονος θάρρους ὅ,τι ἡμεῖς ἤρχισαμεν.

Ἐν Ἀθήναις, τῆς 30 Ἰανουαρίου 1888.

Ὁ ἑφορος τοῦ μουσείου

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ ἀρχείου.

Κύριε Πρόεδρε,

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος τὰ ἐκ δωρεῶν ἀποκτήματα τοῦ ἀρχείου ὑπῆρξαν κατὰ τε τὴν ποσότητα καὶ ποιότητα λίαν σημαντικά. Ἐν ὅλῳ δὲ ἀπέκτησε τὸ ἀρχεῖον ἔγγραφα 4,351, ἐξ ὧν 21 ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ὑποθέσεις ἰδιωτῶν ἐδωρήθησαν ὑπὸ τῶν κκ. Ν. Πολίτου, Π. Παπαναστασίου, Σ. Π. Λάμπρου, Γρ. Ν. Βερναρδάκη, Κωνστ. Γραμματικοπούλου, Σπυρ. Δὲ Βιάζη καὶ Γ. Κλάδου. Ἐν τοῖς ἔγγραφοις δὲ τούτους συγκαταριθμεῖται καὶ ἐν σιγίλλιον ἐπὶ μεμβράνης μετὰ μολυβδοβούλλου τοῦ 1681, τοῦ τότε πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰακώβου, ἀναγνωρίζοντος δι' αὐτοῦ σταυροπήγιον τὴν ἐν Θήρᾳ Μονὴν τοῦ ἀγίου Σώζοντος. Τὸ σιγίλλιον τοῦτο ἐδώρησεν εἰς τὴν ἑταιρίαν ὁ κ. Γ. Ἀγγέλου, δημοδιδάσκαλος. Ἐὰ λοιπὰ δὲ ἔγγραφα 4,330 τὸν ἀριθμὸν ἐδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, εἰς ὃ ἀπέστειλε ταῦτα, περισώσας ἀπὸ ἐνδεχομένης καταστροφῆς καὶ ἐξαφανίσεως, ὁ κ. Σοφιανός,

ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἑταιρεία ὀφείλει χάριτας εἰς τε τὸν κ. Βουλπιώτην ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης καὶ εἰς τὸν κ. Σοφιανόν.

Τὰ εἰρημένα πολυπληθῆ ἔγγραφα ἀποτελοῦσι συλλογὴν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων συμβολαίων συνταχθέντων ἐνώπιον τῶν νοταρίων τῆς νήσου Νάξου, ἀφορώντων δ' εἰς ἐννόμους σχέσεις τῶν ἐγγχωρίων· εἶνε δὲ προικοσύμφωνα, διαθήκαι, συμβόλαια ἀγοραπωλησίας, δωρεῶν, ἐμφυτεύσεως καὶ τὰ παρόμοια. Πάντα τὰ ἔγγραφα ταῦτα κατεγράφησαν ἐν τῷ εἰδικῷ καταλόγῳ τοῦ ἀρχείου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ναξιακὸν ἀρχεῖον» ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 2512—6842 κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν. Ὑπῆρξε δὲ ἀνάγκη νὰ καθαρισθῶσι πολλὰ τούτων ἐκ τοῦ ἐπικαθημένου ρύπου καὶ τῶν χρωμάτων, νὰ συγκολληθῶσιν ἐπιμελῶς τὰ ἐσχισμένα, καὶ ν' ἀφαιρεθῇ ἐκ τῶν πλείστων ὁ ἐκ τῆς ὑγρασίας γεννηθεὶς εὐρώς, ἵνα μὴ μεταδοθῇ καὶ εἰς τὰ ἐν καλῇ καταστάσει εὕρισκόμενα. Ὅλη ἡ συλλογὴ κατενεμήθη εἰς 18 φακέλους, ἐφ' ὧν πρὸς εὐκολίαν τῆς ἀνευρέσεως ἐγράφησαν σημειώσεις τῶν ἀριθμῶν τῶν ἐγγράφων καὶ τῆς χρονολογίας. Παρατηρῶ δὲ ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐγγράφων ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1533, τὸ νεώτατον δὲ εἰς τὸ 1849, ἀλλὰ τὰ ἔτη ἀκολουθοῦσι συνεχῆ σειρὰν μόνον ἀπὸ τοῦ 1634 μετὰ ἐλαχίστων διακοπῶν, πρὸ τοῦ ἔτους δὲ τούτου ὑπάρχουσι μόνον ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1533, 1605 καὶ 1606, 1611, 1613—14, 1616—1620, 1623, 1629—1631.

Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς πολυτίμου ταύτης συλλογῆς τοῦ Ναξιακοῦ ἀρχείου ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου ἀνέρχεται εἰς 6,843, πάντων καταγεγραμμένων καὶ κατατεταγμένων ἐντὸς 40 φακέλων, δι' οὓς πρὸς μείζονα ἀερισμὸν καὶ εὐκολωτέραν χρῆσιν κατεσκευάσθη καὶ εἰδικὸν ἐρμάριον ἐν ᾧ κατετέθησαν.

Ἐν τέλει τῆς ἐκθέσεώς μου ταύτης σημειῶ, ὅτι ἔνεκα τῆς σπουδαιότητος τοῦ Ναξιακοῦ ἀρχείου ἐδημοσίευσά ἐν ἀριθμῷ 577 τοῦ Δελτίου τῆς Ἑστίας δήλωσιν τῆς περατώσεως τῆς καταγραφῆς τοῦ Ναξιακοῦ ἀρχείου πρὸς γνῶσιν τῶν θελόντων νὰ κάμωσι χρῆσιν αὐτοῦ. Ἔδωσα δὲ πρὸς δημοσίευσιν μετὰ τινων ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαιότατον ἔγγραφον τοῦ Ναξιακοῦ ἀρχείου, ὅπερ εἶνε προικοσύμφωνον τοῦ 1533. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο θέλει περιέ-

χει τὸ φύλλον τῆς Ἐστίας ὑπ' ἀριθ. 630 τῆς προσεχοῦς Κυριακῆς 24 Ἰανουαρίου.

Ὡς πρὸς τὴν βιβλιοθήκην δὲ παρατηρῶ ὅτι κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐγένοντο ἀσήμαντοι δωρεαί, οὐδὲν δὲ βιβλίον ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς εταιρίας ἕνεκα ἐλλείψεως χρημάτων. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπάρχοντα βιβλία δὲν ἐτακτοποιήθησαν εἰσέτι ἕνεκα ἐλλείψεως χώρου, ἥδη δὲ ὅτε ἡ διεύθυνσις τῆς Πολυτεχνικῆς σχολῆς παρεχώρησεν εἰς τὴν χρῆσιν τῆς εταιρίας καὶ τὸ παρακείμενον τῷ μουσεῖῳ μικρὸν δωμάτιον, θέλει γίνε- ἔναρξιν τακτοποιήσεως καὶ τῆς μικρᾶς ταύτης βιβλιοθήκης.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 19 Ἰανουαρίου 1888.

Ὁ ἔφορος τοῦ ἀρχείου τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. Ἐταιρίας

Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

Ἐκθεσις τοῦ ταμίου.

Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ κατάστασις τοῦ ταμείου τῆς εταιρίας καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος οὐδὲν ἀτυχῶς τὸ ἐνθαρρυντικὸν παρέχει ἀναφορικῶς τῆς ὑλικῆς συνδρομῆς, ἣν πᾶς τις ἐδικαιούτο νὰ προσμένῃ παρὰ τῶν ὑπερδιακοσίων μελῶν αὐτῆς, ἀποτελουμένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ προσώπων κατανοούντων τὴν μεγίστην ἐπίδρασιν τοῦ χρήματος πρὸς ἐπιτυχῆ ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τῆς ἡμετέρας εταιρίας. Ἐἴνε νομίζω ὅπως περιττὸν νὰ ὑποδείξω ὅτι τὸ χρῆμα διὰ μίαν ἀρτισύστατον εταιρίαν εἶνε ὅτι τὸ σῶμα πρὸς τὸ πνεῦμα. Ὅπως εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν λειτουργίαν τούτου συντελεῖ σπουδαίως σῶμα ὑγιὲς καὶ εὖ ἔχον, οὕτω καὶ ἡ ἐνέργεια εταιρίας τινὸς ἤρτηται πρὸ παντὸς ἐκ τοῦ ποσοῦ καὶ ποιοῦ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς ὑπαρχόντων ὑλικῶν μέσων· ἃς ἐλπίζωμεν ὅθεν ὅτι ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ὁ διάδοχος μου θὰ ἔχη τὴν εὐχαρίστησιν νὰ παρασταθῇ ἐνώπιον τῆς ἐπομένης τακτικῆς συνελεύσεως ὑπὸ αἰσιωτέρας περιστάσεις, ὑπὸ περιστάσεις ἱκανοποιούσας κάπως τὰς ἀπαιτήσεις πάντων τῶν ἐπιθυμούντων νὰ βλέπωσι τὴν ἡμετέραν εταιρίαν βαίνουσαν αἰσιῶς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς.

Τὰ κατὰ τὴν λήξασαν χρῆσιν εἰσπραχθέντα ὀμοῦ μὲ τὰς δοθείσας

μοι ὑπὸ τοῦ προκατόχου ταμίου δραχ. 687.60 ἀνέρχονται ἐν ὅλῳ εἰς δραχ. 1,901.95. Ἐκ τούτων ὅμως δραχμαὶ 414.35 προέρχονται ἐκ τοῦ ἀναλογήσαντος εἰς τὴν ἡμετέραν εταιρίαν μέρους ἐκ τῶν εἰσπραχθέντων κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν μνημείων τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος, ἃς πάνυ φιλοφρόνως ὁ φιλολογικὸς σύλλογος Παρνασσὸς κατέβαλεν ἡμῖν. Ὡστε μόνον εἰς 800 δραχμὰς ἀνέρχονται αἱ ἐκ συνδρομῶν τῶν μελῶν εἰσπραχθεῖσαι, καὶ αὗται ὅμως δὲν εἰσὶν ἅπασαι αἱ τοῦ 1887. Αἱ πλεῖσται συνδρομαὶ ἦτοι 28 ἀνάγονται εἰς τὸ ἔτος 1886, κατὰ τὸ λήξαν δὲ μόλις 23 εἰσὶ τὰ μέλη τὰ καταβαλόντα μετὰ προθυμίας τὴν συνδρομὴν των.

Ἐκ τοῦ Δελτίου ἐκτὸς δραχ. 14 ἀντιτίμου ἑνὸς σώματος, ληφθέντος παρὰ τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς Ἐστίας, οὐδὲν ἕτερον εἰσπράχθη.

Τὰ εἰς διαφόρους ἀνάγκας τῆς εταιρίας δαπανηθέντα ἀνέρχονται εἰς δρ. 1,484.80, ὥστε ὑπολείπονται ἐν τῷ ταμείῳ αὐτῆς δρ. 417.15.

Ἐν Ἀθήναις, 29 Ἰανουαρίου 1889.

Ὁ ταμίας

Δ. ΒΟΡΕΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρακτικὰ τῆς Η' γενικῆς συνόδου τῆς 15 Ἰανουαρίου 1889.

Τῆ 15 Ἰανουαρίου 1889, περί ὥραν 10ην π. μ. συνελθόντων τῶν ἐταίρων τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας κατὰ πρόσκλησιν τοῦ συμβουλίου αὐτῆς, συνεκροτήθη ἡ Η' γενικὴ σύνοδος αὐτῶν, παρόντων ἐν ὄλῳ 28, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Πολυτεχνείου τῇ παρακειμένη τῷ μουσεῖῳ τῆς ἐταιρίας.

Ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου κ. Γεώργιος Τυπάλδος Κοζάκης, προεδρεύων ἐν ταύτῳ καὶ τῆς συνόδου, ἐξέθηκε τὰ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος πεπραγμένα (ὄρα συνημμένην ἐκθεσιν προέδρου). Κατόπιν δὲ ὁ ἔφορος τοῦ μουσείου κ. Θ. Ν. Φιλαδελφεύς, ὁ ἔφορος τοῦ ἀρχείου κ. Ἄντ. Μηλιαράκης καὶ ὁ ταμίας τῆς ἐταιρίας κ. Σπ. Π. Λάμπρος ἀνέγνωσαν κατὰ μέρος ἕκαστος τὰς ἐκθέσεις αὐτῶν περί τῆς καταστάσεως τοῦ μουσείου, τοῦ ἀρχείου καὶ τοῦ ταμείου τῆς ἐταιρίας (ὄρα συνημμένας ἐκθέσεις).

Ἀνεγνώσθη κατόπιν ἡ ἐκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ αὐτῆς κ. Δ. Μακκᾶ (ὄρα συνημμένην ἐκθεσιν).

Μετὰ ταῦτα δὲ τῇ προτάσει τοῦ συμβουλίου διὰ τοῦ κ. Σπ. Π. Λάμπρου ἐγένοντο δεκταὶ ἄνευ ἀντιρρήσεως τροποποιήσεις τινὲς ἐπὶ τῶν ἀρθρῶν 5, 8 καὶ 10 τοῦ καταστατικοῦ τῆς ἐταιρίας, ἃς τὸ συμβούλιον ἐθεώρησεν ἀναγκαίαις διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν αὐτῆς. Ἦντε δὲ αὐταὶ εἰς μὲν τὸ 5ον ἀρθρον ἡ διαγραφὴ τῶν λέξεων «ἐξ ὧν ἀπαραιτήτως οἱ δύο σύμβουλοι», ἐπὶ δὲ τοῦ ἀρθρου 8ου ἡ ἀντικατάστασις τῶν λέξεων «κατὰ τὸν Δεκέμβριον» διὰ τῶν «κατὰ Ἰανουάριον», ἐπὶ τοῦ ἀρθρου δὲ 10 ἡ διαγραφὴ τῶν λέξεων «εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων».

Ἐπὶ τῇ ἐρωτῆσει εἴτα τοῦ προέδρου ἂν τις τῶν ἐταίρων ἔχη νὰ προτείνῃ τι ἢ παρατηρήσῃ, ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς κ. Δ. Μακκᾶς ἐπρότεινεν ὅτι θεωρεῖ καλὸν νὰ καταβιβασθῇ ἡ ἐτησίαι

συνδρομὴ τοῦ Δελτίου τῆς Ἑταιρίας διὰ τοὺς ἐταίρους. Μετὰ βραχεῖαν δὲ συζήτησιν ἄλλων μελῶν ἡ σύνοδος ἀνέθηκε πᾶσαν περὶ τούτου σκέψιν εἰς τὸ μέλλον συμβούλιον.

Ὁ ἔφορος τοῦ μουσείου κατόπιν ἐπρότεινεν ὅπως προκληθῇ ἀπόφασις τῆς συνόδου ῥητὴ ἀπαγορεύουσα τὴν ἐκτὸς τοῦ μουσείου ἐξαγωγήν τῶν ἀντικειμένων αὐτοῦ. Μετὰ βραχεῖαν δὲ ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης συζήτησιν, ἡ σύνοδος παρεδέχθη τὴν γνώμην τοῦ προτείναντος, ψηφισθέντος τοῦ ἐξῆς ἀρθρου· «Οὐδὲν ἀντικείμενον ἐξέρχεται τοῦ μουσείου πλὴν ἐκτάκτων περιστάσεων μετὰ εἰδικὴν ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου».

Ἔλεος ἀνετέθη εἰς τὸ συμβούλιον νὰ ταξινομήσῃ τὰς ὑπὸ τῶν προγενεστέρων γενικῶν συνόδων καὶ τῆς ἤδη συνεδριαζούσης ἐπελθούσας εἰς τὸν κανονισμόν τροποποιήσεις.

Ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου κατόπιν εὐχαριστήσας τοὺς ἐταίρους, ἰδιαιτέρως δὲ τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου ἐπὶ τῇ συνδρομῇ, ἣν παρέσχον αὐτῷ, ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἐπεθύμει νὰ ἐκλεχθῇ ἐκ νέου πρόεδρος, προσέθηκε δὲ ὅτι δὲν θέλει παύσει μεριμνῶν καὶ ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τῆς ἐταιρίας. Ἡ σύνοδος δὲ τῶν ἐταίρων τῇ προτάσει τοῦ κ. Σπ. Π. Λάμπρου ἐξέφρασεν ὁμοφώνως τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς πρὸς τὸν κ. πρόεδρον διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς ἐταιρίας ἐργασίας του.

Μετὰ τοῦτο ὁ κ. Ἄλ. Πασπάτης μετὰ προηγουμένην παράκλησιν πρὸς τοὺς ἐταίρους, ὅπως μὴ ψηφίσωσιν αὐτὸν εἰς τινὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐταιρίας, προσήνεγκεν εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς δραχ. ἑκατόν (100).

Ἡ σύνοδος εἴτα προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου συμβουλίου καὶ τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς. Γενομένης δὲ τῆς ψηφοφορίας καὶ κατόπιν τῆς διαλογῆς τῶν ψήφων ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ψηφολεκτῶν κ. κ. Μιχ. Π. Λάμπρου καὶ Γ'. Δροσίνῃ, ἀνεγνώσθη τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας κατὰ τὸ συνημμένον πρακτικὸν ὡς ἑξῆς. Ἐψηφοφόρησαν ἐν ὄλῳ 25, ἐξελέχθησαν δὲ οἱ κκ. Πρόεδρος Π. Π. Ἀργυρόπουλος, ἀντιπρόεδρος Γ. Ν. Μπόττασης, γραμματεὺς Α. Μηλιαράκης, ἔφορος μουσείου Θ. Ν. Φιλαδελφεύς, ἔφορος ἀρχείου Α. Μομφερράτος, ταμίας Σ. Π. Λάμπρος, διὰ ψήφων 25. Σύμβουλοι δὲ οἱ κκ. Ἰω. Σακελλίων, Σπ. Σακελλάρόπουλος, Ν. Γ'. Πολίτης, Π. Παπαναστασίου διὰ ψήφων 25 καὶ Ν. Ἀποστολίδης διὰ ψήφων 22. Μέλη δὲ τοῦ συμβουλίου ἀναπληρωματικὰ οἱ κκ. Ἀ. Κρητικός, Α. Ῥάνδας

και Δ. Παπαγεωργίου δια ψήφων 25. Μέλη δὲ τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς οἱ κ.κ. Γ. Παρίσης, Δ. Μακκᾶς και Ἰω. Φωκιανὸς δια ψήφων 25.

Μετὰ τὴν ἀνακλήρουξιν δὲ τῶν ἐκλεχθέντων διελύθη ἡ σύνοδος περὶ ὥραν 12ην.

Ὁ Πρόεδρος

και ἀ. ἀ. ὁ Ἀντιπρόεδρος

ΙΩΑΝ. Ν. ΜΠΟΤΑΣΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς

Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

Ἐκθεσις περὶ τῶν ἔργων τῆς ἐταιρίας

(Ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ προέδρου κ. Γ. Κοζάκη Ὑπάλλου).

Ἡ σύστασις ἱστορικῆς και ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε βεβαίως ἐν τῶν καλλίστων ἔργων τῆς παρούσης γενεᾶς. Ἐκ τῶν προγενεστέρων ἐκθέσεων γινώσκετε τὰ κατὰ τὴν καθίδρυσιν τῆς ἐταιρίας ταύτης. Ἡ λεπτομερῆς μελέτη τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων, τῆς ἐνδυμασίας, τῶν ἐπίπλων, τῶν ὄπλων, ἐν συνόλῳ τοῦ οἰκογενειακοῦ και τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν πατέρων και τῶν προπατόρων ἡμῶν ἀποτελεῖ ἐργασίαν γονιμωτάτην, δι' ἧς συνδέομεν τὸ παρὸν μετὰ τοῦ παρελθόντος, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐν τῇ ταχυτάτῃ ἀνελιξοῦ τοῦ πολιτικοῦ και τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου τοσοῦτον ταχέως ἀπομακρυνόμεθα. Καὶ ὅμως πλέον παρὰ ποτὲ σήμερον ὅτε τόσον ταχέως φερόμεθα πρὸς ἄγνωστον μέλλον, ἔχομεν ἀνάγκην συχνάκις νὰ στρέψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ παρελθὸν τοῦτο, ὅπως ἀντλήσωμεν ἀπ' αὐτοῦ πολύτιμα διδάγματα, ζωποιοὺς πεποιθήσεις ὑπὸ τὰ ἀπὸ τῶν εἰκόνων ἀτενίζοντα ἡμᾶς γλυκέα ἅμα και σοβαρὰ βλέμματα γονέων και οἰκείων πεφιλημένων, τῶν ἀποτελούντων τὴν ἱερὰν χορείαν τῶν καθιδρυτῶν τῆς νεοελληνικῆς παλιγγενεσίας. Ὁ θεώμενος τὰ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς ἱστορικῆς και ἐθνολογικῆς ἐταιρίας ἀντικείμενα μεταφέρεται διὰ τῆς φαντασίας μετ' ἀνεκφράστου συγκινήσεως εἰς κόσμον ἀγαπητὸν, ἧδη μὲν ἀντιπαρελθόντα ἀλλ' ἀφήσαντα ἡμῖν τὰ σπέρματα τῆς παρούσης ἐθνικῆς ἡμῶν ζωῆς. Διὰ ταῦτα τὸ ἔργον ὅπερ ἐπιτελεῖ ἡ ἐταιρία ἡμῶν εἶνε ἔργον ἐξόχως ἐθνικόν.

Θέλω ἧδη ἐν ὀλίγοις σᾶς συνοψίσει τὰ κατὰ τὸ λήξαν διοικητικόν

ἔτος ὑπὸ τοῦ συμβουλίου σας πεπραγμένα και τὰς ἐν τῷ χρονικῷ τούτῳ διαστήματι ἐκτελεσθείσας προόδους. Τὰς πληροφορίας ταύτας θέλουσι συμπληρώσει εἰδικαὶ ἐκθέσεις ἀναγνωσθησόμεναι ἐνταῦθα παρὰ συναδέλφων.

Κατὰ τὴν λήξασαν περίοδον ἐξελέχθησαν 24 τακτικοὶ ἑταῖροι και τρεῖς ἀντεπιστέλλοντες, ἧτοι τακτικοὶ μὲν οἱ κκ. Ἀναστ. Διομήδης Κυριακός, Μιχ. Χατζημηχάλης, Γ. Βιώνης, Γ. Ν. Βούλγαρης, Γ. Δ. Βούλγαρης, Κίμων Ὀρλάνδος, Ἀντ. Μομφερράτος, Νικ. Ἀναστασίου, Ἡλίας Φιλιππακόπουλος, Λεων. Ῥάνδας, Νικηφ. Λύτρας, Ἰω. Σ. Νικολαΐδης, Κυριακούλης Α. Π. Μαυρομηχάλης, Βερνάρδος Ὀρνστάιν, Παντιᾶς Ῥάλλης, Ἰωσήφ Κοπέτσκης και Γουλιέλμος Μπάρτ ἐν Ἀθήναις ὁ κ. Γ. Κορωνιὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀλ. Ἰωνίδης ἐν Λονδίῳ, Παναγ. Τοπάλης ἐν Chitoe τῆς Ῥουμανίας οἱ κκ. Ἐμμαν. Μόρμορης και Ν. Σοφοκλ. Καλούτσης ἐν Κυθήροις ὁ σεβ. ἀρχιεπίσκοπος Μηθύμνης κ. Νικηφόρος Γλυκᾶς, και ὁ κ. Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐν Ἱεροσολύμοις ἀντεπιστέλλοντες δὲ οἱ κκ. W. I. Hoffmann ἐν Οὐασινγκτῶνι, Max Treu ἐν Βρεσλάου και Gustav V. Schulpe ἐν Πρεσβούργῳ τῆς Οὐγγαρίας.

Ἐργασίαι τῆς ἐταιρίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην:

α'. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Δ' Ὀλυμπιάδος δι' ἐγγράφου αὐτῆς ἐζήτησε ὅπως ἡ ἐταιρία παράσχῃ τὴν συνεργασίαν αὐτῆς πρὸς καταρτισμὸν ὅσον ἐνεστί πλήρους συλλογῆς ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν ἐν χρήσει εἰς τὰς διαφόρους ἐλληνικὰς ἐπαρχίας, αἵτινες διὰ τοῦ χρόνου περιπίπτουσαι εἰς ἀχρησίαν ἐξαφανίζονται. Τὴν πρότασιν αὐτῆς ἡ ἐπιτροπὴ ὑπέβαλεν ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους. Ἡ μὲν ἐταιρία πρὸς τὴν πνευματικὴν και ἠθικὴν συνδρομὴν αὐτῆς νὰ παράσχῃ διὰ τε τὴν ἐν Ἀθήναις ἐκθεσιν τῶν Ὀλυμπίων και διὰ τὴν ἐν Παρισίοις τὸ ἐπόμενον ἔτος παγκόσμιον ὅσας ἔχει ἐθνικὰς ἐνδυμασίας πρὸς ἐκθεσιν, ἡ δὲ ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων νὰ καταβάλῃ τὰς τε χρηματικὰς δαπάνας και τὰς ἄλλας φροντίδας πρὸς πορισμὸν τῶν ἐλλειπουσῶν, μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς Παρισινῆς ἐκθέσεως ὅσαι δὲν ἤθελον πωληθῆ νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν κυριότητα τῆς ἐταιρίας. Τὸ δὲ συμβούλιον τῆς ἐταιρίας ἀπήντησεν εἰς ταῦτα, ὅτι πρῶτον μὲν κατ' ἀρχὴν οὐδὲν τῶν ἀντικειμένων τοῦ μουσεῖου δύναται νὰ ἐξαχθῆ δι' οὓς λόγους και ἄλλοτε εἶχεν ἀποφασισθῆ τοῦτο ὑπὸ τοῦ συμβουλίου και τῆς γενικῆς συνόδου

τῶν ἐταίρων, πλὴν ἂν παραχωρηθῶσι τῇ ἐταιρίᾳ ἐν τῷ μεγάρῳ τῶν Ὀλυμπίων δύο αἴθουσαι πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν αὐταῖς τοῦ μουσείου, εἶτα δ' ὑπέδειξε τῇ ἐπιτροπῇ τοὺς τρόπους πρὸς ὅσον ἔνεστι πληρέστατον καταρτισμὸν τῆς συλλογῆς καὶ τελευταῖον παρεκάλει ὅπως αἱ μέλλουσαι νὰ καταρτισθῶσι συλλογαὶ διαφόρων ἀντικειμένων τοῦ βίου, τῆς τέχνης, τῆς βιομηχανίας, οἷον ἀντικείμενα ναυτιλίας, ποιμενικῶν, γεωργικῶν, μὴ πωληθῶσιν ἐν Παισιῶσι, ἀλλὰ κατατεθῶσιν εἰς διαρκῆ ἐκθεσιν ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς ἐταιρίας. Ἡ δ' ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Δ' Ὀλυμπιάδος ἀπήντησεν εἰς ταῦτα α') ὅτι ἀφίσταται τῆς ἀγορᾶς ἐνδυμασιῶν, προκαλοῦσα μόνον τὴν ἐκουσίαν ἐκθεσιν παρὰ τῶν ἐχόντων τοιαύτας β') ὅτι δὲν δύναται νὰ παραχωρήσῃ αἴθουσαν ἐν τῷ μεγάρῳ τῶν Ὀλυμπίων καὶ γ') ὅτι δὲν δύναται ὠρισμένως ν' ἀπαντήσῃ περὶ παραχωρήσεως ἐκθεμάτων τῇ ἐταιρίᾳ.

β'. Ὑπόθεσις Μιζαρῆκη. Τὸ πρωτοδικεῖον ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῆς ἐταιρίας καὶ τοῦ κ. Μιζαρῆκη δίκης, ἀπορρίψαν τὰς ἀπαιτήσεις τούτου ὡς ἀβασίμους. Ἐπειδὴ ὅμως ἐφεισβλήθη ἢ ὑπόθεσις καὶ μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐφετερίου δὲν ἤρετο ἢ κατ' ἄσχεσις ἐπὶ τῶν ἐνταλμάτων πρὸς πληρωμὴν τῆς ἐπιχορηγήσεως τριῶν ἐτῶν, ἦν τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παρεῖχε τῇ ἐταιρίᾳ, τοῦτο δ' ἔφερεν εἰς ἀπορίαν τὴν ἐταιρίαν στερουμένην τῶν ἐκ τῆς ἐξαργυρώσεως τῶν ἐνταλμάτων χρημάτων ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον, ἀπεφασίσσαμεν νὰ συμβιβασθῶμεν καὶ δόντες δρ. πεντακοσίας τῷ ἀντιδίκῳ κατηργήσαμεν τὴν δίκην.

γ'. Συνενοήθημεν μετὰ τοῦ πρώην προέδρου τῆς διαλυθείσης χριστιανικῆς ἐταιρίας περὶ καταθέσεως τῶν προσκτημάτων αὐτῆς εἰς τὸ ἡμέτερον μουσεῖον. Ἀλλ' ἡ συνεννόησις αὕτη εἰς οὐδὲν ἀπέληξεν ἀποτέλεσμα, διότι ὁ πρώην πρόεδρος τῆς ἐταιρίας ἐκείνης ἀπέρριψε τὴν γενομένην αὐτῷ πρότασιν.

δ'. Ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἐζητήσαμεν τὴν κατάθεσιν εἰς τὸ μουσεῖον τῶν διαφόρων περιωζομένων εἰδῶν ὄπλων τοῦ στρατοῦ ἢ τῶν ἐχόντων σχέσιν τινὰ ἢ ἀναφορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, πρὸς δὲ στολὰς ἢ σχέδια στολῶν τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν σωμάτων. Τὸ δ' Ὑπουργεῖον ἐπεμψεν ἡμῖν κατάλογον τῶν σωζομένων ἱστορικῶν πυροβόλων, ἅτινα δύναται νὰ παραλάβῃ καὶ καταθέσῃ εἰς τὸ μουσεῖον ἢ ἐταιρία ἅμα καταστῆ δυνατὴ ἢ εὐ-

ρεσις τοῦ προσήκοντος χώρου πρὸς ἐκθεσιν καὶ τῶν μέσων τῆς μεταφορᾶς.

ε'. Συνοιδότες τὰς δυσκολίας αἰτινες παρομαρτοῦσι παρ' ἡμῖν πόλακις εἰς τοὺς φιλόστοργους ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως εἰδικῶν βιβλιογραφικῶν καταλόγων περιλαμβανόντων σημείωσιν τῆς περὶ τινος θέματος προεκδομένης ὕλης, ἠθελήσαμεν ν' ἀναπληρώσωμεν ἐκ τῶν ἐνόντων τὴν ἔλλειψιν ταύτην. Καὶ δὴ προεκηρούξαμεν ὡς πρῶτον διαγωνισμὸν ἐπὶ ἄλλῳ δραχμῶν πεντακοσίων τὴν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ συμβουλίου τῆς ἐταιρίας σύνταξιν βιβλιογραφικοῦ καταλόγου τῶν εἰς τὸν ἱερόν ἀγῶνα ἀναφερομένων δημοσιευμάτων. Προεκαλέσαμεν δὲ τοὺς ἐφιεμένους ν' ἀναλάβωσι τὸ ἔργον νὰ δηλώσωσιν εἰς ἡμᾶς μέχρι τέλους τοῦ ἐνεστῶτος Ἰανουαρίου τὰ προσόντα αὐτῶν καὶ τὰς προτέρας τῶν ἐργασίας. Τὸ ἀποτέλεσμα λοιπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ τούτου θὰ μάθῃτε τὸ προσεχὲς ἔτος παρὰ τοῦ διαδόχου μου.

ς'. Τὸ ὄγδοον τεῦχος τοῦ Δελτίου, δι' οὐ συμπληροῦται ὁ Β' τόμος αὐτοῦ, εὐρίσκεται ὑπὸ τὰ πιεστήρια καὶ ὅσον οὕτω ἐκδίδεται.

ζ'. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἐζήτησε τὴν ἀπόδοσιν κατατεθέντος εἰς τὸ μουσεῖον πίνακος τοῦ Ἀλταμούρα, τοῦ εἰκονίζοντος τὸν διὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐκπλουν τοῦ Μιαούλη ἐκ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν. Ἐδηλώσαμεν, ὅτι οὐδεμίαν ἔχομεν ν' ἀντιτάξωμεν ἀντίρρησην κατὰ τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Κυβέρνησις παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς ὡς εἰς θεματοφύλακας τὰ ἐν τοῖς διαφόροις Ὑπουργείοις ἱστορικὰ μνημεῖα, ὑποβαλοῦσα τὴν παράδοσιν εἰς ὅσας ἔπρεπεν ἀναγκαίας πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῶν διατυπώσεις, ἀπαραίτητον θεωροῦμεν καθῆκον πρὸς ἀπαλλαγὴν ἡμῶν ἀπὸ πάσης εὐθύνης νὰ τηρηθῶσι καὶ κατὰ τὴν ἀπόδοσιν αἱ αὐταὶ διατυπώσεις.

Ἐπὶ δύο μῆνας τὸν γραμματέα ἀπουσιάσαντα ἀνεπλήρωσεν ὁ ἔφορος τοῦ ἀρχείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης κ. Ἀντ. Μηλιαρῆκης.

Ταῦτα ἐν συνόψει τὰ πεπραγμένα παρὰ τοῦ συμβουλίου σας, καὶ τοιαῦτα αἱ πρόοδοι τῆς ἐταιρίας. Ὁμολογουμένως ἂν ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἐταιρία τῆς Ἑλλάδος ἐτύγχανε πλειοτέρας ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῶν δυναμένων, τὸ μουσεῖον μετὰ τῶν παραρτημάτων του ἠθέλε γίνεαι ἐν τῶν περιεργαστάτων τοῦ τοιοῦτου εἶδους ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν τῶν ὠφελιμωτάτων ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν καθιδρυμάτων τῆς πρωτευούσης. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται χρηματικὰ μέσα, ἃ ἡ ἐταιρία

στερείται. Ἐνόσω ἡ ἑταιρία δὲν ἀποκτήσῃ ἴδιον μέγαρον, ἐν ᾧ νὰ περικλείῃ τὸ μουσεῖον, τὰς διαφόρους συλλογὰς, τὴν εἰδικὴν βιβλιοθήκην, τὰ ἀρχεῖα καὶ τὸ γραφεῖον, ἀδύνατα ἀποβαίνουσι καὶ ὁ πλουτισμὸς καὶ ἡ ταξινόμησις. Εἰς τὴν ἔλλειψιν καταλλήλου καταστήματος ἔγκειται κυρίως ἡ αἰτία τῆς βραδείας ἀνελιξέως τοῦ ἔργου ἡμῶν. Εὐελπιστοῦμεν, ὅτι κρείττων ἐκτίμησις εἰς τὸ μέλλον τῆς σπουδαιοτάτης ἔθνικῆς ἀποστολῆς τῆς ἑταιρίας ταύτης θέλει προκαλέσει ζωηρότερον ὑπὲρ αὐτῆς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν δυναμένων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν προαγωγὴν αὐτῆς. Ἀλλὰ δὲν διστάζω νὰ εἶπω ὅτι ἐκεῖνος ὅστις ἤθελε χορηγήσει αὐτῇ τὸ ἀνάλογον πρὸς ὀριστικὴν αὐτῆς ἐγκατάστασιν μέγαρον ἤθελεν ἀναγραφῆ εἰς τῶν μεγίστων τοῦ ἔθνους εὐεργετῶν. Διότι ἐὰν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ τὰ ὅμοια πρὸς τὸ ἡμέτερον ἔργα θεωροῦνται ὡς ἐκπληροῦντα σπουδαιότατον προορισμὸν, ἀδιστακτικῶς λέγομεν, ὅτι ὁ προορισμὸς τῆς ἡμετέρας ἑταιρίας θέλει ἀναγνωρισθῆ ὡς πολὺ σπουδαιότερος, ἕνεκα τῶν εἰδικῶν περιστάσεων, εἰς ἃς εὐρίσκεται τὸ ἡμέτερον ἔθνος.

Ἐλευτῶν τὸν λόγον ἐνταῦθα, ἐκφράζω τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τοὺς ἀρίστους ἀνδρας, πρὸς τοὺς ἐξόχους λογίους, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῆς ἑταιρίας. Ἀλησμόνητος θὰ εἶνε δι' ἐμὲ ἡ ἀδελφικὴ συνδρομὴ, ἣν μοὶ παρέσχον.

Θέλω πάντοτε τὸ κατὰ δύναμιν ἐργασθῆ ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ καλλίστου τούτου ἔργου. Παρακαλῶ ὅμως θερμῶς τὴν ἑταιρίαν νὰ μὴ μ' ἐκλέξῃ αὐθις πρόεδρον, διότι ἕνεκα τῶν ἐκτάκτων ἀσχολιῶν μου ἀδυνατῶ νὰ ἐκπληρώσω, ὅπως ἐννοῶ αὐτά, τὰ σοβαρὰ καθήκοντα τὰ παρομαρτοῦντα εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο.

Ἐπιθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ μουσείου.

Κύριε Πρόεδρε,

Κατὰ τὸ ληξάν ἔτος ἐγένοντο 47 δωρεαὶ εἰς τὸ μουσεῖον ἡμῶν· εἰσὶ δὲ οἱ προσενεγκόντες· Ἀλ. Μελετόπουλος, σφραγιδα ἐπὶ λίθου φέρουσαν τὸ ὄνομα Σουλεϊμάν—Ι. Ἰατρίδης, νομισματοσήμερον χαλκοῦν ἐπὶ τῇ συστάσει τοῦ ναυτικοῦ ἀπομαχικοῦ ταμείου—Ἰπουργεῖον Ναυτικῶν, εἰκόνα τοῦ ὑποναυάρχου Κ. Νικοδήμου, ἔργον τοῦ ἀποβιώσαν-

τος ἐν Βελγίῳ ζωγράφου Πανταζῆ—Γ. Γ. Κοζάκης Τυπάλδος, νόμισμα χρυσοῦν τῆς οἰκογενείας Στ. Μπουντούρη—Ἐλένη Ν. Βούλγαρη, κροκοβαφὲς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς (τσεμπέρι) ἐκ Σπετσῶν κεντητόν—Ἰω. Μπότασης, ξύλινον δοχεῖον (τσότρα) τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, τρομπόνι ἀργυροποιικίλτον τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, δύο χαλινούς τῆς αὐτῆς ἐποχῆς—Ἀλ. Παπαγεωργίου, τὴν καρδίαν τοῦ Κωλέττου ἐντὸς δοχείου—Δ. Παπαπράσιнос, κάθισμα τῶν χωρικῶν τῆς Ἀμοργοῦ ἐκ νάρθηκος—Μαρία Σ. Σκαρομιχάλου, ἀργυροῦν ἀριστεῖον τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος—Μαρία Χατζῆ—Ἀναργύρου, εἰκόνα Παύλου Χ. Ἀναργύρου ἐν μέλανι πλασιῶ—Γ. Κουνουπιώτης, πιστόλιον ἀργυροποιικίλτον τοῦ Γ. Χ. Κούτση—Τὸ Β' Γυμνάσιον τὴν παλαιὰν αὐτοῦ σφραγιδα—Γ. Κλάδος, σφραγιδα τῶν προσφύγων Κρητῶν καὶ ἄλλην τῶν προσφύγων Σύρων—Θ. Ν. Φιλαδελφεὺς, καπνοσύριγγα τρισπόνδυλον γεγλυμμένην ἐν Βάλτω—Μ. Μελάς, μύλον καφέ ἱστορικὸν καὶ τσότραν οἰκογενειακὴν—Βασιλικὴ Μπαλάνου, ντουλαμᾶν παιδὸς ἐξ Ἄρτης—Γ. Κασδόνης, ξυλίνην ὑδρίαν (σνέκαν) καὶ ἄλλην μικρότεραν ἐξ Ὀλύμπου—Π. Γεννάδιος 4 μήτρας τοῦ ἐπὶ Ὀθωνος νομισματοκοπέου καὶ τὴν καπνοσύριγγα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ ἔτι μαθητεύοντος—Κ. Κ. Ἰώμας, ἐλαιογραφίαν ἐν χρυσοῦ πλασιῶ τοῦ Διονυσίου Ἰώμα—Σπ. Μηλιαρχῆς, σκιᾶδιον θεριστῶν Θεσσαλῶν καὶ παλαμαριάν (ὄργανον θεριστικόν)—Ἰωάν. Διαμαντόπουλος, σκύτινον ἀσκὸν ξύλινον καὶ ὀστῆνον, ποιμενικὸν αὐλὸν καὶ θαλασσίαν κόγχην (μπουροῦ) Λεσβιακῆ—Ἀνδρ. Χούμης, τέσσαρα μικρὰ λιθογραφήματα—Θ. Α. Μαυρογορδάτος, σταυρὸν ἀργυρόχρυσον μετὰ ξυλίνων ἀναγλύφων, δύο ἱερατικὰ ὑπομάνικα καὶ ἐν ἐπιγονάτιον χρυσοκέντητα—Ἰμμ. Βαρδιδῆς, βεβαιωτικὸν συνδρομῆς φιλομούσου ἑταιρίας—Σ. Δ. Θεοδώρου, σφραγιδα προσωρινῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν Λεβανδίας Γαλαντίου—Ἀνώνυμος, μετάλλιον πιλοποιείου Καταμπάλη ἐπὶ τῇ Δ' Ὀλυμπιάδι.

Ἐν τῇ ἐκθέσει μου τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐγένετο λόγος περὶ τῶν εἰκόνων τὰς ὁποίας παρεδώκαμεν κατ' ἐντολήν τῶν ὑπουργείων Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν διὰ νὰ κοσμήσωσι τὰ ἐπὶ τῇ ἐνηλικιώσει τοῦ διαδόχου συμπόσια καὶ τῆς ἐλευσινῆς καταστάσεως, εἰς ἣν παρελάβομεν τὰς εἰκόνας, καὶ ὅτι τρεῖς τῶν παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν ληφθεισῶν δὲν ἐπεστράφησαν, καὶ ὅτι ἠλπίζομεν νὰ λάβωμεν καὶ

ταύτας καὶ τὴν κατ' ἐκτίμησιν τοῦ ζωγράφου καὶ διδασκάλου κ. Προσαλέντη ἀποζημίωσιν ἐκ δραχμῶν χιλίων πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν φθαρεισῶν εἰκόνων. Σήμερον δὲ μετὰ παρέλευσιν ὀλοκλήρου ἔτους καὶ ἀνταλλαγὴν λόγων καὶ ἐγγράφων εὕρισκόμεθα ἀτυχῶς εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον. Διότι οὔτε ἀποζημίωσιν ἐλάβομεν, οὔτε αἱ τρεῖς ἐλλείπουσαι εἰκόνες ἀπεδόθησαν.

Ἐκτὸς τῶν δωρεῶν τὸ μουσεῖον ἡμῶν ἀπέκτησεν ἐξ ἀγορᾶς μίαν ἐνδυμασίαν χωρικῆς τῶν περὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ ξύλινα δοχεῖα χρήσιμα ἐν τῇ τυροκομίᾳ.

Αἱ δὲ κατὰ τὸ ληξάν ἔτος γενόμεναι δαπάναι ὑπὲρ τοῦ μουσείου περιορίζονται εἰς τὴν κατασκευὴν τετραγώνων ἐρμαρίων Δρ. 283.60 εἰς ἐνδυμασίαν χωρικῆς . . . . . » 53.—
εἰς τὰ ξύλινα δοχεῖα . . . . . » 20.—
Τὸ ὅλον » 356.60

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Ἰανουαρίου 1889.

Ὁ ἔφορος τοῦ μουσείου
Θ. ΝΙΚ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ ἀρχείου.

Ἐντιμε κύριε πρόεδρε,

Κατὰ τὸ ἔτος 1888 ἡ αὐξήσις τῆς συλλογῆς τοῦ ἀρχείου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας δὲν καθυστέρησε τῶν προηγουμένων ἐτῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δωρηθέντων ἐγγράφων καὶ τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ἀξίαν.

Οἱ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο προσενεγκόντες εἰς τὸ ἀρχεῖον ἐγγράφα ἀνέρχονται εἰς 23 τὸν ἀριθμὸν εἶνε δὲ οὗτοι οἱ κύριοι Θ. Ν. Φιλαδέλφους, Ἄνδρ. Χούμης ἐν Σύρῳ, Λεώπουλος ἐν Σπάρτῃ, Ν. Μοσχολάκης, Γ. Ν. Μπόττσας, Γ. Τυπλάδος Κοζάκης, οἱ ἐν Αἰγίῳ ἀδελφοὶ Δεσποτόπουλοι, ὁ μακαρίτης Γ. Γ. Κλάδος, Γ. Σακελλίων, οἱ ἐν Κυθήροις Ἐμμ. Μόρμυρης καὶ Νικ. Σοφοκλ. Καλούτσης, ἡ ἐν Πάτραις κ. Κόρινθα Θεαγένους, ὁ Κ. Λάσκαρης, ὁ Ἄλ. Παπαγεωργίου, Ἐκτωρ Σιγούρος, Περβανῆς, Δ. Σέκερης καὶ ἕξ ἀνώνυμοι.

Πάντα τὰ ὑπὸ τῶν ἀξιωτίμων τούτων κυρίων προσενεχθέντα ἐγγράφα κατεγράφησαν ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 6,844 μέχρι τοῦ 7,051 οὗτος

δὲ εἶνε ὁ τελευταῖος ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ ἀρχείου ἐγγραμμένων ἐγγράφων· ἀλλ' ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐν τοῖς φακέλοις τοῦ ἀρχείου ἐγγράφων ἀνέρχεται εἰς 8,293. Συμβαίνει δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη, διότι δύο συλλογαὶ ἐγγράφων α') ἡ τοῦ μακαρίτου Γ. Γ. Κλάδου περιλαμβάουσα συλλογὴν ἐγγράφων τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιτροπῆς τῶν Σύρων προσφύγων, τῆς συστηθείσης τῷ 1861, κατεγράφη ὑπὸ ἑνα ἀριθμὸν τὸν 6,901 καὶ κατετάχθη εἰς 19 φακέλους, κατ' εἶδος διανεμηθέντων τῶν ἐγγράφων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς 553, καὶ β') ἡ τοῦ Ἄλ. Παπαγεωργίου περιλαμβάουσα 699 κατεγράφη ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 7,007-7,037. Εἰς τὴν συνοπτικὴν δὲ ταύτην ἀναγραφὴν τῶν δύο τούτων συλλογῶν προέβην, θεωρήσας αὐτὴν καταληλοτέραν πρὸς εὐκόλον εὑρεσιν τῶν καθ' ἕκαστον ἐγγράφων. Σημειώτέον δὲ ὅτι τὰ ἐν τοῖς φακέλοις τῶν δύο τούτων συλλογῶν ἐγγράφα εἶνε ἐπίσης ἠριθμημένα, μνημονευομένου τοῦ περιεχομένου ἀριθμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου τῶν φακέλων καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ.

Κατὰ τὴν ἐκάστοτε γενομένην δωρεὰν ἐγγράφων ἐγένετο φροντὶς ὅπως μετὰ τὴν καταγραφὴν δημοσιεύωνται ἐν ταῖς ἐφημερίσις τὰ ὄνόματα τῶν δωρητῶν πρὸς γνῶσιν τῶν θελούντων νὰ κάμωσι χρῆσιν τῶν ἐγγράφων εἰς τὸ μέλλον.

Ὡς πρὸς τὸ τμήμα δὲ τῶν χειρογράφων κωδίκων παρατηροῦμεν, ὅτι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος μία καὶ μόνη ἐγένετο δωρεὰ ὑπὸ τοῦ ἐν Σικίνῳ κ. Ἰωάν. Ἀπ. Λύδη χειρογράφου κώδικος, περιλαμβάοντος 75 εἰκόνας οἰκοσήμεων οἰκογενειακῶν νησιωτικῶν. Κέκτηται δὲ τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ ἀρχείου κώδικας χειρογράφους 50.

Ὡς πρὸς τὰ τῆς βιβλιοθήκης δὲ λυποῦμαι ὅτι δὲν εἶμαι εἰς θέσιν ν' ἀναγγείλω τι εὐχάριστον, διότι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος οὐδεμία ἐγένετο ἀγορὰ βιβλίων πλὴν τῆς σειρᾶς τῶν περιοδικῶν Ἄσπερος καὶ Ἑβδομάδος, οὐδὲ δωρεὰ πλὴν τῶν ξένων περιοδικῶν, πρὸς ἃ ἀνταλλάσσει ἡ ἐταιρία τὸ Δελτίον, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὑπάρχοντα καὶ καταγεγραμμένα ἐν καταλόγῳ τῆς βιβλιοθήκης βιβλία ἐταξινόμηθησαν, διότι ὁ μικρὸς ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν ἀποτελεῖ οὐδὲ πυρῆνα ἔτι πρὸς ἴδρυσιν ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς βιβλιοθήκης.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 9 Ἰανουαρίου 1889.

Ὁ ἔφορος τοῦ ἀρχείου τῆς ἱστορ. καὶ ἔθνολογ. ἐταιρίας
Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

"Εκθεσις τοῦ ταμίου.

Κύριε Πρόεδρε,

Εὐχαρίστως ἀναλαβὼν τὴν ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν ἐταίρων ἀνατεθεισάν μοι διεύθυνσιν τοῦ ταμείου τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ ὑποβάλω, ὡς ἐνθυμείσθε, εἰς τὴν ψήφισιν τοῦ συμβουλίου διάφορα μέτρα, ὧν ἡ ἀποδοχὴ μεγάλως διηυκόλυνε τὸ ἔργον μου. Τούτων κυριώτατον ἦτο ἡ ἐκτύπωσις νέων στελεχῶν ἀποδείξεων διπλοτύπων καὶ ἡ ἀπόφασις ὅπως αἱ εἰσπράξεις καθυστερουμένων περιορισθῶσιν εἰς μόνον τὰ ἔτη 1886 καὶ 1887.

Ἐξεδόθησαν λοιπὸν ἀποδείξεις διὰ τὰ τρία ἔτη 1886 — 1888 δι' ἀπαντας τοὺς ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ ἐταίρους καὶ ἐπεδιώχθη παντὶ σθένει διὰ δραστηρίου εἰσπράκτορος ἢ εἰσπραξίς τῶν τε καθυστερουμένων συνδρομῶν καὶ τῶν τοῦ λήξαντος ἔτους, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα, ὡς πολλακτὶς εἶχον τὴν ἀφορμὴν νὰ ἐκθέσω εἰς τὸ συμβούλιον, ὑπῆρξεν ἱκανῶς εὐάρεστον, εἰ καὶ πάντα τὰ μέλη δὲν ἐφάνησαν ἐπ' ἴσης πρόθυμα πρὸς ἀπότισιν τῶν συνδρομῶν καὶ ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου τῆς ἐταιρίας. Γνωρίζετε δὲ ἤδη, ὅτι ὑπέβαλον εἰς τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τοῦ συμβουλίου τὸν κατ' ἀπολογισμὸν τῶν ἐπὶ τριετίαν καθυστερούντων, παρ' ὧν ἐπανειλημμένως εἰς μὲν τὴν ἐξήγησιν ἢ τὴν ἀποδοχὴν, καὶ ὅτι τὸ συμβούλιον συνῶδ' ἀπὸ τὸν κανονισμὸν προέβη εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ μητρώου τῶν ἐταίρων διαγραφὴν τῶν τοιούτων.

Καὶ πρὸς τοὺς ἐκτὸς δὲ τῶν Ἀθηναίων διαμένοντας τακτικούς ἐταίρους ἐστάλη κατ' ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου ἐντυπος ἐγκύκλιος, ὑπομνησκουσα εἰς αὐτοὺς τὰς πρὸς τὴν ἐταιρίαν ὑποχρεώσεις των μετὰ σημειώσεως περὶ τῆς ὀφειλῆς ἐκάστου. Οὐκ ὀλίγοι δὲ ὑπῆρξαν οἱ ἀποστείλαντες τὰς καθυστερουμένας συνδρομὰς, ὀλίγοι δὲ τινες καὶ πρόσθετον εἰσφορὰν. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν τῆς ἐξ ἄλλων πόλεων ἀποστολῆς χρημάτων τὸ συμβούλιον ἀπεφάσισεν ὅπως μὴ διαγραφῶσιν ἀκόμη οἱ καθυστεροῦντες ἐκ τῶν διαμενόντων ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων ἐταίρων.

Διὰ τοῦ μετὰ τοῦ ἀντιδίκου τῆς ἐταιρίας κ. Γ. Μαζαράκη ἐπεληθόντος συμβιβασμοῦ ἤρθη ἡ ἐπὶ τοῦ βοηθήματος ὅπερ λαμβάνομεν παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας κατὰ σχεσίαις, καὶ οὕτως ἠδυνήθη-

μεν νὰ εἰσπράξωμεν τὴν συνδρομὴν τῶν ἐτῶν 1887 καὶ 1888. Αἱ δὲ τῶν ἐτῶν 1885 καὶ 1886 δὲν εἰσπράχθησαν ἅτε ἀνήκουσαι ἤδη εἰς τὰς κεκλεισμένας χρήσεις, ἐφ' ἣ καὶ ἐνηργήσαμεν τὰ δέοντα παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ὅπως ἐγγραφῶσιν εἰς τὸν ὑποβληθέντα τῆ Βουλῆ προϋπολογισμὸν καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ λάβωμεν καὶ ταύτας σὺν τῷ χρόνῳ.

Ἰκανὸν ποσὸν εἰσπράχθη ἐφέτος ἐκ τοῦ Δελτίου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τοῦ γενομένου μετὰ τοῦ βιβλιοπώλου κ. Μπέκ λογαριασμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου πληρωμῆς δραχμ. τριακοσίων δι' ἀντίτυπα τοῦ πρώτου τόμου πρὸ πολλοῦ ἀγορασθέντα.

Δύο δῆμοι, ὁ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ τοῦ Πειραιῶς, ἐνέγραψαν ἐφέτος εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς των μικρὰ ποσὰ χάριν τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας, ὁ μὲν πρῶτος ἐκ δραχμῶν τριακοσίων, ὁ δὲ δεύτερος ἐκ δραχμῶν ἑκατὸν. Καὶ τὰς μὲν τοῦ δήμου Πειραιῶς εἰσπράξαμεν ἐγκαίρως, διὰ δὲ τὴν συνδρομὴν τοῦ δήμου Ἀθηναίων ἐξεδόθη μὲν τὸ οἰκειὸν ἐνταλμα πληρωμῆς, ἀλλὰ δι' ἀπορίαν τοῦ δημοτικοῦ ταμείου δὲν κατωρθώθη ἀκόμη ἡ εἰσπραξίς αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς εἰς τὴν γενικὴν ἐφορείαν τῶν ἀρχαιοτήτων παραχωρήσεως καρυίνης ἀγγειοθήκης μὴ χρησιμευούσης εἰς τὴν ἐταιρίαν, ἔχουσαν χρῆσιν ἐπίπλων ἀλλοίας κατασκευῆς, εἰσπράξαμεν δραχμ. τριακοσίας πεντήκοντα.

Τέλος δὲ ἱκανὰ τῶν μελῶν ἐφάνησαν πρόθυμα νὰ πληρώσωσιν εἰς τὴν ἐταιρίαν πλὴν τῆς τακτικῆς αὐτῶν συνδρομῆς καὶ πρόσθετον εἰσφορὰν, τινὲς δὲ ὀλίγοι καὶ προεπλήρωσαν προσεχῶν ἐτῶν εἰσφορὰς. Ἐνταῦθα δὲ μνημονευτέον καὶ τῆς ἐκτέκτου δωρεᾶς τῶν κκ. Γ. Κορωνιοῦ ἐκ δρ. ἑκατὸν καὶ Ἀλεξ. Ἰωνίδου ἐκ δρ. πεντήκοντα, οἵτινες, ὅτε προσήνεγκον τὰ ποσὰ ταῦτα, δὲν κατελέγοντο ἀκόμη εἰς τοὺς ἐταίρους.

Ἐν συνόλῳ δὲ αἱ μὲν εἰσπράξεις ἀνῆλθον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς δρ. 6,478.75, αἱ δὲ δαπάναι εἰς δρ. 6,460.10, ὥστε μένει ὑπόλοιπον ἐν τῷ ταμείῳ ἐκ δραχμῶν 18.65. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ἔχω νὰ παραδώσω εἰς τὸν διάδοχον ταμίαν πέντε λαχειοφόρους ὁμολογίας ἀγορασθείσας ἐπὶ τῆ προτάσει μου κατ' ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου κατὰ μικρὸν ἐφ' ὅσον ἐπερίσσευον χρήματα ἐν τῷ ταμείῳ. Αἱ ὁμολογίαι αὗται, ὧν τοὺς ἀριθμοὺς ἀνεκοίνουν ὑμῖν ἅμα τῆ ἀγορᾶ αὐτῶν, εἶνε αἱ ὑπ' ἀριθ. 60,426 127,283 117,288 106,972 καὶ 143,742.

Παραδίδω δ' ἐπίσης καὶ τὸ ἐκ τριακοσίων δρ. ἀνείπρακτον ἔνταλμα τοῦ δήμου Ἀθηναίων.

Εἰς τὴν ἐκθεσιν ταύτην ἐπισυνάπτω α') ἰσολογισμόν τῶν εἰσπράξεων καὶ δαπανῶν β') ἀναλυτικὸν πῖνακα τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰσπραχθεισῶν συνδρομῶν τῶν ἐταίρων καὶ τῶν ἐκτάκτων αὐτῶν εἰσφορῶν.

Ἐπὶ τούτοις παρακαλῶ ὑμᾶς, κ. πρόεδρε, νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου μου ὑπολήψεως, μεθ' ἧς διατελῶ ὑμέτερος

Ὁ ταμίας τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. ἐταιρίας
ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἐν Ἀθήναις, 12 Ἰανουαρίου 1888.

Α'. ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

τῶν εἰσπράξεων καὶ δαπανῶν.

Εἰσπράξεις.

1. Παραληφθέντα παρὰ τοῦ προκατόχου ταμίου κ. Δαμιανοῦ Βορέ.	Δρ.	417.15
2. Ἐκ τακτικῶν εἰσφορῶν ἐταίρων ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ ἔτος 1886 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τοῦ προκατόχου ταμίου ὑπ' ἀριθ. 44, 96, 97 καὶ τὰς τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀρ. Α 50, 72, 75, 95, 104, 110, 116, 119, 128, 154, 176, 182, 188, 194, 203, 210, 236, 251, 257, 260, 270, 273, 289, 353, 362, 372, 380, 383, 393, 402, 410, 492)	Δρ.	350.—
3. Ἐκ τακτικῶν εἰσφορῶν ἐταίρων ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ ἔτος 1887 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀρ. Α 4, 22, 27, 51, 73, 76, 96, 111, 120, 131, 132, 135, 150, 155, 157, 159, 177, 180, 183, 195, 219, 237, 261, 290, 303, 305, 318, 335, 354, 363, 373, 375, 381, 394, 403, 405, 411, 416, 453, 493)	Δρ.	400.—
4. Ἐκ τακτικῶν εἰσφορῶν ἐταίρων ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ ἔτος 1888 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀρ. Α 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 20, 21, 23, 28, 33, 34, 37, 52, 74, 77, 88, 93, 96, 97, 112, 121, 136, 151, 152, 153, 156, 158, 178, 181, 184, 196, 206, 220, 221, 222, 223, 238, 239, 240, 244, 262, 269, 286, 288, 291, 294, 304, 306, 314, 319, 337, 349, 355, 364, 365, 374, 376, 395, 406, 424, 431, 432, 433, 434, 435, 452, 454, 494)	Δρ.	720.—
πρὸς μεταφορὰν	Δρ.	4,887.15

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	1,887.15
5. Ἐκ προσθέτου εἰσφορᾶς ἐταίρου ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ ἔτος 1886 (κατὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀριθρὸν Β 27)	Δρ.	40.—
6. Ἐκ προσθέτου εἰσφορᾶς ἐταίρων ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ ἔτος 1887 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀρ. Β. 10, 13, 21, 24, 28)	Δρ.	95.—
7. Ἐκ προσθέτου εἰσφορᾶς ἐταίρων ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ ἔτος 1888 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀρ. Β 1, 6, 7, 11, 12, 14, 15, 16, 22, 23, 25, 29, 30)	Δρ.	198.—
8. Ἐκ τακτικῶν εἰσφορῶν ἐταίρων ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ ἔτος 1886 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀριθ. Α 1, 11, 24, 30, 31, 458, 470, 473, 480, 495, 498, 505, 511, 516, 519, 522, 525)	Δρ.	170.—
9. Ἐκ τακτικῶν εἰσφορῶν ἐταίρων ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ ἔτος 1887 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀριθ. Α 2, 12, 30, 31, 35, 444, 459, 471, 474, 481, 496, 499, 501, 503, 506, 507, 512, 517, 520, 523, 526)	Δρ.	210.—
10. Ἐκ τακτικῶν εἰσφορῶν ἐταίρων ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ ἔτος 1888 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀριθ. Α 3, 13, 29, 30, 31, 32, 36, 442, 445, 450, 451, 460, 472, 475, 476, 477, 482, 497, 500, 502, 504, 508, 509, 513, 518, 521, 524, 530)	Δρ.	280.—
11. Ἐκ προσθέτου εἰσφορᾶς ἐταίρου ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ ἔτος 1887 (κατὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀρ. Β 17)	Δρ.	5.—
12. Ἐκ προσθέτου εἰσφορᾶς ἐταίρων ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ ἔτος 1888 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀριθ. Β 2, 17, 34, 36)	Δρ.	120.—
13. Ἐκ τακτικῆς εἰσφορᾶς ἐταίρου Ἀθηναίων διὰ τὸ ἔτος 1889 (κατὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀρ. Α 527)	Δρ.	10.—
14. Ἐκ τακτικῆς εἰσφορᾶς ἐταίρων ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ ἔτος 1889 (κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀριθ. Α 29, 510)	Δρ.	20.—
15. Ἐκ προσθέτου εἰσφορᾶς ἐταίρου ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ ἔτος 1889 (κατὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀριθ. Β 35)	Δρ.	40.—
16. Ἐκ τακτικῆς εἰσφορᾶς ἐταίρου ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων διὰ τὰ ἔτη 1890, 1891, 1892 (κατὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐμῆς διαχειρίσεως ὑπ' ἀριθ. Α 29)	Δρ.	30.—
17. Ἐξ ἐκτάκτου δωρεᾶς Γ. Κορωνιοῦ καὶ Ἀλ. Ἰωνίδου (κατὰ τὰς ἀποδείξεις ὑπ' ἀριθ. Β 3, 4)	Δρ.	150.—
18. Βοήθημα Ὑπουργείου τῆς Παιδείας διὰ τὸ 1887	»	1000.—
19. Βοήθημα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας διὰ τὸ 1888.	»	1000.—
πρὸς μεταφορὰν	Δρ.	5,255.15

	Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	5,255.45
20.	Συνδρομή τοῦ δήμου Πειραιῶς	Δρ.	100.—
21.	Παρά τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας διὰ τὴν εἰς τὴν γενικὴν ἐφορσίαν τῶν ἀρχαιοτήτων πωληθεῖσαν ἀγγειοθήκην	Δρ.	350.—
22.	Παρά τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου δι' ἀντίτυπα Α' τόμου Δελτίου	Δρ.	300.—
23.	Παρά τοῦ βιβλιοπωλοῦ Μπέκ δι' ἀντίτυπα Α' τόμου Δελτίου	Δρ.	359.40
24.	Ἐξ ἐνὸς σίματος πλήρους τοῦ Δελτίου	Δρ.	49.60
25.	Ἐκ πωλήσεως ἀχρηστοῦ κινητοῦ χαρτοσήμου	Δρ.	7.—
26.	Ἐκ τοκομεριδίων λαχειοφόρων ἑμολογίων (δύο κατὰ τὴν θερινὴν ἑξαμηνίαν, τεσσάρων κατὰ τὴν χειμερινήν)	Δρ.	57.60
	τὸ ὅλον	Δρ.	6,478.75

Δαπάναι.

1.	Εἰς μισθὸν βοήθοῦ (κατὰ τὰ ἐντάλματα ὑπ' ἀριθ. 1, 9, 13, 22, 27, 31, 40, 45, 46, 53, 57)	Δρ.	750.—
2.	Γραφικὰ καὶ μικρὰ ἔξοδα ἀρχείου, γραφείου καὶ μουσείου (κατὰ τὰ ἐντάλματα ὑπ' ἀριθ. 2, 6, 7, 8, 10, 14, 21, 29, 34, 35, 36, 41, 43, 54, 58, 61, 62, 65)	Δρ.	345.20
3.	Εἰς ἐπιπλα διὰ τὸ μουσεῖον (κατὰ τὰ ἐντάλματα ὑπ' ἀρ. 3, 4, 11, 12, 56)	Δρ.	516.—
4.	Εἰς Γ. Μαζαράκη δι' ἐξόφλησιν ἀπαιτήσεως, καὶ συμβολαιογραφικὰ ἔξοδα (κατὰ τὰ ἐντάλματα ὑπ' ἀρ. 25, 26)	Δρ.	509.—
5.	Εἰς ἔξοδα δίκης Μαζαράκη (κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 ἐντάλμα)	Δρ.	86.—
6.	Εἰς τυπογραφικὰ καὶ λιθογραφικὰ Δελτίου (κατὰ τὰ ἐντάλματα ὑπ' ἀρ. 15, 19, 23, 24, 33)	Δρ.	4253.—
7.	Εἰς χαρτόσημον δι' ἐντάλμα Ὑπουργείου (κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 16 ἐντάλμα)	Δρ.	5.—
8.	Εἰς τυπωτικὰ προσκλητηρίων, διπλοτύπων, ἐγκυκλίων (κατὰ τὰ ἐντάλματα ὑπ' ἀριθ. 17, 18, 49, 63)	Δρ.	69.10
9.	Εἰς ἀγορὰς ἀντικειμένων διὰ μουσεῖον καὶ βιβλίων διὰ βιβλιοθήκην (κατὰ τὰ ἐντάλματα ὑπ' ἀρ. 44, 47, 51, 59, 64)	Δρ.	158.—
10.	Εἰς ποσοστὰ εἰσπράκτορος (κατὰ τὰ ἐντάλματα ὑπ' ἀρ. 20, 28, 30, 37, 38, 39, 42, 50, 55)	Δρ.	186.30
11.	Εἰς πέντε λαχειοφόρους ἑμολογίας τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς (κατὰ τὰ ἐντάλματα ὑπ' ἀρ. 32, 48, 52, 60)	Δρ.	2582.50
	Περίσσευμα εἰς μετρητὰ ἐν τῷ ταμείῳ	Δρ.	18.65
	τὸ ὅλον	Δρ.	6,478.75

Ὁ ταμίας τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. ἑταιρίας

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

Β' ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1888 ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΙΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

ΕΤΑΙΡΩΝ ΚΑΤ' ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗΝ ΤΑΞΙΝ.

	1886	1887	1888
Ἀναστασίου Νικ.	—	—	10
Ἄννης Θέμος (1)	10	10	10
Ἀποστολίδης Νικ.	—	—	10
Βαρζέλης Ἀπ.	10	10	—
Βάφας Γεώργιος.	10	10	10
Βάφας Λεωνίδας	10	10	10
Βενετσανόπουλος Ν. Δ.	10	10	10
Βικέλας Δημ. (2)	—	—	10
Βιόνης Γ.	—	—	10
Βλαστός Σ.	10	10	10
Βορές Δαμιανός	—	—	10
Βούλγαρης Γ. Δ.	—	—	10
Βούλγαρης Κ. ἱερεὺς	10	10	10
Βουρδουμπάκης Χ.	10	—	—
Γεωργαντᾶς Ἰω.	10	—	—
Γεωργαντᾶς Φίλιππος	10	10	10
Γραμματικόπουλος Κ.	—	—	10
Γρηγορίου Ἰω.	—	10	10
Γρίβας Χρ. Γαρθικιώτης	10	10	10
Δαμβέργης Ἰ.	10	10	10
Δεληγεωργίου Λεωνίδας.	10	10	10
Δουραύτης Γεώργιος	10	—	—

(1) Ἐπλήρωσε καὶ δρ. 10 διὰ συνδρομὴν τοῦ 1889.

(2) Ἐπλήρωσε καὶ δρ. 40 διὰ συνδρομὴν τῶν ἐτῶν 1889 - 1892.

	1886	1887	1888
Δραγούμης Έμμ.	—	10	10
Δροαίνης Γ.	10	10	10
Εύγενίδης Ε.	10	40	80
Ζησίου Κωνστ.	10	—	—
Θανόπουλος Γ.	10	10	—
Θεοτόκης Γ.	—	10	10
Θεοφιλάς Άν.	—	—	10
Ίδρωμένος Ά. Μ.	10	10	10
Ίσγόμαχος Κ.	10	—	—
Καβαδίας Π.	—	—	10
Καλαποθάκης Μ.	—	10	10
Καλλιγᾶς Γεώργιος	—	—	10
Καλλιγᾶς Παῦλος.	—	—	10
Καλλιγᾶς Πέτρος	—	25	25
Καλλιφρονᾶς Δ. Μ.	—	25	25
Καλούτσης Ν. Σοφ.	—	—	10
Καπετανάκης Γ.	10	10	10
Καραπάνος Κ.	10	10	10
Καρολίδης Π.	—	10	10
Κασδόνης Γ.	—	—	10
Κασδόνης Σ.	—	—	10
Κασσαβέτης Κ.	—	10	—
Κατσιμπαλής Μ.	—	—	18
Κέπετζης Σ.	10	10	10
Καγεβίνας Ν.	10	10	10
Κολιάτσος Σωκράτης (Κορινθίας).	10	10	10
Κονδύλης Π.	10	—	—
Κόντος Κ.	10	10	10
Κορδέλλας Α.	—	10	10
Κουμανδοῦρος Σπυρ.	10	10	10
Κουρῆς Ν.	10	—	—
Κουρτίδης Άρ.	—	—	10
Κουτσαλέξης Κ.	10	—	—
Κοφινιώτης Εὐάγγ.	—	—	10
Κοφινιώτης Ίω.	10	10	10
Κρητικός Α.	—	—	10
Κυριακός Άν. Διομήδης	—	—	10
Κωνσταντινίδης Πανάρτος (Μεσσηνίας)	10	—	—
Κωστής Γεώργιος	—	10	10

	1886	1887	1888
Λάμπρος Μεγ.	—	—	10
Λάμπρος Σπυρ.	—	—	20
Λαπαθιώτης Α.	10	10	10
Λύτρας Νικηφ.	—	—	10
Μακκᾶς Δημ.	10	10	10
Μακρυγιάννης Όθων	10	—	—
Μαντζαβίνος Γ.	—	—	10
Μαράτος Τηλ.	10	—	—
Μαρίνος Θεμ.	—	—	10
Μάτσης Σ.	10	10	10
Μαυρομυχάλης Κυριακ. Π.	—	10	15
Μελᾶς Μεγ.	—	—	25
Μελετόπουλος Άλ.	—	15	15
Μηλιαράκης Α.	—	—	10
Μομφερράτος Άντ.	—	—	10
Μόρμωρης Έμμ.	—	—	10
Μουτσάπουλος Δημ.	10	—	—
Μπαλάνος Νικ.	—	—	10
Μπότσης Ίω.	—	—	10
Μποῦτος Περ.	10	—	—
Ναγρεπόντες Μεν.	10	10	10
Νερούτσος βέης	—	10	15
Νικολαΐδης Ι. Σεβ.	—	—	10
Νικολαΐδης Θεμ. Φιλαδελφεύς.	—	—	15
Όρλάνδος Κίμων	—	—	10
Όρνατάν Β.	—	—	10
Παπαγεωργίου Άθ.	—	10	10
Παπαγεωργίου Δημ.	—	—	25
Παπαγεωργίου Σπυρ.	10	10	—
Παπαζήσης Γ.	—	10	10
Παπαϊωάννου Λουκᾶς	10	—	—
Παπαμάρκου Χαρίσιος	—	—	10
Παπαναστασίου Π.	—	—	10
Παπαρρηγόπουλος Κ.	—	10	—
Πασπάτης Άλ.	—	—	10
Πινατῶρης Έβ.	10	10	10
Πολίτης Ν. Γ.	—	10	10
Προβελέγιος Άρ.	—	—	15
Ύρακαθῆς Άλ. Ύ.	10	10	10

	1886	1887	1888
΄Ράνδας Α.	—	—	10
΄Ράινεζ ΄Αριστ.	10	10	10
΄Ρενιέρης Μ.	—	20	20
΄Ρετσίνας Θ.	—	—	10
΄Ρωμανός ΄Ιω.	—	10	10
Σάθας Κ.	10	10	10
Σακελλαρόπουλος Σ.	—	—	10
Σκαρδέλης Βλ.	10	10	—
Σπανδιωνής Ν.	10	—	—
Στέφανος Κλιών	10	10	10
Στεφάνου Στ.	—	10	10
Συγγρός ΄Ανδρέας	50	50	50
Τοπάλης Παν. (1)	—	—	50
Τράκας Λεωνίδα	—	—	10
Τσάλερ ΄Ερν.	—	25	25
Τσοῦχλος Ν.	10	10	—
Τυπάλδος Γ. Κοζάκης	—	—	50
Τυπάλδος Η. Φορέστης	10	10	10
Φέρμπος Δημ.	—	10	—
Φιλήμων ΄Τριμ.	10	10	—
Φιλιππακόπουλος ΄Ηλ.	—	—	10
Φωκιανός ΄Ιω.	—	—	10
Χαριτάκης Π.	—	—	10
Χατζημηγάλης Μιχ.	—	—	10

΄Ο ταμίας τῆς ΄Ιστορικῆς καὶ ΄Εθνολογικῆς ΄Εταιρίας

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

(1) ΄Επλήρωσε καὶ δρ. 50 διὰ τὸ 1889.

Εκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς

Κύριοι,

Κατὰ τὴν δοθεῖσαν τῷ κ. Δ. Κοκκίδῃ καὶ ἐμοὶ ἐντολὴν ὑπὸ τῆς τελευταίας Συνόδου περὶ ἐξελέγξεως τῶν λογαριασμῶν τῆς ΄Εταιρίας τοῦ ἔτους 1887, προέβημεν εἰς τὴν ἀναθεθεῖσαν ἡμῖν ἐργασίαν τῇ προθύμῳ βοήθειᾳ τοῦ νῦν ταμίου κ. Σπ. Π. Λάμπρου.

΄Ο κ. Δαμιανός Βορὲς ὡς διάδοχος τοῦ κ. Θ. Ν. Φιλαδελφῆως, ἀναδεχθέντος προσωρινῶς τὸ ταμῖον παρὰ τοῦ κ. Α. Βαρζέλη, παρέλαβε τοῖς μετρητοῖς Δραχ. 687 ⁶⁰/₁₀₀, πρὸς δὲ διαφόρους ἀνείσπρακτους διπλοτύπους ἀποδείξεις παρελλουσῶν χρήσεων, ἐξ ὧν τινὲς μὲν εἰσεπράχθησαν, τινὲς δὲ παρεδόθησαν ἀνείσπρακτοι εἰς τὸν διαδεχθέντα αὐτὸν κ. Σπ. Π. Λάμπρον, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐπιδειχθέντος μοι πρωτοκόλλου ἀπὸ 18ης Φεβρουαρίου 1888 μεταξὺ τῶν κ.κ. Βορὲ καὶ Σ. Λάμπρου. ΄Εκδοθεῖσῶν δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Βορὲ καὶ ἄλλων μὴ ἐκδεδομένων ἀποδείξεων τῆς χρήσεως τοῦ 1886, καὶ τούτων τινὲς μὲν εἰσεπράχθησαν, τινὲς δὲ παρεδόθησαν ἀνείσπρακτοι τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ, ὅστις μετὰ πληρεστέρας τάξεως καὶ ἀκριβείας κρατεῖ ἤδη τὰ σχετικὰ βιβλία.

΄Υπὸ τοῦ κ. Δ. Βορὲ εἰσεπράχθησαν κατὰ τὸ δωδεκάμηνον διάστημα ἀπὸ τῆς 8 Φεβρουαρίου 1887 μέχρι τῆς 18 Φεβρουαρίου 1888 τὰ ἐξῆς ποσὰ ὡς ἀκολούθως:

Συνδρομαὶ μελῶν 19	—	χρήσεως 1886	ἀνερχόμεναι εἰς Δραχ.	250.—
»	»	35	» 1887	» » 457.—
»	»	3	» 1888	» » 30.—

Πλὴν δὲ τούτων εἰσεπράχθη συνδρομὴ ἑνὸς μέλους

διὰ τὰ ἔτη 1887 - 1892 (10 Ὀθῶνια πεντόδραχμα) . . . . . » » 49.—

΄Εκ πωλήσεως ἑνὸς σώματος τοῦ Δελτίου . . . . . » » 14.—

Καὶ παρὰ τοῦ Ταμίου τοῦ « Παρνασσῶ » ἐλήφθησαν μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν λ/μῶν τῆς ἐν

ἔτει 1884 γενομένης ἐκθέσεως τῶν μνημείων τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος ὡς ἀναλογία ἀνήκουσα τῇ ἡμετέρᾳ Ἐταιρίᾳ.	» »	414.35
Ὡστε τὸ σύνολον τῶν εἰσπράξεων ἀνῆλθεν εἰς . . .	Δρχ.	1214.35
αἵτινες προστιθέμεναι εἰς τὸ παραληφθὲν ὑπόλοιπον	»	687.60
φέρουσι τὸ εἰς πίστιν ποσὸν εἰς	»	1901.95

Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἐδαπανήθησαν δυνάμει ἐνταλμάτων ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ προεδρείου, ἅτινα ἐξελεγχθέντα εὐρέθησαν ἐν τάξει, τὰ ἐξῆς ποσά:

Δι' ἐννεάμηνον ἀντιμισθίαν τοῦ βοηθοῦ τοῦ γραμματέως καὶ τῶν ἐφόρων.	Δρχ.	450.—
Διὰ τύπωσιν τοῦ Δελτίου εἰς Ἀδελφοὺς Περρῆ.	»	510.—
Δι' ἐξοδα γραφείου καὶ βιβλιοθήκης.	»	186.—
Δι' ἐξοδα μουσείου	»	288.80
Διὰ συνδρομὴν Μνημείου Ἰραβιάς	»	50.—
ἀναβιβάζοντα τὸ εἰς χρέος ποσὸν εἰς	Δρχ.	1484.80

Ἐμεινε δὲ καὶ περίσσευμα παραδοθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Δαμιανοῦ Βορέ τῷ κ. Σπύρ. Π. Λάμπρω ἐκ	»	417.15
	Δρχ.	<u>1901.95</u>

Εὐχαρίστως ἤθελον προβῆ καὶ εἰς τὴν ἐξέλεγχσιν τοῦ μουσείου τοῦ ἀρχείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης, ἂν τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο ἐφικτὸν διὰ σχετικῶς βραχείας ἐργασίας, ἥτις ὅμως ἐπὶ τοῦ παρόντος δυσχεραίνεται ἕνεκα τοῦ στενοῦ χώρου, ὃν ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν της ἡ Ἐταιρία φιλοξενουμένη ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ αἰθούσῃ τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου καὶ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ὀριστικοῦ εὐρετηρίου τῆς θέσεως ἐκάστου ἀντικειμένου, ἀναγκαζομένων πολλάκις τῶν κυρίων ἐφόρων νὰ μετακινῶσι τὰ διάφορα ἀντικείμενα διὰ τὴν κατ' ὀλίγον μόνον ἀπόκτησιν ἰδίων θηκῶν. Ἐθεώρησα ἄλλως αὐτὴν καὶ περιττὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔχων πλήρη πεποίθησιν εἰς τοὺς διευθύνοντας τὰ τῆς Ἐταιρίας.

Πρὶν ἢ ὅμως περατώσω τὴν ἐκθεσιν ταύτην δὲν δύναμαι ν' ἀποσιωπήσω, κύριοι, τὴν ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν ἣν καὶ εἰς ὑμᾶς πάντας θέλει προξενήσει ἡ γλισχρότης τῶν πόρων τῆς ἡμετέρας Ἐταιρίας ἕνεκα τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑταίρων, ὅστις κολακεύομαι νὰ πιστεύω ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ τόσον εἰς τὴν παρ' ἡμῶν ἔλλειψιν ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἐθνολογικοῦ ἡμῶν παρελθόντος ὅσον ἴσως εἰς τὴν μὴ ἐπιμελῆ φροντίδα καὶ ἀνάλογον ἐνέργειαν πάντων ἡμῶν, καὶ ἰδίως τῶν διευθυνόντων τὰ τῆς Ἐταιρίας, πρὸς ἀποκτησιν νέων μελῶν καὶ ὑποστηρικτῶν ἐν τε τῇ ἡμεδαπῇ καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ. Ὑπάρχουσι πολλοὶ ἐν μέσῃσι Ἀθηναῖς ἀγνοοῦντες τὴν ὑπαρξιν τῆς Ἐταιρίας μας. Διὰ καταλλήλου ἐνεργείας καὶ οἱ εὐποροῦντες τῶν Δήμων καὶ αἱ πλούσιαι μοναὶ τοῦ Κράτους δύνανται ἐτησίως νὰ συνεισφέρωσιν ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τῆς Ἐταιρίας ἡμῶν.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ ἡ εὐρυτέρα διάδοσις τοῦ Δελτίου καταβιβαζομένου τοῦ τιμήματος αὐτοῦ διὰ πάντα ἀγοραστὴν εἰς δραχ. 7 ἢ 8, συγχωνευομένου δὲ τούτου διὰ τοὺς ἑταίρους εἰς τὴν ἐτησίαν αὐτῶν συνδρομὴν, ἥτις ἀπὸ δρ. 10 δύναται νὰ ὑψωθῇ εἰς δρ. 15.

Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν 500 ἀντιτύπων, ἅτινα ἐξετυπώθησαν κατὰ τὸ 1887 ἐν καὶ μόνον ἐπωλήθη πρὸς δρ. 14.

Ἐν τέλει ἡδέος καλῆκοντος ὑπολείπεται μοι ἡ ἐκπλήρωσις, νὰ προτείνω εἰς τὴν Σύνοδον, ἵνα ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς πρὸς τοὺς κ. κ. Πρόεδρον, Γραμματέα, Ταμίαν, Ἐφόρους καὶ τὸν βοηθὸν διὰ τοὺς κόπους, οὓς κατέβαλον ὑπὲρ τῆς Ἐταιρίας ἡμῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 18 Δεκεμβρίου 1887.

Τὰ μέλη τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς

Δ. Γ. ΜΑΚΚΑΣ

(προσυπογρ.) Δ. ΚΟΚΚΙΑΝΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Β' ΤΟΜΟΥ

- ΛΑΩΝΥΜΩΝ Δύο ανέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Καποδιστρίου σελ. 117-120.
— Ἱστορικά σημειώματα σελ. 111-117.
- ΒΕΓΑΕΡΗ Γ. Π. Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου αὐτοβιογραφία σελ. 521-533.
- ΒΙΚΕΛΑ Δ. Ἐπιστολὴ Γουστάβου Ἐγγτάλ σελ. 515-520.
- ΓΑΒΑΛΑ Ζ. Δ. Φολέγανδρος σελ. 475-515.
- ΔΡΟΣΙΝΗ Γ. Ἐρωτικά διστιχα τῆς Ῥούμελης σελ. 344.
- ΖΗΣΙΟΥ Κ. Γ. Χαράγματα ἐπιγραφικὰ ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων καὶ χριστιανικῶν ναῶν τῆς Ἀττικῆς σελ. 20-29.
- ΚΑΛΑΪΣΚΗ Γ. ΓΑΚ. Κρητικαὶ προλήψεις σελ. 121-132. 329-339.
- ΚΑΛΟΥΤΣΗ Ν. ΣΟΦ. Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Κυθῆρων σελ. 635-639.
- ΚΑΡΑΠΗΤΟΥ Σ. Ἑλληνικαὶ παραδόσεις σ. 132-141.
— Μαιρολόγια Τριφυλίας σελ. 141-148.
- ΚΟΥΡΥΛΟΥ Χ. Περιπατήματα τῶν χωρίων σελ. 148-151. 340-343.
- ΛΑΜΠΡΟΥ ΠΑΡΑΟΥ Νομίσματα τῶν ἀδελφῶν Μαρτίνου καὶ Βενεδίκτου Β' Ζαχαριῶν δυναστῶν τῆς Χίου (1314-1329) σελ. 5-15.
- ΛΑΜΠΡΟΥ ΣΗΥΡ. Π. Θεόδωρος ὁ Πατάμιος καὶ ἡ εἰς Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον μονομάχια αὐτοῦ σελ. 48-62.
— Ἐπιστολὴ Μαξίμου τοῦ Πλανοῦδη περὶ μεμβρανῶν σελ. 62-64.
— Ἀνέκδοτος διήγησις περὶ τῆς ἐν ἔτει 1650 παρὰ τὴν Θήραν ἐκρήξεως σ. 107-111.
— Βυζαντιὰ αἰνίγματα σελ. 152-166.
— Ποιήματα Γεωργίου τοῦ Ἀμοιροῦτζη σελ. 265-275.
— Ἡ περὶ Πελοποννήσου ἐκθεσις τοῦ Βενετοῦ προνοητοῦ Κορνέρ σελ. 282-317.
— Ἡ χρονικὴν τοῦ παπᾶ Συναδινοῦ σελ. 640-650.
— Ἀπογραφή τοῦ νομοῦ Μεθώνης ἐπὶ Βενετῶν σελ. 686-710.
- LEGRAND ΕΜ. Ἰωάννου τοῦ Μόσχου λόγος ἐπιτάφ. ἐπὶ τῇ Λουκᾷ Νοταρᾷ σ. 413-424.
- ΜΟΡΜΟΡΗ ΕΜΜ. Σημείωμα περὶ Νικηφόρου Μάρμυρη ἐπισκόπου Κυθῆρων σ. 632-635.
- ΜΥΣΤΑΚΙΑΟΥ Β. Α. Περὶ τῶν ἐν Αἴνῳ σχολείων σελ. 82-107.
— Αἴνου ἀνέκδοτον αἰγίλλιον σελ. 622-625.
— Θήρας νήσου αἰγίλλιον ἀνέκδοτον σελ. 626-629.
- ΟΥΣΠΕΝΣΚΗ ΘΕΟΔ. Ζητήματα πρὸς μελέτην τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους σελ. 533-552.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ ΑΘ. Σημείωσις περὶ τῶν ὁμιλιῶν Μελετίου τοῦ Συρίγου σελ. 440-447.
— Διορθώσεις εἰς τὸν Ψόγον νικητικῆς τοῦ Ν. Μαυροκορδάτου σελ. 447-451.
— Ἐπιγραφὴ Θεσσαλονίκης τοῦ 1316 ἔτους σελ. 630-632.
— Μαγνησία ἡ ὑπὸ Σιπύλλῃ καὶ αἱ μητροπόλεις Ἐφέσου καὶ Σμύρνης σ. 650-660.
— Ὁ τελευταῖος Κομνηνὸς κατ' ἔγγραφον ἐπίσημον τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Νεοφύτου (1695) σελ. 667-679.
— Διορθώσεις εἰς ἔκδοσιν Ἰάμβων Μάρκου Εὐγενικοῦ σελ. 679-681.

- ΠΑΡΠΑΤΗ ΛΑΕΞ. Γ. Βράχεται σημειώσεις περὶ ὑποδημάτων σελ. 325-329.
- ΠΟΛΙΤΟΥ Ν. Γ. Κατάλογος συγγραφῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μέσην καὶ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλοσοφίαν (1884-1885) σελ. 166-192.
— Ἐὶ δημοτικὸν ἄσμα περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ σελ. 193-261.
— Συμπλήρωμα εἰς τὸ αὐτὸ σελ. 552-557.
- ΠΡΑΞΕΑ ΚΩΝΣΤ. Ι. Ἀνέκδοτα Κρητικὰ διστιχα σελ. 557-564.
- RUBIO Y LLUCH ΑΝΤ. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Καταλωνίων ἐν Ἑλλάδι σελ. 458-468.
- ΡΩΜΑΝΟΥ ΙΩ. Ἀνθηγαυτικὸν δίπλωμα τοῦ Ταραντίνου ἡγεμόνος Φιλίππου τοῦ Β' περιέχον μετὰφρασιν χρυσοβούλλου Μιχαὴλ τοῦ Β' Δεσπότη τῆς Ἡπείρου σελ. 587-608.
- Σ(ΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ) Σ. Κ. Προξενικὸν δίπλωμα τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας σελ. 467-468.
- ΣΑΚΚΑΛΙΩΝΟΣ Ι. Σιγίλλιον πατριαρχικόν σελ. 15-20.
— Ἐπιγραφὴ Ἀθηνῶν χριστιανικὴ σελ. 29-32.
— Ἄργους καὶ Ναυπλίου παλαιοὶ ἱεράρχαι σελ. 32-38.
— Ῥωμανοῦ βασιλέως τοῦ Λακαπηνοῦ ἐπιστολαὶ σελ. 38-48. 385-409.
— Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐπιστολὴ πρὸς Γρηγόριον τὸν τῆς Θεολογίας ἐπίθυνμον σελ. 261-265.
— Παραχαραχθέντος βασιλικοῦ χρυσοβούλλου ἔλεγχος σελ. 265-275.
— Ἐγγραφα εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν τῆς Σίφνου ἀναφερόμενα σελ. 317-325.
— Περὶ μολυβδοβούλλων βραχέα τινά σελ. 409-413.
— Ματθαίου βασιλέως τοῦ Καντακουζηνοῦ λόγοι ἀνέκδοτοι δύο σελ. 425-439.
— Νικολάου Μαυροκορδάτου διάλογος σελ. 451-458. 576.
— Συμβόλαιον τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος σελ. 468-475.
— Ἀνέκδοτα ἱερά σελ. 577-586.
— Ἰωάννου Ε' καὶ Ἰωάννου Ζ' τῶν Παλαιολόγων χρυσοβούλλων καὶ ἀργυροβούλων περὶ τῆς κατὰ τὴν Σιζόπολιν μονῆς τοῦ Προδρόμου σελ. 609-621.
— Ἰῶν ἐν τῇ γνωμολογίᾳ Ἀντωνίου τοῦ ἐπικληθέντος Μέλισσα ἐλλειπόντων ἀναπλήρωσις σελ. 661-666.
— Ἡ ἐπ' ὀνόματι Ἰωάν. τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐπιγραφομένη γνωμολογία σ. 681-685.
- ΣΤΡΥΓΓΟΦΕΚΗ ΙΩΣΗΦ Παλαιὰ βυζαντινὴ βασιλικὴ ἐν Χαλκίδι σελ. 711-728.
- ΦΑΡΜΙΔΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΥ Περὶ Νικηφόρου τοῦ χαρτοφύλακος βιογραφικαὶ σημειώσεις σελ. 65-81.
- ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Πρακτικὰ τῆς γενικῆς συνόδου τῆς 9 Ἰουνίου 1885. — Ἐκθεσις τῶν ἐργασιῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. — Ἐκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς. — Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ μουσείου. — Κατάλογος τῶν προσενεγκόντων δωρημάτων εἰς τὸ μουσεῖον. — Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ ἀρχείου. — Πρωτόκολλον καταθέσεως συλλογῶν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς ἐταιρίας. — Ἐκθεσις τοῦ ταμίου. — Δωρεαὶ εἰς τὸ μουσεῖον. — Δωρεαὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην σελ. 345-384. — Δωρεαὶ εἰς τὸ μουσεῖον. — Προσκτήματα τοῦ μουσείου ἐξ ἀγορᾶς. — Δωρεαὶ εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐταιρίας σελ. 565-575. — Πρακτικὰ τῆς ζ' γενικῆς συνόδου τῆς 31 Ἰανουαρίου 1888. — Ἐκθεσις τῶν ἐργασιῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. — Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ ἀρχείου. — Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ μουσείου. — Ἐκθεσις τοῦ ταμίου σελ. 729-749. — Πρακτικὰ τῆς η' γενικῆς συνόδου

τῆς 14 Ἰανουαρίου 1889.—"Ἐκθεσις τῶν ἐργασιῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. —
 "Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ μουσείου.—"Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ ἀρχείου.—"Ἐκθεσις
 τοῦ ταμείου.—Ἰσολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων.—Κατάλογος τῶν καταβαλόν-
 των τὴν συνδρομὴν αὐτῶν.—"Ἐκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς σελ. 729 - 771
 ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ σελ. 576.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

- Α' Χιακὰ νομίματα.
 Β' Πανομοιότυπον ὑπογραφῆς Διονυσίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.
 Γ' Χαράγματα ἐπιγραφικά.
 Δ' Πανομοιότυπον σελίδος ἐκ κώδικος τοῦ ΙΑ' ἢ ΙΒ' αἰῶνος.
 Ε' Πανομοιότυπον ὑπογραφῆς Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου.
 ΣΤ' Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς Ἰωάννου Κορυαλίτου πρωτονοταρίου τῆς μητροπό-
 λεως Δυρραχίου.
 (ἀνευ ἀριθμοῦ). Χάρτης τῆς νήσου Φολεγάνδρου.
 Ζ' Χάρτης τοῦ νομοῦ Μεθώνης ἐπὶ Βενετῶν.
 Η' Ἀνάγλυφον τῆς Παναγίας ἐκ τῆς ἐν Χαλκίδι ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.
 Ἐπιγραφή Θεσσαλονίκης τοῦ 1316 ἔτους σελ. 630.
 Ἀνάγλυφα ἐκ τῆς Βασιλικῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς σελ. 711.
 Διάγραμμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Βασιλικῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς σελ. 715.
 Κάτοψις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Βασιλικῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς σελ. 716.

Handwritten musical notation on a five-line staff, featuring a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a cursive, handwritten style.

Jeannine i' c'oleyns anapriclans p'ceinrolapacs ino apuclans unicecgeas D'p'cajico

Handwritten musical notation on a five-line staff, featuring a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a cursive, handwritten style.

uai va'covp'icous i' J'oc'caj'ic'ous o'uai no' e'pas p'ca'efas unicecgeas i'ce'p'ca'j'ic'ou'fa.